COMPENDIUM
THEOLOGIAE MORALIS

AUTORE

J. P. GURY S. J.

IN COLLEGIO ROMANO

ET IN SEMINARIO VALSENSI PROPE ANICIUM PROFESSORE.

Ars artium regimen animarum.

S. Greg. Reg. Past. Offic. c. 1.

Editio in Germania altera,

ad optimarum editionum fidem accurate impressa, novisque curis et additamentis prae ceteris aucta.

RATISBONAE, 1857.

SUMPTIBUS G. JOSEPHI MANZ.

PRAEFATIO
AD LECTOREM.

Habes, humanissime Lector, in hoc exiguo libello brevem illam quidem, at integram, nisi fallor, rei moralis theologicae tractationem. Equidem novum hoc meum opus in publicum producens, longe absum, ut credam me novam aliquam doctrinam in medium proferre. Quin immo, ex hoc ipso veluti limine palam aperteque profiteor, me veterum, probatissimorumque doctorum vestigiis in omni discussione institisse. Et, quoniam proximis hisce temporibus praeclaram huic scientiae lucem affudit, ex supremo S^ae^ Sedis judicio, S. ALPHONSUS DE LIGORIO, nil potius certiusque visum mihi est, quam ut egregium hunc ducem sequerer, ejusque doctrinam nova quadam forma ac ordine digestam, concinnatamque, exhiberem. Novi equidem me minime primum esse qui in hoc eodem curriculo verser. Non enim me latet aliquot ejusmodi opera prodiisse; inter quae jure merito eminent illa duo, quae hac nostra aetate tanto cum plausu fuerunt excepta, quorum alterum est *Compendium* ex *genuina* doctrina *S. Ligorii* a D. NEYRAGUET, viro mihi imprimis familiarissimo, confectum; alterum Theologia moralis ab illustrissimo et Em. Cardinali GOUSSET *Rhemensi Archiepiscopo* conscripta. Mihi sane cum hisce viris in publicam prodire lucem, multoque minus eorumdem communicare laudi, nunquam consilium fuit. Cumque primum quantulamcumque meam operam in hasce disciplinas contuli, hoc unum in animum induxi, uberrimum ex meo labore fructum me suscepturum, si quam meis alumnis utilitatem, inter domesticos parietes, attulissem. Verum, quod nec volui antea, nec animo unquam concepissem, id plurimorum vota ac voluntas effecit, et ut vellem, et ut tandem aliquando perficerem.

Itaque, ecce tibi novum hunc theologiae moralis libellum, cui *compendii* nomen ex eo factum est, quod hoc breviori ambitu illa omnia complector, quae fusius evoluta per plures annos meis alumnis praelegi, et lithographice impressa ipsis ediscenda proposui. Harum praelectionum Synopsin in lucem edere tuisque oculis subjicere non abs re visum est. At enim, dices, novum sane atque a communi consuetudine alienum videtur operis adhuc inediti compendium in publicum exhibere. Compendium enim quodcumque iis tantummodo utile esse potest, qui rem in sua amplitudine cognitam, uno veluti obtutu in brevi synopsi cuperent pervidere. Equidem hujusce argumenti vim vehementius praesentio quam credibile est. Verum, aliter omnino faciendum fuit. Non pauci enim sunt sapientissimi viri, Romae et in Galliâ, qui, pro sua in nos benevolentia et studio, ut hoc opusculum quam primum edatur, instant et urgent. Quibus ut morem geram obsequentis animi quaedam necessitas est. Accedit et illud, quod, cum haec theologiae moralis summa in eorum potissimum emolumentum confecta sit, qui sacris disciplinis in ephebaeis operam navant, non satis plurium ipsorum moderatorum votis me facturum fuisse arbitror, si diuturnioris operis editione distentus, ad aliquot annos hujusce productionem

distulissem, quam ipsi pro suis alumnis a me impense expetebant. Demum, si hocce compendii nomine tantopere commoveris, tantum ut scias quorsum illud respiciat, nil moror, si, re accepta, nomen rejicias. Non enim, ut reor, hoc meum opusculum tale est, ut per se intelligi ac consistere non possit. Etenim, illud pro virili mea parte contendi, ut nihil quod necessarium, nihil quod maxime utile in hac scientia videri possit, praeterirem.

Quoad methodum vero, quae planior visa est, hanc libentissime secutus sum. Itaque, in ipsis cujusvis tractationis exordiis, rei definitionem ac circumscriptionem habebis, utque ea accuratissima sit ac bene in rem quadret, omnem operam collocavi. Hinc, varias reperies subjectae materiae divisiones, seu diversas veluti facies, quas variis ex partibus spectata res offert. Re ita in medio constituta, et bono, ut ita dicam, in lumine collocata, gradus est ad principia quibus tanquam totidem cardinibus tota versatur ac regitur variarum quaestionum solutio. Haec non multa illa quidem erunt, immo, quo pauciora, eo melius; sed ea tamen, quae totam in se vim contineant, quaeque a gravioribus theologis prolata communi suffragio sanciri meruerint. His constitutis, facilis erit et disputatio, et ad consectaria descensus, seu ad solutionem quaestionum, qui in re morali theologica finis immediatus est. At, quoniam in hisce disciplinis vix ullum reperias punctum in quo principes ipsi inter se doctores consentientes sint, locus erit opportunus controversiis dirimendis, quod ad modum quaestionum praestabo, oppositas inter se sententias committendo, quamque praestabiliorem arbitror identidem subindicans. Haec via, hic ordo totius propemodum tractationis. Desiderabis aliquando uberiorem rationum copiam, majorem auctoritatum numerum, pleniorem etiam alicubi explicationem. Tunc vero non abs re fuerit, si hoc nil aliud quam compendium esse memineris, in quo si quid desit ex iis, quae suis rem numeris absolutam redderent, deerit profecto illud quod compendio deesse omnino debet. Utilius sane ac jucundius tibi foret, si uno eodemque tempore quae hic exiguis lineis depicta vides, eadem in sua amplitudine posses contemplari. Verum, non omnia simul festinare fas est.

Ad locutionem quod attinet, in ea brevitatem pro rerum natura invenies, siccitatem non raro fortasse reprehendes. Ad brevitatem quod spectat, ut hujuscemodi opus postulabat, eam quam maxime sectatus sum: ita tamen, ut ne dum *brevis esse laboro, obscurus* fiam. Itaque, nec vi verborum obrueris, nec in tenebris unquam, ut spero, versaberis. Ad siccitatem vero quod pertinet, illud mihi semper certum persuasumque fuit, lepores veneresque dictionum ab hisce rebus quas tracto, esse vehementer alienas. Igitur, dum res perspicua sit, sin minus venusta ac compta appareat, non admodum sollicitus sum. Clavim thesauro hujus scientiae recludendo parem tibi praebere mens mea est. At, tua, inquies, clavis ferrea est. Esto; modo aperiat, satis erit. Experire usum, et si thesaurum moralium disciplinarum reserare valeat, nihil aliud mihi in votis est. Amplam laboris mei mercedem recipiam, si hoc opusculum in majorem Dei gloriam, tuamque utilitatem cedat. — Unum restat, ut te orem, humanissime Lector, benevolo sis animo, et si quando venia aliqua danda sit, benignius impertias rogo. Vale.

PROOEMIUM.

Antequam ea pertractare incipiamus, quae nostrae huic scientiae subjecta sunt, operae pretium visum est in ipso aditu aliquantulum consistere, et quae sit nostrae disciplinae provincia ac ditio universim considerare. Ac primo quidem *scientiae theologicae* est non solum de iis disputare divinae revelationis mysteriis, quae fidei dogmata appellantur, sed etiam ad ea omnia se porrigere, quae hominum moribus ad salutem dirigendis a Deo revelata, et cum integro revelationis deposito Ecclesiae magisterio concredita sunt. Itaque, ex ea parte qua haec scientia mores spectat, idem objectum habet ac illa philosophiae pars quae a moribus *ethica* nuncupatur. Verum, cum iidem humani mores non solum ad rectae rationis leges, sed etiam, juxta revelatae voluntatis Dei normam, exigendi sint, eoque provehendi, ut per supernaturalium virtutum actus ad supernaturalem vitam et beatitatem dirigantur, manifestum est prima nostrae scientiae elementa non aliunde quam ex fidei dogmate esse accipienda. Serviat igitur huic nostrae disciplinae humana ratio; fides et judicium magisteriumque Ecclesiae praeeat in omni nostra disputatione veluti lux simul ac fundamentum necesse est. Jure igitur huic scientiae *Theologiae moralis* nomen factum est. Atque ex hoc ipso, nisi fallor, quanta sit ejus laus ac dignitas planum fit. Haec enim, immotis fidei catholicae dogmatibus innixa, ac divinis ornata virtutibus, ad ipsum sanctitatis omnimodae culmen pertingit. Haec illa scientia est, quae principem hominis partem, cor, inquam, scrutatur, ejus morbis medetur, sordes abstergit, eique tutam ad Deum viam inter tot humanae vitae scopulos, fide praelucente, commonstrat. Hinc, facile apparet quonam in loco illa scientia habenda sit, quae ipsos Dei cooperatores, animarum rectores efformat, ut et suum ipsi officium cognoscant, et ad alios regendos subsidia, ad sanandos remedia, ad ferendos ducendosque paterna viscera habeant. Quae cum ita sint, nemo est qui non videat quanta sit hujus scientiae non utilitas modo, sed etiam necessitas. Idcirco Gregorius Magnus in libro *de pastorali officio*, exclamat: ARS ARTIUM REGIMEN ANIMARUM. Quod post ipsum alii doctores ac prima hujusce disciplinae lumina iisdem propemodum verbis ingeminare non dubitarunt. Quod si viri scientia ac usu peritissimi ita de hac re senserunt, si salebrosissimum inter omnia hoc officium

asserere non inficiantur, quid de iis sentiendum est, qui vix dum aliquid de hac arte summis labiis degustarunt, ad formidandum hoc munus accedunt? Utinam rarius illud esset malum deplorandum, ut *caecus caeco ducatum praestans, uterque in foveam* collabatur. Ii igitur, qui ad hoc munus vocari se sentiunt, secum ipsi reputent, alteque animo reponant rem esse summi momenti studium illud quod se suosque subjectos a tanto periculo eripere potest.

Hactenus de scientia moralis theologiae universim: nunc paucis de ejus partibus in suum ordinem distribuendis. Ac primo quidem *de natura actuum humanorum*, pro eo quod bonitatem et pravitatem moralem spectat, prima nobis erit disputatio, quae veluti fundamentum erit aliarum disputationum. Hinc, duplex statuenda regula morum, altera quidem *interna* quae est *ipsa conscientia*, altera *externa*, seu *humanae ac divinae leges;* subinde, de humanis actibus loquemur, prouti huic duplici normae consentiunt, sive dissentiunt, seu de *peccatis* et *virtutibus.* Huc usque omnia generatim: nunc variae leges ac praecepta erunt in medium afferenda ac praecipue *decalogi* atque *Ecclesiae*, ut exinde varia jura ac officia definiri queant. At quoniam septimum decalogi praeceptum amplissimam quaestionem implicat *de justitia et jure deque contractibus*, totam hanc disceptationem huc reduximus, eique singularem partem designavimus. — Veniunt deinde *varii hominum status* considerandi, suaque unicuique propria officia inquirenda. Posthinc, de subsidiis, quae Deus ad hominum salutem suppeditat agemus, scilicet, *de sacramentis.* Denique *de poenis ecclesiasticis*, seu *de censuris et irregularitatibus*, sermonem habebimus, quo totum hoc opus concludemus. Nunc tempus est, ut ad singula haec pertractanda ad MAJOREM DEI GLORIAM accedamus.

INDEX

COMPENDII THEOLOGIAE MORALIS.

TRACTATUS DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

TRACTATUS DE JUSTITIA ET JURE.

TRACTATUS DE EXTREMA UNCTIONE.

TRACTATUS DE ORDINE.

TRACTATUS DE MATRIMONIO.

ADNOTANDA.

I. Nonnullae voces quae frequentius in hoc opere occurrent, eae brevitatis causa per syncopen scribentur. Praecipuae sunt:

S. Lig. (S. Ligorius, in opere majori theologiae moralis.)

S. Lig. Hom. Apost. (S. Ligorius, in compendio ab ipso S. Auctore confecto, cui titulus: *Homo Apostolicus.*)

S. Th. 2. 2. *q.* 55. *a.* 1. (S. Thomas in summa, parte secunda secundae, quaestione 55, articulo 1.)

Salm. vel *Salmant.* (Theologia moralis Salmanticensium, religiosorum nimirum Carmelitarum in Collegio Salmanticensi professorum.)

Coll. Andegav. (Collationes Andegavenses, *Conférences d'Angers.*)

Trid. (Concilium Tridentinum.)

Catech. Trid. (Catechismus Concilii Tridentini.)

Lug. vel *Lugo.* (Cardinalis de Lugo.)

Ronc., Busemb., Bon., Tambur. (Roncaglia, Busembaum, Bonacina, Tamburini.)

Adde alias non paucas usu communi receptas abbreviationes, quas inutiliter referremus.

II. Quoties aliquis numerus ex variis auctoribus indicabitur, is ad tractatum ejusdem rei de qua agitur apud illos auctores referendus erit; sic, v. gr., si in tractatu de legibus reperias *S. Lig. n.* 40., intelligas: *S. Lig. n.* 40., *in tractatu de legibus.* Quod si quando locus citatus ad diversum tractatum spectet, id expresse a nobis indicabitur.

III. Auctores varios in confirmandam nostram doctrinam adductos, ad majorem tractationis perspicuitatem, post expositas rei rationes retulimus: non ideo igitur rationes, saltem omnes, iisdem auctoribus indiscriminatim adscribendae sunt.

IV. *C. A.* 174. (Codex Austriacus §. 174.)

COMPENDIUM
THEOLOGIAE MORALIS.

TRACTATUS
DE ACTIBUS HUMANIS.

Agendum: 1° de notione, 2° de principiis, 3° de moralitate actuum humanorum.

CAPUT PRIMUM.
DE NOTIONE ACTUUM HUMANORUM.

1. — Definitio: Actus humanus ille est qui procedit a deliberata hominis voluntate; seu est actus procedens a voluntate libera cum advertentia ad bonitatem vel malitiam moralem. Actus igitur humanus idem sonat ac actus moralis. (*S. Lig.* n. 1.)

Hinc differt ab actu hominis qui fit in homine, vel ab homine absque ulla deliberatione, ut sunt actus indeliberati concupiscentiae, seu motus *primo-primi*, vel actus hominis penitus distracti, somniantis, delirantis, amentis, ebrii, aut usu rationis quocumque modo destituti. (*S. Lig.* n. 2.)

2. — Divisio: Actus humanus est: 1° *Elicitus* vel *imperatus*, prout immediate, vel mediate tantum a voluntate procedit. 2° *Internus* vel *externus*, prout solis internis animae potentiis efficitur, vel etiam in actionem externam prodit. 3° *Bonus, malus*, vel *indifferens*, prout est, vel non est conformis legi, aut praeter legem prorsus exercetur. 4° *Validus* vel *invalidus*, prout conditionibus ad effectum gaudet, vel aliqua ex eis caret. 5° *Naturalis* vel *supernaturalis*, prout solis naturae viribus, vel divinae gratiae auxiliis producitur. 6° *Meritorius* de *condigno*, vel de *congruo*, prout merces ex justitia, id est ex promissione Dei, vel ex quadam tantum convenientia ei debetur. (*S. Lig.* n. 3—4.)

CAPUT II.
DE PRINCIPIIS ACTUUM HUMANORUM.

Tria numerantur: 1° cognitio, 2° voluntas, 3° libertas.

Cognitio idem est ac conscientia, de qua in tractatu sequenti. Hic igitur tantum de voluntate, seu de voluntario et de libero, nec non de utrique oppositis dicemus.

ARTICULUS PRIMUS.
DE VOLUNTARIO.

§. I.
De voluntario in genere.

3. — Definitio: Voluntarium est actus procedens a voluntate cum cognitione finis, id est ex praevia cognitione intellectus. — Hinc differt: 1° a *volito*, quod est tantum objectum actus voluntatis inefficacis, non vero effectus proprius voluntatis; sic pluvia in terram aridam effunditur juxta volitum seu votum agricolae, non autem ex ejus voluntate procedit; 2° a *spontaneo*, quod fit cum cognitione mere sensitiva, ut in brutis, aut mere materiali, ut in infantibus, amentibus, etc.... (*S. Lig.* n. 7.)

4. — Divisio: Distinguitur voluntarium:

Directum, vel *indirectum*, — *positivum*, vel *negativum*, — *perfectum*, vel *imperfectum*, — *actuale, virtuale, habituale*, — *expressum*, vel *tacitum*.

1° *Directum*, vel *indirectum*, prout actus *directe* seu *in se* est volitus, aut *indirecte* seu *in alio* tantum, ut effectus in causa, vel ut aliquid cum eo connexum. 2° *Positivum*, vel *negativum*, prout a voluntate procedit per realem ejus influxum, aut per omissionem actus debiti. 3° *Perfectum*, vel *imperfectum*, prout habetur cum plena cognitione, plenoque

consensu, seclusa omni voluntatis repugnantia, aut cum imperfecta cognitione, vel imperfecto consensu, vel etiam cum aliqua repugnantia voluntatis. — Hinc voluntarium istud imperfectum duplex est. — *Stricte imperfectum*, nempe, deficiente plena cognitione, aut pleno consensu; — *late imperfectum*, repugnante quidem aliquatenus voluntate, sed remanente libera, et absolute consentiente: tunc dicitur *voluntarium simpliciter* et *involuntarium secundum quid.* 4° *Actuale*, quod pendet a voluntate actualiter influente. — *Virtuale*, quod vi actus positi virtualiter perseverat. — *Habituale*, quod etsi habitum sit, nec retractatum, moraliter tamen jam in actum influere non pergit. — *Interpretativum*, quod nunquam quidem extitit, sed quod habitum esset, si res agenda aut omittenda agenti nota fuisset. 5° *Expressum*, vel *tacitum*, prout verbis aut signis exprimitur, vel ex aliquo facto intelligitur. (*S. Lig.* n. 9.)

Resolves:

5. — 1° Actiones quae procedunt tantum ex principio extrinseco, seu ex violentia, nunquam ut voluntariae habendae sunt. (*S. Lig.* n. 8.) 2° Ubi nulla est advertentia ad praeceptum, seu ad ordinem moralem, nullum est voluntarium *proprie* dictum, id est rationem habens moralitatis, et proinde nullum peccatum. (*S. Lig.* ibid.) 3° Ubi est semiplena mentis advertentia, adest tantum semivoluntarium, quod non excedit peccatum veniale in violatione praecepti etiam gravis, ut evenit in semisopitis, aut ad alia distractis. — Idem de imperfecto voluntatis sensu teneto. (*S. Lig.* ibid.) 4° Aliquis actus potest esse voluntarius sub uno respectu, non vero sub alio, prout taliter, vel aliter cognoscitur; sic qui occidit aliquem ignorans illum esse sacerdotem, committit solum homicidium, non vero sacrilegium. (*S. Lig.* ibid.) 5° Qui violat praeceptum inductus timore humano, aut minis sociorum, ponit actum *simpliciter voluntarium*, et quidem graviter peccaminosum in materia gravi, quia agit cum tota voluntatis determinatione, etsi aegre agat, et libentius hoc non egisset; sed actus ille est involuntarius *secundum quid*, et proinde minus culpabilis evadit. (*S. Lig.* n. 13.) 6° Omissio potest esse voluntaria, sicut actus positivus voluntatis. Non tamen, secluso praecepto, potest esse ad culpam imputabilis. 7° Ut omissio sit voluntaria et simul ad culpam imputabilis requiritur 1° ut actus omissioni oppositus sit in potestate voluntatis; 2° ut adsit obligatio illum ponendi. (*S. Lig.* n. 11.)

§. II.

De voluntario in specie.

Cum in caeteris voluntarii speciebus nulla specialis difficultas occurrat, solum dicemus:

De voluntario indirecto.

6. — Definitio: Voluntarium indirectum illud est quod non intenditur in se, sed in alio directe *volito*, hoc est quod in causa vel in effectu habetur. (*S. Lig.* n. 8.)

Causa autem multiplex est, scilicet:

1° *Physica*, vel *moralis*, prout effectum producit agendo physice, vel aliam causam libere agentem ad agendum determinat.

2° *Mediata* vel *immediata*, prout effectum alia intercedente vel non intercedente causa producit.

3° *Proxima* vel *remota*, prout valde probabilem connexionem habet cum effectu in mente agentis, vel parum probabilem.

4° Causa *per se*, vel *per accidens*, prout producit effectum ad quem dirigitur et ordinatur, vel alium effectum, intercedente aliqua circumstantia, operatur. (*Reuter*, n. 14.)

Principia:

7. — I. Triplex conditio requiritur ut malus effectus imputari possit.

1° Ut agens praeviderit effectum pravum, saltem *in confuso;* effectus enim nullo modo praevisus nullatenus potest esse voluntarius.

2° Ut potuerit non ponere causam, quia secus voluntarium deficeret.

3° Ut teneatur non ponere causam, et quidem ratione pravi effectus, quia secus jure suo utitur, et se habet mere permissive quoad effectum malum. (*S. Thom.* 1. 2. q. 20. — *S. Lig.* n. 10. — *Elbel*, n. 23.)

II. Licet ponere causam ad bonum effectum, quamvis ex ea sequatur effectus

malus, si adsint sequentes conditiones: scilicet: 1° Si finis agentis sit honestus; 2° si causa sit in se bona, vel indifferens; 3° si bonus effectus aeque immediate ac malus ex causa sequatur; 4° si bonus effectus malum saltem compenset.

Etenim 1° hoc illicitum esse non potest ratione finis, quippe qui supponitur honestus; 2° neque ratione appositionis causae, siquidem supponitur bona, vel indifferens; 3° neque ex praevisione pravi effectus; nam, in hypothesi, malus effectus saltem per bonum compensatur. Porro quisque jus habet ad bonum finem obtinendum ex causa honesta ubi malo bonum non superatur; jus autem ad finem creat jus ad media, etc... ergo. — Eruitur ex doctrina *S. Thom.* 2. 2. q. 64. art. 7. — *Billuart de act. hum.* diss. 1. art. 1. et *de justit.* diss. 8. art. 13. — *D. Carrière de justit.* ubi *de participante*, n. 1197.

Nota. Eo major ratio requiritur ad agendum in tali casu, quo propinquius causa malum effectum attingit, quo probabilior est malus effectus, vel quo minus jus ad actionem in se spectatam habetur. (Vide *S. Lig.* n. 14.)

Resolves:

8. — 1° Voluntariae saepe sunt blasphemiae, impudicitiae, rixae aut injustitiae quae in ebrietate fiunt, quia saepe praevideri possunt a bibulo, et de facto sufficienter praevidentur ex consuetudine talia in hoc statu peragendi, et proinde sunt indirecte voluntariae et ad peccatum imputabiles. (*S. Lig.* ibid.)

2° Non peccat belli dux, si tempore obsidionis, ad arcendum hostem incendat agros, etc... etsi per accidens patiantur incolae innocentes. Item si incendat turrim in qua cum hostibus, casu, peregrini bello extranei includuntur; quia causa damni hujus est in se honesta, et malum innocentium mere per *accidens* sequitur, nec intenditur, sed tantum permittitur.

3° Non peccat sacerdos qui porrigit communionem peccatori occulto publice petenti; quia quamvis sacrilegium sit malum ingens, tamen damnum publicum ex denegatione secuturum magis vitandum est.

4° Non peccat qui pecunia eget, nec aliunde habere potest, si mutuum petat ab usurario lucrum injustum exacturo; quia petitio pecuniae non est causa per se voluntatis habendi usuras; et usurario soli pravus suus animus est imputandus.

5° Peccat graviter puella, ex delicto gravida, quae abortum procurat ad vitandam infamiam, quia ponit causam intrinsece malam et in tali casu effectus bonus ex malo sequitur.

6° Omissio actuum, de quibus homo nullatenus cogitat, non potest esse, ne indirecte quidem, voluntaria, quia illi actus sunt impossibiles, cum sint penitus ignoti. Attamen talis omissio potest esse *indirecte* voluntaria et imputabilis, si oblivio ex praecedenti negligentia *virtualiter* proveniat.

7° Qui scienter ponit causam actionis vel omissionis, in eo instanti ipsius malitiam coram Deo contrahit, etsi actio vel omissio reipsa non sequatur, eamque ut volitam confiteri tenetur.

ARTICULUS II.

DE LIBERO.

9. — Definitio: Liberum est illud quod procedit a voluntate seipsam determinante cum potentia ad oppositum.

Hinc, 1° omne liberum est voluntarium, sed non vice versa. — 2° Libertas est facultas se determinandi ad libitum.

Divisio: Variae speciei libertas datur:

1° Libertas a *necessitate*, id est libertas indifferentiae, seu electionis, quae est immunitas ab omni necessitate intrinseca antecedente, et est libertas proprie et stricte dicta.

2° Libertas a *coactione* seu libertas *spontaneitatis*, quae est immunitas ab omni violentia extrinseca.

3° Libertas *contradictionis*, vel *contrarietatis*, prout est facultas se ferendi ad contradictoria, v. g. studendi aut non studendi; vel est libertas se ferendi ad contraria, v. g. amandi, sive odio habendi.

4° Libertas *specificationis*, quae est facultas se ferendi ad diversa, v. g. ambulare, ludere, etc. (*S. Lig.* n. 30.)

Principia:

10. — I. Homo in statu naturae lapsae liber est ab omni *necessitate antecedente*. Constat ex sensu intimo, ex ratione, ex variis locis scripturae sacrae, ex persua-

sione universali, et ex definitione *Conc. Trident. Sess.* 6. *Can.* 5. quae sic se habet: „*Si quis liberum hominis arbitrium post Adae peccatum amissum et extinctum esse dixerit ..... Anathema sit.*"

II. Homo in terris liber est libertate *contradictionis*, qua potest hoc aut velle aut non velle, et libertate *contrarietatis*, qua ad bonum vel ad malum ferri potest. Constat eodem modo ac supra. — Libertas autem contradictionis pertinet ad essentiam libertatis proprie dictae; non vero libertas contrarietatis, quamvis homines viatores ea utantur.

III. Homo libertate privatus, ut fit per rationis absentiam aut inadvertentiam, peccare nequit, quia non est vere dominus actus sui, cum desit cognitio moralis et libertas in oppositum.

Nota. Licet liberum et voluntarium in se distinguantur, ut patet ex definitione utriusque, practice tamen loquendo, in homine *viatore* reapse non distinguuntur; quoties enim actus aliquis est vere liber, seu libere positus, est etiam voluntarius, et vice versa.

ARTICULUS III.

DE OPPOSITIS VOLUNTARIO ET LIBERO.

Quatuor dantur, scilicet: Ignorantia, concupiscentia, metus et vis, seu violentia.

§. I.

De ignorantia.

11. — Definitio: Ignorantia generatim sumpta est carentia scientiae.

Divisio: Distinguitur ignorantia:

1° *Positiva* vel *negativa*, prout est carentia scientiae debitae, et est potius inscientia; vel carentia scientiae indebitae, v. g. ignorantia juris canonici in rustico. 2° *Juris* vel *facti*, prout versatur circa legis vel facti particularis existentiam. 3° *Vincibilis* vel *invincibilis*, prout adhibita diligentia vinci potest vel non. — Est autem *physice* invincibilis si nullo modo vinci possit; *moraliter* vero invincibilis, si adhibita morali diligentia tolli nequeat. Moralis autem censetur ea diligentia, quam viri prudentes in re gravis momenti adhibere solent. Non datur ignorantia vincibilis nisi cognoscatur, saltem *in confuso*, obligatio ulterius inquirendi. 4° Ignorantia *antecedens* ea est quae praecedit omnem mentis cogitationem, *consequens* vero quae eam aliquo modo praehabitam subsequitur; tandem *concomitans*, quae tantummodo comitatur actum qui nihilominus, ea seclusa, ponendus esset.

Ignorantia vincibilis subdividitur in *facile* vel *difficile* vincibilem, prout facile aut difficilius superari potest. — Iterum ignorantia *facile* vincibilis triplex distinguitur, scilicet: 1° *simpliciter talis;* 2° *crassa* seu *supina*, quae ita facile vinci potest ut nonnisi ex maxima negligentia perseveret; 3° *affectata*, quae habetur quando quis media ignorantiam deponendi voluntarie excludit ad liberius peccandum.

Ad ignorantiam invincibilem referenda est oblivio perfecta, et inadvertentia plena. Hae autem si non sint perfectae, et ex negligentia procedant, ad ignorantiam vincibilem spectant. (*Haec ex s. Lig.* n. 26. et seq.)

Principia:

12. — I. Ignorantia invincibilis penitus tollit voluntarium, quia nullum esse potest voluntarium, ubi nulla est cognitio. Idem proinde dicendum de oblivione et inadvertentia perfecta.

II. Ignorantia vincibilis non tollit voluntarium, quia est voluntaria sive directe, sive indirecte: sed illud minuit ratione difficultatis eam vincendi. Idem quoque de oblivione et inadvertentia imperfecta dicito.

III. Ignorantia concomitans non causat neque voluntarium neque involuntarium, quia neque inducit ad agendum, neque ad non agendum, seu nullo modo in actum influit.

IV. Ignorantia crassa et ignorantia affectata nullatenus minuunt voluntarium nec liberum, nec proinde peccatum, quia prior ex tanta oritur negligentia, ut excusari nullo modo queat; posterior vero de industria ad liberius peccandum retinetur.

Resolves:

13. — 1° Conjux peccans cum muliere quam invincibiliter ignorat esse sororem suae uxoris, reus est adulterii, non tamen incestus. 2° Pueri qui egerunt de se illicita sine ullo angore conscientiae vel suspicione malitiae, reipsa formaliter non peccarunt, etsi jam usum rationis

adepti fuerint, et proinde postea non teneutur ea confiteri dum esse illicita intelligunt. 3° Si confessarius vel judex advertat sibi deesse sufficientem scientiam ad fungendum officio suo, ut oportet, et negligat scientiam acquirere, aut antequam illam acquirat, pergat munus suum exercere, tenebitur de erroribus ex ignorantia commissis, quos praevidit saltem aliquo modo, quia sunt ipsi voluntarii saltem in causa. 4° Si negligentia in deponenda ignorantia sit tantum venialiter culpabilis, error ex ea sequens erit tantum imputabilis ad culpam venialem, quia culpam in ea negligentia ex cognitione quam quis habuit dimetimur. (*S. Lig.* n. 26. et *de consc.* n. 3. et seq. *de leg.* n. 168.)

§. II.
De concupiscentia.

14. — Definitio: Concupiscentia est motus appetitus sensitivi, quo voluntas fertur ad bonum sensibile.

Divisio: Duplex distinguitur: alia *antecedens* et alia *consequens*, prout praevenit omnem deliberationem rationis et determinationem voluntatis, aut potius eam consequitur. Concupiscentia vero *antecedens* potest esse omnino talis, vel ex parte tantum mentis advertentiam praecedere, et tunc si voluntas nullatenus ei consentiat, habetur motus *primo-primus*; si vero imperfecte consentiat, motus *secundo-primus* dicitur.

Principia:

I. Actus procedens ex concupiscentia omnino antecedenti, est quidem plane spontaneus, seu ex materiali voluntate, sed non est ullo modo formaliter voluntarius et liber; sublata enim penitus mentis advertentia, deficiat totaliter libertas et voluntas necesse est.

II. Actus autem procedens ex concupiscentia ex parte tantum, seu *secundum quid*, antecedenti, erit imperfecte voluntarius et liber, et proinde imputandus quidem erit ad culpam, sed veniale peccatum non excedet.

III. Concupiscentia mere *consequens*, cum sit ipsa voluntaria, non tollit nec minuit rationem voluntarii nec liberi, imo actum reddit magis voluntarium ratione intensitatis et spontaneitatis majoris. (*S. Thom.* 1. 2. q. 77. art. 6. — *S. Lig.* n. 23.)

Resolves:

15. — 1° Saepe motus concupiscentiae omni culpa vacant, quando nempe sunt *primo-primi*, seu praecedunt omnem mentis advertentiam. 2° Saepe etiam, in materia gravi, sunt tantum culpa levis, scilicet quando sunt *secundo-primi*, seu cum levi advertentia habentur. 3° Diligenter compescendi sunt motus concupiscentiae valde periculosi, maxime in re venerea, in qua praesertim non possunt retineri ad luctam nec ad virtutis exercitium. 4° Motus concupiscentiae rejiciendi sunt, saltem per simplicem voluntatis denegationem, seu displicentiam, nec sufficit se habere neutraliter tantummodo, quod facile posset esse mortale in materia luxuriae. Ante omnia conandum est animum ad alia divertere. — Ita *communiter Theologi.* (*S. Lig.* lib. 5. *de peccatis*, n. 6.) 5° Non est tamen obligatio positive resistendi *motibus carnalibus*, si talis resistentia magis ac magis illos excitet. Nec a fortiori resistentia corporalis requiritur. (*S. Lig.* ibid. n. 9.) 6° Si tentatio diu protrahatur, non est necesse continuo ei positive obsistere, quia hoc nimis molestum foret et scrupulis innumeris obnoxium. — Ita *Billuart.* diss. 1. art. 8. *et alii communiter.* (*S. Lig.* ibid.) 7° Non requiritur resistentia directa motibus concupiscentiae; imo in tentationibus contra fidem, caritatem et praesertim contra castitatem, resistentia mere indirecta potius consulenda est. (*S. Lig.* ibid. n. 8.)

§. III.
De metu.

16. — Definitio: Metus est trepidatio mentis ob aliquod periculum instans vel futurum.

Divisio: Metus sic communiter dividitur, scilicet:

1° Metus *gravis* vel *levis*, prout timetur grave malum, ut mors, mutilatio, dura carceratio, notabile famae detrimentum, magna bonorum jactura, etc.; vel leve e contra, et mediocre incommodum, ut amissio rei levis momenti, exiguum famae detrimentum, etc... (*S. Lig.* n. 20.)

2° Metus ab *intrinseco* vel ab *extrinseco*, prout provenit a causa intrinseca, v. g. a morbo, ab infirmitate mentis, etc., vel a causa extrinseca sive libera, nempe ab homine; sive necessaria seu naturali, ut ex elementis, contagione, etc. 3° Metus *juste* vel *injuste* incussus, prout causa justa, metu videlicet poenarum justarum; vel *injusta*, hoc est per injuriam, causatur.

Distinguitur etiam metus reverentialis, qui habetur quando quis timet ne parentes suos aut superiores offendat. Ad metum levem *per se* refertur. Fit tamen gravis, si prudens timor sit ne illos diu vel graviter offensos habeat.

Principia:

17. — I. Actus ex metu quantumvis gravi positus, est *simpliciter voluntarius et liber*, quandiu metus rationis usum non adimit; quia per se absolute et efficaciter procedit a voluntate libera. Hinc habiti semper sunt ut apostatae, ii qui metu tormentorum victi, fidem negarunt. — Est tamen *secundum quid* involuntarius, et sic minuit culpae gravitatem. (*S. Lig.* n. 21.)

II. Si metus rationis usum auferat, aut minuat, actus aut voluntarius nullo modo est, aut imperfecte tantum. Ratio est, quia tunc nulla est, aut imperfecta, cognitio rei peragendae.

III. Metus sub omni respectu levis non censetur praecise determinare actum agentis; unde pro nihilo reputandus est, saltem *per se*, et *communiter loquendo*.

Resolves:

18. — 1° Metus levis nunquam a peccato gravi excusare potest, ubi materia praecepti violati gravis est. 2° Metus etiam gravis non excusat *per se* a peccato mortali, nec de mortali veniale facere potest, quoties violatio cedit in contemptum fidei vel religionis, scilicet quoties lex non cessat propter grave aliquod incommodum, ut infra dicetur in *Tract. de Leg.* n. 99. 3° Metus, si rationem perturbet, excusat a mortali, ut dictum est supra de concupiscentia, n. 14. 4° Metus ab intrinseco vel a causis naturalibus proveniens, non impedit quominus actus ex illo elicitus sit simpliciter voluntarius, et possit esse validus; sic valet votum ex metu mortis in medio naufragio aut in gravi morbo emissum. (*Reuter*, n. 20. — *Billuart*, Diss. 1. art. 7. — *Elbel*, n. 50.)

§. IV.

De vi seu violentia.

19. — Definitio: Vis seu violentia est coactio quae a causa extrinseca et libera in aliquem infertur, repugnante ejus voluntate.

Divisio: Duplex distinguitur violentia, scilicet *absoluta* vel *secundum quid*, prout coactio alicui omnimode vel aliquatenus tantum repugnanti infertur. (*S. Lig.* n. 15, 16.)

Principia:

I. Actus interni et voluntatis omnino proprii, nullatenus cogi possunt, quia voluntati vis inferri nequit. „Invitus nemo potest velle, quia nemo potest nolens velle.“ (*S. Anselm. de libero arbitrio* c. 6.) — „Contra rationem ipsius actus voluntatis est quod sit coactus vel violentus.“ (*S. Thom.* 1. 2. q. 6. art. 4.)

II. Actus externi ex violentia absoluta positi, nullatenus sunt voluntarii aut liberi, nec proinde peccaminosi aut meritorii; actus autem externi qui ex violentia *secundum quid* tantum ponuntur, plus vel minus sunt liberi pro majori vel minori coactione, et consequenter majori vel minori bonitate aut malitia qua gaudent. (*S. Lig.* n. 17. 18.)

Resolves:

20. — 1° Mulier quae omnimode resistit violentiae quae ipsi infertur ad eam opprimendam, nullo modo peccat, etiamsi stuprum patiatur; nemo enim peccat omnino invitus. (*S. Lig.* ibid.) 2° Facile peccare possunt graviter foeminae vim patientes, si pusillanimitate, aut vano timore, v. g. offendendi aggressorem, etc., non resistant quantum possunt, etiam secluso periculo consensus, quia in tali casu facile aderit voluntarium simpliciter in actum pravum, quamvis adsit involuntarium *secundum quid*. — An vero peccet mortaliter mulier vi oppressa, si ob metum mortis vel gravis infamiae vel nimiae verecundiae clamare omittat, controvertitur. — Valde probabiliter negandum videtur, secluso consensus periculo. (*S. Lig.* lib. 3. n. 430.) 3° Aliquando tamen non requiritur resistentia omnino absoluta et continua illatae coactioni, scilicet ubi ex una

parte inutilis foret, et ex altera agitur de materia minus periculosa. Sic martyres ducti ad templa paganorum non peccabant, quamvis ambularent. At in omni casu resistendum est quantum requiritur ad periculum scandali, vel injuriae Religionis avertendum.

CAPUT III.

DE MORALITATE ACTUUM HUMANORUM.

21. — Moralitas est bonitas vel malitia actus, et consistit in eo quod actus sit legi, rectoque ordini conformis vel ab iisdem deformis; ita ut dicatur bonus actus legi et rationi conformis, secus vero malus. (*S. Lig.* n. 34.)

Quaeres utrum omnis actus humanus veram habeat moralitatem, ita ut sit vel bonus vel malus, vel e contra dentur actus indifferentes.

Distinguendum est: Certum est dari actus mere indifferentes in specie, cum sint multi qui nulli legi subjaceant. At opinio communior et probabilior theologorum cum *Thomistis* negat dari tales actus in *individuo*, quia homo deliberate agens necessario finem aliquem sibi proponit; porro si finis ille sit honestus, erit actus bonus, secus fiet malus. Contradicunt autem alii cum *Scotistis;* quia, aiunt, ille non peccat qui ponit actionem non prohibitam, nec constat de obligatione intendendi finem positive honestum. Sed *Thomistis* assentiendum esse videtur. (*S. Lig.* n. 43—44.)

Ex triplici capite seu principio desumenda est moralitas, scilicet: 1° ex objecto, 2° ex fine, 3° ex circumstantiis: tria haec ad actum bonum requiruntur; si unum tollas, malus evadet. Hinc pervulgatum axioma: *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu.*

ARTICULUS I.

DE OBJECTO.

22. — Objectum illud est circa quod actus moralis versatur, et in quo proxime et per se terminatur voluntas agentis. (*S. Lig.* n. 37.)

Objectum est *bonum* vel *malum*, aut *indifferens*, prout rationi, legi, aut recto ordini consentit vel non, aut praeter legem aut rectum ordinem habetur. Item potest esse intrinsece bonum vel malum, id est ratione sui ex exigentia recti ordinis; aut non intrinsece, seu ratione praecepti positivi tantum.

Objectum potest esse etiam de consilio, si spectet ad ea quae conducunt ad rectum ordinem, nec tamen praecipiuntur. Item potest esse de imperfectione, si res minus conveniant, licet non prohibeantur.

Resolves:

23. — 1° Ex objecto moraliter considerato desumitur prima et essentialis moralitas actus humani; moralitas enim quam objectum actioni tribuit, ante omnem aliam concipitur quae, sive ex fine, sive ex circumstantiis, proveniat: siquidem haec sine illa concipi nequit.

2° Objecta intrinsece mala sunt triplicis classis: 1° Quaedam talia sunt *absolute*, et independenter ab omni circumstantia; quia ex se necessariam involvunt repugnantiam cum recto ordine, ut est odium Dei, blasphemia, etc. — 2° Alia sunt *intrinsece* mala, non praecise in se, sed ratione adjuncti aut conditionis alicujus quae pendet a dominativa potestate Dei, aut hominis; talia sunt ablatio rei alienae, laesio corporis vel famae, et similia quae aliquando licita evadunt. — 3° Alia tandem mala sunt tantum ratione periculi quod ordinarie adjunctum habent, ut aspectus objecti turpis, lectio pravi libri, etc... Haec, data rationabili causa, licita fiunt, etsi non sola lege positiva prohibeantur, ut esus carnis die veneris, sed etiam ipsa lege naturali.

ARTICULUS II.

DE FINE.

24. — Finis in genere est id cujus gratia aliquid fit.

Duplex est, scilicet *finis operis*, id est finis ipsi operi intrinsecus, quique ab opere ipso non distinguitur; et *finis operantis*, id est extrinsecus operi, et ad quem agens ad libitum intentionem suam dirigit et terminat, seu quem agens praeter ipsum opus sibi praestituit. De hoc tantum posteriori fine dicendum nobis est, quippe qui solus proprie finis dicitur. — Est autem finis ille: 1° *intermedius* vel *ultimus*, prout ad alium finem refertur, vel voluntas in eo quiescit. — 2° *Positive*

ultimus, vel *negative* ultimus, prout intenditur vel non intenditur cum exclusione alterius finis. — 3° *Primarius* vel *secundarius*, prout causa est totaliter motiva actus, aut partialiter tantum impulsiva. Iterum finis ultimus potest esse *implicite* vel *explicite* intentus.

Dico: Actus humanus veram moralitatem a fine desumit, quia finis est ipsum objectum intentum seu primarium objectum voluntatis.

Resolves:

25. — 1° Finis graviter malus totam actus bonitatem corrumpit; actus enim ille nulla ex parte bonus esse potest per quem agens totaliter a Deo per mortale peccatum recedit. (*S. Lig.* n. 38.) 2° Finis etiam leviter malus totam bonitatem actus destruit, si sit totalis et adaequata ratio cur ponatur, quia totus pravo fine inficitur. *Ita omnes. Probabilius* autem totum actum non corrumpit finis ille, si non sit ratio totalis ad hunc actum ponendum, quia actus bonus cujus finis non nisi partialiter malus est, retinet bonitatem ex fine partialiter bono. — *Billuart, Reuter et alii contra plures.* 3° Omnis electio mali medii est mala, sed non e converso, omnis electio boni medii est positive bona. Sic nemo laudatur ex eo quod abstineat a potu ex avaritia; reus autem habendus est qui furatur pecuniam ab aliquo ad eleemosynam faciendam. 4° Qui eligit medium honestum ad finem honestum, ponit actum duplicis honestatis, si utraque honestas sit intenta. Item duplicis malitiae reus est qui elegit medium malum ad finem malum, puta si quis pecuniam furetur ut se inebriet. 5° Qui adhibet medium malum ad finem bonum, contrahit tantum malitiam medii, v. g. si quis mentiatur ad proximum e periculo liberandum. Item, vice versa, qui adhibet medium honestum ad finem malum. Qui vero adhibet medium indifferens ad finem bonum vel malum, contrahit tantum bonitatem aut malitiam finis.

Quaesita:

26. — *Quaer.* 1° An omnes actiones motivo caritatis informari debeant?

R. Neg. Actus enim ex motivo aliarum virtutum eliciti sunt boni, ut sunt actus fidei, spei, etc... Constat enim ex Conc. Trid. Sess. 14. c. 4. ubi declaravit attritionem esse donum Dei et disponere poenitentem ad justificationem. Et Sess. 6. can. 31. sic definivit: *Si quis dixerit justificatum peccare, dum intuitu aeternae mercedis bene operatur, anathema sit.* Constat iterum ex propositione 8a ab Alexandro VIII. damnata quae sic jacet: *Necesse est infidelem in omni opere peccare.*

27. — *Quaer.* 2° An omnes actiones ad Deum referri necessario debeant?

R. 1° Affirmandum videtur, saltem si agatur de relatione naturali; sic tenendum est, si admittatur cum sententia communi, non dari actus indifferentes *in individuo*, juxta dicta superius n. 21.; sed facilis est haec relatio actionum ad Deum: etenim, eo ipso quod quis a pravo fine abstinet, non obstante naturae in malum proclivitate, actum suum ad Deum tanquam principium omnis recti ordinis implicite referre censetur.

R. 2° Si agatur de relatione supernaturali, seu ex motivo fidei apprehensa, crescit difficultas, et theologi in varias abeunt sententias.

Alii affirmant dari verum praeceptum omnes actiones ad Deum referendi, non *actualiter*, quod est impossibile, siquidem in hac terra impossibile est de Deo semper cogitare; sed *virtualiter*, id est, vi intentionis prius elicitae, et interdum renovatae. Innituntur praesertim verbis Apost. 1. Cor. X, 31. dicentis: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite;* et *Epist. ad Coloss.* III, 17.: *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi.* Stat pro hac sententia *S. Thom. in Epist. ad Coloss.* c. 3. lect. 3., dicens: *Quidam dicunt quod hoc est consilium, sed hoc non est verum... Sed dicendum quod non est necessarium quod omnia referantur ad Deum actu, sed habitu. Qui enim facit contra gloriam Dei et praecepta ejus, facit contra hoc praeceptum.* Consonat *S. Lig.* lib. 5. *de act. hum.* n. 44. ubi relato textu Apostoli *ad Corinth.* ait: „Scio adversarios dicere in verbis Apostoli contineri consilium et non praeceptum: sed falso; Patres enim agnoverunt praeceptum, non consilium.“

Аптека Н-овъ В. Косцинскаго въ Варшавѣ, Кармелицкая 21 уг. Новолипокъ.

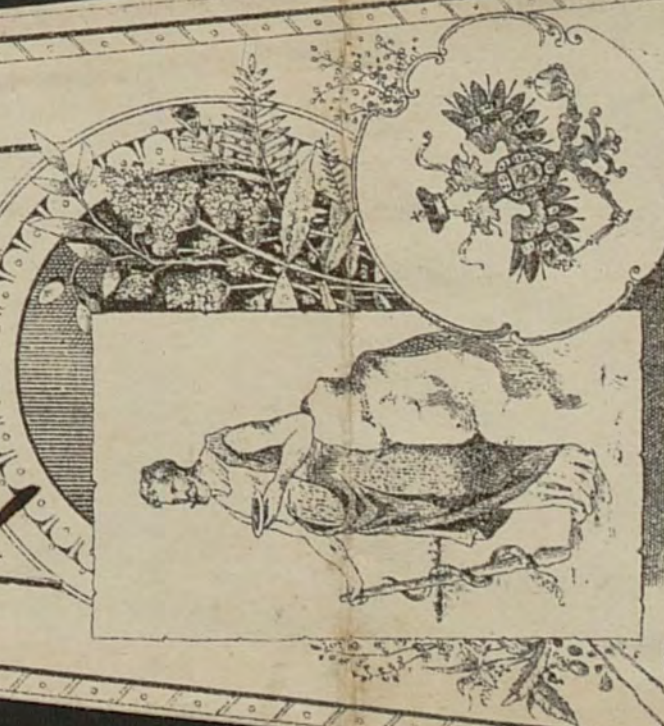
№ 9461

dla 3 razy dziennie po 5 kropli

Ord. N. D. Dr Podczaski

19 17/5 09 R. — k 24

Apteka S-ów W. Kościńskiego w Warszawie., Karmelicka 21 róg Nowolipek

Телефонъ 53-04 Telefon

ТЕКА
APTEKA
...цинскаго W. Kościńskie...
...ицкая 21, Karmelicka...
...УТРЕННОЕ
...WNĘTRZNE

Zarządzający EUGENIUSZ HEBDA.

Ol. Eucalypti glob.
10,0
DS

Sprawdzono
M. Stulc

Управляющій ЕВГЕНІЙ ГЕБДА.

28. — *Alii* nihilominus contendunt praeceptum non sufficienter in praefatis Apostoli verbis manifestari; et satis esse si homo ad ordinem supernaturalem elevatus, ad Deum supernaturaliter apprehensum, saepe et per actus suos praecipuos, tendat.

Alii demum sic distinguunt: duplex hic datur praeceptum, negativum alterum, alterum positivum. Praeceptum negativum prohibet ne quid faciamus ex pravo fine; positivum vero non urget continuo, praecepta siquidem positiva non urgent singulis momentis; sed sufficit ad illud implendum ut praecipuae actiones ad finem supernaturalem referantur. Haec interpretatio videtur consonare cum textu *D. Thomae* supra relato; quare haec sententia probabilior nobis apparet. Nihilominus in praxi audiendus omnino est *S. Ligorius*, qui sic ait, loco citato, n. 44.: *Oportet saepius in die, saltem semel mane generaliter offerre Deo omnes actus suos, ut sic adimpleatur praeceptum Apostoli, saltem intentione virtuali omnia faciendi in gloriam Dei.* Hoc modo omnis actus etiam indifferens in *specie* fit bonus et virtuosus in individuo.

ARTICULUS III.
DE CIRCUMSTANTIIS.

29. — Circumstantiae sunt determinationes accidentales actus sine quibus posset actio eadem quoad substantiam existere, ex quibus tamen determinatur in suo esse individuo. — Hinc, circumstantiae non sunt objectum, quia secundario tantum a voluntate attinguntur.

Septem numerantur circumstantiarum classes, hoc versiculo expressae:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

Scilicet: *Quis*, seu qualis sit agens, cujusve conditionis? — *quid*, seu quae sit qualitas aut quantitas objecti? — *ubi*, seu quonam in loco, an sacro vel profano? etc... — *quibus auxiliis*, id est quibusnam mediis, instrumentis, etc., usus fuerit agens? — *Cur*, seu ex quali fine? — *quomodo*, nempe an malitiose vel bona fide? an modo intenso vel remisso? an advertenter nec ne? — *quando*, id est quali vel quanto tempore?

30. — *Dico:* Ex circumstantiis pendet moralitas actuum humanorum, quia cum ipsum actum determinent, illum etiam determinant ut moralem, nimirum, ut habentem relationem convenientiae aut disconvenientiae cum ratione et recto ordine; imo et hujus convenientiam aut disconvenientiam inducere aliquando possunt.

Hinc: 1° Circumstantiae aliae sunt quae ad moralitatem actus attinent; aliae quae ad eam nihil conferunt, quaeque proinde prorsus indifferentes habendae sunt.

2° Aliae quae in eadem specie objectum relinquunt, aliae quae speciem ipsam mutant. Ex prioribus aliae malitiam aggravant, aliae vero minuunt, hoc autem vel graviter vel leviter.

3° Circumstantia leviter mala totum actum bonum minime corrumpit: manet enim boni actus substantia, licet ex parte tantum corrumpatur. (*S. Lig.* n. 39.)

APPENDIX
DE ACTIBUS MERITORIIS
SEU
DE MERITO ACTUUM HUMANORUM.

31. — Actus supernaturaliter *meritorius* est opus in obsequium Dei positum et praemio seu retributione dignum.

Meritum duplex distinguitur: 1° Meritum de *condigno*, cui merces ex justitia, hoc est, ex Dei promissione debetur. 2° Meritum de *congruo*, cui merces non debetur ex justitia, sed ex quadam decentia et Dei liberalitate.

Dico: 1° Homo justus per gratiam operans vere et proprie mereri potest de *condigno*. — Constat ex *Matth.* V, 12.: *Merces vestra copiosa est in coelis.* — Et 2. *Tim.* IV, 8.: „*Reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.*“ Constat etiam ex *Trident.* Sess. 6. c. 16., ubi declaratur vitam aeternam esse mercedem ex Dei promissione bene operantium meritis reddendam.

Dico: 2° Homo etiam peccator et infidelis quaedam dona supernaturalia mereri potest de *congruo*. — Constat ex variis S. Script. locis in quibus referuntur exempla peccatorum et gentilium, quibus copiosas gratias, intuitu ipsorum bonorum operum, largitus est Deus. Sic *Act. Apost.* X. perhibetur Cornelius suis eleemosynis et precibus conversionem ad veram fidem obtinuisse.

Quaesita:

32. — *Quaer.* 1° Quid requiratur ad meritum de condigno et de congruo?

R. 1° Ad meritum de *condigno* requiritur 1° ut actus sit liber et voluntarius, secus enim non esset actus humanus; 2° ut sit honestus, secus praemio dignus non esset; 3° ut ponatur ex motivo supernaturali, seu in obsequium Dei, alioquin ad vitam supernaturalem referri non posset; 4° ut agens sit in statu gratiae, quia peccatori vita non debetur.

R. 2° Ad meritum de *congruo*, tres priores requiruntur conditiones modo expositae ad merendum de *condigno*, ut actus scilicet sit liber, honestus, in obsequium Dei positus, non vero quarta ut patet.

Quaer. 2° Quid homo mereri possit de condigno?

R. 1° Potest mereri augmentum gratiae sanctificantis, et gloriae aeternae quae illam consequitur. Constat ex *Conc. Trid.* Sess. 6. c. 16. *ut supra et ibid.*

R. 2° Homo justus non potest de *condigno* mereri perseverantiam finalem, neque gratias efficaces, quia haec sunt dona omnino gratuita quae Deus non promisit.

33. — *Quaer.* 3° Quid possit homo mereri de *congruo?*

R. 1° Peccator per bona opera, v. g., jejunio, eleemosyna, oratione, mereri potest de *congruo* gratiae auxilium ut peccatum vitet, et ad justificationem perveniat per contritionem perfectam.

R. 2° Justus mereri potest de *congruo:* 1° *sibi* gratias efficaces et perseverantiam finalem; 2° *aliis* gratiam primam et ulterioris gratiae auxilia.

Quaer. 4° An opus, ut sit meritorium de *condigno*, debeat esse supererogationis, seu non praeceptum?

R. Neg. Constat enim ex *Trident. ibid.* Can. 26. Omnia opera quae in Deo sunt facta, vitam aeternam promereri; opera autem quae sunt praecepti sunt etiam in Deo facta, ergo etiam per ea homo vitam aeternam promeretur.

34. — *Quaer.* 5° An ad meritum de *condigno* requiratur actus elicitus ex caritate?

R. Controvertitur. Alii affirmant, quia actus aliarum virtutum non sunt sat perfecti ut augmentum caritatis mereantur. — Alii dicunt sufficere si opus in finem supernaturalem referatur, sive ex caritate, sive ex alia quacumque virtute imperatum sit. Ratio est, quia probari non potest, neque ex rei natura, neque ex lege divina ad meritum requiri, ut opus ex caritate eliciatur. — Haec sententia probabilior videtur. Alii tandem asserunt omne opus bonum hominis justi, etiam in ordine naturali et sine relatione actuali aut virtuali ad Deum, esse vere de condigno meritorium; sed non satis liquet. Quidquid sit, in praxi inducendi sunt fideles ut actus suos frequenter ad Deum referant ex motivo amoris et divinae gloriae, illud videlicet frequentius inter agendum dictitando: *Ad majorem Dei gloriam.*

TRACTATUS
DE CONSCIENTIA.

35. — Definitio: Conscientia est dictamen practicum rationis, seu judicium practicum quo judicamus aliquid faciendum quia bonum, vel omittendum quia malum. — Hinc differt a *synteresi* quae principia tantum generalia dictat. (*S. Lig.* n. 2.)

Divisio: Distinguitur conscientia,

1° *Recta* vel *erronea*, prout verum vel falsum dictat.

2° *Certa* vel *dubia*, prout firmiter judicat aliquid esse bonum vel malum, aut suspensa haeret circa actionis honestatem.

3° *Scrupulosa* vel *laxa*, prout inani ratione apprehendit peccatum ubi non est, vel e contra, leviori de causa peccatum abesse praesumit.

4° *Probabilis* vel *improbabilis*, prout ex motivo gravi aut infirmo judicium efformat. — De singulis seorsim.

CAPUT I.
DE CONSCIENTIA RECTA ET ERRONEA.

36. — Definitio: Conscientia *recta*, ea est quae repraesentat vere objectum sicut in se est: secus *erronea* est dicenda.

Divisio: Conscientia erronea duplex est: *vincibilis* alia et alia *invincibilis*.

Invincibiliter erronea iterum duplex distinguitur, scilicet: *physice* vel *moraliter*, prout vel nullo modo, vel magna tantum

difficultate vinci potest. Recole dicta superius de ignorantia, n. 11. (*S. Lig.* n. 3.)

Principia :

I. Conscientia *recta* praecipiens semper sequenda est, quia conscientia est regula proxima voluntatis, derivata a prima et summa regula omnium actionum humanarum. (*S. Lig.* ibid.)

II. Conscientia *invincibiliter erronea* praecipiens pariter in omni casu sequenda est; quia omnino aequiparanda est subjective conscientiae rectae, et quia juxta Apost.: „Omne quod non est ex fide (seu juxta conscientiam) peccatum est.“ (*S. Lig.* n. 5.)

III. Conscientia *invincibiliter erronea* permittens eximit ab omni peccato, quia ibi nullum potest esse peccatum, ubi nulla malitia apprehenditur. (*S. Lig.* ibid.)

IV. Non licet sequi conscientiam vincibiliter erroneam permittentem, quia agens cum tali conscientia errat voluntarie, cum ex hypothesi error sit vincibilis. Nec licet agere contra eam praecipientem, quia agens tunc faceret id quod judicaret prohibitum, ideoque peccaret. Proinde ante actionem, illa conscientia, inquisitione facta veritatis, omnino deponenda est. (*S. Lig.* n. 4.)

Resolves :

37. — 1° Qui putat esse jejunium quando non est, peccat contra praeceptum si non jejunet, ob erroneam conscientiam.

2° Si quis mentiatur ad liberandum proximum e periculo vitae, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit; et si non mentiatur, contra misericordiam peccat. (*S. Lig.* n. 6.)

3° Scrupulosus, licet putet involuntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non sunt liberae.

4° Qui putat, graviter tamen dubitat sibi mentiendum vel furandum esse, ut proximo succurrat, non potest talem conscientiam sequi, nec contra eam facere; sed debet, si possit, inquirere, eam deponere, et postea operari; talis enim error est vincibilis et culpabilis. (*S. Lig.* n. 3.)

Quaer. Quibus signis confessarius cognoscere possit errorem esse vincibilem aut invincibilem in poenitente?

R. Interrogat: 1° An aliquam indecentiam in hoc actu adverterit? 2° An ipsi sua conscientia dictaverit esse saltem interrogandum confessarium, vel alium prudentem virum? 3° An occasionem interrogandi ex verecundia aut metu neglexerit? Si respondeat affirmative poenitens ad unum vel alterum ex his, censendus est in culpabili errore versari; secus, si ad omnia neget.

CAPUT II.

DE CONSCIENTIA CERTA ET DUBIA.

ARTICULUS I.

DE CONSCIENTIA CERTA.

38. — Definitio: Conscientia certa ea est qua quis certe, seu absque errandi formidine, judicat aliquid esse bonum vel malum.

Divisio: Certitudo triplex distingui solet.

1° *Metaphysica*, quae competit iis propositionibus in quibus attributum subjecto essentialiter convenit. Immutabilis est.

2° *Physica*, quae fundatur in ordine constanti quo mundus regitur. Remanebit quamdiu leges physicae constantes stabunt.

3° *Moralis*, quae nititur legibus quibus homines in suis actibus reguntur.

Iterum, certitudo moralis subdividitur in *perfectam* et *imperfectam*. Prior est ea quae ita fundatur legibus moralibus, ut clare percipiatur non posse falsam esse propositionem. Haec ad certitudinem metaphysicam mediate refertur. Posterior ea est quae competit iis propositionibus in quibus errorem esse absolute non repugnat, quamvis rarissime evenire possit. Haec varios gradus admittit.

Item, certitudo alia est *directa* quae obtinetur per probationem certam ipsius propositionis de qua agitur. Alia *reflexa* quae habetur ex principio aliquo extrinseco, ex quo certo arguitur licitum esse illud quod in se et directe non demonstratur illicitum.

Principia :

39. — I. Sola conscientia *certa* est recta regula morum. Ratio est: 1° quia *omne, quod non est ex fide, peccatum est. Rom.* XIV, 23. — 2° Quia agens cum conscientia non certa, se exponit periculo peccandi formaliter, et proinde peccatum vere admittit.

II. Sufficit conscientia moraliter certa, etiam imperfecta. Ratio est, 1° quia agens cum tali conscientia, vere ex fide agit. — 2° Quia certitudo absoluta plerumque haberi nequit. — 3° Quia constat ex sententia communi doctorum, et ex praxi universali.

ARTICULUS II.
DE CONSCIENTIA DUBIA.

40. — Definitio: Conscientia dubia ea est, quae haeret suspensa circa actionis honestatem. Dubium enim est suspensio mentis inter opposita. (*S. Lig.* n. 20.)

Divisio: Multiplex dubium distinguitur, scilicet:

1° *Positivum* vel *negativum*, prout adsunt rationes graves dubitandi, vel leves tantum, aut etiam nullae. (*S. Lig.* ibid.)

2° *Juris* vel *facti*, prout versatur circa legis existentiam ejusve obligationem, aut circa factum aliquod particulare.

3° *Speculativum* vel *practicum*, prout versatur circa veritatem in *abstracto*, vel circa actionis honestatem. (*S. Lig.* n. 21.)

Dubium autem *speculativum* potest etiam dividi in *speculativum-simpliciter*, quum dubitatur de re ad mores non pertinente, et in *speculativo-practicum*, quando dubitatur de principio generali morum, aut de bonitate actionis in se sumptae, a praesentibus circumstantiis abstrahendo. Si versetur circa actionem hic et nunc ponendam, dicitur *practice-practicum*.

Principia:

41. — I. Nunquam licet operari cum conscientia *practice dubia*, sed pars tutior est sequenda. Ratio patet ex modo dictis *de conscientia certa, principio I.* (*S. Lig.* n. 22.)

II. Licet quandoque operari cum conscientia *speculative dubia;* ratio est, quia deposito dubio practico, ex dictamine practice certo, seu ex principiis reflexis certis, conscientia efformatur: verum ad hoc requiritur, ut dubium speculativum sit invincibile. (*S. Lig.* n. 25.)

III. Dubium mere negativum pro nullo habendum est; quia ratione prorsus nulla, aut valde levi fundatur; proinde, etsi maneat, urget obligatio vel stat libertas, prout antea existebat. Ejusmodi enim dubium existere potest, quin moralis certitudo in oppositum subvertatur. Verum, si prudens suspicio de errore tibi oriatur, ad inquirendum teneris. Itaque, cum posthac pluries plurimi casus dubii negativi objiciantur, eos, eadem regula semel statuta, facile dilues. Ad solum igitur dubium positivum attendemus, cum negativum ut verum dubium non sit habendum. (*S. Lig.* n. 24.)

Resolves:

42. — 1° Quoties quis dubitat, utrum actus, quem hic et nunc est positurus, sit licitus nec ne, diligentiam veritati inquirendae debitam, pro rei gravitate, personae, locique conditione possibilem, adhibere tenetur; probos et peritos consulat, eorum praxim investiget, rationesque utrinque solo veritatis studio perpendat: secus enim periculo peccandi se exponit, et eo ipso peccat. 2° Si inquirere non possit, nec per se rationes utriusque partis perpendere valeat, tutiorem partem amplectatur, quia secus ageret in dubio *practice-practico*, id est, cum conscientia vere dubia. 3° Qui, diligenti ac sufficienti inquisitione peracta, adhuc dubitat an adsit lex praecipiens aut prohibens, huic obtemperare non tenetur, quia efformat conscientiam ex principio *reflexo*, scilicet, non posse obligare legem, quae inveniri non potest, ut infra de probabilismo dicetur. 4° Inepte agunt qui post actum nuper commissum vel omissum, apud auctores vel a confessario inquirunt utrum peccaverint; nam peccatum praeteritum non pendet a judicio auctoris aut confessarii, sed a dictamine practico quod operans habuit agendo. — Prudenter tamen facit qui interrogat ut veritatem cognoscat, quidnam scilicet in futurum in simili casu agere possit.

Quaesita:

43. — *Quaer.* 1° An graviter peccet operans cum dubio practico circa peccati gravitatem?

R. Affirm. Quia totam peccati gravis malitiam inducit, cum, sciens et volens, manifesto periculo graviter peccandi se exponat. (*S. Lig.* n. 22. *et alii communiter.*)

Quaer. 2° An peccet graviter sciens actionem suam esse malam, sed ad ejus gravitatem non attendens?

R. Alii censent hunc peccare graviter vel leviter, prout objectum peccati est in se grave vel leve; alii vero semper esse grave; sed probabilius venialiter tantum peccare videtur, modo malitiam gravem, saltem in confuso, non apprehendat. (*S. Lig.* n. 23.) Supponi autem nequit defectus ille advertentiae, etiam *in confuso*, ubi agitur de re, vel quantitate, notabiliter gravi.

44. — *Quaer.* 3° Quid agendum sit in casu conscientiae perplexae, id est, quando quis inter duo praecepta constitutus, haeret dubius quodnam e duobus eligere debeat?

R. Sequentes regulas in perplexitate teneto:

1° Consule si possis, v. g. confessarium vel alios prudentes, quia in eo casu ignorantia vincibilis est. 2° Si consulere nequeas, elige quod tibi minus malum videtur; non tamen ut malum facias, sed ut magis a malo recedas. Scito autem legem *inferioris ordinis* debere legi *superioris ordinis* cedere. 3° Si utrumque praeceptum aeque tibi grave videatur, elige quod vis, nec peccabis; non enim peccandi datur necessitas. (*S. Lig.* n. 10.)

Nota. Regulae speciales ad conscientiam in dubiis efformandam tradentur infra, ubi de probabilismo dicemus, n. 71.

CAPUT III.

DE CONSCIENTIA SCRUPULOSA ET LAXA.

ARTICULUS I.

DE CONSCIENTIA SCRUPULOSA.

45. Conscientia scrupulosa ea est, quae ex levi formidine dubitat de alicujus actionis honestate, ideoque formidat de peccato ubi non est. Scrupulus autem est inanis apprehensio, seu levis suspicio, qua quis judicat falso ibi adesse peccatum.

I. Signa praecipua scrupulorum.

Sunt sequentia: 1° Judicii pertinacia. 2° Timor peccandi in omnibus. 3° Mutatio frequens judicii ob leves rationes. 4° Anxietas circa confessiones. 5° Inquisitio certitudinis in omnibus. 6° Obstinatio idem semper peccatum repetendi. (*S. Lig.* n. 11.)

II. Remedia scrupulorum.

46. — Versantur frequenter scrupuli: 1° Circa actiones quotidianas; 2° circa pravas cogitationes; 3° circa confessiones.

I. Scrupulosis, qui in omnibus actionibus anguntur timore peccandi, injungendum est, ut strenue contra scrupulos agant, ab iisque confitendis abstineant, nisi certissimi sint ibi adesse peccatum. Quamvis enim sic agendo interdum peccent, non peccabunt tamen ratione obedientiae, quam confessario praestare debent. (*S. Lig.* n. 17.)

II. Scrupulosis, qui pavent assensum praebere, vel praebuisse, cuilibet pravae cogitationi contra castitatem, fidem aut caritatem, imponendum est ut has cogitationes velut mera phantasmata despiciant, et abstineant ab hujusmodi cogitationum confessione, nisi jurare possint se eisdem vere consensisse. (*S. Lig.* n. 15.)

III. Scrupulosis, qui semper anxii sunt circa confessiones, praesertim praeteritas, prohibendum est ne amplius cogitent de culpis vitae anteactae, nec de iis verbum faciant in confessione, nisi jurare possint: 1° peccata mortalia se perpetrasse; 2° nunquam de illis confessos esse, praesertim si confessionem generalem jam compleverint. (*S. Lig.* n. 16.)

Nota. Scrupulosi et timorati, de praeteritis confessionibus anxii, sic interrogandi sunt: 1° Celastine de proposito peccatum grave? — 2° Proponebasne peccata iterare? — Si negative utrique postulationi respondeant, valida judicanda est confessio.

III. Regulae pro scrupulosis.

47. — 1° In rebus moralibus non est ubique certitudo quaerenda. Hoc pro omnibus valet; sed scrupuloso praecipue applicandum est.

2° Obedientia summa et caeca confessario praestanda est, et cum magna humilitate et fiducia in omnibus procedendum.

3° Dubium, quod in aliis rationabile foret, in scrupuloso omnino spernendum est.

4° Scrupulosus bona fide agens, mediocri diligentia adhibita, errare non potest.

5° Licitum est, imo saepe obligatorium, et interdum sub gravi, adversus scrupulos decertare. (*S. Lig.* n. 17.)

6° Nunquam iteranda confessio, nisi certo sacrilega fuerit; nec postremae con-

fessionis examen unquam innovandum est, etiamsi grave dubium de peccato gravi omisso suboriri videatur.

7° Scrupuli contemnendi sunt; nec unquam secum de his disputandum est.

IV. *Regulae pro confessariis.*

48. — 1° Scrutetur confessarius an poenitens sit vere scrupulosus... an in omnibus.... et quaenam sit scrupulorum origo.

2° Sit patiens, benignus et fortis. — *Instet opportune, importune; arguat, obsecret, increpet in omni patientia et doctrina.*

3° Postulanti absque haesitatione cum imperio respondeat; responsis non facile adjiciat rationes; nec jam confessa peccata pluries repeti sinat.

4° Commendet scrupuloso magnam in bonitate Dei fiduciam, frequentem orationem, otii fugam, examinis brevitatem, cordis humilitatem.

5° Cum scrupuloso, generalibus, non peculiaribus utatur regulis; his enim scrupulosus dirigi non potest, quia eas applicare nequit.

ARTICULUS II.

DE CONSCIENTIA LAXA.

49. — Conscientia *laxa* ea dicitur, quae ex leviori ratione, id quod illicitum est, licere judicat; vel veniale tantum peccatum, ubi mortale est, deprehendit; ea videlicet est, quae absque sufficienti ratione judicium in favorem libertatis inflectit, vel ad legem vitandam, vel ad minuendam culpae gravitatem.

Tripliciter distingui potest, scilicet: 1° conscientia *laxa simpliciter*, quae tendit ad libertatem plus aequo extendendam; 2° conscientia *cauteriata*, quae ex diuturno peccandi habitu, peccata gravia, quin etiam gravissima, nihili pendit; 3° conscientia *pharisaica*, quae magna parvi, et vicissim parva magni facit. Nomen ducit ex Pharisaeis, qui gravissima legis mandata spernebant, dum non lotis manibus manducare, inanesve traditiones praeterire, magno coinquinari peccato ducerent.

Quae ad conscientiam laxam generatim pertinent, his paucis complectimur.

50. — I. Graviter ille peccat, qui scienter laxae conscientiae obsequens, legem aliquam in re gravi transgreditur. Et sane, hujusmodi ignorantia, utpote voluntaria, facile superari potest: ergo ipsius ignorantiae praetextu, a peccato lethali, in materia gravi, excusari nequit.

II. Quin graviter etiam peccaret, cum legem, etsi in re levi, infringens, discrimini tamen graviter peccandi sese objiceret. Confer quae diximus supra de conscientia dubia : *Quaer.* 1° n. 43.

CAPUT IV.

DE CONSCIENTIA PROBABILI ET IMPROBABILI.

Agemus : 1° de natura, 2° de efficacia, 3° de usu probabilitatis.

ARTICULUS I.

DE NATURA PROBABILITATIS.

51. — *Opinio* in genere est judicium incertum, fundatum motivo fallibili cum formidine de opposito: seu, est apprehensio unius e duobus contradictoriis, cum formidine alterius.

Opinio vero *probabilis*, seu *sententia probabilis*, est judicium nitens motivo vere gravi, licet cum formidine de opposito. — *Opinio* vero *improbabilis*, est judicium quod omni motivo solido destituitur. (*S. Lig.* n. 40.)

52. — Divisio *probabilitatis*. Distinguitur probabilitas:

1° *Intrinseca* vel *extrinseca*, prout in rationibus ex natura, vel proprietatibus rei deductis, fundatur, vel ex auctoritate virorum gravium oritur. Utraque major vel minor esse potest.

2° *Juris* vel *facti*, prout circa juris existentiam, ejus applicationem, vel circa aliquod factum versatur.

3° *Speculativa* vel *practica*, prout rem in genere, abstrahendo a circumstantiis, vel actum proxime ponendum, respicit.

4° *Absoluta* vel *relativa*, prout talis apparet omnibus vel plerisque, uni vel paucis tantum.

5° *Solitaria* vel *comparativa*, prout talis apparet in se sola spectata, vel comparatione instituta cum contradictoriae propositionis probabilitate.

6° *Certa*, vel *dubia* seu *tenuis*, prout innititur motivis solidis et certo gravibus, vel dubie tantum probabilibus.

Probabilitas *comparativa* dividitur per gradus in triplicem, scilicet 1° *in probabilitatem majorem;* — 2° *minorem;* — 3° *aequalem.* Quaevis enim propositio potest esse probabilior, vel aeque, vel minus probabilis, quam opposita, prout nititur motivis solidioribus, vel aeque, minusve solidis. — Opinio autem probabilior varios etiam gradus admittit: est enim paulo vel notabiliter probabilior, prout ejus motiva paulo vel notabiliter majora sunt, si oppositae opinioni comparentur. *Probabilissima* etiam dicitur, si gravissimo motivo gaudeat. „Probabilissima est, ait *S. Lig.* n. 40., *quae nititur fundamento gravissimo: quapropter opposita censetur* TENUITER vel DUBIE *probabilis.*"

Hinc opinio est *tuta*, vel *tutior*, aut *minus tuta*, prout simpliciter favet legi, vel eidem plus minusve favet. Opinio igitur probabilior non est semper tutior, siquidem probabilitas major pro libertate stare potest.

Varia systemata circa probabilitatem.

53. — 1° *Tutiorismus absolutus*, seu *Rigorismus*, juxta quem pars tutior, id est legi favens, semper sequenda est.

2° *Tutiorismus mitigatus*, juxta quem licet tantum sequi probabilissimam partem libertati faventem.

3° *Probabiliorismus*, juxta quem semper tenenda est opinio legi favens, nisi opposita sit notabiliter probabilior.

4° *Aequiprobabilismus*, juxta quem licitum est sequi opinionem minus tutam, modo sit aeque probabilis ac opposita, vel fere aeque probabilis.

5° *Probabilismus (moderatus)*, juxta quem licet sequi opinionem minus tutam et paulo minus probabilem, modo vera et solida probabilitate gaudeat. Probabilismus autem sic restrictus non differt ab aequiprobabilismo in sensu paulo latiori, seu morali, accepto (1).

6° *Laxismus*, ex quo fas est sequi opiniones etiam tenuiter probabiles; sed hoc systema fuit damnatum, ut infra patebit.

Hinc, pro variis circa valorem probabilitatis opinionibus, theologi varia sortiuntur nomina, et vocantur Rigoristae, vel Tutioristae mitigati, — Probabilioristae, — Aequiprobabilistae, — Probabilistae, — Laxistae.

Concludes ex dictis:

54. — 1° Essentia probabilitatis necessario requirit ut certitudinem excludat; per hoc enim solum a certitudine discrepare potest.

2° Hinc, omnis probabilitas quantacumque fuerit, adveniente certitudine propositionis contradictoriae, omnino perimitur.

3° Certo probabilis habenda est opinio, quae, tolerante Ecclesia, communis est Theologorum, vel docetur a S. Thoma ejusque schola, vel a plerisque theologis ut probabilis asseritur; vel etiam quam absolute tenent ut veram quinque aut sex Theologi, probitate, judicio et scientia praestantes, nisi ratio certa contra istam opinionem appareat.

4° Illa opinio est viro docto et probo certe probabilis, quam ipse scit se diligenter excussisse, et experitur se absque inordinato affectu, ob rationes graves, ut veram tueri.

5° De probabilitate intrinseca juris communiter possunt judicare soli doctissimi, et in re morali versatissimi, quum soli possint scire nihil certi ipsis opponi.

6° Vir mediocriter doctus judicare potest de extrinseca opinionis probabilitate, si statum quaestionis rite intelligens, hanc inveniat assertam ab auctoribus hujus temporis omni exceptione majoribus, id est, inter theologos omnino probatis.

7° Unicus auctor, si sit omni exceptione major, afferatque rationem, quam alii non examinaverint, vel non satis solverint, ipse autem aliorum rationes commode solvat, potest opinionem suam certo probabilem efficere, quamvis contra communem doceat.

8° Homo rudis audiens a viro, quem ipse existimat probum, prudentem et doctum, opinionem aliquam esse certo probabilem, potest eam ut talem habere: non enim per se expendere valet, nec aliud medium ipsi suppetit probabilitatem extrinsecam cognoscendi... (*Lacroix...* etc...)

(1) Theologi non pauci limites probabilismi non adeo coarctant, et contendunt opinionem aliquam posse solida probabilitate gaudere, licet sententia opposita multo probabilior appareat.

ARTICULUS II.

DE EFFICACIA PROBABILITATIS AD CONSCIENTIAM EFFORMANDAM.

55. — Efficacia *probabilitatis* sita est in ipsius vi ad ultimum conscientiae dictamen practice certum efformandum. Jam vero ex iis, quae asseruimus n. 39., sola conscientia certa est recta morum regula; quo igitur modo fieri potest, ut ex majori etiam probabilitate liceat interdum agere? Id sane vi solius probabilitatis non licet. Ergo ad principium aliquod moraliter certum confugiendum est, ut certitudo habeatur. Itaque disserendum nunc venit quid ad hunc finem valeat probabilitas; utrum scilicet aliquando solidis rationibus tum legi, tum libertati faventibus, ab ipso legis vinculo solvi possimus.

Has quaestiones ut discutiamus resolvamusque, sequentes statuendae sunt theses.

PRIMA THESIS.

Non licet sequi opinionem ***PROBABILEM***, *nec* ***PROBABILIOREM***, *relicta tutiore, quoties adest obligatio absoluta alicujus finis determinati obtinendi, quem usus medii probabiliter inepti in periculum adduceret; tunc igitur pars tutior est sequenda.*

56. — *Prob.* Quisquis finem absolute obtinere adigitur, is ea tenetur eligere media, quibus procul dubio finem assequatur; atqui per solam tutiorem partem certo obtineri potest finis: etenim ex hypothesi medium probabiliter tantum aptum in discrimen adducit finem absolute consequendum; ergo non est medium fini consequendo idoneum; aptiora igitur media eademque tutiora eligenda sunt. Ergo extra probabilitatem sunt quaerenda; ergo adhibenda sunt media certa et absolute tuta: tunc igitur pars tutior sequenda est.

Hinc resolves:

57. — 1° In iis, quae saluti necessaria sunt necessitate medii, tutius sectari cogeris; tantus enim finis prae caeteris absoluta prorsus necessitate procurandus est, et proinde media absolute tuta et certa sunt adhibenda. In rebus igitur ad fidem seu ad veram religionem pertinentibus, probabilitate rejecta, opinio tutior necessario sequenda est. Hinc ab Innoc. XI. damnata est sequens propositio sub n. 4.: „*Ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens ductus opinione minus probabili.*“ Imo in tali casu ne probabiliori quidem opinione, tutiori posthabita, uti liceret. (*S. Lig.* n. 43.)

2° Venator timens ne plumbum in feram ejaculando, aliquem hominem forte laedat, emittere non potest, etiamsi probabilius existimaret abesse periculum; nam si forte illud adsit, probabilitate contraria, etiam majori, removeri non potest. (*S. Lig.* n. 52.)

3° Medicus et chirurgus tenentur ad medicamenta et media tutiora, quae hic et nunc haberi possunt, adhibenda; quia tacito contractu ad finem obtinendum, in quantum fieri potest, se obligarunt. Idem pariter dicendum de omnibus aliis qui erga proximum aliquam obligationem contraxerunt. (*S. Lig.* n. 44.)

4° Minister sacramenti, ubi de ejus valore agitur, nisi defectus suppleatur vel urgeat casus necessitatis, tenetur sequi tutiorem partem in quantum moraliter potest, relicta minus tuta probabili, vel etiam probabiliori; quia aliter exponeret sacramentum periculo nullitatis, et proximum periculo damni spiritualis. Hinc merito damnata est sequens propositio ab Innoc. XI., sub n. 1.: *Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore.* (*S. Lig.* n. 48.)

Dixi 1° nisi defectus suppleatur ab Ecclesia; aliquando enim Ecclesia potest et censetur supplere id quod desideratur ad valorem sacramenti: hoc autem in duobus sacramentis fieri potest, 1° quidem in sacramento poenitentiae, si ex gravi ratione cum jurisdictione dubia conferatur; 2° in sacramento matrimonii, nempe si adsit impedimentum ecclesiasticum dubium, aut etiam sit dubia delegatio sacerdotis assistentis, ut loco suo dicetur. (*S. Lig.* n. 50.)

Dixi 2° nisi urgeat casus necessitatis; quia cum sacramenta sint *propter homines*, homini in gravi periculo vitae versanti ministranda sunt quo meliori modo fieri potest, etiam cum mera probabilitate, imo cum probabilitate tenui et tenuissima de eorum valore. (*S. Lig.* n. 49. *et alii communiter.*)

II. THESIS.

Non licet sequi opinionem tenuiter probabilem, relicta tutiori.

58. — *Prob.* Etenim opinio tenuiter probabilis, ut dictum est, levibus innititur motivis; motiva autem levia assensum viri prudentis attrahere nequeunt, ita ut ex iis convinci non possit legis existentiam esse omnino incertam: nam illicitum est sequi opinionem aliquam, relicta tutiore, nisi saltem lex certo dici possit invincibiliter ignorata; porro ignorata censeri non debet lex, nisi id saltem solidis rationibus probetur; hoc autem cum probabilitate tenui pugnat. Ergo.

Constat etiam ex prop. 3ª *ab Innoc. XI.*, damnata: „*Generatim dum pro-„babilitate intrinseca, seu extrinseca,* „QUANTUMVIS TENUI, *modo a probabi-„litatis finibus non exeatur, confisi, ali-„quid agimus, semper prudenter agimus.*" Merito enim damnata est illa propositio, cum probabilitas tenuis non nitatur solida, sed *tenui* tantum ratione, nec prae se ferat nisi dubiam probabilitatem, quae ad conscientiam efformandam minime sufficit. Aliunde haec propositio damnata fuit in sensu auctoris, qui de *tenui* tantum probabilitate sermonem habebat. (*S. Lig.* n. 40.)

III. THESIS.

Licet sequi opinionem probabilissimam, et etiam probabiliorem, tutiori relicta, ubi de solo licito, vel illicito agitur.

59. — *Prob.* 1° *Quoad probabilissimam.* Constat 1° ex damnatione propositionis *Sinnichii* ab *Alexandro VIII.* proscriptae, quae sic jacet: „*Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.*" Ergo licet sequi opinionem saltem *probabilissimam.* Ex alia parte in hac propositione damnata agitur de probabilissima *minus tuta*, cum nemo unquam negaverit licere sequi probabilissimam *tutiorem.* — Constat 2° ex eo quod ubi datur opinio *probabilissima*, opposita propositio *tenuiter probabilis* evadat, juxta *S. Lig.*, ut dictum est supra in definitione opinionis probabilissimae, n. 52, et alios contra plures. Non concipitur enim quo modo stare possit solida ratio ex una parte, si ex altera gravissimum appareat fundamentum aliter prorsus sentiendi. Stante igitur opinione *probabilissima*, errandi formido levissima superest, et proinde si non adsit certitudo absoluta, habetur saltem aliqua certitudo moralis *lata* de legis non existentia. Ergo, etc...

Prob. 2° *Quoad probabiliorem.* Illud ut verum admittendum est, in quo omnes theologi conveniunt; non potest enim supponi omnes unanimi consensu in errorem incidisse. Porro si rigoristas paucissimos excipias, omnes turmatim in hanc doctrinam admittendam conveniunt, saltem si agatur de opinione vere probabiliori. Verum, si rationem intrinsecam exquirere velis, alia solida non videtur posse dari, nisi ea ex qua probanda est sequens propositio de liceitate usus *moderati probabilismi*, scilicet legem si adsit esse prorsus ignoratam, et proinde eam obligare non posse. Plures cum *Billuart* probationem deducunt ex damnatione propositionis Sinnichii modo relata; sed non valet illatio, si admittatur opinionem probabilissimam esse moraliter certam, saltem in lato sensu, ut nos cum *S. Lig.* admittimus, siquidem idem de opinione simpliciter probabiliori dici nequit.

IV. THESIS.

Licet sequi opinionem vere et solide probabilem relicta tutiori aeque probabili, vel etiam probabiliori, ubi de solo licito, vel illicito agitur, modo tamen excessus probabilitatis sententiae tutioris non sit valde notabilis.

60. — Sic, praeeunte *S. Alphonso de Ligorio*, mediam sectamur viam oppositas inter theologorum partes, rigorem quidem probabilioristarum temperando, simul et benignitatem aliquando nimiam probabilistarum non paucorum strictioribus coarctando limitibus. Nobiscum enim consonat *S. Auctor*, siquidem docet licitum esse sequi opinionem non solum *aeque probabilem*, sed *fere aeque probabilem*, licet *minus tutam:* porro statuit opinionem aliquam esse *fere aeque probabilem* quoties opposita opinio non est *certe evidenter*, *multum* vel *notabiliter* probabilior. (*Homo Apost.* n. 77. etc.)

Nos vero opinantes licitum esse sequi opinionem etiam *minus probabilem* libertati faventem, hanc apponimus restrictio-

nem, scilicet: *modo excessus probabilitatis sententiae tutioris non sit valde notabilis,* quod in Ligorianam doctrinam recidit. Usum probabilismi sic temperandum esse existimamus. Etenim, si tantus daretur excessus probabilitatis legi faventis prae alia, prior videretur fere in *probabilissimam* recidere, et proinde posterior *dubie aut tenuiter probabilis* evaderet. Satis sit hic semel mentem nostram aperuisse. In decursu opusculi hujus, quoties opinionem aliquam dicemus probabilem, probabilitatem hanc in hoc restricto sensu intelligemus.

Nostra autem propositio triplici genere argumentorum demonstrari potest: scilicet 1° ex ratione; 2° ex auctoritate; 3° ex consectariis, quae ex opposita sententia sequerentur.

I. *Argumentum ex ratione.*

61. — Sic statuendum videtur:

Nulla est obligatio, nisi de ea certo constet: atqui non certo constat de obligatione servandae legis contra quam militat *vera* et *solida probabilitas* in sensu supra explicato. Ergo nulla est obligatio sequendi partem *tutiorem*, relicta opinione *vere probabili*; ergo contradictoria est vera, id est, licet sequi opinionem *vere probabilem, relicta tutiori, etiam probabili.*

I. Major probatur: 1° ex necessitate cognitionis ad obligationem. Etenim ille non est obligatus, qui invincibiliter ignorat se esse obligatum, siquidem agitur de obligatione *subjectiva,* seu in agente spectata. Evidens enim est me obligari non posse nisi obligatio mihi innotescat; atqui, in hypothesi nostra, invincibiliter ignoro me esse obligatum, cum non possim ullo modo percipere hanc obligationem. Non enim eam percipere possum, quin sim certo obligatus, quod sic probo: Non possum me scire obligatum, nisi qer judicium quo illud mihi affirmem, dicendo: *Ego sum obligatus.* Sed tale judicium non possum efformare, nisi *certa* sit obligatio, id est, *certo cognita.* Nam non datur judicium prudens, imo non datur judicium proprie dictum, nisi ex perspecta convenientia inter subjectum et attributum. Porro, quando obligatio est *incerta,* seu *non certo cognita,* non est simpliciter perceptio obligationis. Ergo non possum vere et proprie judicare me obligatione adstrictum; ergo non possum me obligatum conscire; ergo revera non sum obligatus.

62. — 2° Ex contradictione quae daretur in opposita assertione. Sic: illud ut verum admittendum est cujus negatio immediatam involvit contradictionem; porro negatio hujus propositionis: *nulla est obligatio nisi certa sit* (seu certo cognita, cum agatur de obligatione *subjectiva*), immediatam involvit contradictionem; etenim, qui hanc propositionem negat simpliciter, hoc ipso affirmat simpliciter contradictoriam, nempe dari aliquam obligationem, quin *certa* sit, seu *certo cognita.* Porro hoc repugnat: omnis enim legitima affirmatio est verum judicium, perspectam supponens affirmandi rationem, seu perspectum ac proinde certum rei affirmatae motivum; ergo supponit existere *certo*, seu percipi *certo* obligationem, quin haec *certa* sit, seu quin *certo* percipiatur; ergo ille, qui negat nostram propositionem, ait: *certa est obligatio, quae certa non est,* seu *certam* percipio obligationem *incertam,* quod est aperta contradictio.

Nec objiciant probabilioristae argumentum istud posse in nos retorqueri, quum affirmamus tanquam certum non dari obligationem in proposito casu, quin certi simus; nam, maximum discrimen intercedit inter nos et adversarios, siquidem onus probandi incumbit iis qui obligationem imponunt; debent igitur probare dari talem obligationem; id autem probare nequeunt quin sibimetipsis contradicant: nos vero tantum asserimus eam probari non posse.

Propositio nostra confirmatur doctrina *S. Thomae.* Sic enim ait in *opusculo de veritate,* quaest. 17. art. 3.: „*Nullus ligatur per praeceptum aliquod, nisi mediante scientia illius praecepti... Eadem virtus est, qua praeceptum ligat, et qua conscientia, cum praeceptum non liget, nisi per virtutem scientiae.*“ Unde sic: nemo ligatur, nisi virtute *scientiae;* atqui, teste *S. Thoma,* qui ligatur virtute *scientiae*, certam hoc ipso habet obligationem. Sic enim habet, 2a 2ae quaest. 1. art. 5.: „*Respondeo dicendum, quod omnis scientia habetur per aliqua*

„*principia per se nota, et per conse-*„*quens visa; et ideo oportet quaecum-*„*que sunt scita, aliquo modo esse visa.*" Ergo nemo ligatur, nisi ipsi certa sit sua obligatio. — Huic scientiae definitione plane adhaeret. (*S. Lig. Mor. system.* §. II.)

63. — II. Minor probatur, nempe, *certa non est obligatio servandae legis probabiliter non existentis.* Etenim lex est incerta ex hypothesi, cum supponatur contra eam vera et solida probabilitas; ergo etiam obligatio ex ea subsequens est incerta. Nam non potest dari major gradus certitudinis in obligatione quam in lege ex qua procedit; secus enim certum oriretur ab incerto, quod est absurdum.

Confirmatur. Obligatio certa, utpote effectus legis, supponit causam seu legem certam. Etenim si effectus posset esse certus, quin causa esset certa, effectus existere posset sine causa; nam effectus, si certus sit, supponi nequit non existere; ergo effectus posset supponi existens sine causa, quod repugnat. Ergo non est *certa* obligatio, ubi lex est *incerta*, seu probabiliter non existens; ergo stat Minor.

64. — Nec dicas quod deficiente lege *directa certa*, existat alia lex *indirecta certa*, id est, *certo cognita*, pariens obligationem *certam;* nam si talis lex fingi posset, vel esset lex non se exponendi periculo peccandi, vel lex tutius sequendi; porro neutra fingi potest.

1° Non lex se non exponendi periculo peccandi: Etenim 1° retorqueri potest objectio in probabilioristas ipsos; siquidem, supposita hujusmodi lege, jam ne liceret quidem sequi solide probabiliorem, relicta tutiore, quia tunc etiam adesset tale periculum, ut constat ex supra dictis. — 2° Illa lex non posset *certo* existere, et proinde me *certo* obligare, nisi, in quantum esset revera periculum peccandi formaliter, in omissione legis directae, quae probabiliter non existit; porro nullum est periculum peccandi formaliter, siquidem illa lex *directa*, utpote *incerta*, nullam parit obligationem *certam*, ut ex dictis patet. Ergo si forte existit lex illa prorsus *incerta*, dabitur tantum violatio materialis legis: ergo nullum aderit peccatum. Actio enim posita, si fortassis sit *materialiter* contra legem, *certo* non erit contra eam *formaliter*, id est, *certo* non erit contra conscientiam.

2° Nec lex tutius sequendi. Etenim 1°, si fingeretur talis lex, valeret etiam contra adversarios, et nos deduceret in errorem, siquidem tutiorismus est proscriptus in damnatione propositionis *Sinnichii:* „*Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.*" 2° Illa lex tutius sequendi supponeret non esse *simpliciter tutum* negligere legem probabiliter non existentem; porro hoc falsum est, ubi agitur de solo licito vel illicito; nam *tutum* est vitare peccatum et peccati periculum: porro vitatur peccatum et periculum peccati non adimplendo legem *directam probabiliter non existentem*, ut supra dictum est.

II. Argumentum ex auctoritate.

65. — Ex variis capitibus constat, scilicet:

1° Ex consensu communiori auctorum plurium saeculorum. Etenim ex quo exorta est disputatio de probabilismo, nempe a medio saeculo decimo sexto, ingens prodiit turma ejus patronorum, ex omni natione, statu, conditione, et ex omnibus Religiosorum ordinibus, ita ut pro hac sententia pene innumeri auctores adduci possint, quorum non pauci maximum nomen theologicum sibi promeruere, ut *Suarez*, *Cardinalis de Lugo*, *Lessius*, *Eusebius Amort*, *Bonacina*, et recentioribus temporibus *S. Alphonsus de Ligorio.* Verum plures in tanta Doctorum caterva, qui probabilismum propugnarunt, forte plus aequo in benignam partem propensi, illius limites nimis extenderunt, et in laxismi abyssum prolapsi sunt. Ut autem hujuscemodi periculum praecaveamus, limites veri et moderati probabilismi conscripsimus. Auctores sane multi, etiam ante *S. Ligorium*, taliter et ipsi probabilismum intellexerunt, licet nostras restrictiones expresse suae doctrinae non visi sint apponere. Quoad caeteros, ab iis recedendum esse censemus.

66. — 2° Ex doctrina hujusce temporis communiter tradita. Etenim si inspiciantur scholae per totum orbem diffusae, in plerisque invenietur tradita et propugnata *probabilismi moderati* doctrina,

praesertim Romae, quae merito haberi debet ut centrum scientiarum theologicarum, et ubi doctrina falsa publice, tacente Ecclesia, doceri nequit. Sic etiam in tota Italia, Hispania, Germania, etc. — In ipsa Gallia unanimi fere plausu in dies nunc excipitur *S. Ligorii* doctrina, quam maximo studio sectari gaudemus.

3° Ex approbatione Ecclesiae saltem implicita, in approbatione operum *S. Ligorii*. Etenim solemniter declaravit sacra Rituum Congregatio: „Nihil esse censura dignum in operibus S. Doctoris.“ Iterum in decreto *S. Poenitentiariae* (5. Jul. 1831) a *S. P. Gregor. XVI.* approbato, professor quivis theologiae sequi et docere potest omnes opiniones, quas in sua theologia morali profitetur *S. Ligorius*, nec inquietandus est confessarius, qui easdem in praxi sacri tribunalis Poenitentiae sequitur. Porro probabilismum *moderatum*, ut ipse *S. Auctor* intellexit, propugnamus, ut patet ex supra dictis, n. 60.

III. Argumentum ex consectariis.

67. — I. Sequeretur in systemate probabilioristarum nimia difficultas pro Confessariis. Etenim Confessarius saepe exponeretur periculo peccandi ob defectum sufficientis diligentiae in perpendendis variis gradibus probabilitatis, praesertim in materia restitutionis, quando ex duabus opinionibus aeque probabilibus, unam sequeretur. Si enim sententiam benigniorem assumeret, peccaret illud permittendo in quo deformitatem probabiliter existentem apprehenderet. Si juxta sententiam rigidiorem ageret, peccaret jugum incertum poenitenti imponendo. Insuper, licet sententiam rigidior ipsi appareat probabilior, quandonam certus erit eam revera talem esse, nec alteri Confessario oppositam probabiliorem non videri? Neque quisquam munus Confessarii subire posset, nisi forte ita versatus in theologia morali, ut sciat distinguere inter opiniones probabiliores et minus probabiles; onus enim faciendi includit onus sciendi; paucissimi autem hoc praestare valerent.

Hinc sequitur etiam contradictio Confessariorum, qui haud raro dictitant se non posse principia probabiliorismi *rigorose* in administratione S. Poenitentiae applicare, et ideo aliud in speculatione, aliud vero omnino oppositum in praxi tenent. Nec desunt qui in angustiis constituti, facile id probabilius judicent quod alias minus probabile haberent. Nonne praestaret principia mitiora statuere et admittere cum tot et tantis Doctoribus, eaque *exactius* in praxim deducere?

68. — II. Sequeretur nimia difficultas pro fidelibus. Etenim ipsis imponeretur obligatio inquirendi in dubiis, quaenam opinio sit probabilior; obligatio enim operandi secundum probabiliorem includit obligationem sciendi; porro plerumque datur impossibilitas moralis distinguendi inter probabiliorem et minus probabilem; et hoc etiam doctis valde difficile est. Quaero enim, an tenear ego ad probabilius *in se* seu *absolute*, vel *quoad me* seu *relative?* Si *prius*, unde sciam? Si *posterius*, iterum vel agitur de probabilitate intrinseca, vel extrinseca: Si de *posteriori*, qualis schola sequenda?... Quales Doctores interrogandi?... Si de *priori*, crescit difficultas: unde sciam an sim satis instructus? an in ignorantia invincibili, vel non? Anceps, dubius, quid agam? Recurram ad magistros? At est extra suppositum: meum enim est judicare. Hinc quantae sint angustiae pro fidelibus ex illa necessitate probabilius tutiusve sequendi, manifestum fit. *(Segneri: Opusc. de probab.)*

69. — III. Sequeretur fluctuatio perpetua doctrinae. Etenim ex probabiliorismo sequitur perpetua fluctuatio doctrinae inter ipsos probabilioristas. Factum comprobat quotidiana experientia; sed ex ipsa natura probabiliorismi oritur illa discrepantia. Impossibile est enim ut in praxi conveniant; nam posita obligatione sequendi opinionem, quae cuique probabilior apparet, necessario alii pro affirmativa parte, alii pro negativa resolvent. Ligabit unus, solvet alter: siquidem quod tibi probabilius apparebit, facillime alteri aeque vel minus probabile videbitur. Hinc sequentur confusio decisionum, perplexitas fidelium, et angustiae ipsorummet Confessariorum, qui ex excessu aliquo probabilitatis existimato gravissimas obligationes imponent. Probabilismus vero bene intellectus hujusmodi incommodis, saltem plerumque caret. Duo enim tantum sunt probabilistis perpendenda, sci-

licet, obligationes certae, et obligationes vere probabiles. Quamvis vero non constet semper facile de vera probabilitate, nemo tamen non videt multo facilius esse, ordinarie loquendo, discernere an solida ratio contra legem habeatur, quam de excessu aliquo probabilitatis judicium proferre. Ergo... etc...

70. — *Notandum* ad solvendas adversariorum difficultates:

1° Omnes objectiones facile solvi possunt ex nostro principio reflexo: *Nulla est obligatio nisi de ea certo constet.*

2° Omnes objectiones retorqueri possunt in adversarios ipsos, si excipias tutioristas *strictos* qui anathemate *Alex. VIII.* in damnatione propositionis 3ae percutiuntur, vel etiam tutioristas mitigatos, qui solum usum opinionis probabilissimae admittunt. *Exemplum:* praecipua objectio probabilioristarum est haec: qui sequitur opinionem minus probabilem, relicta tutiore, se exponit periculo peccandi; ergo peccat; ergo non licet probabilem sequi. — *Retorqueo:* qui sequitur opinionem etiam probabiliorem, relicta tutiore, se exponit periculo peccandi; ergo peccat; ergo nec licet probabiliorem sequi... Solvant igitur prius difficultates, quae sunt omnino eaedem pro utroque systemate; ipsis, utpote aggressoribus, incumbit onus assertiones suas probandi, nec in medium afferre debent rationes, quae suae etiam doctrinae adversantur.

Nec dicant nos carere principio certo ad conscientiam efformandam; nam hoc falsum est, cum idem principium reflexum ad quod recurrunt, et nos sortiamur, scilicet legem in hypothesi non esse cognitam. — Nec iterum objiciant rationes probabiles libertati faventes elidi rationibus aeque probabilibus aut probabilioribus oppositis; hoc enim falsum est; nam, quomodo elidi seu destrui possunt aliae ab aliis rationes ex diversis repetitae principiis?...

ARTICULUS III.

DE REGULIS ET USU PROBABILITATIS,

seu de regulis specialibus ad conscientiam in dubiis efformandam.

71. — Praeter regulas generales, vi quarum efficacia probabilismi determinata est in articulo praecedenti, scilicet: *Non est imponenda obligatio, nisi de ea certo constet*, vel *lex dubia non obligat,* recensentur etiam nonnullae regulae speciales, quibus priores confirmantur, vel in particularibus casibus applicantur. Sunt autem sequentes:

I. *In dubio, seu in probabilitate, standum est pro eo pro quo stat praesumptio.* Ratio est, quia praesumptio plerumque efficit certitudinem moralem saltem latam. Ita omnes. (*S. Lig.* l. 6. n. 476. etc.)

II. *In dubio judicandum est ex ordinarie contingentibus.* Axioma communiter receptum. — *S. Lig.* passim. — Recidit regula haec magna ex parte in praecedentem, cum in utraque praesumptio sit ratio judicandi. Sed prior latius patet, siquidem praesumptio potest non tantum erui *ex ordinarie contingentibus,* sed etiam ex particularibus circumstantiis. (*S. Lig.* ibid.)

III. *In dubio standum est pro valore actus.* Regula juris civilis etiam rebus theologicis communiter applicata. Hoc intelligendum est, si factum principale sit certum, et dubitetur de aliqua circumstantia vel conditione necessaria, aut de modo debito; v. gr. si dubites an cum sufficienti dolore peccatum confessus fueris, non teneris iterum confiteri. (*S. Lig.* l. 1. n. 26. etc.) Principium istud videtur etiam intelligendum 1° in *favorem libertatis,* modo non obstet contraria praesumptio, aut bonum commune Reipublicae vel Religionis. — 2° *Contra libertatem* in foro externo, et in foro interno cum agitur de bono publico, v. gr. *de contractibus*, praesertim *de matrimonio.* (*S. Lig.* l. 1. n. 26. — l. 6. n. 505. — *Voit*, n. 38.)

72. — IV. *In dubio favores sunt ampliandi et odia restringenda* (*Reg. Jur. can.* 15.); seu in dubio benigniora sunt praeferenda. *(Reg. Jur. civ.)* Unde sic statuendum videtur tum secundum hoc principium, tum secundum communiorem interpretationem: 1° Quoties odia et favores separari possunt, odia sunt restringenda, et favores ampliandi, quantum fieri potest, quin vis sensui verborum inferatur. 2° Si odia et favores sint indivisibilia, tum judicandum de intentione legislatoris ex ipsius verbis, ex

subjecta materia, aut ex adnexis circumstantiis. 3° Si intentio legislatoris determinari clare nequeat, magis attendendum est ad favorem quam ad odium. (*S. Lig.* l. 1. n. 99.)

V. *In obscuris quod minimum est tenendum. (Reg. Jur.* can. 30.) Sic intelligenda est haec regula: ubi non constat de vero sensu legis vel statuti, et, inquisitione praemissa, determinari non potest nec ex natura rei, nec contextu verborum, nec loci consuetudine, aliave circumstantia, interpretatio minus onerosa, seu libertati benignior admittenda est.

VI. In dubio facti valent sequentia axiomata, seu regulae juris civilis apud omnes receptae, scilicet: 1° *In dubio, factum non praesumitur, sed demonstrari debet.* Hoc autem intelligendum est de dubio circa actum principalem, v. gr. si dubium sit an aliquis a te fuerit percussus, hoc factum praesumi non debet; sed qui affirmat debet illud positive probare. — 2° *In dubio praesumitur factum, seu recte factum, quod de jure faciendum erat.* Hoc intelligendum de dubio circa actum accessorium, supposita certitudine actus principalis; tunc si hoc de jure faciendum esset, aut si ordinarie fieri soleat, aut sit favorabile facienti, praesumitur factum esse. — 3° *In dubio nemo malus praesumitur nisi probetur.* Hoc valet quoties agitur de dubio alicujus delicti. Illud imputari non debet, nisi de eo certe constet. Delicta enim non praesumuntur; nec malus quisquam praesumitur, sed probandus est.

73. — VII. *In dubio pars tutior est sequenda. (Reg. Jur. can.)* Haec regula restringenda est ad casus in quibus finis est necessario obtinendus: nempe ubi probabilitas non removeret periculum, quod est formidandum, ut, v. gr., in sacramentis conficiendis, juxta superius dicta n. 56., et ex omnibus hucusque expositis compertum est.

Resolves:

74. — 1° Non licet sequi opinionem tantum *prababiliter* probabilem contra legem, quia illa opinio non est proprie et solide probabilis, et proinde nequit haberi ut *dictamen* conscientiae certum, cum ratio dubitandi remaneat.

2° Non tibi licet sequi sententiam aliis probabilem et tibi actu absolute falsam. Ratio est, quia si judicas actu aliquid esse absolute illicitum, et illud facias, operando habes conscientiam peccati in praesenti actu, ideoque agis contra conscientiam tuam. Hinc, ut licite sequaris sententiam alienam, debes eam prius facere tuam, id est, judicare eam esse probabiliter veram, vel objectum ejus esse probabiliter licitum. (*Reuter*, n. 105.)

3° Non licet sequi opinionem quatenus est extrinsece *tantum* probabilis, quia implicat aliquid esse extrinsece vere probabile, nisi pro eo sit ratio gravis; auctoritas enim non potest movere ad judicium prudens, nisi nitatur motivo prudenti, saltem rationabiliter praesumpto. Rationabiliter autem praesumitur adesse tale motivum, quando multi graves auctores tenent opinionem aliquam esse probabilem.

4° Non licet semper sequi quamlibet opinionem speculative probabilem, quia quandoque opinio speculative probabilis non est practice probabilis; potest enim dari actio in se quidem licita, quae tamen in praxi fieri nequit ob periculum scandali, irreverentiae, injustitiae, etc.

5° Non licet sequi opinionem probabilem quando opposita apparet longe probabilior; quia non videtur posse stare motivum grave in conflictu motivi gravissimi; unde talis opinio habenda est ut dubie vel tenuiter probabilis. (*S. Lig. In Morali Syst. dico.* 1.)

Quaesita:

75. — *Quaer.* 1° An licitum sit uti probabilitate, non tantum in materia juris positivi, sed etiam juris divini et naturalis?

R. Affirm. quia non constat de legis existentia, quoties contra eam militat vera et solida probabilitas; proinde datur ignorantia vere invincibilis de tali lege. Porro auctor legis Deus, et principium ordinis naturalis non censetur velle nos obligare in casu ignorantiae invincibilis. (*Lacroix*, etc.)

76. — *Quaer.* 2° An Confessarius possit vel debeat absolvere poenitentem, qui vult sequi opinionem quidem probabilem,

sed oppositam sententiae quam ipse Confessarius tenet?

R. Affirm. si poenitens adhaereat opinioni vere probabili cum conscientia efformata. Ratio est, quia poenitens habet jus sequendi opinionem vere et solide probabilem nec Confessarius jus habet ipsi imponendi proprias opiniones, etiamsi probabiliores essent. Confessarius enim non est *judex opinionum* quas poenitens sequi tenetur, sed est tantum *judex dispositionis* sui poenitentis, ut patet ex *Trident.* sess. 14. c. 5. (Ita *S. Lig.* lib. 6. n. 604. *et alii communiter.*)

Quaer. 3° An opiniones novae sint antiquis praeferendae?

R. 1° *Neg. generatim loquendo*, si opiniones novae opinionibus antiquorum Doctorum opponantur. Ratio est, quia si antiquae opiniones tamdiu theologorum examen sustinuerunt, eo ipso majorem merentur fiduciam; errori enim minus obnoxiae videntur.

R. 2° *Affirm.* autem si decisio aliqua sacrae Congregationis, vel consuetudo, aut rationes novae et graves afferantur, quae a veteribus Doctoribus discussae et expensae non fuerint, et tamen horum rationibus aequipolleant. (*Lacroix*, n. 467.)

77. — *Quaer.* 4° Quid sentiendum sit de illo principio probabilistis non paucis familiarissimo : qui *probabiliter agit, prudenter agit?*

R. Principium istud sic enuntiatum falsum est, si habeatur ut principium primarium et *per se* vim habens. Ratio est, quia actio nequit esse prudens *directe* ex probabilitate, sed ex sola certitudine. Est autem verum, si habeatur tantum ut consequentia alterius principii primarii, quod sit per se regula ultima agendi, quale istud esse potest: *Non est obligatio nisi de ea certo constet.*

78. — *Quaer.* 5° Quomodo intelligendum sit axioma: *Melior est conditio possidentis*? (*Reg. Jur.* can. 65.)

R. 1° Axioma istud certo valet in materia justitiae, *saltem ordinarie*, id est, supposita bona fide, et vera possessione. Ratio autem fundamentalis assertionis hujus est praesumptio, quae in favorem possessoris militat. Etenim, cum ex una parte homines, generatim loquendo, non sint rerum suarum ita incurii ut eas ad alios transire et apud eos manere sinant, et ex altera vir probus possessionem sine titulo acquirere non soleat, in dubio *conditio possidentis* potior praesumenda est. Hinc ex aequitate naturali et sensu communi, ea recepta est regula: *In dubio melior est conditio possidentis.*

R. 2° Probabiliter autem non valet principium istud in aliis materiis extra justitiam. Etenim ex dictis superius, non valet in materia justitiae, nisi ex generali praesumptione quod res pacifice possessa ad possessorem pertineat. Unde possessio in societate civili est factum mere materiale, quod *per se*, ex natura sua nullum jus constituere potest. Non enim ex eo quod agrum possideam, concludi potest eum titulo legitimo a me possideri. Cum autem agitur de aliis materiis, nulla possessio invocari potest, cum nulla sit praesumptio quae libertati jus quodpiam creet. Dices: possidet libertas contra legem, vel possidet lex contra libertatem... Sed quid sibi vult, quaeso, talis possessio?... Quanam auctoritate huic facto possessionis jus creatur? Quid possidet lex?... quid libertas? Possidetne lex jus imperandi? sed nonne dubium evadit jus illud, cum ipsa lex sit dubia?... Quid etiam possidet libertas?... jus agendi?... sed, eo ipso quod lex dubia sit, nonne etiam jus libertatis dubium efficitur? — Caeterum, haec quaestio quam maxime inter theologos agitatur; *S. Lig.* cum aliis innumeris, principium possessionis pro lege, non solum in justitiae materia, sed etiam in alia qualibet obligatione morali, adstruit. Oppositum tamen tenent alii Doctores aeque graves, licet numero pauciores.

79. — *Quaer.* 6° Si dubites utrum alicui obligationi jam satisfeceris, tenerisne adhuc satisfacere?

R. 1° *Affirm.* prorsus, quoties probabilius aut saltem aeque probabiliter tibi non constat te satisfecisse. Ratio est, quia in dubio practico contra legem nunquam agere licet.

R. 2° Posita autem majori aut aequali probabilitate, adhuc probabilius urget obligatio praecedens. Ratio deducitur ex hoc principio communiter admisso : *Non satisfit obligationi certae per impletionem dubiam.* Etenim lex semel existens et imperans, jus habet exigendi

rigorosam obedientiam, seu indubiam obligationis impletionem. Porro quando dubitas vel tantum probabiliter existimas te legem adimplevisse, ipsi rigorose minime satisfecisti. Ergo adhuc te urget et premit usquedum certo satisfeceris. *(S. Lig.* l. 1. n. 27. 28., *et alii multo communius.)*

Attamen non pauci, nec infimae notae theologi oppositam sectantur sententiam, saltem ut probabilem. Etenim, aiunt, *non est imponenda obligatio nisi de ea* CERTO CONSTET, ut supra de probabilismo dictum est: porro non constat de obligatione, cui jam *probabilius* aut *aeque probabiliter* satisfactum est; ergo. Praeterea ex illo principio: *non est imponenda obligatio*, etc., duplex conclusio deducitur: 1° ergo quoties lex non probaverit suam existentiam nulla est pro voluntate humana; et sic omnis lex dubia, lex nulla. 2° Ergo etiam quoties lex cessat probare suam existentiam, cessat quoque lex illa existere pro humana voluntate, et sic omnis lex, quae aliquando certa, fit lapsu temporis dubia, eo ipso amittit vim obligandi, atque ut nulla habenda est. Haec autem secunda conclusio est complementum logicum prioris; quemadmodum enim obligatio pendet a notitia certa legis, ita etiam continuatio obligationis pendet a continuatione notitiae certae ejusdem. Ergo, etc. — Hanc sententiam tenent *Lugo, de Poenit.* D. 16. n. 59. 60. — *Bonacina, de integritate confessionis,* D. 5. q. 5. sect. 2. punct. 2. §. 3. — *Lacroix,* l. 1. n. 278. 599. 600. — *Salmaticenses, de voto,* c. 1. n. 145. — *Billuart, de integritate confessionis,* §. 4. (modo probabilius legi fuerit satisfactum). — *Vernier, de integr. conf.* n. 66.

Utrum vero rationes quibus nititur posterior haec sententia solido fundamento careant, et posthabenda sit auctoritas Doctorum, qui hanc opinionem tuentur, definire non audeo. In praxi priorem sententiam enixe commendandam, imo plerumque certo tenendam esse existimo. Ordinarie enim, cum adest dubium circa adimpletionem alicujus obligationis, negligentiae illius, qui dubitat, tribuendum est, nec proinde excusari ullo modo potest.

TRACTATUS DE LEGIBUS.

Lex est regula externa et remota actuum humanorum, sicut conscientia, seu dictamen practicum rationis, est eorumdem regula interna et proxima.

Agendum: 1° De legibus in genere; — 2° de praecipuis legum speciebus.

PARS PRIMA. DE LEGIBUS IN GENERE.

Dicemus, de legis natura; — auctore; — objecto et subjecto; — promulgatione et acceptatione; — obligatione; — interpretatione; — dispensatione et cessatione.

CAPUT PRIMUM. DE NATURA ET PROPRIETATIBUS LEGIS.

80. — Definitio: Lex est ordinatio superioris stabilis ad bonum commune societatis imposita. Hinc differt a praecepto. Lex enim essentialiter fertur a persona publica et pro bono publico, dum praeceptum proprie dictum a persona privata emanare potest, et subditos privatos respicere. Tale est imperium patris in filium, aut principis in aliquem subditum. Saepe tamen leges etiam praecepta dicuntur. Sic leges divinae Moysi in monte traditae praecepta decalogi nuncupantur. Caeterum, leges inter et praecepta parvum intercedit discrimen, cum plerumque tum principia ipsa, tum eorum applicationes praeceptis aeque ac legibus conveniant. Idcirco in posterum distinctione inter leges et praecepta abstinebimus.

81. — Divisio: Lex multiplici modo distinguitur:

1° *Divina* vel *humana*, prout Deum aut hominem auctorem immediatum habet.

2° *Naturalis* vel *positiva*, prout natura ipsa rationali, vel actu positivo legislatoris intimatur.

3° *Ecclesiastica* vel *civilis*, prout a potestate spirituali vel temporali fertur.

4° *Moralis*, aut *poenalis*, vel *mixta*, prout sub sola culpa, vel sub sola poena, vel sub utraque simul obligat.

5° *Affirmativa* vel *negativa*, prout praecipit actus positionem, vel illam prohibet. Hinc, dicitur etiam *praeceptiva* vel *prohibitiva*.

6° *Prohibens* simpliciter, vel *irritans*, aut *permittens*, prout actum illicitum tantum, aut invalidum reddit, vel agentem prohibet inquietari.

7° *Favorabilis* vel *odiosa*, prout ampliat vel restringit libertatem.

8° *Scripta* vel *usu servata*, prout mandato scripto fertur, vel sola consuetudine introducitur et servatur.

Nota. Omnes leges humanae referuntur ad legem divinam seu aeternam, tanquam regulae secundariae, et subordinatae ad primam regulam; nec illae vim obligandi in conscientia aliunde repetunt, quam a lege Dei jubentis obedientiam legibus humanis.

Lex autem aeterna, juxta S. Aug.: *est ratio divina, seu voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, et perturbari vetans.* Lex vero naturalis nihil aliud est quam lex aeterna homini per rationem suam manifestata.

82. — *Quaer.* Quales sint proprietates seu conditiones legis humanae?

R. Sunt sequentes, quae in ipsa legis definitione includuntur, scil.: debet esse *possibilis, honesta, utilis, justa, permanens* et *promulgata.* — *Ita ex prima parte Decreti*, D. 4. can. 3. — *Consonat S. Thom.* 1. 2. l. 2. quaest. 90. art. 2. 4. — Quaest. 95. art. 2.

1° *Possibilis*, seu de materia possibili; nemo enim ad impossibile obligari potest.

2° *Honesta*, id est, statuens aliquid honestum; nam finis legis est homines facere bonos; nec homo bonus evadere potest per actus in se malos, ad quos obstringi non potest, cum ipsi lege naturali prohibeantur.

3° *Utilis* bono communi: 1° quia bonum communitatis est finis essentialis et primarius legis; 2° quia lex est actus publicae potestatis, quae in solum bonum commune instituta est; 3° quia, cum toti societati, vel ejusdem parti imponatur, debet quoque ad ejus bonum referri.

4° *Justa;* lex enim injusta non est lex, sed abusus potestatis. „Si lex humanitus posita in aliquo a lege naturali discordet, jam non erit lex, sed legis corruptio.“ (*S. Thom.* 1. 2. quaest. 95. art. 2.)

5° *Permanens*, seu *stabilis*, id est, statuta sine tempore definito, ita ut semel lata, nisi abrogetur, vel noxia evadat aut inutilis, tandiu duret, quandiu stat communitas cui imponitur, vel quandiu perseverant circumstantiae in quibus lata est.

6° *Promulgata;* quia lex est regula generalis et publica actionum, dirigens et obligans communitatem. Regula autem dirigere et obligare nequit communitatem, nisi sit ei applicata et nota.

CAPUT II.
DE CAUSA EFFICIENTE LEGIS,
seu de legislatore.

83. — Legislator est superior legitimus qui potitur auctoritate suprema, publica et independente supra communitatem ad ipsius regimen.

Principia:

I. Deus solus est legislator supremus et universalis, a quo necessario caeteri legislatores, quicumque sint, omnem suam potestatem accipiunt, sive *immediate*, sive *mediate*. Deus enim est regula summa et essentialis cujuslibet ordinis, cum ipse solum gaudeat supremo dominio in creaturas rationales, quarum est principium et finis ultimus. — Constat etiam ex Scriptura: *Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt: per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam. Prov.* VIII, 15 et 16. — *Non est potestas nisi a Deo. Rom.* XIII, 1.

II. Omnis superior legitimus perfectae societatis leges condere potest, quia potestas legislativa necessaria est in communitate, nec in alio nisi in supremo societatis superiore residere potest.

III. Semper obtemperandum est legitimis superioribus aliquid justa lege praecipientibus, sive immediate a Deo, sive mediante populo eos auctoritatem recepisse existimes. — Ratio est, quia, in utraque sententia, sunt aeque a Deo societati gubernandae praepositi, ac propterea ipsius pollent auctoritate. Hinc, nullius momenti est in praxi celebris controversia, utrum principes saeculares *mediate* vel *immediate* potestatem suam habeant.

Resolves:

84. — 1° Papa vel solus vel cum concilio generali leges pro tota Ecclesia ferre potest, quia Papae soli a Christo data est potestas in totam Ecclesiam tanquam successori Petri, his verbis: „Pasce oves

meas.« *Joan.* XXI, 17. „Quodcumque ligaveris.... etc. *Matth.* XVI, 19.

2° Concilium nationale pro tota natione, et Episcopi pro tota dioecesi leges particulares condere possunt. — Sed Archiepiscopi et Patriarchae leges ferre nequeunt pro dioecesibus suffraganeorum, quia non sunt superiores proprie dicti, quamvis eorum lites ad se delatas componere possint.

3° Ordines religiosi, vi jurisdictionis a Papa concessae, leges statuere possunt pro suis membris. Votum vero obedientiae dat quidem superioribus potestatem imponendi subditis praecepta, minime vero vim leges condendi.

CAPUT III.
DE OBJECTO ET SUBJECTO LEGIS.

ARTICULUS I.
DE OBJECTO LEGIS.

Objectum legis est generatim quidquid lex praecipere vel prohibere potest.

Principia:

85. — I. Objectum legis sunt omnes et soli actus quorum positio vel omissio ad bonum commune conferre potest. Ex dictis sequitur.

II. Omnes actus indifferentes *distributive* sumpti objectum legis esse possunt; nam ad bonum commune aliquando expedit ut actus mere indifferentes a lege praecipiantur vel vetentur.

Quaesita:

86. — *Quaer.* 1° An actus heroici sub lege cadant?

Resp. Generatim sub lege cadere non videntur, quia plerumque vires humanas excedere moraliter censentur. Attamen aliquando, requirente bono communi, praecipi possunt, quia tunc bonum privatum publico cedere debet. Sic vigiles non possunt stationem deserere, etiam imminente periculo vitae, si detrimentum inde respublica captura sit.

Quaer. 2° An lex humana possit praecipere actus mere internos?

R. 1° Lex civilis non potest, quia sine his actibus legislator finem suum obtinet. (*Ita omnes. S. Lig.* l. 1. n. 100.)

2° Lex Ecclesiastica probabilius etiam non potest, quia hujusmodi leges ad externam tantum ovilis Christi gubernationem pertinent. (*S. Lig.* l. 1. n. 100. — *S. Thom.*, *Suarez*, *Bened. XIV.*, etc., contra alios qui probabiliter etiam affirmant, quia Ecclesia illimitatam potestatem a Christo accepit.) — Quidquid sit, Ecclesia nunquam tali potestate usa est.

87. — *Quaer.* 3° An vero lex humana possit praecipere actus mixtos, seu partim internos et partim externos?

R. Affirm. Ratio est, quia actus mixti constituunt simul unum *morale indivisum.* Sic Ecclesia praecipit dolorem in confessione ad satisfaciendum praecepto confessionis annuae. *Ita omnes.* (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 4° An lex humana praecipere possit actus externos occultos?

R. Affirm. Quia potestatem habet dirigendi quidquid externum est. Actus enim occulti natura sua ab aliis non differunt; et sic prohibetur sub excommunicatione haeresis externa licet occulta. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 5° An Confessarius actus mere internos injungere possit?

R. Affirm. Quia Confessarius, quum ipsum Christum in tribunali poenitentiae repraesentet, divinae ejus potestatis in poenitentem fit particeps. Hinc, pias meditationes poenitentibus injungere potest. (*Voit*, n. 162.)

ARTICULUS II.
DE SUBJECTO LEGIS.

Principia:

88. — I. Omnis homo nascitur et remanet subjectus legi naturali. Etenim lex naturalis, cum sit ipsamet divina voluntas rectae rationi consentanea praescribens, in mente cujusvis hominis vitae cursum ingredientis indelebili charactere imprimitur. Igitur per accidens fit, ut, obvoluta ratione, non statim agnoscatur, vel aliquando cognosci desinat.

II. Omnes et *soli subditi* rationis habitualiter compotes sunt legi humanae subjecti. — Ratio primi est, quia lex ferri nequit nisi in subditos; secus enim legitima auctoritas deficeret. Ratio secundi est, quia homines habitualiter usu rationis carentes legibus dirigi non possunt.

III. Soli homines actualiter ratione utentes possunt legem moraliter violare, quia, deficiente cognitione, nemo peccare

potest, juxta dicta in *tract. de act. hum.* n. 4. — Hinc qui ad breve tempus ratione carent dicuntur *excusati* ab impletione legis, licet ejusdem sint subditi.

Resolves:

89. — 1° Infantes et perpetuo amentes non sunt legis humanae subditi, ut patet ex principio II. Licet igitur eis dare carnes edendas diebus quibus illae ab Ecclesia prohibentur, etc. (*S. Lig.* n. 155.) 2° Non licet provocare infantes et amentes ad rem intrinsece malam, v. gr. ad blasphemias, ad turpitudinem, etc. Quia illi lege naturali obligantur *in actu primo*, seu radicaliter, eo quod naturam rationalem habeant ideoque formaliter peccant qui eos ad actus intrinsece malos provocant. (*Reuter*, n. 107. *S. Lig.* ibid.) 3° Infideles, nimirum quicumque baptismo non sunt expiati, legibus ecclesiasticis non obligantur, quamvis teneantur Ecclesiam ingredi, quia Ecclesiae jurisdictioni nondum subjiciuntur. (*S. Lig.* n. 154.) 4° Amentes ad breve tempus, vel qui multa lucida habent intervalla, ebrii et dormientes sunt quidem legi subjecti, quia sunt in statu habituali usus rationis, licet per accidens sint ab ea excusati, si non sint actualiter rationis compotes; proinde lex in eos vim suam retinet. Hinc non licet eis dare carnes diebus prohibitis. (*S. Lig.* l. 1. n. 153. etc.) 5° Haeretici, schismatici et quicumque alii baptizati, etsi non catholici, legibus Ecclesiasticis *rigorose per se* tenentur, quia quamvis sint rebelles, non cessant esse Ecclesiae subditi. (*S. Lig.* n. 154.) Attamen *per accidens*, in praxi non videntur peccare: quia licet sint haeretici formales, et ideo graviter peccent per rebellionem generalem, nihilominus in his casibus particularibus peccare non putant. 6° Excommunicati pariter legibus Ecclesiae adstringuntur, quamvis de Ecclesia ejecti fuerint; secus enim ex malitia sua commodum reportarent.

Quaesita:

90. — *Quaer.* 1° An Clerici teneantur legibus civilibus?

R. 1° Certo non obligantur legibus, quae repugnant immunitati Ecclesiasticae adhuc vigenti et eorum statui vel sacris canonibus. *Ita communiter.* — 2° Certo obligantur ad omnes leges, quae bonum commune immediate spectant. — 3° Quoad alias leges, videntur teneri sicut et caeteri, quia sunt pars communitatis, et censetur Ecclesia consentire. *Ita communius* (1). (*Suarez.* — *Reuter*, n. 168.)

Quaer. 2° An pueri teneantur ad leges ecclesiasticas statim ac usum rationis adepti sunt?

R. Affirm. probabilius. Quia omnis homo ratione utens est eo ipso legi subditus, ut constat ex *princ. II. S. Lig.* n. 155. *(utprobabilius).* — *Collet, de leg.* c. 5. etc. — Attamen probabiliter negant non pauci, quia, aiunt, Ecclesia censetur attendere ad ea, quae communiter contingunt. Sic *Lacroix* n. 676. *(ut probabile).* — *Reuter*, n. 167. — *S. Lig. (ut probabile)* lib. 3. n. 270. — *Elbel*, n. 369.

91. — *Quaer.* 3° An peregrini teneantur legibus sui territorii?

R. 1° *Neg.* Si non exeant e territorio *directa intentione* vitandi legem, quia lex communis est *territorialis*, nec afficit personas, nisi mediante territorio. *Ita omnes.*

R. 2° Si abeant animo se obligationi legis subducendi, controvertitur.

Ia Sententia *probabilior negat*, quia non agunt in fraudem legis, sed jure suo utuntur. (*S. Lig.* l. 1. n. 156. — *Elbel*, n. 370. — *Lacroix*, n. 683. etc.)

IIa Sententia *probabilis affirmat*, quia sua fraus nemini patrocinari debet. (*Concina*, — *Collet*, — *Antoine* etc.)

92. — *Quaer.* 4° An peregrini teneantur legibus loci in quo versantur?

R. 1° *Affirm.* Si habeant ibi *quasi domicilium*, quod acquiritur habitatione vel intentione habitandi alicubi per majorem anni partem. Ratio est, quia per *quasi domicilium* fiunt vere subditi loci illius. *Ita fere omnes.* (S. Lig. l. 1. n. 156.)

R. 2° Omnes peregrini et vagi tenentur ad leges speciales loci in quo versantur, 1° quoad contractus, 2° quoad necessaria ad bonum commune. *Ita omnes.*

R. 3° Quoad alias leges, triplex est sententia probabilis.

Ia Sententia *probabilior* illos ex-

(1) In Gallia nulla nunc existit immunitas, et ibi, sicut in variis locis, jure communi Clerici reguntur.

cusat, secluso scandalo, quia lex non obligat nisi subditos. (Ita *S. Lig.* l. 1. n. 156. etc.)

II^a Sententia eos obligat ad omnes leges, quia *qui sentit commodum, et onus sentire debet.* (*Collet,* — *Antoine.*)

III^a Sententia *sic distinguit*: tenentur ad omnes leges, si pervenerint ad terminum itineris; si vero non pervenerint, tantum ad leges negativas tenentur. (*Suarez* et alii.)

Resolves ex dictis circa peregrinos:

93. — 1° Si in tuo territorio vel parochia sit jejunium, et eodem die pergas ad locum ubi non est jejunium, potes vespere coenare. *Ita communiter.* (*S. Lig.* n. 157.)

2° Non tamen potes mane exiens sumere jentaculum nisi ex alia causa a jejunio excuseris; quia in tuo loco existens lege teneris, nec excusat privilegium loci in quo nondum existis. (Ita *Reuter* et alii contra *Busemb.*)

3° Potes mane existens in loco ubi non est jejunium vesci carnibus, etsi circa meridiem reversurus sis domum ubi est jejunium. Domi certo teneris abstinere a carnibus. (*S. Lig.* n. 157.) An vero tunc debeas etiam a coena abstinere, affirmandum est, si unicam sumpseris refectionem, quia jejunium adhuc non fregisti. Imo idem videtur tenendum, saltem probabilius, etiamsi duplicem sumpsisses refectionem, quia redeundo in territorium legis, statim ea ligaris, et juberis conformari aliis subditis jejunantibus. Sed hac de re ubi de jejunio dicemus.

4° Si in tuo territorio vel paroecia sit speciale festum, et in alium locum, ubi non sit festum profecturus sis, non teneris audire sacrum ante discessum, modo perventurus sis extra locum, ubi viget praeceptum, antequam hic sacrum fiat, vel antequam ultimum celebretur, si plura fieri debeant. Ratio est, quia praeceptum non obligat ut expectes, secus, si non perventurus sis extra territorium ante urgentem obligationem. (*S. Lig.* lib. 1. n. 157. — *Salm.* n. 66. contra *Antoine,* etc.)

5° Tenentur peregrini omnibus legibus communibus eo loco vigentibus, etsi in suo territorio essent abrogatae, vel per dispensationem hic et nunc non obligarent; quia subsunt legislatori communi, et privilegio loci sui non gaudent absentes. Sic Gallus extra patriam tenetur ad Missam die Epiphaniae, etc. Hispanus ad abstinentiam die sabbati, etc. (*H. A.* n. 39.)

6° Probabilius non tenentur peregrini ad legem particularem illius loci servandam, etiamsi eadem lex particularis in suo territorio vigeret: Etenim, non tenentur legibus patriae, quia absunt; nec legibus loci, in quo versantur, quia, utpote peregrini, illis non subjiciuntur (*Reuter* n. 179. — *Lacroix* n. 686. contra *S. Lig.* l. 1. n. 156.), qui in hoc casu dicit peregrinum lege locali obligari, quia eadem lex viget in loco ubi degit.

7° Si quis legi communi jam in sua patria vel suo territorio satisfecerit, probabilius non iterum satisfacere tenetur adveniens in locum, ubi serius urget. Sic Italus vel Hispanus qui in patria jejunavit die vigiliae festi S. Petri, non tenetur iterum jejunare in Gallia ubi reperitur quando fit jejunium ad sabbatum sequens translatum; quia non datur obligatio bis idem praeceptum adimplendi; ubi enim jam est solutum debitum determinatum, non est iterum solvendum.

CAPUT IV.

DE PROMULGATIONE ET ACCEPTATIONE LEGIS.

ARTICULUS I.

DE PROMULGATIONE LEGIS.

Promulgatio est publicatio legis facta a legitima auctoritate ad obligationem in subditos inducendam.

Principia:

94. — I. Promulgatio publica legis necessario requiritur ut lex obliget, nec sufficit ejus notitia, quia secus praeceptum non esset sufficienter communitati propositum et manifestatum. (*S. Lig.* n. 95.)

II. Promulgatio sufficit sine notitia legis ad obligandum in foro externo, quia lex rite promulgata suam notitiam praesumere debet. In foro autem interno, notitia legis insuper requiritur, quia nemo peccare potest sine obligationis cognitione, juxta dicta in *tract. de act. hum.* n. 4. et seq.

III. Ex natura rei sufficit ut lex promulgetur in aliqua praecipua civitate, seu in tali loco unde ad notitiam communitatis pervenire possit, et statim obligat

ac promulgata est. Attende tamen ad consuetudinem receptam, vel ad statuta particularia variorum locorum (1). (*S. Lig.* n. 96.)

Quaesita:

95. — *Quaer.* 1° An obliget lex dubie promulgata?

R. Neg. quia non est sufficienter manifestata et intimata, et proinde dubia est; lex autem dubia non obligat. (*S. Lig.* n. 97.)

Quaer. 2° An leges pontificiae obligent statim ac promulgatae sunt?

R. Probabilius non obligant ante duos menses a promulgatione, ut leges civiles de jure communi, quia hoc tempus requiritur circiter, ut ad communitatis christianae notitiam perveniant. (*S. Lig.* n. 96.)

Quaer. 3° An sufficiat leges episcopales promulgari in civitate episcopali? — et papales Romae?

R. Ad Ium *Affirm.* quia sic facile manifestari possunt.

R. Ad IIum 1° *Affirm.* pariter, si spectent ad fidem et mores, quia tunc non sunt tam leges, quam legis divinae declarationes. — 2° *Controvertitur* quoad alias leges. Caeterum, in praxi ordinarie Papa ex benignitate curat Bullas suas in provinciis promulgari. (*S. Lig.* n. 96.)

ARTICULUS II.

DE ACCEPTATIONE LEGIS.

Acceptatio legis est submissio, qua subditi, saltem quoad majorem et saniorem partem, formaliter vel virtualiter legem acceptant.

Principia:

96. — I. *Per se* lex nullo modo pendet ab acceptatione populi quoad vim obligandi, quia ex denegatione acceptationis sequeretur subversio omnis ordinis socialis; corrueret enim omnis legum auctoritas, et superioris potestas. Constat etiam ex propositione 28 ab *Alexandro VII. damnata*, quae sic jacet: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam. (Ita omnes.)*

II. *Per accidens*, quandoque non obligat lex non acceptata, ratione taciti vel expressi consensus superioris, aut ratione privilegii vel consuetudinis toleratae. Constat ex praxi in variis casibus, atque ex consensu communi theologorum. (*S. Lig.* n. 138.) (1).

Quaesita:

97. — *Quaer.* 1° An obliget lex in dubio an sit acceptata?

R. Affirm. Quia praesumi debet acceptata, nisi de contrario constet. *Praesumitur enim factum, quod de jure faciendum erat.* (n. 72. — *S. Lig.* n. 97.)

Quaer. 2° An obliget lex, si non sit acceptata a majori et saniori parte populi?

R. Neg. Si princeps non urgeat, quamvis enim peccaverint priores legem non acceptantes, alii tamen culpa vacant ob praesumptum superioris consensum. (*S. Lig.* n. 137-139.)

98. — *Quaer.* 3° An obliget lex Ecclesiae, quae, aliquo gubernio civili prohibente, acceptata non fuit?

R. Affirm. per se, quia Ecclesia accepit potestatem suam a Christo, non vero a potestate civili; et proinde est ab ea omnino independens. Ipsi enim a Christo dictum est: *Quodcumque ligaveris... erit ligatum*, etc. *Matth.* XVI, 19. Excipe tamen, *per accidens*, si Papa non urgeat, quia, si non reclamet, de jure suo cedere censetur. (*S. Lig.* n. 137.)

Quaer. 4° An Episcopi possint leges pontificias non acceptare?

R. Negandum est, quia Episcopi, licet principes sint in Ecclesiis suis, summo Pontifici Christi in terris vicario subjiciuntur, atque erga eum exemplum obedientiae subditis praebere debent. Excipe tamen, si adsit gravis ratio legem non acceptandi, et Papa non urgeat. (*S. Lig.* n. 137.)

(1) Pro Gallia ex decreto regio an. 1816, 27 novembris, sic fuit statutum: „La promulgation des lois et des ordonnances résulte de leur insertion au bulletin officiel. Cette insertion ou promulgation est censée connue dans le département de la résidence du gouvernement, un jour après que le bulletin a été reçu de l'imprimerie royale par le ministre de la justice, et dans les autres départements du royaume après l'expiration du même délai, augmenté d'autant de jours qu'il y a de fois dix myriamétres (environ 20 lieues) entre la ville où la promulgation a été faite et le chef-lieu de chaque département." (*Code civil*, titre préliminaire, p. 1.)

(1) In Gallia ex consuetudine, jamdudum tolerata, constitutiones apostolicae mere praeceptivae, more consueto non receptae non obligant, nisi Papa declaret obligationem urgere. (*DD. Bouvier et alii.*)

CAPUT V.
DE OBLIGATIONE LEGIS.

Agendum: 1° de vi obligationis; 2° de modo obligationi satisfaciendi; 3° de causis ab ea excusantibus.

ARTICULUS I.
DE VI OBLIGATIONIS.

Principia:

99. — I. Lex quaelibet veram inducit obligationem vel ad culpam, vel ad poenam; ratio est, quia secus deesset sanctio quae omni legi essentialis est. *(Ita omnes.)*

II. Lex humana quaelibet in conscientia coram Deo *per se* obligare potest. Ratio est, quia superiores a Deo constituti sunt cum potestate praecipiendi. Hinc *Ap. ad Rom.* XIII. 2.: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* — Lex autem ecclesiastica non potest non obligare sub culpa, saltem *ordinarie*, quia secus sanctio ipsi penitus deesset. *(Ita omnes.)*

III. Lex obligat *sub gravi* aut *sub levi* pro gravitate materiae aut circumstantiarum, vel finis a superiore specialiter intenti. Lex autem affirmativa obligat *semper*, sed non *pro semper*: lex negativa vero obligat tum *semper*, tum *pro semper*, id est pro singulis momentis. Consentiunt omnes.

IV. Lex divina positiva et humana non obligant *generatim* cum incommodo *valde gravi*, seu cum gravi nocumento, quod *per accidens* observationi legis conjunctum est. Constat ex jure naturali et canonico, ex praxi Ecclesiae et consensu omnium.

Quaesita:

100. — *Quaer.* 1° An legislator possit praecipere sub levi in materia gravi, et vice versa?

R. Ad I. *Affirm.*, saltem probabilius, quia obligatio pendet ab ejus voluntate, sicut lex ipsa. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 143.)

R. Ad II. *Neg.*, quia deest proportio inter poenam et materiam praecepti. Excipe, si materia non sit undequaque levis, sed gravis ex fine, etc. *(S. Lig. ibid. — Antoine, et alii communiter.)*

Quaer. 2° Quaenam materia censenda sit gravis vel levis in lege?

R. Colligitur 1° ex verbis ipsis legis; 2° ex ejus objecto, fine et circumstantiis; 3° ex gravitate poenae inflictae; 4° ex interpretatione consuetudinis. — Sed in genere, materia gravis est quando finis legis proprius est magni momenti, et illa ad hunc finem multum conducit, aut valde obest, etsi de se sit quid leve; secus, levis erit. — Sic grave est pro celebrante Missam, si omittat infundere in calicem aliquot guttulas aquae. Non autem erit grave, si die jejunii unciam panis manduces extra refectionem. *(S. Lig.* n. 144. — *Lacroix*, n. 663. *et communiter.)*

101. — *Quaer.* 3° An lex humana possit aliquando impedire ne obligatio, alioquin valida, contrahatur?

R. Affirm. quia aliquando bonum commune exigit, ut leges irritantes condi possint; nec prohibet lex naturalis apponere conditiones quibus invalidentur actus secus validi. *H. A.* n. 19. ut probabilius, licet contraria sit etiam probabilis.

Quaer. 4° An gravis sit violatio legis in re levi ex contemptu?

R. 1° *Affirm.*, si contemptus afficiat *directe* legislatorem *formaliter* talem, quia contemnitur ipsa auctoritas ex qua leges vim obtinent.

R. 2° *Neg.*, si contemptus respiciat tantum materiam ut levem *in se*, aut si peccans legem transgrediatur ex incuria, ira aut alia animi affectione. Ratio est quia tunc non ipsa auctoritas contemni videtur. (*S. Lig.* n. 142.)

102. — *Quaer.* 5° An obliget in conscientia applicatio legis, seu sententia quae fundatur in falsa facti praesumptione?

R. 1° *Neg.*, si applicatio legis fundetur tantum in praesumptione facti particularis, culpae, fraudis, vel damnificationis non subsistente facti veritate, quia deficit fundamentum obligationis. Hinc, si condemneris ad pecuniam solvendam pro damno asini tui falso praesumpto, non obligaris ad solvendum, nisi *per accidens*, ratione scandali; sed tunc potes te compensare, etiam post latam sententiam. *(S. Lig.* n. 100-150. — *Suarez, Roncaglia, et alii communiter.)*

R. 2° Si lex fundetur in praesumptione periculi universalis, culpae, fraudum, etc... ejus applicatio semper obligat in con-

scientia, etiam seclusa omni culpa, quia bonum commune requirit omnes stabiliter obligari; secus mala non impedirentur efficaciter, et lex intendit praecavere periculum allucinationis, nec non reddere homines cautiores. Hinc, teneris ad solvendam mulctam ad quam condemnaris pro damno vero animalis tui, etsi damnum illud absque tua theologica culpa evenerit. (*S. Lig. ibid.*, etc. — *Vide dicenda in Tr. de Restitutione*, n. 163.)

ARTICULUS II.

DE MODO SATISFACIENDI OBLIGATIONI LEGIS.

Principia:

103. — I. Ad satisfaciendum obligationi cuilibet requiritur intentio faciendi id quod praeceptum est, si lex sit *affirmativa*, ut est, v. gr., lex praecipiens Missae auditionem die festo. Ratio est, quia secus actus modo humano non ponitur. — Minime vero si *negativa* sit, ut est lex prohibens opera servilia eodem festo die. Ratio est, quia lex negativa non plus intendit quam operis omissionem. *(Ita omnes.)*

II. Non autem requiritur intentio implendi praeceptum, seu agendi ex motivo formalis obedientiae, quia legislator praecipit tantum operis positionem vel omissionem. *(S. Lig.* n. 163. — *Sanchez et alii communiter.)*

III. Non requiritur ut lex impleatur ex motivo caritatis, nec in statu gratiae, nisi caritatis actus, vel status gratiae pertineat ad essentiam illius praecepti, ut in praecepto communionis; opus enim praecipitur, non vero motivum, nisi exprimatur. Constat etiam ex propositione 16 *Baii* a Pio V. damnata, quae sic se habet: *Non est vera legis obedientia, quae fit sine caritate.*

IV. Non requiritur intentio implendi finem praecepti extrinsecum, seu finem specialem superioris, nisi finis ille praecise *per se* praecipiatur, quia ordinarie legislator finem istum non praecipit, nec praecipere intendit, sed solam actus positionem. Hinc axioma: *Finis praecepti non cadit sub praecepto. (S. Thom.* 1. 2. q. 100. art. 9. etc. *et alii.)*

Resolves:

104. — 1° Satisfacit qui audit Missam ignorans illam hac die esse de praecepto, vel qui cognoscit quidem obligationem, sed intendit tantum hic et nunc devotioni satisfacere, cum proposito aliam Missam audiendi. (*S. Lig.* n. 163.)

2° Non vero satisfacit qui opus voti vel juramenti ponit intendendo *expresse* non satisfacere, quia talis obligatio oritur et pendet a voluntate promittentis. (*S. Lig.* ibid.)

3° Non satisfacit qui omnino coactus sacro interest; talis enim actus non est humanus, defectu voluntatis. Secus, si metu tantum inducatur, ut, v. gr., famulus metu domini, puer metu magistri, etc.

Quaesita:

105. — *Quaer.* 1° An satisfaciat obligationi legis qui in actu ejus impletionis peccat?

R. Affirm. modo actus sit honestus *in se*, et tantum malus ex circumstantia extrinseca, sicque substantia rei praeceptae ponatur. Ratio est, quia praeceptum tantum imperat substantiam actus, non autem modum. Hinc satisfacit qui Missam audiendo alicui cogitationi vanae gloriae vel luxuriae adhaeret, vel qui audiens Missam intentionem habet furandi. Secus vero si majore parte sacri confabuletur. Nec satisfit praecepto confessionis vel communionis per confessionem vel communionem sacrilegam, quia tunc ipsa substantia actus praecepti peccato afficitur. Constat etiam ex prop. 14. damnata ab Alexandro VII. (*S. Lig.* n. 162. *et alii communiter contra paucos.*)

106. — *Quaer.* 2° An diversa praecepta unico actu adimpleri possint?

R. Affirm. si praecepta haec diversa cadant in eamdem materiam ob idem motivum, ut jejunium vigiliae incidens in quatuor tempora; secus autem, si cadant in diversam materiam, vel in eamdem quidem, sed ob motivum diversum, ut jejunium ex poenitentia, et ex lege ecclesiastica. (*S. Lig.* n. 166.)

Quaer. 3° An diversa praecepta diversis actibus simul adimpleri possint?

R. Affirm. si actus isti sint compossibiles, id est, si tales poni possint quales exiguntur, quia tunc totum ponitur quod exigitur. Sic potes audiendo sacrum recitare horas canonicas, vel exsolvere injunctam poenitentiam, etc. *(S. Lig.* n. 166. *et alii communiter.)*

107. — *Quaer.* 4° Quid agendum in concursu duorum praeceptorum incompossibilium?

R. Servandum est majus prae minori, quod tunc obligare desinit. Praeceptum autem naturale praecepto mere positivo praevalet. — Praeceptum divinum praevalet humano, ecclesiasticum civili etc.

Quaer. 5° An cesset obligatio cui tempore determinato non fuerit satisfactum?

R. 1° *Affirm.* si determinatio temporis facta fuerit ad finiendam obligationem. Sic, v. gr. si non jejunasti die vigiliae, peccasti, sed a lege liberaris; quia onus est diei ipsi affixum.

R. 2° *Neg.*, si tempus non fuerit determinatum nisi ad sollicitandam, seu urgendam obligationem; sic non liberatur a communicandi obligatione qui tempore paschali legi non satisfecit. (*Ita omnes. S. Lig.* lib. 3. n. 220.)

Resolves:

108. — 1° Si debeas 100 Titio, tuque voveas restituere, et Confessarius tibi injungat restitutionem, uno actu satisfacis tribus obligationibus, scil.: justitiae, voti et praecepti Confessarii. Item sacerdos beneficiatus vovens fideliter recitare horas, triplici obligationi unica recitatione satisfacit.

2° E contra, si Caio debeas 100 ex mutuo, 100 ex censu, non satisfacis solvendo semel 100, quia obligationes in diversam materiam cadunt. — Similiter, si ex voto et ex praecepto Confessarii tenearis audire Sacrum, non satisfacis his duabus obligationibus, si unico Sacro die dominica intersis. (*Voit*, n. 202. — *S. Lig.* n. 166.)

3° Nec potes plures Missas tibi a Confessario impositas audire simul, dum simul in pluribus altaribus celebrantur, quia talis non praesumenda est intentio Confessarii. (*S. Lig. hom. apost. de poenitentia*, n. 57, contra *Busemb.*)

4° Qui tenetur audire Missam singulis diebus ex poenitentia per unum mensem, satisfacit unicam audiendo die dominica, quia rationabiliter praesumitur Confessarium noluisse poenitentem obligare ad duas Missas eodem die audiendas, nisi id expresserit. (*Ita communiter. H. A.* n. 31.)

ARTICULUS III.
DE CAUSIS A LEGE EXCUSANTIBUS.

1° De natura eorum quae deobligant. — 2° De appositione voluntaria causarum deobligantium.

§. 1.
De natura eorum quae deobligant.

Causae deobligantes sunt *eximentes* vel *impedientes*. Priores eae sunt quae aliquem totaliter subtrahunt e dominio legis, puta, si quis extra locum quem lex afficit se recipiat. Posteriores eae sunt quae aliquem, subditum legi remanentem, ab ejus impletione impediunt. Hae autem causae impedientes ad ignorantiam ex parte intellectus, et ad impotentiam ex parte voluntatis referuntur.

Principia:

109. — I. Causae eximentes totaliter excusant a legis observatione; nemo enim praeceptum imponere potest alteri non sibi subjecto. Quamobrem, ubi adest causa aliqua eximens, ille qui legi subjectus erat, cessat esse talis respectu ejusdem, v. gr. limites territorii quod lex afficit praetergrediendo; ergo legis obligatione attingi nequit; ergo a lege totaliter excusatur. Recole dicta supra *de peregrinis*, n. 93.

II. Ignorantia invincibilis ab observatione legis excusat, quia nemo obligari potest ad aliquid sibi prorsus incognitum, nec malitia ulla contrahi potest, nisi cognita et volita sit. — Ignorantia autem vincibilis non excusat a lege, cum possit et debeat seria diligentia deponi. (*S. Lig. Hom. Ap.* n. 43.) Recole dicta *de Act. hum.* n. 12. et *de Consc.* n. 36.

III. Impotentia physica semper excusat ab obligatione legis, ut patet, juxta pervulgatum axioma: *Nemo ad impossibile tenetur.* Impotentia vero moralis excusat etiam a lege, quia legislator non censetur urgere obligationem cum tanto incommodo, juxta communem Doctorum interpretationem, et juxta dicta supra *de obligatione legis. Princ. IV.* n. 99.

110. — Hinc: Metus gravis excusat a lege humana, secluso damno societatis aut religionis: quia lex humana non obligat cum gravi nocumento, ut dictum est supra *de obligatione legis.* Excusat etiam quandoque, etsi difficilius, a praecepto divino positivo, v. gr. integritate confessionis; imo et a praecepto naturali affirma-

tivo, v. gr., servandi depositum ad quod non teneris vitae periculo. Nunquam excusat a praecepto naturali negativo, quia illius objectum est intrinsece malum. Nec dicas licere furari in extrema necessitate; tunc enim cessat furtum esse. (*S. Lig.* n. 175. *Hom. Ap.* n. 44.)

111. — *Quaer.* An teneatur ad partem qui ad totum est impotens?

R. Affirm. quando materia legis est divisibilis, quia in singulis partibus invenitur ratio praecepti. Constat aliunde ex prop. sequenti ab Innoc. XI. damnata: *Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Excipe casum in quo pars possibilis esset adeo parva, ut nullo modo ad finem praecepti conduceret. *(Ita communiter.)*

Hinc: 1° Qui non potest jejunare in Quadragesima, debet abstinere a carnibus, si possit. Item qui non potest omnibus diebus jejunare, tenetur diebus quibus potest sine gravi incommodo. 2° Si quis carens breviario pauca ex Horis memoriter sciat, non tenetur ea recitare, secus si partem notabilem, v. gr., vesperas, vel completorium memoria teneat. 3° Qui vovit piam peregrinationem peragendam, nec valet totum iter complere, illud inchoare non tenetur, quia nec finis, nec ratio praecepti obtineri potest. (*S. Lig. H. A.* n. 45.)

Nota. Dicit tamen recte *S. Lig.* l. 4. n. 154. sacerdotem infirmum non valentem totum officium legere et dubitantem an possit partem, nec ad partem teneri, ne periculum anxietatis, aut detrimenti notabilis sanitatis subeat.

§. II.
De appositione voluntaria causarum deobligantium.

Causae deobligantes apponi possunt impletioni legis vel *directe*, vel *indirecte*, prout agens eo fine dirigitur ut legi se subtrahat, vel alia de causa, praeviso tamen obice, movetur.

Insuper possunt esse *remotae* vel *proximae*, prout lex proxime urget, aut non nisi, posito notabili temporis intervallo, urgebit.

Principia:

112. — I. Licet semper apponere causas eximentes, etiam *probabilius directe* et *proxime*. Ratio est, quia cuique licet se subtrahere dominio legis, v. gr., petendo locum ubi non viget lex. Excipe casus nonnullos lege designatos. (*S. Lig.* n. 156.)

II. Non autem licet *directe* apponere vel non removere causas *impedientes* etiam remotas: quia dum quis adhuc subjacet jurisdictioni legis, non potest velle eam infringere, quin talis voluntas sit ipsiusmet legis violatio. (*Reuter*, n. 198.)

III. Non licet etiam *indirecte* apponere vel non removere causas *proxime impedientes*, sine gravi causa. Ratio est, quia lex *proxime* urgens ligat *proxime* voluntatem, et eam adstringit ad adhibenda media necessaria ut ejus observatio obtineatur.

IV. Licet autem *probabilius* apponere vel non tollere etiam sine ratione causas *remotas*, et *indirecte impedientes.* Ratio est, quia non censetur legislator velle libertatem adeo coarctare. Esset enim onus nimis grave, si quisque multo ante obligationem legis, ad omnia opera cum illa obligatione incompossibilia derelinquenda, tempusque obligationis expectandum, adstringeretur. (*Lacroix.* — *Billuart.*)

Nota. Regula generalis assignari nequit ad determinandum in omni casu, quandonam causa aliqua *proxime* vel *remote impediens* censenda sit. Ordinarie causa remota dicitur ea quae pluribus diebus existit antequam obligatio urgeat. Sed attende ad mentem legislatoris, ad materiam majoris vel minoris momenti, ad judicium, prudentiam praximque proborum. (*S. Lig.* n. 152.)

Resolves:

113. — 1° Peccat qui die jejunii sine justa causa aliquem laborem assumit quo impotens fit ad jejunandum; quia lex *proxime urgens* exposcit ne sine justa causa obex ad ejus impletionem ponatur. (*S. Lig. H. A.* n. 20.) 2° Certum est autem carceratos et excommunicatos teneri procurare ut liberentur, ad satisfaciendum praecepto divino Communionis paschalis. Ratio est, quia praecepta divina strictius urgent quam humana, minusque humanam patiuntur interpretationem. (*S. Lig. H. A.* n. 21.) Eadem ratione, incoepto tempore paschali, non potes, urgente necessitate, abire in locum ubi communicare non poteris, quin prius praecepto satisfeceris. (*Lacroix*, n. 791.)

Non peccat contra praeceptum audiendi sacrum, qui iter ingreditur die Lunae, Martis, Mercurii, et probabiliter die Jovis, prae-

videns fore ut die dominico proximo, sacrum audire non possit. — Qui vero die Veneris esset profecturus, valde a tali consilio dimovendus est, quamvis de mortali non sit certo damnandus. Nullo autem modo excusabis die sabbati, sine gravi causa, abeuntem cum praevisione Missae omittendae. — *Ita communius*, contra *Suarez*, *Lacroix et alios*, qui in hoc plus aequo benigniores videntur.

4° Peccant sartores et sutores, qui pridie diei festi non parant vestes, et calceamenta necessaria, cum id possint, sine nimio incommodo, et deinde die festo ea parare coguntur. (*Reuter*, n. 19.)

CAPUT VI.

DE INTERPRETATIONE LEGIS ET EPIKEIA.

I. De interpretatione legis.

114. — Definitio: Interpretatio legis est genuina ejus explicatio juxta mentem legislatoris.

Divisio: Est 1° *Authentica, doctrinalis* et *usualis*, prout fit ab ipso superiore, vel a viris doctis, vel ex consuetudine.

2° *Stricta*, vel *lata*, prout fit stricte juxta naturalem verborum proprietatem, aut large juxta sensum benigniorem.

3° *Simplex* vel *extensiva* cum verba vel ut sonant vel ultra eorum sensum naturalem accipiuntur.

Regulae interpretationis:

I. Accipienda sunt verba legis juxta eorum propriam et usitatam acceptionem, nisi sequatur inde quid absurdum aut injustum.

II. In dubio de vero sensu, attendendum est ad mentem legislatoris, seu ad finem legis, et ad circumstantias vel antecedentes vel consequentes.

III. Lex poenalis et odiosa in dubio est strictae interpretationis; lex vero favorabilis est amplae interpretationis: Hinc axioma: *Favores sunt ampliandi.* (*S. Lig.* n. 200. *et alii omnes.*)

Quaer. An lex extendi debeat a casu ad casum ob identitatem rationis?

R. Affirm. quoties alias accusari posset legislator injustitiae, vel imprudentiae. Hoc autem habetur in sequentibus: 1° in correlativis, v. gr., inter sponsum et sponsam; ut puta si sponsa liberatur a sponsalibus ob longam absentiam sponsi, pariter hic ob sponsae absentiam liberatur; 2° in aequiparatis, ut sunt electio, praesentatio ad beneficium; ova et lacticinia ratione abstinentiae; 3° in connexis, ut sunt diaconus et subdiaconus. Item in contentis: Sic ille qui potest testari, etiam legata facere potest. (*S. Lig.* n. 200. — *H. A.* n. 78.)

II. De Epikeia (Ἐπιείκεια).

115. — *Epikeia* est benigna, sed aequa legis interpretatio; quia lex judicatur non se extendere ad talem casum particularem, quamvis in verbis legis clare comprehensum, ob circumstantias particulares quae a legislatore vel non praevisae vel exceptae sunt. Si v. gr. lex prohibeat gestare arma noctu, gestare possum, si exire debeam, et si in inimicum meum ad mortem me quaerentem sim offensurus.

Quaer. An Epikeia locum habeat, si superior facile interrogari possit?

R. Affirm. si observantia legis sit nociva; secus in aliis casibus. (*S. Thom.* 2. 2. q. 120. art. 1. — *Billuart.*)

CAPUT VII.

DE DISPENSATIONE LEGIS.

116. — Definitio: Dispensatio est relaxatio legis in casu particulari.

Divisio: Dispensatio esse potest:

1° *Licita* vel *illicita*, prout fit juxta vel contra conscientiam.

2° *Valida* vel *invalida*, prout vel eximit vere a legis observatione, vel ab eadem eximere non potest.

3° *Absoluta* vel *conditionata*, prout simpliciter, vel adjecta aliqua conditione, conceditur.

4° *Subreptitia* vel *obreptitia*, prout tacetur in petitione aliquid manifestandum, vel e contra aliquid falsum asseritur.

Agendum: 1° de potestate dispensandi; 2° de causis ad dispensandum requisitis; 3° de cessatione dispensationis.

ARTICULUS I.

DE POTESTATE DISPENSANDI.

Principia:

117. — I. Omnis superior primarius dispensare potest: 1° In legibus suis, quia tantam habet potestatem ad solvendum, quantam habet ad ligandum; 2° in legibus praedecessorum suorum, quia pari gaudet potestate atque ipsi legislatores; 3° in legibus suorum inferiorum; quia hi ab ipso potestatem habent.

II. Superior secundarius certe non potest dispensare in legibus superioris sui, nisi ex potestate delegata, et in quantum ipsi concessum est ab ipso superiore primario, vel a jure aut consuetudine; quia inferior derogare nequit in statutis superioris sui. *(Ita omnes.)*

Quaesita:

118. — *Quaer.* 1° An Papa dispensare possit in praeceptis divinis?

R. Potest dispensare ex justa causa in iis in quibus jus divinum oritur a voluntate humana, ut in votis et in juramentis. In caeteris *controvertitur,* an vere dispensare possit ex gravissima causa, vel tantum declarare jus divinum tunc cessare. In praxi parvi refert. (*H. A.* n. 56.)

Quaer. 2° In quibusnam legibus dispensare possit Episcopus?

R. 1° *De jure ordinario,* in omnibus statutis episcopalibus et synodalibus, et in legibus communibus, quod attinet ad casus qui saepe accidunt, ut in plerisque votis, jejuniis, abstinentia, observantia festorum, officio divino in casibus particularibus, etc. (*S. Lig.* n. 190.)

R. 2° *De jure extraordinario,* in caeteris legibus Pontificiis, ratione necessitatis, privilegii, aut consuetudinis, certo introductae, et non aliter. (*S. Lig.* n. 190.)

119. — *Quaer.* 3° An Episcopus dispensare possit cum peregrinis in votis, juramentis, et communibus ecclesiae praeceptis?

R. 1° *Affirm.*, si isti intentionem habeant commorandi in dioecesi per majorem anni partem, quia tunc fiunt aliquo modo subditi, ex eo quod ibi quasi domicilium acquirant. (*Ita communissime,* ait *S. Lig.* n. 158. et *Lacroix,* n. 721.)

R. 2° Si vero tantum transeant, *controvertitur.* — *Probabiliter* affirmandum videtur, quia per illum accessum fiunt sufficienter subditi superioris loci, ratione privilegiorum. *S. Lig.* (ibid.) dicit hanc sententiam merito probabilem haberi. — Contradicunt tamen non pauci, et quidem forte probabilius, quia illi non sunt vere subditi; secus enim ad leges loci adstringi deberent. — Alii tandem distinguunt; *affirmant* quidem pro legibus ecclesiae; *negant* vero pro votis et juramentis: sed non satis fundata apparet haec distinctio.

Quaer. 4° An parochi in aliquibus dispensare valeant?

R. Possunt *de jure ordinario,* ratione consuetudinis, dispensare cum subditis, pro casibus tantum particularibus, in jejuniis, in abstinentia, in operibus die festo prohibitis, et in aliis similibus. (*Ita communiter.* — *Hom. Apost.* n. 58.)

120. — *Quaer.* 5° An superior dispensare possit cum semetipso?

R. Affirm., si sit primarius; imo et secundarius, si habeat facultatem generalem dispensandi cum aliis. (*Ita communiter.* — *H. A.* n. 64.)

Quaer. 6° An delegatus subdelegare possit?

R. Neg. generatim loquendo, quia haec facultas *per se* non includitur in concessione superioris, nisi expressa fuerit. Excipe tamen casum, in quo quis delegatus fuerit ad dispensandum in universitate causarum, per modum officii; quia tunc ex interpretatione communi adest tacita superioris facultas ad subdelegandum. (*Ita S. Lig.* n. 193. et lib. 6. n. 566.)

ARTICULUS II.

DE CAUSIS AD DISPENSANDUM REQUISITIS.

Principia:

121. — I. *Ad liceitatem* dispensationis semper aliqua causa requiritur. Ratio est, quia secus superior imprudenter ageret.

II. *Ad validitatem* vero nulla causa requiritur *ex parte concedentis,* si dispenset in sua, aut in inferioris lege. Ratio est, quia omnino independens est; secus autem, si in lege sui superioris dispenset,

quia non praesumitur accepisse potestatem temere dispensandi. *(Ita communiter.)*

III. *Ad validitatem* ex *parte petentis*, requiritur, ut nulla sit in petitione obreptio aut subreptio essentialis, seu quae cadat in causam motivam; quia superior non dispensat, nisi sub tacita conditione, scilicet: „Si preces veritate nitantur." (*S. Lig.* n. 185.)

Quaesita:

122. — *Quaer.* 1° An peccet graviter superior dispensans sine causa in re gravi?

R. 1° *Neg.* probabiliter *per se*, quoad superiorem primarium, quia, cum sit independens, non apparet in hoc tanta deordinatio, praeciso scandalo, vel aliorum damno. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 178. contra *plures.*)

R. 2° *Affirm.* quoad superiorem secundarium, seu delegatum, quia delegatus esse non censetur nisi ad dispensandum justa de causa: Quod si aliter faciat, graviter abuti ipse concessa potestate videtur. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 2° An liceat uti dispensatione tacita vel praesumpta?

R. ad 1um *Affirm.*, modo ex signis certa colligi possit.

R. ad 2um *Neg.* quia scire debet superior id de quo agitur; attamen licentia facile praesumi potest, cum versatur circa res minoris momenti, et est juxta, non vero contra legem. (*S. Lig.* n. 187.)

Quaer. 3° An liceat petere vel concedere dispensationem ex causa dubia.

R. ad 1um *Affirm.* quia non pertinet ad subditos de sufficientia causae judicare, sed tantum rem sincere exponere.

Ad 2um item, quia secus esset onus nimium superioribus impositum.

123. — *Quaer.* 4° Quid in dubio an casus indigeat dispensatione?

R. 1° Non requiritur dispensatio in dubio *positivo*, seu in vera *probabilitate*, an casus comprehendatur in lege, ut patet ex dictis de probabilismo; ignoratur enim simpliciter extensio legis ad illum casum.

2° In dubio vero an causa sit sufficiens ad excusandum a lege sine dispensatione, *controvertitur.* Communior sententia dicit requiri dispensationem. — Alii tamen negant probabiliter ex dictis ubi de probabilismo. Ita fere *S. Lig.* multis locis ejus collatis.

Quaer. 5° An sit valida dispensatio metu extorta?

R. Affirm. modo existat causa dispensandi, nec constet in superiore omnino defuisse animum dispensandi, et aliunde nulla existat causa nullitatis. (*S. Lig.* n. 184.)

Resolves:

124. — 1° Invalida est dispensatio quoties in postulatum irrepsit error circa causam motivam, aut circa objectum ipsum dispensationis, sive culpa oratoris aut alterius, sive etiam ex mera inadvertentia advenerit, v. gr. si ponas in petitione impedimentum affinitatis loco impedimenti consanguinitatis, vel tertium gradum pro secundo; secus tamen si ponas secundum pro tertio, quia minor gratia in majori ejusdem generis continetur.

2° Valet dispensatio si error irrepserit in rescriptum superioris, v. gr. incuria secretarii, quia concessioni jam factae supervenit et superior sic concedit: *fiat ut petitur.*

3° Valet dispensatio ex justa causa concessa alicui improbo quem probum reputavit superior, etsi, cognita improbitate, non fuisset dispensaturus, quia probitas non reputatur causa motiva, sed mere impulsiva. — Valet etiam si causa, falsa tempore petitionis, vera fiat tempore concessionis; sed non vice versa.

4° Valet dispensatio, licet plures causae falsae, etiam motivae, *per se* cum causis veris et sufficientibus, expositae sint; quia habetur fundamentum sufficiens dispensationis quando adest aliqua vera causa motiva.

5° Valet dispensatio concessa a primario superiore licet ab alio jam fuerit negata, etiamsi de negata mentio non fiat. — Imo etiam probabiliter valet, si a primario superiore negata, a secundario concedatur; quia potestas inferioris non est restricta per negationem superioris, nisi hic expresse eam restringat.

6° Valet dispensatio obtenta pro aliquo inscio vel etiam invito, si necessitas exigat. — Attamen, ut habeat effectum, acceptari debet ab illo pro quo postulata est. (*S. Lig.* n. 186.)

ARTICULUS III.
DE CESSATIONE DISPENSATIONIS.

Cessat dispensatio. 1° cessatione causae; 2° revocatione; 3° renuntiatione.

Hinc resolves:

125. — Cessat dispensatio, cessante causa motiva totali ante illius executionem; non enim tunc preces veritate nituntur. — Secus, si cesset tantum causa motiva partialiter, quia adhuc remanet causa dispensationis. Hinc, cessat dispensatio concessa ob infirmitatem in jejunio quadragesimae, ubi plene convaluisti; secus, si infirmitas partialiter remaneat. *(S. Lig.* n. 196. — *Billuart, — et alii communiter.)*

2° Cessat etiam dispensatio, cessante causa motiva post sententiae executionem, sed ante effectum, seu usum gratiae inchoatum, nisi superior gratiam absolute concessisse censeatur. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* ibid.)

3° Cessat omnino dispensatio revocatione expressa superioris primarii, quia obligatio vel deobligatio a superioris voluntate pendet. Attamen revocatio sine justa causa illicita foret. — Non vero cessat revocatione superioris secundarii, sine justa causa facta, quia obligandi facultas in ejus potestate non est, siquidem ipsi facultas non conceditur ad male agendum. (*S. Lig.* n. 197. — *Salm.*, *Roncaglia* etc.)

4° Ad validitatem renuntiationis requiritur acceptatio superioris, quia solus superior voluntatem ligare potest, sicut et a legis vinculo solvere. (*S. Lig.* ibid. — *Billuart et alii communiter.*)

CAPUT VIII.
DE CESSATIONE LEGIS.

126. — Lex variis modis cessare potest:

I. *Per abrogationem*, vel *derogationem*, prout est legis abolitio totalis, vel partialis tantum: quemadmodum enim superior legem ferre, sic eamdem vel tollere vel coarctare potest.

II. *Per cessationem causae motivae adaequatae*, seu finis totalis ob quem lata est respectu totius communitatis, quia cessante ipsa legis ratione, legislator rationabiliter urgere nequit.

III. *Per desuetudinem*, seu *per consuetudinem contrariam* debitis vestitam conditionibus; quia in illo casu praesumitur superior nolle, ut lex obligare pergat. *(Ita communissime.)*

127. — *Quaer.* 1° An cesset lex, cessante causa finali, in casu particulari tantum, id est respectu aliquot personarum?

R. Neg. nisi servari nequeat sine magno incommodo; quia finis legis adaequatus non potest cessare in particulari, cum respiciat ea quae communiter contingunt, non vero casus particulares. Hinc, a bannorum proclamatione non eximuntur sponsi, etsi certo sciant nullum subesse matrimonio impedimentum. (*S. Lig.* n. 199. — *Suarez, Layman.*)

Quaer. 2° An possit quis libros prohibitos legere, si nullum ex iis sibi periculum pertimescat?

R. Neg. ob rationem modo allatam, et ob periculum allucinationis. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* ibid.)

PARS II.
DE SPECIEBUS PRAECIPUIS LEGUM.

Agendum: 1° de lege naturali et divina; 2° de lege ecclesiastica et civili; 3° de lege poenali et irritante; 4° de lege non scripta; 5° de lege favorabili.

CAPUT PRIMUM.
DE LEGE NATURALI ET DIVINA.

ARTICULUS I.
DE LEGE NATURALI.

128. — Lex naturalis est divina voluntas, naturali lumine manifestata, praecipiens ea quae rectae rationi consentanea sunt.

Hinc, lex naturalis nihil aliud est quam lex aeterna naturae rationali per lumen naturale intimata, sive habitualiter per rectam rationem, sive actualiter per dictamen rectae rationis.

Objectum legis naturalis id omne est quod rationali naturae ita vel convenit, vel disconvenit, ut ab ipsius naturae conditore praecipi vel interdici necesse sit; omnia ea videlicet amplectitur, quae legi

aeternae sunt conformia. — Hinc, versatur lex naturalis: 1° circa prima morum principia, v. gr., bonum est faciendum; malum est vitandum; alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis; 2° circa principia secundaria morum, sive immediatas primorum principiorum conclusiones, ut sunt pleraque praecepta decalogi; 3° circa conclusiones mediatas, vel magis remotas.

Quaesita:

129. — *Quaer.* 1° An objectum legis naturae interdum ignorari possit?

R. 1° Primaria morum principia a nemine ignorari possunt. 2° Item quoad conclusiones proximas, ita ut in iis dari non possit ignorantia invincibilis, nisi vel raro, vel ad breve tempus, in rudibus et pueris. *(Ita communiter.)* — 3° Ignorari autem potest et saepe ignoratur quoad conclusiones remotas. Hinc, circa eas tot controversiae inter doctores etiam exagitantur. (*S. Lig.* n. 170. et *Seq. De Cons.* n. 8.)

Quaer. 2° An dari possit ignorantia invincibilis circa malitiam pravorum desideriorum in eo, qui cognoscit malitiam actus?

R. Neg. Ratio est, quia velle quod malum est formaliter, seu quatenus tale, est ipse actus malus, siquidem est velle quod Deo displicet, et proinde velle ipsi displicere. *(S. Lig. de consc.* n. 9. etc., contra *plures.)*

Quaer. 3° An lex naturalis sit mutabilis?

R. Neg. Etenim, cum id jubeat, vel prohibeat, quod natura sua bonum vel malum est, plane consequitur, non modo a creaturis, sed ne ab auctore quidem naturae, legem naturalem immutari posse.

Distinguitur tamen jus quoddam naturale, quod propter circumstantias mutationi obnoxium videtur, in quo nempe Deus absolute dispensare possit.

ARTICULUS II.
DE LEGE DIVINA POSITIVA.

130. — Lex divina positiva duplex constituta est, scilicet vetus et nova.

I. Lex vetus, seu veteris testamenti continebat praecepta triplicis generis:

1° *Moralia*, quae spectabant rectitudinem moralem, seu statuebant id quod lege naturali jam praescriptum erat ut bonis moribus conforme vel oppositum. Talia sunt praecepta decalogi.

2° *Caeremonialia*, quae referebantur ad Dei cultum, seu spectabant caeremonias, sacrificia, quorundam librorum prohibitionem.

3° *Judicialia*, quae ad politicam et oeconomicam administrationem, seu ad rectam gubernationem populum ordinabant.

Lex vetus a Christo abrogata fuit, utpote *posita, donec veniret semen cui promiserat*, ut ait *Apost. Galat.* III, 19. Sola igitur pars legis veteris, quae ad mores spectabat, in lege nova servata est et confirmata.

II. Lex nova seu Evangelica, quae dicitur lex gratiae vel libertatis vel novum testamentum, continet documenta triplicis generis, scilicet: 1° *Praecepta moralia* circa virtutes, praesertim theologicas; 2° *praecepta caeremonialia*, circa sacramenta et Missae sacrificium; — *mera consilia*, sed magno praemio digna.

Lex nova differt a lege veteri, praesertim in sequentibus, scilicet: 1° quia vetus fuit umbra et figura; nova est lux et veritas; — 2° vetus lex timoris erat; nova vero lex gratiae et amoris.

Lex vetus dicitur imperfecta, non quidem in se, sed relative ad perfectiorem. Erat enim perfecta in se, cum Deum auctorem haberet, et Deus per illam attingeret scopum quem sibi praefixerat.

Lex nova pro omnibus lata est, ideoque obligat omnes, quibus nota est. Sic enim Christus *Matth.* XXVIII, 19.: *Euntes ergo, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, etc... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis.*

CAPUT II.
DE LEGE ECCLESIASTICA ET CIVILI.

ARTICULUS I.
DE LEGE ECCLESIASTICA.

Lex Ecclesiastica est lex ab Ecclesia lata, qua societas Christiana ad commune bonum spirituale et beatitudinem aeternam dirigitur.

Principia:

131. — I. Ecclesia jus habet leges constituendi. Ecclesia enim, quae est

perfecta communitas, ab ipso Christo constituta, gaudere debet potestate legislativa, utpote non minus ei quam civilibus communitatibus ad rectum regimen necessaria. Constat praeterea ex verbis Christi omnimodam potestatem Ecclesiae conferentis. Sic enim *Matth.* XVI, 19.: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis*, etc. — Et *Luc.* X, 16.: *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.*

II. Ecclesiasticae leges, consentiente ipsa Ecclesia, seu benigna matre, quoad modum obligandi, non raro pendent a varia locorum consuetudine; huic proinde, si debitis gaudeat conditionibus, consulendum est. Constat ex frequenti praxi ab Ecclesia tolerata, et implicite approbata.

Notio juris ecclesiastici seu canonici, id est, collectio variarum legum ecclesiasticarum jus canonicum constituit.

132. — Jus canonicum, ut nunc existit, sex constat partibus seu collectionibus, tria volumina in folio constituentibus, quae sunt: 1° Decretum Gratiani; 2° Decretales; 3° Sextus; 4° Clementinae; 5° Extravagantes Joannis XXII.; 6° Extravagantes communes.

Ium Volumen continet *Decretum Gratiani*, sic dictum quia *Gratiani* opera facta est collectio decretorum, quae anno 1151 edita est. Decretum tribus constat partibus: 1° agit de personis ecclesiasticis; 2° de actionibus, seu judiciis ecclesiasticis; 3° de rebus sacris; cui titulus: *de consecratione*. Decretum Gratiani non habet vim ullam ex ipsa collectione, sed tantum ex propriis fontibus.

IIum Volumen continet *Decretales*, in 5 libros distributas, quae dicuntur Gregorii IX., quia ipsius jussu S. Raymundus de Pennafort illas collegit ex postremis conciliis generalibus, et ex variis SS. Pontificum constitutionibus. Agitur in primo libro, de personis ecclesiasticis; in secundo, de judiciis; in tertio, de clericis; in quarto, de personis laicis, seu de sponsalibus et matrimoniis; in quinto, de criminibus et poenis.

IIIum Volumen continet *Sextum*, *Clementinas*, et *Extravagantes* communes et particulares.

1° *Sextus* vel liber sextus decretalium, id est 5 libris decretalium Gegorii IX. adjectus, continet Decretales a Gregorio IX. ad Bonifacium VIII., cujus jussu prodiit anno 1298.

2° *Clementinae*, sic dictae a Clemente V. cujus jussu collectae sunt anno 1311.

3° *Extravagantes* Joannis XXII. sic dictae quia extra corpus juris antea collectum vagantur.

4° *Extravagantes communes* a Joanne XXII. et pluribus aliis editae.

Extat etiam Bullarium magnum quod multis constat voluminibus, ubi colliguntur recentiores SS. Pontificum Bullae, Brevia aliaque multa.

Quaesita:

133. — *Quaer.* 1° An vim legis habeant decreta Curiae Romanae?

R. 1° Epistolae *Pontificiae* non insertae in corpore juris, vere vim legis habent. Constat ex declaratione Nicolai V. Attamen non videntur stricte obligare, nisi post promulgationem. (*S. Lig.* n. 106.)

R. 2° Declarationes *Congregationis cardinalium* etiam vim legis habent, si peculiares spectentur casus, pro quibus feruntur, non vero probabiliter pro casibus similibus. (Vide *S. Lig.* n. 106. 2. 2a *R. R.* — *Lacroix* etc.)

R. 3° Decreta *Cong. Rituum*, etiam ut leges sunt habenda, ut ex Bulla Sixti V. constat; non vero ejusdem congregationis declarationes, licet maximae sint auctoritatis. (*S. Lig.* ibid.)

R. 4° Decisiones autem *Rotae* vim legis non obtinent. (*Ita communiter Canonistae.* — *S. Lig.* ibid.)

134. — *Quaer.* 2° An leges condere possit capitulum cathedrale, sede vacante?

R. Controvertitur. Alii *affirmant*, quia capitulum plenam habet potestatem. — Sic *S. Lig.* n. 104. Alii vero *negant*, quia capitulum non habet, ajunt, potestatem, nisi ad necessariam gubernationem dioecesis, sede vacante. — Quidquid sit, leges Capituli ab episcopo revocari possunt.

Quaer. 3° An Abbatissae leges pro monasterio condere valeant?

R. Neg. quia non sunt capaces jurisdictionis ecclesiasticae. Possunt tamen

ferre statuta et praecepta ratione sui officii et votorum monialium sibi subditarum. (*S. Lig.* n. 104.)

ARTICULUS II.

DE LEGE CIVILI.

135. — Lex civilis est collectio legum vel decretorum principum temporalium, quibus ad bonum commune temporale societas dirigitur.

Singulae nationes, seu communitates politicae, proprias habent leges quibus reguntur. Sed jus duplex praesertim distinguimus, scilicet: *Romanum* seu commune, et *Gallicum novum*, quod etiam nonnullis aliis guberniis magna ex parte proprium est.

I. *Jus romanum.* — Jus romanum dicitur commune, quia vim fere ubique habuit usque ad nostra tempora. Magno semper in honore habitum est, tanquam exquisitum, et *quasi ratio scripta.*

Continetur in celeberrimo codice, seu corpore juris civilis, Justiniani jussu edito. Hoc volumen in quatuor partes distribuitur.

In 1a *parte* sunt *Institutiones Justiniani* quae 4 libris editae sunt quasi rudimenta et elementa pro tironibus juris civilis.

In 2a *parte* sunt *Digesta* seu *Pandectae* quae in 50 lib. distribuuntur.

In 3a *parte* est codex vocatus: *Repetitae praelectiones*, in 12 lib. divisus.

In 4a *parte* continentur *Authenticae* seu *Novellae*, in 68 numer.

Nota. Pleraque regna et imperia Europae saeculo 18° et praecedentibus jus romanum, saltem magna ex parte sequebantur.

136. — II. *Jus Gallicum.* — Jus Gallicum novum a paucis annis existit; Gallia enim, ex maxima parte, jure communi ante Napoleonis tempora regebatur. Jus novum continetur in codice vulgo dicto: *Code Napoléon.*

Quinque sunt illius partes, seu codices particulares: 1° codex *civilis*; 2° codex *processus civilis* (de procédure civile); 3° codex *commercii;* 4° codex *instructionis criminalis;* 5° codex *poenalis.* His accesserunt plures alii codices minores, minorisque momenti; nempe codex *sylvarum* (code forestier), — codex *agrorum* (code rural), — codex *municipii* (code municipal), etc. Res singulae in singulis codicibus contentae in breves et claros articulos distribuuntur, numerisque arabicis indicantur, ideoque facillime inveniuntur. Insuper multae sunt leges quae in tabulis, vulgo dictis *Bulletin des lois,* inscribuntur et asservantur.

CAPUT III.

DE LEGE POENALI ET IRRITANTE.

ARTICULUS I.

DE LEGE POENALI.

137. — Lex poenalis ea est quae non obligat ad actum, vel ad omissionem nisi sub poena temporali, id est ad acceptandam poenam ut justam.

Principia:

I. Nequit dari lex *pure poenalis*, ita ut nullo modo in conscientia obliget, quia omne praeceptum superioris aliquatenus obligare debet; secus enim non esset verum praeceptum. *(Ita omnes.)*

II. Potest autem dari lex *mere poenalis* obligans in conscientia ad legem implendam, vel poenam subeundam, si lex violata fuerit. Ratio est: 1° Quia ad legis essentiam sufficit ut imponat aliquam obligationem in conscientia, nec necesse est ut obligatio actum vel omissionem determinate respiciat. 2° Quia lex vim non habet nisi ex voluntate legislatoris; legislator autem ad solam poenam obligare potest, si communi bono procurando sufficiat. (*Ita communissime theologi cum S. Lig.* n. 145. — *Suarez,* — *Salmant.* etc.)

An vero dentur, an non, leges mere poenales, haec quaestio non potest speculative resolvi, cum dari possint alicubi, et non in aliis locis. Soli igitur in sua regione aut natione docti et periti de hoc judicare valent. Generatim paucae, et in rebus minoris momenti admitti possunt.

Quaesita :

138. — *Quaer.* 1° Quomodo dignosci possint leges mere poenales?

R. Praecipue ex communi sensu Doctorum et persuasione, praxique subditorum praesertim timoratorum.

Quaer. 2° An ignorantia excuset a poena per legem lata?

R. 1° *Affirm.* pro foro interno, si ignorantia excuset ab omni culpa: in foro autem externo non excusat eo sensu quod non liceat auctoritati unquam resistere.

R. 2° *Neg.*, si ignorantia non excuset a culpa, seu si vincibilis sit, aut circa solam poenam versetur, nisi poena sit excedens aut censura juxta dicenda Tract. de Censuris art. 1. n. 713. (*S. Lig.* n. 169.)

139. — *Quaer.* 3° An sint leges aliquae Ecclesiae mere poenales?

R. Neg., si excipiantur regulae multorum Ordinum religiosorum. Omnes enim poenae a jure canonico inflictae culpam et plerumque gravem supponunt. Ratio est, quia leges poenales deberent saltem esse obligatoriae disjunctive, seu saltem ad poenam subeundam; sed cum Ecclesia careat mediis ad coërcendum, quibus gaudent principes, necesse est ut semper in conscientia obliget. Nec dicas Ecclesiam habere censuras ad poenam christianis infligendam; nam ex usu Ecclesiae, censurae non nisi in maximos peccatores et in contumaces feruntur, quia censurae sunt poenae extraordinariae quas Ecclesia, pia mater, non nisi necessitate extrema compulsa infligit. — (*Reuter*, n. 216.)

Quaer. 4° An poenae incurrantur ante judicis sententiam?

R. Non incurruntur poenae *ferendae sententiae*, scilicet quae ut tales expressis verbis statutae sunt, vel etiam *latae sententiae*, quae privant jure acquisito, aut quae in reo actionem requirunt, si executio sit acerba et difficilis, ut exul abire, etc. (*S. Lig.* n. 148. 149.)

ARTICULUS II.

DE LEGE IRRITANTE.

140. — Lex irritans ea est quae statuit aliquem actum a principio invalidum esse, vel post judicis sententiam invalidandum. Hinc, dantur leges ipso facto irritantes, vel post sententiam tantum. Sunt etiam aliae irritantes absolute; aliae conditionate, seu si deficiant requisitae conditiones. Aliae etiam immediate irritant actum ipsum ut in impedimento matrimonii ratione clandestinitatis; et aliae mediate, personas ipsas inhabiles reddendo ut in impedimento consanguinitatis.

Principia:

141. — I. Omnis legislator leges irritantes condere potest, quia hoc ad bonum commune requiritur; secus enim humanae societatis fraudes et pericula propulsari nequirent. (*Suarez*, — *Antoine.*)

II. Leges, quae statuunt actus rescindi posse, eos ante judicis sententiam non irritant, ut ex terminis patet, nec proinde ante eandem sententiam obligant.

III. Sententiae autem judicis irritantis standum est in iis omnibus quae intrinsece ex irritatione nascuntur, quia auctoritati praecipienti obtemperandum est. (*Suarez.*)

Quaesita:

142. — *Quaer.* 1° An lex irritans obliget in conscientia ad actum vitandum?

R. Affirm. si sit simul irritans et prohibens, ut sunt leges matrimonii impedimenta statuentes; secus, si sit irritans tantum, quia tunc finis legis sola actus irritatione sufficienter obtinetur, ut in pluribus contractibus civilibus. (*Reuter*, n. 232.)

Quaer. 2° An ignorantia invincibilis effectum irritationis impediat?

R. Neg. per se, quia ignorantia non supplet effectum rei essentialiter requisitae, nec tollit gravia incommoda quae sequerentur si lex in omni casu non irritaret. Sic mulier, violata a viro incognito, invalide nubit cum ejusdem fratre, non obstante ignorantia invincibili impedimenti affinitatis.

Excipe tamen, si lex irritet unice praecise in poenam et odium delicti; quia tunc solam malitiam punire intendit, et proinde, cessante causa, effectus etiam cessare debet. (*Suarez*, — *Lacroix*, etc.)

Quaer. 3° An lex irritans, non obstante incommodo valde gravi, irritet?

R. Affirm., nisi agatur de damno communi, quia lex irritans actum potius quam personam afficit, nec agitur de obligatione conscientiae, sed de bono communi; secus enim homines facilius sibi fingerent incommoda, et lex totum robur suum amitteret. Hinc, non valeret matrimonium cum consanguinea, etiam metu mortis initum, sine dispensatione. (*Reuter*, n. 613. — *Lacroix.*)

CAPUT IV.
DE LEGE NON SCRIPTA,
seu de consuetudine.

Consuetudo est agendi mos ex frequentibus communitatis totius, vel majoris ejusdem partis, actibus inductus.

Principia:

143. — I. Consuetudo debitis vestita conditionibus potest novam legem inducere, veterem abrogare, modificare vel interpretari. Constat ex variis juris tum canonici tum romani locis, quibus indubie eruitur, consuetudinem pro lege habendam esse. Constat pariter ex communi sententia theologorum et legis peritorum. Hinc axioma: *Consuetudo optima legum interpres.*

II. Conditiones ad legem inducendam vel abrogandam sunt: 1° ut consuetudo sit *honesta* et *utilis* communitati; 2° ut sit a *communitate inducta* per actus repetitos, voluntarios et publicos cum animo saltem implicito se obligandi; 3° ut sit *diuturna* et *producta* absque superioris reclamatione per tempus notabile quod praescriptioni sufficiat. (*S. Lig.* n. 107. — *Suarez,* etc.)

Quaesita:

144. — *Quaer.* 1° Quodnam tempus requiritur ad praescribendum contra legem?

R. Controvertitur; nec conveniunt inter se theologi nec jurisperiti, ex eo quod nihil clare in jure positivo determinetur.

Non pauci dicunt decennium sufficere et requiri ad legem civilem praescribendam. Idem etiam affirmant multi pro lege ecclesiastica (*S. Lig.* n. 107. *H. A.* n. 11.), licet plures cum *Billuart* 40 annos requirant. Verum, id videtur pendere non tam a temporis diuturnitate, quam a caeteris circumstantiis morali aestimatione spectatis, habita praesertim ratione ad sensum communem, utrum nempe major et sanior pars communitatis legem ut abrogatam habeat (1).

Quaer. 2° Quandonam consuetudo censeatur inducta cum animo se obligandi?

R. 1° si id colligatur ex sensu doctorum; 2° si consuetudo sit de re gravi et difficili, et tamen dici possit constanter et communiter servata; 3° si superiores graviter reprehendant consuetudinis violatores. (*S. Lig.* n. 107.)

Quaer. 3° Quid in dubio an consuetudo sit obligatoria?

R. Non censetur habere vim legis. In dubio enim de aliqua obligatione id, quod minimum, tenendum est.

(1) In Gallia ex usu qui invaluit post magnam rerum perturbationem sub finem ultimi saeculi exortam, non videtur amplius admittenda legum civilium cessatio, nisi legitima abrogatio interveniat.

CAPUT V.
DE LEGE FAVORABILI,
seu de privilegio.

Privilegium est gratia constans et permanens certis personis vel certis dignitatibus *contra* vel *praeter* legem communem a superiore concessa.

Distinguitur privilegium:

1° *Personale, locale,* vel *reale* prout conceditur certae personae, aut incolis certi loci, aut alicui rei, v. gr., certae ecclesiae.

2° *Contra legem* vel *praeter legem,* prout per illud alicui legi derogatur, vel secus.

3° *Favorabile* vel *odiosum,* prout privilegiato prodest secluso aliorum gravamine; aut dum uni favet, alios aggravat.

Principia:

145. — I. Privilegium *contra legem* tantum ab illis omnibus, qui a lege valide dispensare queunt, etsi illicite et sine causa dispensent, et quidem solis subditis concedi potest; haud secus ac si de dispensatione ageretur, quia est genus quoddam dispensationis.

II. Privilegium autem *praeter legem,* seu privilegium improprie dictum, potest etiam concedi non subditis, quia non est actus jurisdictionis, sed actus merae facultatis et quasi donatio. Sic princeps potest concedere extraneo privilegium venandi in suo territorio.

III. Privilegium *favorabile* large interpretandum est. E contra privilegium *odiosum,* seu aliis non privilegiatis onerosum, strictae interpretationis esse debet. Evincitur ex jure, et consonat communis doctorum consensus. (*S. Lig. append. de priv. in fine tract. de legibus,* n. 7.)

IV. Nemo tenetur *per se* uti privilegio, quia unusquisque juri suo renuntiare potest; aliquando tamen *per accidens* privilegiatus obligatur ad usum privilegii, v. gr., ratione caritatis. Hinc peccaret, qui habens facultatem absolvendi a reservatis, peccatorem in gravi necessitate positum absolvere nollet... etc. (*S. Lig.* ibid. n. 3.)

Quaesita:

146. — *Quaer.* 1° Quomodo cesset privilegium?

R. 1° Morte personae, vel interitu rei, prout est personale vel reale; 2° lapsu temporis praescripti, vel revocatione; 3° cessatione causae finalis; 4° renuntiatione accepta ab eo qui illam acceptare potest.

Quaer. 2° An peregrini possint gaudere privilegiis locorum, quae peragrant, etsi sint contra legem communem?

R. Affirm. Constat ex consuetudine generali: Sic Galli, transeuntes per Hispaniam, carnibus die sabbati vesci possunt. Sic etiam Itali, in Gallia existentes, ab obligatione missae audiendae in festo Epiphaniae Domini et aliis festis ibi suppressis solvuntur.

De privilegiis in particulari dicemus in loco singulis rebus proprio, et praesertim de privilegiis Clericorum, Regularium, Episcoporum, in Tract. de statibus particularibus in fine. tom. II.

TRACTATUS
DE PECCATIS.

Agendum: 1° de peccatis in genere; 2° in specie.

PARS PRIMA.
DE PECCATIS IN GENERE
SEU
de natura, gravitate et distinctione peccatorum.

CAPUT I.
DE NATURA PECCATI.

147. — Definitio: Peccatum communiter definitur: Libera transgressio legis divinae, id est, cujuslibet legis in conscientia obligantis. (*S. Lig.* lib. 5. n. 1.) — Vel „est voluntarius recessus a lege Dei". (Ita *S. Thom.* 1. 2. q. 72. art. 1.) — Vel „est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei aeternam". (*S. Aug.* lib. 22. *contra Faustum*, c. 27.)

Divisio: Peccatum multipliciter distinguitur, scilicet:

1° *Actuale* vel *habituale*, prout est actus vel omissio legi difformis, vel status peccati nondum deleti.

2° *Mortale* vel *veniale*, prout, vel solvit amicitiam divinam, vel est levis tantum Dei offensa, quae veniam facile mereri potest.

3° Peccatum *commissionis* vel *omissionis*, prout fit positione actus prohibiti, aut omissione actus praecepti.

4° Peccata contra *Deum*, *proximum* et *seipsum*, prout specialiter et immediate Deo repugnant, vel justitiae et caritati adversantur, aut speciatim temperantiam et passionum moderationem respiciunt.

5° Peccata *malitiae*, vel *ignorantiae*, vel *infirmitatis*, prout vel ex mera malitia, vel ex ignorantia vincibili, vel mera fragilitate committuntur.

Nota. Peccatum dicitur formale quando lex violatur *formaliter* ut talis. — Dicitur autem materiale, quando transgressio legis est prorsus ignorata vel involuntaria.

Nihil dicemus de peccato originali quod in nostra definitione non continetur, et cujus tractatio ad solam theologiam dogmaticam pertinet.

Principia:

148. — I. Ad peccatum formale, praeter malitiam objectivam actus, requiritur advertentia mentis ad illam malitiam et consensus voluntatis. (*Recole dicta de act. hum.* n. 4. 5.)

II. Ad peccatum actuale requiritur necessario advertentia actualis. Repugnat enim hominem peccare quin aliquo modo advertat hic et nunc ad peccatum, vel *directe* vel *indirecte* seu in causa, saltem *in confuso*; siquidem repugnat committi peccatum absque ulla cognitione peccati. (*Ita communiter cum S. Lig.* lib. 5. n. 3. — *Suarez*, etc.)

Contradicunt quidem plures asserendo sufficere ad peccatum advertentiam virtualem, seu interpretativam, quae in eo consistit quod homo debeat et possit advertere quamvis actualiter non advertat.

(*Ita Collet. Concina*, etc.) Sed haec sententia omnino rejicienda est. Etenim nihil potest esse volitum, nisi eo modo et tempore quo est cognitum. Unde, effectus causae voluntariae non sunt determinate voluntarii, nisi quando determinate cognoscuntur. Peccatum igitur absque actuali cognitione commissum est mere materiale. Nec dicant illud esse forsitan voluntarium in causa; nam si fuit vere voluntarium in causa, fuit patratum in hac causa: sed quaestio est utrum sit voluntarium hic et nunc in effectu; et hoc sensu dicendum est prorsus involuntarium.

Resolves:

149. — 1° Ignorantia vincibilis circa praeceptum aliquod est peccatum, et grave quidem in re gravi; nam, omnis lex obligat primo ad sui notitiam, et proinde violatur praeceptum non solum per actum ipsi oppositum, sed etiam per voluntariam ejus ignorantiam.

2° Actus mali eam habent malitiam quae apprehenditur. Unde si incidat practica dubitatio, vel gravis suspicio de malitia tali vel tali, seu taliter specifica, haec vere ab actu voluntatis contrahitur. (*Ita communiter.*)

3° Si actus isti mali cum aliqua advertentia ponantur, dupliciter erunt peccaminosi, 1° in causa voluntaria; 2° in seipsis. Proinde duplex erit peccatum.

4° Si ignorantia culpabilis in principio invincibilis evadat, actus malus non est peccatum in se; sed ratio peccati a sola causa repetenda est. Porro invincibilis evadet, si nulla amplius cogitatio occurrat de negligentia praeterita, vel de actuali ignorantia, quia tunc deficit potestas proxima et expedita ad ignorantiam depellendam.

5° Obcaecati et consuetudinarii, quamvis ratione habita defectus cognitionis clarioris, forte peccent quandoque minus graviter quam alii, absolute tamen ordinarie peccant gravius, quia actus ponunt intensiores, suntque voluntatis in malo magis obfirmatae.

CAPUT II.
DE GRAVITATE PECCATI.

Gravitas peccati repetitur ex objecto, fine et circumstantiis. Hinc peccatum eo majus vel minus est, quo magis vel minus haec disconveniunt naturae rationali vel legi. Ex diversa autem peccati gravitate inducitur distinctio inter peccata mortalia et venialia de quibus seorsim dicendum est.

ARTICULUS I.
DE PECCATO MORTALI.

Peccatum mortale est gravis transgressio legis divinae inferens in animam dissolutionem amicitiae Dei, et reatum poenae aeternae.

Principia:

150. — I. Differentia inter peccatum mortale et veniale sita est in hoc quod is qui peccat mortaliter, a Deo fine suo ultimo recedit, ut ad creaturam se convertat, atque in ea tanquam in fine suo quiescat; dum ille qui peccat venialiter non recedit quidem a Deo, sed in ipsum non tendit illa amoris intentione ac puritate ad quam rigorose teneretur. (*Ita communiter* cum *S. Thom.* 1. 2. q. 72. art. 5.)

II. Ad peccatum mortale tria necessario requiruntur, scilicet: 1° materia gravis in se, vel ob circumstantias; — 2° advertentia plena ad malitiam actus; — 3° consensus plenus voluntatis in praevaricationem.

Etenim 1° requiritur materia gravis; secus enim non distingueretur peccatum mortale a veniali in se, seu ratione materiae, quod tamen admittendum est, cum materia levis per se non possit hominem dissolvere ab amicitia divina. — 2° Requiritur etiam plena advertentia, plenusque consensus, quia, cum per peccatum mortale homo totaliter recedat a Deo, ut creaturis omnino adhaereat, id fieri non potest, nisi peccator deliberate objectum peccati Deo praeferat, et absolute velit in eo suum finem ultimum constituere.

Insuper a bonitate divina prorsus alienum est hominem aeternae damnationi addicere, sive per transgressionem levem, sive propter actum non perfecte liberum et voluntarium. (*Ita omnes. — S. Lig.* n. 5-6-53.)

III. Peccata mortalia talia sunt:

1° *Ex toto genere suo*, quando eorum objectum seu materia, quaecumque ea demum sit, gravem continet deordinationem, ut in luxuria, blasphemia, perjurio, haeresi, etc.

2° *Ex genere suo non toto*, seu simpliciter ex genere suo, quando eorum materia in eadem specie manens plerumque gravis est, quamvis etiam levis esse possit, ut sunt peccata contra justitiam.

3° *Per accidens*, id est, quando mortalia sunt non ex objecto suo, sed ex aliqua circumstantia, v. gr. ex conscientia erronea, etc. (*S. Lig.* n. 41.)

Quaesita:

151. — *Quaer.* 1° Quomodo peccatum ex genere suo mortale fiat veniale?

R. Quadruplici modo, scilicet: ratione 1° parvitatis materiae; — 2° imperfectae advertentiae; — 3° imperfecti consensus; — 4° conscientiae erroneae. (*Ita S. Thom.* 1. 2. q. 88. art. 1. et 2. — *S. Lig.* n. 54.)

Quaer. 2° Quaenam censeatur advertentia sufficiens ad peccatum mortale?

R. Censetur plena et sufficiens, si cogitatio expressa, vel saltem dubitatio positiva malitiae mortalis consensum vel actum peccaminosum praecedat. Hoc tamen unico instanti fieri potest per simplex judicium malitiae; quin mens per discursum pluries in seipsam speciali actu reflectat; sed semper vera et plena mentis deliberatio, et objecto pravo adhaesio requiritur.

152. — *Quaer.* 3° An sit peccatum grave se exponere sine causa periculo labendi probabiliter in mortale?

R. Affirm., quia non licet uti probabilitate cum periculo animae suae. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 63. contra *plures.*)

Quaer. 4° An peccet graviter qui sine causa sufficienti ponit actionem ex qua turpes motus passurus sit?

R. Non peccat graviter si actio non sit *per se* graviter influens in pravos effectus, modo eos non intendat, et aegre patiatur. Secus, si actio *per se* graviter in motus influat, ut sunt aspectus et tactus vere turpes, etc... (*Billuart de act. hum. ubi de voluntario indirecto.* — *Reuter, neo-confessarius, de luxuria.*)

Quaer. 5° An peccet graviter, qui deliberat de praestando consensu objecto graviter malo, si tandem non consentiat?

R. Solutio quaestionis pendet a qualitate deliberationis. Etenim si haec sit imperfecta, id est, si non sit nisi quaedam haesitatio, vel omissio resistentiae ex torpore, pigritia, vel negligentia, peccatum veniale non excedet. (*Lacroix*, n. 226.) Si vero deliberatio sit plena, erit peccatum mortale, quia voluntas sic deliberate haerens, reipsa Dei meritum cum merito peccati comparat et expendit, quod sane Deo summam infert injuriam. (*Lacroix* l, 5. n. 229. — *Sanchez, Decal.* l. 1. n. 16.)

ARTICULUS II.

DE PECCATO VENIALI.

Peccatum veniale est transgressio legis leviter obligantis, vel imperfecte libera et voluntaria.

Principia:

153. — I. Ad peccatum veniale requiruntur et sufficiunt aliqua advertentia quantumvis levis ad malitiam et aliquis consensus quantumvis imperfectus voluntatis; requiruntur quidem, quia, illis sublatis, nulla mali cognitio et volitio, et proinde nullum peccatum esse potest; sufficiunt vero, quia, illis positis, mali cognitio et volitio, quae ad peccatum constituendum necessariae sunt, aliqua ratione habentur.

II. Peccata venialia quantumvis multiplicata, per se loquendo et ratione multiplicationis, nunquam in mortale coalescere possunt, quia singula in specie inferiori manent. Quandoque tamen ratione materiae coalescentis ad mortale deveniunt, ut in materia justitiae praesertim accidit.

III. Peccata venialia in se possunt evadere gravia *per accidens* ratione circumstantiarum, vel judicii falsi, sicut peccata mortalia evadere possunt venialia. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 59. — *Saettler*, c. 3. q. 3.)

Quaesita:

154. — *Quaer.* 1° Quibus autem modis peccatum, ex genere suo leve, fiat grave?

R. Ratione 1° conscientiae erroneae; — 2° scandali; — 3° pravi finis graviter

mali; — 4° contemptus legis vere formalis; — 5° pravi affectus, quo res leviter mala ipsi Deo anteponitur; — 6° periculi proximi in mortale labendi. (*S. Lig.* n. 59. et seq. — *Saettler*, ibid.)

Quaer. 2° An graviter peccaret, qui sola mortalia vitare vellet, et de omittendis venialibus minime curaret?

R. Affirm. si venialia, quae quis committere solet, cognoscantur esse proxima et probabilis dispositio ad mortale; secus negative, probabiliter. Attende tamen ad illud *Eccli.* XIX, 1.: „Qui spernit modica, paulatim decidet." (*Voit*, n. 283.)

Resolves:

155. — 1° In praxi ad distinguendum peccatum veniale a mortali sedulo attendendum est: 1° ad naturam actus; 2° ad ejus gravitatem ex parte objecti, finis et circumstantiarum; 3° ad gradum deliberationis, malitiae, infirmitatis et ignorantiae, in quantum fieri potest.

2° Ubi clarum non est aliquod peccatum esse mortale, non debet esse praeceps Confessarius in judicando illud esse reapse grave, tum objective, tum subjective; quia in dubio pro minima parte standum est, vel saltem res divino judicio relinquenda est. (*S. Lig.* n. 52. — *S. Thom.* — *S. Antonius*, etc.)

3° In dubio de perfecto consensu judicabis in favorem poenitentis, 1° si sit timoratae conscientiae et habitualiter dispositus mori potius quam Deum offendere; 2° si advertens plenius ad tentationem territus fuerit, eamque statim repulerit; 3° si nesciat an vigilans vel dormiens, an sui compos vel impos, quidpiam mali fecerit aut voluerit. (*Antoine*, c. 2. — *Elbel*, n. 578. — *Collet*, etc. — *S. Lig.* l. 6. n. 476.)

4° Confessarius non satisfacit muneri suo, si non curet ut poenitentem removeat a frequentia peccatorum venialium, maxime ubi adsit plena advertentia commissorum; cum poenitens, qui non satagit ut venialia vitet, cito plerumque in mortalia labatur. (*Roncaglia*, c. 1.)

CAPUT III.
DE DISTINCTIONE PECCATORUM.

Agendum: 1° de distinctione specifica; 2° de distinctione numerica.

ARTICULUS I.
DE DISTINCTIONE SPECIFICA.

Distinctio specifica peccati oritur ex speciali malitia seu deformitate, qua unum peccatum ab alio differt. Malitia enim peccatorum varia est pro varietate creaturarum ad quas se convertit peccator.

Regulae:

156. — I^a^ *Regula:* Desumitur distinctio specifica peccatorum ex oppositione ad diversas virtutes, vel ex deformitate moraliter diversa contra eamdem virtutem. Etenim, sicut quaelibet virtus specialem habet bonitatem, ita et peccatum ipsi oppositum specialem contrahit turpitudinem. — Idem proinde dicendum est quoties peccatum diversimode eidem virtuti et honestati opponitur. (*S. Lig.* n. 31.)

II^a^ *Regula:* Desumitur etiam ex violatione praeceptorum moraliter diversorum, seu ratione objecti vel motivi distinctorum. Peccatum enim est transgressio legis, seu praecepti; ergo ubi praecepta specie morali differunt, etiam peccata ipsis opposita specie differre debent. (*S. Lig.* n. 33.)

Nota. Aliqui addunt tertiam regulam ex objectis repetitam; hinc, sequentes versiculi:
Virtus, praeceptum, diversa objecta, modusque
Dant speciem peccatis, diversumque reatum.

Resolves:

157. — 1° Quatuor diversa peccata committit qui ligatus voto castitatis, peccat cum consanguinea conjugata, quia violat quatuor virtutes diversas, nempe, castitatem, religionem, pietatem et justitiam.

2° Tripliciter peccat qui occidit sacerdotem vel religiosum, in ecclesia; quia violat justitiam occidendo, et religionem duplici modo notabiliter diverso, violando scilicet personam sacram et locum sacrum.

3° Non committit peccata specie diversa qui omittit Missam die dominica in quam festum de praecepto incidit, nec qui violat jejunium vigiliae aut quatuor temporum, in quadragesima incidentium, quia praecepta illa non sunt formaliter diversa.

4° E contra, tria peccata specie diversa unico actu patrat, qui omittit jejunium ad quod obligatur ex praecepto Ecclesiae, ex voto, et ex poenitentia sacramentali; et in confessione haec tria aperire debet.

5° Specie differunt haeresis et omissio actus fidei, qui ex praecepto fieri debet;

item desperatio et omissio actus spei; vel odium Dei et omissio actus amoris debiti; sicut pleraque commissionis et omissionis peccata, quorum unum repugnat praecepto affirmativo, alterum negativo.

6° Specie differunt detractio, judicium temerarium, et contumelia, quia modo notabiliter diverso justitiam laedunt. Furta vero specie non differunt ob diversa bona fortunae, quia haec cum referantur ad idem commercium, eumdemque usum hominum, moraliter eadem reputantur.

7° Specie differt violatio jejunii per esum carnis et per multiplicem refectionem, quia praeceptum virtualiter duplex violatur, quatenus scilicet cibi qualitatem et quantitatem temperat.

ARTICULUS II.

DE DISTINCTIONE NUMERICA.

Regulae:

158. — I^a *Regula.* Desumitur distinctio numerica peccatorum ex diversitate objectorum totalium, seu moraliter diversorum. Etenim, ubi sunt objecta totalia distincta, ibi etiam sunt actus distincti voluntatis in se terminati et completi. Objectum enim totale habetur, ubi actus est ab aliis disparatus, et in se terminatus atque completus, seu ad aliud objectum aliumve finem minime ordinatus.

II^a *Regula.* Desumitur etiam ex multiplicitate actuum moraliter interruptorum. Nam, quando actus voluntatis moraliter interrumpuntur, fiunt in individuo completi, adeoque iteratione multiplicantur. *(S. Lig.* n. 36. *et alii communissime.)*

Quaesita:

159. — *Quaer.* 1° Quomodo actus voluntatis interrumpi censeantur?

R. Triplici modo, videlicet: 1° per retractationem, seu revocationem expressam voluntatis; 2° per cessationem voluntariam ab actu, seu per mentis applicationem ad objecta diversa; 3° per moram sat notabilem, ratione habita ad actus naturam.

Quaer. 2° Quaenam autem mora censeatur sufficiens ad actuum multiplicationem?

R. Traduntur communiter sequentes regulae speciales:

1° Actus mere interni multiplicantur quoties interrumpuntur et reassumuntur; quia tot sunt actus voluntatis completi et distincti quot sunt intentiones formales; alii enim ab aliis minime dependent.

2° Actus interni, cum intentione eos externandi, multiplicantur toties quoties propositum formaliter innovatur; quia tunc novus voluntatis actus formaliter distinctus intercedit. Propositum autem idem sine innovatione perdurat majori vel minori tempore pro varia intensitate, necnon pro variis circumstantiis personarum, aetatis, sexus, indolis, etc. In praxi autem, si ultra biduum vel triduum perduraverit, de temporis duratione Confessario inquirendum erit, ut numerum actuum internorum moraliter intelligere possit. (*S. Lig.* n. 39.)

3° Actus externi, seu externe consummati, multiplicantur toties quoties objectum est disparatum, vel in se terminatum: non autem multiplicantur, etiam interposito notabili temporis intervallo, quando sunt velut partes actus principalioris, seu ad finem unicum tendunt; quia aliquid unum morale efficiunt, quod non completur, nisi consummato actu principaliter intento, modo tamen actus illi intermedii non constituant per se species peccati diversas. (*S. Lig.* n. 40.)

Resolves:

160. — 1° Unicum patrat peccatum, qui inimicum occidere sibi proponens, quaerit et aptat arma, struit insidias, illum percutit ac tandem occidit. Si autem primum intendisset illum vulnerare, et dein, mutata voluntate, occidisset, duo forent peccata singillatim in confessione explicanda. *(Ita omnes.)*

2° Unicum pariter admittit peccatum, qui intendens fornicationem, mulierem turpiter tangit, osculatur, turpibus colloquiis allicit, etc... et tandem fornicatur. Si tamen actus principaliter intentus non fuerit consummatus, actus externus peccaminosus est specialiter declarandus, quia tunc in alio non continetur. *(S. Lig.* n. 42. *et alii communissime.)*

3° Unicum facit peccatum, qui diu rem alienam retinet, si perseveret habitualiter in voluntate illam retinendi, quia de facto in hac retentione unicus est volun-

tatis actus, pluresque volitiones non restituendi in una uniuntur. Secus vero, si diu non cogitet de restitutione, et postea recordans obligationis suae, non illi satisfaciat; quia moraliter interrupta censetur mala voluntas. Idem dicendum est, si malam intentionem retractaverit, et tamen, data occasione, non restituat; quia tunc bona voluntas retracta existimatur. (*S. Lig.* n. 40. — *Elbel*, n. 551. — *Salmant.* c. 12. n. 37.)

4° Unicum perpetrat peccatum, qui ex eodem impetu passionis actum malum multoties repetit, v. gr., qui pluries se vel alium turpiter tangit, etiam cum aliqua interruptione, — qui pluries inimicum percutit, vel ei plurima mala imprecatur, etc., quia unicus est pravus voluntatis affectus, et actiones illae variae moraliter uniuntur. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 50.)

5° Unicum peccatum facit, qui plures fidei articulos negat; quia unicum est fidei motivum, proinde aeque infidelis est qui unum articulum ac qui omnes negat. (*Ita communiter.*) Item *probabiliter* unicum facit peccatum, qui eodem actu in duodecim apostolos blasphemat, quia omnes blasphemiae in sanctos malitiam desumunt ex una relatione ad Deum. Oppositum tamen etiam probabile est, quia honor uniuscujusque Apostoli laedi videtur. (*S. Lig.* n. 47.)

6° Plura peccata committit, qui unico actu plures homines advertenter occidit; quia ubi sunt diversa jura violata, ibi sunt distinctae injustitiae, et eo ipso variae malitiae in quas fertur voluntas. (*S. Lig.* n. 46. *et alii communiter*, contra *plures.*)

7° Plura pariter peccata committit ob eamdem rationem, 1° qui unico actu foeminas plures vel eamdem pluries desiderat: a fortiori, qui eamdem pluries cognoscit, quia quaelibet fornicatio in se terminatur; — 2° Qui unico actu pluribus furatur, nisi bona ejusdem communitatis surripiat; — 3° Qui unico actu pluribus detrahit, etiam ejusdem familiae vel communitatis, quia singulae personae jus distinctum ad famam habent. Secus autem probabiliter, si uni coram pluribus detrahat, quia jus ad famam est unicum, unde numerus audientium ut circumstantia mere aggravans habendus est; — 4° Qui unico proposito jejunium per plures dies omittere statuit. Probabiliter tamen unicum peccatum committeret, sed quadraginta peccatis aequivalens, qui per totam quadragesimam jejunium omittere sibi proponeret, quia jejunium quadragesimale per modum unius tunc spectaretur. Si autem de facto singulis diebus jejunium omitteret, toties quoties novum patraret peccatum, quia singulis diebus affixa est propria obligatio.

PARS II.

DE PECCATIS IN SPECIE.

Scilicet: 1° de peccatis internis; 2° de peccatis capitalibus.

CAPUT I.

DE PECCATIS INTERNIS.

161. — Triplex eorum classis distinguitur, scilicet:

1° *Delectatio morosa*, seu libera complacentia in re mala per imaginationem exhibita ut praesente, sine desiderio.

2° *Gaudium*, seu deliberata complacentia rei malae praeteritae, vel operis mali peracti, sive a se, sive ab alio.

3° *Desiderium*, seu actus voluntatis rem malam exoptantis. Dicitur efficax, si adsit intentio id exequendi; secus, inefficax vocatur. (*S. Lig.* n. 15.)

162. — I. Desiderium etiam inefficax rei malae est peccatum ejusdem rationis et speciei ac actio in quam fertur, quia ad illam prout in se est tendit, et est ejus objectum. Aliunde constat ex verbis Christi. *Matth.* V, 28.: *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo.* Hinc, in confessione declarandae sunt circumstantiae specificae objecti desiderati, v. gr. consanguinitatis, affinitatis, vinculi matrimonii vel religionis. (*S. Lig.* n. 12.) Non ita dicendum de desiderio conditionato rei jure tantum positivo vetitae. (*S. Lig.* n. 27. *H. A.* n. 50.)

II. Gaudium est etiam peccatum ejusdem speciei atque actio mala circa quam versatur, sicut desiderium; quia est mali

ipsius approbatio et desiderio aequivalens. Ad gaudium revocanda est displicentia de malo non patrato, data occasione, et tristitia de bono peracto. (*S. Lig.* ibid.)

III. Delectatio morosa: 1° certo induit malitiam specificam objectorum, quae menti exhibentur, seu quorum delectabilitate voluntas movetur, quia haec approbat, iisque affectu inhaeret. 2° *Probabiliter* tamen non induit omnes species objecti externi quas non afficit delectatio, quia simplex delectatio non tendit in objectum ut ponendum, sed in eo quiescit ut repraesentato, per intellectum; porro intellectus praescindit ab aliis proprietatibus objecti praeter illam, quae delectationem movet. (*Ita communius.* — *Lugo.* — *Layman.* — *Bonac.* — *Reuter*, etc., contra *plures*, qui contendunt simplicem delectationem omnes objecti species induere, sicut ipsum desiderium. Utramque sententiam probabilem dicit *S. Lig.* n. 15., qui in praxi huic secundae prorsus adhaeret.)

Nota 1° Aliud est delectari de re mala, et aliud delectari de modo v. gr., artificioso operandi malum; hoc enim posterius culpa *per se* vacat; quamvis timendum sit in materia lubrica, ne delectatio a modo in rem ipsam transeat. (*S. Lig.* n. 18. — *Reuter*, n. 389.)

Nota 2° Aliud est sensus delectationis et consensus in delectationem; sensus enim saepe involuntarius est, dum consensus semper a voluntate pendet. Saepissime angustiis premuntur scrupulosi ex eo quod haec promiscue apprehendant.

Resolves:

163. — 1° Si poenitens se accuset de aliqua prava cogitatione, interrogandus est, an cognoverit esse peccatum, et si respondeat se eam detestatum fuisse statim ac cognovit turpem esse, judicandus est omnino a peccato immunis. — Si respondeat se habuisse per aliquod tempus aliquam confusam cognitionem malitiae, eique adhaesisse, sed non plene advertendo ad ipsius gravitatem, tunc facile quidem a gravi peccato excusandus est, sed non a veniali. Quod si nesciat se expedire ab his interrogationibus, ordinarie praesumendum est eum non consensisse, vel saltem defuisse in eo plenum consensum, vel perfectam advertentiam, maxime si timoratae sit conscientiae. (*Saettler.*)

2° Confessarius facile suspicari debet de morosa delectatione in iis qui frequenter et libenter audiunt quaedam turpia, quae non videntur narrari nisi ad modum ingeniosum, quo peracta sunt, manifestandum; si enim sermo haberetur de actionibus honestis, etiam ingeniosius peractis, plerumque multo minorem delectationem perciperent. Idem dicito de iis, qui avide libros inhonestos lectitant.

3° Non licet delectari de re ipsa mala ob bonum effectum, qui inde provenit, quia objectum delectationis est semper malum. Hinc damnata est sequens propositio sub n. 15. ab Innoc. XI.: *Licitum est filio gaudere de parricidio patris a se in ebrietate patrato, propter ingentes divitias inde ex haereditate consecutas.*

4° Caute agere debet Confessarius cum his qui gaudent de emolumento sibi proveniente ex peccato suo vel alieno, vel ex damno aut morte alterius; non raro enim hujusmodi delectationes non ex emolumento solo, sed ex gaudio ipsius peccati aut mali proximi oriuntur. Idem timendum est de eo, qui dicit se gaudere de bono spirituali proximi, sed quod provenit ex ejus infortunio, v. gr., ex gravi infirmitate, jactura rerum temporalium, etc. Potest enim gaudere potius de malo proximi quam de bono effectu inde proveniente, praesertim si inimicitiam cum eo antea gerebat; Confessarius igitur quantum potest mentem poenitentis introspicere debet. (Vide *S. Lig.* n. 20 et seq.)

CAPUT II.

DE PECCATIS CAPITALIBUS.

Peccata capitalia sic vocantur, quia sunt veluti capita, seu fontes aliorum peccatorum. Unde vitia potius quam peccata proprie dicta nuncupanda sunt, si in genere considerentur.

Septem numerantur, nimirum, 1° Superbia; — 2° Avaritia; — 3° Luxuria; — 4° Invidia; — 5° Ira; — 6° Acedia; — 7° Gula. — Pauca de singulis.

I. De Superbia.

164. — *Superbia* est amor inordinatus propriae excellentiae.

Distinguitur superbia *perfecta*, seu in suo genere completa et consummata, et superbia *imperfecta*. — Perfecta quidem dicitur, quando homo adeo in se sistit, et sibi complacet, ut versetur in dispositione legem potius graviter transgre-

diendi, quam mandatis superioris obtemperandi. Haec autem eo ipso peccatum mortale semper in se includit. — In caeteris vero casibus imperfecta nuncupatur, et tunc *per se* peccatum veniale tantum producere solet, nisi accedat injuria gravis proximi, v. gr., si graviter contemnatur, etc. (*S. Lig.* n. 65.)

Filiae Superbiae sunt: Ambitio, vana gloria, praesumptio, jactantia, ostentatio et hypocrisis. (Vide *S. Lig.* n. 66 — 67.)

Remedia sunt: Consideratio propriae infirmitatis, vanitatis gloriae humanae, et humilitatis Christi.

II. De Avaritia.

165. — *Avaritia* est inordinatus appetitus bonorum temporalium. Opponitur justitiae vel liberalitati. Si prius, in peccatum mortale facile prodibit, nempe quoties ad injustitiam gravem erga proximum impellet. — Si posterius, *per se* venialia tantum pariet, quamvis lethalia etiam peccata ob nimium erga res terrenas affectum progignere facile queat. (Vide *S. Lig.* n. 68.)

Filiae avaritiae sunt: Durities cordis erga miseros, inquietudo animi, seu sollicitudo inordinata de terrenis, perfidia, dolus..... etc. (Vide *S. Lig.* n. 69.)

Remedia: Consideratio vanitatis terrenarum rerum, turpitudinis, infelicitatis et periculorum hujus vitii.

III. De Luxuria.

166. — *Luxuria* est inordinatus appetitus rei venereae. Luxuria gravis est ex toto genere suo; sed hoc intelligendum est, si delectatio in re venerea sit deliberata et directe volita. (*Billuart.* Diss. 5. art. 2.)

Filiae: Caecitas mentis, inconsideratio, inconstantia, odium Dei, etc.

Remedia: Oratio frequens, humilis sensuum custodia, occasionum et otii fuga, carnis mortificatio, temperantia, sacramentorum frequentatio. (Vide *S. Lig.* n. 71.)

IV. De Invidia.

167. — *Invidia* est tristitia de bono alterius quatenus aestimatur ut malum proprium, aut saltem minus bonum. Ad eam revocatur gaudium de alterius malo. Ex genere suo gravis est.

Filiae: Detractio, calumnia, susurratio, contumelia, etc.

Remedia: Consideratio malorum ex invidia provenientium, officia caritatis erga proximum, oratio frequens, humilitatis exercitium. (Vide *S. Lig.* n. 72.)

V. De Ira.

168. — *Ira* est excandescentia animi, motusque inordinatus in aliquem vel aliquid; vel est inordinatus appetitus vindictae. Iracundia est habitus irae. Ira mortalis est ex genere suo, si sit appetitus vindictae; secus si sit tantum motus animi inordinatus. (*S. Lig.* n. 79.)

Filiae: Indignatio, rancor, clamor, convicia, blasphemiae, etc. (*S. Lig.* n. 80, 81, 82, 83.)

Remedia: Consideratio malorum irae, et mansuetudinis Christi.

VI. De Acedia.

169. — *Acedia* in genere idem sonat ac pigritia; strictius vero est torpor mentis, ac debilitas voluntatis, ex quibus spiritualium rerum fastidium ob laborem et molestiam ipsis adjunctam profluit. Si tanta sit, ut ex ea obligationes graves omittantur, gravis habenda est; si secus, levis est aestimanda. (*Ita communiter.*)

Filiae: Torpor, evagatio mentis, nausea in oratione, etc. (*S. Lig.* n. 84.)

Remedia: Consideratio laborum Christi, mercedis aeternae, periculorum acediae; pia lectio, frequens confessio, etc.

VII. De Gula.

170. — *Gula* est inordinatus appetitus cibi vel potus.

Quinque praecipue modis ipsi indulgetur: 1° Si edas ante tempus; 2° si nimis exquisita; 3° si plus aequo; 4° si voraciter; 5° si majori industria praeparata. Haec in sequenti versu continentur.

Praepropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Est peccatum veniale ex genere suo. Fit autem grave si graviter noceat sanitati; si quem ad officia ineptum reddat; si venter pro Deo habeatur v. gr., in continuis epulis, etc... Peccat qui manducat aut bibit usque ad satietatem ob solam voluptatem, ut constat ex prop. 8. ab Innoc. XI. damnata; attamen per se veniale non excedit. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 73.)

Filiae Gulae sunt: Ebrietas de qua mox fusius, hebetudo mentis, scurrilitas, multiloquium, et immunditia cujuslibet generis. (*S. Lig.* n. 74.)

Remedia: Considerare pessimos Gulae effectus quoad corpus et animam. — Mortificare carnem praesertim in refectione corporis. — Recordari frequenter de morte seu de corruptione corporis mox futura.

APPENDIX.

DE EBRIETATE.

171. — Ebrietas est voluntarius excessus in potu usque ad rationis privatiónem. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 75.)

Ebrietas perfecta, id est usque ad rationis privationem pertingens peccatum grave est. Constat 1° ex ratione: voluntarie enim se usu rationis privare, illam modo violento et innaturali perturbando, graviter naturae rationali repugnat. Homo enim sic ad brutorum statum se dejicit, Deique imaginem in se deturpat. (*S. Lig.* n. 75. *et alii omnes.*)

— Nec dicas hominem etiam per soporem quotidie rationis usum amittere; nam in somno sensus naturaliter consopiuntur, facilique negotio eorum usus homini tantisper excitato restituitur; unde apparet quantum sit discrimen inter ebrietatis et soporis statum.

Constat — 2° Ex Scriptura sacra, 1. *Cor.* VI, 10: *Neque ebriosi... regnum Dei possidebunt.* — Et *Isaï.* V, 11.: *Vae qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam...* Porro particula *vae* in Scriptura sacra gravissimum denotat malum.

Probabilius autem est peccatum veniale tantum per se, si ebrietas sit imperfecta, secluso scandalo, aut pravo fine... etc. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* ibid.)

Quaesita:

172. — *Quaer.* 1° Quaenam sint signa ebrietatis perfectae?

R. 1° Nescire distinguere bonum a malo; 2° non recordari de dictis aut factis in ebrietate; 3° agere omnino insolita.... etc.... — Non autem sunt signa certa, haesitatio linguae, titubatio pedum, visus objectorum duplicium, aut in girum se vertentium. (*S. Lig.* n. 78.)

Quaer. 2° An liceat se inebriare ad vitandam mortem?

R. 1° *Neg.*, si ebrietas sit medium aut conditio ad id necessaria, quia tunc ebrietas directe intenderetur. Hinc, si quis tibi dicat: inebriare aut morere, voluntarie inebriari non potes. (*S. Lig.* n. 76.)

R. 2° *Affirm. probabilius*, si ebrietas non sequatur nisi velut effectus medii per se liciti; v. gr., si copia notabilis vini generosi requiratur ad morbum depellendum. Constat ex dictis *de act. hum.* n. 7. (*S. Lig.* n. 76 *et alii communiter.*)

Quaer. 3° An licita sit ebrietas ad operationem chirurgicam faciendam?

R. Neg., quia directe intenderetur ebrietas, et bonus effectus ex malo sequeretur. Porro non sunt facienda mala ut eveniant bona. Recole iterum dicta *de act. hum.* n. 7. (*Ita communiter cum S. Lig.* ibid. contra *Busemb.*) — Non est tamen damnanda praxis medicorum, qui opium adhibent sensus sopiendi gratia, cum virtus ipsius primaria sit soporifera; idem de aethere aspiratione hausto dicendum videtur.

173. — *Quaer.* 4° An liceat aliquem inebriare ut a malo majori avertatur?

R. 1° *Affirm.*, si ebrietas sit ipsi materialis tantum: quia malum materiale permitti potest gravi de causa. (*Ita communiter* contra *Collet*, *Concina*, etc.)

R. 2° *Neg.*, si ebrietas esset formalis: quia non sunt facienda mala ut eveniant bona. *Ita communiter.* Attamen *S. Lig.* n. 77. oppositam sententiam ut satis probabilem admittit cum pluribus aliis. Ejusmodi sententia hoc sensu admitti posse videtur, quatenus ebrietas formalis tantum permittitur, v. gr., vini subministratione.... etc.

Quaer. 5° An sint imputabilia omnia mala in ebrietate facta?

R. 1° *Neg.*, si praevisa non fuerint, ne quidem *in confuso*, quia ea quae praevisa non fuerunt prorsus involuntaria sunt.

R. 2° *Affirm.*, si praevisa fuerint, saltem quoad mala operis, sive commissionis, sive omissionis, ob rationem oppositam.

Dixi, saltem quoad mala operis; nam quoad mala oris, seu verba contumeliosa, *probabiliter* non sunt imputabilia, si homines respiciant, quia nullam contumeliam ipsis irrogant. Sic enim ex communi aestimatione apprehenditur. Secus tamen, si in Deum proferantur, ut blasphemiae, etc.... quia haec intrinsece mala

sunt, et proinde in contumeliam honoris divini vergunt, quum in ipsa causa voluntaria fuerint. (*S. Lig.* n. 78.)

Resolves :

174. — 1° Peccant graviter, qui diu noctuque potantes, ebrietatis periculo se exponunt. Item qui alios jussu consiliove inducunt ad ebrietatem; vel qui ad aequales haustus provocant eum praeviso ebrietatis periculo.

2° Peccant graviter qui per experientiam scientes se inebriari in his vel illis consortiis nihilominus in iisdem versantur. Item qui inter bibendum periculum probabile ebrietatis advertentes adhuc bibere pergunt.

3° Peccant etiam graviter qui adeo bibunt ut sequi debeat ebrietas, quamvis somno se committant antequam sensibus et ratione destituantur, quia in somno non habent potentiam proximam ad usum rationis.

4° Nec excusantur a peccato gravi qui praetextu patrii moris, aut boni affectus, aut urbanitatis convivas urgent et quasi necessitant ad bibendum usque ad ebrietatis periculum; secus autem si tantum liberalior potus offeratur et saepius propinetur in moderata tamen quantitate.

5° Non peccant graviter, per se, qui adeo validi, vinoque assueti sunt, ut nunquam inebrientur, etsi largius aliis bibant, nisi adeo temperantiam excedant, ut sanitati graviter noceant, vel quasi finem suum ultimum in his potationibus reponere videantur.

TRACTATUS

DE VIRTUTIBUS.

175. — Virtus est habitus agendi honeste, seu juxta rectum ordinem.

Virtutes variae speciei distinguuntur, scilicet:

1° *Naturales* vel *supernaturales*, prout viribus naturalibus, vel gratiae divinae auxilio acquiruntur, et conservantur.

2° *Infusae* vel *acquisitae*, prout a Deo ipso in corde infunduntur, vel actibus repetitis agentis acquiruntur.

3° *Theologicae* vel *morales*, prout Deum immediate respiciunt, vel pro objecto immediato honestatem actionis habent. Inde facile deducitur virtutes theologicas moralibus esse perfectiores.

Quatuor sunt virtutes morales cardinales ad quas caeterae referuntur; scilicet: *Prudentia*, *justitia*, *fortitudo* et *temperantia*. Cum de virtutibus moralibus in tota fere theologia morali sermo sit, hic speciatim agemus de virtutibus theologicis, nempe de *Fide*, *Spe* et *Caritate* erga Deum, et etiam de *Caritate* erga proximum, ob intimam ejus cum caritate Dei connexionem.

CAPUT I.

DE FIDE.

176. — Fides in genere est assensus propter auctoritatem loquentis. Pressius ad rem nostram, Fides in quantum est virtus definitur: Habitus supernaturalis, infusus, inclinans intellectum ad firmiter assentiendum veritatibus a Deo revelatis, et ab Ecclesia propositis, propter auctoritatem Dei revelantis. In quantum vero est actus, dicitur assensus firmissimus datus rebus a Deo revelatis propter Dei revelantis auctoritatem. (*S. Lig.* n. 2.)

Fides est 1° *habitualis* vel *actualis*, prout est habitus vel actus, juxta definitiones modo enuntiatas.

2° *Explicita* vel *implicita*, ratione objecti, prout hoc in se est expressum et evolutum, aut in alio tantum contentum.

Dicitur etiam fides explicita vel implicita ratione actus, sic v. gr., si dicas: Credo in Sanctissimam Trinitatem, elicis actum fidei explicitum in illud mysterium. Si vero dicas: Credo omnia quae docet Ecclesia esse credenda, elicis actum fidei implicitum in singula dogmata revelata.

3° *Formalis* vel *reflexa* vel *virtualis* ratione actus, prout iste est actualiter elicitus, aut tantum virtualiter in mente perseverat.

4° *Formata* seu *viva* vel *informis* seu *mortua*, prout habetur cum habitu caritatis, et operibns informatur, vel iisdem destituitur.

Peccata fidei opposita sunt: 1° Infidelitas seu carentia fidei in hominibus non baptizatis. 2° Haeresis seu error perti-

nax in baptizato contra veritatem fidei ab Ecclesia propositam.

Infidelitas sive haeresis dicitur *negativa* seu *materialis* in eo qui ignorantia invincibili laborat, seu cui vera fides non fuit sufficienter proposita.

Agendum praecipue: 1° de necessitate; 2° de objecto fidei.

ARTICULUS I.
DE NECESSITATE FIDEI.

I. Quoad actum internum:

177. — I. Actus internus fidei necessarius est omnibus adultis *necessitate medii* ad justificationem. Constat ex *Epist. ad Hebr.* XI, 6., ubi dicit Apostolus: *Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit.* (Et ex *Conc. Trid.* sess. 6. c. 6.)

II. Necessarius est etiam necessitate praecepti quandoque in vita. Constat ex Scriptura sacra. Dicitur enim in *Epist.* 1. *Joann.* III, 23.: *Hoc est mandatum ejus ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi.* Item ex variis propositionibus damnatis ab Alex. VIII. et Innoc. XI.

Quaesita:

178. — *Quaer.* 1° Quandonam urgeat praeceptum fidei eliciendae?

R. 1° Urget *per se* 1° post usum rationis completum, ad incipiendam vitam Christianam. 2° In articulo mortis ad proximius tendendum ad Deum. 3° Saepius in vita, saltem semel in anno, et juxta alios singulis mensibus. Caeterum, qui Christiane vivit, sufficienter hoc praeceptum adimplet exercendo alios actus religionis. (*S. Lig.* n. 7. — *H. A.* n. 13.)

R. 2° Urget *per accidens:* 1° Urgente gravi tentatione quae aliter vinci nequit; 2° quando adimplendum est praeceptum quod fidem requirit, v. gr., confessionis; 3° post lapsum in haeresim, aut fidem negatam. *(Ita omnes.)*

Quaer. 2° An explicite eliciendi sint actus Fidei?

R. Sufficiunt generatim actus impliciti in illis qui scientiam sufficientem veritatum credendarum habent. Hinc, praecepto satisfacit qui devote audit Missam, adorat Crucifixum, orat, crucem format, sacramenta recipit... etc... (*Ita communiter.* — *S. Lig.* ibid.)

II. Quoad actum externum.

179. — I. Datur praeceptum negativum prohibens fidem unquam negare, falsamve profiteri. Negare enim fidem est Deum ipsum negare. Hinc, Christus (*Matth.* X, 33.) ait: *Qui negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram patre meo qui in coelis est.*

II. Datur etiam praeceptum affirmativum obligans aliquando ad Fidem etiam cum vitae periculo confitendam. Christi enim honor aliquando exigit ut fideles vitam spernant ad ipsum confitendum. Constat ex verbis Christi ipsius (*Matth.* X, 32.): *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo qui in coelis est.* Et (*Luc.* IX, 26.): *Qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet cum venerit in majestate sua.* Item (*Apost. Rom.* X, 10.): *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

III. Praeceptum autem exterius fidem confitendi jure naturali obligat quando honor Deo debitus, vel utilitas spiritualis proximi, modo notabili subtraheretur, aut etiam cessaret: puta, si Deus afficeretur magna injuria, et proximus magno malo spirituali; vel si ex omissione confessionis sequeretur contemptus religionis, scandalum, aliorum perversio; vel etiam si cessaret magnus honor in Deum vel magna utilitas in proximum. Ratio est, quia actus virtutis videtur tunc praeceptus quando est necessarius ad finem praecepti, quod hic contingit, quia finis praecepti est caritas. (*S. Thom.* 2. 2. q. 3. a. 2. — *S. Lig.* n. 11.)

Quaesita:

180. — *Quaer.* 1° An liceat quandoque dissimulare fidem?

R. 1° Nunquam licet simulare falsam, quia esset veram negare externe, quod intrinsece malum est. *(Ita omnes.)*

R. 2° Licet ex gravi causa dissimulare fidem veram, secluso scandali periculo. Ratio est, quia non semper urget praeceptum fidei confitendae. *(S. Lig.* n. 10. *et alii communiter.)*

Quaer. 2° An interrogatus de fide possit uti verbis ambiguis?

R. 1° *Neg.*, si interrogaretur a publica auctoritate, quia adest tunc obligatio fidem confitendi. Hic enim verificantur conditiones supra expositae in principio III. Confirmatur ex constanti Ecclesiae praxi, et communi doctrina Patrum. Excipe tamen casum in quo interrogatio de causa mere politica fieret. (*S. Lig.* n. 12.)

R. 2° *Affirm.*, si persona privata interrogetur, quia in talibus circumstantiis non urgent rationes supra in principio III. allatae. (*S. Lig.* ibid.)

181. — *Quaer.* 3° An liceat uti signis aut vestibus infidelium?

R. 1° *Affirm.*, si sint vestes aut signa propria alicujus *regionis*, licet regio haec tota sit infidelis, quia haec ad religionem *per se* non referuntur. (*S. Lig.* n. 15.)

R. 2° Si vero sint vestes et signa *religionis*, subdistinguendum est; *probabilius* adhuc *affirmo*, gravi de causa, si vestes non sint tantum distinctivae sectae a secta, quia tunc usus primarius earum est ad corpus tegendum, et secundarius tantum ad sectam distinguendam. — Secus autem, si vestes aut signa sint unice aut primario instituta ad sectam profitendam, ut sunt vestes et ornamenta quibus sacerdotes in exercitio functionum suarum utuntur. (*Salm.* Tract. 21. c. 2. n. 110.)

Resolves:

182. — 1° Graviter quis peccat contra fidem, etsi externe tantum genua flectat contra idolum, aliave signa religionis falsae exhibeat, v. gr., frequentando coenam haereticam, etc. (S. *Lig.* n. 15.)

2° Non peccat contra fidem, qui templa haereticorum vel infidelium ex mera curiositate visitat, vel praedicationi eorum assistit, secluso scandalo, perversionis periculo, aut mandato quod hoc prohibeat. — Item, qui interest convivio nuptiali aut sepulturae haereticorum, quia haec proprie ad fidem non spectant, et praefatae adunationes mere civiles sunt habendae. (*S. Lig.* n. 16.)

Secus autem dicendum de assistentia Baptismo acatholicorum, quia caeremonia religiosa est. Constat enim ex Brevi Pii VI., qui declaravit illicitam assistentiam Baptismo ab intrusis collato propter cooperationem.

3° Non peccat contra fidem qui per loca haereticorum transiens, timore periculi gravis, carnes comedit, die vetito, ne catholicus agnoscatur; quia hoc per se non est signum haereseos; secus autem si carnes manducaret etiam metu mortis, ad id in odium fidei impulsus. (*S. Lig.* n. 15.)

4° Nec peccat contra fidem qui fugit tempore persecutionis; imo generatim fuga est aliquo modo praecepta, ut patet ex verbis Christi (*Matth.* X, 23.): *Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* Hoc vero praesertim valet, si quis ad utilitatem fidelium sit necessarius, aut lapsum timeat. *(Ita omnes.)*

ARTICULUS II.

DE OBJECTO FIDEI.

183. — Objectum *formale* fidei, seu ratio propter quam creditur, est auctoritas summa Dei loquentis in ejus summa veracitate fundata. *(Ita communius.)*

Objectum vero *materiale*, de quo hic tantum agitur, constat ex rebus cognoscendis et credendis. (*S. Lig.* n. 4.)

I. Cognoscenda sunt necessario necessitate medii: 1° Deus unus; 2° Deus ut providus pro praesenti vita; 3° Deus ut finis ultimus hominis pro altera vita, et consequenter aeternus bonorum operum remunerator, malorumque vindex. Constat ex textu D. Pauli jam citato (*Hebr.* XI, 6.): *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit.* — Controvertitur autem utrum mysteria Trinitatis et Incarnationis sint etiam explicite credenda necessitate ipsa medii, independenter a necessitate praecepti. Affirmat probabilius *S. Lig.* n. 2. etc. Negant autem non *improbabiliter alii* cum *Suarez*, etc.

II. Cognoscenda sunt autem necessitate praecepti:

1° Omnes articuli Symboli Apostolorum, saltem quoad substantiam. — 2° Decalogus seu decem praecepta Dei, quae servari debent. — 3° Sacramenta, saltem quae sint recepta vel recipienda. — 4° Oratio Dominica, saltem quoad substantiam. (*S. Lig.* n. 3.)

Nota. 1° Praecepta Ecclesiae praecipua sunt quidem scienda, sed non credenda, quia non sunt

objectum fidei, sed tantum disciplinae. Credenda tamen est potestas quam habet Ecclesia leges condendi. 2° Salutatio angelica scienda est sub levi, *juxta communem sententiam.*

Quaesita:

184. — *Quaer.* 1° An absolvi possit qui ignorat necessaria necessitate medii?

R. Nec *licite*, nec *valide* potest absolvi, quia defectu medii necessarii est omnino incapax justificationis; nemo enim habere potest spem salutis, quin credat in Deum remuneratorem. *(Ita omnes.)*

Quaer. 2° An vero possit absolvi qui ignorat mysteria SS. Trinitatis et Incarnationis D. N.?

R. Non potest *licite* extra casum necessitatis, ob periculum nullitatis sacramenti, cum multi asserant requiri fidem explicitam horum mysteriorum. Hinc, Confessarius vel prius instruat poenitentem, vel dimittat donec poenitens sufficienter instructus reperiatur. (*S. Lig.* n. 2.)

CAPUT II.

DE SPE.

185. — Spes est virtus supernaturalis per quam certa cum fiducia ex Dei promissione exspectamus futuram beatitudinem, et media ad illam consequendam, divina adjuvante gratia.

Objectum *materiale* spei primarium est Deus possidendus, juxta illud *Gen.* XV, 1.: *Ego..., merces tua magna nimis.* Objectum vero secundarium sunt omnia media ad beatitudinem consequendam necessaria, ut remissio peccatorum, gratia Dei per merita Christi, etc...

Objectum autem *formale* spei est bonitas et fidelitas Dei in ejus omnipotentia fundata. (*S. Lig.* n. 21.)

Actus autem, in spe inclusi, sunt desiderium beatitudinis aeternae, firma fiducia ad illam perveniendi, et erectus animus contra occurrentes difficultates. Peccata vero spei opposita sunt desperatio et praesumptio. Prior est diffidentia voluntaria obtinendi beatitudinem, et media ad eam assequendam necessaria. — Posterior vero est inordinata fiducia beatitudinis obtinendae mediis a Deo non ordinatis.

Principia:

186. — I. Spes requiritur de *necessitate medii* ad justificationem. Homo enim ad Deum finem suum ultimum consequendum pervenire nequit, nisi propriis actibus in ipsum tendat; hoc autem sine spe fieri non potest. Constat etiam ex Scriptura sacra. Sic *Rom.* VIII, 24.: *Spe salvi facti sumus.* Item ex *Conc. Trid.* Sess. 6. c. 7.

II. Spes necessaria quoque est *necessitate praecepti*, siquidem datur verum praeceptum eliciendi actus spei aliquoties in vita. Constat ex Scriptura sacra. Sic 1. *Tim.* VI, 17.: *Praecipe..... neque sperare in incerto divitiarum*, sed *in Deo vivo......* Item ex propositione 1ª ab Alex. VII. damnata quae sic sonat: *Homo nullo unquam vitae suae tempore tenetur elicere actum fidei spei et caritatis ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Quaesita:

187. — *Quaer.* 1° Quot modis committatur peccatum praesumptionis?

R. Praecipue 1° Praesumendo obtinere vitam aeternam propriis viribus; 2° eam exspectando sine labore, ex sola Dei misericordia; 3° peccando ob spem veniae facile a Deo obtinendae; 4° perseverando in peccato ob spem conversionis in morte. (*S. Lig.* n. 21.)

Quaer. 2° An possit dari materiae parvitas in peccatis contra spem?

R. 1° *Affirm.* quoad praesumptionem, etsi gravis sit ex genere suo. Sic levis est praesumptio illius qui ob spem veniae venialia peccata committit, etc.

R. 2° *Dist.* quoad desperationem; *Neg.*, si sit perfecta et proprie dicta, *secus*, si sit imperfecta, ut saepe in tristitia et impatientia accidit.

Quaer. 3° An sit grave peccatum contra spem, cupere perpetuo in hoc mundo vivere, aut e contra ex taedio mortem exoptare?

R. ad Ium *Affirm.*, quia qui illud cupit, sistit in vita temporali, tanquam in fine ultimo. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 20.)

R. ad IIum 1° Non est contra spem *per se*, quia non est recedere a fine ultimo; 2° nec generatim excedit peccatum veniale, nisi adsit rebellio expressa contra ordinem divinae providentiae.

188. — *Quaer.* 4° An sit praesumptio committere pluries idem peccatum, quia tam facile pluries quam semel accusatur?

R. Neg., quia poenitens movetur ad facilius peccandum non ex facilitate veniae obtinendae, sed ex minori difficultate confitendi; quamvis haec sit prava dispositio, Deo maxime injuriosa. Esset autem peccatum praesumptionis, si quis facilius peccaret ex eo quod tam facile remittantur plura peccata quam unicum. (*S. Lig.* n. 21.)

Quaer. 5° Quaenam sint remedia desperationi opposita?

R. Praecipua sunt sequentia: 1° Consideratio bonitatis et misericordiae infinitae Dei; — 2° frequens recordatio maximorum peccatorum, qui veniam consecuti sunt; — 3° meditatio parabolarum sancti Evangelii, praesertim *ovis perditae;* — 4° devotio specialis ad B. V. refugium peccatorum; — 5° fiducia in Christum pro nobis cruci affixum, etc.

Regulae practicae:

189. — I^a^ Dispiciat Confessarius ex qua potissimum radice desperatio in poenitente oriatur, ut congrua remedia pro diversa origine applicare possit. — Plerumque autem nasci solet proxime ex apprehensione certae damnationis. Remote vero: 1° Ex *Acedia* qua quis media salutis graviora judicat, et proinde ab illis adhibendis deterretur; 2° ex *Luxuria* aut aliis inveteratis peccatis, quae mentem a coelestibus avertunt, et ob difficultatem emendationis ad desperationem adducunt; 3° ex *Melancholia* quae inclinat ad tristitiam, et avertit a fiducia quae gaudium animi generare solet; 4° ex scrupulis quibus anima dejicitur et opprimitur.

II^a^ Poenitentes desperationi dediti a Confessario cum magna circumspectione, prudentia et patientia sunt moderandi, juxta diversitatem ingeniorum et varium desperationis genus. Alio enim modo dirigendi sunt qui ex malitia, vel ex peccatorum pondere et flagitiosa vita in desperationem acti sunt, quam qui ex pusillanimitate, vel ex diabolica tentatione ad eam impelluntur.

III^a^ Non statim prima fronte judicandi sunt, velut desperatione abstracti, poenitentes qui se tales exhibent, praesertim si christiane vivant. Inveniuntur enim animae etiam devotae, quae quasi continuo tentationibus desperationis exagitantur, nec facile credendum est eas peccasse, praesertim graviter, quamvis putent se illis consensum praebuisse. Nec timor nimius de periculo salutis cum desperatione proprie dicta confundendus est. (*Elbel*, etc.)

CAPUT III.
DE CARITATE.

190. — *Caritas* est virtus qua diligimus Deum tanquam summum bonum, propter seipsum, nosque et proximum propter Deum. — Caritas est omnium virtutum praestantissima, quia Deum modo perfectissimo attingit. Hinc, 1. *Cor.* XIII, 13.: *Nunc manent Fides, Spes, Caritas, tria haec; major autem horum Caritas.*

Objectum *formale* caritatis est bonitas divina. *Materiale* vero, primarium, Deus; secundarium, nos et proximus. (*S. Lig.* n. 22. et seq.)

Distinguitur 1° Amor Dei *intensive* vel *appretiative* summus; 2° Amor *benevolentiae*, *amicitiae* et *concupiscentiae.*

Agendum: 1° de amore Dei; 2° de amore proximi.

ARTICULUS I.
DE AMORE DEI.

191. — 1° Datur praeceptum speciale diligendi Deum super omnia tum affectu interno per veram cordis dilectionem, tum affectu externo, seu per mandatorum observationem. — Constat ex verbis Christi (*Matth.* XXII, 37.): „*Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo...* hoc est primum et maximum mandatum.“

II. Praeceptum hoc, ut affirmativum, obligat ad Deum amandum super omnia *appretiative*, ut patet ex lege naturali, non autem necessario *intensive*, quia essentia caritatis in gradibus non consistit. *(Ita communiter.)*

Quaesita:

192. — *Quaer.* 1° An teneamur ad agendum semper ex motivo caritatis?

R. Neg. juxta dicta *de act. hum.*, n. 6. Sufficit enim saltem ut operemur ex motivo supernaturali, siquidem actus aliarum virtutum sunt boni et meritorii. Constat etiam ex propositione 8ª ab *Alex. VIII.* damnata, et eodem n. 26. relata.

Quaer. 2° Quandonam urgeat praeceptum caritatis?

R. Obligat tum *per se*, tum *per accidens*, sicut praeceptum fidei. Recole dicta superius *de praecepto fidei*, n. 178. Constat etiam ex propositionibus 5ª et 6ª ab *Innoc. XI.* damnatis, quarum prior sic jacet: *An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* — Posterior vero sic sonat: *Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis, per se, obligare praeceptum caritatis erga Deum.* Sed circa actum caritatis magis arridet *S. Ligorio* sententia eorum qui eum requirunt semel in mense. (*H. A.* n. 13.)

Quaer. 3° An satisfiat praecepto caritatis per attritionem, in susceptione sacramenti poenitentiae?

R. Neg., quia attritio non fit principaliter ex amore Dei, sed sui, et proinde in ea deest motivum principale caritatis.

Resolves:

193. — 1° Praecepto caritatis facile satisfaciunt fideles timorati, quia saepius actus caritatis eliciunt, gaudendo de perfectionibus divinis, optando ut nemo Deum offendat, ut omnes illum ament et colant, atque observent ejus mandata; orando devote ut sanctificetur nomen ejus, ut fiat ejus voluntas; vitando peccatum quia ipsi displicet, etc.

2° Fideles igitur non debent esse anxii de hac obligatione, si vitae christianae studeant, et constanter promptam voluntatem gravia peccata vitandi retineant. Suadendum tamen est fidelibus, ut saepe explicitos caritatis actus eliciant in vita, ad majorem cum Deo conjunctionem, atque ut animus paratus sit ad similes actus in morte facile eliciendos.

3° Satisfacit praecepto caritatis, qui peccato gravi inquinatus et copia Confessarii destitutus, elicit actum perfectae contritionis, etiamsi hic actus esset aliunde necessarius, v. gr., ad celebrandam Missam. Ratio est, quia praeceptum caritatis simul cum alio praecepto bene impleri potest. (*Elbel*, etc...)

ARTICULUS II.

DE AMORE PROXIMI.

Agendum: 1° de praecepto amoris proximi in se; 2° de operibus misericordiae ex illo implendis; 3° de vitiis caritati proximi oppositis.

§. I.

De praecepto amoris proximi in se.

1° Erga omnes in genere; 2° erga inimicos in particulari.

PUNCTUM I.

De praecepto caritatis erga omnes in genere.

Principia:

194. — I. Datur praeceptum diligendi proximum vero et interno affectu. Constat 1° ex lege naturali, quia etiam in proximo viget idem motivum formale dilectionis, scilicet *bonitas* Dei participata; omnes enim homines sunt Dei creaturae, ad ejus imaginem conditi, atque amicitiae Dei et aeternae beatitudinis capaces: ergo sicut Deum amare, ita et nosmetipsos et proximum diligere propter Deum debemus. — 2° Constat ex Scriptura sacra (*Matth.* XXII, 39.): *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* — 3° Constat etiam ex damnatione propositionis 100ᵃᵉ ab *Innoc. XI.* quae sic jacet: *Non tenemur proximum diligere actu interno et formali.*

Qui vero christiane vivit sufficienter satisfacit huic praecepto, quoad actum internum, orando pro proximo, vel recitando orationem Dominicam. — Quoad actus vero externos satisfacit, proximi necessitatibus sive temporalibus, sive spiritualibus succurrendo, juxta regulas infra statuendas.

195. — II. Ordo aliquis caritatis servandus est in proximi dilectione. Ratio est, quia et personae diligendae sunt magis vel minus prout nobis conjunctae, et bona ipsis desideranda vel procuranda sunt prout magis vel minus utilia.

Item diversae sunt necessitates in qui-

bus proximo succurrendum est. Necessitas enim sive temporalis, sive spiritualis, triplex distinguitur, scilicet:

1° *Extrema*, quum periculum damnationis aut mortis alteriusve mali morti fere aequalis ita proximo imminet, ut, moraliter loquendo, sine alterius auxilio illud evadere non possit.

2° *Gravis*, quum quis magnum patitur periculum salutis animae, aut vitae corporis, alteriusve mali temporalis valde gravis quod sine magna difficultate effugere nequit.

3° *Communis* seu *mediocris*, in qua quis sibi providere potest sine magna difficultate. In hac versantur in ordine spirituali vulgarii peccatores, qui, si vellent conatum aliquem adhibere, e pravo statu resurgerent; in ordine vero temporali, generatim pauperes mendicantes, quibus, attenta eorum conditione, vita non nimis molesta ac misera est. (*S. Lig.* n. 27. — *H. A.* n. 18.)

Regulae speciales ordinis caritatis.

196. — I^a *Regula.* Quisque tenetur seipsum magis diligere *simpliciter* et *absolute* quam proximum: Ratio est, quia unusquisque sibi magis proximus est, quam alius quilibet. Hinc dilectio sui proponitur a Christo ut regula amoris proximi: *Diliges proximum sicut teipsum.* Id clarum est insuper ex inclinatione naturali et invincibili ad seipsum magis diligendum quam proximum, unde vulgare axioma: *Caritas bene ordinata incipit a semetipso.*

II^a *Regula.* Debemus tamen succurrere proximo, nostris etiam commodis posthabitis, in ordine sequenti.

1° *In extrema necessitate spirituali, per se*, succurrendum proximo, etiam cum periculo vitae, quia vita aeterna proximi bonum est excellentius vita nostra temporali. (*S. Lig.* n. 27.)

2° *In extrema necessitate temporali* succurrendum est proximo *ordinarie* cum magno quidem incommodo, non tamen cum maximo. Ratio est, quia ex una parte vita proximi bonum est excellentius aliquo nostro bono, et ex alia parte, cum amor nostri sit prioris ordinis, obligari non possumus ad tantum incommodum pro proximo subeundum. (*S. Lig.* n. 31.)

3° *In gravi necessitate utriusque ordinis* succurrendum est proximo, cum mediocri tantum incommodo, secluso tamen justitiae, pietatis vel officii titulo. Ex dictis enim sequitur, nos teneri ad aliquod juvamen praestandum, non tamen cum tanta proprii boni jactura. (*S. Lig.* ibid.)

4° *In communi necessitate utriusque ordinis* succurrendum proximo est cum incommodo quidem aliquo, quia id amor proximi exigit, sed levi tantum, quia proximus sat facile ab illa necessitate sese eripere potest, vel ipsa non est ei nimis molesta. Non tenemur autem omnibus in communi necessitate positis opitulari. Hoc enim impossibile est, et si fieri posset, jam non leve incommodum foret. (*S. Lig.* n. 32.)

III^a *Regula.* Inter varias personas diligendas praeferendae sunt, caeteris paribus, eae quae nobis sunt magis conjunctae sanguine, amicitia, officio, religione, convictu etc... cum Deus vinculis strictioribus nobis illas devinxerit.

Hinc, praeferendi sunt: 1° Parentes caeteris; 2° conjux filiis, filii fratribus, fratres cognatis; 3° amici, benefactores, superiores et personae bono publico utiliores caeteris. Attamen, in gravi et ordinaria necessitate, juxta communem sententiam, conjux et filii parentibus praeferri debent. (*H. A.* n. 15.)

Resolves:

197. — 1° Praeceptum amandi proximum sicut nos ipsos, non est intelligendum de *aequalitate*, ut constat ex prima regula, sed de *similitudine.*

2° Peccat contra caritatem erga seipsum, graviter vel leviter, pro rei gravitate, qui curam animae vel corporis sine justa causa negligit. — Licet tamen se privare bonis spiritualibus non necessariis, ad bonum sive temporale, sive spirituale proximi, v. gr., omittere auditionem Missae die feriali, etc... Imo potest quis majora bona spiritualia non necessaria optare et procurare proximo quam sibi, secluso eorum contemptu.

3° Nemo tenetur cum periculo vitae aut bonorum, extrahere alios a peccatis, a quibus possunt ipsi se liberare per sacramentum poenitentiae aut contritionem perfectam, etiamsi in periculo vitae versentur; secus autem, *per se*, dicendum est, si judicari nequeat posse illos actum contri-

tionis facile elicere, ut sunt rudes aut peccatis assueti. *(S. Lig. et alii communiter.)*

4° Non licet tibi subire periculum proximum peccandi, ut peccatum alienum impedias, nisi periculum istud possis facere remotum, ita ut merito confidas te non lapsurum esse. (*H. A.* n. 14.)

5° *Probabilius* in iis, quae necessaria sunt vitae, sibi praeferre licet aequalem aut inferiorem; imo est actus heroicus caritatis, modo ob Deum fiat. Excipe casum in quo ille, qui se exponit, necessarius sit reipublicae aut familiae suae. *(Ita Suarez. — Layman,* etc... contra *alios.)*

Quaesita:

198. — *Quaer.* 1° An sit contra caritatem sibi mortem optare ob vitae infortunia?

R. 1° *Neg.*, si fiat ex desiderio vitae melioris, ut patet.

R. 2° *Affirm.*, si fiat ex taedio vitae, vel ex animi dejectione; non tamen peccant, saltem graviter, qui mortem cupiunt in casu quo vita tam molesta esset, ut ipsa morte durior aestimaretur. (*S. Lig.* n. 30.)

Quaer. 2° An vero sit contra caritatem malum temporale proximo desiderare, vel de eo gaudere ob bonum finem?

R. 1° *Neg.*, si debitus ordo caritatis servetur, id est, si fiat ob majus bonum vel ad minus malum. Hinc, id licitum est, 1° ob bonum spirituale proximi ipsius; 2° ob bonum commune, sive spirituale, sive temporale; 3° ob bonum etiam plurium, multo majoris momenti, v. gr., familiae, communitatis, etc. (*S. Lig.* n. 30.) — Caeterum, talia desideria sunt satis superflua, et alia meliora potius essent efformanda.

R. 2° *Affirm.* autem in caeteris casibus. Hinc, non potest uxor desiderare mortem mariti, ex eo quod ab eo male tractetur, nec filiae suae, quia ob deformitatem vel paupertatem nubere nequit. Constat ex damnatione propositionum 13 et 14 ab *Innoc. XI.* (S. *Lig.* n. 30.)

PUNCTUM II.

De praecepto caritatis erga inimicos, in particulari.

Datur praeceptum particulare inimicos diligendi. Constat ex verbis Christi, (*Matth.* V, 44.): *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros.* Et (ibid. VI, 15.): *Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

Regulae:

199. — I^a^ Debentur, *per se*, inimicis eadem signa dilectionis, quae aliis ejusdem status praestari solent; quia eorum denegatio esset actus vindictae et manifestatio odii, quod caritati adversatur.

Dixi *per se*, quia quandoque adest rationabilis causa ea ad tempus denegandi, v. gr., ratione debitae correctionis, boni effectus in filios vel inferiores, scandali vitandi, vel ob timorem prudentem rixarum, ex conspectu vel conversatione inimici, etc... Item ob expressionem justi doloris ex injuria concepti, etc.

II^a^ Non debentur, *per se*, inimicis signa specialia caritatis prius inusitata, v. gr., eos aegrotos visitare, moestos consolari, hospitio vel convivio recipere, seclusa ratione scandali, vel spei hoc medio inimicum sibi vel Deo reconciliandi, etc.

III^a^ Generatim loquendo, continuanda sunt specialia signa caritatis quae prius dabantur; secus enim non videretur perfecta reconciliatio. Nulla tamen est obligatio dandi sicut antea signa specialissima dilectionis, v. gr., signa familiaritatis, vel amicitiae particularis; quia caritas non praecise in tali amicitia consistit. (*Ita communiter* cum *S. Thom.* 2. 2. q. 25. a. 9. — *S. Lig.* n. 29. — *Elbel*, n. 234.)

Quaesita:

200. — *Quaer.* 1° An liceat poenam publicam optare inimico?

R. Affirm. per se, si absit omnis vindictae affectus; sed in praxi hoc valde periculosum est, et allucinationis omnino plenum. (*S. Lig.* n. 29. — *Antoine*, c. 2.)

Quaer. 2° Qualis ordo servari debeat in reconciliatione facienda?

R. 1° Qui alium offendit, debet prior, *per se*, media ad reconciliationem adhibere, ut dictat naturalis aequitas.

R. 2° Si offensio sit mutua et aequalis, qui prior offendit, prior reconciliationem promoveat; si vero sit inaequalis, praeeat qui gravius offendit. Caeterum, absolutae regulae assignari nequeunt; sed cir-

cumstantiae spectandae sunt. *(Concina et alii communiter.)*

201. — *Quaer.* 3° An detur obligatio inimicum obvium salutandi?

R. Neg. per se, quia salutatio et colloquium non sunt signa communia proximo debita. — Secus tamen dicendum est in circumstantiis vel in locis illis, ubi mos est, ut omnes indiscriminatim sese salutent, vel si antea intercesserit mutua salutatio, ut fieri solet praesertim inter cognatos et sodales. (*S. Lig.* n. 28. — *Sporer*, etc.)

Quaer. 4° An offensor a laeso veniam petere debeat?

R. Affirm. per se, nisi aliud medium vel modus reconciliationis magis conveniens suppetat, v. gr., varia officia aut beneficia praestando, et nisi spes fructus absit. Excipiunt etiam casum, quo offensor offenso longe superior sit; sed alia non desunt media offensum placandi. (*Ita communiter.* — *Lacroix*, l. 2. n. 189. — *Tambur.* etc.)

Quaer. 5° An debeas signa dilectionis offensori pacem non petenti?

R. Affirm. per se, post aliquod tempus, pro variis circumstantiis, praesertim si inde notabilis spes reconciliationis appareat. *(Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 28. — *Concina.)*

Resolves:

202. — 1° Non licet inimicos ab orationibus communibus excludere, v. gr., ab oratione dominica; imo, ut contendunt plures, speciatim pro ipsis orandum est, si periculum sit, ne odium perseveret, et saepe tanquam remedium efficax pro poenitentia a Confessariis injungendum est. (*Antoine*, etc.)

2° Non licet inimicos excludere a communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione, quia haec sunt signa communia dilectionis. *(Ita communiter.)*

3° Peccant ordinarie graviter, qui inimicum declinant, eo praesertim advertente, et graviter sentiente, aut invitati ire cum eo recusant, nisi tamen metu rixarum, aut novi rancoris, vel alia justa causa excusentur. Item qui veniam recusant, satisfactionem convenientem non acceptant, majorem aequo exigunt, vel qui rem in judicium quidem deferunt, sed ex odio et vindicta; qui grave damnum inimici non impediunt, cum facile possent, et, a fortiori, qui de tali malo laetantur.

4° Non sunt absolvendi, saltem ordinarie, qui, quamvis dicant se condonare, recusant tamen inimicum alloqui, licet facile possint et debeant. A fortiori, qui asserunt se nunquam verbum illi dicturos esse; quia tales malam animi dispositionem in corde servant.

5° Nec sunt absolvendi Religiosi, qui per notabile tempus, v. gr., per hebdomadam renuunt colloqui cum inimicis, quia sedulo praecavenda sunt summa mala, quae in familiis religiosis, praesertim monialium, ex rancore vel odio diuturno subsequi solent. (*Ita S. Lig.* n. 28. — *Sporer*, n. 34. etc.)

6° Non statim arguendi sunt de peccato, praesertim gravi, omnes poenitentes, qui de odio se accusant; saepe enim confundunt odium *proprie dictum* cum odio *qualitatis*, seu *defectus*, aut etiam aliqua tantum animi aversione naturali et invincibili laborant. Cavendum tamen est, ne odium *qualitatis* seu *indolis*, etc., ad personam ipsam paulatim esse extendat. (*S. Lig.* n. 30. — *Voit.* n. 703.)

§. II.
De operibus misericordiae.

Opera misericordiae sunt alia corporalia, ut cibum pauperi praestare, nudos operire, etc., et alia spiritualia, ut peccantes corrigere, ignorantes docere, moestos consolari, etc. Speciatim de duobus tantum dicemus: 1° de eleemosyna, 2° de correctione fraterna.

PUNCTUM I.
De Eleemosyna.

203. — *Dico:* Datur verum praeceptum, eleemosynam indigentibus erogandi. Constat 1° ex lege naturali, scilicet ex lege generali caritatis, qua obligamur ad proximum diligendum, et consequenter ad illi succurrendum. Recole dicta supra *de caritate*, n. 196. — Constat 2° ex Scriptura sacra. Sic enim *Eccli.* IV, 1.: *Eleemosynam pauperis ne defraudes;* et *Matth.* XXV, 42.: *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum... esurivi enim, et non dedistis mihi manducare: sitivi, et non dedistis mihi potum.*

Regulae:

204. — I[a] *In extrema necessitate* proximo succurrendum est etiam ex bonis *statui simpliciter necessariis;* sic enim exigit rectus caritatis ordo, cum vita proximi praevalere debeat bono nostro longe inferiori.

II[a] *In gravi necessitate* succurrendum est proximo ex *bonis aliquo modo statui necessariis*, seu cum modico status detrimento, ex eadem ratione.

III[a] *In communi necessitate* proximo succurrendum est ex *bonis statui superfluis*, etiam cum aliqua voluptatum privatione; quia, sublata obligatione in divitibus, jam pauperes vivere non possent. (*Ita communiter.* — Vide *S. Lig.* n. 31—32.)

Quaesita:

205. — *Quaer.* 1° An sub gravi obliget praeceptum eleemosynae?

R. 1° *Affirm.* in gravi necessitate, ut patet. *(Ita omnes.)*

R. 2° Etiam *affirm.* in communi necessitate, quia praeceptum eleemosynae est in se grave, et praecipue respicit necessitatem communem, cum casus necessitatis gravis raro eveniant. *(Ita communiter* cum *S. Lig.* n. 32. contra *Busemb.* et *plures alios.)*

Quaer. 2° Quaenam bona censeantur statui necessaria?

R. Ea sunt, quae requiruntur ad filios educandos, famulos sustentandos, hospites recipiendos, ad honestas donationes, ad convivia de more instauranda, etc. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* ibid.)

206. — *Quaer.* 3° Quaenam quantitas bonorum sit pauperibus danda?

R. 1° In necessitate gravi vel extrema dandum est, quantum sufficit hic et nunc ad levandam hanc necessitatem, nisi sunt alii, qui ipsis subvenire velint. Nemo tamen tenetur magnam pecuniae summam erogare ad pauperem a periculo mortis liberandum, vel ad remedia magni pretii ei procuranda. (*S. Lig.* n. 31.)

R. 2° In necessitate communi, quantitas determinata assignari nequit. *Probabilius* tamen sufficere videtur erogare quinquagesimam partem reddituum annuorum qui supersunt, solutis expensis, ad mercedem operariorum, sed non in eadem proportione, si divitiae multum excedant. Ratio est, quia si singuli divites illam quantitatem in pauperes erogarent, jam satis esset ad occurrendum communibus necessitatibus. (*Ita communius.* — *S. Lig.* n. 32. *et in hom. apost.* n. 19.)

Plures tamen vigesimam aut etiam decimam partem reddituum esse pauperibus erogandam contendunt. Sic *Concina*, etc.

207. — *Quaer.* 4° Quinam debeant, aut possint eleemosynam facere?

R. 1° Illi soli generatim, qui sat commode vivunt, et sunt veri domini, vel bonorum suorum administratores.

R. 2 Uxor tamen eleemosynas ordinarias et valde communes facere potest, juxta morem conditionis suae; non autem extraordinarias, sine mariti consensu, nisi in bonis omnino propriis. (*S. Lig.* n. 33.)

R. 3° Filii nihil dare possunt, nisi in rebus valde tenuibus. Famuli vero nihil sine consensu expresso, vel tacito, aut prudenter praesumpto dominorum suorum. (*S. Lig.* ibid.)

Resolves:

208. — 1° Peccant graviter contra praeceptum eleemosynae non tantum divites qui pauperes a se dure semper repellunt, sed etiam qui reservant omnia superflua ad statum altiorem acquirendum; secus enim, nemo unquam inveniretur qui superfluum haberet, sub praetextu rem familiarem adaugendi. Caeterum, tam modica eleemosyna, quae supra recensita est, ascensum ad statum superiorem impedire non potest.

2° Eleemosyna facienda est omnibus vere indigentibus etiam alienigenis et infidelibus, juxta rectum caritatis ordinem, nisi obtinuerit alicubi mos vel statutum, ut pauperes a suis concivibus alantur.

3° Nulla tamen est obligatio eleemosynam faciendi pauperibus laborare nolentibus; imo illicitum foret, utpote illis nocivum.

4° Tenentur medici, advocati, et alii similes publici homines, operam pauperibus gratis impendere, quia sunt in vera necessitate, nec ab aliis adjuvari possunt. (*S. Thomas* 2. 2. quaest. 71. art. 1. — *Quoad advocatos.* — *Antoine*, c. 4. etc.)

5° Non eximuntur a praecepto eleemosynae, qui degunt in civitatibus ubi prohi-

betur eleemosynae petitio, quia non desunt alia media praecepto satisfaciendi, v. gr., erogando pecuniam collectoribus in Ecclesiis, etc., vel parochis aut aliis curae indigentium praepositis.

6° Qui non sunt certo sufficienter divites, ad aliquas eleemosynas faciendas potius inducendi sunt quam obligandi, cum de obligatione non constet.

PUNCTUM II.

De correctione fraterna.

Correctio fraterna est admonitio, qua quis ex caritate alium a peccato revocare conatur.

Principia:

209. — I. Datur verum praeceptum fraternae correctionis. Constat 1° ex lege naturali caritatis qua ad proximi mala sublevanda obligamur. — 2° Ex Scriptura sacra: *Eccli.* XIX, 14.: *Corripe proximum... ne forte iteret.* Et *Matth.* XVIII, 15.: *Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.*

II. Ad obligationem strictam hujus praecepti requiritur: 1° Ut certo constet de peccato proximi, aut de proximo peccandi periculo. — 2° Ut affulgeat vera spes, imo major probabilitas emendationis. — 3° Ut non sit alius aeque idoneus qui correpturus credatur. — 4° Ut correctio fieri possit absque gravi incommodo corripientis. — 5° Ut necessaria judicetur ad rei emendationem. *(S. Lig.* n. 38. *et seq. aliique communiter.)*

Quaesita:

210. — *Quaer.* 1° An sub gravi obliget praeceptum fraternae correctionis?

R. Affirm. per se, si adsint requisitae conditiones, et agatur de materia gravi. Hinc, peccat graviter, qui ex vano timore ne proximus aliquatenus offendatur vel ne ipse inde leve patiatur detrimentum, omittit correctionem in re gravi, ubi putat illam esse vere profuturam. — Leviter tamen peccat, qui ex pusillanimitate et verecundia se reputat minus idoneum ad corripiendum. (*S. Thom.* 2. 2. q. 33. art. 2. — *S. Lig.* n. 37.)

211. — *Quaer.* 2° An corrigi debeat qui ex ignorantia peccat?

R. 1° *Affirm.*, si agatur de ignorantia vincibili, quia haec non excusat a peccato, *juxta dicta*, n. 12 et 36.

R. 2° Si agatur de ignorantia invincibili: 1° peccator corrigi debet, si haec respiciat jus naturale aut divinum positivum, ob reverentiam maximam ei debitam, modo tamen correctio profutura videatur. *(Ita communiter.)*

2° Si autem ignorantia invincibilis respiciat jus humanum, *controvertitur*. Juxta communiorem sententiam est adhuc facienda correctio ab omnibus; quia transgressio legis, licet mere materialis, posita lege, tamen mala est, et ideo tenemur per correctionem eam impedire, si profectus praevideatur subsecuturus. — *Probabiliter* tamen non urget tunc obligatio correctionis, saltem sub gravi et pro iis qui superiores non sunt. Ratio est, quia agens non peccat nec quidquam intrinsece malum agit. (*Ita quoad utramque sententiam S. Lig.* n. 36. et *R.* 5 qui priori sententiae veluti probabiliori accedit.)

212. — *Quaer.* 3° Qualis ordo servandus sit in correctione fraterna?

R. Servandus est ordo a Christo ipso assignatus, nisi circumstantiae aliud suadeant. — Hinc, 1° Corripe secreto: *Corripe eum inter te et ipsum solum.* — 2° Coram testibus, si prior admonitio non sufficiat: *Si te non audierit, adhibe tecum unum vel duos.* — 3° Rem deferas ad Superiorem: *Dic Ecclesiae.* (*Matth.* XVIII, 15. et seq.)

Aliquando ordo ille inverti potest et debet; scilicet: 1° Si peccatum sit publicum, vel mox publicandum. — 2° Si sit graviter alteri noxium. — 3° Si secreta admonitio non judicetur profutura. — 4° Si praestet rem statim Superiori manifestare. — 5° Si delinquens cessit juri suo, ut fit in variis ordinibus religiosis. (*S. Lig.* n. 40. etc.)

Resolves:

213. — 1° Correctio fraterna cum vera caritate etiam quoad modum facienda est; debet igitur esse paterna erga inferiores, benigna inter aequales, et reverentialis erga superiores.

2° Privati inter se raro ad correctionem tenentur, *saltem sub gravi*, nisi sint familiariter inter se conjuncti; quia raro omnes requisitae conditiones reperiuntur: rarius adhuc erga superiores propter ineptitudinem.

3° Plerumque suadet prudentia ut omittatur correctio erga eos quorum ingenium est penitus ignotum, ne pejores fiant.

4° Scrupulosi ordinarie excusantur a fraterna correctione facienda; quia aut nimium defatigantur aut inepti sunt; scrupulis enim et anxietatibus perturbati necessaria discretione ad corrigendum carent, et ad causas excusantes attendere non valent.

5° Praelati, Episcopi, Pastores, Magistratus tenentur, etiam cum magno suo incommodo, impedire peccata tum publica, tum occulta subditorum suorum, quia ex justitia ad procurandum tuendumque bonum commune obligantur.

6° Tenentur ex officio superiores invigilare in subditos, et inquirere eorum peccata, non tamen multum de aliquo in particulari, absque dubio positivo, aut ratione speciali; sed non facile admittere debent spontaneos accusatores, et multo minus fidem statim illis praebere, quia saepe isti specie boni communis seipsos quaerunt.

7° In communitatibus sub regula viventibus, in collegiis, seminariis, etc..., plerumque expedit ut correctio fiat via denuntiationis ad superiorem; nec possunt absolvi sodales aut convictores denuntiare nolentes, ubi de gravi damno communitatis agitur. Item de jure naturali denuntiandi sunt superioribus ecclesiasticis sacerdotes corruptores, qui magnum fidelibus spirituale damnum inferunt, vel illaturi sunt. *(Ita communiter.)* (1)

§. III.

De vitiis caritati proximi oppositis.

Praecipua sunt odium, invidia, rixae, scandalum et cooperatio peccatis alienis.

De duobus posterioribus tantum dicemus, cum de aliis jam actum sit alio loco, vel in quinto decalogi praecepto sit dicendum.

(1) Nulla vigere videtur in Gallia obligatio denuntiationis, ratione praecepti positivi et communis Ecclesiae, nec quoad sacerdotes moribus pravos, nec quoad haereticos. Attende igitur ad jus naturale et particulare Dioecesis, si quod est. — (*Pontas*, verbo *dénoncer*. — *Collet in Comp. Pontas ibid.* — *DD. Bouvier in suppl. ad matrim.*)

PUNCTUM I.

De scandalo.

SECTIO I.

De scandalo in genere.

214. — Definitio: Scandalum est dictum vel factum minus rectum praebens alicui occasionem ruinae spiritualis.

Divisio: Distinguitur scandalum *directum* vel *indirectum* prout peccatum proximi intenditur ab agente, vel tantum praevidetur saltem in confuso.

Scandalum directum dicitur etiam *diabolicum*, quando intenditur proprie ruina spiritualis proximi. Si vero intenditur peccatum alterius ob proprium commodum dicitur *simpliciter directum.*

Theologi communiter distinguunt scandalum *activum* et *passivum.* Scandalum *activum* illud est cui convenit data definitio. *Passivum* est ipsa ruina spiritualis proximi, atque ideo improprie vocatur scandalum, et melius dici debet effectus scandali.

Scandalum autem potest esse *activum*, seu *datum*, quin sit *passivum* seu *acceptum;* quia poni potest actio apta de se ad scandalum, quin subsequatur effectus. Et, vice versa, potest esse *acceptum*, quin sit *datum;* sed tunc scandalum *acceptum* non proprie tribuendum est actioni alicui proximi; sed potius ignorantiae, imaginationi, aut etiam malitiae illius qui scandalum patitur, vel potius sine fundamento admittit. Hoc autem dicitur scandalum *pusillorum*, si ex infirmitate vel ignorantia proximi suscipiatur; vocatur vero *pharisaicum*, si ex mera subjecti malitia proveniat. (*S. Lig.* n. 43.)

Principia:

215. — I. Scandalum, etiam indirectum, est non solum peccatum grave in materia gravi, sed peccatum malitiae specificae, maximum et horrendum, cum in gehennam detrudat animas a Christo redemptas. Atque hinc est, ut exclamet Christus Dominus (*Matth.* XVIII, 7.) : *Vae mundo a scandalis... vae homini illi per quem scandalum venit.* Maxima igitur cura scandalum etiam indirectum fugiendum est.

II. Scandalum *pusillorum*, seu infirmorum, vitandum est quoties fieri potest

sine gravi incommodo, tum omissione operis indifferentis, tum etiam operis boni non praecepti; quia ex caritate ruinam pusillorum impedire tenemur cum facile possumus, v. gr., abstinendo ab actione non valde utili, aut eam differendo, vel nostram agendi rationem exponendo, etc.

III. Scandalum *pharisaicum*, seu *malitiosum*, non est necessario vitandum, nec omissione operis boni, nec omissione operis indifferentis speciem mali non habentis, saltem *ordinarie;* quia tale scandalum oritur a sola malitia illius qui scandalum accipit, ac propterea non est ullo pacto *datum*, sed pure *acceptum*.

Quaesita:

216. — *Quaer.* 1° An praecepta sint quandoque omittenda propter scandalum pusillorum?

R. 1° *Neg.* quoad praecepta juris naturalis saltem negativa, quia nunquam licet aliquid admittere intrinsece malum. Juxta plures, licet affirmativa praecepta omittere, v. gr., praeceptum corrigendi peccatores; at potius dicendum est tum ipsam legem cessare. (*S. Lig.* n. 51.)

R. 2° Quoad praecepta positiva *controvertitur. Sententia probabilior affirmat*, secluso incommodo gravi, quia praeceptum vitandi scandalum proximi, ut naturale, positivis est praeceptis praeferendum. Hinc, mulier sciens se turpiter esse concupiscendam ab aliquo, si ad Missam praeceptam pergat, tenetur eam omittere semel, aut iterum; non tamen saepius ob incommodum grave quod inde consequeretur. (*S. Lig.* ibid. — *Suarez*, — *Layman*, etc. — *Negant* tamen plures, neque *improbabiliter*, juxta ipsum *S. Lig.* ibid.)

Quaer. 2° An bona temporalia tenearis dimittere ad scandalum evitandum?

R. Neg. ordinarie loquendo, quia caritas erga proximum non obligat cum tanto incommodo. Hinc, non teneris solvere plus aequo operario vel rhedario, licet praevideas illum secus esse blasphematurum: incommodum enim illud, licet leve in se, saepius occurrere potest, et sic grave in complexu fit; quin imo ad blasphemandum incitamento saepius id esset. (*S. Lig.* n. 52.)

217. — *Quaer.* 3° An in scandalo detur non solum peccatum contra caritatem, sed etiam contra virtutem ad quam violandam proximus inducitur.

R. 1° *Affirm.* quoad scandalum *directum*. Quaelibet enim virtus specialiter vetat non solum ut non violetur, sed ne quis alium inducat ad eam *directe* violandam. *(Ita fere omnes.)*

R. 2° Etiam affirmandum videtur quoad scandalum *indirectum;* quia in eo non tantum laeditur caritas erga patientem scandalum, sed etiam laeditur ipsa virtus, ad quam violandam proximus inducitur licet indirecte tantum; virtus enim vetat etiam ne aliis ejus violandae praebeatur occasio. (*S. Lig.* n. 45.)

218. — *Quaer.* 4° An sit accusanda circumstantia sollicitationis, in confessione peccati cum complice commissi?

R. Satis probabiliter neg., quia posito alterius consensu, sollicitatio non est nisi circumstantia mere aggravans, siquidem complex per consensum fit etiam ipse scandali reus; et proinde peccatum scandali sufficienter accusatur confitendo peccatum tale cum aliis commissum. (*S. Lig.* n. 46. — *Lugo.)* — Affirmant tamen *probabiliter Salm.* et alii qui ajunt inductionem esse peccatum distinctum et speciale.

Quaer. 5° An liceat suadere minus malum alicui ad majus determinato?

R. Affirm., si minus malum contineatur aliquo modo in majori, ut percussio loco occisionis, etc... Secus, non videtur licere, etsi oppositam sententiam ut probabiliorem teneat *S. Lig.* n. 57.

219. — *Quaer.* 6° An liceat occasionem peccandi permittere ut reus corrigatur?

R. Affirm., quia permissio non est inductio, et adest ratio sufficiens peccatum permittendi. — Hinc, a peccato sunt excusandi, *per se:* 1° parentes et domini qui filios vel famulos peccare sinunt, ut eos corrigendi occasionem inveniant; — 2° custodes agrorum, vinearum, etc..., qui se abscondunt, ut damnificantes capiant, et ab eis poenam exigant. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 58. — *Antoine*, c. 6. — *Layman* etc.)

Quaer. 7° An liceat etiam occasionem peccati ponere?

R. Controvertitur. — *Affirm. probabiliter*, quia peccans non inducitur in peccatum, sicut non inducitur usurarius a quo mutuum petitur: ponitur enim actus indifferens cum ratione sufficienti. Hinc,

probabiliter non peccat dominus qui de industria relinquit appositam clavem arcae in qua pecunia reconditur, ut fidelitatem famuli dubiam experiatur. (*S. Lig.* n. 28. — *Layman, Collet,* contra *plures* qui etiam *probabiliter* negant, quia hoc videtur positive concurrere ad peccatum, ejus periculum expresse creando et ad illud inducendo. *Antoine,* ibid. — *Cuniliati,* c. 9. §. 6. n. 21. etc.)

220. — *Quaer.* 8° Quid de Fidelium communicatione cum Judaeis?

R. Tum ad tuendam Christianae religionis dignitatem, tum ad vitandum quodcumque perversionis periculum statutum est ab Ecclesia: 1° Ne Christiani cum Judaeis habitent. 2° Ne eorum conviviis intersint, aut communi balneo utantur. 3° Ne eisdem famulentur, aut eosdem medicos adhibeant. 4° Ne eorum azymis vescantur. 5° Ne mulieres Christianae lactent Judaeorum infantes tam eorum domi quam etiam domi propriae. (*c. Nullus, c. Omnes, c. Judaei et S. Lig.* n. 18. *Pius IV. Const. Cum enim et S. Cong. die* 15. *Mart.* 1612.) Attamen, excluso quocumque scandali et perversionis periculo, probabiliter non est lethale; immo nulla est culpa si id fiat rationabili causa. (*S. Lig.* l. 2. n. 18.)

SECTIO II.

De scandalo in particulari.

1° Circa luxuriam; 2° circa pravos libros; 3° circa choreas et spectacula.

I. Circa Luxuriam.

221. — Gravissimum scandalum est facere, repraesentare, aut prae se ferre ea quae ad libidinem notabiliter provocant, quia nullum venenum subtilius mortiferiusque animae propinari potest.

Hinc, gravissimi scandali rei sunt: 1° qui turpia in comoediis aliisve coetibus repraesentant; — 2° qui cantilenas aut carmina turpia componunt vel canunt; — 3° qui statuas aut imagines obscoenas faciunt vel exponunt, scilicet detectis pudendis, sive tenui velo coopertis. Secus, si detectis aliis partibus pudenda tegantur; — 4° qui discipulos sibi commissos pravo suo exemplo seducunt. (*S. Lig.* n. 56.)

Quaesita:

222. — *Quaer.* 1° An peccet graviter foemina nudo pectore incedens?

R. Affirm., si nudatio sit totalis, vel ex majori, vel etiam media parte, non obstante quacumque contraria consuetudine. Si autem non sit ita immoderata, consuetudo facile a peccato gravi excusabitur. Consuetudo enim notabiliter vim concupiscentiae minuit, cum assueta minus phantasiam excitent. (*S. Lig.* n. 55.)

Quaer. 2° An graviter peccet mulier ornatum gerens superfluum, aut fuco vultum pingens?

R. Ad 1um *Neg. per se,* quia ornatus non graviter ex natura sua ad libidinem provocat, quin etiam ad status decorem saepe exigitur.

R. Ad 2um *Neg.* etiam *per se:* id enim venialem labem minime excedit, si ob vanam gloriolam captandam fieret; omni vero peccato carebit, si justa causa interveniat, defectus, v. gr., naturalis tegendus, etc.

223. — *Quaer.* 3° An graviter peccet mulier viriles vestes induens?

R. Neg. per se; id enim, si justam ob causam fiat, omni culpa carere potest: si ob levitatem vel jocum, veniale non excedit, praeciso tamen scandalo aut libidinis periculo. (*S. Lig. de virt. theol.* n. 52.)

Quaer. 4° An graviter peccent ii, qui larvis aliisve personis utuntur?

R. Neg. per se, modo scilicet eos congressus non adeant, in quibus proxima plerumque peccandi occasio occurrit.

224. — *Quaer.* 5° An liceat meretricibus vel concubinariis famulari?

R. Ad 1um *Neg.* tum ob scandalum, tum etiam ob maximum lapsus periculum. Si qui vero casus excipiendi fortasse forent, hi ex personarum adjunctis, vel necessitatis gradu discernendi erunt.

R. Ad 2um, facilius quidem permitti potest, si domi non servetur concubina. Secus vero difficilius, ob grave seductionis periculum, nisi graves vigeant rationes ejusmodi dominio inserviendi, vel nisi famuli famulaeque pietate vel annis provectiores existimentur. Verbo: speculativa solutio in his vix tradi potest, sed ex variis rerum adjunctis in praxi repetenda est. (*Ita communiter* contra *Concina,* qui nullam admittit exceptionem.)

225. — *Quaer.* 6° An liceat puellae accipere munuscula ab amasio qui turpiter eam concupiscit?

R. Neg., quia munera mutuum amorem maxime excitant ac fovent. Hinc, quoad fieri potest, imperandum puellae, ut ejusmodi munuscula restituat, vel pauperibus distribuat, vel flammis comburenda tradat. (*S. Lig.* n. 76. — *Lacroix*, l. 2. n. 264.)

II. Circa pravos libros.

Typis committere vel divulgare libros fidei moribusque infestos nunquam licere potest; nunquam enim permittere fas est id, quod intrinsece in omni casu est corruptelarum origo, horrendum universale atque perpetuum scandali incitamentum.

Quaesita:

226. — *Quaer.* 1° An typis committi possint libri, qui boni partim, partim mali sunt?

R. Neg. generatim loquendo, nisi accurate expurgati fuerint; secus tamen si damnum ex iis reformidandum non adeo grave sit, et maximae eorum utilitati capiendae comparari nequeat. Typographi vero sedulo a doctis peritisque viris, ab ecclesiasticis praesertim superioribus, exquirant quid in dubiis casibus agendum sit.

Quaer. 2° An pravi libri interdum vendi possint?

R. Nullo modo indiscriminatim vendi possunt, cuilibet scilicet emptori, ut patet. Quandoque tamen vendi possunt viris prudentibus ac doctis, qui ut eos confutent, vel proximum ab iis removeant, maxima utilitate legendos inquirunt. Excipe libros prorsus obscoenos qui radicitus sunt extirpandi.

227. — *Quaer.* 3° Quid de donatione aut locatione pravorum librorum?

R. Idem generatim dicendum, debita proportione servata, ac de ipsa eorum venditione, quia omnia haec corruptelarum plena sunt. *(Ita communiter.)*

Quaer. 4° An ejusmodi libri domino reddi possint?

R. Neg., nisi absque gravi incommodo denegari nequeant. Hoc ex principiis, quae tradidimus, sua sponte defluit. Grave autem incommodum censendum est, si graves rixas, blasphemias, odia aliaque ejusmodi a domino pertimescas. — Levis contristatio, vel etiam timor dissolvendae amicitiae non censeretur sane ratio, saltem plerumque, pravos libros amico reddendi.

III. De choreis.

Choreae vel saltationes, prout vulgo fiunt, periculi et scandali plenae sunt, innumerasque animas in diaboli laqueis irretiunt. In hoc ludendi genus unanimiter invehuntur sancti patres. Attamen choreae non sunt omnes aeque infestae.

Principia:

228. — I. Choreae *per se*, etiam inter diversi sexus personas, non sunt illicitae, si fiant honesto modo, id est, remoto omni tactu, gestu, aut actu impudico. Ratio est, quia sunt choreae per se indifferentes, nec ulla lege prohibentur. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* l. 3. n. 429.)

II. Choreae inhonestae ratione nuditatum, modi saltandi, verborum, gestuum, cantuum, sunt semper graviter illicitae, ut patet.

III. In praxi generatim choreae quaelibet inter personas diversi sexus impediendae sunt, quantum fieri potest; quia, prout haberi solent, plerumque valde periculosae sunt. Hinc, Parochi et Confessarii subditos et poenitentes ab illis quantum fieri potest avertere debent. (*Ita communiter* nostrae aetatis doctores, et animarum directores.)

Resolves:

229. — 1° Qui ita infirmi sunt, ut grave periculum libidinis subeant in saltationibus, ab iis sub peccato mortali abstinere debent; nisi forte aliquando quaedam necessitas urgeat, et saltem probabiliter absit consensus periculum.

2° Modeste saltare vel choreis honestis adesse ex quadam necessitate, vel ex status sui decentia, sine probabili libidinis periculo, nullum est peccatum; quia datur ratio sufficiens peccata aliorum, si quae sint, permittendi. Hinc, excusantur a peccato, modeste saltando, puellae matrimonio destinatae, quae a choreis, in domo paterna, vel apud vicinos aut cognatos ductis, abesse non possunt, vel saltationem recusare nequeunt, quin derideantur, vel parentibus aut sponsis ipsas requirentibus displiceant.

3° Imo interesse choreis honestis, absque necessitate, secluso gravi periculo ac notabili scandalo, et in eis decenter saltare, non est mortale, et facile etiam ab omni peccato vacare potest. Inveniuntur enim aliquando viri, et non raro mulieres, quibus in choreis, etiam inter personas diversi sexus, nullum aut valde remotum periculum creatur. Quamvis autem tales enixe a saltationibus arcendi sint, tamen saepe imprudenter ab illis promissio vitandi choreas sub denegatione absolutionis exigeretur. (*DD. Bouvier*, ibid.)

Quaesita:

230. — *Quaer.* 1° An tolerari possint choreae cum larvis?

R. Neg., saltem generatim loquendo. Experientia enim constat hujusmodi ludos illecebras esse ad libidinem, et causam efficacem impudicitiae. (*Ita omnes.*)

Quaer. 2° An possint absolvi, qui nolunt promittere se choreas derelicturos esse?

R. 1° *Neg.*, si ordinarie in eis peccent graviter, vel frequenter, et indiscriminatim intersint choreis publicis, sive honestis, sive inhonestis. Ratio est, quia versantur in proximo salutis periculo. Impossibile enim est, generatim, ut quis tam saepe versetur in istis consortiis levissimae et corruptissimae juventutis utriusque sexus, quin impura contagione inficiatur, et pereat. (*Ita communiter.*)

R. 2° *Affirm.* generatim, si interdum tantum choreis honestis intersint, v. gr., in extraordinariis oblectationibus auctoritate publica celebratis; vel in nuptiis cognatorum aut amicorum, vel etiam die festo Patroni loci: saltem a Confessario prudenter dissimulandum erit in hujusmodi casibus, qui impediri nequeunt. Nec ideo tales poenitentes a sacramentis tempore paschali removendi sunt. (*Ita DD. Bouvier*, *de 6. praecept.* c. 4. art. 3. *et alii.*)

231. — *Quaer.* 3° An possint absolvi facile, qui ducunt choreas interdum inter cognatos et amicos?

R. Affirm., saltem generatim loquendo, si choreae fiant sub oculis parentum piorum, aut aliorum aetate et moribus conspicuorum. Tales enim ludi non videntur per se graviter periculosi; aliunde vix aut ne vix quidem impediri possunt, ex eo praesertim quod nullam mali speciem prae se ferant. Attende tamen sedulo ad varias personarum et locorum circumstantias, ex quibus abusus speciales oriri possunt; nec non ad fragilitatem particularem poenitentis, qui forte multo vehementius ad libidinem commovebitur in istis coetibus privatis et familiaribus, saltando cum personis notissimis, quam, si cum extraneis ageret.

Quaer. 4° An, vel quaenam sit culpa apprehendere manum mulieris in choreis?

R. Si apprehendatur leviter, de more, in choreis honestis, nulla est *per se* culpa, aut ad summum venialis est, quia in hoc generatim nullum vel leve *periculum* libidinis adest. (*Ita S. Lig.*, *cum aliis* l. 3. n. 429.)

Si autem affectu inordinato manus mulieris apprehenderetur, aut perstringeretur, culpa levis aut gravis pro ratione periculi foret.

232. — *Quaer.* 5° Quid agendum Parocho circa choreas?

R. 1° Si prudenter judicet se, severius agendo, choreas in sua parochia penitus esse destructurum, absolutionem saltantibus differre aut negare debet; quia generatim multa peccata in his coetibus fiunt, et qui non peccant, aliis occasionem peccandi facile praebent.

R. 2° Si vero nulla datur spes choreas de medio tollendi, suadet prudentia, ut mitius agat, precibus et suasione poenitentes ab hujusmodi periculo avertendo, salutaria monita praebendo eis ut salutis periculum fugiant; sed tandem ad sacramenta, saltem in Paschate, eos admittat. Sic enim efficacius eorum saluti consulet et ad bonum Religionis cedet; secus enim poenitentes, nullo fraeno retenti, a sacramentis recedent, in omnia vitia proruent, et in peccatis, pravisque consuetudinibus tabescent, ut experientia nimis lugenda constat.

IV. De spectaculis.

De spectaculis, seu ludis quae per mimos sive per histriones repraesentari solent, idem fere dicendum erit ac de choreis. Quare haec pauca subjicere sufficiat.

Principia:

233. — I. Spectacula *per se* non sunt mala, nec proinde illicita, nulli enim legi, nec naturali, nec positivae, sive divinae,

sive humanae, adversantur. Unde, si res turpes in eis non repraesentarentur, et aliunde abessent circumstantiae libidinis fomentum praebentes, nullatenus reprobandae forent. (*Ita communiter.* — *S. Thom.* 2. 2. q. 168. art. 3.)

II. Spectacula in quibus repraesentantur res turpes notabiliter, vel in quibus apparent personae diversi sexus notabiliter indecentes, graviter illicita sunt tum actoribus, tum spectatoribus, ut patet, saltem generatim loquendo. (*S. Lig.* de 6. *praec.* n. 427.)

Resolves :

234. — 1° Non peccat mortaliter qui, praeciso scandalo, interest comoediae non graviter turpi; nisi propriam fragilitatem expertus sit, seu nisi experientia sciat se hujusmodi ludis vehementer in libidinem commoveri cum periculo proximo consensus. (*S. Lig.* ibid.)

2° Si in comoediis repraesentarentur res notabiliter turpes vel modo turpi, mortale quidem esset illas spectare ob delectationem consurgentem ex ipsis rebus turpibus; veniale autem ob curiositatem tantum aut ob vanum solatium, secluso periculo consensus in turpem delectationem (*S. Lig.* ibid.), quod facile fere semper aderit in adolescentibus, vel aliis parum timoratae conscientiae; aut nisi adsit scandalum; et ideo merito docet *Bened. XIV.* Clericos et Religiosos non posse comoediis turpibus interesse sine scandalo gravi. (*H. A. Tract.* 9. n. 10.)

3° Merito Holzman et la Croix propter scandalum aliorum damnat de mortali eos qui pecunia aut plausu cooperantur ad comoedias notabiliter turpes; eosque qui eas impedire tenentur, aut commode possunt, et non impediunt; ac fortius qui illas repraesentant. (*H. A.* ibid. — *S. Lig.* ibid.)

PUNCTUM II.

De cooperatione.

SECTIO I.

De cooperatione in genere.

235. — Definitio: Cooperatio in genere est concursus cum alio principaliter agente. Prout autem caritati adversari potest, est participatio quaedam ad actionem pravam alterius.

Divisio: Distinguitur cooperatio:

1° *Immediata* vel *mediata*, prout cooperans agit cum peccante in ipso actu peccati, vel ponit alias actiones ad peccatum relationem aliquam habentes.

2° *Proxima* vel *remota*, prout actio cooperantis propius vel remotius ad pravam alterius actionem refertur.

3° *Positiva* vel *negativa*, prout cooperans ponit aliquam actionem in peccatum alterius influentem, v. gr., eum adjuvando, vel omittit actum debitum, v. gr., si non obstet dum obstare deberet.

4° *Formalis* vel *materialis;* illa concurrit ad malam voluntatem alterius confirmandam vel augendam, et nequit esse sine peccato; haec est actio indifferens, qua quis sua malitia abutitur ad peccatum.

Datur etiam cooperatio *directa* vel *indirecta*, *physica* vel *moralis*, ut dictum est de voluntario et de causa. (*De act. hum.* n. 4. et 6.)

Principia :

236. — I. Certum est numquam licere cooperationem formalem, cum talis cooperatio moraliter influat in peccatum alterius, et proinde sit illius causa moralis. (*S. Lig.* n. 63.)

II. Cooperatio materialis licita est, dummodo actio sit per se bona vel saltem indifferens, et quando adest justa causa, et proportionata ad gravitatem peccati alterius, et ad proximitatem concursus, qui praestatur ad peccati executionem. Ratio, quia cum tu praestas actionem indifferentem sine prava intentione, si alter illa abuti voluerit ad suum peccatum exequendum, non teneris nisi ex charitate illud impedire; et quia charitas non obligat cum gravi incommodo ideo ponens tuam cooperationem cum justa causa non peccas: tunc enim peccatum illius non provenit ex cooperatione, sed ex malitia ipsius, qui tua actione abutitur. (*S. Lig.* ibid.)

Resolves :

237. — 1° Numquam peti potest quod sine peccato concedi nequit, ut violatio obligationis alicujus, v. gr., a notario aliquid officio suo oppositum.

2° Non licet pingere picturas obscoenas; nec licet furi terga servare, vel ei

annuntiare horam ad furandum opportunam, quia est influere in pravam furis voluntatem. (*S. Lig.* n. 571.)

3° Licet petere mutuum ab usurario, sacramenta ab indigno ministro, juramentum ab eo, qui forte pejeraturus est, modo adsit gravis causa. (*S. Lig.* n. 77—79.)

SECTIO II.

De cooperatione in particulari.

Scilicet, praecipue: 1° quoad famulos; 2° quoad operarios; 3° quoad mercatores; 4° quoad caupones.

Ex principiis supra positis plerumque colligi potest quandonam famuli et alii modo subindicati peccatis dominorum, sociorum, aut aliorum cooperari possint, vel non. Plura tamen dubia ad majorem rerum perspicuitatem solvenda sunt. Hinc,

I. Quoad famulos.

238. — *Quaer.* 1° An liceat famulo ministrare carnes die vetito?

R. Non licet sola ratione famulatus; licet tamen ex aliqua causa gravi, v. gr., si secus, esset famulus domo expellendus cum notabili detrimento suo temporali vel spirituali. (*S. Lig.* n. 69.)

Quaer. 2°. An possit famulus metu mortis, aut mutilationis subjicere humeros hero ad fornicandum ascendenti, vi aperire januam et similia?

R. Affirm. probabilius, quia non ponit actionem intrinsece malam. (*S. Lig.* n. 66.)

239. — *Quaer.* 3° An liceat famulo ostium domus meretrici aperire?

R. Communius affirmant, modo, ipso non aperiente, adsit alius qui aperiat. (*S. Lig.* n. 66.)

Plures tamen contendunt prohibitum esse in omni casu ostium meretrici aperire, et innituntur in propositione sequenti 51ª ab *Innoc. XI.* damnata: *Famulus qui, submissis humeris, scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties ei subservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* — Sed evidenter haec verba *aperiendo januam* intelligi debent de apertione violenta domus alienae, ut ex contextu patet.

240. — *Quaer.* 4° An possit famulus ratione famulatus sternere equum domini ad peccandum profecturi, vel eum comitari?

R. Non videtur quidem illicitum si famulus tantum equum sternat, quia in hoc non videtur magis peccato domini cooperari, quam aperiendo ostium meretrici. Sed ei non permittendum foret comitari herum ad locum ubi peccatum est patrandum, requiritur saltem causa gravis damni subeundi. (*S. Lig.* n. 64. *et in R.* 10.)

Merito autem advertit S. Auctor, nunquam licere famulo herum euntem ad peccandum comitari, si hic ex comitatu animosior redderetur. — Excusandus autem est famulus, quoties non est certus de pravo animo domini sui. (*Vogler*, etc.)

241. — *Quaer.* 5° An liceat famulo dona meretrici deferre?

R. Neg., saltem sine causa valde gravi, quia est cooperatio proxima, cum haec munera apta sint ad libidinem fovendam. (*Ita communiter.* — Imo hoc intrinsece malum reputat, quia per se turpem amorem fovent; *S. Lig.* n. 65.; sed probabilius contradicit *Viva* cum *aliis.*)

Quaer. 6° An liceat famulo litteras amatorias concubinae domini sui deferre?

R. Neg., nisi adsit ratio valde gravis. Imo juxta *S. Lig.* n. 68., nunquam licet, etiam posita gravissima causa, quia hoc, ait, intrinsece malum est; oppositum tamen docet *Vogler* cum aliis, et fortasse rectius, nisi famulus censeatur formaliter ad peccatum invitare. Si vero, ait *S. Lig.* ibid., contineant sola signa urbanitatis, etiam requiritur ad excusandum famulum causa justa ultra obsequium famulatus.

Nota. Quae de famulis dicta sunt, plerumque aliis inferioribus, aut subditis, v. gr., filiis, uxoribus, etc... applicanda sunt.

II. Quoad operarios.

242. — *Quaer.* 1° An liceat operariis theatra aedificare, ornare, etc...?

R. 1° Quoad aedificationem videtur licere generatim absque gravi ratione, quia saepe licitum est principibus spectacula tolerare.

R. 2° Quoad ornamenta et alias actiones ab operariis praestandas, pariter licitum videtur, si haec in se honesta sint, quia cooperatio videtur adeo remota, ut non sit peccaminosa.

Quaer. 2° An liceat operariis aedificare templa haereticorum?

R. 1° *Neg.* absolute, si hoc postuletur ab haereticis in odium religionis.

R. 2° *Affirm.* in alia hypothesi, si gravissima causa urgeat, v. gr., ad mortem vel aliud malum durissimum vitandum. (*Ita communiter.*)

Quaer. 3° An liceat conficere statuas falsorum deorum?

R. 1° *Affirm.*, si haec non debeant adhiberi ad falsum cultum, sed ad ornamentum platearum, aedificiorum, etc.

R. 2° *Neg.* omnino, si sint pagano tradendae..., etc... (*S. Lig.* n. 69.)

243. — *Quaer.* 4° An liceat captivis christianis ex gravi metu remigare triremibus infidelium contra catholicos?

R. Affirm., nam non faciunt quid intrinsece malum, nec Christianis valde perniciosum; aliunde ex gravissima causa ad remigandum impelluntur, ut patet. (*S. Lig.* n. 73. etc.)

Quaer. 5° An liceat aliquando pravis libris edendis cooperari?

R. 1° Non videtur unquam licitum esse immediate cooperari impressioni talium librorum, v. gr., typos ordinare, chartam typis apponere, impressionem dirigere, etc..., quia hoc intrinsece malum est.

R. 2° Licet autem gravi de causa cooperari mediate, seu remote, v. gr., atramentum vel chartam praeparare aut libros impressos ordinare. Difficilius autem liceret libros pravos compingere, vel libros venditos ad emptores deferre. (*Ita communiter.*)

III. Quoad mercatores.

Regulae:

244. — I. Licet vendere res indifferentes, aut quae bonum usum facile habere possunt, si venditor nihil sciat de mala intentione emptoris, quia malum non est praesumendum.

II. Non licet vendere res indifferentes, quando certo cognoscitur emptorem illis male usurum esse, nisi absque gravi incommodo denegari non possint.

III. Non licet vendere res quae ex institutione sua, vel usu, sint destinatae ad malum, nisi in casu particulari constet abesse periculum abusus, vel nisi gravis et proportionata ratio excuset. (*Vogler*, n. 315..., etc.)

Resolves:

245. — 1° Licet artificibus vel mercatoribus vendere aleas, gladios, fucos..., etc..., etsi plurimi his abutantur, quia haec non ordinantur per se ad peccatum, imo saepe bono usui inserviunt, nec simpliciter impediri possunt. (*S. Lig.* n. 71.)

2° Licet vendere ornamenta honesta puellae, quibus forte sit abusura, praesertim si ab aliis aeque emeret; secus tamen si ipsi venditori constaret de abusu futuro, nisi alioquin notabile damnum pateretur. (*S. Lig.* n. 71. — *In Retr.* n. 14.)

3° Licet vendere carnes diebus abstinentiae et tempore Quadragesimae, quia venditor de rationibus ementium judicare nequit, nec pertinet ad ipsum de illis inquirere. (*Lacroix*, n. 258.)

4° Non licet vendere venenum, nisi moraliter constet emptorem illo bene usurum, v. gr., ad confectionem colorum, medicinae, etc..., quia maxima sequeretur pernicies generis humani, si hoc promiscue liceret. (*Vogler*, n. 316.)

IV. Quoad caupones.

246. — *Quaer.* 1° An liceat cauponibus dare vinum iis, qui praevidentur se inebriaturi?

R. Non licet sine gravi ratione, ut patet. Licet autem ob metum cujuscumque gravis damni, quia caritas non obligat alterum a peccato avertere cum gravi incommodo. Item ad praecavendas blasphemias, quae sunt graviora mala. (*S. Lig.* n. 69. — *Billuart, de scandalo*, art. 6.)

Quaer. 2° An liceat cauponibus dare carnes diebus prohibitis?

R. 1° Non licet proprio motu, sine ratione sufficienti.

R. 2° Licet ob metum damni gravis, puta si notabiliter laederentur ex diminutione emptorum. (*S. Lig.* n. 69.) Utrum vero diminutio notabilis emptorum ex hac praecise ratione consequatur, viderint alii; quum experientia ducat caupones timoratae conscientiae majori aesti-

matione gaudere, atque concursu frequentiore: ideoque in praxi suadeantur caupones ejusmodi ut caute admodum procedant, et jactent super Dominum curam suam, habita potissimum ratione contemptus legis Ecclesiasticae atque Divinae, qui nimium grassatur in dies.

247. — *Quaer.* 3° Quomodo agendum cum cauponibus qui choreas in aedibus admittunt, ut plures alliciant hospites?

R. Generatim ab hoc avertendi sunt caupones, in quantum fieri potest, quia plerumque choreae, praesertim quae in cauponis habentur, minus honeste fiunt, et multis peccatis occasionem praebent. Attamen non semper iis neganda esset absolutio, sed spectandae sunt circumstantiae, et modus ordinarius, quo istae choreae fiunt.

Quaer. 4° An liceat dominis hospitiorum, quae vulgo *café* dicuntur, quaevis folia publica hospitibus legenda proponere?

R. 1° Non possunt admittere ea, quae evidenter et ordinarie sunt Religioni et moribus adversa, etiamsi hospites ad ipsos confluere propterea desinant.

R. 2° Possunt admittere ea omnia, quae de rebus mere politicis tractant. Nec videntur teneri ad rejiciendum folium aliquod, ex eo quod interdum aliquid minus rectum ratione fidei contineat, modo generatim Religioni non adversetur.

TRACTATUS

DE PRAECEPTIS DECALOGI.

Sicut symbolum epitome est credendorum, sic decalogus agendorum. Comprehendit enim decem praecepta a Deo in monte Sinai Moysi tradita, in quibus omnia hominis officia, quae lege naturali illi imponuntur, plus minusve aperte continentur. Tria priora Deum immediate respiciunt, caetera ad proximum referuntur.

DE I° DECALOGI PRAECEPTO.

„Ego sum Dominus Deus tuus... non habebis Deos alienos.“ *Exod.* XX, 2. 3.

248. — Hoc praeceptum, qua affirmativum, praecipit praecipue actus virtutis Religionis, quibus divinitati debitus cultus tribuendus est. Qua negativum, prohibet vitia religioni opposita.

CAPUT I.

DE ACTIBUS VIRTUTIS RELIGIONIS.

Actus praecipui Religionis sunt: adoratio, oratio, sacrificium, votum, juramentum, et sanctificatio quorumdam dierum... De tribus ultimis dicetur *in* 2° *et* 3° *praecepto*. De sacrificio, in *Tract. de Eucharistia*. Hic igitur tantum de adoratione et oratione.

ARTICULUS I.

DE ADORATIONE.

249. — Adoratio *latius* sumpta est cultus alicui exhibitus ob ejus dignitatem; seu est actus, quo quis propriam subjectionem alteri exhibet in testificationem ipsius excellentiae. Sic dicuntur aliquo modo adorari principes et alii in honoribus constituti; item ii qui ab aliis specialiter diliguntur.

Adoratio vero *strictius* sumpta est honor Deo exhibitus propter summam ejus excellentiam, supremumque dominium.

Hinc distinguitur cultus:

1° *Latriae*, qui soli Deo exhiberi potest ob supremum ejus dominium in omnes creaturas.

2° *Hyperduliae*, qui B. Mariae Virgini tribuitur.

3° *Duliae*, qui angelis et aliis sanctis convenit.

Cultus latriae Deo debetur: 1° De jure naturali ob summam ejus majestatem, supremumque in creaturas dominium. 2° De jure divino positivo, ut evincitur ex innumeris Sanctae Scripturae textibus, v. gr. (*Matth.* IV, 10.): *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.*

Adoratio est directa vel relativa, prout

Deus vel sancti adorantur in se, vel in imaginibus, aut in iis, quae cum ipsis specialem habent relationem.

ARTICULUS II.

DE ORATIONE.

250. — Definitio: Oratio, *latius* sumpta, est elevatio mentis ad Deum, seu quivis pius animae affectus in Deum et in supernaturalia. In sensu autem *strictiori*, est petitio decentium a Deo. (*S. Thom.* 2. 2. q. 83. art. 1. — *S. Lig. in princ. tract.*)

Divisio: Est 1° *mentalis* vel *vocalis*, prout sola mente revolvitur, vel mentis conceptus ore etiam exprimuntur. 2° *Privata* vel *publica*, prout fit a persona privata, et privato nomine, vel in communitate, aut auctoritate et nomine Ecclesiae.

Principia:

251. — I. Oratio est omnibus adultis necessaria necessitate praecepti, imo probabilius necessitate medii. — 1um evincitur ex innumeris sanctae Scripturae locis, v. gr. (*Matth.* XXVI, 41.): *Vigilate et orate.* (*Luc.* XVIII, 1.): *Oportet semper orare et non deficere.* — Ratio 2di est, quia oratio est medium ordinarium a Deo stabilitum ad gratias necessarias obtinendas: *Petite et accipietis.* (*Joan.* XVI. 24. — *S. Lig.* ibid.)

II. Praeceptum orandi obligat frequenter, ut patet ex citatis textibus, non tamen sine intermissione, quod humanae imbecillitati impossibile est. — Verba igitur: *Oportet semper orare*, significant, ex communi Doctorum interpretatione, frequenter orandum esse, tempore opportuno, et nunquam cessandum ex taedio, torpore, animi dejectione; vel etiam actiones nostras generatim ad Deum esse dirigendas.

III. Oratio debitis peracta conditionibus efficaciam habet infallibilem ex Christi promissione (*Luc.* XI, 10.): *Omnis qui petit, accipit*, etc. (*Joan.* XVI, 23.): *Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.*

Conditiones autem requisitae sunt, ut fiat: 1° pie, devote et attente; — 2° cum perseverantia; — 3° cum humilitate et fiducia; — 4° de rebus necessariis vel utilibus.

Nota. Temporalia non debent postulari nisi conditionate, nempe quatenus ad animae salutem conferre possunt.

Quaesita:

252. — *Quaer.* 1° Quandonam urgeat praeceptum orationis?

R. 1° Urget *per se* initio usus rationis in articulo mortis, saltem semel in anno. (*S. Lig.* ibid.)

Caeterum, ut recte ait *Concina*, Confessarius magis sollicitus esse debet in declaranda frequenter orandi necessitate, quam in determinanda omissae orationis gravitate.

R. 2° Urget *per accidens:* 1° in gravi tentatione quae alio modo facile repelli non possit; 2° in publicis calamitatibus; 3° quoties aliud praeceptum est adimplendum, ad quod oratio est necessaria, v. gr., si sacramenta sint recipienda; 4° quoties aliquod auxilium divinum speciale videtur nobis necessarium. (*S. Lig.* ibid.)

253. — *Quaer.* 2° An peccet qui omittit preces matutinas aut vespertinas?

R. Neg. praecise *per se*, si interdum tantum omittantur. Ratio est, quia nulla est lex quae determinatas preces singulis diebus et certis horis praecipiat. (*Ita communiter.*)

Plures tamen dicunt esse veniale ratione consuetudinis generalis fidelium. Caeterum, in praxi excusari non possunt qui illas saepius omittunt, tum quia non magis orant alio tempore, aliove modo, et sic frequenter orationis praecepto desunt; tum quia, ob pericula, quae quotidie occurrunt, neglecta oratione, in plura peccata labuntur. Prudentius autem se geret concionator vel catechista, si ab illa controversia exponenda abstineat.

Quaer. 3° Quomodo peccet voluntarie distractus in oratione?

R. Per se peccat venialiter quoties voluntarie sine justa ratione distrahitur, etiamsi oratio fiat absque obligatione, quia aliquam irreverentiam Deo irrogat. (*Elbel*, n. 419.)

254. — *Quaer.* 4° Pro quibus sit orandum?

R. 1° Pro nobismetipsis (juxta 1am caritatis regulam); — 2° pro omnibus

hominibus viatoribus, etiam infidelibus; — 3° pro animabus in purgatorio detentis. Eruitur 1° ex lege generali caritatis; 2° ex verbis *D. Pauli* 1. *Tim.* II, 1. 2. Nec excipiendi sunt inimici, ut patet ex verbis Christi (*Matth.* V, 44.): *Orate pro persequentibus, et calumniantibus vos.*

Quaer. 5° Quosnam praeter Deum exorare debeamus?

R. Beatam V. Mariam, ut mediatricem nostram, angelos, ut custodes hominum, omnes sanctos et amicos Dei, ut intercessores nostros apud Deum. Invocatio autem Sanctorum est de consilio, non vero de praecepto *rigoroso*, cum *Trid.* sess. 25. dicat tantum „Esse bonum et utile eos invocare". Non videtur tamen a peccato excusandus, qui nunquam B. V. Mariam invocaret, quum peculiari ac mirabili providentia mediatrix nostra constituta sit.

Nota. Infantes baptizati et ante usum rationis defuncti, invocari possunt privatim; idem probabilius dicendum de animabus purgatorii juxta *Less.*, *Bellarm.*, *Bonac.*, *Elbel...* contra plures.

CAPUT II.
DE VITIIS RELIGIONI OPPOSITIS.

Sunt 1° superstitio per excessum; 2° irreligiositas per defectum.

ARTICULUS I.
DE SUPERSTITIONE.

Superstitio est vitium, quo divinus cultus exhibetur ei, cui non debetur, vel eo modo, quo exhiberi non debet. Fit praecipue: 1° idololatria, 2° vana observantia, 3° divinatione, 4° magia et maleficio. (*S. Lig.* n. 1, 2, 3, 4.)

§. I.
De Idololatria.

255. — Idololatria est actio, qua cultus soli Deo debitus creaturae tribuitur; id vero fit non tantum sacrificio, sed quovis honoris signo, quo quis creaturae tanquam Deo se submittere intendit, v. gr. genuflexione. (*S. Lig.* n. 12.)

Idololatria duplex distinguitur, scilicet:

1° *Materialis* sive *simulata*, cum quis sine affectu interno, ex gravi metu, cultum idolo exhibet. Diceretur etiam materialis, si procederet ex errore invincibili, v. gr. si quis, putans falso hostiam esse consecratam, eam adoraret. In 1° casu esset peccatum mortale, in 2° nullum, ut patet.

2° *Formalis* et *propria*, quae fit 1° adorando creaturam tanquam Deum; 2° exhibendo cultum daemoni vel alteri creaturae quasi Deo, seu ex animo aliquid a tali creatura obtinendi, quod a solo Deo postulari potest. Est perfecta in 1° casu; imperfecta in 2°; sed in utroque casu gravissimum peccatum est. (*S. Lig.* n. 13.)

§. II.
De vana observantia.

256. — Vana observantia est superstitio, qua vana et improportionata media adhibentur ad certum effectum obtinendum.

Triplicis est generis, scilicet:

1° Ars *notoria* seu ars acquirendi scientiam sine labore. — 2° Ars *sanitatum*, seu ars sanandi variis signis vel rebus sacris. — 3° Observantia *eventuum*, qua ex consideratione alicujus eventus fortuiti conjicitur, quid faustum vel infaustum futurum sit. (*S. Lig.* n. 14.)

Principia:

257. — I. Vana observantia est peccatum grave ex genere suo, quia honorem divinum creaturae tribuit, ab ea expectando quod a solo Deo expectari debet; et quia in pacto implicito cum daemone nititur. Veniale tamen saepe esse potest ex imperfectione actus, ex simplicitate, ignorantia aliqua, ut evenit praesertim inter rudes in observantia eventuum. (*S. Lig.* n. 15.)

II. Vana observantia praesertim dignoscitur: 1° ex insufficientia causae ad effectum naturaliter producendum; 2° ex adjunctione vanae vel falsae circumstantiae ut necessario requisitae; 3° ex infallibilitate, quae tribuitur mediis nullo modo infallibilibus. (*S. Lig.* n. 16.)

III. In dubio an effectus proveniant a causa naturali vel a daemone, tribui possunt viribus naturae, et proinde licitum est illos procurare, modo praemittatur protestatio quod vis omnis diabolica ab-

horreatur; quia non constat rem esse malam. — In dubio autem, an effectus a daemone vel a Deo producantur, si certo constet eos a causa naturali provenire non posse, daemoni tribuendi sunt, nisi sanctitas operantis vel alia clara indicia contrarium persuadeant, quia temerarium est putare fieri semper miracula. Unde non licet tunc experiri, utrum effectus sit secuturus, nec ne. (*S. Lig.* n. 20. — *S. Thom.* 2. 2. q. 96. art. 1. *et alii communiter.*)

Resolves:

258. — 1° Superstitionis rei sunt, qui gestant ligaturas quibusdam characteribus consignatas; qui certa invocant nomina ignota, aut certum adhibent numerum crucium, orationum ad sananda vulnera, ad se invulnerabiles efficiendos..., etc. (*S. Lig.* n. 17.)

2° Item qui gestant quasdam orationes ad S. Brigittam aut alias preces, effectum omnino infallibilem ex ipsis expectantes. — Non autem vituperandi sunt, imo admodum laudandi qui numismata pia, sacras effigies aut venerandas reliquias Sanctorum gestant cum fide ac fiducia, auxilium divinum specialiter se impetraturos esse. (*S. Lig.* ibid.)

3° Item rei sunt superstitionis, qui aliquos dies tanquam faustos, alios vero infaustos habent, ita ut actiones suas inde dirigant, vel qui ad morbos expellendos requirunt herbas tali festo collectas... etc. (*S. Lig.* ibid.)

4° Non vero superstitiosum est observare lunam aut tempora aptiora colligendis herbis, caedendis arboribus, etc... nec res sacras aut verba S. Scripturae gestare ad honorem Dei vel Sanctorum et ad ipsorum auxilium implorandum. Item, nec recitare certum numerum orationum, nec facere ea omnia, quae devotionem augere possunt, modo vis infallibilis ipsis non tribuatur. (*S. Lig.* ibid.)

5° Nec ullatenus superstitiosum, imo valde religiosum ac pium est, preces novendiales, aut toties iterandas in cultum D. N. vel B. Virginis, alicujusve Sancti, modo vis *infallibilis* tali numero, certae diei, aut tempori non adnectatur. (*S. Lig.* ibid.)

§. III.
De divinatione.

259. — Definitio: Divinatio est inquisitio occultorum ope daemonis.

Divisio: Est 1° *Expressa*, si fiat per invocationem expressam daemonis.

2° *Tacita*, si illa invocatio sit tantum in mediis improportionatis. Varia distinguuntur divinationis genera, scilicet praesertim.

1° Astrologia judiciaria, ex astris, — 2° Augurium, ex garritu avium, — 3° Auspicium, ex earum volatu, — 4° Aruspicium, ex visceribus animalium, — 5° Chiromantia, ex lineis manus, — 6° Geomantia, ex signis in terra, — 7° Omen, ex fortuito casu, — 8° Necromantia, ex invocatione mortui, — 9° Oniromantia, ex somniis, — 10° Sortilegium, ex sortibus, — 11° Oraculum, ex idolis, — 12° Vaticinium, ex vatibus aut chartis. (*S. Lig.* n. 5 — 6.)

Principia:

260. — I. Divinationi tribuendum est, quidquid occulti non cognoscitur per revelationem divinam, aut per media naturalia; quia non datur aliud medium res occultas investigandi.

II. In dubio autem, an cognitio oriatur ex mediis naturalibus vel secus, vel a bono aut malo spiritu, applicandae sunt regulae de vana observantia nuper expositae.

III. Divinatio expressa nunquam a mortali excusari potest, nequidem per ignorantiam, quia patet omnibus pactum cum daemone esse quid horrendum. Divinatio autem tacita aliquando a mortali excusari potest ob simplicitatem vel ignorantiam, ob defectum fidei *certae* medio improportionato adhibitae. (*Voit*, etc. — *S. Lig.* n. 7.)

Resolves:

261. — 1° Non vacat culpa gravi, qui utens mediis improportionatis ad aliquam cognitionem, protestatur se nullum cum daemone commercium intendere; quia agit contra suam protestationem, et daemonem implicite invocat, cum nec Deus nec angeli talibus se immisceant. — Secus tamen in dubio, an effectus habeatur a causa naturali, ut de vana observantia

dictum est. (*S. Lig.* n. 8. 3°. — *Lacroix.* — *Bonacina*, etc.)

2° Distinguendi sunt sedulo effectus naturales a liberis; priores enim saepe conjici possunt, ut ex aliquo cantu et volatu avium aut siderum aspectu conjicitur tempestas, pluvia vel coeli serenitas, etc., quia ex experientia constat inter haec naturalem adesse connexionem; secus vero de posterioribus dicendum, ob rationem oppositam.

3° Indoles aut animi status interdum, aliquo modo, ex colore vultus vel aliis signis externis, conjici potest, etsi in praxi plerumque a talibus conjecturis sit abstinendum, ob judicii temerarii periculum; actus vero liberi sive praeteriti sive futuri nunquam certo cognosci possunt.

4° Peccant graviter, qui de fortuna seu vita sua futura a vatibus inquirunt *(Gallice: Faire dire sa bonne fortune ou sa bonne aventure; faire tirer les cartes)*; nisi ex simplicitate, joco aut curiositatis causa agant, quin fidem dictis adhibeant. (*S. Lig.* n. 10. — *Sanchez*, etc.) Si tamen serio faciat vates, ipsi difficile a cooperatione graviter culpabili excusari possunt. (Ita *Reuter*, n. 43.)

Quaesita:

262. — *Quaer.* 1° An aliquando licitus sit usus sortium?

R. 1° Sortes *divisoriae*, quibus decernitur quid cuique sit tribuendum in litibus dirimendis vel rebus distribuendis, certo licitae sunt, siquidem omni prorsus superstitione vacant.

R. 2° Sortes *consultoriae*, quibus indagatur divina voluntas, ut sciatur quid sit agendum, non sunt licitae, nisi fiant speciali Dei impulsu, aut agatur de gravi negotio, in quo aliud consilium desit. Ratio est, quia ex stabilita providentia non vult Deus, ut ita inquiratur de sua voluntate; sed ad viros prudentes, vel superiores ecclesiasticos recurrendum est.

R. 3° Sortes *divinatoriae*, quibus rei occultae manifestatio inquiritur, v. gr., ex jactu taxillorum, etc... sunt semper graviter illicitae, utpote tacitam saltem daemonis invocationem continentes. Hujusmodi superstitio proprie *sortilegium* nuncupatur, quo nomine etiam alia superstitionum genera vulgo veniunt. (*Haec ex S. Lig.* n. 10.)

Quaer. 2° An liceat futura ex somniis conjicere?

R. Neg. ordinarie, quia somnia fere omnia ex causis naturalibus proveniunt; v. gr., ex humorum commotione, etc... Aliunde somnia a Deo immissa rarissima sunt, nostris praesertim temporibus, et conjunguntur signis, per quae a somniis naturalibus, vel diabolicis certo secerni possint. (*S. Lig.* n. 9. — *Tamburinus*, etc.)

263. — *Quaer.* 3° An licitus sit usus virgae divinatoriae?

R. 1° Certo est damnandus quoties virga movetur, vel non movetur, ad merum nutum et intentionem ejus, qui eam manu premit, nec movetur in conspectu alterius rei ejusdem naturae non quaesitae. Nulla enim est proportio inter rem naturalem et hominis intentionem. Hinc, graviter peccant qui virga utuntur ad furem quaerendum, vel ad lapidem agri limitem detegendum.

R. 2° Non videtur certo damnandus usus virgae ad detegendas aquas vel metalla, si virga super haec in omni casu aeque moveatur, sive quaerantur sive secus, modo fiat protestatio contra diabolicam operationem, quae forte adesse potest, excludaturque omnis animus superstitiosus. (Ita communius recentiores contra *S. Lig.* n. 8., ubi usum virgae divinatoria in omni casu reprobat.)

§. IV.

De magia et maleficio.

264. — I. Magia, *late* sumpta, seu magia *naturalis*, vel *artificialis*, quae magia *alba* vocatur, est ars mira faciendi, saltem apparenter, per causas naturales aut hominis industriam, absque ullo daemonis ministerio.

Magia, *stricte* dicta, est ars mira faciendi, quae, licet non supernaturalia sint, vires tamen hominis superant, et proinde ope solius daemonis explicite vel implicite invocati fieri possunt.

II. Maleficium est ars nocendi, daemonis interventu.

Duplex distinguitur, scilicet *amatorium* et *veneficum*. Maleficium *amatorium*, seu *philtrum*, est ars diabolica qua lubricus amor vel odium in aliqua persona erga aliam vehementer excitatur. — Malefi-

cium *veneficum* est praecise ars nocendi proximo variis modis ope daemonis, v. gr., morbis, hebetudine, etc. (*S. Lig.* n. 23.)

Maleficium vulgo vocatur *sortilegium*, ex eo quod per illud sors mala injiciatur iis, contra quos vindicta, operatione diabolica, exercetur. Hinc, in jure canonico et in historia ecclesiastica magi et sagae *sortiarii* et *sortiariae* vocantur.

Resolves :

265. — 1° Magia non differt a vana oservantia nisi in eo, quod ejus effectus sint magis miri, v. gr., immutatio corporum, etc... Non autem differt specie morali nec a vana observantia, nec a divinatione; quia parvi refert, utrum a daemone occultorum notitia aut effectus mirandi petantur.

2° Maleficium autem differt specie ab aliis superstitionibus ex eo quod, praeter peccatum Religioni oppositum, damnum proximi inducat.

3° Maleficium *amatorium* non inducit necessario ad patrandum luxuriae peccatum; non enim tollit libertatem, sed tantum vehementer ad libidinem excitat erga aliquam personam determinatam, phantasiam immutando et vividius excitando, pulchriores species exhibendo, humores libidinosos commovendo. (*Reuter.* — *S. Lig.* n. 23.)

266. — *Quaer.* An peti possit a mago, ut maleficium tollat?

R. Neg., nisi rationabiliter praesumi possit ipsum illud mediis naturalibus sublaturum esse. (*Ita communiter Theologi.* — *S. Lig.* n. 24. 4°, et n. 25.)

APPENDIX
DE MAGNETISMO ANIMALI.

267. — *Magnetismi animalis* inventor perhibetur Antonius *Mesmer*, medicus germanus qui, novos quaerens curandi modos, putavit se mirum invenisse remedium variorum morborum in fluxu quodam subtilissimo e cunctis animalium corporibus manante, fluxui magnetis simili, quem ideo magnetismum animalem nuncupavit.

Fluxus magneticus meare supponitur e corpore *magnetizantis* in corpus *magnetizati*, ope variorum gestuum et attrectationum alterius in alterum; imo actus solius praesentiae vel solius voluntatis agentis. — Nec raro, ajunt, pro prima vice praesertim, expressa patientis voluntas requiritur.

Duo praecipue effectus magnetismi exhibentur: 1° Status *somnambulismi*, in quo quis usu sensuum omnino destitutus, videt tamen, audit, loquitur, et respondet ad omnia, quae ab ipso postulantur; 2° mira sui status cognitio, et remediorum suis morbis convenientium, nec non visio actionum aliorum hominum, etiam longe distantium, et earum rerum omnium, quae tum prope, tum procul peraguntur.

Theologi et medici in tres abierunt sententias, quas breviter referemus cum praecipuis earum rationibus.

268. — I^a^ Sententia in omni casu rejicit et execratur magnetismum velut opus diabolicum; miri enim illius effectus neque ex Deo, neque ex natura repeti possunt.

1° *Non ex Deo.* Quis enim unquam sanae mentis dixerit Deum ad hominis, etiam impii, nutum obtemperare ita ut, eo requirente, ad res adeo prodigiosas immediate concurrat? Sapientiam aeternam leges a se statutas immutare, quoties homini libuerit? Numquid Deus praeter rerum ordinem in iis infinitam suam virtutem manifestare voluntate humana cogi poterit? Hujusmodi assertio blasphema foret.

2° *Neque ex natura.* Etenim ad effectus magnetismi producendos requiritur voluntas agentis, imo et patientis, saltem prima vice. Nulla autem datur proportio naturalis inter actum mere internum voluntatis et res physicas. Physica enim semper agunt eodem modo, debitis conditionibus positis, independenter a voluntate humana, ut exemplo fluxus electrici patet; ergo, deficiente proportione inter effectum et causam, jam ea causa naturalis censeri nequit, et proinde ab infernali virtute effectus repetendus est. — Insuper, miri effectus magnetismi videntur omnino naturae nostrae vires superare; non intelligitur enim quomodo *magnetizatus* etiam rudis, usu rationis et sensuum privatus, possit tam multas praeclaras scientias extemplo sibi comparare, linguas penitus ignotas scire, videre res remotissimas, inspicere intimas magnetizantis cogitationes, nec non proprias alio-

rumque infirmitates et eis congrua remedia, quae aliunde prorsus ignorat, et quorum in statu naturali restitutus non recordatur. — Haec sententia sane spernenda non est.

269. — II^a Sententia tenet omnes magnetismi effectus a naturae viribus procedere posse. Ita non pauci celebres medici. Ratio est: 1° quia inesse possunt quibusdam humanis corporibus effluvia subtilissima, fluxus magnetis instar, quae in aliorum corpora et, mediantibus organis, in ipsam animam agant. Non enim omnes naturae vires cognoscimus, innumerique sunt earum effectus, quorum rationem reddere nobismetipsis non possumus.

2° Quia effectus similes in naturali somnambulismo producuntur; somnambuli enim vident, audiunt, et stupenda faciunt, quae ab ipsis in statu vigiliae fieri nequeunt, nec viribus ordinariis naturae competunt.

3° Nec obstat quod requiratur aliquando vel ordinarie voluntas patientis; non enim requiritur quatenus voluntas, seu quatenus facultas mere interna animae, et a corpore independens; sed quatenus medium ad phantasiam excitandam, et spiritus subtiles corporis movendos, sicque ad vim in statum moralem hominis exercendam. Hoc patet exemplo motuum concupiscentiae, qui sola cogitatione objecti minus casti in organis excitantur.

270. — III^a Sententia distinguit inter varios effectus a magnetismo productos. Juxta ejus patronos admittendum quidem est saepe saepius daemonem in magnetismo operari, idque cum effectus productus pendet tantum et saltem praecipue a voluntate agentis; vel quando *magnetizatus* addiscit per scientiam infusam scripturam, litteras, vel etiam linguas, quarum notitia penitus antea carebat, vel quando novit aut videt ea quae in magna distantia fiunt. Hoc enim videtur omnino vires naturae excedere, nec talia ab ipso somnambulismo efficiuntur. Nihilominus non repugnat magnetismum alios miros effectus naturaliter operari; mirifica enim est in variis corporibus virtus et efficacia fluxus naturalis. (Huic sententiae adhaerent inter alios *DD. Bouvier*, *Vernier* et alii plures, quorum sententia sat probabilis videtur.)

271. — Curia Romana, interrogata circa usum magnetismi in genere, respondit in congregatione S. Officii die 21. aprilis 1841: *Usum magnetismi prout exponitur non licere.* Hoc responsum confirmavit iisdem verbis sacra Poenitentiaria in responsione ad Episcopum Friburgensem die 1^a Julii ejusdem anni. Exponebatur autem quaestio cum variis effectibus et circumstantiis, quae in magnetismo ordinarie evenire solent. (Vide *postulatum* pag. sequenti.)

272. — III. *DD. Gousset*, *Arch. Remensis* iterum a summo Pontifice, anno 1842, petiit utrum esset licitus magnetismus, seclusis rei abusibus, et omni foedere cum daemone prorsus rejecto. Respondit Em. Cardinalis *Poenitentiarius Major* quaestionem hanc non adhuc a Curia Romana fuisse serio perpensam, nec tam cito eam responsionem esse daturam. Concludit *DD. Gousset*, haec referens in *Theologia morali*, t. I, n. 425., magnetismum, seclusis abusibus, tolerari posse. Huic sententiae adhaeremus. — Tria tamen juxta Illustriss. Archiepiscopum jure requiruntur, ut usus magnetismi permittatur, vel potius ut non prohibeatur *sub comminatione absolutionis denegandae:* 1° ut agens et patiens sint in bona fide; 2° ut honeste juxta modestiae Christianae praescripta agant; 3° ut quemlibet daemonis interventum respuant. — Sapienter etiam subdit, magnetismi usum a Confessario neque *suadendum*, neque *approbandum esse*, praesertim si inter personas sexus diversi exerceatur (1).

Quam longissime igitur a *rectitudine* aberrant ii sacerdotes, qui non solum magnetismum facile permittunt, sed vehementer suadent, atque illius praecones et velut apostolos se constituunt,

(1) En disant qu'un confesseur doit *tolérer* l'usage du magnétisme, nous supposons, premièrement, que le magnétiseur et le magnétisé sont de bonne foi, qu'ils regardent le magnétisme animal comme un remède naturel et utile; secondement, qu'ils ne se permettent rien, ni l'un ni l'autre, qui puisse blesser la modestie chrétienne, la vertu; troisièmement, qu'ils renoncent à toute intervention de la part du démon. S'il en était autrement, *on ne pourrait absoudre* ceux qui ont recours au magnétisme. Nous ajouterons qu'un confesseur ne doit *ni conseiller*, *ni approuver* le magnétisme surtout entre personnes de différent sexe, à raison de la sympathie trop grande et vraiment dangereuse qui se forme le plus souvent entre le magnétiseur et la personne magnétisée. (*DD. Gousset, de 1° Praec. Decal.* n. 425.)

perinde ac si de re mirum in modum ad divinum cultum fideique propagationem conferente ageretur.... haeccine esse debet sacerdotis *praedicatio !...*

POSTULATUM
Episcopi Lausanensis circa magnetismum.

EMINENTISSIME D.!

— Cum hactenus responsa circa magnetismum animalem minime sufficere videantur, sitque magnopere optandum ut tutius magisque uniformiter solvi queant casus non raro incidentes, infra signatus Eminentiae vestrae humiliter sequentia exponit.

Persona magnetisata, quae plerumque sexus est feminei, in eum statum soporis ingreditur, dictum *somnambulismum magneticum*, tam alte, ut nec maximus fragor ad ejus aures, nec ferri ignisve ulla vehementia illam suscitare valeant. Ab solo magnetisatore, cui consensum suum dedit (consensus enim est necessarius), ad illud extasis genus adducitur, sive variis palpationibus gesticulationibusve, quando ille adest, sive simplici mandato eodemque interno, cum vel pluribus leucis distat.

Tunc viva voce seu mentaliter de suo absentiumque penitus ignotorum sibi morbo interrogata, haec persona evidenter indocta illico medicos scientia longe superat: res anatomicas accuratissime enuntiat; morborum internorum in humano corpore, qui cognitu definituque peritis difficillimi sunt, causam, sedem, naturam indigitat; eorumque progressus, variationes, et complicationes evolvit, idque propriis terminis; saepe etiam dictorum morborum diuturnitatem exacte praenuntiat, remediaque simplicissima et efficacissima praecipit.

Si adest persona, de qua magnetisata mulier consulitur, relationem inter utrumque per contactum instituit magnetisator; cum vero abest, cincinnus ex ejus caesarie eam supplet ac sufficit. Hoc enim cincinno tantum ad palmam magnetisatae admoto, confestim haec declarare, quid sit (quin adspiciat oculis), cujus sint capilli, ubinam versetur nunc persona ad quam pertinent, quid rerum agat circaque ejus morbum omnia supradicta documenta ministrare, haud aliter atque si medicorum more corpus ipsa introspiceret.

Postremo magnetisata non oculis cernit, ipsis velatis, quidquid erit, illud leget legendi nescia, seu librum, seu manuscriptum, vel apertum vel clausum, seu capiti vel ventri impositum. Etiam ex hac regione ejus verba egredi videntur. Hoc autem statu educta, vel ad jussum etiam internum magnetisantis, vel quasi sponte sua ipso temporis puncto a se praenuntiato, nihil omnino de rebus in paroxismo peractis sibi conscire videtur, quantumvis ille duraverit: quaenam ab ipsa petita fuerint, quae vero responderit, quae pertulerit, haec omnia nullam in ejus intellectu ideam, nec minimum in memoria vestigium reliquerunt.

Itaque, orator infra scriptus, tam validas cernens rationes dubitandi an simpliciter naturales sint tales effectus, quorum occasionalis causa tam parum cum eis proportionata demonstratur, enixe vehementissimeque vestram Eminentiam rogat, ut ipsa, pro sua sapientia ad majorem Omnipotentis gloriam, nec non ad majus animarum bonum, quae a Domino redemptae tanti constiterunt, decernere velit, an, posita praefatorum veritate, confessarius, parochusve tuto possit poenitentibus aut parochianis suis permittere:

1° Ut magnetismum animalem, illis caracteribus aliisque similibus praeditum exerceant, tanquam artem medicinae auxiliatricem atque suppletoriam; 2° Ut sese illum in statum somnambulismi magnetici demittendos consentiant; 3° Ut vel de se vel de aliis personas consulant illo modo magnetisatas; 4° Ut unum de tribus praedictis suscipiant, habita prius cautela formaliter ex animo renuntiandi cuilibet diabolico pacto explicito, omni etiam satanicae interventioni; quoniam, hac non obstante cautione, a nonnullis ex magnetismo hujusmodi vel iidem vel aliquot effectus obtendi jam fuerunt.

Eminentissimi DD. Eminentiae vestrae,

De mandato reverendissimi Episcopi Lausanensis et Genevensis, humillimus obsequentissimusque servus Jac. Xaverius Fontana, Can. Cancell. Episc.

Friburgi Helvetiae ex aedibus Episc., die 19. Maii 1841.

RESPONSIO.

— Sacra Poenitentiaria, mature perpensis expositis, respondendum censet, prout respondet: usum magnetismi, prout in casu exponitur, non licere.

Datum Romae in S. Poenitentiaria die 1ª julii 1841.

CARD. CASTRACANE M. P.

Ph. POMELIA, S. P. *Secretarius.*

(*Ami de la Religion*, 7. *août* 1841.)

ARTICULUS II.
DE IRRELIGIOSITATE.

Irreligiositas est irreverentia specialis, quae Deo vel immediate in se vel mediate in personis vel rebus sacris irrogatur. Praecipuae ejus species sunt: tentatio Dei, sacrilegium, simonia, blasphemia et perjurium. De duobus ultimis in 2° praecepto dicetur.

§. I.
De tentatione Dei.

273. — Tentatio Dei est petitio et expectatio a Deo alicujus effectus insoliti et praeter rerum ordinem positi.

Certum est tentationem Dei formalem et expressam semper esse peccatum mortale contra religionem. (*Ita omnes.*) Si autem sit implicita tantum, saepe esse potest peccatum veniale tantum ob ignorantiam, inadvertentiam aut materiae parvitatem. (*S. Lig.* n. 29. etc.)

Resolves:

274. — 1° Graviter peccat contra religionem, qui innocentiam suam probare postulat duello, ferro candenti, etc., vel qui ad martyrium ultro se offert, nisi bona fide aut divina inspiratione excusetur. 2° Item qui magno mortis periculo se exponit sine justa causa, auxilio divino fretus; si vero temeritate tantum agat, quin divinae providentiae confidat, non peccat contra religionem, sed tantum contra 5ᵘᵐ decalogi praeceptum. 3° Leviter tantum peccat, qui in morbo levi, rejectis remediis, sperat a Deo sanitatem; quia ibi non est gravis deordinatio. Imo ab omni culpa excusatur, si speret se naturaliter, Deo juvante, a tali levi morbo liberandum esse. (*S. Lig.* n. 30.) 4° Item peccat venialiter per se, qui ex negligentia imparatus accedit ad praedicandum Dei verbum, sperans a Deo speciale auxilium.

§. II.
De sacrilegio.

Sacrilegium est violatio seu indigna tractatio rei sacrae. Triplex distinguitur: 1° personale; 2° locale; 3° reale.

Principia:

275. — I. Sacrum reputandum est id omne, quod ad divinum cultum ordinatur, quia per illam ordinationem habet specialem connexionem cum divino cultu, ideoque specialem reverentiam meretur. (*S. Thom.* 2. 2. q. 99. art. 3.)

Hinc, 1° Personae *sacrae* sunt eae, quae cultui divino sunt deputatae per clericaturam, aut per vota religiosa.

2° Loca *sacra* sunt ea, quae auctoritate publica Ecclesiae cultui divino dedicantur, ut ecclesiae, coemeteria, sacella publica, etiam non consecrata aut benedicta; non vero sacella privata.

3° Res *sacrae* sunt eae, quae ad cultum divinum pertinent vel proxime referuntur, ut sacramenta, vasa consecrata, sacra scriptura, caeremoniae Ecclesiae, reliquiae vel imagines Sanctorum, ea quae pertinent ad ornatum ecclesiae vel ministrorum, et bona ecclesiastica etiam mobilia. (*S. Thom.* ibid. etc.)

II. Sacrilegium est peccatum mortale ex genere suo, quia excellentissimae virtuti, nempe Religioni, adversatur, et plerumque materiam gravem respicit. — Leve tamen fieri potest ratione parvitatis materiae, vel imperfectionis actus. (*S. Lig.* n. 33. etc.)

III. Sacrilegium specie differt, prout personam, locum aut rem sacram afficit; unde in confessione variae illae circumstantiae explicandae sunt, quia modo diverso, et omnino speciali, violatur reverentia debita iis, quae ad cultum referuntur. (*S. Lig.* n. 34. — *S. Thom.* ibid. etc.)

Resolves:

276. — I° Sacrilegium *personale* committitur: 1° inferendo manus violentas in clericum vel Religiosum; 2° luxuriose violando personas Deo dicatas, etiam solis tactibus; 3° personas ecclesiasticas subjiciendo judicio fori, ubi viget privi-

legium. — Non autem fit sacrilegium detrahendo de sacerdote, quia ejus persona tantum est sacra, non vero ipsius fama. (*S. Lig.* n. 35.)

II° Sacrilegium *locale* committitur: 1° peccatis omnibus quibus ecclesia polluitur de jure canonico, scilicet: effusione sanguinis et seminis humani, homicidio, sepultura excommunicati et infidelis in ecclesia. (Vide dicenda *de Euchar.* n. 225.) — 2° Peccatis omnibus quae fiunt contra sanctitatem loci sacri, ut sunt effractio, spoliatio, furtum, rixae et similia. — 3° Actionibus sanctitati loci indecentibus, ut sunt mercatus, conclamationes, strepitus judiciorum, nisi gravis causa excuset. (*S. Lig.* n. 36.)

III° Sacrilegium *reale* committitur: 1° indigna administratione aut susceptione sacramentorum; 2° indigna tractatione sacrarum reliquiarum, imaginum, etc...; 3° profanatione vasorum, instrumentorum et ornamentorum sacrorum; 4° furto rei ad cultum divinum vel ad ecclesiam pertinentis; 5° abusu scripturae sacrae, v. gr., verba ejus detorquendo ad stabiliendas haereses vel res turpes; 6° incuria vasorum sacrorum, corporalium, etc... in iis qui haec Religiose curare debent. (*S. Lig.* n. 40 — 48.)

Quaesita:

277. — *Quaer.* 1° An sit sacrilegium violatio personae voto simplici castitatis ligatae extra Religionem?

R. Controvertitur. I^a^ Sententia *probabilior affirmat*, quia per votum castitatis quodlibet homo vere Deo consecratur. Propria enim voluntas ad actus proprios Deo consecrandos sufficit, dum ad consecrationem publicam publica requiritur auctoritas. (*Billuart*, diss. 10. — *S. Lig.* n. 47. *ut probabilius.*)

II^a^ Sententia *negat*, quia per votum simplex castitatis persona non fit sacra; deputatio enim Ecclesiae ad aliquem consecrandum requiritur. (*Elbel*, n. 584.)

Quisquis autem ligatus voto simplici castitatis, si hoc violet, duplex committit peccatum, contra castitatem nempe et contra Religionem. (*Lacroix*, l. 3. n. 55.)

278. — *Quaer.* 2° An omnia peccata luxuriae in ecclesia commissa sint sacrilegia?

R. 1° Peccata *mere interna* non sunt habenda ut sacrilegia, quia locum sacrum non videntur specialiter afficere, nisi habeatur desiderium externe peccandi in ipso loco sacro. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 462.)

R. 2° Quoad peccata *externa*, certum est committi sacrilegium per actus consummatos, nempe per pollutionem voluntariam, fornicationem, etc. Ex jure canonico aperte patet. — An vero committatur etiam per alia peccata externa gravia, v. gr., per tactus graviter turpes, *controvertitur. Probabilius affirmant S. Lig.* n. 459., *Collet*, etc. — *Negant* autem *non improbabiliter Sanchez, Tamb.*, *Bonac.*, etc.

279. — *Quaer.* 3° An omne furtum in ecclesia sit sacrilegium?

R. 1° Constat esse sacrilegium omne furtum: 1° rei sacrae; 2° etiam rei non sacrae, sed loci sacri custodiae commissae, ut patet ex jure *can. c. quisquis* causa 17. quaest. 4. can. 21., ubi legitur: *Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro.*

R. 2° Quoad res, quae casu aut per accidens in ecclesia reperiuntur, ut crumenae, horologium, etc... controvertitur. — *Probabilius neg.* cum *Lugo*, *Azor.*, *Less.* etc., contra *Layman* et alios affirmantes, quorum sententiam probabiliorem dicit *S. Lig.* n. 39.

280. — *Quaer.* 4° An laesio quorumcumque bonorum ecclesiasticorum sacrilegium constituat?

R. Neg., sed tantum laesio bonorum, quae clerici possident non suo, sed Ecclesiae nomine, et de quibus disponere nequeunt, quia haec tantum sunt sacra. (*S. Lig.* n. 42., *et alii communiter.*)

Quaer. 5° An vasa et vestes sacrae converti possint in usum profanum?

R. Affirm., si res totaliter immutetur, ita ut ad communem materiam reducatur, v. gr., si calix igne aut ferro communis argenti massa fiat. Secus autem, si totaliter non immutetur. Hinc, non licet ex veteri casula vestes profanas resarcire, nec ornamenta sacerdotum ad usus profanos applicare. Secus autem de iis, quae non benedicuntur, ut tapetes, candelabra. (*S. Lig.* n. 41.)

281. — *Quaer.* 6° Quibusnam licitum sit vasa sacra tangere?

R. Omnibus et solis clericis absque licentia speciali. Id etiam conceditur regularibus laicis sacristis, ex privilegio *Sixti IV.*, nec non monialibus sacristis, ex communicatione privilegiorum. (*S. Lig.* n. 48. 5° *et alii communiter.*) — In Gallia ex praxi generatim accepta non licet, nisi solis clericis in sacris, vasa sacra tangere. (*Bergier.*)

Licet autem omnibus tangere alias res sacras, ut sunt: *Agnus Dei*, saltem ex hodierna consuetudine, reliquiae Sanctorum et ornamenta sacra, exceptis iis quae sanctam Eucharistiam immediate tangunt. (*S. Lig.* ibid.)

§. III.
De Simonia.

282. — Definitio: Simonia, a Simone mago sic dicta, est studiosa voluntas vendendi aut emendi pretio temporali aliquid spirituale, aut spirituali adnexum.

Pretium temporale triplicis generis in jure canonico distinguitur: 1° *munus a manu*, seu donatio rei pretio aestimabilis; 2° *munus a lingua*, seu patrocinium; 3° *munus ab obsequio*, seu officia alteri praestita.

Triplex pariter est temporale spirituali adnexum: 1° *Antecedenter*, cui accedit spirituale, ut jus patronatus fundo inhaerens; 2° *consequenter*, quod ex spirituali pendet, ut jus decimas percipiendi; 3° *concomitanter*, ut labor in functionibus sacris. Hoc autem est vel intrinsece, vel extrinsece adnexum. Est quidem adnexum *intrinsece,* si a re ipsa non sit facile separabile; secus adnexum *extrinsece* dicitur. Sic celebratio Missae est labor intrinsece rei spirituali adnexus; defatigatio autem extraordinaria, ut cantus, dilatio ad meridiem, iter longum vel arduum suscipiendum ad celebrandum, et alia similia ad laborem extrinsece adnexum pertinent.

283. — Divisio: Simonia distinguitur:

1° *Mentalis,* si fiat mere interne vel absque pacto; 2° *conventionalis,* si pactum intercedat, sed absque executione; 3° *realis*, si pactum ex utraque parte adimpleatur.

Accedit Simonia *confidentialis*, quae fit quolibet pacto, seu confidentia circa electionem vel praesentationem ad beneficia, ad munera ecclesiastica, etc. (*S. Lig.* n. 49-56-61-63.)

Principia:

284. — I. Ad Simoniam requiritur ut temporale detur aut accipiatur sive *formaliter*, sive *virtualiter* pro ipsa re spirituali, et in ejus commutationem. Ratio ex ipsa Simoniae definitione aperta est.

Dixi, 1° *formaliter*, id est, ut quis directe intendat loco temporalis et propter ejus aestimationem accipere spirituale.

Dixi, 2° *virtualiter*, si quis nempe per temporale *proxime* et *immediate* obtinere velit spirituale, quin aliud motivum verum et honestum intercedat. In hac enim voluntate virtualiter includitur intentio unum cum alio commutandi. (*Ita Suarez*, etc.)

II. Licet dare pro pretio temporali adnexum spirituali *antecedenter et concomitanter extrinsece*, modo pretium ratione spiritualis adnexi non augeatur, quia res et labor actionis sunt vere in se aestimabiles.

III. Non autem licet dare pro pretio adnexum spirituali *concomitanter intrinsece* seu *inseparabiliter*, quia sic res ipsa sacra vendi censeretur. Licet tamen accipere aliquid in sacro ministerio, etiam secluso labore extrinseco, ratione stipendii, seu sustentationis, ut ex praxi Ecclesiae constat.

IV. Nec licet dare pro pretio adnexum spirituali *consequenter*, quia illud tunc spirituale censetur. Constat ex jure canonico.

Quaesita:

285. — *Quaer.* 1° An sit Simonia dare quidem principaliter temporale ob spirituale, sed non unice?

R. Affirm. Ratio est, quia revera fit comparatio rei temporalis cum spirituali. Parvi enim refert utrum spirituale sit causa motiva an impulsiva tantum, motivum primarium an secundarium dandi temporale, si ratio pretii moveat. (*S. Lig.* n. 54.)

Quaer. 2° An sit Simonia dare temporale ad sibi conciliandum superiorem intuitu beneficii?

R. Neg., si finis primarius sit dandi gratis temporale, quia tunc comparatio

immediata fit rei temporalis cum temporali, nempe cum benevolentia superioris. Secus vero, si intendatur res spiritualis ut debita retributio et non ut effectus gratitudinis animi. (*S. Lig.* n. 51.)

286. — *Quaer.* 3° An sit Simonia obire functiones sacras *principaliter* ob stipendium, vel recipere aliquid pro doctrina sua?

R. ad 1um *Neg.*, saltem *probabilius*, quia stipendium non recipitur ut pretium rei sacrae. (*Ita S. Lig.* n. 55. — *Lacroix*, n. 62., *et alii communiter* contra *plures.*)

R. ad 2um *Affirm.*, si instructio tendat ad bonum spirituale aliorum, quia est res spiritualis, nisi accipiatur titulo sustentationis. (*S. Lig.* ibid.) — *Neg.* vero, si instructio tendat ad bonum temporale, ut fit quoad explicationem S. Scripturae, Theologiae, etc. (*S. Lig.* n. 94.)

287. — *Quaer.* 4° An sit Simonia pecunia se redimere ab injusta vexatione circa beneficia vel aliud spirituale?

R. Neg., saltem *probabilius*, quia liberatio a vexatione, quae sola intenditur, est quid mere temporale. Secus esset de iis qui obesse et simul prodesse possent, eligendo, instituendo vel praesentando, quia sic immediate sterneretur via ad rem spiritualem consequendam. (*S. Lig.* n. 99 et 100., *et alii communiter*, contra *paucos.*)

Quaer. 5° An sit Simonia dare vel accipere aliquid pro ingressu in Religionem?

R. 1° *Affirm.*, si fiat pro solo ingressu, ut patet. (*Ita omnes.)*

R. 2° *Neg.*, si fiat ratione paupertatis monasterii, vel pensionis pro novitiatu, vel dotis. — Nec Simoniam committit qui Religionem ingreditur ut victum et vestem habeat, quia jus ad sustentationem habet in Religione. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 91, 92.)

DE II° DECALOGI PRAECEPTO.

„Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.“ *Exod.* XX, 7.

Hoc praecepto prohibetur quaelibet irreverentia erga sanctissimum nomen Dei per vanam ejus usurpationem, blasphemiam et juramentum aut votum illicitum vel violatum.

CAPUT I.
DE VANA USURPATIONE NOMINIS DEI ET BLASPHEMIA.

288. — Dicitur in vanum usurpari nomen Dei, cum sine rationabili causa, aut sine debita reverentia assumitur.

Definitio: Blasphemia est locutio Deo injuriosa. — Locutio autem non verbo explicito tantum, sed etiam mente et opere fieri potest. (*H. A.* n. 1.)

Divisio: Distinguitur imprimis blasphemia:

1° *Directa* vel *indirecta*, prout a blasphematore contumelia in Deum *directe* intenditur, vel *implicite* tantum in dictis aut gestis ejus continetur. 2° *Immediata* vel *mediata*, prout Deum ipsum immediate afficit, vel indirecte tantum, nempe Sanctos inhonorando, aut res sacras profanando. 3° *Haereticalis*, *imprecativa*, et *mere probrosa*, prout haeresim, vel imprecationem, aut meram contumeliam continet.

Principia:

289. — I. Vana usurpatio sanctissimi nominis Dei per se non excedit veniale, quia non graviter laedit reverentiam Deo debitam. Imo saepe culpa vacat ob inadvertentiam, bonam fidem, etc... Non tamen sunt excusandi qui ex consuetudine semper nomen Dei in ore habent. *(Ita communiter.)*

II. Blasphemia quaelibet formalis et deliberata, sive directa sit, sive indirecta, sive immediata, sive mediata, est peccatum mortale ex toto genere suo, quia quaelibet contumelia in Deum est injuria gravis divinae majestati illata. — Hinc *Lev.* XXIV, 15. 16.: *Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum, et qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.*

III. Blasphematoria habenda sunt, *per se*, verba quae ex communi apprehensione, vel usu patriae aut regionis, vel ex modo loquendi derisorio aut iracundo, aliisve circumstantiis, Dei inhonorationem continent, ita ut homines etiam mediocriter pii ab illis abhorreant. (*Reuter.*)

Resolves:

290. — 1° Blasphemia est dicere: „Perdat te mors, vel sanguis Dei, perdant te sacramenta,“ quia haec non ad perniciem, sed ad salutem hominum sunt

ordinata. A *fortiori*, blasphemia est spuere in coelum, infrendere dentibus in illud, velle aliquid agere, Deo invito, et similia. 2° Blasphemia est dicere: „Deus mei est plane oblitus... Quare Deus me creavit!" excipe tamen hunc casum, nempe si proferatur talis locutio modo loquendi humano, ex levitate, ad ostendendum doloris vel taedii gravitatem, ut saepius fieri solet. Nunquam autem excusandi sunt a peccato gravi, qui advertenter dicunt: „Deus est injustus... Deus injuste me tribulationibus gravat..." „Injuste sinit malos esse felices in mundo. (*Voit*, n. 519.) 3° Non peccant graviter qui ira vel aliqua passione abrepti, verba blasphemiae proferunt, non advertentes ad eorum significationem. Nec qui ex inveterata consuetudine blasphemandi, quamvis serio retractata, in eadem verba erumpunt. 4° Non peccat graviter qui pronuntiat verba in se quidem blasphematoria, sed dimidiata aut corrupta, ita ut ad verum sensum non attendat; v. gr., qui *gallice* dicit: *Jarnidié, mordié, ventredié, morbleu*, et qui *italice* dicat: *Nego Di, Santo Di*. Haec enim rationem blasphemiae jam non amplius habent. (*S. Lig.* n. 123.)

Quaesita:

291. — *Quaer.* 1° An blasphematoriae sint hae locutiones gallicae: *Nom de Dieu, Dieu de Dieu, nom de noms, mille noms, sacré nom*, sine addito, etc.?

R. Neg. per se, etiam si essent prolatae in ira, nisi ira in Deum ipsum feratur, seu nisi adsit intentio blasphematoria quae plerumque abest. Haec enim verba nullam blasphemiam in se continent. Venialia igitur tantum erunt propter vanam nominis Dei usurpationem; si vero nomen Dei in formulis neque *explicite* neque *implicite* adhibeatur, omni culpa *per se* carebunt.

A *fortiori* blasphemiae non erunt inurbanae illae locutiones inter rusticos homines tam frequenter usitatae, quae incipiunt litteris *B. F. M.* vel *J.-F.* etc... etiam si verbum *Sacré* ipsis praemittatur, v. gr., *Sacré B.*, *Sacré M.* aut si verbum istud aliis nominibus inurbanis jungatur. Imo haec *per se* culpa vacant, nisi caritati erga proximum adversentur, ut fit, quando hujusmodi verba convicii causa proferuntur. (*Ita communiter.*)

292. — *Quaer.* 2° An sit blasphemia locutio gallica: *Sacré nom de D.?*

R. Disputatur: I^a^ Sententia *affirmat*, quia talis censetur ex usu et sensu communi. Qui enim hanc locutionem usurpant, agunt ex contemptu sanctissimi nominis Dei, perinde ac si dicerent: *execrabile* vel *maledictum nomen Dei*, sicut dixit poeta: *auri sacra fames*, pro *maledicta fames*. In hanc sententiam inclinant *Vernier*, *de 2° praec.* — *DD. Bouvier*, *de 2° praec.* cap. 1. art. 1.

II^a^ Sententia *negat*, *per se*, id est, nisi adsit *explicite* vel *implicite* intentio blasphematoria. Ratio est, quia illa verba nullam blasphemiam in se continent: nam in sensu obvio et communiter recepto significant *benedictum* nomen Dei, non vero *maledictum*; et aliunde sensus ille maledictionis fere ab omnibus ignoratur. Hinc, illa locutio est tantum vana usurpatio sanctissimi nominis Dei, quae, *per se*, veniale non excedit. Nec refert quod saepe illa verba proferantur in ira vel indignatione, quia neque ira neque indignatio ad Deum tendit, sed tantum ad hominem vel ad jumentum, etc. (*DD. Gousset*, n. 460. — Item auctor operis: *Examens raisonnés sur les Commandements de Dieu.*) (*Valentin.*)

293. — *Quaer.* 3° An sit blasphemia maledicere creaturis?

R. Disting. Est blasphemia maledicere creaturis cum relatione ad Deum, v. gr., pluviae, ventis, ut a Deo imperatis, vel addito verbo *Dei*; item maledicere creaturae quae de se specialem relationem ad Deum habet, v. gr., animae nostrae, fidei catholicae, coelo et similibus; secus autem, si indignatio feratur in creaturas sine relatione ad Deum. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 128.)

Quaer. 4° An sit blasphemia maledicere toti mundo?

R. Affirm., quia sicut jurare per creaturas, in quibus magis relucent attributa divina, est verum juramentum, ita ipsis maledicere est vera blasphemia, quia Deus in ipsis *indirecte* contemnitur. (*S. Lig.* n. 129.)

294. — *Quaer.* 5° An sit blasphemia maledicere mortuis?

R. Neg., nisi mens specifice feratur in animas purgatorii, quia mortui in genere non habent specialem relationem cum Deo. (*S. Lig.* n. 130.)

CAPUT II.
DE JURAMENTO.

295. — Definitio: Juramentum est invocatio divini nominis in testimonium veritatis.

Divisio: Distinguendum est juramentum:

1° *Assertorium* vel *promissorium*, prout eo veritas tantum asseritur, aut promissio seu pactum confirmatur. 2° *Solemne* vel *simplex*, prout fit forma jure requisita, solemnibusve caeremoniis, aut privatim, iis seclusis. 3° *Explicitum* vel *implicitum*, prout Deus expresse ut testis veritatis invocatur, aut adhibentur in testimonium creaturae in quibus attributa divina specialiter relucent.

Accedit etiam juramentum *imprecatorium* quo Deus invocatur simul in testem et in vindicem perjurii.

Juramentum, debitis vestitum conditionibus, honestum est et licitum, et si sit promissorium obligat in conscientia, nisi justa causa obstet, vel legitime cessaverit. — *Ita omnes*, et constat ex definitione *Conc. Const.* sess. 8. contra *Wicleffum;* ex praxi universali Ecclesiae et populorum, nec non ex variis sacrae Scripturae locis. — *Deuter.* VI, 13.: *Dominum Deum tuum timebis... ac per nomen illius jurabis.* (*S. Lig.* n. 133, 139, 140, 141, 144.)

ARTICULUS I.
DE CONDITIONIBUS JURAMENTI.

I. De requisitis ad essentiam juramenti.

296. — Duo requiruntur ad verum juramentum, scilicet:

I. Intentio jurandi, saltem virtualis, quia sine tali intentione non potest existere juramentum formale, ut patet.

II. Formula juratoria, sive per Deum *explicite*, sive *implicite* per creaturas, quia, cum Deus ut testis invocetur, necesse est ut illud in juramento exprimatur. (*S. Lig.* n. 134.)

Resolves:

297. — 1° Non valet juramentum promissorium fictum, seu mere externum, ob voluntatis defectum. Peccat vero sic jurans; sed *probabilius* venialiter tantum, *per se* loquendo, quia non est nisi mendacium cum vana nominis Dei usurpatione. (*H. A.* n. 17.) Saepe tamen hoc mortale est ratione damni communis vel particularis. 2° Non valet *probabilius* juramentum factum cum animo quidem jurandi, sed non se obligandi, nec vice versa; quia hoc nugatorium est. Valet autem juramentum factum cum animo jurandi, et se obligandi, sed non implendi; hoc enim foret perjurium. (*S. Lig.* n. 172.) 3° Est juramentum dicere: „Juro per Deum, per Sanctos, templum, crucem, altare, evangelium, fidem catholicam, Ecclesiam, coelum, terram.“ — Item dicere: „Deum attestor... sit mihi testis Deus... Deum invoco ut testem.“ — Secus, si quis juraret per creaturas in quibus non elucet *specialiter* divina bonitas aut potentia, v. gr., per barbam, etc... (*S. Lig.* n. 134, 138.) 4° Non est juramentum dicere: „novit Deus... coram Deo loquor, etc...,“ si haec *narrative* proferantur, secus vero, si *invocative*, quod dignoscitur ex circumstantiis, vel intentione loquentis. Nec est juramentum dicere: „Est tam verum hoc quam quod existit Deus, quod existo... quod sum in hoc loco... fide boni viri... per fidem meam.., per conscientiam... moriar... vel diabolus me male perdat, nisi ita sit.“ — Imo, nec est juramentum juxta S. Ligorium dicere: „juro, vel juro ita esse,“ nisi praecesserit interrogatio de juramento praestando. (*S. Lig.* n. 134, 135, 136.; cui multi alii adhaerent.)

II. De requisitis ad liceitatem juramenti.

298. — Triplex conditio requiritur ad liceitatem juramenti, juxta illud *Jeremiae* VI, 2.: *„Jurabis: Vivit Dominus, in veritate, et in judicio, et in justitia.“*

I. *Veritas*, id est conformitas assertionis cum intentione et cognitione jurantis. Excludit igitur omne mendacium, non vero omnem errorem. In juramento assertorio veritas respicit existentiam facti; in promissorio existentiam intentionis.

II. *Judicium;* id est discretio seu causa rationabilis jurandi; juramentum enim, cum sit res sanctissima, non debet adhiberi promiscue, sed cum pietate et magna reverentia.

III. *Justitia;* id est ut juramentum sit

de re licita et honesta; sic contra justitiam juraret qui juramento se obligaret ad rem proximo noxiam, vel aliunde prohibitam, aut proximo detraheret. (*S. Lig.* n. 144.)

Quaesita:

299. — *Quaer.* 1° Quaenam sit causa sufficiens ad jurandum?

R. Quaecumque causa honesta alicujus ponderis, v. gr., pax confirmanda in familiis, major securitas in contractibus..., etc. (*H. A.* n. 14.)

Quaer. 2° An liceat jurare cum probabilitate veritatis?

R. Neg., quia Deus nequit invocari nisi in testimonium rei certae; attamen certitudo moralis sufficit. (*H. A.* ibid.)

Quaer. 3° An liceat jurare cum restrictione mentali?

R. Neg., si sit *pure* mentalis; secus, si *late* mentalis ex gravi causa. Vide dicenda *de* 8° *praecepto* n. 456, 457.

Quaer. 4° An liceat praestare juramentum in perturbationibus publicis?

R. Hoc plerumque a solis circumstantiis pendet. Perpende quid postulet justitia, aut bonum commune, et quales sint juramenti requisiti obligationes; utrum positivae an negativae. — Tunc expedit consulere superiores ecclesiasticos, ad quos pertinet statuere quid pro variis circumstantiis sit agendum.

300. — *Quaer.* 5° Quale sit peccatum jurare sine veritate, judicio et justitia?

R. ad 1um, est semper mortale; quia Deum adducere in testimonium falsitatis est velle destruere ipsius veracitatem. Constat etiam ex propositione 24. ab *Innoc. XI.* damnata.

R. ad 2um, est veniale tantum *per se*, id est, secluso scandalo, et periculo pejerandi, quia est tantum vana usurpatio nominis Dei. *(Ita fere omnes, etiam rigidiores.)*

R. ad 3um, certo mortale est, si de re gravi agatur, ut patet. Secus vero *probabilius*, si res levis sit; quia non videtur inde gravis injuria in Deum redundare. (*Ita Suarez, Collet, Antoine*, contra alios quorum sententia est etiam *probabilis*.) (1)

(1) Cui etiam magis accedit *S. Lig. H. A.* n. 14. — Vide *S. Lig.* n. 146. — *R.* q. 20.

ARTICULUS II.

DE OBLIGATIONE JURAMENTI (PROMISSORII).

Principia:

301. — I. Omne Juramentum promissorium de re licita et honesta inducit obligationem religionis, praeter obligationem justitiae et fidelitatis, quae ex simplici promissione oritur. Ratio est, quia *per se* jam obligat, et testimonio divino invocato confirmatur et corroboratur. — Minime autem obligat juramentum de re illicita aut plane inutili; quia juramentum, utpote actus religionis, non potest esse vinculum iniquitatis aut rei otiosae.

II. Obligatio juramenti interpretanda est *stricte* et juxta naturam actus, vel contractus, cui adjicitur, ita ut omnes ejus conditiones sequatur. Ratio est, quia jurans censetur voluisse se obligare quam minime potuit, et aliunde juramentum non mutat naturam actus, sed ei superaddit solam religionis obligationem, et proinde easdem conditiones et limitationes habere debet.

III. Obligatio juramenti etiam interpretanda est juxta conditiones tacitas in eo inclusas aut subintellectas, quae sunt: 1° Si potuero sine gravi damno; 2° si res non fuerit notabiliter mutata; 3° si jura aut voluntas superioris non obstent; 4° si alter fidem reciprocam servaverit; 5° nisi alter de jure suo cedat. (*S. Lig.* n. 180.)

Quaesita:

302. — *Quaer.* 1° An detur parvitas materiae in transgressione juramenti promissorii?

R. Duplex datur sententia:

I^a Sententia *negat*, quia non tantum violatur promissio simplex, sed promissio jurata. Si igitur violetur in quacumque materia, gravis injuria infertur Deo, cujus testimonium in vanum a jurante invocatum est. *(Bonacina, Lessius, Toletus, Collet.)*

II^a Sententia *affirmat*, quia in juramento promissorio Deus non proprie adducitur ut testis futurae executionis rei promissae, sed tantum actualis promissionis seu verae intentionis promissionem exequendi. (*Suarez, Navarrus, Layman*, — *S. Lig.* n. 173. *H. A.* n. 13.) Quamobrem si res promissa non sit gravis, infidelitas ad gravem culpam non pertigit.

303. — *Quaer.* 2° An obliget juramentum promissorium errore aut dolo emissum?

R. Neg., si error aut dolus versetur circa rei substantiam; secus vero, si adjuncta ejus accidentalia tantum afficiat, quia contractus simplex invalidus foret in priori casu, non vero in posteriori. (*S. Lig.* n. 175.)

Quaer. 3° An obliget juramentum promissorium metu gravi et injusto extortum?

R. Controvertitur: Iª Sententia *communior affirmat*, quia licet contractus simplex forte irritus foret, vel certe rescindibilis spectato jure naturali, accedente tamen juramento firmus efficitur; juramentum enim servandum est *ex religione* quoties absque peccato servari potest. (*S. Lig.* n. 174. l. 3. 716.) (1).

IIª Sententia, intrinsece mihi *probabilior*, negat; quia juramentum nequit promissionem de jure naturali irritam confirmare. Juramentum enim sequitur naturam actus. (Vide dicenda in *Tract. de contract. in genere*, n. 755.)

304. — *Quaer.* 4° Quomodo cesset obligatio juramenti?

R. 1° Cessat *ab intrinseco*, sicut lex, cessatione causae motivae, etc...

R. 2° Cessat *ab extrinseco*, irritatione, commutatione et dispensatione, sicut votum, de quo in capite sequenti dicemus. Cessat quoque relaxatione seu remissione obligationis facta ab eo, in cujus favorem promissio jurata emissa est, quia jure suo quisque cedere potest.

Resolves:

1° Nunquam obligatur juramento qui rem malam juravit; imo dupliciter peccat, si juramentum adimpleat, nempe contra religionem et virtutem, cui opponitur materia juramenti. (*S. Lig.* n. 176.) 2° Non obligatur juramento qui promissionem prodigam jurando confirmavit, quia promissio illa est saltem leviter mala. (*Ita Suarez*, *Salmant. et alii communiter* cum *S. Lig.* qui hoc ut *probabilius* admittit, n. 185.) 3° Non obligatur juramento qui juratus promisit nuptias puellae diviti, sanae, virgini, bonae famae, si illa inciderit in paupertatem, infirmitatem, infamiam, fornicationem; quia promissio simplex tunc non obligat. (*S. Lig.* n. 180.) 4° Non peccat contra juramentum qui urbanitatis causa juravit se ante alterum non sessurum, bibiturum, ingressurum domum, etc... si, ab altero coactus, prius sedeat, bibat vel ingrediatur, quia plerumque est juramentum nullum defectu intentionis jurandi, aut defectu materiae aptae, vel si valeat, ab altero relaxatur. (*S. Lig.* n. 180.) 5° Non peccat qui secretum juratum detegit, quando non potest illud servare sine gravi suo vel alterius damno; quia ipsa promissio secreti obligat tantum sub hac conditione: *nisi graviter noceat.* (*S. Lig.* n. 183.) 6° Raro peccant parentes non adimplentes juramentum puniendi filios; quia plerumque juramentum est de re inutili, aut potius de vindicta inordinata, vel quia delinquentes sunt jam emendati, aut emendationem promiserunt. (*S. Lig.* n. 186.) 7° Plerumque etiam non videntur mercatores ligari juramento non vendendi minoris, aut pluris non emendi; quia hujusmodi juramenta, ut plurimum, sunt de re inutili, vel quia isti homines non habent animum jurandi. (*Ita communius.*)

(1) Notandum tamen quod metum passus, tempore quo ad impletionem ex vi juramenti tenetur potest illius relaxationem petere; et si jam solverit promissum, potest in judicio repetere, vel occulte sibi compensare.. (l. 3. n. 717. — *S. Lig.* n. 174.)

APPENDIX
DE ADJURATIONE.

305. — Definitio: Adjuratio est auctoritativa et deprecativa efflagitatio, interposito nomine Dei vel Sanctorum aut rei sacrae, facta, ut inducatur alius ad aliquid agendum vel omittendum.

Differt igitur a juramento in eo, quod non inducat Deum in testem, sed tantum nomen ejus interponat ad rem exoptatam efficacius obtinendam, ob reverentiam Divinitati vel rebus sacris debitam.

Divisio: Adjuratio distinguitur:

1° *Solemnis* vel *privata*, prout fit ab Ecclesiae ministris, et modo ab ea determinato, vel solemnitatibus destituitur, et ab omnibus fieri potest. 2° *Deprecativa* vel *imperativa*, prout fit per preces, vel imperium. Haec posterior solis competit superioribus erga subditos, et exorcistis erga daemones. (*S. Lig.* 1°.)

Principia:

306. — I. Adjuratio solemnis licita

est solis Ecclesiae ministris, quibus ab Episcopo expresse permissa fuerit; caeteris autem sub gravi prohibetur in praesenti Ecclesiae disciplina; imo in multis locis *suspensionis* poenam incurrunt clerici, qui, sine debita facultate, Ecclesiae exorcismos facere praesumunt. (*S. Lig.* n. 4.)

II. Adjuratio privata licita est vel illicita in omnibus illis circumstantiis, in quibus juramentum licitum aut prohibitum est; hinc, quae de juramento dicta sunt, etiam adjurationi sunt applicanda. (*S. Lig.* ibid.)

III. Solae intellectuales creaturae, homines scilicet et daemones, *directe* adjurari possunt; *indirecte* etiam creaturae irrationales, ut sol, aqua, nubes, locustae, etc... adjurando scilicet daemones, ne per eas nobis noceant, aut exorando Deum vel Sanctos, ut iis qui hujusmodi rebus utentur, assistant. (*S. Lig.* n. 3.)

Nota. Adjuratio daemoni fieri debet tantum modo imperativo, et ad amovenda damna et vexationem obsessi, non autem ad vanitatem aut curiositatem. (*S. Lig.* n. 5.)

Quaesita:

307. — *Quaer.* 1° An liceat uti exorcismis in dubio de possessione?

R. Affirm., si Episcopus, re plane cognita, approbet; sed a scandalo et Ecclesiae contemptu cavendum est.

Quaer. 2° De quibusnam rebus daemon interrogari possit?

R. De omnibus generatim, quae ad ejus expulsionem conducunt, v. gr., de tempore et causa possessionis, de signo egressus, etc. (*S. Lig.* n. 5. q. 2.)

Quaer. 3° Quomodo peccet qui daemonem variis de rebus interrogat?

R. Per se peccat graviter, si multos sermones inutiles cum daemone obsidente habeat; a *fortiori*, si cum ipso jocetur. Secus, si unam vel alteram tantum quaestionem curiosam modo imperativo interponat. (*S. Lig.* n. 5. q. 1.)

308. — *Quaer.* 4° Quaenam sint signa verae possessionis?

R. Praecipua sunt: 1° Loqui idiomate prorsus ignoto ante tempus possessionis. — 2° Occulta et distantia manifestare, quae captum hominis superant. — 3° Parere mandato mere interno sacerdotis, etc... — 4° Experiri majorem daemonis vexationem, aut majorem pacem ex contactu prorsus ignorato rerum sacrarum, etc.

Nota. Non facile generatim credendus est aliquis a daemone possideri, quia verae possessiones nostris temporibus rarae sunt et pleraeque ex iis, quae perhibentur, falsae inveniuntur.

CAPUT III.

DE VOTO.

309. — Definitio: Votum est promissio deliberata Deo facta *de bono meliori.*

Divisio: Sic votum distinguitur, scilicet:

1° *Solemne* vel *simplex*, prout fit solemniter et ab Ecclesia acceptatur, aut seclusa solemnitate et Ecclesiae acceptatione, emittitur.

2° *Personale* vel *reale*, prout actio vel omissio, aut res aliqua a personae actione separabilis promittitur.

3° *Temporarium* vel *perpetuum*, prout ad certum tempus tantum promittitur, aut per totam vitam servandum est. (*S. Lig.* n. 194, 195.)

Agendum: 1° de conditionibus ad votum requisitis; 2° de obligatione voti; 3° de ejus cessatione.

ARTICULUS I.

DE CONDITIONIBUS AD VOTUM REQUISITIS.

Conditiones ad voti validitatem requisitae in ipsa voti definitione continentur; duae sunt praecipuae: 1° intentio vera, 2° materia apta.

§. I.

De intentione ad votum requisita.

310. — Ad voti validitatem requiritur vera et deliberata intentio votum emittendi, seu promissio vera Deo facta sub peccati poena; quia votum est lex quaedam particularis, quam vovens sibi coram Deo imponit. Sufficit autem voluntas et deliberatio, quae ad peccatum mortale requiritur.

Hinc, votum essentialiter differt a proposito; quia propositum quantumvis firmum, vinculum obligationis non producit, et illius omissio non est peccatum, nisi forte quandoque per accidens, v. gr., propter animi inconstantiam, taedium aut

negligentiam, nec tunc peccatum veniale excedit. (*S. Lig.* n. 196, 199.)

Quaesita:

311. — *Quaer.* 1° An valeat votum factum cum ignorantia obligationis, aut inadvertentia ad obligationem jam cognitam?

R. Ad 1um Non valet votum factum cum omnimoda ignorantia obligationis, quam illud inducit; quia non datur votum sine intentione sese obligandi. Valet autem votum, si in confuso, vel implicite saltem, obligatio cognita fuerit; quia qui vult vovere, etsi non clare totam voti obligationem cognoscat, censetur tamen vovere hoc vel illud, prout caeteri vovere solent.

R. Ad 2um Valet, si, qui votum emittit, habitualiter illius obligationem clare cognoscat, quamvis actu ad illam non attendat; quia voti obligationem virtualiter contrahere intendit. (*S. Lig.* n. 201.)

312. — *Quaer.* 2° An valeat votum ex errore emissum?

R. 1° *Neg.*, si error versetur circa substantiam rei, vel circa circumstantias substantiales, seu quae principaliter intenduntur, aut substantiam ingrediuntur, vel illam notabiliter mutant; quia tunc res promissa non est satis cognita et volita. (*S. Lig.* n. 198. *et alii omnes.*)

R. 2° *Affirm.*, si versetur error circa circumstantias accidentales minoris momenti, quae voto non obstitissent, si, secluso errore, cognitae fuissent; nam qui vovet, censetur se obligare ad subeunda incommoda mere accidentalia, quae in voto adimplendo occurrere possunt. — Ita *Concina*, *Elbel*, *Collet...* Opposita sententia non videtur *probabilis.* (*H. A.* n. 22.)

313. — *Quaer.* 3° An valeat votum metu factum?

R. 1° *Neg.*, si metus sit gravis, injustus et incussus in ordine ad votum. Ratio est, quia Deus non censetur acceptare talem promissionem, quam homo probus non acceptaret. Constat ex jure canonico quoad vota solemnia Religionis, et probabilius etiam quoad caetera vota, juxta interpretationem communiorem Theologorum. (*S. Lig.* n. 197.)

R. 2° *Affirm.*, si metus oriatur ab intrinseco vel a causa necessaria, nisi voventi usum rationis adimat; quia tunc votum illud est simpliciter voluntarium. Item si metus proveniat ex causa levi, quia metus ille non censetur efficaciter in actum influere, et esset potius occasio, quam causa voti. (*Ita communiter cum Sanchez*, *Azor*, *Salm.*, et *S. Lig.* dicit id *probabilius*, n. 197.)

314. — *Quaer.* 4° An voto teneatur qui dubitat utrum votum an merum propositum emiserit, aut an sufficientem habuerit deliberationem?

R. Ad 1um *Neg.*; constat ex dictis de probabilismo. Si autem promittendo credidit se peccaturum, si forte rem propositam non exequetur, judicandum est eum vere vovisse. (*S. Lig.* n. 201.)

R. Ad 2um *Neg.* etiam, si positive et graviter dubitet de sufficienti deliberatione, ex eadem ratione; plerumque ex solis circumstantiis res dirimenda est. (*S. Lig. affirmat*, n. 196. 3°)

§. II.
De materia voti.

Principia:

315. — I. Materia voti debet esse res *moraliter bona*, imo de *bono meliori;* quia Deus non colitur actione indifferenti aut minus bona; nam per votum promittitur Deo specialis cultus, qui haberi nequit nisi in promissione rei *melioris.* Bonum autem *melius* non solum *absolute* in se, sed etiam *relative* ad varias circumstantias intelligitur.

II. Materia voti debet esse res *moraliter possibilis;* quia votum est promissio facta Deo, cum intentione se obligandi; nemo autem se obligare potest ad aliquid sibi *moraliter impossibile:* si vero res sit divisibilis, et ex parte possibilis sit, pro hac parte valet votum; non valet autem, si sit moraliter indivisibilis. (*Ita communiter. S. Lig.* n. 202.)

Quaesita:

316. — *Quaer.* 1° An valeat votum de materia jam aliunde praecepta?

R. Affirm., quia primo non implicat debitorem diversis titulis obligari; deinde vero, votum hujusmodi et est de re bona in se, cum praecepta supponatur, et est de bono meliori, cum novum vinculum ad majorem fidelitatem et devotionem in adimplenda lege, conferre possit. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 213. — *Salm.*)

317. — *Quaer.* 2° An valeat votum rei bonae cum fine pravo aut conditione mala?

R. Neg., quia finis malus aut conditio turpis rem bonam inficit. Hinc, non valet votum eleemosynae, vel peregrinationis ad captandam vanam gloriam, ad impetrandum felicem furti successum, etc... Nec valet votum, pium aliquod opus praestandi, si successerit criminis executio; quia esset implorare Dei auxilium ad malum patrandum, quod blasphemum est. Secus tamen dicendum, juxta communem sententiam, si mala intentio *accidentaliter* tantum votum comitetur, ut, si quis vovens ob Dei gloriam, ex vana ostentatione libentius externe voveat. (*S. Lig.* n. 206.)

318. — *Quaer.* 3° An valeat votum non peccandi?

R. 1° Non valet votum vitandi omnia peccata etiam levissima, quia hoc impossibile est. (*Trid.* Sess. 6.)

R. 2° Valet autem votum vitandi omnia mortalia, vel omnia venialia deliberata, quia hoc est possibile cum divina gratia, sine speciali privilegio. Item, valet votum non committendi venialia certi generis, v. gr., nunquam mentiendi, quamvis ob nimiam executionis difficultatem, ejusmodi vota non multis expediant. (*Ita omnes.* — *S. Lig.* n. 203.)

ARTICULUS II.

DE OBLIGATIONE VOTI.

Principia:

319. — I. Votum obligat *per se*, sicut lex vel praeceptum Ecclesiae, ac proinde graviter in materia gravi, et leviter in levi; votum enim est quasi quaedam lex privata quam quis sibi imponit.

II. Votum obligat secundum voventis intentionem, si ille obligationis quantitatem in actu vovendi determinet, ita ut sub levi tantum in materia quantumvis gravi se ligare possit. Ratio est, quia sicut legislator vel superior potest, in materia gravi, obligare sub levi tantum, ita etiam qui vovet de re gravi, levem tantum obligationem sibi imponere potest. — Non tamen, vicissim, graviter in re levi potest se obligare, quia materia levis non est gravis obligationis capax. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 211. 1°, et n. 213.)

Quaesita:

320. — *Quaer.* 1° Quaenam materia censeatur levis vel gravis in voto?

R. Illa materia gravis est quae, vel aliquando ab Ecclesia praecepta, sub gravi obligat, ut jejunium, Missa, etc... vel comparata cum alio praecepto gravis videtur, vel notabiliter ad finem voti, aut Dei cultum confert. (*Reuter.*)

Quaer. 2° An plures materiae leves coalescant ad materiam gravem efficiendam?

R. Neg., si materiae leves voveantur separatim, ita ut obligatio sit affixa praecise tempori vel diei, seu in honorem diei ad illum sanctificandum. — Secus, si materiae leves per modum unius voveantur, ita ut diei determinatio non habeatur nisi ad executionem urgendam, ut fit in votis realibus, nisi tamen aliud ex voventis intentione constet.

321. — *Quaer.* 3° An aliquis voto alieno ligari possit?

R. Neg., saltem ratione voti; quia votum est onus personale voluntarie susceptum; nullusque rem vel actionem alienam promittere potest. — Hinc, irrita sunt vota parentum filios devoventium tali religioni, aut ipsis imponentium obligationem v. gr., certis diebus jejunandi. (*S. Lig.* n. 213.)

Dixi, *saltem ratione voti;* nam ex justitia, haeres vota realia defuncti solvere tenetur. (*S. Lig.* ibid.) Vide dicenda in *Tract. de contract.* ubi de *Promissione.*

Quaer. 4° Quaenam dilatio gravis censenda sit?

R. 1° Gravis est *per se* quaelibet dilatio voti graviter obligantis quod tempori determinato affixum est, ut est votum jejunandi in tali vigilia, etc., quia, elapso tempore, cessat voti obligatio quae compensari nequit.

R. 2° Si vero tempus determinatum non fuerit, aut ad urgendam tantum voti executionem praefixum sit, dilatio notabilis in re gravi peccatum grave erit; qualis autem sit mora notabilis, ex natura rei promissae, ex fine et aliis circumstantiis judicandum est. Generatim loquendo, minor mora requiritur ad grave peccatum, ubi adest periculum oblivionis, vel impotentiae aut imminutio notabilis voti, ut in iis quae pro tota vita fiunt.

322. — Hinc, 1° peccat graviter, juxta

communem sententiam, qui differt ultra duos vel tres annos, sine causa, quodlibet votum de re gravi, etiam secluso periculo oblivionis, impotentiae, etc., quia in hoc est gravior deordinatio, quam si alteri homini rem debitam dare nimis diu differat. (*S. Lig.* n. 221. etc. contra *Tamb.* et alios qui dicunt nullam dilationem, quantumvis longam, *per se* mortalem esse. — 2° Peccat etiam *probabilius* graviter qui differt ultra sex menses vota perpetua, ut votum ingrediendi in Religionem; quia tunc cultus Dei notabiliter minuitur, cum notabili imminutione vitae. — (Ita *S. Lig.* ibidem, *Lacroix*, *Sanchez* et *alii communiter*, contra *plures* qui duos vel tres annos ad moram gravem requirunt, ut in casu praecedenti.)

Resolves :

323. — 1° Vota realia de suo solvenda sunt; qui autem nequit de suo solvere, non tenetur ab alio mendicare ut satisfacere possit. Satisfacit tamen, si alius sive rogatus, sive sponte pro ipso solvere velit, quamvis ipse satisfacere possit; quia quod dat alter, fit ipsius proprium. Excipe, si materia voti realis fuerit determinata, tunc enim ea in *individuo* eroganda est. (*S. Lig.* n. 217.) 2° Vota personalia impleri tantum possunt ab ipso vovente, nec ad haeredes transeunt. Hinc, qui vovit peregrinationem, non satisfacit alium ad eam peragendam conducendo. (*S. Lig.* ibid.) 3° Votum indeterminatum quoad temporis cessationem, v. gr., de rosario diurno, aut jejunio singulis sabbatis faciendo, obligat perpetuo, nisi aliud ex circumstantiis colligatur. In dubio, an votum sit temporaneum vel perpetuum, aut pro mense vel anno, minimum tenendum est. (*S. Lig.* n. 221.) 4° Qui vovit aliquid sine certa quantitate, v. gr. eleemosynam, pecuniam, etc..., satisfacit dando id quod voluerit, modo non tam parum tribuat, ut videatur potius Deo illudere quam votum adimplere. (S. *Lig.* n. 222.) 5° Qui vovit audire Sacrum per mensem vel annum, *probabilius* non tenetur in festis audire duo Sacra, nisi explicite hoc voverit; quia finis voti est, ut singulis diebus fructum sacrificii colligat. Item non tenetur jejunare die dominica, qui per mensem, annum, vel totam vitam jejunare vovit, nisi expresse ad id sese obligaverit; quia censetur vovere jejunium juxta morem Ecclesiae faciendum. (*S. Lig.* n. 224.) 6° Qui vovit jejunium pro vigilia alicujus sancti, si haec in diem dominicam incidat die sabbato, juxta morem Ecclesiae, votum adimplere potest. (*S. Lig.* ibid.)

ARTICULUS III.

DE CESSATIONE VOTI.

324. — Obligatio voti cessare potest:

1° Ob causas intrinsecas, scilicet: cessatione causae motivae, mutatione substantiali materiae, et impossibilitate sive physica, sive morali, ut de legibus supra dictum est. (*S. Lig.* n. 225 — 226.)

2° Ob causas extrinsecas, scilicet: irritatione, dispensatione, et commutatione, de quibus singillatim dicendum est.

§. I.

De irritatione votorum.

Definitio: Irritatio voti est ejus annullatio vel suspensio facta ab eo, cujus potestati subest voluntas voventis, aut materia voti.

Divisio: est 1° *Directa* si cadat *directe* in personam voventis. 2° *Indirecta* si cadat tantum in voti materiam.

Principia :

325. — I. Omnis superior potestate dominativa in voluntatem alterius praeditus (ut superior Regularis vi voti obedientiae) potest omnia subditorum vota directe irritare, nec ea irrita reviviscunt unquam. Vota igitur inferiorum, quorum voluntas, vi status sui, perfecte superiori subjacet, semper hanc tacitam involvunt conditionem: *Nisi superior contradixerit.*

Hinc, vota particularia regularium et monialium, irritari possunt 1° a summo Pontifice; 2° a superioribus ordinis vel domus; 3° ab Episcopo proprio, nisi Ordines sint exempti ab ejus jurisdictione. (*S. Lig.* n. 227.)

326. — II. Omnis superior vel dominus irritare potest indirecte omnia subditorum vota in iis, in quibus laeditur ipsius potestas, quia quisque jus habet ne in suo dominio laedatur; sed vota haec reviviscunt quando sine alterius praejudicio adimpleri possunt.

Hinc, 1° Maritus irritare potest vota uxoris quae juri conjugali, prolis educationi, vel domus gubernationi praejudicant.

2° Uxor irritare potest vota mariti, quae matrimonii jura laedunt, ut votum castitatis, longae peregrinationis, induendi habitum eremitae, etc. 3° Herus vota famulorum quae obsequium debitum impediunt vel minuunt, ut votum quotidie Missam audiendi, irritare potest. (*S. Lig.* n. 241 et seq.)

III. Omnia vota impuberum, etiam castitatis et Religionis, possunt directe irritari a paterna potestate. Constat ex jure canonico, c. *Puella;* causa 20. quaest. 2. c. 2.

Hinc, vota impuberum directe irritari possunt a patre, et patris defectu, ab avo paterno, a tutore, et, his deficientibus, a matre, et *probabiliter* etiam praesente patre. (*S. Lig.* n. 229.)

Quaesita:

327. — *Quaer.* 1° An maritus possit irritare omnia vota uxoris?

R. Neg., saltem *probabilius;* sed tantum potest *indirecte* irritare ea vota quae juribus suis obstant. Quoad alia enim uxor non est subjecta. (Ita *Voit*, n. 600. — *Layman*, etc. —) *Affirmant* tamen nonnulli cum *S. Lig.* n. 23. *ut probabilius*, obscuro textu juris innixi.

Quaer. 2° An pater possit irritare vota filiorum puberum emissa ante pubertatem?

R. Affirm., modo filii pubertatem adepti ea non confirmaverint: Imo, probabiliter, etiamsi illa ratihabuerint, nescientes irritabilia esse. *(S. Lig.* n. 238. et *alii* contra *alios.)*

328. — *Quaer.* 3° An possit fieri irritatio sine causa?

R. Affirm. quoad validitatem, quia dominus valide disponit de re sua; sed *neg.* quoad liceitatem, quia irrationabiliter impeditur sic profectus spiritualis subditi, etc... Non tamen id communiter peccatum veniale excedit. *(S. Lig. et alii communiter.)*

Quaer. 4° An superior irritare possit vota a se ratihabita?

R. Affirm., quia nequit sibi adimere potestatem quam in subditos habet. (*S. Lig.* n. 239.)

§. II.
De dispensatione votorum.

Dispensatio voti est absoluta ejus condonatio, nomine Dei a superiore legitimo facta.

Principia:

329. — I. Ecclesia habet veram potestatem dispensandi in votis, sicut et in juramentis. Constat ex verbis Christi (*Matth.* XVI, 19.): *Quodcumque solveris.* — Et ex praxi constanti Ecclesiae. (*Antoine, de Relig.* c. 3.)

II. Soli praelati, quibus jurisdictio in foro externo data est, votis dispensare possunt, quia haec potestas pertinet ad externam Ecclesiae gubernationem, sicut potestas ferendi leges et censuras. Hinc, solus Papa dispensare potest a votis pro tota Ecclesia; Episcopi autem vel praelati regulares pro subditis tantum respectivis, exceptis tamen votis Papae reservatis. (*S. Lig.* n. 256.)

III. Ad validitatem dispensationis semper justa causa requiritur, quia, cum vota soli Deo fiant, homo nequit ab iis dispensare nisi tanquam delegatus; sed delegatus nequit dispensare valide sine ratione sufficienti, ut de legibus dictum est. *(Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 250.*)*

Quaesita:

330. — *Quaer.* 1° Quaenam sint justae causae hujus dispensationis?

R. Bonum Ecclesiae, societatis, familiae et ejus etiam qui voto obstrictus est, v. gr., si scrupulis vel gravibus tentationibus voti causa opprimatur, si difficultatem notabilem in voto adimplendo experiatur, etc. (*S. Lig.* n. 252.)

Quaer. 2° An superior possit dispensare in votis factis ad utilitatem proximi?

R. 1° *Affirm.*, si votum non fuerit acceptatum a proximo.

2° Secus *neg.*, quia tunc intercedit obligatio contractus. (*S. Lig.* n. 254.)

Quaer. 3° Quaenam sint vota Papae reservata?

R. 1° Votum castitatis perfectae et perpetuae, non vero votum virginitatis tantum; 2° votum ingrediendi Religionem ab Ecclesia approbatam; 3° votum peregrinationis Hierosolimitanae ad sepulchrum Christi; 4° votum peregrinationis Romanae ad limina apostolorum; 5° votum peregrinationis Compostellanae ad S. Jacobum. Haec autem non sunt reservata nisi sint absoluta, determinata, perfecta ratione materiae et libertatis. Hinc, non sunt reservata vota disjunctiva, poenalia, conditionata, etiam *probabilius* adimpleta

conditione, quia votum, ut sit reservatum, procedere debet ex solo et perfecto affectu ad rem promissam. (*S. Lig.* n. 258.)

331. — *Quaer.* 4° An Episcopus possit dispensare conjugem a voto castitatis perpetuae ante matrimonium emisso?

R. Affirm., juxta sententiam communem, quia dispensare potest ab omni impedimento impediente exercitium actus conjugalis. (*S. Lig.* n. 258. et l. 6. n. 989.)

§. III.
De commutatione votorum.

332. — Commutatio voti est substitutio alicujus operis loco operis promissi. Fieri potest triplici modo; scilicet: 1° in melius; 2° in aequale; 3° in minus bonum.

Principia:

333. — I. Quicumque habet potestatem etiam simpliciter delegatam dispensandi a votis, habet eo ipso facultatem ea commutandi; qui enim potest plus, potest etiam minus in eodem genere. — Non autem vicissim, quia major potestas in minore non continetur. (*S. Lig.* n. 246.)

II. Quisque potest privata auctoritate, et sine causa speciali, votum suum commutare in opus evidenter melius, modo id Ecclesia in casu particulari non prohibuerit; quia dum quis opus peragit illo quod promiserat perfectius, eo ipso quod promiserat servat, cum perfectum in perfectiori includatur. Constat aliunde ex jure can. c. 3. *de Jurejurando.* Excipe vota Papae reservata, nisi mutatio fiat in statum Religiosum. (*S. Lig.* n. 243.)

334. — III. Qui votum emisit, illud in bonum minus propria auctoritate commutare nequit; debet enim Deo dare quidquid promisit. (*Ita omnes.*) — Imo nec potest votum suum mutare in bonum aequale; quia, posita promissione, merito censetur esse Deo gratius rem ipsam promissam ex fidelitate praestare quam aliam aequalem ejus loco, pro suo arbitrio, substituere. (*Ita probabilius* cum *S. Lig.* n. 244. — *S. Thom.* in 4. — *Dist.* q. 1. art. 43. — *Suarez de votis*, l. 6. c. 29.)

IV. Sacerdos delegatus ad vota commutanda, ea in opus notabiliter minus commutare nequit, quia secus ex magna parte dispensaret, et sic acceptam facultatem excederet. Attamen facultas vota commutandi non est adeo stricte interpretanda ut ad opus omnino aequale coarctetur, sed in sensu lato accipienda est; secus enim innumeris difficultatibus et scrupulis obnoxia foret, cum difficillimum sit aequalitatem invenire in rebus omnino disparatis. Insuper commutatio fieri debet in allevationem ejus qui sese voto constrinxit. (*S. Lig.* ibid. etc., *et alii communiter.*)

Quaesita:

335. — *Quaer.* 1° An requiratur causa aliqua ad votum in opus aequale, vel paulo minus, commutandum?

R. 1° *Affirm.* quoad *liceitatem*, quia secus delegatus prodige commutaret.

R. 2° *Probabiliter* etiam *affirm.* quoad *validitatem*, quia delegatus, sine causa commutans, limites suae potestatis videtur excedere. Attamen sententiam oppositam aeque *probabilem* dicit *S. Lig.* n. 245, si postea suppletur per aliud opus adjunctum.

Quaer. 2° An, facta commutatione, liceat redire ad primum opus?

R. 1° *Affirm.*, si commutatio facta fuerit in minus vel aequale.

R. 2° Etiam *affirm. probabilius*, si facta fuerit in melius, quia commutatio fit in favorem voventis. (*S. Lig.* n. 248.)

336. — *Quaer.* 3° An debeas redire ad primum opus, si secundum fiat impossibile?

R. 1° *Neg.*, si mutatio facta sit ab auctoritate, etiamsi tua culpa impossibile fieret; quia prior obligatio per commutationem ipsam dissoluta est.

R. 2° *Affirm.*, si pro tuo arbitrio commutationem feceris; quia tunc non dissolvitur prior obligatio, sed tantum illi satisfieri potest per impletionem superabundantem. (*Ita communissime.* — *S. Lig.* n. 249.)

Quaer. 4° An, commutato voto reservato, materia subrogata sit etiam reservata?

R. Neg. probabilius, quia materia illa, quae substituitur, non est *per se* reservata, quamvis idem vinculum voti habeat. (*S. Lig.* n. 260. et *alii communiter.*)

DE III° DECALOGI PRAECEPTO.

»Memento ut diem sabbati sanctifices.« *Exod.* XX, 8.

337. — Tertium decalogi praeceptum naturale est quatenus praecipit ut aliquod

tempus cultui divino publico dedicetur; quatenus vero determinate designat diem septimum, caeremoniale est, et in lege nova abrogatum, siquidem pro die sabbati Ecclesia diem dominicam in memoriam resurrectionis Domini nostri Jesu Christi substituit.

Praeter diem dominicam Ecclesia instituit alios festos dies ad recolenda Redemptionis nostrae beneficia, vel Sanctorum merita et exempla, mandatque ut illi non secus ac dies dominica sanctificentur.

Praeceptum illud, quatenus affirmativum est, quaedam opera praecipit, et quatenus negativum quaedam alia prohibet; hinc caput duplex. (*S. Lig.* n. 263.)

CAPUT I.

DE IIS QUAE DIEBUS FESTIS PRAECIPIUNTUR.

1° In genere; 2° singillatim de Missa.

ARTICULUS I.

IN GENERE DE IIS QUAE DIEBUS FESTIS SERVANDA SUNT.

Principia:

338. — I. Omnes fideles usum rationis habentes tenentur sub gravi singulis dominicis et festis diebus interesse Sacro, nisi gravi causa excusentur. Constat ex jure can. c. *Missas* 64, et omnibus Ritualibus atque Catechismis.

II. Jubentur fideles abstinere ab operibus servilibus. Praeter ista duo, nihil aliud servare tenentur diebus festis vi praecepti, saltem *sub gravi*, nec *probabilius sub levi;* quia nihil aliud certo praecipitur ad festorum sanctificationem. Quamobrem qui, audito Sacro, confabulatur aut ludit, non peccat, saltem *directe* contra praeceptum quo dies festos colere jubetur. Quamvis enim ideo prohibita sint opera servilia ut fideles facilius rebus divinis vacare possint, non tamen quidquam aliud praescribitur. Finis enim praecepti non cadit sub praeceptum. (*Suarez. — Bonac. — Elbel,* n. 385. *et alii communiter* contra *plures.* — *S. Lig.* n. 268.)

III. *Per accidens* tamen tenentur fideles ad aliquid aliud, si consuetudine loci receptum sit, vel si ad peccatum vel scandalum praecavendum, aut aliquam aliam obligationem implendam necessarium sit. Tenentur etiam assistere concionibus diebus festis, si concio sit necessaria ad instructionem christianam vel morum compositionem; quia qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media ad hunc finem necessaria. (*Billuart et alii communiter.* — *S. Lig.* n. 308.) — Quam maxime autem inducendi sunt fideles ad alia pia opera, praeter Missam, exercenda, ad fusiores preces fundendas, etc.

Resolves:

339. — 1° Non tenentur fideles diebus festis ad eliciendos actus fidei, spei, caritatis et contritionis; quia nullibi talis obligatio praescripta invenitur; nec requiritur *per se* ad festorum sanctificationem. (*Ita communissime* cum *S. Lig.* n. 264.) 2° Non tenentur fideles lege generali Ecclesiae assistere vesperis, quia nullum reperitur praeceptum ad id obligans. Imo, in variis regionibus et etiam Romae officium illud vespertinum plerumque non habetur. (*Ita communiter* contra *plures.*) 3° Attamen vesperis intervenire debent in locis ubi consuetudo recepta sic fert, quae vigere videtur in variis Galliae et Belgii locis, ut ajunt Billuart et DD. Bouvier, qui tamen sub veniali tantum ad id obligant, et facile a tali obligatione excusant. Sed in plerisque civitatibus, et in multis provinciis de consuetudine contraria omnino constat. — In praxi igitur sunt inducendi quidem fideles ut assistant vesperis, quin autem mentio de ulla obligatione fiat. Si tamen viderentur gravem obligationem in hoc deprehendere, de errore monendi forent. 4° Excusatus die dominica a Missa non tenetur persolvere domi preces quas tempore Sacri recitasset vel recitare solet; quia ad nullas preces determinatas audiendo Missam obligatur.

ARTICULUS II.

SINGILLATIM DE AUDITIONE MISSAE.

Agendum: 1° de iis quae ad Missam rite audiendam requiruntur; 2° de causis ab ea excusantibus.

§. I.

De iis quae ad Missam rite audiendam requiruntur.

Tria requiruntur: 1° praesentia corporis; 2° attentio mentis; 3° locus debitus.

I. Praesentia corporis.

Requiritur praesentia corporis moralis et continua.

340. — I. *Moralis*; scilicet, ut quis sit ita praesens in loco ubi fit Sacrum, ut possit dici unus e numero assistentium et offerentium sacrificium; ad hoc autem sufficit ut sit in loco unde Missam sequi possit quoad partes praecipuas, sive videndo, sive audiendo, aut ad signa aliorum assistentium attendendo (1).

II. *Continua*; id est, perseverans ab initio ad finem Missae, ita ut graviter peccet qui omittit notabilem ejus partem, et venialiter qui partem exiguam omittit, nisi justa causa excusetur.

Resolves:

341. — 1° Missae valide assistit, qui, etsi sacerdotem non videat nec audiat verba, distinguit sonitu campanulae, cantu chori, motibus assistentium, quibus moraliter jungitur, licet sit extra ecclesiam in qua turba contineri non potest. Item, qui est post altare, post columnam, vel post parietem, modo ad partes praecipuas Missae advertat. 2° Item, *probabilius*, qui est in cubiculo, vel in domo proxima, ex qua, per fenestram vel januam, altare aut assistentes videat, aut partes Missae distinguat, dummodo parvum sit spatium inter ecclesiam et locum in quo est. — Secus autem, si magnum spatium aut platea intercedat, ut *communius* docetur. (*S. Lig.* n. 312.) 3° Non assistit Sacro qui e longe manet, etsi templum, altare, turbam videat; quia in usu communi dici non potest audire et adesse *moraliter*. Spatium autem triginta passuum ab altari, vel a turba assistentium non adeo magnum videtur, ut impediat quominus quis Sacro adsit. (Id tamen *S. Lig.* merito non admittit. *H. A.* n. 35.)

Quaesita:

342. — *Quaer.* 1° Quaenam omissio reputanda sit gravis aut levis in Missa?

R. Non facile determinari potest; quamvis enim, juxta omnes, tertia pars Missae sit notabilis, non tamen constat quae sit tertia pars, cum pars notabilis non tantum a diuturnitate, sed maxime a dignitate dijudicari debeat. Haec tamen juxta communem sententiam statui posse videntur:

1° Grave est omittere omnia usque ad offertorium *inclusive*. Leve autem certo est omittere omnia usque ad epistolam *exclusive*, et *probabilius* etiam *inclusive*; imo *probabiliter* etiam, juxta S. Lig. n. 310., usque ad evangelium *inclusive*, licet S. Doctor oppositam sententiam ut *probabiliorem* habeat. Ratio horum est, quia quae praecedunt proprie ad sacrificium non pertinent, sed sunt tantum veluti praeparatio ad illud. (*Lugo*... etc.) 2° Grave est, juxta *omnes*, omittere omnia ante evangelium, et simul omnia post communionem; non vero omittere sola illa quae communionem sequuntur, imo nec omittere omnia ante epistolam et omnia post communionem. (*S. Lig.* n. 310. — *Lacroix*, n. 666.) 3° Gravis habenda est omissio canonis a consecratione usque ad *pater*, *exclusive*, quia est pars notabilis diuturnitate et dignitate. Levis autem reputatur omissio *offertorii*; item omissio *symboli* et *praefationis*, etiamsi decantentur, quia haec ad essentiam Missae non pertinent. (*S. Lig.* ibid.) Evangelium autem *S. Joannis* in fine *probabiliter* non est pars Missae, quia ante illud jam dimittitur populus per benedictionem. 4° Grave est omittere consecrationem et communionem; imo et solam consecrationem, quia est pars dignissima in qua, saltem praecipue, consistit sacrificii ratio; quinimmo probabilius grave est uni tantum consecrationi non adesse, quia essentia sacrificii *probabilius* in utraque specie consistit. (*H. A.* n. 33.) (1).

343. — *Quaer.* 2° An praecepto satisfaciat audiens duas dimidias missas a diversis sacerdotibus tum *simultanee*, tum *successive?*

R. ad 1um *Neg.* omnino. Ratio deducitur ex interpretatione communi legis, quae confirmatur propositione 53a ab *Innoc. XI.* damnata. (*H. A.* n. 34.)

R. ad 2um Distinguendo: 1° *Neg.* si consecratio et communio non sint in eadem parte. Ratio est probabilius, quia Ecclesia praecipit fidelibus ut intersint integro et perfecto sacrificio. Illud autem non habetur, nisi tum consecratio, tum communio in eadem Missa conveniant. (*H. A.* ibid.)

(1) Assistentia autem moralis, eo sensu quod religiosa sit et pia, in attentionem recidit.

(1) Utrum vero solam communionem praeterire sit grave, controvertitur: affirmativa sententia videtur probabilior; essentia enim sacrificii probabilius in consecratione simul et sumptione consistit. (*H. A.* ibid.)

2° *Affirm.* autem *probabiliter*, si consecratio et communio in eadem dimidia parte Missae reperiantur, quia tunc ratio integra sacrificii in eadem parte habetur. (*S. Lig.* n. 311. — *Lugo.* — *Azor*, contra *plures.*)

344. — *Quaer.* 3° An teneatur reliqua audire qui post consecrationem advenit?

R. Neg. probabiliter, quia deficit jam essentia sacrificii, et proinde cessat obligatio illi assistendi, cum praeceptum sit de audienda Missa, et non de audienda ejus parte. (*Mazotta et alii* contra *Collet.*) — Attamen essentia opposita gravi etiam innititur fundamento, quia audiri potest pars notabilis caeremoniae ab Ecclesia praeceptae. Hanc secundam sententiam dicit S. Lig. n. 310. valde probabilem et in praxi sequendam; primam tamen probabilem appellat.

Quaer. 4° An qui omittit levem partem Missae teneatur supplere si possit?

R. Affirm. probabilius (nisi de parte valde exigua agatur), quia Missam integram audire tenetur. (Sic *S. Lig.* n. 310. — *Salm.* contra *alios.*) Caeterum, ratio sat levis ab illa obligatione supplendi eximere potest.

II. Attentio mentis.

345. — Attentio ad Missam duplex distinguitur:

1° Attentio *interna*, qua quis actu advertit et animum applicat ad ea quae a sacerdote peraguntur. 2° Attentio *externa* quae in eo consistit, ut ille, qui audit Sacrum, non ponat actionem externam impedientem mentis applicationem, ut esset, v. gr., confabulari, pingere... etc...

Attentio interna etiam triplex est: 1° alia ad verba et ad actiones sacerdotis; 2° alia ad sensum verborum et mysteriorum; 3° alia ad Deum ipsum per preces piasve meditationes.

Principia:

346. — I. Requiritur omnino attentio saltem externa ad Missam valide audiendam; quia nullo modo dici potest Sacro interesse qui ponit actiones cum attentione interna incompossibiles; imo ille impudenter Deo et Ecclesiae illudit. (*Ita omnes.*)

II. Sufficit certo attentio interna quaelibet ex tribus modo expositis, scilicet: sive sit ad verba, sive ad sensum aut ad Deum in genere. Ratio est, quia per quamlibet sufficienter applicatur mens ad cultum divinum, qui per sacrificium intenditur, nec a rudibus perfecta applicatio requiri potest.

III. Requiritur certo attentio interna, saltem sub veniali, ex religione, secluso Ecclesiae praecepto; quia id postulat reverentia debita Deo et mysteriis quae peraguntur. — Nulla autem oratio vocalis absolute requiritur; quia assistentia religiosa Deum honorat, et nihil aliud praescriptum habetur. (*S. Lig.* n. 313.)

In praxi tamen fidelibus, praesertim rudibus, enixe suadendum est, ut orationes aliquas recitent, imprimis orationes consuetas pro Missae auditione, vel rosarium beatissimae Virginis; ne nimiis distractionibus exponantur.

Quaesita:

347. — *Quaer.* 1° An requiratur necessario attentio interna sub gravi ratione praecepti Missam audiendi?

R. Controvertitur. I^a Sententia *communis et probabilior affirmat.* Ratio est, quia praecipitur ab Ecclesia actus religiosus quo Deus colatur, qualis non est sola praesentia physica. Ecclesia igitur, praecipiendo directe actum exteriorem auditionis Missae, videtur praecipere indirecte attentionem saltem aliquam, tanquam conditionem sine qua non consisteret actus externus formalis. (*Ita S. Thomas*, *Billuart*, *Elbel*, *Salm.* et plerique *recentiores.*)

II^a Sententia *negat.* Ratio est, quia assistentia cum attentione mere externa est actus sufficienter religiosus, nec constat aliud ab Ecclesia praecipi. (*Ita Lugo*, *Lacroix*, et dicit *probabile S. Lig.* n. 313., etsi oppositum *probabilius* dicat. Ei assentit *DD. Gousset*, n. 553.)

Caeterum, in praxi non apparet tanta differentia inter utramque sententiam. Etenim juxta priorem sententiam sufficit omnino attentio in gradu remisso, nempe ad praecipuas Missae partes; juxta posteriorem vero requiritur: 1° pius animae motus, seu vera intentio honorandi Deum; 2° attentio talis, ut assistens Missae rationem sibi reddere possit quod reapse Sacro assistat; et consequenter, ut saltem in confuso ad praecipuas partes illius advertat. Hinc, non facile arguendi sunt fideles de culpa gravi ob de-

fectum attentionis sufficientis in Missa, sed potius amanter adhortandi sunt ut pie et sedulo ad divina mysteria animum intendant.

348. — *Quaer.* 2° An satisfaciat praecepto qui tempore Missae peccata confitetur?

R. Neg., saltem, si confessio sit prolixa, id est, si toto tempore aut majori parte Missae perduret; quia deest tum attentio interna, tum etiam externa: qui enim confitetur suas culpas, rei personam agit, non offerentis sacrificium cum sacerdote, nec Missam audire censetur. (*Ita S. Lig.* n. 314. — *Lugo*, *Collet* etc... contra *plures.*)

Quaer. 3° An satisfaciat praecepto Ecclesiae clericus recitans breviarium tempore Missae?

R. Affirm. Ratio est, quia recitatio officii divini non impedit quominus quis possit interesse sacrificio Missae, et ad id animum applicare. Aliunde constat posse plura praecepta adimpleri una eademque actione et eodem tempore, si illa actio ad varios fines dirigi potest. (*Ita communiter* cum *S. Lig.* n. 309. — *De Leg.* n. 106.)

Resolves:

349. — 1° Satisfaciunt praecepto ministrantes Missae; satis enim attendunt exhibendo suum ministerium, quo actualiter ad sacrificium cooperantur. Idem dicendum est de sacristis, musicis organicis, tympanistis, etc.; quia eorum actus ad Dei cultum referuntur, nec necessario impediunt attentionem ad ea quae in altari peraguntur. (*S. Lig.* n. 317.) 2° Satisfaciunt, qui eleemosynam colligunt, eulogias distribuunt, modo ad Missam simul attendant. (*S. Lig.* n. 317.) Si autem praevideant se hanc attentionem praestare non posse, aliam Missam prius aut posterius audire debent, si commode possint. 3° Satisfaciunt, qui conscientiam tempore Missae discutiunt ut confiteantur, sacramentalem poenitentiam persolvunt, aut etiam orationem debitam faciunt; quia his mens ad Deum dirigitur, et aliunde duplici praecepto simul satisfieri potest, si res praeceptae possint eodem tempore praestari. (*Ita communiter* contra *plures.*) — Item qui legunt librum aliquem spiritualem, non tamen historias licet spirituales animo discendi stylum. (*S. Lig.* n. 314.) 4° Satisfaciunt etiam, qui involuntarie distrahuntur. Dormitans autem interdum inter Sacrum satisfacit, aut saltem non graviter delinquit, modo advertat ad id quod fit. (*S. Lig.* n. 316.) 5° Non autem satisfaciunt qui de re seria confabulantur per notabilem Missae partem, vel imagines attente considerant, apparatus templi oculis lustrant, inscriptiones aut alia profana legunt, scientias meditantur, pingunt aut alia similia peragunt, nisi haec fiant interruptim, ita ut attentionem internam non omnino tollant. (*S. Lig.* n. 317, 312.)

III. De Loco debito.

Quaestio duplex est circa locum audiendae Missae: 1° An praecepto satisfieri possit in oratoriis privatis? — 2° An sit obligatio assistendi Missae in parochia, seu Missae parochiali?

I. Quoad oratoria privata.

350. — Oratoria privata sunt sacella in domo privata erecta ex privilegio a summo Pontifice concesso, ut ibi peragantur divina mysteria. — Non autem oratoria privata censentur ea, quae de licentia Episcopi erecta sunt in seminariis, conservatoriis, nosocomiis, monasteriis, et etiam in domibus privatis, modo in istis ingressus in via publica pateat. (*S. Lig.* l. 6. n. 357.)

Certum est satisfacere praecepto in oratorio privato omnes qui in indulto comprehenduntur, nempe dominum oratorii cum suis et familiaribus, qui expensis domini vivunt et ejus servitio addicti sunt. Excipiuntur dies festorum praecipuorum, nempe Paschatis, Pentecostes, Natalis Domini, Ascensionis, Assumptionis, Festi S. Petri, et Omnium Sanctorum.

Non autem satisfaciunt extranei, juxta communem sententiam cum *S. Lig.* n. 319., contra *Busemb.* — Constat enim ex verbis indulti, quod ordinarie sic sonat: *Volumus ut qui de familia non sunt, non censeantur liberi ab obligatione audiendi Missam in Ecclesia.*

351. — *Quaer.* An teneatur dominus uti privilegio si ecclesiam adire non possit?

R. Affirm., si sacerdotem commode habere valeat. Ad hoc enim obligatur

procurare, ut sacerdos adsit ad celebrandum, ne tum ipse, tum alii familiares et propinqui, qui ad ecclesiam accedere nequeunt, sacrificio Missae interesse prohibeantur. (*S. Lig.* ibid., et *alii contra plures.*)

II. Quoad Missam parochialem.

352. — I. Certum est extitisse olim obligationem assistendi Missae parochiali, saltem semel *tribus dominicis continuis;* constat ex antiquissima et universali consuetudine Ecclesiae, innumeris decretis conciliorum particularium confirmata, praesertim conc. Eliberitani, can. 21. an. 313.; Sardicensis, can. 14 et 15. an. 347. Item ex *Bened. XIV. de syn.* lib. 11. c. 14. n. 7.

II. Certum est juri antiquo derogatum fuisse partialiter per privilegia Regularibus concessa etiam post conc. Trident. Constat praesertim ex constitutione *Pii V.: etsi mendicantium*, an. 1567. — *Christi fideles audiendo Missam et alia divina officia in ecclesiis fratrum hujusmodi* (mendicantium) *diebus dominicis et festis praecepto Ecclesiae satisfecisse censeantur.*

III. Certum est autem eidem juri antiquo universaliter derogatum esse generali consuetudine contraria legitime praescripta (*si forte Gallia excipiatur*). Constat 1° ex testimonio plerorumque Theologorum, 2° praesertim ex *Benedict. XIV. de Synod. Dioeces.* l. 11. c. 14., ubi asserit decretis conciliorum et summorum Pontificum, obligationem statuentibus, derogatum fuisse contraria consuetudine; imo Episcopum poenis adigere non posse subditos ad Missam neque ad concionem in parochia audiendam, sed tantum illos exhortandos esse, et ideo constitutiones Episcopi Midensis hac de re latas ex sacrae congregationis Conc. Trident. sententia reformatas fuisse.

353. — *Quaer.* An in Gallia urgeat adhuc praedicta obligatio?

R. Negandum videtur, saltem *probabilius.* Ratio est, quia jus antiquum penitus abrogatum est consuetudine universali, quae constituit quoddam jus commune, contra quod insurgere nequeunt Episcopi, ut declaravit *Bened. XIV.* ibid. et proinde si insurgant propria auctoritate *illicite* et *invalide* agunt, cum potestatem ipsis a canonibus traditam excedant. — *Ita DD. Gousset, Justification de S. Lig.* p. 255., et *in Theolog.* n. 555. — *DD. Bouvier, de* 3. *praecept.* art. 3. — *De Devie* in rit. *Bellicensi*, etc. Et sic declaravit concilium Remense hoc anno 1850 perhabitum tit. 3. c. 6.

In praxi sane fideles valde adhortandi sunt, ut Missae parochiali et concionibus frequenter intersint, sed sub obligatione stricta ad id non sunt adigendi; attamen gravi culpa excusari nequeunt fideles cujusvis regionis aut nationis, qui, instructione christiana necessaria carentes, semper aut plerumque Missae parochiali interesse negligunt, in qua tantum instrui possunt.

§. II.

De causis a Missa excusantibus.

354. — Excusat a Missa audienda quaevis causa mediocriter gravis, seu quae involvit notabile incommodum vel damnum in bonis animae vel corporis proprii vel proximi. Constat ex communi interpretatione, et consuetudine quae est optima legum interpres. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 324.)

Resolves:

355. — 1° Excusantur aegroti, infirmi, convalescentes, quibus obest foras prodire. Item qui infirmos custodire debent. (*S. Lig.* n. 325.)

2° Excusantur viatores, quibus non occurrit ecclesia in qua Sacro intersint, aut non possunt iter interrumpere, ex eo quod rhedarii publici, vel socii itineris, sibi valde utile iter inceptum prosequentes, sistere abnuunt.

3° Excusantur qui custodiunt gregem vel domum, aut qui cibos parare debent aut similia necessaria peragere; si autem plura fiant Sacra, hi omnes Missam successive audire debent, quantum fieri potest. (*S. Lig.* n. 326.)

4° Excusantur matres et nutrices, quae neminem habent cui relinquant parvulos, nec eos ad ecclesiam ducere possunt sine magna adstantium perturbatione. Si sint duo conjuges tantum, alternis vicibus circiter Sacro interesse debent. (*S. Lig.* ibid.)

5° Excusantur saepe qui ab ecclesia

longe distant, ita ut ad eam accedere non possint sine magna difficultate, praesertim hiemali tempore.

6° Excusantur famuli, si ministerium suum omittere non possint sine gravi detrimento domini, aut si ab eo prohibeantur, nec alium dominum facile invenire queant. Sedulo tamen procurare debent ut impedimenta quam citissime removeant, si possint. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 327. — *Reuter*, n. 288.)

Quaesita:

356. — *Quaer.* 1° Quaenam distantia excuset a Missa?

R. Non potest absolute assignari, sed ex adjunctis personarum, locorum et temporum determinandum est. Sed regulariter excusat distantia trium milliarium, aut iter pedestre unius horae cum quadrante, et minus si plueret aut ningeret, aut adesset alia causa. (*H. A.* n. 41. — *S. Lig.* n. 329.)

357. — *Quaer.* 2° An excusetur a Missa infirmus in dubio utrum incommodum sit sufficienter grave ad illum eximendum?

R. Affirm., saltem *probabiliter*, quia in tali dubio est certum periculum gravis damni. (*S. Lig.* n. 325., *Lugo, Lacroix*, etc., contra *plures.*)

Quaer. 3° An excuset occasio lucri notabilis faciendi?

R. Affirm. satis probabiliter, quia praecepta Ecclesiae non obligant sub incommodo valde gravi, ut constat ex dictis in *Tract. de leg.* n. 99. Sed hujusmodi lucrum omnino extraordinarium esse debet. (*S. Lig.* n. 332. — *Elbel*, n. 368. etc., contra *plures.*)

CAPUT II.

DE IIS QUAE DIEBUS DOMINICIS ET FESTIS PROHIBENTUR.

Agendum: 1° de operibus diebus festis prohibitis; 2° de causis ob quas aliquando permitti possunt.

ARTICULUS I.

DE OPERIBUS QUAE DIEBUS FESTIS PROHIBENTUR.

358. — Triplicis generis opera distinguenda sunt: 1° Opera *servilia* seu corporis, quae a servis seu mercenariis fieri solent. — 2° Opera *liberalia* seu animi, quae a personis liberis ordinarie exercentur. — 3° Opera *communia* seu naturalia, quae ab omnibus indiscriminatim fiunt. — 4° Distinguuntur etiam opera *forensia*, quae ad forum judiciale aut mercatum spectant. (*S. Lig.* n. 272.)

Principia:

359. — I. Prohibentur sub gravi, per se, omnibus fidelibus opera servilia proprie dicta diebus dominicis et festis integris, id est, tota die naturali, de media nocte ad mediam noctem. Constat ex *jure canonico*, c. 8., *de feriis*, ex consuetudine et praxi perpetua Ecclesiae.

II. Prohibentur etiam opera forensia, nempe actiones forenses, quae cum apparatu judiciali habentur, ut partes interrogare, testes et advocatos audire, sententiam ferre, etc. Ita ex *jure can.* ibid. Excipe tamen casum, in quo causa criminalis jam incepta interrumpi nequeat sine gravi incommodo vel damno multorum. (*S. Lig.* n. 284.)

III. Pariter ex eodem jure prohibentur mercatus, nundinae, venditiones publicae, et alia similia quae strepitu fiunt. Excipiuntur tamen ob consuetudinem generaliter receptam nundinae ad certum diem constitutae, si in diem festum incidant. — Sic declaravit *Benedict. XIV. Const. ab eo tempore*, etc. (Vide *S. Lig.* n. 286.)

IV. Licita sunt opera *liberalia*, opera *communia*, et opera aliqua quae videntur *servilia*, sed requiruntur ad quotidianum usum, victum, necessitatem et dispositionem corporis, vestium, vel domus, ut coquere cibos, sternere lectos, verrere domum, et alia quae commode differri non possunt aut non solent. Ita ex praxi communi et omnium sensu.

Resolves:

360. — 1° Prohibentur diebus festis opera ruralia, ut arare, terram effodere, serere, metere, vineas colere, etc. Item opera artium mechanicarum, v. gr., artis caementariae, ferrariae, lignariae, sartoriae, sutoriae, tectoriae, etc. Item pleraque opera quae ad artem typographicam concurrunt. Excipiunt probabiliter characterum collocationem. (*Elbel*, n. 401. — *Layman.* — *Sporer.* — *Tambur.* — *S. Lig.* n. 282.) 2° Non

licet etiam ea facere quae levem laborem exigunt, et quae a monialibus confici solent, v. gr., rosaria, scapularia, imagines cereas, flores artificiales, etc., quia haec in usu communi inter opera servilia adnumerantur. Attamen, cum isti labores et alii similes leviusculi sint, nec animum valde occupent, neque corpus admodum defatigent, juxta plures permitti possunt, modo ultra duas horas non producantur. Similiter iidem excusant ancillas quae in familiis occupantur in decerpendis rosis decorticandisve pomis, etiam seclusa ulla urgenti necessitate. — Sic *Elbel*, n. 408., *Bonacina, Filliucius*, etc. Sed potius dicendum videtur in his operibus majus temporis spatium requiri, ut adsit culpa lethalis. Ita opinatur *S. Lig.* n. 282. — Non sunt tamen de ulla culpa arguendi qui in talibus occupationibus exiguo tempore die festo vacant. 3° Licite ex recepta consuetudine venduntur et emuntur in officinis publicis esculenta, poculenta, calceamenta, candelae, panni ad vestes conficiendas et alia hujusmodi. Attamen mercatores debent officinas suas claudere, ut ostendant se diem dominicam ab aliis diebus distinguere. 4° Licite venduntur et emuntur domus, equi, boves, aliaeque merces, sive praesentes, sive absentes, sive in parva, sive in magna quantitate, etiamsi in hoc notabile tempus impendatur, dummodo haec fiant inter privatos. 5° Tolerantur etiam aliquibus in locis publicae venditiones sub hasta, diebus dominicis, peractis divinis officiis; quia aliis diebus pauciores essent concurrentes, etc. Toleratur ut mercatores rerum parvi momenti *(Gallice petits merciers)* ex uno loco in alium merces deferant, ostendant et vendant. *(DD. Bouvier.)*

Quaesita :

361. — *Quaer.* 1° An liceat scribere vel transcribere die festo?

R. Ad 1um. *Affirm.*, quia hoc opus omnino liberale est, cum in ea actione praecipue animus agat. *(Ita omnes.)*

R. Ad 2um. *Affirm.* etiam *probabilius*, quia transcribere sicut scribere ordinatur ad mentem instruendam. (*Ita communiter* cum *S. Lig.* n. 279., contra *Billuart* et alios.)

Hinc, 1° licet etiam exarare delineationes artificum et fabrorum, notas musicorum efformare, imo et lineas praevias ducere, modo hoc opus immediate transcriptionem notarum praecedat. *(Elbel*, n. 480. et *alii.)* 2° Pariter fas etiam est libros corrigere, sive id fiat delendo lineas, sive superposita charta conglutinata. Licet enim hoc servile videatur, accessorium tamen est, cum *per accidens* ab ipso corrigente fiat. (*Elbel*, n. 401. etc.)

362. — *Quaer.* 2° An liceat sculpere vel pingere?

R. Ad 1um. *Neg. per se*, quia sculptura inter artes mechanicas communiter habetur. (*S. Lig.* n. 280. — *H. A.* n. 10.) *Probabiliter* tamen excipiendi sunt casus in quibus de sola operis perfectione agitur.

R. Ad 2um *controvertitur.*

I^a Sententia *affirmat*, quia pictura est ars liberalis vel saltem media inter liberales et serviles; est enim quid scriptioni simillimum; modo tamen pictura fiat sine magno apparatu, qualis habetur colores miscendo, tabulas praeparando, etc. *(Ita Layman, Azor, Sporer.)*

II^a Sententia *negat*, quia dici nequit actio liberalis, cum non dirigatur ad animum excolendum, ut scriptura tendit, et quia pingere simillimum est ac sculpere, quod opus servile est. (*Ita Salmant, Sanchez, Suar.*, etc.) — Utramque sententiam merito *probabilem* dicit *S. Lig.* n. 280.

Quaer. 3° An vero imagines acu pingere liceat?

R. Controvertitur. Excusant multi: id enim magis refertur ad exercendum ingenium quam ad operandum. (*S. Lig.* n. 281.)

363. — *Quaer.* 4° An liceat venari, piscari, aucupari?

R. Affirm., quia haec non sunt opera servilia, et consuetudine tolerantur, modo non fiant magno labore, conatu, strepitu vel apparatu. (*S. Lig.* n. 283. et *alii communiter* contra *paucos.*)

Quaer. 5° An liceat iter agere pedibus, equo, curru? — Item an liceat ducere currum vel jumenta onusta?

R. Ad 1um *Affirm.* Ex praxi universali aperte constat. Sententia opposita relinquenda est ut antiquata, ait *S. Lig.* n. 275., post *Roncaglia*. Pariter licet uti lectica ab hominibus portata in locis, ubi viget talis consuetudo. (*S. Lig.* ibid.)

R. Ad 2um *controvertitur.* Sententia

nunc *probabilior affirmat* esse licitum, non solum ad iter inceptum continuandum, sed etiam ad illud inchoandum. Ratio est, quia in tali opere aurigae tempus notabile non insumunt. Si vero aliquando notabile sit, facile excusantur, sive gravis damni vitandi causa, sive publicae utilitatis procurandae, sive consuetudinis quae in contrarium invaluit. (*S. Lig.* n. 276.)

364. — *Quaer.* 6° An liceat molere die festo?

R. Affirm. probabilius, si mola volvatur aqua vel vento, quia parvus vel fere nullus labor requiritur. Secus autem, si jumentis agatur, nisi parva sit hominis cooperatio. (*S. Lig.* n. 277., *Lacroix*, *Tambur.*, etc.)

Quaer. 7° An liceat tonsoribus die festivo barbam radere?

R. Affirm. Ratio 1° ex generali consuetudine deducitur; 2° quia plerumque solis diebus festis opifices et rustici praesertim eorum officinas petunt, ut barba eis radatur. Si igitur hi postulantibus operam non praeberent, magno ipsorum detrimento derelinquerentur. (*S. Lig.* n. 290. *et alii communiter.* — Vide *Bened. XIV.* Inst. 43.)

365. — *Quaer.* 8° Quaenam materia sit gravis in opere die festo peracto?

R. 1° Si labor sit *valde servilis*, labor *duarum horarum circiter* materia gravis a multis censetur.

R. 2° Si sit *leviter servilis*, requirunt multi saltem tres horas. *S. Lig.* n. 305., pluribus sententiis allatis, magis accedit sententiae La Croix generaliter concludentis: quod communior et probabilior nunc est sententia, non esse mortale, nisi laboretur saltem multum ultra duas, puta duas horas cum dimidia. Et *H. A.* n. 25. addit cum *Mazzotta* excusari etiam majus temporis spatium ex aliqua necessitate. Addit n. 307.: In forensibus et judicialibus materiae quantitatem desumi non ex quantitate temporis, sed ex qualitate operis.

Quaer. 9° An peccet graviter qui die festo mandat sex famulis ut laborent per horam?

R. Neg. probabilius, per se, sive famuli laborent simul, sive successive, quia opera famulorum non uniuntur in unum, et singuli tantum venialiter peccant; ergo venialiter tantum peccat dominus eos ad opus inducens sub veniali culpa vetitum. (*S. Lig.* n. 306., et *alii communiter* contra *plures.*)

Nota. In variis casibus, resolvendis in hac materia, consuetudini sive generali, sive particulari, statutis etiam locorum multum tribuendum est.

ARTICULUS II.

DE CAUSIS OB QUAS OPERA SERVILIA ALIQUANDO PERMITTI POSSUNT.

Tres praecipuae numerantur, scilicet caritas, pietas, necessitas.

366. — I. *Caritas erga proximum.* Hinc licet die festo: 1° Facere quod est necessarium ad infirmos sublevandos; — 2° fodere sepulturam ad mortuum sepeliendum; — 3° laborare pro aliquo paupere determinato, cui ratione gravis necessitatis laborare liceret; non tamen pro pauperibus in genere. (*S. Lig.* n. 294. — *H. A.* n. 17.)

II. *Pietas erga Deum.* Licet ob pietatem: 1° Facere omnia opera proxime ad cultum Dei inservientia, ut ornare templum, altare, etc. — 2° Verrere ecclesiam, et alia agere quae ad ejus munditiem pertinent. Non autem licet ecclesiam aedificare, reparare, lapides ad hoc secare, ornamenta facere, etc., quia haec remotius ad servitium divinum inserviunt. (*S. Lig.* n. 292, 293. — *H. A.* n. 17.)

367. — III. *Necessitas*, sive propria, sive aliena, sive animae, sive corporis. Hinc, 1° Excusantur pauperes qui aliter se suosque alere non possint; modo privatim et secluso scandalo laborent. — 2° Excusantur omnes quorum opera incepta interrumpi nequeunt sine magno damno, ut fundentes ferrum, etc. — 3° Pistores qui panem recentem habere debent ut ementibus satisfaciant. — 4° Sartores qui conficiunt vestes funebres aut nuptiales, quas neque per se neque per alios ante festum perficere valent. — 5° Agricolae qui, aut ob praeteritam, aut imminentem pluviam fenum vel segetes vertunt, ligant, vehunt. — 6° Famuli ad laborandum coacti, si alium dominum facile et cito invenire sine magno incommodo non possint. (*S. Lig.* n. 296, 298.)

Non autem excusandi, imo severe redarguendi sunt, qui saepius post mediam noctem inceptum laborem in diem festum protrahunt, etiam praetextu necessitatis,

quia plerumque illa necessitas ipsis voluntaria est; cum saepissime in ea se constituant, quod plura opera perficienda assumant ad certam diem quae explere non possunt, vel quia recusant adhibere eum numerum operariorum quem opus requireret, vel quia intra hebdomadam rebus inutilibus tempus terunt. Facilius excusares illos quibus opus, perficiendum ad diem festum sequentem, traditum die praecedenti fuisset.

DE IV° DECALOGI PRAECEPTO.

„Honora patrem tuum et matrem tuam.“ *Exod.* XX, 12.

Hoc praeceptum *primario* et *directe* respicit obligationes filiorum erga parentes suos; *secundario* autem et *implicite* spectat obligationes parentum erga filios, nec non obligationes mutuas aliorum superiorum vel inferiorum.

CAPUT I.

DE OBLIGATIONIBUS FILIORUM ERGA PARENTES.

368. — Filii erga parentes specialissima obstringuntur obligatione. Tria autem officia parentibus a filiis exhibenda sunt titulo pietatis, amor videlicet, reverentia et obedientia. Triplicem enim respectum habent parentes ad filios, nempe ratione causae, ratione praeeminentiae, et ratione regiminis. Consequenter filii eos amare debent ut suae existentiae causam, revereri ut superiores, eisque tanquam rectoribus a Deo legatis obedire.

I. Amor.

369. — Filii parentes amare debent amore tum *interno*, ipsos pio et benevolo cordis affectu prosequentes, tum *externo*, omne malum et injuriam notabilem ab ipsis propulsantes, nec non externae benevolentiae signa eis exhibentes, iisque in necessitate constitutis pro facultatibus subvenientes. Constat de jure naturali. Quamvis igitur genitores nostri defectus quantumvis graves habeant, et quovis modo erga nos egerint, eis tamen debemus vitam et conservationem, quod omnium sane beneficiorum maximum est. Hinc, *Eccl.* VII, 29.: *Honora patrem tuum, et gemitus matris tuae ne obliviscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses: et retribue illis, quomodo et illi tibi.*

Resolves:

370. — 1° Peccant graviter filii contra virtutem pietatis, praeter peccatum contra caritatem, si parentes interius odio habeant, aut exterius signa odii ipsis exhibeant, aut nullos amoris sensus ipsis manifestent; si eos aspere tractent, vel torvis semper oculis intueantur, perinde ac si odio haberent.

2° *A fortiori*, si malum eis exoptent, et ipsam mortem, ut liberius vivere, vel haereditate eorum potiri possint, vel ut cura et custodia eorum liberentur; si ipsis coram aliis graviter detrahant; si vi, dolo aliisve injustis mediis a condendo testamento illos impediant, etc.

3° Item, si eos ad iram provocent et gravem tristitiam absque justa et gravi causa ipsis afferant, praesertim si eos contristent usque ad lacrymas, saltem si ad lacrymandum non sint multum faciles. Sic enim in *Prov.* XIX, 26.: *Qui affligit patrem, et fugat matrem, ignominiosus est et infelix.* — Et *Eccl.* III, 18.: *Est maledictus a Deo qui exasperat matrem.*

4° Si parentibus graviter egenis alimenta et alia necessaria non subministrent, cogentes eos ad mendicandum, aut ad exercendam artem ipsorum statui indecoram; si eos infirmos, afflictos aut senio confectos non visitent, vel eis non compatiantur, opemque illis ferre renuant; praesertim vero, si illis non subveniant in necessitatibus spiritualibus, negligentes ipsis articulo mortis sacramenta administrari, etc. Tandem si, ipsis vita functis, non curent ut exequiae, Sacra et Ecclesiae solemnitates, modo eorum conditioni congruo, persolvantur. (*S. Lig.* n. 333.)

II. Reverentia.

371. — Filii parentibus exhibere debent reverentiam tum internam, quae consistit in eo quod illos agnoscant tanquam superiores, et ideo timorem reverentialem erga eos habeant, tum externam, quae in verbis, signis et factis sita est. Hinc, *Eccl.* III, 9.: *In opere et sermone et omni patientia honora patrem tuum.* Et 8.: *Qui timet Dominum honorat parentes, et quasi dominis serviet his qui se genuerunt.* — *Deut.* XXVII, 16.: *Maledictus qui non honorat patrem*

suum et matrem, et dicet omnis populus: Amen.

Resolves:

372. — 1° Graviter peccant filii, si parentes percutiant, etiam leviter, sed injuriose. Hoc enim crimen adeo visum est atrox praeteritis etiam temporibus, ut olim apud Hebraeos morte plecteretur qui illud admisisset (*Exod.* XXI, 15.): *Qui percusserit patrem suum, aut matrem suam, morte moriatur.* — Item, si voluntatem percutiendi ostendant, v. gr., in eos manum attollendo, vel baculum aut aliud instrumentum ad percutiendum arripiendo. Item, si minas ipsis quovis modo intentent, etc.

2° Graviter peccant si parentibus maledicant, ut patet ex verbis *Exod.* XXI, 17.: *Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur.* — Si convicia in eos conjiciant, eosque injuriis aut verbis contumeliosis, vel quibus sciunt graviter eos offendendos esse, afficiant; si ipsis graviter illudant risu, subsannationibus, gesticulationibus, improperiis, derisionibus, aspectu torvo, etc., modo tamen haec ex despectu, non vero ex levitate, aut simplici rusticitate fiant. Sic enim *Prov.* XXX, 17.: *Oculum qui subsannat patrem... effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilae.*

3° Graviter peccant *per se loquendo*, si valde superbe et amare eos reprehendant, contradictionibus exasperent, vel asperis verbis alloquantur, vel sine causa moerore eos afficiant, et a fortiori si usque ad iram gravem eos provocent; si eis signa reverentiae consueta juxta morem patriae aut conditionis suae studiose recusent, v. gr., si non assurgant, ipsis advenientibus, aut caput non detegant, aut illos non salutent, modo tamen ex his parentes se graviter offensos existiment.

4° Item, si eos pauperes, miseros, male vestitos despiciant, aut erubescant, aut agnoscere recusent, aut ut incognitos et extraneos habeant. Secus tamen, si fingant eos non agnoscere, secluso contemptu et superbia, sed justa de causa, v. gr., ad vitandum grave incommodum quod incurreret filius si parentes ejus noscerentur, etc. (*S. Lig.* 334.)

373. — *Quaer.* An graviter peccent filii percutiendo aut male et irreverenter habendo parentes hebetes, amentes, prae senio delirantes, ebrios, etc.?

R. Affirm., si ex malitia aut contemptu agant, quia jure naturae reverentia in omnibus stricte parentibus debetur. Patet etiam exemplo infelicis Cham, filii patriarchae Noë, qui maledictus fuit a patre et a Domino ipso, ex eo quod irreverenter erga patrem ebrietate captum egisset. — Secus tamen, si objurgatio vel aliqua paulo severior tractatio sit necessaria ad parentes ratione carentes cohibendos.

III. Obedientia.

374. — Filii parentibus obedientiam praestare debent in omnibus licitis et honestis rebus ad eorum curam pertinentibus, dum sub eorum potestate versantur. Constat ex jure naturali et ex Scriptura (*Ephes.* VI, 1.): *Filii, obedite parentibus vestris in Domino; hoc enim justum est.* — *Coloss.* III, 20.: *Filii, obedite parentibus per omnia; hoc enim placitum est in Domino.*

Resolves:

375. — 1° Graviter peccant filii, si in re gravi spectante ad mores, animae salutem, et domus gubernationem, parentes audire nolint, nisi inconsideratio vel aetatis defectus illos excuset.

2° Graviter peccant si prava consortia, si aleas aliosve hujusmodi lusus, aut loca periculosa, ut popinas, choreas, theatra, aut alia similia, non obstante seria parentum prohibitione, frequentent; peccant praesertim filiae quae cum procis conversantur, vel noctu domo egrediuntur, vel solae juvenes alloquuntur.

3° Graviter peccant si, neglecto parentum mandato, sacramenta, officia et preces notabiliter omittant; si operam dare nolint litteris aut artibus statui suo congruentibus, sicque tempus absumant, et expensas pro ipsis factas inutiles reddant.

4° Item, si ea, quae ad bonum regimen, pacemque familiae multum spectant, exequi recusent, vel si omnia pro nutu suo administrare velint, spreta parentum auctoritate, praesertim si arroganter et superbe respondeant: *Non faciam, age negotia tua.* — *Nihil habes mihi prae-*

cipiendum. — *Taedium et fastidium mihi affers*, etc.

5° Non raro tamen in praxi a peccato gravi excusari potest inobedientia filiorum ob animi levitatem, inadvertentiam, vel ob quamdam negligentiam humanam, et saepissime ob parvitatem materiae. Imo, saepe ab omni culpa immunes censeri debent ob defectum praecepti rigorosi ex parte parentum. Ut enim peccatum, praesertim grave, contra obedientiam committatur, requiritur ut parentes videantur stricte praecipere, non vero solum suadere, sollicitare, aut mentem suam indicare aut exprimere. Dignoscitur autem praeceptum verum injungi ex modo serio quo res praecipitur, et ex aliis adjunctis, v. gr., ex necessitate et magnitudine rei praeceptae, ex poena apposita, et ex modo severo praecipiendi, etc. (*S. Lig.* n. 335.)

6° In rebus autem pravis, filii nec obedire debent, nec possunt. Patet ex jure naturali. Item ex Scriptura sacra. Sic enim *Act. apost.* V, 29.: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* — *Matth.* X, 37.: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me non est me dignus.*

Quaesita:

376. — *Quaer.* 1° An filii teneantur obedire parentibus in electione status?

R. Neg. per se, quia quilibet homo quoad medium tendendi ad Deum ut finem suum ultimum, est omnino independens ab aliis hominibus; et proinde graviter peccant parentes qui filios invitos, etiam indirecte, cogunt ad statum eligendum sive religiosum, sive clericalem, sive conjugalem; vel contra, si eos absque justa causa retrahant.

Dixi *per se*: Secus enim dicendum, si parentes ob graves et rationabiles causas filiis contradicerent, v. gr., si in gravi necessitate constituti egeant subsidio filii, nec illis alio modo succurrere possit, nisi remanendo cum ipsis. *(S. Lig.* n. 335. — *Elbel.)*

377. — *Quaer.* 2° An vero possint filii amplecti statum religiosum, insciis parentibus?

R. Per se affirm. Imo aliquando consultius aget filius, si se divinitus vocatum sentiens ad religiosum vel clericalem statum, atque animadvertens sibi a parentibus injuste aditum interclusum iri, rem eis celet, divinamque voluntatem exequatur. Hoc tamen non est suadendum filiis aetate *minoribus*, cum res non adeo urgeat, nec satis constet de vocatione divina. Si tamen facile et tuto possint parentum consensum obtinere, par est ut non discedant sine parentum benedictione. (*S. Lig.* l. 4. n. 68.)

Quaer. 3° An filii possint, inconsultis parentibus, matrimonium inire?

R. Neg., generatim loquendo, ratione *liceitatis.* Vide dicenda in *Tract. de matrim.* Tom. II. n. 569.

378. — *Quaer.* 4° An possit filius minor nomen dare militiae, invitis parentibus?

R. Potest, *ex codice civili Gallic.* art. 374., modo aetatem duodeviginti annorum attigerit; sed hoc videtur valere tantum pro foro externo, nisi adsint causae sufficientes, v. gr., si filius in domo paterna omnino male tractetur, etc. *(Ita communiter.)*

CAPUT II.

DE OBLIGATIONIBUS PARENTUM ERGA FILIOS.

Filiis a parentibus debentur 1° amor; 2° educatio.

Ratio hujus obligationis in ipsis naturae visceribus et titulo generationis fundatur. Utrumque enim natura docet bruta ipsa quae foetus suos diligunt, iisque necessaria ad vitam conservandam conquirunt.

I. Amor.

379. — Parentes filios prosequi debent amore interno, efficaci et ordinato, ita ut non tantum omne odium animique malevolentiam exuant, sed illos corde diligant, et quantum in ipsis est, ipsorum bonum curent atque prospiciant.

Quemadmodum enim quisque seipsum amare debet, ita parentes filios veluti aliquid sui, carnem de carne sua, sincere diligere tenentur, ita ut post Deum nihil ipsis carius habeant.

Hinc, peccant graviter contra specialem pietatis virtutem parentes:

1° Qui pravo affectu et injusto odio in filios incenduntur, eosque suo aspectu dedignantur, aut gravia mala eis *serio* imprecantur, et in necessitate positis non succurrunt.

2° Qui eos nominibus graviter contumeliosis compellant. Sic enim ansam iracundiae ipsis praebent, eosque faciunt morosos et contumaces, contra illud Apostoli (*Ephes.* VI, 4.): *Parentes, nolite ad iracundiam provocare filios vestros.*

3° Qui occulta eorum delicta sine justa causa manifestant externis. Possunt tamen sibi invicem parentes ea revelare, quia communicant in potestate puniendi, et expedit saepe ut utrique nota sint ratione perversionis filiorum praecavendae, etc.

4° Qui affectu inordinato eos diligunt, ita ut omnia ipsis concedant aut permittant, timentes eos contristari, vel qui bonitate intempestiva utentes remissius erga illos agunt, aut negligunt sive ob segnitiem sive ob benignitatem crudelem, eos praecepto rigoroso, aut aliis mediis efficacibus, a vitiis retrahere.

5° Qui uni prae aliis magis favent sine justa ratione, caeterosque indifferenter intuentur, aut etiam sicut adulterinos habent; haec enim unius prae caeteris dilectio fons est et occasio jurgiorum, rixarum, divisionum et infinitorum malorum.

II. Educatio.

A parentibus filiis procurari debet educatio 1° corporalis; 2° spiritualis.

I. Educatio corporalis:

380. — Educatio corporalis triplicem providentiam a parentibus exigit, scilicet ratione: 1° vitae, 2° victus, 3° status.

I. *Ratione vitae.* Tenentur parentes curam prolis sedulam gerere ab ipsa conceptione, avertere omnia quae ipsi nociva esse possunt, et invigilare ne ulli vitae periculo exponatur.

Hinc peccant *per se* graviter: 1° mulieres quae non cavent ne foetus in utero perimatur inordinatis lasciviis, saltationibus, oneribus gravioribus, cursu aut itinere diuturno, nimia iracundia, aut moerore vehementiore; 2° viri qui praegnantes uxores aspere tractant, gravibus vulneribus afficiunt, aut ipsis majores imponunt labores; 3° conjuges qui non cavent ne parvuli suffocentur, eos adhuc tenerrimos secum in lecto collocando, aut non cavent ne quid mali quomodolibet ipsis eveniat, per aquam, ignem, bestias, ferrea instrumenta, nimium ploratum, etc...

381. — II. *Ratione victûs.* Tenentur parentes filiis procurare ea quae necessaria sunt ad victum, habitationem, vestitum statui et conditioni suae congruum.

Hinc, peccant graviter parentes, 1° qui prolem suam sive legitimam sive illegitimam in xenodochio exponunt, nisi magna necessitas, vel conservatio honoris id exigat; 2° qui filiis necessitatem patientibus non succurrunt, donec ipsi per laborem vel industriam sibi subvenire valeant; 3° qui filios extra domum ejiciunt, dum non possunt adhuc sibi ipsis subvenire, vel qui eos cogunt ad mendicandum aut vilem artem exercendam ipsorum conditioni non convenientem.

Quaer. An mater filiolos proprio lacte nutrire debeat?

R. Affirm. cum sententia communi, quia hoc jus naturale postulare videtur. Attamen haec obligatio non urget sub gravi, quia non apparet in hoc gravis deordinatio. Ab omni autem culpa excusat necessitas, notabilis utilitas, aut consuetudo apud familias nobiles vigens, etc... sed tunc sub gravi mater bonam quoad mores et valetudinem nutricem sibi substituere debet. (*S. Lig.* n. 336. — *Collet*, etc. et *alii communiter* contra *plures* laxiores vel rigidiores.)

382. — III. *Ratione status.* Tenentur tandem parentes filiis procurare statum in quo honeste juxta conditionem suam aliquando vivere possint. — Hinc, graviter peccant:

1° Qui diligentiam saltem mediocrem non adhibent ut acquirant bona, ex quibus liberos convenienter sustentent, et futuro statui eorum provideant juxta illud Apost. (II. *Cor.* XII, 14.): *Non debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.*

2° Qui artem statui congruentem, aliudve genus decenter vivendi liberos non docent, nec docendos curant.

3° A *fortiori* qui pigritia, negligentia, potationibus, comessationibus, lusibus, negotiis graviter imprudentibus rem familiarem dissipant.

4° Qui absque causa legitima dotem filiae convenientem pro matrimonio ineundo aut ingressu in Religionem obstinate denegant. (*S. Lig.* n. 335.)

II. Educatio spiritualis :

383. — Tenentur praecipue parentes filiis procurare educationem spiritualem. Ratio est, quia homo praeter illud *esse* materiale seu corporale, quod cum caeteris animalibus commune habet, donatur a Deo anima rationali ac nobilissima, ad divinitatis ipsius imaginem ; et est creatus ut in Deum seu ultimum finem supernaturalem tendat ; proinde a parentibus maxime in hunc finem instrui et dirigi debet ; ideo enim matrimonium ad dignitatem sacramenti evectum est, ut nata proles in Christo renascatur, et ad vitam aeternam praeparetur. Hinc, Apost. 1. *Tim.* V, 8. : *Si quis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.* — Ad hanc vero educationem requiritur 1° doctrina, 2° correctio, 3° exemplum.

384. — I. *Doctrina.* Tenentur parentes per se vel per bonos instructores erudire filios in bonis moribus, in observatione mandatorum Dei, in fide et in omnibus ad salutem necessariis ; quia illos genuerunt propter Deum assequendum, et consequenter illos erudire debent in via qua ad Deum perveniant. Hinc (*Deut.* XI, 19.) : *Docete filios vestros* (verba mea), *ut illa meditentur.* — (*Eccl.* VII, 25.) : *Filii tibi sunt, erudi illos, et curva illos a pueritia illorum.*

Sedulo igitur parentes curare debent, 1° ut filii quamprimum gratia baptismatis regenerentur ; 2° ut a tenerrima pueritia eos praecipua doctrinae christianae capita doceant, et corda eorum ad Deum inclinent ; 3° ut a prioribus annis eos orationibus matutinis et serotinis, Ecclesiae officiis et catechismis assuefaciant, nec non a fallacibus mundi illecebris, pompis et voluptatibus avertant ; 4° ut eis praeficiant magistros doctrina et praesertim gravitate morum conspicuos ; 5° ut invigilent diu noctuque ne pravis sociis, colloquiis et lectionibus corrumpantur.

385. — II. *Correctio.* Tenentur parentes filios delinquentes corrigere. Hinc *Proverb.* XIII, 24. : *Qui parcit virgae, odit filium suum.* — Cap. XXIII, 13. : *Noli subtrahere a filio disciplinam ; si enim percusseris eum virga non morietur.* — Ibid. v. 14. : *Tu virga percuties eum, et animam ejus de inferno liberabis.* — *Eph.* VI, 4. : *Et vos, Patres, nolite provocare filios vestros, sed educate eos in disciplina, et correptione Domini.*

Sed correctio, ut utilis sit, debet esse moderata et prudens. Castigatio enim immoderata plus obesse quam prodesse noscitur, siquidem filios reddit morosos, stupidos, pusillanimes, et quandoque desperatione affectos ; imo loco amoris parentibus debiti parit contemptum et etiam non raro exitiale odium.

III. *Exemplum.* Parentes bonum exemplum filiis debent, quia 1° exempla verbis efficaciora ad sequelam quodam modo trahunt, praesertim si a superioribus praebeantur ; 2° quia, si parentes ipsi noscantur malis moribus imbuti, parum verbis filios ad bonos mores sectandos movebunt.

Resolves :

386. — 1° Graviter peccant parentes qui, omnem curam ad temporalia tantum impendentes, spiritualium ita obliviscuntur, ut ne ipsi quidem sciant quae ad salutem assequendam sunt necessaria, et multo minus liberos suos instruant aut instrui curent.

2° Peccant etiam graviter parentes qui, ut sumptibus parcant, educationem spiritualem suorum liberorum prorsus negligunt. Videant isti quamnam rationem sint Deo reddituri, qui de manibus eorum animas filiorum repetet.

3° Graviter peccant per se parentes qui nimia indulgentia filios corrigere notabiliter negligunt, quando necesse est, sed non minus peccant qui gravioribus poenis in filios animadvertunt, v. gr., si eos mutilent, vel eis grave vulnus, aut percussiones et verberationes adeo graves infligant, ut vita aut sanitas quid detrimenti capiat.

4° Duplex pariter peccatum perpetrant parentes, cum, filiis praesentibus, verba turpia et obscoenos sermones proferunt, maledicta et imprecationes evomunt, ju-

ramenta et blasphemias eructant. His enim pravis exemplis causa sunt cur filii haec omnia addiscant, atque eadem imitentur.

5° Graviter peccant, saltem generatim, parentes qui mittunt filios ad scholas haereticas, aut ad loca haeretica, vel omnino impia, ut sub magistro haeretico, impio moribusque perdito, jurisprudentiam aut alias scientias discant.

Quaesita:

387. — *Quaer.* 1° Quaenam sint obligationes aliorum cognatorum ascendentium et descendentium?

R. Eaedem sunt generatim, data debita proportione, ac parentum respectu filiorum, et vice versa; isti enim omnes ratione generationis aliorum ab aliis, stricto pietatis vinculo ligantur, praesertim si, parentibus deficientibus, ascendentes nepotum causam suscipiant. *(Ita omnes.)*

Quaer. 2° Quaenam sint mutuae fratrum et sororum obligationes?

R. 1° Debent se mutuo amore prosequi, non tantum communi affectu, ut caeteri homines, sed peculiari dilectione ob arctum sanguinis vinculum.

R. 2° Debent etiam sibi invicem succurrere quoad necessaria vitae, non tantum in extrema, sed etiam in gravi necessitate. (*Ita omnes.* — Vide *S. Lig.* n. 340.)

CAPUT III.

DE OBLIGATIONIBUS CONJUGUM.

388. — I. Conjuges tenentur erga se invicem:

1° Ad mutuum amorem. Cum enim sint caro una, debent etiam esse cor unum. — Sic *Eph.* V, 25.: *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam.* — *Tit.* II, 4.: (Uxores) *Viros suos ament.*

2° Ad societatem conjugalem et cohabitationem. Patet ex natura et finibus matrimonii, et ex verbis Christi (*Matth.* XIX, 5.): *Dimittet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una.*

3° Ad alimenta et ea, quae ad honestam conditionis suae sustentationem pertinent, sibi mutuo praestanda: *Jam* (enim) *non sunt duo, sed una caro.* — *Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam.* (*Ephes.* V, 29.)

4° Ad debitum conjugale sibi invicem reddendum, cum petitur serio, nec est causa legitima negandi: quia ad id se obligarunt. Hinc Apostolus (I. *Cor.* VII, 4.): *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier* (nempe in ordine ad generationem).

389. — II. Vir tenetur in particulari:

1° Studiose rem familiarem gerere, et bona tum communia, tum uxoris propria, debita diligentia administrare.

2° Curare ut uxor munia christianae professionis impleat; ut praecepta legis tum divinae, tum ecclesiasticae exequatur. Vir enim est caput mulieris et totius rector familiae, et proinde ad ipsum spectat tum uxoris tum aliorum familiae membrorum recta gubernatio.

3° Corrigere uxorem delinquentem, ubi ad ejus emendationem et ad scandalum praecavendum requiritur. Debet autem punitio procedere ex charitate vel amore justitiae aut zelo procurandi rectam familiae gubernationem, et esse multo levior quam culpa mereatur, quia uxor est socia viri, non serva. Curandum insuper est, ne pax et amor inter eos pereat. Quas autem poenas vir uxori infligere possit licite, pendet ex conditione uxoris et rationabili consuetudine loci.

390. — III. Uxor ex parte sua tenetur:

1° Revereri maritum, quia hic est ipsius superior, ut constat ex dictis et ex verbis Gen. III, 16.: *Sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui.*

2° Praestare ipsi obedientiam; quia obedientia debetur superiori in iis quae ad ipsius gubernationem pertinent; — et *Apost. ad Coloss.* III, 18., ait: *Mulieres, subditae estote viris, sicut oportet in Domino.*

3° Inservire viro in re familiari; quia, etsi non sit serva sed socia, ipsi incumbit curam domus gerere, et proinde familiae servitia obire, ut condire cibos, domum verrere, lintea lavare, vestes discissas resarcire, et alia hujusmodi praestare. Nobilis tamen uxor officia viliora per famulos vel ancillas adimplere potest, modo

ipsis invigilet, et curet ut res domestica bene conservetur.

Resolves:

391. — 1° Maritus graviter peccat, *per se*, si uxorem conviciis prosequatur, v. gr., vocando eam *adulteram*, *sagam*, etc.; si absque justa causa eam impediat ab implendis praeceptis divinis vel ecclesiasticis, vel a devotionibus valde utilibus, v. gr., a frequentatione discreta sacramentorum; si eam modo tyrannico tractet instar vilis mancipii; si cum ea non cohabitet; si familiae gubernationem negligat, etc. — (*S. Lig.* n. 356.) — 2° Uxor pariter peccat graviter si maritum soleat irridere, subsannare; si verbis asperis, inobedientia contumaci, vel nimia morositate eum ad iracundiam et blasphemias provocet etc. 3° Vir ordinarie correctionem uxoris inchoare debet per verba suaviora, et, si haec non juvent, ad graviorem correctionem devenire. Quandoque defectus uxoris dissimulare debet, ubi sine peccato potest, nec nimius esse in corrigendo, et aliquando correctionem ad tempus differre, ne, uxore indisposita ad eam recipiendam, fructu careat, aut ne ipse corripiens ex passione inordinata procedat. 4° Confessarius non statim credat conjugi contra conjugem conquerenti, praesertim si uxor in maritum invehat, quia mulieres ordinarie sunt procaces. Quare melius est, re dissimulata, ipsis commendare orationem, patientiam, mansuetudinem, et majorem sollicitudinem ad obsequia viro praestanda. 5° Taceat uxor dum maritus est iratus vel ebrius; si monitio profutura videatur, moneat dum maritus est bene affectus; si irato respondendum sit, respondeat suaviter; responsio enim mollis frangit iram, et dura furorem suscitat. Si haec non juvent, per parochum aut alium prudentem virum curet maritum admoneri.

CAPUT IV.

DE OBLIGATIONIBUS ALIORUM SUPERIORUM ET INFERIORUM.

— Obligationes quae alios superiores aut inferiores respiciunt, eaedem sunt generatim, data proportione et modificatione debita, ac obligationes parentum et filiorum. Hinc, pauca tantum dicemus: 1° de obligationibus dominorum et famulorum; 2° magistrorum et discipulorum; 3° civium erga temporalem auctoritatem.

De officiis autem parochorum et aliorum superiorum ecclesiasticorum in *Tractatu de statibus particularibus*, ubi de statu clericali, agetur.

ARTICULUS I.

DE OBLIGATIONIBUS DOMINORUM ET FAMULORUM.

§. I.

De obligationibus dominorum.

392. — Domini tenentur famulos suos, 1° benigne tractare; 2° instruere et corripere; 3° justum pretium eis solvere.

I. *Benigne tractare;* id est decenter et humane eos alloquendo et eis praecipiendo, bonaque et sufficientia alimenta praestando, nimiis operibus eos non gravando, infirmos convenienter curando. Constat de jure naturali, et ex Scriptura sacra, *Eccl.* XXXIII, 31.: *Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua: quasi fratrem sic tracta eum. — Eph.* VI, 9.: *Et vos, domini, eadem facite illis* (servis) *remittentes minas, scientes quia et illorum et vester Dominus est in coelis, et personarum acceptio non est apud eum.*

II. *Instruere et corripere;* dominus enim est caput famuli, sicut totius familiae: capiti autem incumbit dirigere, ubi opus est. Videtur etiam constare ex verbis Pauli (1. *Tim.* V, 8.): *Si quis autem suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.* Famuli autem inter domesticos reputantur. *(Elbel,* n. 590. *et alii communiter.)*

III. *Justum pretium solvere.* Agitur enim de obligatione justitiae et aequitatis naturalis; unde defraudatio talis mercedis inter peccata in coelum clamantia recensetur.

Resolves:

393. — Graviter peccant domini generatim loquendo: 1° Si tempus non concedant famulis ad addiscenda rudimenta fidei christianae, vel eos ad catechis-

mum et concionem non mittant; si non caveant ut tempore debito confiteantur et communicent. 2° Si conducant vel in domo retineant famulos irreligiosos, impios, blasphemantes, turpia loquentes; si peccantes graviter non moneant et corrigant, aut emendationem promittere nolentes non dimittant, nisi forte eorum opera maxime indigeant, et alios invenire non possint. 3° Si curam non habeant, quantum in ipsis est, ut servi a peccatis abstineant; si ipsis occasionem peccandi permittant; si eos pravo exemplo aut sollicitationibus in peccatum inducant vel alliciant. 4° Si stipendium promissum aut justum non solvant, aut nimis differant; si famulos aegrotos non curent, statim expellant, vel si absque justa causa ante praefixum tempus dimittant.

§. II.

De obligationibus famulorum.

394. — Tenentur famuli praestare dominis:

1° *Reverentiam:* Sic enim Apost. 1. *Tim.* VI, 1.: *Servi dominos suos omni honore dignos arbitrentur.* Contra hanc obligationem peccant, et quidem graviter per se, qui dominos irrident, aspernantur, illorum occultos defectus manifestant.

2° *Obsequium* et *obedientiam* in iis omnibus ad quae se obligarunt vi contractus, et in iis quae spectant ad bonos mores. Sic *Ephes.* VI, 4.: *Servi, obedite dominis carnalibus cum timore et tremore in simplicitate cordis vestri sicut Christo.*

Hinc peccant plus minusve, ratione materiae, qui obmurmurant, cum aliquid eis praecipitur, insolenter respondent, tempus inutiliter conterunt, negligunt praeceptum laborem peragere, aut pro se laborant cum damno domini sui; et uno verbo, ii omnes qui obsequium non praestant quale ordinarie a talibus exigi et praestari solet.

3° *Fidelitatem.* Juxta verba Pauli ad *Tit.* II, 9.: *Servos Dominis suis subditos esse... non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes.*

Hinc, peccant saepe graviter et contra justitiam qui rerum sibi creditarum curam non habent, qui ex culpa sua eas deteriores fieri sinunt, qui victualia pretiosa aut ipsis non dari solita surripiunt, sive ad manducandum, sive ad extraneis dandum aut vendendum.

ARTICULUS II.

DE OBLIGATIONIBUS MAGISTRORUM ET DISCIPULORUM.

395. — I. Magistri et praeceptores debent discipulis:

1° Amorem, 2° exemplum, 3° correctionem, 4° doctrinam suam. Ratio est, tum quia ad instar parentum quodammodo se habent, tum quia instituuntur et committi debent a parentibus in ordine ad erudiendos discipulos in sana doctrina morum et litterarum.

Debent igitur 1° sese perficere in scientia quam docent ad alios debite erudiendos; 2° promovere profectum discipulorum in litteris quantum in ipsis est; 3° eos avertere quantum possunt ab aliis, pravis moribus imbutis, quos in scholis suis admittere non debent.

Hinc, praeceptores graviter delinquunt, cum discipulorum instructionem negligunt, aut eos injuste vel indiscrete puniunt, sed praesertim si eosdem seducant, inducendo ad peccata, v. gr., carnalia; si non doceant bonos mores; si ex proposito falsa doceant ut vera, vel saluti noxia; si alumnos admittant vel servent malis moribus imbutos, qui aliis perniciosi sint, etc.

396. — II. Discipuli tenentur exhibere magistris:

1° *Amorem* et *reverentiam* ob superioritatem et curam eorumdem. 2° *Obedientiam,* dum erudiuntur ab eis in bonis moribus et artibus. Ratio patet; hoc enim importat obligatio reciproca discipulorum ad magistros, qui plane frustra obligarentur ad eos erudiendos, vel imbuendos bonis moribus, nisi discipuli pariter obligarentur ad sectanda monita et praecepta magistrorum.

Hinc graviter delinquere possunt discipuli, si nedum diligenter studeant, tempus notabile conterant in otio, lusu, aliisve ineptiis contra voluntatem magistrorum suorum; si magistris detrahant, eos irrideant, subsannent, maledictis, calumniis, molestiis afficiant, etc.

ARTICULUS III.
DE OBEDIENTIA ET REVERENTIA CIVIUM.

Erga temporalem auctoritatem.

397. — De jure naturali et divino positivo tenemur titulo *pietatis* reverentiam et obedientiam erga superiores nostros civiles praestare. Vices enim Dei ipsius in ordine temporali erga nos gerunt. Sic enim Apost. *Rom.* XIII, 1 et seq.: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit;* NON EST ENIM POTESTAS NISI A DEO: *quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt... Dei enim minister est* (Potestas), *vindex in iram ei qui malum agit. — Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram sed etiam propter conscientiam.*

Quamobrem catechismus concilii Tridentini de hujusmodi obligatione tractat simul ac de reverentia erga auctoritatem paternam et ecclesiasticam (Pars III. de IV. mand. §. XVII., XVIII., XIX., XX., et titulum §. XVII. in edit. completiss.). *Principes honore divino colendi sunt,* sic explicat: „Nam si quem eis cultum „tribuimus, is ad Deum refertur; habet „enim venerationem hominum excellens „dignitatus gradus, quia divinae potesta„tis est instar: in quo etiam Dei provi„dentiam veneramur, qui publici muneris „procurationem iis attribuit, quibusque „utitur tanquam potestatis suae mini„stris." Vide etiam in *indice alphabetico S. Script.*, et fere omnium Patrum verba: *Subditi, Reges,* et praesertim textus *I. Petri* II, 13 et 17. — *S. Just., Apol.* I, 17. — *S. Theophili Antioch. ad Autol.* lib. I. c. 11. — *S. Clem. Const.* c. 12. — *Tertull. ad Scap.* c. 2. — *S. Greg. Naz.* or. 17. — *S. Chrys.* Hom. VI. *ad Ant.* — *S. Iren. adv. haeres.* l. V. 24. — *S. Aug. in Ps.* 124. n. 7., et *de Civ. Dei,* l. V. 10. 11. 14. 15. — Confer etiam *litteras encyclicas Greg. XVI.* et *Pii IX.*

398. — *Quaer.* An liceat aliquando non obedire auctoritati temporali, et an liceat aliquando rebellari?

R. Doctrina S. Scripturae, Patrum, Conciliorum, SS. Pontificum, Catechismi conc. Trid., S. Ligorii (*Homo Apost.* tr. VIII. §. 13.), et etiam *Encyclicae Greg. XVI.*, 15. aug. 1832, quae totam catholicam traditionem exprimit, sic paucis verbis circa hanc quaestionem resumi potest.

Ad 1um, sicut evidens est, nunquam obediendum esse auctoritati humanae in iis quae evidenter contra legem Dei sunt: ita est omnino obediendum principibus ETIAM DISCOLIS, et *qui auctoritate sua abutuntur,* in iis quae *per se* licita sunt. Ex hisce fontibus purissimis (Scriptura nempe et traditione, ait *Greg. XVI.*, in brevi 9. jun. 1832), apertissime edocemur obedientiam, quam praestare homines tenentur potestatibus a Deo constitutis, absolutum esse praeceptum cui nemo... contraire potest.

Ad 2um, nunquam omnino licitum est rebellari. „Nimis perniciosum in hac re, „ait S. Ligorius, fuit principium Joannis „Gersonis, qui ausus est asserere quod „monarcha potest legitime a tota natione „judicari, si regnum injuste regat... prin„cipium (inquio) non tantum falsum, sed „perniciosissimum... At quale remedium „adest si regimen principis esset exces„sive tyrannicum? Remedium quod sup„petit, ait S. Thomas, est ad Deum re„currere ut auxilium praebeat." (*Homo Apost.* tr. VIII. n. 13.)

Sed, ait S. Thom., „ut hoc beneficium „populus a Deo consequi mereatur, debet „a peccatis cessare; quia in ultionem pec„cati, divina permissione, impii accipiunt „potestatem." (*De Reg. princ.* lib. I. c. 6.) — Vide praesertim epistolam encycl. *Greg. XVI.*, 15. aug. 1832.

DE V° DECALOGI PRAECEPTO.

„Non occides." *Exod.* XX, 13.

399. — Prohibetur hoc praecepto directe et explicite homicidium, id est, omnis injusta et violenta hominis occisio ab homine facta. Indirecte autem et implicite quaelibet injusta laesio, vulneratio, aut mutilatio corporis sive proprii sive alieni; et consequenter prohibentur etiam ea omnia quae proxime ad haec disponunt, ut odium, dissensiones, etc.

Ea autem quae de occisione sive licita, sive illicita statuentur, eadem mutilationi vel cuilibet corporis laesioni gravi, servata debita proportione, applicanda erunt.

Agendum: 1° de occisione sui; 2° de occisione proximi; 3° de duello; 4° de bello.

CAPUT I.

DE OCCISIONE SUI, SEU DE SUICIDIO.

Principia:

400. — I. Nemini unquam licet se occidere directe et propria auctoritate. Constat, 1° ex praecepto divino: *Non occides, Exod.* XX, 13. — *Ego occidam, et ego vivere faciam, Deut.* XXXII, 39. — *Tu enim es, Domine, qui vitae et mortis habes potestatem, Sap.* XVI, 13. — 2° Ex lege naturali. Homo enim dominium directum non habet in corpus suum, nec in vitam suam, sed solum dominium utile: siquidem haec non habet a se, sed a Deo accepit, et Deo tantum repetenti reddere debet. Ergo suicida laedit Dei supremum dominium destruendo rem non suam. Laedit quoque societatem cujus est pars, ut ait *S. Thom.* 2. 2. q. 64. art. 5.

II. Nunquam fas est ponere actum externum, privata auctoritate, de se immediate tendentem ad sui destructionem, nisi actus ille habeat alium effectum aeque bonum et immediatum qui solus intendatur. Ratio est, quia ubi actus physicus de se indifferens non habet alium effectum quam suicidium, jam fit malus ex tali fine; ergo id quocumque casu prohibetur.

III. Licet concurrere indirecte ad occisionem sui, seu ponere actionem sui *occisivam*, modo ex ista actione sequatur aeque immediate bonum saltem aequale morti isti. Ratio patet ex dictis in *Tract. de act. hum.*, ubi de *voluntario indirecto*, n. 6.

Quaesita:

401. — *Quaer.* 1° An liceat incendere navim aut turrim ut hostes grave damnum patiantur, sed cum certa vitae suae jactura?

R. Affirm., saltem *probabilius;* quia expedit damnum publicum vitari, vel bonum procurari etiam cum damno privatorum certissimo. (*Lugo, Lessius...*, etc. — *S. Lig.* n. 369.)

Quaer. 2° An possit virgo se exponere mortis periculo, ad castitatem servandam?

R. Affirm., saltem si mors non sit certo secutura, ob amorem castitatis et periculum peccati quod saepius in tali occasione habetur. (*Ita communiter theologi.*) Imo *probabiliter* adhuc videtur affirmandum esse, licet mors certo secutura sit, nec adsit proximum consensus periculum; quia sola corporis integritas etiam magni aestimatur. (*S. Lig.* n. 367. — *Layman* etc., *H. A.* n. 1.)

402. — *Quaer.* 3° An virgo teneatur potius permittere se occidi quam violari?

R. Neg. probabiliter, speculative loquendo, modo voluntate positive resistat, et proximum consensus periculum absit. Ratio est, quia haec permissio non est cooperatio moralis, sed materialis, et ideo ob periculum mortis sufficienter excusatur. Sed in praxi contraria sententia suadenda est ob periculum consensus, quod in illa permissione facile adesse potest. (*S. Lig.* n. 368.)

Quaer. 4° An licitum sit reo se sistere coram judice etsi certo morte puniri debeat?

R. Affirm. Quia actio ista *per se* est indifferens, et bonum effectum habet, nempe exemplum publicum et justitiae adimpletionem. (*Lugo, Lessius.* — *H. A.* n. 2.)

Resolves:

403. — 1° Quisque tenetur ad vitam conservandam, cum nemo hujus vitae donum abjicere sine peccato possit, nec detur medium inter vitam tollere et ipsam servare. 2° Nunquam licet ponere cum intentione se occidendi actionem, ex qua mors, licet per accidens tantum, secutura sit; quia nunquam licet velle rem vetitam, et hanc voluntatem ad actum redigere. 3° Non tenetur quis servare vitam remediis extraordinariis, quaeque maximum dolorem afferant; non datur enim obligatio servandae vitae, nisi mediis ordinariis, quae magna non adducunt incommoda, nec ingentes sumptus pro variis personarum conditionibus exposcunt,

neque dolores valde acerbos causant, etc. Sic v. gr., non teneris vitae servandae causa pati amputationem cruris sive brachii, aut incisionem ventris ad extrahendum calculum. (*S. Lig.* n. 372.) 4° Non tenetur virgo operationem probrosam pati per manus medici, licet ejus vita periclitetur; quia amor verecundiae aequare potest aut etiam superare malum quod morte pertimescitur. (*S. Lig.* ibid. — *H. A.* n. 2.) 5° Nunquam licet macerare corpus ad vitam breviandam, immoderatisque et prorsus indiscretis poenitentiis, etiam secluso tali fine, afflictitare. Licet tamen ex virtute poenitentiis ordinarie gravibus uti cum certa vitae abbreviatione; quia meritum, vel naturae pravae mortificatio, vitae periculum longe superant. (*S. Lig.* n. 371. — *H. A.* n. 2.) 6° Non peccant artifices qui super aedificiorum tecta ascendunt, et variis sese periculis ad artem suam exercendam exponunt, nec fabri ferrarii qui quotidie, ignem versando, vitam sibi minuunt, quia ex causa rationabili agunt. Contra graviter peccant viri audaces qui ex temeraria sponsione et vana gloria in varia discrimina se injiciunt, in altum ascendendo, deorsum se demittendo, onera graviora ferendo, etc. 7° Non licet se mutilare nisi ad conservationem totius corporis sit necessarium, quia homo non est membrorum suorum dominus, sed custos tantum: quidquid enim est, totus a Deo est; nec aliud dominium in corpus suum nisi utile seu indirectum habet. (*Billuart*, — *Lessius* — *et alii communiter.* — *H. A.* n. 3.) 8° Non licet se mutilare pro bono spirituali, et ad vitandum quodlibet peccatum; etenim ex dictis membrum non est praescindendum nisi quando aliter toti corpori subveniri non potest, quam per membri abscissionem; peccatum enim non corporis membris subjacet, sed voluntati. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 373.) 9° Licet *probabilius* sibi abscindere manum catena ligatam ad fugiendum incendium, aut ad vitandam mortem a bellua vel tyranno inferendam; quia pars bono totius hominis cedere debet. (*Lugo de justitia*, Disp. 10. n. 22. — *Lacroix* n. 786. — *Billuart*, contra *alios.*) 10° Non licet se castrare ad castitatem servandam, vel ad tentationes sedandas, quia ad hunc finem non est necessarium: imo eviratio est prorsus inutilis ad peccatum vitandum, quia non tollit carnis tentationes, sed tantum generationem impedit. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* ibid.) 11° Nec licet pueris evirationem quaerere ad pulchriorem vocem servandam, quia haec mutilatio non est de se ordinata ad talem effectum producendum, et aliunde conservatio vocis non est tanti momenti, ut ob illam agere liceat quod natura reprobat. A *fortiori* non licet pueros non consentientes evirare. (*Lugo* Disp. 10. n. 3. — *Salmant. et alii communiter*, contra *plures.* — Vide *S. Lig.* n. 374.)

CAPUT II.

DE OCCISIONE PROXIMI.

Scilicet: 1° de occisione rei, 2° aggressoris, 3° innocentis.

ARTICULUS I.

DE OCCISIONE REI, SEU MALEFACTORIS.

Principia:

404. — I. Licet malefactores publica auctoritate occidere. Ratio est, quia Deus necessario dedit hanc potestatem auctoritati publicae, tanquam medium necessarium ad existentiam et commune bonum civilis societatis defendendum et procurandum, quod plerumque nonnisi morte scelestorum hominum obtineri potest. Constat etiam ex praxi cujusvis legislationis, ex sacra Scriptura, et universali omnium consensu.

II. Non licet autem occidere malefactores auctoritate privata, quia nemo occidere potest sine potestate: at privati nullam potestatem hac in re a Deo acceperunt; haec enim potestas soli totius civilis societatis superiori data est, ne omnia caedibus impleantur.

Resolves:

405. — 1° Nemini licet aliquem potestati suae non subjectum verberare, nisi accedat consensus saltem tacitus illius qui potestatem habet, v. gr. patris in filium, magistri in discipulum; quia verberatio est punitio; haec autem supponit potestatem gubernativam. Excipe, nisi id necessarium sit ad avertendam actualem inju-

riam, ut infra dicetur. (*Reuter*, n. 369.) 2° Non licet patri proprios filios, nec domino proprios servos correctionis causa mutilare aut occidere; quia punire per mutilationem et occisionem, quae damnum inferunt quod reparari non potest, requirit sane potestatem perfectam: quo major enim coactio, eo majorem exigit potestatem, quam profecto nec pater nec dominus habent. (*Billuart.*) 3° Frater natu major non potest fratres minores verberare, nisi id ipsi sit a patre mandatum, aut nisi, mortuo aut absente patre, familiam ipse regat; quia primogenitura ei tale jus non confert. (*Billuart et alii.*)

Quaesita:

406. — *Quaer.* 1° An milites jussi comprehendere et custodire malefactorem possint eum aufugientem occidere?

R. Neg., etiamsi jam ad mortem fuerit damnatus; quia vi officii sui satellites reum tantum coercere possunt, seclusa speciali principis licentia. (*H. A.* n. 9.)

Quaer. 2° An liceat tyrannum occidere?

R. 1° Certum est non licere occidere tyrannum *regiminis*, seu legitimum principem tyrannice populum regentem et opprimentem; *obedire enim oportet dominis etiam discolis.* 1. *Petr.* II, 17. (*Ita communiter* cum *H. A.* n. 13.)

R. 2° Nec licet occidere tyrannum *usurpationis*, si jam in regni possessionem venerit. Sententia autem opposita dicenda est improbabilis et falsa; quia juxta *S. Thomam* usurpator ut legitimus haberi debet, saltem in praxi, si postea subditi illum ut talem agnoscant. Praeterea bonum publicum requirit ut obedientia ei praestetur ad reipublicae perturbationes et eversiones praecavendas. (*H. A.* ibid.)

R. 3° Nec licet occidere tyrannum, seu injustum usurpatorem, qui nondum est in possessione regni, nisi ex auctoritate legitimi principis, aut ex justa defensione, aut in actu belli reipublicae adversus ipsum; nunquam enim licet occidere hominem privata auctoritate. (*Ita communiter*, et certo tenendum est, — *H. A.* ibid. — *Recole dicta in fine praec.*, n. 398.)

ARTICULUS II.

DE OCCISIONE INJUSTI AGGRESSORIS.

Principia:

407. — I. Licitum est unicuique defendere propriam vitam cum occisione injusti aggressoris; quisque enim habet jus conservandi vitam injuste oppugnatam, propriamque vitae injusti aggressoris praeferendi; ergo potest illam defendere per media necessaria, et proinde etiam mutilatione aut occisione aggressoris, si alio pacto sese morti eripere nequeat; ex jure enim naturali licet vim vi repellere. Constat etiam jure canonico, praesertim *c. si vero, 3 de sent. excomm.* ubi dicitur: *Vim vi repellere omnes leges et omnia jura permittunt.* (Vide *S. Lig.* n. 380.)

II. In justa defensione contra iniquum aggressorem servari debet moderamen *inculpatae tutelae*, seu nihil fieri debet nisi id quod absolute necessarium est ad se tuendum; quia quod necessitas non excusat est contra justitiam et caritatem.

Quaesita:

408. — *Quaer.* 1° An tibi liceat occidere ebrium vel amentem aggressorem?

R. Affirm. probabilius, nisi tibi constet eum in statu peccati mortalis versari; ratio est, quia quamvis ebrius vel amens non sit aggressor tuus *formaliter* injustus, est tamen *materialiter* injustus, et tu jus tuum servas vim vi repellendo. Quod si certo scias eum in statu peccati lethalis versari, salutem ejus aeternam vitae tuae temporalis conservationi praeferre debes. Secus autem, si sui ipsius compos esset; proprium enim malum ipsi foret imputandum.

Quaer. 2° An liceat defendere proximum innocentem occisione aggressoris?

R. Affirm. in omni casu quo licet propriam vitam defendere; idque ratione caritatis. Nemo tamen privatus ad hoc tenetur. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 389.)

409. — *Quaer.* 3° An liceat occidere injustum aggressorem etiam pro defensione membrorum?

R. Affirm. cum communi sententia contra paucos. Ratio est, quia videtur quisque jus habere servandi bonum sibi maxime ad vitam necessarium, etiam cum

periculo vitae alterius, modo aliud medium desit, nec mors aggressoris intendatur. (*S. Lig.* n. 380.)

Quaer. 4° An liceat defendere bona fortunae magni momenti cum occisione furis, si aliter retineri non possint?

R. Affirm., saltem *probabilius.* Ratio deducitur ex dictis in quaesito praecedenti; quisque enim jus habet conservandi bona maximi momenti relate ad statum suum, et adhibendi ad id media absolute necessaria. Aliunde praeceptum caritatis non obligat ut quis praeferat bona proximi, licet superioris ordinis, nisi quando proximus in extrema necessitate versatur; non autem quando se sponte mortis periculo exponit. (*S. Lig.* n. 383.) Negant tamen *Billuart*, *Antoine*, etc.

410. — *Quaer.* 5° An liceat occidere invasorem pudicitiae?

R. Affirm. probabilius. Ratio est, quia pudicitia est bonum praestantius divitiis; ergo si quando licet occidere aggressorem injustum bonorum fortunae, id a *fortiori* licebit ad pudicitiam servandam. (*S. Lig.* n. 386., *et alii communiter*, contra *Billuart*, etc.)

Quaer. 6° An liceat occidere alium ad conservationem honoris?

R. Neg., saltem *practice* loquendo: quia honor aliis mediis plerumque servari potest, ideoque aggressio honoris cum aggressione vitae aliorumque bonorum non potest comparari. Innumeris praeterea caedibus aliter pateret aditus.

Attende insuper ad propositionem 18am ab *Alexandro VII.* damnatam, in qua asserebatur licere falsum accusatorem, falsos testes, falsumque judicem a quo certo imminet injusta sententia, occidere, si alia via non possit innocens damnum vitare: necnon ad alteram propositionem 30am ab *Innoc. XI.* damnatam: *Fas est viro honorato occidere invasorem qui nititur calumniam inferre, si aliter haec calumnia vitari nequit.* (*S. Lig.* n. 381.)

Resolves:

411. — 1° Non licet occidere furem auferentem rem minoris momenti, etiam cum resistentia domini; quia licet talis ablatio fiat cum speciali ejus injuria, ob violentiam, non tamen gravis injuria juxta hominum aestimationem illi infertur. (*S. Lig.* n. 383.) 2° Non licet occidere aggressorem injustum aggressionem dumtaxat minitantem, quia aggressio non est actualis, et aggressoris voluntas absolute mutari potest. (*S. Lig.* n. 387.) 3° Non licet occidere aggressorem post factum, quia esset vindicta, non defensio: excipitur casus in quo aggressio *effective*, ut ajunt, in aggressoris fuga rem furtivam auferentis perduraret. (*S. Lig.* n. 382-383.) 4° Non licet puellae occidere aggressorem honoris sui post oppressionem; potest tamen illum percutere, modo non graviter laedat; quia nisi tali modo constantiam suam et displicentiam ostendat, non facile discedet homo nequam, aut facile ad sollicitationem redire poterit. (*S. Lig.* n. 386.) 5° Non licet, saltem *practice* loquendo, viro etiam honorato aggressorem infligentem alapam occisione praeoccupare; semper enim fuga aut alia via proprio honori consuli potest: nec fuga *constantem* virum et *christianum* dedecet. (*S. Lig.* n. 381.)

ARTICULUS III.

DE OCCISIONE INNOCENTIS.

§. I.

De occisione innocentis in genere.

Principia:

412. — I. Nunquam licet *directe* innocentem occidere, sive auctoritate privata, sive publica, etiam ad bonum publicum procurandum; est enim actio intrinsece mala et divinâ lege expresse prohibita. *Exod.* XXIII, 7.: *Insontem et justum non occides.* (*S. Lig.* n. 393.)

II. Licet ob gravem causam ponere actionem in se bonam, ex qua praeter intentionem sequitur mors innocentis, juxta principium D. Thomae supra expositum.

III. Non est homicidii reus qui, sine causa, sed adhibita diligentia, ponit actionem quae mortem *per se* non infert, ex qua tamen *per accidens* homicidium sequitur; quia homicidium illud est omnino fortuitum et involuntarium. Secus vero, si ponat actionem quae mortem *per se* inferat, seu valde periculosa sit, ex qua mors saepe sequatur, etiam adhibita qua-

cumque diligentia ad damnum praecavendum. (*S. Lig.* n. 398.)

Resolves :

413. — 1° Non licet occidere lethaliter vulneratos, nec alios quoscumque moribundos, ne diutius patiantur, nec rabidos, ne aliis noceant; quia bonum ex malo sequeretur. 2° Non licet occidere innocentem ad satisfaciendum tyranno caput ejus postulanti, etiam sub poena urbis subvertendae; imo etiamsi morti suae ille consentiret, cum dominium in propriam vitam non habeat. Probabilius tamen posset cogi ut seipsum tyranno pro bono publico traderet. (*S. Lig.* n. 393., *Antoine* etc.) 3° Licet in bello tormenta adversus hostium stationes dirigere, quamvis inde multi innocentes mortem passuri sint; quia eorum mors praeter intentionem sequitur. (*S. Lig.* ibid.) 4° Non licet legatos aut obsides occidere, etiamsi hostes qui illos miserunt fidem datam non servaverint, et obsides vel legatos ad eos missos injuste interfecerint; quia sunt innocentes. (*Busemb., et alii communiter.* — *S. Lig.* ibid.) 5° Peccant graviter medici, obstetrices et custodes infantium et infirmorum, si ex gravi negligentia eorum mortem non impediant aut pariant vel accelerent. Item, si ex ignorantia graviter culpabili aegrotis nociva praebeant.

§. II.
De procuratione abortus.

Abortus est praematura ejectio foetus ex utero matris.

Principia :

414. — I. Nunquam licet *directe* procurare abortum, etiamsi foetus supponeretur adhuc inanimatus, sub quocumque praetextu mortis vitandae, etc. Ratio, quia si animatus sit foetus, est homicidium proprie dictum; si vero non sit animatus, est homicidium anticipatum. Foetus enim, etiam non animatus, ordinatur ad hominem formandum; ergo illius ejectio est homicidium anticipatum. (*S. Lig.* n. 394. — *Lacroix* n. 823.)

II. Licet aliquando *indirecte* abortum procurare seu permittere, subministrando videlicet matri morbo gravi laboranti remedia foetui nociva, si conditiones sequentes concurrant, scilicet: 1° ut agatur de morbo lethali; 2° ut remedia, foetui nociva, sint *per se* ad morbum curandum *directe* et *immediate* efficacia; 3° ut nulla sit spes foetui illi per baptismum vitam aeternam procurandi: hujusmodi autem spes in duplici casu abesse potest; nempe ubi moraliter certo constat quod foetus nondum sit animatus, ut in prioribus conceptionis diebus, vel quod sit, moriente matre, simul vel ante moriturus. (*S. Lig.* ibid. — *Lacroix* n. 286. — *Billuart.*)

III. Licet medicis porrigere mulieri gravidae aegrotanti pleraque remedia pro variis morbis consueta, etsi quandoque abortus sequi posset. Ratio est, quia experientia constat abortum rarissime sequi ex plerisque remediis ordinariis. (*Ita communiter.*)

Resolves :

415. — 1° Non licet puellae gravidae pharmacum sumere ad foetum expellendum ne famam amittat, aut ne a patre furioso occidatur, quia directe procuraretur abortus. Constat etiam ex propositione 34ª ab *Innoc. XI.* damnata. 2° Non licet medicis vel obstetricibus, cum mulier gravida est, foetum occidere ad matrem a morte liberandam. (*S. Lig.* ibid.) 3° Non licet matri gravidae, etiam in certo mortis periculo, sumere aut etiam ei praebere medicinam ex vi sua ordinatam ad ejectionem foetus, quamvis mors utriusque certo futura sit, si non adhibeatur, et e contra certo aut probabiliter sit salvanda si adhibeatur. Ratio est, quia abortus directe procuraretur. 4° Licet medico praebere remedium de se ordinatum ad morbum matris curandum, si certo constet, non dato remedio, et matrem alioquin morituram, et foetum sine baptismo extinctum iri: quia sic, tum mater, tum foetus, quo meliori modo possunt, juvantur: sed rarissime de utroque constabit. Si vero aequale sit periculum abortus, sive remedium sumatur, sive non, illud adhibere licitum est: quia, sine majori periculo foetus, vitae matris consulitur. (*S. Lig.* ibid. q. 4.) 5° Homicidae sunt, qui percutiunt mulierem praegnantem, vel terrefaciunt, ita ut abortus sequatur. Item, mulieres gravidae quae, imprudentia gravi, variis modis, abortus causam proximam ponunt, v. gr. nimiis laboribus operam dando, onera majora asportando,

pedes in aqua frigida lavando. 6° A fortiori, homicidii reae sunt puellae ex fornicatione gravidae, quae repetitos conatus adhibent ad abortum attentandum, potionibus, saltibus, oneribus, ventris valida percussione et compressione, etc... Quando hujusmodi foeminae confitentur, sedulo, sed non abrupte, interrogandae sunt de abortu desiderato vel attentato, necnon de mediis adhibitis. De hoc pariter interrogandi sunt amasii qui fuerunt fornicati: saepe enim abortum consuluerunt. Idem de illis dicendum qui mulieribus venena praebent.

CAPUT III.

DE DUELLO.

Duellum in genere est pugna duorum vel paucorum inter se. In sensu strictiori est periculosa duorum pugna ex condicto praecedenti, de loco, tempore et armis.

Duellum est: 1° *publicum* vel *privatum*, prout fit auctoritate publica vel non; 2° *solemne* vel *simplex*, prout fit coram testibus, vel iis omissis.

Principia:

416. — I. Duellum, auctoritate publica susceptum, est licitum, si fiat ad bonum commune, ut bellum conficiatur; secus, si aliis de causis imperetur aut permittatur. Ratio utriusque patet.

II. Duellum auctoritate privata susceptum, in nullo unquam casu licitum esse potest. Ratio est, quia repugnat, 1° *juri naturali*, cum Deus nulli hominum dominium dederit in suam aut alterius vitam, nec in membra, extra casum defensionis contra actualem aggressorem; 2° *juri canonico*, ut constat ex *Trident.* Sess. IX. cap. 5., ubi duellum dicitur: *Detestabilis usus, fabricante diabolo, introductus.* (*S. Lig.* n. 349 — 400.)

Resolves:

417. — 1° Non licet acceptare duellum, etiam ad avertendam ignominiam: quia repugnat rationi istud medium crudele adhibere cum evidenti suae aut proximi vitae periculo, imo et salutis aeternae, ad finem non necessarium vel etiam inutilem. Vera aestimatio, laus et decus non sunt posita in vana opinione hujus mundi, cujus sapientia apud Deum stultitia est. (*H. A.* n. 27.) 2° Non licet acceptare duellum viro militari, etiamsi non acceptans cedere debeat officio, ad sustentationem suam et suorum necessario. Ratio sequitur ex dictis, occisio enim alterius privata auctoritate nunquam licita est, nisi contra actualem aggressorem, cum *moderamine inculpatae tutelae;* provocans autem ad duellum non est actualis aggressor. Constat etiam ex propositione 5ª a *Benedict. XIV.* damnata. Hinc, improbabilis evasit sententia *Lessii*, — *Sanchez*, — *Elbel*, qui duellum licere in hoc casu asserebant. (*H. A.* ibid.) 3° Non licet duellum suscipere ea lege ut, uno vulnerato, aut certo numero ictuum completo, pugna cesset: 1° quia etiam in hoc est maximum vulneris lethalis periculum; 2° quia Clemens VIII. prohibuit etiam duella non fatalia; 3° quia istud duelli genus scandalum creat, et duellis fatalibus occasionem praebet. 4° Non licet duellum suscipere, etiam auctoritate publica, ad noscendam veritatem, ad probandam innocentiam, nec ad finiendam litem privatam: quia non est medium ad hos fines ordinatum. Nec cogi possunt rei ad duellandum, spe etiam vitae victori futuro data. (*H. A.* ibid.) 5° Licet autem pugnare in duello ad meram defensionem, etiam arma acceptando ab adversario, si mors ab ipso intentetur nisi pugna acceptetur, nec adsit alia via periculum mortis proximum evadendi; sed non licet se conferre ad alium locum, aut indicere ad defensionem aliud tempus determinatum: quia tunc duellum proprie dictum esset. (*H. A.* n. 28.) 6° Non ineunt duellum proprie dictum, et proinde non incurrunt poenas a Concil. Trid. in duellantes inflictas, qui ob injuriam subita ira excandescentes, et ad pugnam se provocantes, statim congrediuntur; quia est vera rixa, non vero duellum, quod ex *condicto loco et tempore* fieri debet. (*Ita communiter.*)

CAPUT IV.

DE BELLO.

418. — Bellum est pugna multitudinis contra multitudinem extraneam, reipublicae defendendae aut vindicandae causa.

Hinc differt, 1° a *rixa*, quae est pugna paucorum contra paucos; 2° a *seditione*, quae est tumultus vel conflictus multitudinis contra politicam societatem.

Distinguitur bellum: 1° *Offensivum*, si fiat ad injuriam vindicandam; 2° *defensivum*, si ad vim repellendam sustineatur.

Principia:

419. — I. Bellum *per se* licitum est, sive ad injuriam repellendam, sive ad jus suum vindicandum. Ratio est, quia societas quaelibet, independens ab alia societate habere debet medium se tuendi contra injuriam, et jus suum vindicandi: interdum vero non suppetit aliud medium ad hunc finem obtinendum nisi bellum; etenim, cum altiora desint tribunalia ad quae Nationes seu Principes recurrere queant, bellare possunt ad satisfactionem ab alia societate obtinendam. (*S. Thom.* 2. 2. q. 40. art. 1. *et alii omnes.*)

II. Ad bellum justum et licitum sequentia requiruntur:

1° *Auctoritas legitima*, id est suprema, nullum alium superiorem in civilibus agnoscens. Ratio est, quia ubi major auctoritas habetur, haec de lite judicare debet.

2° *Causa justa et gravis*, quae sit praeponderans incommodis ex bello secuturis, v. gr.: regnum vel provincia recuperanda, aut injuria gravis reipublicae facta propulsanda, vel subditorum rebellio reprimenda... etc.

3° *Debitus bellandi modus*, scilicet ut ante bellum a parte adversa condigna requiratur satisfactio, quae si offeratur, ex justitia acceptari debet; ubi enim bellum desinit esse necessarium, desinit quoque esse justum. (*S. Thom.* ibid. — *Billuart*, etc.)

Quaesita:

420. — *Quaer.* 1° An liceat bellum gerere cum probabilitate sui juris?

R. Controvertitur. Sed pars negativa est *longe probabilior*, saltem *intrinsece* et *practice*. Ratio est, 1° quia possessor bonae fidei nequit re possessa expoliari, nisi constet eum injuste illam retinere; 2° quia ad ponendam causam gravissimorum malorum, ut sunt caedes, injustitiae, morum corruptelae et alia hujusmodi, quae bellum ordinarie subsequuntur, requiri videtur moralis certitudo juris sui. (*S. Lig.* n. 404. — *Tamburini.* — *Billuart...* contra *plures*, quorum *alii* dicunt requiri tantum *majorem* probabilitatem, *alii*, *aequalem* probabilitatem sufficere.)

421. — *Quaer.* 2° An milites belligerare possint cum dubio de justitia belli?

R. 1° Si agatur de milite subdito, tenetur obedire, ubi bellum non est evidenter injustum; quia non ad ipsum pertinet rationes superiorum examinare. 2° Si agatur de milite conducto ante bellum declaratum, potest obedire; ad hoc enim conducitur; unde fere ac si esset subditus se gerere debet. 3° Si agatur de milite nondum conducto, tenetur inquirere de belli justitia, nec, in dubio de justitia, se locare potest. Ratio est, quia nemo potest cooperari ad spoliandum alterum re quam possidet, nisi sit certus, injuste eam ab illo possideri. (*S. Lig.* n. 408.)

422. — *Quaer.* 3° An liceat Principibus Catholicis in bello justo contra alium Principem Catholicum advocare in auxilium haereticos et infideles?

R. Affirm. per se, modo absit scandalum, et periculum fidei et sacrilegiorum. Sic Judas Machebaeus foedus cum Romanis iniit. (1. *Mach.* VIII. *Ant. Suarez et alii.*) Utrum vero pericula illa in praxi vitari queant negat. (*S. Lig.* n. 406.)

423. — *Quaer.* 4° An nocentes vel innocentes a victore occidi possint?

R. 1° Occidi aliquando possunt nocentes, seu milites qui pugnaverunt, si hoc ad pacem et securitatem stabiliendam, aut injuriam vindicandam necessarium sit, nisi cum pacto vitae servandae se dediderint.

R. 2° Innocentes autem, id est, mulieres, senes, peregrini, clerici, Religiosi, etc... *directe* occidi non possunt, nisi constet illos fuisse belli socios. Possunt tamen *indirecte* occidi, non adhuc completa pugna, si cum nocentibus sint permixti, ita ut sine istis caetera nocentium turba, omnino perimenda, interimi non possit. (*S. Lig.* n. 409.)

Resolves:

424. — 1° Milites, in bello injusto, nequeunt hostes occidere, nequidem defensionis causa; si fugere nequeant, curare debent ne ictibus suis feriant. Ipsi enim sunt injusti aggressores, et jura contraria in eadem re dari nequeunt. *(Lacroix et alii communiter.)* 2° Princeps, perspecta belli justitia, eam proponere debet parti adversae, nec bellum inchoare potest, si satisfactio competens ei offeratur (*S. Lig.* n. 405.): imo, etiam incoeptum bellum, oblata satisfactione adaequata, relinquere tenetur, sin minus ex rigore justitiae, saltem plerumque ex caritate, modo pars altera omnes expensas jam factas compensare velit, nec ad bonum publicum necesse sit, ut ea retundatur. 3° Licet in bello insidias parare, strategemata adhibere, ut hostes fallaciis decipiantur, et in varia discrimina conjiciantur: haec enim non reputantur mendacia, quia culpa sua decipiuntur adversarii, cum media illa in bello adhiberi soleant; sic licet fingere fugam, uti vexillis hostium, etc... Illicitae autem sunt fraudes quae nulla prudentia possunt praecaveri, v. gr., veneno inficere puteos et fontes, etc... haec enim sensu communi contra jura belli pugnant. (*S. Lig.* n. 410.) 4° Licet in bello justo urbes et arces obsidere, tormenta omnis generis contra illas explodere, imo aliquando monasteria et ecclesias destruere aut comburere, in iis spoliare et occidere, si v. gr., ecclesia, ut castris ad se defendendum, hostes utantur. — Item licet aliquando urbem captam in praedam dare, sed non nisi ob gravissimas rationes. (*S. Lig.* ibid.) 5° Duces exercitus et milites summopere praecavere debent ne excedant post victoriam in victis puniendis; sunt enim legitimae ministri vindictae, non vero latrones et sicarii: praesertim vitare debent quidquid crudelitatem aut animum nocendi sapit. 6° Duces et milites laedere nequeunt legatos partis adversae: quia jure Gentium ubique sunt inviolabiles; nec mittere possunt speculatores, qui Principem aut Ducem exercitus vel alios regni Primates occulte trucident: quia de consensu omnium perfidia est.

DE VI° ET IX° DECALOGI PRAECEPTO.

„Non moechaberis. — Non desiderabis uxorem proximi tui.“
Exod. XX, 14. 17.

425. — Juvat imprimis referre ac propria nobis facere haec verba S. Ligorii in principio Tract. *De sexto praecepto:*

„Nunc aegre materiam illam tractan„dam aggredimur, cujus vel solum no„men mentes hominum inficit... Utinam „brevius aut obscurius explicare me po„tuissem! Sed, cum haec sit frequentior „atque abundantior confessionum mate„ria, propter quam major animarum nu„merus ad infernum delabitur; hinc opus „mihi fuit, ad instructionem eorum qui „moralem scientiam cupiunt addiscere, „ut clare (licet quo castissime fieri po„tuit) me explicarem, et plurima parti„cularia discuterem. Oro tamen studio„sos qui ad munus audiendarum confes„sionum se parant, ut hunc tractatum „quemadmodum et alium, de debito con„jugali ... legant, ob hunc unice finem, „omnem prorsus curiositatem abjicientes, „atque eo tempore saepius mentem ad „Deum elevent, et *Virgini immaculatae* „sese commendent, ne, dum aliorum ani„mas Deo student acquirere, ipsi suarum „detrimentum patiantur.“

426. — Sextum decalogi praeceptum prohibet omnem luxuriam externam, id est opere patratam. Nonum vero praeceptum prohibet etiam omnem luxuriam mere internam, seu cogitationibus et desideriis impudicis habitam.

Luxuria est inordinatus appetitus rei venereae.

Hinc, consistit in delectatione venerea voluntarie admissa extra matrimonium. Delectatio autem venerea est delectatio orta ex commotione spirituum generationi inservientium. Non est igitur confundenda cum delectatione mere sensuali, quae oritur ex proportione objecti sensibilis ad sensum aliquem, v. gr., objecti visibilis ad visum, audibilis ad auditum, etc. Alia est materia luxuriae, alia materia sensualitatis. Delectatio sensibilis aut culpa vacat, aut veniale saltem plerumque et per se non excedit.

427. — Variae sunt luxuriae species, prout diversa sunt ejus objecta. Sic specie

differunt tactus et aspectus impudici; actus solitarii et actus cum aliis exerciti; actus consummati et non consummati; item actus consummati intra naturam, et actus consummati contra naturam. Hae autem, et singulae species, alias etiam subordinatas seu inferiores species in se continent, ut ex dicendis patebit.

Luxuria est vel *directe* volita vel *indirecte* permissa. Prior habetur, quando voluptas carnalis praecise in se intenditur; posterior vero quando aliud intenditur ex quo voluptas carnalis nasci solet, ut fit in aspectibus vel lectionibus minus castis, ex curiositate vel alio fine habitis.

Principia generalia:

428. — I. Luxuria cujusvis generis, vel speciei est *per se* gravissimum peccatum. Ratio, 1° quia gravissime pugnat contra naturam. Usus enim rei venereae, ex natura sua, institutus et necessarius est ad solam conservationem ac propagationem generis humani; non potest igitur extra matrimonium, nec etiam in matrimonio nisi debito modo usurpari, sine gravissima recti ordinis perturbatione; 2° quia sub gravi a Deo naturae Auctore prohibetur, ut ex innumeris S. Scripturae locis constat, sic *Galat.* V, 19.: *Opera carnis quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria... quae praedico vobis sicut praedixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

429. — II. Luxuria directe volita in quovis genere nunquam parvitatem materiae admittit. Ratio est, quia, attenta naturae humanae infirmitate, minima delectatione directe admissa, sequitur proximum periculum ulterioris consensus, et proinde subversionis ordinis a Creatore stabiliti. Constat etiam ex propositione 2a ab *Alexand. VII.* damnata, quae sic jacet: *Est probabilis opinio quae dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis.*

III. Luxuria autem *indirecte* permissa admittit parvitatem materiae; quia nullus est consensus tunc in rem veneream ipsam, sed tantum in causam, quae leviter vel graviter est peccaminosa, prout leviter vel graviter in delectationem influit. *(Ita omnes.)*

Agendum est de peccatis *externis* tantum; de *internis* enim seu de *morosa delectatione* et *pravo desiderio* jam dictum est in *Tract. de Peccatis*, n. 161.

Hinc: 1° de peccatis non consummatis; 2° de peccatis consummatis.

CAPUT I.

DE PECCATIS LUXURIAE NON CONSUMMATIS.

Peccata hujus generis sunt: 1° oscula, tactus et aspectus; 2° sermones et lectiones turpes.

ARTICULUS I.

DE OSCULIS, TACTIBUS ET ASPECTIBUS.

Principia:

430. — I. Oscula, tactus et aspectus vere impudici, seu habiti sine gravi causa in partibus inhonestis alterius, praesertim diversi sexus, vix unquam a peccato mortali excusari possunt, etiam secluso affectu venereo, ob imminens libidinis periculum quod inducunt. — Attamen soli aspectus hujusmodi in personas ejusdem sexus, *per se*, non reputantur quid grave, nisi sint morosi et diuturni. Idipsum extenditur ad aspectus et tactus habitos in proprio corpore, secluso affectu venereo, id est si fiant obiter, ex mera levitate vel curiositate, quia libidinis non sunt adeo incentivi. (*S. Lig.* n. 419—420.)

II. Oscula, tactus et aspectus in partes honestas, vel parum inhonestas, constituunt peccata mortalia, si ex carnali delectatione fiant (*S. Lig.* n. 414.); sunt venialia, si fiant ex levitate, joco, curiositate, etc...; carent vero omni culpa, si fiant juxta morem patriae, urbanitatis aut honestae benevolentiae causa. Ratio horum *per se* patet. (*S. Lig.* n. 417.)

431. — III. Tactus et oscula, etiam in partes honestas, non facile a peccato gravi excusanda sunt, si saepius vel morose exerceantur, praesertim a juvenibus diversi sexus, absque ulla necessitate, quamvis ob solam voluptatem organicam. Ratio est, quia ex hujusmodi actibus repetitis vel morosis commotio carnalis et delectatio venerea necessario oritur. (*S. Lig.* n. 416.)

IV. Oscula, tactus et amplexus ob delectationem veneream exercita contrahunt malitiam specie diversam pro variis personarum circumstantiis: censentur enim ejusdem naturae quam actus consummatus, in quem natura sua tendunt. Hinc, in confessione explicandum est, an habiti sint cum eodem vel diverso sexu, cum persona conjugata, etc. (*Ita communiter*. — *S. Lig.* n. 417., *Lessius*, etc.)

Aspectus *probabilius* non inducunt malitiam variarum circumstantiarum, si absque ullo copulae desiderio fiant. Ratio est, quia cum ii afficiant immediate personam, non censentur proprie ex natura sua in actum consummatum tendere et esse quasi aliqua copulae inchoatio. (*S. Lig.* n. 421. — *Lacroix* ibid.)

Resolves:

I. Quoad oscula:

432. — 1° Culpa vacant oscula matrum et nutricum in infantes suos aut sibi commissos. — Item oscula aliorum in infantes tenerae aetatis, etiam diversi sexus, saltem ordinarie. 2° Non statim arguendi sunt de peccato gravi juvenes utriusque sexus, qui in nonnullis jocis decenter et sine prava intentione se invicem amplexantur, quamvis a talibus ludis enixe avertendi sint ob periculum eis adnexum. 3° Mortalia vero censentur oscula in partes insolitas corporis, praesertim inter personas diversi sexus, v. gr., in pectus, in mamillas, etc., vel etiam si fiant morose in os, praesertim lingua introducta; item si sint diuturna, repetita, etc. (*S. Lig.* n. 417.)

II. Quoad tactus:

433. — 1° Non peccant *per se* qui se tangunt ad abstergendas corporis sordes, vel ad pruritum sedandum, aut ad graves infirmitates curandas; si tamen sit tolerabilis pruritus, valde suadendum est ut a tactibus abstineant. (*H. A.* n. 3.) 2° Tactus in verendis ejusdem sexus aut partibus vicinis, etiam super vestes, ordinarie non excusantur a peccato gravi, nisi forte ex petulantia, joco, levitate, absque mora et proposito fiant. (*S. Lig.* n. 420.) Idem fere dicendum de tactibus reciprocis mulierum in mamillas, etiam super vestes: quia, ob sympathiam harum partium cum tactu, adest proximum delectationis venereae periculum. 3° A *fortiori* excusari nequeunt a peccato mortali tactus in verendis diversi sexus, etiam brevissimo tempore habiti, seclusa necessitatis causa, quia maximum pollutionis aut venereae delectationis periculum creant. (*S. Lig.* n. 420.) *Probabiliter* tamen arguendae non sunt de peccato gravi ancillae tangentes pudenda infantium, dum eos vestiunt, nisi cum mora aut carnali delectatione hoc agant. (*Lacroix* n. 902. — *S. Lig.* ibidem.) 4° Veniale non excedit, per se loquendo, tangere leviter et absque mora digitos, manus, vultum personae diversi sexus, secluso pravo fine, omni affectu et periculo libidinis, si haec v. gr. ex mera levitate fiant, nec periculum speciale ratione propriae vel alterius fragilitatis oriatur. — Ceterum, cum in materia tam lubrica non semper facile pateat quid veniale sit aut mortale, et aliunde non raro proximum adsit periculum graviter delinquendi etiam in iis, quae leve peccatum *per se* non excedunt (v. gr. si crebro et cum mora fiant inter personas ad libidinem proclives), quam maxime Confessario satagendum est ut poenitentes, praesertim juniores, a quibusvis tactibus diverso sexu removeat. (*S. Lig.* n. 415.)

III. Quoad aspectus:

434. — 1° Excusantur, per se, a mortali personae ejusdem sexus, quae se nudas aspiciunt simul natantes aut se lavantes, praesertim si impuberes sint. (*Ita communiter.*) 2° Aspectus in verenda diversi sexus, aut in partes vicinas sunt peccata mortalia, nisi forte visio fieret a longinquo, et per brevissimum tempus; quia turpis ille aspectus valde ad venerem excitat. Nec excusaris a gravi, si partes turpes velo tenuissimo et perlucido aspicias, quia talis aspectus libidinem auget, nedum minuat. (*Ita communiter S. Lig.* n. 421.) Excipiunt 1° nonnulli si aspiciens sit puer vel valde senex, aut valde frigidus; quia isti parum moventur. (Hoc tamen non admittit *S. Lig.* ibid., cum saltem ex visu turpi oriatur periculum concupiscendi.) 2° Si oculi defigantur in infantulum, quia parum movet. Unde non censentur graviter peccare ancillae et nutrices, quae pueros sibi commissos sic aspiciunt, nisi morose vel

iteratis vicibus id faciant. 3° Aspectus in partes honestas personae diversi sexus, etiam pulcrae, *per se*, non sunt peccata; si autem ex curiositate vel morositate aliqua fiant, peccata venialia *ordinarie* erunt; a mortali vero non excusabuntur aspectus diuturni, si periculum involvant turpis concupiscentiae vel morosae delectationis, praesertim si commotio spirituum insurgat, et, *a fortiori*, si persona inordinato amore diligatur. (*Ita communiter*. — *S. Lig.* n. 422.) 4° Aspectus in partes minus honestas, sed non turpes diversi sexus, v. gr., in brachia, crura, collum, partem superiorem pectoris non sunt *per se* peccata mortalia, secluso pravi consensus periculo. A mortali vero generatim non excusabis eos, qui ubera mulieris pulcrae nuda cum mora notabili sine causa aspiciunt, ob periculum hujusmodi aspectui adnexum. (*S. Lig.* n. 423.) Non tamen graviter peccant qui, secluso speciali periculo, matres aut nutrices infantulos lactantes aspiciunt, aut in denudatum pectus mulieris vetulae aut junioris non adhuc formatae oculos figunt. 5° Aspectus in genitalia brutorum etiam turpiter commota, et in eorum coitum, ex sola curiositate, vel levitate, veniale, *per se*, non excedunt. 6° Aspectus picturarum obscoenarum, ex curiositate tantum, ut mortalia non habentur, si delectatio turpis aut ejus periculum absit. — In praxi tamen vix a mortali posset excusari vir aspiciens pudenda mulieris depictae, quia difficulter se liberare poterit a delectatione turpi, nisi per brevissimum tempus et in magna distantia fiat, aut nisi picturae vetustas artem imminuerit. (*S. Lig.* n. 424.) — *Billuart* tamen cum aliis excusat a mortali, si aspectus fiant ex levitate, obiter, ex curiositate, aut si picturae infantes tantum repraesentent: quia picta non commovent sicut naturalia, et hoc improbabile non videtur.)

ARTICULUS II.

DE SERMONIBUS ET LECTIONIBUS IMPUDICIS.

Principia:

435. — I. Turpia loqui, canere, scribere, audire, delectationis carnalis causa, vel cum probabili periculo consensus in illam, est grave peccatum. — Si vero absit prava intentio et periculum libidinosi consensus, simulque adsit legitima causa talia proferendi, scribendi, audiendi, nullum est peccatum.

II. Libros omnino obscoenos legere, est peccatum mortale, etiamsi ex curiositate vel recreationis causa fiat; quia *per se* tales libri sunt valde libidinis incentivi, et aliunde nulla unquam adest sufficiens ratio ad talem lectionem cohonestandam. Excipe forte si legentes ex sola curiositate ob aetatem provectam et frigidam complexionem, aut consuetudinem de rebus venereis tractandi, grave libidinis periculum non incurrant. (*S. Lig.* n. 426.)

III. Libros amatorios et parum obscoenos legere, *per se*, non est mortale, quamvis in praxi talis lectio sit valde periculosa, praesertim junioribus. Libros autem partim obscoenos, partim scientiis variis refertos, ex solo scientiae vel utilitatis propriae vel alienae intuitu legere, *per se* non est peccatum, secluso consensus venerei periculo, quod pro junioribus raro abest.

Resolves:

436. — 1° Graviter peccant generatim qui sermonem protrahunt, etiam ex levitate, de actu conjugali, de licitis et illicitis inter conjuges, de modis impediendi generationem, procurandi pollutionem... praesertim si inter juvenes diversi sexus id fiat. 2° Graviter peccant qui unum solum aut alterum verbum turpissimum *jocose* proferunt, v. gr. nominando verenda diversi sexus, aut modum copulandi, maxime coram adolescentibus. Nec a gravi excusantur qui jocandi praetextu verbis aequivocis, sed ab aliis intellectis, eadem aut similia exprimunt. (*S. Lig.* n. 426.) 3° Graviter etiam peccant qui ob jactantiam narrant propria peccata turpia, et quidem ordinarie tripliciter, peccato nempe complacentiae et scandali et quia gloriantur de re mala. (*S. Lig.* ibid. — *H. A.* n. 9.) 4° Non est *per se* mortale proferre turpia quidem, sed non graviter obscoena, si fiat breviter, per jocum aut vanum solatium, nisi audientes ita debiles sint spiritu ut scandalum patiantur. Hinc, communiter non sunt gravia dicteria turpia quae pro-

feruntur a messoribus, vindemiatoribus, mulionibus, quia ludicre ordinarie dicuntur et audiuntur. (*S. Lig.* n. 426.) 5° Non sunt semper ut mortalia habenda tenera colloquia cum personis diversi sexus; quamvis periculis plena sint, praesertim si sint diuturna, saepe repetita, aut in locis solitariis fiant. (Vide *S. Lig.* n. 432.) 6° Non graviter peccant, ex curiositate legentes libros lepidos qui ad libidinem non graviter excitant, nec magno periculo exponunt, ut sunt multae tragoediae, comoediae vel poëmata. — Si vero ob causam legitimam, v. gr., ad discendum, aut ad acquirendam eloquentiam id faciant, minime peccant.

CAPUT II.
DE PECCATIS LUXURIAE CONSUMMATIS.

1° Intra naturam; 2° Contra naturam.

ARTICULUS I.
DE PECCATIS CONSUMMATIS INTRA NATURAM.

§. I.
De fornicatione.

437. — Fornicatio est copula soluti cum soluta ex mutuo consensu.

Fornicatio est graviter prohibita de jure naturali et divino positivo, ita ut in nullo casu a peccato gravi excusari possit. — Constat 1° ex Scriptura (1. *Cor.* VI, 9.): *Neque fornicarii regnum Dei possidebunt.* — *Eph.* V.: *Omnis fornicator aut immundus non habet haereditatem in regno Christi.* — 2° Ex ratione: Nam, si fornicatio permitteretur, plerumque homines a matrimonio contrahendo recederent, prolesque ex fornicatione susceptae absque ulla educatione derelinquerentur, et hinc subversio ordinis societatis necessario sequeretur.

Ad fornicationem referuntur: 1° Concubinatus, qui est commercium habituale soluti cum soluta; — 2° Meretricium, quod est status mulieris omnibus prostitutae.

Circumstantia concubinatus aut meretricii non est necessario in confessione declaranda, cum *per se* speciem peccati non mutet. *Per accidens* autem saepius est explicanda ad statum et genus occasionum manifestandum, semperque Confessario interroganti fatenda est. (*S. Lig.* n. 432.)

§. II.
De Adulterio.

438. — Adulterium est copula conjugati cum alia persona sive conjugata, sive libera, seu est accessus conjugis ad *torum* non suum.

1° Adulterium praeter peccatum contra castitatem, aliud includit contra justitiam. Patet ex ratione, constatque ex variis sanctae Scripturae locis. 2° Adulterium committitur etiamsi alter conjux consentiat, quia in omni casu violantur jura sacramenti et contractus indissolubilis. 3° Adulterium inter duos conjugatos duplex est, et duplicis tori violatio, ac proinde circumstantia haec in confessione exponenda est. (*S. Lig.* n. 445.)

§. III.
De incestu.

439. — Incestus est concubitus cum consanguineis aut affinibus intra gradus ab Ecclesia pro matrimonio prohibitos.

Incestus specie differt ab aliis luxuriae peccatis, quia graviter repugnat reverentiae naturali parentibus debitae, et consequenter personis quae proxima conjunctione sanguinis aut affinitatis eis devinctae sunt. (*S. Lig.* n. 443.)

Resolves :

440. — 1° Declaranda est specialiter circumstantia incestus commissi cum consanguineis in 1° gradu lineae rectae, scilicet, cum patre vel cum matre, quia enormiter distat ab aliis incestibus. (Vide *S. Lig. Tract. de Poen.* n. 470.) 2° Declaranda est etiam circumstantia incestus cum consanguineis in 1° gradu lineae transversalis, nempe cum fratre, vel sorore. Ratio est, quia in hoc deprehenditur specialis deformitas, cum Ecclesia in illo gradu nunquam dispenset. (*Ita communiter* contra *plures.*) Sententia opposita non sat probabilis apparet. Attamen aeque probabilem S. Lig. vocat. (*S. Lig.* ibid.) 3° Incestus cum caeteris consanguineis, nempe 2°, 3°, 4° gradu lineae transversalis *probabilius* specie

non differt, et proinde in confessione gradus isti varii non necessario declarandi sunt. (*S. Lig.* ibid.) 4° Incestus cum affinibus in 1° gradu explicari debet; v. gr., inter socerum et nurum, quia assimilandus est incestui cum parentibus. (*Ita communius. — S. Lig. Tract. de Poen.* n. 469.) Incestus autem cum caeteris affinibus speciem *probabilius* non variat. (*S. Lig.* ibid. *et alii.*) 5° Incestus cum consanguineis *probabilius* non differt ab incestu cum affinibus, sed est tantum circumstantia aggravans, quia materialiter se habet quod conjunctio ex sanguine, vel ex matrimonio oriatur. (*S. Lig.* ibid., etc.)

§. IV.
De sacrilegio.

441. — Sacrilegium quatenus est luxuriae peccatum, est violatio personae vel rei sacrae per actum venereum.

Sacrilegium, praeter peccatum contra castitatem, complectitur etiam peccatum contra Religionem, seu contra honorem Deo debitum.

Resolves :

442. — 1° Duplex sacrilegium committit persona Deo consecrata cum alia ejusdem conditionis peccans, quia dupliciter Religionem offendit. (*S. Lig.* n. 456.) 2° Sacerdos simul et Religiosus non committit duplex sacrilegium peccando contra castitatem, quia, quamvis ex duplici praecepto maneat obstrictus voto castitatis, tamen contra idem praeceptum formale seu ex eodem motivo tantum peccat. (*S. Lig.* n. 455.) 3° Sacrilegus est, qui personam sacram ad peccatum luxuriae consilio inducit, licet ipse cum ea non peccet, quia ejus peccato cooperatur. 4° Pollutio voluntaria in ecclesia est sacrilegium, quamvis secreta sit, et quamvis ecclesia reconciliatione non indigeat, prout in pollutione notoria indiget. 5° Tactus vel aspectus leviter turpes in ecclesia non sunt sacrilegia, juxta communiorem sententiam, quia ex eis non resultat magna irreverentia in locum sacrum. — Secus vero, si sint enormiter graves. — Si autem sint simpliciter graves, duplex datur sententia: ut *absolute probabilius* affirmat. (*S. Lig.* n. 459.)

§. V.
De stupro.

443. — Stuprum est violatio, seu oppressio mulieris, ipsa invita: *ita communiter.* — Juxta plures sub nomine stupri venit: Defloratio virginis non consentientis; sed prior definitio tenenda videtur. Dicitur etiam stuprum, in lato sensu, quivis illicitus concubitus.

Stuprum, praeter peccatum grave contra castitatem, involvit etiam culpam gravem contra justitiam, in confessione necessario aperiendam. (S. *Lig.* n. 443.)

Resolves :

444. — 1° Stuprum est fornicari cum muliere amente, ebria aut dormiente, quia violatur sine ejus consensu et proinde gravis ei infertur injuria. 2° Stuprum est vim inferre etiam mulieri jam corruptae aut viduae; quia consistit in violentia et injuria quae mulieri infertur, eam invitam opprimendo. Consequenter, si quis mulierem conjugatam opprimat, adulterium et stuprum simul committit. 3° Non est stuprum fornicari cum virgine plane consentiente, etsi prima vice corrumpatur, quia domina est sui corporis et libere e jure suo cedit. 4° Circumstantia virginitatis puellae quae violata est, si ipsa in rem consenserit, non est necessario *per se* in confessione declaranda, quia stuprum *probabilius* consistit tantum in violentia mulieri illata, non vero in violatione signaculi integritatis virginalis.

§. VI.
De raptu.

445. — Raptus est abductio alicujus personae, libidinis causa, e loco *tuto* ad locum *non tutum* per vim aut metum gravem ipsi aut parentibus ejus illatum. (*S. Lig.* n. 443.)

Quoad raptum haec teneto:

1° Raptus est peccatum speciale, quamvis pravus actus libidinis non sequatur, quia consistit praecipue in injuria quae infertur in violenta abductione, libidinis causa. 2° Si post raptum desiderium libidinis expleatur, speciem luxuriae diversam constituit quae in confessione declaranda est. 3° Non est censendus raptus si mulier plene consentiens abducatur,

nisi tamen sit *minor* et ejus parentes invite hoc patiantur. (Vide dicenda in *Tractatu de matrimonio.* — *S. Lig.* n. 444.)

ARTICULUS II.
DE PECCATIS CONSUMMATIS CONTRA NATURAM.

Triplex eorum species datur: 1° pollutio; 2° sodomia; 3° bestialitas.

§. I.
De pollutione.

Pollutio est seminis effusio sine congressu cum alio. Pollutio voluntaria, de qua sola agimus, est vel directe vel indirecte volita.

Principia:

446. — I. Pollutio *directe* et *perfecte* voluntaria est semper peccatum mortale, ita ut in nullo casu illam procurare liceat. Ratio est, 1° quia pollutio intrinsecam habet repugnantiam cum natura, quae seminis effusionem unice ad generationem ordinavit; 2° quia si in aliquo casu permissa aut tantum sub veniali prohibita foret, facillime habitus pollutionis contraheretur, ob tantam naturae corruptae in luxuriam proclivitatem, et proinde ordo naturae brevi subverteretur; 3° constat ex propositione 49ª damnata ab *Innoc. XI.*, et ex variis sacrae Scripturae textibus, v. gr. 1. *Cor.* VI, 10.: *Neque molles... regnum Dei possidebunt.* (*S. Lig.* n. 482.)

II. Pollutio *indirecte*, seu in causa tantum volita, est peccatum grave, quoties causa proxima sine justa ratione ponitur; est autem veniale quoties causa, quae ponitur, est remota tantum, seu talis, ut ipsi periculum *per accidens* vel raro adjungatur. (*Ita communiter.* Ratio utriusque patet. — *S. Lig.* n. 484.)

III. Pollutio *indirecte* volita omni peccato caret, quoties habetur ratio sufficiens causam ejus ponendi, secluso consensu, seu affectu voluntatis in voluptatem. Ratio est, quia ubi sequuntur duo effectus ex eadem causa indifferenti ex se, unus malus et bonus alter aut aequivalens, licet ponere causam intendendo bonum et permittendo malum. Major autem ratio pro majori periculo requiritur. (*De act. hum.* n. 7. — *S. Lig.* n. 483.)

Resolves:

447. — 1° Pollutio mere naturalis culpa vacat, quia a voluntate libera non oritur, nec ullus ei praebetur assensus, ut supponitur, nec animum libidinosum denotat, cum ex multis causis naturalibus possit provenire, v. gr., ex superfluitate naturae, ex imbecillitate organorum aut dispositione nervorum. Mortalis autem erit vel venialis, si ante cubitum fuerit aliquo modo causata, sine justa ratione, pro majori vel minori advertentia, et causae influxu. 2° Pollutio quae subsequitur ex tactu, aspectu, vel lectione graviter turpi, est peccatum mortale, etiam secluso actuali consensu, nisi justa causa excuset. Ratio est, quia tunc pollutio voluntaria est, saltem in causa, cum haec per se grave pollutionis periculum inducant. Peccatum autem veniale erit tantum, si haec leviter turpia sint; quia tunc in his non datur periculum proximum neque pollutionis, neque venereae delectationis. Attamen periculum remotum potest *per accidens* alicui, ratione propriae infirmitatis, proximum evadere. (*S. Lig.* n. 482.) 3° Graves motus inordinati sunt peccata mortalia, quoties quis vel *directe* eos excitat, etsi absit pollutionis periculum; vel etiam *indirecte* absque gravi et legitima ratione id cohonestante. Ratio est, quia in priori casu *per se* voluptas carnalis intenditur, et in posteriori proximum pollutionis periculum sine legitima causa inducitur. Ponere autem indirecte causam leviter per se in motus influentem, licet sine ratione, veniale non excedit. (*Billuart*, etc.) 4° Omnis deliberata seminis effusio, quantumvis parva, est pollutio et proinde peccatum mortale. (*Lacroix, de Poenit.*, 1034.) Item, mortale est acquiescere delectationi pollutionis, etiam brevissimo tempore; imo, etiam si praeter intentionem et sponte ex quacumque causa accidat. (*S. Lig.* n. 485.) A *fortiori*, si pollutio incoepta aliquo conatu excitetur. 5° Qui causavit pollutionem in altero debet explicare in confessione, an hic sit persona sacra, conjugata, cognata, etc... quia malitiam sacrilegii contraxit, vel adulterii, vel incestus, etc. (*S. Lig.* n. 476.) 6° Peccatum non est *per se* equitare rationabilis recreationis causa, certo situ in lecto cubare, temperate sumere cibos calefactivos,

ex honesta causa loqui cum altero sexu, infirmis inservire, eos in balnea mittere, artem chirurgicam exercere, et similia; quamvis praevideatur *per accidens* secutura pollutio, modo non intendatur, et firmum adsit propositum ei non assentiendi, si accidat, et absit probabile consensus periculum. (*S. Lig.* n. 483.)

§. II.

De sodomia.

448. — Horrendum Sodomiae crimen est concubitus cum persona ejusdem sexus, vel diversi; sed in vase indebito.

Hinc, duplex Sodomia distinguitur: 1° *Perfecta* quae est concubitus cum persona ejusdem sexus; 2° *imperfecta* quae est concubitus cum persona diversi sexus extra vas naturale et cum affectu ad vas innaturale.

Sodomia est crimen multo majus pollutione simplici. Constat ex horrore quem apud omnes excitat, et ex inauditis poenis a Deo inflictis Sodomae et aliis civitatibus hoc peccato inquinatis.

Resolves:

449. — 1° Sodomia perfecta specie differt ab imperfecta, quia per illam homo inordinate se fert in sexum et vas indebitum, dum e contra per istam se fert tantum inordinate in vas indebitum. 2° Sodomia perfecta habetur, quoties congressus fit per applicationem partium genitalium ad quamlibet partem corporis personae ejusdem sexus per modum concubitus, et cum affectu ad illum, etiamsi pollutio non subsequatur. (*H. A.* n. 24.) 3° Non tamen Sodomia dicenda esset, si fieret tantum applicatio manus, pedis ad partes genitales alterius, quia nullus esset concubitus; attamen declaranda foret mens sodomitica, si qua haberetur. 4° Probabilius, *per se*, non est declarandum quis fuerit agens aut patiens, quia species peccati eadem est. (*Billuart, Conc.*) Circumstantia tamen pollutionis si adfuit, quod facilius in agente contingit, omnino aperienda est. (*S. Lig.* n. 468.)

§. III.

De bestialitate.

450. — Infandum et execrandum bestialitatis crimen est concubitus cum bestia. Gravissimum est luxuriae peccatorum, quia naturae rationali magis repugnat. Morte puniebatur a lege Mosaica: *Qui cum jumento aut pecore coierit, morte moriatur; pecus quoque occidite.*

Tactus impudici cum bestiis quamvis non sint peccata bestialitatis proprie dicta, tamen specialem habent deformitatem, saltem venialem. (*S. Lig.* n. 474.) Non autem videtur circumstantia necessario declaranda, si quis mediante lingua jumenti aut alterius bestiae voluptatem veneream aut pollutionem in se excitet.

DE VII° ET X° DECALOGI PRAECEPTO.

„Non furtum facies. — Non concupisces domum proximi tui, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quae illius sunt.“ *Exod.* XX, 15, 17.

451. — Septimum decalogi praeceptum prohibet omnem injustitiam externam in bonis fortunae proximi. — Decimum vero peccata etiam *interna*, seu concupiscentiae, id est desiderii bonorum proximi et actionis injustae vetat. De variis injustitiae peccatis in bonis fortunae proximi dicemus in tractatu particulari de justitia et jure. Unde hic nihil aliud de his dicendum occurrit.

DE VIII° DECALOGI PRAECEPTO.

„Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.“ *Exod.* XX, 16. — „Non falsum testimonium dices.“ *Matth.* XIX, 18.

452. — Hoc praeceptum quatenus est negativum prohibet: 1° *praecipue* et *primario* ne dicatur falsum testimonium, tum in judicio, tum extra judicium; 2° *indirecte* et *secundario*, ne laedatur fama et honor proximi.

Quatenus autem affirmativum est, jubet ut, qualibet sublata simulatione et fallacia, simplex et nuda veritas dicatur.

Hinc prohibet: 1° perjurium in proximum; 2° mendacium; 3° detractionem; 4° calumniam; 5° judicium temerarium;

6° suspicionem injuriosam. De singulis dicendum habemus, excepto perjurio, de quo satis in secundo praecepto.

CAPUT I.

DE MENDACIO.

ARTICULUS I.

DE MENDACIO IN GENERE.

453. — Mendacium est locutio contra mentem ex D. Th. (..... Addunt aliqui: *cum voluntate* fallendi: sed recte notat Angelicus, animum decipiendi non ad essentiam, sed ad perfectionem mendacii pertinere. (*S. Thom.* 2. 2. q. 110. a. 1. c.) — Triplex distinguitur mendacii genus: 1° *Damnosum* quo injustum damnum alicui infertur; 2° *Officiosum* quod fit gratia utilitatis suae vel alienae; 3° *Jocosum* quod fit ex joco, et solius voluptatis gratia.

Principia:

454. — I. Mendacium proprie dictum est semper intrinsece malum, ita ut ne vitandae quidem mortis causa licitum esse possit. Ratio est: 1° quia rectae rationi repugnat vocibus uti contra earum naturalem finem et institutionem; 2° quia si alios in loquendo decipere liceret, ordo societatis in mutuo hominum commercio positus penitus subverteretur. — Hinc, *Exod.* XXIII, 7.: *Mendacium fugies.* — Et *Coloss.* III, 9.: *Nolite mentiri invicem.* (*S. Thom.* 2. 2. q. 110. art. 3. — *S. Aug. l. de mendacio et contra mendacium.*)

II. Mendacium *damnosum* grave est vel leve pro ratione damni majoris vel minoris quod proximo per illud infertur; et obligatio damnum reparandi ex eo sequitur. (*Ita omnes.* — *S. Thom.* ibid. art. 4.)

III. Mendacium *officiosum* peccatum veniale est, *per se*, quia in eo gravis deordinatio non apprehenditur. *(Ita omnes.)* A *fortiori*, mendacium *jocosum per se* veniale peccatum non excedit. Imo, interdum id, quod mendacium jocosum dicitur, omni prorsus culpa vacat, quia non est mendacium *proprie* dictum, sed jocus recreationis causa adhibitus, absque ulla intentione alium decipiendi. Hoc autem tantum admitti potest, quando talia sunt rerum adjuncta, ut audientes facile intelligere possint loquentem tantum intendere jocari. *(Ita communiter.)*

Resolves:

455. — 1° Non mentiuntur qui asserunt falsum quod credunt verum, sed errant tantum. Contra, mentiuntur qui verum dicunt quod falsum reputant, quia contra mentem loquuntur. 2° Non mentiuntur qui fabulas conscribunt, vel ex joco dicunt aperte falsa. Nec inter mendacia referendae sunt aequivocationes ita clarae ut facile intentio loquentis pateat, parabolae, locutiones tropicae, ironicae, etc., quia ut tales ab audientibus accipi possunt. 3° Ad mendacium referuntur simulatio, hypocrisis, adulatio et jactantia quae sunt variae speciei, et peccatum veniale *per se* non excedunt; facile tamen peccatum mortale evadere potest simulatio et hypocrisis, cum facile in re gravi proximus inique decipi possit.

ARTICULUS II.

DE RESTRICTIONE MENTALI.

456. — Restrictio *mentalis* est actus mentis verba alicujus propositionis ad alium sensum quam naturalem et obvium detorquentis vel restringentis.

Restrictio mentalis est, 1° *pure*, seu *stricte mentalis*, si sensus loquentis percipi nequeat, et haec *proprie mentalis* dicitur; — 2° *Late*, seu *improprie mentalis*, si sensus propositionis ex adjunctis colligi possit.

Ad restrictionem mentalem revocantur aequivocationes seu amphibologiae quae sunt locutiones habentes duplicem sensum principalem sed unum magis obvium et alterum minus, aut etiam unum spiritualem et alterum litteralem.

Principia:

457. — I. Nunquam licet uti restrictione *pure* seu *proprie mentali*, nec amphibologia humano modo non perceptibili; nec a *fortiori* licet cum iisdem jurare, quia est simpliciter mendacium. Constat etiam ex propositionibus 27, 28 et 29 ab *Innoc. XI.* damnatis. (*S. Lig.* n. 152.)

II. Licet aliquando, *ex gravi causa*,

uti restrictione *late*, id est, *improprie mentali*, et verbis aequivocis ex quibus sensus a loquente intentus *intelligi* facile possit. Ratio est, quia hoc non est malum *in se*, cum proximus non *proprie* decipiatur, sed ex justa causa permittatur ejus deceptio; aliunde ad bonum societatis requiritur ut medium habeatur licite celandi secretum magni momenti; aliquando autem aliud medium non suppetit praeter aequivocationem, aut restrictionem *late* seu *improprie* mentalem. — Dixi, ex gravi causa, quia si usus talium restrictionum absque *gravi* et *proportionata* causa habeatur, nemo posset aut vellet alteri credere; hoc autem in maximum humanae societatis damnum cederet. (*Ita communissime Theologi.* — *S. Lig. de secundo praecepto*, n. 151-152. — *Lacroix* lib. 3. n. 287. — *Suarez, Lugo, Layman, Sporer, Elbel et alii innumeri*, teste *S. Lig.* ibid.)

Resolves :

458. — 1° Mentitur qui utitur restrictione etiam non pure mentali aut aequivocatione aliquo modo perceptibili: 1° si id faciat ex intentione decipiendi, quia est abusus signorum; 2° si interrogans habeat jus inquirendi aut imperandi, sub peccato, veritatis confessionem, quia juri illi respondet in subdito obligatio fatendi veritatem sine ambiguitate, saltem regulariter loquendo. (*S. Lig.* n. 154.) 2° Confessarius interrogatus a tyranno an Titius confessus sit homicidium, respondere potest et debet: *nescio;* quia Confessarius id nescit scientia communicabili. Imo, etiamsi instaret tyrannus, et diceret: *An hoc nescis scientia sacramentali?* Respondere adhuc posset: *nescio.* Ratio est, quia tyrannus bene scit se de hoc jus interrogandi non habere, nec Confessarius ut homo scit se scire, sed uti vicarius Dei et scientia incommunicabili. 3° Reus a judice non *juridice* aut *legitime* interrogatus potest respondere, se crimen non patrasse, subintelligendo: de quo possit inquiri, seu, quod fateri teneatur. (*S. Lig.* l. 3. n. 154.) 4° Possunt uti restrictione *late mentali* omnes personae publicae interrogatae de rebus suae fidei commissis; ut sunt secretarii, legati principum, duces exercituum, magistratus, advocati, medici, chirurgi, obstetrices, etc. Si enim secreta hujusmodi personis commissa violarentur, gravissima inde sequerentur incommoda. 5° Potest famulus jussu domini negare ipsum esse domi, quamvis adsit; quia talis locutio generatim est usu recepta ad significandum eum non esse domi quatenus videri possit. Attende tamen ad locorum consuetudinem. (Vide *S. Lig.* n. 165.)

CAPUT II.

DE DETRACTIONE.

1° De vitio detractionis; 2° de restitutione famae.

ARTICULUS I.

DE VITIO DETRACTIONIS.

459. — Detractio est occulta et injusta violatio famae alienae, seu denigratio injusta famae proximi absentis. Fama autem est bona aestimatio quam alii habent de vita et moribus alicujus.

Detractio dicitur *simpliciter talis* si fama proximi violetur relatione criminis veri; denominatur *calumnia*, si violatio sequatur ex impositione criminis falsi.

Detractio variis modis fieri potest: 1° *Directe*, si falsum crimen imponatur, si verum amplificetur, si occultum manifestetur, si opus bonum sinistre accipiatur; 2° *Indirecte*, nempe, negando bona opera proximi vel illa minuendo vel aliquando tacendo, aliis laudantibus, vel frigide laudando.

Principia :

460. — I. Omnis detractio *directa*, sive sit *calumnia*, sive detractio *simpliciter*, est mortalis ex genere suo contra caritatem et justitiam; quia est peccatum injustitiae majus quam furtum, quod ex genere suo est mortale, contra caritatem et justitiam. Detractio enim majori bono proximum injuste privat, ut constat ex sensu communi, et ex Scriptura sacra, *Prov.* XXII, 1., ubi dicitur: *Melius est bonum nomen quam divitiae multae;* et ibid. XXIV, 9.: *Abominatio hominum detractor.*

II. Gravitas detractionis desumenda est praecipue ex damni gravitate quod proximum ex eo praevidetur esse passurum,

et non praecise ex gravitate defectus seu criminis quod de proximo narratur. Hinc, ad cognoscendam in casu particulari detractionis gravitatem, attendendum est ad qualitatem 1° personae *detrahentis*, an sit gravis et discreta aut garrula et levis; 2° personae *laesae*, an sit bonae vel malae famae, etc... Ratio est quia major vel minor fides praestabitur prout loquens erit majori vel minori fide dignus; item, majus vel minus sequetur famae detrimentum pro ratione majoris vel minoris aestimationis qua persona laesa gaudebit. (*S. Lig.* n. 967.)

461. — III. Nunquam licet falsum crimen alteri imponere, ut patet et constat ex propositione 44a ab *Innoc. XI.* damnata. Licet autem justa de causa crimen occultum, etiam cum ejus famae jactura, manifestare, quia aliquando bonum publicum vel privatum hoc requirit, et tunc cessat jus proximi ad famam conservandam. (*S. Lig.* n. 972.)

IV. Causae autem, ex quibus licite crimen alterius revelari potest, sunt sequentes: 1° utilitas notabilis revelantis ipsius, verbi gratia, ad consilium vel auxilium in re gravi petendum, secluso tamen quocumque affectu ad detractionem; — 2° utilitas delinquentis, nempe ad ipsius instructionem vel correctionem, etc.; — 3° utilitas publica, uti ad impedienda mala reipublicae vel religioni aut alicui communitati imminentia; — 4° utilitas gravis etiam privata sive audientium, sive aliorum, v. gr., ut a malis, damnis, aut incommodis sibi alias certe aut probabiliter eventuris caveant.

Ratio horum est, quia tunc manifestans peccatum alterius non laedit justitiam nec caritatem. 1° *Non laedit justitiam*, quia proximus non habet jus ita strictum ad suam famam, ut obligentur alii ad tegendam veritatem quando ejus manifestatio necessaria est ad grave damnum sive proprium sive aliorum vitandum. 2° *Nec laedit caritatem*, quia caritas non obligat cum tanto detrimento. Si enim non teneris impedire damnum proximi tui, etsi majus, cum gravi tuo damno, ita nec teneris eo casu occultum crimen proximi celare. (*S. Lig.* n. 968.)

Quaesita :

462. — *Quaer.* 1° An peccet graviter qui revelat unicum peccatum mortale alterius ?

R. 1° Non est semper peccatum grave revelare peccatum grave alterius, etiam si pluribus manifestetur. Attendendum igitur est ad rerum et personarum adjuncta, ex quibus colliges an aliquis gravem famae jacturam ex peccati revelatione patiatur.

R. 2° Si peccatum graviter infamet sive in se sive relative ad infamatum, certo detractor graviter delinquit, quoties hujusmodi peccatum licet unicum pluribus manifestat, quia damnum grave in fama proximo infertur.

R. 3° An vero mortale sit, peccatum hujusmodi unico viro prudenti et discreto revelare, seclusa speciali malitia, *controvertitur :*

Ia Sententia *communior* et *probabilior* etiam dicit eum graviter peccare, nisi inadvertentia aut magna levitate excusetur. Ratio est, 1° quia laesio famae, etiam apud unam personam gravem, gravis censetur, ut patet ex judicio temerario quod *per se* grave est. 2° Quia saepe homines aegrius ferunt se laedi apud unam personam gravem quam apud tres vel quatuor alias.

IIa Sententia, *satis probabilis negat.* Ratio est, quia cum fama consistat in communi aestimatione hominum, non censetur absolute diffamatus qui apud unum vel alterum tantum suam famam amisit. (*S. Lig.* n. 973. huic secundae sententiae tamquam satis probabili libentius accedit, nisi reveletur crimen ex malitia.)

463. — *Quaer.* 2° An specie differant detractiones in materiis specie diversis ?

R. Duplex datur sententia probabilis.

Ia Sententia *affirmat.* Ratio est, quia alia est fama quam quis possidet de castitate, v. gr., et alia quam habet de justitia, siquidem non est diffamatus in fornicatione, quamvis sit diffamatus in furto. Hoc probabilius dicit *S. Lig.* n. 161.

IIa Sententia *negat.* Ratio est, quia, licet tales detractiones materialiter specie distinguantur, moraliter tamen unam famam laedunt, ex eo quod tendant in unicum objectum formale, sicut omnes contumeliae sunt ejusdem speciei propter

unitatem honoris contra quem tendunt. (*Lugo de poenit.* D. 16. n. 265., etc.)

464. — *Quaer.* 3° An crimen publicum revelari possit illud ignorantibus?

R. Affirm., saltem absque peccato mortali, quia hoc non videtur esse nec contra justitiam, nec contra caritatem, sive sit publicum publicitate juris, sive publicitate facti. (*S. Lig.* n. 974.)

465. — *Quaer.* 4° An crimen, publicum in uno loco, possit revelari in alio loco ubi ignoratur?

R. 1° *Affirm. probabilius per se*, saltem absque peccato gravi, si agatur de loco vicino; seu de loco ubi facile et brevi publicandum est. Ratio est, quia fama brevi et necessario amittenda, non est alicujus, aut certe magnae aestimationis, et moraliter loquendo jam amissa est.

R. 2° Si agatur de locis ad quae divulgatio non est perventura, aut non nisi post diuturnum tempus, distinguendum est.

1° *Quoad notorietatem juris.* 1° Non est contra justitiam, quia judex quando condemnat publice, intendit reum spoliare fama, ut caeteris ubique sit in exemplum. (*Ita communiter.*) 2° Nec *probabilius* est contra caritatem, saltem graviter, quia hoc magni interest bono communi, ut sententia ubique cognoscatur, ut efficacior sit poena, nec non ut reus cognoscatur qualis est ab incolis regionis etiam remotae qui cum illo varia negotia tractanda habere possunt. (*Ita communius* cum *Lugo*, — *Salmant.*, — *S. Lig.* n. 974.) 2° *Quoad notorietatem facti* vel *famae*, *controvertitur.*

I^a Sententia valde *probabiliter* dicit non esse illicitum *per se*, quia non est peccatum neque contra justitiam, neque contra caritatem, saltem graviter, modo agatur de criminibus quae reddunt hominem perniciosum. Ratio est, quia conducit bono publico facinorosos homines cognosci ut ab eis caveant omnes. (*S. Lig.* n. 974. — *H. A.* n. 12. — *In Ret.* n. 12.)

II^a Sententia dicit e contra esse peccatum tum contra justitiam, tum contra caritatem. 1° *Contra justitiam*, quia infamatus in uno loco non amisit jus ad famam in alio loco remoto ubi fama criminis non est brevi perventura: ergo ei facit injuriam qui eum diffamat ibi: 2° *Contra caritatem*, quia diffamans nocet proximo in re gravi, seu in fama quam in alio loco sine ullius injuria possidet. (*Billuart.* — *Antoine.*)

466. — *Quaer.* 5° Quandonam crimen seu factum dici possit publicum seu notorium?

R. 1° Dicitur omnino publicum seu famosum, quando innotuit majori parti communitatis seu civitatis, oppidi, pagi, etc.; 2° Dicitur simpliciter publicum, seu notorium, quando innotuit tot personis, ut nulla tergiversatione celari possit et moraliter sit impossibile quod non deveniat in notitiam communitatis. Valde autem difficile est determinare quot personarum requiratur cognitio, ut crimen publicum censeri debeat. Varias regulas assignaverunt theologi pro numero vario personarum quae communitatem componunt. Juxta communiorem sententiam dici potest publicum crimen, si quindecim sciant in communitate centum personarum; aut viginti diversarum familiarum in communitate mille personarum; aut quadraginta dispersi in oppido quinque millium personarum. (*Ita S. Lig.* n. 975.) Sed melius, inquit *Billuart*, §. 5., remittitur judicio prudentis, qui, attenta communitatis quantitate, hominum garrulitate, et aliis circumstantiis, judicat vix possibile esse ut res secreta maneat.

467. — *Quaer.* 6° An peccet graviter referens tantum peccata alterius, ut ab aliis audita, v. gr., si dicat: fertur, narrant, audivi de tali hoc vel illud?

R. 1° Peccat graviter contra caritatem et justitiam, si ita referat ut alii sint verosimilius et merito credituri, v. gr., si asserat se audivisse a persona fide digna, quia causam sufficientem credendi malum praebet; secus si non sint probabiliter credituri, quia nulla infamia inde oritura est. Multo autem facilius peccabit graviter, referens etiam ut mere dubium peccatum enorme alterius, v. gr., haeresis, sodomiae, etc.

R. 2° Peccat graviter contra caritatem, si audita referat coram iis qui probabiliter sunt credituri ex levitate aut malitia propria, quia sub gravi quisque tenetur ex caritate tollere occasionem damni alterius cum facile potest, prae-

sertim quando malum sequitur ex nostris delictis vel factis. Non tamen videtur peccare contra justitiam, quia non est causa efficax damni. (*S. Lig.* n. 978. — *Billuart*, art. 2., *et alii communiter.*)

468. — *Quaer.* 7° Quomodo peccet audiens detractionem?

R. 1ª Peccat graviter contra *justitiam* qui inducit alium ad detrahendum, ut patet.

R. 2° Peccat graviter contra *caritatem* qui gaudet de detractione gravi ab alio facta, quia gaudet de damno gravi proximi. Excipe, si gauderet tantum de auditione rei novae vel curiosae, non vero de ipsa detractione.

R. 3° Superior peccat graviter contra caritatem, si detractionem non impediat quantum commode potest, etiamsi de ea non gauderet; quia illi specialis obligatio incumbit corrigendi detrahentem, aut damno infamati obviandi. *Probabilius* autem non peccat contra justitiam, 1° nec superior detrahentis, quia non tenetur invigilare bono alterius non subditi, nisi sit Episcopus aut Parochus qui vi officii ad corrigendos subditos teneretur; 2° nec superior infamati, quia ipsi non incumbit ex justitia bono temporali subditi attendere. (*S. Lig.*)

R. 4° Persona particularis plerumque a peccato gravi excusatur, si detractionem non impediat, sive ex verecundia aut timore vel etiam negligentia, etiamsi commode possit, modo de illa non gaudeat, nec praeter infamiam aliud damnum accedat. Ratio est, quia in hac materia saepe constare nequit correctionem esse profuturam; imo saepe periculosum est, et merito timeri potest ne detractio potius augeatur vel producatur. Secus tamen, si facile correctionem efficacem adhibere possit. (*S. Lig.* n. 981.)

Excusantur autem etiam a veniali qui advertendo fieri detractionem discedunt, sermonem divertunt, aut faciem avertunt, vel se praebent tristes, juxta illud *Prov.* XXV, 23.: *Dissipat facies tristis linguam detrahentem.*

469. — *Quaer.* 8° An liceat seipsum infamare?

R. Affirm., *per se*, si recta intentione fiat, secluso scandalo, et aliorum damno. Ratio est, quia non est contra justitiam, cum quisque sit famae suae dominus. Nec contra caritatem, quia haec non obligat ad bona externa conservanda, nisi quantum id exigat salus propria vel proximi.

Per accidens autem peccabis, et quidem graviter, si fama tua necessaria sit muneri tuo vel si tibi damnum vitae, vel aliis infamiae ex hoc sequi deberet. (*S. Lig.* n. 983.)

Resolves:

470. — 1° Grave est peccatum mortuis detrahere in re gravi: jure enim ad famam non spoliantur licet e vivis excesserint. Unde historiographi ignominiae notam memoriae defunctorum sine causa sufficiente inurentes occulta manifestando, cognita exaggerando, aut actam poenitentiam non referendo, graviter peccant. (*S. Lig.* n. 978.) 2° Grave est tot defectus leves de aliquo apud eosdem revelare ut notabiliter laedatur ejus fama, licet intra longum tempus fiat. Secus, si de diversis levia dicantur, nisi in aliquam communitatem redundet injuria gravis. 3° Grave est addere defectum levem in aliquem jam ab aliis pluries leviter diffamatum, si ex hoc gravis consurgat infamia; quia causa est cur famam adhuc simpliciter bonam amittat, sicut vulnerato multis levibus vulneribus addit leve, quo accedente fit laesio lethalis. 4° Grave est si dicas de aliquo eum esse adulterum, licet de hoc probabilia haberes indicia; quia ejus famae grave nocumentum affers. Imo, idem tenendum, etiamsi diceres probabile eum esse talem.

471. — 5° Grave est dicere de sacerdote quod duellum commiserit, aut sit amans puellarum. Saepe non est grave id asserere de milite, aut etiam de juvene mediocris famae; nec dicere de puella quod sit garrula, superba, etc. (*S. Lig.* n. 967.) 6° Non est mortale de aliquo ignoto vel indeterminato male loqui, v. gr., in tali loco esse multos improbos, ebriosos, impudicos, vel in tali seminario grave crimen fuisse patratum, vel etiam in tali collegio Canonicorum unum esse simoniacum, etc.; quia nemini gravis injuria irrogatur, nisi crimen sit tale ut in alios redundet. Item nec est grave, crimen aliquod referre de aliquo quem audientes non noverunt, nec unquam agnituri sunt,

etiamsi nominaretur. Imo, hoc *per se* omni culpa vacat.

Grave tamen est detrahere alicui monasterio in communi, licet nullus Religiosus nominetur, v. gr., si dicatur in eo pravam duci vitam, grave peccatum ibi fuisse patratum; saltem communiter loquendo. Ratio est, quia Religiosi ejusdem communitatis adeo inter se conjuncti sunt ut coram externis velut solidarii alii pro aliis censeantur. Hinc, tota communitas apud imprudentes et simplices maculari solet. (*S. Lig.* n. 979.)

472. — 7° Non est mortale dicere de publico ebrioso eum hac die *inebriatum esse, etsi occulte fecerit;* et quandoque nullum peccatum, si omnem famam in hoc puncto amiserit, v. gr., si dicas de meretrice quod fornicata fuerit. Nec est mortale infamem in uno crimine de altero valde affini infamare, v. gr., si de adultero dicas eum litteras amatorias misisse, vel de ebrioso eum cum uxore rixatum esse; quia talis revelatio non est nova infamia, aut saltem non gravis est. De disparato tamen et non connexo crimine aliquem infamare potest esse mortale, quia ille qui infamis est in uno genere vitii, non ideo amisit jus famae in aliis virtutibus. (*H. A.* n. 14. — *S. Lig.* n. 976.) 8° Non peccat, saltem graviter, qui solatii causa tantum, seclusa detrahendi intentione, alicui amico narrat injuriam ab alio sibi factam, etsi inde aliqua infamia proveniat auctori. Hinc, probabiliter excusantur, saltem a mortali, famuli detegentes injurias illatas a dominis, uxores a viris, filii a patre, Religiosi a praelato; quia auctor injuriae non potest esse rationabiliter invitus, remque tam difficilem exigere, ut laesus solatio vel consilio necessario careat. Cavendum tamen, ne dicatur pluribus, nec apertius nominetur persona quam necesse sit ad consilium vel solatium. (*S. Lig.* n. 973.) 9° Non peccat graviter, generatim loquendo, qui revelat defectus naturales animi vel corporis alterius, dicendo, v. gr., quod sit stupidus, ignarus, spurius, etc.; quia tales defectus non sunt morales nec famam notabiliter minuunt. Excipe, nisi grave damnum inde secuturum esset, v. gr., si revelaretur clericum esse spurium, etc. Hoc maxime ex circumstantiis pendet. (*S. Lig.* n. 967.)

ARTICULUS II.

DE RESTITUTIONE FAMAE.

Principia:

473. — I. Detractor tenetur ex justitia, quantum fieri potest: 1° ad reparandam famam injuste ablatam; 2° ad compensanda omnia damna temporalia ex diffamatione provenientia, et aliquo modo praevisa.

Ratio primi est, quia in ablatione famae irrogata est vera injuria damnosa; jus enim, quod quisque habet ad famam, auferri nequit privata auctoritate; ergo injuria illa tolli et resarciri debet. Restitutio enim boni injuste ablati est omnino necessaria, siquidem, ea omissa, perseverat semper injuria. (*Ita omnes.* — *S. Lig.* n. 991. et lib. 3. n. 613.)

Ratio secundi est, quia omnia damna provenientia ex detractione tribuenda sunt detractori ut causae eorum efficaci, sive crimen revelatum falsum fuerit, sive verum, cum in utroque casu famam proximi injuste detractor peremerit. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 996.)

Obligatio restituendi famam est personalis. Obligatio vero reparandi damna, quae ex diffamatione orta sunt, est realis, et proinde ad haeredes transit. (*S. Lig.* n. 996.)

474. — II. Restitutio famae alio modo facienda est a calumniatore atque a detractore simplici. Hinc:

1° *Calumniator* tenetur dicta retractare, et quidem *per se* etiam cum jactura propriae famae, si aliter reparatio fieri nequeat; quia melior est conditio innocentis quam nocentis, et malitiae suae imputare debet, quod onus illud ipse sibi imposuerit. Aliunde qui est causa injusta damni tenetur illud resarcire omni modo moraliter possibili.

2° *Detractor simplex* dicta retractare nequit, quia sic mentiretur, sed alio modo, quantum in ipso est, famam restituere debet, dicendo v. gr., se male locutum fuisse, se erravisse, aut quid simile; non enim hi solum errant qui a veritate, sed etiam qui a rectitudine recedunt, juxta illud *Prov.* XIV, 22.: *Errant qui operantur malum.* (*S. Lig.* n. 992.)

Sed saepe modus ille non sufficit apud intelligentes et astutos, qui potius ex his formulis conjiciunt verum esse crimen quod non aperte asseritur esse falsum. Tunc igitur detractor, tacendo de dictis, data occasione, cum dexteritate et veritate, laudare et honorare debet eum cui detraxit.

Resolves:

475. — 1° Qui alium injuste diffamavit verum crimen manifestando, tenetur ad integrum damnum inde proveniens reparandum; quia injusta illius revelatio est causa vera et unica damni. (*S. Lig.* n. 994.) 2° Qui detraxerit per libellum famosum tenetur, ut efficax sit restitutio, eam facere contrariis scriptis vel publica revocatione. Item publica esse debet reparatio, si sciatur diffamationem ad multos pervenisse, sed ignoretur ad quos pervenerit. (*S. Lig.* n. 995.) 3° Ad reparationem famae stricte tenentur cooperatores omnes efficaces in defectu diffamatoris, iique omnes tenentur pariter de damnis fortunae, si quae advenerint.

Diffamator non tenetur ad veniae petitionem, si famam reparare non possit, nisi famam simul et honorem laeserit; quia per veniae petitionem fama perdita non restitueretur; nec ille magis urgetur obligatione veniae petendae, quam qui non potest restituere bona fortunae in quibus aliquem laeserit. (*Ita communiter* contra *plures.*)

Quaesita:

476. — *Quaer.* 1° Quaenam sint causae a restitutione famae excusantes?

R. Sequentes communiter admittuntur:

1° Si delictum, quod uni vel pluribus revelasti, ex alia via factum fuerit publicum, aut si fama alio modo reparata sit, v. gr., per sententiam judicis, etc. 2° Si prudenter judicetur crimen olim publicum, oblivione, ob longum temporis intervallum, deletum esse. 3° Si restitutio famae fieri nequeat sine vitae periculo, quia vita est bonum ordinis superioris ac fama; imo, si restituenda fama sit multo minoris valoris ac jactura quaelibet quam pati deberet diffamator; v. gr., si esset homo honoratus et praesertim bono publico vel religioni valde utilis. 4° Si reparatio sit moraliter impossibilis ob nimiam locorum distantiam aut alias speciales difficultates, quae praesertim in reparatione detractionis simplicis reperiuntur, v. gr., si qui audierunt detrahentem, a praeoccupata opinione revocari non possint. 5° Si judicetur detractioni fidem adhibitam non fuisse ab audientibus, ut fit saepius quando in irae calore detrahitur. 6° Si infamatus obligationem remiserit, modo remittere possit. Eam autem remittere non potest quando ex ejus infamia sequitur scandalum aut damnum commune vel suorum, v. gr., si agatur de infamia sacerdotis, magistratus, patris-familias, etc. (*S. Lig.* n. 997. et seq.)

477. — *Quaer.* 2° An detur obligatio restituendi famam sine formali injustitia laesam, v. gr., si quis detrahat ex inadvertentia?

R. Affirm., tum ratione caritatis, ut patet, tum etiam ratione justitiae; quia quisque tenetur reparare damnum ex sua actione proveniens, si commode possit, ut dicemus in *Tract. de justitia*, ubi de injusto damnificatore, n. 636. (*S. Lig.* n. 994.)

Quaer. 3° An infamans teneatur famam restituere etiam coram iis qui crimen a se revelatum mediate acceperint.

R. Affirm. probabilius, imo et verius, si famam violasti apud audientes quos praevidebas facile infamiam evulgaturos; quia tunc es vera causa damni: secus non teneris. (*S. Lig.* n. 991.)

Quaer. 4° An excuseris a restitutione famae, si laesus tibi tuam propriam famam violaverit, nec restituere velit?

R. Affirm. probabilius, quia non cogeris alteri jus suum reddere, si ille recuset tibi reddere tuum. (*S. Lig.* n. 999. — *Negant* tamen *probabiliter Navarrus*, *Sporer*, etc.)

Quaer. 5° An tenearis famam pecunia compensare, si eam restituere non possis?

R. Neg., saltem *probabilius*, quia justitia obligat tantum ad reddendum ablatum, vel aequivalens; sed pecunia non fuit ablata per detractionem, nec pecunia est famae aequivalens, cum sit ordinis superioris. (*S. Lig.* n. 1000. etc., contra *plures.*)

CAPUT III.
DE CONTUMELIA.

478. — Contumelia est injusta honoris laesio praesenti et scienti irrogata. Honor autem est externa testificatio aestimationis, quae de alicujus excellentia interne habetur. Praesens vero aliquis esse potest vel personaliter, seu physice, vel moraliter per imaginem, aut per quid aliud in quo aliquatenus repraesentetur.

Contumelia autem fieri potest: 1° *Negative* per omissionem honoris hic et nunc debiti; 2° *Positive* tum verbis, tum factis aut signis contemptus.

Ad contumeliam referuntur: 1° *Irrisio* qua quis verbis et risu contemnitur; 2° *Subsannatio* qua quis gestibus ridiculis irridetur; 3° *Convicium* quo alicui ejus defectus naturales objiciuntur; 4° *Improperium* quo alicui inopia, defectus, vel ortus obscuritas exprobratur. (*S. Lig.* l. 5. *de Pecc. Cap.* n. 80-81.)

Principia:

479. — I. Contumelia est peccatum mortale ex genere suo. Est enim quid gravius detractione, quae *per se* est gravis. Constat praeterea ex verbis Scripturae (*Matth.* V, 22.): *Qui autem dixerit fratri suo: Raca, reus erit concilio; qui autem dixerit: fatue, reus erit gehennae ignis.*

II. Contumelia *per se* strictam inducit obligationem integrae restitutionis honoris, et raparationis aliorum damnorum, quae ex ea subsequi potuerunt, si in confuso saltem praevisa fuerint, ut patet ex dictis de restitutione famae. (*S. Lig.* n. 966.)

Resolves:

480. — 1° Honor publice ablatus per contumeliam publice etiam est restituendus coram illis qui dehonorationis testes fuerunt, vel saltem ea ratione, ut satisfactio ad ipsorum notitiam facile pervenire possit. Sufficit autem ut satisfactio fiat per aliam personam quae nomine dehonorantis veniam petat. (*S. Lig.* n. 984.) 2° Restitui pariter debet occulte honor laesus per contumeliam occultam, quia verum honoris damnum proximo fuit illatum. (*S. Lig.* n. 985.) 3° Ea honoris restitutio requiritur, quae censeatur sufficiens ad manifestandam aestimationem juxta personae offensae conditionem. Si enim qui dehonoravit fuerit superior, sufficiet si dehonoratum salutet, domi invisat, aut ei benevolentiam ostendat. Si autem fuerit aequalis, vel, *a fortiori*, inferior, major requiritur satisfactio, nempe ut praeveniat in salutando, cedat locum, aut veniam petat, si alio modo sufficienter satisfacere nequeat. (*S. Lig.* n. 986.) 4° Si is, qui inhonoratus est, vindictam sumpsit, v. gr., alterum percutiendo, vulnerando... plerumque non requiritur ulterior satisfactio pro honore; quia tunc ille pro satisfactione videtur acceptare vindictam, alter vero non resistendo videtur fateri suam culpam et aestimationem de altero. (*S. Lig.* n. 989.) Item, a restitutione honoris eximuntur rustici, si inter ipsos facta fuerint aequalia convicia aut improperia, quia statim compensatio datur. 5° In praxi autem sedulo advertendum est multoties expedire, ut Confessarius omittat monere poenitentem in bona fide existentem circa satisfactionis obligationem, imprimis, si praevideat monitionem non profuturam esse; vel si putet eum, qui dehonoratus fuit, recusaturum esse reparationem, praesertim publicam, ne memoria injuriae apud alios redeat, aut ne ipse rubore magis afficiatur, etc. (*S. Lig.* n. 988.)

CAPUT IV.
DE JUDICIO TEMERARIO, SUSPICIONE ET DUBITATIONE TEMERARIA.

481. — 1° *Judicium temerarium* est verus assensus ex levibus indiciis conceptus de aliquo peccato vel defectu proximi. 2° *Suspicio temeraria* est infirmus assensus de malo proximi, seu assensus de labe alterius cum formidine de opposito conceptus. 3° *Dubitatio* est suspensio animi in neutram partem se determinantis.

Principia:

482. — I. Judicium *temerarium* de culpa proximi est peccatum mortale ex *genere suo*, contra justitiam: quisque enim jus habet ad bonam sui existima-

tionem apud singulos; nemo malus revera praesumi debet, donec probetur; proinde injuriam gravem proximo infert qui contra eum in re gravi temere judicat. Saepe tamen veniale est ob parvitatem materiae, aut imperfectionem actus.

II. Ad gravitatem judicii temerarii requiritur: 1° ut sit firmum seu citra dubium. — 2° Ut sit plene deliberatum et voluntarium. — 3° Ut sit in re gravi de persona determinata et cognita. — 4° Ut sit innixum indiciis vere levibus. — Ratio horum est, quia alias non esset verum judicium, aut non vere temerarium, vel non graviter proximo injuriosum. Saepe autem leve est ob defectum alicujus ex commemoratis conditionibus. (*S. Lig.* n. 962.)

III. Suspicio *temeraria* et dubitatio de labe proximi sunt venialia tantum ex genere suo. Ratio est, quia, ob debilem et facile mobilem adhaesionem, ordinarie leve tantum damnum proximo afferunt, cum famam non tollant, sed tantum minuant et dubiam reddant. (*S. Lig.* n. 963.)

Resolves :

483. — 1° Non peccat graviter, qui de proximo sinistre judicat, si judicium innititur indiciis ad veram probabilitatem constituendam sufficientibus; quia moralis certitudo et vera probabilitas non adeo distant, ut censeatur gravis injuria judicare certum quod est valde probabile. (*S. Lig.* n. 962.) 2° Non peccat graviter, qui judicando non advertit plene ad motivorum insufficientiam, quamvis advertat se male judicare, vel si negligentiam tantum levem admittat in repellendo judicio. (*S. Lig.* ibid., *H. A.* n. 1.) 3° Non peccat graviter qui temere judicat de aliquo indeterminato inter plures, v. gr., in coetu vel communitate aliqua, vel etiam de aliquo determinato quidem, sed sibi ignoto. (*S. Lig.* ibid.) 4° Non temere judicares, si audiens aliquid a viro probo et fide digno contra proximum, illud crederes. Multa minus, si suspicareris aut dubitares tantum, cum multo minus requiratur ad prudentem suspicionem aut dubitationem quam ad prudens judicium; secus autem si audires aliquid ab homine perverso vel erga proximum male affecto. 5° Suspicio vel etiam dubitatio peccatum mortale est, si versetur circa peccata valde extraordinaria et gravia ratione conditionis personarum quas respicit; quia hujusmodi suspicio aut dubitatio major injuria est quam judicium, etiam firmum, circa peccata simpliciter gravia. (*S. Lig.* n. 964.) 6° Licet damna praecavere ex justo timore; v. gr., potes res tuas in tuto collocare, ne surripiantur a peregrino domi tuae commorante; quia, etsi non possis positive judicare hunc vel illum esse furem, potes tamen optime tibi consulere ex eo quod certo scias inter homines esse aliquando fures qui magis a furto alieni existimantur.

APPENDIX
DE VIOLATIONE SECRETI.

484. — Secretum est cognitio rei alicujus, quae ex natura sua aut speciali contractu occulta servari debet.

Triplex distinguitur secretum:

1° *Naturale*, si ab ipsa natura imponatur, v. gr., si quid sciam quod manifestare nequeam sine gravi alterius laesione sive in honore sive in bonis, etc. 2° *Promissum*, si quis arcanum ab alio audiens, vel casu discens, promittat se id non revelaturum esse. 3° *Commissum*, si quis alteri quidpiam manifestet, eidem committens silentium circa illud.

Principia :

485. — I. Secretum *naturale*, seu ex natura rei, obligat *per se* sub gravi et quidem ex justitia, nisi justa causa excuset. Ratio est, quia ex revelatione secreti sequitur per se damnum grave proximi, qui jus habet ne sine causa rationabili laedatur. (*S. Lig.* n. 970. — *Salm.* etc.)

II. Secretum *promissum* obligat *per se* graviter vel leviter, pro quantitate materiae et suscepta obligatione, sed plerumque ex fidelitate tantum. Ratio est, quia contractus continetur simplici promissione, quae per se obligat solum ex fidelitate et juxta intentionem promittentis, ut de voto dictum est. (*S. Lig.* ibid. *et alii communiter.*)

III. Secretum *commissum*, seu *communicatum*, quod dicitur etiam rigoro-

sum, obligat, *per se*, sub gravi ex justitia, et quidem plerumque strictius ac secretum mere naturale, quia praeter obligationem naturalem urget etiam obligatio ex contractu suscepta. (*S. Lig.* n. 970.)

Quaesita:

486. — *Quaer.* 1° Quaenam sint causae justae secretum manifestandi?

R. 1° Consensus recte praesumptus illius, cujus interest secretum occultare. — 2° Divulgatio rei aliunde facta. — 3° Damnum ex secreto secuturum Reipublicae vel privatis; imo urget aliquando gravis obligatio secretum revelandi, praesertim ratione boni publici. (*S. Lig.* n. 971., *Lugo*, *Sanchez*, etc.)

Quaer. 2° An possis revelare secretum, si promiseris illud servare etiam cum vitae jactura?

R. 1° *Affirm.*, si illud exigat bonum commune, quia promissio facta contra bonum commune est nulla.

R. 2° *Neg.*, si agatur de tuo proprio damno simpliciter gravi, quia praestat servare secretum hoc speciali contractu promissum. *Neg.* etiam *probabilius*, si agatur de damno tuo extremo, quia juri tuo expresse renuntiasti, nec illicitum est omittere vitae conservationem ut promissum serves. (Ita *Lug.* — *Lacroix* et *S. Lig.* n. 971.) Attamen S. Auctor oppositum satis probabile merito dicit.

487. — *Quaer.* 3° An peccet graviter qui revelat secretum uni vel alteri viro probo sub eodem secreto?

R. Probabiliter neg., *per se*, dummodo non detegatur personae, cui ille qui secretum commisit specialiter illud celatum voluerit. (*S. Lig.* n. 971., *Lugo* etc. — *Salmant.* etc., contra *plures.*)

Quaer. 4° An graviter peccet aperiens aut legens alterius litteras?

R. Affirm., *per se.* Ratio est, quia jure naturali et jure gentium datur obligatio secreta litterarum illaesa relinquendi; secus commercium humanum pessumdaretur. (*S. Lig.* lib. 5. n. 69.)

Excipe casus sequentes: 1° Si adsit consensus tacitus aut praesumptus illius qui scribit, vel illius ad quem litterae mittuntur; 2° si cognoscatur vel praesumatur litteras continere res minoris momenti; 3° si justa de causa fiat, v. gr., ad damnum publicum aut privatum avertendum; 4° si litterae ex levitate aut mera curiositate aperiantur. (*S. Lig.* n. 70.)

Resolves:

488. — 1° Secretum *promissum* nullo modo obligat in iis casibus in quibus alias tenebaris rem manifestare, v. gr., si interrogeris a superiore vel a judice. (*S. Lig.* n. 970.) 2° Secretum *commissum* a te servandum est generatim, etiamsi interrogeris a superiore vel judice, etc., et respondere debes te nihil scire de hoc, quia talis est notitia ac si eam non haberes. (*S. Lig.* n. 970.) 3° Eodem modo servandum est secretum *implicite* vel *tacite* tantum *commissum*, ac si *expresse* commissum esset. Sic ad secretum stricte obligantur consiliarii principum, duces belli, advocati, medici, theologi de aliquo casu consulti, omnesque universim quibus, vel consilii vel solatii vel auxilii causa, secreta committuntur. (*S. Lig.* ibid.) 4° Superior religiosus litteras suorum subditorum aliorumve ad ipsos missas licite aperit sive ex Religionis statuto, aut ex consuetudine, aut ex suspicione quod aliquid minus recte contineant (*S. Lig.* lib. 5. n. 70.), quamvis litterae inscribantur: „*Res ad confessionem pertinentes.*“ Cavere tamen debet superior in hoc casu ne nomen auctoris subscriptum cognoscat, et ne plura, quam requirat necessitas, perlegat. 5° Superior tamen aperire et legere nequit litteras, quas subditi superioribus majoribus ac vicissim superiores subditis mittunt; recta enim gubernandi ratio postulat, ut supremi moderatores cum omnibus subditis facile communicare possint. (*S. Lig.* ibid.)

TRACTATUS

DE

PRAECEPTIS ECCLESIAE.

489. — Multa existunt Ecclesiae praecepta, ut ex variis juris canonici partibus constat; praecipua vero quae universos respiciunt fideles, cujuscumque sint status aut conditionis, ad sex sequentia reducuntur. Scilicet:

1° Ut festa auctoritate Ecclesiae instituta fideles colant.
2° Ut saltem diebus dominicis et festis Sacro intersint.
3° Ut saltem semel singulis annis peccata confiteantur.
4° Ut saltem tempore Paschatis semel S. Eucharistiam suscipiant.
5° Ut certis diebus a carnibus abstineant.
6° Ut jejunia statutis temporibus servent.

DE I° ET II° ECCLESIAE PRAECEPTO

SEU

de observatione festorum.

490. — Sancta Ecclesia mater gaudet potestate festa instituendi eorumque sanctificationem sub gravi omnibus fidelibus praecipiendi, utpote quae acceperit a Christo omnem potestatem in ordine ad bonum spirituale filiorum. Nulla de hoc inter catholicos controversia agitatur.

Praeceptum festa celebrandi, si obligationem respicias quo aliquo cultu venerari Deum interdum tenemur, divinum sane ac naturale est; quod autem spectat ad tempus diesque huic cultui consecrandos, id in veteri lege per *caeremoniale* praeceptum, in nova per *ecclesiasticum* sancitur. (*S. Lig.* lib. 3. n. 263.)

Solus Papa, universali gaudens jurisdictione, universae Ecclesiae festa indicere potest; eadem etiam in propria dioecesi instituere possunt Episcopi; habent enim facultatem leges in sua dioecesi condendi: attamen ex praesenti disciplina, ne nimia ordinariorum facilitate ultra modum dies festi multiplicentur, vetantur Episcopi, clero fidelibusque inconsultis, festa statuere. (*Ita communiter ex C. Conquestus de festis.* — *S. Lig.* n. 266.)

Festa quae, praeter diem dominicam, de jure communi omnes fideles santificare tenentur per Missae auditionem et abstinentiam ab operibus servilibus sunt haec: *Nativitas Domini*, *Circumcisio*, *Epiphania*, *Purificatio B. Virginis*, *Annuntiatio*, *Ascensio Domini*, *festum apostolorum Petri et Pauli*, *festum Corporis Christi*, *Assumptio B. V.*, *Conceptio et Nativitas ejusdem*, *festum omnium sanctorum*, *festum Patroni dioecesis.*

491. — In Gallia autem post indultum Card. Caprarae, 9 Apr. 1802, ex concessione S. Pontificis *PII VII.*, quatuor tantum festa de praecepto pro fidelibus supersunt, nempe: 1° *Festum Nativitatis Domini;* 2° *Ascensionis ejusdem;* 3° *Assumptionis B. M. Virginis;* 4° *festum omnium Sanctorum.* Ex eodem indulto sunt ad dominicam proxime occurrentem transferenda festa *Epiphaniae Domini*, *sacratissimi corporis Christi*, *SS. Apostolorum Petri et Pauli*, et *SS. Patronorum cujuslibet dioecesis et paroeciae.* Reliqua festa olim praecepta celebrantur nunc iisdem ac antea diebus, sed absque fidelium obligatione.

Quoad requisita ad festorum celebrationem nempe ad Missae auditionem et abstinentiam ab operibus servilibus, confer quae diximus supra de tertio decalogi praecepto.

DE III° ECCLESIAE PRAECEPTO

SEU

de annua confessione.

492. — Praeceptum hoc continetur in concilio Later. IV. sub *Innocentio III.* habito, ann. 1218, canone 21, qui sic habetur: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata solus confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti.*

Quaesita:

493. — *Quaer.* 1° Quandonam pueri censeantur annos discretionis attigisse,

ut praecepto annuae confessionis adstringantur?

R. Quando sunt capaces peccati mortalis; quod non ex aetate solum, sed praecipue ex gradu ingenii, vel boni malique discretionis judicandum est. Spiritus autem discretionis inesse censetur in iis qui apprehendunt quid sit mendacium, aut qui de impuris quibusdam actionibus erubescunt, etc.

Hinc, pastores animarum tenentur puerulos etiam septennes ad confessionem sensim praeparare et eos, in quibus animadvertunt mortale peccatum etiam dubium, absolvere, saltem intra annum, vi concilii Lateranensis. (*S. Lig.* lib. 6. n. 432-666. — Lib. 3. n. 270.)

Graviter igitur *errant*, neque excusari possunt, Confessarii qui pueros sibi commissos nunquam ante primae communionis aetatem absolvere volunt. (*S. Lig.* ibid.)

494. — *Quaer.* 2° An ille qui non gravatur mortalibus teneatur confiteri venialia, ratione praecepti annuae confessionis?

R. Neg.; quia Ecclesia, annuam confessionem praecipiens, eam tantum jubet quae est ex Christi institutione. Christus autem nullam aliam praecipit confessionem nisi peccatorum mortalium, ut explicat *Conc. Trid.* Sess. 14. (*S. Lig.* lib. 6. n. 667., *et alii communiter.*)

Caeterum, quaestio haec minimi est momenti practice loquendo; quis enim fidelis venialibus tantum gravatus renueret semel saltem in anno confiteri, vel ad sacram synaxim ab anno inconfessus accedere auderet?

495. — *Quaer.* 3° An teneatur confiteri quamprimum qui integro anno non est confessus?

R. Affirm. probabilius. Quia urget praeceptum determinationi Ecclesiae commissum; terminus enim anni non fuit ab Ecclesia appositus ad finiendam obligationem, sed tantum ad illam urgendam. (*S. Lig.* n. 668.)

Quaer. 4° An ille, qui tempore paschali ob venialia tantum confessionem instituit, confiteri rursum hoc anno teneatur, si in mortalia peccata delabatur?

R. Affirm. Ratio est, quia praeceptum semel in anno confitendi respicit confessionem peccatorum mortalium, ut dictum est supra; hinc, quemadmodum non tenetur confiteri is qui sola venialia habet, ita etiam non censetur satisfecisse praecepto per confessionem venialium ille, qui postea eodem anno peccatum mortale committit. (*S. Lig.* n. 669., *et alii communiter.*)

496. — *Quaer.* 5° An confessio annua, quae parocho aut alteri ex parochi venia non fit, valida censenda sit?

R. Affirm. — *Ita communiter;* et hodie, inquit S. Ligorius, certum est ex universali consuetudine. Confer quae dicenda sunt *de sacram. Poenit.* n. 428.

DE IV° ECCLESIAE PRAECEPTO

SEU

de communione paschali.

497. — I. Praeceptum communionis paschalis, non secus ac praeceptum annuae confessionis, divinum est quoad substantiam, ecclesiasticum vero quoad temporis determinationem. Constat de hoc praecepto ex perpetua Ecclesiae praxi, ex innumeris conciliis, et constitutionibus papalibus, et praesertim ex *Conc. Trid.* Sess. 13. Can. 9.: *Si quis negaverit omnes fideles teneri singulis annis, saltem in paschate, ad communicandum juxta praeceptum matris Ecclesiae, anathema sit.* — Tempus paschale, ex declaratione *Eugenii IV.*, incipit dominica palmarum et terminatur dominica in albis. Episcopi tamen ex privilegio, vel ex consuetudine, possunt hoc tempus anticipare vel etiam prorogare. Annus obligationis juxta communem consuetudinem a Paschate ad Pascha computandus est. (*S. Lig.* lib. 6. n. 295.)

498. — II. Communio paschalis in propria paroecia facienda est, ut evincitur tum ex variis SS. Pontificum constitutionibus, tum etiam ex generali Ecclesiae praxi. Non igitur praecepto satisfacis si communices in Ecclesia cathedrali, vel ex ipsius Episcopi manu, extra paroeciam tuam, nisi forte alicubi legitima consuetudo id permittat. (*S. Lig.* lib. 6. n. 300. — *H. A.* Tract. 12. n. 39.)

Hinc, praeceptum Eucharistiae suscipiendae triplex est: 1um ad ipsam communionem, 2um ad tempus, 3um ad locum

spectat: quare ubi vel postremum vel secundum impleri nequit, duobus quidem prioribus, vel primo obtemperandum est. (*Conc. Remense*, an. 1850, tit. 7. c. 1.)

Quaesita:

499. — *Quaer.* 1° An qui tempore praescripto omisit communionem, teneatur quamprimum communicare?

R. Affirm. Ratio est, quia tempus minime determinatum est ad finiendam obligationem, sed ad eam urgendam. Etenim ex dictis praeceptum communicandi est divinum *in se;* ergo cum Ecclesia praeceptum hoc paschali tempore adimplendum jubet, ab ipso dispensare non censetur. Constat etiam ex ipsa Ecclesiae praxi, quae Romae fideles censuris ad satisfaciendum praecepto, paschali tempore elapso, compellit. (*Ita communius.* — *S. Lig.* l. 6. n. 297.)

Quaer. 2° An praeceptum communicandi in paroecia obliget sub gravi?

R. Affirm. saltem *per se.* Ratio est, quia videtur res in se gravis; quorsum enim tot constitutiones et decreta SS. Pontificum ad obligationem levem adstruendam? (*Ita communiter.*)

Aliqui tamen asserunt esse tantum leve, si quis semel vel bis in vita alibi communicaret, quia non videtur gravem injuriam inferre parocho, praesertim si pluries per annum in paroecia communicasset. (*Tambur. Meth. Comm.*)

500. — *Quaer.* 3° Quis possit dispensare ab hoc praecepto communicandi in paroecia?

R. 1° Episcopus cum dioecesanis in casibus particularibus (vide *Ben. XIV. de Synodo*); 2° vicarii generales pariter pro dioecesi; 3° parochus ipse, cum lex in ipsius favorem lata fuerit, et aliunde ex consuetudine constet. (*S. Lig.* l. 6. n. 300.)

Quaer. 4° An urgeat adhuc lex in paroecia communicandi, cum tempus paschale elapsum est, nec praecepto fuit satisfactum?

R. Affirmandum est, quia lex est generalis et duplex, scil.: quoad substantiam praecepti, et quoad circumstantiam loci.

501. — *Quaer.* 5° Ubinam peregrini, vagi, milites et famuli praecepto communionis paschalis satisfacere possint?

R. 1° Peregrini et vagi possunt communicare in qualibet Ecclesia, nec teneantur adire paroeciam loci ubi versantur; quia non habent proprium parochum qui eos agnoscere debeat. (*S. Lig.* lib. 6. n. 240.) 2° Milites in statione, vel domicilium in civitate habentes, communicare debent in paroecia in qua commorantur; secus in quacumque Ecclesia praeceptum adimplere possunt. 3° Famuli et alii omnes quasi domicilium habentes eadem lege ac incolae loci ligantur.

502. — *Quaer.* 6° An teneatur iterum communicare in paroecia qui ibidem sacrilege communicavit?

R. Neg., quia adimplevit finem praecepti quoad circumstantiam loci; sufficit igitur ut communicet in quocumque loco ad satisfaciendum praecepto communionis paschalis, quod non adimplevit per communionem sacrilegam. Nec tenetur ad communionem paschalem in paroecia faciendam is qui tempore paschali sacrum viaticum suscepit, nam finis legis fuit sufficienter adimpletus.

DE V° ECCLESIAE PRAECEPTO

SEU

de abstinentia carnis extra jejunium.

Principia:

503. — I. Datur praeceptum ecclesiasticum abstinendi a carnibus certis diebus omnibus fidelibus impositum. Constat ex variis SS. Pontificum constitutionibus, ritualibus, catechismis et universali consuetudine.

II. Praeceptum hoc, praeter tempus jejunii, urget 1° die veneris cujuslibet hebdomadae in universo orbe christiano, nisi in hanc diem incidat nativitas Domini; 2° die sabbati in plerisque locis et temporibus.

In variis autem locis, ex consuetudine ab Ecclesia approbata, licet vesci carnibus die sabbati, ut in Hispania, apud Graecos, etc.

III. Praeceptum abstinentiae obligat, *per se*, sub gravi, quia materia est *per se* gravis; admittitur tamen in eo materiae parvitas juxta communem theologorum sententiam.

Quemadmodum autem ab aliis positivis legibus, sic etiam ab obligatione ista dantur causae excusantes, scilicet impotentia, tum *physica*, tum *moralis*, seu magna difficultas quae in legis observatione reperitur. *(Ita omnes.)*

Nota 1° Praeceptum abstinentiae apostolicum reputatur, haud secus ac praeceptum jejunii a quo prioribus Ecclesiae temporibus non separabatur.

Nota 2° In plerisque Galliae dioecesibus, peculiari ex consuetudine, viget obligatio abstinentiae tribus rogationum diebus ac vigilia sancti Marci. Attende igitur ad specialem locorum consuetudinem.

Quaesita:

504. — *Quaer.* 1° An possint dari carnes parvulis diebus quibus prohibentur?

R. Affirm. Si usum rationis non sint adepti; secus, *nego.* — Si tamen usu rationis potiantur ante septennium, *controvertitur;* probabilius negat *S. Lig. de legibus*, n. 155.

Quaer. 2° Quaenam quantitas carnis requiratur ad peccatum grave?

R. Valde controvertitur. Omnes conveniunt gravem esse materiam quae notabiliter nutrit; sed ea vix determinari potest. Probabilius semiuncia videtur requirenda. (*Voit* n. 993. — Vide *H. A. de jejunio*, n. 20.)

505. — *Quaer.* 3° An peccent graviter qui vescuntur offa, lactucis, aliisque carne vel sanguine conditis?

R. Affirmandum est, si cibus ille sit valde jurulentus; secus, *negandum.* Hinc mortale censendum est, si offae jus cum magna carnis quantitate decoctum fuerit, et sic de aliis. Facilius autem excusantur a gravi, vel etiam levi peccato, pauperes, qui, cum butyrum emere non valeant, exiguo sagiminis volumine ad condiendam offam utuntur.

Quaer. 4° Quinam a lege abstinentiae excusari censeantur?

R. 1° Pauperes mendicantes; manducare enim possunt quidquid eleemosyna accipiunt, *ut communiter sentiunt theologi.* 2° Pauperes operarii qui nihil aliud habent nisi frustulum sagiminis aut laridi ad offam aut lactucas temperandas. 3° Aegrotantes sat graviter, v. gr., laborantes febri valida, etc.; ii etiam qui stomacho ita debiles sunt, ut cibos licitos digerere nequeant; sed hic ab hallucinatione cavendum est, et medici religiosi et timorati consulendi sunt, si facile fieri possit. 4° Qui quotidie operam dant laboribus adeo arduis et stomachum defatigantibus, ut, aegrotantium instar, famem non experiantur, cibosque respuant, cujusmodi sunt qui in fodinis, vel in officinis vitreis et ferrariis vitam degunt. Horum etiam in numero censendi videntur aurigae, qui plurium dierum spatio diu noctuque publicos currus ducentes, vix unum vel alterum frustulum cibi deglutire possunt. Non autem ii qui currus, equos vel mulos lente ducunt, et in cauponis nocte feriantur. 5° Viatores qui praeter cibos vetitos nihil in cauponis reperiunt, neque alio facile divertere possunt. Serio tamen et instanter cibos licitos petere tenentur. Sola autem ratio itineris nullo modo a lege abstinentiae eximit, licet a jejunio ob nimiam defatigationem eximeret. Hinc, viatores excusari nequeunt ob humanum timorem, ob metum displicendi sociis, ob irrisiones aliasque hujus generis difficultates, secus enim, omnes fere iter agentes ab hac lege eximerentur. 6° Milites in castris vel contuberniis versantes, et expensis gubernii in communi nutriti; non autem duces qui propriis expensis privatim se reficiunt, nec milites iter agentes aut in domo paterna, licet ad breve tempus, degentes.

DE VI° ECCLESIAE PRAECEPTO SEU *de jejunio ecclesiastico.*

Jejunium ecclesiasticum situm est in abstinentia a cibis et a certa ciborum qualitate, quae juxta formam ab Ecclesia praescriptam, tempore praesertim quadragesimae, quatuor temporum et quarumdam vigiliarum servanda est.

Agendum: 1° de essentia et obligatione jejunii; 2° de causis a jejunio excusantibus.

CAPUT I.
DE ESSENTIA ET OBLIGATIONE JEJUNII.

506. — I. *Fideles omnes* a vigesimo primo aetatis anno completo tenentur

sub gravi ad servandum statutis diebus jejunium, nisi legitime excusentur, vel a superioribus dispensentur. Sic ex consuetudine et interpretatione communi. Evincitur etiam ex propositione 23ª ab *Alex. VII.* damnata.

II. Jejunium ecclesiasticum tribus tanquam partibus constat, scilicet: 1° Unica comestione per 24 diei horas, vespertina refectiuncula adjecta. — 2° Abstinentia a carnibus et lacticiniis. — 3° Tempore ad refectionem sumendam determinato. — Animadverte tamen consuetudinem locorum ac temporum maxime interesse ad determinandam in particulari, modificandam vel coarctandam jejunii naturam et obligationem. (*S. Lig.* n. 1004. 1005. 1006.)

ARTICULUS I.

DE UNICA REFECTIONE ET REFECTIUNCULA.

§. I.

De unica refectione.

Principia:

507. — I. Refectio unica est primaria jejunii conditio; in hoc enim praecipue sita est ejus essentia, qua quidem sublata, nemo unquam jejunare dicitur, dum e contra jejunium sine abstinentia a carnibus et lacticiniis concipitur.

II. Parvae autem comestiones, quae praeterea fierent, venialia peccata forent seorsim sumptae, et saepius repetitae eodem die in gravem materiam coalescere possent, ut constat ex propositione 29 damnata ab *Alex. VII.* Secus enim de jejunio actum esset.

III. Jejunium non frangitur haustu aquae, vini, aliarumque potionum quae de se ordinantur et communiter adhibentur ad sitim sedandam, quamvis juxta primam Ecclesiae disciplinam Christiani a vino et a similibus liquoribus prorsus abstinuerint. Hinc axioma: *Liquidum non frangit jejunium.* — Sic *S. Lig.* n. 1022. Per *liquidum* autem id solum intelligitur quod ex *communi usu* sumitur per modum potus non vero per modum cibi, ut lac, etc. (*S. Lig.* n. 1021.)

Quaesita:

508. — *Quaer.* 1° An vinum ad famem sedandam haustum frangat jejunium?

R. Neg. probabilius. Ratio est, quia praecipitur tantum lege jejunii abstinentia a cibo, non a potu, et juxta S. Thomam: „Statutum legis positivae non „attendit intentionem observantis, sed „ipsum actum, eo quod modus virtutis „non cadat in praecepto, sed est finis „praecepti.“ (*S. Lig.* n. 1022. *et alii communiter.*)

Quaer. 2° An frangat jejunium potus *cafaei* et *theae?*

R. Neg., *probabilius*, nisi nimia sacchari vel lactis copia admisceatur; quia haec non habent naturam cibi, sed potus vel medicinae. *Ita communius;* imo omnino communiter quoad cafaeum. *S. Ligor.* n. 1022., loquens tantum de thea dicit eam, posita restrictione modo allata, *probabilius* rationem potus habere. Idem pari modo de cafaeo tenendum est.

509. — *Quaer.* 3° An frangat jejunium potus aquae saccharo immixtae, vel e succis aureorum aut citreorum malorum effectae?

R. Neg., *per se*, seu, nisi magnam substantiae copiam immisceas, quae rationem cibi habere censeatur. (*Ita communiter* cum *S. Lig.* ibid.) Ratio est, quia haec omnia ex communi aestimatione tanquam verae potiones habentur.

Quaer. 4° An potio chocolati frangat jejunium?

R. Affirm., *per se*, si videlicet pinguem, uti mos est extra tempus jejunii, tibi praebeat nutritionem. — *Neg.* vero, si modica chocolati quantitas, v. gr., qualis in cyatho usuali contineri potest, modo semel in die tantum velut per modum medicinae sumatur. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 1023.)

510. — *Quaer.* 5° An liceat mane modica haec chocolati potio cum exiguo *frustulo panis* exhibita?

R. Affirm. generatim. Sic enim obtinet hodierna consuetudo ab omnibus (saltem extra Galliam) admissa, ab Ecclesia tolerata, et a fidelibus etiam piis servata. At vero totalis ejus quantitas, praecisa aqua, non excedat pondus duarum unciarum: scilicet, v. gr., ejus pondus constare potest semiuncia panis, uncia fere chocolati in quatuor vel quinque aquae unciis immixta, quam in cyatho usuali semiuncia sacchari temperare licebit. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 1023. — *H. A.* n. 15.)

In Gallia autem consuetudo, plerisque saltem in locis, non adeo stomachis indulget. Accedente tamen justa causa, multis apud nos eadem potio, vel quid simile facilius permittitur. Hoc saltem iis vel maxime denegandum non est, qui difficilius vel aegre jejunium peragunt. Quot enim reperies, qui, nimia difficultate objecta, ecclesiastica jejunia deserunt, quique ea tamen susciperent, et a peccato mortali forent immunes, si aliquod sibi, ut ajunt, *privilegium* daretur?

511. — *Quaer.* 6° An liceat die jejunii degustare aliquid cibi ante potum, ne potus noceat?

R. Id sane non licet toties quoties, ut ajunt, quamvis Diana, Leander, aliique annuant; tunc enim irrisibilis foret lex jejunii. Vix autem potest permitti semel atque iterum in die. (*S. Lig.* n. 1018.)

512. — *Quaer.* 7° Quaenam quantitas cibi censeatur materia gravis si extra refectionem et coenulam sumatur?

R. Controvertitur. Gravis procul dubio censenda est materia, quae vespertinae coenulae addita alteram efficeret refectionem. Certo autem quantitas duarum unciarum ut materia levis habenda est. Non pauci materiam gravem existimant quantitatem dimidiae coenulae aequivalentem, seu quatuor uncias. Requiri ac sufficere ait *Billuart*, ad materiam gravem, quantitatem coenulae aequivalentem, seu tertiae refectionis parti. In carne vero, ut dictum est, quantitas excedens octavam partem unciae est materia gravis. (*H. A.* n. 20. — *S. Lig.* n. 1029.)

Quaer. 8° An qui culpabiliter duplicem sumpsit refectionem graviter peccet, si tertiam superaddat?

R. Neg., saltem *probabilius*. Ratio est, quia praeceptum jejunii est positivum, et sic urget modo indivisibili, durante die praecepti; proinde qui semel illud violavit, non peccat graviter, iterum atque iterum comedendo. Ergo patrato semel peccato mortali per jejunii violationem, tota lex hac die urgens violata est. Ergo, etc. (*S. Lig.* n. 1030. — *Mazzotta, Ronc., et alii communiter* contra *Billuart.*) Peccat tamen probabilius venialiter, quia adversatur fini legis, qui est mortificatio.

Nota. Qui frangit jejunium pluries comedens carnes aut lacticinia vetita toties peccat quoties comedit. (*H. A.* n. 20.)

513. — *Quaer.* 9° An vero ille, qui inculpabiliter duplicem in die refectionem sumpsit, *errore detecto*, aut ablata causa excusante, teneatur sub gravi a tertia abstinere?

R. Affirmandum videtur. Ratio est, quia jejunium *materialiter* tantum, non *formaliter* laesit: quare cum primum ad legem jejunii advertat vel causam excusantem cessare videat, eidem legi subjicitur, eamque, ut caeteri, servare tenetur; secus enim formaliter violaret. (*H. A.* n. 20. — *Billuart et alii.*)

Sunt tamen, iique non pauci numero, qui rem negant; nam cum essentia, ajunt, jejunii in unica refectione sita sit, post binam refectionem jejunium impossibile evadit. Sed haec subtilior scholasticorum deductio esse videtur. Quis enim est vir conscientia delicatus, qui cum, jejunii inculpabiliter oblitus, consuetas refectiones sumpserit, vespere domum rediens, errore detecto, velit in media familia jejunante, tertio vel quarto mensae accumbere, ex eo quod pluries jam *infeliciter* bona fide accubuerit? Negari tamen non potest hanc opinionem esse saltem extrinsece probabilem ob auctoritatem multorum doctorum qui ipsi favent. (*Recole dicta de Leg.* n. 93.)

514. — *Quaer.* 10° Quid si die jejunii inadvertenter jentaveris?

R. 1° Si parum quid sumpseris, v. gr., duas, tres vel quatuor cibi uncias, teneris quidem ex more jejunare, quin refectionem ac coenulam consuetis horis deseras; non enim fuit *substantialiter* laesum jejunium. 2° Si quantitatem sumpseris coenulae aequivalentem, transferre debes prandium ad vespertinum tempus, vel a coenula ipsa abstinere. 3° Si tandem ejusmodi quantitas vel duplici fere coenulae vel consuetae refectioni par fuerit, teneris, omisso prandio, vespertinam tantum coenulam sumere, eam tamen maturius, si absque nimia difficultate expectare nequeas. Hanc vero coenulam pro necessitatis ratione augere potes.

§. II.
De collatione serotina.

Praeter consuetam refectionem, licet, ex consuetudine universali, a multis saeculis introducta, et ab Ecclesia tolerata,

imo tacite etiam approbata, sumere sub vespere refectiunculam ex levioribus cibis. *(Ita omnes.)*

Quaesita:

515. — *Quaer.* 1° Quaenam cibi quantitas in coenula apponi possit?

R. Ex hodierna et communi consuetudine, *octo circiter cibi unciae*, ordinarie saltem loquendo, apponi possunt. (Ita *S. Lig.* n. 1025.) Alii vero permittendam ajunt quartam coenae partem. Haec autem doctrina nimis vaga vel scrupulis obnoxia est; laxior enim vel rigidior esse potest. — Quantitas octo unciarum nemini deneganda videtur, major autem concedenda iis quibus haec non sufficeret. (*S. Lig.* ibid. — *Elbel*, *Lacroix.*)

Quaer. 2° Qualis excessus censeatur gravis in coenula?

R. Omnes conveniunt excessum duarum unciarum esse materiam levem (*S. Lig.* ibid.); severiores cum *Concina* gravem esse docent excessum *duas uncias superantem.* Non pauci requirunt excessum supra coenulam alteri dimidiae coenulae aequivalentem; alii tenent cum *Billuart* requiri excessum qui, seorsim sumptus, coenulae integrae aequivaleat.

Nota. Variis in locis, ex inducta consuetudine, licet quantitatem duplo majorem apponere in vigilia Nativitatis et in coena Domini, ut in Italia et quibusdam Galliae partibus; sed haec consuetudo ubique non viget.

516. — *Quaer.* 3° Quaenam ciborum qualitas adhiberi possit in coenula?

R. Panis, fructus quilibet, olera etiam quaelibet, et dulciaria varii generis. Sed imprimis servanda est locorum consuetudo. Plura enim permittuntur in variis dioecesibus vel provinciis, quae alibi interdicuntur; sic v. gr. licet generatim in Gallia uti caseo in collatione, dum alibi est omnino illicitum.

Quaer. 4° An liceat comedere ova et butyrum in collatione?

R. 1° *Neg.*, *per se*, quia haec etiam in refectione prohibentur.

R. 2° *Neg.* etiam generatim, licet habeatur dispensatio pro lacticiniis, ut constat ex decreto *Benedict. XIV.* et *Clement. XIII.* — Attamen variis in locis ex hodierna consuetudine licet sumere aliquid butyri, aut casei, non autem ova.

517. — *Quaer.* 5° An in coenula permittantur pisces?

R. Affirm., si agatur de pisciculis, praesertim exsiccatis, et probabiliter etiam de piscibus majoribus; modo duarum vel trium unciarum pondus non excedas. (*S. Lig.* n. 1028.)

Quaer. 6° An liceat in collatione uti jusculo ex herbis coctis cum aqua, aceto, oleo, aut vino decocto?

R. Affirm. saltem probabiliter, nisi certo adversetur consuetudo; tum vero, nec aqua, nec vinum in pondus computanda sunt; computandum autem oleum et acetum, quae non habent rationem potus. (*S. Lig.* n. 1029., *et alii.*)

518. — *Quaer.* 7° An liceat sumere in coenula panem cum aqua et oleo decoctum, sive panem jurulentum (*Gallice: potage*)?

R. Affirm. ex hodierna consuetudine quam sequuntur etiam timorati, approbantque communiter recentiores Theologi. Hoc supponit *S. Lig.* n. 1029., ubi tantum quaestio de quantitate in hujusmodi cibi genere permittenda agitatur.

Quaer. 8° Quaenam autem hujusmodi panis decocti quantitas permitti possit?

R. Dissentiunt Theologi; alii enim *severius* negant licitum esse octo uncias excedere. *Severius*, inquam; etenim, si una uncia panis in decem aquae unciis decocti in altera olei uncia temperati liceret, quid scrupuli esset duodecim has uncias permittere? Alii vero laxiores concedunt octo uncias decocti panis, aqua praecisa. Atqui, ob hujusmodi decoctionem atque fermentationem habes quid unum cibi magis enutrientis quam solius panis; ergo ab aqua omnino saltem praescindi non potest. Mediam nos sententiam tuemur; permitti scilicet possunt quinque vel saltem quatuor unciae panis decocti, non computata aqua neque oleo. (*Ita probabiliter.* — *Salmant.* c. 2. n. 7.) Dicit autem *S. Lig.* n. 1029. se hanc sententiam non improbare. Si igitur quantitas panis imminuatur, quantitas aquae crescere potest. Idem pariter dicendum erit de aliis decoctionibus quae etiam in coenula apponi solent, v. gr., ex hordeo, oryza, etc.

ARTICULUS II.

DE ABSTINENTIA CARNIS.

Principia :

519. — I. Omnibus fidelibus, ratione utentibus, praecepto Ecclesiae interdicitur esus carnis singulis jejunii diebus. Hinc duplex lege jejunii imponitur praeceptum, ut testatur *Bened. XIV.*, nempe ratione abstinentiae cibi et carnis; dispensatus igitur vel impotens quoad unum, non ideo ab altero excusandus est. (*S. Lig.* n. 1005., contra *Busemb.*)

Nomine autem carnis veniunt omnia animalia in terra viventia ac respirantia, ut admittunt communiter Theologi, ex regula a S. Thoma tradita; non igitur prohibentur pisces, ranae, limaces, testudines, etc. (*S. Lig.* n. 1011.)

II. Prohibentur etiam tempore quadragesimali ova et lacticinia; ea scilicet omnia quae originem ex carne ducunt. Constat ex praxi Ecclesiae, ex ejus dispensationibus, et ex propositione 32ª ab *Alexand. VII.* damnata.

Quamvis esus ovorum et lacticiniorum a peccato gravi, *per se*, excusari non possit, juxta communem sententiam, facilius tamen materiae parvitas in his, quam in esu carnis, admittenda est.

Quaesita :

520. — *Quaer.* 1° An abstinentia a lacticiniis servari etiam debeat in jejunio extra tempus quadragesimale?

R. Neg. Ratio est, quia hujusmodi obligatio nullo jure probari potest. (*S. Lig.* n. 1009.)

Quaer. 2° An abstinentia a lacticiniis servari debeat in dominicis quadragesimae?

R. Affirm. quia dies dominica non excipitur in lege nec consuetudine. (*S. Lig.* n. 1007., *et alii communiter.*)

521. — *Quaer.* 3° An tempore quadragesimae liceat in refectione comedere panes, ut ajunt, bis coctos, ovis confectos?

R. Neg., nisi ova fuerint permissa, ut patet, quia eorum substantia non deperditur ex eo quod farinae misceatur. (*S. Lig.* n. 1009. etc.)

Quaer. 4° An dispensati ad lacticinia censeantur eo ipso dispensati pro ovis?

R. Affirm.; quia haec *ex consuetudine aequiparantur*, nisi distinctio clare in dispensatione exprimatur. (*Ita omnes.*)

Quaer. 5° An dispensati ad carnes diebus jejunii possint etiam comedere pisces?

R. Neg. de jure communi in eadem mensa. Constat ex constitutione *Benedict. XIV. Non ambiguis* (1).

ARTICULUS III.

DE HORA REFECTIONIS.

Nostris his temporibus, ex *universali consuetudine*, licite refectio fere sub meridie sumitur. (*H. A.* n. 9. — *S. Lig.* n. 1016.)

Quaesita :

522. — *Quaer.* 1° An hora refectionis pertineat ad essentiam jejunii ita, ut graviter peccet qui notabiliter eam anticipet?

R. Controvertitur. Duplex est *sententia probabilis.* Affirmat *S. Lig.*, *Hom. Apost.* n. 21., et alii multi. Negant vero *Layman, Elbel*, aliique non pauci.

Quaer. 2° An frangatur jejunium si collatio meridie, refectio autem vespere fiat?

R. Non essentialiter frangitur, et proinde, si fiat sine causa, non excedit peccatum veniale. Excusat autem etiam a veniali causa rationabilis, et loci aut conditionis consuetudo. Imo ex consuetudine hodierna fieri potest coenula hora decima matutina, et refectio vespere.

523. — *Quaer.* 3° Quamdiu prandium protrahi possit?

R. Nihil absolute circa hoc determinari potest; non autem absque culpa aliqua protrahi posse videtur ultra duas horas ad summum. (*S. Lig.* n. 1020. — *H. A.* n. 10. — *Lacroix*, *Billuart.*)

Quaer. 4° An frangat jejunium qui refectionem interrumpit, et elapso intervallo ad eam rursus accedit?

R. 1° Si interruptio sit levis, v. gr., unius quadrantis cum dimidio omni culpa

(1) Haec constitutio non est recepta in Gallia. Si quis igitur ibi ab Episcopo dispensationem obtineat a lege abstinentiae legi Benedictianae non subjacet. Sed Episcopus generaliter dispensare nequit totam dioecesim. Si igitur hujusmodi facultatem a Papa obtineat, conditiones a S. Pontifice impositae servandae erunt. Porro S. Pontifex non solet hanc concedere facultatem, nisi interposita conditione, ne pisces cum carnibus in eadem mensa adhibeantur.

caret, etiamsi absque ratione fiat. (*S. Lig.* n. 1020. — *H. A.* n. 10.) 2° Si interruptio sit unius fere horae, sine ratione, non caret aliqua culpa levi, ut videtur ex *S. Lig.* ibid. 3° Si interruptio sit valde notabilis, v. gr., unius horae, non potest excusari a peccato gravi, quia non posset dici unica refectio, nisi justa causa excuset. (Vide *S. Lig.* ibid. — *H. A.* ibid.)

CAPUT II.

DE CAUSIS A JEJUNIO EXCUSANTIBUS.

Causae excusantes a jejunio ad tres praecipue revocari solent, scilicet: 1° ad impossibilitatem sive physicam sive moralem; 2° ad pietatem vel caritatem; 3° ad dispensationem, sicut de aliis praeceptis dictum est.

Resolves:

524. — 1° Excusantur a jejunio pauperes ostiatim mendicantes, aliique omnes, qui nec habent, nec sibi providere possunt, unde aequam refectionem comparent, ad quam non sufficiunt panis et fructus, nec offa cum pane et fructibus, nec panis et vinum tantum, nisi forte uno vel altero die. (*S. Lig.* n. 1033. — *H. A.* n. 23.) 2° Excusantur aegroti, infirmi, convalescentes et debiles, v. gr., qui febri tertiana vel quartana laborant, vel ab ea convalescunt. Ii praeterea qui, nisi bis reficiantur, notabilem, ex vacuitate stomachi, capitis dolorem aut vertiginem patiuntur. (*S. Lig.* ibid. — *H. A.* ibid., et *S. Lig.* n. 1034.) 3° Excusantur illi qui exercent opera admodum laboriosa, ut arare, fodere, secare lapides, onera gravia portare, et alia hujusmodi. (*S. Lig.* n. 1041.) 4° Excusantur famuli et famulae aut alii ejusmodi, cum tot tantisque occupantur laboribus, ut jejunium cum his absque magna difficultate vel incommodo conjungi non possit; item iter pedibus agentes per notabile tempus cum magna defatigatione. (*S. Ligor.* ibid.) 5° Non autem excusantur tonsores, sartores, pictores, scribae, famuli pedissequi, typographi qui praelum non versant, sed characteres tantum disponunt, caeterique similibus operam dantes. (*S. Lig.* n. 1041. — *Reuter*, etc.)

Quaesita:

525. — *Quaer.* 1° An juvenes viribus validiores jejunare teneantur ante 21 aetatis annum expletum?

R. Neg., quia lex, ut accipitur et consuetudine approbata determinatur, obligat tantum eos, qui annum 21 completum attigerunt; in hoc enim attenditur ad id tantum, quod communiter *accidit;* suadendum est tamen juvenibus, ut, pro modo suae aetatis, interdum jejunent, ut, cum tempus obligationis advenerit, facilius jejunii legem exequantur. (*S. Lig.* n. 1035. etc.)

526. — *Quaer.* 2° An excusentur a jejunio senes sexagenarii?

R. 1° Excusantur sane si sint viribus debiles, ut patet. (*Ita omnes.*)

R. 2° Excusantur etiam, juxta communem sententiam, in dubio de validitate virium; quia tunc praesumptio stat pro imbecillitate.

R. 3° Imo *probabiliter* etiam excusandi sunt, si viribus polleant quamvis annus 60 sit vix inceptus, tum quia sic fert universalis consuetudo, tum quia res esset scrupulis obnoxia examinare an aliquis sexagenarius sit nec ne sufficienter robustus ad jejunium sustinendum. (Vide *S. Lig.* n. 1036. — *Salmant.*, *Ronc.* etc. — Negant tamen *Layman*, *Collet*, *Antoine* et *alii*, quorum sententia etiam probabilis dicenda est.)

527. — *Quaer.* 3° An excusentur a jejunio fabri, artifices, etc., si sint adeo robusti, ut jejunare sat facile possint?

R. Affirm. probabiliter, quia consuetudo eximit generatim omnes qui ejusmodi artes exercent; leges autem non respiciunt id quod raro et per accidens evenit, sed quod communiter et *per se* contingit. Negant autem etiam *probabiliter Concina*, *Bonacina* etc. — „Haec „secunda sententia," ait *S. Lig.* n. 1043., „speculative loquendo videtur probabi„lior, sed in praxi vix reperietur unus „qui ex hujusmodi labore non graviter „relaxetur."

Quaer. 4° An excusentur a jejunio opifices diebus quibus a labore abstinent?

R. Affirm., si uno vel altero tantum die labores intermittant, ratione reficiendae lassitudinis et servandarum virium ad proximos labores sustinendos. (*Ita*

communiter.) — Excipe cum *S. Lig.* n. 1044. eos qui manifeste jejunare valent his diebus sine gravi incommodo.

Quaer. 5° An excusentur artifices divites, qui a labore diebus jejunii cessare possunt?

R. Affirm. Ratio est, quia interest Reipublicae, ne causa jejunii operarii intermittant exercere artes, quibus ex suo officio incumbunt. Id etiam constare videtur ex declaratione *Eugenii IV.*, apud *S. Lig.* n. 1042. *(Ita communiter.)*

528. — *Quaer.* 6° An peccent qui sine justa causa inusitatum laborem et cum jejunio incompossibilem assumunt?

R. Affirm., *per se*, etiamsi in fraudem legis non agant; lex enim quae jejunium primario imperat, eadem consequenter jubet, ne absque ratione apponantur causae quae ejusdem satisfactioni adversentur. *(Ita communiter.)*

Dixi, *absque ratione*, quia, justa interveniente causa, suscipere licet laborem cum jejunio incompossibilem, quamvis labor iste inusitatus sit, v. gr., ad maximum percipiendum lucrum, etc. Sola autem meri oblectamenti ratio nunquam sufficit nisi accedat alia causa honesta. (*S. Lig.* n. 1046.)

Quaer. 7° Quale iter justa de causa pedibus susceptum a jejunio eximat?

R. Communiter requiri ajunt, ac sufficere, *per se*, iter 5 ferme leucarum, hoc est quindecim millium passuum; quod si vel per ardua foret via, vel tempestas immitis, vel viator debilis, itinerique non assuetus, excusari posset itinere duarum leucarum. (*S. Lig.* n. 1047.)

529. — *Quaer.* 8° An vel quomodo excusentur concionatores, magistri scientiarum et Confessarii?

R. 1° Concionatores qui quotidie vel frequenter in hebdomada concionem habent, communiter, ratione pietatis ac muneris, a jejunio excusantur. Potiori etiam jure missionarii, qui graviori defatigatione in missionibus exercentur. Generaliter loquendo non excusantur concionatores, qui ter aut quater in hebdomada concionantur, sed in hoc standum est judicio prudentum. (*S. Lig.* n. 1049. — *H. A.* n. 34.)

R. 2° Magistri variarum scientiarum excusantur, etiamsi per unam *tantum horam* singulis diebus doceant, si magno studio et labore indigeant ad lectiones parandas; non autem ii, qui e scripto tantum tradunt lectiones jam prius ordinatas ac saepius repetitas. (*S. Lig.* ibid.) Merito autem censent *Sanchez* et *Azor* contra *Salmant.* et alios non paucos, excusari magistros grammaticae, si per 4, vel 5 horas doceant.

R. 3° Confessarii non excusantur, *per se*, sed tantum cum extraordinarium laborem subeunt, v. gr., cum pluribus succedentibus diebus confessiones audire debent, ut in Missionibus fieri solet, vel cum ita sunt debiles viribus, ut sine gravi incommodo poenitentium frequentiae satisfacere nequeant. (*S. Lig.* ibid.)

APPENDIX.

RESPONSA VARIA CIRCA JEJUNIUM.

— 1° *Ad quaesitum:* utrum in diebus jejunii possit inverti tempus commestionis, sumendo serotinam refectiunculam intra horam decimam et undecimam matutinam, prandium vero differendo ad quartam vel quintam horam vespertinam?

S. Poenitentiaria (die 10. Jan. 1834) respondendum censuit, si inversionis supradictae rationabilis aliqua extet causa, poenitentes qui hoc more utuntur non esse inquietandos.

2° *Ad quaesitum:* utrum patresfamilias, cum in familia adest aliquis a lege abstinentiae a carnibus dispensatus, dispensationem ad omnes familiae personas indiscriminatim extendere possint? *(Ex exemplari italico latina versio.)*

S. Poenitentiaria respondendum censuit, infirmitatem, et aliud quodcumque rationabile impedimentum, de utriusque medici consilio, non vero gulam, avaritiam, sive generatim expensarum compendium eximere posse a praecepto abstinentiae in diebus esurialibus.

3° *Ad quaesitum:* utrum, cum paterfamilias a lege abstinentiae a carnibus tempore quadragesimae dispensatus, non potest, aut non vult cibos utriusque generis, esuriales scilicet et carnes parare, ejus filii aut familiares carnes edere possint? (*Ex exemplari italico.*)

S. Poenitentiaria (die 16. Jan. 1834) respondendum censuit, posse personis

quae sunt in potestate patrisfamilias, cui facta est legitima facultas edendi carnes, permitti uti cibis patrifamilias indultis, adjecta conditione de non permiscendis licitis atque interdictis epulis, et de unica comestione in die pro iis qui jejunare tenentur.

900. — 4° *Ad quaesitum:* utrum fideles exempti a lege jejunii ob artes laboriosas, tempore quadragesimae, cum esus carnis et lacticiniorum omnibus ad unam refectionem permittitur, possint carnibus et lacticiniis vesci pluries in die, haud secus ac in dominicis diebus ejusdem quadragesimae in quibus non urget obligatio jejunii? (*Ex italico exemplari.*)

S. Poenitentiaria (die 16. Jan. 1834) respondit fideles, qui ratione aetatis vel laboris jejunare non tenentur, licite posse in quadragesima, cum indultum concessum est, omnibus diebus indulto comprehensis, vesci carnibus aut lacticiniis, per idem indultum permissis, quoties per diem edunt.

5° *Ad quaesitum:* utrum fideles dispensati a lege abstinentiae diebus veneris et sabbati, decurrente anno, quando non urget obligatio jejunii, vesci possint piscibus simul et carnibus? (*Ex italico exemplari.*)

S. Poenitentiaria (die 15. Febr. 1834) proposito dubio diligenter perpenso, factaque relatione Sanctissimo Domino *Gregor. XVI.*, de ipsius Sanctitatis suae mandato, respondet, permitti.

901. — 6° *Ad quaesitum:* Utrum diebus jejunii ... permissis lacticiniis, ei, cui propter infirmitatem licitus est esus carnium, interdicta sit promiscuitas carnis ac piscium?

S. Poenitentiaria, die 8. Jan. 1834, respondit *affirmative*, nempe non licere ejusmodi promiscuitatem.

7° *Ad quaesitum:* utrum lege vetitae permixtionis cum carnibus comprehendantur pisces sale siccati, vulgo *salum*, id est *alici* (gallice *anchois*), aringae (gallice *harengs;* italice *aringhe*), tarentella, aliaque his similia; an misceri possint ad instar condimenti alterius ferculi?

S. Poenitentiaria, die 16. Jan. 1834, respondit pisces sale siccatos ... vetari miscere cum carnibus, quoties carnis et piscium mixtio vetita est.

8° *Ad quaesitum:* utrum tempore jejunii ei, cui licitus est esus carnium, liceat miscere testacea marina quae improprie *fructus maris* dicuntur, sed vulgo pisces censentur, id est ostricae (gallice *huitres*, italice *ostriche*), cancros (*ecrevisses*, *gambari*, *granchi*).

S. Poenitentiaria, die 15. Jan. 1834, respondit, testacea marina, quae improprie *fructus maris* dicuntur, sed vulgo pisces, vetari miscere cum carnibus quoties carnis et piscium mixtio est prohibita.

9° *Ad quaesitum:* utrum dispensati a lege abstinentiae a carnibus possint diebus, quibus urget jejunii obligatio, valetudinis causa, vesci jure tantum carnibus condito, et de caetero cibos esuriales edere (sicut caeteri qui pisces edere queunt), ad legem abstinentiae, in quantum fieri potest, servandam. (*Ex italico exemplari.*)

S. Poenitentiaria, die 8. Febr. 1828, attente consideratis expositis, respondit affirmative.

(*Ami de la Religion*, die 16. Febr. 1841, n. 339.)

TRACTATUS

DE JUSTITIA ET JURE.

Tanta est hujus tractationis, quam aggredimur de justitia et jure, necessitas, ut ea in praecipuis theologiae moralis partibus merito reponenda sit; tanta vero difficultas, ut, nisi perspicuitas et ordo laborem levet, vix theologus in plurimis ad hanc scientiam pertinentibus sese possit expedire. Justitia enim tam late patet, quam jura et officia quibus humanae societatis membra devinciuntur. Quam ob rem in hac potissimum tractatione versanda ferventi oratione assiduoque studio utendum est.

Agendum: 1° de natura et principiis justitiae et juris; 2° de violatione juris, sive de injuria; 3° de reparatione juris, seu de restitutione.

PARS I.

DE NATURA ET PRINCIPIIS JUSTITIAE ET JURIS.

Seu 1° de notionibus generalibus justitiae et juris; 2° de praecipuis juris speciebus.

CAPUT I.

DE NOTIONIBUS GENERALIBUS JUSTITIAE ET JURIS.

530. — I. Justitia in sensu latiori significat aliquam aequalitatem, vel caritatem, aut virtutum universalitatem. — In *strictiori* autem sensu est virtus moralis constanter inclinans voluntatem ad jus suum unicuique reddendum. De justitia sic accepta tantum nobis agendum est.

Justitia quadruplex distinguitur, scilicet:

1° *Legalis*, quae inclinat ad jus suum societati reddendum. Hinc, subditum ad communitatem velut partem ad totum ordinat. 2° *Distributiva*, quae inclinat principem ad justam distributionem onerum et bonorum. Hinc, principem ordinat ad subditos. 3° *Commutativa*, quae inclinat voluntatem ad jus suum strictum unicuique privato reddendum. 4° *Vindicativa*, quae inclinat principem ad sontes poenis congruis pro societatis bono plectendos.

II. Ius in *lato* sensu accipitur pro lege, pro peritia legis, sententia judicis et titulo rei debitae. — In *stricto* autem sensu est facultas legitima aliquid agendi, possidendi vel obtinendi in proprium commodum. — Hinc justitia differt a jure, sicut virtus quaelibet a suo objecto.

Distinguitur: 1° Jus *in re*, seu legitima facultas in rem jam suam. 2° Jus *ad rem*, quod est facultas ad rem nondum possessam.

Prius dicitur *reale*, quia dat actionem realem, seu quae rem ipsam immediate attingit. Posterius dicitur *personale*, quia dat actionem personalem, seu potestatem rem prosequendi in judicio.

Principia generalia juris:

531. — I. Deus solus est vere et absolute rerum omnium proprietarius. Deus enim solus est vere et absolute rerum omnium dominus, cum ex ipso solo res omnes suum esse et existere, agere, conservari et perfici teneant. Hinc, *Ps.* XXIII, 1.: *Domini est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum, et universi, qui habitant in eo.* — Nullum igitur ens creatum potest esse vere proprietarius respectu Dei.

II. Homo potest esse proprietarius erga alium hominem. Nihil enim obstat, nec ex parte hominis, nec ex parte objectorum, nec ex parte Dei.

1° *Nihil obstat ex parte hominis;* quilibet enim homo in natura sua et seclusis relationibus moralibus, quibus societas civilis necessario constituitur, est *proprie* et *absolute* independens ab alio homine, cum singuli homines a Deo solo ens suum recipiant; ergo homo quilibet a nemine alio impediri potest, quin proprietarius fiat. 2° *Nec ex parte objectorum.* Dantur enim objecta de se apta ad providendum sive necessitatibus sive commodis nostris. Aliunde possunt haec objecta esse libera a jure alieno, ut sunt res nondum possessae, derelictae, vel cessione legitima juris alterius acquisitae. 3° *Neque ex parte Dei.* Imo bona temporalia a Deo ipso ordinata sunt, ut ab homine possideantur, prouti constat ex natura bonorum illorum et exigentia hominis, nec non ex jure divino positivo, ut patet ex innumeris locis Scripturae. Sic, *Gen.* I, 28. dicitur: *Dominamini piscibus maris et volatilibus coeli et universis animantibus, quae moventur super terram.*

III. Si homo quilibet quaedam bona legitime fecerit sua, jus de se inviolabile in illa habet; quia Deus non potuit jus possidendi proprium homini facere, quin simul statuerit illud violari non posse: hinc qui violat jus alterius, infert injuriam tum homini, cujus laedit independentiam, tum Deo, cujus laedit summam ordinationem. Constat insuper ex lege positiva divina; sic *Exod.* XX, 15. expresse dicitur: *Non furtum facies.*

Principia generalia justitiae:

532. — I. Justitia *commutativa*, quae est justitia *stricta*, obligat 1° *sub gravi per se*, quia ejus violatio deordinationem gravem constituit, ut manifestum est. 2° *Sub onere restitutionis*, quia, quoties violatur jus strictum alterius, laesio per-

durat, donec per restitutionem reparata fuerit. Nec sub illo respectu discrimen datur inter divitem et pauperem, inter principem et subditum. Omnis enim laesio juris, undequaque proveniat, necessario reparari debet.

II. Caeterae justitiae obligant etiam *sub gravi*, *per se*, quia earum laesio notabilis graviter noceret ordini necessario societatis. Sed non obligant *sub onere restitutionis*, quia earum violatio nullius violat *jus strictum*; siquidem jus illud fundatur in *solo respectu*, quo homo est absolute independens ab aliis hominibus. Nedum enim justitiae illae hominem quatenus independentem respiciant, illum in ordine morali strictissimis vinculis erga societatem, cujus membrum est, devinciunt. Sic v. gr., justitia legali subditus justo superioris sui praecepto parere debet. Attamen si v. gr., inobedientiae reus fuerit, ad nullam restitutionem tenetur, sed tantum ad poenam subeundam, si qua ipsi imponatur.

Nota. Saepe justitia *commutativa* aliis adjungitur, et ejus laesio onus restitutionis inducit; sic restituere tenetur magistratus vel judex, qui propter gravem negligentiam in puniendo causa est, cur privati vel communitas grave damnum patiantur; quia in eo casu non solum reus est officii praetermissi, sed etiam violati contractus, quo se *implicite* obligavit ad damna subditorum praecavenda.

CAPUT II.

DE PRAECIPUIS JURIS SPECIEBUS.

Praecipuae juris species sunt: Dominium, usus, ususfructus, et servitus.

ARTICULUS I.

DE DOMINIO.

533. — Definitio: Dominium est facultas legitima disponendi de re aliqua tamquam sua.

Divisio: Dominium praecipue dividitur in *perfectum* et *imperfectum*, prout est jus disponendi tum de re ipsa, tum de ejus utilitate, aut de alterutro tantum.

Imperfectum autem subdividitur in *directum* et *indirectum*, id est *utile*, prout respicit solam rei proprietatem, vel solam ejus utilitatem.

Distinguunt etiam communiter dominium *altum* et *humile*. Prius est dominium improprie dictum, et dicitur jus, quod habet suprema auctoritas disponendi aliquando de bonis privatorum ex gravissima causa in bonum communitatis, cum debita compensatione, in quantum fieri potest. Posterius est dominium privatorum, cui proprie definitio convenit. (*S. Lig.* n. 487.)

Agendum: 1° de objecto; 2° de subjecto; 3° de acquisitione dominii.

§. I.

De objecto dominii.

Principia:

534. — I. Homo habet dominium *utile* bonorum, quae sibi intrinseca sunt, nempe animae et corporis. Bona enim haec sunt homini propria ac vere sua, utpote constitutiva sui entis *absolute* ab aliis *independentis*; nec aliunde ipsorum usus ullo jure impeditur. Potest enim homo absque ullius injuria iis uti ad propriam utilitatem, et in omnem usum a lege non prohibitum; secus enim de humana libertate actum esset.

Non autem homo habet dominium *directum* horum bonorum. Constat ex Scriptura sacra: sic, *Sap.* XVIII, 13.: *Tu es, Domine, qui vitae et mortis habes potestatem.* — Item *Deut.* XXXII, 39.: *Ego occidam et ego vivere faciam.* — Constat etiam ex lege naturali, ut diximus de *quinto Decalogi praecepto*, n. 400 et seq.

II. Homo habet dominium *utile* et *directum* in bona externa fortunae legitime acquisita. Constat 1° *quoad dominium utile*, quia ex una parte bona haec apta sunt de se ad conservationem vel utilitatem hominis promovendam, et ex alia parte eorum usus juri divino et humano non adversatur: quin imo Deus ipse praedictorum bonorum utilitatem saltem permisit his verbis (*Gen.* I, 28.): *Dominamini piscibus maris et volatilibus coeli*, etc. — Et *Psal.* VIII, 8.: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Constat 2° *quoad dominium directum*, quia facultas bona fortunae ad usus suos applicandi nullo jure restringitur; imo expresse permittitur jure humano, ut patet ex variis legibus circa jus possidendi, et jure divino in allatis verbis: *Dominamini*, etc.

Quaesita:

535. — *Quaer.* 1° An homo habeat dominium suae famae?

R. Affirm., juxta sententiam communem, quia homini competunt primarii actus dominii circa famam, ut, eam labore acquirere, ejus restitutionem condonare, etc. Attamen prudentia exigit, ut non eam prodigat sine justa ratione, et aliquando tenetur *sub gravi* eam sedulo servare, ratione scandali, damni familiae removendi, etc.

Quaer. 2° An homo habere possit dominium in alium hominem?

R. 1° *Neg.* quoad dominium proprietatis, quod soli Deo convenit.

R. 2° *Affirm.*, *per se*, quoad dominium utile, seu actus hominis, quia homo quilibet est dominus actuum suorum et proinde illos alienare potest; et sic alterius fieri possunt, etiam in perpetuum. Consequenter per se non repugnat servitus, quamvis in plerisque locis recte proscripta sit.

Quaer. 3° An licitum sit commercium Nigrorum?

R. 1° *Neg.* quoties Nigri injuste libertate spoliantur, ut patet.

R. 2° *In se absolute loquendo*, non repugnat de jure naturali, modo sit jus disponendi de opera hominis, non vero de ejus corpore et vita. Sed tale commercium lege civili prohibitum fuit, ubicumque servitus proscripta est.

§. II.

De subjecto dominii.

536. — Subjectum dominii est rei alicujus dominus; seu ille, cujus est res aliqua. In terra omnis et solus homo est dominii capax, quia omnis et solus homo cognoscere potest utilitatem rerum et eas velle sibi applicare, si nullius sint. — Nec incapaces sunt dominii parvuli, nec ipsi amentes; quia, quamvis non possint res facere suas occupatione vel possessione, id tamen possunt mediantibus actibus alterius, v. gr., tutoris. Ad rationem enim dominii in pueris et amentibus sufficit, ut sint capaces utilitatis percipiendae ex rebus externis, et sit alius, qui ipsorum nomine actus acquisitionis, acceptationis, et possessionis legitime ponat. Et proinde dominio saltem habituali gaudere possunt. (*Sic omnia jura.*)

PUNCTUM I.

De dominio filiorum. (1)

537. — Filiifamilias proprie hic dicuntur illi, qui ex legitimo matrimonio orti, cujuscumque sint sexus, adhuc paternae potestati subjacent.

Diversi generis sunt bona filiorum, prouti juxta diversa populorum jura spectantur.

1° *Ex jure Romano* distinguuntur bona: 1° *Castrensia*, id est, occasione militiae acquisita. — 2° *Quasi castrensia*, seu acquisita ex aliquo officio civili, v. gr., judicis, medici, etc. — 3° *Profectitia*, quae filius ex bonis paternis lucratur. — 4° *Adventitia*, quae ab extraneis filio soli dantur.

2° *Ex jure Gallico* distinguuntur: 1° bona acquisita *industria separata* filii, aut *ipsi soli data.* — 2° *Caetera* bona filiis provenientia.

Principia ex jure Romano:

I. Filius habet perfectum dominium bonorum castrensium et quasi castrensium; impuber tamen eorum administrationem non habet.

II. Pater habet dominium perfectum profectitiorum, dummodo filius sit vere sub paterna potestate. Excipe, si pater usumfructum filio cesserit; vel si bona

(1) Principia ex Jure Austriaco.

I. Infans appellatur ille filiusfamilias, qui nondum septimum complevit annum; impuber qui nondum decimum quartum; puber, seu minor, qui nondum vigesimum quartum (*C. A.* 21.); et usque ad hunc annum sub patris est potestate; dein fit major, et sui juris.

II. Minor emancipari potest, seu declarari esse sui juris, ante vigesimum quartum annum, vel expressa judicis concessione, et tum etiam ante vigesimum annum; vel tacita patris, dum videlicet, completo vigesimo anno, pater independentem filiofamilias rei familiaris tribuit administrationem. (*C. A.* 174.)

III. Filiusfamilias plenum habet dominium eorum, quae quocumque modo legitimo, industria, donatione, haereditate vel contractu acquirit; horum tamen administratio ad patrem pertinet, quamdiu filius sub ejus est potestate: quin immo pater potest ex horum bonorum reditibus sibi retinere quidquid in liberorum educationem impendit; reliquum in lucrum est conferendum ad filii utilitatem, nisi quod superest parvi momenti sit, tum enim pater sibi retinere potest. Quod si filius nulla a patre accipiat alimenta, ei, etiamsi impuber sit, illorum bonorum administratio conceditur, quae arte vel negotio acquirit; quin immo ipse libere disponere potest etiam de re consumptibili quae, dummodo puber sit, ejus usui tribuitur. (*C. A.* 149. 150. 151. — *Castelli interp. in C. A.* 151.)

data sint filio, ut vere illius sint, non vero patris.

III. Filius habet dominium directum adventitiorum, pater vero usum et administrationem. Si tamen sint consumptibilia, de ipsis potest disponere pater, sed cum onere restitutionis.

Principia ex jure Gallico:

538. — I. Filiusfamilias habet perfectum dominium in bona acquisita industria separata, et in ea, quae ipsi soli dantur (*C. C.* 387.), quamvis eorum administrationem non habeat ante majoritatem (21 an.) vel ante emancipationem. (*C. C.* 389. 481. et seq.)

II. Habet dominium directum tantum in caetera bona ante annum 18. completum, vel ante emancipationem, quae post an. 15. fieri potest. Interea autem pater eorum usum et commoda percipere valet, et similiter mater, patre mortuo, modo alias nuptias non contrahat. (*C. C.* 384. 476. et seq.)

Quaesita:

539. — *Quaer.* 1° An filius habeat dominium perfectum in bona mobilia ipsi data a parentibus aut cognatis?

R. 1° *Affirm.*, si primo usu sint consumptibilia; quia ipsi ad usum absolute dantur, nisi forte aliqua restrictio apposita fuerit, v. gr., ad usum determinatum, ut esset pecunia ad libros emendos, etc.

R. 2° Si non sint primo usu consumptibilia, ut libri, vestes, etc., filius non habet generatim nisi dominium utile, quia parentes vulgo non aliud ipsi conferre intendunt.

Quaer. 2° An filius censeatur renuntiare usuifructui, ad quem jus habet, si, eo vidente et tacente, pater hunc usumfructum percipiat?

R. Neg. saltem generatim loquendo cum sententia communiori. Ratio est, quia silentium in tantum aequivaleret renuntiationi, in quantum filius facile reclamare posset; jam vero, quominus id facile queat, plerumque metus reverentialis obstat.

540. — *Quaer.* 3° An filius habeat dominium eorum, quae in domo paterna lucratur?

R. 1° *Affirm.*, si lucretur opere vel industria aliqua separata a negotio patris, v. gr., pictura, musica etc. Consentit *C. A.* 151., quod sane multum confert ad industriam atque laborem fovendum. *Neg.* ex *C. C.* 384. si non attigerit an. 18, nec fuerit emancipatus, quia ex lege civili Gallica ante hoc tempus parentes retinent usumfructum bonorum filii ad compensandas educationis expensas.

R. 2° Negative si lucretur (etiamsi sit aetate major) adlaborando in negotio patris, vel nomine patris, vel ex bonis patris, lucrum enim ex patris bonis ad ipsum pertinet. Filius tamen pro labore, quem in patris famulatu praestitit, si hujusmodi labor sit valde excedens, detractis alimentis, stipendium exigere potest; quin imo si illud, reverentia impeditus, exposcere renuit, non est inquietandus si quid ratione laboris valde excedentis sibi adpropriavit, praesumi enim potest rationabiliter consensus patris. (*S. Lig.* n. 488, 544 et 910.)

PUNCTUM II.

De dominio uxorum.

541. — Bona uxoris sunt triplicis generis, scilicet:

1° *Dotalia*, quorum fructibus vir gaudet ad onera matrimonii sustinenda.

2° *Paraphernalia*, quae uxor habet praeter dotem, et quae sibi specialiter reservat.

3° *Communia*, quae pactis conjugum, aut determinatione legis in societatem quamdam conferuntur. (*C. C.* 1400 et seq.) — Possunt conjuges ante ineundum matrimonium determinare, quibus conditionibus subjicienda sint ipsorum bona, servatis quibusdam legis statutis; si haec facere omiserint, lex supplebit. (1)

(1) Principia Juris Austriaci.

I. Si dos est constituta pecunia, vel re consumptibili, maritus dominium plenum acquirit, et tenetur tantum de pretio. Si est constituta rebus immobilibus, vel mobilibus aptis ad usum, ut supellectiles, et vestes, uxor gaudet dominio directo, et maritus usufructu. Quod si mobilium a viro perito valor fuerit constitutus, et a marito acceptatus, maritus acquirit dominium directum. Ex hoc consequitur maritum ea bona distrahere et consumere posse, de quibus ipse dominium directum acquisivit, et tantum teneri de aequivalenti, eo etiam in casu, quo fortuito pereant: contra si tantum usumfructum habet, illa distrahere nequit, et, si fortuito vel usu pereant, ad nihil tenetur. (*C. A.* 1227—1228.) Quia dos ad bonum familiae ordinatur, ideo ex morte mariti, cessante fine, uxor acquirit etiam usumfructum dotis. (*C. A.* 1229.)

II. Quod attinet ad bona paraphernalia, id est ad propria bona uxoris praeter dotem, horum uxor plenum retinet dominium: marito tamen administrationem concedere potest vel expresse vel tacite.

I. Dispositiones juris Romani.

542. — I. Uxor habet dominium directum *suae dotis*, maritus vero usumfructum et administrationem. Mortuo viro, ipsa omnibus creditoribus ipsius personalibus praefertur, et etiam in vita dotem repetere potest, si timeat ne vir fiat impotens ad illam restituendam. Si dos consistat in pecunia, aut in aliis usu consumptibilibus, vir ejus habet dominium cum obligatione valorem restituendi.

II. Uxor tenet plenum dominium et administrationem bonorum *paraphernalium*, ita ut de his maritus, ipsa nolente, nequaquam disponere valeat. Hinc quoad illa uxor non habet ullam dependentiam a marito.

III. Proprietas et utilitas bonorum *communium* pertinet ad utrumque conjugem, sed administratio eorumdem bonorum pertinet ad solum maritum. Haec autem communitas bonorum varias conditiones seu restrictiones admittere potest. Sed attendendum est ad varias locorum dispositiones.

II. Dispositiones juris Gallici.

Pleraque pacta, quae a conjugibus ante matrimonium iniri possunt, ad quatuor regimina reduci posse videntur: 1° *Communitatis;* 2° *exclusivum communitatis;* 3° *separationis bonorum;* 4° *dotale.*

543. — I. Sub regimine *communitatis*, omnia bona sunt dotalia, et maritus eorum integram administrationem et usumfructum habet. Insuper mobilia utriusque conjugis et quaedam immobilia conferuntur in communitatem, etiam quoad proprietatem; haec maritus potest alienare, nisi agatur de immobilibus, vel de universalitate aut de quotitate (sic appellant dimidiam, tertiam aut quartam etc., partem bonorum) mobilium gratuito titulo alienandis. Post dissolutam communitatem bona et onera in duas partes dividuntur, nisi uxor aut haeredes illius maluerint bonis renuntiare et ita oneribus se eximere. (*C. C.* 1421 et seq.) Tale est regimen, quod dicitur *communitatis legalis;* sed multis pactis a lege ipsa descriptis potest modificari et de facto saepissime modificatur (1497 - 1582).

II. Sub regimine *exclusivo communitatis* administratio et ususfructus pertinent ad maritum, sicut sub regimine communitatis, sed nulla bona sunt communia quoad proprietatem. (*C. C.* 1530 et seq.)

III. Si sit *bonorum separatio*, uxor tenetur conferre ad matrimonii onera sustentanda, pro quantitate pacto determinata, vel, deficiente pacto, ex tertia parte redituum suorum. (1536 et seq.)

IV. Sub regimine *dotali* maritus usumfructum et administrationem habet bonorum dotalium, et uxor servat dominium directum. Bona quaecumque non expresse in dotem constituta remanent uxoris omnino propria. (1540 et seq.) Bona dotalia alienari non possunt durante matrimonio, etiam consentiente uxore, extra certos casus, quos lex enumerat. (1555 et seq.)

V. Uxor non potest alienare bona sua, etiam *paraphernalia*, nova acquirere, se obligare, sistere in judicio sine consensu mariti aut judicis. (215 et seq.)

Resolves :

544. — I° Uxor habet jus strictum ad sustentationem ex bonis communibus (1), illam ergo sibi proprio nutu comparare potest, si maritus renuat, vel aegre admodum consentiat. 2° Non peccat uxor subducendo aliqua pro victu, vestibus caeterisque familiae necessariis, quae mariti saepe non intelligunt, et frustra ab illis peterentur. (*S. Lig.* n. 541.) 3° Si maritus in detrimentum familiae bona dilapidet vel prodigat, potest uxor ea abscondere, et in bonum familiae reservare.

Tacita habetur concessio uxoris, dum non impedit administrationem, et in hoc casu de fructibus consumptis nullam rationem vir reddere tenetur; aliter dicendum, si uxor renuerit. Si necessitas urget, ipsa administrationem revocare potest, sicut etiam maritus, judicis auctoritate suffultus, uxori administrationem auferre potest. (*C. A.* 1238 et seq.)

III. Matrimonium ex sua natura non efficit inter conjuges communionem bonorum, et uterque conjux retinet dominium suorum bonorum. Potest tamen peculiari pacto inter conjuges fieri. (*C. A.* 1233.) Proprietas bonorum communium pertinet ad utrumque conjugem, ususfructus ad illum, ad quem pertinebat antequam in communionem collata essent. (*C. A.* 1236. *Zeiller interp.*): viri autem est administrare bona communia, ac proinde vendere, alienare, hypotheca vincire, donec uxor non contradicat. (*C. A.* 1238.) Defuncto uno conjuge, superstiti jus confertur capiendi dimidium eorum, quae ex bonis communibus adhuc supersunt. (*C. A.* 1234.)

(1) In jure Austriaco uxor habet jus strictum ad convenientem sustentationem ex bonis mariti juxta ipsius statum. (*C. A.* 91.)

(*S. Lig.* ibid.) 4° Non injuste agit uxor, si inscio marito nonnulla accipiat, quae facile ac certo maritus concederet, si rogaretur; quia adest licentia praesumpta, et aliquando justa causa non petendi, ne cogatur sese ostendere ut ancillam. (*Reuter* n. 47.) 5° Uxor potest defectu mariti ex bonis communibus expendere, aut etiam exponere, quod judicat necessarium ad grave damnum familiae impendens avertendum. (*Lugo*, etc.)

Nota. Pro praxi in his et aliis similibus casibus caute agendum est, ne uxoribus laxentur habenae, cum propensae sint ad jura sua plus aequo extendenda.

Quaesita :

545. — *Quaer.* 1° An uxor ex bonis communibus, vel ex fructibus suae dotis eleemosynas facere possit?

R. Affirm., etiamsi habeat bona propria, modo fiat juxta consuetudinem aliarum mulierum illius loci et conditionis. Ratio est, quia uxor non est serva, sed domina, quamdam ergo administrationem in domo mariti habere debet. — Deinde maritus tantum inscius merito praesumitur consentire in ea, quae fiunt ab uxore juxta honestum regionis atque conditionis morem; et, si invitum sese exhibeat, talis dissensus censetur irrationabilis, quia maritus uxorem privare nequit jure sibi legitima consuetudine concesso. (*Ita communiter* cum *Lugo*, *S. Lig.* n. 540., *H. A.* n. 33.)

546. — *Quaer.* 2° An teneatur ad restitutionem maritus qui notabilem partem bonorum communium prodige vel male impendit?

R. Disputatur. I^a^ Sententia *probabilis* affirmat. Ratio est, quia, licet maritus habeat administrationem bonorum, uxor tamen habet dominium dimidiae partis illorum, et proinde jus illud violatur, si ipsa rationabiliter invita, pars illa a marito dissipetur (1).

II^a^ Sententia, etiam *probabilis*, negat *generatim*, seu, nisi maritus excedat limites juris ipsi a lege concessi. Ratio est, quia uxor ex lege non habet jus strictum nisi ad dimidiam partem bonorum, quae, soluta communitate, exstabunt; nec tenetur maritus reddere rationem suae administrationis: unde, quamvis peccet graviter contra pietatem erga uxorem et filios, non tamen peccat contra justitiam proprie dictam, quae restitutionis obligationem inducit. (1) Sed uxor praecavere potest bonorum dissipationem per facultatem, quae ipsi conceditur a lege, separationem bonorum juridice postulandi. (Ita *Lacroix* n. 1020., *de furto. De Carrière* n. 279.)

Excederet autem limites juris maritus, *ex jure Gallico*, et ad restitutionem certo teneretur, si daret titulo gratuito aliqua immobilia, vel *totalitatem* aut *quotitatem* mobilium, aut si bona communitatis ad ditescendum dilapidaret.

547. — *Quaer.* 3° An peccet uxor accipiendo aliquid de bonis communibus aut de fructibus dotis ad sublevandam necessitatem parentum, vel filiorum, qui ex primo matrimonio suscepti sunt?

R. Neg., si *paraphernalia* non habeat, nec vir necessaria dare velit; quia jure naturae tenetur uxor praedictos consanguineos alere, et maritus in id consentire. (Ita *S. Lig.* n. 542. cum *aliis.*)

548. — *Quaer.* 4° An uxor bona hoc modo accepta referre teneatur, cum venerit in mariti haereditatem, vel cum dotem suam recuperaverit?

R. 1° *Neg.*, si bona haec sint parvi momenti, quia tunc habentur ut eleemosynae communes, quae, si fiant moderate, restitutionis onus secum non ferunt. (*Ita omnes.*)

R. 2° Si bona subrepta sint majoris momenti, *controvertitur. Sententia* negans *probabilis* videtur, quia onera omnia quae, stante matrimonio, uni conjugum obveniunt, alteri communia censentur. — *Lugo.* (Contrariam sententiam docet *S. Lig.* n. 542. — *H. A.* n. 33.)

PUNCTUM III.
De dominio Clericorum.

Bona Clericorum quadruplicis generis distinguuntur, scilicet: 1° *Patrimonialia*, quae proveniunt ex familia..., etc. — 2° *Industrialia*, quae acquiruntur occasione functionum ecclesiasticarum. — 3° *Ecclesiastica*, quae ex beneficiis proveniunt. — 4° *Parcimonialia*, quae Cle-

(1) Consonat cum *C. A.* 1239. quod attinet ad substantiam rei.

(1) Convenit quoad forum externum cum *C. A.* ibid. quod attinet ad fructus.

ricus seponit, parce vivendo ex fructibus beneficii, et quae honeste vivendo legitime consumere posset.

Principia:

549. — I. Clericus habet perfectum dominium bonorum 1° *Patrimonialium*, quia proveniunt ex causa profana. — 2° *Industrialium*, quia sunt stipendium laboris. — 3° *Parcimonialium*, quia habet jus ad honestam sustentationem et proinde, quod sibi subtrahit, suum facit. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 491.)

II. Clericus habet jus fruendi bonis ecclesiasticis ad honestam sustentationem; superfluum vero pauperibus vel piis causis erogare debet ex praecepto speciali Ecclesiae. Hoc ex variis SS. Pontificum constitutionibus constat. (*S. Lig.* ibid.)

Quaesita:

550. — *Quaer.* 1° An teneantur ad restitutionem Clerici male impendentes superflua bonorum ecclesiasticorum?

R. Neg. probabiliter, quia quamvis constet de praecepto Ecclesiae, non tamen constat de obligatione ex justitia. Imo, ex *Conc. Trid.* colligi videtur, eos *facere fructus suos*, cum obligatione eleemosynam de superfluo faciendi. Dicit enim *Conc.* de Clericis non residentibus: *Non faciant fructus suos.* (*Lugo.* — *Billuart.* — *Lessius.*)

Affirmant tamen *probabiliter* alii, quia Clerici sunt tantum administratores et oeconomi bonorum ecclesiasticorum. (*Layman.* — *Antoine.*) Prima sententia ait in R. R. q. 10. *S. Lig.* non minus probabilis videtur in praxi signanter ob auctoritatem et rationem *D. Thomae* in 2. 2. q. 185. art. 7.

Quaer. 2° Quid intelligatur per superfluum?

R. Superfluum censetur, quod honestae sustentationi superest. Porro honesta Clerici sustentatio ea est, quae Clerico convenit ratione sui status, dignitatis, etc. Non excludit honestas recreationes, moderatas donationes et alias expensas similes, sed haec magis arbitrio timoratae conscientiae, quam generali regula determinari possunt.

551. — *Quaer.* 3° An Clerici possint servare superfluum in futurum?

R. Affirm., quia, *per se*, non est obligatio, exeunte anno, subito erogandi superflua; imo laudabiliter servari possunt ad fundationem piam, modo bona fide procedatur, nec sit periculum, ne postea ad usus profanos deveniant. (*Reuter*, etc. — *S. Lig.* n. 498.)

Quaer. 4° An pensio, quae in Gallia sacerdotibus a gubernio solvitur, boni ecclesiastici rationem habeat?

R. Affirm., quia ex concordato an. 1801 pensio praedicta videtur statuta in compensationem bonorum ecclesiasticorum, quae tempore perturbationis Galliae subrepta sunt. Ergo eamdem habet naturam ac bona quibus substituitur. Constat etiam ex variis S. Poenitentiariae responsis.

Resolves:

552. — 1° Non sunt bona ecclesiastica distributiones, quae fieri solent pro assistentia in choro. Idem dicendum videtur de juribus curialibus, seu de reditibus stolae, ut ajunt, id est, quae debentur Parocho, ut Parocho, v. gr., quae afferuntur cum pane benedicto, vel quae ipsi tribuuntur pro funeralibus, licet iis nullatenus astiterit, etc... — Ratio est, quia dantur Parocho ut quoddam stipendium sui laboris et suae sollicitudinis, nec videntur fideles haec conferre Ecclesiae, sed Parocho ut sua sint, sine ullo onere, cum solum suae obligationi satisfacere intendant. (*S. Lig.* n. 490 - 491.) 2° Oblationes, quae fiunt in capsulis ad certum usum expositis, sunt certo ad usum illum adhibendae, nec proinde potest Parochus eas sibi vindicare, quia tum satis constat de voluntate offerentium. Idem etiam dicendum est de collectis, quae sive intra, sive extra Ecclesiam ad certum finem fiunt. 3° Ex praxi satis communi saltem nunc, solae fere oblationes, quae in Ecclesia in Missa ad altare fiunt, et quae pro administratione sacramentorum, pro benedicendis nuptiis, pro exsequiis et sepulturis, aut aliis similibus functionibus specialiter Parocho afferuntur, ad Parochum spectant. Caeterae autem oblationes ipsis ecclesiis, altaribus, aut aliis certis finibus, ex consuetudine aut fidelium intentione applicari debent.

PUNCTUM IV.
De dominio Religiosorum.

Principia:

553. — I. Religiosus quilibet *professus* in ordine approbato est incapax in particulari cujuslibet dominii in rebus temporalibus pretio aestimabilibus. Constat ex *Trid.* sess. 25. c. 2. — Hinc axioma: *Quidquid monachus acquirit, non sibi, sed monasterio acquirit.*

II. Religiosi *non professi* possunt *per se*, saltem ad tempus, dominium directum bonorum suorum servare; quia hoc non repugnat voto paupertatis, dummodo de nulla re disponere possint absque consensu superiorum. Ex constitutionibus variorum ordinum, praesertim *Societatis Jesu*, apertum est.

Quaesita:

554. — *Quaer.* 1° An Religiosus servans dominium directum bonorum possit *valide* de his disponere absque licentia?

R. Affirm., *probabilius*, quia est vere dominus, quamvis *illicite* agat disponendo, ratione voti paupertatis. — *Negant* tamen plures, quia, ajunt, Religiosi se habent ut pupilli, qui bona sua valide donare nequeunt.

Quaer. 2° Ad quae se extendat dominium directum Religiosi non professi?

R. 1° Ad bona temporalia quae possidebat ante vota; — 2° ad fructus seu reditus eorumdem bonorum; — 3° ad ea quae ipsi de jure adveniunt, sine nova acceptatione, ut haereditas paterna, legata, etc.; — 4° ad omnia bona quae a parentibus, cognatis, amicis.... accipit de superiorum licentia. Attamen si haec sint usu consumptibilia, debent in communem monasterii usum juxta morem applicari.

PUNCTUM V.
De dominio auctorum.

555. — Certum est hominem quemlibet de jure naturali jus habere in fructum suae industriae et sui ingenii. Si enim res fructificat domino, *a fortiori* illud verum est de facultatibus internis, cum nihil magis homini proprium esse possit. Difficultas autem est utrum auctor, operibus in lucem emissis, possit ea sibi propria servare, et alios ab eorum usu excludere. Hinc:

Quaesita:

556. — *Quaer.* 1° An violet jus alienum, qui opus manuscriptum sine consensu auctoris typis edit?

R. Affirm. Hoc enim juri naturali aperte repugnat. Nullum igitur dubium est, quin talis usurpator ad restitutionem et ad damnorum compensationem teneatur. Apud omnes enim constat opus, quamdiu in lucem emissum non fuit, sub dominio auctoris vere remanere. (*De Carrière*, n. 61.)

Quaer. 2° Quid dicendum de eo, qui typis ederet lectiones publicas alicujus professoris, vel concionem oratoris?

R. Resolvendum est ut in casu praecedenti. Aliud enim est quod quis publice doceat aut concionetur, aliud quod opus suum alteri transmittat ad illud edendum et vendendum. Sic judicavit Tribunal *appellationis* parisiense, 28. Febr. 1801. (Vide *De Carrière*, n. 61.)

557. — *Quaer.* 3° An ille, qui librum typis edidit, jus habeat impediendi, ne quisquam illum praelo committat et vendat cum damno auctoris aut bibliopolae, cui auctor jus suum transmisit?

R. 1° *Affirm.* de jure positivo vigente in Gallia et in plerisque aliis locis.

R. 2° Si agatur de jure naturali, *controvertitur*. *Probabilius* videtur auctorem non habere jus perpetuum in opus suum; quia res, in communitatem tradita, fit eo ipso de jure communi. Consentaneum autem est, ut jure positivo concedatur aliquod privilegium auctori ad certum tempus, vel ad ipsius vitam.

Quaer. 4° An typis mandari possit liber, in regno vicino recenter vulgatus, sine licentia auctoris?

R. Videtur affirmandum, *probabilius*, quia auctor de jure naturali nullum jus certum repetere potest, et proinde de violato *stricto dominio* conqueri nequit. Idem dicendum de inventoribus variarum artium. (Ita *De Carrière* ibid., etc.)

§. III.
De acquisitione dominii.

Dominium praecipue acquiri potest: 1° Occupatione; 2° Inventione; 3° Praescriptione; 4° Accessione: variis contractibus, de quibus in Tract. particulari dicetur.

PUNCTUM I.

De occupatione.

558. — Occupatio est realis apprehensio rerum quae nullius sunt. Est legitimus modus dominium acquirendi, modo adsint conditiones requisitae, scilicet: 1° Ut res sit dominii privati capax, nec ullius sit; — 2° ut occupans velit eam suam facere et apprehendat; — 3° ut nulla lex occupationi obstet.

Casus frequentiores in praxi circa hanc materiam occupationem animalium respiciunt: de ea igitur sola sermo erit. (1)

Principia:

559. — I. Animalia *sylvestria* seu *fera*, ut sunt volucres, lepores, et aliae bestiae libere vagantes, fiunt *primi occupantis*, quia nullius sunt. At si ita occupantis oculos aut conspectum effugerint, ut difficilis evadat eorum prosecutio, *alterius occupantis* fiunt; quia naturalem suam libertatem recuperasse censentur.

II. Animalia ex natura sua *sylvestria*, sed *mansuefacta*, ut apes, columbae, etc..., prioris domini remanent, quamdiu custodiam ipsius non evaserint, aut consuetudinem revertendi non amiserint; secus autem fierent *alterius primi occupantis*.

III. Animalia *mansueta* seu *domestica*, quales sunt oves, equi, boves ... remanent prioris domini, quantumvis aberrent; unde non possunt ab alio occupari. Ratio est, quia animalia domestica nunquam possunt dici recuperasse suam libertatem, cum ex natura sua libertatem nullam habeant.

Quaesita:

560. — *Quaer.* 1° An et quomodo peccet, qui venatur aut piscatur contra legis prohibitionem?

R. I^a^ Sententia *probabilis negat* hujusmodi peccare contra justitiam vel etiam contra obedientiam, quia lex illa *poenalis* omnino videtur ex consuetudine et communi hominum aestimatione. (*S. Lig. de leg.* n. 145. — *Roncaglia*, etc.)

II^a^ Sententia etiam *probabilis* dicit eum peccare *venialiter* contra *obedientiam* tantum... Ratio est, quia, quamvis leges prohibeant actum venandi, non tamen irritam declarant acquisitionem praedae. Aliqui dicunt hos venatores peccare graviter contra justitiam; sed hoc probabile non apparet. (*Lugo* etc.)

Quaer. 2° An peccet contra justitiam *commutativam*, qui venatur aut piscatur in fundo alterius absque ejus licentia?

R. 1° *Neg.*, si fundus ille sit pervius; nullum enim peccatum committitur, nisi ex hoc damnum provenerit, quia ferae non sunt fructus fundi.

R. 2° *Affirm.*, si fundus sit omnino clausus, ita ut ferae non possint inde exire; quia eae tunc censentur amisisse libertatem suam et ad fundi dominum pertinere.

561. — *Quaer.* 3° An dominus fundi accipere possit praedam ab alio occisam, vel impedire ne ab illo capiatur?

R. Neg. ad utrumque; quia, quamvis dominus habeat jus impediendi ne alter venetur in suo fundo, fera tamen occisa ad occisorem pertinet. Dominus autem habet jus ad compensationem pro damno a venatore illato. (*Lugo* etc.)

Quaer. 4° Cujus sit fera laesa vel laqueo capta?

R. ad 1um. Est vulnerantis, si laeserit

(1) Principia Juris Austriaci.

I. Animalia vel sunt *Sylvestria*, vel *Mansueta*, vel *Mansuefacta*. *Sylvestria* sunt ea, quae naturali fruuntur libertate, quaeque nullius subsunt dominio, uti ferae sylvestres, lepores, cervi, pisces, et haec per se loquendo primi sunt occupantis. Dixi *per* se *loquendo*, haec enim primi non essent occupantis, si aliter a lege praescribatur, sic ex. gr. ex alterius vivario non licet capere pisces.

II. *Mansueta* sunt ea, quae naturali non gaudent libertate, quaeque hominum subsunt dominio, uti oves, equi, gallinae, ideoque etiam si fugerent, vel longe domo abessent, semper in heri sui dominio remanent, ac proinde occupatione acquiri nequeunt.

III. *Mansuefacta* sunt ea, quae ad naturalem quidem libertatem nascuntur; tamen hominis industria hac privantur, ejusque dominio subjiciuntur, uti aves, quae arte ac industria mansuefiunt: ac proinde privato addictae dominio ab alio occupari nequeunt. Primi vero fiunt occupantis, si naturalem recuperasse censeantur libertatem: si ex. gr., superatis repagulis, quibus detinebantur, aufugiunt domo, libere vagantur in silvis, advolant ad montes.

Examina apum domesticarum, et caetera animalia mansuefacta non possunt libera occupatione acquiri, nisi apes per duos dies, animalia vero mansuefacta per quadraginta duos, ab heri domo extra ejus fundum absint, quin dominus intra hoc temporis spatium ea vel repetierit, vel insecutus fuerit: quo casu si in fundo publico reperiantur primi fiunt occupantis, si vero in fundo privato diversentur, dum ibi manent, jus occupandi ad solum dominum fundi pertinet. (*C. A.* 384.)

illam quantum satis est ad capiendam, et sit moraliter certus eamdem se facile apprehensurum; sic enim eam moraliter jam apprehendit. (*H. A.* n. 71.)

R. ad 2um. Est ejus qui laqueum posuit, si fera ita laqueo capta sit, ut non sit evasura, quia per ipsum instrumentum occupatur. (*S. Lig.* n. 604.)

562. — *Quaer.* 5° An quis occidere possit columbas alienas agro suo nocentes?

R. 1° *Neg.*, si non inferant damnum grave, vel si facile abigi possint. *(Ita communiter.)*

R. 2° *Affirm.* juxta communem sententiam, si *graviter* noceant; quia licet unicuique rem propriam servare, etiamsi exinde pro altero sequatur *indirecte* damnum aequale damno, quod vult *directe* a seipso avertere. Ex jure Gallico *expresse* licitum est columbas occidere tempore sementis et messis; eo enim tempore eae ex lege recludi debent. Columbae autem non praesumuntur graviter nocere, nisi tempore messis aut seminum. *(Lugo, Billuart, Elbel.)*

Resolves :

563. — 1° Examen apum, quod ex alveo tuo evolaverit, eo usque tuum est, quamdiu in conspectu tuo remanet, nec difficilis tibi evasit ipsius prosecutio. Aliter fit primi occupantis. Ex jure Gallico pertinet ad dominum fundi, in quo stetit. (1)

2° Columbae fugientes proprio motu, quin fraude attractae sint, fiunt ejus, in cujus columbarium veniunt. Secus si fraude, v. gr., cibo omnino extraordinario, seu valde exquisito, attractae fuerint.

3° Venator egrediens terminis suis ad loca vicina aliorum non peccat ordinarie; quia vicini proprietarii hoc sciunt, ipsique vicissim idem faciunt, contenti mulcta, si quis deprehendatur. *(Reuter.)*

4° Qui a gubernio emit jus piscandi, non potest jure isto privari sine injustitia. Unde teneretur ad damnum illatum compensandum, qui tantam piscium multitudinem in flumine, praedicto emptori assignato, caperet vel destrueret, ut ipsius jus piscationis notabiliter laederet.

(1) Vide nuper dicta quoad jus Austriacum.

Nota. Gubernium in Gallia locat jus piscandi in fluminibus navigabilibus. In caeteris pertinet jus illud ad proprietarios adjacentes. Ubique tamen linea projectili piscari licet.

PUNCTUM II.

De inventione.

Quadruplicis generis distinguuntur bona quae inveniri possunt, scilicet: *Thesauri* (1), — *res nuper amissae*, — *bona derelicta*, — *et bona vacantia* (2).

Principia :

564. — I. Thesaurus, in *proprio* inventoris *fundo* repertus, totus est inven-

(1) *Thesaurus, ex jure Rom., est summa pecuniae in terra abscondita, cujus memoria non extat.* = *Ex jure Gall. est res quaecumque abscondita vel infossa, quam nemo probare potest esse suam, et quae casu invenitur.* (Verba Auctoris.)

(2) Principia Juris Austriaci.

I. Thesauri nomine veniunt res pretiosae, ac vetustae, quarum dominus inveniri non potest. Thesaurus duas in partes dispertiri debet ex recentiori dispositione anno 1846 edita, quarum una domino fundi, altera est danda inventori, nisi inventor ad id conductus fuerit, ut thesaurum effodiat, vel illicitis artibus, domino inscio, aut invito quaesiverit: quo in casu dimidia pars, quae ad illum spectat, denuntianti, vel hoc deficiente, domino fundi est tribuenda. Si vero fundi dominium directum ad unum, dominium utile ad alterum spectet, tunc dimidia pars inter eos est dividenda.

Hoc jus non competit nec usufructuario *C. A.* 511.), cum non sit dominus fundi; neque conductori (*C. A.* 631.); neque possessori fidecommissario (*C. A.* 1098.); neque emptori fundi, in quo ante traditionem detectus fuerit thesaurus, quia nulla acquiritur proprietas, nisi per traditionem. (*C. A.* 1147.) In dubio autem de rei inventae vetustate, inventor est habendus ut inventor rei amissae.

II. De rebus inventis sic statuit codex. Vel res inventa unius Floreni summam excedit, vel duodecim, vel viginti quinque. Si *primum*, ter ex more hujusmodi publicetur inventio. Si *secundum* ter item promulgetur, et insuper ad Praeturam deferatur, unaque vice exprimatur in Ephemeride. Si *tertium* ter itidem publicetur, ad Praeturam deferatur, et insuper trina vice exprimatur in Ephemeride. His peractis, nisi dominus intra triennium appareat, res inventa fit inventoris. Si appareat, est ei reddenda, sed tamen inventor decem Florenos pro singulis centenis exigere potest: quod si hujusmodi praemium mille attingit Florenos, nihil dein supra exigi potest, nisi quinque pro centenis. Haec lex ad bonum commune facta est, ut res inventae facilius ad dominum perveniant: spe enim praemii, ac retinendae rei post lapsum legitimum tempus, inventores ad omnes vias persequendas, quae a lege praescribuntur, ut dominus inveniatur, facilius excitantur. (*C. A.* 589. et seq.)

III. Bona derelicta, seu quae eo animo ejiciuntur, quod quis eas habere nolit; vel vacantia, seu relicta ab intestato non habente haeredes, jure naturali sunt primi occupantis, quia nullius sunt. Sed vacantia bona ex Jure Austriaco ad Fiscum pertinent. (*C. A.* 760.)

tori. Thesaurus vero in alterius fundo inventus, ex jure positivo (quidquid sit de jure naturali), inter proprietarium fundi et inventorem aeque dividi debet, si fortuito repertus sit; si autem ex industria, proprietario fundi totus cedere debet, interveniente juridica sententia. (Ita *Jus Rom.* et *Gall.*)

II. Thesaurus in loco publico inventus dividi debet inter inventorem et Fiscum, si locus sit *profanus*, vel inter inventorem et fabricam aut praelatum, si locus habeatur ut *sacer*.

III. Res nuper amissa domino reddi debet, si ille inveniatur, quia factum amissionis non sufficit ad dominum re sua spoliandum.

IV. Bona derelicta et vacantia sunt *primi occupantis, ex jure naturali*, quia nullius sunt. Sed ex *jure Gallico* ad Rempublicam pertinent (art. 539. *Cod. civ.*). Hoc tamen ex consuetudine ad immobilia restringitur, saltem ante judicis sententiam.

Quaesita:

565. — *Quaer.* 1° An qui, suspicans in agro esse thesaurum, agrum emit communi pretio, thesaurum inventum totum sibi retinere possit?

R. Affirm. Quia thesaurus ille, cum non sit pars nec fructus fundi, non auget illius valorem. (*Salm.* — *Lugo.* — *Billuart.*)

Quaer. 2° An opifex, in domo aliqua laborando, si inveniat in aliquo angulo parietis vel in arca veteri summam pecuniae, illius partem retinere possit?

R. Disting.: si adsint vestigia ex quibus judicetur pecuniam hanc esse talis personae vel familiae, tota reddi debet, quia pecunia haec reputanda est ut bonum nuper amissum; secus dimidiam partem sibi retinere potest, quia tunc ratio thesauri haberi videtur.

566. — *Quaer.* 3° An inventor rei amissae eam sibi retinere possit, si, diligentia sufficienti adhibita, dominus non compareat, nec sit *spes* ut inveniri possit?

R. I^a^ Sententia *negat*, et tenet rem inventam tunc esse pauperibus vel aliis usibus piis impendendam. Ratio est, quia dominus, solo amissionis facto, jus in rem suam non amisit; si autem remaneat dominus, res illa impendi debet eo modo cui potius consentire praesumitur: porro voluntas haec sane praesumenda est ut res ipsi modo utiliori impendatur, et consequenter ut in pia opera erogetur. (*Roncaglia* q. 6. — *Billuart* diss. 4. art. 2. §. 6. — *Collet.* — *Habert*, etc.)

II^a^ Sententia, *probabilior*, affirmat. Ratio est: 1° quia res illa tunc pro derelicta habenda est. Etenim, in hypothesi, dominus, licet dominium *metaphysicum* non amiserit in rem suam, amisit tamen dominium *morale* consistens in facultate utendi re sua, et de ea disponendi. Ergo res illa moraliter ut derelicta habenda est; ergo *primi occupantis* fieri potest. — 2° Nec adeo certa est voluntas domini praesumpta quam supponunt adversarii. Imo generatim loquendo omnino hujusmodi voluntas gratuito supponitur. (Ita *S. Lig.* n. 603., *ubi dicit esse sententiam veriorem.* — *Lugo* D. 6. n. 140. — *Lacroix* n. 89. — *Elbel* n. 171., etc.) (1)

Quaer. 4° Quid agendum, si tandem dominus compareat, quando res fuit in pios usus impensa vel consumpta?

R. 1° Si in pios usus impensa vel consumpta fuit, in iis circumstantiis in quibus dominus amplius non poterat inveniri, nulla facienda est restitutio, quia res pro derelicta habebatur, ac proinde a primo occupante fuit dominium acquisitum.

R. 2° Si in pios usus impensa vel consumpta fuit, cum adhuc spes effulgebat inveniendi dominum, res erat conservanda vel ejus pretium; dum enim ejusmodi spes adhuc perseverat, dominium erat penes dominum; ideoque damnum reparandum est. Excipe si pauper aut locus pius bona fide rem jam praescripserit, quia virtute praescriptionis tunc dominium irrevocabile vere acquirit. (*S. Lig.* n. 590. 603. — *H. A.* n. 69.) (2)

PUNCTUM III.

De praescriptione.

567. — Praescriptio est ratio acquirendi dominium, seu jus aliquod positivum, aut se liberandi ab aliqua obligatione per certum temporis lapsum, posi-

(1) Standum est Codici Austriaco, nisi res sit parvi momenti de qua nihil statuit.

(2) Recole dicta de re inventa cum jure Austriaco.

tis conditionibus a lege praefixis. (*C. C.* 2219.)

Hinc duplex distinguenda est praescriptio: altera *acquisitiva*, per quam res aliqua aut jus aliquod acquiritur; altera *liberativa*, quae ab aliqua servitute vel aliquo onere liberat.

Principia:

568. — I. Lex humana potest vi praescriptionis dominium rerum ab uno ad alium transferre, etiam sine domini consensu. Talis enim translatio valde utilis, imo moraliter necessaria est ad bonum commune societatis, siquidem requiritur ad praecavendas vel dirimendas lites, quae alioquin saepius orirentur ex incerto possessionis jure. Aliunde aequitati naturali non repugnat, cum ante omnem eventum lex constituta sit, et hoc ipso omnibus et singulis parem lucri damnive sortem exhibeat. (*Ita omnes juristae et theologi.*

II. Praescriptio debitis vestita conditionibus transfert dominium in conscientia. Constat ex sensu genuino verborum quibus lex fertur. Dicitur enim *dominium transferri, acquiri*, etc... Aliunde auctoritas humana finem intentum, nempe publicam securitatem et conscientiarum pacem, imperfecte obtineret. Constat insuper ex jure canonico, quod vim praescriptionis in foro interno recognoscit. (*S. Lig.* n. 517.)

569. — III. Quinque haec ad legitime praescribendum requiruntur, scilicet: res praescriptibilis, possessio per tempus requisitum, titulus, bona fides. Hinc, vulgares versiculi:

Non usu capies, nisi sint tibi talia quinque:
Sit res apta, fides bona sit, titulus quoque justus,
Possideas juste completo tempore legis.

Perpauca de singulis dicemus.

I. Res praescriptibilis.

570. — Ea omnia et sola generatim praescribuntur quae sub commercio privato veniunt, et ad quorum acquisitionem dari potest titulus legitimus. (*C. C.* 2226.) Etenim, cum finis praescriptionis sit dominium transferre ex auctoritate legis, talis translatio fieri nequit de re quae ex natura sua, vel ex legis dispositione, in commercium privatorum venire non possit. — Hinc, res sacrae, ut ecclesiae, caemeteria, jura ecclesiastica, nec non ea, quae sunt dominii publici stricte sumpti, ut plateae, praescribi nequeunt. (*S. Lig.* n. 516.) (1)

II. Possessio (2).

571. — Possessio dicitur detentio rei, vel exercitium juris alicujus. Haec possessio requiritur ad praescribendum. Constat ex jure civili, tum Romano, tum Gallico. Accedit probatio etiam ex jure Can. deprompta. Sic enim jacet regula 3. in 6.: *Sine possessione praescriptio non procedit.*

Variis autem conditionibus gaudere debet possessio. Debet enim esse 1° *dominativa*, seu haberi animo proprietarii, non vero depositarii, etc. — 2° *Publica*, id est, non clandestina, ita ut potuerit innotescere ei contra quem praescribitur. — 3° *Placida*, id est, ut quemlibet violentiae actum excludat. — 4° *Certa* hoc est non *aequivoca*. — 5° *Continuata*, seu non *interrupta*, donec tempus requisitum compleatur.

III. Titulus.

572. — Titulus dicitur causa *per se* ad dominium transferendum sufficiens, v. gr., emptio, donatio, etc.

(1) Vide *C. A.* 1455 et seq.

Nec jura usucapi possunt, quae ex actibus simpliciter facultativis pendent. Hinc licet noster vicinus altius suam non attollat domum, naturalem tamen facultatem eam altius attollendi non amisit, hisce tantum duobus casibus exceptis, nempe 1° si concurrente prohibitione, vel contradictione alter non resistat; et tum usucapionis tempus (aliis concurrentibus conditionibus ad usucapiendum) non a prohibitionis die computari debet, sed a die, quo alter acquievit. (*C. A.* 1459.) 2° Si lex expresse juris amissionem declaret in eos, qui proprium non exercent jus contra tertium intra constitutum a lege tempus, ut contingit in praescriptione proprie dicta. Hinc qui transeundi jus habet per alterius agrum, si triginta annorum spatio hujusmodi jus exercere omiserit, suum amittit jus (*C. A.* 1479.); quinimmo si ex altera parte prohibitio accederet, ipso non obsistente, solo triennio jus servitutis amitteret. (*C. A.* 1488.)

(2) Possessio ea dicitur, qua quis rem praesentem, vel absentem proprio nomine tanquam suam retinet. Hinc tutores, depositarii, usufructuarii, commodatarii, qui nomine alterius detinent rem, nullo unquam temporis lapsu etiam 30, vel 40 annorum, rem usucapiunt (*C. A.* 1460.); ac idem est de eorum haeredibus, quia personam defuncti repraesentant in omnibus juribus. (*C. A.* 1462.) Hujusmodi autem possessio debet esse 1° legitima, seu valido titulo niti debet ex. gr. emptionis, legati. 2° Bonae fidei. 3° Non vitiosa, uti esset si quis vi, dolo, clam praecario possessionem adeat.

Non requiritur quidem *titulus verus*, ut patet, secus enim possessor praescriptione non indigeret ad rem acquirendam, sed *coloratus*, id est, qui prae se speciem veri tituli ferat; licet in se sit falsus. (1). Pro praescriptione triginta annorum nullus requiritur titulus, sed sola possessio sufficit, etiam in conscientia, modo adsit bona fides; seu potius tunc habetur titulus praesumptus in ipso facto possessionis placidae per tantum temporis intervallum. Ex jure Gallico nullus requiritur titulus pro rebus mobilibus praescribendis, unde effatum illud: *Pro mobilibus possessio aequivalet titulo. [En fait de meubles possession vaut titre.]* (*C. C.* 2279.)

IV. Tempus requisitum. (2)

573. — I. Quoad praescriptionem *acquisitivam:*

1° Pro rebus *immobilibus* sine titulo possessis requiruntur triginta anni ad praescribendum. — Cum titulo autem decem anni requiruntur, si verus dominus sit praesens, id est, si habitet in eadem provincia, in qua situs est fundus praescriptioni obnoxius: secus, viginti anni requiruntur. Haec autem provincia legibus particularibus determinatur. In Gallia praesens dicitur verus dominus, si domicilium habeat in loco subjecto eidem curiae superiori *(cour d'appel)* in cujus territorio fundus jacet. 2° Servitutes active sumptae (vide n. 585.), si sint *continuae* et *apparentes*, tempore triginta annorum sine titulo praescribuntur. Caeterae servitutes praescriptioni non sunt obnoxiae. (*C. C.* 690. 691.) An vero cum titulo praescribi possint decem vel viginti annis ut immobilia, controvertitur. Curia suprema partem negativam secuta est. (Vide *Rogron* in art. 690.) 3° Pro rebus *mobilibus*, jure Romano requiruntur tres anni cum titulo, triginta vero sine titulo. — Ex jure autem *Gallico* tres anni sine titulo quoad res amissas et furtivas; quoad caetera vero sola possessio sufficit.

Nota. In jure Rom. et Can. requiruntur 40 anni ad praescribenda bona ecclesiastica, et 100 pro bonis Ecclesiae Romanae, seu S. Joannis Lateranensis. Jus autem Gallicum bona ecclesiastica ab aliis non distinguit.

II. Quoad praescriptionem *liberativam:*

1° Servitutes passivae, census et omnia debita extinguuntur post triginta annos, supposita bona fide. (*S. Lig.* n. 513. — *Lugo* etc. — *C. C.* 2262.) 2° Ex jure Gall. speciatim, quinque anni sufficiunt ad praescribendum pensiones ex censibus debitas, pensiones alimentarias, pretium locationis domorum vel praediorum,

(1) Pro praescriptione 30, vel 40 annorum haud est obligatio proferendi titulum, quia praesumitur; difficulter enim cognosci potest qua ratione possessio coeperit. (*C. A.* 1477.) Si testatores titulo carent, hoc quoque (ut dictum est) carent haeredes, quum ipsi personam defuncti repraesentent in omnibus juribus (*C. A.* 1462.); idcirco si pars adversaria probet nunquam titulum extitisse, haeres nunquam etiam longo elapso tempore usucapere potest, praesumptio enim cedere debet veritati. E contra, tertius possessor, qui legitimo modo, uti ex. gr. emptione, ab haerede rem acquisivit, usucapere quidem potest, et a possessionis die incipit. (*C. A.* ibid.)

(2) Regulariter loquendo tempus *ordinarium* in rebus mobilibus est triennium (*C. A.* 1466.); *extraordinarium*, quod conceditur iis, qui difficilius propria jura cognoscere queunt, est sexennium: in rebus vero immobilibus idem esset dicendum, si res immobiles in publicis tabulis essent inscriptae; sed quum nondum hujusmodi tabulae in more sint positae, tempus *ordinarium* rerum immobilium ad 30 annos (*C. A.* 1168.); *extraordinarium* ad 40 extenditur. Dum res de uno transit in alterum, in usucapione etiam anterioris possessionis tempus computari potest, si ipse in bona fide, titulo legitimo possidebat. (*C. A.* 1493.) Ut vero ad species descendamus, ad res mobiles communitatis, Ecclesiae, piorum locorum usucapiendas sexennium requiritur (*C. A.* 1472. 1473.); quod sexennium quoque requiritur ad usucapiendam rem mobilem a possessore vitioso, ut a fure acquisitam. (*C. A.* 1476.)

Ad res vero immobiles communitatis, ac piorum locorum et Ecclesiae usucapiendas, 40 annorum spatium. (*C. A.* 1472.) Ad usucapiendum jus, quod raro exerceri potest, ut jus conferendi beneficium, vel alium obstringendi ad reficiendum pontem, necesse est probare, ut per ternas vices illud contulerit beneficium, refecerit pontem 30 annorum spatio, et tunc praescriptio initium sumit a die, quo primo illud exercuit jus. (*C. A.* 1471.)

Ad usucapiendum fideicommissum requiritur 40 annorum spatium. (*C. A.* 1474.)

Nota. Pro absentibus absque culpa unus annus computatur ut semestris spatium, dummodo saltem absint per integrum annum, quod tempus tali modo acceptum ultra 30 annos minime extendi debet. (*C. A.* 1475.)

Similia ibidem de tempore ad praescriptionem liberativam, seu extinctivam necessario sanciuntur. (*C. A.* 1478 et seq.) Ex. gr., jura impugnandi testamentum, exigendi legitimam portionem, aut ipsius supplementum, revocandi donationem donatarii ingratitudine, rescindendi contractum onerosum causa laesionis ultra dimidium, aut impugnandi rei communis divisionem jam factam, aut actionem causa timoris, vel erroris, qui in contractum irrepserit, in quo alterius partis contrahentis dolus non intervenerit, intra triennium sunt promovenda. Haec triennio elapso praescribuntur.

et quidquid quotannis, vel post tempus brevius solvendum est. (*C. C.* 2277.) Sunt etiam aliae praescriptiones breviores: Sic, v. gr., sex menses tantum requiruntur pro stipendiis operariorum, hospitum, etc. — Unus annus pro stipendiis medicorum, famulorum, etc. — Duo anni pro stipendiis procuratorum, causa finita. (*C. C.* 2271 et seq.)

Quaesita:

574. — *Quaer.* 1° Quandonam praescriptio dicatur interrupta? (1)

R. Quando ob impedimentum interpositum cessat tali modo, ut iterum inchoari debeat. Hoc autem duplici modo fieri potest: 1° *naturaliter*, si praescribens amittat possessionem per tempus anno integro majus, aut si mala fides superveniat; 2° *civiliter*, si lis moveatur *juridice* circa possessionem, nec interpellatio a judice rejecta fuerit. (*Sic jus utrumque.*)

Quaer. 2° Quandonam dicitur praescriptio suspensa? (2)

R. Quando impedimentum ei objicitur ne procedat ulterius; scilicet: 1° Dum judicia exerceri nequeunt, v. gr., tempore pestis, belli; — 2° contra Ecclesiam dum caret rectore seu superiore; — 3° contra pupillos toto tempore quo pupilli remanent; — 4° contra quemlibet qui jus suum prosequi nequit. (*Sic varia jura.*)

575. — *Quaer.* 3° An valeant in conscientia praescriptiones juris Gallici trium annorum pro rebus mobilibus, furtivis et inventis? (1)

R. Affirm. probabilius, modo adsit bona fides, quia talis videtur esse mens legislatoris. *Ita Delvincourt et alii communius.* — Nequit autem bona fides supponi in fure ipso, sed tantum in ejus successore, v. gr., in donatario, emptore, etc... An vero primus possessor rei inventae possit dici bonae fidei, praemissa debita

(1) Interrumpitur praescriptio, si debitor ante tempus ad praescribendum necessarium expresse vel tacite suum debitum seu obligationem ac jus alienum fateatur; vel cum ille, ad quem jus pertinet, coram judice competente litem instituit, ac victor evasit; si enim in judicio victus fuerit, alter potius suum confirmat jus, siquidem id commodi consequitur, ut tutius in sua permaneat possessione, et proprietatis praescriptio ipsi faveat.

(2) Causae, quae praescriptionem impediunt, aliae sunt ex parte *personarum*, et aliae ex parte *causae externae*.

I. Ex parte *personarum* dormit 1° praescriptio cum iis, qui mentis defectu propria jura tueri nequeunt juxta illud juris axioma: „Non valenti agere non currit praescriptio.“ Hujusmodi sunt pupilli, mente capti, ac imbecilles, contra quos suspenditur praescriptio eo tempore, quo nondum legitimus ipsis defensor fuerit constitutus: attamen si praescriptio inceperit antequam mente capti, aut imbecilles declarati fuerint, praescriptio eo quoque tempore decurrit, quo isti carent defensoribus, sed ad praescribendum decurrere debet biennium, postquam impedimentum fuerit sublatum, vel defensor constitutus. (*C. A.* 1494.)

Hoc jure minime gaudent prodigi, quatenus isti jam praedictis assimilantur, quidem ex eo quod propria consumunt bona; tamen invigilare queunt propriis rebus, suaque jura tueri. (Ita *Castelli, Zeiller*, continuator *Tationii.*) — 2° Ex parte personarum dormit praescriptio inter conjuges, permanente connubii vinculo; dormit inter filios ac genitores, inter minores ac tutores, permanente patria potestate, ac tutela, adeo ut ipsa nec incipere nec pergere queat: attamen si praescriptio ante hujusmodi impedimentum coeperit, ipsa, sublato jam impedimento, idest soluto concubii vinculo, vel filiis e paterna aut tutoris manu liberatis, incipi aut continuari potest, si ante matrimonium etc. praescriptio coeperit (*C. A.* 1495.) 3° Ex parte personarum dormit praescriptio contra absentes Reipublicae causa, sive in re militari, sive civili, toto tempore, quo absunt, adeo ut nec ipsa initium sumere, nec incepta, eo decurrente tempore, perseverare queat. (*C. A.* 1496.)

II. Ex parte *causae externae*, si justitiae administratio, clausis tribunalibus, omnino suspenditur, adeo ut privatus suum nequeat tueri jus, juxta illud axioma, quod hic quoque accommodari potest: „Non valenti agere non currit praescriptio.“ Idcirco hoc loco dicenda sunt, quae de absentibus Reipublicae causa dicta fuere.

(1) 1° *Aff.* de rebus furtivis si adsint conditiones a *C. A.* praescriptae: bona autem fides supponi nequit in ipso fure, sed tantum in ejus successore ex. gr. in donatario, emptore: requiritur autem sexennium. (*C. A.* 1476.)

2° *Aff.* de rebus inventis, adhibita requisita diligentia. (*C. A.* 392., ut dictum est.)

diligentia ad dominum inveniendum, et ita praescribere? *Controvertitur.* Negandum videtur, saltem probabilius, quia deest bona fides, cum inventor sciat rem non esse suam.

Negant tamen plures; quia, adhibita requisita diligentia ad dominum rei inveniendum, inventor incipere potest possessionem cum animo eam retinendi si proprietarius intra tres annos non compareat. (Ita *Elbel* n. 172., *Sporer de inventione*, n. 187.)

576. — *Quaer.* 4° An caetera mobilia praescribi possint in conscientia solo titulo possessionis juxta jus Gallicum?

R. Controvertitur. Alii requirunt triginta annos, quia nullum tempus statuitur a jure, nec videtur sufficiens solus titulus possessionis; attamen videtur durum 30 an. requiri pro *mobilibus*, dum 10 tantum requiruntur pro *immobilibus.* — Alii requirunt tres annos tantum... sed quo jure? Nam silet jus Gallicum novum. Vetus autem fuit abrogatum. — Alii admittunt *probabilius, per se*, sufficere titulum possessionis. Nec videntur adesse tanta incommoda in hac sententia, quia, praeter res inventas, casus possessionis rei alienae sunt rari, et cum possessio pollere debeat variis conditionibus, quae unico instanti impleri non possunt, saepius recidet haec praescriptio in praescriptionem triennalem, quae in conscientia admitti potest.

577. — *Quaer.* 5° An valeant in conscientia praescriptiones liberativae quinque an. ex jure Gallico; *vel triennii ex jure Austriaco?*

R. Neg., *generatim loquendo;* quia deest communiter *bona fides* ad praescribendum semper necessaria; non potest enim existere nisi cum ignorantia debiti. Proinde lex non censetur liberativa in foro interno.

Dixi *generatim*, quia aliquando facile supponi potest bona fides, nempe in debitoris haeredibus, qui eo in casu non forent inquietandi. (*DD. Gousset* n. 719.)

Quaer. 6° An praescriptiones liberativae triennio minores juris Gallici (1) valeant in conscientia?

R. Neg., quia in talibus praescriptionibus legislator intentionem non habet dominium transferendi et conscientiam liberandi. Sic clare supponit art. 2275 codicis civilis, ex quo ii, qui praescriptionem ponunt, tenentur jurare se debitum revera solvisse.

(1) Ut dictum est in antecedenti quaestione.

V. *Bona fides.*

578. — Bona fides in hac materia est firma persuasio, qua quis prudenter judicat rem a se possessam esse suam.

I. Haec fides bona omnino necessaria est ad acquirendum dominium ex praescriptione. Etenim, qui advertit se possidere bona aliena, eo ipso statim obligationem restitutionis contrahit, quia, de jure naturali, et etiam positivo, sive divino sive humano, res aliena scienter neque subripi, neque retineri potest. Constat etiam ex *Conc. Lateran. IV.* Nec non ex secunda regula juris *in 6*, quae sic habetur: *Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit.* Unde dispositiones juris civ. in quantum bonam fidem non exigunt, aut eam tantum in principio possessionis exigunt, pro foro interno non valent.

II. Requiritur autem bona fides non solum ad praescriptionem *acquisitivam*, sed etiam ad *liberativam*, si casum servitutis extinguendae excipias. Pro utroque enim eaedem rationes et auctoritates aeque urgent. Ratio autem exceptionis est, quia, in casu servitutis *passivae*, praescribens nullo ligatur debito erga eum contra quem praescribit, nec tenetur, decurrente praescriptionis tempore, monere alium ut contra ipsum servitutis jure utatur. (1)

(1) Codex Austriacus non ita videtur, titulo praescriptionis, naturalem tollere obligationem, et ita plane eximere malae fidei debitores a solvenda obligatione, ut ipsi possint, Codicis suffragio, tuti in conscientia manere, sed tantum videtur denegare creditoribus actionem in foro externo; prout ex casibus similibus inferri potest. (*C. A.* 982 et 1490.)

Neque generatim verum est, quod exactoris negligentia hanc poenam mereatur; nam ex parte exactoris plerumque non culpa aliqua sed mera ignorantia, aut quidam respectus humanus, morumque urbanitas, vel, si mavis, nonnisi culpa juridica occurrit, quae pro foro interno nullum reatum parit. Quis vero a con-

Quaesita:

579. — *Quaer.* 1° An praescribat haeres qui dubitat de bona fide antecessorum?

R. Affirm.; quia mala fides praesumi non debet, saltem *ordinarie et per se.* (1).

Quaer. 2° An mala fides antecessoris semper impediat successorem a praescriptione? (2)

R. 1° *Affirm.*, si haeres succedat ex titulo universali saltem pro praescriptionibus ordinariis, seu 10 vel 20 annorum.

R. 2° *Neg.*, si succedat titulo particulari, quia tunc non censetur unicam personam constituere cum antecessore. Idem dicendum est de rebus acquisitis emptione vel alio contractu. (*S. Lig.* n. 516.)

Quaer. 3° An mala fides antecessoris noceat successori universali, etiam quoad praescriptionem 30 annorum?

R. Neg. probabilius, quia jus civile dicit omnes obligationes tam reales quam personales posse praescribi per 30 an. (Ita *D. D. Gousset* n. 720. et explic. cod. civ. art. 2236., contra alios qui dicunt talem haeredem non posse prosequi praescriptionem cum vitio suo. — *Billuart*, — *Lugo*, etc.)

Quaer. 4° An mala fides antecessoris noceat haeredi mediato?

R. Neg., *probabilius*, quia non censetur facere unicam personam cum antecessore. (*Billuart et alii communiter.*)

scientiae regulis haud alienum ducet, ut unus ob culpam tantum juridicam jure suo spolietur, alter vero, quem fides mala aperte iniquum facit, lucrum ex sua culpa acquirat? Denique quoad praesentem materiam notandum venit, quod etiam praescriptio nonnisi allegantem juvet; secus judex ex allatis et probatis judicare tenetur. (Vide *C. A.* 1501.)

(1) Convenit cum *C. A.* 328.

(2) Ad *Quaer.* 2°, *Quaer.* 3° et 4°: Negative ex *C. A.* si haeres, vel successor, in bona fide versentur; mala enim fides testatoris haeredi non nocet, nec prodest, cum bona vel mala fides sit qualitas personalis. Non nocet, quia haeres a se ipso usucapionem exordiri non prohibetur, non prodest, ut temporis accessionem habeat. (*C. A.* 1463.)

PUNCTUM IV.

De accessione. (1)

580. — Accessio est modus acquirendi dominium in rem aliquam ex eo

(1) Principia Juris Austriaci. *C. A.* 404. ad 422.

I. Id quod oritur ex re, vel cum ea conjungitur, accessio dicitur, seu est incrementum, quod nostrae adjungitur rei.

II. Tripartito dividitur, nempe in accessionem *naturalem*, *artificialem*, et *mixtam*.

1° Accessio est *naturalis*, cum ex natura tantum una res ab alia nascitur, uti agnus ab ove: vel una res alteri naturaliter conjungitur, uti terra, quae sensim per aquam alterius ripae conjungitur.

2° *Artificialis*, cum ex alterius materia res nova conficitur, uti si ex alterius lanis vestem conficias, ex alieno tritico conficias panem, et calicem ex alieno argento: vel cum res alienae conjunguntur, vel confunduntur, vel commiscentur propriis, ut si alienam pingas domum, si vinum cum alterius confundas vino, si granum cum alterius commisceas grano.

3° Accessio denique est *mixta*, cum simul et naturâ et industriâ una res alteri conjungitur, uti plantae in alieno fundo positae, semina in agro alieno diffusa.

III. 1° Per *accessionem naturalem* dominus dominium fructuum acquirit, qui absque industria producuntur, ut foetus animalium, arborumque fructus: acquirit quoque terrae dominium, quae per aquam sensim ripae suae conjungitur. Si vero notabilis terrae pars fuerit conjuncta, hujus prior dominus non amittit dominium, si intra annum suum exerceat jus.

2° Per *accessionem artificialem*, si res adhuc disjungi queunt, domino restituendae sunt; si nequeunt, dominus rei, quae culpa alterius cum alia fuit conjuncta, optionem habet, vel rem retinendi, compensata alteri industria, aut valore rei, vel cedendi alteri rem cum onere solvendi materiae pretium, prout in bona, vel mala fide conjunctio facta est. Si absque alterutrius culpa, conjunctio facta est, hanc optionem habet dominus rei principalis; et si partes sint aequales, compositum ut commune habendum est. Excipitur: si in proprio fundo quis erigit aedificium materia alterius, aedificium ad illum pertinet; quod solo enim aedificatur, solo cedit: si bona fide illud egit, debet persolvere materiae pretium commune; si mala fide, pretium summum, et omnia alia damna resarcire tenetur. (*C. A.* 417.)

Quod si materia propria quis aedificat

quod res illa ad nostram accedat, et cum ipsa uniatur. Accessio fieri solet variis modis, scilicet:

1° *Nativitate*, seu quando nobis nascitur animal conceptum de masculo ad alium pertinente. Qui habet matrem, jus habet ad omnia animalia ex ea nata. Hinc axioma: *Partus sequitur ventrem.* 2° *Alluvione*, seu quando vi aquarum incrementum alicui praedio paulatim accedit. Non autem alluvione repentina dominium acquiri potest. (*Sic omnia jura statuunt.*) 3° *Adjunctione*, seu quando res duae ad diversos dominos pertinentes ita coalescunt, ut separari non possint: tunc totum compositum est illius, cujus materia est praestantior, sive magnitudine, sive pretio in composito; sed hic alterum indemnem facere debet. (*Sic jus Rom. et Gall.*) 4° *Specificatione*, seu quando ex aliena materia nova corporis species per artem conficitur. Tunc 1° *ex jure Rom.*, si species ad priorem materiam redire non possit, res pertinet ad artificem, qui tenetur pretium materiae solvere, et damna si quae sint compensare. — 2° *Ex jure Gall.*, dominus materiae novam speciem repetere potest, laboris pretium solvendo. Si tamen pretium industriae longe superet pretium materiae, artifex retinere potest speciem a se confectam, soluto materiae pretio. Si artifex mala fide egerit, damna domino rei illata reparare tenetur. 5° *Commixtione*, seu conjunctione duarum rerum aeque principalium, ad diversos pertinentium dominos. Tunc, si res mixtae possint dignosci et separari, separentur; si vero non possint dignosci, res communis erit et dividenda pro rata quantitatis propriae singulorum. Attamen dominus materiae praestantioris totum cumulum servare potest, facta debita compensatione; si autem res mixtae sint omnino inseparabiles et circiter aequales, compositum pertinet ad utrumque dominum in communi, et vendi debet, ut pretium dividatur.

581. — 6° *Aedificatione*, seu quando construitur aedificium ex aliena materia in proprio fundo, vel ex propria materia in fundo alieno. Generatim dominium fundi secum trahit quidquid est supra vel infra positum. Aedificium igitur est illius cujus est solum, mediante debita compensatione. Idem fere dicendum de plantatione et satione. Hinc vulgares versus:

> Quidquid plantatur, seritur, vel inaedificatur,
> Omne solo cedit, radices si tamen egit.

Quoad indemnitatem vero sic statuitur: 1° Qui in suo fundo aedificavit, plantavit, vel alia opera fecit ex materia aliena, debet *ex jure Rom.* solvere duplum pretii materiae; *ex jure vero Galliae* pretium materiae tantum solvere, et damna si quae sint reparare debet. — 2° Qui ex sua materia in fundo alieno aedificavit, plantavit, etc., *ex jure Rom.* pretium materiae repetere potest, si ex bona fide egerit, secus si ex fide mala; *ex jure vero Gall.* pretium materiae pariter repetere potest, si dominus fundi opera servare velit; sed hic cogere po-

in fundo alieno, nesciente domino, si est bonae fidei, potest exigere expensas necessarias, et utiles; si est malae fidei, potest exigere quantum recidit in manifestam domini utilitatem; quin immo dominus exigere potest destructionem aedificii, si fini ipsius amplius inservire nequit.

Si dominus fundi non ignoraverit constructionem bona fide factam, et statim non impediverit, potest exigere tantum pretium commune fundi.

3° Si accessio sit mixta, omnia serventur, quae de aedificatione nuper diximus. Hinc si quis alterius semine agrum coluit, tenetur hic solvere pretium *medium* seminis, si sit bonae fidei, *summum*, si malae fidei. Qui plantavit in fundo proprio arbores alterius, si radices egerint, acquirit dominium, et tenetur tantum ad illarum pretium; secus non acquirit.

Arbor posita ad fines duorum dominorum est illis communis, et quisque in proprio fundo potest evellere radices, et secare ramos proprio imminentes praedio.

Infertur, quod per confusionem, vel commixtionem (haec duo pro eodem sumuntur in *C. A.*: sed in jure communi maxime distinguuntur) non acquiritur dominium, etiamsi commixtio fiat animo illud acquirendi, quia non acquiritur nec auctoritate legis, nec ex contractu; et animus acquirendi satis non est ad dominium consequendum, dum non habetur consensus alterius. Quare si quis acceptam pecuniam aliquo ferendam cum propria miscuit, etiam animo faciendi suam, et fortuito pereat, domino perit.

test alterum ad opera propriis expensis tollenda, nisi de ejus bona fide juridice constet. ☞ (1)

☞ (1) De Traditione.

(Vide *C. A.* 423 et seq.)

I. Traditio ea dicitur, per quam dominus mediate in alium suum transfert dominium. Verum ad adipiscendum rei dominium, jure naturae, mutuus sufficit consensus signo externo expressus; sed jure positivo praeter titulum, qui vel alicui innititur contractui, vel dispositioni peractae causa mortis, vel judicis sententiae, vel alicui publicae legi, requiritur etiam traditio, exceptis casibus in jure statutis. (*C. A.* 424—425.)

II. Tripartito dividitur Traditio: nempe in traditionem *materialem*, in traditionem symbolis expressam; et in eam, quae fit per alienantis declarationem. Traditio est *materialis*, quum res per manus traduntur. Dicitur *symbolis expressa*, cum res per certa signa traduntur, ut per clavium traditionem. Dicitur per *alienantis declarationem*, cum dominus declarat se dominium transferre velle in alterum acceptantem, qui non proprietatis, sed depositi, etc. titulo rem antea detinebat (quod in Jure Romano *brevi manu* traditio dicitur), vel cum dominus declarat se in posterum velle retinere rem nomine alterius acceptantis, quod in Jure Romano *constitutum possessorium* appellatur.

Hujusmodi declaratio fieri potest vel *expresse*, nempe voce, aut scripto; vel *tacite*, si ex. gr. dominus sibi reservet in posterum tantummodo usumfructum, vel rei usum, dum ipse antea pleno pollebat dominio; et hujusmodi traditio fieri quoque potest *symbolice*, tradendo ex. gr. clavem arcae, in qua horologium sit occlusum.

III. 1° Adquiritur dominium rerum mobilium per materialem, seu physicam traditionem. 2° Mobilium vero, quae tradi non possunt, ut credita, et merces, vel quae tradi quidem possunt physice, sed difficillime, per traditionem symbolicam, vel signa traditionis. 3° Omnium rerum mobilium acquiritur dominium per praeviam declarationem. Hinc sequitur: 1° res transmissas censeri traditas, quum novus dominus illas receperit, et ideo, si ipsae inter vias pereant, non acceptanti, sed tradenti pereunt, nisi novus dominus transmissionis modum constituerit, vel adprobaverit. (*C. A.* 492.) Sequitur 2° dominium rei mobilis uni venditae, et alteri traditae, ad secundum pertinere emptorem, et primum a venditore damnum tantum repetere posse.

IV. Rerum immobilium acquiritur dominium per inscriptionem in Census officio; sed, ut valeat inscriptio, requiritur, ut haec fiat, vel praesente venditore, vel per documentum a contrahentibus, et a duobus testibus, atque a Notario obfirmatum. Qui in promptu non habet documentum solemnitatibus a jure requisitis instructum, ne ab alio praeveniatur inscriptione, praenotationem, seu inscriptionem obtinere potest sub conditione, ut infra 14 dies actionem in alium contrahentem instituat.

Hisce transactis diebus, praenotatio minime valet. (*C. A.* 438.) Si vero res immobilis duobus vendita fuerit, prior inscriptus dominium acquirit. (*C. A.* 440.)

V. 1° Qui per traditionem acquirit rei dominium, sive mobilis, sive immobilis, acquirit quoque jura, quae rei adhaerent, seu accedunt; idcirco qui acquirit fundum cum Sacrario, cui adjunctum est juspatronatus, ipso quoque jurepatronatus gaudet; si ipse animalia acquirit, ad eum quoque spectat foetus nondum natus, quinimmo foetus adhuc lactem sugens, qui absque mortis periculo a matre divelli nequit; si fundum acquirit, jus habet ad instrumenta ad colendos agros necessaria, vel ad colligendos, aut conservandos fructus.

2° Contra, onera subire debet in publicis tabulis inscripta, quatenus valor rei acquisitae ad onera sustinenda sufficiat.

ARTICULUS II.

DE USU ET USUFRUCTU. (1)

Usus est jus utendi re aliena, salva ejus substantia. Usus fructus est jus utendi si-

(1) Principia Juris Austriaci.

En quid statuit *C. A.* de servitute, usu, ac usufructu. (§. 472 ad 530.)

Servitus est jus, quod quisque habet in re aliena, ut sibi serviat. Bipartito divitur, nempe in *realem*, et in *personalem*, prout vel rei, vel personae inservire debet. *Realis*, alia est urbana, quae spectat ad aedificium; alia rustica, quae ad ipsa pertinet praedia. *Personalis* dividitur in usum, in usumfructum, et in habitationem.

I. Usus juris est jus utendi re aliena, salva ejus substantia. Qui alicujus rei usum habet, illa uti nequit, nisi intra statutos limites: ideoque si quis ex alterius horto herbas percipiendi jus habeat, quibus quotidiano indiget usu, eas vendere, aliisque tradere nequit.

Si quis alicujus rei usum habens longe se aliquo contulerit adeo, ut ea re uti nequeat, facta ad *judicem* petitione, illius juris exercitium alteri tradere poterit, justam exigendo remunerationem, ne intentio benefacientis in irritum cadat. (*C. A.* 504 et seq.)

II. Ususfructus est jus utendi, ac fruendi re aliena, salva rei substantia.

1° Usufructuarius jus habet (*a*) non solum ad fructus ordinarios, qui ex re proveniunt, ut sunt fructus naturales, industrii, et civiles, quia uti ac frui re aliena omne complectitur commodorum genus; verum etiam ad omnem utilitatem extraordinariam, seu ad lucrum ex metalli fodinis perceptum, vel ex lapidicinis jam apertis, servatis tamen regulis ad id constitutis; ad omnia ligna, quae in silvis caeduntur, modo serventur leges inductae; atque ad omnes arbores frugiferas, demortuas, cum onere tamen totidem substituendi; exceptis tantum thesauris, qui non censentur fructus agri, ideoque hujusmodi jus domino tantum utili competit, nisi ad usufructuarium inventoris portio pertineat; ac exceptis arboribus, casu avulsis, vel fractis, quae operum constructioni inserviunt, uti videre est in *C. A.* 511., apud interpretes *Castelli* et *Zeiller*. (*b*) Usufructuarius fructus vendere potest, et locare, quia ipse suum vendit, ac locat.

Nota. Si filio relicta fuerit proprietas, patri vero concessus ususfructus, hic uti debet usufructu ad *illum alendum* et educandum, nec a patris creditoribus sequestratio fieri potest. (*C. A.* 150.) — (*c*) Usufructuarius pendentes fructus percipere potest ex eo die, quo jus acquisivit. Elapso ususfructus praefinito tempore, ipse fructibus perfrui nequit, qui adhuc arboribus adhaerent; attamen fructus civiles pro rata temporis parte sunt dividendi inter usufructuarium, aut haeredes, ac proprietarium. (*C. A.* 519.) Si vero expensae excedunt fructus collectos, a Judice satisfactionem repetere potest. (*d*) Non tenetur permittere novum aedificium, etiamsi utile sit, sed non necessarium. (*C. A.* 516.) (*e*) Ipse cautionem praestare non tenetur, nisi rei periculum immineat (*C. A.* 1343.); quo in casu, si cautionem praestare nolit, cum proprietario con-

mul et fruendi rebus alienis, salva pariter eorum substantia.

Principia:

582. — I. *Usufructuarius* plenum usum ac usumfructum rei alienae habet, ita ut omnes fructus hujus rei suos faciat, et de ipsis pro nutu suo disponere possit, sive per se, sive per alium. Ratio est, quia usufructuarius personam proprietarii quoad dominium utile agere censetur. (*Sic ex jure Rom. et jure Galliae.*)

II. *Usufructuario* incumbit onus tum modicas expensas faciendi, ut res in integro suo statu conservetur, tum sumptus ad naturales fructus ex ea percipiendos. Tenetur etiam ad solvenda debita ordinaria quibus gravatur res usufructuaria, qualia sunt salaria, tributa annua, et similia.

III. *Usufructuarius* uti debet re aliena tanquam bonus paterfamilias et eam reddere in statu, in quo reperiri debet post bonam administrationem. Proprietarius autem nihil facere potest quo deterior fiat conditio usufructuarii, quia *patitur frui*. (*Ita varia jura.*)

Quaesita:

583. — *Quaer.* 1° Quomodo acquiratur ususfructus?

R. Acquiritur 1° ex lege, et tunc dicitur *legalis:* talis est ususfructus parentum in bonis filiorum, vel mariti in bonis uxoris pro quibusdam casibus. 2° Ex conventione vel contractu, et tunc *conventionalis* nuncupatur.

Quaer. 2° Quomodo cesset ususfructus?

R. Cessat 1° morte naturali aut civili usufructuarii; 2° tempore statuto: 3° interitu totius rei; 4° consolidatione, v. gr., si usufructuarius fiat dominus rei; 5° omnimoda mutatione, v. gr., si pratum fiat stagnum; 6° abusu quo res fiat deterior per culpam utentis; 7° renuntiatione usufructuarii, modo non fiat in fraudem creditorum.

venire debet; secus judex vel praecipit sequestrationem, vel alteri rem locat ad usufructuarii utilitatem. (*C. A.* 520.)

2° Qui commodum sentit, incommodum quoque ferre debet, quod rei adjunctum est. Hinc (*a*) usufructuarius omnia onera ferre debet rei servienti adnexa tempore concessi ususfructus; et ideo fructus solvere debet ob sortem in publicis tabulis inscriptam. (*b*) Omnia onera ipse ferre debet tum ordinaria, tum extraordinaria, uti tributa, vectigalia, canones, aliaque hujusmodi. (*c*) Expensas solvere debet ad colendos agros, fructusque colligendos. (*d*) Usufructuarius tenetur integram conservare rem eo in statu, quo illam accepit, ut bonus paterfamilias, qui utendo rem non perdit, sed eam statim in pristinum statum restituit, si ipsa in deterius mutetur. Itaque initio ususfructus curandum est, ut inventarium conficiatur; et si id omissum fuerit, judex rem traditam mediocri fuisse qualitate judicat cum omnibus accessionibus, seu instrumentis aptis ad colendos agros, quibus uti solent. (*C. A.* 518.) Item usufructuarius ut bonus paterfamilias tenetur ad rei refectionem; id tamen intelligendum est de modica refectione, ob praesentem fructuum necessitatem; impensas enim, quae ex vetustate, ut si ruinosae sint aedes, vel ex casu fortuito proveniunt, proprietarius ferre debet. „Non è però (*Castelli* Com. 513.) responsabile del danno, se il valor della cosa serviente „diminuisce in conseguenza del solo uso legittimo, e senza sua colpa; così pure non è tenuto alle riparazioni straordinarie, come quelle „delle muraglie maestre, e delle vôlte, il rinnovamento delle travi, e degli intieri coperti dei „tetti, non che quello degli argini, e delle mura „di sostegno, e di cinta egualmente per intiero.“ Tenetur etiam, si gregis usumfructum habet, loco demortuorum capitum alia ex foetu substituere; si vineae, demortuis vitibus alias sufficere et plantare. Ipse tamen non tenetur resarcire damnum, quod absque sua culpa ex usu legitimo, vel casu fortuito evenit. Litium demum expensas, quae ad proprietatem pertinent, proprietarius ferre debet, eas vero, quae pertinent ad fructus percipiendos, usufructuarius. (*e*) Si proprietarius usufructuarii insinuatione propriis expensis opera exequenda curet necessaria aut vetustate aedificiorum aut aliquo alio casu, usufructuarius solvere tenetur non fructus civiles pecuniae, quam proprietarius in aedificio reficiendo impendit, sed fructus juxta usumfructum ex refectione adauctum. (*C. A.* 514.)

Si proprietarius non convenit cum usufructuario, tum peritorum judicio standum est. Si vero proprietarius neget, vel nequeat necessarium exequi opus, illud ab usufructuario absolvi potest, qui expensas necessarias ac utiles, transacto ususfructus tempore, repetere potest, veluti bonae fidei possessor, vel a proprietario satisfactionem exigere, quatenus aedificii ac operis necessarii omissio impedimento fuit, quominus ipse majorem perciperet usumfructum. (*C. A.* 515.)

Nota. Caeterum usufructuarius habetur uti agens negotium absque alterius mandato, si ipse in re utiles peregit expensas ad augendum rei valorem. (*C. A.* 517.)

3° Cessat ususfructus (*a*) naturali morte usufructuarii, quia servitutes personales personae debentur, ideoque ejus morte desinunt. (*b*) Si ususfructus relictus fuerit communitati, non deficit nisi deficiente communitate. (*c*) Renuntiatione expressa, vel tacita. (*d*) Consolidatione, si ususfructus cum proprietate coalescit. (*e*) Totius rei interitu, adeo, ut ne area quidem permaneat. Si aedes restituuntur in pristinum statum in integro, vel in parte, etsi non in eamdem formam, nullum est dubium, quin et ususfructus reviviscat. (*C. A.* 525. *Interp. Zeiller.*) (*f*) Lapsu temporis. (*g*) Soluto jure constituentis.

III. Servitus habitationis vel solum usum, vel usumfructum aedium alienarum complectitur; idcirco recolenda sunt, quae de usu, ac de usufructu diximus. (*C. A.* 521 et seq.)

Resolves :

584. — 1° Sub usum et usumfructum non veniunt res unico actu consumptibiles, ut vinum, oleum, panis, etc... quia per talem usum non manet salva rei substantia. 2° Usufructuarius facultatem habet percipiendi quidquid in fundo nascitur, sicut segetes, foenum, fructus arborum, etc.; ad ipsum quoque pertinet proventus piscationis, foetus animalium, eorum lana, lac etc. Item, potest in sylvis certam lignorum portionem caedere quam paterfamilias caedere solet. 3° Potest usufructuarius jus suum titulo venditionis, locationis vel donationis alteri cedere. Id ipsum dici nequit de usuario, qui tamen, si jus habeat domo aliqua utendi, in illa cum familia sua habitare poterit, etiamsi tempore, quo usum acquisivit, conjugatus non fuerit. 4° Fructus naturales et industriales in initio pendentes percipit sine onere solvendi pro cultura vel semine, etc... Et reciproce, si discedat ante maturitatem fructuum, nihil reclamare potest. Fructus vero civiles de die in diem acquiruntur, ac proinde dividi debent pro rata temporis quo duravit ususfructus.

ARTICULUS III.

DE SERVITUTE.

585. — Definitio: Servitus *proprie* dicta est onus alienae rei impositum in usum vel utilitatem alterius. — *Active* autem sumpta, est jus, quod quis habet in re alterius, ut sibi vel rei suae serviat.

Divisio: Servitus sic distinguitur:

1° *Ratione originis*, est *naturalis*, *legalis*, *conventionalis*, prout fluit ex dispositione locorum, aut ex lege vel ex mera conventione oritur. 2° *Ratione objecti*, est *urbana*, vel *rustica*, prout instituitur in utilitatem aedium, aut agrorum. 3° *Ratione modi*, est *continua* vel *non continua*, prout durare potest absque hominis facto, ut est servitus aquaeductus, aut sine eo exerceri nequit, v. gr., servitus itineris. — Iterum est *apparens*, vel *non apparens*, prout exteriori signo aperte declaratur, v. gr., janua, fenestra, etc., aut tali signo caret, ut est, v. gr., prohibitio aedificandi in tali loco, etc.

Quaesita :

586. — *Quaer.* 1° Quaenam sint jura et obligationes servitutum?

R. Generatim loquendo ea pendent a natura rei, a lege vel conventione; praecipue autem haec statuuntur: 1° is, qui *active* jus habet ad servitutem, omnia opera perficere potest quae necessaria sunt ad ea utendum, atque ad illam conservandam. — 2° Si dividatur fundus ad cujus utilitatem constituta est servitus, haec debetur cuique parti istius fundi. — 3° Dominus praedii servientis nihil agere potest ex quo servitutis usus minui possit, et vicissim is, cui debetur servitus, nihil facere potest unde conditio praedii servientis gravior fiat. Ita fert naturalis aequitas, cui varia jura consonant.

Quaer. 2° Quomodo extinguantur servitutes?

R. 1° Elapso statuto tempore, vel impleta conditione; — 2° renuntiatione expressa vel tacita proprietarii; — 3° consolidatione qua dominus praedii dominantis fit simul dominus praedii servientis, aut vice versa; — 4° non usu servitutis per 30 annos.

Resolves :

587. — 1° Si agatur de servitutibus naturalibus, seu de servitutibus quae ex naturali locorum dispositione sequuntur, non potest dominus praedii inferioris aggerem jacere, ut aquae praedii superioris non amplius per fundum suum defluant; sicut nec dominus praedii superioris quidquam facere valet, ut aquarum fluxus insolite augeatur. 2° Ad acquirendum praescriptione jus servitutis, v. gr., jus viae, aquaeductus, etc... per alienum fundum, debet praescribens exercere actus positivos, quibus tale jus acquirat, et simul bonam fidem habere, qua credat jus illud ad se pertinere. Nec sufficit scientia et tolerantia illius, contra quem praescribitur. 3° Qui agros possident ad ripas fluminum navigabilium, obstare non possunt, ut aperiatur via necessaria ad navigiorum tractum. Idem dicendum de iis, quorum praedia viis aut aliis publicis operibus adjacent: ii enim tenentur ad servitutem patiendam, quamdiu necessaria est ad praedictorum operum confe-

ctionem vel reparationem. At in utroque casu proprietarii laesi jus habent ad indemnitatem quamdam, si fieri possit. 4° Dominus praedii servientis non potest mutare positionem, v. gr., viae, aquarum, rivuli, nisi servitus gravior evaserit, aut impediat quominus reparationes praedio utiles fiant.

PARS II.

DE VIOLATIONE JURIS SEU DE INJURIA.

CAPUT I.

DE INJURIA IN GENERE.

588. — Definitio: Injuria est juris alieni violatio.

Divisio: Est 1° *formalis*, vel *materialis*, prout fit scienter et voluntarie, aut absque cognitione et consensu. 2° *Gravis*, vel *levis*, prout ex ea proximus damnum grave vel leve tantum patitur. 3° *Directa* vel *indirecta*, prout intenditur *in se*, aut in causa tantum praevidetur et permittitur.

Principia:

589. — I. Injuria *per se* graviter juri naturali adversatur, quia laedit independentiam naturalem et absolutam hominis, cujus violatur jus strictum.

II. *Scienti et volenti non fit injuria;* quia volens cedit e jure suo, et proinde jus non servat: hinc de essentia injuriae est ut erga nolentem exerceatur.

Excipe casus nonnullos in quibus homo jus suum cedere nequit, quantumvis volens: sic, conjugatus nequit consensu suo impedire, quin violatio uxoris suae sit adulterium *stricte* dictum. Vid. prop. 50. ab *Innoc. XI.* damnatam.

Quaesita:

Quaer. Quaenam materia gravis censeatur in injuria?

R. Ea est quae ex natura sua vel communi aestimatione apta est alteri causare contristationem difficiliter sedabilem, vel caritatem mutuam dissolvere. *(Ita communiter.)*

Resolves:

590. — 1° Consentienti ex vi, dolo, vel metu injuste incusso fit injuria; quia consensum non praestat libere, sed tantum ad se redimendum ab injusta vexatione. 2° Qui occidit volentem facit injuriam non solum Deo, sed ipsi occiso; quia jus ad vitam non est *abdicabile*, nisi Deus, qui illud statuit, prius consenserit. 3° Qui percutit clericum, ipsi, licet consentienti, injuriam facit; quia non potest renuntiare privilegio *canonis* quod ad statum clericalem spectat. 4° Usurarius injuriam facit mutuatario solventi usuras, sicut venditor emptori pretium nimium pro merce concedenti. 5° Tortores martyribus injuriam fecerunt, etsi martyres mortem desideraverint et libenter pertulerint.

CAPUT II.

DE INJURIA IN SPECIE SEU *de peccatis contra justitiam.*

Hic tantum de injuriis in bonis fortunae agendum est, scilicet de furto et ejus speciebus. — De aliis injuriis, id est, in bonis corporis, honoris et famae, sat dictum est in Tract. de V. et VIII. Decalogi praecepto.

Agendum: 1° de natura et gravitate furti; 2° de causis a furto excusantibus.

ARTICULUS I.

DE NATURA FURTI.

591. — Definitio: Furtum est injusta ablatio rei alienae, invito domino.

Divisio: Furtum sic distinguitur: 1° Furtum *simpliciter*, si fiat *occulte*. — 2° Rapina, si fiat *aperte* cum violentia domino facta. — 3° Fraus et dolus, si fiat dominum decipiendo, v. gr., in contractibus. — 4° Sacrilegium, si fiat circa rem sacram. — 5° Peculatus, si fiat de re ad fiscum pertinente.

Principia:

592. — I. Furtum, quocumque nomine appelletur, graviter per se legi naturali adversatur, ut patet tum ex ratione, tum ex Scriptura sacra, in qua adnumeratur peccatis quae a regno coelorum excludunt.

II. Furtum sacrilegum et rapina graviora sunt peccata quam furtum simplex, et speciem malitiae diversam constituunt; illud, quia praeter justitiam violat religionem; ista, quia injustitiae addit laesionem honoris proximo debiti. Caeteri autem modi, vel alia objecta furti speciem non mutant, quia istis natura damnificationis non mutatur.

Quaesita :

593. — *Quaer.* 1° Quaenam materia censeatur gravis in furto?

R. 1° Non potest rigorose determinari. Juxta sententiam communem, quae omnino tenenda videtur, materia haec spectanda non est *absolute in se*, sed *relative* ad varias hominum conditiones et necessitates, ita ut gravior materia requirenda sit ad grave peccatum in furto erga divitem quam erga pauperem. Ratio est, quia gravitas furti sicut gravitas cujuslibet injuriae pendet praesertim a majori vel minori privatione, dolore et reluctantia voluntatis, quam patitur ille in quem furtum patratur; jamvero nemo non videt eamdem materiam nunc levem nunc gravem causare contristationem, prout dominus, a quo aufertur, dives est vel pauper. Attendendum tamen est ad reluctantiam voluntatis ut inter homines *communiter* et *rationabiliter* habetur, non vero respectu ad homines majori vel minori amore pecuniae allectos. (*Ita communiter* cum *S. Ligor.* n. 526., contra *Billuart* et *alios nonnullos*, qui contendunt materiam sive gravem sive levem absolute in se spectandam esse, eamque consistere in eo quod ad quotidianam sustentationem viri honesti seu mediocriter divitis requiritur.)

Aliqua tamen determinanda est absoluta materia quae nunquam sine culpa gravi praeteriri possit; secus enim, si proportio omnimoda servanda foret inter omnes conditiones, profecto maxima quantitas pro materia gravi in furto in valde divitem patrato requireretur, quod in societatis damnum cedere nemo est qui non videat.

594. — *R.* 2° Ad gravem vero materiam relative spectatam (attentis praecipuis Europae locis, et temporum nostrorum adjunctis) requiri videntur: 1° Circiter valor unius franci seu 20 asses, relate ad pauperes, et non raro minus pro gradu necessitatis. — 2° Circiter duo vel tres franci seu 40 vel 60 asses, relate ad operarios qui labore diurno victum sibi comparant. — 3° Circiter quatuor vel quinque franci, relate ad homines mediocriter divites. — 4° Circiter sex vel septem franci relate ad divites ordinarios. — 5° Tandem a peccato gravi nunquam erit excusandus qui 9 vel 10 francos subripuerit apud ditissimos, etiam principes. (*Ita communiter.*)

Advertas autem oportet hos modo praefixos limites moraliter omnino sumendos esse, si ultimam excipias decisionem seu quantitatem, quae nunquam absque peccato gravi excedi potest. In praxi, occurrentibus dubiis, non est generatim reputanda materia gravis ea quae quinque circiter francos non attingit. Si antiqui auctores paulo severiores tibi appareant hac in re, in mentem revocare velis pecuniam tunc temporis, utpote rariorem, fuisse pretiosiorem.

595. — *Quaer.* 2° Quaenam materia requiratur, ut furta uxorum, filiorum et famulorum gravia evadant?

R. 1° Certum est apud omnes ex parte uxoris et filiorum plus requiri ad gravem materiam constituendam quam ex parte extraneorum, quia paterfamilias est minus invitus, aut saltem minus rationabiliter invitus in priori casu quam in posteriori. (*H. A.* n. 32.) Dicunt *probabilius* requiri summam duplo majorem pro iis quam pro extraneis; sed nulla regula generalis assignari potest; hoc enim a variis personarum vel conditionum circumstantiis plerumque pendet.

R. 2° Pro famulis pendet etiam a majore liberalitate vel tenacitate dominorum, ex qualitate vel situ rei surreptae, v. gr., si sit comestibilis vel non, custodita vel aperta.. etc... Juxta multos per furta minuta facta a famulis in cibis et esculentis, quae non solent caute servari, generatim non devenitur ad mortale, modo haec non vendantur aut domo efferantur, nec sint pretii extraordinarii. Si autem famuli furentur pecuniam aut res sedulo custoditas, non requiritur quantitas major ad peccatum grave; quia domini non sunt minus inviti, et talia furta severius a lege civili puniuntur. (*H. A.* n. 34.)

596. — *Quaer.* 3° An furta minuta coalescere possint ad gravem materiam constituendam?

R. 1° *Affirm.*, si agatur de furtis erga eamdem personam commissis, quia unita faciliter damnum grave domino inferre possunt. Constat etiam ex propositione 38ª ab *Innoc. XI.* damnata: „Non tene„tur quis sub poena peccati mortalis re„stituere quod ablatum est per pauca furta, „quantumcumque sit magna summa tota„lis.“ — Ergo obligatio gravis datur summam gravem per minuta furta ablatam restituendi, et proinde coalescunt furta minuta.

R. 2° *Affirm.*, etiamsi agatur de furtis minutis erga diversos dominos commissis. Ratio est, quia praeceptum non furandi obligat non solum, ne damnum grave proximo inferatur, sed etiam, ne quis re aliena ditescat. Deinde talis fur, si non individuis singillatim sumptis, certe communitati grave damnum infert. (*S. Lig.* n. 534. *et alii communiter.*)

Quaer. 4° An minuta furta adhuc coalescant, si inter ipsa magnum ponatur intervallum?

R. Neg., quia tunc praedicta furta non amplius constituunt unum atque idem objectum in genere moris. (*Ita communiter. S. Lig.* n. 530.)

597. — *Quaer.* 5° Quandonam vero intervallum censeatur magnum?

R. Aliqui intervallum anni unius requirunt, ut furtula coalescere desinant; alii vero contendunt sufficere, si mensis unus intercedat, aut etiam tempus brevius, si agatur de furtulis valde minutis. *Probabilius* tenendum est furta non amplius coalescere ultra spatium duorum mensium, etiamsi materia quasi ad gravem accederet. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 6° Quandonam evadat materia gravis ex furtis minutis?

R. 1° Si furta minuta eidem fiant diversis vicibus, vel una vice diversis personis, materia erit gravis quando dimidia parte excedet summam ad furtum grave communiter requisitam. (*Ita communiter.*)

R. 2° Si furta minuta fiant tum diversis vicibus, tum diversis personis, materia gravis *per se* censebitur, cum erit duplo major, quam summa ad furtum grave communiter requisita. (*S. Ligor.* ibid. *et alii multi.*)

598. — *Quaer.* 7° Quandonam ex parte furis ablatio rei levis fiat peccatum grave?

R. Fit triplici modo, scilicet: 1° Per *intentionem* perveniendi ad materiam gravem. — 2° Per *multiplicationem*, si furta minuta ad summam gravem perveniant. — 3° Per *conspirationem* uno alterum movente ubi plures conspirant inter se, et furtula singulorum collecta materiam gravem constituunt. (*H. A.* n. 54.)

Resolves:

599. — 1° Si fur, intendens pervenire per furtula ad summam gravem, renovet intentionem hanc, quoties furatur, toties graviter peccat. Si tamen ab initio intendat surripere aliquam summam determinatam per minuta furta, v. gr., ne detegatur, *probabilius* unicum admittit peccatum, quia unicus est actus moralis; omnes siquidem actus particulares ad quid unum efficiendum determinate tendunt. (*Recole dicta in Tract. de Pecc.* n. 160.) 2° Qui a domino aufert exiguam rem ipsi valde caram, v. gr., florem rarum ac singularem, primos fructus ex arbore ad aliquem praecipuum virum honorandum destinatos, praevidetque simul dominum graviter affligendum ex tali amissione, graviter peccat contra caritatem, vel etiam contra justitiam, si aliud damnum inde sequatur. 3° Graviter peccant mercatores falsis ponderibus utentes, quamvis singulis vicibus in parva materia defraudent, quia intendunt pervenire ad materiam gravem, et de facto plerumque ad gravissimam perveniunt. 4° Sartores et ipsorum famuli lethaliter peccant contra justitiam, ubi materiam gravem attingunt retinendo sibi aut vendendo panni fragmenta, dominis adhuc utilia, quae supersunt. Excipe, si alicubi vigeat consuetudo ut minus solvatur, et fragmenta sartoribus remaneant, aut si constet, dominos opulentos non velle fragmenta sibi restitui, vel de illis parum curare. *(Ex S. Ligorio passim.)*

ARTICULUS II.

DE CAUSIS A FURTO EXCUSANTIBUS.

Duplex assignatur: 1° Necessitas; 2° occulta compensatio.

§. I.

De necessitate a furto excusante.

Necessitas alia est extrema, alia gravis et alia communis.

Principia:

600. — I. Homo potest in extrema necessitate uti bonis alienis, quantum satis est ad se liberandum a tali necessitate. Ratio est, quia divisio bonorum, quocumque modo fuerit facta, non potest derogare juri naturali, quod cuique competit, sibi providendi, dum extrema necessitate laborat.

II. Ut quis aliena surripere possit, non sufficit gravis, nec a *fortiori* communis necessitas, quia secus domini forent rationabiliter inviti, et facilis direptionibus aditus pateret. Hinc, damnata est ab *Innocentio IX.* Prop. sequens, sub n. 56.: *Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.*

Resolves:

601. — 1° Pauperi in extrema necessitate posito plus auferre non licet, quam sit necessarium. Unde si sufficiat solus usus rei, v. gr., equi, cessante necessitate, obligatio restituendi manet. (*H. A.* n. 15.) 2° Si extreme indigens habeat alibi in re vel in spe probabili, unde solvere possit, non potest rem alienam subducere, nisi cum onere restituendi; quia necessitas tunc non exigit rem accipi gratis, si haec sublevetur re mutuo accepta vel commodata. (*H. A.* n. 19.) 3° Qui vero in extrema egestate rem alienam consumpsit, ad nihil post usum rei tenetur, si nec spem habeat fore ut aliquando restituere possit, etsi postea ad meliorem perveniat conditionem. (*H. A.* ibid.) 4° Quae de extrema necessitate dicuntur, possunt etiam dici de necessitate quasi extrema seu gravissima. Talis autem necessitas tunc adesse censetur, quando quis est in probabili periculo incurrendi mortem, amittendi membrum aliquod principale, incidendi in captivitatem perpetuam, aut subeundi poenam triremium vel gravissimum aut perpetuum morbum. In his quippe casibus necessitas extrema jam est moraliter praesens. (*H. A.* n. 15.) 5° Probabilius dives res suas occultans, vel alia utens industria, ne pauperi succurrat, cessante pauperis necessitate, non tenetur ad restitutionem; quia necessitas etiam extrema tamdiu solummodo confert pauperi jus ad usum rei alienae, quamdiu ipsa necessitas urget. (*H. A.* n. 20.)

§. II.

De occulta compensatione.

Occulta compensatio definitur: actus quo quis rem suam vel aequivalens ab alio inscio et invito accipit.

Principia:

602. — I. Occulta compensatio aliquando justa et licita esse potest, si requisitis conditionibus satisfiat; quia per se non potest dici injuste agere qui rem suam accipit in individuo vel in aequivalenti, cum desunt alia media jus suum recuperandi. (*S. Lig.* n. 521.)

II. Conditiones vero requisitae sunt: 1° Ex titulo *justitiae:* ut sumatur res ipsa cum fieri potest, aut tantum aequivalens; ut debitum sit certum (secus enim melior est conditio possidentis); ut debitor ponatur extra periculum bis solvendi, nec tertius inde damnum patiatur. — 2° Ex titulo *honestatis:* ut via ordinaria justum repeti facile non possit; — ut removeatur omne scandali periculum; — ut generatim non fiat nisi de consilio prudentium. (*H. A.* n. 21.)

Quaesita:

603. — *Quaer.* 1° An famulus, recte judicans salarium suum esse infra operam a se praestitam, occulte possit se compensare?

R. 1° Si famulus de nullo pretio convenerit, et servire gratis intenderit, ad nihil jus habet, ut patet.

R. 2° Si tacita conventio de pretio justo interfuerit, famulus jus habet ad compensationem, si dominus non solvat.

R. 3° Si stipulatum fuerit pretium infimum, contractui standum est, siquidem famulus nullam patitur injuriam.

R. 4° Si conventum sit de pretio infra infimum, standum est contractui quoties famulus fuit omnino liber; si autem ne-

cessitate coactus fuerit, *probabilius* se compensare potest usque ad pretium infimum, quia contractus libertate caruit. Excipe casum in quo dominus facile alios famulos pro tali pretio invenire potuerit, vel hunc ex sola misericordia susceperit. (S. *Lig.* n. 522.)

604. — *Quaer.* 2° An famulus augens operas debitas se compensare possit?

R. 1° *Neg.*, si ita agat electione propria; quia tunc censetur operam suam condonare ad sibi conciliandam domini gratiam.

R. 2° *Affirm.*, si operas augeat ex voluntate domini sive expressa, sive tacita, quia tunc operarius dignus mercede sua jure censetur. (*S. Lig.* n. 523.)

Quaer. 3° An vel quomodo peccet qui se compensat, quin prius ad judicem recurrerit?

R. 1° Nullo modo peccat si valde difficilis sit recursus, v. gr., ob scandali periculum, sumptus extraordinarios, etc., quia tunc recursus ad judicem est moraliter impossibilis.

R. 2° *Probabilius*, graviter non peccat, etiamsi facile potuerit recurrere ad judicem, quia compensatio est substantialiter justa. (*S. Lig.* n. 521. — *Lugo.* — *Lacroix*, *et alii communiter*.)

PARS III.

DE RESTITUTIONE.

SECTIO I.

DE RESTITUTIONE IN GENERE.

Agendum: 1° de obligatione restitutionis; 2° de radicibus restitutionis; 3° de circumstantiis restitutionis; 4° de causis a restitutione excusantibus.

CAPUT I.

DE OBLIGATIONE RESTITUTIONIS.

Restitutio est in genere: juris alieni redditio seu reparatio.

In sensu stricto definitur: rei alienae redditio, vel damni illati compensatio.

Principia:

605. — I. Restitutio *in re* vel in voto absolute ad salutem necessaria est *per se*, id est, si de materia gravi agatur.

1° Constat ex principiis supra statutis n. 532. Etenim justitia commutativa necessario exigit, ut violatio juris alieni cesset; atqui cessare nequit nisi per restitutionem, ut patet. Ergo. 2° Constat etiam ex Scriptura sacra. Sic *Ezech.* XXXIII, 14. 15.: *Si autem dixero impio: morte morieris; et egerit poenitentiam a peccato suo feceritque judicium et justitiam, et* PIGNUS RESTITUERIT *ille impius,* RAPINAMQUE REDDIDERIT..., *vita vivet et non morietur.* Et *Epist. S. Jac.* V, 4.: *Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quae fraudata est a vobis, clamat; et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.* 3° Constat ex unanimi consensu SS. Patrum. Sic in particulari *S. Aug.* Ep. 153., *ad Macedonium* ait: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum..., cum restitui potest.*

II. Praeceptum restitutionis est primario *negativum*, secundario autem *affirmativum*. Ratio 1mi est, quia restitutionis praeceptum immediate fundatur in obligatione non violandi jus alienum, seu in obligatione rem alterius neque accipiendi, neque retinendi. Haec autem obligatio est primario *negativa*, ut patet, et proinde urget *semper* et *pro semper*, id est, urget quolibet momento usquedum restitutio facta fuerit. — Ratio 2di est, quia obligatio rem alienam non recipiendi nec retinendi, in qua primario et immediate fundatur praeceptum restitutionis, non potest impleri, quin inde fiat actio positiva, qua domino reddatur, quod suum est.

III. Non datur obligatio restitutionis nisi ob violationem juris *stricti*, seu justitiae *commutativae*, non autem juris honestatis simpliciter. Ratio est, quia hoc efficit restitutio, ut res proximo debita exaequet jus illius injuste violatum. Jam vero hoc fieri nequit cum de violatione juris honestatis sermo est. Si quis enim jus laedat superioris sui vel proximi, illi denegando obedientiam, huic solamina caritatis, violatio illa stricte reparari nequit, quia novus actus obedientiae vel

caritatis non repararet jus violatum, sed satisfaceret tantum praecepto, quod semper urget, obediendi superiori, et proximum in angustiis sublevandi. (*Supra* n. 532.)

Quaesita :

606. — *Quaer.* 1° An impotens restituere ex bonis ejusdem ordinis teneatur restituere ex bonis ordinis diversi?

R. Neg. probabilius. Ratio est, quia non datur comparatio inter bona diversi ordinis; ergo nec dari potest compensatio. Non posset igitur unquam sciri quantum *arithmetice* restitui deberet, siquidem inter bona diversi ordinis non datur mensura communis. (*S. Lig.* n. 627. — *Lacroix.*)

Affirmant tamen plures, quia ille, qui non potest totum damnum resarcire, tenetur saltem compensare partem quam potest.

Quaer. 2° An furtula facta diversis personis obligent *sub gravi* ad restitutionem, si ad gravem materiam pervenerint, et utrum *dominis ipsis* etiam *sub gravi* restituendum sit?

R. ad 1um *Affirm.*, quia praeceptum non furandi non solum prohibet ne damnum inferatur, sed etiam ne quis ditescat re aliena. *(Ita communiter.)*

R. ad 2um : 1° Si domini sint incerti, *sub gravi* restituendum est pauperibus; — 2° si sint noti, ipsis quidem restituendum est, sed *probabilius* non *sub gravi* si fiat pauperibus restitutio; quia nullus dominus ex hypothesi gravem injuriam passus est. Immo nec sub levi, si restituendi pauperibus gravis aliqua causa intercedat. (*S. Lig.* n. 534.)

607. — *Quaer.* 3° An *sub gravi* restituere teneatur, qui in furtis minutis non graviter peccavit, sed ex inadvertentia ad materiam gravem pervenit?

R. Affirm.; quia, quamvis graviter non peccaverit furando, est tamen injustus possessor rei gravis, et proinde graviter peccabit rem surreptam retinendo. Attamen, ut liberetur ab obligatione gravi, sufficit ut restituat solam materiam parvam quae gravem complevit, saltem *probabilius.* (*S. Lig.* n. 553.)

Quaer. 4° Utrum anima defuncti detineatur in purgatorio, ut ajunt, donec ab illius haeredibus facta fuerit restitutio?

R. Neg. Hic est error vulgi qui exortus est ex quibusdam fictis aut male intellectis revelationibus, quibus scilicet perhibentur animae in purgatorio degentes apparuisse restitutionem postulantes, ut a flammis liberarentur. Ratio patet. Nemo enim in altera vita punitur, nisi pro culpa quam personaliter commisit in vita praesenti; non autem pro culpa haeredum. Attamen si haeredes solliciti fuerint restitutionem peragere, ut satisfactionem aliquam pro anima debitoris exhibeant, pie confidendum est Deum hanc, ex parte saltem, accepturum esse.

Resolves :

608. — 1° Qui constituitur in impossibilitate rem alienam aut ejus valorem restituendi, debet semper firmum habere propositum restituendi quando poterit, et interdum comparare unde obligationi suae quamprimum satisfaciat. 2° Si quis totum nequeat restituere, ad partem remanet obligatus, si agatur de divisibili et pretio aestimabili. Persona enim laesa jus habet ad singulas partes sicuti ad totum. 3° Absolutione indignus merito habetur, qui recusat restitutionem promittere; qui bis, aut ter se restituturum pollicitus, suis promissis non stetit; qui haeredibus suis curam restituendi relinquit, dum per seipsum id facere posset; qui aere alieno gravatus, in victu, vestitu, famulatu... expensas subit ob quas praevidet se postea debitorum suorum solutioni imparem fore. Idem dicendum de illo, qui bona gaudens fortuna, nolit statum suum paulatim minuere, ut creditoribus satisfaciat.

CAPUT II.

DE RADICIBUS RESTITUTIONIS.

609. — Radices restitutionis sunt causae ex quibus oritur obligatio restituendi. Ex triplici capite desumuntur, scilicet: 1° Ex acceptione rei alienae. — 2° Ex injusta damnificatione. — 3° Ex injusta cooperatione.

Nota. Cooperatio recidit quidem vel in acceptionem vel in injustam damnificationem; sed ad majorem rerum adeo intricatarum distinctionem, eam seorsim spectare satius esse duximus.

ARTICULUS I.
DE ACCEPTIONE REI ALIENAE.

Principium generale :

610. — Solus rei dominus habet jus *per se* eam possidendi, nec rei dominium amittit ad cujuscumque manus ea deveniat. *(Ita ex omni jure.)*

Dicitur *per se*, quia alius possessor quilibet, etiam bonae fidei, non nisi *per accidens*, et ex errore invincibili, jus habet rem possidendi.

Ex hoc autem principio sponte sua fluunt quatuor sequentia axiomata :

I. *Res clamat domino :* id est, domino competit jus strictum rem suam recuperandi ubicumque eam invenit.

II. *Res fructificat domino.* Ratio hujus axiomatis est, quia fruitio necessario in idea domini perfecte includitur.

III. *Res naturaliter perit domino.* Etenim deficiente dominii objecto, eo ipso evanescit et ipsum dominium. Si tamen existat adhuc in *aequivalenti*, istud *aequivalens* domino competit.

IV. *Nemo ex re alterius locupletari debet.* — Vel, aliis verbis : *Mensura restitutionis est quantitas rei detentae.* Ratio patet : soli enim domino rei competit fructum aliquem ex eadem percipere.

Verum, haec principia generalia modificantur pro diversa conditione possessoris, et aliquando pro varia locorum legislatione.

Nota. Homo potest fieri possessor rei alienae cum bona vel mala aut dubia fide. Dicendum ergo 1° de possessore bonae fidei; 2° de possessore malae fidei; 3° de possessore dubiae fidei.

§. I.
De possessore bonae fidei.

Possessor *bonae fidei* ille est, qui *invincibiliter* ignorat rem a se possessam esse alienam, seu prudenter judicat esse suam; v. gr., quia illam acquisivit titulo *de se* dominii *translativo*, puta, haereditatis, legati, donationis aut emptionis. Supponitur autem illum rem possessam nondum praescripsisse; secus enim jam non esset detentor *rei alienae*, sed suae.

Principia :

611. — I. Possessor bonae fidei statim ac novit rem a se possessam esse alienam, tenetur eam adhuc extantem in toto vel in parte, vel in emolumento, domino restituere. Ratio est, quia nisi talis possessor *rem* vel aequivalens restitueret, *bonum alienum*, invito rationabiliter domino, retineret, siquidem illius jus strictum violaret, id retinendo ad quod nullum jus habet, et proinde jam iniquus detentor fieret.

612. — II. Possessor bonae fidei ad nihil prorsus tenetur, si durante bona fide rem alienam consumpserit, amiserit, vel etiam destruxerit, modo ditior inde non evaserit. Etenim non tenetur ratione rei acceptae quae amplius non extat, neque ratione injustae acceptionis, aut consumptionis, aut destructionis, quia rem bona fide possidebat : nemo enim restituere tenetur ratione injustae damnificationis materialis, sed tantum formalis. Hoc etiam valet, si de industria rem destruxerit, aut ex ejus negligentia illa perierit. Ratio est, quia nulli injuriam inferebat rem quam credebat suam destruendo aut negligendo. Jure etiam positivo confirmatur. Sic enim L. II. §. 3. ff. de *petit. haered.*: *Qui quasi rem suam neglexit, nulli quaerelae subjectus est.* (1)

Dixi : *modo ditior inde non evaserit,* quia id, in quo ditior factus esset, loco rei succederet; et est contra jus naturale, ut quis cum alterius injuria ditescat, juxta hanc regulam 48am juris, in 6. : *Locupletari non potest aliquis cum alterius injuria seu jactura.*

Quaesita :

613. — *Quaer.* 1° An possessor bonae fidei teneatur restituere fructus quos durante bona fide percepit ?

R. Distinguendi sunt fructus diversae speciei : 1° Fructus *naturales*, qui ex ipsa rei substantia, sine ulla aut modica hominis opera proveniunt, ut sunt gramina, etc. — 2° Fructus *industriales*, qui potissimum actioni possessoris re utentis tribuuntur; plerumque autem fructus sunt partim naturales et partim industriales, ut segetes, etc., et vocantur *mixti.* — 3° Fructus *civiles*, qui non sunt fructus proprie dicti, sed ut tales a jure habentur, ut sunt reditus annui, pretium locationis, etc.

(1) Convenit *C. A.* 529.

614. — *Dico:* 1° Possessor bonae fidei *ex nullo jure* tenetur restituere fructus *industriales*, quia ratione industriae ad possessorem vere pertinent. (*Ita omnes.*)

Dico: 2° *Ex jure naturali* possessor bonae fidei restituere debet omnes alios fructus, sive *naturales*, sive *civiles*, expensis tamen et laboribus deductis. Ratio est, quia ex jure naturali ad eum pertinent ad quem causa ipsa *fructifera* pertinet, quum ex re ipsa proveniant, juxta axioma: *Res fructificat domino.* (*S. Lig.* n. 610.) (1)

Dico: 3° *Ex jure Romano*, restituendi sunt fructus *naturales percepti* et adhuc extantes, juxta communem interpretationem, licet jus non semper adeo clarum sit. *Controvertitur* autem quoad fructus non amplius extantes seu consumptos. Dicunt plures *non improbabiliter* nihil esse restituendum, licet possessor ex iis ditior evaserit; quia restitutionis obligatio probari non potest, neque ex *jure* quod silet, vel non sat clarum est, neque ex praxi tribunalium, quae possessori favet. Excipe tamen casum in quo quis possidet alienam haereditatem; tunc enim leges evidenter statuunt eum ad restitutionem teneri. Sic Haunoldus apud *D. Carrière* n. 1052., etc. *Communius* tamen theologi, saltem ex jure naturali, obligant ad restituendum id omne ex quo possessor ditior factus est. (*S. Lig.* n. 610.)

Dico: 4° *Ex jure Gallico*, omnes fructus, quicumque sint, assignantur possessori bonae fidei, modo rem ipsam possideat ut proprietarius, et ex titulo qui ex natura sua dominium transferre valeat. (*Cod. civil.* 549. 550.)

615. — *Quaer.* 2° An autem haec juris Gallici dispositio etiam in foro conscientiae valere possit?

R. Affirm. probabilius. Ratio est, quia rationabiliter praesumi potest talem esse vim legis, quum, sic intellecta, multo magis bonum publicum promoveat, de medio tollendo inextricabiles querelas et difficultates, quae jugiter moverentur circa quantitatem fructuum restituendorum, etc. (Ita *D. Carrière* n. 1054. — *Vernier* n. 564. — *DD. Gousset* n. 931., etc., contra *plures.*)

616. — *Quaer.* 3° Ad quid tenetur possessor bonae fidei si rem alienam alteri donaverit?

R. Ad nihil tenetur si ditior minime factus sit. Patet ex dictis supra in principio II. Secus restituere debet id in quo ditior evasit, ut ex principio I. constat. Quod si quaeras utrum teneatur monere donatarium, ut rem domino reddat, vel dominum, ut rem suam recuperare valeat, respondetur: nullo titulo tenetur ratione justitiae, ut patet; sed tenetur ratione caritatis, quando id facile praestare potest. Hoc sequitur ex generali caritatis principio.

617. — *Quaer.* 4° Ad quid tenetur possessor bonae fidei si rem a fure acceptam alteri vendiderit?

R. 1° *In casu evictionis*, seu in casu quo dominus rem suam ab emptore vindicaverit, venditor emptori pretium suum reddere tenetur. Ratio est, quia in tali casu venditio est omnino irrita, sive ex jure naturali, sive ex jure positivo; interveniente enim evictione, contractus resolvendus est, et emptor recursum ipso facto in venditorem acquirit. Etenim venditor rem emptori tradendo se implicite obligavit ad damnum ejus reparandum, si forte futura esset evictio. Idem teneto in casu spontaneae restitutionis ab emptore factae erga dominum ob eamdem rationem. (*S. Lig.* n. 601. — *Salm.* n. 89., et *alii omnes.*) — Idem pariter dicendum est, si res aliena in manus variorum possessorum titulo oneroso transiverit. Ultimus enim possessor rem domino cognito reddere debet, et ipse et singuli emptores jus habent venditorem suum persequendi ut pretium solutum recuperent. (1)

R. 2° *Extra casum evictionis*, vel spontaneae restitutionis ex parte emptoris, res difficultate non caret, et acriter *controvertitur*. Sic nobis resolvendum esse videtur.

1° *Ex jure Romano*, venditor ad nihil tenetur, saltem *probabilius*, nisi ex venditione ditior factus fuerit. Ratio est,

(1) Ex Jure Austriaco possessori bonae fidei omnes assignantur fructus jam separati, aliaque emolumenta jam percepta, quae tempori talis possessionis correspondent. (*C. A.* 330.) Cui legi in foro conscientiae acquiescendum est, cum faveat bono communi, ac possessionum tranquillitati.

(1) Convenit *C. A.* 366—367—378—333—922.

quia venditio rei alienae bona fide peracta non habetur in jure ut omnino irrita. Licet enim in ea non transferatur dominium rei in emptorem, transfertur tamen dominium pretii in venditorem. (*Ita valde communius.* — *S. Lig.* n. 601. — *Lugo* D. 17. n. 108. — *Salm.* c. 1. n. 88. — *Vogler* etc. contra *Billuart* art. 10. et *alios*, qui venditorem obligant ad pretium domino vel emptori reddendum; quia ajunt, venditio rei alienae est prorsus invalida.)

Nota. Non tenetur venditor monere dominum, ut rem suam recuperare possit; nec indicare emptori rem alienam esse, si id detegat post venditionem bona fide peractam, quando, eum admonendo, pretii accepti amittendi obiret periculum. (*S. Lig.* ibid., et *alii.*)

2° *Ex jure Gallico*, crescit difficultas, quia ex art. 1599 *C. C.* irrita declaratur venditio rei alienae. Si igitur, ajunt, contractus plane irritus fuerit, emptor pretii dominium in venditorem non transtulit, nec proinde jus ullum habet venditor ad pretium illud servandum. Ergo pretium videtur refundendum in dominum, si ille rem suam ab emptore repetere nequeat. (*Ita D. Carrière* n. 1047. *cum aliis*).

Attamen contradicunt alii, quorum sententia *improbabilis* non videtur. Etenim non plane constat, etiam ex jure novo, venditionem rei alienae nullos omnino effectus habere. Haec enim tantum rigorose sequuntur ex citato art., nempe: 1° dominum rei jus suum in eam servare; 2° emptorem subjici evictioni; 3° venditorem in casu evictionis aut restitutionis ex parte emptoris obligari ad pretium emptori restituendum. Nihil aliud ex praxi tribunalium deduci potest. Quid enim causae habetur inter venditorem et dominum rei? Qualem recursum hic in illum sibi tribuere potest? Insuper durissimum foret ut ille, qui nec rem alienam amplius habet, nec ex ea ditior factus est, obligetur ad tantum incommodum sponte subeundum. Recursum habet dominus, sive in actualem rei possessorem, sive in furem, ut jus suum aut juris violati reparationem obtineat. (*Ita DD. Gousset* n. 929. et *alii.*)

618. — *Quaer.* 5° Ad quid vero tenetur possessor bonae fidei si rem alienam gratuito acceptam alteri vendiderit?

R. 1° *In casu evictionis* tenetur talis possessor emptori damnum rependere, ut diximus in casu praecedenti.

R. 2° *Extra casum evictionis*, quando scilicet res a domino recuperari nequit, sive ex eo quod ultimus possessor eam consumpserit, sive ipse amplius non compareat, venditor juxta communem sententiam totum pretium ab emptore receptum in dominum refundere debet. Ratio est, quia ex toto illo pretio vere ditior factus est, cum rem gratuito acceperit, nec proinde ullam jacturam illius occasione passus fuerit; dum e contra dominus re sua injuste spoliatus totum rei damnum subire cogitur. Unde postulare videtur naturalis aequitas, ut hic indemnis fiat ex lucro a venditore absque ullo titulo acquisito. (*Vogler* n. 56., et *alii innumeri.*)

Plures tamen venditorem ab omni obligatione liberant, quia in eum nullum recursum habere potest dominus, haud secus ac in casu praecedenti. (*Ita DD. Gousset* n. 930.) Attamen in praxi a communi sententia recedendum non esse existimo. (Vide *S. Lig.* n. 601.)

619. — *Quaer.* 6° Si quis bona fide rem alienam mediocri pretio emerit et majori eam vendiderit, an lucrum perceptum domino reddere teneatur?

R. 1° *Neg.* si lucrum istud industriae extraordinariae tribuendum sit, v. gr., si alium locum notabili labore adierit, ut opportunam occasionem rem carius vendendi inveniret, etc. Idem dicendum si res tempore detentionis melior effecta fuerit. (*Ita communiter.*)

R. 2° Secus, *controvertitur*. Alii affirmant, quia ex eo lucro possessor factus est ditior. Sic *Billuart*, etc. *Negant* vero *alii communius* et *probabilius*. Ratio est, quia totum illud lucrum fructus industriae possessoris esse videtur. (*Ita Lugo* D. 17. n. 20., et alii sat *communiter*, ut fatetur *Billuart.*)

620. — *Quaer.* 7° Quid agendum si possessor bonae fidei detegat rem a se possessam esse alienam, nec dominus compareat?

R. De hoc statuendum est sicut de re inventa. Probabilius igitur possessor rem illam servare potest. (*Recole dicta* n. 566.) (1)

Quaer. 8° An possessor bonae fidei subducere possit expensas necessarias

(1) Vide dicta de re inventa ex Jure Aust.

quas in re conservanda vel augenda subiit? (1)

R. Deducere potest omnes expensas *necessarias*, imo et *utiles*, seu quae rem in suo esse conservant et meliorem efficiunt; secus enim dominus plus quam suum est reciperet. Nihil autem repetere potest pro expensis voluptuariis, quia aequum non est ut dominus solvat expensas quas noluisset facere, eo quod nullam sibi utilitatem afferant. Attamen ornamenta, quae ita rei adhaerent, ut ab ea separari nequeant, requirere pro suo jure potest.

Inter expensas autem non sunt computandi casus fortuiti, nec damna *per accidens* causata. Sic, v. gr., si in colendo agro alieno perierint equi tui, valor equorum deduci nequit, sed tantum aestimatio laboris facti ab equis pro cultura.

621. — *Quaer.* 9° An ille, qui rem furtivam bona fide emit, possit eam furi reddere ad pretium suum recuperandum?

R. 1° *Neg.*, si compareat dominus rem suam repetens; tunc enim debet eam ipsi reddere etiam cum pretii sui jactura; quia de jure naturali dominus rem suam occupare potest in quocumque loco eam reperiat. *(Ita omnes.)* (2)

Excipe tamen, *ex jure Gallico*, casum in quo res empta fuerit in foro publico, vel ab eo qui res hujusmodi vendere solet; tunc enim emptor domino rem non tenetur reddere nisi pretio soluto. (*C. C.* 2280.) Haec autem juris dispositio probabilius valet etiam in foro conscientiae; quia est utilissima bono publico, tranquillitati possessionum et valde commercio favet. (*Ita communius DD. Bouvier*, de *possessore bonae fidei.* — *De Carrière* n. 1041. — *D. D. Gousset* n. 1028.)

R. 2° Si dominus sit quidem cognitus, sed rei inscius, *probabilius* potest emptor rem furi remittere, ut pecuniam recuperet; quia emptor non tenetur rem domino servare cum proprio damno. (*Ita S. Lig.* n. 569. — *Lugo.* — *Less.* etc.) — *Negant* tamen alii *probabiliter*, quia res clamat domino. (*Sic Lacroix*, — *Layman*, — *De Carrière* n. 1042., etc.)

R. 3° Si fur aut alius venditor non appareat aut pecuniam reddere nolit, emptor, cognito domino, rem aliis vendere non potest, nec in proprios usus convertere, ut se servet indemnem, quia non est rei dominus.

§. II.
De possessore malae fidei.

Possessor malae fidei ille est, qui cognoscit rem, quam accepit aut possidet, non esse suam.

Principia:

622. — I. Possessor malae fidei restituere debet rem ipsam in *individuo* si existat, vel in *aequivalenti* si non existat, et id omne in quo factus est ditior, ut de possessore bonae fidei dictum est.

II. Tenetur praeterea ad compensandum omne damnum ex acceptione injusta proximo illatum, etiamsi ditior non fuerit factus: ratio est, quia per acceptionem *formaliter* injustam ac per se damni efficacem violavit jus proximi. Requirit autem justitia commutativa, ut illata injuria ex integro reparetur, ergo.

III. Potest tamen retinere fructus industriales omnes et deducere expensas tum necessarias, tum utiles; imo et mere voluptuarias, ubi, intacta rei substantia, separari possunt, nisi in poenam delicti ad expensas amittendas condemnatus fuerit. (*H. A.* n. 74-77.) (1).

(1) Possessor bonae fidei expensas necessarias, atque utiles repetere potest juxta valorem actualem, dummodo hic valor expensas a possessore bonae fidei peractas non superet. (*C. A.* 331.) Quod attinet ad expensas voluptuarias, dominus ad illas tenetur, quatenus ipsae augeant rei valorem; possessor tamen eas auferre potest si hoc fieri queat absque rei substantiae in deterius mutatione. (*C. A.* 332.)

(2) Convenit *C. A.* 378. Extant tamen casus, in quibus bonae fidei possessor rem sibi juste retinere valet, quia dominium in hisce acquirit. Ipse dominium sibi parit ex *C. A.* si rem mobilem publica emit auctione (vulgo *Asta*); si rem emit a venditore ad illud commercium habilitato; si rem titulo oneroso consequutus est ab eo, cui ipsa a domino tradita fuerat ad usum, vel ad depositum, vel ad quemlibet alium finem (*C. A.* 367.); si rem tam mobilem, quam immobilem per praescriptionem obtinuit.

(1) *C. A.* insuper statuit, ut, qui furto, rapina, aliove simili modo lege poenali vetito, rei possessionem addiit, affectionis quoque pretium resarcire debeat. (*C. A.* 335.)

Quod attinet ad expensas, possessor malae fidei illas tantum repetere potest, quae manifestam domino afferant utilitatem, ne alter ditescat aliena jactura (*C. A.* 336. 1037.); potest tamen possessor auferre meliorationem, si hoc fieri queat, salva rei substantia. (*C. A.* 1040.)

Quaesita :

623. — *Quaer.* 1° An teneatur ad restitutionem fur qui surripuit rem certo secus perituram?

R. Affirm., deductis tamen expensis factis cum pretio operae adhibitae ad rem a periculo liberandam. Ratio est, quia res illa non cessavit ad dominum pertinere, licet summo periculo exposita fuerit.

Excipiunt plures *probabiliter*, si fur consumat rem in certo periculo remanentem, v. gr., esculenta vel poculenta incendio certo peritura; quia res non liberata a periculo nullius est valoris pro domino. (*S. Lig.* n. 620. — *Lugo* n. 77.)

Plures hoc extendunt ad casum in quo res aliena proximo periculo subducitur et statim consumitur; v. gr., si sumas vinum alienum jamjam incursu hostili certo invadendum, illudque cum familia aut amicis bibas. (*Lugo.* — *Elbel.* — Ibid.)

624. — *Quaer.* 2° An fur teneatur ad restitutionem, si res furtiva apud ipsum perierit?

R. 1° *Affirm.*, si perierit culpa furis vel alterius cujuslibet; quia fur fuit causa damni efficax sive ipse, sive alius rem ex negligentia culpabili perdiderit aut consumpserit, donaverit, destruxerit. (*S. Lig.* n. 620.)

R. 2° *Affirm.* pariter, si res periit apud furem absque ulla ejus culpa seu ex mero casu (modo aeque peritura non fuisset apud dominum). Ratio est, quia fur rem subducendo totum illius periculum in se suscepit. (*Ita omnes.*)

R. 3° *Neg.* tamen, si res fuisset peritura apud dominum eodem tempore et casu, seu ex vitio ejus intrinseco, quia tunc nullum prorsus damnum domino infertur, ut patet. *Probabilius* etiam illud valet, si res certo peritura fuisset in eodem communi periculo quo periit apud furem; quia tunc furtum non fuit causa damni, siquidem res aeque et eodem modo et tempore periisset. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 620. — *Lugo* n. 123. — *Vogler* n. 501., contra *Concina*, etc. (1)

(1) Ex jure civili Rom. et Gall. quocumque modo res perierit in manibus possessoris malae fidei, ad restitutionem ille tenetur. Attamen non videtur fur ad restitutionem obligandus ante judicis sententiam, nisi illum jure naturali obligari constet. (*De Carrière* n. 1072. — *D. D. Gousset* n. 935.) [*Verba Auctoris.*]

625. — *Quaer.* 3° Ad quid teneatur possessor malae fidei quando res varium habuit valorem tempore detentionis?

R. 1° Tanquam certa habenda sunt quae sequuntur :

1° Si res apud furem deterior facta fuerit, restituenda est secundum valorem quem habebat tempore quo sublata est. Secus enim dominus non reciperet id omne quod suum erat. 2° Si res apud furem crevit, restitui debet cum omnibus incrementis hic et nunc existentibus; quia res semper ad dominum pertinet, et pro ipso crescit. 3° Si dominus rem suam fuisset venditurus tempore quo sibi ablata est, et fur eodem tempore eam vendiderit aut consumpserit, tenetur tantum restituere valorem, quem habebat tempore quo illam surripuit. 4° Si res apud furem creverit et postea decreverit, et constet dominum, quo tempore majoris erat pretii, illam venditurum fuisse aut consumpturum, fur ad totum majus pretium reddendum tenetur. 5° Si fur rem a domino non servandam vendiderit aut consumpserit tempore minoris pretii, non tenetur ad restitutionem incrementi, saltem *probabilius*, quia non ditescit ex re aliena, nec injuriam infert domino. (*Ita communius*, contra *plures.*) Excipe, si dominus emere non possit eodem pretio rem consumptae similem. (*S. Lig.* n. 621.) 6° Si fur rem vendidit vel consumpsit tempore majoris pretii, tenetur illud pretium domino reddere, quidquid dominus de re facturus fuisset, quia res domino suo *fructificat* et nemo ex re aliena ditescere potest. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* ibid.)

R. 2° *Controvertitur* vero in casu sequenti, scilicet: utrum fur restituere teneatur rem furtivam juxta majorem quem habuit valorem, si dominus eamdem rem usque ad tempus minoris pretii servaturus fuisset, vel si eam, antequam crevisset, fuisset consumpturus?

Videtur negandum *probabilius*, quia fur non tenetur ad majorem valorem restituendum neque ratione rei acceptae, ut patet ex dictis, neque ratione damni illati; quia dominum reponit in eodem statu in quo versaretur si injuria non fuisset commissa. (Sic *Lugo* n. 132. — *Concina.* — *Lacroix.* — *De Carrière*, etc.)

Affirmant tamen alii non pauci; quia

res pertinebat ad dominum cum suo incremento tempore majoris pretii et proinde tunc eam reddere tenebatur; ergo etc. (*S. Lig.* n. 621. — *Billuart.* — *Antoine.*)

626. — *Quaer.* 4° An teneantur restituere qui, ut eleemosynas accipiant, fingunt se pauperes, vel qui dicunt se probos, cum non sint?

R. Ad 1um *Affirm.* Ratio est, quia isti nullum jus habent ad eleemosynas; qui enim erogant eas, *veris* tantum pauperibus opitulari intendunt. Igitur restituendum est, vel danti, vel saltem *vere* pauperibus. *Probabilius* sufficit si pauperibus restituatur. Non videtur urgenda restitutio, si de eleemosynis valde modicis, quales ostiatim dantur, agatur; quia erogantes quoad eas sunt minus inviti. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 622.)

R. Ad 2um *Neg. generaliter*, quia sola indigentia non vero probitas est conditio ad quam attendit donator aut attendere praesumitur. (*Ita communiter.*)

Quaer. 5° Quid, si res aliena per manus plurium malae fidei possessorum transierit ex donatione aut venditione?

R. 1° Quoad rem, restituenda est ab eo qui eam adhuc tenet vel in alium valorem mutavit, aut consumpsit, aut quovis modo amisit. Loco istius detentoris tenetur raptor. Quod si neuter debito suo satisfecerit, caeteri per aequas portiones rei pretium solvant. Tandem in caeterorum defectum, quisque ad totum tenetur.

R. 2° Quoad rei fructus et damna, singuli ad compensationem tenentur pro rata parte temporis quo unusquisque rem detinuit; si autem reliqui pro sua damnificationis et fruitionis parte non compensent, totius damni reparatio singulis incumbit pro rata tamen temporis elapsi a die quo successive facti sunt rei alienae injusti possessores. (*Ita communiter.*)

Resolves:

627. — 1° Possessor malae fidei non tantum tenetur ad compensandum damnum domino emergens ex carentia rei suae, et in confuso saltem praevisum, sed et omne lucrum cessans; non illud quidem quod dominus absolute potuisset percipere, sed illud quod modo licito fuisset percepturus. 2° Qui frumentum alienum surripuit, transvexit in alium locum, et ratione industriae vendidit majori pretio quam dominus id erat venditurus, non tenetur augmentum pretii domino tribuere. (*S. Lig.* n. 618.) Quod si idem frumentum fur in agro suo seminaverit, tenetur tunc ad simile frumentum reddendum, ita ut dominus indemnis servetur. Item, si quis aliena ova supponat gallinae suae incubanda, ad ovorum valorem tantum restituendum tenetur. 3° Si quis furatus sit triticum quod dominus pro tempore majoris pretii vendendum servabat, illudque minoris pretii tempore consumpserit, ad illud pretium restituendum tenetur quod dominus expectabat; nisi forte tam mature fiat restitutio, ut dominus minori pretio simili triticum emere et sine incommodo in tempus pretii majoris reservare possit. 4° Si quis raptum agnum occiderit, aut aliam rem hujusmodi furto ablatam consumpserit, id tantum pecuniae (*saltem probabilius*) solvere tenetur, quod valori harum rerum tempore occisionis aut consumptionis respondebat; nisi forte dominus eadem pecunia rem ejusdem valoris jam non possit emere, simulque voluerit rem illam servare ut majorem pecuniae summam ex ejus venditione obtineret. (*S. Lig.* n. 621.) 5° Si fur subripuit et consumpsit triticum quod dominus usque ad ultimum venditionis tempus servaturus erat, post furtum vero modii valor primo quidem crevit, sed deinde, quum fur vult restituere, decrevit iterum ad eum valorem quem furti tempore habebat, satis est (*probabilius saltem*) ut pretium huic valori respondens solvat. (*Reuter*, n. 330. — Vide dicta n. 625. quae 3° Resp. 2°)

§. III.

De possessore dubiae fidei.

Principia:

628. — I. Omnis possessor dubiae fidei, sive a principio, sive in decursu tantum possessionis dubitaverit, serio inquirere tenetur, ut dubium deponere valeat, nisi illud ut mere negativum sit habendum. Ratio patet; secus enim se exponeret periculo rem alienam retinendi.

II. Si, diligenti inquisitione facta, idem perseveret dubium, *probabilius* rem totam retinere potest in casu quo bona fide

possidenti dubium supervenerit. Ratio est quia in *pari casu vel dubio melior est conditio possidentis.* Etenim possessio cum bona fide incepta fundat de se praesumptionem certam de justitia possessionis, et possessori jus certum attribuit, quod a mera probabilitate superari non potest; nec enim homines rerum avidi solent res suas apud alios relinquere, nec vir probus res absque titulo solet possidere. (*S. Lig.* l. 1. *de consc.*, n. 34. — *Lugo*, n. 86. — *Lacroix*, n. 563. — *De Carrière*, n. 1094, et *alii communiter*, contra *plures* qui dicunt rem pro rata dubii esse dividendam.)

III. Si dubium praecesserit possessionem, distinguendum est:

1° Qui in dubio incepit possidere spoliando alium possessione sua, tenetur rem totam restituere priori possessori, quando non constat hunc mala fide incepisse rem possidere; quia in dubio melior est ejus conditio, utpote possidentis. (*Lugo*, n. 80. — *De Carrière*, n. 1100.) 2° Qui rem accepit alio titulo, v. gr., emptionis, dubitans an ille a quo accepit ejus sit dominus, restituere debet, pro rata dubii, probabili domino vel pauperibus, si dominus ignoretur. Ratio est quia possessio incepta cum dubia fide ipsi non favet, et ideo non potest totum retinere; nec aliunde videtur teneri ad totum restituendum. (*S. Lig.* n. 625. — *Lugo*, ibid. — *De Carrière*, ibid.)

Quaesita:

629. — *Quaer.* 1° Ad quid teneatur qui accepit rem aliquam mala fide ratus eam esse alienam, et postea dubitat an res sua sit nec ne?

R. Aequiparandus est ei qui possessionem cum dubia fide incepit; prior enim aestimatio falsa reperitur, nec proinde in solutionem casus attendenda est. Perpende igitur utrum sua possessione alterum spoliaverit necne, et resolve juxta dicta in principio III.

Quaer. 2° Quid, si talis possessor inquirere neglexerit ab initio, et postea non possit amplius rei dominus inveniri?

R. Videtur aliquid restituendum esse pauperibus pro rata spei quam habere potuisset dominus rem suam recuperandi. Generatim spes illa pretii medietatem non attingit, sed multo minoris est valoris. (*S. Lig. de consc.* n. 36. — *Lugo.* — *Lacroix*, etc.)

Quaer. 3° Ad quid teneatur possessor dubiae fidei si inquirere neglexit, et dominus compareat?

R. Generatim post dubii initium tractandus est ut possessor malae fidei; obligandus est igitur non solum ad rem domino reddendam, sed etiam ad damna omnia ei illata resarcienda. (*Lessius* c. 14. n. 53. — *De Carrière*, n. 1088., et *alii communiter.*)

Excipiendus videtur is qui incepit possessionem bona fide, et deinde inquirere neglexit putans dominum difficilius inveniri posse; hic enim possessori bonae fidei aequiparandus foret.

Resolves:

630. — 1° Si dubia fide possederis rem alienam et post inquisitionem, dubio remanente, innixus principio possessionis illam consumpseris, deinde vero dominus ex improviso compareat, id solum teneberis restituere in quo ditior factus es. Sequitur ex dictis. (*Ita communiter*, *Lacroix*, n. 565., *S. Lig.* n. 607-608.) 2° Quando nullus eorum, de quibus dubitatur utrum rei sint domini, rem ipsam de facto possidet, si dubium aequale sit, res aequaliter inter illos est dividenda; si vero dubium sit inaequale, juxta dubii proportionem dividenda videtur. Quod si res dividi nequeat, vendenda est ut dividatur pretium; vel ex consensu partium est concedenda uni, qui obligetur ad jus unicuique caeterorum reddendum; aut etiam in sortes conjicienda, ut ei tribuatur cui fortuna favebit. (*Lacroix*, n. 566. — *Sanchez*, *Decal.* l. 2. c. 23. n. 173. *De Carrière*, n. 1101. *et alii.*) 3° Si dubites an antecessor tuus bona legitimo titulo possederit, potes, re perpensa, et perseverante dubio, haereditatem nihilominus accipere et retinere, dummodo constet eum bona fide possedisse. Etenim, si axioma *in dubio melior est conditio possidentis* favet antecessori tuo, etiam et tibi successori favet: nam in hoc casu applicandum est principium possessoris dubiae fidei, qui possessionem bona fide incepit, siquidem antecessor et successor unicam personam moralem ex jure efficiunt. 4° In dubio an aliquis possessionem bona vel mala fide inceperit, prae-

sumendum est in favorem possessoris; quia delicta non praesumuntur, sed probari debent. Attamen, si quis reperiatur actu in mala fide, et dubitetur an inceperit cum hac fide mala possidere, praesumi debet eum malae fidei ab initio fuisse, quia *semel malus*, *semper praesumitur esse malus*, juxta reg. juris 8 in 6. (*Ita Lacroix*, n. 567. — *Lugo*, D. 18. n. 16.)

ARTICULUS II.

DE INJUSTA DAMNIFICATIONE.

631. — Duplex distinguitur culpa quacum actio damnificans fieri potest, nempe culpa *theologica* et culpa *juridica*. — Culpa *theologica* sic dicta, quia a theologis pro foro conscientiae spectatur, ea est, quae includit offensam Dei, id est peccatum formale, sive mortale, sive veniale. — Culpa vero *juridica* est omissio diligentiae, ex qua alteri damnum provenit, et quam jura imputant, sive ea sit formale peccatum, sive non. (*S. Ligor.* n. 549.)

Culpa autem juridica ex communi interpretatione juris Romani est vel lata, vel levis, vel levissima. Culpa *lata* est omissio diligentiae quam adhibere solent homines prudentes in similibus negotiis. *Levis* est omissio diligentiae quam adhibere solent homines prudentiores et diligentiores. *Levissima* est omissio diligentiae quae adhiberi solet a prudentissimis et diligentissimis. — Sed haec culparum distinctio in jure Gallico non commemoratur; imo ex juris mente non videtur admittenda, ut constat praecipue ex *Art.* 1137. (1)

(1) Non admittitur a *C. A.* hujusmodi distinctio, sed ex nonnullis ipsius paragraphis eruitur culpam juridicam (in sensu theologorum) esse omissionem diligentiae, quae vel in contractu requiritur a lege, vel quae propria sit publicae alicujus artis, vel officii, sive cum peccato conjungatur, sive a peccato sit immunis. Hinc ex. gr. commodatarius habetur reus culpae juridicae, si ipse rem commodatam tuta conscientia alteri commodaverit, et interim pereat: idem dicas de depositario, si ipse certus restituendi quocumque tempore repetatur depositum, eo utens deperdiderit: ita et peritus arte reus culpae juridicae censetur, si ipse remunerationem accipiens, etiam non voluntario errore, consilium dederit nocivum in iis, quae suae sunt artis, vel scientiae. (Vide *C. A.* 1293 et seq., et de jure indemnisationis atque de contractibus.)

Principia:

632. — I. Injustus damnificator restituere tenetur: 1° Totum aequivalens rei damnificatae; v. gr., si quis domum alterius culpabiliter incendat, integrum ejus pretium domino rependere debet. — 2° Totum aequivalens damnis praevisis praeter rei damnificationem, si quae ex ea provenerint. Sic, v. gr., si opifex solitam operam aliquo tempore omittere cogatur ex eo quod instrumentum ei necessarium destruxeris, illum de lucro cessante teneris compensare.

Hujusce principii ratio patet ex dictis n. 532 et 605. Etenim dominus laesus *omnino indemnis* fieri debet. Ad hoc autem non satis est si damnificator intrinsecum pro re pretium ei solvat, si ille alia detrimenta ex privatione rei suae passus fuerit, siquidem non recuperaret id omne quod ex injusta damnificatione amisit. Neque id obstat quod nullum damnificatori commodum ex damno obvenerit; nam tota restitutionis ratio non ex utilitate de aliena re percepta, sed ex damno illato petenda est.

633. — II. Ut actio damnificans obligationem restitutionis inducat, de jure naturali requiritur ut triplex conditio concurrat, nempe: ut sit injusta, causa damni efficax, et theologice culpabilis: scilicet ut sit injusta *vere*, *efficaciter*, et *formaliter*.

1° *Injusta.* Obligatio enim restitutionis necessario supponit jus strictum alterius violatum. Jus autem strictum violari nequit, nisi per actionem injustam, seu justitiae commutativae oppositam, juxta dicta supra n. 532, etc. 2° *Causa damni efficax:* scilicet: 1° ut actio *per se* influat in damnum, ita ut hoc inde vere consequi censeatur; 2° ut tali agenti possit imputari: ratio utriusque perspicua est. Actio namque imputari nemini potest, nisi sit ipsius propria; nec potest detrimentum actionis in aliquem conferri, nisi ejus actio causa fuerit detrimenti vera et efficax. 3° *Theologice culpabilis.* Etenim dari non potest restituendi obligatio in foro conscientiae, nisi in eodem foro injuria commissa fuerit; siquidem conscientia ligari nequit obligatione reparandi injuriam quam ipsa non intulit; secus enim dormientes et amentes, si

damnum quodpiam intulerint, ad restituendum etiam tenerentur, quod absurdum est. Porro nulla est injuria in foro interno ratione damnificationis, ubi nulla est culpa theologica; ad injuriam enim requiritur intentio nocendi saltem indirecta, seu praevisio damni injusti, saltem *in confuso*. Ergo, etc. (*H. A.* n. 39. 41. *S. Lig.* n. 551 et seq.)

634. — III. Datur tamen obligatio restituendi in conscientia ex culpa mere juridica post sententiam judicis. Etenim parendum est sententiae judicis justae; secus leges securitati publicae non providerent et inanes forent. Porro, sententia de qua agitur est justa, nisi in falsa praesumptione facti innitatur, quod est extra hypothesim. Lex enim illa fertur pro bono communi, siquidem tendit ad homines cautiores reddendos, ne aliis damnum inferant, nec non ad pacem in republica servandam. Insuper, ante omnem eventum omnibus civibus aeque favet. Nemo igitur de ea conqueri potest; ergo, etc. (*Ita communiter.* — *Billuart*, diss. 8. art. 4. — *S. Lig.* n. 554.)

Dixi, nisi sententia *innitatur in falsa facti praesumptione.* Lex enim semper supponit factum, et quidem aliquam culpam juridicam, seu negligentiam, id est, aliquem advertentiae defectum, licet fortassis omni prorsus culpa in foro interno careat. Si autem factum ipsum sit falsum, sententia judicis evadit injusta, nec obligationem ullam inducere potest. Sic adigi non potes ad restitutionem pro damno quod ne *materialiter* quidem intulisti. (*De Leg.* n. 102.)

Quaesita:

Quaer. 1° An requiratur culpa theologica ad inducendam restitutionis obligationem pro damno rei alienae ex *contractu* detentae?

R. Duplex sententia probabilis.

I^a^ Sententia quae *probabilior* apparet, *affirmat absolute* requiri culpam theologicam. Ratio est, quia non sufficit culpa mere juridica ad obligationem in conscientia inducendam, ut constat ex dictis supra in principio II., nisi speciale pactum intercesserit. Porro de hujusmodi pacto nullatenus constat; imo non praesumitur contrahentem voluisse in conscientia sub gravi tantam suscipere obligationem cum sola culpa juridica. (*Ita Lugo*, n. 106. — *Lacroix*, n. 177. — *Roncaglia*, et hanc sententiam vocat valde probabilem *S. Lig.* n. 554.)

II^a^ Sententia negat opus esse theologica culpa, ut quis oneri subsit restitutionis, si casum excipias in quo contractus cedit in solam utilitatem illius qui rem tradit, ut in deposito, etc. Ratio est quia cum res aliena alicui conceditur in ejus utilitatem, aequitas postulat ut eam valde diligenter custodiat. Unde videtur intercedere in hoc casu pactum implicitum, quo rei detentor se obligat ad eam speciali cura custodiendam, vel ad reparandum detrimentum, quod ex omissione illius curae res illa subire posset. (*Antoine*, quaest. 5. — *Concina*, c. 5. — *Collet*, c. 2. art. 4., etc.)

635. — *Quaer.* 2° An requiratur culpa theologica ad restitutionis obligationem ob damnum alteri illatum in officio implendo, seu in *quasi-contractu* servando? v. gr., si medicus ex errore inculpabili remedium nocivum aegroto praebeat?

R. Affirm. probabilius, ut in quaesito praecedenti. Ratio est, quia non potest probari obligatio restituendi ob culpam mere juridicam in officio, seu in quasi contractu, neque ex jure naturali, neque ex lege positiva, neque ex partium conventione. — 2° Quia talis obligatio esset nociva bono publico: inde enim fieret ut viri probi et timorati a suscipiendis aliorum negotiis, nec non ab officiis publicis arcerentur. (*S. Lig.* n. 555. — *Billuart*, art. 7. — *Lacroix*, n. 184., et ipse *Antoine*, quaest. 4.)

636. — *Quaer.* 3° An teneatur ad restitutionem qui inculpabiliter quidem causam damni posuit, sed postea non illud impedivit, licet impedire posset?

R. Affirm. Ratio est, quia quisque tenetur ex justitia impedire, si potest sine magno incommodo, ne actio sua proximo noceat; ergo etiam tenetur impedire ne malum ex actione sua secutum perseveret. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 564.)

Hinc, 1° qui inculpabiliter subjecit ignem domui alienae, quando advertit ad incendii periculum, ex justitia illud impedire tenetur, si possit. — 2° Pariter pharmacopola, qui venenum pro medicamento ex errore vendidit, ex justitia emptorem monere debet. — 3° Item, qui

ex errore aliquid grave contra famam alterius dixit, tenetur postea, cognito errore, illum corrigere: et ni faciat, peccat graviter, et obligatur ad reparationem omnium damnorum, quae ex hoc proveniunt.

637. — *Quaer.* 4° An reparari debeat damnum sequens ex causa culpabiliter quidem posita, sed jam retractata quando damnum infertur?

R. Affirm., saltem si damnum illud fuerit determinatum, et in specie praecognitum. Sic, v. gr., si quis voluntarie alteri venenum propinaverit, et postea ejus effectum impedire non possit, damna ex homicidio provenientia reparare tenebitur. Ratio est, quia ille qui posuit causam damni semper pergit efficaciter in illud influere. (*Ita communiter.*)

Quaer. 5° An reparari debeat damnum *per accidens* quidem, sed vacando operi illicito, vel etiam injusto, illatum?

R. Neg. quoad utrumque, quia damnum illud nequit dici voluntarium, cum non fuerit praevisum nec in confuso. (*Ita communiter.* — *Vogler*, n. 170. — *Lugo.* — *Lessius* — *H. A.* n. 39.)

638. — *Quaer.* 6° An tenearis reparare damnum quod alicui ex errore intulisti, dum alteri nocere intenderes, v. gr., si incendas domum Caji quia putas esse domum Titii inimici tui?

R. Affirmandum videtur. In eo enim casu adsunt omnes conditiones requisitae ad restitutionem urgendam; scilicet actio injusta, causa damni efficax, et culpa theologica. Nec dicas actionem tuam non esse injustam relate ad Cajum cujus damnum noluisti; nam rem talem, omnino determinatam destruere intendebas; porro eam destruendo suscepisti onus eamdem reparandi. Nihil enim refert cujusnam sit; nam quaestio non est de *nomine, sed de re.* Error igitur non afficit actus *substantiam*, sed quid mere *accidentale.* (*Vogler*, n. 202. — *Bonacina.* — *Sanchez. Busemb.*, etc.)

Nonnulli tamen negant, et quidem gravissimi Theologi, praeter *S. Lig.* n. 629, nempe *Lugo*, — *Lacroix* etc. Ratio eorum est, quia actio non fuit voluntaria erga damnificatum, cum processerit ex inculpabili ignorantia juris ejus. Sed haec sententia intrinsece sat probabilis mihi non apparet.

639. — *Quaer.* 7° Ad quid teneatur ille qui damnum grave quidem intulit, sed cum culpa levi, v. gr., defectu advertentiae, etc.?

R. Probabilius ad nihil omnino tenetur. Etenim obligari non potest neque sub gravi, neque sub levi. 1° Non *sub gravi;* gravis enim obligatio cum culpa levi proportionem non habet; 2° neque sub *levi;* quia levis obligatio non habet proportionem cum re gravi. (*Ita S. Lig.* n. 552. — *Lugo*, n. 56. — *Vogler*, n. 109. — *Lessius.* — *Roncaglia*, etc.)

Alii tamen eum obligant ad totum damnum sub gravi reparandum. — Alii ad totum quidem, sed sub levi. — Alii tandem ad aliquam partem tantum juxta culpae proportionem. Sed maxima incommoda hae sententiae videntur inducere.

640. — *Quaer.* 8° An qui grave damnum intulit per plures culpas veniales deliberate commissas, teneatur sub gravi totum illud damnum reparare?

R. 1° *Affirm.*, si damnum illatum est *eidem personae*, licet graviter non peccaverit. Ratio est, quia damnificator tenetur reparare totum damnum voluntarie et libere commissum. — 2° *Neg.* autem *probabilius*, si damna minuta diversis personis illata fuerint. Ratio, quia ex una parte nemo grave damnum patitur, et ex alia damnificator re aliena non ditescit.

641. — *Quaer.* 9° An existimans ex errore invincibili damnum a se illatum multo minus esse ac revera est, teneatur ad totum illud restituendum, si postea verum pretium agnoscat; v. gr., si quis projiciat in mare gemmam alterius valentem 100, dum credit eam 10 tantum valere?

R. Probabiliter tantum tenetur ad restituendum pro rata damni cogniti, quia non censetur volitum damnum quod non est cognitum, seu invincibiliter ignoratum. (*S. Lig.* n. 613. — *Elbel*, n. 90. — *Vogler*, n. 189. — *De Carrière*, n. 1151., contra *plures.*)

In praxi tamen plerumque dabitur obligatio reparandi totum damnum, quia plerumque in simili casu est totum voluntarium, saltem in confuso, ob suspicionem pretii majoris.

Quaer. 10° An dominus teneatur reparare damnum per ejus animalia proximo illatum?

R. 1° *Affirm.*, si ex culpa theologica in animalia invigilare neglexerit. Quisque enim de jure naturali tenetur animalia sua diligenter custodire, ne damnum aliis inferant.

R. 2° Seclusa vero culpa theologica, non tenetur quidem ante judicis sententiam, ut patet ex principio II.; bene vero, prolata sententia, ut ex principio III. constat.

642. — *Quaer.* 11° An teneatur ad restitutionem ille qui pravo suo exemplo alios ad damnum inferendum induxit, si praeviderit pravi exempli efficaciam?

R. Iª Sententia *probabilior negat*, quia ille, qui dat pravum exemplum, non est causa damni, sed mera occasio. (*S. Lig.* n. 537. — *Salm.; Layman*, *Sanchez*, etc.)

IIª Sententia *affirmat*, quia praebens malum exemplum cum praevisione contagionis, est vere et proprie causa efficax damni. (*Billuart*, *Antoine*, *Cuniliati*, etc.)

643. — *Quaer.* 12° An teneatur ad restitutionem qui dubitat an damnum evenerit ex sua actione?

R. 1° Si dubium versetur circa existentiam damni, probabilius ad nihil tenetur, modo, facta diligenti inquisitione, dubium perseveret. Ratio est, quia, cum factum damni non sit certum, non potest fundare obligationem certam illud reparandi. Constat ex hoc principio: *non est imponenda obligatio nisi de ea certo constet.* — Item ex hoc alio principio: *factum non praesumitur, sed probari debet. (Ita S. Lig.* n. 562. — *Lacroix*, n. 574. — *Vogler*, n. 73., et *alii communius* contra *alios.)*

R. 2° Si dubium versetur circa influxum actionis in damnum quod certo evenit, crescit difficultas, et acriter controvertitur. Hinc etiam duplex sententia *probabilis* iisdem fere rationibus innixa. (*Ita S. Lig.* ibid., etc.)

Videtur tamen urgenda restitutio, quoties certo constat de damno illato, et dubium est qualis fuerit damnificator inter plures qui eodem modo actionem damnificativam posuerunt. Repugnat enim innocentem debere certo pati ex eo quod non certo constet utrum uni aut alteri damnum sit imputandum. Sic duo homines simul in tertium explodentes obligandi sunt pro rata ad compensanda damna ex mutilatione vel occisione provenientia, quamvis compertum sit eum ab alterutro tantum laesum fuisse. (Vide *S. Lig.* n. 658.)

644. — *Quaer.* 13° An tenearis reparare damnum alicui obveniens occasione injustae actionis tuae? v. gr., si furatus fueris et furtum ipsi imputetur.

R. 1° *Neg.* certo, si damnum illud eveniens non praevideris. Est ratio patens ex dictis supra in principio II.

R. 2° *Neg.* etiam *probabilius*, licet damnum hoc praevideris. Ratio est, quia actio tua posita cum sola damni praevisione non est illius causa *per se*, sed tantum *per accidens* habenda est. Constat etiam ex II. principio. — Excipe casum in quo tales fuerint circumstantiae ut inter eas et gravem de altero suspicionem vera daretur connexio. (*S. Lig.* n. 635. *Lessius*, *Lacroix* etc., contra *plures*.)

R. 3° Imo probabiliter etiam negandum est, licet de industria egeris, ut actio tua ipsi imputetur, quia semper haec actio est tantum causa damni *per accidens*, et non *per se;* non enim in illud ex natura sua efficaciter influxit. Prava enim intentio non efficit, ut injustum sit illud opus quod ex se respectu tertii injustum non est. Excipiendus tamen est casus in quo ratione adjunctorum gravissima suspicio alterius accusandi subesset, v. gr., si vestibus ejus induaris ad homicidium patrandum, et has sanguine foedatas projicias, etc. (*S. Lig.* n. 636. — *Lessius*, — *Vogler*, contra *plures*.)

645. — *Quaer.* 14° An teneatur ad restitutionem iniquus distributor officiorum?

R. 1° *Probabilius* ad nihil tenetur erga dignum praetermissum, secluso casu concursus; quia nullius jus strictum violavit. (*S. Lig.* l. 4. n. 106. — *Vogler*, n. 241., et *alii communiter*.)

R. 2° Tenetur certo erga societatem ratione electionis *indigni* de omnibus damnis ex hoc provenientibus. Ratio est, quia censetur adesse pactum strictae justitiae inter societatem et electorem, vi cujus iste adstringitur ad non eligendos

ministros indignos. (*Ita communiter.* — *Vogler*, ibid. — *H. A.* Tract. 13. n. 37.)

Probabilius autem ad nihil tenetur ratione electionis minus digni, etsi graviter peccare possit. Ratio est, quia non censetur societas electores obligasse tam rigoroso titulo, nempe *justitiae commutativae*, ad digniores eligendos. (*Vogler*, n. 243. — *Lugo*, etc. — *H. A.* ibid.)

646. — *Quaer.* 15° An teneatur ad restitutionem qui alium impedivit a consecutione alicujus boni vel beneficii?

R. 1° *Affirm.*, si proximus habeat jus strictum ad rem consequendam, v. gr., in casu concursus.

R. 2° Si proximus non habeat jus strictum ad rem obtinendam, distinguendum est: 1° affirmandum, si *mediis injustis* impediatur, v. gr., *vi*, *fraude*, *calumnia*, *metu*, etc...; 2° negandum vero, si impediatur *mediis in se justis*, v. gr., *suasione*, *precibus*, etc. Ratio est, quia nullum jus alterius tunc violatur, nec *in se*, nec *in mediis*. (*Ita communiter.* — *H. A.* n. 61.)

647. — *Quaer.* 16° An tenearis ad restitutionem, si ex mala intentione, v. gr., ex odio, seclusis tamen mediis de se injustis, avertas alium a consecutione boni ad quod jus strictum non habet?

R. Neg. probabilius. Ratio est, quia nulla est injuria proximo illata. Etenim ad injuriam non sufficit mala intentio, sed requiritur actio externa quae vera et efficax causa damni injusti sit. (*S. Ligor.* n. 584. — *Elbel*, n. 108. — *Antoine* quaest. 15., et *alii communius* contra *plures.*)

Casus :

1° *Didacus* famulus vas crystallinum domini valde pretiosum sub nocte reponit in angulo domus qua nemo erat proxime transiturus, intendens illud summo mane in tuto loco collocare. Sed *Basilius* hac eadem nocte domum sine lumine ingreditur, in vas offendit, illudque frangit. Quid juris? — *R.* Nec *Didacus*, nec *Basilius* ad restitutionem tenetur, quia ex utriusque parte exulat culpa theologica; neuter enim cogitavit de damno vel ejus periculo. Imo nec tenetur alteruter, si aliquod valde remotum periculum praevidisset, quia in moralibus non attenditur ad meram possibilitatem. (*Vogler*, n. 177., et *alii communiter.*)

2° *Quirinus* pannum furari intendens officinam de nocte ingreditur, lumen accendit, adhibita diligentia ad omne periculum incendii vitandum, sed inopinato casu, candela in paleas dejicitur, et brevi tota officina incenditur, vixque arrepta fuga incolumis fur evadit. Quid de *Quirino?* — *R.* Ad nihil tenetur, quia minime periculum praevidit. Imo, nec tenetur de panno quem furari voluit, etiamsi hunc apprehendisset; quia etiam illud damnum est involuntarium; nec apprehensio panni est causa damni, nec gestatio candelae proximum periculum incendii, adhibita sufficienti cautela, creabat. Si tamen pannum non tantum apprehendisset fur, sed furtum consummasset illum e potestate et custodia domini subducendo, quando casu, v. gr., candela accensa, comburitur, de illo teneretur, sicut dicitur de qualibet re furtiva quae casu fortuito apud furem perit. (*Ita Lugo*, D. 18. n. 88. — *Vogler*, n. 178. — *Lacroix*, n. 165 et seq. — *Reuter*, n. 320., etc.)

3° *Pomponius* animo vindictae impulsus, dum a nemine cerneretur, fistulam ferream explosit in capram *Mauri* in praedio domini placide pascentem; sed loco caprae illaesae attigit et occidit vaccam *Marini* post sepem, ipso prorsus ignorante, jacentem. Ad quid obligandus sit *Pomponius?* — *R.* Ad nihil. Etenim non tenetur ad quidpiam pro capra intenta, cum illaesa maneat; nec pro vacca, cum illius damnum nullatenus fuerit praevisum. Quid autem si vacca ad eumdem dominum pertineat? Crescit difficultas, siquidem damnificator eidem damnum inferre vere intendit. Quamvis enim non destruat talem rem specialiter intentam, cum in genere tali inimico nocere velit, actio damnificativa quam ponit eidem formaliter injuriosa videtur. Attamen, stando in rigore principiorum, adhuc probabilius excusari potest, si nullatenus, ne in confuso quidem, hoc aliud damnum praeviderit. Dici enim potest mere per accidens illud evenisse; nec prava intentio eidem nocendi facit ut res prorsus ignorata damnificaretur. Secus tamen si volens generatim inimico nocere quantum posset, varia objecta damnificanda aliquatenus in confuso cognoverit.

4° *Sidonius* videns *Justinum* praetereuntem, putansque esse *Titium*, dicit sociis: En, iste non est scrupulosorum *primipilus?* ... Sed est homo nihili, fur, fornicator et bibulus. *Quaer.* quid *Sidonius* detecto errore? — *R.* Se retractare debet coram iisdem sociis, quamvis involuntarie in *Justinum* haec dixerit, et ni faciat, omnia damna, quae ex diffamatione sunt subsecuta, reparare tenebitur. (*Reuter*, n. 320, in fine, et *alii communiter.*)

5° *Babinus Rogerium* moribundum iterata prece et blanditiis, seclusa tamen omni fallacia, inducit ad lacerandum testamentum in favorem *Pauli* jam conditum, ut ipse vel amicus, aut consanguineus haeres constituatur. Determinatur autem ad id agendum, praeter quam proprio vel amici commodo, ex inveterato odio quod contra *Paulum* fovet. An injustitiae reus sit *Babinus?* — Nequaquam. Etenim, licet propter odium graviter contra caritatem peccaverit, non tamen justitiae virtutem videtur laesisse: quia nullum jus illius strictum violavit. Idem dicendum foret si quis ex odio avertisset testatorem a constituendo *Paulo* haerede, ut alius quilibet ejus loco constitueretur. (*Elbel*, n. 115. — *Antoine*, c. 4. q. 15.)

ARTICULUS III.

DE INJUSTA COOPERATIONE.

Cooperatio ad damnum proximi novem modis fieri potest, quorum sex priores sunt positivi, et tres posteriores negativi. Omnes sequentibus versibus continentur:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

De singulis seorsim breviter dicendum est.

§. I.

De Jubente.

648. — *Jubens* seu *mandans* dicitur ille qui tanquam dominus agit, quique per vim et metum moraliter cogit mandatarium ad agendum.

Principia:

1° Jubens tenetur ad reparandum omne damnum imperatum et ex vi mandati illatum; secus autem si damnum nomine suo factum solum approbet. Ratio est, quia in priori casu, non vero in posteriori, efficaciter in damnum influit. (*S. Lig.* n. 558.) 2° Jubens etiam tenetur *per se* ad restitutionem damnorum quae ob executionem mandati mandatario obveniunt, si ea aliquo modo praeviderit; quia jubendo censetur in se suscipere obligationem mandatarium indemnem faciendi.

Quaesita:

649. — *Quaer.* 1° An teneatur ad restitutionem mandans, si mandatum revocaverit antequam damnum fuerit illatum?

R. Neg., si revocatio innotescat mandatario ante executionem mandati; secus autem si nullatenus, aut tardius innotescat; quia in priori casu non influit in damnum; secus in altero. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 2° An mandans teneatur reparare damna quae causavit executor excedendo mandati limites?

R. Neg.; quia excessus ille non ex efficacia mandati fluit, sed ex sola voluntate mandatarii, ac proinde ipsi unice tribuendus est. (*Lacroix*, n. 26. — *Billuart*, etc.)

Quaer. 3° An mandans teneatur reparare damnum quod executor ex errore invincibili alteri intulit?

R. Neg., quia vera damni causa est error mandatarii. (*Ita Vogler*, n. 279., et *alii communiter.*)

Resolves:

650. — 1° Mandans ad nihil tenetur, si tempestive mandatum revocaverit, licet mandatarius, ad mercedem promissam accipiendam, finxerit se revocationem ante damnum illatum non accepisse. (*Lugo*, Disp. 19. *de Just.* n. 24.) 2° Si videns aliquem paratum ad damnum alteri inferendum ut tibi obsecundet, non contradicas, damnum reparare teneris, modo executor noverit suum propositum tibi plane notum fuisse. Secus autem dicendum est, si, te inscio, vel ipso ignorante te scire, ad tibi obsequendum damnum inferat. 3° Si constet mandati revocationem non fuisse auditam vel intellectam a mandatario ob surditatem vel distractionem, mandans ad restitutionem adhuc tenetur; quia effectus sequitur dependenter a priori mandato. Eadem ratio tenet, si mandans litteras revocantes mandatum

mittat, et hae casu aliquo intercipiantur. (*Lugo.* — *Vogler* n. 273-277.)

§. II.
De Consulente.

Principia:

651. — I. Consulens peccat contra justitiam, quoties sciens et volens praebet iniquum consilium, quo alter efficaciter inducitur ad damnum injuste inferendum; quia damnum est ipsi imputabile. Constat etiam ex propositione 39ª ab *Innoc. XI.* damnata quae sic jacet: *Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.*

II. Consulens qui, etiam bona fide, dedit damnosum consilium, cognita veritate, tenetur illud retractare, et quidem ex justitia, si absque magno incommodo facere possit. Sequitur ex supra dictis de injusto damnificatore. (*Vogler*, etc.)

III. Consulens vero non tenetur ad restitutionem, si executor absque illo consilio aeque bene et eodem modo damnum fuisset illaturus; quia tunc consilium non efficaciter in damnum influxit. Secus si executor etiam a consilio motus fuerit, quia tunc vere est efficax concausa damni. (*S. Lig.* n. 561.)

Quaesita:

652. — *Quaer.* 1° An teneatur ad restitutionem consulens qui consilium suum revocat ante executionem damni?

R. 1° *Neg.*, si consilium fuerit nudum, id est simplex, quia per revocationem tollitur tota vis consilii. *(Ita communiter.)*

R. 2° Si consulens etiam modum vel motivum damni exequendi insinuavit, *controvertitur.* Probabilius affirmative, quia licet revocatur consilium, tamen motivum et modus semper pergunt movere. (*S. Lig.* n. 559., qui tamen contrariam sententiam probabilem vocat.)

Quaer. 2° An teneatur ad restitutionem cousulens minus malum ad majus avertendum?

R. Neg., si agatur de eadem persona; secus, regulariter loquendo, si de alia de qua damnificator non cogitabat, quia haec est rationabiliter invita; non autem prior. (*Ita communiter.* — Vide *S. Lig.* n. 565.)

653. — *Quaer.* 3° An consulens *scienter* malum alteri teneatur etiam de damnis quae hic passus est exequendo pravum consilium?

R. Neg. per se. Ratio est, quia ipsi nullam intulit injuriam, cum nulla injuria *scienti* et *volenti* fiat. Differt enim consulens a mandante in hoc quod hic censeatur vim aliquam inferre executori, non vero alter. — Secus tamen, si consulens adeo executorem circumveniret fraudibus vel sophismatibus, ut hic ad consilii iniquitatem non adverterit.

Quaer. 4° An consulens tantum modum injustae actionis teneatur ad restitutionem?

R. Neg. probabilius, si modus sit mere accidentalis, ut sunt communiter circumstantiae temporis, loci, medii. Secus autem si modus aliquatenus redundet in substantiam, v. gr., si actum augeat, mutet, etc. (*S. Lig.* n. 563.)

Quaer. 5° An teneatur ad restitutionem suadens ut damnum citius inferatur?

R. Neg., si certus sit alterum esse ad malum determinatum, nec pravum animum esse mutaturum; secus in alia hypothesi. (*S. Lig.* n. 563., etc.)

654. — *Quaer.* 6° An vel quomodo teneatur ad restitutionem dans consilium *doctrinale* ex ignorantia graviter culpabili?

R. 1° Si dans consilium, id agat ex suo statu vel officio, v. gr., advocatus, medicus, confessarius, etc., tenetur ad restitutionem de damno injusto, quod ex suo consilio sequitur, sive erga petentem consilium, sive erga illum contra quem datur. Ratio est, quia societas jus habet ut ille scientiam habeat muneri suo convenientem. *(Ita communiter.)*

R. 2° Si consulens non sit talis persona, quae ratione muneris vel status sui peritiam prae se ferat: 1° non tenetur erga petentem consilium nisi ex consilio doloso, seu, nisi affectet magnam peritiam qua caret; 2° Obligatur tamen erga tertiam personam quae inde damnum patitur, si ipse propriam imperitiam noverit et damnum secuturum saltem in confuso praeviderit. (*S. Lig.* n. 564. — *Billuart*, et *alii communiter.*)

Resolves:

655. — 1° Mulieres, plebeji et alii generatim quorum nota est insufficientia, nec

peritiam dolose affectant, restituere non tenentur erga eos qui consilium petunt. Attamen tenentur erga alios quibus ex ipsorum consilio damnum illatum est: quia rei sunt temeraria dando consilia in iis quae ignorant, et sic se exponendo periculo innocentem invitum laedendi. (*S. Lig.* ibid.) 2° Si suasione vel hortatu causa fueris ut majus damnum inferretur quam alioquin illatum esset, teneris tantum de damni excessu. Unde, si furi *per se* parato ad surripiendum 100 aureos persuasisti ut 200 surriperet, probabilius contrahis tantum obligationem 100 restituendi. 3° Si duo simul consulant Petro furtum, et eorum consilio inductus hic furetur, uterque tenetur ad restitutionem; nam licet, altero tantum consulente, Petrus furatus fuisset, de facto tamen uterque consilio influxit, et uterque consulens causa fuit furti. (*S. Lig.* n. 561. — *Lugo*, Disp. 19. *De Just.* n. 2 et seq.) 4° Qui Cajo ad rem Sempronii furandam determinato ostendit ubi jaceat res illa vel qua via possit adiri, tenetur ad restitutionem, si Cajus neutrum *per se* detegere potuisset, vel detecturus fuisset. Sequitur ex dictis *quaer.* 1°. 5° Si fur jubeat ostendi thesaurum meum, et ego ostendam thesaurum alterius, teneor restituere, quia sum causa damni; fur enim non habet determinatam voluntatem ad thesaurum alterius surripiendum. (Vide *S. Lig.* n. 565.)

§. II.

De Consentiente.

Principia:

656. — I. Consentiens ad restitutionem tenetur quotiescumque scienter ac libere emittit suffragium vel sententiam, ex quibus directe pendet violatio juris alterius, id est, quoties dat consensum efficacem in damnum seu injuriam proximi. Dixi, *consensum efficacem;* quia secus statuendum foret, si consensus efficaciter in injuriam non influeret. Sic non teneretur ad restitutionem ille qui affective quidem, sed non effective in nocumento alicui inferendo consentiret, nec ille qui, seclusis fraude aut pacto speciali, alium a consecutione boni, ad quod nullum jus haberet, per suffragium impediret.

II. Non tenetur de damno qui sententiam aut suffragium prius datum authentice revocat, antequam consummetur nequitia, neque suffragans bona fide ad damnum injustum; hic autem, detecto errore, tenetur ex caritate, imo ex justitia votum suum revocare, si tempus sit adhuc opportunum, nec pro se ipso grave damnum reformidet.

III. Si electores, ad quos spectat conferre beneficia vel officia publica, concursum proponant, et scienter minus dignum eligant, peccant contra justitiam, et damna digniori compensare tenentur. (Vide tamen *H. A.* Tract. 13. n. 37.)

Quaesita:

657. — *Quaer.* 1° An teneatur ad restitutionem consentiens qui dat injustum suffragium, si non desint alia suffragia jam sufficientia ad damnum injustum?

R. 1° Certum est consentientes omnes aeque ad restitutionem teneri si de condicto suffragia dederint, ut patet, cum, inita conspiratione, omnium sit unica actio moralis.

R. 2° Certum est etiam omnes consentientes contrahere obligationem restituendi quando eodem tempore suffragati sunt, quia, cum nullus tunc prior fuerit neque posterior, sententia resultans ex suffragiorum summa, singulis suffragantibus merito tribuitur.

R. 3° Certum quoque est non excusandos esse a restitutione eos qui primi dant suffragium antequam numerus sit completus, etiamsi praevideant non defuturos alios qui consentiant, quia vere influunt in damnum; quamvis enim sine illis esset inferendum, per illos tamen partialiter de facto infertur. (*Ita communiter.* — *Vogler*, n. 302. — *Lugo*, D. 19. n. 17.)

R. 4° Utrum vero, seclusa conspiratione et simultanea suffragiorum collatione, possint excusari a restituendi obligatione ultimi suffragantes, quando jam votorum numerus ad electionem requisitus expletus est, *controvertitur.* Plures graves theologi affirmant, quia ejusmodi suffragatores nullo modo sunt causa damni, cum jam illud sufficienter ab aliis praeparatum ac determinatum fuerit. (*S. Lig.* n. 566. — *Lugo*, n. 22., etc.)

Negant e contra alii; quia cum nun-

quam perfecta censeatur sententia nisi concludatur per omnium suffragiorum collationem, ultimi non secus ac primi in sententiam injustam influunt. Altera haec sententia saltem tenenda videtur quoties suffragia secreto conferuntur, quod communius evenit. Ratio est, quia, dum scrutinium instituitur, primorum suffragia saepe postremo egrediuntur, nec cognoscitur major numerus suffragiorum electioni necessarius antequam ultimorum suffragia cognoscantur. Ergo electio potius ab ultimis quam a primis declaratur.

658. — *Quaer.* 2° An obligationem restituendi contrahat ille qui suffragium non tulit, cum ferre potuisset?

R. 1° *Neg.*, si suffragium dandum esset in merum favorem aut gratiam illius cujus interest, quia nulla injuria ei infertur.

R. 2° *Affirm.*, si dandum foret ex officio, et ipsius omissio esset causa efficax alicujus gravis damni. *(Lugo*, et *alii communiter.)*

§. IV.

De Palpone.

659. — *Palpo* dicitur qui laudando, adulando, vituperando movet alium ad damnificandum.

De palpone haec tenenda:

1° Qui induxit alium ad damnum inferendum proponendo laudem vel ignominiae fugam ex facinore secuturam tenetur de damnis. Talis enim cooperatio se habet instar consilii, proponendo nempe agendi motiva de se communiter efficacia. 2° Qui homini injuria affecto ita repraesentant hujus injuriae magnitudinem, ut ille commotus vindictam sumat, ad restituendum tenentur, modo saltem animadverterint probabiliter secuturum esse damnum. 3° Non tenetur autem ad restitutionem qui facinus jam patratum approbat vel ratum habet, nisi causa sit cur non fiat restitutio aut nova damna inferantur. (*S. Lig.* n. 567.)

§. V.

De recursu, seu de receptante, vel recursum praebente.

Sic tenebis:

660. — 1° Receptans qui scienter ac libere latroni praebet assecurationem, tenetur de damnis exinde provenientibus. Sic enim agendo furis voluntatem in proposito vel non restituendi vel iterum furandi efficaciter ac injuste determinat aut firmiorem efficit. 2° Pariter ad restitutionem tenentur mercatores et praesertim caupones qui accipiunt furta filiorumfamilias, servorum, etc., vel ea occultant, aut etiam saepe sibi vindicant in pretium mercium, compotationum, etc. 3° Inter receptantes computandi non sunt illi, qui amicos vel consanguineos malefactores domi recipiunt; nec illi qui eos sub spe emendationis occultant, vel iis ostendunt viam qua fugere possint, cum ad carcerem vel ad necem quaeruntur. (*S. Lig.* n. 568.)

§. VI.

De participante.

Participans duplex est: alius in praeda; alius in actione damnosa. Hinc, statuenda sunt sequentia.

Principia:

661. — I. Participans in praeda tenetur ad restitutionem partis quam accepit et apud se detinet: patet ex dictis supra ubi de possessore malae fidei.

II. Participians in actione damnosa seu concurrens cum alio, sive immediate, sive mediate ad damnum physice ponendum, tenetur quoque, generatim loquendo, ad restitutionem, quotiescumque cooperatio illius realiter influxit in substantiam damni. Ratio liquet. (*S. Lig.* n. 571.)

III. Quandoque tamen a restitutione excusabitur participans in actione damnosa, praesertim si mediate tantum concurrit, dummodo adsint requisitae conditiones, nempe 1° ut actus non sit intrinsece malus; 2° ut eliciatur ex causa relative gravi; 3° ut bonus effectus a cooperante intentus immediate oriatur a causa bona vel saltem indifferenti. (*Recole dicta de act. hum.* n. 7., et *de caritate* t. 1. n. 236. — *Billuart*, diss. 8. art. 13. — *De Carrière*, n. 1197.)

Quaesita:

662. — *Quaer.* 1° An vel quando licita sit immediata cooperatio ad damnum proximi in materia justitiae?

R. 1° Quoad *damnum vitae*, nunquam licet immediate cooperari etiam ad mor-

tem vitandam; quia nunquam licet occidere directe innocentem, et ipse innocens nunquam potest ad id consensum praebere.

R. 2° Quoad *damnum membrorum*, nunquam pariter licet, etiam ad mortem vitandam, immediate concurrere ad alterius mutilationem, nisi forsan pro avertenda ipsius morte; quia homo non habet dominium perfectum in membra sua, nec tenetur jacturam membrorum pati ad servandam alterius vitam.

R. 3° Quoad *damnum in bonis fortunae*, tres *communiter* admittuntur casus, in quibus ex metu gravi licita est cooperatio, quia dominus censetur consentiens, scilicet: 1° si cooperans possit ac velit damnum reparare; 2° si damnum grave absque cooperante aequaliter et certo ab agente principali inferretur; 3° si damnum sit leve respectu domini; tunc enim ex caritate illud aequo animo ferre debet.

Controvertitur autem an tibi liceat cooperari immediate ad damnum grave proximi ex gravissimo metu, nempe mortis, si damnum reparare non possis aut non velis. — *Negant* multi, quia talis actus videtur intrinsece malus, siquidem laedit jus proximi qui rationabiliter invitus merito supponitur. Etenim non tenetur consentire in hanc cooperationem neque ex justitia, quae non obligat ad vitam alterius cum tanto gravamine proprio servandam, neque ex caritate quae etiam cum tanto incommodo non urget. (*Billuart.*)

Alii tamen *probabiliter affirmant*. Etenim, constitutus in extrema necessitate surripere potest, unde mortem declinet, quia in tali casu omnia bona sunt communia, ut dictum est supra n. 600. Cur igitur ille, cui mors intentaretur, non posset cooperari surreptioni bonorum proximi ad vitam e proximo periculo eripiendam? (*S. Lig.* n. 571. — *Molina*, etc.)

663. — *Quaer.* 2° Quaenam causa requiratur ut licita sit cooperatio mediata in materia justitiae?

R. Licita erit quoties aderunt conditiones requisitae supra in princ. III. indicatae. Difficultas autem non exigua in eo consistit ut determinetur quandonam reperiatur ratio sufficiens ponendi talem cooperationem, seu quando effectus bonus sufficienter compensabit malum. De hoc ex aequo et bono judicandum est. Generatim autem ad sequentes regulas attendere juvabit, scilicet: 1° Tanto major requiritur ratio, quanto major est effectus malus exinde secuturus; 2° tanto major requiritur ratio quanto propinquius causa quae ponitur influit in damnum; 3° major requiritur ratio quando sine tua cooperatione effectus non sequeretur, quam si nihilominus sequeretur. (*S. Lig.* l. 2. n. 63.)

Resolves:

664. — 1° Non peccant contra justitiam fabriferrarii qui indiscriminatim vendunt arma, etsi cognoscant aliquos in genere iis abusuros esse, quia secus commercium prorsus tolleretur. Si vero praevideant in specie praedictis armis esse proxime abusuros, ea vendere non possunt ob ordinarium lucrum, sed requiritur causa gravis, prout major vel minor est spes damnum impediendi. 2° Eximuntur ab omni restitutione atque peccato, qui coacti metu gravis damni obeunt functiones ad damnum praevias, et in ipsum remote tantum influentes, v. gr., scalam applicare, murum conscendentem adjuvare... 3° Facilius adhuc est excusatio si non deessent alii qui bona fide instrumenta ad damnum necessaria suppeditarent. 4° Imo probabilius non peccas, nec ad restitutionem teneris, si pro vitanda morte reddas gladium apud te depositum domino petenti ad alium occidendum, licet occisio illius a gladii hujus traditione pendeat: quia tua vita vitae proximi aequivalet. (*Billuart*, diss. 8. art. 13. §. 6. — *Vogler*, n. 318. — *De Carrière*, n. 1203. et *alii multi*, contradicente tamen *S. Lig.* n. 571. cum aliis.)

§. VII.

De muto, non obstante, non manifestante, seu de cooperatoribus negativis.

Principia:

665. — I. Nemo ratione damni non impediti tenetur ad restitutionem, nisi ex officio illud impedire obligatus fuerit; qui enim non adigitur ad damnum ex officio impediendum, ex sola caritate obligatur, et proinde nullo justitiae vinculo obstringitur.

II. Omnes qui obligantur ex officio impedire damnum alterius, si id ex culpa gravi negligant, ad restituendum tenentur; etenim ex justitia damnum impedire debent. Ergo, si omittant, contra justitiam peccant et proinde ad damna, quae ex omissione subsequuntur, resarcienda obligantur.

III. Ut negative cooperans ad restitutionem teneatur, necesse est ut damnum sine gravi incommodo impedire potuerit, quia nec contractus, nec lex positiva cum tanto onere, ut plurimum saltem, obligare solent. (*S. Lig.* n. 573.)

Quaesita:

666.— *Quaer.* 1° An Confessarius teneatur ad restitutionem si poenitentem suum de restitutione facienda ex gravi negligentia vel ignorantia monere omiserit?

R. Neg. probabilius. Etenim, licet ex officio Confessarius teneatur bene instruere suum poenitentem, ideoque peccet graviter id omittendo quando necessarium est, non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium. Excipe si Confessarii silentium positivae approbationi aequivaleat, v. gr., si interrogatus responsum declinet. (*S. Lig.* n. 578. — *Lugo.* — *Suarez*, et *alii communiter.*)

Quaer. 2° An famuli teneantur ad restitutionem, quando culpabiliter non impediunt damna quae domino suo inferuntur?

R. 1° *Affirm.* ut videtur, si agatur de damno illato ab extraneis. Ratio est, quia eo ipso quod famuli in familiam admittantur, censentur suscipere obligationem eam adversus extraneos defendendi. (*S. Lig.* n. 344. — *Lugo.* — *Vogler*, etc.)

R. 2° *Neg. probabilius*, si agatur de damno illato ab aliis famulis, nisi res ipsis specialiter commissa fuerit; quia non videntur conducti famuli nisi ad laborem et ut familiam ab extraneis defendant. (*S. Lig.* ibid.) Alii tamen non *improbabiliter* dissentiunt.

667. — *Quaer.* 3° An superior teneatur ad reparandum damnum a suis subditis illatum?

R. 1° Quoad *forum externum*, *affirm.*, tum *ex jure Romano* praesertim si de servis et filiis agatur, tum *ex jure Gallico*, (1) in quo expressa mentio fit 1° de patre, et eo defuncto, de matre relate ad filios minores cum ipsis habitantes; 2° de hero vel mandante relate ad famulos aut mandatarios; 3° de institutore et artifice relate ad alumnos. Datur tamen recursus ex parte superioris in damnificantem ad compensationem ab eo requirendam.

R. 2° Quoad *forum internum:* 1° *affirm.*, si ex silentio graviter culpabili superior inferiori animum vel audaciam injecerit, ut patet. — 2° Non tenetur autem quoties culpa theologica deficit. — 3° Nec tenetur *probabiliter* licet damnum non impediendo graviter peccaverit, si nullatenus silentio suo in illud influxerit, cum praecipue agatur de damno quod alteri non subdito illatum est. Ratio est, quia qualitas superioris *per se* non sufficit, ut quis constituatur quasi sponsor de damnis subditorum, nisi ex speciali officio publico ea impedire debeat. (Vide *S. Lig.* n. 578. — *Lugo.* — *D. Gousset*, contra *alios non paucos.*)

Quaer. 4° An custodes non denuntiantes damnificatores teneantur compensare omnia damna et mulctam?

R. Ad 1um *affirm. per se;* quia ad damna impedienda constituuntur; excipe, nisi agatur de rebus levioris momenti pro quibus ex consuetudine et praesumpta domini voluntate sufficit secreta admonitio.

R. Ad 2um *neg. probabilius* ob praxim contrariam cui communis sensus concordat. (*Lugo*, *Lessius*, *Vogler*, etc.) — Idem dicendum de judice non procurante damni compensationem, vel mulctam punitoriam non exigente. (*H. A.* Tract. 13. n. 73.)

CAPUT III.

DE CIRCUMSTANTIIS RESTITUTIONIS.

Praecipuae circumstantiae restitutionis hoc versu habentur:

Quantum restitues? cui? quo ordine? quomodo? quando?

ARTICULUS I.

QUANTUM SIT RESTITUENDUM.

668. — Quantitas restitutionis mensurari debet ex quantitate rei acceptae, vel ex quantitate damni illati, aut influxus in injuriam proximi, ut patet ex dictis.

(1) Vide *C. A.* 1309 et seq.

Cum speciales difficultates de sola *solidaritate* occurrant, de ea solum specialiter agendum est.

De solidaritate.

Definitio: Solidaritas, seu obligatio restituendi *in solidum*, est onus incumbens variis cooperatoribus integrum damnum erga laesum reparandi.

Divisio: Duplex distinguitur solidaritas, scilicet: 1° *absoluta*, quae locum habet quando quis tenetur solus damnum reparare. — 2° *Conditionata*, ex qua singuli cooperatores restituere tenentur pro aliis singulis cooperatoribus deficientibus.

Principia:

669. — I. Quilibet ex cooperatoribus concurrens efficaciter ad damnum, ita ut hoc totum ei moraliter adscribi possit, tenetur ad restitutionem in solidum, seu in integrum, sive absolute, sive conditionate saltem. Ratio est, quia in eo casu, et in eo solo casu, quilibet est causa efficax et injusta totius damni et proinde totum reparare debet. (*Vogler*, n. 342., et *alii communiter.*)

II. Quicumque est causa principalis damni, tenetur restituere in solidum *absolute;* caeteri autem cooperatores aequales, vel causae secundariae *conditionate* tantum tenentur. Ratio est, quia principalis agens, ut mandans, dux, etc..., ipso facto in se suscipit absolute totum onus damni reparandi; cum ipse primario illud inferat, nec utatur aliis nisi velut instrumentis ad proximum damnificandum.

III. Si quis ex cooperatoribus totum damnum reparaverit, alii liberantur ab omni debito erga creditorem; sed ille qui sic restituit recursum habet contra alios damnificatores aeque obligatos. Ratio patet.

Regulae speciales circa solidaritatis obligationem.

670. — I^a^ *Regula.* Teneris *in solidum*, quoties cooperatio tua est causa sufficiens totius damni, v. gr., si plures tecum in eundem hominem sclopetum explodant, et aeque lethaliter vulnerent. (Vide tamen *S. Lig.* n. 579.)

II^a^ *Regula.* Teneris quoque *in solidum*, quoties cooperatio tua est causa necessaria, etsi non sufficiens ad totum damnum inferendum; v. gr., si praebeas suffragium necessarium ad injustam sententiam, vel si adjuves furem ad ascendendum per fenestram, qui secus ascendere non potuisset.

III^a^ *Regula.* Teneris pariter *in solidum*, quoties cooperatio fit ex conspiratione stricta et efficaci, seu qua damnificatores ita se efficaciter ad damnum excitant, ut, singulis non concurrentibus, damnum non eveniret. (*S. Lig.* n. 579. — *Lugo....*)

Quaesita:

671. — *Quaer.* 1° An tenearis *in solidum* in dubio utrum in totum damnum influxeris?

R. Neg. probabilius cum sententia communi, quia onus certum imponi nequit pro incerta obligatione. (*S. Lig.* n. 579., etc.)

Quaer. 2° An tenearis in solidum in dubio utrum alii suam partem pro rata restituerint?

R. Neg. probabilius, si dubium perseveret, facta diligenti inquisitione; quia cooperator non tenetur ad aliud praeter partem suam, nisi in defectu alterius; et si dubium sit de illo defectu, dubium est de obligatione. (*Ronc.* — *Salmant.* etc., contra *plures.*)

Quaer. 3° An detur obligatio restituendi *in solidum*, ubi cooperatio influit quidem in totum damnum rei individuae, sed non est de se sufficiens, nec necessaria, neque procedit ex conspiratione stricta? v. gr., si quatuor asportent trabem quam tres etiam asportassent.

R. Neg., quia cum tota ratio obligationis sit influxus in damnum, non debet esse major quam ipse influxus. (*S. Lig.* n. 579 *[ut probabile].* — *Lugo.* — *Vogler.* — *Sporer*, etc.)

Resolves:

672. — 1° Si apponas ignem simul cum aliis ad domum proximi, teneris ad restitutionem *in solidum*, etiam seclusa stricta conspiratione, licet, te absente, alii nihilominus domum incendissent; quia actio tua est causa sufficiens et efficax totius damni. Contraria sententia dicitur aeque probabilis a *S. Lig. H. A.* n. 55.,

quoties sine tuo concursu damnum etiam evenisset. 2° Si furi, qui propter efficacia motiva jam omnino determinatus est ad furandum, suggeras novum motivum quod stimulum ei addat, non teneris, deficientibus caeteris cooperatoribus, totum damnum resarcire, quia motivum tuum in damni substantiam non influxit. 3° Imo *probabiliter*, nihil refundere debes ex justitia, si tantum inducas alium ut aliquanto citius aut alacrius damnum inferat, ob eamdem rationem.

Nota. In praxi raro expedit rudes obligare ad totum damnum reparandum, licet certo teneantur *in solidum*, quia isti non facile sibi persuadent se teneri ad restituendam partem ab aliis ablatam aut destructam. (*S. Lig.* n. 579.)

ARTICULUS II.

CUI SIT RESTITUENDUM.

673. — 1° Restituendum est domino certo et noto quoties absque nimia difficultate vel alterius injuria fieri potest, quia *res clamat domino*, nec datur causa a restitutione excusans. (*H. A.* n. 64 et seq.) 2° Qui subduxit rem apud alium depositam, vel illi locatam aut commodatam, non domino, sed ipsi possessori restituere debet. Possessor enim sine injuria privari nequit jure custodiae, usus, vel possessionis, nisi ipse consentiat. (*H. A.* ibid.)

Quid autem est agendum si dominus sit dubius, aut incognitus, vel si cognitus sit, et adiri non possit? Haec tenenda videntur:

1° Si dubius sit dominus, diligenti et inutili inquisitione facta, vel dubium est inter paucos, vel inter multos. 1° Si prius, ipsis pro rata restituendum est, vel ad compositionem inducendi sunt domini praesumpti. 2° Si posterius, v. gr., quia aliquis vendens in aliqua civitate defraudavit multos in pondere vel pretio, restitutio facienda est augendo eodem modo pondus vel mensuram, aut pretium minuendo, erga ementes ordinarios qui damnificati praesumuntur. (*H. A.* ibid.) 2° Si dominus sit plane incognitus, vel si, licet cognitus, moraliter tamen neque immediate neque mediate adiri queat, distinguendum est: vel res aliena bona fide acquisita possidetur, vel mala. Si bona, tunc agendum est, ut in rebus nuper amissis quarum dominus inveniri non potest (vide supra n. 566.), et proinde vel in causas pias erogandae, vel a possessore retineri possunt. Si vero mala fide, possessor tali re omnino se exspoliet, in opera pia aut communi bono utilia impendat. Nefas enim est malitiam furi aut malae fidei possessori prodesse. Amplus enim pateret aditus latronibus, si fures ex delicto tam opimum fructum perciperent. (*H. A.* n. 67, 69.)

ARTICULUS III.

QUO ORDINE SIT RESTITUENDUM.

Ordo restitutionis spectari potest tum ex parte eorum qui restituere debent, quando plures in idem damnum cooperati sunt, tum ex parte eorum quibus restituendum est.

§. I.

De ordine restitutionis inter cooperatores.

674. — Ad ordinem restitutionis *in solidum* assignandum, inter cooperatores in damnum alienum, distinguendae sunt causae damnificativae varii generis: 1° *Principales* seu primariae; 2° *secundariae* seu subordinatae; 3° *collaterales* seu aequales. Cooperatores enim in damnum concurrere possunt vel eodem modo seu gradu, vel modo diverso.

Principia:

I. Si omnes *eodem modo* concurrant, singuli aequaliter *in solidum conditionate* restituere debent absque ullo ordine determinato, quia nullus horum majus periculum suscepit.

Dixi, *conditionate*, id est in hypothesi in qua caeteri cooperatores non restituerent, vel nullus in solidum solveret. (*Vogler*, n. 361., etc.)

II. Si *diverso modo* concurrant, distingues iterum; vel enim ex furto, vel ex mero damno restituendum est:

1° Quoad restitutionem *ex furto*. Primo loco tenetur possessor qui rem habet in individuo vel in aequivalenti, vel qui illam injuste consumpsit. — Deinde mandans, vel raptor, si mandans desit. — Tertio tenentur caeteri cooperatores positivi. — Tandem cooperatores negativi. 2° Quoad restitutionem *ex damno*. Tenetur primo mandans ut causa principalis. —

Secundo executor, etiamsi nomine mandantis ageret; quia relate ad alios est causa principalis, juxta communem sententiam; — deinde caeteri cooperatores positivi. — Demum cooperatores negativi. (*Vogler*, *H. A.* n. 60. *S. Lig.* n. 580.)

Resolves:

675. — 1° Ad nihil tenentur causae secundariae, si causa principalis restituerit, aut remissionem debiti obtinuerit; causae enim secundariae tantum tenebantur ex defectu principalis, cujus obligatio sublata est. (*S. Lig.* n. 581.) 2° Si una ex causis minus principalibus restituit, causa principalis tenetur eam indemnem facere, quia minus principalis jus creditoris acquirit. (*S. Lig.* ibid.) 3° Si creditor solvat ab obligatione causam secundariam, non ideo liberatur causa principalis, quia obligatio causae principalis est independens ab obligatione causae secundariae. Imo, nec quia uni e secundariis creditor remittat, ideo liberae sunt aliae causae secundariae ab obligatione suam partem restituendi, nisi condonatio fuerit omnino plena, vel talis merito praesumi possit. (*Lugo*, *Vogler*, *S. Lig.* ibid.) Excipe ex jure Gallico, si debitum sit ex contractu (art. 1285.). 4° Si una ex causis aequaliter obligatis totum debitum restituerit, aliae, in defectu principalis, tenentur singulae cum proportione ei partem suam rependere, quia quisque pro sua culpa luere debet. Quod si unus non posset, aut nollet suam partem restituere, caeteri eam inter se dividere deberent. 5° Consulens vel consentiens non tenetur, *per se*, ante executorem; sed hic prior tenetur, quia executor, deficiente mandante, est causa principalis damni.

§. II.

De ordine restitutionis quoad creditores.

Agendum hic est de solo casu in quo debitor impar est ad omnibus suis creditoribus satisfaciendum: secus enim nullus ordo in debitis solvendis necessario servandus est, ut patet.

Creditores autem sunt: 1° alii *privilegiati*, qui ex legis positivae privilegio jus habent debitum suum ante alios repetendi; 2° alii *hypothecarii* qui, ex titulo *hypothecae* seu *assecurationis* in bonis debitorum fundatae, jus habent solutionem obtinendi statim post creditores privilegiatos; 3° alii *communes*, qui nullo privilegii neque hypothecae beneficio gaudent. (1)

Principia:

676. — I. Ante omnia solvi debent privilegiata debita. Sic ex jure Rom. et Gall. Debita autem privilegiata, ut plurimum, sunt impensae judiciales, et funeris; — stipendia medicorum et famulorum pro anno currente et praecedenti; debita pro cibis, a sex ultimis mensibus. (*C. C.* 2101.)

II. Secundo loco solvendi sunt creditores hypothecarii, servato temporis ordine, juxta regulam 45 juris *in 6.*: *Qui prior est tempore, potior jure.*

III. Demum tertio loco solvi debent debita communia, utpote nullum jus praelationis habentia.

Nota. Ex jure Romano res aliena apud debitorem existens, v. gr., in deposito, locata, etc., ante omnia debita quantumvis privilegiata restitui debet; res enim illa in specie existens *domino clamat.* Item, de re empta ad creditum, non soluto pretio, si adhuc in sua specie extet. — Ex jure autem Gallico res vendita, non soluto pretio, repeti potest intra 8 dies a traditione tantum, sed ejus pretium semper est privilegiatum. (*C. C.* 2102.) [*Verba Auctoris.*]

Quaesita:

677. — *Quaer.* 1° An debita ex delicto sint solvenda ante debita ex contractu?

R. Neg. probabilius, sed praedicta de-

(1) Principia ex Jure Austriaco.

Lex Austriaca (nel Manuale del Regolamento Generale del Processo Civile Austriaco §. 116 e seguenti), ut pauca tantum excerpam, haec statuit: 1° Solvenda sunt debita *realia.* 2° Solvendi sunt creditores *privilegiati;* hinc proprietario res sua mobilis restitui debet; solvendae sunt expensae utiles et necessariae patrocinatori ac administratori substantiae obaeratae. 3° Debita *personalia*, quae in sex abeunt classes. Ad classem *primam* pertinent expensae necessariae funeris, stipendium famulorum ab ultimo triennio; ea quae ex tempore unius anni Medicis, Chirurgis, et Pharmacopolis debentur, etc. Ad *secundam* classem debita rite oppignorata, etc. Ad *tertiam* pupilli, et qui eorum privilegiis gaudent, uxor ratione dotis suae, nisi haec oppignorata fuerit etc. Ad *quartam* omnes creditores non privilegiati etc. Ad *quintam* census, et annuae praestationes, quibus specialis praerogativa haud conceditur. Ad *sextam* denique praeter victum uxori legitime promissum, debita ex titulo gratuito descendentia etc.

Caeterum haec a lege, cessione jam facta, statuuntur; ante cessionem jus naturale sequendi potestas est.

bita solvenda sunt pro rata, quia ex jure constat priora posterioribus non esse necessario praeferenda. (*S. Lig.* n. 688.)

Quaer. 2° An debita ex titulo oneroso solvi debeant ante debita ex titulo gratuito?

R. Affirm., quia, qui gratuito promittit, apponit semper hanc tacitam conditionem: *si commode praestare valeam.* Gratuito enim bona expendere non potest praejudicio creditoris ex delicto vel ex contractu. (*S. Lig.* n. 689. — *Lugo.* — *Lessius.*)

Quaer. 3° An creditores pauperes divitibus praeferri debeant?

R. Neg., nisi sint in extrema necessitate aut etiam in gravi, cum alii creditores in particulari succurrere tenerentur; quia nullum jus praelationis habent; jus enim divitis tam strictum est quam pauperis, cum justitia commutativa ad personas non attendat. (*S. Lig.* n. 691., etc.)

678. — *Quaer.* 4° An praeferendi sint creditores priores posterioribus?

R. Neg. probabilius, quia lex nullam praelationem inter talia debita assignat; et ex jure naturali omnes creditores sunt aequales, cum singuli aeque jus habeant in debitoris personam, quae sola ipsis obligata est, et singulis aeque obnoxia est. Si enim essent obligata bona ipsa debitoris, creditores eorum dominium proprium haberent, nec proinde debitor ea vendere posset, quod falsum est. (*Lessius.* — *Vogler.*)

Affirmant tamen *plures*, quia, ajunt, prior tempore debet etiam esse potior jure. (Ita *Lugo*, — *Salm.*, — et hoc dicit probabilius *S. Lig.* n. 690.)

Quaer. 5° An prius petenti, liceat prius solvere etiamsi tempore posterior sit?

R. 1° *Affirm.*, si juridice petat, quia legitima judicis sententia vim privilegii creditori confert. (*Ita omnes.* — *S. Lig.* n. 692.)

R. 2° *Affirm.*, etiam *probabilius*, si petat extra judicium, quia habet actionem personalem in debitorem, et totum debitum petendo, jus suum prosequitur. (*S. Lig.* n. 692 (ut probabilius), — *Billuart*, — *Lessius*, etc. — Contra *Lugo*, etc.)

Quaer. 6° Utrum debitor, sciens suum statum labilem, etiam non petenti integre satisfacere possit?

R. Neg., quia cum omnes creditores sint jure aequales, nec ullus inter illos jus suum prosequatur, et proinde diligentia neminem potiorem in petendo faciat, postulat aequitas naturalis ut alicui integra restitutio non fiat cum aliorum praejudicio. (*S. Lig.* n. 692., — *Lessius*, et *alii communiter.*)

ARTICULUS IV.

QUOMODO SIT RESTITUENDUM.

679. — Generatim dici potest requiri et sufficere, ut restitutio eo modo fiat quo justitia violata plene seu ad aequalitatem reparetur, et sic dominus laesus omnino indemnis fiat.

Hinc, 1° Non est necessarium *per se* ut restitutio publice fiat; immo saepe eo modo fieri nequit, quia famae et honori restituentis consulendum est. 2° Non est necessarium ut restitutio fiat per ipsum debitorem, sed fieri potest per alium quemlibet, modo res suo domino reddatur. Potest aliquando fieri per Confessarium; sed tunc magna cautela opus est, tum ut sigillum confessionis illaesum remaneat, tum ut poenitens resciat creditorem vere debitum recepisse, ne unquam suspicio contra Confessarii probitatem suboriri queat. 3° Non est necessarium ut restitutio fiat, advertente domino, quia hoc non requiritur ut hic sit indemnis. Unde debitor restituere potest, v. gr., augendo pondus vel mensuram in vendendo, aut debitum opus in laborando, et sexcentis aliis similibus modis.

Quaesita:

680. — *Quaer.* 1° An valeat restitutio facta per simulatam donationem?

R. Affirm., saltem *probabilius*, et rigorose loquendo. Ratio est, quia non requiritur ad veram solutionem, ut debitor externe fateatur se solvere. Hinc, satisfacit debitor quoties solvit in iis circumstantiis in quibus creditor existimat sibi fieri donum. (*Ita communius.* — *Vogler*, n. 534. — *De Carrière*, n. 1265., etc., contra *Billuart.*)

Quaer. 2° At si creditor, gratitudine motus, aliud donum rependat, num hoc ei restituendum sit?

R. Affirmandum videtur. Ratio est, quia donatio illa non videtur *plene voluntaria* et *spontanea*, ut debet essentialiter esse donatio mere *gratuita*; procedit

enim ex opinione obligationis gratitudinis quae falso nititur fundamento. (*Ita De Carrière* ibid., contra *Tamb.* etc.)

681. — *Quaer.* 3° Quo loco et cujusnam expensis facienda sit restitutio?

R. 1° Si obligatio restituendi sit ex re bona fide accepta et retenta, restitutio non necessario facienda est in alio loco quam in quo nunc existit; nec hujusmodi debitor in alium locum, ubi jam dominus forte degit, rem debitam transmittere tenetur. Ratio est, quia non tenetur dominum in statum pristinum restituere, cum per formalem injuriam illum ex eo non dejecerit.

R. 2° Si obligatio restituendi orta sit ex delicto, restitutio facienda est in loco in quo dominus rem esset possessurus, si non ablata fuisset, idque debitoris sumptibus. Ratio est, quia creditor debet servari indemnis, et non sentire damnum ex iniquitate debitoris, sed restitui in statum pristinum. (*H. A.* ibid. — *S. Lig.* n. 677.)

R. 3° Si res ex contractu solvi debeat, standum est clausulis contractui appositis, si de loco et modo translationis fuerit conventum. Quando autem nulla de his conventio facta est, attendendum est ad leges speciales pro variis contractibus. (1)

682. — *Quaer.* 4° An debitor ex delicto etiam expensas solvere debeat pro re domino remittenda, si ille expensae valorem rei ipsius superent?

R. 1° *Affirm,* si excessus non sit valde notabilis, quia debitor injustitiam committendo in se tale onus suscepit, et dominus non tenetur rei suae jacturam facere. (*Ita communiter Lugo* d. 20. n. 190. — *De Carrière*, n. 1256., etc.)

R. 2° *Neg.* autem probabilius, si illae expensae faciendae essent maximae respectu valoris rei remittendae. Tunc autem ex praesumpta creditoris voluntate restitutio pauperibus facienda esset. Recta enim ratio et caritas dictant creditorem non posse exigere ut sibi fiat restitutio cum quibuscumque expensis. (*Ita Vogler*, n. 415. — *Lugo*, n. 185. — *Billuart*, art. 16. — *S. Lig.* n. 598., ubi dicit esse *sententiam communissimam.*)

Quanta autem esse debeat jactura debitoris, ut a restitutione ipsi domino facienda excusari possit, non conveniunt theologi. Hanc regulam sat communiter tradunt: Quando, omnibus pensatis, damnum, quod debitor patietur, superat tantum duplo damnum creditoris, non est sufficiens ut dominus re sua privetur. Si vero hanc proportionem superet, sufficit ut restitutio saltem differatur. Sed pro variis circumstantiis haec regula modificanda est. (*Ita Lugo*, n. 190. — *S. Lig.* n. 598. — *De Carrière*, n. 1256., etc.)

683. — *Quaer.* 5° An debitor iterum restituere debeat, si, cum debitum per nuntium fidelem miserit, illud casu vel culpa tertii pereat?

R. 1° Debitor *ex possessione bonae fidei* ad nihil tenetur; quia, seclusa culpa et pacto, res perit domino, qui est ipse creditor.

R. 2° Debitor *ex contractu* ad nihil tenetur, si agatur de re ulterius existente in individuo, accepta in commodatum vel depositum, etc., quia res perit domino, nisi aliter conventum sit. Secus si agatur de pretio solvendo; quia debitor dominium in illud servat, donec ad creditorem pervenerit, et respondere debet de casibus pretii missi usquedum illud in manus illius transmiserit.

R. 3° Debitor *ex delicto* a restitutione non liberatur, et tamdiu ad illam obstrictus manet, quamdiu dominum vere indemnem non effecerit, quia semper remanet causa culpabilis damni quod hic patitur. (*S. Lig.* n. 705.)

Excipe casum triplicem: 1° Si dominus designaverit nuntium per quem res debita mittenda foret; 2° si creditor nuntium quidem non elegerit, sed debitori reliquerit libertatem eligendi quem vellet, modo prudens et fidelis eligatur; 3° si nuntius imperio judicis designatus fuerit.

ARTICULUS V.

QUANDO SIT RESTITUENDUM.

684. — I. Quoad debita *quaelibet:* generatim restituendum est quam primum fieri potest, sine gravi incommodo. Jus enim naturale exigit ut non retineas rem alienam, invito rationabiliter domino.

Hinc, 1° Qui culpabiliter differt restitutionem, manet in peccato continuo et absolvi nequit. Insuper, si damna eve-

(1) Vide adnotationem de Contract. Cap. II. Principium III.

niant domino ex dilatione restitutionis, ea compensare tenetur. 2° Si quis, habens propositum restituendi, non longo tempore differat, citra grave incommodum domini, non facile damnandus est de peccato mortali, immo, nec de veniali, si aliqua sit causa differendi, v. gr., spes occasionis commodioris, etc... (*H. A.* n. 104. 105.) 3° Qui vellet restituere per partes, cum posset totum restituere, non esset absolvendus; quia dominus etiam in hoc est rationabiliter invitus. Idem dicendum de eo qui decursu vitae restitutionis capax differt tamen usque ad mortem; vel qui in periculo mortis constitutus rejiceret absque ratione sufficienti obligationem restituendi in haeredes suos. (*H. A.* ibid.)

II. Quoad debita *ex injuria:* — sunt compensanda damna omnia, quae ex dilatione secuta sunt, etiam quando mora fuit inculpabilis. (*H. A.* ibid.)

Utrum autem debeant etiam compensari damna extraordinaria, seu quae non sequuntur necessario ex dilatione restitutionis, *controvertitur.* — *Probabiliter* negandum videtur, quia haec damna non potuerunt provideri, nec proinde imputari possunt. (*Vogler, n.* 426. — *Lugo*, etc.)

685. — III. Quoad debita *ex contractu*, generatim standum est conditionibus in ipso contractu positis, circa tempus, vel circa alias circumstantias; nisi prudenter praesumatur aliam esse alterius partis contrahentis voluntatem.

Hinc, 1° Restitutio, seu potius solutio fieri debet tempore de quo expresse vel tacite conventum est, ut patet. 2° Debitor anticipare potest, si terminus solutioni assignatus sit in ejus favorem, ut ordinarie fieri solet; secus vero, si idem terminus in creditoris utilitatem vergat, ut, v. gr., in contractu mutui cum lucro percipiendo. 3° Si terminus non sit fixus; debitor expectare potest generatim, saltem absque gravi peccato, juxta multos, donec moneatur a creditore, nisi inde illi damnum fiat, vel ex timore non audeat monere, vel ex oblivione, aut impotentia monitionem omittat. 4° Si debitor habeat justam causam differendi, non tenetur ad compensandum damnum ex dilatione proveniens. (*Ita communiter*, cum *S. Lig.* n. 680.)

686. — *Quaer.* An qui distulit restitutionem ex gravi ratione, teneatur compensare lucrum cessans vel damnum emergens?

R. Tenetur, quando debitum provenit *ex delicto*, juxta communiorem et saltem probabiliorem sententiam. (*S. Lig.* n. 680 et 704.) — Secus autem *probabilius*, si *ex contractu* ortum sit.

CAPUT IV.

DE CAUSIS A RESTITUTIONE EXCUSANTIBUS.

687. — I. *Excusant ad tempus:* 1° *Impotentia physica*, seu omnimoda impossibilitas, quae habetur in necessitate extrema; immo etiam in necessitate valde gravi, sive debitoris ipsius, sive suorum, id est uxoris et proximorum consanguineorum; 2° *impotentia moralis*, seu gravis difficultas restituendi; id est, si restitutio fieri nequeat absque gravi incommodo debitoris, v. gr., si deberet restituendo notabiliter decidere e statu suo juste acquisito, aut in gravem necessitatem incidere, etc... Ratio est, quia tunc est vera impossibilitas restituendi; in moralibus enim dicitur impossibile quod est valde difficile, et quod decenter et honeste fieri non potest. (*H. A.* n. 117.)

688. — II. *Excusant in perpetuum:* 1° *Remissio*, vel condonatio debiti a parte creditoris; requiritur autem ad hoc ut creditor possit condonare, ut dominium et administrationem rei sibi debitae habeat, item, ut remissio non fiat vi, vel fraude, sed omnino libere, et spontanee; 2° *compensatio*, id est, quando creditor auctoritate propria rei aequivalens sibi vindicat, vel eidem debitum sibi retinet; 3° *praescriptio* debitis vestita conditionibus. Praescriptio autem pro debitis non completur regulariter nisi 30 annis; nec communiter haberi potest quoad ipsum debitorem qui debitum contraxit, quia bona fides in eo reperiri nequit. (*S. Lig.* n. 700., etc. — *Recole dicta de praescriptione*, n. 573 et seq.)

Quaesita:

689. — *Quaer.* 1° An debitor restituere teneatur, si versetur in eadem necessitate sive gravi sive extrema cum creditore?

R. 1° Si creditor jam reperiatur in gravi necessitate, et debitor restituendo in illam decidat, restituere debet juxta omnes. 2° Si uterque jam reperiatur in necessitate gravi, et debitor restituendo in extremam decideret, *disputatur. Probabilius* excusatur a restitutione, quae non debetur *ex delicto*. Immo probabiliter etiam si *ex delicto* debeatur; quia debitor tunc restituendo se subjiceret damno multo majori. Excipe casum in quo res ipsa in specie adhuc existit. (*Ita communiter.*) 3° Si uterque sit in extrema necessitate, *probabilius* omitti potest restitutio, quia in isto casu omnia fiunt communia. (*Lugo*, — *Lessius*, — *S. Lig.* n. 701. *H. A.* n. 119.)

Quaer. 2° An restituere teneatur, qui rem alienam in extrema necessitate accepit et consumpsit?

R. 1° Si habeat alibi propria, *affirm.*; ratio est, quia non est vere impotens, etiam tempore necessitatis. (*S. Ligor.* n. 520., et *alii communiter.*) 2° Idem dicendum est, si actu nihil habeat, et tamen spes probabilis fortunae ipsi affulgeat; quia tali homini necessitatem patienti sufficienter providet dives pecuniam mutuando, sine censu. (*S. Lig.* n. 520.) 3° Si nulla spes fortunae affulgeat actu, non tenetur; quia tunc urget simpliciter praeceptum eleemosynae. (*Ita communius theologi.* — *S. Lig.* ibid.)

690. — *Quaer.* 3° An ille, qui debiti sui immemor aliquid gratuito creditori suo donavit, ad restitutionem adhuc teneatur?

R. Duplex est sententia probabilis.

I^a^ Sententia *negat;* quia semper censetur quisque velle prius satisfacere obligationi justitiae quam mere donationi. (*Lacroix.* — *Tamburinus*, etc.)

II^a^ Sententia *affirmat;* quia id quod gratuito donatur nequit haberi ut debiti solutio. (*Sanchez.* — *Vogler.*) — *S. Ligorius* dicit hanc sententiam esse communiorem; sed priorem tamen ut satis probabilem habet. (*H. A.* n. 120.)

Quaer. 4° An gravatus debitis possit ingredi Religionem? et liberetur a debitis si ingressus fuerit?

R. ad 1um *Neg.*, si brevi habere possit unde solvat; secus *probabilius per se,* si debeat expectare ad tempus notabile. (*S. Ligor.* n. 71., *de statibus*, *Vogler.*) Attamen si debita sint magni momenti talis ingressus, licet *validus*, jure canonico prohibetur, ut *illicitus.*

R. ad 2um. 1° Religio non tenetur talia debita solvere ex bonis propriis, ut patet; 2° religiosus tenetur exsolvere ex bonis, quae habuit ante professionem, vel quae ei obveniunt per legatum. (*Ita communiter.*)

691. — *Quaer.* 5° An debitor liberetur in dubio vel probabilitate solutionis?

R. 1° *Neg.* in mero dubio, ut patet. Idem etiam certo tenendum est, ubi praesumptio debitori adversatur, quod saepius evenire solet.

R. 2° In vera probabilitate triplex sententia datur:

I^a^ Sententia *communior et probabilior* negat, quia onus incumbit debitori ut attendat et invigilet ut certo restituat; unde exortum dubium imputandum est ipsius negligentiae, ex qua damnum pati non debet creditor. (Vide *H. A. de Consc.* n. 17.)

II^a^ Sententia *sat probabilis*, per se, dicit restituendum esse pro rata dubii, saltem si uterque dubitat: quia cum creditor non habeat nisi jus probabile, non est aequum ut tantum ipsi solvatur quantum solveretur si jus certum haberet. (*Tambur.*, — *Layman.*)

III^a^ Sententia, quae est paucorum, debitorem ab omni obligatione liberat, quia non est imponenda obligatio nisi de ea certo constet. Sed haec tertia sententia non videtur sat fundata, ut in praxi admitti possit, quia, quidquid sit de controversia in aliis rebus ubi agitur de solo licito vel illicito, in materia justitiae militant rationes speciales pro obligatione saltem partiali, quae in materia simplicis honestatis non adeo urgent.

Resolves:

692. — 1° Si nobilis non potest restituere, nisi se privet famulis, equis, armis; vel civis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam; vel opifex, nisi vendat instrumenta quibus vitam ducit aut magnum damnum subeat, restitutionem differre potest et debita paulatim solvere. 2° Quod si tamen tua culpa in illas angustias dilapsus sis, v. gr., luxuria, ludis, superfluis expensis vestium, id tibi imputare debes quod jam sine tui

status amissione non possis satisfacere, nec proinde a restitutione excusaris. (Subdit tamen *S. Lig.* in *H. A.* n. 118.: hoc non obstante, si debitor e suo statu juste acquisito casurus esset, mihi et aliis doctis durum videtur ad integram restitutionem illum obligare.) 3° In conscientia tuti non sunt morosi illi debitores, qui asperitate, minis, solvendi difficultate eo creditores suos adigunt, ut, spe amissa totam summam accipiendi, se aliqua parte contentos esse dicant.

SECTIO II.

DE RESTITUTIONE IN SPECIE.

Agendum hic de restitutione ob damnum proximo illatum in bonis 1° animi; 2° corporis; 3° fortunae in quibusdam casibus.

CAPUT I.

DE RESTITUTIONE OB DAMNUM IN BONIS ANIMI.

Generatim quisque tenetur ex justitia reparare damnum quod efficaciter et injuste causavit proximo in bonis tum naturalibus tum supernaturalibus animi, dummodo damnum istud in eodem ordine reparari possit. Quia homo non minus habet jus strictum, ut in bonis hujusmodi quam in bonis fortunae non laedatur.

Hinc deduces:

693. — I. Quoad damnum in bonis supernaturalibus:

1° Qui vi, mendacio, fraude, metu injusto induxit aliquem in peccatum lethale, tenetur sub mortali ex justitia ad damni reparationem, vim vel seductionem tollendo, errorem manifestando. Qui autem sine vi, fraude, sed tantum consilio induxit aliquem ad peccandum lethaliter, tenetur quidem ad consilium illud ex caritate revocandum, non vero ex justitia, quia *scienti et volenti non fit injuria.* (*S. Lig.* n. 660. 661.) 2° Qui dolo induxit alium in errorem praesertim practicum, ex quo damnum grave illi oriri possit in materia morum, ex justitia tenetur reparare damna, quae inde proveniunt, et omni conatu eum ab errore removere. Idem de errore speculativo circa praecipuos fidei articulos tenendum est (*ex S. Lig.* ibid.). 3° Qui per vim, metum gravem, vel fraudem aliquem ab ingressu Religionis impedivit, aut jam ingressum ad Religionem deserendam induxit, ex stricta justitia tenetur omnem fraudem et dolum amovere; quisquis enim jus habet ne injuste a consecutione aut possessione tanti boni impediatur vel abstrahatur. (*S. Lig.* n. 662.)

694. — II. Quoad damnum in bonis naturalibus.

1° Qui alium privavit memoria, ratione, etc., per venenum, philtrum, tenetur ex justitia reparare in omne quod in damno injusto et efficaciter causato reparabile est. 2° Qui fraude impedivit ne alter scientiam, artem ..... addiscat, vel alios doceat, tenetur fraudem tollere, et damna temporalia, quae ex ea suborta sunt reparare. 3° Qui ex officio docere debet artem vel scientiam, tenetur errores corrigere, si quosdam admiserit et sint alicujus momenti. Eadem obligatio ipsi quoque incumbit, si probabilia improbabilius ex incuria vel levitate permiscuerit. 4° Si quis gratuito et sine obligatione pacti vel officii male doceret ex negligentia vel ignorantia, seclusis fraude et dolo, ad reparationem non teneretur.

CAPUT II.

DE RESTITUTIONE OB DAMNUM IN BONIS CORPORIS.

Scilicet: 1° ob homicidium; 2° stuprum; 3° adulterium.

ARTICULUS I.

DE RESTITUTIONE OB HOMICIDIUM.

Principia:

695. — I. Homicidae vel mutilatores et ipsorum haeredes tenentur ad compensanda omnia damna temporalia, si quae ex homicidio vel mutilatione secuta fuerint, ut patet. Nihil autem probabilius restituere debent praecise pro vita, membro, etc... quia haec non sunt pretio aestimabilia. (*H. A.* n. 82. 83.) (1)

696. — II. Omne et solum homicidium voluntarium et injustum hanc obligationem

(1) Vide *C. A.* 1325—1326—1327.

parit, quia sola damnificatio injusta et voluntaria est radix obligationis. Hinc, ad nihil tenetur qui mera causa defensionis alteram occidit, etc.

III. Restitutio, si persona laesa mortua sit, facienda est illis qui defuncto sunt proxime conjuncti (1), scilicet filiis, patri, matri et caeteris ascendentibus vel descendentibus in linea recta, et ejus uxori, quia isti censentur esse una eademque persona cum defuncto. (*S. Ligor.* n. 631.) Non probabilius caeteris haeredibus naturalibus, quia, si damnum vere ipsis eveniat, ejus causa remota tantum et velut per accidens habenda est. (*S. Lig.* n. 636. — *Lugo*, n. 77. — *Salm.* etc.)

Nota. Certum est teneri homicidam ad restituendum omnia debita realia contracta erga defunctum ante ipsius mortem occasione mutilationis et lucri cessantis, etiam erga haeredes non necessarios, quia isti in omnia jura illius succedunt. (*H. A.* n. 82.)

Quaesita:

697. — *Quaer.* 1° An homicida etiam teneatur ad restitutionem erga uxorem et filios occisi pro damnis futuris, si isti sibi facile subvenire possint?

R. Controvertitur. Iª Sententia *communior affirmat*, quia damnificator totum damnum a se illatum reparare debet. (*Lugo*, D. 11. n. 87.)

IIª Sententia *sat probabilius negat*, quia proxime cognati non habent jus nisi ad ea, quae occisus ex stricta pietate ipsis erogare debuisset. (*Reuter.* — *Elbel*, n. 215. — *Lessius*, n. 157. — *Lacroix*, n. 309. — *H. A.* n. 87.)

Quaer. 2° An aliquid restituendum sit creditoribus occisi?

R. Neg. probabilius, etiamsi homicida praeviderit, dummodo directe non intenderit illorum damnum, quia tale damnum *per accidens* tantum committitur. (*S. Lig.* n. 634. — *Lugo.* — *Salm.* — *Concina.*)

(1) Haeredes necessarii sunt filii, vel illorum personam agentes, quoad medietatem bonorum; uxor, si indigeat, quoad sui convenientem sustentationem, usquedum non contrahat alterum matrimonium. (*C. A.* n. 796.) Filius illegitimus, quoad educationem et convenientem statum, et in bonis matris, quoad partem disponibilem, ac si esset legitimus. Si non sint filii, haeredes necessarii sunt parentes, vel alii ascendentes, illis deficientibus, quoad tertiam partem bonorum, sed non illorum vicem repraesentantes, v. gr., fratres occisi.

698. — *Quaer.* 3° An remaneat obligatio justitiae in haeredibus, si homicida morte plectatur quin damna reparaverit?

R. Affirm. Poena enim satisfacit justitiae vindicativae, non vero commutativae. Haeredes igitur debita ex justitia commutativa solvere debent, nisi laesi non reclament, tunc enim e jure suo cedere censentur. (*H. A.* n. 90.)

Quaer. 4° An ad restitutionem teneatur, qui alium occidit excedendo modum justae defensionis, seu *moderamen inculpatae tutelae?*

R. Affirm., si deliberate excesserit, quia invasor habet jus ne injuste occidatur: ergo occisor committit gravem injuriam. (*Ita communius* cum *S. Ligor.* n. 637. contra *plures.*)

Quaer. 5° An ad aliquid teneatur, qui alterum occidit in duello?

R. Neg. probabilius, sive fuerit provocans sive provocatus. *Scienti* enim *et volenti non fit injuria* quando jus remitti potest; atqui etiam acceptans pugnam voluit et potuit damnum temporale remittere. Ergo. (*S. Ligor.* n. 638. — *Lugo*, n. 66., etc.)

Alii dicunt teneri quidem ad restitutionem provocantem, si adversarium occiderit, non vero provocatum. — Alii autem utrumque obligant. Sed hae sententiae sat probabiles non apparent.

ARTICULUS II.

DE RESTITUTIONE PROPTER STUPRUM.

Stuprum est violatio seu oppressio mulieris, ipsa invita. Committi potest vel consentiente virgine vel ex violentia, dolo et metu, aut promissione et intuitu matrimonii.

Principia:

699. — I. Nihil restituendum est pro damno mere naturali, seu pro laesione integritatis corporalis vel amissione virginitatis, saltem probabilius, quia damnum illud pecunia compensari nequit. (*S. Lig.* n. 640. — *Elbel*, n. 220.)

II. Nihil etiam restituendum est pro damno temporali, quod ex stupro subsecutum est, excepta prolis educatione, si puella sponte in illud consenserit, quia *scienti et volenti non fit injuria.* (*S. Lig.* n. 641.)

III. Si stuprator vi, fraude, dolo, minis puellam violaverit, tenetur reparare omnia damna illi vel ejus parentibus inde obvenientia, quia est causa efficax et injusta damni. (*S. Lig.* ibid. — *Elbel* ibid.) (1)

Quaesita:

700. — *Quaer.* 1° An violator teneatur ducere puellam violatam sub promissione matrimonii?

R. I^a Sententia *affirmat.* Ratio est quia aliter damnum adaequate reparari nequit. (*S. Lig.* n. 642. — *Lugo*, *Lacroix*, et *alii olim communius.*) Excipiunt casum in praxi frequentissimum, nempe, si pessimus matrimonii exitus timeatur.

II^a Sententia, quae intrinsece *probabilior* videtur, *negat.* Ratio est, quia hujusmodi contractus *probabiliter*, immo *probabilius* est invalidus propter conditionem in eo appositam, ut dicemus in *Tract. de Contract.* n. 730. — Insuper saepius damna temporalia vel non subsequuntur ex puellae seductione, vel alio modo reparari possunt. (*De Carrière*, n. 1361. — *D. D. Gousset*, n. 1015.)

Si tamen puella gravida fuisset ex fornicatione, urgendus foret seductor ut eam duceret, nisi nimia disproportio inter utriusque conditionem intercederet, aut aliud gravissimum incommodum obstaret. (*D. Gousset*, n. 1015., ibid.)

Quaer. 2° An stuprator ad aliquid teneatur erga parentes virginis violatae, si ipsa libere in peccatum consenserit?

R. Neg. probabilius, quia jus eorum strictum non fuit violatum; nec impedire possunt filiam quominus ea de jure suo ratione damni temporalis cedere possit. (*S. Lig.* n. 641. — *Billuart*, *Lugo.* — *De Carrière*, n. 1376.)

701. — *Quaer.* 3° Ad quid teneatur stuprator erga prolem spuriam?

R. 1° Si matrem vi oppresserit, ad omnes expensas nutritionis et educationis tenetur. Ratio patet. Attamen ejus defectu mater curam filii suscipere debet, licet nullam culpam admiserit, *quia mater est.* Sed tunc recursum servat in corruptorem, qui omnes expensas refundere tenetur.

R. 2° Si mulier in peccatum consenserit:

1° *Ex jure Romano*, mater tenetur alere infantem per tres annos, et postea ei pater providere debet.

2° *Ex jure Gallico* nihil expresse statuitur. Jurisperiti tamen agnoscunt parentes aeque et in solidum obligari saltem ad alendos et educandos filios *legaliter* recognitos. Hoc ex art. 203. eruunt. Si autem filii non fuerint recogniti, eadem obligatio de jure naturali ipsis incumbit. (*De Carrière*, n. 1371. — *D. D. Gousset*, n. 1016.)

ARTICULUS III.

DE RESTITUTIONE PROPTER ADULTERIUM.

Spectandae sunt obligationes utriusque adulteri ex variis circumstantiis, prout adulterium fuit plene ex utraque parte voluntarium, aut familiae damnosum vel non.

Principia:

702. — I. Uterque adulter tenetur in solidum ad omnia damna familiae obvenientia reparanda, si ex utraque parte crimen voluntarium fuerit, quia totum utrique imputandum est. Hinc, 1° omnes sumptus, quos fecit maritus in prole alenda et educanda, restituendi sunt; 2° si filius illegitimus cum legitimis jam haereditatem acceperit, istis pro rata compensatio facienda est. (*S. Lig.* n. 659.)

II. Adultera, si paraphernalia habeat, ex ipsis restituere debet marito et filiis laesis per donationes manuales, per contractum, testamentum, legata..., etc. Si non habeat, diligentius familiam administret, parciorque sit in sumptibus privatis, laboret diligentius, in quantum status permittit.

III. Si adulter vi aut metu gravi consensum mulieris obtinuerit, tenetur solus ad totum damnum reparandum. Ratio patet.

Quaesita:

703. — *Quaer.* 1° An mulier crimen

(1) Principia ex Jure Austriaco. Qui mulierem seduxerit, ad omnes expensas partus ac puerperii tenetur; patri praecipue incumbit onus illegitimae prolis sustentandae, donec haec sibi ipsi sufficiat. (*C. A.* 1328. 167.) Codex vero poenalis §. 278 — 279. decernit quod qui mulierem corruperit matrimonii promissione, damna ob honoris laesionem reparare teneatur; nulla ibi vero innuitur obligatio promissionis adimplendae. (*C. A.* 45. 698.)

suum revelare teneatur, si alio modo damnum reparare nequeat?

R. Neg. generatim loquendo. Ratio est: 1° quia communiter haec revelatio fieri nequit sine magna mulieris infamia, et saepe sine periculo mortis, vel odii perpetui, et aliorum gravium malorum; 2° quia, etiam tali medio adhibito, difficile damnum reparare posset. Excipiunt communiter, si mater sit perditae famae, etc... (*S. Lig.* n. 653.)

Quaer. 2° Quid in dubio an proles sit mariti aut adulteri, vel ex tali adultero potius quam ex tali alio?

R. ad 1um: *Probabilius* ad nihil tenentur adulteri, quia de damno non constat. (*S. Lig.* n. 657. — *Lugo*, d. 13. n. 17., et *alii multi* contra *plures*, qui dicunt pro rata restituendum esse.)

R. ad 2um: Uterque adulter tenetur ad restitutionem pro rata juxta sententiam communiorem, quae tenenda videtur. Ratio est, quia certum est damnum, et constat illud ab alterutro peractum esse: singuli autem sunt causa efficax et injusta incertitudinis, quae impedit, ne compensatio ab uno determinate exigi possit. Aliunde ex hac incertitudine innocens pati non debet. Sic duo explodentes in tertium tenentur ex aequo ad restitutionem pro homicidio vel mutilatione, licet unus tantum illum laeserit, et quis illorum fuerit ignoretur. (*Lacroix*, n. 337. — *Lugo*, n. 19. — *Ronc.* c. 2. q. 3.)

Dissentit tamen *S. Lig.* (n. 658.), ex eo quod, ait, onus certum imponi non possit, ubi dubia est obligatio. Excipit vero, si adulter secundus advertisset, quod suo peccato foret causa incertitudinis; item si adulteri ex communi consilio adulterium patraverint.

704. — *Quaer.* 3° An filius teneatur credere matri etiam juranti illum illegitimum esse?

R. Neg., quia ex jure et sensu communi nemo tenetur credere uni testi etiam probatissimae fidei. Secus tamen si praeter testimonium matris accederent indicia evidentia, v. gr., absentia patris a longo tempore. (*S. Lig.* n. 654. — *Layman.* — *Ronc...*)

705. — *Quaer.* 4° An si adulteri vel fornicatores essent opulenti et mitterent prolem ad nosocomium, tenerentur ad impensas resarciendas?

R. Controvertitur. Ia Sententia *communior et probabilior affirmat.* Ratio est, quia nosocomia sunt instituta in gratiam infantium, non vero parentum; nec praesumendi sunt eorum fundatores voluisse divites a solvendis expensis eximere. (*Lugo*, d. 13. n. 3. — *Antoine.* — *Billuart.* — *DD. Bouvier*, *de Rest.*, p. 2. art. 2. — *De Carrière*, n. 1373. — *De Rousselot*, *opusc. de 6° praec.*)

IIa Sententia *negat*, quia ista nosocomia erecta sunt pro omnibus indiscriminatim infantibus, qui a parentibus abjiciuntur, sive ad genitores divites sive ad pauperes pertineant. Neque obstat si subsidia a gubernio vel a municipio pro istis parvulis praebeantur, quia haec pro puerulis derelictis generatim tribuuntur, quin ad parentes attendatur. Insuper hujusmodi hospitia instituta sunt eo fine ut infantes et illegitimi liberentur a periculo mortis tum aeternae, tum temporalis cui maxime exponerentur nisi in iis piis locis susciperentur. Quot enim parentes impios et barbaros infamiae metus adegit sive ad abortum prolis suae procurandum, sive ad necem ipsi inferendam? Porro filii divitum non minus ac filii pauperum tale periculum incurrerent. (*Ita S. Lig.* n. 656., qui hanc sententiam putat probabiliorem.)

Attamen conveniunt etiam patroni hujus sententiae in praxi *enixe* adhortandos esse genitores ad aliquid, saltem titulo poenitentiae, nosocomio tribuendum.

706. — *Quaer.* 5° Quantum hospitio tribui debeat, juxta prioris sententiae patronos?

R. Non potest certa regula definiri. Solutio enim quaestionis hujus pendet a variis rerum et locorum adjunctis, a vita producta, aut a morte praematura pueri. Vix autem, ajunt, sexta pars illorum puerorum ad aetatem duodecim annorum pervenit, et saepius a genitoribus ignoratur utrum vivant, necne. Unde, dicunt, satis erit si parentes pro rata dubii 200 vel 150 fr. nosocomio solvant. (*DD. Bouvier* ibid.)

CAPUT III.
DE RESTITUTIONE OB DAMNUM.

In bonis fortunae in casibus particularibus.

Scilicet: 1° quoad tributa; 2° quoad militiam; 3° quoad direptionem bonorum tempore perturbationis Galliae sub fine saeculi XVIII.

ARTICULUS I.
DE TRIBUTIS.

707. — Tributi nomine intelligitur pensio quam subditi solvunt de propriis bonis Gubernio, vel Principi, ad sumptus Reipublicae communes.

Tributa sunt alia *directa*, quae actualia et determinata bona privatorum afficiunt. Alia *indirecta*, quae immediate respiciunt certas merces, et mediate tantum personas, quae eas transvehunt, vendunt, emunt..., etc. (ut sunt Gallice: *les droits réunis*, *les douanes*, etc.)

Principia:

708. — I. Impositio tributi est actio supremi dominii in bona subditorum, et proinde requiritur ad illa imponenda suprema et legitima auctoritas. Ea enim sola jure dominii alti pollet.

II. Princeps habet potestatem tributa imponendi; etenim potestas ejus extenditur ad totum id quod requirit bonum commune; bonum autem commune exigit ut concurrant subditi ad onera Reipublicae ferenda; secus enim Respublica stare non potest.

III. Oportet 1° ut tributa sint justa, nempe ut pro necessitate vel utilitate communitatis exigantur; 2° ut aequalitas inter subditos servetur, habita ratione facultatum quas possident.

IV. Leges, quae versantur circa tributa, generatim spectatae, non sunt mere poenales, sed obligant conscientia. Ratio deducitur 1° ex verbis Christi (*Matth.* XXII, 21.): *Reddite, quae sunt Caesaris, Caesari. Ad Rom.* XIII, 5.: *Subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; ideo enim et tributa praestatis... Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* 2° Patet etiam ex ratione: princeps enim ad onera Reipublicae ferenda tenetur; ergo a pari subditi tenentur in conscientia et ex justitia ad sustentationem ipsi procurandam, atque media pro bono communi promovendo necessaria subministranda. (*S. Lig.* n. 615. 616.)

Quaesita:

709. — *Quaer.* 1° An semper urgenda sit sub poena peccati et denegandae absolutionis obligatio tum solvendi vectigalia seu tributa indirecta, tum restituendi pro rata peractae defraudationis?

R. Solutio hujus quaestionis difficultate non caret; de sequentibus conveniunt sat *communiter* theologi:

I. Adhortandi sunt sedulo fideles ut tributa omnia diligenter solvant, et in eis ab omni defraudatione abstineant. Non tenetur tamen Confessarius, saltem generatim, petere a poenitentibus, qui in confessione de tributis tacent, utrum alicujus defraudationis in iis rei sint, vel non, ne forte iis, qui in bona fide sunt, malam fidem injiciat.

II. Damnandi sunt autem:

1° Qui vectigalibus exigendis praepositos mediis injustis corrumpunt, ne munere suo libere fungantur; peccant enim saltem peccato cooperationis. 2° Qui solvere nolunt tributa jam a longo tempore imposita, quaeque ab omnibus soluta fuere, quin unquam fuerit reclamatio de ipsorum injustitia. (*S. Ligor.* n. 617.) 3° Qui violenter resistunt ministris vectigalia exigentibus: hi enim peccant: 1° contra obedientiam; *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Ad Rom.* XIII, 2.; — 2° contra justitiam; nam lex, quae respicit tributa, etiamsi aliquando ut mere poenalis haberetur, gubernatoribus tamen jus certum tribuit ad mulctam exigendam, si subditi in fraude deprehendantur. 4° Qui, per fas et nefas, defraudationem veluti commercium quoddam exercent, et etiam armati animo resistendi diu noctuque vagantur; hujusmodi enim homines fiunt cives rebelles et societati perniciosissimi. 5° Nec indulgendum est iis qui, licet nunquam resistant, nec animum resistendi habeant, omni studio et opera in artem defraudandi incumbunt, eamque veluti vitae professionem habent; hi enim innumeris animae periculis jugiter exponuntur, et au-

ctores sunt cur tributa tum *directa*, tum *indirecta*, in immensum crescant.

710. — Verum enim vero, quot et quantae occurant difficultates in praxi pro caeteris casibus, neminem fugit. Utrum aliquando cum poenitentibus mitius agere nefas sit, non audet rem dirimere ipse *S. Ligorius*, qui, expositis rationibus nonnullorum theologorum in benigniorem partem protendentium, concludit (n. 616.): „*An autem propter has rationes, quae caeterum non videntur contemnendae, ipsa* (2ª sententia) *sit sufficienter probabilis, sapientioribus me remitto.*“ Et *H. A.* n. 81. concludit „*hoc tamen non obstante, ego non omitto primam sententiam suadere.*“ Praecipua autem eorum doctorum ratio in consuetudine universali *taliter* legem accipiendi et interpretandi innititur. Quamobrem nobis etiam satis erit, si, expositis sententiis nonnullorum theologorum pietate ac doctrina praestantium, pio lectori electionem relinquamus. Sic igitur.

711. — Bonacina, disp. 2. *de Restitut.* quaest. 9. punct. 1. prop. 2., quoad tributa indirecta, ait: „Nobis sufficiat dicere probabiliter defendi posse quod asserimus, ne onus nimium grave poenitentibus imponamus post factum, quamvis ante factum haec sententia benignior non sit consulenda, cum principis edicta non sint facile reprehendenda.“

712. — Vogler, n. 332.: „Etiamsi fideles sint maxime hortandi, ut tributa diligenter solvant, si tamen subinde aliquantum defraudant, non obligandi videntur ad restitutionem, quia communissima praxis id habet, et principes connivent.“

713. — D. Scavini (*theologia moralis*, ed. Novariae 1845), *de Restitut.* c. 1. art. 1., sic ait, exposita prima sententia, quam communissimam et probabiliorem agnoscit: „Secunda sententia, quae negat, non caret sua *auctoritate et probabilitate...* Quidquid sit circa tam primae quam etiam secundae sententiae *probabilitatem* (quod sapientioribus definiendum remittimus), unum nos pro praxi monemus cum doctissimo Card. *de Lugo*, Disp. 36 et 43.: „*Generaliter loquendo admonendi sunt populi et excitandi ad tributa solvenda, sed post factum non sunt cogendi ad restitutionem tributi defraudati, si probabiliter sibi suadeant in tanta vectigalium multitudine aliquid injuste solvisse, vel competenter contribuisse ad publicas necessitates.*“ “

714. — DD. Gousset (*theol. mor.* t. 1. n. 999.) urget generatim obligationem solvendi omnia tributa cujusvis generis sint, non obstante contraria consuetudine, quam errorem vulgarem appellat. Prudentiam tamen sedulo commendat Confessario, ne forte remota spe fructus, et accedente summo salutis periculo, defraudantes ex bona in malam fidem inducat. (1)

715. — *Quaer.* 2º Cuinam debet fieri restitutio, in casu quo facienda sit ratione tributi defraudati?

R. Duplex datur sententia: juxta antiquos doctores facienda est Principi cujus fuit jus violatum. At juxta multos recentiores pietate et doctrina conspicuos, teste *DD. Bouvier*, non facienda est Principi, nec subditis; sed in usus pios vel in pauperes pecunia defraudata impendi debet. — 1º *Non Principi*, quia non suppetit modus quo id fieri possit. Praeterea, principes nullum damnum patiuntur; praevidentes enim fraudes majora imponunt tributa. — 2º *Non subditis laesis*, quia in individuo restitutio fieri nequit; ergo secundum intentionem illorum rationabiliter praesumptam facienda est; ergo in

(1) „Généralement en France, on ne se croit obligé de payer les droits concernant la régie, la douane et l'octroi, qu'autant qu'on ne peut se soustraire à la vigilance de ceux qui sont chargés de les faire acquitter. On se rassure d'ailleurs sur ce que, malgré les fraudes, l'Etat ne souffre point, qu'il trouve toujours son compte, soit parce qu'il a soin d'augmenter les impôts en raison des fraudes qu'il prévoit, soit parce qu'il sait se faire indemniser par les amendes qu'il inflige a ceux, qui sont surpris en flagrant délit. Ce préjugé, ou, si l'on veut, cette erreur populaire, qui est tellement enracinée qu'on tenterait en vain de la détruire, doit entrer pour beaucoup dans l'appréciation morale des fraudes qu'on commet envers le gouvernement. Aussi nous pensons que sans approuver jamais ces sortes de fraudes, un Confesseur doit se montrer indulgent envers ceux, qui s'en rendent coupables; il est prudent, à notre avis, de ne point inquiéter ceux qui sont dans la bonne foi, ceux à qui l'on ne peut persuader qu'ils font tort à l'Etat: mais si un pénitent s'accuse d'avoir fraudé les droits, ou s'il demande à quoi s'en tenir sur ce point, le Confesseur doit lui rappeler l'obligation où il est d'observer les lois et de payer les impôts directs et indirects; il exigera même qu'il restitue autant que possible, à raison des fraudes qu'il a commises.“ (*DD. Gousset*, n. 999.)

pauperes, vel in publicas utilitates summa impendi debet. Concinit *DD. Gousset*, ibid.

716. — *Quaer.* 3° An peccent et ad restitutionem teneantur importantes merces prohibitas?

R. 1° *Quoad restitutionem*, neg. absolute, quia nullius jus strictum laedunt. Etenim non violant jus *Principis*, siquidem illas merces non sibi reservavit, nec tributum ullum imposuit; nec *privati alicujus*, quia nullus est qui privilegium has merces vendendi habeat. (*DD. Bouvier*, *tract. de restitutione*, in fine, et *alii communiter.*)

R. 2° *Quoad peccatum*, controvertitur: *alii affirmant* tales defraudantes peccare, et quidem *per se graviter*, quia violant leges quae vere obligant in conscientia *per se* et non solum *per accidens*. (*DD. Bouvier*, ibid.) Alii vero negant, quia tales leges ex consuetudine habentur ut mere poenales.

Saltem non sunt damnandi de peccato, qui merces prohibitas important in parva quantitate et ad usum proprium, praesertim si sint pauperes. Caeteri vero facile peccare possunt contra caritatem in seipsos, poenis gravissimis se exponendo.

717. — *Quaer.* 4° An peccent contra justitiam praepositi quoties tributum non exigunt?

R. Affirm., *per se generatim*, et quidem graviter in materia gravi. Ratio patet, siquidem se obligarunt ad rite invigilandum, et ad tributa diligenter exigenda. Quare, si officio suo desint, ad restitutionem tenentur erga principem, vel Rempublicam. *(Ita communiter.)*

Dixi, *generatim*, quia, juxta plures, praepositi vectigalibus exigendis non semper damnandi sunt, quando subinde benignius agunt in re levi, praecipue cum pauperibus, vel etiam cum iis qui alias diligenter solvunt.

ARTICULUS II.

DE DAMNO OCCASIONE MILITIAE ILLATO.

Principia:

718. — I. Ad nihil tenentur milites ratione damni in actione communi, nisi ipsis de injustitia belli constet, quia non sunt damnificatores *formaliter* injusti.

II. Milites autem in bello evidenter injusto tenentur de damnis omnibus, quae per actionem privatam intulerunt; et tenentur singuli pro rata de damnis a toto exercitu illatis, nisi forte ex gravi metu ad belligerandum coacti fuerint.

III. Duces autem seu principes tenentur primario et in solidum de toto damno per exercitum illato; quia sunt vere mandantes; vel si non direxerunt, ex officio damnum impedire tenebantur.

Quaesita:

719. — *Quaer.* 1° An singuli milites teneantur in solidum de toto damno ab exercitu illato, aliorum defectu?

R. Neg. probabilius; quia totius damni singuli causa non sunt, sed partis tantum. Caeterum, in praxi ex impotentia absoluta forent excusandi. *(Lugo cum aliis.)*

Quaer. 2° Ad quid teneantur milites conscripti desertores?

R. 1° Tenentur ad castra redire ex obedientia, seu ex justitia legali. *(Ita communiter.)*

Excipe 1° si nimium salutis periculum offenderent, v. gr., si media confitendi non suppeterent.... etc... ut aliquibus in locis evenire potest...; 2° si redeundo, morte, triremibus, aliisve gravissimis poenis plectendi forent; 3° si bellum sit evidenter injustum.

R. 2° Certo autem ad nullam restitutionem tenentur desertores, ubicumque lex alios ipsorum loco non requirit; quia nullo modo justitiam commutativam laedunt, cum nulli alteri damnum inferant. (Sic in Gallia ex nova lege *conscriptionis* data 10 martii 1818.)

720. — *Quaer.* 3° Ad quid teneantur qui se locaverunt pro aliis et deinde militiam deseruerunt?

R. Per se tenentur restituere pretium acceptum illi a quo acceperunt. Quia ipsis deest ratio ad accipiendam pecuniam, quae non datur nisi propter onus militiae.

Attamen hoc videtur valere tantum ubi ille, qui militem loco sui conduxit, periculo in militiam abeundi exponitur. Periculum autem illud in Gallia non datur, excepto primo militiae anno, pro quo solo conductores respondent.

721. — *Quaer.* 4° Ad quid teneantur nondum inscripti, qui militiae se subtrahunt, vel exemptionem sine veris causis obtinent?

R. 1° Qui magistratus vel medicos corrumpunt ut ab eis invalidi declarentur, certo ad restitutionem tenentur. *(Ita omnes.)*

R. 2° Qui autem mendaciis, fraudibus, aut praevia mutilatione, magistratus decipiunt, juxta sententiam communiorem et probabiliorem obligantur ad restitutionem. Ratio est, quia alii juvenes exempti jus strictum habent ne talia media cum ipsorum detrimento adhibeantur: requisiti enim sorte, declinare nequeunt onus militiae legitimae ipsis impositum, cum lex seu sortes lege stabilitae jus statuant, alios requirendo, alios vero a militia eximendo. (*Ita DD. Bouvier, de restitutione*, Quaest. 2. art. 2. — *DD. Gousset*, n. 1002. — *Collat. Andeg.*, etc.)

Negant tamen *plures.* Ratio eorum est, quia hi conscripti non sunt causa efficax cur alii requirantur; deceptio enim neque *physice* neque *moraliter* incitat magistratus ad alios inscribendos. Nec sunt etiam causa injusta, siquidem non constat alios jus strictum habere ut sorte designati in militiam proficiscantur. *Ita Collator Aniciensis de restitutione*, n. 172. (anno 1844). Utramque opinionem ut aeque probabilem admittit *D. Lyonnet*, *de restitutione*, in fine.

An autem illae rationes sufficiant ad probabilitatem hujus 2ae sententiae adstruendam, non satis liquet. De hoc judicent peritiores.

Quidquid sit, in praxi sapientissimum erit non valde urgere juvenes qui supra dictis mediis a militia sese liberarunt. Plerique enim ignorant se committere injustitiam, et raro monitis obtemperarent. *(Ita recte auctores citati*, quibus assentit in hoc *DD. Gousset.)* (1)

(1) „Pour ce qui regarde la loi de la conscri„ption, on se rend coupable d'injustice à l'égard „de celui sur lequel on fait tomber le sort, lors„qu'on a recours à la fraude ou à la faveur, „pour se faire exempter. sans raison légitime, „du service militaire. Cependant, comme ceux „qui usent de fraude ou de mensonge, dans le „cas dont il s'agit, ne croient pas commettre une „injustice, et que, le plus souvent, il est morale„ment impossible de réparer le tort qu'ils ont „fait, les Confesseurs doivent être bien circon„spects; si la restitution peut se faire à qui de „droit, il faut y exhorter celui que l'on croit y „être tenu, sans cependant l'exiger sous peine „du refus de l'absolution.“ (*DD. Gousset*, n. 1001.)

ARTICULUS III.

DE DIREPTIONE BONORUM TEMPORE PERTURBATIONIS GALLIAE.

§. I.

De bonis Ecclesiasticis.

Notanda:

722. — I. Bona Ecclesiae alia direpta fuere a gubernio ipso, alia a privatis.

II. *Pius VII.* conventionem inivit 15 aug. 1801 cum Napoleone, primo consule, qua a restitutione liberavit acquisitores bonorum ecclesiasticorum.

III. *S. Poenitentiaria* in rescripto ad *DD. Bouvier*, 20 mart. 1848, ita declaravit: *S. Poenitentiaria de expressa auctoritate apostolica consulenti oratori declarat, bona ecclesiastica a Gubernio occupata ante conventionem initam, anno 1801, inter S. Sedem et Gubernium Gallicanum in plena acquirentium potestate esse.*

IV. *Pius VII.* Breve ad Episcopum Pictaviensem, 20 octob. 1821 direxit, in quo declaravit concessionem bonorum prius a S. Pontifice factam applicari posse omnibus bonis ecclesiasticis a Gubernio prius usurpatis, sive ea jam alienaverit ante conventionem an. 1801, sive nondum alienaverit.

Resolves:

723. — 1° Qui bona ecclesiastica propria auctoritate usurparunt, graviter peccarunt et adhuc ad restitutionem tenentur; fures enim sunt, nec ulla eis condonatio facta est. 2° Qui vero ea bona occuparunt, favente lege civili, peccarunt et ad restitutionem tenebantur ante conventionem anni 1801; non vero postea ex concessione S. Pontificis. 3° Qui post hoc pactum acceperunt bona Ecclesiae non adhuc alienata, contra justitiam peccarunt, et ad restitutionem tenebantur, saltem toto imperii tempore; quia vi conventionis concessio facta non fuerat nisi pro bonis jam alienatis. 4° Quicumque nunc bona Ecclesiae possidet, tuta conscientia ea retinere potest, modo sub praesidio legis civilis eadem acquisiverit. 5° Cessio bonorum includit cessionem fructuum; qui enim aliquid generaliter dat, sine restrictione dat principale et accessorium.

§. II.
De bonis privatorum.

Notanda:

724. — I. Bona haec alia a Republica, alia a privatis fuere occupata, prout modo dictum est de bonis ecclesiasticis.

II. Ludovicus XVIII. anno 1814 constitutionem publicam tulit ad hujusmodi possessiones confirmandas. — Carolus X., lege lata die 27. apr. 1825, declaravit omnes proprietates nationales inviolabiles, et statuit indemnitatem privatis laesis solvendam. „Trente millions, au capital d'un milliard, sont affectés à l'indemnité due par l'Etat aux Français, „dont les biens-fonds situés en France, „ou qui faisaient partie du territoire de „la France au 1er janv. 1792, ont été „confisqués ou aliénés, en exécution des „lois sur les émigrés, les déportés et les „condamnés révolutionnairement.“

Resolves:

725. — 1° Privati qui propria auctoritate bona haec occuparunt, adhuc ad restitutionem tenentur et nunquam praescribere poterunt. 2° Acquisitores bonorum nationalium ad restitutionem tenebantur usque ad tempus *restaurationis;* nulla enim legitima dominii translatio facta fuerat. 3° Iidem acquisitores, ab an. 1814, et praesertim a die 27. april. quo lex indemnitatis sancita est, non amplius ad restitutionem tenentur, modo acquisitio fuerit legalis, seu auctoritate Gubernii facta. 4° Non constat bona mobilia comprehendi sub beneficio ratihabitionis; lex enim 1814 nullum de istis verbum habet; et lex an. 1825 non loquitur nisi de immobilibus. Attamen plurimi sentiunt de mobilibus annexis praediis aut domibus, sicut de immobilibus; quia accessorium principale sequitur.

TRACTATUS
DE CONTRACTIBUS.

Cum tractatus hic de contractibus praecedentis tractationis de justitia et jure consectarium sit, in aperto est principia illa, quae de jure agentes statuimus, huc esse revocanda. Hic autem potissimum apparet difficultas leges in conscientia inscriptas cum legibus codicis civilis conciliandi. Deo tamen opem, ut confidimus, praestante, tanta incedemus cautione, ut, ducibus melióris notae doctoribus, neque intempestivae severitatis, neque nimiae indulgentiae macula inuramur.

Agendum: 1° de contractibus in genere; 2° de contractibus in specie.

PARS I.
DE CONTRACTIBUS IN GENERE.

726. — Definitio: *Contractus* est conventio, per quam unus aut plures se obligant erga unum aut plures alios ad aliquid dandum, faciendum vel omittendum.

Divisio: Contractus praecipue distinguitur:

1° *Bilateralis*, seu *synallagmaticus*, vel *unilateralis*. Fit contractus *bilateralis*, cum contrahentes se reciproce alii alios obligant. Fit vero *unilateralis* cum unus aut plures erga unum aut plures non obligatos se obligant. 2° *Gratuitus* seu *beneficentiae*, vel *onerosus*. Contractus dicitur *gratuitus*, si quis ex contrahentibus alteri aliquid mere gratuitum tribuat. *Onerosus* autem dicitur, si quilibet contrahentium aliquid alteri praestat.

Contractus vero onerosus iterum subdividitur in *commutativum* et *aleatorium*. Est *commutativus*, si unus contrahens det rem in una specie, et alter det rem aequivalentem aut diversae speciei. Est *aleatorius*, si unus det rem, alter vero contrahens det non rem, sed spem, quam probabilem habet rei alicujus adipiscendae: quae spes cum falli possit efficit ut contractus hujusmodi aleae similitudinem prae se ferat. ☞ (1)

☞ (1) Exceptis casibus, in quibus lex statutas exigit solemnitates, nulla solemnitas ad validitatem contractus requiritur; et ideo contractus, voce etiam initus et sine testibus, tenet et obligat. (*C. A.* 883.) Si partes scripto stipulari contractum convenerint, scribi debet in charta publico signo firmata, et compleri contrahentium

His praemissis, tractandum occurrit: 1° de requisitis ad contrahendum; 2° de obligatione contractus; 3° de modificationibus contractuum.

CAPUT I.
DE REQUISITIS AD CONTRAHENDUM.

Quatuor requiruntur: 1° materia apta; 2° causa licita; 3° subjectum capax; 4° consensus legitimus.

ARTICULUS I.
DE MATERIA CONTRACTUS.

727. — Materia contractus generatim sunt res et facta, seu ea omnia, quae sub hominis dominio cadere possunt, et de quibus contrahentes habent plenum dominium proprietatis et liberam administrationem.

Materia contractus variis conditionibus gaudere debet, scilicet, debet esse possibilis, existens, honesta, propria contrahentis, certa.

1° *Possibilis*, tum physice, tum moraliter; quia ad impossibile nemo obligari potest. 2° *Existens* vel in re, vel saltem in spe certa, seu probabiliter extitura; secus nullum jus in illam haberi posset. 3° *Honesta* et *licita*, id est, nullo jure prohibita; quia nequit dari obligatio ad rem inhonestam et prohibitam, ut patet. 4° *Propria* contrahentis, ut patet ex definitione; nemo enim potest ad alium transferre jus quod ipse non habet. 5° *Certa* et *determinata*, sive in individuo, sive in quantitate et qualitate; secus enim illusorius foret contractus. (1)

Quaesita:

728. — *Quaer.* 1° An res jam debita ex justitia possit esse materia contractus?

R. Neg. Quia debitor non habet jus de illa disponendi.

Quaer. 2° An liceat pretium accipere pro actione ex justitia alicui jam debita, si alteri prodesse possit, illaeso jure prioris?

R. Affirm. Ratio est, quia non laedis jus prioris quocum contraxeras, et posteriori te utilem praestas. Sic, v. gr., si *Titius* te conduxerit ut tendas ad certum locum, negotii alicujus pertractandi gratia, potes etiam a *Petro* conduci ad iter illud peragendum pro novo negotio tractando, modo posterius mandatum priori non noceat. (*H. A.* Tract. 13. n. 68.)

729. — *Quaer.* 3° An pretium accipi possit pro re debita, non quidem ex justitia, sed ex alia virtute, v. gr., si accipias pecuniam ad jejunandum tempore quadragesimae?

R. Affirm., saltem *probabilius*, quia illud ex mera liberalitate datur, et donum mere gratuitum censetur. (*S. Lig.* n. 713.)

Quaer. 4° An valeat contractus, si materia sit ex parte tantum possibilis? (1)

R. Affirm., si res sit divisibilis in se, et divisibiliter de ea contractum sit; secus, si sit indivisibilis vel indivisibiliter de ea conventum fuerit.

ARTICULUS II.
DE CAUSA CONTRACTUS.

In contractibus *synallagmaticis*, causa seu motivum obligationis susceptae adimplendae est obligatio ab altero contrahente erga te suscepta: ideo enim te erga

subscriptione: si alter scribere nesciat, coram duobus testibus signum apponere debet, quorum unus nomen contrahentis, et cognonem scribere debet, et ambo simul proprium subscribant.

Scripto contractu, nulla ratio habetur conventionibus verbo peractis, quas unus ex contrahentibus sibi factas contenderit. (*C. A.* 886.) Ut contractus si firmus in foro externo, et late constet illius veritas, atque tempus institutionis, in publicis tabulis inscribendus est, et tunc obtinet effectum, si subscriptionis character a publico approbatus fuerit tabulario.

Ad acquirendum dominium rei, si est mobilis, requiritur traditio, si immobilis, requiritur inscriptio in officio Census.

Ad hypothecam habendam in alterius contrahentis fundo, pro evictionis cautione, requiritur inscriptio in officio hypothecae, et tunc character a publico approbandus est tabulario.

(1) *C. A.* 879.

Praeter contractus propriis locis adnotatos, nullos specialiter declarat sequentes contractus:

I. Si aliquid paciscatur ad Matrimonium procurandum.

II. Si Medicus, aut Chirurgus, ut curam morbi suscipiat, determinati praemii promissionem exigit ab aegroto.

III. Si Advocatus determinati praemii pactum iniverit, ut patrocinium litis assumeret, aut litigiosam causam emit sibi jam commissam.

IV. Si haereditas aut legatum, quae a tertia persona sperantur, ipsa vivente, alienantur. Vide etiam *C. A.* 996 — 1196. — 1259 — 1270. — 1291 — 1371. — 1372 — 1382. — 1385 — 1394.

(1) Si res adpromissa ex parte tantum evadat impossibilis, quod fieri potest, fiat, nisi ita conventum fuerit, ut vel totum, vel nihil praestari debeat. (*C. A.* 882.)

Quisquis alium dolose circumvenit, damnum, quod inde proficiscitur, eidem reparare debet, prout et ille, qui sua culpa effecit, ut praestatio impossibilis redderetur. (Vide *C. Civ.* 878.)

illum obligasti, ut ille se erga te vicissim obligaret. In obligationibus vero *unilateralibus*, cum alter, erga quem obligationem suscipis, supponatur ipse non obligatus erga te, obligationis susceptae adimplendae motivum aliunde desumendum est, et multiplex esse potest; v. gr., ipsa rei vel pecuniae receptio; item, si contractus *unilateralis* sit simul etiam *beneficientiae*, habere potest tanquam motivum obligationis affectum donandi, largitionem mercedis, etc.

Non autem valet obligatio, quae caret causa, vel falsam habet aut illicitam (*C. C.* 1131.), quae scilicet a lege prohibetur, vel bonis moribus ordinive publico adversatur. (1133.)

Quaesita :

730. — *Quaer.* 1° An semper restituenda sit res ex turpi contractu accepta?

R. 1° Ante positionem operis turpis, *Affirm.*; quia dominium rei hujus non fuit valide translatum. *(Ita omnes.)*

R. 2° Post operis positionem, duplex sententia probabilis.

I^a^ Sententia *communior* dicit pretium posse accipi et retineri, immo et debere dari ex justitia. Ratio est, quia ibi intervenit duplex contractus, unus *absolutus*, nempe de opere turpi pro pretio ponendo, et hic irritus est, alter *conditionatus* de tradendo pretio, si opus turpe positum fuerit, et hic, impleta conditione, fit validus. Etenim, posito opere, jam insurgit contractus *do ut des*, cujus natura exigit, ut semper, quoties unus contrahens praestitit partem suam, teneatur alter suam implere, si licite possit. — 2° Quia licet actio turpis, quatenus illicita, nullo pretio digna sit, pretium tamen quatenus laboriosa, ignominiosa, periculosa agenti, vel utilis alteri, meretur. (*S. Lig.*, *ut probabilius*, n. 712. — *Lacroix*, *Lugo*, *Lessius.*) (1)

II^a^ Sententia *sat probabilis*, ut videtur, negat, quia contractus invalidus ante operis positionem, per ejusdem positionem validari nequit. Hinc regula Juris 18^a^ *Non firmatur tractu temporis quod de jure ab initio non subsistit.* Ergo, etc..., (*Ita Collet*, *Roncaglia*, *Concina*, *Comitolus*, *De Carrière*, n. 353.)

731. — *Quaer.* 2° Si vir aliquid mulieri ad eam seducendam donaverit, an illa, denegato consensu, rem retinere possit?

R. Affirm., quia nullum intercessit pactum de peccato patrando, et proinde donatio ut omnino liberalis habenda est. (*S. Lig.* n. 712.)

ARTICULUS III.

DE SUBJECTO CONTRACTUS.

Obligandi se per contractum capax est omnis homo ratione utens et a lege non impeditus. Inhabiles autem sunt ad contrahendum, saltem in multis, 1° minores; 2° interdicti et prodigi; 3° uxores; 4° civiliter mortui. Pauca de singulis.

I. De minoribus. (1)

732. — I. *De jure Romano :* Minores sunt puellae si aetatem 21 annorum nondum attigerint, juvenes vero si 25 annos non adhuc adepti sint. Haec autem statuit jus Romanum: 1° Filiusfamilias impuber contrahens de bonis castrensibus et quasi castrensibus, non obligatur; secus de pubere de iisdem bonis contrahente, nisi de immobilibus aut de mobilibus valde pretiosis agatur. Nunquam autem de profectitiis disponere potest. 2° Pupillus seu impubes, patre orbatus, auctoritate tutoris, et minor cum consensu curatoris valide contrahunt, nisi agatur de immobilibus, aut mobilibus pretiosis, pro quibus decretum judicis requiritur. 3° Pupillus sine consensu tutoris nunquam valide contrahere potest, licet contractus sit ipsi utilis. Idem probabiliter dicendum de minore sine consensu curatoris contrahente; saltem contractus ab ipso initi ad nutum curatoris rescindibiles erunt.

733. — II. *De jure gallico :* Minores illi sunt, qui nondum an. 21. compleverunt. In jure hoc admittitur effatum: *Minor restituitur non ut minor, sed tanquam laesus.* Ex quo sequitur, quod si ipse minor egit, non vero tutor ejus loco (et quidem cum praescriptis cautionibus) et inde secuta sit laesio, admittitur ad beneficium restitutionis; si vero laesus

(1) Convenit cum *C. A.* 1174.

(1) (2) Ex *C. A.* sunt inepti, qui nullo pollent rationis usu. Contractus minorum adhuc sub patris potestate degentium non tenent nisi in ipsorum commodum cedant; sed si onus assumant aliquid praestandi, contractus validitas ex patris, vel tutoris voluntate pendet. (*C. A.* 865.) Sunt pariter inepti publice interdicti. (*C. A.* 269.) Attamen

fuerit in iis quae gessit tutor, controvertitur. Minor autem emancipatus habilis est ad faciendos actus administrationis a lege determinatos: pro reliquis requiritur assistentia curatoris.

Restitutio locum non habet: 1° si minor dolo, non vero mera affirmatione alteri persuaserit se esse majorem; 2° si laesio proveniat a casu fortuito et non praeviso; 3° si obligatio oriatur ex delicto vel ex quasi delicto; 4° si commercium aut artem exercens, pro rebus commercii aut artis suae contraxerit; 5° in aliis quibusdam casibus a lege exceptis. (Art. 450..., 476..., 1304 et seq.)

II. De interdictis et prodigis. (2)

734. — Interdicti sunt illi, qui judicis sententia declarantur incapaces actus civiles exercendi ob statum imbecillitatis, aut dementiae, aut damnationis ad triremes, ad detentionem vel reclusionem. (489. *C. P.* 29.) Designatur aliquis ut tutor, et actus omnes ab ipsis positi jure sunt irriti (502.); non tamen absolute nulli aestimandi sunt ante sententiam judicis. Cessat interdictio, cessante causa, cujus cessatio declarari debet a judice, ut interdictus possit iterum civiliter agere. Prodigi juridice denuntiati inhabiles sunt ad certos contractus lege determinatos, absque assistentia consiliarii a judice constituti, ineundos. (513.)

Nota. Nullitas contractuum irritorum a minoribus vel ab interdictis et prodigis non potest opponi, nisi ab ipsis aut ab illorum causam agentibus, non vero ab iis, qui cum illis contraxerunt. (*Verba Auctoris.*)

III. De uxoribus. (1)

735. — I. *De jure communi.* 1° Uxor non potest contrahere aut disponere de dote ejusque fructibus, nec de bonis familiae, marito praesente et valente haec bona administrare. Secus, si maritus sit absens, amens vel fatuus. 2° Uxor pro libitu contrahere vel disponere potest de bonis paraphernalibus, etiam invito marito.

II. *Ex jure gallico.* Generatim uxores contrahere non possunt sine speciali consensu mariti, et hujus defectu sine judicis auctoritate, ut dictum est *in tract. de justitia.* (*C. C.* 217. 219.) — Ideoque actus, quos sine jure posuerunt, rescindi debent, uxore vel marito aut ipsorum haeredibus, non vero aliis, nullitatem opponentibus. Excipe 1° si, consentiente marito, mercaturam publice exerceant; tunc enim contrahere possunt in rebus sui commercii (*C. C.* 220. — *C. Com.* 4. 5. 7.); 2° si delictum vel quasi delictum admiserint (*C. C.* 216. 1424.); 3° si emant necessaria sustentationi familiae; 4° si agant secundum facultates in art. 1449. 1536. 1576. attributas. — Testamentum vero sine mariti consensu condere valent. (Art. 905.)

IV. De civiliter mortuis. (1)

736. — Mortui civiliter sunt damnati ad mortem, ad triremes perpetuas, vel ad deportationem. Hi sunt praecipui mortis civilis effectus: 1° Amittere proprietatem bonorum, quae ad haeredes transeunt, quin valeat testamentum, si quod fecerint; 2° non posse accipere haereditatem aut donationes, praeter id, quod ad eorum sustentationem destinatur; 3° non posse donare bona, quae acquisierint, sive inter vivos, sive testamento, sed haec post mortem naturalem ad gubernium transeunt. (*C. C.* 25. 33.) — Haec videntur generatim effectum habere in foro conscientiae. Attamen juxta communem interpretationem non prohibentur civiliter mortui ab accipiendis donationibus manualibus quibuslibet. — Inhabiles enim sunt ad ea dumtaxat, quae lege determinantur; unde plerosque contractus valide ineunt, et agendi commercii non sunt incapaces. (*Ita jus Rom.* et *Gall.*)

ARTICULUS IV.
DE CONSENSU REQUISITO.

§. I.
De dotibus legitimi consensus.

737. — Consensus *debet* esse:

1° *Externus,* id est, manifestatus, quia

quicumque dolose ineundae obligationis semet capacem finxit, laeso, qui scilicet fraudem difficulter scire potuit, satisfacere tenetur. (*C. A.* 866.) A damnis reparandis eximitur tamen minor, qui nondum vigesimum annum compleverit. (*C. A.* 248.)

(1) Uxor ad libitum, etiam invito marito, contrahere potest de bonis, in quibus proprietatem ac liberam habet administrationem. Vide quae diximus de dominio uxorum.

(1) Damnati ad mortem, vel ad carcerem durum vel durissimum, nequeunt valide contrahere a die denuntiatae sententiae usquedum poenam persolverint. (*Codex Poenalis,* Part. I. §. 23.)

comparti innotescere debet; nequit autem cognosci, nisi aliquo signo visibili appareat. 2° *Internus*, quia obligatio contractus oritur a sola voluntate contrahentis. *(Ita communiter contra paucos.)* 3° *Mutuus*, quia contractus est conventio duorum vel plurium: hinc, si sit onerosus, requiritur ex utraque parte cessio et acceptatio; si gratuitus sit, requiritur cessio ex una parte et acceptatio ex altera. (1)

4° *Liber* et *deliberatus*, ita ut contrahens non solum sit sui compos, sed etiam agat cum ea deliberatione, quae ad peccatum grave requiritur; secus enim non esset nisi voluntas imperfecta, et proinde actus imperfectus, qui perfectam obligationem parere non posset. (2)

Quaesita:

738. — *Quaer.* 1° An valeat contractus initus sine animo se obligandi, vel sine animo illum implendi?

R. ad 1um Probabilius non valet, quia conditio apposita est contraria substantiae contractus. (*S. Lig.* n. 710.) *Alii* dicunt valere contractum prout praevalet aut non praevalet volitio contractus. *(Lacroix.)*

R. ad 2um Valet contractus. Ratio est, quia potest consistere voluntas non implendi cum voluntate se obligandi. *(S. Lig.* et *alii communiter.)*

Quaer. 2° An consensus utriusque partis simul elici debeat? (3)

R. Neg., quia consensus unius semel datus, nec revocatus, moraliter perseverat, ita ut, accedente alterius consensu, statim perficiatur contractus.

Resolves:

739. — 1° Qui ficte in contractum consentit, tenetur in conscientiae foro partem deceptam indemnem facere, et, si aliud non suppetat medium reparandi damnum, consensum internum praebere et contractui stare debet. (*H. A.* Tract. 10. n. 93.)

Quod si contractus ficte initus executioni fuerit mandatus, nullum dominium de facto translatum est. Unde, ratione rei acceptae, deceptus habendus est tanquam possessor bonae fidei; deceptor autem tanquam possessor malae fidei. 2° Si offeram tibi domum 1000 aureis venalem, et tu acceptes, contractus perficitur, non quando interne consentis, sed quando tua acceptatio externe prodit per aliquod signum. Consensus autem meus est tibi sufficienter intimatus per hoc quod tibi domum meam pro pretio supra dicto offeram. 3° Si mecum contrahas per procuratorem, contractus perficitur, quando tuus procurator acceptat, licet tu necdum acceptaveris; quia acceptatio tui procuratoris moraliter tua est. 4° Taciturnitas regulariter reputatur pro consensu, si materia sit favorabilis tacenti; hinc regula juris: *Qui tacet, consentire videtur.* 5° Si *Paulus* dicat coram *Joanne:* do 100 aureos *Petro;* et si *Joannes* injussus *Petro* id referat, et hic dicat: *accepto; Paulus* non censetur obligatus, quia intimatio promissionis non fuit facta *Petro* de mandato *Pauli*, qui caeteroquin per relata verba nihil aliud ostendit nisi merum dandi propositum.

§. II.

De vitiis consensui oppositis.

Praecipua sunt error, dolus, vis et metus, quae ad errorem et metum reducuntur.

PUNCTUM I.

De errore.

740. — Error in contractibus versari potest: 1° circa substantiam rei, ut si emas cuprum pro auro; 2° circa naturam seu speciem contractus, v. gr., si sumas locationem pro venditione; 3° circa qualitatem seu accidentia rei, si equus sit tardus, dum reputatur velox; 4° circa personam, v. gr., si quis daret *Petro*, volens

(1) Ut obliget promissio voce facta, statim acceptari debet, aliter non obligat: facta vero scripto, si contrahentes in eodem reperiantur loco, ut promissio obliget, acceptio inter viginti quatuor horas est facienda, atque notificanda promittenti: si contrahentes absint, acceptanti duplum conceditur temporis spatium, quod profecto ad transmittendam acceptionem necessarium est. (*C. A.* 862.)

(2) *Determinatus*, tum circa qualitatem ac quantitatem rei, tum circa pretium, sive contrahentes exprimant summam, sive se referant ad aliam quantitatem, vel ad arbitrium certae personae, modo pretium condicto tempore definiat: si ad definiendum nullum datum fuerit tempus, pretio nondum constituto, unusquisque a contractu recedere potest. (*C. A.* 1056.) Si vero contrahentes de pretio mercatus simul conveniant, hoc de pretio medio est intelligendum. (*C. A.* 1058.)

(3) Vide quae diximus n. 737, 3° in (1) *C. A.* 862.

dare *Paulo;* 5° circa motivum, v. gr., si quid dares *Caio* ob paupertatem vel pietatem, dum esset dives vel impius.

Nota. Error circa qualitatem, licet *accidentalis*, potest tamen esse *causa* contractus; aliquando, immo et non raro sunt qui libenter contrahunt, et a contractu recederent, si ad defectum rei mere *accidentalem* animadverterent.

Principia: (1)

741. — I. Omnis error circa rei *substantiam* aut contractus *naturam* reddit contractum nullum, etiamsi, errore cognito, nihilominus initus fuisset contractus. Ratio est, quia nullus est consensus actualis in illo casu, cum rem omnino diversam respiciat. (*S. Lig.* n. 714.)

II. Error circa *solam qualitatem* non invalidat *per se* contractum, saltem si, cognito errore, nihilominus contractus fuisset initus. Consensus enim vere voluntarius circa objectum principale conventionis habetur. — Si vero initus non fuisset contractus, *controvertitur*, ut statim dicemus.

Quaesita:

742. — *Quaer.* 1° An error circa qualitatem, dans causam contractui, irritet contractum sive onerosum sive gratuitum?

R. 1° *Neg. probabilius* quoad contractus *onerosos*, quia talis error non impedit *cognitionem*, neque *consensum* relate ad rei substantiam. Insuper, si aliter esset, vix ullus contractus validus foret, quod in commercii humani subversionem cederet. Excipe, si qualitas velut conditio *sine qua non* intendatur, quia tunc in rei substantiam transit. Plerumque autem tunc contractus a legitima auctoritate potest rescindi. (*Const. ex Jur. Gallico.*)

R. 2° Quoad contractus *gratuitos affirm. probabilius*, quia tales contractus ex natura sua plenum voluntarium et omnimodam spontaneitatem requirunt; donator enim non censetur velle gratuito se bonis suis spoliare, nisi ex plenissima voluntate faciat. (*Ita communiter* contra *paucos.*)

Nota. Qui admittunt contractus gratuitos non esse de se invalidos generatim, dicunt esse rescindibiles ad nutum ipsius decepti, seu donatoris. Unde practice loquendo idem esse videtur ac si de facto tales contractus irriti forent. Ambae igitur sententiae non adeo differunt. (Vide *S. Lig.* n. 714. 715. *H. A.* n. 124. 125.)

Quaer. 2° An error circa personam contractum invalidet?

R. 1° *Neg. generatim loquendo*, quoad contractus *onerosos*, quia in iis error ille est mere *accidentalis;* parvi enim interest venditori cuinam rem vendat, dummodo congruum pretium accipiat, et emptori a quonam emat, si res ipsi conveniat. Excipiendus est matrimonii contractus, in quo consensus ipsammet afficit personam quae fit simul et pars contrahens et ipsius contractus objectum.

R. 2° *Affirm.* plerumque quoad contractus *gratuitos*, quia in iis persona donatarii a donatore specialiter intendi solet. Attende tamen ad rerum adjuncta, ex quibus intelligi potest benefactoris voluntas.

743. — *Quaer.* 3° An error circa motivum contractum invalidet?

R. 1° *Affirm.*, si error cadat in motivum *finale;* v. gr., si dares eleemosynam *Titio* diviti quia illum pauperem reputas; tuus enim consensus quoad ipsam rei substantiam omnino deficit.

R. 2° *Neg.*, si error cadat in motivum *impellens* tantum, v. gr., si eleemosynam dares *Petro* pauperi, quem valde probum credis, cum sit minus probus; error enim mere accidentalis est, ut evidenter patet. (*S. Lig.* n. 737., *H. A.* n. 132.)

Nota 1° Dolus in eo differt a simplici errore, quod error in illo casu productus foret artificiis ad hunc finem adhibitis. Error qui per se non esset sufficiens ad irritandum contractum, potest nullitati locum dare, si dolus intercesserit ex parte alterius contrahentis. Haec habet art. 1116. cod. civ. *Dolus nullitatis causa est, cum artes ab una ex partibus exercitae eae sunt ut evidens sit alteram, his positis, non fuisse contracturam.*

Nota 2° Laesio, quae in eo consistit quod aequalitas in contractu non omnino servetur, per se

(1) Principia ex Jure Austriaco.

I. Error circa rei substantiam, vel ejus qualitatem essentialem, aut circa qualitatem accidentalem praecipue intentam, nullum reddit contractum, quia deest consensus; error circa qualitatem tantum accidentalem (nisi qualitas conditionis loco fuerit adjecta) haud reddit irritum contractum, quia consensus substantialiter datus est, jure quoque sic disponente; secus nulla esset contractuum firmitas, cum saepissime in contractibus aliquis error oriatur: deceptus tamen ab erroris auctore indemnis servari debet. (*C. A.* 871. 872. 874.) Idem dicendum, si circa personam error intercessit. (*C. A.* 873.)

II. Quod attinet ad causam, quae contractui additur, interest animadvertere, utrum illa, si non expresse, saltem tacite, tanquam *veri nominis conditio* apponatur, an vero nonnisi *impulsiva sit*, ut ajunt: in priori casu pacti valor evertitur, ubi causa ita adjecta non subsistit; non item in casu altero. Idem fere de modo vel scopo dicendum est, qui a promittente intenditur. Ex. gr.: dono tibi pecunias, ut libros coëmas. (*C. A.* 901. et 572.)

non invalidat contractus, si quidam excipiantur a lege determinati. (*C. C.* 1118.)

PUNCTUM II.

De metu.

Metus est 1° vel gravis, vel levis; — 2° productus a causa intrinseca, vel extrinseca, necessaria vel libera, justa vel injusta; — 3° incussus in ordine ad contrahendum vel ad alium finem. (*Recole dicta in Tract. de Act. hum.* n. 17.)

Principia:

744. — I. Metus quilibet ita perturbans rationem, ut non sufficiat ad peccatum mortale, contractum qui ex eo subsequitur prorsus irritat ex omni jure, quia tunc deficit consensus ad contrahendum requisitus.

II. Nullus contractus ex metu tum ab intrinseco aut causa necessaria seu naturali proveniente, tum etiam juste incusso ad extorquendum consensum, est invalidus, nisi qui ex timore contrahit, sui compos non fuerit. Ratio est, quia tunc nulla injuria contrahenti irrogatur, et aliunde sufficientem servat libertatem.

III. *Probabilius* nullus contractus *saltem onerosus*, initus ex metu levi, est invalidus nec rescindibilis ad nutum illius qui metum passus est. Ratio est, quia metus undequaque levis in jure pro nullo reputatur, cum facile contemni possit. — Secus enim gravissima incommoda pro commercio humano sequerentur, cum metus levis frequentissimus sit. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 718.) — Excipiunt aliqui sponsalia ob maximam libertatem quae ad ea contrahenda requiritur.

Dixi: *saltem onerosus;* nam si agatur de contractibus gratuitis, ejusmodi contractus irriti *probabilius* videntur, quotiescumque metus levis injuste incussus fuerit ad extorquendum consensum unico contractus intuitu. His enim contractibus essentiale est ut procedant ex spontanea ac libera voluntate. Sententiam tamen oppositam ut probabiliorem tuetur *S. Lig.* n. 718., *H. A.* n. 125.

Quaesita:

745. — *Quaer.* 1° An metus gravis incussus a comparte in ordine ad contrahendum irritet contractum?

R. 1° *Affirm.* quoad contractus *gratuitos.* Hoc enim a fortiori patet ex dictis de metu levi. Etenim, si valeret contractus, ille qui incutit metum jus acquireret in rem sibi traditam aut promissam; illud autem repugnat, tum quia deest animus gratuito donandi, deficiente spontaneitate, tum quia jus ex injustitia oriri nequit. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 716. *id admittit ut probabile.*)

R. 2° Quoad contractus *onerosos* duplex est etiam sententia probabilis.

I^a^ Sententia *communior* affirmat hujusmodi contractus esse validos. Ille enim, qui patitur metum, vult *vere* et *absolute* ex suae voluntatis motu contrahere. (*Ita S. Lig.* n. 716.) — *Lugo* et alii qui tamen dicunt contractum taliter initum rescindibilem esse ad nutum illius qui metum passus est. (1)

II^a^ Sententia docet contractus illos esse plane de jure naturali irritos. Ratio est, quia secus absurdum sequeretur, nempe jus ab injustitia oriri, et proinde incutientem metum posse rem extortam sine injustitia retinere usque ad judicis sententiam, quod tamen negant plerique adversarii. Nec dicas dari compensationem in contractu oneroso per solutam pecuniam vel aequivalens traditum; nam saepe durius est proprietario rem suam a se alienare, quam pecuniam gratuito ex metu tribuere.

Caeterum in praxi non valde differunt ambae sententiae, cum in utraque in favorem coacti tandem resolvatur, ut jam diximus in simili casu (n. 742.).

Nota. De jure canonico, certo invalidi sunt contractus seu actus ex metu gravi eliciti, ubi agitur: 1° de matrimonio et probabiliter etiam de sponsalibus; 2° de traditione rerum Ecclesiae et renuntiatione beneficii; 3° de jurisdictione Ecclesiastica et absolutione a censuris; 4° de voto et professione religiosa.

746. — *Quaer.* 2° An rescindibilis sit contractus propter metum reverentialem initus?

R. Neg., quia non videtur per se sufficiens causa rescindendi contractum, nisi simul includat metum gravem, puta diuturnae indignationis, torvi aspectus, verberum, etc.... Nec preces importunissimae metum gravem constituunt, nisi metui reverentiae erga superiores addantur. (*S. Lig.* n. 717. et *alii communiter.*)

Quaer. 3° An sit irritus contractus, vel privata auctoritate rescindibilis, si

(1) Convenit *C. A.* 870.

metus gravis et injustus a tertio tantum incutiatur, ita ut pars altera non sit injuriae particeps?

R. Controvertitur. I[a] Sententia *probabilis affirmat*, quia ratione injuriae etiam a tertio illatae res priori domino obligata manet et consequenter cum illo onere ad quoslibet transit; non autem par est ut quis per injuriam alterius jus omne in rem suam amittat.

II[a] Sententia etiam probabilis negat, quia cum neutra pars injuriam fecerit, non est ratio ex natura rei, cur irritus sit contractus, et cur possit ad libitum unius rescindi, invita altera.

747. — *Quaer.* 4° Quid si metus gravis fuerit quidem injuste incussus, sed non ad consensum extorquendum?

R. Controvertitur, sed videtur sic distinguendum: 1° Si metus ab altero contrahente sit incussus, non valet contractus vel saltem rescindibilis est, quia incutiens metum tollere tenetur omnia incommoda quae ex injuria proveniunt. (*Reuter* n. 127. *Lug.*) 2° Secus, si metus proveniat a tertio, quia nullus contrahentium injuriam intulit; tertius autem metum inferens non potest auferre obligationem consentiendo in rescissionem contractus qui cum ipso initus non fuit; tenetur tamen inducere ad rescissionem ut ab innocente injuriam avertat, si hic velit. Hinc valida est emptio gladii facta ex metu hostis tui. Excipit *Lugo* contractum matrimonii quem putat esse invalidum ex tali metu initum. Alii etiam excipiunt contractus gratuitos, quia sic melius innocenti consulitur, et alter conqueri non potest, si quidem solo lucro privatur, manens in statu in quo antea versabatur; et sicut ipse nollet in tali statu obligari, nec alterum obligare debet.

CAPUT II.

DE OBLIGATIONE CONTRACTUS.

Obligatio contractus est vinculum quo quis vi contractus adstringitur ad aliquid dandum, faciendum vel omittendum.

Principia:

748. — I. Quilibet contractus rite initus parit obligationem in foro conscientiae, saltem a parte unius e contrahentibus, quia in contractu jus aliquod tribuitur uni vel utrique parti, omni autem juri sua correspondet obligatio.

II. Contractus rite initus vim non habet, nisi inter solas personas contrahentes; quia nemo privatus alteri invito onus imponere vel beneficium dare potest; sicque contractus vim non habent, nisi a voluntate privata contrahentium.

III. Contractus rite initus non solum obligat ad id quod pacto exprimitur, sed ad omnia consectaria quae, pro conventionis natura, postulant aequitas, lex aut usus. Ratio est, quia contrahentes censentur agere cum bona fide et propterea consentire sicuti probi homines, ac consequenter velle non tantum quod expresse in stipulatione includitur, sed etiam quod ab ea nasci solet.

Hinc studiose inquirenda est contrahentium intentio, si de ea clare et expresse constare possit. Si autem obscura et ambigua supersit, explicari potest tum ex materia conventionis, tum ex usu locorum, tum ex indole personarum. Tandem si, omnibus perpensis, dubium tolli nequeat, amicabilis transactio consulenda est. ☞ (1)

☞ (1) I. Si duo, vel plures simul aliquid alteri promittant, singuli tenentur in solidum, si quisque pro omnibus promisit vel expresse vel tacite, dum res est indivisibilis; et creditor a quolibet ex illis integrum repetere potest; aliter tenentur tantum ad partem. (*C. A.* 889. 890 891.)

Si unus pluribus eamdem promisit rem, tenetur integram tradere illi ex creditoribus, qui primus civiliter petit. (*C. A.* 892.)

II. Contrahentes contractum adimplere tenentur tempore, loco, et modo in conventione constituto. 1° Contractus, cui nullum est positum tempus, statim obligat. (*C. A.* 904.) Si tempus constitutum est, debitor non tenetur ante diem definitum. Contractus ad diem incertum relictus arbitrio debitoris cum poterit, obligat, et tempus incertum a judice juxta aequitatem determinari poterit. (*C. A.* 904.) 2° Quod attinet ad locum: si locus non est in conventione praefinitus, nec ex contractus natura aut fine eruitur, immobilia traduntur ubi existunt, mobilia in loco contractus. Mensurae determinatio, ponderum, valoris pecuniarum deducitur ex loco, ubi res est tradenda. (*C. A.* 905.) 3° Si promissio variis modis adimpleri possit, modi electio pertinet ad illum, qui ad rei traditionem tenetur. Si electio ad alterum pertinet contrahentem, ipse contractum rescindere potest, si qua pars etiam fortuito perierit; si vero alterius fraude, etiam damna repetere potest. (*C. A.* 907.)

III. Qui arram dedit, si contractum absque causa rescindit, illam amittit: duplum restituit, qui accepit arram; sed innocens semper pro contractus executione urgere potest. (*C. A.* 908.) Si a contrahentibus statuitur poena recedenti a contractu, uterque recedere potest, si poenam persolvat. (*C. A.* 909.)

IV. Debitor sive ex mutuo, sive ex alio one-

Quaesita:

749. — *Quaer.* 1° Quorsum obliget contractus rescissioni obnoxius?

R. Contractus ille dici potest conditionate obligans, posito scilicet quod nullitas non invocetur. Ratio est, quia legislator ad bonum pacis noluit ut nullitas contractum afficeret, nisi in casu quo expresse invocanda foret.

Quaer. 2° An valeant et in conscientia obligent contractus initi absque formalitatibus ad ipsorum valorem a jure praescriptis?

R. Triplex est sententia probabilis.

I^a Sententia *affirm.*, quia de jure naturali solus consensus partium sufficit ad obligationem inducendam, et lex humana naturalem obligationem inter personas aliunde habiles non tollit, quamvis actionem civilem neget. *(Molina.)*

II^a Sententia *negat,* quia leges irritantes contractus praedictos fundantur in praesumptione non tantum doli, sed etiam periculi communis, et proinde lex potest et debet naturalem tollere obligationem contractus irriti in foro externo; requirit enim bonum commune, ut ansa quibuslibet fraudibus tollatur. (*Lessius* l. 2. c. 19.)

III^a Sententia tenet in his contractibus praeferendum esse possessorem, donec per sententiam judicis condemnetur ad restituendum. Ita *S. Lig.* n. 711., ubi addit: „Hanc sententiam esse in praxi „omnino tenendam, ex eo quod cum possessio jus certum tribuat, nequit possessor re exspoliari nisi constet de jure alterius.“

750. — *Quaer.* 3° Quomodo cesset obligatio contractuum?

R. Obligatio contractuum cessat:

1° Per *solutionem* seu per *praestationem* cujuslibet rei debitae, etiam per *executionem* facti promissi aut alias debiti. 2° Per *novationem* seu substitutionem novi debiti debito veteri quod sic extinguitur: v. gr., promisi tibi dare singulis annis decem vini dolia, nunc convenio tecum ut vinum amplius dare non tenear, sed mille francos; obligatio dandi vinum tunc extinguitur. 3° Per *condonationem* seu actum quo creditor quidam debitori suo ex plena libertate debitum remittit. Quisque enim de jure suo cedere potest in iis omnibus quae ad bonum publicum non spectant, modo ad contrahendum inhabilis non declaretur. 4° Per *compensationem*, seu fictam et reciprocam solutionem, quae locum habet quando personae fiunt erga se invicem debitrices. 5° Per *confusionem*, quae locum habet cum obligatio debitoris et jus creditoris in eadem persona coadunantur, v. gr., si creditor fiat haeres sui debitoris, vel debitor sui creditoris, vel eadem persona fiat haeres creditoris simul et debitoris. 6° Per *destructionem* aut *perditionem* rei debitae, quae aliquando debitorem ab obligatione liberat, ut in contractibus mere gratuitis, et aliquando in aliis, ubi non incidit culpa creditoris... Aliquando vero non liberat, v. gr., si evenerit culpa debitoris, vel fuerit in mora culpabili..., etc. 7° Per *rescissionem* seu *rescindibilitatem*, quae locum habet quando contractus, constans essentialibus conditionibus, ob aliquos defectus dissolubilis est. Contractus ille valet donec rescindatur, ut supra dictum est. (*C. C.* 1234.) 8° Per *praescriptionem*, de qua dictum est supra, n. 567.

CAPUT III.

DE CONTRACTUUM MODIFICATIONIBUS.

751. — Modificationum nomine designantur quaedam clausulae praeter contractuum naturam et essentiam adjectae,

roso contractu, qui tempore constituto non satisfacit, habetur in mora culpabili (*C. A.* 1334.); et ab obligationis die tenetur ad usuras, quae inter mercatores in rebus mercatoriis sunt sex pro centum quotannis, quatuor inter alios. (*C. A.* 995.) Si nullum praefinitum est tempus, tenetur a petitionis die in judicio. Item si unus e contrahentibus rei pretium persolvit, et alius in rei traditione est in mora, ad usuras jus habet.

V. Quod attinet ad evictionem praestandam. 1° Venditor absque quaque speciali conventione erga emptorem ad cautionem pro evictione tenetur, et pro communibus rei qualitatibus. (*C. A.* 922.) Hinc venditor ad eas qualitates tenetur, quas in sua promisit conventione, vel quae exiguntur, et sunt ad communem rei usum necessariae. Quare qui defectus extraordinarios non ostendit, vel onera rei inhaerentia, vel pollicetur rem aptam esse ad usum, quem non habet, vel absque vitiis ordinariis esse, si contrarium constet, pro damno respondere debet. (*C. A.* 923. 924. Vide etiam 925. 926. 927. 928. 929.) 2° Si res a tertio fuerit evicta, venditor defensionis onus suscipere debet, sed emptor ei litem denunciare tenetur; si vero haec omissio venditori inferat damnum, tum venditor cautionis onere a judice eximi potest. (*C. A.* 931.)

ita ut eorumdem contractuum obligationem nunc obfirment, nunc etiam augeant vel determinent, nunc suspendant vel perimant.

Praecipuae contractuum modificationes sunt: 1° Juramentum; 2° modi; 3° conditiones. — De his tribus paucis agendum.

ARTICULUS I.

DE JURAMENTO CONTRACTUI ADJECTO.

752. — Juramentum, prout hic sumitur, est advocatio Dei in testem eorum quae promittuntur per contractum. Obligatio juramenti differt ab obligatione contractus; nam obligatio juramenti in Dei honore fundatur, afficit et obstringit immediate jurantis personam, unde ad haeredes non transit. Obligatio vero contractus confert alteri jus *strictum*, seu jus *proprietatis* afficiens contrahentis bona, ideoque ad haeredes obligatio integra transit.

Principia:

753. — I. Contractus jure naturae irriti juramento non firmantur. Ratio est, quia juramentum est actus omnino extrinsecus contractui, et proinde ejus vim supplere nullatenus potest. Hinc axioma: *Juramentum sequitur naturam actus. (Billuart, Reuter.)*

II. Nec firmantur juramento contractus ipso facto *irriti* de jure positivo. Ratio est, quia lex irritans agit ex motivo boni communis, seu ex motivo ordinis publici; quod autem ex tali motivo irritum est lege positiva, juramento firmari nequit; foret enim contra bonum commune, et proinde vinculum immorale, quod Deus auctor societatis sancire non potest. *(Ita communius cum Billuart.)*

III. Juramentum semper est invalidum quoties sine jurantis peccato servari non potest. Ratio est, quia juramentum nequit esse vinculum iniquitatis, nec contra bonos mores obligare potest. *(Ita omnes theologi.)*

Quaesita:

754. — *Quaer.* 1° An juramentum firmet contractus, non quidem lege positiva irritos, sed rescindibiles tantum?

R. 1° *Neg. probabilius*, quando rescindibilitas inducitur motivo boni publici. Ratio patet ex dictis. Hinc non valent juramenta minorum, uxorum et similium ad firmandos contractus lege irritos; etsi lex in ipsorum utilitatem sit constituta. Quia secus perversi homines semper juramentum ab iis exigerent, quod in detrimentum societatis cederet.

R. 2° Valet autem *probabilius* juramentum, si rescindibilitas inducta fuerit in utilitatem privatam contrahentium; quia unusquisque renuntiare potest beneficio in sui gratiam constituto; interpositio autem juramenti in eo casu est quaedam renuntiatio beneficio rescissionis in gratiam contrahentis inducto. Hinc videtur stare juramentum quo quis promittit libere alteri se non revocaturum testamentum, vel legatum in ipsius favorem factum, quia jurans e jure suo cedere potest. *(Ita communius. — Lugo.)*

755. — *Quaer.* 2° An valeant juramenta metu extorta ad firmandos contractus de se ob metum invalidos?

R. Duplex sententia datur probabilis.

Ia Sententia *communis affirmat*, quia ex motivo religionis juramentum servari debet, quoties sine peccato servari potest. *(S. Lig. de Juram. — Lugo. — Billuart.)*

IIa Sententia *probabilis neg.*, quia juramentum naturam actus sequi debet. Juramentum enim actum nullum confirmare nequit. Praeterea juramentum esset actus prorsus inutilis, immo ridiculus. Nam, post pecuniae traditionem vi juramenti latroni, v. gr., a te factam, eamdem pecuniam statim a latrone, etiam vi adhibita, recuperare posses, quod prorsus illusorium foret. *(S. Antonius. — Sanchez.)*

ARTICULUS II.

DE MODIS CONTRACTUI PRAEFINITIS.

Modus est qualitas adjecta, plerumque non suspendens contractum, sed addens aliquid in onus aut favorem unius contrahentium.

Contractus modales praecipue fiunt: 1° in diem, — 2° sub causa, — 3° sub poena, — 4° sub demonstratione, — 5° sub disjunctione.

Resolves:

1° Modus servandus est ex justitia, nisi repugnet substantiae contractus. 2° Illius

violatio ordinarie non irritat contractum, nisi aliter conventum sit, quia ut quid mere accidentale habetur. 3° Si modus sit turpis aut impossibilis, habetur pro non adjecto; nec contractus est invalidus, nisi modus illius naturae repugnet, vel nisi voluntas contrahentis omnino ad illum restricta fuerit. 4° In contractu *ad diem*, obligatio statim oritur, sed *effectus* ad diem determinatum suspenditur. 5° In contractu *sub causa (quia)*, vel sub *demonstratione* (vendo hoc vel tantum), error non invalidat, nisi ad essentiam rei pertineat. 6° Si error sit in quantitate, res tota debetur, si quantitas designata fuerit *demonstrative;* si vero *taxative*, ut ajunt, excessus quantitatis non debetur. Porro res censetur designata *demonstrative*, si res prius exprimatur, et postea ejus quantitas, v. gr., lego *Titio* praedium meum triginta jugerum; *taxative* vero, si prius quantitas exprimatur, deinde res; v. gr., lego tres aureos in tali capsula. Sed adjuncta rerum perpendenda sunt. 7° In contractu *sub poena*, id est ubi imponitur poena resilienti, poena haec ex justitia debetur si petatur, saltem si culpabiliter non adimpletus est contractus. Tamen moderata poena esse debet, secus non obligaret. (1) 8° In contractu *sub disjunctione*, v. gr., promitto bovem aut equum, nulla res determinata debetur, et unius solutio totam obligationem tollit. Electio rei per se pertinet ad debitorem. Si una res perierit, obligatio disjunctiva in absolutam mutatur.

ARTICULUS III.

DE CONDITIONIBUS CONTRACTUI APPOSITIS.

756. — Conditio est qualitas contractui adjecta, quae plerumque illum suspendit donec impleatur. Exprimi solet per particulam: *si*, *nisi*, *modo...*, etc. Multiplex est conditio quae contractibus apponi potest, scilicet 1° *Expressa* vel *tacita*. — 2° De *praesenti*, vel de *futuro*, sive libero, sive necessario. — 3° *Possibilis* vel *impossibilis*. — 4° *Necessaria* aut mere *contingens*. — 5° *Honesta* vel *inhonesta*. — 6° *Potestativa* vel *casualis*, prout est in potestate contrahentis vel non est. — 7° *Positiva* vel *negativa*. — 8° *Contraria* substantiae contractus vel non. (1)

(1) Vide nuper dicta de arra et de poena cum *C. A.*

Resolves:

757. — 1° Omnes conditiones impleri debent eo sensu, quo probabile est contrahentes se obligare intendisse. 2° Conditio de re turpi aut impossibili reddit contractum nullum ex jure naturae et civili. Ratio est, quia nemo potest ad aliquid turpe aut prohibitum se obligare. Excipiuntur tamen in jure civili, tum communi, tum Gallico, donationes inter vivos et per testamenta in quibus conditiones pro non adjectis habentur. (*Cod. Civ.* 900.) Idem dicendum de conditione turpi aut impossibili matrimonio adjecta, modo non sit contraria substantiae contractus. (*Ita ex jure canonico...*) 3° Conditio de *praesenti* et *praeterito* non suspendit obligationem, sed illam statim vel perimit aut non differt, quia vel existit vel non; proinde hic et nunc vel contractus validus est vel non. 4° Conditio non debet tantum aequivalenter adimpleri sed

(1) Suspensiva, vel Resolutiva.
Conditiones suspendentes pendent ab aliquo futuro, vel ignoto, v. gr., nolo contractu obligari, antequam ponatur contractus talis conditio. Conditiones resolutivae solvunt obligationes, quoties verificantur, ex. gr. volo obligari, donec talis conditio deficiat.
His praemissis:
Contractus initus sub conditione suspensiva impossibili, vel illicita, est nullus, quia si est de re impossibili, ille qui promittit, jam jocari censetur; si est de re illicita, nemo obligatur ad id quod illicitum est, immo hoc impedire tenetur. Sed in contractu inito sub conditione possibili et licita, conditio suspendit contractum usque dum ponitur, vel non ponitur: posita conditione, contractus perficitur, non posita, est nullus: ex hoc contractu conditionali *duae oriuntur obligationes*, quarum altera absoluta, conditionis nempe eventum expectandum, et non dolose impediendum; altera conditionalis et suspensa, praestandi nempe quod promissum est, si adimpleatur conditio.
In contractu inito sub conditione resolutiva de re impossibili, vel illicita, conditio velut non adjecta habetur, ac proinde non dissolvit contractum, quia si est impossibilis, censetur per jocum addita; si est illicita, lex ob bonum commune supplet consensus defectum, et tribuit jus. (*C. A.* 698.)
Quare legatum filiae virgini datum, vel viduae absque prole, ea conditione ut non nubat, legatum tenet etiamsi nubat, quia conditio rejicitur a jure ut illicita.
In contractu vero sub conditione resolutiva de re possibili et licita, deficiente conditione, dissolvitur contractus; nihil enim impedit, quominus contrahens velit jus collatum ex illa pendere conditione; quare quoad legatum datum viduae, quae unum vel alterum habet filium, ea conditione, ut non nubat, conditio utpote a jure licita tenet, et si illa vidua nubat, amittit legatum. (*C. A.* 700.)

in propria forma; excipiunt aliqui conditionem *si nupseris* quam dicunt impleri per ingressum in Religionem; secus enim conditio turpis esset. (Vide *S. Lig.* n. 930.) Excipe casum in quo conditio sit determinata ad aliquam personam, v. gr., si nupseris *Paulo*, quia in ultimo casu justa et honesta ratio adesse potest. 5° Conditiones sive positivae, sive quae a voluntate unius contrahentium pendent, adimpletae censentur in sequentibus casibus, scilicet:

1° Quoties ille, qui se obligavit, impedivit quominus conditio adimpleretur; — 2° quoties ab altero impeditus est ne conditioni satisfaceret. ☞ (1)

PARS II.

DE CONTRACTIBUS IN SPECIE.

1° De contractibus gratuitis; 2° de contractibus onerosis.

SECTIO I.

DE CONTRACTIBUS GRATUITIS.

Agendum: 1° De promissione; 2° de donationibus; 3° de commodato et precario; 4° de deposito et sequestro; 5° de mandato et gestione negotiorum; 6° de mutuo...

CAPUT I.

DE PROMISSIONE.

758. — **Promissio** est contractus, quo quis libere et spontanee sese obligat ad aliquid gratuito praestandum vel omittendum in alterius favorem.

Conditiones, ad obligationem promissionis requisitae, sunt:

1° Ut adsit voluntas se obligandi, saltem virtualis et implicita, quam censetur habere ille, qui serio vult promittere, etsi ad obligationem non animadvertat. 2° Ut consensus ejusdem promittentis plene sit liber et spontaneus, ac proinde absit omnis error et dolus circa substantiam et causam finalem, omnisque coactio vel metus injustus. 3° Ut ipsa promissio sit exterius manifestata et acceptata; siquidem omne pactum debet constare mutuo consensu duorum vel plurium in idem objectum; et aliunde nemo censetur velle sese erga aliquem obligare nisi iste acceptet. — Necesse tamen non est, generatim loquendo, ut promissionis acceptatio promittenti declaretur, juxta sententiam probabiliorem.

Quaesita:

759. — *Quaer.* 1° Quae et quanta sit obligatio promissionis semel acceptatae?

R. Triplex datur sententia probabilis, juxta *S. Lig.* n. 720.

Ia Sententia tenet promissionem *per se* solum obligare sub peccato veniali, et ex mera fidelitate. Ratio est, quia contractus gratuitus obligat solum vinculo fidelitatis, et fidelitas non videtur obligare sub peccato mortali, si alia incommoda absint. (*Salmant.* c. 4. n. 482. — *Saettler* c. 1.)

IIa Sententia dicit promissionem seriam in re gravi obligare sub gravi ex justitia, independenter ab intentione promittentis. Ratio est, quia promissio gratuita non est diversi ordinis ac promissio onerosa, ratione obligationis. (*Antoine* q. 3.)

IIIa Sententia *communior* et *probabilior* docet obligationem promissionis pendere ex intentione promittentis. Unde, si ille intendat se ex justitia obligare, obligatur sub mortali in gravi materia; si autem solum intendat se obligare ex fidelitate, sub levi tantum obligatur. (*Lugo* n. 89. — *Billuart*, — *Concina*, — *Sporer*.)

Nota. Saepius promissiones simplices, quales communiter fiunt, non obligant neque ex justitia, neque ex fidelitate, quia in animo promittentium non est suam fidem stricte obligare, sed merum propositum enuntiant.

☞ (1) *De dissolutione contractus.*

Propter rei defectum, si sit intrinsecus, et communem impediat usum, emptor contractum dissolvere potest; si vero defectus per aliud suppleri queat, ut defectus ponderis, vel mensurae, exigere nequit nisi supplementum (*C. A.* 932.); poterit etiam seu venditor, seu emptor contractus rescissionem petere, si laesio excedit medietatem, scilicet si pretium persolutum vel justi medietatem pretii non adaequat, vel est duplo majus justo pretio: poterit tamen alius e contrahentibus supplemento firmare contractum. (*C. A.* 934.)

Hoc tamen jus non habet, qui expresse renunciavit, qui ob peculiarem affectionem pretium extraordinarium persolvisse declaravit; qui verum pretium cognitum habens in aliud multo minus sponte annuit; si verum pretium, re mutata, determinari nequeat; si sub hasta res fuerit vendita. (*C. A.* 935.)

Hoc jus amittitur triennio, si res sit immobilis, semestris spatio, si mobilis. (*C. A.* 933.)

Dum dissolvitur contractus in jure civili, invicem pretii et rei fructus compensantur.

760. — *Quaer.* 2° Quid in dubio, an aliquis voluerit se obligare sub gravi aut sub levi? (juxta patronos tertiae sententiae).

R. Pro minima parte standum est probabilius, quia in dubio non est imponendum onus certum, praesertim in promissione quae maximam requirit spontaneitatem. (*S. Lig.* n. 720.)

Quaer. 3° An aliquis possit promissionem acceptare per alium?

R. Affirm.: potest quis acceptare promissionem per deputatum, aut per familiarem, quia unam moraliter personam cum eo constituere censetur. Potest etiam promissionem acceptare per alium, qui ejus curam gerit, v. gr. pater pro filiofamilias, — Religiosus pro monasterio, — Praelatus pro ecclesia sua, — uxor pro marito.

Quaer. 4° Quandonam cesset vis promissionis acceptatae?

R. 1° Si promissarius sponte condonet, aut juri suo cedat. — 2° Si res promissa fiat illicita vel inutilis. — 3° Si promissarius non stet suis promissis. — 4° Si status rerum vel personarum ita mutetur, ut promissio non videatur illum eventum voluisse comprehendere. — 5° Si aliquid promissum sit ob causam quae non subest. (*S. Lig.* ibid.)

761. — *Quaer.* 5° An vel quatenus obliget promissio, si ante executionem moriatur promissarius, vel promittens?

R. Ad 1um *disting.*: nullo modo obligat, si promittens promiserit principaliter in gratiam promissarii, quia, eo mortuo, cessat finis in promissione intentus; — secus autem si promiserit praecipue intuitu familiae promissarii, vel ipsius haeredum. (*Ita communiter.*)

R. Ad 2um. Mortuo promittente, promissio debitis vestita conditionibus ab ejus haeredibus adimplenda est; quia omnis obligatio realis ad haeredes transire debet, eodem modo, eodemque titulo, quo promittens obligabatur. Proinde sub gravi vel sub levi, ex justitia vel ex fidelitate tenebuntur haeredes, sicut promittens, dum viveret, tenebatur. Poterunt tamen ab omni obligatione liberari, si ex adjunctis rei, aut ex signis manifestum sit, promittentem voluisse tantum se personaliter obligare. (*Lugo*, — *Reuter*, etc.)

Casus. — *Sylvinus* famulae suae *Perpetuae* interdum dictitat, se ipsi, praeter annuum stipendium, centum scutata erogaturum esse, vel eamdem pecuniae summam in suo testamento mox conficiendo, legati instar, esse relaturum. Sed, ecce! repentina morte corripitur *Sylvinus*, antequam propositum perficere potuerit. — *Perpetua* vero, absque mora, promissam sibi pecuniam clam surripere festinat. An recte? — *R.* Minime gentium. Promissio enim non dat jus *in re*, nec proinde facultatem ullam rem promissam propria auctoritate occupandi. (*De Just.* n. 530.) Caeterum, communiter hae promissiones non sunt proprie tales, sed nihil aliud nisi merum propositum aliquid donandi enuntiant. (*DD. Gousset.*) (1)

CAPUT II.

DE DONATIONIBUS. (2)

Agendum: 1° De donationibus in genere; 2° de variis donationum speciebus.

ARTICULUS I.

DE DONATIONIBUS IN GENERE.

Donatio in genere est concessio gratuita alicujus rei. Duobus praecipue mo-

(1) „Paul répète de temps en temps à son „domestique qu'il veut reconnaître ses services; „qu'il se propose de faire un legs en sa faveur, „ou de lui donner une certaine somme d'argent. „Paul meurt sans avoir fait aucune disposition „au profit de son domestique. Celui-ci peut-il „prendre la somme qu'il croit lui avoir été pro- „mise? Non; autre chose est de donner, autre „chose de former le projet de donner, d'en faire „même une espèce de promesse vague et géné- „rale, sans avoir intention de s'obliger.“ (*DD Gousset*, n. 798.) [*Verba Auctoris.*]

(2) Omittenda sunt ea de quibus Auctor quoad donationes tum in genere, tum in specie hoc loco disserit, quia aliud statuit *C. A.*: ex his vero ea quae idonea passim occurrent propriis referam locis.

De Donatione.

I. Donatio est contractus gratuitus, quo res, vel jus aliquod in alium gratis transfertur. Dividitur:

1° In *Realem*, quae rei traditione, et in *Verbalem*, quae solis fit verbis; quae vero ut valeat in jure civili necesse est ut sit scripta. (*C. A.* 943.) 2° In pure *liberalem*, quae ex sola liberalitate, et in *remuneratoriam*, seu antidoralem, quae ex grato animo proficiscitur. 3° In eam, quae inter vivos, cum nempe, donante adhuc vivo, res in alterius transit dominium; et in eam, quae causa mortis, si post donantis mortem rei transfertur dominium. (*C. A.* 938 et seq.)

Dispositiones Juris Austriaci.

I. Donare possunt omnes, qui dominium habent, et liberam bonorum administrationem. Hinc

dis fieri potest, nempe *inter vivos*, et *per testamentum*, ut dicemus in articulo sequenti. Nunc autem dicendum occurrit: 1° De conditionibus donationis; 2° de casibus nonnullis in quibus donationes, licet validae, non plenum sortiuntur effectum.

§. I.
De conditionibus donationis.

Principia:

762. — I. *Ex parte donantis*, requiritur: 1° ut non sit incapax *de facto*, id est, ut sit sanus mente, quo tempore donatio inter vivos perficitur, vel conficitur testamentum, et cum sufficiente libertate agat; 2° ut non sit incapax *de jure*, quo tempore donatio inter vivos perficitur; et pro testamento, quo tempore conficitur, et insuper tempore mortis testatoris.

II. *Ex parte donatarii* requiritur habilitas ad recipiendum. Habiles autem sunt omnes homines, qui a lege incapaces donationes recipiendi non constituuntur. Nec inhabiles habendi sunt infantes, amentes, vel alii usu rationis carentes, cum sint dominii capaces, et res acceptare vel occupare possint per alios, v. gr., per parentes, tutores, etc., juxta dicta in *Tractatu de Justitia*, n. 536.

Quaesita:

763. — *Quaer.* 1° Quinam *ex jure* inhabiles sint ad donandum?

R. 1° *Ex jure Romano* sunt sequentes: 1° Surdi simul et muti a nativitate, nisi scribere sciant; 2° damnati crimine capitali; 3° pupilli vel impuberes, nisi agatur de rebus parvi momenti; 4° conjuges inter se, nisi donatio sit in parva quantitate; 5° pater erga filium sub sua potestate manentem, excepta causa matrimonii, belli, studiorum et similium.

R. 2° *De jure Gallico* incapaces sunt: 1° Civiliter mortui; 2° minores, nisi ratione contractus conjugalis; 3° interdicti, qui egent assistentia consiliarii a judicibus concessi; 4° uxores absque consensu mariti, aut judicis auctoritate; 5° negotiatores, qui obligationibus adimplendis impares sunt, in casibus a lege determinatis. (Art. 446. *Cod. comm.*)

764. — *Quaer.* 2° Quinam donationem accipere nequeant?

R. 1° *De jure communi:* ii omnes qui sunt incapaces dominii proprie dicti, de quibus dictum est in *Tractatu de Justitia*, ubi de dominio filiorum, uxorum, etc., n. 537 et seq., et in *Tractatu de contractibus in genere*, n. 732.

R. 2° *De jure Gallico:* inhabiles sunt: 1° qui non erant concepti tempore confectae donationis, vel pro testamento, tempore mortis testatoris; 2° civiliter mortui, nisi titulo alimentariae pensionis; 3° tutor respectu pupilli, antequam administrationis bonorum reddiderit rationem, nisi sit unus ex ascendentibus; 4° filii adulterini et incestuosi, excepta alimentorum causa; 5° filii naturales legaliter recogniti, ultra id quod illis conceditur jure successionis; 6° medici, chirurgi, pharmacopolae qui defunctum curaverunt in ultimo morbo, nec non Confessarii, si donatio, durante morbo, facta fuerit, exceptis casibus quibusdam; 7° communitates quaelibet, sine principis

---

non homines usu rationis carentes. Quid vero largiri possint filii et uxores, ex dictis de dominio colligi potest. (*C. A.* 944.)

II. Donari possunt bona etiam universa; attamen futura, quoad mediam partem. (*C. A.* 944.)

III. Donatio natura sua est irrevocabilis; ex causa gravi revocari potest. (*C. A.* 946.)

1° Si donanti necessaria desint ad suam conservationem, ipse ad legales jus habet usuras pro rei donatae quantitate, si vere, aut virtualiter, res existat. (*C. A.* 947.) 2° Ob Donatarii grave vel enorme ingrati animi crimen in donantem, sive in corpore, sive in honore, sive in fortunae bonis. (*C. A.* 948.) 3° Si donatio in illius vertat perniciem, qui de jure alitur a donante, vel in creditorum damnum, qui donationis tempore existebant; ii omnes repetere queunt quod contra legis mentem Donatario traditum fuerit. (*C. A.* 950. 953.) Donatio a patre et matre facta, in quantum praesentium bonorum medietatem excedit, irrita est. (*C. A.* 951.) 4° Si donanti superveniant filii, si isti indigeant, ad legales jus habent usuras a Donatario, vel ab illius haeredibus reposcendas. (*C. A.* 954.)

IV. Donatio mortis causa, quae morte donantis suum sortitur effectum, servatis solemnitatibus a jure praescriptis, habetur ut contractus tantummodo in casu quo donans expresse juri revocandi cesserit, et documenta Donatario tradiderit. (*C. A.* 956.)

Resolves:

1° Donatio, cum sit contractus, acceptari debet. (*C. A.* 861.) 2° Debitores donationes facere nequeunt, si ad solvenda debita ipsi se impares reddant: donans enim injuriam ac damnum creditoribus infert, et Donatarius fit particeps, quia ob ejus acceptationem contractus donationis perficitur. 3° Donatio vocalis de re mobili cum traditione effecta, etiam sine scripto valet. (*Zeiller, ex Jure*, §. 425., in *C. A.* 943.)

Vide in Auctore Q. I. II. III. IV. etc., n. 791 et seq.

approbatione, vel praefecti, si donatio excedat 300 fr. (*C. C.* 25. 338. 762. 906 et seq.)

765. — *Quaer.* 3° Quaenam quantitas bonorum dari possit ab iis qui sunt habiles ad donandum?

R. Si nullos habeant haeredes necessarios, nullis conscribuntur limitibus. Si vero necessariis haeredibus minime careant, eis licebit ad modum donationis *inter vivos* eam bonorum quantitatem erogare aliis, quam per legata elargiri posset ille qui testamentum condit. Igitur conferas dicenda de testamentis n. 786.

§. II.

De casibus in quibus donationes non plenum sortiuntur effectum.

766. — Si quis fiat haeres ejus, qui ipsi aliquid dedit, et defunctus nihil expresse statuerit, ut aequalitati inter haeredes derogaret, omnis dispositio, sive directa sive indirecta, qua laederetur illa aequalitas, supponitur esse in intentione ejus tantum concessio temporanea fruitionis rei datae, et, mortuo donatore, res ipsa debet in successionem referri et reduci pro rata juris laesi, nisi donatarius ea contentus haereditati renuntiare malit: hoc est quod lex vocat collationem (*Rapport*) art. 843 et seq.

Collatio igitur est actus quo unus ex haeredibus ad summam bonorum, quam testator inter haeredes dividendam reliquit, ea bona refert quae a donatore accepit, ut inter omnes ex aequo dividantur.

Reductio vero, ut ajunt, donationis vel legati est ejusdem rescissio pro rata excessus supra quantitatem disponibilem, auctoritate publica facta.

Principia:

767. — I. Omnis haeres veniens in successionem referre debet quaecumque accepit a defuncto per dispositionem gratuitam inter vivos, nisi adsit expressa dispensatio ex parte donatoris. Sic ex Jure Romano et Gallico. (*S. Lig.* n. 954.)

II. Collatio duplici modo fieri potest: 1° *in specie (in natura)*, id est, referendo rem ipsam donatam; 2° minus accipiendo *(en moins prenant)*. Prior modus fit ordinarie in immobilibus et posterior in mobilibus. (*C. C.* 858 et seq.)

III. Eximuntur a collatione variae donationes, scil.: 1° Ea omnia quae testator dedit haeredem a collatione nominatim eximendo, vel titulo *praecipui juris*, intra limites partis de qua disponere poterat. 2° Variae expensae factae a donatore alicujus gratia, in alimenta, vestes, munera consueta, etc... Item expensae nutritionis, educationis, nuptiarum, artis addiscendae et similia. (*S. Lig.* n. 955. — *Cod. civ. Gall.* 843. 852.)

Nec sunt necessario referendae donationes manuales, nisi maximi sint momenti. (*DD. Gousset*, n. 794., etc.)

Quaesita:

768. — *Quaer.* 1° An referendi sint fructus rerum referibilium, quos percepit donatarius ante mortem testatoris?

R. Neg., quia non subjiciuntur collationi nisi a die qua successio aperta fuit, secus omnino frustranea fuisset donatio. (*Cod. civ.* 856.)

Quaer. 2° An filius teneatur referre ea quae de bonis paternis male expendit, v. gr., in ludis, potationibus, etc.?

R. Neg., nisi expensae fuerint excessivae; non vero si non plus expendit quam pater contentus fuisset ut in honestas recreationes impenderet. (*S. Ligor.* n. 957.)

Quaer. 3° An conferendae sint expensae factae a patre in gratiam filii pro doctoratu, beneficio, studiis, libris, etc., etc.?

R. Neg., quia haec in bonum commune familiae cedunt, nempe in ejus honorem, commodum, etc. Aliunde gratuito a parentibus filio donata censentur. (*S. Lig.* n. 955.) Excipe tamen si expensae extraordinariae fiant.

769. — *Quaer.* 4° An conferri debeat pecunia adhibita ad filium ex militia redimendum?

R. Affirm., si redimatur in propriam utilitatem; quia id aequalitas postulare videtur; secus, quoties filius redimitur in utilitatem patris, v. gr., infirmi, senis vel pauperis, aut familiae sustentandae; quia familia, quae commodum percipit, onus etiam ferre debet. (*Rogron*, in art. 851., *Cod. civ.* — *DD. Gousset*, in art. 852., *Cod. civ.*, etc.)

ARTICULUS II.

DE VARIIS DONATIONUM SPECIEBUS.

Dicendum: 1° De donatione *inter vivos;* 2° per testamentum; 3° mortis causa; 4° per fideicommissum.

§. I.

De donatione inter vivos.

Haec donatio est actus seu contractus quo donator privat se actualiter, et modo irrevocabili, re aliqua in favorem donatarii acceptantis.

Principia:

770. — I. Donatio *inter vivos* etiam mere verbalis, debitis vestita conditionibus, per se, seu de *jure naturali*, statim transfert irrevocabiliter dominium. (*C. C.* 894.)

II. De *jure positivo* donationes fieri debent secundum formas praescriptas a lege, saltem ut effectum obtineant in foro externo.

III. In *jure Gallico* haec sunt praecipue notanda: 1° Actus, quibus fiunt donationes, confici debere a notariis (931.); 2° Si acceptatio non facta fuerit eodem actu, donationem non esse perfectam, antequam acceptatio facta fuerit *authentice*, et acceptationem authentice denuntiandam donatori, ut donatio effectum erga illum habeat (932.); 3° Transcriptionem pro immobilibus requiri (939.); 4° Bona futura invalide donari; tamen aliquis non impeditur a donando id quod in spe determinata habet, v. gr., fructus in agro quodam hoc anno nascituros, pisces quos e piscatione referet. — Excipitur spes futurae haereditatis, circa quam omne pactum prohibetur (943.); 5° Ex principiis juris concluditur donationes manuales valere sine scripto. (1)

Quaesita:

771. — *Quaer.* 1° Quid requiratur ut valeat donatio in gratiam absentis?

R. Donatio sicut et promissio absenti facta per litteras ad promissarium nominatim scriptas, vel per nuntium aut procuratorem, debet acceptari coram nuntio, vel eo qui donatorem repraesentat, vel per alias litteras ad donatorem ex parte donatarii missas; aliter enim constare nequit de mutuo donatoris et donatarii consensu in idem placitum. (*H. A.* n. 130.)

Quaer. 2° Quid si donator misso nuntio donationem revocaverit?

R. 1° Si donator revocet donationem antequam acceptetur, et revocatio innotescat nuntio quem misit, jam nuntius nihil quicquam potest efficere, siquidem omnis potestas offerendi vel tradendi est ipsi adempta. (*H. A.* ibid.)

R. 2° Si autem revocatio non innotescat nuntio ante executionem, tunc distinguendum est: vel ille se habet solum instar nuntii referentis alterius donationem, aut rem tradentis, vel habet mandatum faciendi donationem; si prius, facta revocatione, donatio irritatur, quia deest omnino consensus ex parte donantis; si posterius, valent ejus acta, et donatio valide acceptari potest. Tenetur enim mandator ratum habere, quod ex vi mandati bona fide ejus nomine gestum est.

772. — *Quaer.* 3° An valeat donatio si donator moriatur ante acceptationem?

R. Neg. probabilius. Ratio, quia post mortem donantis non potest uniri ejus voluntas cum consensu donatarii. (*S. Ligor.* n. 729.) Affirmant tamen probabiliter plures, si donatio jam facta sit, et donans ante mortem mittat nuntium aut epistolam ad illam manifestandam. (*S. Lig.* ibid.) Hoc autem ex jure Gallico non est admittendum.

Quaer. 4° An mortuo donatario ante acceptationem, ipsius haeres possit donationem acceptare?

R. Neg. probabilius, quia haeres succedit quidem in juribus realibus defuncti, non vero in personalibus ut est jus acceptandi donationem; nisi forte sit filius donatarii, quia tunc praesumeretur talem esse donantis mentem. (*S. Lig.* n. 731.) Contradicunt tamen plures, quia haeres defuncti personam repraesentat. Juxta autem principia juris civilis in omni casu negandum est. (1)

(1) Ex jure Gallico donatio manualis valet absque omni solemnitate ex articulo 2279.; quia possessio ut titulus habetur. Ex praxi etiam quotidianâ constat. — Donatio autem, quae non est manualis, perfecta non censetur, nec donatorem obligat, donec acceptata fuerit verbis expressis in ipso actu donationis, vel in alio posteriore authentico, quem insuper donatori notificari necesse est. (Art. 932.) [*Verba Auctoris.*]

(1) Id convenit cum *C. A.* 955.

Quaer. 5° An obliget donatio jurata, sed non acceptata?

R. Neg., quia juramentum sequitur naturam actus, sed donatio ante acceptationem non est firma, ergo... (*S. Ligor.* n. 727.) Affirmat tamen *Laym.* dicens servandum esse juramentum quamdiu sine peccato potest servari.

773. — *Quaer.* 6° Quas ob causas donatio valida revocari possit?

R. Donator hanc revocationem obtinere potest: 1° si non praestentur conditiones appositae; 2° si donatarius se exhibeat ingratum erga donantem in casibus a lege determinatis. (953. 955.) Excipiuntur donationes matrimonii causa factae. (959.)

Revocatur ipso jure, si donatori, nullum descendentem viventem habenti tempore donationis, filius legitimus etiam posthumus natus sit, vel si illegitimum legitimaverit post donationem natum. Excipiuntur quaedam donationes matrimonii causa factae. (960 et seq.)

Quaer. 7° Quid conjuges sibi invicem donare possint? (1)

R. 1° *Ex jure Romano*, generatim invalidae sunt conjugum reciprocae donationes. Excipe 1° nisi donatio juramento sit firmata; 2° si interveniat mors donantis, et ipse ante donatarium decedat, modo res in vita tradita sit; 3° si donatio sit remuneratoria, vel fiat causa mortis; si uxor donet viro ut aliquam dignitatem consequatur. (*S. Lig.* n. 723.)

R. 2° *Ex jure Gallico*, conjuges generatim invicem sibi donare possunt inter vivos per testamentum: 1° si non adsint descendentes, quidquid extraneo donari posset, quoad proprietatem, et insuper usumfructum partis haereditatis ascendentibus reservatae; 2° si adsint descendentes, vel quartam bonorum partem, quoad proprietatem, et simul aliam quartam, quoad usumfructum, vel dimidiae tantum partis usumfructum; 3° si conjux habeat filios ex praecedenti matrimonio, non potest donare novo conjugi ultra partem filii, qui minorem caeteris partem accepit, neque quartam bonorum partem excedere. (1094. 1098.)

Omnes autem donationes, etiam *inter vivos*, ab alterutro conjuge alteri factae, semper revocari possunt. (*C. C.* 1096.)

§. II. (1)
De testamento.

Agendum: 1° De natura, divisione et forma testamentorum; 2° de testatore et haeredibus; 3° de dispositionibus testamentariis; 4° de revocatione testamentorum; 5° de executore testamenti.

PUNCTUM I.
De natura, divisione et forma testamentorum.

774. — Definitio: *Testamentum* est legitima dispositio de his quae quis

(1) Ex Jure Aust. conjuges sibi invicem donare possunt sive inter vivos, sive causa mortis, nisi donationes sint laesivae juris filiorum, vel aliorum, idque judicandum est ex dictis in hujusmodi contractu de donatione cum *C. A.* 1246.

Vide in Auctore n. 798. Quaesita I. II. III. Ex his quae diximus in praefatione ad lectorem et quae nuper adnotavimus ex *C. A.* desumpta, colligi potest quae sit validitas harum donationum in foro externo et interno.

(1) De Jure Haereditatis.

I. Jus haereditatis est jus adeundi vel totum haereditarium assem, vel partem respectu totius determinatam, ex. gr. dimidiam, vel tertiam. Haeres dicitur ille, ad quem haereditatis jus spectat.

Contra, si cui non pars respectu totius definita, sed res tantum determinatae assignantur, etiamsi ad majorem haereditatis partem pertingant, legatum constituunt; atque ille, cui legatum relictum est, non haeres, sed legatarius nuncupatur. (*C. A.* 535.) Usufructuarius etiam totius haereditatis, est legatarius, non haeres. (*C. A.* 532. 535. 560. 562. *Camozzi, Tuglioni,* in jure ususfructus.)

II. Jus ad haereditatem vel ex testatoris oritur voluntate juxta leges declarata, vel ex pacto mortis causa inito, vel demum ex ipsa lege. Hi vero tituli simul etiam adesse possunt. (*C. A.* 531 et seq.)

III. Quisque adeundae haereditatis capax est, qui dominium acquirere potest. Hujus juris censentur inhabiles juxta *C. A.* 538. 539.:

1° Qui graviter, et malitiose, adeo ut criminalis actio moveri possit, sive in fama, sive in corpore, sive in fortunae bonis, re ad judicem delata, testatorem, illiusque conjugem, aut filium, aut parentem laedit, vel laedere tentavit, nisi ex circumstantiis probetur, vita functum injuriam remisisse. Si hic decedat (intel-

vult fieri de suis bonis post suam mortem. Vel ex jure Gallico: Est actus essentialiter revocabilis, quo testator de bonis suis disponit pro tempore mortem ejus subsecuturo.

Divisio: Testamentum varie distinguitur:

I. *Ex jure communi.*

1° *Solemne*, in quo servantur omnes conditiones praescriptae. Est autem duplex: 1° *Clausum*, quod sigillo signatum traditur subscribendum septem testibus, idoneis, masculis, puberibus, etc., quibuscum subscribit testator, si possit; si vero nequeat, octavus testis accedere debet. — *Apertum*, quod fit coram septem praedictis testibus, sive scripto aperto, sive viva voce. — Plura apud Juristas. 2° *Privilegiatum*, quod valet absque omnibus solemnitatibus; tale est testamentum a milite conditum, vel ab alio, tempore

lige si sit haeres legitimus) priusquam testator e vita migret, illiu sdescendentes ad haereditatem jus habent. (*C. A.* 540. 541.) 2° Qui vi, aut dolo testamentum condere, vel mutare impedivit, vel ad illud vi, vel fraude induxit (*C. A.* 542.); vel etiam ultimam morientis voluntatem jam conditam suppressit. 3° Adulteri, et incestuosi in judicio tanto scelere convicti, libera dispositione sibi invicem haereditatis jus transferre nequeunt (*C. A.* 543.); possunt tamen succedere ex legis dispositione.

IV. Haereditatis jus incipit statim ac testator e vita decessit: quamobrem si haeres praesumptus ante testatorem e vita migret, jus haereditatis nondum acquisitum ad suos haeredes transmittere nequit, sed haereditas ad haeredes legitimos transit. (*C. A.* 545. 546.)

V. Haeres porro, prout in omnia jura et commoda defuncti, quae non sunt mere personalia, succedit, sic etiam ejusdem onera ac debita subire cogitur, adeo, ut respectu haereditatis testatorem repraesentet. Si plures fuerint, ratione communis haereditatis, ceu persona unica considerantur. (*C. A.* 547 et seq.)

De declaratione ultimae voluntatis in genere, ac de testamentis in specie.

I. Declaratio ultimae voluntatis est dispositio, qua testator, modo revocabili, post mortem sua jura in unum vel plures transfert: si haeres aliquis instituitur, dicitur *testamentum*, secus vero, *codicillum*. (*C. A.* 552. 553.)

II. Quod attinet ad haereditatis devolutionem.

1° Si testator unum instituit haeredem indeterminatim, totus assis haereditarius ad ipsum attinet; si in parte determinata aliquota, scilicet in dimidia, aut tertia haereditatis parte etc., reliquum ad haeredes legitimos spectat. (*C. A.* 554.) 2° Si plures instituit haeredes indeterminatim, aequa lance assis haereditatis inter ipsos dividitur. (*C. A.* 555.) 3° Si in parte determinata aliquota, reliquum ad haeredes legitimos pertinet, nisi testator in tota haereditate praefinitos haeredes instituere velle declaraverit, uti ex. gr. Titium, et Cajum totius haereditatis instituo haeredes, de dimidia parte Titium, de quarta parte Cajum: in tres partes est dividenda, ita tamen, ut Titius duplam Caji partem percipiat. (*C. A.* 556.) 4° Si vero plures instituit haeredes partim in parte determinata aliquota, partim indeterminatim: tantum ii, qui indeterminatim instituti fuerunt haeredes, reliquam haereditatem, si fortasse supersit, aequis partibus percipiunt. (*C. A.* 557.) Si pro haerede in parte indeterminata instituto nihil supersit, ita detrahendum est ab aliorum haereditate, ut eam hic habere possit partem, quae haeredi minoris partis assignata fuit. (*C. A.* 558.)

III. Quod attinet ad jus accrescendi, haeredes instituti fuerunt: 1° vel indeterminatim, aut in partibus aequis; 2° vel partim determinata parte aliquota, partim indeterminata; 3° vel determinate omnes.

Hisce positis: pars, quae vacat, pertinet ad haeredes indeterminatim, aut in partibus aequis institutos, quia praesumitur testatoris voluntas esse, ut tota haereditas magis spectet ad istos haeredes, quam ad legitimos. Si vero testator haeredibus aliquotam determinatam assignaverit partem, ista pars, quae vacat, ad haeredes legitimos pertinet, quia testator ipsis partem determinatam aliquotam adscribens, satis superque declarat se nihil aliud eis suppeditare velle. (*C. A.* 560 et seq.)

IV. Inhabilitas ad condendum testamentum oritur ex aetatis, vel mentis, aut corporis defectu, ex delicto, demum ex jure.

1° Ex defectu aetatis inhabiles sunt impuberes: minores, qui usquedum decimum octavum non compleverint annum, tantum nuncupative, praesente judice, testari queunt: completo 18° anno quisque ad suum arbitrium testamentum condere potest. (*C. A.* 569.) 2° Ex mentis defe-

pestis, aut in caeteris ejusmodi circumstantiis.

II. Ex jure Gallico.

1° *Holographum*, quod manu testatoris integre scribitur certaque die subscriptione signatur. 2° *Publicum* seu *solemne*, quod scribitur ab uno notario coram quatuor testibus masculis, puberibus, etc., vel a duobus notariis coram duobus te-

ctu ineptus est ille, qui non est compos sui (*C. A.* 567.); inepti sunt imbecilles a judice declarati: prodigi vero, ut tales ex judicis sententia declarati, de dimidia tantum parte disponere queunt. Quid vero, si, mortuo prodigo, dubium sit, an ultima voluntatis declaratio scripta fuerit ante vel post interdictionem? Praesumitur pro validitate, nisi contrarium probetur. (*Ita Tuglioni ex C. A.* 566.) 3° Ex corporis defectu muti testari possunt scripto, aut signis, coram tamen testibus, qui perfecte eorum signa intelligant: caeci nuncupative tantum testamentum conficere possunt. 4° Ex delicto ineptus est ille, qui mortis poena multatus est; et ille, qui ad carcerem damnatus est durum, vel durissimum, a die sententiae usquedum poenae subjacet. (*C. A.* 574.) 5° Ex Jure Civili inepti sunt omnes Religiosi solemni voto adstricti, nisi privilegio gaudeant. (*C. A.* 573.)

V. Ad formam internam requiritur: 1° ut testator haeredem instituat, secus erit codicillum, non testamentum. 2° ut sit voluntas propria testatoris, committere enim alteri nequit testator, ut haeredem nominet (*C. A.* 564.); potest tamen testator instituere haeredem, conditione, ut id a voluntate tertii pendeat. (*C. A.* 564. 699.) 3° ut voluntas sit perfecta, non consistens in solo proposito, aut promisso disponendi. 4° ut sit libera a vi, dolo, errore essentiali. 5° ut testator voluntatem suam diserte explicet, non vero per solam affirmationem propositionis eidem factae. (*C. A.* 565.)

VI. Tribus modis testamentum fieri potest, privatim, cum testibus, et praesente judice.

1° Privatim, scribendo scilicet manu propria testamentum, et se subscribendo, et nulla requiritur necessario diei designatio, anni, et loci; cautius tamen erit si apponatur. (*C. A.* 578.) 2° Testibus, et *voce*, et *scripto*. — *Voce*, verbis scilicet, ultimam declarando voluntatem coram tribus testibus, quorum si unus e vita migret, duorum sufficit testimonium; invalidum esset testamentum, si unus tantum testis superesset. — *Scripto*, et nomen suum propria manu testator subscribet, et coram tribus legitimis testibus, quorum duo saltem sint praesentes simul, declarare debet scriptum illud ultimam suam continere voluntatem; insuper opus est, ut singuli tres testes vel intus, vel extra, semper tamen ipsi documento se ut testes ultimae voluntatis subscribant. Quod si testator scribere nesciat, aut nequeat, aut nolit, praeter relatas formulas, signum crucis ab eo est supponendum coram tribus testibus simul praesentibus. Quod si legere nesciat, aut nequeat, necesse est etiam ad validitatem, ut testamentum ab aliquo ex testibus coram aliis legatur, et declaret testator illud suae consentaneum esse voluntati. (*C. A.* 578 et seq.)

NB. Cautum erit si unus ex testibus testatoris nomen scribat notando id egisse ex ejus mandato, sed non requiritur ad validitatem. (*C. A.* 580.)

3° Praesente judice, vel voce, vel traditione testamenti clausi, saltem a testatore subscripti.

Praeter judicem requiritur etiam persona publico judiciali fungens officio, et, hac deficiente, requiruntur duo testes. (*C. A.* 569.)

NB. Intuitu itineris maritimi, vel pestis, in ultima voluntatis declaratione, duo testes sufficiunt; quinimmo, saeviente peste, non requiritur ut ambo sint praesentes (*C. A.* 598.): sed testamentum tenet tantum ad sex menses. (*C. A.* 597.)

VII. Ex lege sunt ad testis officium inepti:

1° *Absolute:* illi, qui rationis usu carent; caeci; surdi; muti; qui testatoris linguam ignorant; condemnati ob fraudis delictum (italice truffa), dummodo tamen delictum sit criminale, et ineptos efficit eos, poena quoque expiata; christianam non profitentes religionem; foeminae quoque; et masculi, qui nondum 18um compleverint annum; demum Religiosi. 2° *Relative:* haeres et legatarius quoad haereditatem et legatum: haeredis, ac legatarii uxores, consanguinei, et affines primo gradu, eorumque domestici mercede conducti, non tamen, ait *Zeiller*, medici, et procuratores. (*C. A.* 591 et seq.)

NB. Religiosi, mulieres, et adolescentes, completo decimo quarto anno, maritimi intuitu itineris, vel pestis, admittuntur testes. (*C. A.* 597.)

Vide in Auctore n. 776 et seq. *Quaer.* 1° *An facultas* etc. *Quaer.* 4° *An valeat* etc. *Quaer.* 5° *An vero testamenta* etc.

stibus. (Art. 971.) 3° *Mysticum* seu *secretum*, quod testator clausum sigilloque signatum tradit notario coram sex testibus, asserens hoc esse testamentum suum a se vel ab alio scriptum, et a se subscriptum; debet inscribi haec attestatio super codicem testamenti, et a notario, testibus et testatore subscribi. Si testator testamentum subscribere non potuerit, de hoc mentio fieri debet, et additur alius testis praeter sex requisitos. (Art. 976.)

Conditiones testamentorum.

775. — Ut testamentum sit firmum et validum, requiritur:

1° Ut habeat conditiones ad contractus gratuitos requisitas, imprimis consensum liberum et spontaneum. 2° Ut dispositio bonorum fiat juxta reservationem seu legitimam haeredibus a lege assignatam. 3° Ut non fiat ab inhabili ad testandum, nec in gratiam inhabilis ad recipiendum, seu ad succedendum in jure defuncti. 4° Ut serventur substantiales formalitates a jure praescriptae.

Quaesita:

776. — *Quaer.* 1° An facultas testandi oriatur a jure naturali, aut civili tantum?

R. Juxta sententiam communiorem et probabiliorem repetenda est primario a jure naturali, quia talis est persuasio communis, quae ultimas voluntates ut quid sacrum habet, et quia jus testandi antecedit omnem legem civilem. (Vide *Böckhn in Jus Can. Un.* lib. 3. tit. 26. §. 1.) Contradicunt tamen plures, aientes, dominium a defuncto transferri non posse.

Quaer. 2° Cujusmodi testes requirantur in testamentis?

R. 1° *Ex jure Romano:* esse debent masculi, puberes, liberi, non surdi, non muti, non caeci, non intestabiles a lege, non haeres in testamento, nec domestici testatoris vel haeredis; non autem excluduntur legatarii. (*S. Lig.* n. 919.)

R. 2° *Ex jure Gallico:* postulantur masculi, majores, subditi Reipublicae, fruentes juribus civilibus, non scribae notariorum, qui actum conficerent, non legatarii seu haeredes, neque eorum parentes vel affines intra quartum gradum inclusive (secundum canonicum), secundum pro linea transversali, attamen in mystico testamento legatarii aut eorum cognati non excluduntur. (Art. 975. 980.)

777. — *Quaer.* 3° Quaenam requirantur sub poena nullius valoris in testamento holographo?

R. Tria requiruntur et sufficiunt, scilicet: 1° ut integre scribatur propria testatoris manu; 2° ut apponatur dies, mensis et annus quo conditum est; 3° ut nomen proprium testatoris subscribatur in forma chirographi ad calcem testamenti ex integris litteris. Sic ex art. 970. (1)

Quaer. 4° An valeant in foro conscientiae testamenta ad causas profanas, formis legalibus destituta?

R. Triplex datur probabilis sententia, ut dictum est supra in genere de contractibus praeter legis praescripta confectis (n. 749.). I^a^ igitur S e n t e n t i a admittit hujusmodi testamenta de jure naturali valere. — II^a^ S e n t e n t i a docet ex lege positiva prorsus irritari. — III^a^ demum S e n t e n t i a favendum esse possessori pronuntiat, donec res a judice dirempta fuerit. — Et haec tertia opinio, juxta *S. Ligorium* (n. 927.), prae caeteris in praxi tenenda est. — Interveniente autem judiciali decretu, ei, omnibus fatentibus, est adhaerendum.

778. — *Quaer.* 5° An vero testamenta ad pias causas sint valida, si formis legalibus careant?

R. Etiam *controvertitur*. I^a^ S e n t e n t i a *communior* et *probabilior affirmat*, ea omnino valere. Ratio autem duplex datur: 1° Quia piae causae ad Ecclesiam pertinent, ejusque subjacent jurisdictioni; porro Ecclesia libera et immunis est a potestate civili, in iis omnibus, quae jurisdictioni suae directe subsunt. — 2° Quia ex jure canonico constat. (*Decret.* l. 3. tit. 26. cap. II. etc... — *Ita S. Ligor.*

(1) 1° Adjectio diei, mensis et anni arithmeticis notis fieri potest, et in qualibet testamenti parte collocari: eam praeterea, quod tutius est, integris litteris conscribes. 2° Inscriptio loci, ubi testamentum conficitur, minime necessaria existimatur; nam, ut eruitur ex art. 999., valet testamentum, ubivis conditum fuerit; 3° Papyrus quaelibet, licet non obsignata, sufficit; si tamen res ad judicem deferatur, mulcta erit ab haerede solvenda (30 fr.). 4° Testamentum *holographum*, antequam executioni mandari queat, praesentari debet judici in tribunali primae instantiae; judex vero post sufficiens examen jubebit illud apud aliquem notarium custodiri (art. 1007.). Sed haec forma accidentalis omnino est. (*Verb. Auct.*)

n. 923. — *Lessius* l. 2. c. 19. — *Roncaglia* c. 2. q. 3.)

II^a^ Sententia docet, idem generatim et per se de piis causis ac de aliis tenendum esse, praecisis particularibus circumstantiis mox assignandis. Ratio est: 1° Quia temporalia bona, per se loquendo, principibus subjecta sunt. — 2° Quia testamentorum leges essentialiter spectant ad potestatem civilem, quae nunquam jus suum amittit, nisi forte statuta edat specialia in odium Ecclesiae ac detrimentum et ruinam causarum piarum. — Quoad juris canonici testimonium quod objicitur, reponunt plures Ecclesiae decisionem esse restringendam ad loca ubi opposita lex civilis non viget. (*Collet* part. 2. in fine, ultim. c. — Card. *Gousset*, n. 796.)

Dicunt merito *praecisis particularibus circumstantiis;* nam solvenda procul dubio sunt in foro conscientiae legata pia, etiam formis requisitis destituta, quoties ex circumstantiis legitime praesumitur, ea facta fuisse vel ad restitutionem implendam, vel ad preces pro anima defuncti erogandas; hujusmodi enim dispositiones haberi nequeunt ut titulo gratuito factae, ac proinde testamentorum legibus non subjacent.

Quam maxime autem inducendi sint poenitentes ad omnia pia legata persolvenda, etiam praeter memoratos casus, nemo non videt. — Ita communiter secundae sententiae patroni.

Nota Editoris = Sacra Poenitentiaria pluries interrogata priori Sententiae prorsus adhaerendum esse respondit.

Casus:

779. — 1° *Leander* a *Liborio* familiari suo mox e vivis decessuro, conspicuam pecuniae summam, instar muneris de manu, ut ajunt, ad manum acceptat. Defuncto *Liborio*, dubius ancepsque *Leander*, utrumne tuta conscientia donum servare possit, ignorat. Quid interroganti respondebit Confessarius? — *R.* Nihil esse, cur *Leander* de donationis valore dubitet, eam scilicet valere uti donationem inter vivos: Excipe 1° nisi donatio jus haeredum evidenter laedat; 2° nisi donatarius inhabilis sit ad donationem acceptandam. (*DD. Gousset.*) (1)

780. — 2° *Polydorus*, moriens, *Paulo* haeredi naturali, sponde, ait, mihi, te le-

(1) „1° Un curé, un Confesseur, étant consulté si on peut en conscience recevoir des „héritiers du testateur, ou conserver un legs ou „un don nul par défaut de forme, répondra qu'on „le peut certainement. Le code civil même le „reconnait, puisqu'il ne permet pas aux héritiers „de répéter ce qu'ils ont volontairement payé, „pour acquitter un semblable legs, une donation „qui n'était point revêtue des formalités pre- „scrites. 2° Consulté par les héritiers s'ils sont „obligés en conscience d'accomplir les volontés „bien connues du testateur, il leur conseillera „de les accomplir, ou de traiter à l'amiable avec „le légataire; mais il évitera de leur en faire „une obligation, de crainte d'aller trop loin; à „moins qu'il ne s'agisse d'un legs pieux, et qu'on „n'ait de fortes raisons de croire que le testa- „teur n'a fait ce legs que pour réparer une in- „justice, ou satisfaire au devoir de l'aumône en- „vers les pauvres, pour lesquels il n'aurait pas „fait, pendant sa vie, ce qu'il était obligé de „faire, de l'aveu de ceux qui l'ont connu. 3° S'il „est consulté sur les donations manuelles, ac- „compagnées ou suivies de la délivrance des „choses qui en sont l'objet, il répondra qu'elle „sont valables. On suppose qu'elles n'excédent „point notablement la quotité disponible, et „qu'elles ne sont point faites en fraude de la „loi, qui defend de donner à un incapable." (*DD. Gousset*, n. 796.) [*Verb. Auct.*]

De Substitutione Haeredum.

I. Substitutio est secundi, tertii, et quarti haeredis institutio, et sic deinceps.

II. Dividitur in *substitutionem vulgarem*, et est cum testator secundum, tertium, etc. haeredem instituit, si forte contigerit, ut haeres institutus haereditatem adire nequeat, aut nolit. (*C. A.* 604.) In *substitutionem fidei commissariam*, et est ea, cum haeres, qui haereditatem adit, post obitum alteri haeredi designato ad eam restituendam adstringitur. (*C. A.* 608.) In *fidei commissum*, si id in perpetuum beneficio futurorum familiae successorum, aliorumve plurimorum relictum fit. (*C. A.* 618.)

In *substitutione fidei commissaria* testator plures instituere potest haeredes successive, ut jurisperiti loquuntur, si substituti haeredes testatoris tempore superstites sint, ex. gr. instituere potest haeredem Titium ea conditione, ut ipse vita functus haereditatem Sempronio restituat, hic Mevio, Mevius Cajo, et sic deinceps: secus, de bonis mobilibus ad duas generationes, de immobilibus ad unam tantum generationem id conceditur. (*C. A.* 609.) *Fidei commissum* institui nequit, nisi principis auctoritate.

De Legatis.

I. Legatum comprehendit res determinatas in alium transmissas, etiamsi istae majorem haereditatis partem constituant; ac proinde legatum ab haereditatis jure in hoc differt, quod legatum respicit rem tantum praefinitam, uti ex. gr. domum, certam pecuniae vim, fundum, fundique usumfructum; jus autem haereditatis vel totum respicit haereditarium assem, vel partem respectu totius constitutam, puta dimidiam, aut tertiam partem etc.

II. Ad legati validitatem quod attinet, necesse est, ut illud a testatore, qui testamentum condere queat, personae capiendae haereditatis capaci, vi ultimae voluntatis valide confectae, relinquatur; idcirco, si nullum sit testamentum, legata quoque in irritum recidunt.

III. Objectum legati *generatim* loquendo est: quidquid in commercio positum est, sive res sit

gata haec soluturum: haeredis autem promissis fisus *Polydorus* abstinet a conficiendo vel immutando testamento, vel ab iisdem legatis inscribendis. *Paulus* promissis valedicens renuit legata persolvere, ex eo quod in testamento inscripta non fuerint. Quid juris? *R.* Tenetur *Paulus* in conscientia de jure naturali ad solvenda omnia legata promissa, non obstante defectu formarum. Ratio est: 1° quia non nisi ea conditione testamentum accepit; 2° quia, per promissionem, confectionem aut mutationem testamenti impedivit. (*Ita Collet*, *Andegav* etc.)

3° *Gabinus* haeres, ex testamento informi, accipit et retinet haereditatem, ut sibi legitime acquisitam, sed abstinet a solvendis legatis, ob defectum formae in actu testatoris. Quid de eo sit sentiendum. — *R.* Quantum sit injustus et ridi-

immobilis, sive mobilis, sive corporea, sive incorporea sit, sive actiones, etc. *Speciatim* vero legati objectum differt juxta ejusdem materiae diversitatem, scilicet variarum legatarum rerum. Ut autem multa brevitatis causa omittam, hic tantummodo nonnulla leviter attingam, quae ad Legatum victus, alimentorum, educationis, gemmarum, aliarumque rerum hujusmodi pertinent.

1° Igitur *victus* legatum cibum complectitur atque potum, quibus indiget legatarius dum vivit. *Alimentorum* legatum comprehendit, praeter cibum et potum, vestes, habitationem, aliaque hujusmodi, quae ad vitam alendam, tuendamque valetudinem toto vitae de cursu requiruntur; quinimmo necessariam complectitur institutionem ad congruentem statui educationem. Legatum *educationis* ea omnia comprehendit, quae alimentorum legatum, hoc tantum discrimine, quod educationis legatum tantum ad annum 24um perseverat. (*C. A.* 672.) 2° Gemmarum legatum lapillos dumtaxat pretiosos, verasque complectitur margaritas. Sed nomine earum gemmarum, quae vulgo *gioje* appellantur, falsi quoque veniunt lapilli, atque ornamenta auro, argentove contexta, quae corporis ornamento inserviunt. Caeterum res, quae vulgo *abbigliamenti* vocantur, ea omnia praeseferunt, quae ad corpus excolendum attinent, exceptis vestibus, iisque omnibus, quae vulgo *gioje* nuncupantur. (*C. A.* 678.) 3° *Pecuniae legatum* pecuniam comprehendit ex auro vel argento, aliove metallo confectam, atque usu alicubi receptam, ea tantum dempta, cujus usus plane exolevit; haec enim ut metallum censetur. Pecuniae legatum chartas denique complectitur vulgo nuncupatas *di publico credito* (*C. A.* 680), quae chartae in publico commercio veluti pecunia reipsa talis habetur. 4° *Auri vel argenti legatum* non complectitur pecuniam ex auro, vel argento confectam; pecuniae enim legatum in lege Austriaca ab auri, vel argenti legato profecto discernitur, sed complectitur metallum aureum vel argenteum, sive elaboratum sit, sive rude. Si vero testator legat tantum aurum, vel argentum elaboratum, illud intelligitur, quod hominis necessitati per artificialem formam inservire debet, uti sunt annuli, candelabra, arma mensalia (vulgo *posate*), fibulae; immo et illud, quod artifex, opere nondum absoluto, elaborandum aggreditur. Quod si testator legat aurum, vel argentum non excultum, illud quoque praeter rudem materiam intelligitur, quod aut fractum, aut adeo contusum est, ut nullius hominis necessitati inservire queat; nec hoc auri vel argenti legatum comprehendit aliud metallum inauratum, aut argento obductum; aurum enim, et argentum hoc in casu non est principale, sed accessorium.

Ast quid agendum, si quid propter materiem ad auri vel argenti legatum, propter vero formam ad aliud legatum pertineat, uti ex. gr. videre est in armis mensalibus argenteis? Si eorum materiem spectes, ad argenti legatum ipsa pertinent, si formam, ad supellectiles quia legatum supellectilium non modo complectitur res, dictas vulgo *mobiglie*, de quo infra dicemus, sed etiam ea omnia, quae domesticus requirit usus, uti sunt vasa vinaria, instrumenta ad epulas instruendas mensamque comparandam etc. (*C. A.* 674.)

In hac quaestione igitur Austriaci Codicis interpres *Tuglioni* sentit ipsa attinere ad supellectiles, ad quarum naturam proprius accedunt.

5° Si testator omnia sua legat credita (ut nomen ipsum innuit), ea tantum veniunt credita, quae jus tribuunt personale, quaeque tantum debitoris fidem respiciunt, et ex ipsa pendent; non vero ea credita, quae jus tribuunt reale, ut esset mutuum cum hypotheca (nisi contrarium praesumi debeat), nec chartae vulgo *di publico credito*, quia, ut diximus, ad pecuniae legatum referuntur. 6° Demum legatum in Jure Aust. expressum *Mobili* a *Mobiglie* ad ea omnia refertur, quae ad convenientem domus habitationem spectant, uti sunt cubilia, sedilia, specula, vela fenestris appensa, tabulae, tabulae pictae; haud vero picturarum collectiones, libri, et res lintearia, quae habitationis usui atque ornatui minime inserviunt; excipiuntur quoque res, quae habentur ut immobiles, quamquam ad aedium spectent ornamenta.

IV. De tempore, quo legata sunt solvenda. Legata ad causas pias pertinentia, parvae famulitii remunerationes, et res singillatim extantes, statim, adita haereditate, sunt solvenda; reliqua vero nonnisi post annum a testatoris obitu. (*C. A.* 685.) Alimentorum quoque legatum in antecessum solvi debet: secus, quomodo legatarii vitam degere queant, si nihil aliud habeant? Legatum menstruum, annuum, si pium, in antecessum, si profanum, hoc tempore exacto est persolvendum. Hic demum advertere juvat, hujusmodi legata profana ad finem solvenda vel mensis, vel semestris spatii, vel anni, integre esse praestanda, quamvis legatarius ante praefinitum tempus e vita discedat.

V. Legatum, quod legatarius aut non vult, aut adire nequit, cedit substituto: hoc deficiente, legatariis, si indeterminatim aut aequis partibus legatariis fuit relictum, secus ad haeredes spectat. (*C. A.* 689.)

VI. De Legati interpretatione. Hae sunt regulae interpretandi legata:

1° Verba, quibus testator usus est, in sensu vulgari accipiuntur, nisi adversarius probet, quasdam voces in sensu plane peculiari ipsum usurpare consuevisse, vel more patrio, vel nisi alias penitus frustra legatum foret. (*C. A.* 651.) 2° Praesumi debet testatorem minus onus haeredi prae aliis dilecto imponere; idcirco in dubio num legatum sit temporarium, an perpetuum, temporarium est censendum; et si testator legavit fundum, et duo extant fundi ejusdem nominis, fundus minoris pretii ab haerede praestandus est legatario. (*C. A.* 512.)

Vide in Auctore n. 793 et seq. *Quaer.* 1° *Quaer.* 2° *Quaer.* 3° *Quaer.* 4°.

culus talis agendi et ratiocinandi modus, ex sensu communi clare et evidenter patet.

4° *Anatolius*, confecto testamento holographo, moritur, antequam subscribere potuerit. *Sabinus*, haeres nominatus in hoc testamento, subscriptionem testatoris tam bene simulavit, ut vere ab ipso confecta visa fuerit. Attamen, cum, suborta fraudis suspicione, testamentum ad judiciale forum fuisset delatum, a judice validum declaratum fuit. Quid judicii? — *R. Sabinus* ad restitutionem tenetur, quia per fraudem haereditatem sibi vindicavit; fraude enim remota, certo per sententiam ab haereditate exclusus fuisset. Sententia igitur *Sabino* favere non debet, cum in falso facto innitatur.

PUNCTUM II.
De Testatoribus et Haeredibus.

781. — I. Testatores esse possunt:

1° *Ex jure Romano:* Omnes usum rationis habentes, exceptis surdis-mutis a nativitate, impuberibus, prodigis, damnatis ad mortem civilem vel naturalem, necnon religiosis professis. 2° *Ex jure Gallico:* 1° Omnes, qui donationes facere possunt *inter vivos;* 2° uxores, quae plenam habent facultatem testandi, licet donationes erogare nequeant (art. 905.); 3° minores ab anno 16 testari possunt de dimidia parte bonorum de quibus majoribus disponere licet (art. 504.); non vero testari possunt civiliter mortui, interdicti, minores cum restrictione modo apposita.

782. — II. Quod ad Haeredes attinet:

1° Institui possunt haeredes, quicumque a jure positivo non sunt specialiter prohibiti, licet usu rationis careant, ut dictum est de donatione (n. 762.). 2° Prohibentur autem *ex jure Romano* damnati ad mortem tum naturalem, tum civilem, perduelles eorumque filii, spurii juxta restrictiones infra ponendas. — *Ex jure* vero *Gallico*, prohibentur civiliter mortui et alii, qui donationes recipere non possunt (n. 764.). 3° Haeres quilibet renuntiare potest haereditati apertae, juxta axioma: Nemo haeres nisi velit. *Sic ex quocumque jure.* — Ratio est, quia nemo tenetur acceptare beneficium, praesertim ut est testamentum, quod saepe magnis oneribus gravatur. — Renuntiatio autem non praesumitur, sed forma juridica fieri debet. — *Ex jure Romano*, juramento firmanda est. (*S. Lig.* n. 932.) *Ex jure* autem *Gallico*, facienda est in tabulario (au greffe) tribunalis territorii, in quo obtigit successio, in speciali actorum codice, quod ad hunc finem ibi asservatur.

Quaesita:

783. — *Quaer.* 1° Quotuplicis generis haeres distinguatur?

R. 1° *Necessarius*, qui a testatore excludi non potest. 2° *Legitimus*, qui de jure succedit ab intestato. 3° *Voluntarius*, qui talis habetur ex libera voluntate testatoris.

Hinc patet distinguendum etiam esse haeredem *ex testamento*, si per testamentum fuerit designatus, et haeredem *ab intestato*, si de jure succedat defuncto, qui nullum aut imperfectum testamentum fecit.

Quaer. 2° Quinam sint haeredes necessarii et legitimi?

R. 1° In utroque jure haeredes *necessarii* sunt omnes cognati in *linea recta* seu 1° *descendentes* in propiori gradu; 2° ipsorum defectu *ascendentes*, tum ex parte patris, tum ex parte matris in gradu pariter propiori.

R. 2° Haeredes *legitimi* sunt omnes consanguinei propioris gradus in *linea collaterali*, usque ad 10um gradum in *jure Romano*, id est, 5um quoad computationem canonicam, et 12um *ex jure Gallico.*

784. — *Quaer.* 3° Quaenam sint jura et obligationes haeredum?

R. Generatim haeredes succedunt in omnia jura et onera defuncti, quia illius personam repraesentant; excipiuntur ea tantum quae natura sua vel pacto personae defuncti erant affixa. Hinc dominium bonorum defuncti pleno jure acquirunt, ejus obligationes et debita in se suscipiunt, et ipsius voluntatem in legatis implere debent.

Quoad modum solvendi debita a defuncto relicta, singuli pro rata suae portionis haereditariae solvunt, et si propter hypothecam plus solvere cogantur, recursum habent contra caeteros. (*C. C.* 873.)

Haeres acceptare potest sub beneficio inventarii, id est, ita ut, facto inventario bonorum juxta formam legalem, non obli-

getur ultra haereditatis vires. Si non eo modo acceptaverit, tenetur in foro externo omnia solvere debita, etiamsi vires haereditatis excederent. Controvertitur vero inter theologos, an in hoc casu haeres teneatur in foro conscientiae solvere debita, quoad excessum supra bona accepta. — *Probabilius et communius* negatur. (*Salmant.* — *Reuter.* — *DD. Gousset*, in art. 802. *Cod. civ.*)

785. — *Quaer.* 4° An haeredes necessarii exhaeredari possint?

R. 1° *Ex jure Romano* exhaeredari possunt filii sola patris auctoritate in casibus sequentibus, scilicet: 1° Si filius injiciat manus in parentem, aut contumeliose eum tractet; 2° si ejus accusator aut testis sit in causis criminalibus; 3° si rem habeat cum ejusdem uxore; 4° si nolit fidejubere ad patrem e carcere liberandum; 5° si patrem a condendo testamento prohibuerit; 6° si filia, recusato honesto matrimonio, luxuriose vivat. (*S. Lig.* n. 943.)

R. 2° *Ex jure Gallico* nunquam haeredes privata auctoritate exhaeredari possunt. Excluduntur tamen ut indigni ab haereditate in triplici casu, scilicet: 1° Si vitae testatoris fuerint insidiati; 2° si alimenta ei denegaverint; 3° si ejus memoriam graviter conviciati fuerint. (Vide *Art. Cod.* 955. 1046. 1047.)

786. — *Quaer.* 5° Quaenam sit *reservatio* seu *legitima* haeredibus necessariis debita?

R. Diversa est pro diverso jure: Hinc

I. *Ex jure Romano.*

1° Quoad *ascendentes: Triens*, seu tertia pars, deficientibus descendentibus. 2° Quoad *filios legitimos: Triens*, si non sint plures quam quatuor filii, et *semissis*, seu dimidia pars, si plures sint. 3° Quoad *filios naturales:* succedunt matri, pari jure cum legitimis; patri vero non succedunt, si alios filios habeat, secus in 6ª parte haereditatis. (Vide *S. Lig.* n. 947. et alios.)

II. *Ex jure Gallico* (sive pro testamento, sive pro donatione).

1° Quoad reservationem *filiis legitimis* debitam: si unus sit, *dimidia pars* bonorum reservatur: si duo, *bistriens* ($\frac{2}{3}$): si tres vel plures, *dodrans* seu ($\frac{3}{4}$). 2° Quoad reservationem *filiis illegitimis* legaliter recognitis attribuendam: si adsint alii legitimi, illegitimis reservatur tertia pars portionis, quam reservatam haberent, si essent legitimi: si, deficientibus, adsint ascendentes, fratres aut sorores, dimidia pars portionis praedictae: si vero alii tantum consanguinei, dodrans reservatur: si nulli consanguinei, reservationem habent eamdem ac si essent legitimi. 3° Quoad reservationem ascendentibus debitam: si adsint filii legitimi, jus nullum habent: si adsint fratres aut sorores, pater et mater jus habent unusquisque ad quartam partem; caeteri ascendentes a fratribus excluduntur. In caeteris casibus jus habent ad 2am vel 4am partem, prout sunt ex utraque parte, vel ex una tantum.

787. — *Nota.* 1° Uxor non venit inter haeredes necessarios, nec legitimos ab intestato, nisi deficientibus caeteris legitimis intra gradus lege stabilitos. Ita ex utroque jure, romano scilicet et gallico. 2° Deficiente etiam uxore, haereditatem init de jure Respublica. Hinc axioma: *Fiscus post omnes. Ita etiam in utroque jure.* 3° Filius naturalis ex jure gallico recognosci debet per actum authenticum, nisi recognitus fuerit in actu ipso de nativitate, sed nequeunt recognosci filii adulterini et incestuosi. (*Verba Auctoris.*)

788. — *Quaer.* 6° An testator teneatur *sub gravi* relinquere bona de jure naturali cognatis qui non sunt haeredes necessarii?

R. 1° *Quoad fratres* affirm., si sint in gravi necessitate; secus non erit nisi veniale; immo nullum peccatum, si rationabile sit motivum. (*S. Lig.* n. 946. — *Laym.* — *Lugo*... etc.)

R. 2° *Quoad alios consanguineos remotiores*, juxta communiorem sententiam non est gravis obligatio eos caeteris praeferendi, etiamsi sint pauperes; non tamen peccatum veniale deerit, si omnino sine rationabili causa praetermittantur. (*S. Lig.* etc....)

789. — *Quaer.* 7° An peccent in foro conscientiae contra justitiam parentes, laedentes legitimam filiorum per testamentum, vel donationes inter vivos, aut contractus simulatos?

R. Affirm. per se, cum sententia communi Doctorum tum veterum, tum recentiorum, qui hoc fere omnes supponunt, etsi forte non expresse referant. Ratio est, quia lex gaudet omnibus conditionibus ad obligandum in foro conscientiae requisitis, scilicet: est justa, utilis bono pu-

blico, et facto irritans. (*S. Lig.* n. 949. 951. — *Reuter*, n. 286.)

Dixi, *per se*, quia non videntur ullo modo peccare parentes, qui justa de causa *partialiter* legitimam filiorum laedunt in aliquo casu particulari. Tunc enim cessat finis legis, siquidem attingere non intendit illos casus particulares, qui familiae prosunt nec bono communi obsunt; v. gr., si pater donationes quasdam tribueret filio probo remunerationis gratia, unde minus filio dissipatori obveniret. [*DD. Gousset* (1).]

Nota. Post factum non sunt facile inquietandi filii qui majorem paternae haereditatis partem non sine alterius haeredis detrimento acceperunt, quando ex rerum adjunctis conjici potest parentes justa aliqua causa ipsis favisse; praesertim si in bona sint fide, et jure timendum sit ne obligationem renuant adimplere.

790. — *Quaer.* 8° An vel quatenus peccent parentes donationes manuales erogando alicui e filiis, vel extraneis, aut causis piis?

R. 1° Parentes licite facere possunt donationes sequentes, scilicet: 1° donationes quae fieri solent inter conjunctos et amicos suae conditionis, ut munuscula, etc...; 2° donationes remuneratorias pro quantitate et qualitate meriti juxta aestimationem prudentium, quia hoc potius solutio debiti alicujus, quam gratuita donatio dici debet; 3° donationes quaslibet *per se*, ex meris reditibus, intactis capitalibus, quae patrimonium proprie dictum constituunt, quia parentes, *per se*, nullo jure adaugere patrimonium ex reditibus vel labore tenentur.

R. 2° Peccant autem graviter parentes *per se* partem notabilem capitalium vendentes, unde pecuniam habeant extra legis limites gratuito erogandam; quia tunc agunt in fraudem ejusdem legis quae totaliter eludi potest. Idem dicendum de fictis venditionibus donatario factis. Idem etiam dicendum de eo qui, omnes reditus gratuito donando, capitale ad familiam sustentandam dilapidaret.

791. — *Quaer.* 9° An graviter peccent parentes aliquid notabile dantes filiis illegitimis praeter taxam legis?

R. 1° *Affirm.*, si haeredes necessarios habeant, juxta superius dicta.

R. 2° *Affirm.* etiam ex jure Gallico, licet haeredibus necessariis careant, quoad adulterinos et incestuosos; quia declarantur omnino inhabiles ad donationes a parentibus accipiendas, si alimenta excipiantur. Attamen, juxta plures contra alios, inhabilitas completa talium restringenda est ad solos casus in quibus de vitio eorum natalium juridice constat, cum ex art. 340 inquisitio de paternitate severe prohibeatur. Alii autem illegitimi non recogniti sicut mere extranei habendi sunt.

Quaer. 10° An parentes licite possint uti privilegio legis ad quartam vel tertiam partem bonorum uni e filiis prae aliis dandam?

R. *Affirm.*, si justas habeant rationes, vel si loci consuetudo ferat ut primogenitus praeferatur. Generatim vero parentibus suadendum est ut aequalitatem inter omnes filios servent.

PUNCTUM III.

De dispositionibus testamentariis, seu de codicillo et legato.

792. — I. *Codicillus*, seu parvus codex, est ultima voluntas minus solemnis defuncti, extra testamentum expressa, de eo quod hic vult fieri post mortem suam de rebus suis, absque directa haeredis institutione. — Clausula autem codicillaris est clausula testamento ipsi inserta, qua declaratur, quod, si testamentum ex aliquo defectu non valeat, vi tamen codicilli valere debeat.

Ad codicillum sive nuncupativum, id est viva voce habitum, sive scriptum, sufficiunt quinque testes, etiam non rogati, et etiam foeminae. Sic ex *jure Romano*. In *jure autem Gallico* codicillus non admittitur.

II. *Legatum* est donatio quaedam verbis immediate ad donatarium directis, ab haerede praestanda.

Legatum esse potest: 1° absolutum

(1) „Un père de famille, qui a disposé de la „portion disponible de ses biens, peut-il faire „d'autres dispositions gratuites par des dons ma„nuels, soit en faveur du premier donataire, „soit en faveur d'un autre? Nous pensons qu'il „le peut, pourvu que les dons manuels ne soient „pas trop considérables. En permettant à un „père de famille de disposer d'une certaine quo„tité de ses biens, la loi ne parait pas lui in„terdire la faculté de disposer à volonté de ses „revenus. Mais il ne lui serait pas permis, gé„néralement, d'éluder la loi par une donation ma„nuelle, en prenant, par exemple, un capital „considérable ou le prix d'un immeuble, pour „en faire de nouvelles dispositions.“ (*DD. Gousset*, n. 794.) [*Verba Auctoris.*]

vel conditionatum; 2° universale vel particulare; 3° titulo universali, v. gr., lego omnia mobilia; vel particulari, v. gr., lego talem summam. Ex *Jure Gallico* nulla admittuntur legata, nisi in ipso testamento includantur.

Quaesita:

793. — *Quaer.* 1° An legatum relictum puellis, ut nubant, possit dari eis quae Religiosae fiunt?

R. Affirm., si relictum fuit personae determinatae, nisi aliter constet de mente testatoris. — *Neg.* autem, si legatum relictum sit personis indeterminatis, quia tunc testatores potius intendunt providere solis puellis nubere volentibus, ne seductioni exponantur. (*Ita communiter* cum *S. Lig.* n. 930. contra *plures.*)

Quaer. 2° An legatum relictum puellis, ut nubant, possit dari puellis, quae sine dote jam nupserunt?

R. Affirm., si agatur de puellis determinatis, quia praesumitur testator voluisse ipsis omnino providere, ob peculiarem erga illas affectum, vel ut nubant, vel ut nuptae decenter vivant. — Secus de indeterminatis, quia tunc testator censetur potius nubendis subvenire voluisse, ut periculum prostitutionis vitarent. (*S. Lig.* ibid.)

794. — *Quaer.* 3° An summus Pontifex possit legata et alias ultimas voluntates testatorum commutare, quando de causis piis agitur?

R. Affirm., si adsit ratio, quia est a Christo institutus piarum causarum administrator, ut possit disponere de iis, sicut exigit necessitas et utilitas supernaturalis. — Idem dicendum est de principe quoad legata profana in favorem Reipublicae constituta. (*S. Lig.* n. 931.)

Quaer. 4° An Episcopi, justa de causa, pias dispositiones commutare possint?

R. Neg. generatim loquendo. Ratio est, quia ex *Trident.* Sess. 22. c. 8. imponitur Episcopis sollicitudo ultimas voluntates sedulo exequendi. (*S. Lig.* n. 931.) — Excipiendi tamen sunt *probabilius* casus, qui, si a testatore praevisi fuissent, certo effecissent ut aliter disponeret, v. gr., si reliquerit pecuniam ad vasa sacra pro Ecclesia, et haec vasis non indiguerit; vel si legatum ad finem suum applicari nequeat, v. gr., quia non sufficeret, vel quia ad usum intentum inservire non posset.

PUNCTUM IV.

De revocatione testamentorum. (1)

795. — I. Testamentum, sub quacumque forma sit factum, semper revocari potest ad nutum testatoris, quia testamen-

(1) De Restrictione, et Revocatione Ultimae Voluntatis.

I. Testator restringit suam voluntatem, dum ejusdem valor pendet vel ex adjecta conditione, vel ex certo tempore, vel ex mandato aliquo, vel ex determinato quodam fine.

1° De varia conditionum divisione in contractibus in genere disseruimus. (*a*) Conditiones prorsus obscurae pro non adjectis habentur; (*b*) idem valet de conditionibus *dissolventibus* de re impossibili, vel inhonesta; ast suspendentes hujus generis conditiones ultimam voluntatem irritam reddunt; (*c*) si res possibilis et licita ceu conditio adjicitur, jus inde dependens, nonnisi illa rite adimpleta, acquiri potest. (*C. A.* 695 et seq.) 2° Restrictio ultimae voluntatis ad aliquem temporis futuri terminum aliquando pro conditione habetur, aliquando autem regulas speciales sequitur. (Vide *C. A.* 704 et seq.) 3° Etiam mandatum, sub quo testator aliquid cuipiam assignavit, pro conditione dissolvente habetur. Quod si mandatum non ex integro impleri potest, haeres vel legatarius faciat saltem quantum valet. Si demum eidem ne ex parte quidem satisfieri possit, haeredi vel legatario res assignata relinquitur, nisi vel semetipsum impotentem fecerit, vel de voluntate testatoris contraria sufficienter constet. (*C. A.* 709. 710.) 4° Ubi testator finem, ad quem bona relicta destinaverit, equidem expressit, non tamen demandavit, haeres, vel legatarius obstringi nequit, ut illa hunc in finem impendat. (*C. A.* 711.)

II. Testator duobus modis revocare potest testamentum. 1° Testamento aut codicillo posteriori; caute tamen distinguendum inter testamentum, et codicillum. (Vide *C. A.* 713 et seq.) 2° Revocatione vel expressa, vel tacita, vel praesumpta. (*C. A.* 717 et seq.)

III. Renunciatione haeredis. (*C. A.* 726.)

De successione ab Intestato.

Succedunt ab Intestato in haereditatis bona:

1° Filii tam masculi, quam foeminae aequaliter, vel illorum repraesentantes, et etiam illegitimi in matris tantum, non vero patris haereditatem (*C. A.* 732. 754.); et conjux superstes, etiamsi non indigeat, jus habet ad usumfructum quartae partis, si unus, duo, vel tres filii supersint; si plures extent, conjux personam unius filii gerit, sed tantummodo obtinet suae partis usumfructum. 2° Si desint filii, succedunt genitores, et inter eos aequaliter dividitur haereditas: his deficientibus, veniunt repraesentantes, et tum conjux superstes dominium quartae haereditatis partis obtinet. (*C. A.* 758.) 3° Istorum defectu veniunt avi, vel eorum descendentes, et sic per sex lineas transmittitur haereditas. Si istae lineae sint extinctae, conjux superstes integra potitur haereditate (*C. A.* 759.), et, isto deficiente, haereditas Fisco adjudicatur. (*C. A.* 760.)

Et haec quidem obtinent, si inter conjuges divortium non intercessit; qui enim *sua culpa* ab altero separatus fuit, etiam jure in ejusdem bona succedendi destituitur. (*C. A.* 759.)

tum ex natura sua est actus essentialiter revocabilis; proinde testator dominium bonorum suorum usque ad mortem retinet. *(Ita ex omni jure.)*

II. Revocatio testamenti duplici modo fieri potest: 1° *Expresse*, seu 1° per destructionem testamenti; — 2° per actum coram notario confectum, quo mutatio voluntatis exprimitur; 3° per testamentum novum priori contrarium: sed tunc revocatio non censetur integra, nisi dispositiones testamenti novi omnibus dispositionibus prioris sint contrariae. 2° *Tacite*, per donationem, venditionem, permutationem, destructionem, aut quamlibet dispositionem rei legatae, qua mutatio testatoris manifestatur.

Nota. Refertur ad revocationem testamenti ejus caducitas, quae habetur quando dispositiones testamentariae, etsi validae a principio, infirmae tamen evadunt ob quasdam circumstantias, v. gr., si legatarius moriatur ante testatorem, vel ante executionem alicujus conditionis; si res legata pereat, etc. (*Verba Auctoris.*)

PUNCTUM V.

De executore testamenti.

796. — Executor testamenti est is, quem testator nominavit ad dispositiones testamentarias exequendas. Nullo autem nominato, executio testamenti ad haeredes pertinet. Circa testamenti executionem haec tenenda sunt:

1° Ut quis sit executor testamenti necesse est, ut capacitatem sese obligandi habeat. Hinc, executores esse nequeunt interdicti, minores etiam consentiente tutore; ex *jure Gallico*, uxores sine mariti consensu. Executores esse possunt Religiosi ex licentia praelati sui, nisi ordinis Regula obstet. 2° Plures executores testamenti institui possunt, et, uno absente, alter ad testamenti executionem procedere potest. Munera executoris testamenti ad ejus haeredes non transeunt. 3° Executor invigilare debet: 1° ut apponantur sigilla, si inter haeredes sint minores, interdicti vel absentes; 2° ut fiat inventarium, praesente vel rite advocato proximo haerede; 3° ut vendantur mobilia, si pecunia ad solutionem legatorum deficiat;

De Portione legitima, de Collatione ac de Haeredibus necessariis.

I. *Portio legitima* est pars ex lege haeredibus necessariis designata.

II. *Collatio* est actio, qua unus ex haeredibus in assem haereditarium ea bona refert, quae a testatore adhuc vivente accepit, ut inter omnes ex aequo dividantur.

Referri debet in assem haereditarium quod filiae dotis, aut filio collocationis causa, v. gr., matrimonii ineundi, traditum est; aut quod ipsi immediate traditum est ad munus publicum, aut privatum assequendum, vel ad artem exercendam; non vero expensae factae a patre educationis causa pro studiis, libris, etc. (*C. A.* 154.); demum quod traditum est filiis post majorem aetatem ad debitorum extinctionem. (*C. A.* 788.)

Si vero genitores decedant cum testamento, nec ullum quidem verbum fecerint de collatione, tum res eae donatae censentur, nec in assem referri debent. (Vide *C. A.* 791 et seq.)

III. *Haeredes necessarii* sunt:

1° Filii de medietate bonorum. 2° Deficientibus filiis, parentes de tertia parte, non tamen illorum repraesentantes. (*C. A.* 776.) 3° Uxor superstes, si indigeat, jus habet ad congruam sustentationem, usquedum ad alias transeat nuptias. (*C. A.* 796.)

IV. Pater filium privare potest haereditate, si Christianam deserat Religionem; si indigenti patri non subveniat; si damnatus fuerit ad carcerem toto vitae curriculo, vel ad viginti annos; si constanter duxerit vitam improbam. Ob eadem crimina filius genitores haereditate orbare potest, et praecipue si ipsi filiorum educationem graviter neglexerint. (*C. A* 768 et seq.)

Caeterum etiamsi haeres necessarius parte legitima juste exclusus fuerit, nihilominus necessario ejusdem victui provideri debet. Pari modo, quamvis nulla desuper conventio praecesserit, uxori superstiti, donec ad alias nuptias transeat, honesta sustentatio debetur, qua indiget, nisi sua culpa a conjuge sejuncta fuerit. (*C. A.* 795 et seq.)

Vide in Auctore n. 768 et seq. *Quaer.* 1° *Quaer.* 2° *Quaer.* 3° *Quaer.* 4°, ac n. 788 et seq. a *Quaer.* 6° usque ad *Quaer.* 10° inclusive; in quibus quaestionibus, si quid discriminis interest in responsione, e dictis ex Codice Austriaco in hujusmodi capite facillime deducitur.

De Aditione Haereditatis.

I. Nemini conceditur, ut propria dumtaxat auctoritate haereditatem adeat, sed causa isthaec semper ad judicem deferri, tumque juxta leges vigentes expediri debet. Quare haereditatem aditurus, titulum, ex quo jus suum repetit, proferre, tumque diserte suam haereditatis adeundae voluntatem declarare jubetur. (*C. A.* 797 et seq.)

II. Simul profiteri debet, utrum *illam absolute*, an vero *cum beneficio Inventarii* adire velit. Qui haereditatem absolute acceptavit, omnibus tum legatariis, tum creditoribus defuncti satisfacere tenetur; etiamsi haec debita illam excedant. Contra qui cum beneficio Inventarii illam adiit, creditoribus, atque legatariis eatenus solum obstringitur, quatenus bona relicta ad extinguendas tum illorum, tum suas exactiones, quas nempe aliunde, quam ex titulo haereditatis repetendi jus habet, sufficiunt. (*C. A.* 800 et seq.)

Determinationes proximiores circa beneficium Inventarii vid. in *C. A.* 803 et seq.

Item de convocatione creditorum. (*C. A.* 813 et seq.)

III. Quando haereditas, quam quis adierat, postmodum vel tota, vel pars ejusdem ab alio evincitur, in illa restituenda idem obtinet, quod leges nostrae generatim de possessore bonae, vel malae fidei decernunt. (*C. A.* 824.)

Vide in Auctore n. 784: *Haeres acceptare.*

Vide in Auctore: De executore testamenti n. 796. et in *C. A.* 816 et seq.

4° ut executionem testamenti urgeat. 4° Impensae, quae fiunt ab executore muneris sui adimplendi causa, ex rebus haereditariis solvi debent. Nemo cogi potest ad illud munus acceptandum; sed si acceptet, ad rationem gestionis tenetur.

§. III.

De donatione mortis causa.

797. — Donatio mortis causa ea est quae intuitu mortis fit: est ex natura sua necessario revocabilis.

Haec de jure communi:

Valet donatio mortis causa, modo debitis vestiatur conditionibus, scilicet: 1° fieri debet intuitu mortis, secus donatio inter vivos censeretur; 2° acceptari debet ante mortem donatoris ab ipso donatario; 3° si donatarius praemoriatur, ipso facto revocatur, nec ad ejus haeredes transit. (*S. Lig.* ibid.)

Nota. De *jure Gallico* donatio mortis causa non admittitur. Declaratur enim in art. 893. neminem de bonis suis disponere posse gratuito nisi per dispositionem inter vivos aut per testamentum in formis a lege praescriptis. Hinc, de ea dicendum videtur sicut de testamentis formalitatibus destitutis. — Videtur tamen certo valere velut donatio manualis *inter vivos;* quia lex istam non afficit, sed tantum actionem quoad donationes de manu ad manum denegat. Et proinde idem dicendum videtur de donationibus mortis causa. (*DD. Gousset, in art. cod. civ.* 893. et *varii jurisperiti.*) [*Verba Auctoris.*]

Quaesita:

798. — *Quaer.* 1° An ille qui donatus est re mobili, mortis causa, possit illam occulte recipere, mortuo donatore?

R. Affirm. saltem *probabilius*, modo sit certus de donatione et ultima voluntate defuncti, quia habet jus in re donata; ergo jure suo utitur, et permissive se habet ad privationem alterius. Deinde res non fuit donata ut solvenda, sed ut ab ipso donatario accipienda.

Quaer. 2° An valeat donatio manualis ab ipso aegroto facta sub ea conditione, ut res donata sibi restituatur, si convalescat?

R. Affirm. Etenim 1° valet ut donatio mortis causa, etiam de *jure Gallico*, quod donationibus manualibus non obstat; 2° valet etiam quatenus donatio inter vivos, si non sit revocabilis ad nutum donatoris, sed tantum ex eventu sanitatis; quia tunc ut donatio conditionata inter vivos haberi potest.

Quaer. 3° An eadem donatio valeat sub conditione ut restituatur, si repetatur?

R. Affirm. probabilius, quamvis non valeat ut donatio inter vivos, cum donator non se spoliet irrevocabiliter; valere tamen potest tanquam donatio mortis causa propter traditionem realem quae non minus roboris habere debet, licet mortis mentio non fiat.

Resolves:

799. — 1° Non est donatio mortis causa, sed inter vivos, dispositio qua quis statim et irrevocabiliter alteri donat dominium rei, cujus usum vel usumfructum sibi reservat usque ad mortem. 2° Nec ut donationes mortis causa habendae sunt, sed inter vivos, dispositiones quibus aegroti dant actualiter et irrevocabiliter personis praesentibus, v. gr., parentibus, famulis, amicis, res mobiles aut etiam immobiles absque ulla conditione mortem respiciente. 3° Non vim donationis mortis causa habent promissiones quae solent fieri in vita de re aliqua in morte danda parentibus, famulis, amicis... neque vi talis promissionis quispiam poterit vel minimum praetendere, quia promissiones illae non solent denotare aliud nisi merum propositum, seu bonum animum donationis infra faciendae. Cavendum igitur ne famuli et amici, etc... facilius voluntatem defuncti in sui favorem interpretentur, ad res varias, praetextu promissionis vel donationis, occulte surripiendas. Recole dicta supra de promissione, n. 761.

§. IV.

De Fideicommissis et substitutione.

800. — *Fideicommissum* est dispositio, qua donatarius vel legatarius obligatur ut rem donatam aut ejus partem alicui tradat. *Substitutio*, licet quandoque fideicommissi nomen obtineat, latius tamen se extendit, quippe quae generatim sumpta definitur: Dispositio qua quis vocatur ad haereditatem vel legatum in alterius defectu.

Duplex est substitutio, alia *fideicommissaria*, quae idem est ac fideicommissum, et *alia directa*, qua quis directe et proprio nomine, loco alterius, ad haere-

ditatem vocatur, posito nempe quod ille rem accipere nequeat, vel nolit.

Quaesita:

Quaer. 1° Quaenam substitutiones *jure Gallico* prohibeantur?

R. Prohibentur omnes dispositiones, quibus quis vocatur ad bonum accipiendum sub onere rem servandi et dein reddendi tertio. (Art. 896.) — Hinc, non prohibentur substitutiones in quibus non servari debent aliquandiu bona, sed statim ad tertium transmittenda sunt.

801. — *Quaer.* 2° Quaenam vero sint substitutiones a *jure Gallico* permissae?

R. 1° Valent substitutiones directae, seu testamentum quo secundus instituitur legatarius defectu prioris, si legatum accipere nolit, vel non possit (art. 898.); 2° item donationes, quibus ususfructus uni, et proprietas ejusdem rei alteri datur, non habendae sunt ut substitutiones, cum uterque statim fiat rei sibi legatae dominus (art. 899.); 3° valent dispositiones quibus aliquis bona, quorum liberam dispositionem habet, alicui donat cum onere ea restituendi uni aut pluribus ex descendentibus donatarii, usque ad secundum gradum tantum. (*Ita lex 17 maii 1828, modificans Cod. civ.*, art. 1048 et seq.)

Quaer. 3° An valeant in foro conscientiae substitutiones fideicommissariae a lege prohibitae?

R. Videtur eadem esse quaestio ac pro testamentis formalitatibus destitutis; unde possessori ante judicis sententiam favendum est.

802. — *Quaer.* 4° An fideicommissa occulta erga inhabiles, v. gr., erga mortuos civiliter, aut filios illegitimos, valeant?

R. Habenda sunt ut invalida etiam in foro conscientiae; quia lex, statuens incapacitatem, irritat ipso facto et quidem in foro interno: hoc etenim postulat commune bonum et praesertim publica moralitas pro illegitimis et spuriis, saltem recognitis. — *Ita Antoine*, — *DD. Bouvier*, etc.... (*C. C.* 908 — 911.)

Quaer. 5° An valeant in foro conscientiae fideicommissa occulta pro causis piis, seu sub forma donationis simulatae, testamenti aut legati ficti, in favorem alicujus privati?

R. 1° *Affirm.*, si agatur de donationibus manualibus, vel de rebus quae diu conservari non debent ante transmissionem; vel etiam probabiliter si non debent conservari usque ad mortem donatarii; quia lege non prohibentur. 2° Quod spectat ad alias donationes fideicommissarias, respondendum videtur sicut ad quaesitum 3um, seclusa tamen injusta legis civilis vexatione.

CAPUT III.

DE COMMODATO ET PRECARIO.

803. — *Commodatum* est contractus, quo res ad solum usum gratis conceditur certo pro tempore, cum onere rem eamdem in sua individuali forma restituendi.

Precarium, quod commodato affine est, definitur: Contractus, quo alicui petenti conceditur usus rei alicujus ad concedentis voluntatem revocabilis. Differt tamen precarium a commodato in eo, quod ad concedentis arbitrium revocabile sit.

Hinc commodatum differt: 1° a locatione, qua usus rei etiam conceditur, sed non titulo gratuito; 2° a deposito, quo res conceditur non ad usum, sed ad custodiam; 3° a mutuo, quo res in eadem tantum specie restituenda est.

Obligationes commodatarii.

804. — Generatim uti debet re sibi commodata tanquam bonus paterfamilias; speciatim vero tenetur:

1° Non uti re commodata nisi ad usum vel sibi concessum, vel cui prudenter judicat consentire commodantem, vel cui res ex natura sua destinatur; secus rei alienae usu abutitur, omniaque inde provenientia damna reparare tenebitur. (1) 2° Subire impensas necessarias ut res conservetur, alere, v. gr., equum commodatum; sed non tenetur ad sumptus extraordinarios, v. gr., ad curandum equum gravi morbo citra culpam suam laborantem. 3° Rem commodatam praefixo tempore reddere debet, propriis expensis, etiamsi non repetatur; quia dies statuta pro domino interpellat. Si restitutionis tempus praefinitum non fuerit, per se restitui debet res commodata, statim ac

(1) Damna quae etiam fortuito eveniunt. (*C. A.* 979.)

postulatum usum praestiterit. (1) 4° Si res commodata detrimentum aliquod ob concessum usum patiatur absque culpa commodatarii, iste ad compensationem non tenetur. Si deterior facta sit culpa ipsius juridica, tenetur in foro externo compensare; et juxta theologos non paucos in foro interno, cum contractus sit in sola ejus utilitate initus. Negant tamen *probabiliter* alii, nisi de hoc peculiaris conventio intercesserit.

Obligationes commodantis.

805. — 1° Tenetur rem commodatam non repetere ante tempus conventione praefixum, et, defectu conventionis, ante tempus necessarium, ut commodatarius ea uti valeat: alioquin tenebitur de damno, quod alius expertus est ex intempestiva ejus revocatione, quia violavit alienum jus pacto acquisitum. Excipe, si res commodata fuerit in favorem solius commodatarii, qui ante tempus praefixum moritur; vel si ipse commodans ex casu improviso re sua statim indigeat. 2° Tenetur restituere impensas extraordinarias, necessarias et urgentes, quas in re conservanda fecit commodatarius, qui commodantem monere facile non potuit. 3° Tenetur rei commodatae vitia aperire commodatario, si quaedam habeat nociva, quorum ipse conscius sit; alias damnum inde proveniens compensare debebit. 4° Tandem tenetur, seclusa mora, culpa, pacto et peculiari lege, rei pericula atque detrimenta ex casu fortuito enata sustinere, quia, juxta axioma, res perit domino.

Nota. Res utiles quaecumque, sive mobiles sive immobiles in civili commercio positae, objectum commodati, et precarii esse possunt, modo consumptibiles non sint primo usu, cui destinantur.

CAPUT IV.

DE DEPOSITO ET SEQUESTRO.

ARTICULUS I.

DE DEPOSITO.

806. — *Depositum* est contractus, quo res custodienda committitur, et accipitur in integrum restituenda, quando deponenti libuerit.

Obligationes depositarii.

1° Tenetur rem depositam servare ac custodire ea cura et diligentia, quam homines diligentes adhibere solent in re simili ac propria conservanda; hanc enim rei traditae custodiam suscepit. Si res deposita ex dolo vel ejus incuria theologice culpabili pereat, ad restitutionem tenetur. 2° Nihil exigere potest pro rei custodia, nisi dominus ei mercedem expresse promiserit; quia depositum purum vertitur in gratiam solius deponentis. Quod si pactum de mercede intervenerit, tunc depositum transit in locationem operae, scilicet in rem depositam custodiendam. 3° Vetatur uti re deposita sine consensu domini expresso vel tacito, vel saltem prudenter praesumpto; non enim uti licet re aliena inconsulto domino. 4° Tenetur rem depositam petenti statim reddere, nam secus rem alienam haberet, invito rationabiliter domino. Excipe, nisi deponens eam repetat in suum vel alienum damnum; vel nisi res sit furtiva et dominus eam repetat; vel etiam nisi depositarius justam habeat causam compensationis. Res deposita debet eo statu reddi, quo reperitur tempore restitutionis, cum fructibus ex ea perceptis. Si tamen culpa depositarii deterior facta fuerit, hic ad damnum reparandum obligatur. (1)

ARTICULUS II.

DE SEQUESTRO.

807. — *Sequestrum* est depositi species, quo res controversa deponitur apud tertium, ut post sententiam judicis vel arbitri vincenti tradatur.

Duplex distinguitur sequestrum: *Conventionale*, quod fit mutua contendentium conventione, et *Judiciarium*, quod sententia judicis decernitur. De utroque satis erit innuere sequentia.

1° Sequestri tam conventionalis quam judiciarii objectum potest esse res mobilis vel immobilis. 2° Sequestrum conventionale potest esse non gratuitum, et

(1) Si non est determinatum nec tempus, nec finis, commodator potest ad libitum repetere. (*C. A.* 974.)

(1) Si depositarius in communi periculo, ad conservandam rem depositam, propriam perire permiserit, ad hoc damnum dominus tenetur. (*C. A.*)

tunc est operae conductio, istiusque contractus legibus subjicitur. Si vero gratuitum sit, iisdem regulis subjacet ac depositum. Non resolvitur tamen, nisi mutuus partium consensus vel legalis causa superveniat. 3° In sequestro judiciario custos curam boni patrisfamilias gerere debet; committens vero custodiae mercedem jure statutam depositario solvere tenetur. Sic de jure naturali et positivo.

CAPUT V.

DE MANDATO.

Mandatum, de quo agitur, est contractus, quo obligatio aliquid agendi in commodum alterius gratuito suscipitur, v. gr., negotium aliquod conficiendi, aliquid emendi, vendendi, etc. Dixi gratuito, nam si ob sancitum pretium suscipiatur, potius operae locatio nuncupatur. (1)

Obligationes mandantis.

808. — 1° Adimplere debet omnes obligationes a mandatario contractas et mandato consentaneas; non autem id, quod ultra mandatum confectum est, nisi expresse vel tacite ratum habuerit. 2° Procurare debet mandatario ea, quae ad mandati executionem necessaria sunt, eique legitimos sumptus, quos fecit occasione mandati, refundere, etiamsi rem ad felicem exitum non perduxerit. 3° Indemnem praestare tenetur mandatarium ratione damnorum, quae, praecisa culpabili imprudentia, occasione mandati passus est; nemo enim tenetur nec censetur velle alteri beneficium conferre cum proprio rei suae dispendio.

Obligationes mandatarii.

809. — 1° Tenetur mandantis negotium diligenter atque utiliter velut proprium gerere. Unde saltem de dolo et incuria theologice culpabili tenetur. 2° Intra mandati limites se continere debet. Unde nihil pluris emere vel minoris vendere potest, quam ipsi praescriptum sit, secus enim vi mandati non ageret. 3° Non potest mercedem exigere, nisi promissa sit, vel ipse eam antea petierit (1), nec ei licet operam occulte compensare. 4° Non potest per se sibi retinere lucrum, si vendat, nec pretii excessum, si infra pretium determinatum emat, nisi dominus consentiat. Per accidens tamen potest mandatarius seu proxeneta sibi retinere pretii excessum: 1° Si res ejus speciali industria et indebito labore melior evaserit; 2° si tacite convenit cum domino se nihil ei daturum esse ultra pretium seu valorem determinatum; 3° si venditor mera ipsius gratia pretium imminuerit, vel emptor majorem summam obtulerit. (*S. Lig.* n. 825.)

Nota 1° Mandatum tribus modis scinditur: 1° revocatione mandati, quam mandans pro libitu facere potest; 2° renuntiatione mandatarii tempore debito notificata (2); 3° morte naturali (3) vel civili, aut interdictione sive mandantis sive mandatarii.

Nota 2° Ad mandatum refertur *negotiorum gestio*, quae est actus, quo quis negotium alterius absentis utiliter gerendum suscipit sine mandato quidem expresso, sed ex ejus commissione rationabiliter praesumpta. Gerens videtur jus habere ad mercedem ex quasi contractu in societate implicite inito. (*Antoine*, etc.) (4) [*Verb. Auct.*]

CAPUT VI.

DE MUTUO.

Agendum: 1° De natura contractus mutui; 2° de lucro ex mutuo percepto, seu de usura.

ARTICULUS I.

DE NATURA MUTUI.

810. — *Mutuum* est contractus, quo res primo usu consumptibilis alteri traditur cum obligatione rem similem in eadem specie et bonitate statuto tempore reddendi.

Hinc mutuum differt a commodato, locato et deposito: 1° Quia in mutuo res debet esse primo usu consumptibilis;

(1) Remunerationis conventio esse potest vel expressa, vel tacita, quae ex mandatarii qualitate est colligenda. (*C. A.* 1004.)

(1) Vel tacite convenerit, quod ex mandatarii qualitate est colligendum. (*C. A.* 1004.)

(2) Qui se dimittere nequit iis in circumstantiis, in quibus mandanti nocet. (*C. A.* 1021.)

(3) Ita tamen, ut, mortuo mandante, mandatarius ad finem perducere debeat mandatum, quod post mandantis obitum perseverat. (*C. A.* 1022.)

(4) Quod spectat ad eum, qui absque mandato negotium alterius gessit, cognosci oportet, num urgente necessitate, an ad illius emolumentum, an demum contra ejusdem voluntatem id fecerit. Quae pro hisce singulis casibus decernantur, vide *C. A.* 1036 et seq.

secus in aliis; 2° quia res non individuo, sed in specie tantum eadem reddenda est; 3° quia in mutuo transfertur rei dominium, et non in aliis; 4° quia in mutuo res perit accipienti, in caeteris tradenti.

Nota 1° Res primo usu consumptibiles sunt ea omnia, quae natura sua destruuntur et consumuntur ad humanis necessitatibus subveniendum, ut panis, frumentum, vinum, oleum, sal, fructus, etc.

Nota 2° Ratio, quare in mutuo stricto et proprie dicto transferatur rei dominium, est quia cum res mutuata sit primo usu consumptibilis, ejus usus non distinguitur a dominio ipso, siquidem consumens rem aliquam de ea omnino disponit; unde impensae omnes et rei pericula mutuatario cedunt.

Principia:

811. — I. Datur praeceptum strictum mutuandi respectu pauperum qui in necessitate versantur et sunt habituri unde restituant; secus vero, si non habituri sunt unde restituere valeant. Ratio primi est, quia adest obligatio stricta caritatis subveniendi proximo in necessitate posito, juxta regulas et principia statuta in *Tractat. de Virtutibus*, ubi de caritate erga proximum. Ratio secundi est, quia cum in hypothesi non praesumuntur pauperes habituri unde solvere queant, obligatio ipsis imponi nequit reddendi id quod minime reddere poterunt; ac proinde contractus mutui cum ipsis locum habere nequit.

Nota. Saepius abest praeceptum mutui erga pauperes ex eo quod non praesumantur habituri unde aequivalens reddere valeant. Sed tunc urget praeceptum eleemosynae *alicujus* ipsis erogandae. Dico *alicujus;* quia non teneris tantum eleemosynae praestare quantum pauper ex mutuo efflagitabat. Sunt enim alii qui etiam ipsi opitulari possunt et tenentur.

II. Datur etiam praeceptum mutuum concedendi divitibus qui ob peculiarem circumstantiam eo indigent: non autem datur obligatio illud dandi divitibus qui ad augendas opes idem postulant. Ratio primi est, quia praeceptum caritatis nos obstringit erga omnes homines, etiam divites, et exigit ut hoc libenter praestemus quod in pari casu nobis praestari vellemus, saltem si absque incommodo ipsis per mutuum succurrere possimus. Ratio autem secundi est, quia hujusmodi divites in nulla necessitate constituuntur, nec proinde ullum erga eos urget praeceptum.

Quaesita:

812. — *Quaer.* 1° Quae sint obligationes mutuatoris et mutuatarii?

R. ad 1um Obligationes mutuatoris sunt sequentes:

1° Tenetur mutuatarium monere de vitio rei traditae, si quod sit; item de imminente damno, lucro cessante, periculo sortis; alias hic non consentit, fitque ei injuria, quam reparare tenebitur mutuans. 2° Tenetur non repetere rem ante tempus aliquod judicio prudentium definiendum, consideratis circumstantiis et fine ob quem res mutuo data est. Tenetur tamen rem recipere, si afferatur ante, quia in gratiam mutuatarii tempus concessum est. 3° Tenetur *per se* non plus recipere quam res mutuata valuerit tempore quo mutuo data est; quia mutuum de se est contractus gratuitus, hoc sensu, quod aliud onus non imponat mutuatario, quam ut reddat in specie debito tempore id quod accepit. (*S. Lig.* n. 755.)

R. ad 2um *quoad obligationes mutuatarii:*

1° Tenetur de omni casu fortuito, ita ut non liberetur donec mutuator mutuum receperit vel per se, vel per alium designatum; quia, cum mutui dominium habeat, si pereat, ipsi perit. 2° Reddere debet res physice consumptibiles in eadem specie physica, mensura, numero, pondere. Quoad pecuniam vero, quae moraliter tantum perire censetur, sufficit, ut juxta eumdem valorem restituatur; quia in pecunia potius ad valorem quam ad speciem attenditur; secus vero in aliis. (1)

813. — *Quaer.* 2° An possis rem mutuatam in eadem mensura et quantitate recipere, si mutui tempore crescat ejus pretium? An plus repetere si decrescat?

R. 1° Si, quando res mutuo traditur, aequale sit utrinque dubium, an tempore restitutionis res valitura sit pluris vel minoris, licet pacisci, ut in eadem bonitate

(1) Si intra contrahentes de restituenda pecunia mutuata in eadem specie fuerit conventum, in eadem specie reddi debet. (*C. A.* 987.) Et si valor pecuniae extrinsece, seu ob pretii mutationem, immutatus est, mutuatarius tenetur restituere speciem determinatam, sive valor auctus fuerit, sive imminutus. (*C. A.* 988.) Si vero species determinata non amplius existit, tenetur ad aliam, quae intrinsecum valorem prioris adaequat. (*C. A.* 989.)

et mensura reddi debeat, et eam suo tempore accipere, etsi pretium ejus valde sit auctum. Ratio est, quia, cum utrinque aequale fuerit periculum, jam eo ipso aequalitas servatur. (*S. Lig.* n. 782.)

R. 2° Non est autem licitum *per se* pactum praedictum si certo constet, vel longe probabilius sit, tempore solutionis valorem auctum iri. Ratio: quia secus non servatur aequalitas, sed plus exigitur quam datur tempore mutui concessi, quod iniquum est. Hinc, si modius tritici nunc valeat tribus francis et valiturus sit quatuor tempore restitutionis, non licet pacisci ut totidem solvantur. Excipe tamen si statueris rem servare in tempus pretii aucti, quia tunc exigitur ratione lucri cessantis. (*Lacroix*, etc. — *S. Lig.* n. 782.)

R. 3° Si praevideas rei valoris seu pretii imminutionem, potes repetere quanti valebat tempore mutui dati; quia revera non plus exigis, quam dedisti. (*S. Lig.*, ibid. — *Reuter*, etc.)

ARTICULUS II.

DE USURA SEU DE LUCRO EX MUTUO PERCEPTO.

Agendum: 1° De natura usurae; 2° de titulis ab eadem excusantibus.

§. I.

De natura usurae.

814. — *Usura, in lato sensu* sumpta, dicitur omne *lucrum* perceptum ex mutuo, vel illius occasione, sive cum titulo sive absque titulo legitimo. Usura autem in *pressiori sensu* est lucrum immediate proveniens ex mutuo, seu vi praecise mutui, aut absque justo titulo. Si limites justi tituli excedat, vel erga pauperes exerceatur, usura *oppressiva* nuncupatur.

Principia:

815. — I. Usura percepta *vi mutui* in re primo usu consumptibili, ut in vino, tritico, etc..., est prorsus illicita. Ratio est: quia usus talis rei non est pretio aestimabilis independenter a re ipsa mutuata; res autem illa solum titulum praebet ad rei similis restitutionem, nec est permanens usus, qui pretio aequivalere possit. (*Ita omnes.*)

II. Usura *oppressiva* graviter juri naturali repugnat, sive erga pauperes, sive erga divites fiat: 1° si fiat erga pauperes, quia mutuans ex caritate gratuita mutuum dare tenetur; 2° si fiat erga divites ultra limites justi tituli (vel saltem taxae legalis), quia justitia requirit, ut sit proportio inter titulum hunc et lucrum inde perceptum, seu inter lucrum et usus valorem. Constat ex variis textibus sanctae Scripturae.

III. Usura poterit ab omni injustitia excusari, si adsit titulus justus, v. gr., *damni emergentis*, etc. Ratio est, quia tunc lucrum non vi mutui accipitur, sed ratione extrinseci tituli. Licet enim tibi accipere quantum tradidisti: porro, si ex datis centum nummis decem perdas, erogas aliquo modo centum et decem; ergo centum et decem accipere potes.

Quaesita:

816. — *Quaer.* 1° An in dubio utrum mutuatarius dederit aliquid supra sortem gratis vel non, possis id retinere?

R. Affirm. cum sententia communi valde probabiliori, si bona fide acceperis; si autem in dubio acceperis, restituere teneris saltem pro rata dubii juxta dicta *de possessore dubiae fidei* n. 628., nisi ex circumstantiis praesumatur donatio, quae tamen non facile praesumi debet. (*S. Lig.* n. 761.)

Quaer. 2° An mutuans retinere possit quod mutuatarius dedit ex timore, ne alias mutuum ipsi denegetur?

R. Affirm. probabilius. Ratio est, quia requiritur ad usuram ut detur ex vi pacti, sive ut debitum ex justitia. (*Ita communius.* — *S. Lig.* n. 763. in hanc sententiam inclinat.)

817. — *Quaer.* 3° An sit usura, si mutues ea lege, ut mutuatarius sibi necessaria justo pretio in tua officina emat? etc.

R. Affirm., si hoc in verum pactum deducatur. Ratio est, quia onus mutuatario imponitur, et ipsius libertas restringitur, quod illicitum et injustum est. (*S. Lig.* n. 780., etc.)

Quaer. 4° An possit in pactum deduci donatio *antidoralis*, seu quae ex animo grato fiat?

R. Neg. Ratio est, quia ex pacto necessario oriretur titulus justitiae, non vero donatio ex animo mere grato erogata. (*S. Lig.* n. 767.)

§. II.
De titulis ab usura excusantibus.

Quinque praecipui numerantur, scilicet: 1° damnum emergens; 2° lucrum cessans; 3° periculum sortis; 4° poena conventionalis; 5° lex civilis.

Quatuor priores communissime admittuntur; de ultimo acriter *controvertitur*. De singulis perpaucis dicemus.

I. De damno emergente.

818. — Damnum *emergens* est detrimentum, quod patitur mutuans occasione mutui proximo praestiti.

I. Si mutui causa mutuans damnum patitur, legitimus est titulus aliquid supra sortem, seu rem mutuatam, accipiendi. Ratio est, quia aequum non est, ut damnum ex mutuo feras; nemo enim tenetur cum damno proprio beneficium praestare, nisi in proximi necessitate. (*Ita omnes.* — *S. Lig.* n. 768.)

II. Conditiones vero sequentes ad hoc requiruntur:

1° Ut mutuum sit causa damni; 2° ut nihil praeter damni compensationem exigatur; 3° ut auctarium ab initio in pactum deducatur. (*S. Lig.* n. 769.)

Quaer. An mutuans compensationem damni emergentis exigere possit, si ipse ultro se ad mutuandum offerat?

R. Affirm. probabilius cum *S. Ligor.* n. 769., etc. Ratio est, quia mutuatarius est etiam tunc vera causa damni emergentis mutuum acceptando. Mutuans enim non offert absolute, sed conditionate, nempe sub conditione compensationis obtinendae.

II. De lucro cessante.

819. — Lucrum *cessans* est id quod mutuans, servata re vel pecunia sua, lucratus fuisset, si eam in alio contractu licito adhibuisset.

I. Lucrum cessans legitimus est titulus aliquid supra sortem exigendi. Ratio est, 1° quia tunc vere damnum *emergens* habetur; 2° quia spes lucri est mutuo extrinseca, et proinde pretio aestimabilis.

II. Conditiones requisitae: 1° Eaedem sunt ac in titulo praecedenti; 2° debet mutuans mentem habuisse pecuniam suam in negotiationem impendendi; secus enim lucrum non cessaret; 3° debet lucrum cessans non compensari per aliud occasione mutui, v. gr., si loco negotiationis, arti alicui lucrativae te applices sine majori incommodo. (*H. A.* n. 149 et seq.)

Quaer. An aliquid exigere possis ratione lucri cessantis ob pecuniae mutuum, si aliam pecuniam otiosam serves?

R. 1° *Affirm.* certo, si hanc reservaveris ad usum familiae, vel ne tuum statum periculo exponas, quia non teneris ratione mutui tuam rem negligere. (*S. Lig.* n. 771.)

R. 2° Etiam *affirm. probabiliter* in caeteris casibus, quia mutuum est vera causa cur lucrum cesset. (*S. Lig.* ibid.)

III. De periculo sortis.

820. — Periculum *sortis* est timor fundatus ne sors recuperari nequeat.

Duplex periculum est: 1° commune, omni mutuo intrinsecum, v. gr., timor ne cuncta bona mutuatarii incendio pereant, etc.; 2° extraordinarium, v. gr., si mutuum detur prodigo, vel homini dubiae fidei, vel naviganti, aut impensae magnae in sorte recuperanda timeantur.

821. — 1° Pro periculo communi nihil exigi potest. Ratio est, quia tale periculum est omnino mutuo intrinsecum et proinde ab ipso separari nequit. (*Ita omnes.*) 2° Periculum *extraordinarium* est titulus legitimus juxta communiorem et probabiliorem sententiam. Ratio: 1° quia si spes lucri aestimabilis sit, a fortiori periculum damni probabilis; 2° quia pluris aestimantur res in tuto, quam in periculo repositae; 3° constat ex decisione *Sacr. Congreg. Propagandae* pro missionariis sinensibus ab *Innoc. X.* approbata. (Vide *S. Lig.* n. 765.)

Excipe 1° si mutuatarius sit pauper, quia tunc praeceptum mutui urget; 2° si mutuatarius sortem per pignus assecuret, quia in eo casu periculum cessat. (*S. Ligor.* ibid.)

IV. De poena conventionali.

822. — Poena *conventionalis* consistit in hoc, quod mutuatarius se obliget ad aliquid supra sortem solvendum si tempore praefixo illam non restituat.

I. Poena *conventionalis* legitimus est titulus accipiendi praeter sortem id, de quo conventum est. Ratio est, quia ita consulitur firmitati contractus, et simul negligentia mutuatarii praecavetur.

II. Conditiones requisitae sunt: 1° ut mora debitoris sit notabilis et culpabilis; 2° ut poena sit moderata et culpae proportionata; (1) 3° ut absit animus usurarius, id est ut mutuans moram alterius culpabilem non desideret. (*S. Lig.*, et *alii communiter.*)

V. De titulo legis civilis.

823. — Olim jam existebant apud varios populos leges, quibus lucrum certum ex mutuo percipi posset, praesertim inter Romanos, et recentius inter Germanos. (Vide *Mastrofini* c. 4. 8. 9.) — Nostris autem temporibus hujusmodi leges apud plerasque cultas nationes usu generali receptae sunt. Ex iis legibus sat communiter permittitur lucrum ex mutuo annuo pecuniae percipiendum ea conditione, ut non ultra quinque pro singulis centenis in materia civili, et sex in materia commercii percipi possit. *Sic in Gallia ex lege 3 Septemb. 1807.* (2) Varia autem est taxa legalis, prout varium est etiam pecuniae pretium.

824. — An vero lex illa esse possit titulus legitimus in foro conscientiae, acriter *disputatur.* Unde duplex sententia probabilis datur.

I^a Sententia olim *communior negat.* — Ratio autem est: 1° quia usura prohibetur jure naturali et lege divina positiva, et consequenter lege humana permitti nequit; — 2° quia Princeps nequit dominium transferre absque compensatione; et aliunde si hoc a civili potestate permittatur, finis legis divinae omnem usuram prohibentis funditus subvertitur; — 3° quod si dicas usuram non esse de jure naturali vel positivo divino prohibitam, jam legis titulus prorsus inutilis evadit.

825. — II^a Sententia *affirmat.* Hanc tenent nunc theologi plures inter quos recentissime *DD. Bouvier in append. ad tract. de contr.; DD. Gousset,* n. 823., et in justificatione *S. Ligorii, DD. Devie, Episcopus Bell. in Rituali,* tom. 3. p. 530., etc., attentis praesertim recentioribus responsis S. Sedis, ex quibus poenitentes lucrum juxta legem ex mutuo percipientes non sunt inquietandi.

Ratio autem speculativa est, quia, spectatis temporum adjunctis, lex civilis videtur *justa*, *honesta*, valde *utilis* bono publico, immo quodammodo necessaria; etenim:

1° Spectatis nostrorum temporum et locorum adjunctis, minus floreret, immo fere interiret commercium, langueret industria, nisi alienâ pecuniâ foveretur et sustineretur; omnes enim pecuniam suam sane mallent apud se otiosam servare, quam sine lucro aliis credere, et aliunde extra casum necessitatis, qui raro adest, nulla lege ad mutuum obligarentur. 2° Non valet ratio ex aliis temporibus et locis deducta; nunc enim, ob immutatum fortunarum statum et industriam, totum fere commercium a pecuniae circulatione pendet, quae plerumque absque mutuo fieri nequit. 3° Lex civilis non pugnat neque contra legem divinam, neque contra legem naturalem. 1° *Non pugnat contra legem divinam;* haec enim, ut ex innumeris S. Scripturae locis manifestum est, prohibet, ajunt, tantum usuram proprie dictam, seu usuram oppressivam, quae exigitur quando ex lege caritatis proximo in necessitate versanti gratuito succurrendum foret. 2° *Nec pugnat contra legem naturalem.* Etenim, si ex illa lege injustum esset lucrum ex mutuo perceptum, hoc repetendum foret ex eo, quod neque princeps posset aut vellet dominium lucri transferre; atqui id *potest;* nam id *potest,* quod requirit maximum communitatis bonum et quaedam moralis necessitas, ut in nostro casu habetur. Nec verum est requiri necessario in omni casu compensationem in translatione dominii, quod exemplo legis *praescriptionis* patet. Requiritur quidem compensatio, quando aliqui tantum privati gravantur in bonum societatis, non vero si onera et commoda aequaliter in omnes cives rependuntur; caeterum non est injusta illa lex, quae omnibus indiscriminatim favet, quae universaliter accepta est, et a viris etiam probis in praxim deducta, et quae proinde includit voluntariam cessionem juris sui, si quod sit, ex parte subditorum; proinde etiam, independenter a dominii translatione, justitia

(1) Poena excedere non debet quinque vel sex pro centenis. (*C. A.* 1336.)

(2) *Interesse* pacisci potest quinque pro centum cum hypotheca; sine hypotheca sex. (*C. A.* 994.)
Usurae usurarum exigi nequeunt, sed ex fructibus ab annis duobus, vel pluribus restantibus, novum mutuum constitui potest. (*C. A.* 998.)

nequaquam violatur. 4° Plerumque adsunt alii tituli in mutuo ad moderatum lucrum percipiendum, praesertim periculum sortis, ob fortunarum instabilitatem. Lex igitur ex generali tituli praesumptione ferri potest: aliunde bonum commune, pacis et conscientiae tranquillitas requirit, ut pauci casus illi, qui forte lege non comprehenderentur, non excipiantur.

826. — Sententia haec sufficienter *probabilis* est, ut in praxim tuto deduci possit. Hoc enim suadent modo allatae rationes. Constat insuper ex variis et notissimis *Sancti Officii* et *Sanctae Poenitentiariae* responsionibus, quae hanc doctrinam sequentes nullatenus esse inquietandos declarant, quamvis controversiam minime dirimant. Harum decisionum praecipuas ad calcem hujus compendii reperies.

827. — *Conclusio*. In praxi potest Confessarius tuta conscientia lucrum juxta legis taxam permittere responsionibus *Sanctae Poenitentiariae* et *Sancti Officii* unice innixus; nam quamvis illae bonam fidem supponant, bona tamen fides judicio reflexo ex ipsismet decisionibus obtineri potest. Etenim, etsi litem dirimere nolint, supponunt tamen mitiorem sententiam vere esse probabilem; ergo solidas adesse rationes intrinsecas in hujus doctrinae gratiam militantes convincunt. De hac materia solide ac erudite agit *Ben.* 14. *de Syn.* 10. 4.

DECISIONES CIRCA USURAM.

Decreta S. Cong. S. Officii, die 31 aug. 1831, a S. P. Pio VIII. approbata super sequentibus dubiis.

1° Utrum Confessarius possit in conscientia, denegare absolutionem presbyteris, qui contendunt legem principis esse titulum sufficientem percipiendi aliquid ultra sortem absque alio titulo vel lucri cessantis vel damni emergentis?

2° Utrum debeat?

R. Ad utrumque: non esse inquietandos quousque S. Sedes definitivam decisionem emiserit, cui parati sint se subjicere; adeoque nihil obstare eorum absolutioni in sacramento poenitentiae.

Alia Dubia.

1° An Confessarius ille possit absolvi, qui, licet *Benedicti XIV.*, et aliorum SS. Pontificum de usura definitiones noverit, docet ex mutuo divitibus aut negotiatoribus praestito percipi posse, praeter sortem, lucrum quinque pro centum, etiam ab iis qui nullum omnino alium praeterquam legem civilem titulum habent mutuo extrinsecum. 2° An peccet Confessarius qui dimittit in bona fide poenitentem qui ex mutuo exigit lucrum lege civili statutum, absque extrinseco lucri cessantis aut damni emergentis aut periculi extraordinarii titulo.

R. ad 1um: Confessarium, de quo in dubio, non esse inquietandum, quousque S. Sedes definitivam decisionem emiserit, cui paratus sit se subjicere; adeoque nihil obstare ejus absolutioni in sacramento poenitentiae.

R. ad 2um: Provisum in praecedenti, dummodo poenitentes parati sint stare mandatis S. Sedis.

Alia Dubia.

Vir quidam persuasus erat Encyclicam *Benedicti XIV.* non inhibere lucrum ex collatione perceptum juxta disposita a lege civili: ejus haeredes quaerunt:

1° An Encyclicam recte acceperit?

2° Etiam supposito quod male acceperit, persuasus tamen recte accepisse, an haeredes ab omni reparatione se exemptos existimare valeant?

R. ad 1um: Acquiescant, dummodo parati sint stare mandatis.

R. ad 2um: Provisum in primo.

POSTULATUM

Episcopi Nicaeensis ad S. Officium circa mutuum, 9 septemb. 1837.

Motivis expositis, sic quaestionem proponit:

An poenitentes qui moderatum lucrum solo legis titulo ex mutuo, dubia vel mala fide, perceperunt, absolvi sacramentaliter possint, nullo imposito restitutionis onere, dummodo de patrato ob dubiam vel malam fidem peccato sincere doleant, et filiali obedientia parati sint stare mandatis S. Sedis.

Subscriptus Dominicus Episc. Nicaeensis.

Nicaeae 9 septemb. 1837.

RESPONSUM.

In congregatione generali sanctae romanae et universalis inquisitionis habita in conventu sanctae Mariae supra Minervam coram Em. et RR. DD. S. R. E. Cardinalibus contra haereticam pravitatem, generalibus inquisitoribus, proposito supradicto dubio, iidem Em. et RR. DD. di-

xerunt: *Affirmative, dummodo parati sint stare mandatis S. Sedis.*

ANGELUS ARGENTI,
S. Rom. et universalis Inquisitionis Notarius.

Die 17 jan. 1838.

ALIUD POSTULATUM CIRCA MUTUUM.

Antonius Mouillot, Ecclesiae Parochialis B. M. V. Rector et Vicarius generalis dioecesis Claramontanensis, jam die januarii 11, 1838, sequens dubium exposuerat, sed responsum, si datum fuerit, non pervenit: quare denuo illud idem dubium humillime praedictus Rector exponit, si non iisdem verbis, certe eadem mente et animo sanctae sedi devotissimo.

Fideles Religioni Catholicae addictissimi qui nec peccandi periculo sese exponere, nec privari vellent lucro quod esset licitum, dictum Rectorem adeunt interrogantes utrum lucrum quinque pro centum, ut viget in Galliis, juxta legem civilem sit licitum. Rector putans tantam litem, quae adhuc coram sancta Sede pendet, a nullo privato etiam docto dirimi posse, et timens ne, consilio juxta rigidiorem sententiam dato, parochiani optimi privarentur lucro quod est forsan licitum, respondet interrogantibus:

1° Quaestionem hanc difficillimam esse saepius agitatam, nondum fuisse a sancta Sede definitam. 2° Illos posse interea lucrum quinque pro centum percipere, dummodo ipsi futuris sanctae Sedis mandatis parere sint paratissimi.

Humillime postulat orator: 1° utrum sapienter et in tuta conscientia agat? — 2° ad quid teneatur si temere egerit?

RESPONSUM.

Feria IV., 27 nov. 1839.

In congregatione Eminentissimorum Reverendissimorumque S. Rae Ecclesiae Cardinalium contra haereticam pravitatem, et generalium inquisitorum, habita in conventu S. Mariae supra Minervam, iidem Eminentissimi DD. Cardinales, audita relatione suprascripti supplicis libelli una cum Reverendissimorum DD. consultorum voto, dixerunt oratorem recte gessisse stando decretis huc usque latis a S. Sede.

ANGELUS ARGENTI,
S. Rom. Ecclesiae et Tribunalis Inquisitionis Notarius.

Resolves:

828. — 1° Nullo modo sunt inquietandi poenitentes lucrum juxta taxam legalem ex mutuo percipientes, ut constat tum ex rationibus supra allatis, tum praesertim ex responsis utriusque congregationis *S. Officii* et *S. Poenitentiariae* a summis Pontificibus *Pio VIII.* et *Gregor. XVI.* expresse approbatis. Quamvis enim definitivam S. Sedis definitionem non contineant, tamen ex eis liquet rem controversiae subjectam remanere, et praeceptum de lucro lege permisso non percipiendo, vel restituendo, imponi non posse. 2° Quamvis igitur unusquisque oppositam opinionem, circa lucrum ex mutuo proveniens, ut *probabiliorem* in *speculatione* defendere possit, adversam tamen sententiam damnare nequit ut doctrinae catholicae contrariam, nec restitutionem sub denegatione absolutionis exigere; immo qui urgeret poenitentem ad restitutionem, ipse ad damnum poenitentis resarciendum adigendus foret: siquidem, ex doctrina communiter recepta, Confessarius, indebitam restitutionem temere praescribens, damnum illatum tenetur reparare. (*Ita expresse et recte DD. Bouvier, de contr.*, p. 2. c. 8. art. 4.)

829. — 3° Nec etiam sunt obligandi ad restitutionem sub denegatione absolutionis illi poenitentes, qui mutuum acceperunt juxta legem cum mala fide, id est, putantes, se tale lucrum percipere non posse; quia ex eo, quod peccaverint agendo contra conscientiam, non inde sequitur eos fuisse injustitiae reos.

4° Poenitentes ex clausula in plerisque responsis S. Congregat. adjecta semper parati esse debent judicio S. Sedis se submittere; sed non sunt necessario interrogandi a Confessario, saltem generatim, de tali dispositione: 1° quia hoc non exigitur in praefatis responsis; 2° quia Confessarius praesumere debet poenitentem, utpote bonum catholicum, in tali dispositione versari, nisi de contrario constet. *(Ita DD. Devie* in *Ep. Encycl. de Usura. — DD. Bouvier.)*

830. — 5° Non est damnandum de injustitia lucrum perceptum ex pecunia mutuata etiam aliquando pauperi, qui gravem necessitatem non patitur, quique non temere sperat, se ex mutuata pecunia adeo divitem evasurum, ut sortem cum moderato auctario facile restituere possit. Nam praeceptum mutuandi gratuito tunc non urget, et pecunia etiam tunc utilitatem et suum pretium retinet.

6° Si nihil lucri debeat percipi ex pecunia pauperi ad sustentationem mutuata, hoc fit, non quia pecunia tunc pretium suum amittit, sed quia mutuans vi praecepti caritatis tenetur velle pecuniam a se mutuatam applicari ad solam pauperis sustentationem; quae sustentatio nihil lucri producit mutuatario, sed tantum urgentem ipsius necessitatem sublevat.

7° Lucrum excedens taxam legis civilis est omnino illicitum et injustum, proindeque restitutioni obnoxium, saltem generatim loquendo; nam aequitas vult, ut servetur proportio inter traditae pecuniae utilitatem et istius utilitatis pretium; talis autem proportio pessumdaretur, si taxam legis excedere liceret. (*Ita communiter recentiores theologi.*)

8° Nihil prorsus exigi potest a pauperibus ex necessitate mutuum petentibus, non obstante legis civilis titulo, et proinde si quid lucri perceptum fuerit, restituendum est; quia casum hunc comprehendere non censetur lex civilis, quippe quae juris naturalis obligationem perimere nequit.

APPENDICULA.

DE MONTIBUS PIETATIS.

831. — *Mons Pietatis* vocatur pecuniae aliarumve rerum mutuabilium cumulus ad id collectus, ut pauperes, dato pignore, quae sibi sunt necessaria ex eo mutuo accipere possint.

I. Ejus conditiones hae sunt: 1° Quidquid ex eo mutuo datur, ad certum tempus v. gr., ad annum dari debet, nihil vero ad tempus indeterminatum; 2° pauperibus tantum ex monte Pietatis mutuum dare licet, nisi adeo abundans sit, ut sine pauperum damno aliis etiam satisfieri possit; 3° mutuatarius debet aliquid supra sortem dare ob sumptus ad mercedem ministrorum domusque administrationem necessarios; 4° debet etiam pignus rei mutuatae aequivalens tradere, quod, nisi rem statuto tempore reddat, vendendum est. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 765.)

II. Montes istis conditionibus instituti liciti sunt, nec ullo modo usurarii independenter a quocumque alio titulo ad lucrum. Ratio est, quia etiam independenter a quocumque alio titulo nullam usurae labem sapiunt; siquidem satisfieri debet expensis montis et ministris, quorum labor et cura est vere pretio aestimabilis. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. An montes Pietatis institui possint a privatis?

R. Affirm. probabilius, cum *Lessio.* Ratio est, quia parvi refert ad rationem usurae, utrum institutio sit publica vel privata, dummodo privatus non amplius accipiat, quam quod necessarium est ad se indemnem servandum.

SECTIO II.

DE CONTRACTIBUS ONEROSIS.

Agendum: 1° De venditione et emptione; 2° de societate et trino contractu; 3° de locatione et conductione; 4° de cambio; 5° de censu; 6° de fidejussione, pignore et hypotheca; 7° de assecuratione, sponsione, loteria et ludo.

CAPUT I.

DE VENDITIONE ET EMPTIONE.

Dicemus: 1° De natura venditionis et emptionis; 2° de justo pretio; 3° de praecipuis venditionum et emptionum speciebus.

ARTICULUS I.

DE NATURA VENDITIONIS ET EMPTIONIS.

832. — Contractus venditionis et emptionis definitur: mutatio pretii cum merce, aut vice versa; vel contractus onerosus dandi determinatum et justum pretium pro merce, aut vice versa. (*Ita jus utrumque, Romanum et Gallicum.*) (1)

(1) Ad hunc contractum opus est: 1° Ut pretium pecunia persolutum saltem ad dimidium valoris rei alienatae pertingat; si partim res, partim pecunia datur, ex majore harum parte contractus emptionis, vel permutationis sibi nomen inducit. (*C. A.* 1055.) 2° Ut sit verum pretium, seu non simulatum; hinc qui parvo nummo pulcherrimum equum emit, emptionis contractum non conficit; ac proinde non juxta venditionis, sed juxta donationis leges, quaestiones, si quae exsurgant, dirimi debent; quia donatio, non venditio, ratione habita naturae contractus, de jure existimatur. (*C. A.* 916.) 3° Ut sit determinatum. Vide quae diximus pag. 198 (1). 4° Pretium justum, de quo infra.

Principia: (1)

I. *Ex jure Romano:* 1° Venditio mobilium solo partium consensu perficitur quoad substantiam. Unde statim jus ad rem emptori datur. Dominium autem rei in emptorem non transit nisi per ipsam traditionem. — 2° Venditio immobilium non perficitur, nisi per instrumentum legitime, seu cum debitis formis, confectum. (*S. Lig.* n. 794.)

II. *Ex jure Gallico:* 1° Quaelibet venditio solo partium consensu perficitur absque ulla legali formalitate. Tria igitur requiruntur et sufficiunt, scilicet res, pretium et consensus. Proinde scriptura nonnisi ad probationem requiritur. Hinc, dominium statim et ante rei traditionem transfertur. Excipitur tamen casus, in quo agitur de rebus quae juxta mensuram venduntur, aut gustari solent; tunc enim venditio perfecta non est, nisi res mensurata aut gustata fuerit. — 2° Cum venditio summam 150 fr. excedit, ut in foro externo probari possit, scriptum authenticum vel privatum requiritur. (Art. 1341.)

Quaesita:

833. — *Quaer.* 1° An venditor teneatur rei defectus manifestare?

R. 1° Venditor, *etiam non interrogatus*, tenetur manifestare omnia vitia rei substantialia tam in se, quam relate ad finem notum emptoris, seu ea omnia quae rem aliam faciunt, vel eam noxiam, aut notabiliter inutilem reddunt; secus de pretio tenetur. *(Ita ex omni jure.)*

R. 2° Venditor, *interrogatus*, tenetur omnia vitia occulta manifestare, etiamsi rem noxiam aut inutilem non redderent; secus enim dolum committeret. Proinde, si dolus fuit *vere* causa emptionis, contractus est rescindibilis. Si vero dolus fuerit *incidens* tantum, ita ut emptor, vitio cognito, etiam emisset, sed non tanti, restituere debet venditor solum quanti minus emisset emptor; quia secus nulla fere venditio fieri posset.

Si autem venditor non sit *interrogatus*, et vitium occultum non reddat rem inutilem, pro ratione vitii minuere debet. Ratio est, quia aliter res pluris venderetur quam valeret.

R. 3° Venditor, *etiam interrogatus*, non tenetur *per se* ostendere vitia rei accidentalia de se manifesta, modo imminuat pretium pro rata defectus. Ratio est, quia tunc non fit injuria emptori, nec ratione pretii quod imminuitur, nec ratione vitii, quod si non viderit emptor, sibi imputare debet. Excipe tamen, si emptor sit valde rudis, quia respectu illius vitium censetur occultum. (*S. Lig.* ibid. — *Lugo*, ibid. n. 136., et *alii communissime.*)

834. — *Quaer.* 2° An venditor teneatur de omnibus damnis ex vitio rei venditae sequentibus?

R. Non tenetur nisi de damnis praevisis; quia non potuit suscipere obligationem quoad ea, quae ne in confuso quidem praevidit, ut constat ex dictis in *Tract. de Justitia*, n. 632.

Quaer. 3° Ad quid teneatur venditor quoad rei traditionem?

R. 1° Rem tradere debet et accessoria emptori, loco et modo de quibus in contractu conventum est; 2° rem tradat statuto tempore, secus emptor rescissionem contractus aut indemnitatem petere potest; 3° tenetur tradere rem vacuam ab alterius possessione et aliis oneribus inconsuetis. (*Ita jus naturale*, *et positivum*, art. 1609 et seq.)

835. — *Quaer.* 4° Ad quid teneatur venditor, si res pereat ante vel post traditionem? (1)

(1) Principia ex Jure Austriaco. Venditio solo partium consensu perficitur quoad substantiam, unde statim jus ad rem emptori datur; dominium vero rei per traditionem transfertur. (*C. A.* 1053.)

(1) I. Si ante traditionem pereat ex integro (idem dicendum est, si posita sit extra commercium) vel pereat ex parte ultra dimidium pretii casu fortuito, tum res perit; vel depravatur tradenti, seu venditori; res enim quae perit domino perit (*C. A.* 1048.), ac proinde nullus est contractus, quum mutatio sit substantialis; si vero ex culpa venditoris, nullus quidem est contractus; sed emptori damnum emergens, immo lucrum cessans, si dolo aut evidenti venditoris negligentia id contigerit, resarcire hic tenetur. (*C. A.* 1047. 1061. 1324.)

II. Si ante traditionem plus dimidio non depravetur, contractus est validus, nec rescindi potest, quia in jure civili accidentalis hujusmodi habetur mutatio; sed tradens accipienti damna reparare tenetur: res enim, quae depravatur, domino depravatur; quinimmo etiam lucrum cessans, si dolo aut evidenti venditoris negligentia acciderit.

Excipe tamen, si res acervatim divendantur „in Codice, se la permuta, o vendita, è stata „fatta in massa, vale a dire se le cose furono „contrattate in monte“ nec detrimentum dimidium

R. 1° Ad nihil tenetur si res pereat ante traditionem ex casu fortuito. Ratio est, ex *jure Gallico*, quia res perit domino, id est emptori. *Ita* est etiam de *jure Romano*, licet venditor servet rei dominium, donec tradita fuerit, nisi aliter fuerit conventum.

R. 2° Si res pereat ante traditionem ex culpa venditoris, tenetur de pretio et sumptibus contractus, quia rem ut suam custodire debebat.

R. 3° Si res pereat post traditionem ex vitio intrinseco tempore traditionis existente, tenetur pariter restituere emptori pretium acceptum, et solvere expensas contractus, si quae sint. Ratio est, quia vendidit rem inutilem, seu nullius valoris; ergo adfuit in emptore error circa substantiam contractus; ergo contractus nullus est defectu consensus et ipsius materiae quae nullo pretio erat aestimabilis. (Art. 1626.)

836. — *Quaer.* 5° Quaenam sint obligationes speciales emptoris, seu ad quid teneatur ratione pretii, ejus foenoris, vel expensarum?

R. 1° Tenetur solvere pretium loco, tempore, modo determinato in contractu; secus venditor potest contractus rescissionem petere, vel, si mavult, ad solutionem pretii cogere. (1)

R. 2° Tenetur solvere (2) foenus pro pretio non soluto a die quo rem possidet, si res sit frugifera, licet per accidens nullos fructus dederit a tempore venditionis, nisi venditor dilationem ad solvendum emptori dederit; quia non est aequum ut emptor simul rem et pretium habeat. Si vero res non sit fructifera, non tenetur ad foenus solvendum, nisi in mora culpabili fuerit, nec aliter conventum sit. (Art. 1652.)

R. 3° Tenetur solvere expensas factas pro asportatione rei venditae, pro scripturis aut actibus authenticis; item pro sumptibus necessariis ad rei conservationem, a die venditionis, nisi alio modo pactum fuerit.

837. — *Quaer.* 6° An valeat emptio rei mobilis alteri venditae, sed nondum ipsi traditae?

R. 1° *Affirm.*, si res secundo emptori tradatur, modo hic bonae fidei fuerit. Ita ex omni jure. Sed tunc venditor tenetur de damnis priori domino causatis, si quae sint. (*S. Lig.* n. 827.) (1)

R. 2° *Neg.*, si emptor fuerit malae fidei, vel si res non adhuc tradita sit secundo emptori. Ratio patet ex ipsis legis terminis, ex qua secundus emptor non potest praevalere priori, nisi ratione possessionis, habita bona fide. (*S. Lig.* ibid. — *Cod. civ.* 1141.)

838. — *Quaer.* 7° Quam vim arrhae venditioni addant? (2)

R. 1° Si apponantur promissioni venditionis tantum, non confirmant contractum, sed unusquisque e contrahentibus resilire potest. Verum in hoc casu si resiliat is qui arrhas alteri tradidit, eas simpliciter amittit; contra si resiliat is qui eas accepit, duplum restituere debet.

R. 2° Si apponantur ipsimet venditioni, non faciunt eam conditionalem, sed argumentum sunt venditionis contractae; pro parte enim pretii computantur, vel in securitatem solutionis dantur; unde nullus ex contrahentibus, altero invito, resilire potest. In dubio autem an promissioni contractus, vel ipsimet contractui adjectae fuerint, pro minimo standum est.

839. — *Quaer.* 8° An vel quomodo vendi possint jura incorporea certa, vel incerta seu litigiosa?

excedat valorem: tunc si res depravatur, in accipientis vertit detrimentum (*C. A.* 1049.); quia, ut ajunt Interpretes, in hoc contractu major rei pars id plerumque adaequat, quod ab accipiente tradenti tribuitur.

III. Si post traditionem pereat, vel depravetur ex vitio intrinseco quod tempore traditionis exstiterit, prout defectus fuerit substantialis, vel accidentalis, exigere potest emptor rescissionem contractus, vel ut servetur indemnis. (*C. A.* 932. 1324.)

(1) Ex *C. A.* 919. potest venditor tantum emptorem ad solutionem pretii cogere, ac potest damnorum compensationem exposcere.

(2) Tenetur solvere usuras legales, seu quatuor pro centenis a die petitionis in judicio, si tempus pretii solvendi non fuit determinatum; a die obligationis, si tempus fuit determinatum. (*C. A.* 1333 et seq., et 995.)

(1) Valet si secundo emptori tradatur, quia per traditionem rei dominium acquiritur; sed venditor damnum illatum primo emptori resarcire debet; si vero res non adhuc tradita sit secundo emptori, tradenda est priori emptori, qui prior titulo venditionis habet jus ad rem. (*C. A.* 423 et seq.)

(2) Arrha confirmat contractum; si vero contrahentes simul conveniant de poena a recedente persolvenda, si pars recedens poenam persolvat, contrahentes a contractu resilire possunt, ut dictum est pag. 209. cum *C. A.* 908.

R. ad 1um Jura *incorporea*, ut chirographa, credita, ususfructus, jus ad haereditatem apertam, si *certa sint*, vendi possunt, vel quocumque alio titulo ad alium transmitti, sicut caetera jura. Eorum autem traditio fit remittendo chirographa, aut alia scripta authentica.

R. ad 2um Jura *litigiosa*, seu circa quae lites moventur, pariter vendi possunt pro rata probabilitatis fortunae secundae, ut patet. *(Ita omnes.)*

Quaer. 9° Quandonam venditor teneatur de evictione rei?

R. 1° Tenetur de evictione, quoties emptor juridice deturbatur a possessione rei emptae; nisi aliter in contractu conventum fuerit. Ratio est, quia venditor dominium rei tunc transferre nequit. (Art. 1626.)

R. 2° Tenetur etiam ad pretium emptori refundendum de jure naturali, quando reperitur rem venditam pertinere certo ad tertium hic et nunc reclamantem, ob eamdem rationem; venditor enim non potuit transferre dominium rei quod ipse non habebat. Verum ad hoc non tenetur in conscientia ante sententiam judicis, nisi omnino certo ipsi constet rem revera esse illius tertii; nec tenetur fidem facile praebere aliis ita esse asserentibus, cum praesumptio ipsi faveat, nec aliunde sententia judicis intervenerit. Recole dicta de evictione in *Tract. de just.* n. 617.

ARTICULUS II.

DE JUSTO PRETIO.

840. — Duplex est: 1° *Legale*, quod a lege determinatur; 2° *naturale* seu *vulgare*, quod valori rei respondet juxta communem hominum aestimationem.

Pretium autem naturale est 1° *summum*, supra quod res aestimari non solet; 2° *infimum*, infra quod res generatim non aestimatur; 3° *medium*, quod inter utrumque interponitur.

Principia:

841. — I. Pretium *legale*, seu auctoritate civili constitutum, habendum est ut adaequatum valori rei, et ideo servandum est, sub onere restitutionis. Ratio est, quia ad auctoritatem civilem pertinet statuere quidquid ad commercium publicum attinet, cum leges pro bono communi condere possit. *(Ita omnes.)*

II. Deficiente pretio legali, illud pretium solum habendum est ut justum, quod tale determinatur aestimatione communi, si agatur de merce quae apud multitudinem appretiationem habeat: quia pretium adaequatum ejusmodi rerum ex ipsarummet utilitate ad communes usus deducitur. Porro appretiatio talis utilitatis nequit melius fieri quam per communem aestimationem. (*Ita omnes.*)

Si vero res vulgarem aestimationem non habeant, ut sunt gemmae, tabellae pretiosae, etc... *probabilius* aestimandae sunt juxta judicium peritorum in hac materia, attentis circumstantiis, spectata rei novitate, antiquitate, raritate, etc. Ratio est, quia ipsi reputantur judices idonei in his rebus, prout vulgus in vulgaribus. Opposita tamen sententia ut probabilis apparet, quia in eo casu videtur justum pretium illud de quo contrahentes conveniunt. Sic quoad utramque sententiam. (*S. Lig.* n. 807.) — In praxi non sunt inquietandi illi qui bona fide et libere ad proprium arbitrium in talibus rebus conveniunt. (*Ita Salm.* — *DD. Gousset*, n. 842.) A fortiori justum reputandum est illud pretium de quo pars utraque convenit, si pretium prorsus ignoretur, quia utraque tunc periculo exponitur. (*S. Lig.* n. 802., in fine.)

Notandum. Aliquando licet legale pretium excedere; scilicet: 1° si a majore hominum parte non servetur, principe tacente; 2° si mutatis circumstantiis taxa evadat injusta; 3° si merces sint notabiliter pretiosiores solito, vel deteriores.

Quaesita:

842. — *Quaer.* 1° An venditor rem carius vendere possit ob specialem affectum quem erga eam experitur, vel commoditatem quam ex ea percipit?

R. ad 1um *Affirm.* Ratio est, quia affectus domini ad rem suam est vere pretio aestimabilis, cum privatio rei sit pro ipso major. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 807.)

R. ad 2um *Affirm.* etiam a fortiori, ut patet; siquidem privatio specialis commodi reddit rem multo pretiosiorem venditori, et aequum est ut pretium augeat ratione majoris jacturae quam patitur. (*S. Thomas* 2. 2. q. 77. art. 1. et seq., et *alii communissime.*)

Quaer. 2° An vero venditor rem pos-

sit carius vendere ob affectum vel utilitatem specialem emptoris?

R. Negant communiter theologi, quia major utilitas vel affectus non est venditoris et proinde ab ipso vendi nequit, alioquin venderet quod suum non est. *Ita S. Thomas* 2. 2. q. 77. art. 1., ubi sic loquitur: „Si aliquis multum juvetur „ex re alterius quam accepit, ille vero „qui vendidit non damnificetur carendo „re illa, non debet eam supervendere, „quia utilitas quae alteri accrescit, non „est ex vendente, sed ex conditione „ementis; nullus autem debet vendere „quod suum non est.“ — (Consonat *S. Lig.* n. 802., et *De Carrière*, n. 692.)

Affirmant tamen plures *non improbabiliter*, ex eo quod venditor emptori illud commodum procuret et consequenter justum sit ut idem cum eo dividat pretium rei adaugendo. — *Ita sat communiter* nunc in praxi admittitur, teste *DD. Gousset* qui, exposita priori sententia olim communissima, posteriorem amplectitur. (1)

843. — *Quaer.* 3° An liceat vilius emere in gratiam venditoris emptorem quaeritantis?

R. Affirm. Ratio est, quia res ultroneae vilescunt, et pretium rei decrescit quando res est parum utilis emptori vel hic in gratiam venditoris emit, et probabilius juxta communiorem sententiam decrescit pretio usque ad tertiam partem. (*H. A.* n. 174. — *S. Lig.* et *alii communiter.*)

Quaer. 4° An etiam liceat vilius emere ubi merces venduntur ob paupertatem?

R. Affirm. probabiliter. Ratio est, quia res ultronea de pretio decrescit juxta communem aestimationem. Inopia autem venditoris non efficit ut pretium mutetur. Negant tamen probabiliter plures. (Vide *S. Lig.* n. 802.)

844. — *Quaer.* 5° An liceat carius vendere ob dilationem solutionis pretii, aut vilius emere ob anticipatam solutionem?

R. Affirm. saltem nunc probabiliter, modo non excedatur taxa legalis pro mutuo, aut ratio justi tituli. Ratio patet ex dictis supra de usura.

Quaer. 6° An etiam chirographa et credita possint vilius emi ob anticipatam solutionem?

R. 1° *Affirm.* omnino, si sint incertae vel difficilis solutionis, quia tunc notabiliter vilescunt, ut patet.

R. 2° *Affirm. etiam probabiliter*, licet sint certae et facilis solutionis. Ratio: 1° quia non emitur pecunia, sed actio in illam et ideo censetur justum pretium illud quod communiter pro talibus chirographis solvitur. (*Ita S. Lig.* n. 829., etc...) — 2° quia aequivalent pecuniae mutuatae, proinde ex eadem ratione ac in mutuo licet percipere lucrum moderatum, juxta taxam legalem. (*Ita nunc praxis communis.*)

845. — *Quaer.* 7° An vero possit quis multo minoris emere credita solutionis valde difficilis in se, si propter circumstantiam sibi specialem solutu fiant facilia?

R. Affirm. probabilius. Ratio est, quia facilitas obtinendi solutionem non pendet a re quae venditur, sed ab ipso emptore; valor autem alicujus rei a communi aestimatione, non vero a circumstantia particulari ementis determinatur. (*S. Ligor.* n. 829.)

Quaer. 8° An possis pretio currenti vendere rem quam scis mox minoris valituram?

R. Affirm. probabilius et verius. Ratio est, quia pretium praesens est justum et nondum immutatum, modo scientia haec sit privata; si enim communis esset, jam mutaretur: aliquando tamen potes peccare contra caritatem. (*S. Lig.* n. 824. — *S. Thomas.* — *H. A.* n. 188.)

846. — *Quaer.* 9° An possis pretio currenti vendere rem mixtam cum alia viliore?

R. Distinguendum est, scilicet: 1° si commixtio sit noxia vel reddat rem *notabiliter* deteriorem aut minus utilem,

(1) „Cependant, il est généralement reçu, du „moins parmi nous, que la convenance particu- „lière d'une chose, d'un domaine, pour tel ache- „teur, en fait hausser le prix; ce qui fait dire: „cette chose, cette propriété vaut tant pour „un tel; mais elle vaut moins pour un autre. „Ainsi nous pensons qu'on ne doit nullement „inquiéter celui, qui vend une chose au dessus „du prix commun, à raison de la convenance. „L'acheteur lui-même s'attend à payer cette con- „venance, et il ne s'en plaint pas. Le prix des „choses dépend principalement de la commune „estimation des hommes. Mais il ne faut pas „confondre la convenance d'une chose avec la „nécessité de l'acheteur, dont le vendeur ne peut „se prévaloir pour vendre une chose plus qu'elle „ne vaut sans commettre une injustice.“ (*DD. Gousset*, n. 840.)

peccas contra justitiam, ut patet; 2° si res tua sit extraordinariae bonitatis, potes probabiliter illam cum viliore mixtam pretio communi vendere; 3° si materia vilior ita per industriam meliori admisceas, ut melius temperetur, potes vendere eam consueto pretio. At in praxi hoc non est tibi facile permittendum ob hallucinationis periculum. (*S. Lig.* n. 820. 823.)

847. — *Quaer.* 10° An teneantur ad restitutionem mercatores, qui fraude vel mendacio inducunt emptores ad merces suas emendas majori pretio quam emissent, licet summum pretium non excedant?

R. 1° *Quoad fraudem affirm.* Ratio est, quia fraus est causa efficax et injusta damni quod emptor patitur: unusquisque enim jus habet strictum ut fraude vel dolo non inducatur ad damnum quodpiam patiendum. Ergo...

R. 2° Quoad mendacium *per se* idem dicendum foret, cum illud sit etiam de se causa injusta damni proximo inferendi. Attamen ordinarie mendacia (juxta *Card. Gousset*, n. 841.) et etiam perjuria, quibus mercatores affirmant merces tanti sibi constitisse vel tale pretium sibi oblatum fuisse, habenda non sunt ut fraudes realiter damnificativae; ratio est, quia haec adeo inter illos sunt frequentia, ut nemo fere eis fidem adhibeat. Excipiendus tamen est casus in quo, ob specialem fiduciam in venditorem, mendacium censeretur causa contractus motiva. (*S. Ligor.* n. 805.)

848. — *Quaer.* 11° An vel quomodo peccent mercatores, qui interrogati de pretio mercium illud notabiliter exaggerant?

R. 1° Si revera intendant hoc pretio vendere, peccant voluntate contra justitiam, bonum alienum appetendo, et ad restitutionem tenentur, si de facto pretium illud ipsis solvatur.

R. 2° Si vero intendant tantum dare emptori locum offerendi suum pretium, ut sic ad justum pretium deveniant, excusantur a peccato, saltem gravi; quia notum est et solitum mercatores ita loqui, ut emptores ad justum pretium perducant.

Quaer. 12° An peccent contra justitiam qui vili pretio emunt res pretiosas, quae venales exponuntur apud veteramentarios?

R. Neg., probabilius, quia res illae censentur amisisse pretium antiquum, et aliud accipere ex judicio prudentium, quamvis hujusmodi res magnam recipiant latitudinem. (*S. Lig.* n. 807.)

ARTICULUS III.

DE PRAECIPUIS VENDITIONUM SPECIEBUS.

Scilicet: 1° De retrovenditione; 2° de venditione sub hasta, seu per licitationem; 3° de monopolio; 4° de venditione per proxenetas.

§. I.

De retrovenditione.

Retrovenditio est contractus, quo venditor sibi reservat jus rem suam redimendi, sub conditione quod sumptus, meliorationem vel similia resarciat:

Principia:

849. — I. Licitus omnino est contractus retrovenditionis. Illud constat ex scriptura sacra, quae testatur tale pactum fuisse Judaeis impositum. Deinde nihil habet quod juri naturali contradicat: dummodo enim vera emptio fiat, nec usura palliata intercedat, liberum est venditori de re sua prout vult disponere; nec injuriam ullam emptori infert, cum hic libere de retrovenditione conveniat, nec aliunde damnum in hoc patiatur. (*S. Lig.* n. 812. et *alii omnes.*)

II. *Conditiones ad hoc requisitae* sunt: 1° Ut pretium minuatur juxta aestimationem gravaminis quod emptori imponitur. — 2° Ut non sit pactum de retrovenditione pretio majori vel minori facienda. Licitum est pactum ut retrovendatur eodem pretio, licet res pretio augeatur. — 3° Ut non imponatur quod periculum rei venditae cedat in damnum venditoris, cum illud per se ad emptorem spectet, nisi pretium juxta aestimationem periculi augeatur. — 4° Ut res retrovendatur sicut traditur vacua vel cum fructibus. [*S. Lig.* n. 812.] (1) Adde ex jure Gallico, ut

(1) Venditor tenetur compensare emptorem rei valoris augmento, et de omnibus impensis ad rem conservandam; emptor vero tenetur venditorem compensare de detrimentis rei culpabiliter illatis. (*C. A.* 1069.) Facultas redemptionis non conceditur nisi pro immobilibus et ad venditoris vitam. (*C. A.* 1070.) De aliis emptionis speciebus vide *C. A.* 1071 et seq.

non fiat ultra quinquennium. (*Cod. civ.* 1660.)

Quaesita:

850. — *Quaer.* 1° Quid sentiendum sit de contractu *mohatrae*, seu quo quis vendit rem carius credito cum pacto retrovenditionis minori pretio numerata pecunia?

R. Est illicitus per se, ut usurarius, et proscriptus est ab *Innoc. XI. in damnatione* prop. 40. Non est tamen damnandus contractus ille, si lucrum inde perceptum non excedat taxam legalem in mutuo, quia in contractum legitimi mutui tunc recidere potest. (*S. Lig.* n. 813.)

Quaer. 2° An sit licitum pactum reemendi ad arbitrium emptoris?

R. Affirm. probabilius, dummodo adsit verus animus emendi et vendendi, emptorque majus pretium solvat juxta oneris istius aestimationem, et non obligetur venditor reemere pretio majori quam recepit. (*S. Lig.* ibid.)

§. II.

De venditione sub hasta, seu per licitationem.

851. — Venditio *sub hasta* (Gallice: *aux enchères*) est ea quae fit per praeconem, et in qua ultimae licitationi res adscribitur.

Licita est, sive fiat consentiente, sive invito domino, per auctoritatem publicam, sive infra infimum pretium ematur aut supra summum vendatur; quia potestas publica approbat, ut justum, pretium publice constitutum, ex emptorum concursu. Hinc si emptores concurrant, res fit aestimabilior; si non concurrant, vilior habetur. (*S. Lig.* n. 808. — *Cod. civ.* 1686.)

Quaesita:

852. — *Quaer.* 1° An venditor possit rem suam retrahere, incepta licitatione, si minus pretium offeratur?

R. Neg. per se. Ratio est, quia emptores publice convocati ad auctionem acquirunt quoddam jus ad rem venalem, quatenus fit stipulatio tacita ut cedat plus offerenti. Attamen videtur temperandus hujus doctrinae rigor, ubi viget usus universalis contrarius. Durum enim videtur damnare injustitiae praxim universalem, quam docti et etiam pii absque ullo scrupulo tenent. (*Ita Billuart* etc.)

Quaer. 2° An possit venditor mittere fictos licitatores, ut pretium rei crescat?

R. Negandum videtur. Ratio est, quia hoc apparet nimis fraudulentum ut excusari possit, cum tendat ad decipiendos emptores sinceros, et sic iis injuriam inferat, siquidem ficti licitatores causa sunt, ut pretium crescat ex fraude, non vero ex cursu naturali rerum. (*H. A.* n. 175. — *S. Lig.* n. 808.)

853. — *Quaer.* 3° An ille, cujus bona venduntur in gratiam creditorum, mittere possit amicos ad ea suo nomine emenda?

R. 1° *Affirm.*, si licitatio sit voluntaria, quia hoc sequi videtur ex eo quod venditor possit rem suam retrahere, saltem attento usu communi.

R. 2° *Affirm.* a fortiori, si licitatio sit coacta, seu si fiat auctoritate publica; nam ille, cujus bona venduntur, deterioris conditionis non esse debet. Aliunde ipse non est proprie vendens, cum venditio, ipso invito, fiat; ergo...

854. — *Quaer.* 4° An emptor possit pactum facere cum aliis ne licitent, aut ne plus offerant?

R. Neg. Ratio est, quia venditor jus habet ut emptores sint perfecte liberi et ne impediatur pretii incrementum. (*Ita S. Lig.* ibid., saltem in casu coactae subhastationis.)

Excipiunt tamen plures, si emptores sint societate conjuncti, vel quasi conjuncti, ut fratres, amici, etc... quia faciunt quasi unam personam moralem, nec potest exigi ut adversum se licitent. Excipiunt etiam probabiliter alii, si vigeat usus, ut venditor rem suam retrahat, quando pretium inferius ei offertur; quia si ipse possit impedire, ne pretium nimis decrescat, aequitas etiam postulat, ne conqueratur quod emptores conveniant, ne pretium nimis augeatur; nec in infimo, sed in justo pretio consistant. (*DD. Bouvier* etc.)

Quaer. 5° An emptor rogare possit alios ne licitent?

R. Affirm., quia in hoc non violatur venditoris jus, siquidem libertas licitandi non tollitur, et emptor sua utitur diligentia, ut sibi consulat. Attamen preces importunae esse non possunt. (Vide *S. Lig.* ibid. — *H. A.* n. 176.)

§. III.
De monopolio.

Monopolium est potestas vendendi penes unum aut paucos tantum existens; vel est agendi ratio, qua unus vel plures efficiunt ut ipsi soli aliquid vendant aut emant. Aliud est *legale*, quod auctoritate publica ex rationabili causa concessum est; aliud *privatum*, quod machinatione unius aut plurium mercatorum exercetur.

Principia:

855. — I. Monopolium *legale* licitum est, modo cum justo pretio fiat. Ratio est, quia ob justam boni publici causam Princeps illud ut privilegium, vel ad tributum a mercatoribus exigendum, concedere potest.

II. Monopolium *privatum* illicitum est in sequentibus casibus: 1° Si mercator impediat fraude vel mendacio, ne aliae merces advehantur, ut ipse merces suas carius vendat cum Reipublicae detrimento; 2° si unus vel pauci omnes merces emant, ut deinde illas carius vendant; 3° si venditores conspirent inter se, ut supra summum pretium vendant, vel si ad hoc falsam notitiam spargant, v. gr., submersas esse naves, etc.; 4° si opifices vel artifices conveniant, ut non doceant artem suam, nisi pretio injusto, vel ut nullus perficiat opus ab aliis inceptum. (*S. Lig.* n. 815.)

Quaesita:

856. — *Quaer.* 1° An peccent contra justitiam et caritatem mercatores qui conspirant, ne merces suas vendant nisi summo, licet justo pretio?

R. 1° *Quoad justitiam*, duplex sententia probabilis.

I^a Sententia *affirmat*, quia hujusmodi mercatores per medium injustum alios pretio supremo emere cogunt. (*Layman* etc...)

II^a Sententia *probabilior negat*, quia si alii cogantur ad emendum pretio summo, non coguntur a venditoribus, sed sua necessitate, quae vera coactio ex parte venditorum dici nequit. (*S. Lig.* n. 817. — *Lugo* etc.)

R. 2° *Quoad caritatem, affirm.*, quia licet caritate non obligeris ad vendendum infra pretium summum, videris tamen obligari ad non dissuadendum aliis, ne minori pretio vendant. Etenim, licet caritate non tenearis ad eleemosynam tali pauperi erogandam, prohiberis tamen dissuadere, si alii eam largiri volunt; ergo a pari. (*S. Lig.* ibid.)

857. — *Quaer.* 2° An peccent contra justitiam vel contra caritatem mercatores qui tempore messis aut vindemiae omne triticum vel vinum regionis pretio vili tunc currenti emunt, ut postea carius vendant?

R. 1° *Neg. probabilius*, ut videtur, *quoad justitiam*, modo non vendant supra pretium summum quod, secluso monopolio, curreret, quia nullius jus violant. (*Ita Lugo.* — *S. Lig.* n. 817.)

R. 2° *Neg.* etiam probabiliter *quoad caritatem*, modo alios ad carius vendendum non inducant, nec ipsi vendant supra pretium summum quod, praeciso monopolio, locum haberet, quia jure suo utuntur; nemo enim proprium commodum negligere tenetur ut damnum alienum evitet, quum illud avertere non obligetur. (*Lugo*, — *Lessius* etc., contra *alios.*)

Quaer. 3° An facto semel monopolio pretio injusto ab aliquibus mercatoribus, liceat aliis merces eodem pretio vendere?

R. Neg., quia pretium ex injustitia auctum semper manet injustum, nec aestimatio dici debet, sed fraus et deceptio. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 817. contra *plures.*)

§. IV.
De venditione per proxenetas.

(*Gallice* entremetteurs, courtiers, commissionaires).

Venditio per proxenetas ea est, quae non fit immediate ab eo, ad quem res pertinent, sed per alios ex commissione: et hi proxenetae dicuntur. Proxenetae autem possunt esse vel tantum ut amici, vel speciali mercede ad hoc conducti, vel ad diversa opera pretio annuo locati.

Quaesita:

858. — *Quaer.* 1° An proxeneta, qui vendit supra aut emit infra pretium sibi designatum, possit excessum pretii sibi retinere?

R. Neg. generatim loquendo. Ratio est, quia nullum habet titulum aliquid retinendi. Etenim: 1° non ratione rei,

quia illius non est, sed domini; 2° nec ratione laboris et industriae, quia si industriam gratuito praestet jam mercedi renuntiavit. (*S. Lig.* n. 825. et *alii communiter.*)

Excipe 1° si labore extraordinario et indebito, aut industria vel diligentia omnino speciali, rem meliorem fecisset; 2° si dominus expresse aut aequivalenter declarasset se nihil ultra pretium determinatum exigere; tunc enim excessus retineri posset: 3° si dominus agendi rationem proxenetae noverit et approbaverit. *Sic communiter theologi.*

859. — *Quaer.* 2° An possit proxeneta rem pretio sibi determinato vendendam pro seipso emere et postea eamdem rem tanquam suam majori pretio vendere?

R. Affirm., positis duabus conditionibus, scilicet: 1° ut, adhibita morali diligentia, emptorem non inveniat, qui plus offerat; secus contra officium suum et voluntatem mandantis certo cognitam ageret, 2° ut rem sibi non ficte, sed vere emat, ita ut ejus periculum subeat, et, si forte tanti non vendat, nihilominus pretium determinatum reddat; secus enim aequitas non servaretur. (*S. Lig.* ibid. *Ita communiter.*)

Quaer. 3° An proxeneta possit sibi retinere ea, quae vendens solo ejus intuitu gratis donat?

R. Affirm., si constet de vera donatione; quia mercator, absolute loquendo, aliquid cedere potest de lucro suo alicui proxenetae, ut eum ad officinam suam adducat: sed ad hoc requiritur, ut sit revera dispositus ad vendendum alteri cuilibet pretio superiori, et reapse sic ordinarie vendat. Confessarius autem non facile fidem adhibere debet proxenetis tales donationes ipsis factas fuisse asserentibus. (*S. Lig.* n. 826. — *H. A.* n. 189.)

CAPUT II.

DE SOCIETATE ET TRINO CONTRACTU.

ARTICULUS I.

DE SOCIETATE.

Contractus societatis est conventio de re aliqua in communi possidenda ad commune bonum aut lucrum pro rata parte percipiendum.

Principia:

860. — I. Omnis societas fieri debet de re licita et honesta, nec non ad commune bonum contrahentium. Singuli socii in societatem afferre debent pecuniam, aut merces, aut industriam, vel operam. (*Ita ex omni jure.*)

II. Contractus societatis est modus legitimus negotiationem faciendi. Constat 1° ex legibus civilibus omnium nationum; 2° ex usu universali omnium populorum; 3° ex jure naturali: non enim minus licitum est pluribus conjunctim quam singulis ex suis rebus lucrum facere, modo debita aequalitas servetur.

III. Conditiones requisitae sunt: 1° Ut sit aequalitas, id est, divisio lucri pro rata rei collocatae; 2° ut ad certum tempus ineatur societas, et ante non liceat suum repetere; 3° ut periculum sortis spectet ad dominum, nisi aliter pactum initum fuerit; 4° ut quisque subeat onus damnorum et expensarum quae intuito societatis adveniunt; 5° ut quisque diligentiam eamdem adhibeat in societate ac in negotiatione privata. (*S. Lig.* n. 705. — *Cod. civ. Gall.* art. 1850.)

Quaesita:

861. — *Quaer.* 1° Quomodo solvatur societas?

R. Contractus societatis solvitur: 1° lapsu temporis ad quod factus est; 2° interitu rei, vel fine negotiationis; 3° morte naturali vel civili unius e sociis; 4° interdictione alterutrius socii, vel decoctione seu bonorum subversione; 5° impossibilitate rem promissam praestandi. (1)

Quaer. 2° Quid, si quis, invito socio, ante tempus e societate recedat?

R. Tenetur damnum compensare, nempe solvere lucrum cessans pecuniae ab ipso praestandae, aut reddere lucra industriae suae.

ARTICULUS II.

DE TRINO CONTRACTU.

862. — Contractus trinus est contractus, quo quis pecuniam conferens paciscitur cum alio socio ut, quidquid eveniat, summa integra sibi restituatur cum lucro

(1) Vide *C. A.* 1205 et seq.

certo, minore tamen lucro quod sperare probabiliter poterat; vel est contractus societatis cui adjunguntur duo alii contractus, nempe assecurationis sortis et assecurationis lucri, seu venditionis spei lucri majoris pro minore lucro certo et assecurato.

Quaer. An talis contractus sit licitus?

R. Duplex est sententia probabilis.

I^a^ Sententia *negat*. Ratio est: 1° quia sic destruitur societas, cujus natura est ut pericula sint communia; ergo est verum mutuum; ergo deficit titulus seu fundamentum lucri percipiendi, saltem supra taxam legis pro mutuo; 2° quia opposita doctrina a *Sixto V.* reprobata est per bullam *Detestabilis*, anno 1586. (*Collet.* — *Habert* etc.)

II^a^ Sententia *communior affirmat* (modo pecunia in negotiatione impendatur). Ratio est: 1° Quia hi singuli contractus separatim et cum diversis personis sunt de se liciti et justi; ergo etiam si fiant simul et cum eodem; 2° quia nihil est contra aequalitatem; nam datur compensatio, et periculum a tribuente pecuniam aequivalenter sustinetur; 3° quia *Benedictus XIV.* declarat in opere *de Synod. dioeces.* lib. 10., contractum trinum a *Sixto V.* non esse damnatum, nec illum damnare intendere. Et in Encyclica *Vix pervenit...* dicit se nolle damnare contractus, de quibus inter theologos disputatur. [Vide *S. Lig.* n. 908.] (1)

CAPUT III.

DE LOCATIONE.

863. — Locatio est contractus quo usus vel fructus rei, aut personae opera, pro certo pretio ad tempus ab uno accipitur et ab altero conceditur. Qui rem tradit in usum vel utilitatem alterius dicitur *locator*; alter *locatarius* seu *conductor* nuncupatur. Hinc variae numerantur locationis species: 1° locatio aedificiorum (*Bail à loyer*); 2° agrorum (*Bail à ferme*); 3° animalium (*Bail à cheptel*); 4° laboris et famulatus (*loyer*). (*Cod. civ. Gall.* art. 1711.)

Ad contractum locationis aliquatenus accedunt Emphyteusis et Feudum. *Emphiteusis* est contractus, quo res immobilis conceditur alteri quoad dominium utile vel in perpetuum, vel saltem ad 10 annos cum onere solvendi pensionem annuam domino directo. *Feudum* vero est contractus Emphyteusi similis, seu traditio rei immobilis ad dominium utile, cum onere exhibendi domino directo obsequium seu fidelitatem. Differunt tamen Emphyteusis et Feudum a locatione, quia nequeunt constitui nisi in re immobili, nec minus quam ad decennium. (1) (2)

Principia:

I. Regulae locationis generales.

864. — 1° Locatio fieri potest scripto aut verbo; at si verbo solum fiat, probatio per testes non admittitur in *Jure Gallico*, nisi executio jam incepta fuerit. Sed juramentum a parte negante exigi potest. — 2° Locatarius potest sublocare, nisi aliud fuerit stipulatum, vel inde locatori detrimentum fiat. — 3° Locatio non solvitur per mortem contrahentium, sed ad haeredes transit. — 4° Si tempus locationis non fuit determinatum, cessare potest ad arbitrium alterius contrahentis, dummodo alterum congruo tempore moneat juxta locorum consuetudinem, et rei locatae naturam. — 5° Si locator rem locatam vendiderit (3); non potest expelli locatarius, sed terminus locationis est expectandus.

II. Obligationes locatoris.

865. — 1° Tenetur aperire vitia noxia

(1) Triplex contractus a Jure Aust. permittitur modo lucrum perceptum non excedat lucrum a lege civili concessum in mutuo. (*C. A.* 1196.)

(1) Ex jure Gallico, locatio fieri nequit in perpetuum; si quis igitur vellet locare in perpetuum pro pretio annuo, haec conventio haberetur ut venditio facta pro censu, et ille census redimibilis foret, juxta art. 550. cod. civ. (*Verba Auctoris.*)

(2) Adde. Locatio haereditaria est contractus, quo in perpetuum usus rei traditur locatario, determinato pretio; emphyteusis differt a locatione haereditaria, quod in emphyteusi pretium persolvendum est minimum, et praecipue datur in recognitionem domini directi: contra in locatione haereditaria pretium paene adaequat fructus rei. (*C. A.* 1124.)

(3) Conductor si jus habet reale (quod per inscriptionem in publicis tabulis acquiritur (*C. A.* 1095), in sua quidem possessione manere potest usque ad locationis finem; si jus tantum habet personale, reposcere nequit nisi damnum, ac lucrum cessans. (*C A.* 1120.)

In judicialis venditionis casu tantum damna repetendi jus datur conductori, ac lucrum cessans. (*C. A.* 1121.)

rei locandae. — 2° (1) Praestare debet ut locatarius tranquille ea fruatur. — 3° Expensas necessarias rei locatae reparandae sustinere ipsi incumbit. Non tenetur tamen ad expensas minutas, ut modo infra dicetur. — 4° Formam rei locatae absque consensu locatarii mutare nequit. Reparationes tamen necessarias, etiam invito conductore, facere potest, nec quodcumque damnum inde exsurgens compensare tenetur. (Art. 1724.) ☞ (2)

III. *Obligationes locatarii.*

866. — 1° Debet uti re locata tanquam bonus paterfamilias, ad solum finem locationis. — 2° Tenetur ea reficere vel reparare, quae culpa ipsius perierunt aut deteriora facta sunt. — 3° Immo in foro externo tenetur de omnibus damnis quae subit res locata, nisi ea, seclusa sua vel subditorum culpa, evenisse probaverit. — 4° Modicae reparationes quae dicuntur *locativae* ad ipsum spectant, v. gr., reficere vitra, etc.

Quaesita:

867, — *Quaer.* 1° Quid juris, si domus locata incendio pereat?

R. 1° In foro conscientiae locatarius ad nihil tenetur, si absque ulla culpa etiam juridica fuerit destructa: immo, *probabiliter*, etiam si ex sola culpa juridica perierit.

R. 2° In foro externo, locatarius de damno tenetur, nisi probet illud accidisse citra ullam suam culpam, ut supra dictum est. (Art. 1734.) — *(Ita omnes.)*

Quaer. 2° Quid speciatim de locatione operum?

R. 1° Conductor famuli vel operarii tenetur cum eo de justa mercede convenire, qualis est merces quae communiter talibus dari solet.

R. 2° Si determinatio mercedis fuit relicta ad conductoris arbitrium, hic justam saltem infimam dare debet. Herus autem famulum ante tempus dimittens, sine sufficienti causa, damnum inde emergens resarcire tenetur.

R. 3° Si famulus vel operarius ultro sese offerat, tuque eo non egeas, sed ex caritate tantum suscipias, quid ei dare debeas, recole dicta *de Just.* n. 603., et vide *S. Lig.* ibi citatum.

668. — *Quaer.* 3° An locatarius agrorum teneatur integram pensionem solvere in casu sterilitatis ob grandinem vel aliud infortunium extraordinarium?

R. Neg. Licet enim videatur in rigore justitiae de jure naturali ad id teneri, attamen conventione generali introductum est, ut, si ingens sit jactura, aliquid remittatur, et damnum ex aequo ab utroque subeatur. Excipe, nisi ex fructibus aliis annis perceptis aequa detur compensatio. (*S. Lig.* n. 860.; et ex *utroque jure Romano* et *Gallico confirmatur.*)

869. — *Quaer.* 4° An a locatore vel locatario solvendum sit tributum? (1)

R. 1° *Per se*, seclusa speciali conventione, locator tributa solvere debet; quia non tantum est rei dominus, sed nec transtulit usumfructum, nisi modo successivo, et de die in diem. Secus autem de usufructu pleno et proprie dicto.

R. 2° *Ex jure Gallico*, locator solvit tantum tributa fundo imposita *(Contributions foncières)*. Tributa autem pro januis et fenestris a locatario solvenda sunt; sed, non solvente eo qui solvere debet, fiscus actionem in alterum habet, salvo tamen recursu posterioris in priorem.

Quaer. 5° An nuntius, proficiscens in eumdem locum, licite possit a pluribus integram accipere mercedem?

R. 1° De aurigis, nulla difficultas, quia

(1) Debet tradere rem eo statu, quo erat tempore contractus. Quid vero agendum, si res ante tempus traditioni praefixum perierit aut effecta sit deterior? Ex iis, quae de venditione diximus (n. 835. cum Codice Aust.), manifestum est.

☞ (2) Aliquando tenetur remittere conductori pretium locationis. Hac autem in re distinguere oportet. Vel contractus locationis est de iis rebus, quae absque labore et industria utilitatem pariunt (in Codice *contratto di pigione*), vel de iis, quae utilitatem afferunt labore et industria (in Codice *contratto di fitto*) ut in agris.

Ad Ium. Si conductori auferatur ex integro, vel ex parte usus rei absque ejus culpa per usus extraordinarios, servata proportione, imminuendum est pretium.

Ad IIum. Pariter tenetur remittere pretium vel ex integro, vel ex parte, dummodo damnum sit ultra dimidium (*C. A.* 1105.); nequaquam vero si ultra annum res fuerit locata; hujus enim anni sterilitas praecedentium, vel subsequentium annorum compensari potest fertilitate.

NB. 1° Quamvis conductor extraordinarium etiam belli periculum sibi assumpserit, non est computandum periculum bellici incursus, si res integra perierit. (*C. A.* 1106.)

NB. 2° In Codice conductor amittit jus ad rescissionem, vel diminutionem pretii, si casum statim locatori non patefecerit. (*C. A.* 1108.)

(1) Onera et tributa generatim locatori incumbunt. (*C. A.* 1099.)

talis est consuetudo. (*Ita communissime* cum *Concina.*)

R. 2° De nuntio, duplex est sententia probabilis. Recole dicta supra, n. 728.

CAPUT IV.

DE CAMBIO.

870. — Cambium est permutatio pecuniae cum aliquo lucro campsoris. Cambium tamen in genere idem sonat ac permutatio, sive in pecunia, sive in aliis rebus.

Cambium varium distinguitur, scilicet:

1° Cambium *reale* seu *verum*, et cambium *fictum* seu *siccum*. Prius illud est quo pecunia cum alia reapse commutatur. — Posterius vero illud est quo permutatio fingitur, sed non est aliud nisi mutuum palliatum, uti, v. gr., cum datur pecunia tanquam in alio loco recipienda, quae tamen in hoc ipso loco recipitur.

2° Cambium *manuale* seu *minutum*, et cambium *locale*, seu *per litteras*. Prius fit cum permutatur pecunia unius formae vel materiae cum pecunia alterius formae aut materiae. Posterius autem locum habet quando pecunia praesens commutatur cum pecunia absente in alio loco solvenda.

Principia :

871. — I. Illicitum est per se cambium *fictum*. Ratio patet: nullus enim est in eo titulus lucrum accipiendi, cum nullum fiat cambium proprie dictum, siquidem nulla est realis pecuniae translatio, sed tantum ficta, unde non est nisi mutuum palliatum. (*Ita omnes.* — *S. Lig.* n. 853.) Dixi *per se*, quia ratione mutui licet sequi hujus contractus leges juxta dicta supra, n. 825.

II. Licitum est cambium *reale*, sive minutum, sive locale, modo servetur aequalitas, aut lucrum non excedat justum pretium determinatum lege vel locorum consuetudine. Ratio est, quia sunt varii tituli ex quibus campsor lucrum percipere potest, scilicet: 1° pecuniae assecuratio usque ad locum assecurationis; 2° locatio operae et officii ad numerandam et transmittendam pecuniam; 3° damnum emergens ex infortuniis debitorum; 4° expensae et curae in detinendo telonio. (1) (*S. Lig.* ibid., et *alii omnes.*)

Nota. *S. Pius V.* in bullâ de cambiis varias apposuit restrictiones circa cambium: sed ejus constitutio non viget, nec viguit unquam in Galliâ, ait *De Carrière* n. 1101. Immo dicit Haunaldus (apud *De Carrière* ibid.), eam in paucis locis vigere, et forte nuspiam (saltem quoad omnia in ea contenta). [De ea loquitur *S. Lig.* n. 852.]

Quaesita :

872. — *Quaer.* 1° An licitum sit cambium eis qui officium publicum cambiendi non habent?

R. Affirm. Ratio est, quia eaedem militant rationes: quisque enim jus habet ad lucrum pro labore et industria sua. Sed cavere debent isti campsores, ne lucrum majus aequo exigant. (*Ita S. Lig.* n. 851. — *Salmant.* c. 4. n. 8. — *De Carrière* n. 1038.)

Quaer. 2° An licitum sit cambium vulgo dictum *Francofurtense*, in quo campsor dat pecuniam in proximis nundinis reddendam, ita ut lucrum majus pro majori dilatione exigatur?

R. 1° *Affirm.*, si sit titulus lucri cessantis, etc... (*S. Lig.* n. 854.)

R. 2° Secus, *controvertitur;* sed probabiliter leges civiles pro mutuo in hoc sequi licet juxta dicta superius ubi de usura.

873. — *Quaer.* 3° Quid campsores recipere possint ratione mutui?

R. 6 pro 100, juxta taxam legalem pro mercatoribus, quia quamdam mercaturam pecuniae exercent. Ordinarie enim campsores multa pecunia indigent, ut tali officio fungi possint, et etiam ministris numerosioribus; variisque periculis exponuntur. Immo, in variis locis permittitur ipsis accipere 7 pro 100 ob pericula et labores quos subire debent.

CAPUT V.

DE CENSU.

874. — Census (Gallice *rente*) est jus pensionem annuam percipiendi ex re vel

(1) In litteris cambii (lettres de change), quibus frequentissime utuntur mercatores ad pecunias absque periculo et onere transferendas, tres personae necessario interveniunt; scilicet: 1° is qui pecunias transferendas solvit (*le donneur*); 2° ille qui onus pecunias transferendi suscipit et litteras cambii tradit (*le banquier* vel *changeur*); 3° ille ad quem litterae cambii diriguntur (*le correspondant du banquier*). Insuper qui litteras cambii habet et eas praesentat dicitur *lator* (*le porteur*): hic eas alteri transferre potest inscribendo: *payez à l'ordre*, et vocatur Gallice *Endosseur.* (*Verba Auct.*)

persona. Census potest esse multiplex, scilicet:

1° *Reservativus (rente foncière)*, id est pensio annua percipienda ex re quoad fundum alienata. 2° *Consignativus (rente constituée)*, id est pensio annua percipienda ex re vel ex persona ex titulo emptionis. 3° *Realis*, vel *personalis*, prout pensio in re frugifera constituitur, vel in personae labore et industria. 4° *Temporarius*, vel *perpetuus*, aut *vitalitius (Rente viagère)* prout constituitur ad tempus, v. gr., ad 20 annos, vel in perpetuum, vel ad vitam hominis. 5° *Redimibilis* ex una vel utraque parte, prout ad nutum unius vel utriusque redimi potest; vel *irredimibilis:* si ex pacto venditor seu censuarius se liberare non possit capitale restituendo, tunc emptor seu censualista necessario jus suum in censum servat.

Principia:

875. — I. Quilibet census reservativus est licitus: quia quilibet, qui rei suae proprietatem transfert, potest partem illius fructuum sibi reservare, modo pro rata conservationis pretium imminuat.

II. Census consignativus realis, tum fructuarius, tum pecuniarius, per se est licitus, quia jus ad partem aliquam usus-fructus, vel ad pensionem annuam vendere et emere licet.

III. Conditiones eaedem generatim ad censum requiruntur de jure naturali ac ad venditionem, scilicet: 1° bona fides; 2° assecuratio sufficiens ex parte censuarii erga censualistam; 3° pretium justum quod lege vel aestimatione communi determinatur.

Quaesita:

876. — *Quaer.* 1° An census consignativus personalis sit licitus?

R. Affirm. probabilius, saltem de jure naturali, modo serventur debitae conditiones; quia jus recipiendi pensionem ex alterius labore, industria, etc..., tam est pretio aestimabile quam jus illam percipiendi ex re frugifera. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 839. contra *plures* negantes, quia persona vendi nequit.) Ex *jure Gallico* nemo operas obligare potest nisi ad tempus, vel pro negotio determinato. (1780.)

Quaer. 2° An census redimibilis sit licitus?

R. Affirm. saltem ex parte censuarii, sicut retrovenditio licita esse potest. — In jure Gallico omnis census est essentia sua redimibilis, sed pacisci licet ne redimi queat ante 30 annos, sicut pretium vel conditio alienationis rei immobilis. — (530. 1911.)

877. — *Quaer.* 3° An possit esse redimibilis ex utraque parte?

R. Affirm. satis probabiliter, quia est vera venditio, et emptor non debet esse deterioris conditionis ac venditor, modo sit bonae fidei, et aliunde aequalitas servetur. (*S. Lig.* n. 843. - *Less.* - *Laym.* contra *plures.* — Vide *Bened. XIV. de Syn.* 1°, 5.)

Quaer. 4° An liceat emere currenti pretio census annuos in Gubernio fundatos, vel actiones a nummulario publico (Gallice: *Actions de la Banque*)?

R. Affirm. Venduntur enim ut merces; pretio crescunt vel decrescunt, juxta communem aestimationem.

878. — *Quaer.* 5° An licitus sit cencus vitalitius?

R. Affirm.; est enim contractus aleatorius, nec ullatenus juri naturali repugnat, et a lege civili approbatur.

Sequentes autem conditiones requiruntur:

1° Habenda est ratio aetatis vel sanitatis personae. 2° Pretium se extendere ordinarie non debet ultra 15 pro 100. 3° Censuarius non potest se redimere nisi ex voluntate censualistae; nec censualista capitale repetere potest, nisi in quantum censuarius promissas securitates non praebeat. 4° Census non extinguitur morte civili censualistae, sed transit ad ejus haeredes usque ad ejus naturalem mortem. [1982.—1983.] (1)

(1) Nisi fuerit specialis conventio, pensio anticipate singulis trimestribus est solvenda. (*C. A.* 1285.)

Creditores jus habent tantum ad pensiones, et filii indigentes habent jus ad eam partem pensionis, quae necessaria non sit ad sustentationem patris. (*C. A.* 1286.)

CAPUT VI.

DE CONTRACTIBUS SUBSIDIARIIS

SEU

De fidejussione, pignore et hypotheca.

Contractus illi dicuntur subsidiarii, quia adhibentur ad securitatem alterius contractus. De singulis breviter dicemus.

ARTICULUS I.

DE FIDEJUSSIONE.

Fidejussio est contractus, quo quis alienam obligationem in se suscipit, si non solvat debitor principalis.

Regulae fidejussionis:

879. — 1° Nemo fidejussor esse potest, nisi liberam bonorum ad hoc sufficientium administrationem habeat, ut patet. Ex *jure Gallico* requiritur insuper, ut fidejussor habitet in territorio curiae regiae, ubi fidejussio praebenda est. (Art. 2018.) (1) 2° Qui principaliter obligari non possunt, fidejubere non valent; tales sunt pupillus, minor, Religiosus, uxor, saltem sine consensu tutoris, curatoris, superioris, mariti. (2) 3° Fidejussor tenetur erga creditores de omnibus obligationibus debitoris, sed solummodo in illius defectu, seu impotentia et quidem juridice probata. (3) 4° Fidejussor, qui pro debitore solvit, omnibus creditoris juribus subrogatur, et proinde in hunc debitorem recursum habet, ut ab eo repetat ea, quae ejus loco solvere coactus fuit. 5° Obligatio fidejussoris ad ipsius haeredes transmittitur, quia est obligatio realis, non vero mere personalis. (4)

(1) (2) Quisquis de rebus suis liberam disponendi facultatem habet, potest etiam fidejubere. (*C. A.* 1349.)

(3) Si fidejussor promiserit in solidum, integrum est creditori, prout lubet, convenire vel debitorem, vel fidejussorem, vel utrosque. (*C. A.* 1357 et 891.)

Si non promiserit in solidum, solvere non tenetur, nisi debitore prius excusso, exceptis casibus, quum fiat creditorum concursus in debitorem, vel si tempore, quo solvendum est debitum, sit ignotum debitoris domicilium, nec creditor de negligentia argui possit. (*C. A.* 1356.)

(4) Obligatio fidejussoris ad ipsius haeredes transmittitur; sed si jus creditoris sit personale tantum, non reale, post mortem fidejubentis triennio extinguitur. (*C. A.* 1367.)

ARTICULUS II.

DE PIGNORE. ☞ (1)

Pignus est contractus quo debitor rem mobilem creditori dedit in assecurationem crediti. — Res oppignorata etiam pignus dicitur.

Regulae pignoris:

880. — I. Ex parte debitoris pignus tradentis, debet: 1° Tradere creditori pignus idoneum; 2° refundere creditori impensas necessarias, quae factae sunt ad rei conservationem, si valorem pignoris auxerunt; 3° pignus non repetere, priusquam integrum debitum solverit, nisi eo creditor abutatur.

II. Ex parte creditoris pignus accipientis, debet: 1° Non uti re sibi credita, nisi de consensu debitoris; 2° diligenter pignus custodire, secus de damno tenetur; 3° fructus ex pignore perceptos in debiti diminutionem computare, ad aequalitatem servandam; 4° non vendere pignus propria auctoritate ad solutionem obtinendam, nisi debitor sit in mora culpabili, et prius monitus fuerit. Ita de jure naturali et positivo.

Pignori accedit contractus qui *antichresis* nuncupatur. Est autem *antichresis* pignoris species, qua debitor tradit rem immobilem in usum creditoris, usquedum debitum solvatur. (*S. Lig.* n. 916.)

ARTICULUS III.

DE HYPOTHECA. ☞ (2)

881. — Hypotheca est contractus, quo res immobilis creditori obligatur, ut ex

☞ (1) (2) I. Jus pignoris est jus conditionale in re tradita ob crediti securitatem, adeo, ut sic obstricta sit res, ut ex ea solutio peti queat, si debitor tempore statuto non solverit. Si res tradita est mobilis, dicitur pignus; si immobilis, hypotheca.

II. Ad jus pignoris acquirendum non modo requiritur titulus, qui vi legis, vel sententia judicis, vel ex contractu, vel ex ultima domini voluntate oritur, sed etiam requiritur traditio rei, quae in rebus immobilibus per inscriptionem, in rebus mobilibus per traditionem efficitur.

III. Quisque re oppignorata uti nequit absque dantis pignus consensu: immo etiam diligenter eam servare debet, et si sua culpa pereat, sibi perit. Quod si illam subpignoravit, fortuitum quoque casum ferre cogitur, si hujusmodi casus alias non evenisset. Dein rei oppignoratae fructus exigere nequit, neque pacisci cum ipso quidem debitore, ut, si tempore statuto non solvat, pignus sit ipsius creditoris: publicae venditioni

illa sibi solvere possit, si debitor non solverit.

Triplicis generis distinguitur hypotheca, nempe legalis, judicialis, et conventionalis.

1° Hypotheca *legalis* quae etiam *implicita*, seu *tacita* dicitur, ea est, quae vi solius legis, et absque ulla speciali conventione instituitur; sic uxor hypothecam habet in cuncta bona mariti pro dote recuperanda. 2° Hypotheca *judicialis* illa est, quae ex judicis decreto statuitur in gratiam eorum, qui causam obtinuerunt, sic, v. gr., judex aliquem damnat ad certum damnum resarciendum; tunc vi illius sententiae cuncta bona immobilia damnati praesentia et futura, pro damno hoc reparando, hypotheca gravantur. Requiritur autem ut haec judicis sententia apud hypothecarum conservatorem inscribatur, et a die tantum inscriptionis vim obtinet. 3° Hypotheca *conventionalis*, seu quam partes mutua conventione inter se statuunt, est contractus solemnis, quo persona ad contrahendum habilis bona specialiter designata creditori obligat in debiti determinati assecurationem et solutionem. Debet igitur fieri: 1° coram notario et cum certis formalitatibus sub poena nullitatis in foro saltem externo; 2° a persona ad contrahendum habili, seu quae liberam habeat bonorum suorum administrationem; hinc minores, interdicti, uxores non possunt aliquid in hypothecam tradere. (2092 et seq.)

CAPUT VII.

DE CONTRACTIBUS ALEATORIIS.

Varii sunt generis: Assecuratio, sponsio, loteria et ludus. Dicuntur aleatorii, quia sortis vicissitudinibus sunt obnoxii.

rei oppigneratae interesse nequit, et reliquum pretium debet reddere debitori.

IV. Si pignus periit, aut deterius absque oppignerantis culpa evadit, hic aliud proportionale pignus exigere potest; etiam pignus potest subpignerare, sed fortuitum ferre casum cogitur: caeterum ubi solutio praefinito tempore non praestatur, creditor coram judice publicam rei oppigneratae venditionem urgere potest, satisfactionem exigere non solum ex re, sed etiam ex fructibus nondum exactis; et si debitum exinde nondum deletur, reposcendi jus habet illud quod deest.

V. Cessat jus pignoris: si res oppignerata penitus interiit; si creditor pignori legitime renuntiat; si pignorationis terminus elabitur; si demum debitum persolvitur. (*C. A.* 467.)

ARTICULUS I.

DE ASSECURATIONE.

Assecuratio est contractus, quo unus periculum alicujus rei in se suscipit, et alter ad pretium pro hujusmodi periculo se obligat. Sic variis in urbibus existunt societates quae assecurant, v. gr., domos contra incendium, navigia contra tempestates, etc...

Quaesita:

882. — *Quaer.* 1° An sit licitus assecurationis contractus?

R. Affirm.; aequalitas enim servatur, concurrentibus debitis conditionibus, ut fatentur communiter theologi, et praxis quotidiana confirmat.

Quaer. 2° Quaenam sint conditiones ad assecurationem requisitae?

R. Sunt sequentes: 1° Ut pretium sit periculo proportionatum; 2° ut periculum sit verum et utrique parti aequaliter notum; 3° ut assecuratus servet omnes contractus conditiones; 4° ut assecurator habeat, unde solvere possit. (1)

ARTICULUS II.

DE SPONSIONE.

Sponsio est contractus quo plures, de veritate aut de eventu rei alicujus contendentes, aliquid sibi invicem spondent vel apud aliquem deponunt, ut ejus sit, qui verum dixerit.

Quaesita:

883. — *Quaer.* 1° An contractus sponsionis sit licitus?

R. Affirm., positis ponendis; nihil enim inhonesti prae se fert.

Quaer. 2° Quaenam sint conditiones, ut sponsio sit licita?

R. 1° Ut res eodem sensu ab utraque parte intelligatur; 2° ut sit animus se obligandi et solvendi quod spondetur; 3° ut eventus sit utrique incertus. (2)

Nota. Generatim loquendo Fideles a sponsionibus, quamvis licitis, avertendi sunt, in rebus praesertim majoris momenti, ob levitatem, imprudentiam, superfluas expensas, et alia mala, quae ex talibus subsequi solent. (*Verba Auctoris.*)

(1) Tum vero is, cui assecuratio facta est, assecurantem intra legitimum tempus de casu infausto certiorem reddere debet. (*C.* A. 1290.)

(2) Secus sponsio est invalida. (*C. A.* 1270.) Si vero pars vincens alteri protestetur se esse certam, et nec velle, nec posse spondere, et tamen altera contendat, velitque spondere, non ob-

ARTICULUS III.
DE LOTERIA.

Loteria est contractus, quo plures aliquid deponunt in commune, ut jus habeant sortiendi rem in medio exhibitam. Quidam totum, aut partem, aut nihil habent.

Quaesita :

884. — *Quaer.* 1° An loteria sit contractus licitus?

R. Affirm., dummodo adsint requisitae conditiones. Ratio est, quia loteria spectari potest ut emptio rei incertae, seu contractus, quo pecuniâ emitur jus sortiendi et acquirendi id, quod per sortem acciderit. Porro licet emere rem incertam, sicut pro rei alicujus periculo pacisci.

885. — *Quaer.* 2° Quaenam sint conditiones requisitae, ut loteria fiat contractus in se licitus?

R. Sunt: 1° ut nulla sit fraus in schedulis educendis, nec in solvendo praemio quod obtigit; 2° ut dominus loteriae in lucro non excedat, nec plus moraliter lucretur quam si alio contractu licito pecuniam suam impenderet, vel merces suas distribueret. Attamen majus potest esse lucrum, si in bonum opus vel utilitatem publicam instituta sit loteria. *(Ita communiter.)*

ARTICULUS IV.
DE LUDO.

Ludus est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat pretium, quod exposuerunt. — Triplex est ludus: 1° *Industrialis*, qui potissimum regitur industria ludentium, ut ludus pilae et discorum; — 2° *aleatorius*, qui praecipue pendet a casu; — 3° *mixtus*, qui partim ab industria, partim a casu etiam pendet, ut, v. gr., ludus chartarum, saltem plerumque.

Quaesita :

886. — *Quaer.* 1° An licita sit omnis species ludi recensita?

stante certitudine illa, pretium retinere potest, quia donatum censetur. (*C. A.* 1270.)

Lex nullam actionem tribuit ad creditum ex sponsione exigendum. Quod si pretium persolutum sit, vel depositum, victor ad illud jus habet. (*C. A.* 1271.) Idem dicendum est de lusibus.

R. Nullus ex 3 praefatis ludis ex se illicitus est, si serventur conditiones debitae. Ratio est, quia ludus per se 1° non repugnat moribus, cum sit honesta recreatio; 2° nec justitiae, cum quivis possit bonorum suorum dominium transferre cui et quomodo voluerit.

Nota. Olim ludi aleatorii jure canonico omnibus, praesertim clericis, prohibebantur; sed quoad laicos his legibus derogatum est; et etiam quoad clericos in desuetudinem plerumque abierunt.

887. — *Quaer.* 2° Quaenam sint conditiones requisitae, ut ludus sit licitus?

R. Requiritur: 1° ut ludens liberam habeat rerum, quas exponit, administrationem; — 2° ut a ludo exulent fraus et dolus; — 3° ut utrinque moraliter aequale sit perdendi periculum; — 4° ut ludus sit honestus in se, nec lege prohibitus; — 5° ut absit coactio nec preces adhibeantur importunissimae, ad inducendum in ludum; — 6° ut non exponatur nimia summa, ita ut familia et creditores inde damnum patiantur.

888. — *Quaer.* 3° An teneatur restituere victor, qui multo peritior est in ludo, ita ut certo praesciat se victorem fore?

R. Affirm. multo *probabilius;* quia deest aequalitas inter ludentes requisita, et proinde justitia laeditur. — Hinc, notabiliter peritior a ludo recedere debet, vel aliquid commodi adversario remittere. *(Ita Antoine*, c. 11. et *alii communius* contra *Busemb.* et *alios.)*

Attamen in praxi restitutio non esset urgenda, si de re minoris momenti ageretur; vel etiam si adversarius sufficienter praemonitus nihilominus pertinaciter ludere voluisset; quia tunc nulla deceptio intercessisset.

889. — *Quaer.* 4° An teneatur ad restituendum victor in ludo prohibito? — vel ad solvendum in eodem ludo victus?

R. ad 1um *Neg.*, quia contractus non declaratur a lege *irritus*, sed tantum *illicitus*. (*S. Lig.* n. 887. — *Antoine*, q. 5. — *Lugo*, D. 31. n. 60. — *Lacroix*, n. 1086., et *alii communiter.*)

R. ad 2um *Controvertitur.* Ia Sententia *negat;* quia lex, talem ludum prohibendo, videtur ipso facto obligationem naturalem solvendi in poenam victoris sustulisse. (*Ita Lugo*, D. 22. n. 300. — *Salm.* c. 4. n. 62.)

IIª Sententia *affirm.*, quia contractus fuit jure naturali validus, et proinde victus huic stare debet, donec judicialiter restitutionem petat. Utraque sententia probabilis videtur. — Primam tamen *probabiliorem* dicit *S. Lig.* n. 890. (1)

890. — *Quaer.* 5º An sit validus ludus, si magna pecuniae summa eadem vice exponatur?

R. Affirm. per se probabilius, si conditiones requisitae serventur, id est praesertim, si ludentes de bonis suis libere et plene disponere valeant, sine detrimento familiae, creditorum etc..., quia ludentes aeque periculum subeunt scientes et volentes; ac proinde nulla est injustitia. Sed facile deficiunt praefatae conditiones; et aliunde etiamsi talis ludus non esset contra justitiam, saltem honestati adversaretur; unde prudens Confessarius per modum satisfactionis injunget poenitenti victori, ut partem saltem notabilem lucri in usus pios impendat. (*Antoine*, c. 11. q. 5. — *DD. Bouvier.* — *DD. Gousset*, n. 889.)

Attamen cum haec sententia non sit certa, non videntur inquietandi in tribunali poenitentiae illi, qui nollent solvere magnam summam, quam amisissent. (*Ita recte DD. Gousset* ibid.)

891. — *Conclusio.* Licet ludus plerumque sit in se licitus, et honestae recreationi inserviat, debita moderatio in ejus usu quam maxime commendanda est, ne facile in detestandos abusus deflectatur. Quanta enim mala ex eo proveniant, comprobat quotidiana et lugenda nimis experientia! Quot enim, heu! cernuntur miserrimi juvenes, nec non cujuslibet conditionis homines, qui ludo dediti integrae fortunae paucis diebus vel horis jacturam faciunt, familiam aerumnis immergunt, et ipsi in omni flagitiorum genere volutantur. — Satagant igitur pro viribus parochi et Confessarii, ut subditos et poenitentes a ludo immoderato avertant, atque solliciti sint, ne obtemperare renuentes ad sacramenta admittant. — Sic recte concludit *DD. Gousset*, n. 891., ubi haec habet:

„Les curés et les confesseurs feront „donc tout ce qui dépendra d'eux pour „prémunir les fidèles contre la passion „du jeu, qui ne peut être qu'une source „de désordre, et dans les jeunes gens „et dans les pères de famille. Ils ne „peuvent tolérer au tribunal sacré la con„duite de ceux qui s'exposent à des pertes „fréquentes et considérables, capables de „déranger considérablement leurs affaires, „ou qui tiennent des maisons de jeux de „hasard, ou qui établissent ces sortes de „jeux dans les rues, chemins, places ou „lieux publics. Ils ne pourront non plus „tolérer la conduite des enfants de famille „qui, pour pouvoir jouer, commettent „fréquemment des vols envers leurs pa„rents, quelque peu considérables qu'ils „soient, pris isolément.“ ☞ (1)

(1) Cum vi nostri Codicis de iis, quae prohibentur, valide contrahi non possit, lusus, jam suapte natura interdictus, etiam irritus censeri debet, ac proinde victor lucrum restituere debet, victus solvere non tenetur. (*C. A.* 878.)

TRACTATUS

DE STATIBUS PARTICULARIBUS.

Agendum: 1º De statu laicorum; 2º clericorum; 3º regularium.

PARS I.

DE STATU LAICORUM.

Jam in quarto decalogi praecepto de variis et mutuis superiorum et inferiorum officiis sermonem fecimus. In praesenti vero tractatu de aliis officiis, quae ad bonum publicum spectant, et imprimis de forensibus, nobis dicendum est. Hinc:

Agendum: 1º De obligationibus judicum; 2º advocatorum et procuratorum; 3º apparitorum; 4º scribarum et notariorum; 5º accusatoris et rei; 6º testium; 7º medicorum, chirurgorum et pharma-

☞ (1) De Transactione.

I. Cum jura contentiosa, vel minus certa ita simul determinantur, ut pars utraque in favorem alterius juri suo aliquatenus renuntiet, *transactio* resultat.

Transactio rite inita impugnari nequit ob laesionem ultra dimidium, vel ob documenta recens reperta etc. (*C. A.* 1380 et seq.)

copolarum; 8° custodum; 9° artificum et opificum.

Obligationes vero mercatorum et aliorum hujusmodi hominum satis intelliguntur ex his, quae de justitia et contractibus disseruimus.

CAPUT I.
DE OBLIGATIONIBUS JUDICUM.

892. — Judex est persona publica legitima auctoritate constituta, ut secundum leges justitiam vindicet, et in delinquentes debitas poenas decernat.

Principia:

I. Judex tenetur ex quasi-contractu cum societate et privatis ad munus suum rite adimplendum: ac proinde, ni faciat, reus erit violatae justitiae tum legalis, tum etiam commutativae.

II. Judex autem, ut debito officio suo fungi possit, habere debet: 1° intelligentiam non communem, ut causas intricatas percipiat; 2° scientiam sufficientem, ut omnia adjuncta juris et facti animadvertat; 3° integritatem incorruptibilem, ut nec amori nec odio cedat.

III. Judex tenetur sententiam ferre secundum leges et ordinem a legibus determinatum; non enim constituitur ad leges mutandas aut reformandas, sed ad eas executioni mandandas. Excipe casum specialem, in quo judici mens legis potius quam ejus verba sequenda sit, habendaque ratio aetatis, conditionis, fortunae illius, cui poenam imponere debet.

IV. In causa dubia has teneat regulas:

1° In *criminalibus* reo favendum est, nisi de crimine constet. (*Reg. jur.* can. 11. in 6.) 2° In dubio de *proprietate* simul et de *possessione*, juxta rationes probabiliores judicandum est: constat ex jure naturali et ex prop. 4ª damnata ab *Innoc. XI.* Si autem rationes sint ex utraque parte aeque probabiles, res dividenda est. 3° In dubio de *sola proprietate*, pro certo possessore standum est. Constat ex *reg. jur.*: *In pari delicto vel causa, melior est conditio possidentis.* (*S. Lig.* n. 210.)

Quaesita:

893. — *Quaer.* 1° An judex damnare possit reum quem privata tantum scientia sontem cognoscit, aut innocentem, qui juridice reus convincitur?

R. ad 1um. *Neg.*; quia non judicare debet nisi ex allegatis.

R. ad 2um. Valde controvertitur. *Affirmat S. Thom.* 2. 2. q. 67. art. 2. — *Negat S. Bonaventura.* — *S. Ligorius*, n. 208., vero utramque sententiam ut probabilem admittit, si agatur de causis civilibus, aut etiam criminalibus minoris momenti: si vero casus de criminalibus majoribus et praesertim de capitalibus occurrat, sententiam *S. Bonaventurae* rectiorem putat. Ratio est, quia in priori casu dici potest, saltem probabiliter, incommodum privatum debere bono communi cedere, cum tantum non sit. Secus autem in posteriori casu: ideoque tunc innocentem damnare intrinsece malum videtur.

Quaer. 2° An judex munera pro ferenda sententia possit accipere?

R. Neg. Hoc enim ab omni jure prohibetur. (*Cod. poen.* art. 177.)

Quaer. 3° An autem judex teneatur ad restitutionem, si munera a litigantibus acceperit?

R. Neg. probabiliter, ante sententiam; quia licet *illicite* agat munera acceptando, non peccat tamen contra justitiam. (*Ita communius.* — *Lugo.* — *Lessius.* — *S. Antonius.* — *Azor*, contra *alios*, qui etiam *probabiliter* affirmant. — *S. Lig.* n. 216., dicit utramque esse satis probabilem.)

894. — *Quaer.* 4° An judex restituere teneatur, quod accepit ex pacto ad sententiam aliquam tali modo ferendam?

R. 1° *Affirm.*, si acceperit ad sententiam *justam* ferendam, seu ad faciendum vel omittendum id, quod ex justitia facere aut omittere debebat; quia hoc non potest esse materia contractus, utpote pretio non aestimabile. A *fortiori*, restituere tenetur ea, quae extorsit vi, minis, vel injusta vexatione, aut ne causam nimis differret.

R. 2° Si acceperit ad ferendam sententiam *injustam*, certo tenetur ad restitutionem ante hujus sententiae lationem, ut patet; lata autem sententia, *controvertitur*, juxta dicta de contractu in materia turpi, tom. II. n. 730. (Vide *S. Ligor.* n. 216.)

Quaer. 5° An *juratus* (gallice *juré*) dare possit votum contra accusatum, *juridice* quidem de crimine convictum, sed

cujus innocentiam privata scientia certo cognoscit?

R. Neg. Ratio; quia hoc videtur contra mentem legis; jurati enim pronuntiare debent tantum circa factum ac juxta intimam convictionem quam de ejus existentia habent, nec ullo modo tenentur legalem reddere sententiae suae rationem. Imo, ex lege, non tenentur sententiam de re ferre neque juxta certum numerum testium, neque ex his vel istis rationibus a partibus variis in medium adductis, etc. Ergo votum dare debent juxta id, quod in foro conscientiae sentiunt. Itaque, spectato munere quod juratis, saltem a jure gallico, imponitur, facile patet nullum circa eos locum habere controversiam illam, quae dejudicibus exagitatur. (*Code d'instruction criminelle*, art. 342.)

CAPUT II.

DE OBLIGATIONIBUS ADVOCATI ET PROCURATORIS *(Avoué)*.

Principia:

895. — I. Advocati et procuratores tenentur ex justitia legali erga societatem, et justitia commutativa erga litigantes, scientiam competentem habere, causam diligentia et studio debito suscipere ac persequi, et dilationes litigantibus damnosas praecavere; secus graviter peccant et restitutioni sunt obnoxii, sicut supra de judicibus dictum est.

II. In materia civili nec advocatus rei nec advocatus generalis, causam certo injustam sustinere potest, ut patet; si igitur eam defendendo injustam sententiam obtineat, omnia damna inde sequentia reparare tenetur, si ii non reparent in quorum gratiam injusta sententia cadit. (*S. Lig.* n. 223.)

A fortiori, in materia criminali nec advocatus suscipere potest partes accusatoris evidenter injusti, nec procurator generalis injuste accusatum persequi, si detegat ejus innocentiam, sive in principio, sive in decursu aut in fine causae: sed accusationem inceptam derelinquere uterque tenetur.

III. Advocatus a cliente interrogatus debet ejus causam serio et ea diligentia, quam rei gravitas postulat, examinare, fidelitatem illi servare, justitiam vel injustitiam aperire, et probabilitatem eam obtinendi aut perdendi scrupulose indicare; secus enim clientem ad sumptus inanes impelleret, quos ipse resarcire tenetur.

In causa autem dicenda, cavere debet a fraudibus, falsis probationibus, aliisve mediis injustis contra partem adversam; secus enim pariter omnia damna inde sequentia compensare deberet.

Quaesita:

896. — *Quaer.* 1° An advocati possint defendere causas etiam minus probabiles tum reorum, tum actorum?

R. 1° In causis *civilibus*, *affirm.* cum sententia communi et certa, quia spem habere possunt, ut veritas elucescat. (*S. Lig.* n. 222. — *Layman*, — *Sanchez*, contra *paucos.)*

R. 2° In causis vero *criminalibus*, reus semper defendi potest, etiamsi constaret de ipsius culpabilitate, mediis tamen honestis et licitis, seclusis scilicet mendaciis, fraudibus, etc. Ratio est, quia advocatus reum defendens nemini infert injuriam, et praeterea ex suo officio patrocinari debet reo quantum potest. (*S. Lig.* n. 220.)

Nota. Aliquando in causa criminali, dum procurator generalis sollicitat poenas statutas in reum, intervenit etiam pars civilis, cum civis privatus reparationem damni sibi ex crimine illati juridice repetit.

897. — *Quaer.* 2° Ad quid teneatur advocatus ratione pretii?

R. 1° In genere. Nihil potest accipere ultra justum pretium, quod vel lege forte taxatum est, vel judicio prudentum determinandum, habita ratione negotii, peritiae advocati, laboris quem impendit, et consuetudinis receptae.

R. 2° Quoad pauperes in particulari. 1° Tenetur gratuito succurrere versantibus in extrema necessitate, etiam cum suo gravi incommodo. 2° Tenetur gratis patrocinari versantibus in gravi necessitate, et quidem sub peccato mortali, non tamen cum notabili suo incommodo. 3° Tenetur etiam in communi necessitate causas pauperum tueri ex caritate, sed absque gravi incommodo; sufficit scilicet ut aliquid ex superfluis temporis vel divitiarum eis largiatur. (*S. Lig.* n. 221.)

Quaer. 3° Quid exigere possit advocatus, si postquam de pretio conventum est, cliens inceptam causam deserat?

R. Potest totum pretium exigere, si per eum non stet quominus litem prosequatur; non secus ac locans suam operam pro aliqua mercede, illam exigere potest, si per conductorem stet ne opera compleatur. Excipe tamen casum, in quo intervenit justa causa litem deserendi, cum haec conditio semper in conventione subintelligatur. (*S. Lig.* n. 225.)

CAPUT III.

DE OBLIGATIONIBUS APPARITORIS.

898. — *Apparitor* (*Huissier*) ille est qui ex officio vadimonia (*citations*) et mandata judicis defert, et executiones reales quas vocant, a judice decretas, perficit.

Injusti sunt praesertim apparitores:

1° Si pretio aut favore se corrumpi sinant in damnum clientis, v. gr., significationes sententiarum protrahendo, negligendo, vel alia faciendo, unde causa sint cur creditor solutionem accipere non possit. Item, favendo quibusdam debitoribus solidariis, seu qui ad solutionem simul tenentur, ne eos in executionibus comprehendant. 2° Si tempus ad acta juridica conficienda praefixum non concedant; si diem falso adscribant; si falsum affirment in actis verbalibus; si tempore praescripto acta juridica sibi commissa non conficiant. 3° Si lustrantes domos asperius agant ut aliquod munus extorqueant; si vim injustam aut aliam injuriam inferant. 4° Si excedant mandatum judicis, aut legis statuta in rebus seu bonis privatorum capiendis; si in iisdem vendendis justum pretium non servent; si partem hujus pretii sibi retineant, etc...

Quaer. An peccent contra justitiam apparitores qui plura negotia in eodem loco expedienda habentes tantum exigunt, ac si pro singulis iter arripere debuissent?

R. Controvertitur. Sententia negativa tenenda videtur; nemini enim injuriam faciunt, cum idem iter instaurare possint, et a singulis clientibus idem pretium exigere. (*H. A.* Tract. 13. n. 68. *post Lugo* et *alios non paucos.*)

CAPUT IV.

DE OBLIGATIONIBUS SCRIBARUM ET NOTARIORUM.

I. De scribis seu secretariis.

899. — *Scriba* seu secretarius (gallice *Greffier*) ille est, qui scripto refert testimonia, judicum sententias, caeteraque omnia quae in tribunalibus peraguntur. Hinc, quasi dextera judicis et ipsius publicus et authenticus secretarius considerari solet.

Injustitias autem varias scriba committere potest, praesertim:

1° Si diligentiam debitam non adhibeat ad omnia audita et statuta aut decisa exacte referenda; omissio enim in rebus hujus generis facile gravis evadere potest, ut patet. 2° Si attentione seria et constanti non utatur ad omnia in tribunali prolata et peracta in libros authenticos referenda: facillime enim defectus attentionis in scriba culpam gravem et restitutionis obligationem inducere potest, nisi omnino involuntarius sit. — Quis enim non videt quanta damna ex defectu etiam levi attentionis ex parte secretariorum subsequi possint? 3° Si ex malitia aliquid in scribendo omittat, aut si tabellas publicas sibi commissas adulteret aut male custodiat; si debitas formalitates et subscriptiones non apponat aut apponi non satagat; si testimonia non fideliter transcribat, sive exaggerando, sive imminuendo, sive immutando aut invertendo. 4° Si in distribuendis litibus favori potius quam ordini pareat; si ad augendum salarium acta distribuenda majora faciat, v. gr., scribendo in duabus paginis ea quae facile in unica referri poterant. 5° Si arcanum sibi commissum prodat; si sententiam nondum publicatam manifestet; si processus peractos sine judicis praescripto partibus ostendat. 6° Si acta judicis partibus tradat antequam juxta formas legales subscripta fuerint.

Tunc enim instrumentum mancum et falsum exhibet, et cujus expeditio nullius valoris habetur. (*S. Lig.* n. 229.)

II. De notariis.

900. — *Notarius*, seu Tabellio, dicitur ille qui auctoritate legitima constituitur ad scribenda acta seu instrumenta

publica, quae sive in judicio, sive extra judicium, fidem faciant.

Hinc apparet quanti momenti sit notarii munus, quam late pateat, et quantae sint ejus obligationes. Notarii igitur magna scientia, perspicuitate non communi, et potissimum egregia fidelitate, prudentia et probitate gaudere debent. Etenim quum negotia et contractus cujusvis generis pertractare debeant, ex eorum negligentia, ignorantia et attentionis defectu summa mala pro societate, et damna pro partibus subsequerentur.

901. — Notarii praesertim injusti sunt in sequentibus casibus:

1° Si ignorent quae ad officium suum pertinent, et ideo instrumenta non recte conficiant; si cum detrimento contrahentium, vel aliorum qui ipsis confidunt, ex negligentia solemnitates necessarias praetermittant, uti esset idoneos testes adhibere, subscriptiones apponere, diem, mensem, annum indicare, etc. 2° Si conficiant instrumentum falsum, usurarium vel injustum; si fingant in instrumento ea quae non sunt, in damnum alterius contrahentis aut tertii; si adnotationes diei falsas apponant, aut veras immutent, etsi damnum non intendant. Item, si talia consulant, si conficiant acta, quae suum munus excedant, vel si extra territorium sibi assignatum ministerium suum exerceant: tunc enim eorum actus ipso facto irriti sunt. 3° Si non describant fideliter voluntates contrahentium, vel per ambiguas redactiones litibus et injustitiis locum praebeant. Si partes non moneant de clausulis, quae eis nocere, aut de difficultatibus, quae inde nasci possunt. Ad haec enim ex *quasi-contractu* cum partibus tenentur. 4° Si falso scribant summam coram se vel antea jam solutam esse, cum damno alterius partis aut tertii. Item si facile talia scribant graviter suspicantes, quod a contrahentibus decipiantur; tunc enim eorum peccato cooperantur; 5° Si acta et instrumenta negligenter custodiant cum periculo damni partium; si differant instrumentorum expeditionem, ut pecuniam extorqueant: si amanuensi aliquid committant cum erroris periculo. 6° Si quid in *protocollo (la minute)* immutent, unde jus aliquod violetur aut impediatur; si testes falsos admittant, si testimonium aliquod necessarium suo clienti non exhibeant, occultent aut transcriptum denegent; si loco alicujus testamenti vel instrumenti amissi aliud supponant. Tunc enim graviter peccant, actum irritum conficiunt, et onus omnium damnorum, quae inde provenire possunt, ipsi subeunt. 7° Si actus communicent aliis quam partibus; si culpa sua *protocolla* amittant; si juramenta vel secreta violent; si in dictis vel factis partium, aut testimoniis testium aliquid addant vel detrahant; si sincere omnia, prout se habent, non transcribant. 8° Si negligant invigilare in suos ministros, et propterea instrumenta male conficiantur (notarii enim pro omnibus quos adhibent ministros respondere tenentur); si subscribant instrumenta sive ab aliis notariis sive a propriis ministris confecta, quin diligenter ea recognoverint, et notitiam perfectam de iis, quae in ipsis continentur, habuerint; item si ubi plures notarii requiruntur, absentes tanquam praesentes declaraverint. 9° Si pretium ultra taxam vel probatam consuetudinem petant, vel si scripturas amplificent majori vel magis extenso charactere scribendo, ita ut numerus paginarum notabiliter augeatur; si negotia pertractanda ratione salarii adaugendi protrahant; si pecunias mutuo petant, ut easdem supra taxam legalem iterum mutuo tradant.

In his omnibus et in multis aliis similibus tenentur notarii sub gravi, *per se*, ad restitutionem ut injusti damnificatores aut cooperatores. (*S. Lig.* n. 230, 231.)

CAPUT V.
DE OBLIGATIONIBUS ACCUSATORIS ET REI.

I. De accusatore.

902. — *Accusator* est ille, qui in causis *criminalibus* crimen defert judici, et ab eo vindictam ob bonum commune postulat, et obligationem crimen objectum probandi suscipit: in causis vero *civilibus*, ille, qui, velut pars laesa, adversarium ad judicem compellit, actor dicitur.

Accusator differt a denuntiatore, qui superiori vel judici crimen aliquod defert, quin obligationem illud probandi subeat. (*S. Lig.* n. 235.)

Accusatores esse possunt ex *jure Romano* omnes, qui non sunt specialiter lege prohibiti. Prohibentur vero pupilli, impuberes, mulieres, magistratus, infames, proxime conjuncti, scilicet filii respectu parentum et viceversa, fratres respectu fratrum, uxor respectu mariti et e converso. — *Ex jure* autem *canonico* arcentur ab officio accusatoris 1° clerici in judicio saeculari, praesertim in causa sanguinis; 2° laici respectu clericorum, nisi crimen sit immane, vel cedat in magnum Ecclesiae nocumentum; 3° haeretici non tolerati, et excommunicati respectu fidelium. (*S. Lig.* n. 238.)

Accusatores ex eodem *jure Romano*, si de calumnia convincantur, poenam *talionis* incurrunt, seu poenam, quam pro accusato requirebant, ipsi subire debent.

In Gallia nemini privato accusationem instituere fas est, sed totum munus accusandi crimenque probandi magistratui ad id constituto, seu generali Gubernii procuratori unice demandatur. Unde est ut etiam *ministerium publicum* nuncupetur, quia partes communitatis et bonorum morum contra reos suscipit atque tuetur.

II. De reo.

Reus dicitur ille qui in judicio sive criminali sive civili accusatur, sive sit nocens, sive innocens. De reo varia occurrunt dubia, praesertim circa criminis confessionem et fugam. Hinc:

Quaesita :

903. — *Quaer.* 1° An reus a judice interrogatus veritatem fateri teneatur?

R. 1° *Neg.*, si non sit legitime interrogatus, quod fit quando judex non est legitimus, vel quando formam judicialem non servat, uti, si interroget sine praevia accusatione, etc.: addunt etiam, quando non habetur saltem semi-plena probatio delicti. (*Ita communiter.* — *S. Ligor.* n. 272.)

R. 2° *Affirm.*, si reus sit legitime interrogatus, quia justo judicis praecepto obedire debet. (Excipe satis probabiliter casum in quo de magna poena subeunda agitur, quia lex non censetur reo imponere adeo arduam obligationem, quae vires humanas superare videtur, nempe ut ipse per criminis confessionem se sponte ad gravissimam poenam condemnet, modo tamen grave damnum publicum ex silentio rei non immineat. Hanc sententiam sat probabilem etiam intrinsece dicit *S. Lig.* n. 274., quamvis contrariam vocet probabiliorem.)

Quaer. 2° An reus innocens ad sui defensionem possit revelare crimina occulta testium vel accusatoris?

R. Affirm., modo 1° crimen sit *verum*; 2° revelatio sit *absolute necessaria* ad suae innocentiae defensionem; 3° et ipse aliter grave damnum sit passurus. (*S. Lig.* n. 277.)

904. — *Quaer.* 3° An liceat reo innocenti fugere vel resistere?

R. Licet ei quidem fugere et e manibus satellitum sese eripere; sed non ei licet vim vi repellere occidendo aut vulnerando, quia hoc bono communi nocivum foret. (*S. Lig.* n. 279.)

Quaer. 4° An reo, qui vere deliquit, etiam fugere liceat?

R. Affirm., si nondum ad poenam sententia juridica sit damnatus; quia nemo, ante sententiam, poenam solvere tenetur. Item, si jam sit damnatus ad poenam gravissimam, et carcer sit ei assignatus ad custodiam, donec poena statuta plectatur. (*Ita communiter.* — *S. Ligor.* n. 280.)

Negant autem *communius*, si carcer ad poenam per sententiam judicis jam fuerit assignatus. Ratio est, quia reus tenetur obedire in executione sententiae justae. Excipiunt tamen plures, si ei non dentur necessaria, vel si carcer sit durissimus: quia videtur supra vires humanas aliquem obligari ad se non liberandum a poena gravissima, cum id sine vi et resistentia peragere possit. (*Ita S. Lig.* ibid.)

905. — *Quaer.* 5° An reo liceat fugere etiamsi inde damnum custos sit passurus?

R. Affirm., quia utitur jure suo, et nulli facit injuriam, nisi tamen caritas aliud suadeat ob damnum custodis multo praestantius. Attamen non licet reo custodem pecuniis corrumpere ob cooperationem, quae a peccato nullatenus excusari potest. (*S. Lig.* n. 282.)

CAPUT VI.

DE OBLIGATIONIBUS TESTIUM.

906. — I. Nemo tenetur ex justitia sponte se offerre ad testificandum; at

quandoque datur talis obligatio ex caritate, v. gr., si possit quis testimonio suo innocentem facile liberare, gravem injustitiam impedire, etc. (*S. Lig.* n. 264.)

II. Testis legitime citatus tenetur sub gravi coram judicibus se sistere, et juramentum jure praescriptum emittere; nempe dicere totam veritatem et nihil praeter veritatem, et deinde postulatis simpliciter juxta conscientiam respondere. (*Ita omnes.*)

III. Testis qui falsum malitiose deposuit, est perjurius, et justitiae violator, si quis inde detrimentum patiatur, et proinde tenetur ad omnium damnorum reparationem, nec non ad falsi juramenti revocationem, cum pari suo damno, etiam cum periculo vitae, si vi falsi testimonii innocens ad mortem fuerit damnatus. (*S. Lig.* n. 269.)

Quaesita :

907. — *Quaer.* 1° Ad quid teneatur testis qui falsum dixit ex ignorantia invincibili, inadvertentia, aut oblivione inculpabili?

R. Tenetur cum levi incommodo falsum testimonium aperire, et damnum eo modo quo potest impedire; non autem ad hoc tenetur cum gravi incommodo, cum falsum asserendo nullatenus peccaverit. Item dicendum foret *probabilius*, si venialiter tantum peccasset. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 269. et ex aliis locis simul collatis.)

Quaer. 2° Quid de illo, qui scripturam, chirographum aut epocham supponit vel adulterat ad supplendos actus perditos, vel ad jus certum prosequendum?

R. 1° Nullatenus peccat contra justitiam commutativam et proinde ad nullam restitutionem tenetur.

R. 2° Peccat saltem venialiter in omni casu, ratione mendacii; quia, utcumque res se habeat, chirographum quod exhibetur, diversum ab illo est, quod in judicio fidem facere debet.

R. 3° Potest aliquando peccare graviter contra caritatem erga seipsum, se exponendo proximo periculo gravissimarum poenarum, si falsitas detegatur, quod facile evenire potest.

908. — *Quaer.* 3° Quandonam testis excusetur a testimonio praestando?

R. Excusatur in sequentibus casibus: 1° Si rem tantum acceperit sub secreto confessionis, ut patet; 2° si rem noverit sub secreto naturali vel etiam sub secreto tantum commisso (nisi immineat damnum commune); 3° si rem acceperit a viris non fide dignis; 4° si sciat reum non peccasse mortaliter, v. gr., propter ignorantiam; 5° si grave sibi vel suis damnum adventurum praevideat. Excipe si damnum commune immineat. (*S. Lig.* n. 268.)

Quaer. 4° An testis teneatur revelare crimen omnino occultum, v. gr., quod ipse solus novit?

R. 1° *Affirm.*, si spectetur nova legislatio Galliae et aliorum locorum similium, in quibus unicus testis sufficere potest ad rei damnationem, et nihil aliud ex juratis exigitur nisi ut asserant se habere intimam facti convictionem, quin testimonium suum in ullo probationum genere fundare debeant.

R. 2° *Neg. probabilius*, si attendatur ad jus Romanum, ex quo necessario duo testes requiruntur, ut reus damnetur, etiam habita ipsius confessione. Hinc axioma : *Testis unus, testis nullus.* (*S. Lig.* n. 266. etc.)

909. — *Quaer.* 5° An vel quomodo peccet testis, qui se abscondit ne citetur a judice, vel qui post citationem fugit?

R. Ad 1um: non peccat, 1° contra justitiam legalem, quia nemo tenetur obedire praecepto superioris antequam ei imponatur; 2° neque contra justitiam commutativam, quia mere negative se habet. Potest tamen peccare contra caritatem, ut supra dictum est.

R. Ad 2um : peccat graviter contra justitiam legalem, seu contra obedientiam judici debitam in re gravi et ad societatem necessaria; sed probabilius non peccat contra justitiam commutativam ; quia citatio illa non imponit obligationem justitiae, sed tantum obedientiae. (*S. Lig.* n. 270. — *Vogler*, n. 337. — *Billuart.* — *Lessius.*)

Quaer. 6° An teneatur ad restitutionem testis, qui legitime interrogatus celat veritatem quin falsum dicat?

R. Neg. probabiliter. Ratio, quia testis tunc mere negative se habet, nec tenetur veritatem deponere nisi ex praecepto judicis, et proinde eam celando contra solam legalem justitiam peccat. (*S. Lig.* ibid. — *Lugo.* — *Lessius.*)

CAPUT VII.

DE OBLIGATIONIBUS MEDICORUM, CHIRURGORUM, ET PHARMACOPOLARUM.

910. — Tenentur ante omnia sub gravi: 1° habere scientiam et peritiam sufficientem; 2° adhibere diligentiam proportionatam gravitati rei, quae ipsorum curae committitur. Si autem in his deficiant, tenentur de omnibus damnis, quae inde sequuntur.

In curandis autem infirmis sequentes regulas servare debent:

I. Tenentur sequi opiniones medicorum securas et tutas, saltem ordinarie.

II. Quando certum est aliquod pharmacum infirmis profuturum esse, tenentur illud adhibere omisso dubio; si autem certum desit, illud, quod probabilius est, praeferre debent.

III. Quando nulla apparet spes de sanitate infirmi restituenda, nec adest remedium nisi dubium, seu de quo dubitatur num profuturum an nociturum sit, illud adhibendum videtur. (*S. Lig.* n. 291.)

Hinc, peccat graviter medicus in sequentibus casibus:

911. — 1° Si absque sufficienti capacitate gravem morbum curare tentet. — 2° Si incurrenti gravi et insolito morbo specialem operam non impendat. — 3° Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia, adhibeat. — 4° Si, non bene perspecta morbi natura, temere insumat remedia periculosa, praesertim cum discrimine vitae vel gravis laesionis. — 5° Si, agnito aegroti periculo, opportune non adsit, die noctuque eum invisendo, si opus sit, et omnia media apta ad morbum propellendum non adhibeat. — 6° Si medicos alios advocari non permittat, ubi oporteat, vel si, alios convocando consulendi causa, ad amicitiam potius quam ad peritiam attendat. — 7° Si e contra sine necessitate alios medicos advocet cum expensis inutilibus pro aegroto, aut si contra suam conscientiam eorum consiliis adhaereat. — 8° Si curationem protrahat lucri causa, visitationes inutiliter multiplicet, ubi pro singulis salarium exigitur; si pretium nimium exigat. — 9° Si, ad favendum pharmacopolis amicis, pharmaca superflua praescribat. — 10° Si abortum, aut media illud procurandi, suadeat aut ipsemet exequatur. — 11° Tandem graviter et gravissime peccat medicus, si non praemoneat de gravi periculo aegri, ut ipsi sacramenta conferantur. (*S. Lig.* ibid. et lib. 3. n. 182.)

Pharmacopolae, si pauca excipias, peccant saepe, ut medici in casibus modo expositis; praesertim vero pharmaca vetusta adhibendo, inutilia vendendo, puellis gravidis ad foetum ejiciendum media subministrando, mandata medici non fideliter exequendo, v. gr., unum medicamentum pro alio porrigendo, etc. (*S. Lig.* ibid.)

Nota. Medici et Chirurgi tenentur gratuito opem ferre pauperibus in variis ipsorum necessitatibus eo modo de quo supra dictum est quoad advocatos n. 6.

CAPUT VIII.

DE OBLIGATIONIBUS CUSTODUM.

912. — Custodes ii sunt, qui custodiae sylvarum, agrorum, etc., a Principe, vel a communitate, vel a domino privato praeficiuntur. Praeter peccatum quod faciunt contra juramentum, deficiendo diligenti custodiae, peccant contra justitiam commutativam erga damnificatos, tenenturque de damnis culpa sua non impeditis in defectu damnificatorum, praesertim in sequentibus casibus:

1° Si vere delinquentes in materia gravi non deferant intra tempus determinatum. Attamen satis probabiliter juxta communiorem sententiam tenerentur tantum ratione damni, non vero mulctae; 2° si delationem debite factam, postea coram judice non sustineant; si munera accipiant ad non deferendum; 3° si innocentes deferant ex odio, vindicta, etc..., aut si denuntient pro damnificatione mere casuali. (*S. Lig.* n. 237., et *H. A.* n. 73.)

Nota. Custodes aliquando mitius agere possunt cum damnificatoribus; v. gr., si damna sint minoris momenti, nec sint saepe repetita; aut si ex necessitate damnum fuerit illatum; vel si prudenter praesumi possit non velle dominum ut delinquens deferatur.

CAPUT IX.

DE STATU ARTIFICUM ET OPIFICUM.

913. — Artifices et opifices sedulo a Confessario examinandi sunt: plerumque

enim tacent in confessione injustitias et peccata suae arti et conditioni propria.

I. In genere injusti sunt opera aut non vendendo, aut non locando justo pretio; occultos operum defectus non manifestando, juxta dicta de venditione; negligentia culpabili tempus terendo; alios operarios a labore avertendo; opus male exequendo, sive nimia praecipitatione, sive rerum necessariarum omissione, etc.

II. In particulari autem praecipue injusti sunt:

1° Aurifabri et argentarii, qui aurum et argentum adulterant, inter vacua plumbum infundunt, adamantes infra valorem ab ignorantibus emunt, aut compositos pro naturalibus vendunt. 2° Pannifices et lanifices, qui lanam minoris pretii bonae immiscent, tantique divendunt, quanti si tota materia foret ejusdem qualitatis; qui initium et finem voluminis panni ex lana multo meliori texunt; qui fucatis coloribus utuntur; qui decepti pannos emendo, alios pariter vendendo decipiunt. 3° Molitores qui grana immutant, aut eis res extraneas nullius fere valoris immiscent, uti fabas, ad augendum pondus et massam; qui pro salario detinent aliquid de frumento vel farina ultra praxim timoratorum. 4° Pistores, qui male coquunt; qui farinae triticeae aliam ex siligine, hordeo, fabis, etc., malitiose immiscent; qui pondus imminuunt vel augent fraudulenter. 5° Laniones, qui corruptas carnes vendunt, aut minorem qualitatem pro meliori tradunt. 6° Sartores et sutores, qui male secant; qui panno aut corio corrupto vel adusto utuntur; qui partem panni sibi traditi retinent, fingendo se totum in opere conficiendo adhibuisse. 7° Opifices petasorum, qui petasos rursum stipatos aut tinctos pro novis, aut a longiori tempore in officina extantes vendunt. 8° Typographi, qui exemplaria excudunt in majori numero, quam conventum est, et sibi ea retinent; qui adulterinas editiones contra jus privilegium habentis faciunt; qui emendatores habent imperitos; qui papyrum non adhibent ejusdem qualitatis ac in programmate promiserunt, etc... (Vide *S. Lig.* n. 292.)

PARS II.

DE STATU CLERICORUM.

Agendum: 1° De obligationibus communibus clericorum; 2° de obligationibus eorum peculiaribus.

CAPUT I.

DE OBLIGATIONIBUS COMMUNIBUS CLERICORUM.

Aliae sunt positivae; aliae vero negativae.

ARTICULUS I.

DE OBLIGATIONIBUS POSITIVIS CLERICORUM.

Obligantur praecipue clerici: 1° ad caelibatum; 2° ad habitum ecclesiasticum et tonsuram; 3° ad horas canonicas

§. I.
De caelibatu.

914. — Omnes qui sacros ordines suscipiunt, obligationem caelibatus contrahunt. Constat ex innumeris decretis SS. Pontificum et conciliorum, praesertim ex conc. Trid. (Vide *S. Lig. de Ordine*, n. 806.)

Quaer. An vel quandonam conjugatus, vivente uxore, ordinari possit?

R. Licite potest conjugatus ad sacros ordines promoveri ex licentia uxoris expressa et omnino spontanea, modo ipsa castitatem voveat. Non autem tenetur tunc uxor ingredi Religionem juxta communem sententiam, contra *Sanchez* etc. — Excipiunt plures cum *S. Lig.* n. 812., si vir fiat episcopus, vel si fiat Religiosus, et uxor sit juvenis. — Alii dicunt tunc uxorem teneri quidem monasterium ingredi, sed non profiteri. Alii tandem ab omni obligatione, si castitatis votum excipias, illam solvunt.

§. II.
De habitu et tonsura.

915. — Clerici, in majoribus saltem ordinibus initiati, et beneficiati, obligantur ad ferendam tonsuram et vestem clericalem. Constat ex universo jure canonico, praesertim ex Conc. Trid., ex quo ab ordine suspendi possunt si contra hoc praeceptum delinquant. (*S. Lig.* n. 188. et lib. 6. n. 825.)

Habitus autem clericalis varius est pro variis regionibus. Attendendum est igitur tum consuetudini, tum particularibus locorum statutis.

Quaesita:

916. — *Quaer.* 1° An peccent graviter clerici non deferentes habitum?

R. Affirm. per se, si sint in sacris, vel beneficiati, nisi adsit justa causa, vel excuset materiae levitas, seu temporis brevitas. (*S. Lig.* lib. 6. n. 825.) Admittunt autem communiter theologi esse veniale tantum semel aut iterum habitum relinquere.

Permittitur iter agentibus habitus contractior, sed nigri coloris et in quo decorum et honestas status clericalis eluceat. Potest autem relinqui totaliter ex gravi causa, v. gr., si immineret persecutio, vel si per loca haereticorum, infidelium vel impiorum hominum esset transeundum, etc. (*S. Lig.* lib. 6. n. 824.)

Quaer. 2° An peccent graviter clerici non deferentes tonsuram?

R. 1° Clerici in sacris non constituti non peccant graviter, nisi sint beneficiati. (*Ita communissime.*)

R. 2° Clerici vero in sacris non peccant, saltem graviter, nisi omittant deferre tonsuram per tempus notabile, quale non est tempus unius vel alterius mensis. — An vero sit grave tonsuram non deferre per annum integrum, non liquet. Communius affirmant theologi, sed non clare probatur. (Vide *S. Ligor. de Ordine*, n. 826.)

§. III.

De recitatione horarum canonicarum, seu divini officii.

917. — Origo divini officii quoad substantiam ab ipsis Apostolorum temporibus videtur esse repetenda, ut colligitur ex variis locis Act. Apost., ex testimoniis Patrum et ex variis documentis.

Decursu temporum varia fuit forma et quantitas Breviarii. *Conc. Trid.* sess. 25., ad calcem, novam reformationem Breviarii romani fieri mandavit. — *S. Pius V.* illud correxit, additionibus nonnullis auxit, atque Bulla Reformationis, die 9. julii 1568, omnia alia Breviaria, quae ab institutione seu legitima consuetudine non superabant 200 annos, prohibuit. Nihilominus in Gallia invaluit paulatim consuetudo, ut Episcopi plerique sua propria Breviaria habeant, et immutent, sciente et tolerante Ecclesia.

Totum officium divinum in septem horas dividitur, scilicet: Matutinum cum Laudibus, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperas et Completorium.

Agendum: 1° de obligatione; 2° de tempore ad horarum recitationem statuto; 3° de modo eas recitandi; 4° de causis a recitatione excusantibus.

PUNCTUM I.

De obligatione recitandi.

Principia:

918. — I. Obligantur ad horas canonicas quotidie recitandas: 1° *Clerici* omnes in sacris constituti, etiam suspensi et excommunicati. Ex variis locis juris can. — Ex *conc. gen. Rom.* an. 1216. — Ex Bulla *S. Pii V. Quod a nobis.* — 2° *Beneficiati* omnes qui habent jus in re et plenum dominium beneficii. Ex *conc. Later.* sub *Leone X.* — Ex Bulla *Pii V. ex proximo.* — 3° *Religiosi* omnes utriusque sexus in ordine ab Ecclesia approbato professi, et ad chorum destinati. Ex consuetudine, nec non ex decreto *Greg. X.*, etc. (S. *Lig.* n. 140 et seq.)

II. Hi omnes peccant graviter, si totum officium vel ejus partem notabilem absque legitima causa omittunt. Ratio patet; legem enim Ecclesiae in re gravi praetermittunt. (*S. Lig.* n. 146., — et *alii communissime.*)

III. Obligatio recitandi horas est affixa diei, ita ut nullatenus alia die ipsi satisfieri possit: talis enim obligatio ex mente Ecclesiae cum die sibi assignata cessat, ita ut *onus diei* nuncupetur.

Quaesita:

919. — *Quaer.* 1° Quaenam sit materia gravis in omissione officii?

R. Communissime conveniunt theologi omissionem unius parvae horae, vel completorii, vel partis nocturnorum, saltem unius parvae horae quantitati aequivalentis, esse materiam peccati mortalis; omissionem vero minoris partis peccatum veniale non excedere. (*S. Lig.* n. 147., etc.)

Quaer. 2° Quonam Breviario utendum?

R. Ex jure communi solo Breviario Romano a *S. Pio V.* reformato utendum est. Constat ex Bulla ejusdem *Pii V. Quod a nobis*, data die 7. julii 1568. In hac Bulla pontifex tollit et abolet omnia alia Breviaria, quae ex institutione vel consuetudine legitima non superant ducentos annos. Permittit tamen ut etiam ducentis annis antiquiora possint in Breviarium romanum immutari, si Episcopus et universum capitulum consentiant. Praecipit vero observari hoc Breviarium in toto orbe cum sola exceptione modo relata. Immo declarat omnes ad horas obligatos non satisfacturos muneri suo, si alio Breviario utantur. (Vide *S. Lig.* n. 160., etc.)

920. — *Quaer.* 3° Quid sentiendum de iis, qui recitant aliud Breviarium ex consuetudine loci servatum, ut fit in multis Galliae dioecesibus?

R. 1° Nulla difficultas pro locis ubi tale Breviarium a ducentis annis ante *S. Pii V.* Bullam jam in tali dioecesi praevaluerat.

R. 2° Quoad Breviaria a S. Pontifice reprobata, sive ante Bullam extiterint, sive postea inducta fuerint, materialiter juri adversantur, ut evidenter constat ex praefata constitutione, nisi approbatione sive expressa sive saltem implicita S. Pontificis confirmata fuerint.

In praxi autem, sacerdotes privati, absque ulla haesitatione et difficultate, se cum fiducia debent sapientiae et prudentiae Praelatorum suorum hac in re committere. Licet enim nunc generatim Episcopi Galliae exoptent ritui Romano conformes fieri, non possunt statim de medio omnes tollere difficultates. (*DD. Gousset*, n. 698.)

PUNCTUM II.

De tempore et loco et situ debito ad horas recitandas.

Principia:

921. — I. *Quoad tempus.* 1° Tempus ad integram officii recitationem adimplendam praefinitum incipit a media nocte et ad mediam noctem sequentem explicit, ita ut a peccato gravi, regulariter loquendo, sit eximendus ille, qui intra hoc tempus integrum recitat officium, quacumque hora muneri satisfaciat. Ratio est, quia satisfacit quoad substantiam, totum officium in die naturali recitando. (*Ita communiter.* Vide *S. Lig.* n. 172. et lib. 6. n. 347-348.) 2° Pro singulis autem partibus Breviarii sic recitari debent: Matutinum et Laudes recitantur vel pridie vespere, vel mane. Omnes horae parvae tempore matutino recitari possunt; duae quidem priores ante meridiem recitandae sunt; duae vero posteriores toto tempore tum matutino tum vespertino dici possunt. Vesperae et Completorium a meridie usque ad mediam noctem recitantur. In quadragesima tamen a prima Dominica, vesperae ante prandium recitari possunt in memoriam antiquae disciplinae, juxta quam jejunium ante vesperarum recitationem non frangebatur. Die Dominica tamen, vesperae anticipari non possunt, quia jejunium hac die non servatur. (Vide *S. Lig.* n. 173.)

922. — II. *Quoad locum.* Officium chori in ipso loco ad hoc destinato, seu in choro vel in Ecclesia recitari debet. Officium vero privatim recitandum dici potest in omni loco decenti, sive in oratorio, sive domi, sive ruri, aut etiam in via deambulando, aut iter agendo, dummodo locus attentioni requisitae et devotioni congruus sit. (*S. Lig.* n. 179.)

III. *Quoad situm*, privatim recitari potest officium in omni situ decenti, sive genibus flexis, sive stando, sive sedendo, sive deambulando. Ita praxis universalis, cui concinunt omnes theologi. (*S. Lig.* ibid.)

Quaesita:

923. — *Quaer.* 1° An horae parvae etiam ante auroram absque ulla causa recitari possint?

R. Affirm. probabilius. Ratio est, quia, ex quo sublata est antiqua consuetudo horas illas tempore determinato recitandi, nulla alia lex vel nova consuetudo obligationem imposuit eas tempore solum auroram subsequente persolvendi. Immo graves theologi expresse asserunt has horas toto tempore matutino recitari posse. (*Sic Saettler, de horis*, art. 2. Quaer. 3°. etc.)

Quaer. 2° An Matutinum et Laudes recitari debeant a sacerdotibus ante Missae celebrationem?

R. Affirm. Constat praesertim ex Rubricae Missalis, tit. I. *de praeparat. sac.*,

ubi legitur: *Sacerdos celebraturus Missam, saltem Matutino cum Laudibus absoluto*, etc. Item, ex tit. 10., *de defectu; et ex Constitutione Innoc. IV.* An. 1254.

Quaer. 3° An praedicta obligatio sub gravi urgeat?

R. Neg., saltem *probabilius*, secluso contemptu. Ratio est, 1° quia nulla est connexio inter Officium et Missam, et proinde recitatio Matutini non videtur dispositio ad celebrandum, cum sacerdos aliter orando possit etiam sese pie ad Sacrum disponere; 2° quia non apparet gravis obligatio ex Rubrica supra relata, nec sub gravi generatim apprehenditur. (*Ita communiter* cum *S. Lig. de Euch.* n. 347., *et Bened. XIV.*, in opere *de sacrificio Missae* lib. 3. c. 13. contra *Antoine*, et *alios paucos*, qui contendunt esse grave, seclusa causa excusante.)

924. — *Quaer.* 4° Quaenam vero causa ab illa obligatione excusare possit?

R. Excusabit quaelibet causa mediocriter gravis; v. gr., si quis, postulans a sacerdote ut Missam pro se celebret, exoptet ut statim celebretur, tunc sacerdos, licet Matutinum non recitaverit, Sacrum facere posset. Item, si expectet populus, aut aliqua persona gravis; si superior praecipiat; si tempus celebrandi advenerit, nec possit differri celebratio sine aliquo incommodo; si major studii commoditas, vel major utilitas ex studiis percipienda hoc expostulet; si aliquod negotium inexpectatum advenerit; si poenitens aliquis ante fuit audiendus; et similia. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 5° Quanam hora liceat incipere recitationem Matutini vespere diei praecedentis, juxta privilegium supra relatum?

R. Ex communi sententia theologorum licet incipere hora vesperarum, quae habetur quando sol medium cursum inter meridiem et occasum tenet; tunc enim juxta omnes incipit dies ecclesiasticus, cum tunc priores Vesperae decantari soleant. Hoc universali consuetudine confirmatur. Hinc, in variis regionibus confici solent tabellae horam hanc diversis anni temporibus determinantes. (*S. Lig.* n. 174.)

Quaer. 6° An liceat Officium recitare in curru vel equo?

R. Affirm. Ratio est, quia id nulla lege prohibetur; nec aliunde obstat attentioni, nec reverentiae orationi debitae, etiamsi alii essent itinerantes et simul confabulantes. Id enim obtinuit generalis, etiam piorum, consuetudo. (*Ita communiter.*)

PUNCTUM III.

De modo horas recitandi.

Horae sunt recitandae: 1° cum ordine praescripto; 2° cum debita pronuntiatione; 3° cum attentione et devotione sufficienti.

I. Quoad ordinem.

925. — Duplex est ordo servandus in Breviarii recitatione, scilicet, ordo officiorum et ordo horarum. 1° Ordo officiorum describitur ex calendario festorum et in rubricis pro illorum translatione, ubi plura simul concurrunt; 2° ordo horarum ille est, qui in Breviario exponitur, nempe ut recitetur primo loco *Matutinum* cum *Laudibus;* deinde subjungantur horae parvae, seu *Prima*, *Tertia*, *Sexta*, *Nona*, et tandem sequantur *Vesperae* cum *Completorio*.

Quaesita:

926. — *Quaer.* 1° An praecepto recitandi horas satisfaciat, qui ex errore vel inadvertentia aliud officium loco officii diei recitat?

R. Affirm. Ratio est, quia non praesumitur Ecclesia velle aliquem uno die bis ad tantum onus obligari. Hinc, axioma vulgare, quod veluti regula in tali casu habetur: *Officium pro officio.* Nulla igitur est obligatio, completa recitatione, aliud officium recitandi. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 161., quaeres 3°. — *Lacroix*, n. 1351. — *Collet.* — *Concina.*)

Consilium tamen est, inquit *Layman* cum aliis, non vero obligatio subjungere propria officii omissi. Sed in casu, quo officium esset notabiliter brevius, v. gr., officium sancti alicujus loco officii Dominicae, fieri debet compensatio recitando novem Psalmos ex 1° nocturno. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 2° An, si quis ex errore recitaverit aliquam notabilem partem officii indebiti, et ad errorem advertat, possit prosequi inceptum officium, aut teneatur recitare reliqua de officio diei?

R. Datur libertas, juxta communem sententiam Theologorum. Potest igitur vel prosequi, vel reliqua recitare de officio debito, finito tamen psalmo, vel oratione inchoata. Attamen melius est officium mutare juxta multos, qui statuunt hanc regulam: *Error corrigitur, ubi deprehenditur.* Sed hoc est ex mero consilio, non vero ex praecepto. (*S. Lig.* n. 161. — quaer. 5° — *Lacroix*, n. 1255. — *Tambur.* etc.)

927. — *Quaer.* 3° An cum jam dixeris unum officium pro altero, possis recitare officium omissum, die, qua occuret officium jam a te recitatum?

R. Duplex est sententia probabilis.

Iª Sententia, *probabilior*, negat. Ratio est, quia Ecclesia tunc solum praescribit officium transferri, quando est impedimentum propter Dominicam vel officium majus; insuper adest obligatio se conformandi cum ritu communi Ecclesiae. (*Sic Lugo*, *Resp. Mor.* lib. 5. dub. 8. — *Busemb.* etc. et hoc dicit *probabilius S. Lig.* n. 161. Quaeres 5°.)

IIª Sententia *affirmat.* Ratio est, quia sicut licite transfertur officium de Sancto ob impedimentum diei ad alium diem non impeditum, ita videtur rationabiliter posse transferri officium ob impedimentum morale, quale censetur error vel ignorantia, ne Sanctus, cujus est omissum officium, illo anno, suo honore privetur. (1)

928. — *Quaer.* 4° Quale sit peccatum ordinem invertere in recitatione horarum?

R. 1° In recitatione *privata* nunquam excedit veniale, secluso contemptu, quia talis ordinis inversio gravem deformitatem non continet: ordo enim servandus non est nisi sub praecepto secundario et tanquam circumstantia minoris momenti. Si autem ex aliqua justa causa ordinem mutes, v. gr., ad recitandum cum socio, qui jam ulterius in recitatione processit, omni prorsus culpa carebis. Dicunt plures cum *Concina*, inversionem ordinis esse peccatum mortale, si frequenter fiat; sed *probabilius* negandum est cum *S. Lig.* n. 170.

R. 2° In recitatione *publica*, *controvertitur*, utrum sit peccatum grave, nec ne, invertere ordinem aut mutare tempus horarum. Alii *affirmant*, si inversio vel temporis mutatio sit notabilis, nec adsit causa excusans. Ratio est, quia canones pluries repetunt horas statutis temporibus esse recitandas. (*Azor* etc.) *Negant* vero alii, quia hujusmodi circumstantia non pertinet ad praecepti substantiam, sed est mere accidentalis. Utraque sententia probabilis est; sed secunda probabilior, quia de gravi praecepto non constat. (*Ita S. Lig.* n. 171.)

(1) *Nota* Ed. Ver. Verum a prima sententia recedendum non esse videtur ex decreto S. R. Cong. die 17. Junii 1673 apud *Gardellini*, n. 2482.

II. Quoad pronuntiationem.

929. — Pronuntiatio debet esse vocalis, integra, continuata.

1° *Vocalis:* Officium recitari debet voce et quidem distincta: non autem sufficit, ut sola mente legatur, aut tantum oculis pervolvatur; nec satis est, si recitetur gutture vel intra dentes, aut syncopando, linguave titubante, abbreviando. Ratio est, quia oratio proprie *vocalis* praecipitur; porro non censetur proprie *vocalis*, nisi voce distincta fiat. (*Ita omnes.*) 2° *Integra:* Officium integre recitari debet: ad integritatem pertinent *Pater*, *Ave*, *Credo*, in principio et fine horarum, prout in rubricis adnotatur. Non autem pertinent ad integritatem officii orationes: *Aperi Domine*, et *Sacrosanctae;* illae enim sunt de solo consilio recitandae. 3° *Continuata:* Quaecumque notabilis interruptio sine causa intra unam horam canonicam est peccatum, quia unitas ab Ecclesia praescripta rumpitur; sed peccatum veniale non excedit. (*S. Lig.* n. 166.)

Quaesita:

930. — *Quaer.* 1° An recitans officium debeat se audire ut satisfaciat?

R. Neg. probabilius. Ratio est, quia ad horarum obligationi satisfaciendum non praecipitur auditio, sed tantum recitatio, id est pronuntiatio verborum, quae dicitur vocalis; sufficit igitur, ut ille qui recitat sentiat se verba pronuntiare. (*Layman*, *Spor.*, *Salm.*, et hoc dicit sat *probabile S. Lig.* n. 163., contra *alios.*)

Quaer. 2° Quaenam sint causae justae officium interrumpendi?

R. Quaelibet causa rationabilis sufficit ad horam quamcumque interrumpendam.

Rationes autem sequentes praesertim adnumerantur: 1° quaelibet utilitas propria vel aliena, quae sine aliquo incommodo differri non posset; — 2° ratio urbanitatis vel caritatis, aut ratio exequendi mandata superiorum; — 3° si excipienda sit confessio alicujus, qui non libenter expectaret; — 4° si velis aliquid agere aut adnotare ut tollas distractionem sive sollicitudinem, v. gr., ne obliviscaris, etc., modo tamen non frequenter fiat; quia frequens interruptio ob talem causam aliqua irreverentia non caret; — 5° licite etiam potest interjici aliqua brevis oratio inter orandum, vel aliquis interdum pius cordis affectus. — Non tamen liceret, meditandi gratia, in istis diutius et frequenter immorari; quia ratio recitationis seu orationis vocalis non satis servaretur; item si vocalis oratio longior et minime pertinens ad officium diceretur; pars enim notabilis adderetur horis, quod esset veniale utpote contra formam praescriptam. (*S. Lig.* n. 168. — *Salmant.* c. 3. n. 4. — *Lacroix*, n. 1307., et *alii communiter.*)

931. — *Quaer.* 3° An Matutinum separari possit a Laudibus?

R. Affirm. juxta communem sententiam, et praxim etiam timoratorum. Immo *P. Concina* dicit melius esse si Matutinum recitetur vespere praecedenti, et si Laudes remittantur ad diem sequentem, tota nocte interjecta; quia hoc conformius est antiquae consuetudini Ecclesiae. Tunc autem, finito Matutino, dicendum est *Pater noster*, ut fieri debet post quamcumque horam. (Vide *S. Lig.* n. 167.)

Quaer. 4° An Nocturni separari possint sine causa?

R. Affirm. saltem *probabilius.* Constat ex universali consuetudine, cui nulla lex opponi potest. Immo, olim ex praxi Ecclesiae separabantur, cum in variis noctis horis recitari solerent. Quare igitur nunc separari non possent? (*Ita Salm.* et *alii communius*, contra *alios.*) Immo, dicunt non pauci intervallum etiam trium horarum interponi licere inter singulos nocturnos, sine causa speciali; quia hujusmodi distantia in antiquo ritu servabatur. Si autem adsit justa causa, cujus gratia nocturni separari debeant, intervallum illud pro ratione illius causae protrahi etiam potest. (*Ita Busemb.*, *Bonac.*, *Salm.*, *Viva*, quorum sententiam merito *probabilem* appellat *S. Lig.* n. 167.

III. Quoad attentionem et devotionem.

932. — Officium recitandum est *attente* et *devote*, cum sit oratio, et quidem publica, seu a ministro publico ab Ecclesia deputato recitanda. Hinc voluntarie distractus in horis recitandis peccat saltem venialiter. An autem aliquando peccet graviter mox in Quaesitis dicetur.

Non autem solae distractiones, quae intenduntur, voluntariae sunt, sed etiam eae omnes, quae volitae sunt in causa, scilicet eae, quae proveniunt ex negligentia, levitate, nimia praeoccupatione negotiorum peragendorum, ex curiositate ad objecta externa circumspicienda, ex circumstantiis loci vel temporis non opportuni, seclusa sufficienti ratione, voluntariae dicendae sunt. (*Ita omnes.*)

Quaesita:

933. — *Quaer.* 1° An requiratur *sub gravi* attentio interna?

R. Duplex est sententia inter theologos.

I^a^ Sententia, *probabilior* et *communior*, affirmat. Ratio est: 1° Quia oratio sine attentione interna non est oratio. Etenim oratio est elevatio mentis ad Deum; atqui, seclusa interna attentione, nulla habetur ad Deum mentis elevatio; ergo... Praeterea, ad horas persolvendas requiritur saltem aliqua intentio colendi Deum; atqui haec intentio haberi nequit sine aliqua attentione interna; ergo... 2° Quia credendum non est Ecclesiam intendisse materialem tantum attentionem in divino officio persolvendo praescribere. Immo Conc. Trid. expresse attentionem internam necessariam esse videtur declarasse, dicendo officium esse recitandum reverenter, distincte et devote. 3° Si nulla requireretur attentio interna, non esset ratio, cur voluntaria distractio jure divino prohiberetur. (*Ita Sanchez*, *Azor*, *Roncaglia*, *Concina*, et *alii multi.*)

II^a^ Sententia *negat*, et dicit sufficere absolute attentionem externam ad satisfaciendum substantiae recitationis, et ad peccatum mortale removendum. Ratio est, quia, si requireretur attentio interna, non satisfaceret suae obligationi ille, qui

involuntarie distractus horas recitaret; etenim, destructa quamvis inculpabiliter rei essentia, res ipsa destructa est: hoc tamen neque adversarii admittunt. Sic autem concludit *S. Lig.* n. 177.: „Prima „sententia probabilior videtur saltem ob „auctoritatem extrinsecam, et omnino ut „tutior consulenda est: sed secunda tum „ob doctorum auctoritatem, quae non est „contemnenda, tum ob rationes non levi- „bus fundamentis innixas satis probabilis „apparet.“ Huic conclusioni libenter adhaereo.

934. — *Quaer.* 2° Quaenam sint remedia ad distractiones repellendas?

R. Alia sunt negativa, et alia positiva. Remedia negativa reducuntur ad substractionem earum rerum, quae sunt causa distractionis; v. gr., impedire quominus circumvagentur oculi, a majori hominum strepitu se subducere, ad negotia diversa non properare, etc... — Remedia vero positiva sunt: 1° sub initio recitationis efformare intentionem Deum laudandi; 2° renovare intentionem in fine psalmorum quando dicitur *Gloria Patri...*; 3° Dei praesentiam saepe in mentem reducere; 4° sibimet exhibere Passionem Domini nostri distribuendo varias illius Passionis circumstantias per horas singulas. *S. Lig.* ibid.)

PUNCTUM IV.

De causis excusantibus a recitatione horarum.

Causae a recitatione divini officii excusantes sunt: 1° impossibilitas; 2° caritas; 3° dispensatio.

935. — I. *Impossibilitas*, sive physica, sive moralis, quae consistit in gravi difficultate officium recitandi. Hinc, excusatur:

1° Qui non habet Breviarium, quia, v. gr., illius, iter suscipiendo, oblitus est, aut in itinere perdidit, etc. Si tamen culpa sua oblitus fuerit aut perdiderit, aut projecerit, graviter peccavit, et omissio horarum ipsi imputanda est; si tamen sincere doleat, novum non admittit peccatum horas tempore suo omittendo. Tenetur tamen, qui caret Breviario dicere quae mente retinet, modo id, quod retinet pertingat ad quantitatem saltem parvae horae. Et si caret officio proprio tenetur recitare ex communi. (*S. Lig.* n. 158.) 2° Qui gravi morbo laborat, v. gr., febri, dolore intestinorum, vel capitis; vel qui juste timet, ne ex recitatione in gravem infirmitatem incidat, etc. Unde satis excusatur, qui prudenter credit vel timet, ne ob officii recitationem ei notabilis capitis gravedo, vel cruditas stomachi, aut virium lassitudo proveniat, vel si ex tali labore judicet febrim serius esse recessuram. (*S. Lig.* n. 154. Not. I.) 3° Convalescens ex gravi morbo per aliquot dies excusari potest ad arbitrium prudentis, donec vires reficiantur. Et etiam hoc admitti potest, etiamsi infirmus jam Missam celebraret. (*S. Lig.* ibid. Not. II.) 4° Qui tempore persecutionis timet, ne ex recitatione Breviarii prodatur; item qui graviter oculis laborat, etc. (*S. Ligor.* n. 156 et 157., et *alii communiter.*)

936. — II. *Caritas erga proximum*, id est gravis et repentina occupatio, quae sine scandalo aut notabili detrimento proximi omitti nequit. Talis occupatio excusat a recitatione officii, quia praeceptum naturale caritatis praevalet legi ecclesiasticae. Hinc, excusaris a recitatione horarum sive totaliter sive partialiter:

1° Si sub nocte officium, v. gr., vesperas recitaturus advoceris statim ad moribundum, neque ad officii obligationem persolvendam tempus vel commoditas tibi suppetat. 2° Si tota die occuperis in excipiendis confessionibus, quae ob peculiares circumstantias differri non possunt, v. gr., in fine missionis cum sis discessurus, etc. 3° Si concionem sine scandalo aut famae detrimento omittere non posses, nec tamen eam praeparandi suppeteret tempus, si recitandum esset officium. 4° Si occuperis tota die in sedandis jurgiis, aut assistendo infirmis, v. gr., tempore morbi contagiosi, etc. (*S. Ligor.* n. 156., et *alii communiter.*)

937. — III. *Dispensatio legitima*, seu a legitimo superiore concessa.

1° Obligatio divinum officium recitandi, cum sit de jure ecclesiastico, a superioribus ecclesiasticis tolli potest. 2° Papa hanc dispensationem concedere potest valide in omni casu, etiam sine causa; licite autem ex causa rationabili, v. gr., ob nimiam occupationem, ad scrupulos sedandos, etc. 3° Episcopus etiam dispensare potest in hac lege, sed non valide sine

Годный на одинъ проѣздъ, только для того лица котор. уплотило и не можетъ быть переданъ другому.
Bilet służy dla tej osoby która go kupiła, na jeden przejazd i odstąpionym być niemoże.

KOLEJ KONNA w WARSZAWIE.

XXV

5

кп. kp.

II кл. kl.

№ 012197

Необходимо хранить для контр. во время ѣзды и уничтож. при выходѣ

Bilet zachowac dla kontrolli podczas jazdy i zniszczyc przy wysiadaniu.

Druk S. Orgelbranda Synów

causa sufficienti, et tantum cum aliquo in particulari, ad tempus, scilicet: 1° Quando dubitatur de impotentia morali, aut de gravitate detrimenti metuendi; 2° quando difficilis est recursus ad Papam; 3° quando dispensatio petitur ob causam quae frequenter recurrit, v. gr., ob infirmitatem. Dispensatio autem Episcopi debet esse ad breve tempus. (*Ita S. Ligor.* n. 159. — Recole dicta in *Tract. de legibus*, n. 118.)

Quaesita:

938. — *Quaer.* 1° Quid agendum in dubio an infirmitas sufficiat ad excusandum, nec ne?

R. 1° Potest infirmus se committere judicio medici, ut dicitur in jure Can. c. *Fraternitatis de frig. et mal.*; — 2° potest acquiescere judicio superioris, qui in tali dubio etiam dispensare valet; — 3° potest se remittere judicio probabili viri prudentis; — 4° immo probabiliter potest etiam stare proprio judicio, si tale judicium ipsemet ferre possit (*S. Lig.* n. 154. Not. III.)

Quaer. 2° Ad quid teneatur infirmus, si certus sit se integrum officium persolvere non posse, dubitat vero an partem recitare valeat?

R. Probabiliter ad nihil tenetur. Talis enim infirmus rationabiliter a toto officio excusatur, ne valde scrupulis angatur nesciens quousque possit ac teneatur recitare; nam talis anxietas notabile nocumentum ipsi afferret. (*S. Ligor.* n. 154. in fine.)

939. — *Quaer.* 3° An tenearis socium adhibere, si non valeas solus horas recitare?

R. Affirm., si facile aliquem gratuitum invenias, et commode eum adhibere possis. Ratio est: 1° quia in hoc casu non datur proprie dicta impotentia ad Breviarium recitandum; 2° quia praecepta Ecclesiae requirunt diligentiam ordinariam ad sui adimpletionem; porro nullum medium est magis ordinarium quam socium in recitatione adhibere. (*Ita communiter.* — *S. Ligor.* n. 158. — *Salmant.* c. 3.)

ARTICULUS II.

DE OBLIGATIONIBUS NEGATIVIS CLERICORUM SEU DE IIS QUAE CLERICIS PROHIBENTUR.

940. — Generatim prohibentur clerici ne iis se dedant, quae statum ecclesiasticum dedeceant, v. gr., ne artem macellariam, tabernariam, medicam et chirurgicam exerceant, excepto casu necessitatis; ne agant judicem in causa sanguinis, vel advocatum, vel patronum, vel tabellionem in pactis saecularibus. Item prohibentur clerici armati incedere, tabernas ingredi, et alia complura; maxime vero prohibentur quominus ludo, venationi et negotiationi dent operam, de quibus nunc agendum est. (Vide *S. Ligor.* n. 189. etc.)

I. De ludo.

941. — Jubentur clerici ex lege can. abstinere ab alea, talis, et ab omni ludorum genere, quod multo magis fortuna qūam arte regitur, ut constat ex variis decretis et praesertim *Conc. Trid.* sess. 22. c. 1. *de reform.*

Spectatis hujusmodi legibus, is ut gravis peccati reus habebatur communiter, qui sacris initiatus talibus ludis indulgeret lucri gratia et in quantitate notabili. (*S. Lig.* l. 3. n. 896.) At ex praesenti consuetudine antiquorum canonum prohibitio valde videtur temperata. Intellige tamen juxta *S. Lig.* n. 897. de consuetudine illa quae jure naturali statum Ecclesiasticum non dedeceat.

Solvitur in praesentiarum ab omni peccato probabiliter juxta multos clericus ille, qui parce, moderate, recreationis causa, privatim et sine scandalo ludit aleis, chartisque, cujus ludi exitus a fortuna pendet, si ludat in loco ubi praefati canones non rigide observantur. (*S. Lig.* l. 3. n. 899.) A fortiori, omni culpa vacat, si nullum aut minimum sit lucrum, aut si lucrum pauperibus tribuatur, quia consuetudo hoc pacto canones sacros interpretata est. — At enim, summopere sibi caveant sacerdotes tum ab immoderato affectu ad ludos, a nimia levitate animi, ab avaritiae sordibus, a jactura temporis, tum maxime a scandalo fidelium.

II. *De venatione.*

942. — Sacris canonibus prohibentur clerici quominus clamorosae sese dedant venationi, quae fit cum canibus et armorum strepitu, vel accipitribus: non vero prohibentur uti venatione quieta, v. gr., cum laqueis, et aliis id genus instrumentis. (*S. Lig.* l. 3. n. 606.)

At controvertitur, utrum venatio clamorosa peccato gravi notanda sit nec ne, si raro fiat. — *Negat S. Lig. per se*, nempe, secluso scandalo, quod nonnunquam abesse potest. Nec videtur per se stricte prohibita venatio quae fit cum ignito tormento, et simplici cane; verum fere semper sacerdotem dedecet maxime, et vacat rarissime scandalo, nisi quis aliquando et sine cursu, v. gr. in horto, velit animum tali venatione relaxare.

III. *De negotiatione.*

943. — Negotiatio prohibetur omnibus clericis, praesertim iis qui sacris initiati sunt. — Constat ex innumeris textibus juris can., praecipue ex *Trid.* sess. 22. c. 1. *de reform.*

At non continentur illa prohibitione 1° Clerici qui fructus venditant, quos ex suis agris percipiunt. — 2° Qui artem exercent conditoni ac statui proprio consentaneam et opera vendunt. — 3° Qui res omnigenas parvo emunt pretio, cum adest copia, ut eas, ingruente annonae caritate, eodem pretio amicis, propinquis ac pauperibus vendant. — 4° Qui emunt pecora, quae in propriis praediis saginata vendant. Secus vero, si in alienis septis saginentur. — 5° Qui emunt fructus aliorum agrorum ad animalia saginanda et saginata vendenda, saltem *probabiliter* cum sententia communi contra *plures*. — 6° Qui emunt ut utantur et deinceps vendunt, si pretium crescat, ut vilius simile ematur. — 7° Qui emunt plurima ut tutius sibi prospiciant, et quod superat carius etiam vendunt. — 8° Qui negotiantur ut se suosque alant. Verum etiam pro necessitate alendae familiae Clericum negotiari non posse sine dispensatione Sedis Apost. intra Italiam, vel episcopi extra Italiam, statuit *Clemens XIII.* Const. cum primum, 17 septembris 1759. (*S. Lig.* n. 833.)

CAPUT II.

DE OBLIGATIONIBUS PARTICULARIBUS CLERICORUM.

Dicemus tantum de obligationibus Episcoporum et Parochorum.

ARTICULUS I.

DE OBLIGATIONIBUS EPISCOPORUM.

944. — Episcopus dicitur *ordinarius*, quia ordinaria jurisdictione utitur in sua dioecesi. Dicitur etiam *dioecesanus* ratione territorii sibi subjecti, et *suffraganeus* ratione *metropolitani*, cui subditur. Cathedralis vocatur ejus ecclesia, ex eo quod in ea sit sedes episcopalis seu cathedra.

Obligationes Episcoporum praecipuae reducuntur ad residentiam, praedicationem, orationem et visitationem dioeceseos.

945. — I. *Quoad residentiam.* Episcopi, licet cardinales sint, tenentur jure divino in sua episcopali sede commorari, ut colligitur ex *conc. Trid.* sess. 6. c. *de reform.* et sess. 23. id.

Plures autem sunt causae excusantes Episcopum a perpetua et continua residentia.

1° *Caritas christiana*, v. gr., si aliqua Ecclesia in magno haereseos discrimine versaretur et ipse opem illi ferre posset, vel si ipsius mediatio sit necessaria ad componendam pacem, etc.

2° *Necessitas urgens*, v. gr., si Episcopus vita periclitaretur a morbo, ab aëris inclementia, a persecutione personali, etc., non vero propter generale periculum, v. gr., tempore contagii, etc.

3° *Obedientia debita*, scilicet cum Pontifex Episcopum aliquem advocat, ut ei negotii alicujus curam demandet: sic Cardinales Romano Pontifici assistentes sufficientem causam habent ut ab ecclesiis saepius absint.

4° *Bonum evidens Ecclesiae*, ad ejus jura defendenda, v. gr., in concilio provinciali vel generali. (*S. Lig.* n. 125.)

Nota. Permittitur Episcopis ut singulis annis duobus aut tribus mensibus abesse possint sive continue sive diversis vicibus ex honesta causa et sine ullo gregis detrimento. Ex *Conc. Trid.* sess. 23. c. 1. *de reform.*

946. — II. *Quoad praedicationem.* Episcopi strictissima tenentur obligatione

verbum Dei praedicandi per se, vel saltem per alios, si fuerint ipsi legitime impediti: constat ex scriptura sacra. Sic Apostolus II. *Tim.* IV, 2.: *Praedica verbum: insta opportune, importune: argue, obsecra in omni patientia et doctrina*, etc. — Constat etiam ex *Conc. Trident.* sess. 5. c. 2. *de reform.*

III. *Quoad orationem.* Episcopi, Apostolorum instar, in quorum locum successere, debent orationi saepe dare operam, et in divinarum rerum contemplatione exercere sese, divinumque lumen sibi, clero, populoque universo continenter adprecari.

Frequenter et saltem diebus dominicis ac festis Sacrum pro dioecesi universa facere debent et populum ad orationem saepius incitare, orandi modum edocendo, privatas publicasque preces in praecipuis necessitatibus indicendo, supplicationesque decernendo, etc. (*S. Lig. H. A.* tr. 7. n. 65. 66.)

947. — IV. *Quoad visitationem episcopalem.* Episcopus, ut totius dioeceseos pastor magnam animarum ejus sollicitudini ac laboribus commissarum curam gerere debet. Quare diligenter diversas suae jurisdictionis ecclesias obire adstringitur, ut oves suas, uti par est, cognoscat, earum necessitates detegat, media illis occurrendi pervestiget. Ad haec omnia jure divino et naturali obligatur, neque ulla consuetudine lex haec abrogari vel imminui potest, ut apertum est ex *Conc. Trident.* sess. 24. c. 3. *de reform.* (Vide *S. Lig. H. A.* tr. 7. n. 59. 60.)

Episcopi qui dissitas immensasque dioeceses administrant, ut in Gallia, non possunt eas quotannis neque altero quoque anno integras perlustrare: excusantur igitur ob impossibilitatem, modo id quod possunt faciant et magnam dioeceseos partem invisant.

In omnibus quae ad visitationem et morum correctionem pertinent, Episcopi jus habent ea ordinandi, moderandi, puniendi, exequendi juxta canonum sanctiones, quae pro eorum prudentia ad emendationem subditorum, et dioeceseos utilitatem necessaria videbuntur. — Sic ex *Conc. Trid.* sess. 24. c. 10. *de reform.*

ARTICULUS II.

DE OBLIGATIONIBUS PAROCHORUM.

948. — Parochus, semel canonice constitutus, ordinaria gaudet jurisdictione in populum sibi demandatum, et sine nova approbatione Episcopi jus habet ad omnia munia parochialia obeunda. Nullus ergo clericus, dempto Episcopo, et ejus vicario generali, sacris quibuslibet fungi in ejus ecclesia aut parochia sine ipsius consensu expresso, aut rationabiliter praesumpto, ulla ratione potest licite. — Parochi, ut Episcopi, tenentur praecipue 1° ad residentiam; — 2° ad orationem; — 3° ad praedicationem; — 4° ad administrationem sacramentorum; — 5° ad correctionem ovium.

949. — I. *Quoad residentiam.* Parochus jure divino ad residentiam obstringitur, quia cum administrationem parochiae sibi susceperit, sese jure naturali et divino strictissime et arcte obligat ad animarum saluti consulendum, eamque pro virili parte procurandam. — *Conc. Trid.* sess. 23. c. 1. *de reform.* (*S. Lig.* n. 121.)

Debet Parochus in domicilio presbyterali commorari, vel, si non sit, in propiore domo intra parochiae fines. Potest in domo paterna versari et agere, modo facile adiri possit, neque ipse in residentiae munere obeundo impediatur. Ut vero residentiae muneri satisfiat, non tantum debet esse Parochus praesens corpore, sed etiam per se ipse debet parochiae deservire. (*S. Lig.* n. 124 et 127. d. 3.)

Nota. Parochi possunt, si veniam ab ordinario consequantur, justa de causa abesse quotannis per bimestre, modo vicarium idoneum per Episcopum sibi substituant. Venia ordinarii necessaria est, etiam si per hebdomadam abesse velint. Attamen per unum vel alterum diem possunt abesse sine speciali licentia, ex causa quae ipsis videatur legitima, modo vicario idoneo parochiam commendent.

II. *Quoad orationem.* Tenetur Parochus, ut Episcopus, Sacrum pro parochia facere omnibus festis ac diebus dominicis, ut patebit ex dicendis in *tractat. de Euch.* n. 260. Item, tenetur orare frequenter pro suis ovibus, ut sibi ac subditis gratias ad salutem necessarias, et coelestes benedictiones imploret.

Praeterea, curare maxime debet Parochus, ut omnes addiscant orare, ut ex

aequo orent, suosque doceant orare; ad hoc conducet maxime, si quandoque, praesertim festis diebus et dominicis, nec non tempore adventus et quadragesimae, matutinas orationes ac serotinas publice agant. (*H. A.* tr. 7. n. 35 et seq.)

950. — III. *Quoad praedicationem.* Parochi tenentur saepius ad populum verba facere, eum salutaribus pabulis alere, saltem diebus dominicis singulis, et singulis festis majoribus. (Sic *Trid.* sess. 5. c. 2. *de reform.*)

Graviter ergo peccant Parochi qui per tempus notabile abstinent a praedicatione. Tempus vero notabile a multis habetur, si per integrum continuumque mensem praedicatio deseratur, aut per tres menses non continuos, seu in anno divisos. (*Ita S. Ligor. de 4. praecept.*, n. 269.) Neque obligationi satis illi faciunt qui praedicationem audientium captui non satagunt accommodare.

Nomine praedicationis non veniunt sermones arte perfecti atque elaborati, elegantiis et calamistris referti, memoriaeque commendati; quamquam enim hi sermones sint utiles et aliquando necessarii, plerumque tamen Parochus hujusmodi sermones habens muneri suo nullo pacto satisfaceret; quia juxta Trid. docere debet quae magis sunt necessaria et modo utiliore et maximae auditorum parti accommodatiore. At illi non sunt minus reprehendendi qui nulla usi praeparatione quidquid in buccam venit, effutiunt sine ordine, claritate, pietate ac zelo. Hi verbum Dei deturpant, et nauseam fastidiumque creant auditoribus. (*Ita omnes.*)

Nota. Parochus, qui pias lectiones auditoribus habet, non obit munus suum praedicandi, quia lectio non est praedicatio; nisi quis adeo sit labilis memoriae ut aliter facere non possit; tum vero identidem per alium debet populo sermones habere, vel Episcopum de impedimento commonefacere.

951. — IV. *Quoad administrationem sacramentorum.* Parochi tenentur per se ipsi sacramenta ministrare, non modo instante tempore praecepti, et gravis necessitatis, sed etiam, quod spectat ad sacramenta quae possunt iterari, toties quoties oves debite seu non intempestive petunt, nisi sint legitime impediti, vel possint per alium sine incommodo et offensione petentium ipsis consulere. Vide complura alia hac super obligatione in *tract. de sacram. in genere*, n. 131 et seq.

V. *Quoad correctionem.* Tenetur Parochus, sub gravi, subditos in peccato mortali vel in proximo peccati mortalis periculo versantes corrigere, etiamsi vitae discrimen adeundum ipsi esset; si tamen possit, hoc est, si spes emendationis affulgere aliqua videatur. Debet etiam, in quantum potest, cum debita prudentia scandala de medio tollere, vel praecavere per se aut per alios, directe vel indirecte, mandato, consilio, cohortatione, precibus, etc. (*Ita communiter*, et *probabilius* quidem ex *justitia*, non vero ex *caritate* tantum. *S. Ligor. H. A.* tr. 7. n. 30 et seq.)

Atque hinc est quod Parochi bono spirituali subditorum prospicere maxime et consulere debeant juxta illud Apost. *Rom.* XII. 8.: *Qui praeest in sollicitudine.* — Debent igitur parochianorum mores investigare, delinquentes corrigere, sustinere vacillantes, et satagere ut omnes suas obligationes obeant, semper memoria tenentes se pro eorum animabus strictam esse aliquando rationem reddituros.

APPENDIX I.

DE PRIVILEGIIS CLERICORUM.

I. De privilegiis clericorum in communi.

952. — Clerici variis utuntur privilegiis ex jure can. et ex jure civ. Rom., immo, juxta plures, ex jure divino, scilicet privilegio immunitatis, ne a curia laicali puniantur, et exemptionis a foro laicali, quod spectat ad bona propria tum ecclesiastica, tum patrimonialia: verum haec privilegia et alia pleraque in Gallia et in compluribus aliis locis non vigent amplius.

Unum privilegium restat apud nos tantummodo, nempe privilegium illud, quod vocatur *canonis*, ratione cujus excommunicationem subeunt qui manus in clericos injuste inferunt. Ex *Conc. Later.* II., in quo dicitur: *Si quis, suadente diabolo, in clericum vel monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat.*

Hoc privilegio fruuntur: 1° Religiosi omnes cum tironibus; — 2° clerici omnes vel simplici tonsura donati; — 3° immo et moniales omnes et omnes religiosae sub regula in communitate degentes, nec non tertiarii utriusque sexus franciscanae et dominicanae familiae habitum gestantes et in communitate viventes. (Vide *S. Lig.* l. 1. tr. 2. App. 2. cap. 2. per totum.)

II. De privilegiis Episcoporum.

Privilegia Episcoporum respiciunt: 1° censuras et irregularitates; 2° impedimenta matrimonii; 3° vota et juramenta; 4° aliosque casus speciales, quod videre est apud *S. Lig.* l. 1. in fine append. *de privilegiis*, et in *Hom. Apost.* tract. 20. c. 3.

953. — I. *Circa censuras et irregularitates.*

1° Absolvere subditos possunt a quibuscumque casibus papalibus occultis; demptis casibus Bullae coenae, quae in Gallia non viget. 2° Possunt dispensare super omnibus irregularitatibus et absolvere ab omnibus suspensionibus ob delictum occultum, dempta irregularitate ex homicidio voluntario. 3° In irregularitatibus etiam dubiis ex defectu. *(Probabiliter.)* 4° In irregularitatibus non occultis ex defectu natalium ad ordines minores et beneficia simplicia. (*Trident.* sess. 24. c. 6. *Liceat.* Vide *S. Lig.* l. 1. append. *de priv.* n. 49 et seq.)

954. — II. *Circa impedimenta matrimonii* Episcopi dispensare possunt:

1° In impedimentis impedientibus, exceptis voto castitatis perpetuae, sponsalibus, et impedimento disparitatis cultus inter catholicos et haereticos. 2° In omnibus impedimentis supervenientibus ad debitum petendum. — Adde perpetuum votum castitatis elicitum ante contractum matrimonium. 3° In impedimentis dirimentibus dubiis. (*S. Lig.* append. n. 55.) 4° In dirimentibus certis, tum ante, tum post matrimonium contractum, cum non nisi difficulter potest ad Papam recurri, vel cum instat scandali periculum, infamiae, incontinentiae, etc. (*Ita communissime.* — *S. Lig.* ibid. n. 56 et seq.)

III. *Circa vota et juramenta* Episcopi dispensare possunt:

1° In omnibus votis simplicibus, exceptis quinque Papae reservatis, nempe castitatitis perpetuae, Religionis, peregrinationum ad Hierusalem, ad limina Apostolorum, et ad S. Jacobum in Compostellam. (T. 1. n. 330.) 2° In omnibus juramentis, si juramenta excipias a tertio acceptata, quae metu aut fraude non fuerunt extorta. (*S. Lig. passim.*)

955. — IV. *Circa casus alios particulares* Episcopi dispensare possunt:

1° In rebus omnibus levioris momenti, tum ex consuetudine, tum quia recursus ad Papam esset nimis incommodus. 2° In omnibus quae communiter eveniunt, v. gr., in officio divino, jejunio, abstinentia, etc. 3° In omnibus statutis, ubi est clausula, *donec dispensetur:* utrum vero possit dispensare in omnibus statutis canonicis non expresse reservatis negativam sententiam omnino tenendam novissime censuit *S. Lig.* lib. 1. n. 191., et *R. R.* 3. 4° Ad faciendum Sacrum a meridie. 5° Possunt sibi eligere Confessarium extra dioecesim, quem possunt secum educere in diversa loca; at, si non est sibi subditus, debet ab ordinario suo esse approbatus. — (Idem possunt cardinales, sed Romae tantum, etsi quem elegerint extra Romam secum possint educere.) — (*S. Lig.* de append. l. 1. n. 75.) 6° Possunt ab interstitiis dispensare ad ordinationem. (*S. Lig.* l. 6. n. 793.) 7° Possunt absolvere a nonnullis casibus papalibus, quinque numero, qui clementini vocantur a *Clemente VIII.*, auctore reservationis, nempe: 1° A levi percussione clerici; — 2° ab abortu foetus animati; — 3° a communicatione in eodem crimine *criminoso* cum excommunicatis ab Episcopo. — Crimen vero criminosum illud est quod sub censurae comminatione vetitum est —; 4° a culpa convalescentis censurati, et in morte indirecte absoluti, qui non se superiori sistit; — 5° a culpa Fratrum minorum qui tertiarios ad officia divina admittunt. (Vide *S. Lig.* l. 7. n. 213.)

APPENDIX II.

DE BENEFICIIS CLERICORUM.

Materia de beneficiis, etsi fuerit a plerisque theologis fuse tractata, tamen innumeris implicitisque difficultatibus referta est, quae omnino in Gallia evanuerunt ex

quo tempore, mediante Concordato inter *Pium VII.* et Gallicum Gubernium, de medio fuere sublata beneficia, et cum pensione quotannis a Gubernio persolvenda commutata.

Breviter nobis dicendum est de Beneficiis in genere tantum spectatis, scilicet 1° de beneficiorum natura; 2° de acquisitione; 3° de amissione.

I. *De natura beneficiorum.*

956. — Beneficium est jus perpetuum fructus percipiendi ex bonis Ecclesiae propter officium aliquod spirituale, Ecclesiae auctoritate constitutum.

Beneficium aliud est simplex, aliud duplex.

1° Beneficium simplex est illud, quod nullam obligationem habet adnexam, nisi obeundi officia divina, ut canonicatus, capellaniae, etc. 2° Beneficium duplex illud est quod adnexam habet jurisdictionem, administrationem et curam animarum, ut Episcopatus, munus parochiale, etc. Duplex dicitur, propterea quod duplici oneri subjaceat, cum praeter recitationem precum omnibus communem, aliquam administrationem habeat atque eminentiam. (*S. Lig.* n. 83. 84.)

Nota. Pensio, quae Episcopis a Gubernio in Gallia solvitur, et canonicis, et parochis, cum fuerit in beneficiorum locum suffecta, eorum locum obtinet, ac propterea ut bonum ecclesiasticum spectanda est, ut patet ex variis S. Poenitentiariae responsis. (Tom. 2. n. 555.)

II. *De acquisitione beneficiorum.*

957. — Triplex est acquirendi beneficii via: 1° per *electionem*, qua clericus a toto capitulo eligitur et a superiore confirmatur; 2° per *praesentationem*, qua quis a Patrono offertur superiori, a quo instituitur, si idoneus reperiatur; 3° per *collationem*, cum libere beneficium solo jure Praelati datur, nec juri Patronatus subest. (*S. Lig.* n. 85.)

In qualibet dioecesi Episcopus est proprius beneficiorum collator, nisi ex legitima praescriptione tale jus alteri competat. Papa vero est supremus et universalis collator omnium beneficiorum non patronatorum. (*S. Lig.* n. 86.)

Jus Patronatus duplex est: 1° *ecclesiasticum*, si ex aliquo Ecclesiae titulo ortum sit; 2° *laicum*, si ab aliquo laico per fundationem Ecclesiae fuerit acquisitum. Patronum constituunt *os*, *aedificatio*, *fundus*: scilicet patrocinium, aedificatio ecclesiae, et donatio fundi. (*S. Ligor.* n. 87.)

Quaesita:

958. — *Quaer.* 1° Quaenam qualitates requirantur ad beneficium possidendum?

R. Requiritur 1° ut persona idonea sit et habilis, id est, ut sit clericus non illegitimus, bene moratus; 2° ut satis scientiae peritiaeque habeat, ut munus beneficio adnexum recte obeat. (*S. Ligor.* n. 112.)

Quaer. 2° An sit obligatio digniores ad beneficium eligendi?

R. 1° *Affirm.* et quidem sub *gravi per se* quoad beneficia curata, seu duplicia, quia id Ecclesiae bonum postulat. At, ut peccatum grave sit, requiritur, ut eligens existimet electum esse evidenter minus dignum, omnibus rei adjunctis recte spectatis. Major autem dignitas non est absolute accipienda, sed relative ad utilitatem Ecclesiae et fidelium. (*S. Ligor.* n. 91.)

R. 2° *Affirm.* etiam *probabilius* et *communius* quoad beneficia simplicia; quia id etiam emolumentum Ecclesiae et justitia distributiva postulat; nisi raro minus dignus eligatur, et de beneficiis agatur minoris momenti. (*S. Lig.* n. 93 et seq.)

959. — *Quaer.* 3° An liceat alicui plura possidere beneficia?

R. Neg. generatim, nisi fuerint simplicia, et ad residentiam non obligent. Quinimmo non possunt simul plura beneficia haberi, etiam ex dispensatione Pontificis, si non adsit cohonestans causa: quia id contra jus naturale est, cum unum sufficiat ad honestam sustentationem, et varia munera ab uno eodem recte nequeant obiri. (*S. Lig.* n. 117 et seq.)

Quaer. 4° Quaenam causae pluralitatem beneficiorum cohonestent?

R. Sunt hae communi doctorum judicio: 1° Necessitas Ecclesiae, scilicet si desint alii ministri idonei; 2° utilitas Ecclesiae, nempe si unus solus, licet absens, censeatur magis esse profuturus ejus auctoritate, doctrina, prudentiaque, quam per se alius; 3° praerogativa meritorum, scilicet, si quis doctrina, consilio, scri-

ptione inter omnes praestaret, etc. (*S. Lig.* n. 118.)

III. De amissione beneficiorum.

960. — Beneficia possunt quatuor modis amitti: 1° per mortem beneficiati, quia personae tantum conceduntur; 2° per dispositionem juris ipso facto, propter enormia quaedam crimina; 3° per sententiam judicis propter crimina non tam enormia; 4° per dimissionem spontaneam seu resignationem.

Resignatio vero duplex est: 1° *tacita*, v. gr., si quis Religionem ingrediatur; 2° *expressa*, si fiat coram superiore acceptante. Haec vero est vel simplex, vel conditionata seu in favorem alterius, id est, prout fit simpliciter sine conditione, vel conditione aliqua apposita, nempe ut certae personae designatae conferatur, etc. (*S. Lig.* n. 133-134.)

961. — *Quaer.* Quaenam sint conditiones ut valeat resignatio vel permutatio beneficii?

R. Requiruntur subjectae conditiones: 1° ut libere fiat; 2° ut fiat coram Episcopo vel Papa; 3° ut acceptetur a praelato, in cujus manibus fit et ab illo, cui confertur; 4° ut adsit consensus patroni vel electorum, prout beneficium est patronatum vel electivum. (Vide *S. Ligor.* n. 135.)

Nota. Ad beneficium refertur pensio ecclesiastica, quae est jus percipiendi fructus ex alieno beneficio. Pensio vero triplex est: 1° *laica* quae datur laicis ob obsequium temporale in Ecclesiam; 2° *ecclesiastica*, quae datur Clericis propter ministerium spirituale; 3° *mixta*, quae datur Clerico tantum propter honestam sustentationem.

Requiritur autem ad pensionis validitatem: 1° ut sit dispensatio Papae; 2° ut detur justa de causa; 3° ut ordinarie non excedat tertiam beneficii partem. (Vide *S. Lig.* n. 137 et seq.)

PARS III.

DE STATU RELIGIOSO.

962. — Praeter viam mandatorum, per quam omnes homines ad Deum consequendum tendere debent, datur via consiliorum seu perfectionis specialis, quae est mere consilii, et paucis tantum proponitur a Deo ipso selectis, qui, mundo valedicentes, vitam communem in monasteriis ducunt.

Duplicem hanc viam Christus ipse nos docet in variis sancti Evangelii locis, v. gr., (*Matth.* XIX, 21.) dicit Christus adolescenti de via salutis inquirenti: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata... si vis perfectus esse, vade, vende quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo; et veni, sequere me.*

Adest etiam tertia quaedam via, medium tenens iter inter utramque praecedentem, nempe via castitatis, seu coelibatus in saeculo ipso servandi.

Hinc classis triplex hominum ratione mediorum ad Deum consequendum propositorum statuitur, seu triplex vitae status datur, scilicet: 1° Status matrimonii; 2° coelibatus; 3° vitae religiosae. Hinc etiam triplex gradus perfectionis: coelibatus enim, ut declaravit *S. Paulus* et definivit *Conc. Trident.*, perfectior est matrimoniali statu; vita autem religiosa est omnium, ut patet, perfectissima. Status sacerdotalis, licet dignitate omnium praestantissimus sit, ratione tamen perfectionis, vitae religiosae longe cedit. Quemadmodum autem *mirabilis est Deus in sanctis suis*, ita etiam in variis modis, quibus eos ad sanctitatem promovet.

Agendum: 1° De natura status Religiosi; 2° de vocatione Religiosa; 3° de obligationibus Religiosorum vi votorum; 4° de privilegiis Regularium.

CAPUT I.

DE NATURA STATUS RELIGIOSI.

963. — Status religiosus est: stabile vitae institutum ab Ecclesia approbatum pro fidelibus, qui certa sub regula, in communi vivendi modo, tendere volunt ad perfectionem per tria vota perpetua paupertatis, castitatis et obedientiae.

Dixi: 1° *Stabile vitae institutum*, quia Religiosus per tria vota religionis se in perpetuum Deo devovet.

Dixi: 2° *Ab Ecclesia approbatum;* status enim religiosus, cum sit sacra quaedam communitas, a potestate spirituali institui debet. Olim quidem haec approbatio a propriis Episcopis pro dioecesi sua concedebatur; sed statutum est postea in *Conc. Later.* sub *Innoc. III.*, ne nova Religio inducatur, nisi a summo

Pontifice approbata fuerit. (*S. Lig.* l. 4. n. 5.)

Dixi: 3° *Qui .... tendere volunt ad perfectionem.* Religiosus enim *vi suae professionis* tenetur *sub gravi* ad progrediendum, saltem aliquo modo, in via perfectionis; quia vi suae professionis tenetur velle servare suum statum, qui est status perfectionis. — Non tenetur autem Religiosus vi suae professionis esse perfectus, sed solum perfectioni studere. *(Ita omnes.)*

Resolves:

964. — 1° Ad essentiam Religionis non requiruntur vota *solemnia*, sed sufficiunt vota *simplicia*. Omnes enim conditiones ad essentiam hanc habentur cum votis simplicibus, siquidem per ea homo potest se perpetuo mancipare Deo in ordine ab Ecclesia approbato. Constat insuper ex Bulla *Greg. XII.*, *ascendente domino*, in qua declaravit Pontifex esse veros Religiosos in Soc. Jesu etiam illos, qui sola vota simplicia emittunt. (1) 2° Sunt Religiosi, qui in Religione approbata, secundum certam regulam, tria vota essentialia emittunt. Contra autem ii Religiosi non sunt, qui licet tria ista vota emittant, et in communi vitam ducant, regulam tamen a sede apostolica approbatam non profitentur. 3° Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuae paupertatis et castitatis, obedientiam Confessario aut Episcopo vovent. — Ratio est, quia tali voto non subjiciuntur jurisdictioni spirituali, quae a Deo, mediante ejus vicario, provenire debet.

Quaesita:

965. — *Quaer.* 1° Quaenam requirantur ad valorem professionis?

R. Requiruntur sequentes conditiones: 1° Aptitudo voventis; scilicet, ut decimum sextum annum aetatis suae integre expleverit; ut annum integrum Novitiatus cum religioso habitu transegerit; ut nullum habeat impedimentum, quod ex statutis a S. Pontifice confirmatis substantiale esse censetur. — 2° Consensus et acceptatio expressa vel tacita Praelati ordinis, vel capituli ubi requiritur. — Error autem circa substantiam, tam ex parte profitentis quam admittentis professionem irritam facit. — 3° Libertas voventis, id est, ut professio sponte fiat, secluso gravi metu, vel etiam metu reverentiali conjuncto cum precibus importunis saepius repetitis, blanditiis, imperio, aut gravi offensione vel indignatione diu continuata consanguineorum. (*S. Lig.* n. 7., et *de Matr.* n. 1051.)

966. — *Quaer.* 2° Ad quid teneatur Episcopus quoad puellas Religionem ingressuras?

R. Tenetur *sub gravi* ex statuto concilii Trid. explorare *per se*, vel, ipso impedito, per vicarium aut deputatum, voluntatem illarum puellarum, tum ante susceptionem habitus, tum ante professionem. Non tamen gravis reputaretur omissio unius e duobus examinibus. — Non autem invalida foret professio, si examen utrumque omitteretur, modo puellae in professione emittenda liberae fuerint. Requiritur hujusmodi examen, etiamsi monasterium, in quod puella vult ingredi, exemptum esset a jurisdictione Episcopali, quia tunc Episcopus est a Sancta Sede ad id delegatus. (*S. Lig.* n. 4.)

967. — *Quaer.* 3° An integritas anni Novitiatus requiratur ad validitatem?

R. Affirm., ita, ut anno bissextili sit expectandus lapsus diei qui addendus est. Sic expresse declaravit sacra Congr. Conc. Trid. Tempus autem Novitiatus incipit a momento susceptionis habitus.

Quaer. 4° An interruptio Novitiatus validitati Professionis officiat?

R. Affirm. Constat ex decreto S. Congr. Conc. quae statuit novitium, qui e mona-

(1) Nulla monialium vota in Gallia habentur ut solemnia. Sic voluit Ecclesia, sane ob occurrentes nostrorum temporum perturbationes. Constat ex responsione S. Poenitentiariae ad *DD. Bouvier* Episcopum Coenomanensem die 2 jan. 1836.

Contendunt etiam plures ne Religiosos quidem in Gallia vota solemnia emittere, et id probant tum ex decreto modo citato, relate ad moniales, tum ex lege civili hodierna, ex qua omnes cives sunt habiles ad possidendum. Sed in labili fundamento innituntur. Etenim, 1° ex praedicto decreto S. Poenitentiariae nihil prorsus concludi potest relate ad Religiosos, cum eorum conditio in politicis perturbationibus omnino diversa sit, ac conditio monialium. — Aliunde, ratio haec mere negativa est. — 2° Neque firmior est ratio, quae ex lege civili deducitur; numquid enim efficacia voti solemnis a potestate civili irritari potest?... Non obstante hujusmodi lege, solemnia fuerunt declarata a *Gregor. XVI.* vota Religiosorum a Sancto Benedicto, conventus de Solesmes, ut constat ex testimonio *R. P. Gueranger*, hujus conventus abbatis. (*Ami de la Religion*, 7 sept. 1840.) Ergo lex civilis *per se* solemnitati votorum non obstat.

sterio abierat ut aliam religionem ingrederetur, et, duabus tantum horis in alio conventu transactis, facti poenitens redierat, novum probationis annum incipere teneri.

Quaer. 5° Quandonam annus probationis censeatur interrumpi?

R. Censetur interrumpi: 1° Quoties novitius egreditur e monasterio sine licentia, cum animo non revertendi, etiamsi statim revertatur, ut ex modo dictis constat; 2° quoties dimittitur absolute a superioribus, et deinde iterum admittitur.

968. — *Quaer.* 6° Quibus mediis teneatur Religiosus tendere ad perfectionem?

R. 1° Tenetur tendere *primario* per media essentialia status Religiosi, nempe per observationem trium votorum paupertatis, castitatis et obedientiae. Haec enim si plerumque saltem non observet, Religiosus tantum *nomine et habitu*, non autem *re* nuncupari potest.

R. 2° Tenetur etiam tendere *secundario* per media *accidentalia*, scilicet per proprias ordinis regulas, saltem ea auxilia non contemnendo. Tunc autem censetur Religiosus regulas praetermittere ex contemptu, quando eas transgreditur animo non subjacendi illis, vel Praelatis suis; vel si eas ut inanes habeat. (*S. Ligor.* n. 10. — *Layman*, — *Busemb.*, — *Sanchez*, — *Lessius*, etc.)

969. — *Quaer.* 7° Quandonam Religiosus graviter peccet contra praeceptum tendendi ad perfectionem?

R. In hoc graviter delinquit: 1° Si vota saepe saepius infringat in *re gravi*, ut patet; quia praetermittit media ad hanc obligationem servandam essentialia, et consequenter omnino necessaria. *(Ita omnes.)* 2° Si regulas ex contemptu generatim praetermittat, ut modo dictum est. Secus vero, si eas omittat ex concupiscentia ductus, vel quia putat eas non esse sibi necessarias ad salutem, vel si judicet eas non praecipi sub gravi. Ideo transgredi regulas in rebus parvae materiae, etiam ex consuetudine, praeciso contemptu, veniale non excedit. (*Ita expresse S. Lig.* n. 10. cum *S. Thom.*, *Salmant.* et *aliis communiter*.)

Non desunt tamen Theologi, qui contendunt peccare graviter contra obligationem tendendi ad perfectionem Religiosum, qui frequenter aut saltem plerumque regulas infringit, etiam secluso contemptu; quia sunt media efficacia, licet secundaria, ad Religiosum in via perfectionis dirigendum; sed prior sententia, quae communis est, verior apparet, modo omissio regularum in gravem et frequentem votorum violationem non inducat.

970. — *Quaer.* 8° An peccet graviter Religiosus, qui intendit servare tantum mandata obligantia sub gravi, et de caeteris nullatenus curare?

R. Duplex est sententia probabilis:

I^a S e n t e n t i a absolute *affirmat*, quia ipsum propositum non curandi de regulis, etiam non praecipientibus sub peccato, saltem gravi, est virtualis earumdem contemptus. (*Lacroix*, l. 4. n. 57. — *Elbel*, *Sylvius*, etc.)

II^a S e n t e n t i a *negat.* Ratio est, quia eo ipso quod Religiosus velit adimplere plura quae respectu sui obligant sub gravi, jam tendit ad perfectionem, cum velit adimplere plura, quae respectu aliorum non obligant, sed sunt meri consilii. (*Ita Sanchez*, *Salmant.*, etc., et hanc sententiam vocat communiorem et probabiliorem *S. Lig.* n. 10.)

Caeterum recte advertit *S. A.* (n. 11.) Religiosum ita dispositum difficillime excusari a peccato mortali ex aliis capitibus, v. gr., ratione periculi transgrediendi vota, vel grave damnum inferendi Religioni quoad disciplinam, etc.

971. — *Quaer.* 9° An vel quatenus obliget sub peccato regula distributive sumpta, seu attentis singulis regulis in particulari?

R. In plerisque ordinibus regula *generatim loquendo*, et *per se*, non obligat sub peccato, ne veniali quidem. Constat ex ipsis constitutionibus variorum ordinum et ex communi interpretatione Theologorum. — Excipiendi sunt soli ordines in quibus constitutiones oppositum expresse statuunt.

Dixi: 1° *Generatim loquendo;* quia ea omnia, quae cadunt sub votis aut praeceptis expressis superiorum, non carent culpa, et quidem gravi pro gravitate materiae, ut infra de singulis votis dicemus.

Dixi: 2° *per se;* quia Theologi conveniunt transgressionem regulae rarissime omni culpa vacare. Dicit *S. Lig.* n. 10.

talem transgressionem vix unquam a veniali excusandam esse; quia fere semper aderit aliqua culpa, ratione negligentiae, concupiscentiae, scandali, contemptus, pigritiae, aut alterius cujuslibet motus inordinati. (*Ita etiam Layman*, *Suarez*, *Busemb.*, *Sanchez*, etc.)

972. — *Quaer.* 10° An peccet graviter praelatus leves defectus subditorum corrigere negligens?

R. Affirm., si defectus plures sint, et tales ut disciplinam valeant relaxare. Ideo tenetur praelatus defectus subditorum in damnum totius communitatis vergentes non solum corrigere, sed etiam inquirere, ut corrigat, seclusa tamen nimia sollicitudine. Expedit autem aliquando, ut dissimulet, si defectus scandalum non afferant, vel si praevideat subditum ex correctione pejorem fieri, vel si tempus opportunius sit expectandum. — Sic enim ad majus bonum obtinendum, aut malum removendum suadet prudentia. (*S. Lig.* n. 13., et *alii communiter.*)

973. — *Quaer.* 11° An vel quaenam obligatio recitandi officium divinum oriatur ex professione religiosa?

R. 1° Nulla est obligatio vi professionis religiosae ipsius, cum varii sint ordines religiosi, quorum professi nullatenus ad horas obligantur, nisi sint in sacris.

R. 2° Datur obligatio *sub gravi* recitandi officium divinum statim a facta professione in omnibus ordinibus ad chorum destinatis, ita ut impediti a choro privatim horis canonicis satisfacere debeant, sicut clerici vel laici, sive viri, sive foeminae, exceptis tamen conversis. (*Ita communissime.* — *S. Lig.* l. 4. n. 141., contra *paucos.*)

Nota 1° Adstringuntur huic obligationi soli ordines religiosi proprie dicti; non vero congregationes quae ex solo Episcopi beneplacito sub regula vivunt. (1)

Nota 2° In communitatibus, quibus, praeter officium diei, recitandum est officium Beatae Virginis aut defunctorum aut 7 psalmi poenitentiales, obligatio illa non afficit privatim recitantes extra chorum. (*Ita S. Lig.* n. 143.)

CAPUT II.

DE VOCATIONE RELIGIOSA.

974. — Certum est dari vocationem divinam, seu actum divinae Providentiae, quo Deus aliquos prae aliis ad statum excellentiorem et perfectiorem vocat et simul dotes et gratias ad illum rite exequendum et servandum largitur, praesertim quoad statum ecclesiasticum et religiosum. Constat enim omnia in ordine naturali a Deo gubernari modo singulis entibus proprio; ergo a fortiori in ordine supernaturali. Aliunde ad statum perfectiorem amplectendum et prosequendum requiruntur dotes et gratiae speciales quae a solo Deo, supremo dispensatore, concedi possunt. Constat insuper ex variis S. Scripturae locis. Sic de sacerdotio in particulari dicit Apost. *Hebr.* V, 4.: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron...* Idem, a fortiori, dicendum est de vita religiosa, quae est status perfectior et multo difficilior. — Constat praeterea ex unanimi SS. Patrum et Theologorum omnium consensu.

Quaesita:

975. — *Quaer.* 1° An vel quomodo peccet qui, se ad Religionem vocatum sentiens, divinae vocationi non obsequitur?

R. 1° *Per se, rigorose loquendo*, nullatenus peccat; quia divina consilia *per se* non obligant ad culpam, cum in hoc praecise a praeceptis differant.

R. 2° Non potest tamen excusari ab aliqua culpa ratione periculi aeternae sa-

(1) Cum moniales in Gallia, attentis praesentibus rerum adjunctis, inter congregationes tantum adnumerandae sint, non videntur rigorose per se obligari ad divinum officium sub gravi recitandum. Licet enim pertineant ad ordinem olim (vel etiam nunc alibi) ab Ecclesia approbatum, jam non pertinent. Rigorosa autem obligatio horas recitandi non urget nisi Religiosas in ordine approbato Professas. Ergo, etc. Nec censeri debet Ecclesia velle tantam imponere obligationem iis mulieribus quas jam ut proprie religiosas non agnoscit. — Attamen, *practice loquendo*, generatim habendae sunt ut lege divini officii constrictae tum quia pro hac obligatione stat consuetudo generalis quae semper in praedictis monasteriis servata est, tum etiam quia ipsae piae mulieres Religionem ingrediendo se ad Breviarium adstrictas reputant. His positis, expedit earum superiores et directores quaestionem hac de re non moveant, nisi Episcopus aliquid statuerit. Sinant igitur has pias foeminas bona pace recitationi divini officii vacare. Attamen tanto super hoc stante dubio, facilius, data justa causa, poterunt ab obligatione dispensare, et scrupulos et anxietates circa peractam recitationem compescere. — P. X. Gautrelet, S. J., *Traité de l'état réligieux*, tom. 2. c. 3. art. 2. (Lyon, 1846.)

dzieć jutro Strzał-
ników w pień wy-
pieją mi przed
ku! Cóż to mi za
walają piać przed
edzą? dyabłów też
nka! nie śpisz? —

wiece gdzie, panie

książe.
pewnie na nich grzy-
ni.

ce, mości książe i to
za parawanik.
, że u Radziwiłła że
Jeszcze na szczyp-

rzekłem żywo.

— Ty bo oc
zamruczał i zamil
się w jedno miej

Nierychło p
czął, jakby do k

— Znam cię
zie w Nieświeżu,
biła godzina? Nie
baczenia prosić, t

Czyś przysze

Cóż to jest?
Czarny także, Lizde
łaj; co was tu przy
wybiła jeszcze. Obi
łej—i musi też tu pr
niłem. Pan Bóg ją
wał... kury piały prz
jeszcze, póki te sto
wotował...

lutis, cui se committit. Immo, non excusaretur a peccato gravi, qui putaret se magnum periculum salutis aeternae incurrere, si in mundi periculis remaneat, cum in grave salutis discrimen sese injiciat. Sic etiam dicendum est de illis, qui certi moraliter de vocatione divina ad Religionem nituntur sibi persuadere se salutem suam aeque facile consequi posse manendo in saeculo, vel ad illud redeundo; quia carent congruis gratiae auxiliis, quae Deus ipsis in Religione praeparavit. (*S. Lig.* n. 78., et *alii communiter.*)

976. — *Quaer.* 2° Quomodo peccet qui non vocatus statum perfectiorem Religionis vel clericatus nihilominus suscipit?

R. Peccat *graviter*, si defectum vocationis clare noverit, ob reverentiam sacris ordinibus et Religioni debitam, ob injuriam Deo illatam, sed praesertim ob periculum salutis, quod ipse incurrit suscipiendo obligationes, quibus moraliter satisfacere non poterit, utpote carens auxiliis specialibus, quae solis a Deo vocatis conceduntur.

977. — *Quaer.* 3° An peccent graviter parentes vel superiores, qui avertunt filios vel subditos a statu religioso?

R. 1° *Affirm.*, si eos avertant injuriose per minas, vim, fraudem aut preces importunissimas; quia illos impediunt a consecutione magni boni, ad quod jus habent.

R. 2° *Affirm.* etiam plerumque, etsi eos tantum avertant precibus et promissionibus; quia hoc esse non potest sine gravi illorum damno. (*Ita communiter* cum *S. Lig.* qui dicit hanc sententiam esse omnino tenendam, *contra* plures.) Non autem peccant parentes, qui se opponunt ad tempus piis desideriis filiorum juniorum, ad inconstantiam eorum praecavendam, vel ob aliam justam causam.

Quaer.. 4° An peccent filii Religionem ingredientes, invitis aut insciis parentibus?

R. Neg. per se loquendo, licet in praxi hoc ordinarie non sit suadendum. Ratio est, quia filii omnino liberi sunt circa status vitae electionem. Recole dicta de 4° *praec.* t. I. n. 377.

978. — *Quaer.* 5° Quaenam sint signa vocationis religiosae?

R. Generatim loquendo, seu in providentia ordinaria duo requiruntur et sufficiunt ad vocationem divinam probandam, scilicet debita aptitudo et inclinatio.

1° *Aptitudo* intelligitur idoneitas ad statum religiosum in genere, et in particulari ad talem observantiam tali ordini propriam. Aptitudo autem illa consistit praesertim in recto judicio, in indole bona, in animo jugo obedientiae submisso, in scientia relative sufficienti, et in carentia defectuum corporis et animi, qui tali generi vitae repugnant.

2° *Inclinatio naturalis* et *constans*, quae proinde non sit frequentibus mutationibus obnoxia, non obstante tamen aliqua praeterita tergiversatione ex daemonis tentationibus vel naturae repugnantia exorta. Non tamen requiritur ut inclinatio ex spontaneitate seu propensione magis quam ex persuasione seu intima convictione procedat. Inclinatio autem illa debet esse *recta*, seu debet procedere ex intentione pura, ex mero desiderio suam salutem facilius consequendi, majorem Dei gloriam, vel etiam animarum salutem procurandi.

Nota: Dixi *generatim loquendo* seu in providentia ordinaria; quia adsunt evidentiora vocationis signa, nempe: 1° Divina revelatio, ut vocatus est *S. Paulus*, *S. Aloysius Gonzaga*, *S. Stanislaus Kostka*, etc. 2° Inspiratio singularis, quae consistit interno motu, quo quis vehementer ad vitam perfectiorem subito impellitur, et quasi abstrahitur.

979. — *Quaer.* 6° Quid faciendum sit in dubio de vocatione?

R. Est diutius examinandum, ferventius orandum, atque donec majus lumen affulgeat expectandum. Si autem, non obstante hac diuturna probatione, dubium perduret, remanendum est in statu inferiori; nemo enim debet ascendere ad statum superiorem, nisi de vocatione divina moraliter certo constare ipsi videatur. Sed res prudenti Confessario et superioribus a Deo ad id constitutis dirimenda relinquenda est.

CAPUT III.

DE OBLIGATIONIBUS RELIGIOSORUM VOTORUM.

ARTICULUS I.

DE VOTO PAUPERTATIS.

980. — I. Religiosus, ut voto paupertatis satisfaciat, nihil omnino proprium

habere potest, id est, nequit rem quamlibet temporalem pretio aestimabilem possidere nec quoad *dominium*, nec quoad *usum* et *usumfructum*, sine speciali superioris licentia. — Constat ex *Conc. Trid.* sess. 25. c. 2. *de Reform.*

Hinc, Religiosus est omnino inhabilis ad quemlibet proprietatis actum exercendum circa rem ullam, sive monasterii, sive parentum, aut externorum; proindeque de nulla re disponere potest per acceptationem, donationem, venditionem, commodatum, mutuum, usum, mutationem, ameliorationem, etc., absque licentia sive generali sive speciali superioris.

II. Votum solemne paupertatis reddit Religiosum incapacem cujuslibet dominii *directi*, etiam ex licentia superioris, non autem votum simplex, ut constat ex votis scholasticorum *Societatis Jesu*, qui sunt veri Religiosi quamvis dominium directum bonorum suorum retineant. (*Recole dicta in Tract. de justitia*, n. 553.)

Nota. Praeter peccata contra votum paupertatis, dantur etiam non raro peccata contra *virtutem* paupertatis, licet illaesum votum remaneat; v. gr., si Religiosus nimium sentiat affectum ad res, quas ex licentia Praelati detinet, si commodis plus aequo indulgeat, si a superioribus superflua postulet, vel obtenta retineat, et similia.

Hinc manifestum fit discrimen inter *virtutem et votum* paupertatis. — Voti enim objectum est Religiosum bonis temporalibus exterius exspoliare. Virtus autem pro scopo habet omnem inordinatum cordis affectum ad res terrenas penitus praescindere. Votum igitur paupertatis est velut medium relate ad virtutem, quae est ipse finis consequendus. Hoc posito, nemo non videt virtutem paupertatis multo latius patere, quam votum; quoties enim quis votum infringit, simul et virtutem laedit; non autem vice versa.

Quaesita:

981. — *Quaer.* 1° An Religiosus servare et alio transferre possit propria manuscripta, absque licentia superioris?

R. Affirm. juxta communem sententiam; manuscripta enim habentur ut aliquid spirituale, cum sint partus ingenii. Praeterea pertinent ad scientiam, quae non cadit sub voto paupertatis; sed ratio potior est, quia talis habetur communis et recepta consuetudo inter regulares. (*S. Lig.* n. 14. — *Salm.*, et *alii communiter.* — *Idem etiam de Sanctorum reliquiis opinantur.*)

Quaer. 2° An peccet contra votum paupertatis Religiosus, si quid de rebus ad suum usum concessis in alium usum impendat?

R. Affirm. Ratio est, quia in his Religiosus habet tantum usum facti, idque precario, quamdiu superiori videbitur; estque actus proprietatis seu dominii de re aliqua ad proprium arbitrium disponere. Voluntas enim seu licentia superioris ad usum assignatum restringitur, nisi aliud manifestum sit. (*S. Lig.* n. 19., et *alii communiter.*)

982. — *Quaer.* 3° An possit Religiosus sine licentia donare quae parcius vivendo sibi subtrahit ex rebus ad usum sibi concessis?

R. Neg. generatim loquendo. Ratio patet ex responsis ad quaesitum praecedens. — Excipiunt, si certa quantitas ita Religioso assignetur, ut nec monasterium teneatur aliquid ei praestare, nec ipse rationem reddere. — Dicit *S. Lig.* n. 23. permitti communiter ab auctoribus, ut Religiosus possit elargiri cui voluerit suas *pietantias*, quae limitatae ei praebentur, ut ova, carnes, etc., nisi superior id expresse vetuerit. (*S. Anton.*-*Sylvius*, etc.)

Quaer. 4° An peccet contra votum paupertatis Religiosus, qui accipit ab extraneo pecuniam ad libitum in opera pia impendendam?

R. Affirm. Ratio patet ex dictis: etenim, sic agendo, Religiosus faceret actum proprietatis, nisi licentiam sui superioris haberet. — Secus autem, si opera pia in *specie infima* determinarentur *a donatore*; quia tunc Religiosus non esset nisi canalis, seu velut commissarius donatoris.

983. — *Quaer.* 5° An peccet contra votum paupertatis Religiosus, qui recusat ea quae sibi ab extraneis offeruntur?

R. 1° *Neg.*, si agatur de meris donationibus, eleemosynis aut muneribus, ad quae jus non habeat. Ratio est, quia non obligat votum paupertatis ad acquirendum quae nondum acquisivit. Attamen, si nullam haberet rationem recusandi, peccaret contra caritatem, impediendo bonum suae Religionis, non autem contra justitiam. (*S. Lig.* n. 20. — *Lugo*, *Sanchez*, etc.)

R. 2° Secus, si agatur de rebus jam acquisitis, v. gr., de legatis, de mercede Religiosi laboribus debita, vel de bonis jam acceptis, etc. Ratio est, quia horum jus monasterium immediate acquirit, juxta axioma: — *Quidquid monachus acquirit, non sibi, sed monasterio acquirit.* (*S. Lig.* ibid., et *alii.*)

984. — *Quaer.* 6° Quaenam materia censenda sit gravis in violatione voti paupertatis?

R. 1° In peccatis quae sunt simul contra Religionem et justitiam, generatim loquendo, ea habenda est ut gravis materia, quae peccatum mortale in furto constituit. (*S. Lig.* n. 24. — *Lugo*, *Sanchez*, et *alii communiter.*)

Plures tamen graves theologi dicunt eam tantum materiam gravem esse, quae requiritur in furtis filiorumfamilias ad peccatum mortale constituendum, nempe materiam circiter duplo majorem ac in furtis apud extraneos commissis. (*Ita Elbel*, n. 646.) Sed hoc non videtur admittendum. Ratio est, quia filii sunt in spe bonorum familiae domini, non autem Religiosi. — Insuper magis inviti sunt superiores pro furtis subditorum quam parentes pro furtis filiorum. Praeterea detrimenta majora sequuntur quoad animam in prioribus quam in posterioribus. (*S. Lig.* ibid.)

Nota. Monasteria mediocriter opulenta communiter dominis privatis sat opulentis aequiparantur. Hinc, in iis quinque franci (seu scutatum Romanum) generatim materiam gravem constituunt. Si autem sint opulenta, paulo major quantitas requiritur. Major etiam requirenda est si Religiosus res monasterii in usum proprium usurpet, vel aliis ejusdem communitatis donet, ac si in extraneos easdem erogaret; quia ea in domo remanent: major etiam in furtis minutis, quae, etiam interposito notabili intervallo, in gravem materiam non coalescunt; major iterum in esculentis, ut de famulis diximus, t. 2. n. 595.

985. — *R.* 2° In peccatis contra solam Religionem, seu votum commissis, crescit difficultas, et major est theologorum dissensus. Communius tamen eamdem generatim materiam ad peccatum mortale requirunt, ac in casu praecedenti ubi justitia violatur; quia actus proprietatis ejusdem gravitatis esse videtur. — Attamen *non improbabiliter* nonnulli graves doctores majorem requirunt quantitatem ad peccatum grave in eo casu constituendum. (Sic *Elbel*, n. 646. — *Salm.* c. 6. n. 12.)

Communiter autem conveniunt valorem multo majorem requirendum esse ad graviter peccandum, quando dona accipiuntur ab extraneis in alios eroganda; quia tunc multo minor est proprietatis actus. (*S. Lig.* n. 24., et *alii communiter.*) — Immo, plures nunc requirunt ad graviter peccandum 60 argenteos seu valorem 30 fr. circiter. (Sic *Diana*, *Leander*, etc., apud *S. Lig.* ibid.)

Generatim vero non peccat graviter Religiosus clam accipiens rem aliquam ex communitate, v. gr., librum ad usum proprium etiam diuturnum, sed non in perpetuum; si id ita non occultet ut a superioribus inveniri nequeat, quia tunc praelatus non censetur invitus quoad substantiam, sed tantum quoad modum. (*S. Lig.* ibid. — *Suarez*, *Salm.*, etc.)

Nota. *Quoad res mutuo acceptas vel habitas* sine Praelati licentia, generatim loquendo, non peccabit graviter contra votum paupertatis, res ad usum, vel etiam non ad usum suum extraneis mutuando, modo sit tutus de restitutione facienda, nec tali mutuo grave damnum inferat communitati, v. gr., carentia usus rei graviter hic et nunc necessariae. — Multo minus adhuc graviter peccabit si res ad usum mutuet aliis Religiosis ejusdem monasterii. Ratio est, quia, etsi aliquem actum proprietatis in his faciat, non tamen gravem juxta communem theologorum interpretationem facit. (*S. Lig.* n. 27. — *Layman*, *Sanchez*, etc.)

Resolves:

986. — 1° Religiosus peccat contra votum paupertatis, si quid sine superioris consensu domi seu foris, etiam ex iis quae ad victum aut vestitum pertinent, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel commodet. 2° Peccat etiam contra votum paupertatis qui ex rebus, in usum suum concessis, in alium usum expendit, aut culpabiliter amittit, vel destruit, ut patet. 3° Peccat contra votum qui apud externos comedit aut bibit, sine Praelati facultate; quia actum proprietatis ponit, aliquid sine licentia accipiendo. Generatim tamen non videtur per hoc mortaliter peccare. (*Lacroix* n. 105. — *Suarez*, *Sanchez*, etc.) 4° Si Religiosus acceptet ab extraneis rem superiori tradendam, facillime licentiam praesumptam supponere potest. Si autem eam supponere nequeat, peccat contra paupertatem; attamen generatim peccatum illud veniale non excedet. (*Lacroix* n. 118., etc.) 5° Peccat contra votum paupertatis Religiosus, qui servat rem cum licentia ad usum acceptam ultra limites temporis a superiore praefixi; qui eam ad alium usum adhibet cum ejusdem detrimento; qui rem servat *animo domini*, nempe cum intentione eam subducendi liberae dispositioni superioris, v. gr., si eam occultet, ne videatur; nec ille excusari potest ex eo quod licentiam prius

obtinuerit. 6° Peccat contra votum paupertatis qui sine facultate superioris aliquid emit, etiam pro communitate; quia agit ut proprietarius. Aliquando tamen licentiam praesumere potest, nempe quando novit id superiori pergratum fore, nec recursus facilis ad eum patet. Hujusmodi autem licentia facilius in rebus minoris quam majoris momenti praesumi potest. 7° Non est contra paupertatis votum acceptare aliquid sub conditione licentiae obtinendae, aut etiam donare, dummodo res recuperari possit, si negetur licentia; quia actus reipsa suspenditur. (*Lacroix*, n. 108. — *Lugo*, etc.)

987. — 8° Sufficit licentia *praesumpta* ad licite acceptandum vel expendendum quando superior adiri nequit, et urget occasio. Sed res dono acceptata ex praesumpta licentia debet postea superiori manifestari, quando conveniri potest, nisi consumpta fuerit. (*Suarez*, — *Lacroix*, n. 109-111.) 9° *A fortiori*, sufficit licentia *tacita* ad dandum vel acceptandum; immo valet etiamsi superior adiri possit, quia licentia tacita censetur de facto existere; v. gr., quia virtute in alia continetur, vel quia ex circumstantiis prudenter colligitur adesse, dum licentia praesumpta non supponitur de facto existere, sed tantum extitura si peteretur. (*Lacroix*, n. 109. — *Suarez*, etc.) 10° Si superior antecedens dederit tibi licentiam, valet, etiamsi ipse ab officio discesserit. (*Lugo*. — *Lacroix*, n. 115.) 11° Si habeas licentiam dandi aliquid *Paulo*, et des *Petro*, non peccas, nisi superior dederit licentiam pro *Paulo* ob peculiarem rationem, negaturus si pro *Petro* hanc petivisses. (*Lacroix*, n. 119. — *Pellizarius*, etc.) 12° Si *Titius* religiosus licentiam habet dandi aliquid quibuslibet, *Cajus* ejusdem communitatis habet eo ipso facultatem acceptandi, quia dare et accipere sunt correlativa, et proinde licentia ad unum censetur etiam esse ad alterum. (*Sanchez*, *Pelliz.*, etc. Vide *S. Lig.* n. 14 et seq.)

Nota. Haec de paupertate religiosa in genere. Sed attendendum ad constitutiones particulares variorum ordinum, vel ad consuetudinem a superioribus toleratam; nam, in pluribus monasteriis, Religiosis permittitur petere, accipere aut sibi comparare plura necessaria ad victum, vestitum, libros, aut alia id genus.

ARTICULUS II.

DE VOTO CASTITATIS.

988. — Religiosus vi voti castitatis tenetur vinculo Religionis abstinere ab omni voluntaria delectatione venerea, sive *interna*, sive *externa*, ita ut, si castitatem laedat, duo patret peccata, luxuriae scilicet et sacrilegii. (*S. Lig.* n. 37.)

Juxta plures votum castitatis solis peccatis externis luxuriae violatur, quia, ajunt, Religiosus Deo dicat tantum, 1° bona externa quibus se spoliat per votum paupertatis; 2° corpus cujus voluptatibus renuntiat per votum castitatis; 3° animam, seu mentem et voluntatem, quam tradit superiori moderandam per votum obedientiae. Sed doctrina communissima et vera est votum castitatis violari et quidem graviter solis peccatis mere internis; quia vovens promittit simpliciter Deo abstinere ab omni delectatione, absque ulla distinctione.

Ad majorem autem castitatis custodiam introducta est clausura, vi cujus moniales egredi non possunt e monasterio, nisi de licentia Episcopi, quae etiam in solis extraordinariis casibus dari potest; Religiosi vero domo abesse nequeunt absque Praelati licentia. Sic ex const. Clem. VIII. *nullus*, etc. *(Plura de clausura et de poenis in ejus violatores inflictis in tract. de censuris.)* (1)

989. — *Quaeres* autem, quale sit peccatum egredi sine licentia?

R. 1° Pro monialibus *claustratis* erit semper grave, cum Ecclesia id prohibeat sub poena gravissima, nempe excommunicationis. 2° Pro Religiosis erit grave, si saepius vel cum scandalo fiat, aut de nocte furtive; veniale autem tantum si quis semel aut iterum aut interdum de die egrediatur.

(1) Cum moniales in Gallia, hisce temporibus, ut *proprie* Religiosae non habeantur, *strictae* clausurae non subjacent. Clausura igitur solum ex regula, quae eadem remanet, nec non ex auctoritate Episcoporum, qui eam praecipiunt, a praedictis monialibus servanda est. Constat ex responsione S. Poenitentiariae ad *D. Gely*, Nannetensem canonicum, die 23 jan. 1821.

Hinc etiam deducendum est, poenas spirituales latas in moniales e monasterio egredientes, vel in extraneos earum monasterium ingredientes, in praesentibus rerum adjunctis locum non habere. (P. X. *Gautrelet*, *Traité de l'état réligieux*, t. I. 2° part. ch. II.)

ARTICULUS III.

DE VOTO OBEDIENTIAE.

Principia:

990. — I. Religiosus ex voto obedientiae tenetur ad omnia, quae superior praecipit secundum regulas et constitutiones ordinis, sive directe et expresse, sive indirecte et implicite. (*S. Lig.* n. 38.) Attamen, ut sit peccatum contra votum, requiritur ut superior vere *praecipiat* et non tantum suadeat, quod ex ejus verbis, modo loquendi, aut ex variis rerum adjunctis patebit.

II. Superior jus habet praecipiendi non solum ea quae explicite habentur in regula vel constitutionibus, ut sunt abstinentia, silentium, etc., sed etiam ea omnia quae *implicite* in eis continentur, ut poenas in transgressores, statuta ad eorum observationem legitime condita, et quidquid pertinet ad officia communitatis rite obeunda, aut ad ejus administrationem et destinationem. Ratio est, quia Religiosus, se obligando ad constitutiones speciales ordinis servandas, se obligat ad ea omnia quae ad hunc finem consequendum sapienter statuta sunt vel praecipiuntur.

III. Religiosus non tenetur obedire, vi voti sui, superiori rem impossibilem aut evidenter illicitam aut graviter sibi damnosam praecipienti. (*S. Lig.* n. 47., etc.)

Hinc, non tenetur subditus obedire praelato jubenti ut incedat super aquas, etc.: si autem referantur exempla ex quibus constat talem obedientiam a Deo approbatam et miraculis confirmatam fuisse, dicendum est divinum placitum superno lumine, tum praecipienti, tum obedienti fuisse manifestatum.

Nota. A Religioso praecavenda sunt peccata non in solum obedientiae votum, sed in ipsam virtutem, quae quidem frequentius laedi solet. Virtus enim obedientiae non respicit solum, ut votum, externam rei praeceptae executionem, sed etiam usque ad internam animae submissionem pertingit eamque perficit.

Interdum autem accidit (utinam rarius!), ut subditus Praelati mandato actione quidem externa integre obsequatur, sed reluctante moesta et aegra voluntate. - Tunc vero, licet voto satisfaciat, a virtute tamen longe recedit.

Quaesita:

991. — *Quaer.* 1º An teneatur Religiosus obedire in dubio utrum res praecepta sit licita nec ne?

R. Affirm., quia in eo casu praesumptio superiori favet. Insuper opposita sententia rectum perturbaret ordinem in Religiosis familiis, ut manifestum est. (*S. Lig.* n. 47., et *alii communiter.*)

Quaer. 2º Quandonam Religiosus peccet graviter contra votum obedientiae?

R. Peccat graviter in sequentibus casibus, qui raro occurrunt; scilicet: 1º quando recusat obedire superiori praecipienti *in virtute sanctae obedientiae*, vel in nomine Jesu Christi, aut per alias similes formulas, quae rarissime a superioribus sunt adhibendae (*S. Lig.* n. 38.); 2º quando superiori praecipienti respondet: *nolo obedire*, *nolo facere*, *non faciam*, aut aliud simile quod contemptum formalem auctoritatis praecipientis redoleat; 3º quando ex inobedientia sequitur grave scandalum aliorum sive subditorum, sive saecularium, aut grave incommodum pro communitate, aut pro aliis, v. gr., pro salute animarum, etc...

In caeteris casibus inobedientia peccatum veniale non excedit; cum autem praedicti casus peccati mortalis raro accidant, communiter peccata Religiosorum contra obedientiam ut venialia tantum reputanda sunt. — Multo rarius adhuc peccata in solam virtutem commissa mortalia evadent.

Nota. Obediendum est non tantum superioribus ipsis majoribus, sed omnibus etiam inferioribus, seu ministris, vel praepositis ex ipsorum parte praecipientibus, cum tunc eadem sit etiam auctoritas quae mandatum injungat.

CAPUT IV.

DE PRIVILEGIIS REGULARIUM.

992. — Privilegia, quibus gaudent Religiosi, praecipue versantur circa exemptionem a jurisdictione Episcopali, — Sacramentum poenitentiae, — casus reservatos et censuras, — irregularitates, — quaedam vota et vincula, — Missam et Communionem, — aliosque casus particulares. (Vide *S. Lig.* lib. I, in fine, append. II., *de privilegiis*, et in *Hom. Apost.* tract. 20. c. 4.)

I. Circa exemptionem a jurisdictione episcopali.

1º Regulares in genere gaudent privilegio exemptionis a jurisdictione Episcoporum; quia praelati regulares habent

jurisdictionem quasi episcopalem in monasteriis et ecclesiis suis. 2° Eximuntur a visitatione Episcopi, tam quoad personas, quam monasteria et ecclesias suas. Excipe 1° monasteria monialium regularibus non subjectarum, et etiam valde probabilius subjectarum, quia Episcopi sunt deputati apostolici ad clausurae custodiam; 2° ecclesias saecularium quarum Parochus esset Religiosus. 3° Privilegio exemptionis gaudent non tantum professi et conversi, sed etiam novitii et tertiarii. Item famuli regularium qui actu famulantur et resident intra claustra monasteriorum, quoad censuras et communionem paschalem. (*Trid.* sess. 24. c. 11., vide *S. Lig.* lib. 1., in fine, append. *de Privilegiis*, n. 75.)

II. Circa sacramentum poenitentiae.

1° Regulares Sacerdotes de Superioris sui licentia absolvere possunt Religiosos ejusdem ordinis absque ulla Episcopi loci approbatione. Sic ex privilegiis jure ipsis concessis. (*S. Lig.* n. 110.) 2° Regulares in conventu degentes confiteri debent Sacerdotibus ordinis a Superiore designatis, nec possunt ab aliis quibuslibet valide absolvi. Sic ex privilegio ordini concesso. 3° Regulares in itinere, si socium ejusdem ordinis idoneum habeant, illi confiteri debent, nec valide ab alio absolvi valent. Si vero desit socius idoneus, confiteri possunt cuilibet Sacerdoti, sive Regulari, sive Saeculari. — An vero possunt Regulares, deficiente socio idoneo, confiteri etiam cuilibet Sacerdoti non approbato, modo idoneus sit? Affirmat *S. Lig.* append. *de Privileg.* n. 111., cum *aliis communissime*, ut ait, tum quia talis est consuetudo Religionum, qua data, consensus ordinariorum absque dubio praesumi debet; tum etiam quia hoc colligitur ex concessione generali et absoluta *Innoc. VIII.*; vi cujus Religiosi peregrinantes, deficiente sui ordinis Confessario, „*quemcumque alium presbyterum idoneum, Religiosum vel Saecularem, eligere valent.*" — Attamen decisio opposita S. Congr. Conc., data die nov. 1769, reperitur apud *Giraldi*, expositio juris Pontificii (Romae 1819). 4° Tempore Jubilaei possunt Regulares, ac etiam moniales, confiteri cuilibet Sacerdoti approbato sine superioris licentia. (*S. Lig.* ibid.)

III. Circa casus reservatos.

993. — 1° *Quoad subditos:* Possunt illos absolvere 1° ab omnibus casibus et censuris non reservatis Papae, licet reservatis Episcopo, ut est percussio levis clerici; 2° ab omnibus papalibus occultis eodem modo quo Episcopi suos dioecesanos absolvere possunt; 3° ab excommunicatione ob percussionem etiam gravem et publicam clericis inflictam.

2° *Quoad saeculares:* 1° Possunt illos absolvere (supposita Episcopi approbatione ad audiendas confessiones) a casibus papalibus occultis, excepta Bulla coenae; 2° probabilius absolvere possunt a casibus reservatis in jure aut ex consuetudine Episcopis, et quos Episcopi ipsi sibi non reservaverunt, si percussionem clerici excipias. (*S. Lig.* ibid.)

IV. Circa irregularitates et impedimenta.

1° *Cum suis* dispensare possunt: 1° in omnibus irregularitatibus occultis ex delicto, ut Episcopi cum dioecesanis; 2° in irregularitatibus quoad defectum animae, ob dementiam, si periculum ejus cessavit; — quoad defectum corporis, v. gr., si oculus alicui deesset; — quoad defectum natalium. Haec irregularitas ex se cessat per professionem religiosam. — Quoad bigamiam etiam veram, et defectum publicum lenitatis.

2° *Cum saecularibus:* 1° Possunt dispensare in omnibus irregularitatibus occultis ex delicto, ut Episcopus; 2° possunt dispensare et commutare vota et juramenta, ut Episcopus; 3° dispensare possunt cum conjugibus in impedimenta debiti propter incestum commissum cum consanguinea compartis, de licentia tamen alicujus e suis superioribus. (*S. Ligor.* n. 109.) Insuper, Religiosi mendicantes possunt dispensare in voto castitatis cum conjugibus elicito sive ante, sive post matrimonium.

V. Circa Missam, Communionem et ultima Sacramenta.

994. — 1° Regulares possunt celebrare Missam una hora ante auroram, id est tribus horis ante ortum solis, sed tantum in ecclesiis propriis, in quibus id etiam possunt sacerdotes saeculares ex eodem privilegio (*Greg. XIII.*) 2° Possunt

Годный на одинъ проѣздъ, только для того лица ко тор. уплотило и не можетъ быть переданъ другому.
Bilet s'uży dla tej osoby która go kupiła, na jeden przejazd i odstąpionym być niemoże.

KOLEJ KONNA w WARSZAWIE.

LVII	5 кп. kp.	II кл. kl.	№014802

Необходимо хранить для контр. во время ѣзды и уничтож. при выходѣ
Bilet zachowac dła kontrolli podczas jazdy i zniszczyć przy wysiadaniu.

Druk S. Orgelbranda Synów.

celebrare tribus horis post meridiem, attamen cum justa causa (ex privilegio *Eug. IV.*), sed causa mediocris sufficit. 3° Possunt ministrare Eucharistiam in suis ecclesiis omnibus fidelibus, excepto Paschatis die. 4° Possunt administrare communionem paschalem, extremam unctionem et viaticum suis subditis, novitiis et famulis. (*S. Lig.* n. 121. 122.)

VI. Circa casus particulares.

1° Possunt dispensare cum causa in praeceptis ecclesiasticis cum suis, ut Episcopi, v. gr., circa officium divinum, jejunium, abstinentiam, etc... quia habent jurisdictionem quasi Episcopalem, et praesertim in dubio utrum res dispensatione indigeat. 2° Possunt superiores regulares permittere subditis simpliciter tonsuratis ut in ecclesiis praedicent. (*Gregor. XIII.*) 3° Religiones mendicantes communicant in totum inter se de omnibus privilegiis tum circa personas, tum circa loca. At non communicantur quando sunt odiosa, vel contraria propriis statibus, ita ut bono seu communi observantiae Religionis praejudicent.

Nota. Haec privilegia Religiosis familiis a jure canonico, vel a Sancta Sede concessa, solis competunt superioribus, qui ea pro sapientia sua subditis communicant.

TRACTATUS
DE
SACRAMENTIS IN GENERE.

„Cum omnis Christianae doctrinae pars „Pastoris scientiam diligentiamque desi„derat, tum sacramentorum disciplina, „quae et Dei jussu necessaria et utilitate „uberrima est, parochi facultatem et in„dustriam postulat singularem; ut ejus „accurata ac frequenti perceptione fideles „tales evadant, quibus praestantissimae „ac sanctissimae res digne et salutariter „impertiri possint, et sacerdotes ab illa „divini interdicti regula non discedant: „*Nolite sanctum dare canibus, neque „mittatis margaritas vestras ante por„cos.*" (*Catech. Concilii Trid.* pars 2. *de sacr.)*

Agendum: De natura et divisione; — materia et forma; — ministro et subjecto sacramentorum.

CAPUT I.

DE DEFINITIONE, NUMERO ET DIVISIONE SACRAMENTORUM.

995. — I. Definitio: *Sacramentum* est signum sensibile a Christo permanenter institutum ad significandam et conferendam homini gratiam sanctificantem.

Hinc tria necessario in omni sacramento requiruntur, scilicet: 1° signum sensibile; 2° divina institutio; 3° vis producendi gratiam a Christo promissam.

Omnia sacramenta tribus perficiuntur: 1° rebus tanquam materia; 2° verbis tanquam forma; 3° persona ministri conficientis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia. — Constat ex Conc. Florentino in *Decreto unionis.*

Sacramenta, praeter gratiam sanctificantem, producunt aliam gratiam sacramentalem, hoc est, conferunt auxilia specialia ad obtinendum finem, ad quem quodlibet sacramentum fuit institutum. Sacramenta operantur ex *opere operato*, id est, *necessario*, positis debitis conditionibus, vi divinae institutionis, independenter ab *opere operantis*, scilicet ministri et subjecti sacramenti.

Hinc sacramenta distinguuntur a sacramentalibus, quae sunt quaedam res vel actiones sacrae ab Ecclesia institutae, ut sunt aqua lustralis, variae rerum benedictiones et consecrationes, *Agnus Dei*, etc...

996. — II. Numerus. Sacramenta sunt septem, ut constat ex *Trid.* sess. 7. Can. 1.

Si quis dixerit sacramenta novae legis non fuisse omnia a Domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora quam septem, videlicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem et Matrimonium: anathema sit.

III. Divisio. Sacramenta juxta varias suas proprietates sic distinguuntur:

1° *Necessaria* vel *non necessaria.* Iterum necessaria sunt vel necessitate medii, vel necessitate praecepti. Necessaria sunt necessitate medii: *Baptismus*, qui

est janua Ecclesiae et regni coelorum, et *Poenitentia* pro iis qui in statu peccati mortalis versantur: necessaria necessitate praecepti sunt caetera omnia, ultimis duobus exceptis, quae non sunt necessaria pro privatis, sed tantum pro communitate. 2° *Imprimentia* vel *non imprimentia* characterem in anima. Characterem imprimunt baptismus, confirmatio et ordo; caetera non imprimunt. 3° *Formata* vel *informata*, prout gratiam producunt dum suscipiuntur, aut, intercedente obice, effectum suum suspendunt, donec obex removeatur. 4° Sacramenta *vivorum* vel *mortuorum*, prout gratiam *sanctificantem* seu *primam gratiam* jam supponunt eamque tantum adaugent, aut ex primaria sua institutione eamdem conferunt.

Quaesita:

997. — *Quaer.* 1° An sacramenta *mortuorum* secundam gratiam conferre possint?

R. Affirmative. Hoc certum est. Etenim evenire potest, ut quis accedat ad sacramentum cum contritione perfecta; atqui hujusmodi peccator justificaretur ante sacramenti receptionem, siquidem proprium est contritionis perfectae hominem justificare cum voto sacramenti; ergo sacramentum in eo casu non primam, sed secundam gratiam conferret; ergo....

998. — *Quaer.* 2° An vero sacramenta *vivorum* primam gratiam seu gratiam sanctificantem aliquando conferre possint?

R. Affirm. probabilius, non quidem *per se*, ut patet ex eorum institutione, sed *per accidens.* Etenim fieri potest, ut quis reus peccati mortalis, cujus inscius sit, bona fide ad sacramentum vivorum accedat; atqui in eo casu sacramentum vivorum debet delere peccatum mortale, gratiamque sanctificantem in anima infundere; nam sacramentum illud effectum suum ordinarium, nempe gratiam sanctificantem producere debet, siquidem sacramenta semper gratiam conferunt non ponentibus obicem, ut constat ex *Trid.* sess. 7. can. 6. — Porro obex non ponitur a subjecto bonae fidei; ergo, etc... sed sacramenta vivorum gratiam secundam producere non possunt, quin primam infundant; ergo *per accidens* gratiam primam infundere possunt. (*Ita communiter.* — *S. Thom.* part. 3. quaest. 72. art. 7. — *Suarez.* — *S. Ligor.* n. 6. — *Roncaglia.* — *Salm.* — *Billuart*, etc., contra *plures.*)

999. — *Quaer.* 3° An requiratur vel sufficiat attritio, ut sacramenta vivorum primam gratiam conferant?

R. Affirm. ad utrumque: 1° quidem requiritur, quia prima gratia infundi nequit, nisi peccati mortalis destructione, quae sine ejusdem detestatione, hoc est, sine contritione vel saltem attritione fieri nequit; 2° sufficit, quia, ex dictis, sacramenta vivorum possunt aliquando primam gratiam conferre; hoc autem fieri non posset, si attritio non sufficeret, siquidem peccator semper justificatus ad sacramentum accederet. (*S. Lig.* n. 6., etc.)

CAPUT II.

DE MATERIA ET FORMA SACRAMENTORUM.

1. *De natura et unione materiae et formae.*

1000. — Definitiones. Materia est res sensibilis quae adhibetur, vel adhiberi potest ad esse sacramentale determinandum.

Materia duplex est: alia remota et alia proxima. Prior est ipsa res sensibilis, quae in sacramento adhibetur, seu circa quam actio sacramentalis exercetur. Posterior est ipsamet applicatio seu usus materiae remotae, vel actio sacramentalis.

Forma vero est pars sacramenti, quae determinat materiam ad producendum effectum sacramentalem, et quae ordinarie saltem consistit in verbis a ministro prolatis.

Principia:

1001. — I. Materia et forma omnino sunt necessaria ad sacramenti validitatem; ita ut alterutra deficiente sacramenta confici nequeant. Nemo enim sacramentum conficere potest, nisi eo modo quo illud instituit Christus, qui solus est auctor sacramentorum. De fide est. Constat insuper ex variis definitionibus, praesertim ex Concilio Florentino in *Decreto unionis*, etc.

II. Materia et forma, extra casum necessitatis, moraliter certae esse debent in

sacramento conficiendo. Ratio est, quia non licet uti probabilitate ubi agitur de valore sacramenti, nisi urgeat necessitas. Probabilitas enim periculum invaliditatis non removet.

III. Materia et forma uniri seu applicari debent ab eodem ministro, et erga idem subjectum. Ratio est, quia si unus materiam, et alter formam poneret, verba formae non verificarentur; minister enim qui, verbi gratia, diceret *ego te baptizo*, dum alter effunderet aquam, falsum proferret, siquidem non baptizaret.

II. De mutatione materiae et formae.

1002. — Duplex datur mutatio, tum in materia, tum in forma, scilicet: *substantialis* et *accidentalis*.

Mutatio substantialis erit in materia, si haec eadem dici non possit, juxta hominum usum et aestimationem, ac ea quae a Christo determinata est. In forma vero, si sensus verborum a Christo intentus in alium mutatur. Mutatio autem accidentalis dicitur ea, quae versatur tantum circa rei qualitates, aut verborum sensum non mutat. (*S. Lig.* n. 11.)

Principia:

1003. — I. Omnis mutatio *substantialis* in materia et forma sacramenti invalidat sacramentum, quia non est amplius idem ritus; et, si voluntaria sit, peccatum grave constituit, quia auctori ritus gravem infert injuriam.

II. Nulla mutatio *accidentalis* in materia et forma sacramentum invalidat; peccatum tamen grave aut leve inducit *per se*, prout notabilis est vel non. Sequitur ex dictis.

Forma sacramentorum mutari potest variis modis, scilicet: subtractione syllabae vel verborum, additione, variatione idiomatis aut vocum, transpositione verborum, corruptione eorumdem, v. gr., litteras mutando, et interruptione. Haec sequentibus versiculis exhibentur:

Nil formae demas, nil ponas, nil variabis,
Transmutare cave, corrumpere verba, morari.

Nota. Mutatio multo facilius erit substantialis in principio quam in fine verborum, quia facilius pro audientibus sensus mutabitur, v. gr., in nomine matris pro patris. In praxi praesertim a praecipitatione caveas.

III. De iteratione sacramentorum in dubio de valida applicatione materiae et formae.

Triplex regula statuenda est:

1004. — I[a] Sacramenta iterari possunt, quoties datur dubium prudens de ipsorum valore. Ratio est, quia, si forte sacramentum non valeret, qui ad illud suscipiendum accedunt, ejus fructu privarentur. Timor prudens tanti incommodi est ratio sufficiens cur sacramentum iterari possit, ut patet ex notissimo axiomate: *Sacramenta propter homines.*

II[a] Sacramenta generatim iterari non possunt sine peccato gravi, quando non habetur dubium prudens de eorum valore. Ratio est, quia inutiliter prorsus iterarentur, et eis gravis injuria irrogaretur, dum in vanum materia et forma sacramentalis applicarentur.

III[a] Sacramenta repeti debent quoties, posito prudenti dubio de eorum valore, id postulat caritas, justitia et religio, id est, quoties ex justitia, caritate et religione confici aut administrari debuissent. Ratio est, quia nullitas sacramenti, si forte adesset, in damnum proximi et aliquando in contemptum vel irreverentiam Religionis cederet. Sed conditionate tantum tunc repetenda sunt, ut reverentiae sacramenti consulatur. (*Voit*, n. 29 et seq. — Vide *S. Lig.* n. 27 et seq.)

Resolves:

1005. — 1° Facilius iteranda sunt sacramenta magis necessaria et quae semel tantum conferuntur, scilicet: baptismus et ordo, etiamsi pro valore sacramenti militet multo major probabilitas contra rationes dubie aut tenuiter probabiles in oppositum. (*Ita communiter.*) 2° Repetenda est absolutio in poenitentem in statu peccati mortalis versantem, si prudenter dubitetur de prolatione debita formae. Si autem poenitens non sit in statu peccati mortalis, formam repetere necesse non erit, cum ei communio permitti potuisset, quin prius absolveretur. 3° Minister qui leviter dubitat, nescitque cur timeat, aut solum non recordatur reflexe se verba formae pronuntiasse, mortaliter *per se* peccat, si formam iteret, aut etiam verbum unum aut syllabam bis, ter aut quater repetat, quia formam mutat, inducitque

Christum, quem repraesentat, ridicule agentem. *(Ita communiter.)* 4° Si in Missa, post consecrationem, dubium tibi oriatur de formae debita prolatione, vel de totali omissione, nihil repetere debes, nec potes, cum alias haec omittere non soleas: judicandum enim est ex communiter contingentibus. Nisi tamen valde probabiliter dubites, ut loquitur Rubrica. (Vide *S. Lig.* n. 224.)

CAPUT III.

DE MINISTRO SACRAMENTORUM.

Minister sacramentorum est ille qui nomine Christi, cujus vices gerit, actionem sacramentalem peragit.

Agendum: 1° De requisitis in ministro ad sacramenta conferenda; 2° de officio ministri in sacramentorum administratione.

ARTICULUS I.

DE REQUISITIS AD SACRAMENTORUM ADMINISTRATIONEM,

seu de attentione, intentione, fide et probitate Ministri.

§. I.

De attentione Ministri.

1006. — Definitio: Attentio est voluntaria applicatio mentis ad ea quae peraguntur, seu est actus intellectus, quo homo considerat id quod agit.

Divisio: Attentio duplex distinguitur: alia *interna* quae consistit in advertentia ipsa mentis ad id quod agitur; alia *externa* quae excludit omnem actionem cum attentione interna physice incompossibilem.

Principia:

1007. — I. Ad validitatem collationis sacramentorum nulla prorsus attentio requiritur. Ratio est, quia moralitas actus non ab attentione, sed ab intentione agentis procedit. Insuper attentio saepe a voluntate hominis non pendet; Christus autem conditionem aliquando impossibilem in ministro sacramentorum requirere non potuit. *(Ita S. Lig.* n. 14., et *alii communiter.)*

II. Ad liceitatem collationis sacramentorum requiritur attentio talis, ut absit omnis voluntaria distractio. Ratio est, quia reverentia sacramento debita exigit, ut cum attentione tractetur. Voluntaria autem distractio ordinarie peccatum veniale non excedit, juxta communem sententiam Theologorum, nisi periculo in forma graviter errandi exponat. (*S. Lig.* ibid.)

Excipiunt tamen *probabiliter* Eucharistiam, in cujus confectione omnem voluntariam distractionem peccatum mortale reputant ob majorem sacramenti dignitatem. (*S. Lig.* ibid.) Negant tamen non *improbabiliter Lacroix* lib. 2. part. 2. n. 443., *Mazzotta* et *alii.*

§. II.

De intentione Ministri.

1008. — Definitio: Intentio est actus voluntatis in aliquem finem tendentis; vel actus voluntatis, quo quis intendit aliquid agere aut omittere.

Divisio: Multiplex est, scilicet: 1° *actualis*, *virtualis*, *habitualis et interpretativa;* 2° *interna* seu *vera*, vel *externa* quae solum actum externum respicit; 3° *determinata*, vel *indeterminata* seu in confuso; 4° *absoluta* vel *conditionata.* (Recole definitiones passim datas, v. gr., in *Tract. de Act. hum.* tom. 1. n. 4.)

Principia:

1009. — I. Requiritur in ministro ad validitatem sacramenti voluntas aliqua *vera et seria* saltem faciendi id quod facit Ecclesia. Constat ex *Conc. Trident.* sess. 7. can. 11.

II. Non requiritur intentio *actualis*, sed sufficit *virtualis*. Ratio est, quia intentio actualis, etsi optima et desideranda, est saepe impossibilis, saltem moraliter; virtualis vero satis influit in actionem ministri, ut vere humana et deliberata dici possit. *(Ita omnes.)*

III. Non sufficit intentio *habitualis* nec *interpretativa.* Ratio est, quia ad actum humanum requiritur intentio quae aliqua ratione actu existat in animo. Jam vero nec intentio habitualis, nec interpretativa ulla ratione actu in animo existit: non 1ª, quia nec actu a voluntate elicitur, nec, aliquando elicita, in aliquo effectu vel serie actionum actu perdurat; non 2ª, quia nec actu elicitur, nec unquam

actu elicita fuit, sed tantum eliceretur, si ejus cogitatio in mentem veniret. (*S. Lig.* n. 16.)

Quaesita:

1010. — *Quaer.* 1° An requiratur intentio interna?

R. Affirm., quia si minister solum intenderet actum externum, non haberet veram intentionem faciendi quod facit Ecclesia; Ecclesia enim intendit ponere ritum sacramentalem; hoc autem non intendit qui solum ritum externum facere proponit. (*S. Lig.* n. 20.)

Constat etiam ex propositione 28ª ab *Alexand. VII.* damnata, quae sic sonat: *Valet baptismus collatus a ministro qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: non intendo facere quod facit Ecclesia.*

Quaer. 2° An requiratur in ministro intentio faciendi quod facit Ecclesia Romana?

R. Neg., dummodo habeat intentionem saltem implicitam faciendi id quod facit vera Ecclesia, etiamsi ex errore putaret suam Ecclesiam heterodoxam esse veram Ecclesiam. (*S. Lig.* n. 21.)

1011. — *Quaer.* 3° An requiratur in ministro intentio conficiendi sacramentum?

R. Neg. saltem *explicite*, modo haec intentio non excludatur. Sufficit enim ut intendat in genere et *implicite* facere quod Ecclesia facit. (*S. Lig.* n. 22., et *alii communiter.*)

Quaer. 4° An intentio ministri debeat esse determinata ad certam materiam et personam?

R. Affirm. Ratio est: 1° *Quoad materiam:* quia secus remaneret in statu indifferentiae; non potest enim ab eo statu erui, et ad sacramentum determinari, nisi per ministri intentionem, ut patet. 2° *Quoad personam:* quia effectus sacramenti nequit applicari in genere, sed tali subjecto; secus nulla fieret applicatio.

1012. — *Quaer.* 5° An validum sit sacramentum cum intentione conditionata collatum?

R. 1° *Neg.*, si conditio apposita sit de futuro; quia conditio suspendit intentionem ministri, et proinde impedit ne forma hic et nunc applicetur materiae; nec postea applicari potest, purificata conditione, cum materia et forma jam desierint adesse.

R. 2° *Affirm.*, si conditio sit de praeterito, aut de praesenti, modo verificetur; qui hic et nunc transit intentio conditionata in intentionem absolutam; si autem non verificetur conditio, tunc nulla est intentio, utpote restricta ad conditionem non existentem. (*S. Lig.* n. 26., et *alii communiter.*)

1013. — *Quaer.* 6° An licita sit collatio sacramentorum cum intentione conditionata, in dubio utrum valide collata fuerint?

R. 1° Quoad sacramenta characterem imprimentia, certum est licitam esse et ab omnibus admissam. Constat ex *jure can.* c. 2. *de bapt.*, ubi indicatur haec forma in dubio de baptismo collato: *Si nondum baptizatus es, ego te baptizo*, etc.

R. 2° Quoad alia sacramenta, etiam licita est, si adsit causa gravis conditionem ponendi. Ratio est, quia *sacramenta sunt propter homines*, et conditionata collatione sacramenti consulitur, in quantum fieri potest, bono eorum qui ad sacramentum accedunt, si forte illius sint capaces, et consulitur simul reverentiae sacramenti adjecta conditione, ex causa gravi. *(Ita communiter cum S. Ligor.* n. 27. 28., contra *plures.)* Certum autem est in extrema necessitate, ubi non adsit materia nisi dubia, ministrum non modo posse, sed et teneri sub gravi Sacramentum ministrare sub conditione. (*S. Lig.* n. 29.)

Quaer. 7° An conditio verbis exprimi debeat?

R. Neg. Ratio est, quia sufficit ad reverentiam sacramenti, ut mente concipiatur. Apponi tamen ore debet, ubi hoc praescribit Rubrica, ut in baptismo conditionato, praesertim si publice conferatur, ne adstantes credant baptismum absolute iterari. (*S. Ligor.* n. 29. — *Lacroix* n. 83., etc.)

§. III.

De fide et probitate Ministri.

Principia:

1014. — I. Nec fides, nec probitas, seu status gratiae, requiritur in ministro

ad valorem sacramentorum. Constat 1° ex praxi et perpetua traditione Ecclesiae, quae nunquam baptizatos ab haereticis et improbis rebaptizari voluit. Constat 2° ex definitione Ecclesiae. (*Trid.* sess. 7. can. 12., et can. 4. *de Bapt.*)

II. Requiritur autem ad licitam sacramentorum administrationem fides et probitas in ministro saltem si is ad sacramenta conferenda consecratus sit, et ea conficiat solemniter, id est, cum integro ritu ab Ecclesia praescripto. Graviter igitur peccat qui in mortali sacramenta ministrat; minister enim fide destitutus vel improbus irrogat gravem injuriam Deo et Christo, sancta indigne tractando, et, quantum in ipso est, contaminando. Insuper, cum minister sacramentorum repraesentet Christum primarium ministrum, qui est sanctus sanctorum, ejusque personam gerat, necesse est, ut et ipse sit sanctus.

Quaesita:

1015. — *Quaer.* 1° An peccet graviter minister, qui confert in mortali sacramentum, ad quod non est specialiter ordinatus seu consecratus?

R. Neg. probabiliter, quia obligatio in ministro habendi sanctitatem non oritur praecise ex ipsa sanctitate Christi et sacramenti secundum se, sed ex ministri consecratione in ordine ad sacramenta conferenda. (*Billuart*, diss. 5. art. 4. — *Conc. de ministro sacram.* §. 5. quaest. 8. et *alii multi.*)

Affirmant tamen alii non pauci (*sic Collet*, *Lacroix*, *Lugo*, etc.). — *S. Ligor.* vero, n. 32., admittit probabilitatem utriusque sententiae, in affirmativam tamen magis inclinat.

Quaer. 2° An peccet graviter sacerdos (seu minister consecratus) ministrans quidem sacramentum in mortali, sed non solemniter?

R. Controvertitur, ut in quaesito praecedenti, eaedemque afferuntur auctoritates et rationes pro alterutra parte et contra.

1016. — *Quaer.* 3° An peccet graviter minister consecratus et solemniter ministrans in mortali, si urgeat gravis necessitas?

R. Neg. rigorose loquendo, nempe, si periculum sit ita urgens ut actum contritionis elicere nequeat. Sed haec hypothesis generatim neganda est. A mortali autem excusandus non est minister qui, conscius gravis culpae, casum necessitatis facile praevidere potest, ut parochus et alii, qui ex officio sacramenta ministrare debent, et proinde speciali obligatione in statu gratiae habituali permanendi tenentur. (*S. Ligor.* n. 33., et *alii communiter.*)

Quaer. 4° An peccet graviter ministrans Eucharistiam in mortali?

R. Affirm. Ratio est, quia gravem injuriam irrogat sanctissimae Eucharistiae. Licet enim ipse non agat ut causa efficax in conficiendo sacramento, est tamen illius dispensator ad id specialiter consecratus, ac gravissimum obit ministerium, quod immediate sanctificationi animae cooperatur. (*S. Lig.* n. 35., et *alii communiter.*)

1017. — *Quaer.* 5° An peccent tangentes aut deferentes in mortali sanctissimam Eucharistiam sive mediate, sive immediate?

R. Controvertitur: Triplex est sententia probabilis:

I^a^ Sententia *probabilior affirmat* in utroque casu, quia rem sanctissimam, seu corpus Christi, indigne tractant. Hanc sententiam valde probabilem vocat *S. Ligor.* n. 35.

II^a^ Sententia *negat*, quia hoc non est administratio sacramenti, nec videtur materia tam gravis ut peccatum mortale inducat (*ita Lacroix*, n. 101. — *Salmant.* c. 6. n. 1. — *Busemb.*); et *S. Ligor.* dicit hoc non esse improbabile.

III^a^ Sententia sic *distinguit:* peccant quidem graviter tangentes *immediate* sanctissimam Eucharistiam in mortali, non vero tangentes *mediate.* Ratio repetitur ex gradu valde diverso irreverentiae inter primum casum et secundum. (*Ita Billuart.*)

1018. — *Quaer.* 6° An peccent graviter exercentes in mortali alias functiones sacras?

R. Neg., quia omnia alia exercitia ordinum praeter confectionem et admini-

strationem sacramentorum non videntur sub gravi exigere sanctitatem conferentium, ex eo quod non sint proxime ordinata ad animae sanctificationem. (*Ita communiter et probabilius.* — *Salm.*, — *Mazzotta; et hoc sat probabile dicit S. Lig.* n. 37.)

1019. — *Quaer.* 7° An teneatur minister confiteri ante confectionem sacramenti, si reus sit peccati mortalis?

R. 1° *Affirm.*, si agatur de Missae celebratione, nisi ipsi copia Confessarii desit in urgente celebrandi necessitate; quia omnes fideles communicaturi confessionem praemittere debent *ex decreto Conc. Trid.* sess. 13. c. 7.

R. 2° *Neg.* vero *probabilius*, si agatur de aliis sacramentis; quia nulla lege ad confessionem obligatur. Absolute enim sufficit ut actum contritionis eliciat. Excipe tamen, si ipsi de sua contritione moraliter non constet. (*Ita S. Lig.* n. 34. — *Elbel, Lacroix, Lugo*, etc..., contra *plures.*)

1020. — *Quaer.* 8° An peccet graviter qui audit confessionem in mortali, sed non absolvit?

R. Neg. probabilius, quia Confessarius audiendo confessiones non conficit sacramentum. (*S. Lig.* n. 36., et *alii communiter.*)

Quaer. 9° Quot peccata committat Confessarius plures poenitentes successive in mortali absolvendo?

R. Committit tot peccata, quot personas absolvit; quia singulae absolutiones constituunt tot actiones morales distinctas, totidem judicia completa, atque sacramenta in statu peccati collata, proindeque totidem peccata. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 36.)

1021. — *Quaer.* 10° Quot peccata committat in mortali ministrans pluribus Eucharistiam?

R. Probabilius, unicum tantum, si unica vice faciat; quia minister unicam actionem moralem ponit: singulae enim distributiones per modum unius habentur, et unicam administrationem, unumque convivium constituunt. (*Ita S. Lig.* n. 35. — *Billuart.*)

ARTICULUS II.

DE OFFICIO MINISTRI.

Scilicet: 1° Quoad obligationem ministrandi sacramenta; — 2° Quoad obligationem ea aliquando denegandi.

§. I.

De obligatione ministrandi sacramenta.

Principia:

1022. — I. Pastores animarum tenentur sub gravi ex justitia sacramenta ministrare subditis suis rationabiliter petentibus. Pastores enim, curam animarum suscipiendo, ad id sese obligaverunt tacito contractu inito cum subditis, a quibus sustentationem aut saltem honorem accipiunt.

II. Alii non pastores non tenentur ministrare sacramenta ex justitia; aliquando tamen tenentur ex caritate, scilicet in gravi necessitate proximi. Ratio utriusque patet. (*S. Lig.* n. 58.)

Resolves:

1023. — 1° Peccant graviter pastores animarum, non tantum sine ratione ministerium suum denegantes, sed etiam qui se morosos et difficiles saepe praebent; quia tali pacto fideles videntur a sacramentis deterrere, idemque est ac si sacramenta ipsis denegarent. 2° Mortale tamen non est, extra necessitatem, uni vel alteri aut eidem semel vel iterum petenti denegare sacramentum Poenitentiae vel Eucharistiae; quia damnum illud facile reparari potest, ita ut subditus ideo non censeatur graviter invitus. 3° Si subditi irrationabiliter petant, nullum est peccatum. Hinc, non tenetur pastor quotidie cum scrupuloso vel devotulis tempus terere, ex eo quod iis non expediat tam frequens confessio, nec jus strictum ad absolutionem tam frequentem habeant. 4° Si parochus idoneos habeat vicarios, non tenebitur adeo rigorose confessiones subditorum excipere; debet tamen fidelibus ipsum nominatim requirentibus satisfacere, nisi impeditus sit, aut poenitentes libenter alium Confessarium sint adituri. 5° Peccant graviter, generatim loquendo, pastores qui subditorum confessiones excipere nolunt, nisi paucis diebus intra mensem determinatis; quia auctores sunt cur fideles in statu peccati

diu remaneant, et a sacramentis suscipiendis deterreantur. (Vide *S. Lig.* n. 58., et *alibi passim.*)

Vide plura ubi de singulis sacramentis; et recole dicta de officio parochorum in *Tractatu de statibus*, n. 57 et seq.

§. II.

De obligatione aliquando denegandi sacramenta, nempe, indignis petentibus.

Principium generale:

1024. — Minister tenetur, sub gravi, *per se loquendo*, sacramenta indignis denegare, quia lex naturalis obligat dispensatorem ad bona Domini fideliter et juxta ejus voluntatem dispensanda; porro voluntas certa Christi est, ut sacramenta non conferantur indignis, juxta illud *Matthaei* VII, 6: *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.*

Regulae speciales:

1025. — *Regula* Ia Peccatori *publico* (seu notorio) sive occulte, sive publice petenti denegandum est sacramentum; quia nulla ratio adest cur regulae generali exceptio fiat; immo grave scandalum fidelium inde sequeretur. (*S. Thom.* q. 80. art. 6. — *S. Lig.* n. 44.)

Regula IIa Peccatori *occulto, occulte* petenti pariter negandum est sacramentum, quia sine religionis detrimento et aliorum scandalo denegari potest. (*S. Thom.* q. 81. art. 6. — *S. Lig.* n. 50. — *Salmant.*)

Regula IIIa Peccatori, *vere occulto, publice* petenti non est denegandum sacramentum. Ratio deducitur ex incommodis quae sequerentur ex sacramenti denegatione; orirentur enim scandala et perturbationes in Ecclesia, et praesertim fideles in suspicionem adducti, ne a sacramentis prohibeantur, ab ipsis recederent. (*Ita omnes cum S. Thom.* q. 80. art. 6. — *S. Lig.* ibid.)

Confirmatur ex Rituali Romano de Euch. ubi sic legitur: „Occultos peccatores, si „occulte petant et eos non emendatos „agnoverit (minister), repellat; non au„tem si publice petant, et sine scandalo „illos praeterire nequeat.“

Quaesita:

1026. — *Quaer.* 1° Quandonam censeatur peccator *publicus* seu *notorius*, vel *occultus; aut occulte* vel *publice* petens sacramentum?

R. 1° Peccator *publicus* ille dicitur, cujus crimen vel pessima vita communiter cognoscitur; quod si infamia ejus nondum venerit quidem in communem notitiam, sed ita tamen cognoscatur, ut celari jam amplius non possit, dicitur peccator *notorius;* si vero absit periculum ne indignitas nota fiat, peccator *occultus* nuncupatur.

R. 2° Peccator *occulte petens* dicitur ille, qui reperitur solus cum ministro, vel cum aliis paucis nullius fere momenti, ut sunt pueruli, etc. Secus, publice petere censetur.

Quaer. 2° An denegandum sit sacramentum peccatori, quando crimen ejus non est publicum in eo loco in quo petit, si publicum sit in alio?

R. Neg. saltem *probabilius*, quia ex una parte ministrando ei sacramenta non adest scandalum aliorum, et ex altera parte eadem denegando nascerentur incommoda atque damna quae ex denegatione peccatori occulto facta proveniunt. (*S. Lig.* n. 46., et *alii communius.*)

1027. — *Quaer.* 3° An liceat simulare administrationem sacramenti, ne indigno conferatur?

R. Neg. absolute. Ratio est, quia simulatio, sive formalis, sive etiam materialis, est injuria et irreverentia gravis in Christum, cui illudit minister abutendo rebus sacris ab ipso institutis. Constat etiam ex propositione 29a ab *Innoc. IX.* damnata, quae sic jacet: *Urgens metus gravis est causa sacramentorum administrationem simulandi.* In hac autem damnatione reprobatur evidenter etiam simulatio materialis, seu qua quis non intendit directe decipere, cum de ea specialiter in hac propositione agatur. (Vide *S. Lig.* n. 59.)

CAPUT IV.

DE SUBJECTO SACRAMENTORUM.

Subjectum sacramenti dicitur ille, qui sacramentum suscipit, et est capax effectus sacramenti.

Agendum: De requisitis tum ad validam, tum ad licitam sacramentorum receptionem.

ARTICULUS I.

DE REQUISITIS AD VALIDAM SACRAMENTORUM RECEPTIONEM.

Principia:

1028. — I. Nulla requiritur probitas, nec proprie fides in subjecto ad sacramenta valide suscipienda, si poenitentiae sacramentum excipias. Constat ex praxi Ecclesiae quae nunquam permisit iterum baptizari et ordinari haereticos et improbos homines, rite baptizatos et ordinatos. Constat etiam ex definitione expressa *Conc. Trid.* sess. 7. can. 13. *de Baptis.*

II. Nulla requiritur dispositio nec intentio in infantibus, aut perpetuo amentibus, ut valide recipiant sacramenta quorum sunt capaces, videlicet: baptismum, confirmationem, ordinem et eucharistiam quae olim ipsis ministrabatur. Constat ex praxi Ecclesiae et sensu communi... etc...

1029. — III. Requiritur in adultis intentio aliqua ad sacramentorum validam susceptionem, quia non est conveniens ut adultus sanctificetur, nisi velit. Sed sufficit pro plerisque sacramentis intentio habitualis, etiam quandoque confusa tantum, seu implicita, spectata cujusque sacramenti natura; quia collatio sacramentorum est quaedam donatio et beneficium ad quod acceptandum sufficit intentio habitualis. Aliud autem est de conferente sacramentum; quia, cum agere debeat modo humano, necesse est ut intentionem saltem virtualem habeat.

IV. Ad caetera sacramenta valide suscipienda praeexigitur susceptio baptismi; proin homo non baptizatus nullatenus potest esse capax aliorum sacramentorum. Etenim caetera sacramenta sunt instituta pro sola Ecclesia; porro per solum baptismum fiunt homines de corpore Ecclesiae; ergo... etc... (Sic definivit *Eugenius IV.*, in decreto *pro Armenis.*)

Quaesita:

1030. — *Quaer.* 1° An requiratur attentio in subjecto adulto, ut sacramentum valide suscipiat?

R. Neg. prorsus. Sufficit enim *intentio*, ut jam explicatum est in principiis, etiam in sacramentis quae requirunt intentionem virtualem; quia actus humanus non procedit ab *attentione*, sed a voluntate, seu ab *intentione.* — Praeterea, pleraque sacramenta, ut dictum est, ne requirunt quidem intentionem virtualem; ergo a fortiori non requirunt attentionem ex parte subjecti. Insuper, non requiritur attentio in ministro ad conficiendum sacramentum, ut constat ex dictis supra n. ~~96~~.; ergo a fortiori non requiritur in subjecto ob easdem rationes. (*Sporer* n. 157.) 1007

Hinc frustra scrupulis agitantur aliquando poenitentes ex eo quod distractiones passi fuerint tempore quo absolvebantur, vel absoluti fuerint, quin ad id animadverterint.

1031. — *Quaer.* 2° Quaenam intentio requiratur in adultis pro singulis sacramentis suscipiendis?

R. 1° Ad baptismum valide recipiendum requiritur in adultis intentio saltem *habitualis*, quae fuerit antea expressa, et nunquam retractata. Aliqui tamen dicunt sufficere voluntatem baptismi implicitam, qualis esset in eo qui haberet voluntatem peragendi omnia ad salutem necessaria. 2° Ad confirmationem sufficit voluntas *habitualis* etiam *implicita*, vel, ut dicit *S. Lig.*, *interpretativa.* — Sic conferri potest moribundo sensibus destituto. Hoc tamen a praxi Ecclesiae alienum est, ex eo quod ad salutem confirmatio necessaria non sit. (*S. Lig* n. 81., etc.) 3° Ad poenitentiam requiritur intentio vel *actualis* vel saltem *virtualis;* nec proinde intentio habitualis sufficit. Actus enim poenitentis pro materia proxima hujus sacramenti requiruntur; tales autem actus absque intentione saltem virtuali hoc sacramentum recipiendi haberi non possunt. (*S. Lig.* n. 82.) 4° Ad extremam unctionem sufficit intentio *habitualis*, vel implicita, seu *interpretativa*, ut dicunt communiter theologi, et constat ex Rituali Romano ubi de ea dicitur: „Hoc sacramentum est praebendum sensibus destitutis, qui ante illud petierunt, seu verisimiliter petiisent.“ (*S. Ligor.* ibid.) 5° Ad ordinem certo non sufficit in adulto intentio *interpretativa*, quia sine voluntate explicita nullus adultus potest gravissimam obligationem status clericalis subire. Sufficere videtur intentio *habitualis.* In praxi autem requiritur intentio

actualis, vel saltem *virtualis*. 6° Ad matrimonium requiritur intentio saltem *virtualis*, quia matrimonium perficitur ratione contractus, ad quem deliberatio et plena voluntas necessaria est. (*S. Lig.* ibid.)

ARTICULUS II.

DE REQUISITIS AD LICITAM SACRAMENTORUM RECEPTIONEM.

Principia :

1032. — I. Ad *sacramenta vivorum* licite et fructuose recipienda, praeter intentionem positivam ea suscipiendi, praerequiritur status gratiae. Haec enim ex primaria sua institutione a Christo sunt ordinata, non ad conferendam primam gratiam, sed ejus augmentum, quum primam gratiam jam in subjecto supponant. Hinc graviter peccant qui sacramenta vivorum in mortali suscipiunt, et gravius quidem ac illi qui indigne ministrant aut conficiunt. (*S. Lig.* n. 86.) Status autem gratiae si non habeatur, mediante confessione procurandus est, si ad Eucharistiam accedendum sit; vel saltem per contritionem perfectam, si agatur de aliis sacramentis recipiendis, ut supra dictum est de ministro. Satius vero est, quantum fieri potest, confessionem omnium sacramentorum vivorum receptioni praemittere.

II. Ad *sacramenta mortuorum* ab adultis recipienda, saltem licite, requiruntur actus fidei, spei saltem virtualis et doloris de peccatis; quia nulli datur venia peccatorum sine retractatione aut dolore supernaturali de peccatis commissis. Nec dolor supernaturalis concipi potest, quin voluntas fide et spe erigatur. Haec autem in sacramento poenitentiae etiam ad validitatem necessaria sunt, quia ad dispositionem poenitentis pertinent. (*Trident.* sess. 14. *de poenit.* c. 4.) Sufficit autem attritio, ut dicetur ubi de his sacramentis in particulari agendum erit. (*S. Lig.* n. 86.)

Quaesita :

1033. — *Quaer.* 1° An sacramenta valide sed illicite suscepta, remoto obice, reviviscant, seu gratias sibi proprias producant?

R. Affirm. saltem pro plerisque sacramentis. Ratio est, quia per accidens tantum fit quod effectus suos proprios non producant, nempe propter obicem; et proinde effectus illi remanent suspensi, stante obice; hoc remoto, animae applicari debent. Hoc ut certum pro sacramentis characterem imprimentibus admittitur. Idem *probabiliter* etiam dicendum est de extrema unctione et matrimonio, quae, stante eodem morbo, aut eodem conjugio, iterari nequeunt. (*S. Ligor.* n. 6 et 87.)

1034. — *Quaer.* 2° An liceat petere sacramentum a ministro indigno?

R. 1° Non licet sine ulla causa, quia sic induceretur minister indignus absque ratione ad graviter peccandum, quod fieri nequit; caritas enim exigit, ut impediamus peccatum proximi quod facile impedire possumus. (*S. Lig.* n. 89., et *alii communiter.*)

R. 2° Licet autem, si sacramentum non possit facile peti ab alio sacerdote, nec possit facile differri ejus susceptio: nemo enim tenetur juri suo cedere, cum magno incommodo, ad liberum peccatum alterius impediendum. Tunc sacramentum petens permittit simpliciter peccatum, sed peccati causa non est. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 3° An vero liceat petere sacramentum a ministro excommunicato vel haeretico?

R. Si minister sit excommunicatus *vitandus*, non licet nisi in extrema necessitate; si vero sit *toleratus*, licebit etiam in necessitate gravi. (Vide dicenda in *Tractatu de censuris.*)

TRACTATUS
DE BAPTISMO.

Agendum : De natura, proprietatibus et necessitate, — materia et forma, — ministro, — subjecto et solemnitatibus accessoriis Baptismi.

CAPUT I.

DE NATURA, PROPRIETATIBUS ET NECESSITATE BAPTISMI.

1035. — Vox *Baptismus* aut Baptisma idem significat ac immersio et lavatio;

unde Baptismus dicitur etiam *lavacrum*, quia peccata abstergit.

Baptismus definitur: „Sacramentum regenerationis per lavacrum aquae in verbo vitae." Sic Catech. Rom., vel: „Est primum novae legis sacramentum, maximeque necessarium ad spiritualem hominis regenerationem, a Christo institutum."

A Baptismo aquae qui vocatur *fluminis* distinguitur baptismus *flaminis* et *sanguinis*, quibus suppleri potest baptismus *proprie* dictus, si hic sit impossibilis. Prior est ardens desiderium recipiendi baptismum aquae cum plena conversione ad Deum, seu cum contritione aut caritate perfecta. Posterior est effusio sanguinis, seu mors tolerata pro fide, aut pro alia virtute christiana. Sed solus baptismus aquae proprie *Baptismus in re* vocatur. Baptismus flaminis et sanguinis *Baptismi in voto* dicuntur.

1036. — Effectus baptismi tres numerantur potissimi; nempe: 1° remissio peccati originalis et peccatorum actualium, si quae sint, per gratiae sanctificantis infusionem; 2° remissio totalis poenae aeternae et temporalis peccatis debitae; 3° impressio characteris, quo baptizatus signatur ut filius Dei, cohaeres Christi, et redditur incapax baptismi denuo suscipiendi. Constat quoad 1um ex *Trid.* sess. 5^{a} in decreto de peccato originali; quoad 2um ex *Trid.* ibid. et ex *Conc. Florent.* in decreto *pro Armenis*; quoad 3um ex *Conc. Florent.* ibid. et ex *Trid.* sess. 7^{a} *de Baptismo.*

Baptismus igitur est velut janua Ecclesiae et regni coelorum. Hinc, si quis non fuerit valide baptizatus, nullum aliud sacramentum valide recipere potest, quia baptismus est necessario primum omnium sacramentorum.

Baptismus aquae in re vel in voto est omnino necessarius ad salutem necessitate medii ex institutione divina. Constat ex verbis Christi, *Joan.* III, 5.: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* — Et ex *Trident.* sess. 7. can. 5. *de Baptismo: Si quis dixerit Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.*

CAPUT II.

DE MATERIA ET FORMA BAPTISMI.

ARTICULUS I.

DE MATERIA TUM REMOTA, TUM PROXIMA BAPTISMI.

§. I.

De materia remota Baptismi.

Principia:

1037. — I. Materia valida Baptismi est sola aqua naturalis, seu elementaris, apta ad abluendum. Est de fide. — Constat 1° ex verbis Christi, *Joan.* III, 5.: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*, etc. — Constat 2° ex variis conciliis, praesertim ex *Conc. Florent.* in decreto *pro Armenis* et ex *Trid.* sess. 7. can. 2. *de Baptismo: Si quis dixerit aquam veram et naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba illa Domini nostri Jesu Christi: „nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto" ad metaphoram aliquam detorserit: anathema sit.*

II. Materia licita Baptismi, extra casum necessitatis, est sola aqua benedicta seu consecrata, et chrismate immixta juxta ritum Ecclesiae saltem pro baptismo solemni. Constat ex jure can. (vide infra de caeremoniis baptismi: Resolves 2. n. 1057.) 1056 — Peccat autem certo graviter peccato sacrilegii, qui absque gravi necessitate utitur aqua impura, turbida, aut foeculenta, licet talis materia sit valida, quoties non urget necessitas. (*S. Ligor.* n. 102., etc. etc.)

III. In periculo mortis, si non possit haberi materia certo valida, debet adhiberi dubia, sub hac conditione: *Si haec materia sit sufficiens....* Sufficit autem in tali casu etiam tenuis probabilitas de valore materiae, quia in necessitate succurrendum est proximo omni meliori modo possibili. Si vero baptizatus tali modo supervixerit, habita copia materiae certo validae, iterum baptizari debet sub hac conditione: *Si non es baptizatus, ego te baptizo*, etc. (*Antoine*, etc.)

Resolves:

1038. — 1° Materia valida est: 1° aqua fontium, puteorum, fluminum, maris, sta-

gnorum, paludum, lacuum, cisternarum; 2° aqua pluvialis, aqua resoluta ex glacie, nive vel grandine, quia servat eamdem substantiam, licet accidentaliter immutata sit quoad colorem, saporem aut odorem; 3° aqua sulphurea, vel mineralis, aqua collecta ex vapore, rore, vel effluens tempore nimboso ex pariete, foliis, etc.; 4° aqua turbida, mixta cum alia substantia, modo aqua sit materia vere et certe praedominans, ita ut, juxta usum aut aestimationem hominum, adhuc aqua dici possit. (*S. Lig.* n. 103. — *Elbel* n. 8., et *alii communiter.*) — 2° Materia invalida est: 1° lac, vinum, oleum, urina, saliva, lacrymae, sputum, sudor, sanguis; 2° lutum, succus expressus ex floribus, fructibus, herbis et radicibus; 3° cerevisia, jus densum ex adipe vel carnibus confectum, atramentum, nisi forte valde tenue sit; 4° nix, glacies, pruina et alia similia nondum resoluta, quia in hoc statu non sunt aqua naturalis. — 3° Materia dubia est: 1° jusculum valde tenue, lixivium, cerevisia tenuis, aqua ex sale soluto; 2° aqua artificialis per artem chimicam deducta ex plantis, floribus, aut radicibus. (*Ita communiter* cum *S. Lig.* n. 103.)

§. II.

De materia proxima Baptismi.

1039. — Materia proxima baptismi est ablutio, quae tribus modis fieri potest, scilicet, *immersione*, *aspersione*, et *infusione*, juxta praxim diversarum ecclesiarum; ita ut morali hominum judicio baptizatus censeatur esse lotus. Constat ex verbis formae, et perpetua praxi Ecclesiae, nec non ex *Paul. Ephes.* V, 26.: *Mundans lavacro aquae in verbo vitae.*

Quaesita :

1040. — *Quaer.* 1° An possit valide baptizari puer in utero matris?

R. Affirm. probabilius, si puer attingatur aqua in utero matris medio aliquo instrumento, quia talis infans, cum existat jam homo viator, valide potest baptizari. Nec obstat illud quod puer adhuc involutus sit in secundina, quia haec est veluti pars infantis. (*S. Lig.* n. 107.)

Quaer. 2° An valeat baptismus, si aqua tantum tangat vestes aut crines baptizandi?

R. 1° Si aqua tangat tantum vestes, certo invalidus est baptismus; quia sic homo non potest dici ablui; 2° *probabilius* autem validus est, si aqua crines tangat. Sed in praxi tutior pars sequenda est. (*S. Lig.* ibid. q. 3.)

Quaer. 3° An valeat baptismus collatus in alia parte quam in capite?

R. Affirm. probabilius, praesertim si baptismus in alia parte principali conferatur, v. gr., in pectore, scapulis, etc.... Attamen si necessitas id exigeret, postea iterandus foret baptismus, si fieri posset. (*S. Lig.* ibid. q. 4.)

1041. — *Quaer.* 4° An una vel altera gutta aquae ad baptizandum sufficiat?

R. Neg. probabilius, praesertim si aqua non fluat, quia nequit dici ablutio, quae ad baptismum omnino requiritur. (*Ita communiter.*) Attamen videtur esse materia dubia quae in casu necessitatis foret adhibenda. (*S. Ligor.* n. 107. — *Elbel* n. 16.)

Quaer. 5° An trina ablutio ad baptismum requiratur?

R. 1° Certo non requiritur ad validitatem: unica enim sufficit, ut quis censeatur vere ablutus. (*Ita omnes cum S. Thom.* part. 3. quaest. 66. art. 8.)

R. 2° Requiritur autem ad liceitatem et quidem sub gravi in ecclesiis ubi praescribitur haec trina aquae effusio, ut in Rituali Romano.

ARTICULUS II.

DE FORMA BAPTISMI.

1042. — Forma baptismi est: „Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, amen.“ Sic definivit *Concil. Trid.* juxta illud *Matth.* XXVIII, 19.: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.* — Apud Graecos autem dicitur: „Baptizetur servus Christi, in nomine Patris, etc.“ —

Haec forma est valida ex instructione *Eugenii IV. ad Armenos;* sed in sola Ecclesia Graeca licita est.

Multipliciter haec forma vitiari potest, sive accidentaliter, sive substantialiter, ut supra dictum est in *Tract. de Sacram. in genere*, n. 112.

Omissio verbi *ego* et verbi *amen* non pertinet ad essentiam formae, nec exce-

deret peccatum veniale. (*S. Lig.* n. 111.) Idem dicendum videtur, saltem probabilius, de omissione conjunctionis *et*, praesertim si semel tantum omittatur, et ante tertiam personam praeponatur Idem etiam probabilius de verbo *in*, licet plures graves theologi contradicant. Caetera autem verba omnino ad validitatem requiruntur.

Quaesita:

1043. — *Quaer.* 1° An valida sit forma baptismi, si dicatur: Ego te baptizo in nomine *Sanctissimae Trinitatis*, vel in nomine *Christi?*

R. ad 1um *Neg. saltem probabilius*, quia in tali forma non sat distincte exprimuntur singulae personae Stae Trinitatis, siquidem vox *Trinitas* tantum *confuse* et *implicite* personas significat; Christus autem voluit ut *distincte* exprimerentur, prout patet ex *Matth.* c. ultimo. (*Ita communiter.* — *S. Ligor.* n. 111.)

R. ad 2um *Neg.* etiam *a fortiori*, quia nullatenus exprimitur Trinitas per τὸ *in nomine Christi.* Ita omnes saltem nunc, post *S. Thomam* p. 3. q. 66. art. 6., et constat ex *jure can. in c. Si revera*, *30 de consecrat.* Dist. 4. (*S. Lig.* n. 112.)

1044. — *Quaer.* 2° An valeat baptismus si formae consuetae addatur: *et in nomine beatae Mariae virginis?*

R. Distinguendum est. Non valet si quis hoc faciens, intendat baptismum conferre in nomine beatae Virginis, tribuendo scilicet talibus nominibus veram efficaciam in baptismi valorem. — Secus vero si id faciat ex importuna devotione. (*S. Lig.* n. 111.)

CAPUT III.

DE MINISTRO BAPTISMI.

Minister baptismi alius est *ordinarius* et alius *extraordinarius.* Iterum minister extraordinarius est etiam duplex: nempe minister *solemnitatis* et *necessitatis.*

Principia:

1045. — I. Omnis et solus sacerdos vi suae ordinationis est minister *ordinarius* Baptismi. Constat ex variis locis *juris can.* et ex *Conc. Florent. in decreto unionis*, necnon ex universali Ecclesiae praxi.

II. Diaconus est minister *extraordinarius* et *solemnitatis*, id est, valens *solemniter* baptizare, sed tantum ex delegatione, de gravi causa. Constat ex *jure can.*, ex *pontificali Romano*, seu ex instructione Episcopi ad diaconos in ordinatione, etc.

III. Quilibet homo ratione utens, sive vir, sive mulier, sive catholicus, sive haereticus, sive fidelis, sive infidelis, est minister *extraordinarius* baptismi, ita ut semper valide, et in *necessitate* etiam licite, baptizare possit. Eruitur ex iisdem fontibus ac supra in I° principio.

IV. Licet omnis sacerdos vi ordinationis potestatem habeat baptizandi, non potest tamen ea licite uti etiam privatim, extra casum necessitatis, nisi jurisdictionem ordinariam vel delegatam habeat. Constat ex *jure canon.* et ex *Rit. Rom.*

Resolves:

1046. — 1° Nec Parochus, nec Episcopus, absque commissione, extra suam dioecesim, vel Parochiam, vel intra eam, alienos licite baptizat. Ideoque peccant etiam parentes, qui sine licentia sui praelati alieno deferunt suam prolem baptizandam, siquidem jus parochi violant. (*S. Lig.* n. 114.) 2° Peregrini, vel qui domicilium non habent, possunt baptizari in Ecclesia quam elegerint. Si mulier casu pariat in pago non suo, proles ab illius pagi parocho est baptizanda, nisi forte ille pagus a pago proprio parum distet. (*S. Lig.* n. 114.) 3° Juxta communiorem et probabiliorem sententiam possunt advenae recipere baptismum et alia sacramenta a parocho loci, ubi jam quasi-domicilium contraxerunt. (*S. Lig.* n. 115.) 4° Alienus autem baptizari potest de licentia sive expressa sive rationabiliter praesumpta proprii sacerdotis. (*S. Lig.* n. 115.) 5° Possunt Religiosi baptizare, in casu necessitatis, vel de eadem Parochi et proprii superioris licentia, cum nulla lege hoc prohibeatur. (*S. Lig.* ibid.)

Quaesita:

1047. — *Quaer.* 1° Quis ordo servandus sit inter ministros baptismi?

R. In Rituali Romano sic habetur: „Si

„adsit sacerdos, diacono praeferatur; „diaconus subdiacono; clericus laico; et „vir feminae, nisi pudoris gratia deceat „feminam potius quam virum baptizare „infantem non omnino editum, vel nisi „femina sciret melius formam et modum „baptizandi.“ (Vide *S. Lig.* n. 117.)

Quaer. 2° An peccet mortaliter laicus qui in necessitate, praesente sacerdote, baptizat?

R. Affirm. cum sententia communi. Ratio est, quia vere tunc usurpat jus sacerdotis, cui ex potestate ordinis commissum est munus baptizandi. Ideo etiam sacerdos ipse graviter peccaret, si laico administrationem cederet. (*S. Lig.* ibid.)

1048. — *Quaer*, 3° An peccet graviter laicus baptizans coram diacono?

R. Controvertitur. I^a^ Sententia *probabilis* affirmat; quia diaconus ex vi ordinationis ad baptizandum deputatur, licet ex praxi actuali Ecclesiae solemniter baptizare non possit, nisi de gravissima causa et parochi licentia.

II^a^ Sententia, etiam *probabilis*, negat, quia diaconus, baptizans in casu necessitatis sine commissione, non baptizat ex officio, sed eodem modo ac clericus inferior vel laicus. *S. Ligor.* ibid. dicit utramque sententiam probabilem esse.

CAPUT IV.

DE SUBJECTO BAPTISMI.

Subjectum baptismi est omnis et solus homo viator nondum baptizatus.

Resolves:

1049. — 1° Valide baptizantur infantes, item perpetuo amentes, qui nunquam usi sunt ratione et proinde censentur ejusdem conditionis cum infantibus, Si autem aliquando ratione usi fuerint, *probabilius* non valet baptismus, nisi ante amentiam illum petiverint. In praxi tamen ii sub conditione essent baptizandi, tum quia non plane constat eos baptismum non postulasse, tum etiam quia, juxta plures, satis est si quis habuerit voluntatem suscipiendi omnia ad salutem necessaria. (*De sacram. in genere*, n. 140. 2° Si dubium sit, an infans vivat, baptizandus est sub conditione. Hinc recte censent generatim theologi omnes foetus abortivos, si per aliquem motum dent signum vitae, semper esse baptizandos sub conditione *si vivant;* maxime cum hodie vigeat opinio communiter a peritis recepta, nempe foetum ab initio conceptionis, vel saltem post paucos dies, anima informari. 3° Valide baptizatur is quem minister putat esse alium, aut licet sit femina quam putat esse masculum, quia praesentem et non alium baptizare intendit, 4° Valide, etsi extra necessitatem illicite, plures simul baptizantur hac forma: *Ego vos baptizo*, modo simul abluantur.

Quaesita:

1050. — *Quaer.* 1° An filii infidelium licite possint baptizari?

R. 1° *Affirm.* 1° si habeant usum rationis, et consentiant, etiamsi parentes repugnent; 2° si parentes defecerint a fide, ut sunt haeretici, quia Ecclesia jus habet ad parentes coërcendos; 3° si filii sint mox morituri, quia urget necessitas, nec ullum timendum est periculum; 4° si unus parentum consentiat, altero reluctante. (*S. Lig.* n. 126 et seq.)

R. 2° *Neg.*, in caeteris casibus, utroque parente reluctante, si filii mansuri sint in potestate parentum. Constat ex decreto *S. Congregationis S. Officii* 1703. Et pro Hebraeis in particulari constat ex constitutione *Julii III.* (*S. Lig.* n. 132.)

1051. — *Quaer.* 2° An baptismus aliquando repeti possit vel debeat?

R. Potest et debet repeti sub conditione, quoties adest aliquod dubium non spernendum de ejus valore; secus iterari non potest sine peccato gravi, quia est sacrilegium conari ministrare sacramentum incapaci. Recole dicta, n. 1004.

Quaer. 3° An infantes expositi sint baptizandi?

R. Affirm., si isti expositi fuerint absque testimonio baptismi, nisi aliunde constet eos rite baptizatos fuisse. — Si vero expositi sint cum schedula attestante ipsos fuisse baptizatos, *controvertitur.* Sententia *communior* et *verior* docet hos omnes *sub conditione* baptizandos esse. (*S. Lig.* n. 135.)

1052. — *Quaer.* 4° An sint rebaptizandi infantes sive ab obstetricibus sive a laicis baptizati?

R. Neg., nisi adsit probabilis suspicio erroris in collato baptismo. Ita commu-

nissima et vera sententia, inquit *S. Lig.* n. 136., ubi ad hanc doctrinam confirmandam in decisione *S.* Congregationis innititur. In variis dioecesibus, ex statuto Episcopi, omnes infantes, a mulieribus vel laicis baptizati, sunt sub conditione rebaptizandi.

Quaer. 5° An baptizati ab haereticis rebaptizari debeant?

R. Certum est, de fide ex Trid., validum esse baptismum collatum ab haereticis, quando omnia requisita ad sacramentum adhibentur. Sed merito putant communiter theologi, pueros baptizatos a ministris protestantibus omnes esse *sub conditione* baptizandos, quia facile dubitari debet de materia, forma et intentione talium ministrorum, cum ipsi hoc sacramentum absolute necessarium non judicent. (*S. Lig.* n. 137.)

CAPUT V.

DE SOLEMNITATIBUS ACCESSORIIS BAPTISMI, NEMPE DE PATRINIS ET CAEREMONIIS.

ARTICULUS I.

DE PATRINIS.

Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de sacro fonte levant, et in suam curam, defectu parentum, suscipiunt.

Principia:

1053. — I. Debet adhiberi sub gravi saltem unus patrinus in baptismo solemni, sive vir, sive mulier, nec possunt adhiberi licite plures quam duo. Sic statuit *Conc. Trid.* sess. 24. c. 2. *de Reformatione.*

II. Ut quis sit vere patrinus, requiruntur sequentes conditiones: 1° ut usum rationis habeat, et ipse sit baptizatus; 2° ut a parentibus vel parocho fuerit designatus ut patrinus; 3° ut tangat baptizatum per se, vel saltem per alium; 4° ut habeat verum animum munus patrini gerendi. (*S. Lig.* n. 146.)

Quaesita:

1054. — *Quaer.* 1° Quaenam sint obligationes patrinorum?

R. Tenentur adimplere officium paedagogi in casu necessitatis, seu deficientibus filioli parentibus. Hinc, tenentur instruere baptizatum circa fidem, mores, obligationes varias, etc. Ab omni autem obligatione solvuntur, quando prudenter praesumere possunt, quod baptizatus diligenter a parentibus instruatur. (*S. Lig.* n. 147.)

Quaer. 2° An in baptismo privato patrinus necessario adhiberi debeat?

R. Neg., quia non videtur requiri ab Ecclesia, nisi pro baptismo solemni. Attamen etiam in baptismo privato adhiberi potest, et laudabilius adhibetur. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 147., etc.)

Quaer. 3° An patrini possint esse duo mares aut duae feminae?

R. Neg., quia Trid. statuit posse adhiberi ad summum duos patrinos, nempe virum et feminam. Sed probabile est esse tantum veniale si ita fiat. Plures tamen cum *Busemb.* esse mortale opinantur. (Vide *S. Lig.* n. 155.)

1055. — *Quaer.* 4° An patrinus masculi, si unicus sit, debeat esse *masculus*, et feminae *femina?*

R. Neg. probabilius; quia Trident. dicit: *sive vir, sive mulier;* ergo indiscriminatim vir aut mulier adhiberi potest. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 5° Quinam prohibeantur esse patrini?

R. Valide quidem, sed illicite, sunt patrini sequentes: 1° abbas et monachus, seu Religiosus et monialis cujuslibet ordinis; 2° conjuges respectu conjugum, et parentes respectu filiorum; 3° omnes qui sunt pravis moribus et perdita fama, haeretici, etc. (*S. Lig.* n. 156.)

Nota. Sacerdos, collato baptismo, monere debet patrinos de contracta obligatione, eorumque cognatione. — De cognatione autem per baptismum contracta dicemus, ubi de impedimentis matrimonii, n. 1502.

ARTICULUS II.

DE CAEREMONIIS BAPTISMI.

Mortale est omittere caeremonias omnes baptismi, aut aliquam ex iis notabilem, quia tunc violatur praeceptum grave Ecclesiae. (*Ita omnes.*)

Resolves:

1056. — 1° Seclusa necessitate, mortale est baptizare sine chrismatis unctione, quia haec specialem et gravem habet significationem. (*S. Lig.* n. 141.) 2° Mor-

tale est, extra necessitatis casum, solemniter baptizare cum aqua non consecrata, quia hujusmodi omissio in caeremoniis baptismi valde gravis est. *Probabilius* etiam idem dicendum est, si agatur de baptismo privato, ut censent *Salmant.*, *Roncaglia*, *Diana*. Attamen oppositam tenet sententiam, nec *improbabiliter*, *Lacroix* n. 263., *cum Gobat.* (*S. Lig.* ibid., et *H. A.* n. 8.) 3° Mortale est uti chrismate alterius anni. Si tamen annus sit completus, et pastor novum oleum non receperit, baptismum licite poterit conferre sine unctione, et postea unctiones supplere. Excipe si intra breve tempus, v. gr., octo dies, novum oleum haberi possit; tunc differendus est baptismus. (*S. Lig.* ibid.)

Potest etiam probabiliter, juxta plures, unctiones facere cum chrismate veteri. (*Ita Sporer*, etc.)

4° Mortale est sine necessitate baptizare extra ecclesiam, nisi proximum immineat mortis periculum, vel aliud magnum adsit incommodum. (*S. Lig.* n. 142.) 5° Mortale est omittere unctionem olei catechumenorum, vel alia similia; quia est materia gravis saltem ex fine Ecclesiae, sicut commixtio aquae cum vino in sancto Eucharistiae sacramento. (*S. Lig. H. A.* n. 29.)

1057. — *Quaer.* Si baptismus solemniter collatus deprehendatur invalidus, an etiam repetendae sint caeremoniae?

R. Controvertitur. Duplex est sententia probabilis. Unde caeremoniae non sunt necessario repetendae: suadendum tamen ut repetantur, si absque scandalo vel infamia fieri possit. (*S. Lig.* n. 144.)

TRACTATUS

DE CONFIRMATIONE.

1058. — Confirmatio est unctio chrismatis, sub praescripta verborum forma, in fronte baptizati, ab Episcopo facta, qua confertur augmentum gratiae, et robur singulare ad fidem firmiter tenendam et intrepide profitendam.

De fide est confirmationem esse novae legis sacramentum. Constat ex *Conc. Trid.* sess. 7. can. 1., etc.

CAPUT I.

DE MATERIA ET FORMA CONFIRMATIONIS.

ARTICULUS I.

DE MATERIA CONFIRMATIONIS.

1059. — I. Materia *remota* confirmationis est chrisma ex oleo olivarum et balsamo confectum, et ab Episcopo benedictum. (*Ita communiter*, et constat ex *Conc. Florent.*, *in decreto de sacramentis.*) Dici etiam potest materiam remotam partialem esse manus Episcopi *formaliter* tales, quatenus scilicet impositio manuum est materia proxima partialis, ut mox dicetur.

II. Materia *proxima adaequata* et *totalis* est unctio chrismatis confirmandis applicata ab hujus sacramenti ministro per manuum impositionem. *Ita communiter* contra *plures*, qui tenent illam consistere in sola manuum impositione, vel in sola unctione. Probabilius autem est, hanc manuum impositionem eam solam esse, quae fit ab Episcopo in ipsa ungendi actione. Attamen cum plures censeant requiri etiam generalem manuum impositionem, quae fit in omnes simul confirmandos in caeremoniae principio, ea etiam sub gravi adhibenda est. Monendi igitur sunt confirmandi, ut praesentes adsint huic primae et generali manuum impositioni. Si quis autem ei non adfuerit, pro ipso haec caeremonia repetenda erit.

Quaesita:

1060. — *Quaer.* 1° An balsamum de necessitate sacramenti requiratur?

R. Affirm. probabilius, ut videtur ex decreto *Eugenii IV. pro Armenis*, ubi dicit confirmationis materiam esse chrisma confectum ex *oleo et balsamo*. Sufficit autem balsamum cujuscumque regionis, et in ea sola quantitate, quae satis est ut sui odorem dare possit, nec est necessarium ut omnibus olei partibus misceatur. (*S. Lig.* n. 162.)

Quaer. 2° An chrisma debeat necessario esse benedictum?

R. 1° Affirmandum absolute est, si sermo sit de necessitate praecepti. (*Ita omnes cum S. Lig.* n. 163.)

R. 2° Affirmandum etiam videtur, si sermo sit de necessitate sacramenti. Id

enim suadet praxis constans Ecclesiae, et decretum *Eugenii IV.*, ubi legitur materiam confirmationis esse chrisma *benedictum. (Ita communiter cum S. Ligor.* ibid.) An vero chrisma debeat necessario esse *benedictum* ab Episcopo, dicetur infra loquendo de ministro.

1061. — *Quaer.* 3° An chrisma debeat necessario esse illius anni?

R. Hoc non requiritur de necessitate sacramenti, quia, sive sit vetus sive novum, materia non mutatur essentialiter, ut patet; sed requiritur ex praecepto Ecclesiae. Hinc peccaret graviter Episcopus, qui confirmaret cum chrismate veteri non confecto hoc anno. In hunc enim finem novum chrisma consecratur in *coena Domini*, veteri combusto. (*S. Ligor.* n. 163., et *alii communiter.*)

Quaer. 4° An oleum debeat necessario esse olivarum ad valorem sacramenti?

R. Affirm. Ratio est, quia hoc *proprie* oleum dicitur. Hinc, oleum ex alia materia confectum, v. gr., ex nucibus, non est materia valida confirmationis, quia non venit simpliciter sub nomine olei. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 162.)

1062. — *Quaer.* 5° Quomodo unctio fieri debeat?

R. Debet fieri per modum crucis, pollice dextro Episcopi, in fronte confirmati. Valida tamen foret unctio, si alio digito Episcopi fieret. Secus autem esset dicendum, si ad unctionem efficiendam aliquod instrumentum adhiberetur. (*S. Lig.* n. 166. — *Layman*, etc.)

ARTICULUS II.
DE FORMA CONFIRMATIONIS.

1063. — Forma consistit in verbis quae profert Episcopus ungendo, nempe: *Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris,* etc... Sic definivit *Eugenius IV.* in decreto citato.

Hinc invalidum foret sacramentum, si omitterentur sequentia: 1° verbum *confirmo*, — 2° expressio SS. Trinitatis, — 3° verbum *te*, — 4° verba *signo crucis*, vel *chrismate salutis*. Dicere autem *corroboro* pro *confirmo*, esset tantum mutatio accidentalis. (*S. Lig.* n. 168.)

CAPUT II.
DE MINISTRO CONFIRMATIONIS.

1064. — I. Solus Episcopus est minister ordinarius hujus sacramenti. Ita declaravit *Innoc. III.* et *Conc. Trident.* sess. 7. can. 3.: „*Si quis dixerit, sanctae confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit.*“

II. Simplex sacerdos confirmare potest tanquam minister extraordinarius ex delegatione speciali summi Pontificis. Constat ex praxi Ecclesiae in variis locis, et ex Bulla *Benedicti XIV.*: „*Eo quamvis tempore.*“ (Vide *S. Lig.* n. 170.) Sed sacerdos uti debet chrismate ab Episcopo benedicto. Constat ex decreto *Eugenii IV.*, ubi dicitur materiam confirmationis esse chrisma ab Episcopo benedictum.

Quaesita:

1065. — *Quaer.* 1° An Papa concedere possit ut simplex sacerdos chrismate ab Episcopo non benedicto utatur in confirmatione?

R. Controvertitur. Affirmant non pauci cum *S. Lig.* n. 163.; *at plures alii negant.*

Quaer. 2° An Episcopus possit confirmare fideles non subditos?

R. 1° *Quoad validitatem*, omnes confirmare potest, ut patet. 2° *Quoad liceitatem*, non potest confirmare, nisi in sua dioecesi reperiantur; et peccaret graviter confirmando etiam suos subditos in alia dioecesi, quia confirmatio est exercitium jurisdictionis fori externi, quod peragi nequit sine licentia Ordinarii loci.

Potest autem confirmare extraneos in sua dioecesi, quia semper praesumitur tacitus consensus aliorum Episcoporum, nisi aliter constet. Sic *probabilius* et *communius.* (*S. Lig.* n. 173.)

1066. — *Quaer.* 3° Quandonam Episcopus teneatur confirmare?

R. 1° Quoties commode potest, si facile ad aliud tempus proximum differre nequeat. — 2° Tenetur etiam aliquoties opportunitatem praebere suis ovibus hoc sacramentum suscipiendi. Hinc, peccaret graviter, si longo tempore a confirmatione conferenda abstineret, v. gr., per

octo aut decem annos, nec dioecesim circumiret, saltem per praecipua loca, nisi morali impossibilitate excusaretur. (*S. Lig.* n. 175., *Lacroix*, n. 388., et *alii communiter.*)

Quaer. 4° An peccet graviter Episcopus omittens confirmare moribundum sacramentum petentem?

R. Neg., saltem *probabiliter*. Ratio est, quia, cum hoc sacramentum non sit necessarium ad salutem, excusat incommoditas et indecentia, quae adesset pro Episcopo adeundi aegrotos in propriis domiciliis decumbentes. Praxi etiam communi confirmatur. (*S. Lig.* n. 175. — *Lacroix*, n. 390.)

CAPUT III.
DE SUBJECTO CONFIRMATIONIS.

1067. — Subjectum sacramenti confirmationis est omnis et solus homo baptizatus et nondum confirmatus, etiam carens usu rationis. Confirmatio enim perficit vitam spiritualem, quae in baptismo accipitur, et pro omnibus, ut baptismus, instituta est.

Nota. Ex praxi, generatim in Ecclesia vigente, non sunt confirmandi pueri qui usum rationis non adepti sunt, nisi id ferat legitima locorum consuetudo, ut fit apud Graecos et in Hispania.

Quaesita:

1068. — *Quaer.* 1° An vel qualis sit obligatio pro fidelibus sacramentum confirmationis recipiendi?

R. 1° Non est obligatio de necessitate medii. Nam per baptismum solum haberi potest remissio peccatorum et vita aeterna.

R. 2° Est obligatio *sub gravi* de necessitate praecepti divini, saltem decurrente vita, et data opportuna occasione. Ita tenendum post declarationem *Benedicti XIV.* in bulla *Etsi pastoralis*, de ritibus et dogmatibus Graecorum. Sic enim ait §. 3. n. 4.: „Monendi sunt (qui „non sunt confirmati) ab ordinariis loco-„rum, eos gravis peccati reatu teneri, si, „cum possunt ad confirmationem acce-„dere, illam renuunt ac negligunt.“ (*S. Lig.* n. 181 et seq.)

1069. — *Quaer.* 2° Quid agendum in dubio an aliquis sit confirmatus?

R. Potest sub conditione confirmari, ut patet ex dictis in *Tract. de sacram. in genere*, n. 1013. Sed ad id non tenetur, si vere probabiliter credat se jam sacramentum recepisse. (*S. Lig.*, *H. A.* n. 48.)

Quaer. 3° Quaenam dispositiones in confirmandis requirantur?

R. Sunt sequentes: 1° Character baptismalis ad validitatem sacramenti, et insuper in adulto intentio sacramentum recipiendi, ut constat ex dictis *de sacramentis in genere*, n. 1031. 2° Status gratiae, quia confirmatio est sacramentum vivorum. Unde qui conscius est peccati mortalis ad sacramentum poenitentiae recurrere debet, nisi perfecte conferatur. Mos generalis est, ut nullus confirmetur nisi schedulam chirographo Confessarii sui subsignatam exhibeat. 3° Ut confirmandus rudimentis doctrinae christianae imbuatur, praesertim iis, quae sunt de necessitate medii, et quae spectant ad sacramenta Poenitentiae et Confirmationis. (*Ita communiter.*)

1070. — *Quaer.* 4° An confirmandus debeat esse jejunus?

R. Neg., attenta consuetudine hodierna. Leges enim canonicae, quae jejunium praescribebant ad recipiendam confirmationem, in desuetudinem plane abierunt. Unde etiam invaluit usus conferendi illud sacramentum tempore vespertino. (*S. Lig.* n. 184., in fine, et *alii.*)

TRACTATUS
DE EUCHARISTIA.

Veneranda, miranda, et summe adoranda Eucharistia est velut compendium omnium mysteriorum, quae divina sapientia et infinita bonitas et misericordia excogitavit atque perfecit ad hominum salutem et sanctificationem operandam, juxta illud psalmi 111.: *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus; escam dedit timentibus se.*

Hinc S. Augustinus exclamat, *Tractatu* 26, in *Joan.*: „O Sacramentum „pietatis! O signum unitatis! O vincu-„lum caritatis! Qui vult vivere, habet

„unde vivat. Accedat, incorporetur ut „vivificetur!"

Eucharistia considerari potest vel ut sacramentum, vel ut sacrificium. Hinc pars duplex in praesenti Tractatu.

PARS I.

DE EUCHARISTIA UT SACRAMENTO.

Agendum: 1° De natura et efficacia; 2° de materia et forma; 3° de ministro; 4° de subjecto Eucharistiae.

CAPUT I.

DE NATURA ET EFFICACIA EUCHARISTIAE.

1071. — Definitur Eucharistia: „Sacramentum corporis et sanguinis Christi „sub speciebus panis et vini ad spiritualem animarum refectionem."

Vel est: „Sacramentum novae legis a „Christo Domino institutum ad spiritualem animae refectionem, in quo corpus „et sanguis Christi vere, realiter et substantialiter continetur sub speciebus panis et vini." — Constat ex *Trid. Conc.* sess. 13. c. 2 et 3.

Principia de fide:

1072. — I. In sacramento Eucharistiae Christus est realiter praesens corpore et anima, una cum Divinitate. Constat: 1° Ex verbis *promissionis* SS. Eucharistiae apud *Joann.* VI, 52.: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, etc...; — 2° ex verbis *institutionis* SS. Eucharistiae in ultima coena. *Matth.* XXVI, 26.: *Hoc est corpus meum*, etc.; — 3° ex tota traditione necnon ex definitione Ecclesiae; sic enim *Trident.* sess. 13. c. 1.: *Si quis negaverit in sanctissimae Eucharistiae sacramento contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Jesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo, ut in signo vel figura aut virtute: anathema sit.*

1073. — II. In sacramento Eucharistiae totus Christus continetur sub utraque specie, et in qualibet speciei parte, saltem sensibili separatione facta, et quidem permanenter.

Hinc, tantum continetur Christus sub alterutra specie, quantum sub utraque; tantum in minima parte utriusque speciei, saltem facta separatione, quantum in parte majori, vel in specie integra. Corpus igitur Christi integrum habetur sub specie vini, haud secus ac sub specie panis. Quamvis enim vi verborum corpus sub specie panis, et sanguis sub specie vini ponatur, totum tamen corpus indivisim sub singulis speciebus existit. Ratio est, quia, corpus Christi cum sit vivum, omnes ejus partes vi naturalis concomitantiae sunt inseparabiles, siquidem Christus, qui ex mortuis surrexit, *non amplius moritur.* Divinitas quoque sub utraque specie existit propter admirabilem unionem hypostaticam qua corpus et anima conjunguntur. De his omnibus constat ex *Trid.* sess. 13. c. 3., et can. 1 et 3. — Item ex decreto *Conc. Florent. ad Armenos.*

1074. — III. In sacramento Eucharistiae datur vera transsubstantiatio, seu realis conversio totius substantiae panis et vini in corpus et sanguinem Christi, ita ut, peracta consecratione, nihil de pane et vino remaneat, solis speciebus exceptis. Constat: 1° Ex Scriptura sacra, nempe ex verbis Christi: *Hoc est corpus meum*, etc... significant enim simpliciter materiam praesentem esse corpus Christi, nec essent simpliciter vera, si remaneret substantia panis simul cum corpore Christi; — 2° ex tota traditione, et ex definitione Ecclesiae in multis Conciliis, praesertim in *Trid.* sess. 13. c. 2.

Quaesita:

1075. — *Quaer.* 1° Quamdiu Christus maneat realiter praesens in Eucharistia?

R. Remanet quamdiu species remanent integrae; desinit vero sub eis inesse statim ac species ita corrumpuntur, ut, juxta consuetum loquendi modum, non videantur esse panis et vinum. — Tunc vero, eo instanti, ex lege a Deo in institutione hujus sacramenti stabilita, speciebus substituitur eadem materia, quae pani et vino corruptis succederet. (*S. Lig.* n. 225. — *Lugo*, D. 19. n. 54. — *Lacroix*, n. 474.)

Quaer. 2° Quamdiu sacrae species cen-

seantur remanere integrae post sacramenti sumptionem?

R. Non constat; alii dicunt post minutum, alii post quinque minuta; alii post medium quadrantem. Diutius autem remanent in sacerdote, qui in Missa sub utraque specie et cum hostia majori communicat, quam in laico, qui de more parvam hostiam tantum sumit. (*S. Ligor.* ibid., etc.)

1076. — *Quaer.* 3° An Eucharistia sit unicum vel duplex sacramentum?

R. Est unicum specie sacramentum, licet sint plura signa. Etenim licet adsit *pluralitas physica* signi, est tamen unitas moralis: nam Sacramentum Eucharistiae, quamvis speciebus panis et vini physice distinctis sit compositum, ordinatur tamen ad unam specie refectionem spiritualem, tanquam ad finem et effectum significatum, sicut cibus et potus materialis ordinantur ad unicam refectionem corporalem. Sic in extrema unctione sunt plures unctiones, et tamen unicum sacramentum, quia istae plures unctiones ordinantur ad unum finem et effectum, qui est tollere reliquias peccatorum. (*Ita communissime et certo cum S. Thoma,* part. 3. quaest. 73. art. 2. ad 2um. — *S. Lig.* n. 190 et 191. — *Billuart,* Diss. 2. art. 2.)

1077. — *Quaer.* 4° Quinam sint effectus sacramenti Eucharistiae in anima?

R. Praecipui sunt sequentes, scilicet: 1° *Augmentum gratiae sanctificantis,* quod praecipuum Eucharistiae effectum constituit. Cum enim, juxta verba Christi (*Joann.* VI, 56.): *Caro mea vere est cibus,* hoc sacramentum sit institutum ut alimentum spirituale; et cum alimentum supponat vitam in eo qui illud suscipit, sequitur inde, ut per hoc alimentum vita ipsa animae, quae in gratia sanctificante praecipue consistit, corroboretur et augeatur. — 2° *Adeptio gloriae aeternae;* Christus enim largitor gloriae hanc promittit: *Si quis manducaverit ex hoc pane vivet in aeternum* (*Joann.* VI, 52., etc.). — 3° *Largitio uberrima gratiarum actualium,* quae exiguntur a gratia habituali, et habitibus infusis. — 4° *Debilitatio habituum malorum et emendatio vitiorum,* praesertim libidinis. — 5° *Remissio peccatorum venialium.* Constat ex *Trid.* sess. 13. c. 2., ubi Eucharistia vocatur antidotum, quo liberamur a culpis quotidianis, et a peccatis mortalibus praeservamur. — 6° *Remissio poenae temporalis peccato debitae;* non quidem totius, sed secundum modum devotionis et fervoris, ut ait *S. Thomas* part. 3. qq. 79. a. 5. — 7° *Unio specialis cum Christo et membris ejus,* ut patet ex *Joann.* VI, 57: *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo.* — 8° *Praeservatio a peccatis futuris,* quod duplici modo fit, tum quia, aucta caritate per hunc cibum, anima fit validior contra naturam corruptam, tum quia est efficax memoria dominicae passionis per quam victi sunt daemones. (*S. Lig.* n. 268 et 269., et *H. A.* n. 5.)

1078. — *Quaer.* 5° An aliquando Eucharistia peccatum mortale delere possit?

R. Affirm. probabilius; non quidem *per se,* sed *per accidens, scilicet mediate, per infusionem gratiae, qua quis tunc de attrito fit contritus.* (*S. Ligor.* n. 268.) — *Recole dicta de sacram. in genere,* n. 998.

CAPUT II.

DE MATERIA ET FORMA EUCHARISTIAE.

Agendum: 1° De materia; 2° de forma Eucharistiae.

ARTICULUS I.

DE MATERIA ET FORMA EUCHARISTIAE.

I. De materia remota.

Principia:

1079. — I. *Panis et vinum* sunt materia sacramenti Eucharistiae remota. Constat: 1° Ex institutione ipsa hujus sacramenti; Christus enim in ultima coena accepit panem et vinum et ea consecravit in corpus et sanguinem suum; 2° ex definitione Ecclesiae in *Conc. Lateranensi cap. firmiter.* — *In Conc. Florent.* in decreto *unionis.* — *Et in Trident.* sess. 13. *In omnibus fere capitibus.* — Accedit his omnibus unanimis traditio utriusque Ecclesiae latinae et graecae.

II. Solus panis *triticeus* et solum vinum *de vite* sunt materia valida sacramenti Eucharistiae. Constat ex *Conc.*

Florent. in decreto supra citato, ubi dicitur: *Tertium est Eucharistiae sacramentum, cujus materia est* PANIS TRITICEUS et VINUM DE VITE. — Concordat etiam perpetua traditio et praxis utriusque Ecclesiae latinae et graecae.

1080. — III. Aqua modicissima vino permiscenda est, atque hoc non necessitate sacramenti, sed praecepti tantum.

Ratio I^mi^ deducitur: 1° Ex perpetua Ecclesiae praxi et universali Patrum traditione; 2° ex declaratione variorum conciliorum, praesertim Florentini, quod declarat materiam calicis *esse vinum de vite, cui modicissima aqua misceri debet;* et *Conc. Trid.* sess. 22. c. 7.

Ratio secundi deducitur ex eo quod Christus in institutione hujus sacramenti solum vinum designaverit, et varia concilia, de hac mixtione mentionem faciendo, de solo praecepto loquantur, uti Trident. loco citato; accedit doctrina Catech. ejusdem concilii, qui, postquam docuit hanc mixtionem non posse sine peccato mortali praetermitti, addit: „Si qua desit, perficitur sacramentum.“

Quaesita:

1081. — *Quaer.* 1° An sit materia valida panis ex siligine seu secali?

R. Controvertitur: alii *affirmant*, quia siligo videtur esse ex eadem specie ac triticum, licet sit diversae qualitatis. — Alii vero multo *communius negant;* quia panis siliginis est speciei omnino diversae, nec a divitibus adhiberi communiter solet. (Vide *S. Lig.* n. 200.)

Quaer. 2° An sit materia valida panis ex farre seu spelta? (gallice *Espiotte*, vel *Epeautre, sorte de blé.*)

R. Pariter *controvertitur* ac de siligine. Unde illa materia etiam ut dubia et proinde graviter illicita habenda est. (*S. Lig.* ibid., et *alii communiter.*) Attamen animadvertendum est dari in variis regionibus diversas frumenti species quae nomine *speltae* veniunt. Unde videtur attendi debere ad communem hominum aestimationem.

1082. — *Quaer.* 3° An panis tam azymus quam fermentatus sit materia valida et licita Eucharistiae?

R. 1° *Quoad validitatem, affirm.* Ratio est, quia uterque est panis verus, et simpliciter dictus, et sic in scriptura vocatur. Nam uterque fit ex farina triticea, aqua naturali subacta. Constat etiam ex definitione Ecclesiae. Sic enim Conc. Florent. in decreto *unionis: Definimus in azymo sive in fermentato pane triticeo corpus Christi confici.*

R. 2° *Quoad liceitatem:* Latini tenentur sub gravi consecrare in azymo, et Graeci in fermentato, singuli juxta Ecclesiae suae ritum. Constat 1° ex praxi utriusque Ecclesiae; 2° ex *Conc. Florent.* in decreto et loco citato ubi additur: *Sacerdotesque in alterutro ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suae Ecclesiae, sive occidentalis, sive orientalis consuetudinem.*

1083. — *Quaer.* 4° An peccet graviter sacerdos consecrans in vino acescente?

R. Affirm., licet illud vinum sit adhuc materia valida sacramenti. Immo admittitur peccatum mortale, non tantum si vinum sit aceto proximum, ob periculum nullitatis sacramenti, sed etiam si certo incipiat acescere et corrumpi; quia videtur tunc gravis injuria sacramento irrogari. (*Ita communiter, cum S. Ligor.* n. 207.)

Quaer. 5° An vinum congelatum sit materia valida?

R. Controvertitur. Affirm. probabilius. Ratio est: 1° quia remanet substantialiter vinum, cum retineat eumdem colorem, saporem, odorem; 2° quia ex Rubrica missalis, species vini congelatae post consecrationem debent liquefieri admotis pannis calefactis, et deinde sumi ut verum sacramentum. (*Rubr. de defect.* §. 10. n. 11.) Ergo supponit vinum congelatum retinere sanguinem Christi; ergo sacrae species non alterantur substantialiter per congelationem post consecrationem; ergo nec ante. (*Ita S. Lig.* n. 207., ubi dicit esse sententiam veriorem ob rationem ex citata Rubrica deductam.)

1084. — *Quaer.* 6° Quaenam quantitas aquae sit in calice immiscenda?

R. Sufficit aquae modicissima quantitas, ut dicit *Conc. Florent.* supra n. 1080. *Probabiliter* potest infundi aqua usque ad octavam partem vini; immo usque ad quintam partem juxta *Lugo*, D. 4. n. 38. Addit *Busemb.* sufficere ut aqua tertiam partem non excedat. Sed in praxi haec ultima sententia non est admittenda, quamvis tertia pars non corrumpat vinum, si

sit generosum. Generatim consulendum est, ne sacerdos excedat octo vel decem guttulas. Quod si casu nimiam aquae quantitatem infuderit, iterum aliqua quantitas vini erit adjicienda. (*S. Lig.* n. 210.)

II. De materia proxima, seu de consecratione.

Principia:

1085. — I. Ad validam consecrationem, praeter materiam aptam seu consecrabilem, requiritur: 1° ut materia consecranda sit *physice praesens;* quia id necessario exigunt pronomina demonstrativa formae *Hoc*, *hic;* aliter enim forma foret falsa, siquidem demonstraretur praesens id quod non esset praesens; 2° ut intentione ministri in individuo sit determinata; quia, sicut non consecrat minister nisi intendat consecrare, ita nec hanc materiam consecrat nisi illam intendat determinate consecrare. Non requiritur tamen determinatio actualis, sed virtualis sufficit. (*S. Lig.* n. 211 et 214.)

II. Ad licitam consecrationem requiritur: 1° ut sacerdos nullatenus recedat ab usu Ecclesiae, praesertim Rubricis missalis Romani determinato. Hinc in primis necesse est, ut materia consecranda sit decens et munda ob reverentiam tanto sacramento debitam; 2° ut sit reposita in altari et in corporali; 3° ut ciborium vel calix consecrandus sit discoopertus. (Vide *S. Lig.* n. 218 et 219.)

Resolves:

1086. — 1° Valide consecrantur hostiae sub aliis latentes, aut aliter tectae. Item valide consecratur vinum in calice velo, palla, aut alio quovis modo cooperto; quia sufficit ad veram materiae praesentiam, ut per pronominata *hoc* vel *hic* demonstrari possit. (*S. Lig.* n. 212., etc., et *alii communissime.*) 2° Valida est consecratio, si sacerdos putet unam tantum vel duas hostias consecrandas adesse, cum sint plures sive a se sive ab alio positae; ratio est, quia sacerdos semper praesumitur velle consecrare quidquid est decenter consecrabile. Unde, si celebrans advertat post consecrationem duas hostias esse simul junctas, utramque ut consecratam sumat juxta Rubricam Missalis. Si vero ante consecrationem, postquam obtulit, id advertat, alteram seponat, et post Missam ipse vel alius sumat tanquam panem benedictum. (*S. Lig.* n. 216., et *alii omnes.*) 3° Idem dicendum, si quis ad altare plures hostias consecrandas attulerit, vel ante sacrificium monitus fuerit de consecrandis hostiis jam super altare positis, vel rationabili modo animadverterit ab alio afferri ut consecrentur, etsi, dum consecrat, earum non ita expresse meminerit, aut etiam ad oblationem non detegat, modo sint praesentes in corporali; quia intentio praecedens virtualiter perseverat. (*S. Lig.* n. 216.) 4° Si parvae hostiae pro communicando populo afferantur sacerdoti paulo post factam oblationem, licite eas consecrare poterit, suppleta oblatione mentaliter. Et hoc etiam, canone incepto, si adsit causa gravis, seu quando plures sine communione remanerent. (*S. Lig.* n. 217.) 5° Invalide consecrarentur hostiae, inscio sacerdote, etiam in corporali positae, a cumulo sejunctae; quia sacerdos penitus inscius intentionem illas consecrandi non habuit.

Nota Edit. Ver. Censeo juxta *Bened. XIV. de Sacr. Missae*, l. 3. c. 18. n. 5., aliosque Rubricarum peritos quos allegat in opere Morali ac sequitur *S. Lig.* ibid., numquam licere consecrare hostias ad altare allatas, canone incepto; sed vix aliquando ex gravissima causa id licere, si adferantur, praefatione incepta, quae canonem immediate praecedit, ut loquuntur praefati auctores. (Vide *Bened. XIV. de Sacr. Missae*, ubi supra.)

Quaesita:

1087. — *Quaer.* 1° An censendum sit consecratum ciborium ex oblivione extra corporale relictum?

R. Controvertitur. Ia Sententia *probabilis affirmat.* Ratio est, quia jam adfuit voluntas positiva consecrandi illud ciborium in principio Missae, nec illa voluntas fuit retractata; ergo perseveravit virtualiter tempore consecrationis.

IIa Sententia *probabilior et communior* omnino negat. Ratio est, quia intentio illa consecrandi extra corporale fuisset peccatum grave, et proinde sacerdos illam habuisse non praesumitur.

In praxi, ciborium illud denuo consecrandum erit sub conditione in alia Missa. Possunt etiam illae particulae absumi post utramque communionem, sed ante purificationem. (*S. Lig.* n. 217.)

Quaer. 2° An censeatur consecratum

ciborium positum quidem in corporali, sed quod ex oblivione remansit clausum tempore consecrationis?

R. Affirm. Ratio est: 1° quia certe possunt valide consecrari hostiae in ciborio clauso, ut supra dictum; 2° quia sacerdos semper censetur habere intentionem absolutam consecrandi quidquid, ipso sciente, est supra corporale et est honeste consecrabile et per modum continui. (*Ita Reuter*, n. 115., *cum aliis.*)

1088. — *Quaer.* 3° An censeantur consecratae guttae vini inhaerentes calici, sive exterius, sive interius?

R. 1° Guttae exterius inhaerentes numquam censentur consecratae. Ratio est, quia merito praesumitur intentionem sacerdotis esse tantum consecrare quod est licite consecrabile; illicite autem et irreverenter, seu cum magno irreverentiae periculo, absque ulla utilitate illae guttulae consecrarentur; ergo... (*Ita omnes.* — *S. Lig.* n. 215.)

R. 2° Probabilius nec consecratae censentur guttae interius inhaerentes, et omnino a cumulo separatae. Ratio est, quia non videtur esse intentio Ecclesiae, ideoque nec sacerdotis, consecrare nisi vinum, quod per modum unius potabile est, et in calice reperitur congregatum. (*Ita communius cum Suarez, Layman*, etc.... contra *plures.* — Vide *S. Lig.* l. c.)

Quaer. 4° Quale vero sit peccatum consecrare sine rationabili causa hostiam fractam vel maculatam?

R. Secluso scandalo, est tantum veniale, nisi macula vel fractura sit enormis. — Si tamen deprehendatur aliqua fractura vel macula etiam notabilis in hostia, post oblationem, licite talis hostia consecrabitur, quia jam per oblationem fuit aliquatenus Deo dicata et sanctificata. (*S. Ligor.* n. 204., et *alii communiter.*)

ARTICULUS II.

DE FORMA SACRAMENTI EUCHARISTIAE.

Sicuti in sacramento Eucharistiae duplex est distincta materia, duplex quoque est forma consecrationis, una panis et altera vini.

Principia:

1089. — I. Forma pro consecratione panis consistit in his verbis: *Hoc est enim corpus meum.* Haec autem verba aut aequivalentia sunt omnino formae essentialia, si verbum *enim* excipias.

Constat 1° ex universali praxi Ecclesiae, et ex ejus praecepto in missali Romano; — 2° ex Concilio Florent. in decreto unionis, et *Trident.* sess. 13. c. 1. — 3° ex ipsa institutione divina, in qua Christus transsubstantiavit panem in corpus suum, praedicta verba proferendo.

II. Forma pro consecratione vini sic habetur: *Hic est enim calix sanguinis mei novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

Constat pariter: 1° ex praxi et praescripto Ecclesiae; 2° ex variis Evangelistis, qui, etsi non omnino eadem verba referant, perfecte tamen quoad sensum concordant.

Resolves:

1090. — 1° Valida, sed illicita est consecratio, si consecrans dicas: *hic panis, hoc vinum, hic calix est corpus meum*, vel sanguis meus; si proferas *meus* pro *meum*, *es* pro *est*, *calis* pro *calix*, etc... Hinc deducitur non posse excusari a peccato veniali, qui debitam diligentiam non adhibeat ad verba consecrationis rite pronuntianda. (Vide *S. Lig.* n. 221.) 2° Invalida erit consecratio, si dicas: *hic* (adverbialiter) *est corpus meum*, *hoc corpus est meum*, vel *hic sanguis est meus;* quia haec verba non videntur operari, quod significant. (*S. Lig.* ibid.) 3° Debent verba formae proferri in persona Christi *formaliter* et *assertive*, seu recitatione simul et significatione, scilicet proferendo verba Christi et applicando eorum significationem ad materiam praesentem, ut illa transsubstantietur in corpus et sanguinem Christi. Attamen scrupulus non est habendus de prolatione verborum in utroque sensu relato; nam quivis sacerdos praesumitur habere intentionem faciendi id, quod Christus fecit et instituit, et sic intendit sufficienter verba consecratoria proferre in utroque praefato sensu. (*Elbel*, n. 34. — *S. Lig. de Euch.* n. 220..., etc.)

Quaesita:

1091. — *Quaer.* 1° An omissio vocis *enim* in forma consecrationis sit gravis?

R. Controvertitur. Iª Sententia *probabilis negat*, quia vox illa non reperitur in verbis a Christo prolatis, et aliunde non videtur efficere materiam gravem in praecepto Ecclesiae. (*Ita S. Lig.* n. 220.)

IIª Sententia etiam probabilis affirmat cum *Concina*, etc.

Quaer. 2° An in consecratione requirantur ut essentialia illa verba antecedentia: *Qui pridie quam pateretur*... etc... *simili modo*... etc...?

R. Neg. cum sententia communi, quam tenet *S. Lig.* n. 222., — *Lugo*, — *Concina*, — *Billuart;* quia haec verba historice tantum referuntur, nec ullam efficaciam sacramentalem habere videntur. Plures tamen contradicunt.

1092.— *Quaer.* 3° An in consecratione calicis sola haec verba: *Hic est calix sanguinis mei*... sint de essentia formae?

R. Affirm. Ratio est: 1° quia verba consecrationis panis sunt haec: *Hoc est corpus meum;* ergo a pari verba consecrationis vini sunt haec alia: *Hic est sanguis meus*, vel alia aequivalentia tantum. — 2° Quia illa verba *per se* sola exprimunt praesentiam sanguinis Christi sub speciebus vini. (*Ita communiter contra plures.* — Vide *S. Lig.* n. 223.)

Quaer. 4° An valeat forma, si dicatur: *Hoc enim corpus meum;* subintelligendo *est*, ut in lingua latina frequenter fieri solet?

R. Neg. Nam, licet in continua oratione verbum substantivum facile subintelligi possit, in casu tamen praesenti fieri nequit, tum quia non habetur oratio continua, tum praesertim quia in re, de qua agimus, non habet tantum sensum assertorium, ut in sermone communi, sed etiam habet vim productivam corporis Christi. (*S. Lig.* n. 223., et *alii communissime.*)

CAPUT III.
DE MINISTRO EUCHARISTIAE.

Agendum: 1° De potestate ministri; 2° de ejusdem obligatione; 3° de requisitis ut debite ministret. Hinc triplex articulus.

ARTICULUS I.
DE POTESTATE MINISTRI EUCHARISTIAE.

Minister Eucharistiae duplex est, scilicet alius consecrationis, alius dispensationis.

Principia:

1093. — I. Omnis et solus sacerdos est minister Eucharistiae conficiendae. Constat 1° ex Scriptura; Christus enim, sacramentum instituens, omnibus et solis apostolis cum ipso recumbentibus, et proinde omnibus et solis sacerdotibus eorum successoribus, dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* (*Luc.* XXII, 19.) Ergo omnes et soli sacerdotes hanc potestatem a Christo acceperunt. 2° Ex *Conc. Trid.* sess. 22. can. 2. 3° Tandem ex universali et perpetua traditione.

II. Soli Episcopi et presbyteri sunt ministri ordinarii dispensationis Eucharistiae. Constat 1° *Conc. Trid.* sess 13. cap. 8., ubi dicitur: *Semper in Ecclesia Dei mos fuit, ut laici a sacerdotibus communionem acciperent, sacerdotes autem celebrantes seipsos communicarent.* 2° Ex praxi universali Ecclesiae.

1094. — III. Diaconi, vi suae ordinationis, sunt ministri Eucharistiae extraordinarii, ita ut possit eis committi hujus sacramenti dispensatio. Constat 1° ex praxi priorum saeculorum, in quibus Diaconi passim ex commissione Episcoporum, vel presbyterorum, sive generali, sive particulari, Eucharistiam ministrabant. 2° Ex variis conciliis, v. gr., *Nicaeno I° generali*, *Carthaginiensi IV.*, etc.

IV. Jure ordinario, solus parochus, aut illius superior, potest Eucharistiam dispensare. Ad hoc enim requiritur jurisdictio, non quidem pro valore actus, ut in absolutione, sed pro debito ministrandi modo, et ordine. Constat 1° ex variis conciliis, praesertim ex *Carthag. I.* can. 7., et *Milevitano* can. 18..., etc... 2° Ex universali Ecclesiae praxi. Hinc, qui sine licentia pastoris, saltem praesumpta, Eucharistiam ministraret, jus ejus in re gravi violaret, ideoque graviter peccaret. Quando autem parochus concedit aliis licentiam celebrandi in sua Ecclesia, semper censetur etiam concedere licentiam ministrandi Eucharistiam, nisi contrarium exprimat; hoc etiam praxi communi confirmatur. (*S. Lig.* n. 234.)

Quaesita:

1095. — *Quaer.* 1° An, ut diaconus ministret, necessitas debeat esse extrema?

R. Neg. cum sententia communi; sed sufficit necessitas gravis, nempe cum nullus adest sacerdos, qui commode Eucharistiam ministrare possit. (*Ita S. Ligor.* n. 236. — *Lugo.*)

Quaer. 2° An, vel in quibusnam circumstantiis Religiosi sanctissimam Eucharistiam ministrare possint?

R. 1° Semper Eucharistiam ministrare possunt in suis ecclesiis, vel per se, vel per alios sacerdotes; excepto die Paschatis. Sic ex variis privilegiis SS. Pontificum, praesertim *Pauli III.* et *Pauli IV.*

R. 2° Non possunt autem Eucharistiam ministrare: 1° in suis ecclesiis die Paschatis, ut modo dictum est; 2° in aliis ecclesiis, nisi de licentia saltem praesumpta parochorum, aut superiorum; 3° nec extra ecclesias in periculo mortis, seu ratione viatici, nisi de licentia expressa parochorum, secluso necessitatis casu. Si autem facere id praesumant, excommunicationem latae sententiae incurrunt. (*Elbel*, n. 57. — *Billuart*, — *Lugo*, etc. Vide *S. Lig.* n. 240.)

ARTICULUS II.

DE OBLIGATIONE EUCHARISTIAM DISPENSANDI.

Principia:

1096. — I. Pastor, seu quivis sacerdos habens curam animarum, tenetur ex justitia Eucharistiam subditis ministrare, non solum in Paschate et in morte, sed etiam quoties rationabiliter petunt, seclusis tamen legitimis impedimentis. Ratio est, quia pastori incumbit, ex quasi contractu, providere non solum ut fideles adimpleant praecepta, sed etiam ut habeant, quae valde suo profectui prosunt. (*S. Ligor. H. A.* n. 8.)

II. Sacerdos quilibet, sive saecularis, sive regularis, tenetur, deficiente pastore, Eucharistiam morituro ministrare; secus in aliis casibus. Ratio primi est, quia quilibet ex caritate tenetur proximo suo in tanta extremitate constituto succurrere per hoc salutare et efficacissimum remedium. Talis enim obligatio ex generali regula caritatis evidenter sequitur. Ratio secundi patet. Nulla enim intervenit obligatio, neque ex justitia, cum nullus sit contractus, neque ex caritate, cum non supponatur adesse casus necessitatis.

Resolves:

1097. — 1° Parochus tenetur etiam investigare infirmos Eucharistiam non petentes, ut eam ipsis administret; saltem si sint in gravi mortis periculo; quia officium est boni pastoris investigare, ut media tam utilia et efficacia ovibus, in tanto periculo constitutis, suppeditentur. Colligitur praeterea ex jure canonico, Cap. I., *de celebratione Missae.* 2° Excusatur autem parochus ab Eucharistia ministranda: 1° quando ob varias circumstantias non rationabiliter subditi petunt, v. gr., si petant ante Missam, et possint expectare sine magna difficultate; vel si nimis importune petant, etc.; 2° si ipse parochus ob infirmitatem, vel ob occupationes necessarias, impeditus sit, etc.; tunc enim communionem ex mera devotione faciendam licite denegaret, aut in aliud tempus commodius differret. Attamen in hoc caute agendum est, quia ex hujusmodi denegatione fideles facile scandalum accipere possent, et quidem, amissa fiducia debita in pastorem, a sacramentis saepius recipiendis arceri. (*Ita omnes.*)

ARTICULUS III.

DE REQUISITIS AD LICITAM SANCTAE EUCHARISTIAE DISPENSATIONEM.

Principia:

1098. — I. Requiritur, praeter jurisdictionem, ut minister sit liber ab omni excommunicatione, interdicto et suspensione a sacris; secus enim, per se loquendo, graviter peccaret et irregularitatem incurreret.

II. Requiritur ut minister sit in statu gratiae, quia augustissimum et sanctissimum Christi corpus impuris manibus tractari non debet. Unde toties peccat graviter sacerdos reus peccati mortalis, quoties communionem distribuit, licet probabiliter non tot peccata gravia committat, quot sunt personae in eadem distributione Eucharistiae. (*S. Lig.* n. 35.)

III. Requiritur ut minister Eucharistiam distribuat ritu Ecclesiae consueto. Ratio patet: ordinationes enim legitimae Ecclesiae sub peccato obligant, saltem per se. Hinc, generatim loquendo, omittenda est hujus sacramenti administratio, quum more solito a Rituali Romano, vel loci

proprii praescripto, fieri nequit. (Vide *S. Lig.* n. 241 et seq.)

Resolves :

1099. — 1° Minister Eucharistiae cum magna reverentia tractare debet illud augustissimum sacramentum, quo praesente, venerantes tremunt potestates, et supplex adorat tota curia coelestis. Sed non satis est ut sacerdos digne et devote sanctam Eucharistiam tangat et fidelibus ministret; ad officium ejus pertinet, si parochus sit, aut ejus adjutor, ut eam asservet in loco honesto, seu in tabernaculo decenti. Omissio notabilis curae ad hoc debitae facile mortalis evadere potest. (*Elbel*, n. 76., *S. Ligor. H. A.* n. 8., et *alii omnes.*) 2° Eucharistia non est ministranda nisi cum habitu decenti, id est, cum stola, superpelliceo et lumine. Si ad infirmum deferenda sit, lumen praecedere debet, quod non est necessarium ad oleum sacrum deferendum. (*S. Ligor.* n. 241.) 3° Peccat graviter juxta communem sententiam, qui praeter casum necessitatis distribuit communionem sine ulla veste sacra; quia hoc est valde indecens et contra grave praeceptum Ecclesiae. (*S. Lig.* n. 241.) — Si tamen sola stola omittatur, videtur pluribus et gravibus theologis esse tantum veniale, quod sat probabile censendum est. (*S. Ligor.* ibid.) 4° Veniale tantum reputatur, ministrare Eucharistiam sine lumine, vel sine praemissa solita confessione, *Confiteor*, etc. (*Ita communiter cum S. Ligor.* n. 241.) Similiter veniale tantum habetur, Eucharistiam transferre sine vestibus sacris de loco ad locum, v. gr., de altari ad aliud, vel de ciborio in ciborium vel ostensorium. (*Reuter*, n. 168. — *Mazzotta.*) 5° Si Eucharistia deferenda sit ad infirmum longe distantem, vel per iter arduum, aut si periculum sit in mora, licet eam deferre super equum mansuetum, ita ut absit periculum lapsus. Non autem licet sacerdoti pyxidem dare portandam laico, quantumvis ipse sit fatigatus; sed tunc collo suspensam illam gestare debet. (*S. Lig.* n. 242 et 243.)

Quaesita :

1100. — *Quaer.* 1° An sacerdos, urgente necessitate, possit viaticum ministrare sine ulla veste sacra?

R. Affirm. Ratio est, quia non est praesumendum quod Ecclesia, tam benigna mater, voluerit, ut ritus illi serventur in administratione viatici cum tanto moribundorum detrimento. Sacramenta enim specialiter ad animarum salutem instituta sunt. Attamen nunquam celebrandum est sine ullis vestibus sacris ad viaticum ministrandum. (*S. Lig.* n. 241.)

Quaer. 2° An liceat currere deferendo viaticum, urgente necessitate?

R. Affirm. probabiliter. Ratio est, quia urgens necessitas deferendi viaticum moribundo excusare potest a majori decentia in incessu. (*Ita S. Ligor.* n. 242. — *Lacroix.*)

1101. — *Quaer.* 3° An sacerdos laborans infirmitate in pollice et indice, Eucharistiam aliis digitis ministrare possit?

R. Negandum videtur, saltem probabilius, secluso casu gravissimae necessitatis. (*Ita S. Ligor.* n. 244.) Ratio est, quia, licet tota manus sit consecrata, attamen index et pollex, ex ritu Ecclesiae, ad hoc munus exercendum specialiter sunt destinati.

Quaer. 4° An liceat tempore pestis porrigere Eucharistiam aegroto, medio aliquo instrumento?

R. Affirm. probabiliter, quia tanta necessitas a ritu solito Ecclesiae excusare videtur. (*S. Lig.* n. 244.)

Quaer. 5° An liceat deferre Eucharistiam cum capite cooperto in itinere?

R. Neg., *generatim loquendo*, ob reverentiam sacramento debitam. Si tamen urgens ratio sit gravis, id est, si non possit sacerdos incedere nudo capite sine vero incommodo ob infirmitatem, vel aëris inclementiam, aut pluviam, potest cooperiri pileolo *(calotte)* seu bireto, aut etiam galero. (*S. Lig.*, *H. A.* n. 12.)

1102. — *Quaer.* 6° Quid faciendum si hostia in terram decidat?

R. Locus, in quem sancta hostia decidit, statim tegendus est aliqua re munda, et postea abluendus. Si cadat in mappam, seu linteolum, quo manus communicantis obteguntur, locus spinula statim signandus est, et pariter postea abluendus. Ita Rubrica, quae tamen non obligat sub gravi, juxta communem sententiam; graviter tamen obligaret ad abluendum locum in quem decidissent sacrae species vini, cum ipsae imbibantur; non est tamen

opus eas comburere. (*S. Lig.* n. 250. — *Lacroix*, n. 494.)

Quaer. 7° Quid faciendum si hostia decidat in vultum, barbam, aut vestes communicantis?

R. In praefatis casibus omittenda est purificatio; quia melius est vitare admirationem, turbationem, aut offensionem populi, quam servare Rubricam, praesertim sub levi tantum obligantem. (*S. Lig.* n. 250., et *alii communiter.*)

1103. — *Quaer.* 8° An possit sacerdos, deficientibus hostiis minoribus, detrahere partem majoris a se sumendae, ad fideles communicandos?

R. 1° *Affirm.* in casu viatici moribundo deferendi, ratione urgentis necessitatis. (*Ita omnes.*) 2° *Affirm.* etiam, si esset communicaturus unus vel alter fidelis, qui secus diu communionem expectare deberet. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 217.)

Quaer. 9° Qua hora communio dispensari possit?

R. Per se loquendo, qualibet diei hora dari potest communio, quia circa hoc nulla est prohibitio. Attamen ex consuetudine generali communio dari non debet noctu, nec vespere sub noctem, nisi in solo casu necessitatis. Potest autem dari pluribus horis post meridiem fidelibus jejunis, qui ante facile eam suscipere non potuerunt. Potest etiam dari valde mane, quando Missa celebratur. (*S. Lig.* n. 252.)

Nota Ed. Ver. Sed hodie servandum est decretum S. R. C. die 7 decemb. 1816; ibi enim ad. q. 37.: An die magni concursus ad indulgentiam plenariam vel jubilaeum possit ministrari S. Euch. fidelibus aliqua hora ante auroram et post meridiem? respondit: In casu de quo agitur, affirmative, a tempore ad tempus quo in illa Eccl. Missae celebrantur, vel ad formam Rubricae, vel ad formam indulti eidem Ecclesiae concessi.

Ex decreto S. Congreg. Rit. anno 1641, non debet dari communio in Missa nativitatis Domini, quae media nocte celebratur. (Apud *S. Lig.* ibid.) Sed ex usu contrario hoc in variis locis, v. gr., in Gallia, non prohibetur. (*DD. Gousset*, n. 206. — *DD. Bouvier*, etc.)

1104. — *Quaer.* 10° An communio extra Missam dari possit?

R. Danda est, generatim loquendo, in quantum fieri potest, post communionem sacerdotis. Sic ex Rit. Rom. Potest tamen facile dari communio, ex usu recepto, ante vel post Missam, vel etiam alio quolibet tempore, excepto tamen summo vespere, et intempesta nocte, ut supra dictum est: sed requiritur aliqua justa causa, v. gr., si deficiant Missae, vel communicantes non possint facile expectare, etc. Immo, ubi est magna communicantium affluentia, expedit differre communionem ad absolutum sacrificium, ne Missae assistentes nimio tempore in ecclesia detineantur et taedio afficiantur. Facillime concedenda est communio extra Missam infirmis, pueris, senibus, et iis omnibus qui, ob stomachi debilitatem, jejunium protrahere nequeunt. (*Ita S. Ligor.* n. 249., cum aliis communiter post *Bened. XIV.* de sacrificio Missae, sect. 2. n. 162.) Immo, probabiliter juxta plures, nullum existit nunc rigorosum praeceptum dandi communionem intra Missam tantum ob hodiernam consuetudinem. (Sic *Billuart*, diss. 7. art. 4.)

1105. — *Quaer.* 11° An communio dari possit cum paramentis nigris immediate ante vel post Missam defunctorum?

R. Neg. Constat ex consuetudine, et ex Rit. Rom. a quo praescribitur ut in administratione Eucharistiae sacerdos utatur stola coloris officio illius diei convenientis, vel saltem coloris albi aut rubri, juxta morem dioecesis. Hinc sacerdos, cum paramentis nigris celebraturus, communionem immediate ante Missam dare non debet, nec immediate post Missam, nisi iis paramentis depositis. (*S. Lig.* n. 249.)

1106. — *Quaer.* 12° An vero communio dari possit cum paramentis nigris intra Missam *de requiem?*

R. 1° *Affirm.* certo, juxta omnes, si communio detur cum solis hostiis in hac Missa consecratis. Ratio est: 1° Quia hoc non fuit unquam prohibitum; 2° quia Trident. supra cit. exoptat ut fideles in singulis Missis communicare possint, nec distinguit inter Missas vivorum et Missas defunctorum; ergo, si assistant Missae cum nigris paramentis celebratae, in eadem communicare possunt.

R. 2° *Affirm.* etiam probabilius, si communio danda sit ex hostiis praeconsecratis. Ratio est, quia nullum apparet fundamentum ad distinctionem adstruendam inter hostias praeconsecratas et non praeconsecratas. Non enim refert quod particulae praeconsecratae non spectent ad idem sacrificium; nam ad totum fructum

sacramenti percipiendum sufficit, ut fideles de eadem victima participent. Ita expresse et ut certum habet *Bened. XIV.* ibid. n. 166. *Merati*, etc... Inter recentiores *DD. Gousset*, n. 207.

Negant tamen non pauci cum *S. Ligor.* n. 249. ex decreto *S. Congreg. Rit.* an. 1741 (apud S. auctorem). Sed *Bened. XIV.* qui pluries edidit opus suum de sacrificio post illud decretum, etiam dum esset summus Pontifex sententiam suam nullatenus mutavit. — Attamen a consuetudine locorum, saltem ex convenientia non est recedendum.

Nota Ed. Ver. S. R. Congregatio authentico decreto in Veronensi die 23 maji 1835 declaravit: non licere in paramentis nigris Eucharistiam fidelibus ministrare cum particulis praeconsecratis, atque ita omnino servandum esse mandavit.

1107. — *Quaer.* 13° An possit dari communio cum paramentis violaceis, etiam ante vel post Missam?

R. Affirm. Ratio est, quia, licet prohibitum fuerit dare communionem in paramentis nigris, saltem extra Missam, nunquam tamen prohibitum est eam dare in violaceis. Missae autem defunctorum celebrari possunt etiam in violaceis, ut constat ex decreto *S. Congreg.* an. 1670; apud *S. Lig.* n. 249.

Quaer. 14° An Eucharistia possit deferri infirmis nocte?

R. Neg. Hoc enim expresse prohibetur, excepto verae necessitatis casu. Sic Rit. Rom. cujus haec sunt verba: *Noctu autem hoc sacramentum deferri non debet, nisi necessitas urgeat.* Urgente vero necessitate, seu in periculo proximo mortis infirmi, deferendum est qualibet hora noctis; sed sine strepitu et campanulae sonitu. Hoc autem non respicit communitates quae SS. Eucharistiam in suo sacello asservant, cum cesset irreverentiae periculum propter quod lex lata est.

1108. — *Quaer.* 15° An Eucharistia deferri possit infirmis secreto?

R. Neg. generatim loquendo. Constat ex Rit. Romano supra citato, ubi dicitur: „*Deferri debet hoc sanctum sacramentum manifeste atque honorifice.*" Excipiuntur tamen variae circumstantiae, v. gr.: in locis haereticorum, ubi *manifeste* deferri nequit; item aliquando etiam in locis catholicorum, si aliter aegroto sanctum viaticum deferri non possit sine proximo irreverentiae periculo. Sed absque Episcopi licentia secreto deferri non debet.

CAPUT IV.

DE SUBJECTO EUCHARISTIAE.

Solus homo baptizatus Eucharistiam sacramentaliter recipere potest; quia solus baptizatus est capax sacramentorum.

Agendum: 1° De obligatione Eucharistiam sumendi; 2° de dispositione ad eam digne recipiendam requisita.

ARTICULUS I.

DE OBLIGATIONE SUSCIPIENDI EUCHARISTIAM.

Principia:

1109. — I. Sumptio realis Eucharistiae non est necessaria necessitate medii ad salutem neque pueris, neque adultis. Constat 1° ex praxi universali Ecclesiae, quae non dat communionem parvulis, nec adultis infirmitate impeditis, v. gr., ad vomitum proclivibus, phreneticis, etc.; 2° ex definitione Ecclesiae pro parvulis; et inde infertur etiam pro adultis. Sic enim *Conc. Trid.* sess. 21. can. 4.: *Si quis dixerit parvulis antequam ad annos discretionis pervenerint necessariam esse Eucharistiae communionem, anathema sit.*

II. Sumptio Eucharistiae necessaria est necessitate praecepti divini; eruitur ex verbis Christi (*Joan.* VI, 54.): *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Constat etiam ex verbis Christi (*Luc.* XXII, 19.): *Hoc facite in meam commemorationem.* (*S. Ligor.* n. 295.)

1110. — III. Sumptio Eucharistiae etiam necessaria est ex praecepto Ecclesiae. Probatur ex *Conc. Lateran. IV.* cap. *Omnis de poenit. et remiss.* ubi dicitur: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, semel saltem in anno, confiteatur ... suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum, nisi forte de proprii sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab ejusmodi susceptione duxerit abstinendum.* Constat etiam ex *Trident.* sess. 13. can. 9.

IV. Sumptio Eucharistiae non est necessaria sub utraque specie, nisi pro solis sacerdotibus in actu celebrationis Missae: Probatur *Trident.* sess. 21. can. 1., ubi sic: *Si quis dixerit, ex Dei praecepto vel necessitate salutis omnes et singulos Christi fideles utramque speciem Eucharistiae sumere debere, anathema sit.* Constat etiam ex universali Ecclesiae praxi, licet prioribus saeculis diversa fuerit.

Quaesita:

1111. — *Quaer.* 1° Quonam tempore urgeat praeceptum divinum communicandi?

R. 1° Obligat *per se* in articulo vel periculo proximo mortis et quidem sub gravi. Ratio est, quia Eucharistia instituta est ut viaticum confortans adversus hostes salutis. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 295.)

R. 2° Obligat etiam *per se* saepius in vita. Constat ex eo quod Eucharistia instituta sit per modum cibi spiritualis, quo anima nutriatur et confortetur; cibus enim saepius sumendus est. Eruitur etiam ex Scriptura sacra supra citata, nec non ex conciliis modo allatis. Christus tamen quoties ad hoc sacramentum accedendum esset non determinavit, sed Ecclesiae suae id praefiniendum reliquit. Ecclesia autem communionem annuam tempore paschali faciendam statuit. Unde per communionem semel in anno factam praecepto divino simul et ecclesiastico satisfit. (*S. Ligor.* n. 295.)

R. 3° Obligat praeceptum hoc *per accidens* aliquando, et forte etiam saepius in anno, si Eucharistia necessaria sit ad superandam aliquam gravem tentationem. Hoc tamen raro evenit, quum ad hoc sufficere possint alia remedia, orationes, poenitentiae, etc. (*S. Lig.* n. 295.)

1112. — *Quaer.* 2° An teneatur quis suscipere sacrum *viaticum*, instante mortis periculo, si paucis ante diebus ex devotione communicaverit?

R. Affirmandum videtur, saltem *probabilius.* Ratio est, quia hoc praeceptum, ex interpretatione Ecclesiae, urget in periculo mortis, ut contra hostes spirituales hoc divino praesidio muniamur; ergo non impletur per communionem ante morbum factam; quia, licet quis opus praescriptum impleverit, non tamen implevit tempore, quo tenebatur. (*S. Lig.* n. 285. — *Billuart.* — *Salmant*, etc.)

Negant tamen *plures* cum *Lugo*, d. 15. n. 39. Ratio eorum est, quia praeceptum communionis in substantia jam adimpletum est. S. Ligorius dicit hanc sententiam esse satis probabilem, saltem si periculum mortis naturaliter accidat, quia in illo brevi tempore antecedenti jam moraliter coepit imminere, quamvis fuerit ignoratum.

1113. — *Quaer.* 3° An qui mane communicavit ex devotione, teneatur aut possit, urgente periculo mortis, viaticum sumere?

R. Triplex est sententia probabilis juxta *Bened. XIV.*, *de Synodo*, lib. 7. c. 11.

Iª Sententia *affirmat* teneri, quia tunc suscipiendum est viaticum ad praeceptum divinum adimplendum, siquidem non adhuc urgebat tempore, quo communio facta est.

IIª Sententia dicit non teneri sed posse communicare: 1° quidem *non teneri;* quia tempus, in quo communicavit, est moraliter idem, quum sit eadem dies; 2° *posse;* quia, licet rigorose non videatur teneri, non ideo tamen prohibetur; favores enim sunt ampliandi.

IIIª Sententia contendit *nec teneri, nec posse* communicare. Ratio est, quia, quum praeceptum obliget ex intentione Ecclesiae, praxis Ecclesiae est, ut nemo bis in die communicet; nec adest ratio, cur casus iste sit excipiendus. (Vide *S. Lig.* n. 285. dub. 3.)

1114. — *Quaer.* 4° An possit dari Eucharistia aegro, qui tussi laborat?

R. Affirmat.: quia, licet phlegma, quod ejicitur, plerumque de pectore ascendat, non est tamen periculum rejiciendi sacras species, quum via, per quam sputa tussiendo excutiuntur, non sit oesophagus, seu via cibi et potus ad stomachum, sed est aspera arteria seu via respirationis ad pulmones. Ad hoc tamen requiritur ut hostia sacra in stomachum descendere possit; nam, si tussis ita foret assidua, ut id non permitteret, tunc a communione abstinendum esset. (*Ita Rituale Romanum.* — *S. Lig.* n. 292.)

Quando autem aeger jugi vomitu laborat, communicare nequit, nisi forte per sex saltem horas liber a vomitu fuerit,

In dubio autem, an infirmus sit sacram particulam revomiturus, ei dari non debet. (*S. Lig.* n. 291 et 292.)

1115. — *Quaer.* 5° An in periculo mortis communio tribuenda sit pueris, qui nondum ad sacram synaxim admissi sunt?

R. 1° *Neg.*, si usum rationis nondum adepti fuerint. Ratio est, 1° quia esset periculum irreverentiae erga tantum sacramentum; — 2° quia hoc est contra disciplinam actualem Ecclesiae. Qui igitur faceret, graviter peccaret. (*Ita omnes.*)

R. 2° *Affirm.* vero quoad pueros, qui sunt rationis compotes. Immo non solum communio eis dari potest, sed etiam dari debet. Ratio: quia ex una parte pueri in tali periculo constituti tenentur ex praecepto divino communicare; ex alia parte utilitas Eucharistiae tunc majorem dispositionem non exposcit. Graviter igitur errant parochi, qui viaticum hujusmodi pueris administrare nolunt. (*S. Lig.* n. 301. — *Billuart* diss. 6. art. 1. — *DD. Gousset*, n. 233.)

1116. — *Quaer.* 6° An communio danda sit in periculo mortis amentibus, semifatuis, delirantibus, et sensibus destitutis?

R. 1° Quoad *amentes:* 1° Si fuerint perpetuo amentes, nunquam communio eis danda est. *Sic ex Rituali Rom. de Euch.* — 2° Si lucidis intervallis saepius gavisi fuerint, et desiderium communicandi manifestaverint, communio eis dari poterit; immo et debebit, secluso irreverentiae periculo. (*S. Thom.* part. 3. q. 80. art. 9. — *Catech. Conc. Trid.* — *S. Lig.* n. 302.)

R. 2° Quoad *semifatuos:* Ipsis danda est communio, quando sufficientem habent discretionem, ut coelestem hunc cibum ab aliis distinguere possint; sed raro, scilicet tantum in articulo mortis, et ubi urget strictum communicandi praeceptum. (*S. Lig.* n. 303., et *alii communiter.*)

R. 3° Quoad *delirantes:* Censet Salm. esse optimam praxim ut detur infirmo antecedenter particula non consecrata ad experiendum, si decenter possit inde sumere Eucharistiam. (*S. Lig.* n. 292.)

R. 4° Quoad *destitutos sensibus:* Ipsi sane a praecepto dispensantur, quum nullius legis observandae sint capaces. Sed non ideo dispensatur pastor ab obligatione Eucharistiam ipsis ministrandi, si ante rationis amissionem praeparati fuerint, nisi adsit periculum irreverentiae, vel timeatur, ne hostiam deglutire non valeant. Sacramenta enim *ex opere operato* operantur in eis, qui cupierunt ea recipere, antequam usum rationis amiserint. (*Ita communiter.* — *DD. Gousset*, n. 232.)

1117. — *Quaer.* 7° An communio danda sit surdis-mutis, obsessis, et epilepticis?

R. 1° Quoad *surdos-mutos: Affirm.*, si ex signis constet eos discretionem habere, et esse rigorose sufficienter instructos. Si vero non qualicumque, sed notabili discretione gaudeant, saepius communicare poterunt. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 303.)

R. 2° Quoad *obsessos*, distinguendum est: neganda est ipsis communio, quando non sunt sui compotes; secus concedenda est. Immo expedit, ut tales pluries in anno juxta prudentiam Confessarii communicent, quum Eucharistia sit speciale remedium ad daemones arcendos.

R. 3° Quoad *epilepticos:* Communio eis dari non potest, quando versantur in *paroxysmo* actuali, ob proximum irreverentiae periculum; caeteris autem temporibus non est deneganda, si dispositi videantur. (*Ita communiter.* — *S. Ligor.* n. 303.)

ARTICULUS II.

DE DISPOSITIONIBUS REQUISITIS IN SUBJECTO EUCHARISTIAE.

1° Quoad animam; 2° quoad corpus.

§. I.

De dispositionibus animae.

Principia:

1118. — I. Requiritur status gratiae, saltem prudenter existimatus, ad recipiendum Eucharistiae sacramentum. Secus horrendum committitur sacrilegium. Ratio patet ex rei natura, nec non ex verbis Apost. 1 *Cor.* XI, 28.: *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini.*

II. Non sufficit, ut status gratiae acquiratur per contritionem perfectam, sed requiritur, ut praemittatur confessio peccatorum mortalium et absolutio sacramentalis recipiatur, excepto necessitatis casu, nempe quando deest copia Confessarii, nec potest omitti communio absque gravi periculo infamiae, vel quando a parocho celebrandum est, ut populus die festo Missae intersit. (*Trid.* sess. 13. c. 7. — Vide *S. Lig.* n. 256 et seq.)

Quaesita:

1119. — *Quaer.* 1° Quandonam Confessarii copia deesse censeatur?

R. Censetur deesse in sequentibus casibus:

1° Si nullus Confessarius sit praesens, et aliquis absens sine magna difficultate adiri nequeat, spectatis circumstantiis debilitatis, aetatis, negotiorum, distantiae, aëris, brevitatis temporis, etc. 2° Si non adsit alius nisi Confessarius ignarus idiomatis, vel carens jurisdictione, vel cui non possis confiteri sine gravi damno tuo vel alieno. Requiritur tamen in his casibus contritio perfecta et propositum confitendi quam primum. Non autem censetur deesse copia Confessarii, si absit is, cui soles confiteri, sed debet deesse quilibet approbatus. (*S. Lig.* n. 264.)

Rarissime autem occurrit causa excusans a confessione pro laicis. Facilius quidem adesse potest quoad sacerdotes; sed caveant, ne vano praetextu aut pudore et verecundia deterriti chimericam impossibilitatem sibi fingant.

1120. — *Quaer.* 2° Quaenam requiratur distantia, ut sacerdos deesse censeatur?

R. Non potest rigorose determinari, sed pendet a variis circumstantiis. Alii requirunt distantiam duarum leucarum; alii leucam cum dimidio vel quadrante; alii leucam unam tantum. Sed praeter rationem itineris saepe urgent aliae rationes, v. gr., infirmitas, vel temporis brevitas. Sic sacerdos jamjam celebraturus potest etiam excusari a confessione, si Confessarius distet 50 passibus. (*S. Lig.* n. 264.)

1121. — *Quaer.* 3° An qui recordatur peccati mortalis, quod ex inculpabili oblivione non declaravit, teneatur illud ante communionem confiteri?

R. 1° *Neg.* certo, si poenitens jam sacrae mensae assideat, vel adsit causa gravis communicandi, nec absque magna difficultate iterum confiteri possit. Ratio est, quia praeceptum confessionis non urget cum periculo scandali nec etiam cum tanto incommodo. (*Ita omnes.*)

R. 2° Si poenitens possit sine nimio incommodo confiteri vel communionem omittere, *controvertitur valde probabiliter*, neque confiteri tenetur, neque a communione abstinere; quia peccatum involuntarie omissum est certo remissum, etsi indirecte tantum; ac proinde communioni faciendae nullatenus obstat. Nec dicas urgere praeceptum Trid. confitendi ante communionem; poenitens enim, cum jam fuerit rite confessus et justificatus per sacramentum poenitentiae, est sufficienter probatus, etiam juxta mentem Conc. Trident. Sic *S. Lig.* n. 257., *de Euchar.* — *Collet.* — *Pontas.* — *DD. Gousset*, n. 249., et *alii* contra *alios* qui contradicunt, quorum sententia ceteroquin communior est. *S. Lig.* qui priori sententiae magis accedit, secundam in praxi omnibus suadendam censet, quoties causa aliqua in oppositum aliud non suadeat. (*S. Lig.* — *H. A.* n. 23.)

1122. — *Quaer.* 4° An sacerdos qui celebravit vel laicus qui communicavit, urgente necessitate absque confessione, conscius peccati mortalis quamprimum confiteri teneatur?

R. 1° Quoad *sacerdotem affirm.* Sic enim expresse *Trident.* ibid. c. 7. ubi verbis supra relatis additur: *Quod si necessitate urgente sacerdos absque praevia confessione celebravit,* QUAMPRIMUM *confiteatur.*

R. 2° Quoad *laicum*, *neg. probabilius.* Ratio est, quia Concilium Trident. loquitur tantum de sacerdotibus, ut ex textu patet. (*Ita communissime,* ait *S. Ligor.* n. 268.)

Quaer. 5° Quomodo intelligendum sit praeceptum illud sacerdotibus impositum confitendi *quamprimum?*

R. Probabilius sufficit per se loquendo, ut sacerdos intra triduum confiteatur; quia, quum hoc praeceptum sit tantum ecclesiasticum, non censetur Ecclesia velle ad illud obligare cum tanto rigore. (*S. Ligor.* n. 266., et *alii communiter.*) Dixi, per se loquendo. Aliquando enim

per accidens teneretur confiteri eadem die, et forte eadem hora; puta, si Confessarius in promptu sit quo postea careret per plures dies, aut si cras eadem necessitas urgeat celebrandi, nec possit confiteri. (*S. Lig.* ibid.)

1123. — *Quaer.* 6° An teneatur confiteri *quamprimum* sacerdos celebrans post confessionem, in qua *inculpabiliter* alicujus peccati mortalis oblitus est?

R. 1° *Neg.*, si meminerit peccati post celebrationem, ut patet; quia non celebravit conscius illius peccati, ut loquitur Trident. (*Ita communiter.*)

R. 2° *Neg.* etiam *probabilius*, si meminerit peccati ante celebrationem, quia, cum confessionem praemiserit, licet alicujus peccati gravis fuerit oblitus, revera non potest dici celebrasse conscius peccati mortalis sine praevia confessione. (*S. Lig.* n. 267. — *Lacroix*, etc.)

Quaer. 7° An affectus ad aliquod peccatum veniale totum fructum communionis impediat?

R. Neg. Ratio est, quia voluntas bene potest pios motus experiri erga Deum et sacramentum, licet affectum aliquem leviter deordinatum ad rem particularem sentiat; proinde communicans cum tali affectu non privatur omni fructu Eucharistiae. (*S. Lig.* n. 270., et *alii communius.*)

§. II.

De dispositionibus corporis.

Duplex dispositio requiritur ex parte corporis, scilicet: 1° jejunium; 2° decentia.

PUNCTUM I.

De jejunio ad communionem requisito.

Principia:

1124. — I. Requiritur ex praecepto Ecclesiae ad communionem jejunium *naturale*, seu abstinentia *totalis* a re qualibet, quantumvis minima, quae sumitur per modum cibi et potus post mediam noctem, certis tamen exceptis casibus. Constat 1° ex universali Ecclesiae consuetudine et unanimi traditione; 2° ex omnibus catechismis et ritualibus ab Ecclesia approbatis; 3° ex variis Conciliis et praesertim ex *Conc. Constantiensi*, sess. 13.

1125. — II. Ad jejunium illud frangendum tres requiruntur conditiones juxta communem sententiam; unde triplex regula statuitur.

I^a *Regula.* Requiritur ut id, quod sumitur, *ab extrinseco* sumatur; quia, quod non provenit ab extrinseco, etsi voluntarie deglutiatur, non dicitur *manducatio*; res enim, quae manducantur, ab extra proveniunt. Hinc sanguis effluens ex ore, lingua, gingivis, non frangit jejunium. (*S. Lig.* n. 279. — *Elbel*, n. 91., etc.)

II^a *Regula.* Requiritur ut quid sumatur *per modum comestionis aut potationis.* Ratio est, quia juxta sensum communem hominum eo modo tantum frangitur jejunium naturale. Unde quidquid per modum respirationis aut salivae hauritur, jejunium nullatenus frangit. Sic jejunus remanes, licet per respirationem deglutieris pulverem vel muscam. (*S. Thomas.* — *S. Lig.* n. 280.)

III^a *Regula.* Requiritur ut res sumpta habeat *rationem cibi* aut *potus*, id est, ut sit quid alterabile in stomacho. Ratio est, quia secus, juxta communem concipiendi modum, non esset comestio, neque potatio. Nemo enim dicitur manducare ferrum, vitrum, lignum etc... (*Ita communiter theologi cum S. Thoma* part. 3. q. 80. art. 8. — *S. Lig.* n. 281.)

Quaesita:

1126. — *Quaer.* 1° An trajectio reliquiarum cibi, quae inhaerent inter dentes, frangat jejunium?

R. 1° *Neg.*, si sit *involuntaria*, quia non habet rationem cibi. Constat etiam ex Rubrica Missalis, *de defect.*, n. 3. (*Ita omnes.*)

R. 2° Si sit *voluntaria*, controvertitur.

I^a Sententia *probabilis negat;* quia tales reliquiae non sumuntur per modum cibi, licet ex proposito, sed per modum salivae.

II^a Sententia *communior et in praxi consulenda affirmat*, quia hujusmodi trajectio, quum ex industria fiat, nova comestio videtur. (*Ita S. Thomas, Roncaglia*, etc. — Hanc sententiam dicit probabiliorem *S. Lig.* n. 279.)

1127. — *Quaer.* 2° An guttulae aquae cum saliva mixtae, aut jusculi degustati frangant jejunium, si deglutiantur?

R. 1° *Neg.*, si casu praeter intentionem trajiciantur, modo non sint in magna quantitate. Item de guttulis, quae involuntarie trajiciuntur os lavando. Ratio est, quia non sumuntur per modum nutritionis, juxta secundam regulam supra traditam. Constat etiam ex Rubrica Missalis, *de defect.*, n. 3.

R. 2° *Affirm.*, si ex proposito deglutiantur. Ratio est, quia tunc nihil deest, ut rationem cibi aut potus habeant, licet ad hunc finem non sumantur. (*S. Ligor.* n. 279.)

1128. — *Quaer.* 3° An solvat jejunium pulvis tabaci sumpti per nares?

R. Neg. etiamsi aliquid in stomachum transmittatur. Ratio est, quia, licet talis materia sit nutritiva, tamen non sumitur per modum comestionis, sed attractionis. (*Sic communiter cum S. Lig.* n. 280.)

Quaer. 4° An solvat jejunium fumus tabaci aut similis?

R. Neg. cum sententia communiori et probabiliori, quia fumus tabaci neque est cibus nec potus, neque sumitur per comestionem aut potationem; secus dicere deberemus frangere jejunium etiam eos, qui in culina ciborum fumum excipiunt. Et hoc currit, etiamsi fumus voluntarie immittatur in stomachum. (*Ita S. Ligor.* ibid.) Idem videtur dicendum de succo seu odore camphorae, qui per modum fumi tabaci exhauritur. (Gallice: *cigarette de Raspail.*)

1129. — *Quaer.* 5° An solvat jejunium, qui sumit folium tabaci, vel aroma, ut dentibus conterat, et phlegmata exspuat?

R. Neg. probabiliter et hoc, etiamsi deglutiatur praeter intentionem aliquid modicum succi salivae inseparabiliter mixti; quia, si casu id deglutiatur, non per modum cibi, sed per modum salivae trajicitur. Omnes autem conveniunt, hujusmodi masticationem esse indecentem ante communionem; unde non videtur excusanda a culpa veniali, nisi aliqua causa subsit. (*S. Lig.* ibid.)

1130. — *Quaer.* 6° An possit communicare, qui positive dubitat, utrum post mediam noctem cibum aut potum sumpserit, aut in ipso die aliquid deglutierit?

R. Affirm. probabilius. Ratio est, quia non constat de violato jejunio, et proinde non constat esse prohibitam communionem in tali casu; factum enim violati jejunii esset probandum prius, quam invocetur lex prohibens Eucharistiam non jejuno. (*Ita S. Lig.* n. 282., et *alii.*)

Quaer. 7° An liceat edere et bibere statim post communionem?

R. Olim praecipiebatur quidem jejunium post communionem usque ad *sextam.* Sed hoc praeceptum jamdudum abrogatum est, ut omnes conveniunt. Attamen ex decentia, aliqua mora servari debet inter sumptionem hujus sacramenti et alios cibos, saltem quamdiu species consecratae in stomacho incorruptae perseverant, nisi adsit aliqua rationabilis causa aliquid statim sumendi: secus talis comestio a veniali culpa non excusatur. (*S. Lig.* n. ~~289.~~ — *Billuart*, et *alii communiter.*) 283

1131. — *Quaer.* 8° An sit illicitum exspuere post communionem?

R. Neg., *per se*, modo nullum hostiae fragmentum in ore remanserit. Nullum enim est periculum irreverentiae erga species sacras; nam via, per quam sputa ejiciuntur, non est oesophagus, seu via cibi et potus, sed est via respirationis. Omnes tamen conveniunt congruum esse ut communicantes per aliquod temporis intervallum abstineant ab exspuendo. (*S. Lig.* n. 283.)

Quaer. 9° Quandonam liceat aliquem non jejunum communicare?

R. Non jejunus licite communicat in sequentibus casibus: 1° In periculo mortis ex quacumque causa proveniat; 2° in periculo, ne Eucharistia pereat, vel male tractetur, v. gr., ab haereticis, impiis; 3° in periculo proximo gravis scandali ex omissione sacrificii vel communionis; 4° in necessitate perficiendi sacrificium vel communionem, v. gr., si pro speciebus vini sacerdos sumpserit aquam, etc... (*S. Lig.* n. 284 et seq.)

1132. — *Quaer.* 10° An requiratur certitudo moralis periculi mortis, ut viaticum non jejuno ministrari possit?

R. Neg., sed sufficit dubium fundatum, seu probabilitas periculi, praesertim quando timendum est, ne aeger repentina morte corripiatur. Immo graviter arguendi sunt parochi et parentes aut cognati infirmorum, qui incuria aut vano timore administrationem sacri viatici protrahunt cum

periculo, ne isti absque Eucharistia deficiant. (*S. Lig. H. A.* n. 46.)

1133. — *Quaer.* 11° An liceat aliquando dare communionem infirmo non jejuno, nec periculose decumbenti, si morbus sit diuturnus?

R. Negandum est, saltem generatim loquendo, attenta praxi actuali Ecclesiae. — Attamen nonnulli theologi id aliquando permittunt, si morbus sit diuturnus, nec unquam aeger omnino jejunus communicare valeat, modo raro fiat, v. gr., pluries in anno. Sic expresse *Elbel*, n. 90. cum aliis. Sed contradicit sententia communissima theologorum cum *Suarez*, qui merito asserit, solum Papam hac in lege dispensare posse. De facto S. Pontifex raro et gravi tantum de causa in hoc dispensare solet. Videtur vero esse ratio sufficiens in tali casu, ut Eucharistia post mediam noctem infirmo administretur pluries in anno vel saltem ad praeceptum paschale adimplendum.

1134. — *Quaer.* 12° An liceat communionem iterum ministrare infirmo non jejuno, qui jam Viatico munitus est?

R. Affirm. Ratio, quia hoc sacramentum aegrotis non datur praecise ad satisfaciendum praecepto, sed in praesidium contra tentationes, quae tempore mortis magis urgent. Quamobrem licet non solum, si novum recurrat periculum, sed etiam, si idem perduret. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 285.)

1135. — *Quaer.* 13° Quanto tempore debeat distare una communio ab alia, si aegrotus non jejunus communicet?

R. Sententia communior docet distare debere octo diebus circiter. Sed non *improbabiliter* plures cum *S. Lig.* dicunt infirmum, assuetum saepius ex devotione communicare, bis in hebdomada atque adeo frequentius communionem absque jejunio suscipere posse. Sed ad varias locorum, personarum, statutorumque particularium circumstantias attendendum est. Facilius autem concedi potest communio infirmis Religiosis, vel aliis personis piis in monasterio degentibus, sive sint jejunae sive non, quam caeteris; quia tunc minor habetur apparatus populique admiratio, cum sacra Eucharistia non sit publice per plateas deferenda.

PUNCTUM II.

De corporis decentia.

Principia:

1136. — I. De jure naturali requiritur exterior habitus et corporis compositio, quae internam animi reverentiam et devotionem exhibeat. Ratio patet; debetur enim huic augustissimo sacramento non solum interna, sed etiam externa veneratio et adoratio, quum ipse Christus, mediis speciebus, sensibili quodam modo in eo existat et tractetur. (*Ita omnes.*)

II. Nulla prorsus corporis macula per se impedit a communione suscipienda, quum Eucharistia sit tantum cibus animae, cujus puritas requisita non obscuratur corporis maculis, quae ad bonitatem vel malitiam moralem nihil conferunt. (*S. Ligor.* n. 271 et 275.) Decentia tamen et reverentia tanto sacramento debita exigit, ut, si sordes, saltem visibiles, facile possint auferri, diligenter auferantur.

III. Nulla est obligatio abstinendi a communione propter maculas corporis occultas, vel etiam visibiles, sed indelebiles. (*S. Ligor.* ibid.) Si tamen maculae externae, hic et nunc indelebiles, sint valde notabiles, et brevi cessare debeant, differenda est communio, cum commode fieri potest. Quando vero diutius durant, non est ratio, cur aliquis alimonia coelesti privetur. (*Ita communiter cum Antoine*, c. 2. quaest. 4., et *aliis.*)

Resolves:

1137. — 1° Mulieres accedere debent ad sacram communionem in ornatu sancto, modestiam redolente, et pectore cooperto; si quae valde indecentes se praesentarent, communio eis neganda esset, cum debitis tamen cautionibus ad scandala, quantum fieri potest, praecavenda. (*Ita omnes.*) 2° Lepra, fluxus sanguinis, et similia, quae sine patientis culpa eveniunt, per se non prohibent a communione, quia labes illae non obstant verae devotioni, quae est dispositio requisita ad communionem. (*S. Lig.* ibid.) 3° Sacerdos infectus lepra, aut alia infirmitate horrorem excitante, etiam celebrare potest; sed non in publico; sic enim ex jure canonico statuitur. (*S. Lig.* ibid.) 4° Convenit ex decentia et humilitate christiana,

ut milites communicaturi ad sacram mensam, depositis armis, accedant. Nulla tamen lege ad id obligantur. (*S. Ligor.* ibid.)

Nota Edit. Ver. Non abs re esse videtur de communionis frequentia, quae hoc praesertim tempore eo est validius urgenda, quo magis negligitur, pauca subjicere. Atque ne a S. Alphonso omnino discedamus, ex iis, quae ille in App. I. minoris operis fusius explicavit, summa quaedam capita referemus.

Itaque I. Certum est, frequentiam communionis, etiam quotidianam, Ecclesiae semper optatissimam fuisse, vehementerque Patribus probatam. Quare a Parochis magnopere laudanda ac suadenda est fidelibus; et quibus in locis haec devotio vigeat, magna Deo habenda gratia. (*Ex Decr. Innoc. XI.* edito an. 1679.)

II. Certum est etiam, non esse generaliter constituendos sumendi dies, nec arcendos a sacro convivio qui frequenter, vel etiam quotidie accedant; sed hoc totum Confessariorum judicio relinquendum, qui pro conscientiae puritate, et frequentiae fructu, et ad pietatem processu, quod singulis magis profuturum existiment, id illis praescribere debent. (*Ex eodem Decr.*)

III. Communio singulis hebdomadis iis permitti potest (immo expedit saepius), qui graves culpas ex habitu non committunt; quamquam his personis, si levibus vitiis pluribus laborent, nec sint de emendatione solliciti, utile sit communionem aliqua hebdomada interdicere, ut majori alacritate ad ea abjicienda excitentur, et majorem in hoc sacramentum concipiant reverentiam.

IV. Communio quotidiana concedi potest iis, qui carent affectu etiam in culpas leves, malasque cupiditates majori ex parte superarunt, et hujus sacramenti suscipiendi magno desiderio tenentur; quemadmodum docet S. Franciscus Salesius.

Sit igitur hac in parte pro generali quadam regula Clericati doctissimi viri sententia, quam contra obtrectatorem quemdam hujus doctrinae profert S. Alphonsus in septima Apologia: „Nullus est, cui menstrua communio consuli non possit. Pauci, quibus communio hebdomadaria prohibenda sit. Paucissimi, quibus quotidiana sit concedenda.“

PARS II.

DE EUCHARISTIA UT SACRIFICIO.

1138. — Eucharistia non solum *sacramenti*, sed etiam *sacrificii* rationem habet. „Differunt autem plurimum inter „se hae duae rationes; sacramentum enim „consecratione perficitur: omnis vero sa„crificii vis in eo est, ut offeratur. Quare „sacra hostia dum in pyxide continetur, „vel ad aegrotum defertur, sacramenti, „non sacrificii rationem habet,“ (*Catechis. Conc. Trid. de Euchar.* n. 77.)

Eucharistia, ut sacrificium, *Missa* nuncupatur a verbo *mittere*, quia Christus ibi est hostia a Deo missa; vel, juxta alios, quia in fine sacrificii populus dimittitur, dicente sacerdote vel diacono: *Ite, Missa est.*

Agendum: 1° De natura et virtute sacrificii Missae; 2° de applicatione sacrificii Missae; 3° de obligatione Missam celebrandi; 4° de tempore et loco celebrationis; 5° de requisitis ad celebrationem.

CAPUT I.

DE NATURA ET VIRTUTE SACRIFICII MISSAE.

Sacrificium generatim sumptum sic communiter definitur: Oblatio externa rei sensibilis, cum ejus destructione, vel immutatione, soli Deo facta per legitimum ministrum in supremi ejus dominii protestationem.

Principia:

1139. — I. Missa est verum novae legis sacrificium. Est enim oblatio a Christo instituta, in qua per consecrationem et sumptionem ejus corporis et sanguinis mystice mactatur ipse Christus, et offertur ut victima Deo Patri in recognitionem ejus supremi dominii. Constat etiam ex definitione Ecclesiae, in *Trid.* sess. 22. can. 1., ubi sic dicitur: *Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam Christum nobis ad manducandum dari: anathema sit.*

1140. — II. Sacrificium Missae rationes omnium sacrificiorum antiquae legis perfecte continet. Est enim: 1° *Latreuticum* seu *honorarium*, vel *holocaustum*, quatenus Deo offertur in agnitionem supremi ejus dominii, hoc est, ad cultum divinum ei exhibendum. — 2° *Eucharisticum*, quatenus specialiter Deo offertur in gratiarum actionem pro beneficiis ab eo acceptis. — 3° *Propitiatorium* seu *satisfactorium*, vel *expiatorium*, prout Deo offertur ad obtinendam remissionem peccatorum et poenae eis debitae. — 4° *Impetratorium*, prout Deo offertur ad beneficia ab eo per merita Christi impetranda. Constat ex *Concil. Trid.* sess. 22. can. 3.

1141. — III. Missae sacrificium incruentum est profecto idem ac sacrificium

cruentum Crucis, non solum, quia eadem persona offertur, sed etiam, quia eadem est formalis ratio sacrificii, cum offeratur in protestationem supremi dominii, quod habet Deus vitae et mortis. Sacrificium igitur altaris non *essentialiter* quidem differt a sacrificio Crucis, sed tantum *accidentaliter*, quoad modum scilicet illius offerendi. 1° Enim in sacrificio Crucis mors *realis* intercessit; in hoc vero *mystica* tantum mors intervenit. — 2° Illud oblatum fuit per ipsum Redemptorem in ara Crucis; hoc autem offertur sacerdotum ministerio. — 3° Illud fuit meritorium, quia in eo solutum est pretium nostrae redemptionis; hoc vero non est meritorium, *per se*, sed in eo merita Christi tantum applicantur.

Quaesita:

1142. — *Quaer.* 1° In quo consistat essentia sacrificii Missae?

R. Controvertitur. Probabilius consistit in sola consecratione, quia in sola consecratione inveniuntur omnia requisita ad sacrificium constituendum, nempe oblatio et destructio seu immutatio mystica victimae. (*Ita communius.*) Non pauci tamen tenent essentiam sacrificii consistere partialiter in consecratione et partialiter in sumptione, quia in consecratione ponitur victima, et in sumptione consumitur. Hanc sententiam ut probabiliorem habet *S. Lig.* n. 305.

Quaer. 2° Pro quibusnam possit offerri sacrificium Missae?

R. 1° Certum est posse offerri hoc sacrificium pro omnibus fidelibus vivis et defunctis, etiam pro peccatoribus *non excommunicatis*, sed tantum quoad fructum impetrationis. (Ex *Trid.* constat.)

R. 2° *Probabilius* etiam licet Missam celebrare pro excommunicatis toleratis, quia, licet Ecclesia nihil ipsis indulgeat, fideles tamen non prohibentur cum illis communicare etiam in divinis, ut in *Tractatu de censuris* dicetur. Idem etiam de infidelibus tenendum est. (*S. Lig.* n. 309.)

R. 3° Non licet offerre sacrificium nomine Ecclesiae pro excommunicatis *vitandis*, quia specialiter prohibitum est *jure can.*, c. 2., *de sent. excomm.* — Licite autem potest sacerdos pro iis offerre Missam nomine proprio. (*S. Lig.* n. 308. — *Lacroix*, n. 33. — *Suarez*, etc.)

1143. — *Quaer.* 3° Quotuplex sit fructus sacrificii Missae?

R. Fructus Missae distinguitur ex duplici capite, nempe ex parte offerentis, et ex parte victimae.

I. *Ex parte offerentis.* Duplex autem est offerens, id est, Christus et sacerdos. Hinc, duplicis generis est fructus Missae ex parte offerentis. Prior provenit ex Christo offerente, et dicitur *ex opere operato*, quia recipitur intuitu meritorum Christi et ejus promissionis. Alter provenit ex sacerdote offerente, quatenus recipitur intuitu meriti et devotionis sacerdotis celebrantis, et fructus *ex opere operantis* nuncupatur. — Ex hoc fit, ut sacrificium oblatum a sancto sacerdote, quatenus consideratur *ex opere operato*, non prosit magis, quam si ab indigno ministro offerretur; quia sic spectatum sacrificium est opus Christi, et solummodo a meritis Christi fructus dimanat. Quare hoc sensu recte dici potest, Missam mali sacerdotis tanti valere, quanti valet Missa boni sacerdotis. Secus vero dicendum, si attendatur ad meritum *ex opere operantis;* quo enim dignior est sacerdos et majori devotione praeditus, dum ritus et orationes Ecclesiae peragit, tanto major ille Missae fructus evadit.

1144. — II. *Ex parte victimae*, quo ex capite quadruplex distinguitur fructus sacrificii, scilicet generalissimus, generalis, specialis, specialissimus.

1° Fructus *generalissimus* ille est, qui correspondet sacrificio, quatenus est opus positum a sacerdote ut operante nomine totius Ecclesiae. Omnes fideles, quamvis sacerdos de eis non cogitet, hunc fructum percipiunt. Sed ipsis tribuitur per modum *impetrationis* tantum, non vero per modum *satisfactionis*, ut videtur; quia ex millenis sacrificiis, quae quotidie offeruntur, quivis justus immensae poenae remissionem consequeretur, etiam inscius, quod incredibile apparet. 2° Fructus *generalis* ille est, quem assistentes sacrificio et cooperantes ad illud consequuntur. Hic fructus, utpote *ex opere operantis*, eo uberior est, quo major est devotio et sanctitas assistentium et cooperantium. Hinc, licet plures Missam audiant, vel ei ministrent, quisque totum fructum suae devotioni proportionatum percipiet haud secus, ac si solus esset

^ Lect. Corde enim — verba eorum — Ev. Euntes in mundum universum. — sequentibus signis. — Ev. Marcum. 16.
^ B. Pauli Ap. ad Romanos 10

L. Libri Sap. Eccl. 24. Ego quasi vitis — vitam aeternam habebunt. — Ev. Loquente Jesu — custodiunt illud — Secr. Sanctifica, Dne. — fore concedes. — Postcom ~~Appar~~ Adjuvet nos — pietate concordes. — Ofert. Recordare — a nobis. — Com. Regina mundi — Salvatorem omnium. Introit Gaudeamus — filium Dei. —

Lectio Ep. B. Pauli Apost. ad Timoteum
1. Tim. 6. 6. Est quaestus magnus pietas cum sufficientia — Nihil enim intulimus, — apprehende vitam aeternam. —
Ev. Descendens Jesus de monte.

Δ aquae - roborati - Diluisti pitiam Mis. Mm.

secret oblatibus - periculis. postcom. Hæc nos.

Δ extremo morbo - recreare - com: provenerunt

mortalia - morte primitorum

Collecta

Acceptis tibi. postcom. Iudicasti.

sprawiedliwe

Secr. Hæc victima - obtineat sanitatem. -

postc. Hujus Dne - manere concede. -

Miss. Me exspectaverunt de Com. Virgin. et Mar.

2a Com. S. Bonaventurae - Secr. S. Bonaventurae -

remunerator -

dona concilient. postc. Deus fidelium remunerator

indulgentiam consequamur. - Secr. Gloriam Dne

- postc. Praeceptis Dne - ad unde

digne celebremus - postc. Praeceptis Dne - ad unde

tam - Lat. jam non estis hospites - in Spiritu Sto

Ev. Convocatis Jesus 12 App. - et euntes ubique -

Or. Deus qui Ecclesiam tuam - experiamur suffragia.

audiens vel ministrans. 3° Fructus *specialis* est ille, qui advenit ei vel illis, quibus sacerdos specialiter sacrificium applicat. Hi *ex opere operato* participant de sacrificio, ut est *impetratorium*, et *propitiatorium;* immo etiam, modo nihil obstet, ut est *satisfactorium.* 4° Fructus *specialissimus* ille est, qui obvenit sacerdoti offerenti, quatenus est persona privata offerens. Si enim cooperatores quilibet de sacrificio suum percipiunt fructum omnino specialem, multo magis percipere debet sacerdos, qui ipse sacrificat. An vero hunc fructum applicare aliis possit sacerdos, incertum est. (Vide *S. Lig.* n. 312.)

1145. — *Quaer.* 4° An valor sacrificii Missae sit infinitus?

R. 1° Est certo *infinitus*, si spectetur *in se*, seu in re oblata et in excellentia dignitatis Christi offerentis. Ipse enim Christus in hoc sacrificio est simul victima et principalis offerens. Quare Missa est oblatio victimae infiniti pretii facta a Christo primario offerente, qui meritum habet infinitum.

R. 2° Non potest esse *infinitus* quoad applicationem singulis hominibus factam, seu quoad effectum aut fructum. Ratio est, quia creaturae applicationis infinitae capaces non sunt; potest autem applicatio esse major vel minor, prout dispositio seu capacitas illius, cui applicatur, major vel minor invenitur.

Controvertitur autem, utrum applicatio fructus sacrificii sit ad certum gradum restricta, vel fiat *indefinite* juxta capacitatem illorum, pro quibus offertur.

Ia Sententia *probabilior* tuetur applicationem fieri *indefinite* juxta capacitatem fidelium, pro quibus offertur. Et haec est sententia hodie communissime recepta, ait *S. Lig.* n. 312. Ratio est, quia valor sacrificii est in se infinitus; unde per se potest applicari innumeris hominibus, quin exhauriri possit. Ergo si sacrificium offeratur pro 100 vel 1000, singuli tantum percipient fructum, quantum perciperet unicus ille, pro quo solo offerretur.

IIa Sententia tenet fructum Missae ad certum gradum esse restrictum. Ratio est, quia, licet Missa sit in se et quoad sufficientiam infiniti valoris, attamen effectus est limitatus et restrictus in certa quantitate ex voluntate Christi, qui hoc sacrificium instituit ut *ex opere operato* certum effectum, sive certum satisfactionis gradum produceret, independenter ab hominum dispositione. Attamen hujus sententiae patroni concedunt, posse hunc gradum fructus augeri *ex opere operantis*, id est juxta majorem devotionem offerentis sacerdotis et personae pro qua offertur.

CAPUT II.

DE APPLICATIONE SACRIFICII MISSAE.

Applicatio sacrificii Missae est intentio, qua sacerdos vult, ut sacrificii fructus in utilitatem certae personae cedat.

Principia:

1146. — I. Non requiritur sacerdotis applicatio, ut pars fructus *generalis* et *generalissimi* percipiatur; sed sufficit, ut ipse velit celebrare juxta mentem Ecclesiae; semper enim implicite talis applicatio in intentione generali celebrantis includitur. Item, ut ipsi sacerdoti fructus *specialissimus* proveniat, necesse non est, ut eum sibi specialiter applicare velit; hic enim ipsi *per se* semper applicatur. Immo sunt, qui fructum hunc putant nulli alteri applicari posse.

II. Requiritur autem applicatio sacerdotis, ut fructus *specialis* seu *ministerialis* alicui obveniat. Sacerdos enim et quidem solus personam Christi gerit; ergo, sicut ipse solus in persona Christi sacrificium pro aliis offert, ita etiam solus fructum ejusdem applicat.

1147. — III. Sacerdos, licet nemini Missam celebrare promiserit, aliquam applicationem fructus specialis sacrificii facere debet. Ratio est: 1° quia in sua ordinatione accepit ex Christi institutione potestatem sacrificium conficiendi, et consequenter ejus fructum applicandi; remaneret autem inutilis illa potestas, si sacerdos ea non uteretur; 2° insuper, nulla facta applicatione, non esset ratio cur uni prodesset magis, quam alteri; ita ut fructus non applicatus remaneret in thesauro generali Ecclesiae, et proinde minus utilis foret. (*Billuart*, diss. 8. art. 4.)

Quaesita:

1148. — *Quaer.* 1° An applicatio fructus Missae debeat esse actualis?

R. Neg. Sed sufficit, ut sit habitualis, scilicet sufficit, ut semel facta non retractetur. Ratio est, quia applicatio ista fit per modum donationis, ideoque per intentionem semel habitam sacerdos jam donavit fructum sacrificii sui, et proinde ei, cui donavit, debetur et ei obvenit, cum Missa celebratur, nisi donatio revocetur. (*S. Lig.* n. 335.)

1149. — *Quaer.* 2° Si sacerdos immemor prioris intentionis novam celebrando eliciat, quaenam valida censeri debeat?

R. In genere definiri nequit. Videat sacerdos, qualis intentio in ejus mente praedominans fuerit. Caeterum in praxi parvi refert; etenim, cum una certo valida sit, satis erit, si sacerdos alia vice intendat Sacrum applicare ei, cui defectu prioris intentionis applicatum non fuit.

Quaer. 3° An intentio celebrantis debeat esse explicite determinata?

R. Neg. Sufficit enim, ut determinetur implicite. Sic valet applicatio, si dicas: „Offero sacrificium hoc pro eo, qui dedit stipendium, — pro quo superior vult sacrum fieri, — pro quo exigit fundatio, — pro maximo peccatore, — pro anima maxima tentatione afflicta, — pro anima purgante majori auxilio indigente, aut magis Deo grata, — pro omnibus animabus purgatorii, — pro eo, cui applicare teneor,“ si de facto tenearis; e contra non valet ista applicatio: „Offero, ut Deus sacrum „illud applicet.“

1150. — *Quaer.* 4° Si sacerdos acceperit stipendia a 10 personis, an satisfaciat celebrando cum intentione confusa et indeterminata?

R. Neg. omnino; quia requiritur saltem intentio determinata ad certam personam, alioquin non est ratio, cur uni potius quam alteri Missa applicetur, et sic nulli applicaretur. (*S. Ligor.* n. 335.) Attamen si quamlibet Missam intenderet applicare illis decem personis, singulis decimam partem cujuslibet Missae applicando, obligationi satisfacere videretur; quia fructus sacrificii est divisibilis, et unicuique tribuitur quod ei debetur; unusquisque enim in singulis decem Missis decimam fructus partem percipiens, facto decimo Sacro, jam totum sibi debitum fructum est adeptus. (*S. Ligor.* n. 335., *cum aliis multis.*)

CAPUT III.

DE OBLIGATIONE CELEBRANDI.

Sub triplici respectu spectari potest: 1° ratione sacerdotii; 2° ratione officii; 3° ratione stipendii.

I. Ratione sacerdotii.

1151. — *Dico:* Omnes sacerdotes tenentur jure divino, sub gravi, ratione ipsius sacerdotii aliquando celebrare. Evincitur ex verbis Christi (*Luc.* XXII, 19.): *Hoc facite in meam commemorationem.* Quibus verbis, teste Concilio Tridentino, Christus Apostolis eorumque successoribus praecepit, ut sacrificium offerrent. Insuper sacerdotes omnes in sua ordinatione accipiunt non solum potestatem, sed etiam *munus* et *officium* sacrificandi per se illi adnexum. Hinc Apost. *Hebr.* V, 1., ait: *Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat sacrificia.* Porro quisque munus susceptum exsequi tenetur graviter in re gravi, ergo... (Sic *S. Thom.* p. 3. 82. art. 10. — Vide *S. Lig.* n. 313.)

Quaesita:

1152. — *Quaer.* 1° Quoties in vita vel in anno sacerdos celebrare teneatur?

R. Non clare constat. *Probabilius* videtur non teneri ad celebrandum, nisi ter vel quater in anno, seu in festis solemnioribus. Immo, non improbabile apparet suo muneri fecisse satis sacerdotem, si ter vel quater in anno sacrificium offerat quibuslibet diebus. (*S. Lig.* n. 313.)

1153. — *Quaer.* 2° An eximatur ab omni peccato, qui tantum quater in anno celebrat?

R. Neg.: non videtur enim excusandus saltem a peccato veniali. Sic communiter juxta mentem *Conc. Trid.* sess. 23. c. 14. *de reform.*, ubi dicitur: *Curet Episcopus ut ii (presbyteri) saltem diebus dominicis et festis solemnibus Missas celebrent.* Immo exoptat S. mater Ecclesia,

ut sacerdos singulis diebus sacrificium offerat, et pii sacerdotes rarissime illud omittere solent.

Hinc merito concludit *S. Lig.* n. 359. in medio: „Quapropter nescirem a culpa „levi excusare sacerdotem illum, qui quo„tidie celebrare posset (una hebdomadis „die excepta ob reverentiam), et sine „ulla justa causa, sed tantum ob desi„diam a celebrando abstineret; sacerdos „enim non tantum pro se celebrat, sed „etiam pro bono totius Ecclesiae, popu„lique Christiani, cujus minister et inter„cessor est constitutus, juxta illud Apo„stoli: *omnis Pontifex*, etc."

II. Ratione officii.

1154. — *Dico* I.: Omnes animarum pastores tenentur de jure naturali et divino aliquando celebrare pro ovibus suis. Ratio est, quia eas agnoscere et pascere debent. Constat etiam ex *Conc. Trident.* sess. 23. c. 1. *de reform.*, ubi sic: *Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere*, *pro his sacrificium offerre.... etc.*

Dico II.: Iidem tenentur de jure ecclesiastico celebrare pro subditis omnibus diebus dominicis et festis, quibus fideles Missam audire debent. Constat ex variis Ecclesiae decretis, praesertim ex constitutione *Bened. XIV.*: „*Cum semper.*" Die 19 aug. 1744. (Vide *S. Lig.* n. 325.)

Quaesita:

1155. — *Quaer.* 1° An parochus valde pauper possit stipendium accipere pro Missa die dominica celebranda?

R. Neg. per se. Constat ex declaratione *Bened. XIV.* in praefata constitutione. Attamen dispensat ille S. Pontifex cum tali parocho, ut possit accipere quidem stipendium pro Missa diei dominicae, sed cum onere aliam intra hebdomadam pro populo celebrandi. (Vide *S. Ligor.* n. 325.)

1156. — *Quaer.* 2° An pastores animarum in Gallia teneantur Missam celebrare pro ovibus diebus festis suppressis aut in Dominicam translatis ex concessione *Pii VII.*, anno 1802?

R. Affirm. Constat ex variis decisionibus Sanctae Sedis, praesertim ex declaratione *S. Congr. Conc. Trid.* a *Gregor. XVI.* approbata, in responsum ad *Ill. DD. Bouvier*, *Episc. Cenomanensem*, data die 14 junii 1841. Vide folium: *L'Ami de la Religion*, die 29 julii 1841, 18 sept. 1841, 12 apr. 1842, et praesertim 10 maji 1842.

Plures tamen contendunt adhuc exceptionem apponendam esse pro locis, ubi opposita consuetudo legitime censetur praescripsisse, antequam illae declarationes extiterint. Sed difficile potest admitti haec benignior interpretatio; omnes enim provinciae aequo jure privilegium praescriptionis sibi vindicare possent. Insuper, Sancta Sedes toties interrogata semper in eodem sensu respondit, licet ratio praescriptionis ei saepius objecta fuerit. (1)

1157. — *Quaer.* 3° An parochus vel episcopus infirmus, aut aliter a celebratione impeditus, teneatur diebus festis per alium pro populo celebrare?

R. Affirmandum videtur, quia onus illud non est tantum personale, red reale, ut onus praedicandi, et consequenter per alium impleri potest et debet. (*S. Ligor.* n. 327.)

III. Ratione stipendii.

Principia:

1158. — I. Licite accipi potest stipendium justum seu eleemosyna ad celebrandam Missam, quam quis pro alio legere non tenetur. Stipendium enim non datur tanquam pretium vel compensatio Missae, sed ut medium ad sustentationem ministri. — Constat etiam ex scriptura sacra 1 *Cor.* IX, 13. ait Apost.: *Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt; et qui altari deserviunt, cum altari participant?*

II. Tenentur sacerdotes ex justitia Missam celebrare, et determinate applicare ad intentionem eorum, qui ad hoc stipendium erogaverunt. Etenim intervenit cum alio pactum onerosum, quod, sub peccato,

(1) Idem responsum dedit S. Poenitentiaria, cum de simili quaestione interrogaretur, nempe de obligatione celebrandi pro populo in nonnullis festis a Pio VI. pro universo orbe suppressis. Proposito enim dubio a R. P. Tomei S. J., in collegio Rom. Professore, respondit die 22 febr. 1848: „Per apostolicum indultum super immi„nutione festorum dierum quibus sublatum est „etiam praeceptum audiendi Missam, nihil dero„gatum fuisse obligationi parochorum applicandi „Missam pro populo."

titulo justitiae servari debet, ut in quocumque alio contractu. Unde sacerdos, qui omittit Missam applicare sive per se, sive per alium, juxta intentionem illius, qui stipendium erogavit, ad restitutionem stricto jure tenetur.

Quaesita:

1159. — *Quaer.* 1° Quodnam censeatur justum celebrationis stipendium?

R. Quantitas stipendii justi universaliter determinari non potest. Licet exigere stipendium statutum ab Episcopo vel a consuetudine. (*S. Lig.* n. 319.)

Quaer. 2° An graviter peccet sacerdos qui, accepto stipendio, Missam celebrare diu differt?

R. Affirm. Ratio est, quia violat contractum in re gravi. Constat etiam ex decretis S. Congr. Concilii an. 1652. (*S. Lig.* n. 317.)

1160. — *Quaer.* 3° Quandonam autem dilatio gravis censeatur?

R. Controvertitur; certo gravis videtur dilatio, quae tres menses excedit. (*Ita communiter* cum *S. Ligor.* ibid. contra *plures*, qui annum integrum requirunt.) *Probabilius* autem non peccat graviter sacerdos, qui Missam promissam intra duos menses celebrat. In Missis autem pro recenter defunctis celebrandis dilatio unius mensis gravis reputanda est. (*S. Lig.*, *Salm.*, *Lugo*, etc.) Ad varia etiam Episcoporum statuta est attendendum. Caeterum, certo peccat graviter sacerdos, quoties Missam, ab ipso petitam et promissam pro aliqua instante gratia impetranda, intra tempus celebrationi aptum celebrare omittit, et tenetur acceptum stipendium restituere, licet deinceps celebraverit. (*S. Lig.* ibid.)

1161. — *Quaer.* 4° An peccet graviter sacerdos omittens celebrare Missam, si stipendium pro illa acceptum non sit materia gravis?

R. Affirmandum omnino videtur, nisi forte adeo tenue sit, ut Missa gratis promissa appareat. Ratio est, quia stipendium solvens, notabile detrimentum spirituale patitur. (*Ita S. Lig.* ibid., et *alii communiter* contra *plures.*)

Quaer. 5° An autem vel quomodo peccet omittens Missam gratis promissam?

R. 1° Non peccat quoties promissio non est verus contractus, sed promittens tantum benevolum propositum promissario ostendit.

R. 2° *Probabilius* peccat per se venialiter tantum quando promissio est stricta, quia simplex promissio non obligat sub gravi, nisi, ut ait *Lugo*, promittens expresse sub gravi se obliget. (*S. Lig.* ibid.)

1162. — *Quaer.* 6° An sacerdos possit curare per alium Missam dici, minus dando, quam accepit?

R. Neg.; quia ob speciem turpis lucri id prohibuerunt *Urbanus VIII.*, *Innocentius XII.*, etc. — Immo *Benedictus XIV.* ipso facto suspendit, suspensione Pontifici reservata, sacerdotem, qui stipendia majoris pretii pro Missis celebrandis, juxta consuetudinem, vel statuta locorum, colligens dat operam, ut Missae celebrentur ab alio sacerdote, parte sibi retenta.

Excipe, si excessus stipendii traditus fuerit solo personae intuitu, aut alter sacerdos omnino sponte et non rogatus excessum priori donet. (Vide *S. Lig.* n. 321.)

1163. — *Quaer.* 7° An sacerdotes divites stipendium accipere possint?

R. Affirm. Constat ex consuetudine universali Ecclesiae, et ex eo quod quisque operarius, sive dives, sive pauper, mercede sua dignus sit. (*S. Lig.* n. 317., et *alii communiter.*)

CAPUT IV.

DE TEMPORE ET LOCO CELEBRATIONIS.

ARTICULUS I.

DE TEMPORE CELEBRATIONIS.

Principia:

1164. — I. Licet celebrare semel quotidie, immo laudabile est, nisi obstet celebrantis indignitas, aut specialis Ecclesiae prohibitio. Prohibet autem Ecclesia, ne celebretur in die Parasceves, seu feria VI hebdomadae majoris; item ne plura sacra fiant absque necessitate feria V et sabbato ejusdem hebdomadae. Sic ex variis Congregationis Rituum decretis constat. (*S. Lig.* n. 350.)

Attende tamen, quoad feriam V in coena Domini et sabbatum sanctum, ad varias locorum consuetudines, in quibus usus

contrarius invaluit, ut in multis Galliae locis.

1165. — II. Non licet *ordinarie* celebrare ante auroram nec post meridiem, nec ante officii matutini recitationem, secluso speciali privilegio. Sic enim in Rubricis Missalis habetur: *Missa privata saltem post Matutinum et Laudes quacumque hora ab aurora usque ad meridiem dici potest.* — Licet tamen Missam ante auroram inchoare, modo non ante ipsam auroram terminetur. Licet pariter celebrationem ultra meridiem protrahere, modo saltem meridie incipiatur; tempus enim aurorae et meridiei non *mathematice* sed *moraliter* accipiendum est. (*S. Lig.* n. 341., et *alii.*)

III. Pariter privilegium celebrandi una hora ante auroram, vel post meridiem, intelligi debet de una hora ante vel post tempus pro aliis non privilegiatis assignatum: alioquin enim privilegium parum prodesset. (*Ita S. Lig.* n. 346., et *alii communiter.*)

Quaesita:

1166. — *Quaer.* 1° An peccet graviter, qui celebrat ante auroram aut post meridiem?

R. Affirm., si multum praeveniat aut protrahat tempus ab Ecclesia statutum: secus vero si mutatio sit levis; immo, posita justa causa, ab omni culpa vacabit. Qualis autem censeatur immutatio notabilis? *Controvertitur.* Juxta communiorem et probabiliorem sententiam ut gravis non habetur, nisi celebratio hora integra ante vel post tempus ratum fixumque incipiatur. (*S. Lig.* n. 346.)

Quaer. 2° Quandonam liceat tempus celebrationis intervertere?

R. 1° In necessitate, v. gr., ut morituro ministretur viaticum, quo casu liceret etiam media nocte celebrare. — 2° Ubi est mos rationabilis, v. gr., ut opifices et famuli summo mane possint Sacrum audire. — 3° Ex privilegio a Papa vel Episcopo concesso. (Vide *S. Lig.* n. 343 et seq.)

1167. — *Quaer.* 3° Quale peccatum sit celebrare Missam ante recitationem matutini?

R. Probabilius est peccatum veniale tantum, quia non videtur deordinatio gravis in tali omissione, nisi ex contemptu, et habitualiter absque justa causa fiat. Causa autem quaelibet mediocris ab omni peccato excusat. (*Ita S. Lig.* n. 347., *cum aliis communiter.*)

1168. — *Quaer.* 4° An liceat saepius in die celebrare?

R. Neg. generatim loquendo, ex hodierna praxi Ecclesiae, licet olim prohibitum non fuerit. Constat ex variis locis jur. can. et ex decreto *Benedict. XIV.*, 16 martii 1746.

Excipe: 1° festo Nativitatis Domini, in quo licet celebrare tres Missas. — 2° Si pastor habeat duas parochias dissitas, nec sit alius, qui commode in altera celebrare possit. — 3° Si pastor ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, et suam jam hostiam sumpserit, nec alius sacerdos jejunus reperiatur. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 351.)

ARTICULUS II.

DE LOCO CELEBRATIONIS.

Principia:

1169. — I. Non licet communiter celebrare, nisi in ecclesia, eaque consecrata vel saltem benedicta, quae non sit polluta, execrata aut interdicta. Constat ex *Conc. Trident.* sess. 22., *decreto de observandis et vitandis in celebratione Missae.*

Nota. Quoad ecclesiam pollutam et execratam vide infra quaer. 2 et 3. — De interdicta vero in *Tract. de censuris* dicemus, n. 1571 et seq.

II. Licet tamen aliquando celebrare extra ecclesiam in altari portatili consecrato: 1° ex licentia vel dispensatione Episcopi, interveniente gravi causa. Episcopi autem non possunt amplius concedere, ut olim, ad libitum licentiam celebrandi in domibus privatis, vel in locis ad cultum non destinatis. Patet ex *Trident.* sess. 22., *in decreto modo citato.* Possunt vero Episcopi etiam post praefatum decretum permittere, ut Missa celebretur in aedibus privatis, etc., modo licentia non sit *perpetua* et *indefinita.* — Ita ex communi interpretatione. (*S. Lig.* n. 357 et 359., post *Suarez*, etc.)

1170. — III. Aliquando etiam urgente gravi necessitate Missa celebrari potest absque licentia Episcopi, si ad ipsum recursus non patet; v. gr., 1° si ecclesia esset diruta vel continere non posset immensam multitudinem, quae die festivo

secus Missa careret; 2° si sacerdos longam peregrinationem perageret per loca deserta vel apud infideles; 3° si exercitus esset in castris, etc. Sic ex variis locis juris canonici apud *S. Lig.* n. 359. Si tamen in his casibus licentia Ordinarii peti possit, semper postulanda est. (*S. Lig.* n. 356.)

Quaesita:

1171. — *Quaer.* 1° In quibus oratoriis episcopi possint dare licentiam celebrandi?

R. In sequentibus, scilicet;

1° In oratorio benedicto et designato ad usus sacros, in quo sit janua habens ingressum e via publica, licet habeatur janua privata domui alicujus saecularis affixa. Illud enim non privatum, sed publicum oratorium dicitur. (*S. Lig.* n. 357.) 2° In oratoriis erectis in domibus regularium, vel alterius communitatis, v. gr., nosocomiorum, seminariorum, etc., istae enim domus non dicuntur privatae. Idem de sacellis erectis in publicis carceribus dicendum videtur. (*S. Lig.* ibid.) 3° In oratorio aedium Episcopalium; in iis autem oratoriis omnes possunt celebrare, et praecepto Missae satisfacere, quia domus Episcopi non censetur privata, cum ipsa immunitate ecclesiastica gaudeat. (*S. Lig.* ibid. et *alii communiter.*)

1172. — *Quaer.* 2° Quomodo ecclesia polluatur, et quomodo reconciliari debeat?

R. ad 1um; *polluitur*, seu *violatur* ecclesia quando in ea exercentur actiones quaedam turpes vel indecentes et loco sacro injuriosae, ob quas indecens reputatur, ut ibi offeratur hostia immaculata, et divina officia celebrentur, donec reconcilietur.

Polluitur autem ecclesia: 1° Per homicidium voluntarium et injustum; 2° per effusionem sanguinis hominis ex percussione, aut vulnere graviter injurioso; 3° per effusionem humani seminis notabilem et voluntariam; 4° per sepulturam non baptizati, seu infidelis. Excipe probabilius, si sit catechumenus quia non censetur infidelis. Item si sit infans, cujus parentes sunt christiani; quia tunc parentes pro ipso baptismum desiderant (*ita Pichler, DD. Gousset*, n. 310., contra *plures*); 5° per sepulturam baptizati nominatim excommunicati; non vero si sit quidem excommunicatus, sed non nominatim, vel haereticus. De his constat ex variis locis juris canonici. (Vide *S. Lig.* n. 362.) Sed ut ecclesia censeatur polluta, haec crimina debent esse notoria, ita ut nullo modo celari possint. Debent etiam patrari in ipsa ecclesia, non vero tantum in turri, tecto, in sacristia, aliisve cameris ecclesiae adhaerentibus. (*S. Ligor.* n. 362 et 364.)

1173. — *R. ad* 2um 1° Si ecclesia fuit tantum *benedicta*, reconciliari potest a sacerdote delegato ab episcopo cum orationibus consuetis ad benedictiones, et aqua ab ordinario benedicta. Si tamen talis aqua facile haberi non posset, ab ipso sacerdote delegato ad ecclesiam reconciliandam benedici posset. (*S. Ligor.* n. 363.) 2° Si vero ecclesia illa fuerit *consecrata*, reconciliari debet ab ipso episcopo, vel a sacerdote delegato a Papa juxta ritum Pontificalis Romani. Attamen si non possint omitti divina officia sine gravi incommodo, episcopus aliquo impedimento detentus delegare posset sacerdotem ad ecclesiam benedicendam simplici benedictione, donec ipse eam consecrare possit. (*Cabassut*, etc.)

Nota. Oratoria privata licet benedicta et ad cultum deputata non censentur pollui, et ideo reconciliatione non indigent.

1174. — *Quaer.* 3° Quomodo ecclesia execretur, vel ad cultum idonea reddatur.

R. 1° Ecclesia execratur, quum amittit suam benedictionem, vel consecrationem. Censetur autem execrari quando totaliter vel ex maxima parte corruit, vel destruitur ita ut de novo, saltem ex majori parte, aedificari debeat. Aut si omnis parietum crusta, vel major saltem pars, simul auferatur. (*S. Lig.* n. 368.)

R. 2° Ecclesia execrata, iterum benedicenda vel consecranda est juxta ritum et formam praescriptam pro benedictione vel consecratione ecclesiarum.

Nota 1° Vasa sacra, altaria et aliae res consecratae execrantur quando formam suam amittunt, nec amplius ad usum suum inservire possunt.

Nota 2° Ex dictis patet, quale sit discrimen inter pollutionem ecclesiae, et ejus execrationem. Polluta ecclesiae parte, integra ecclesia pollui censetur, etiam cum coemeterio adjacente. E contra, execrata ecclesia, non ideo execratur coemeterium, nec altaria fixa et integra consecrationem amittunt.

De requisitis ad Missam.

1175. — Haec requiruntur, scilicet: 1° altare ab Episcopo consecratum; 2° mappa triplex ex lino vel cannabe confecta; 3° vestes sacrae, seu ab Episcopo benedictae; 4° calix et patena consecrata; 5° corporale lineum vel ex cannabe; 6° palla pariter linea vel ex cannabe; 7° purificatorium lineum; 8° missale cum pulvillo; 9° crucifixus, non vero sola crux; 10° candela duplex accensa ex cera; 11° bursa, velum manutergium, urceoli; 12° minister masculus. (Vide *S. Lig.* n. 372 et seq.)

Quaesita:

1176. — *Quaer.* 1° An mappae necessario debeant esse benedictae?

R. Affirm. probabilius. Ratio est, quia id in Rubrica praescribitur. *Negant* tamen plures non *improbabiliter.* Celebrare autem supra mappam non benedictam culpam venialem non excedit, et proinde, urgente rationabili causa, hoc omni culpa careret. (*S. Lig.* n. 375.)

Quaer. 2° An sit mortale celebrare sine ulla veste sacra, aut sine stola, vel alba, casula, manipulo, vel cingulo?

R. 1° Est mortale celebrare sine ulla veste sacra in omni casu, ex quacumque causa. (*Ita omnes.*) 2° Item celebrare sine casula, vel alba, aut stola et manipulo simul. 3° Probabiliter non est mortale celebrare sine manipulo, vel sine manipulo benedicto. Item celebrare sine amictu, saltem pro iis qui illo non utuntur ad tegendum caput, sed tantum humeros. Idem etiam dicendum de celebratione sine cingulo; unde ab his omnibus causa rationabilis facile excusat.

1177. — *Quaer.* 3° An color vestium sit de praecepto?

R. Affirm. Quia omnes Rubricae, quae respiciunt caeremonias Missam concomitantes, praeceptivae videntur. Attamen haec Rubrica obligare sub gravi non videtur, nisi scandalum adsit, puta si die Paschatis, vel in quacumque Missa festiva celebraretur vestibus nigris. Hinc causa non adeo gravis a praecepto excusare potest. (*S. Lig.* n. 378., *cum aliis.*)

1178. — *Quaer.* 4° Quale peccatum sit celebrare sine ministro?

R. Est mortale juxta omnes. Attamen communiter dicunt doctores licitum esse celebrare sine ministro, urgente necessitate ministrandi viaticum. Idem concedunt plures, ut populus audiat Missam de praecepto. (*Ita Lugo*, etc. — *S. Ligor.* n. 391.)

1179. — *Quaer.* 5° An sacerdos aliquando celebrare possit, respondente muliere?

R. Affirm., si necessitas urgeat, praesertim apud moniales, modo mulier respondeat a longe, nec immediate ministret in altari porrigendo urceolos, etc... Hoc enim non posset excusari a mortali, quia Ecclesia omnino interdicit mulieribus celebranti ministrare. (*S. Lig.* n. 392.)

Nota Ed. Ver. Id confirmatur decreto S. R. C. in Veron. die 27 aug. an. 1836.

1180. — *Quaer.* 6° An sit mortale celebrare sine cruce?

R. Neg. Hoc enim grave non apparet. Attamen culpa non caret, ut constat ex decreto *Bened. XIV.*; ex quo crux cum crucifixo debet inter candelabra ita praeeminere, ut sacerdos et populus eam facile et commode intueri possint. (*S. Lig.* n. 393.)

1181. — *Quaer.* 7° Quale peccatum sit celebrare sine lumine? et an aliquando licitum sit?

R. ad 1um. Mortale est celebrare sine ullo prorsus lumine. Veniale autem tantum erit cum uno solo cereo accenso celebrare. — Ex cap. littera §. ult. *de celebratione Missae.* (*S. Lig.* n. 394.)

R. ad 2um. In casu unico licitum est sine ullo lumine sacrum peragere, scilicet quando, peracta consecratione, lumen extinguitur, nec aliud haberi potest; tunc enim urget ratio perficiendi sacrificii. Hinc: 1° non licet celebrare sine lumine ne ad viaticum quidem moribundo ministrandum; 2° si ante consecrationem lumen deficiat, a celebrando desistendum est. (*S. Lig.* n. 394.)

1182. — *Quaer.* 8° An liceat celebrare cum candelis ex sebo, vel uno lumine cereo?

R. ad 1um *neg.*, excepto casu necessitatis. Doctores communiter hoc ut peccatum mortale reprobant. (*S. Lig.* n. 394.)

R. ad 2um *neg.* pariter cum sententia communiori et probabiliori; sed si fiat, veniale non excedit, et quaecumque causa rationabilis ab omni culpa excusabit:

deficiente altero cereo, sacerdos etiam ex mera devotione, secluso scandalo, celebrare poterit. (*S. Lig.* ibid.)

TRACTATUS

DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

Quanti momenti sit tractatio quam aggredimur, omnibus perspectum est, tum quia caeteris theologiae moralis partibus necessitate praestat, tum quia earum difficultates continet, resumit, explanat.

Agendum: 1° De essentia sacramenti poenitentiae; 2° de ejus subjecto, seu de actibus poenitentis; 3° de ejusdem ministro, seu de confessario.

PARS I.

DE ESSENTIA SACRAMENTI POENITENTIAE

SEU

De ejus natura, materia et forma.

CAPUT I.

DE NATURA POENITENTIAE.

1183. — Poenitentia generatim spectata idem sonat ac dolor animi, quem quisque experitur, postquam aliquid fecerit, vel omiserit, quod non factum, vel non omissum fuisse vellet. In sensu autem minus generali, poenitentia significat animi dolorem ob crimen patratum, non tamen habita ratione injuriae Deo illatae, sed tantum damni proprii inde subsequentis. Tandem *stricto* et *proprio* sensu poenitentia est animi dolor propter peccatum, ex eo quod sit injuria Deo irrogata.

Principia:

1184. — I. Poenitentia, ut virtus, definitur: „Virtus moralis inclinans ad dolorosam peccati detestationem ex aliquo motivo supernaturali, seu quatenus est offensa Dei, et ad propositum efficax illud in posterum vitandi, et divinae justitiae satisfaciendi."

Poenitentia necessaria est necessitate medii ad salutem: peccata enim remitti non possunt, nisi Deus peccatorem in suam recipiat amicitiam; repugnat autem peccatorem impoenitentem a Deo in amicitiam recipi: secus enim simul amicus et inimicus Dei foret. — Est etiam necessaria necessitate praecepti divini, ut ex variis testimoniis Sanctae Scripturae patet: v. gr., *Luc.* XIII, 5.: *Si poenitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis,* etc...

Effectus autem poenitentiae duplex est: 1° remissio peccatorum, ut constat ex sexcentis Sanctae Scripturae locis; 2° remissio poenae aeternae. Homo enim justificatus poenae aeternae obnoxius esse nequit: constat etiam ex *Trident.* sess. 6. c. 7.

1185. — II. Poenitentia, ut sacramentum, definitur: „Sacramentum novae legis a Christo institutum, per formam judicii, ad peccata post Baptismum commissa remittenda homini contrito et confesso per absolutionem sacerdotalem." Vel brevius: „Est sacramentum constans actibus poenitentis et absolutione sacerdotis."

Differt praecipue sacramentum hoc ab aliis: 1° quia per modum judicii administratur: adest enim poenitens, simul reus, testis et accusator, et sacerdos, judex ferens sententiam. 2° quia in eo poenitens ipse ponit materiam sacramenti.

Statuenda:

1186. — I. Poenitentia est verum novae legis sacramentum: — Constat 1° ex ratione theologica; in ea enim reperiuntur omnia quae verum sacramentum constituunt, scilicet: 1° *Signum sensibile* per confessionem, etc.; 2° *institutio Christi, modo permanenti,* ut patet ex textu *Joan.* XX, 23.: *Accipite spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt;* 3° *promissio gratiae;* patet ex remissione peccatorum, siquidem peccata sine infusione gratiae remitti nequeunt.

Constat 2° ex constanti traditione, ex doctrina maxime Patrum, nec non argu-

Klasztor Bieloński

Szanownemu Ojcu

Benedyktowi.

proszę o 4. serdelki
i funt kiszk. parków

3 - 15
4 - 10
6 - 20

1 - 20
3
3 - 15
---
8 - 05
4 - 10
6 - 20
---
19 - 05

mento praescriptionis; quibus accedit expressa definitio Ecclesiae: sic enim *Trident.* sess. 14. can. 1.: *Si quis dixerit in catholica Ecclesia poenitentiam non esse vere et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsis Deo reconciliandis, a Christo Domino nostro institutum, anathema sit.* Idem habetur in Concilio Florentino, Decreto ad Armenos: *quartum sacramentum est Poenitentia.*

1187. — II. Sacramentum poenitentiae habet vim remittendi omnia peccata post baptismum commissa.

Constat: 1° Ex Scriptura sacra; etenim, in textu supra citato, Christus generaliter, sine distinctione ulla aut restrictione, dat potestatem remittendi peccata: *Quorum remiseritis peccata....* Immo (*Matth.* XVI, 19.) Christus dicit Petro: *Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis.* Et cap. XVIII, 18. ait omnibus Apostolis: *Quaecumque solveritis super terram, erunt soluta in coelo.*

Constat 2° Ex traditione, Patribus universis, nec non ex definitione Ecclesiae in variis conciliis, praesertim in *Trident.* sess. 14. can. 1. supra citato.

1188. — III. Partes essentiales sacramenti poenitentiae sunt: 1° Contritio; 2° confessio; 3° absolutio; 4° satisfactio quatenus a poenitente acceptanda est. Sacramentum enim poenitentiae fuit institutum per modum judicii reconciliativi hominis cum Deo; hoc autem haberi nequit sine confessione dolorosa culpae, animi dispositione ad poenam injunctam subeundam, et sacerdotis absolutione. — Satisfactio autem, quatenus imponenda aut implenda, est tantum pars integralis hujus sacramenti; quia effectus primarius, nempe gratia et remissio peccatorum, quoad culpam et poenam aeternam, sine satisfactione haberi potest.

1189. — IV. Actus vero poenitentis, ad peccatorum remissionem requisiti, sunt: 1° Contritio; 2° confessio; 3° satisfactio. Constat ex *Conc. Trid.* sess. 14. can. 4.: *Si quis negaverit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in poenitente*, QUASI MATERIAM *sacramenti poenitentiae, videlicet contritionem, confessionem, et satisfactionem, quae poenitentiae partes dicuntur ... anathema sit.*

1190. — V. Sacramentum poenitentiae est necessarium *necessitate praecepti in re*, et de *necessitate medii in voto*, saltem *implicito*, ad remittenda omnia peccata mortalia post baptismum commissa. Ita in lege nova, pro divina bonitate et providentia, statuit summus legislator et provisor Christus Dominus.

Hinc sacramentum poenitentiae est necessarium ad salutem pro omnibus reis peccati mortalis post baptismum commissi, saltem de *necessitate praecepti*; et poenitentia, seu contritio, est semper necessaria *necessitate medii*, cum voto sacramenti, seu cum serio proposito, vel desiderio peccata confitendi, data opportuna occasione.

CAPUT II.

DE MATERIA SACRAMENTI POENITENTIAE.

Materia sacramenti poenitentiae alia est remota, alia vero proxima, ut in caeteris sacramentis. Prior est vel necessaria, vel sufficiens et libera.

Principia:

1191. — I. Materia *remota*, vel potius *removenda*, sunt omnia peccata post baptismum commissa; quae dicuntur materia *circa quam*, quia circa illa destruenda versatur absolutio.

II. Materia *remota* necessaria sunt omnia peccata mortalia post baptismum commissa, nec unquam vi clavium adhuc directe remissa; quia de praecepto divino hujusmodi peccata accusanda sunt. — Materia autem sufficiens, vel libera, sunt omnia peccata venialia; dicitur sufficiens, quia quaelibet peccata etiam minima objectum veniae sacramentalis esse possunt; dicitur autem libera, quia, Deo sic volente, aliter ac per sacramentum remitti possunt. De his constat ex perpetua praxi et traditione Ecclesiae, nec non ex definitione *Conc. Trid.* sess. 14. c. 5.

III. Materia vero proxima sacramenti poenitentiae sunt tres actus poenitentis, scilicet: Contritio, confessio et satisfactio, quae dicuntur *quasi materia* hujus sacramenti, quia sunt instar materiae

physicae quae in aliis sacramentis formae subjicitur; per hos enim actus peccata proponuntur verbis formae destruenda. Constat praesertim ex *Conc. Trident.* sess. 14. can. 4.

Quaesita:

1192. — *Quaer.* 1° An sint materia sufficiens sacramenti poenitentiae peccata jam rite confessa et per absolutionem remissa?

R. Affirm. — *Ita communissime et certo.* Ratio I[a]: quia peccatum, etsi remissum sit, semper tamen est peccatum commissum; et, sicut contritio ejusdem peccati cum fructu repeti potest, ita etiam confessio. Caeterum haec sententia confirmatur auctoritate *S. Thom.* in 4. dist. 17. q. 3. art. 3. et alibi; *S. Lig.* n. 427., etc., — II[a]: Constat etiam ex declaratione *Bened. XIV.*, et ex praxi Ecclesiae.

1193. — *Quaer.* 2° An peccatum accusatim *in genere* tantum sit per se materia sufficiens ad confessionis validitatem et liceitatem?

R. 1° *Quoad validitatem.* — 1° *Affirm. in casu necessitatis*, scilicet quando poenitens, v. gr., moribundus, nullum peccatum in specie accusare potest. (*Ita communissime* cum *S. Thoma.*) 2° *Affirm.* etiam *probabilius extra casum necessitatis;* quia essentia sacramenti non mutatur pro variis casibus. (*Lacroix*, n. 620. — *Reuter*, n. 303. — *Lugo*, Dist. 17. n. 8.)

R. 2° *Quoad liceitatem.* — *Neg.*, excepto necessitatis casu, etiamsi materia necessaria non habeatur. Ratio est: 1° quia praxi Ecclesiae adversatur; — 2° quia sacramentum poenitentiae institutum est per modum accusationis et judicii; haec autem fieri debent, ordinarie et per se loquendo, circa materiam certam et determinatam saltem *in specie*; — 3° quia plures theologi dubitant de validitate accusationis omnino generalis; et tutius semper sequendum est, ubi de valore sacramenti, extra casum necessitatis, agitur. (*Ita auctores supra citati*, etc., contra *Voit*, n. 542.)

Resolves:

1194. — 1° Suadendum poenitentibus, ad majorem securitatem et pro certiori fructu ex hoc sacramento percipiendo, ut praeter peccata dubia, aut etiam levia, quotidiana, semper ex jam confessis subnectant aliud certum peccatum de quo vehementius doleant et firmius propositum concipere possint, ne forte sacramentum periculo frustrationis exponatur. (*Elbel*, n. 19.) 2° Monendi sunt vero poenitentes qui praedictam praxim servant, ut caveant ne ex quadam consuetudine tantum peccatum vitae praeteritae clavibus iterum iterumque subjiciant, praesertim si peccatum illud leve sit; quia periculo defectus doloris sufficientis in hac accusatione exponerentur, et proinde scopum tuendi validitatem et fructum sacramenti non attingerent. 3° Sufficit confessio *in genere*, si Confessarius plane agnoscat aliunde poenitentem, v. gr., ex recenti confessione totius vitae, etc., et sciat illum intendere se accusare de peccatis jam sibi notis; tunc enim satis erit dicere: *me accuso de omnibus peccatis meis jam tibi notis*, — vel simpliciter: *de omnibus peccatis vitae praeteritae.* Caeterum poenitentes, qui non nisi dubiam aut levem afferunt materiam, possunt angelico pane refici, judicio Confessarii, etiam non praemissa absolutione; quamvis plerumque absolvere praestet poenitentes pios qui venialia duntaxat clavibus subjiciunt.

CAPUT III.

DE FORMA SACRAMENTI POENITENTIAE.

Forma sacramenti poenitentiae duplex distingui potest: alia *essentialis* pro valore sacramenti, et alia *praeceptiva* tantum, seu *rubricalis.*

Principia:

1195. — I. Forma *essentialis* consistit in verbis: *te absolvo a peccatis tuis;* immo *probabilius* in verbis: *absolvo te;* quia per ea exprimitur totus effectus sacramentalis. Constat ex *Conc. Trident.* sess. 14. c. 3., ubi ait: *Docet Sancta Synodus sacramenti Poenitentiae formam, in qua praecipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse:* Ego te absolvo; *quibus quidem, de Ecclesiae sanctae more, preces quaedam laudabiliter adjunguntur.*

1196. — II. Forma *praeceptiva*, seu

rubricalis, consistit in variis precibus quae antecedunt vel subsequuntur formam essentialem. Sic autem habetur in *Rit. Rom.*: „Misereatur tui omnipotens „Deus, et, dimissis peccatis tuis, perdu„cat te ad vitam aeternam. Amen. — „Indulgentiam, absolutionem et remis„sionem peccatorum tuorum tribuat tibi „omnipotens et misericors Dominus. „Amen. — Dominus noster J. C. te ab„solvat, et ego auctoritate ipsius te ab„solvo ab omni vinculo excommunica„tionis, suspensionis et interdicti, in „quantum possum et tu indiges... (De„inde): *Ego te absolvo a peccatis tuis* „*in nomine Patris et Filii et Spiritus* „*sancti. Amen.* — Passio Domini no„stri J. C., merita B. Virginis et omnium „Sanctorum, et quidquid boni feceris, et „mali sustinueris, sint tibi in remissio„nem peccatorum, augmentum gratiae, „et praemium vitae aeternae. Amen."

Nota. Elevatur manus a verbo *Indulgentiam* usque ad verba *Passio Domini;* et fit signum crucis in poenitentem dicendo *In nomine Patris...* Vox *suspensionis* omittitur pro laicis.

1197. — III. In praxi facile omitti possunt preces *misereatur* et *indulgentiam*, ut constat ex Rit. Rom. Immo, juxta communiorem sententiam, absque peccato semper omitti possunt. Idem etiam dicunt de orationibus quae absolutionem sequuntur; sed cum juxta sententiam probabilem elevent bona opera poenitentis ad meritum satisfactionis sacramentalis, convenit ut quam rarissime ommittantur. — Verba autem *Dominus noster...* non videntur posse omitti sine culpa veniali, nisi necessitas urgeat, cum dicat Rituale Rom.: „*In confessionibus frequentioribus satis erit dicere: Dominus noster...*" (Vide *S. Lig.* n. 430.)

Quaesita:

1198. — *Quaer.* 1° An necessaria sit manus elevatio et formatio crucis in absolutione impertienda?

R. 1° Certum est non requiri ad *validitatem* sacramenti; quia non pertinet neque ad materiam, neque ad formam. Constat ex verbis Trident. et communissima theologorum sententia.

R. 2° Nec requiritur sub mortali ad *liceitatem* juxta communem sententiam contra paucos; quia est tantum de Rubrica, nec gravis videtur obligatio. Immo multi graves auctores asserunt haec omitti posse sine peccato. (*Ita S. Lig.* n. 425. — *Lacroix.*)

1199. — *Quaer.* 2° Quaenam praesentia poenitentis reputetur moralis in ordine ad absolutionem?

R. Debet esse talis ut verba *absolvo te* censeantur cadere in poenitentem, juxta moralem hominum aestimationem: reputatur autem praesentia moralis sufficiens illa, intra quam homines communi voce, quamvis altiori, loqui possunt et solent. Multi eam extendunt ad 20 passus; praesertim, si poenitens non sit extra aspectum Confessarii. In necessitate absolvi potest et debet poenitens, quoties aliquo sensu percipitur. (*Ita communiter, cum S. Lig.* n. 429.)

Hinc: 1° Absolvendus ille qui videtur e tecto ruere, in flumen cadere, in mare submergi, saltem si non procul a Confessario distet. 2° Si Confessarius ob periculum infectionis, aut ob aliam causam, non possit cubiculum infirmi ingredi, illum ex janua absolvere debet. 3° Si poenitens recederet a Confessario non adhuc absolutus, se absolutum existimans, absolvendus esset, si parum distans aspiceretur, aut certo sciretur adesse intra vicinam turbam: revocandus tamen esset, si commode posset fieri.

1200. — *Quaer.* 3° An per verba *te absolvo a peccatis tuis* possit Confessarius valide absolvere poenitentem tam a censuris quam a peccatis?

R. Affirm., quia haec verba *absolvo te a peccatis tuis* involvunt absolutionem a quocumque vinculo orto ex peccatis; et nihil obstat quin Confessarius dirigere possit intentionem ad absolutionem tum peccatorum, tum censurarum. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 430. — *Lacroix* n. 1567., etc.)

1201. — *Quaer.* 4° An valida sit absolutio, si Confessarius absolvat prius a peccatis quam a censuris?

R. Affirm., quia censura non obstat validitati sacramenti, sed tantum licitae susceptioni, vel administrationi. Peccaret autem graviter qui vellet prius absolvere a peccatis quam a censuris, quia contra gravem Ecclesiae prohibitionem ageret. Excipe, si non agatur de *excommunicationibus*, sed tantum de *suspen-*

sionibus et *interdictis;* quia istae censurae non privant per se receptione sacramenti poenitentiae. (*S. Lig.* n. 430. — *Lacroix*, et *alii communiter.*)

APPENDIX.

DE FORMA CONDITIONATA.

Principia:

1202. — I. Certum est validam esse *in omni casu* absolutionem sub conditione *de praesenti*, vel *praeterito*, impertitam; modo adsint alia requisita ad sacramenti validitatem: conditio enim nullomodo mutat sensum formae sacramentalis, quam nullatenus afficit; sed afficit tantum voluntatem Confessarii, qui non intendit absolvere, nisi impleatur apposita conditio; hac autem impleta, forma evadit absoluta; et proinde nihil reperitur, quod ejus validitati officere possit. — *Ita S. Lig.* n. 431.; ubi dicit omnes de hoc convenire: et revera omnes conveniunt si nonnullos Lovanienses excipias.

II. Certum pariter est absolutionem conditionatam esse quandoque licitam; etenim, si valida sit, licita etiam esse debet, urgente necessitate. (*Ita communissime theologi, cum S. Lig.* ibid.)

In quanam autem necessitate impertiri possit aut debeat absolutio sub conditione, non omnes conveniunt. Juxta doctrinam et praxim communem statuendae videntur sequentes.

Regulae:

1203. — I^a^ *Regula.* Absolutio dari potest et debet sub conditione, saltem probabilius, quoties absolute concessa exponeret sacramentum periculo nullitatis, et absolute negata exponeret poenitentem periculo gravis damni spiritualis.

1204. — II^a^ *Regula.* Absolutio dari potest sub conditione, quin dari necessario debeat, quoties absolute concessa exponeret sacramentum periculo nullitatis, et absolute negata privaret poenitentem aliquo bono spirituali *notabili* quidem, sed non *necessario.*

Hinc, servatis debitis conditionibus, praesertim urgente necessitate, vel stante gravi et proportionata causa, licet absolvere conditionate in sequentibus casibus, scilicet: 1° in dubio an poenitens sit vivus, vel mortuus; 2° in dubio materiae sufficientis, v. gr., in confessione annua, etc.; 3° in dubio jurisdictionis ex parte Confessarii; 4° in dubio dispositionis ex parte poenitentis: caute tamen, atque ex causa valde gravi, v. gr., in periculo mortis, aut in alia rarissima et gravissima necessitate; 5° in dubio utrum poenitens rite fuerit absolutus; 6° in dubio usus rationis in pueris, amentibus, etc.; 7° in dubio utrum poenitens sit moraliter praesens; 8° in dubio an moriens sensibus destitutus sacramentum petat. (Vide *S. Lig.* n. 432.)

Quaesita:

1205. — *Quaer.* 1° An vel quomodo peccet Confessarius qui conditionate absolvit poenitentem certo dispositum?

R. 1° Certo peccare videtur, si nulla alia sit ratio conditionate absolvendi; quia tunc conditio plane inutilis foret, et contra ritum Ecclesiae apponeretur. Attamen peccatum hoc veniale non excedit, quia leve est illud superfluum in forma sacramenti interpositum. (*S. Lig.* n. 28.)

R. 2° Peccaret autem graviter conferendo absolutionem, etiam adjecta conditione, ubi certo deficit materia; v. gr., denuo absolvendo poenitentem jam modo rite absolutum sine nova materia clavibus subjecta, quia conditio reverentiam sacramenti salvare nequit.

1206. — *Quaer.* 2° An vel quomodo peccet Confessarius qui absolute absolvit dubie dispositum?

R. 1° Peccat graviter, si absolvat sine gravi causa; quia sine sufficienti ratione exponit sacramentum periculo nullitatis.

R. 2° Si vero absolvat, stante gravi causa absolvendi, peccat ad summum venialiter, juxta multos.

1207. — *Quaer.* 3° An facile danda sit absolutio piis poenitentibus ob materiam dubie sufficientem?

R. Neg., quia non urget ratio gravis; cum possint peccatum vitae praeteritae certum accusare, vel communionem absque absolutione suscipere. Attamen, si vix alia materia obtineri possit, aliquando, sed raro, conditionate absolvi poterunt. (*S. Lig.* n. 432.)

PARS II.

DE SUBJECTO SACRAMENTI POENITENTIAE

SEU

de actibus poenitentis.

Tres numerantur, scilicet: 1° Contritio; 2° Confessio; 3° Satisfactio.

CAPUT I.

DE CONTRITIONE.

1208. — „Contritio est animi dolor „et detestatio de peccato commisso, cum „proposito non peccandi de caetero." (*Trid.* sess. 14. c. 4.) Detestatio peccati, in qua praecipue consistit contritio, praeteritum respicit; propositum vero circa futurum versatur.

Hinc dicendum 1° de contritione stricte dicta; 2° de proposito.

ARTICULUS I.

DE CONTRITIONE PROPRIE DICTA.

1209. — Contritio duplex distinguitur:

1° *Perfecta*, quae est detestatio peccati orta ex motivo speciali caritatis perfectae, seu bonitatis Dei propter se summe dilecti. 2° *Imperfecta* seu *attritio*, quae est detestatio peccati orta ex alio motivo supernaturali; v. gr., ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex metu inferni, aut ex amore beatitudinis aeternae. (*Trid.* sess. 14. c. 4.)

Tria hic exponenda sunt: 1° necessitas; 2° dotes; 3° efficacia contritionis.

§. I.

De necessitate contritionis.

Principia:

1210. — I. Contritio est omnino necessaria necessitate medii ad remissionem peccati, saltem secundum praesentem Dei ordinationem. Constat ex *Luc.* XIII, 5.: *Si poenitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.* Item ex *Conc. Trident.* sess. 14. c. 6.

II. Contritio necessaria est necessitate praecepti, supposito peccato mortali, saltem aliquando in vita: colligitur ex verbis sacrae scripturae modo citatis, et ex aliis innumeris. Est autem praecepta ea contritio, quae ad justificationem requiritur, perfecta scilicet, extra sacramentum; vel imperfecta, nempe attritio, in sacramento. (*S. Ligor.* n. 437. — *Billuart*, Diss. 4. art. 3., etc.)

III. Praeceptum contritionis obligat, modo *per se*, modo *per accidens.*

1° Obligat *per se*, quando urget necessitas gravis se reconciliandi cum Deo, scilicet: in periculo etiam probabili mortis, ob praeceptum finem ultimum consequendi; item quando quis versatur in longo habitu peccati, ob proximum periculum moriendi in hoc misero statu, vel in graviora vitia labendi. (*Ita communiter.* — Vide *S. Ligor.* n. 437.) 2° Obligat *per accidens*, quando urget aliud praeceptum, quod sine contritione adimpleri nequit; praesertim in sequentibus casibus, scilicet: 1° quando urget praeceptum confessionis annuae, quando urget praeceptum actus caritatis, quando quis reus peccati gravis sacramentum suscepturus aut ministraturus est, quoties recipitur sacramentum poenitentiae, etiam devotionis causa. (*S. Lig.* ibid.)

Quaesita:

1211. — *Quaer.* 1° An praeceptum contritionis obliget statim post patratum mortale peccatum?

R. Controvertitur; sed *neg.* probabilius, quia praeceptum contritionis est affirmativum, nempe *poenitentiam agite;* porro praeceptum affirmativum non obligat singulis momentis; ergo praeceptum contritionis non statim, primo instanti post patratum peccatum urget. Aliunde, secus multiplicarentur peccata pro numero instantium dilationis; quod sensui communi fidelium et praxi Confessariorum adversatur. (*S. Ligor.* n. 437. — *Elbel*, n. 54., *Billuart*, etc., contra *Collet*, *Concina*, etc.)

1212. — *Quaer.* 2° Quaenam autem dilatio contritionis peccatum grave inducat?

R. Non conveniunt theologi. Admittitur quidem communiter dari dilationem contritionis gravem independenter a praecepto confessionis annuae; praecipue ob laesionem gravem caritatis erga seipsum: quanta autem debeat esse dilatio haec ut gravis censeatur, determinari non potest;

alii illam producunt ad annum; alii ad sex menses; alii ad mensem, vel etiam hebdomadam. Probabilius *per se* grave est differre actum contritionis ultra mensem, quia videtur adesse obligatio gravis eliciendi actum caritatis semel in mense. Actus autem caritatis absque actu contritionis elici nequit. (*Ita S. Ligor. H. A.* tr. 16. n. 10.) Dixi, *per se*, quia peccatores, praesertim rudes, ab hoc peccato dilatae poenitentiae ob inadvertentiam, ut plurimum, immo semper, excusari possunt. (*S. Lig.* n. 437.)

1213. — *Quaer.* 3° An qui in articulo mortis suscipit sacramentum poenitentiae cum attritione, teneatur insuper elicere actum contritionis perfectae?

R. 1° Non videtur teneri ad actum contritionis explicitum, cum moraliter certus sit se fuisse justificatum per solam attritionem cum sacramento. (*Ita Lugo*, et *alii communiter* contra *plures.*)

R. 2° Tenetur autem, juxta communem sententiam, elicere actum caritatis perfectae, cujus praeceptum urget imprimis in articulo mortis. — In praxi autem semper moribundi excitandi sunt, quantum fieri potest, tum ad actum caritatis, tum ad actum contritionis perfectae. (*S. Lig.* n. 437.)

1214. — *Quaer.* 4° An, ad consequendam gratiam in sacramento, praeter dolorem requirantur actus expliciti fidei et spei?

R. Neg. Ratio est, quia nullo probabili argumento probari potest hos actus explicite requiri. Caeterum poenitens eliciens actum doloris etiam explicite aliquo modo et *exercite*, hos actus elicit, etsi non *reflexe;* quia tunc sine dubio credit *exercite*, et sperat sibi per sacramentum poenitentiae, in virtute meritorum Christi, peccata remittenda esse. (*S. Ligor.* n. 439., et *alii communiter* contra *plures.*)

1215. — *Quaer.* 5° An sit peccatum confiteri veniale aliquod sine dolore?

R. Neg. probabilius, modo dolor circa alia, vel saltem unum, non deficiat. Ratio est: 1° quia ratione validitatis sacramenti sufficit ut praebeatur aliqua materia certa, nempe, ut adsit dolor de aliquo veniali, cum venialia non sint materia necessaria sacramenti poenitentiae, et aliunde remitti possint alia sine aliis, siquidem amicitia Dei non privant. — 2° Quia nulla inde injuria sacramento infertur, si ex bono fine, seclusa omni levitate, declarentur. Immo plerumque utiliter accusantur venialia, etiam quorum non habetur dolor, ad majorem conscientiae manifestationem et directionem, ad aliquam concipiendam confusionem, etc... (Vide *S. Lig.* n. 449.)

1216. — *Quaer.* 6° An contritio debeat praecedere confessionem?

R. 1° Debet certo praecedere *absolutionem*, vel saltem ipsi coexistere, ut patet. Practice autem loquendo, requiritur ut dolor praecedat saltem absolutionem, quia nullus poenitens se indispositum sentiens absolutionem petere aut accipere potest.

R. 2° Non debet necessario dolor praecedere *accusationem* ad valorem sacramenti; quia adsunt omnia requisita ad sacramentum, modo praecedat absolutionem; nec probari potest praeceptum praemittendi dolorem efficacem confessioni explicitae peccatorum. (*Lugo*, *Suarez*, et *alii communissime.* Vide *S. Lig.* qui *H. A.* n. 19. concludit: conveniunt communiter sufficere, si poenitens post actum doloris dicat: *Iterum me accuso de omnibus peccatis confessis.*)

Quaer. 7° Per quantum temporis spatium actus doloris moraliter perduret ad valide suscipiendum sacramentum?

R. Hoc determinari nequit: juxta sententiam communem perseverare potest per unum, aut etiam plures dies, modo elicitus fuerit intentione confessionis faciendae, et continuetur virtualiter aliquibus mediis, v. gr., fuga occasionum, animi recollectione, oratione frequenti, etc. (*Ita S. Lig.* n. 446., et *alii multi.*) Caeterum in praxi valde suadendum est omnibus poenitentibus, ut semper renovent immediate ante confessionem actum contritionis prius elicitum; praesertim si postea animum ad alia diversa per notabilem moram converterint. (*S. Lig.* ibid.)

1217. — *Quaer.* 8° An requiratur novus actus doloris ad novam absolutionem recipiendam, quando poenitens statim post absolutionem peccatum mortale ex oblivione omissum confitetur?

R. Controvertitur. I[a] Sententia *communior* et valde *probabilior negat*, quia certo perseverat prior contritio, quae, ut universalis, extendebatur ad omnia pec-

cata, etiam ex oblivione omissa; nec requiritur ut contritio explicite ordinetur ad sacramentum. Praeterea videtur haberi dolor explicitus in actu illud peccatum accusandi. (*Lugo*, *Roncaglia*, *Reuter*, etc., cum *S. Lig.* n. 448.)

IIª Sententia *affirmat;* quia per absolutionem completum est judicium; ergo, si impertienda sit nova absolutio, nova requiritur materia proxima; et, quamvis dolor in se perseveret, non tamen perseverat in ordine ad secundam absolutionem. (*Bonacina*, etc.)

Quamvis haec sententia levi fundamento innixa videatur, in praxi tamen ut tutior sequenda est ob auctoritatem plurium gravium Theologorum, et praesertim *S. Lig.* ibid. qui illam probabilem vocat.

§. II.
De dotibus contritionis.

Dotes necessario requisitae ad validitatem contritionis, tum perfectae, tum imperfectae, quatuor numerantur, scilicet: 1° ut sit interna; 2° supernaturalis; 3° summa; 4° universalis.

Principia:

1218. — I. *Interna* seu *vera*, id est, corde et animo vere concepta juxta illud *Joëlis* II, 13.: *Scindite corda vestra et non vestimenta vestra.* Contritio enim juxta *Trid.* est animi dolor ...animus autem mentem et voluntatem, non appetitum, significat.

II. *Supernaturalis*, id est, elicita per auxilium gratiae et ex motivo supernaturali, seu cognito per lumen fidei, et ad Deum aliquatenus impellente. Dolor enim ex motivo mere naturali elicitus, v. gr., ex timore infamiae, nihil conferre potest ad obtinendam justificationem: media enim naturalia ad finem supernaturalem conducere nequeunt.

Motiva autem supernaturalia ad quatuor reduci possunt: 1° ad timorem poenae; — 2° ad spem praemii; — 3° ad turpitudinem peccati supernaturaliter apprehensam; — 4° ad bonitatem Dei. Quoties aliquis movetur ex uno horum motivorum per fidem cognito, cum spe veniae a Deo impetrandae, supernaturaliter movetur.

1219. — III. *Summa*, id est, ut peccator detestetur crimen suum plus quam omne aliud malum; et malit omnia perdere et pati quam peccatum patrare. Etenim conversio ad Deum debet esse totalis, cum peccatum sit aversio totalis: sed non esset totalis, nisi esset summa, immo nulla foret; nam homo adhaereret adhuc creaturae, cum eam adhuc Deo anteponeret; ergo, etc.

IV. *Universalis;* id est, excludere debet omnia peccata gravia, saltem implicite; vel ex motivo universali unico, aut ex pluribus motivis particularibus, quae saltem simul sumpta se extendant ad omnia mortalia commissa, etiam memoriae non occurrentia. Ratio est, quia nullum peccatum actuale remittitur sine dolore; unum autem mortale sine alio remitti nequit, cum remissio fiat infusione gratiae, quae cum nullo mortali simul stare potest.

Quaesita:

1220. — *Quaer.* 1° An contritio intensive summa esse debeat?

R. Neg. Ratio est, quia intensitas est quid mere accidentale: gradus enim doloris, seu affectus vel conatus major aut minor, non pertinet ad essentiam contritionis; cum absque ejusmodi intensitatis gradu contritio tota existere possit. Praeterea, undenam scires hunc vel illum intensitatis gradum fore attingendum? — Sufficit igitur ut sit *appretiative* summa; id est ut peccatum aestimatione, seu voluntate seria, prae caeteris odio habeatur. (*S. Lig.* n. 433.)

Quaer. 2° Quaenam temporis diuturnitas ad veram ac summam contritionem concipiendam exigatur?

R. Nulla per se, quia diuturnitas non pertinet ad essentiam actus, sed est ipsi mere accidentalis: quamobrem satis est, ut actus sit substantialiter impletus; quod minimo etiam tempusculo fieri potest. Tutius tamen est actum contritionis elicere intensiorem et productiorem, ne forte, ex levitate aut nimia festinatione, nullus quoad substantiam concipiatur. (*S. Lig.* n. 433., *Reuter*, *Elbel*, et *alii communiter.*)

1221. — *Quaer.* 3° An contritio de venialibus debeat gaudere quatuor iisdem dotibus?

R. 1° Debet gaudere necessario tribus

prioribus; scilicet: debet esse 1° *interna*, quia contritio, quae ex intimo corde non elicitur, vera non est; 2° debet esse *supernaturalis*, quia, ut dictum est, contritio naturalis nequit esse medium ad effectum supernaturalem; 3° debet etiam esse *summa*, seu debet peccator detestari peccatum veniale plus quam mala naturalia omnia.

R. 2° Non autem debet esse necessario *universalis*, sive in sacramento, sive extra sacramentum. Ratio est, quia unum veniale potest remitti sine aliis, ex eo quod peccatum veniale non sit incompossibile cum gratia sanctificante. (*S. Lig.* n. 449.)

1222. — *Quaer.* 4° An attritio *formidolosa*, seu metu gehennae concepta, sufficiat ad justificationem in sacramento poenitentiae?

R. Affirm., modo sit vere *supernaturalis*, absolute *efficax* et tantum *materialiter* servilis, non vero *formaliter*, seu *serviliter servilis.* Ratio est: 1° quia hujusmodi attritio est vera conversio ad Deum, et vera aversio a peccato; 2° quia hoc clare eruitur ex *Conc. Trid.* sess. 14. c. 4., ubi dicit attritionem conceptam ex metu gehennae et poenarum esse honestam et disponere peccatorem ad justificationem in sacramento poenitentiae obtinendam.

1223. — *Quaer.* 5° An sufficiat attritio ex metu poenarum purgatorii pro peccatis venialibus?

R. Affirm. cum sententia communissima et moraliter certa; quia hic valent omnes rationes adductae supra pro sufficientia attritionis ex metu gehennae.

1224. — *Quaer.* 6° An sufficiat attritio ex metu poenarum temporalium hujus vitae pro peccato subeundarum, prout a Deo infliguntur?

R. Affirm. probabilius. Ratio est: 1° quia constare videtur ex verbis Trid. Dicit enim: *Attritio ex metu gehennae et poenarum concipitur;* ergo distinguit inter poenas gehennae et alias poenas; — 2° quia in ejusmodi metu omnes verae attritionis conditiones adesse possunt. — Sed opposita sententia est probabilis, et proinde ut tutior in praxi sequenda est. (*Ita S. Lig.* n. 443.)

1225. — *Quaer.* 7° An requiratur initium amoris in attritione ad justificationem in sacramento poenitentiae obtinendam?

R. 1° *Affirm.*, si per *initium amoris* intelligatur pius quidam motus supernaturalis, quo peccator efficaciter a peccato avertitur et vere ad Deum convertitur. Ratio est, quia nequit fieri vera conversio ad Deum, quin Deus, inchoative saltem, ametur.

R. 2° *Neg.*, si per *initium amoris* intelligatur aliquis gradus caritatis perfectae, seu caritatis praedominantis, qua Deus super omnia diligitur. Ratio est, quia non requiritur necessario in sacramento actus qui extra sacramentum essentialiter justificat; atqui actus caritatis, quantumvis debilis et remissus, habet infallibiliter annexam gratiam sanctificantem ex natura sua extra sacramentum: etenim actus caritatis, quantumvis remissus, est verus actus amicitiae erga Deum, et proinde ex se justificare debet; caritas enim, cum intensitas essentiam ipsius non constituat, vel tota, vel nulla est: Ergo, etc. (*S. Lig.* n. 440., ubi dicit esse moraliter certum. — *Lugo*, *Suarez*, *Lacroix*, contra *Concina*, *Antoine*, etc.)

§. III.

De efficacia contritionis.

Principia:

1226. — I. Contritio perfecta hominem justificat *per se*, etiam extra sacramentum poenitentiae: 1° Constat ex ratione; etenim contritio includit necessario caritatem perfectam: porro amare Deum perfecte est cum Deo conjungi; amor enim in unione consistit: porro conjunctio cum Deo necessario disjunctionem a peccato operatur, cum non possit quis unum extremum amplecti quin ab extremo opposito totaliter recedat. Ergo... — 2° Constat ex Scriptura sacra. — *Prov.* VIII, 17.: *Ego diligentes me diligo.* — *Joan.* XVI, 21.: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum.* — 1 *S. Petr.* IV, 8.: *Caritas operit multitudinem peccatorum.*

1227. — II. Contritio *perfecta* non remittit peccata mortalia, seu hominem non justificat, nisi cum voto confessionis; peccata enim remitti non possunt nisi per medium a Christo institutum, ut patet:

atqui sacramentum poenitentiae est unicum medium a Christo institutum ad remittenda peccata post baptismum patrata; ergo, etc. Constat insuper ex *Conc. Trident.* sess. 14. c. 4. — Sufficit autem votum implicitum; votum enim explicitum neque requiritur natura contritionis perfectae, utpote quae per se solam justificare potest, neque ex praecepto positivo, siquidem nullum ostendi potest. (*S. Lig.* n. 437.)

1228. — III. Attritio tanquam praerequisita dispositio sufficit ad obtinendam peccatorum etiam lethalium veniam in sacramento poenitentiae: etenim certum est peccata mortalia interdum remitti per sacramentum poenitentiae; ad hoc enim a Christo Domino institutum fuit, et ab ipso traditae sunt Apostolis, seu ministris Ecclesiae, claves regni coelorum, etc.: atqui peccata nunquam sacramentaliter delerentur, si attritio in sacramento concepta justificationi obtinendae non sufficeret. Enimvero, si perfecta opus esset contritione, peccator semper ad sacrum poenitentiae tribunal accederet prius contritione justificatus; nudum proinde ministerium exercerent sacerdotes; quod a *Conc. Trid.* ut haereticum damnatum est. Constat praeterea ex eodem *Trid.* sess. 14. c. 4. attritionem disponere ad justificationem in sacramento poenitentiae.

1229. — IV. Attritio autem extra sacramentum hominem justificare non potest. Etenim attritio per se justificare nequit; justificatio enim consistit in perfecta conjunctione cum Deo; sed attritus, licet a creaturis discedat, primosque conversionis ad Deum gressus exordiatur, non adhuc tamen est perfecte conversus. Nec propria virtute justificat attritio in sacramento, sed est tantum praerequisita conditio; ipsum autem sacramentum per gratiae infusionem justificat. Quare in sacramento poenitens est *actu* attritus et *habitu* contritus.

Quaesita:

1230. — *Quaer.* 1° An contritio remittat non tantum culpam, sed etiam poenam culpae debitam?

R. 1° Remittit certo poenam aeternam, quia homo justificatus per contritionem nequit remanere reus aeternae damnationis, ut patet.

R. 2° Remittit partem poenae temporalis pro mortalibus deletis, vel venialibus, debitae, juxta majorem vel minorem ejus intensitatem. Proinde contritio perfecta valde intensa potest etiam omnem poenam remittere; sed non necessario ex natura sua hanc efficaciam habet. Eruitur ex *Trid.* sess. 6. c. 14., et can. 3. — Item ex sess. 14. *de poenit.* c. 8. et can. 12.

1231. — *Quaer.* 2° An attritio remittat peccata venialia extra sacramentum?

R. Controvertitur: *Probabilius* affirmandum videtur. Ratio est: 1° quia ex Conc. Trid. variis modis remitti possunt peccata venialia; ergo non sola contritione perfecta remittuntur; 2° quia in opposita sententia non facilius remitterentur peccata venialia quam mortalia; hoc autem sensui communi adversatur; 3° quia vis remittendi venialia communiter tribuitur sacramentalibus; falso autem tribueretur, si ad ea delenda contritio perfecta requireretur. (*Ita Suarez* disp. 11. sec. 3. — *Lugo*, disp. 9. n. 28., et *alii multi.*)

Negant tamen non pauci; quia ex *Trident.* sess. 14. c. 5., peccata venialia *utiliter* in confessione accusantur; non autem accusarentur *utiliter*, si attritione remitti possent: ergo, etc. — Sed merito reponitur peccata venialia *utiliter* exponi posse in confessione variis de causis independenter a remissione; v. gr., ratione confusionis, directionis, etc.

1232. — *Quaer.* 3° An contritio, vel attritio, remittat venialia sine voto sacramenti?

R. Affirm. Ratio est, quia sacramentum ex institutione divina pro solis mortalibus necessarium est: ergo venialia deleri possunt absque sacramento poenitentiae; ergo nullum votum hujus sacramenti requiritur ad eorum remissionem. (*Ita omnes.*)

ARTICULUS II.

DE PROPOSITO.

1233. — Definitio: Propositum est vera voluntas non amplius peccandi de caetero.

Divisio: Duplex est. 1° *Explicitum* seu *formale*, quo quis de futuro

cogitans statuit non amplius peccare; 2° *implicitum* seu *virtuale*, quod in ipsa contritione includitur, quin futurum tempus prae oculis habeatur.

Principia:

1234. — I. Propositum saltem implicitum est omnino necessarium ad peccati remissionem; quia propositum est pars essentialis contritionis, ut ex hujus natura et definitione constat.

1235. — II. Propositum verum triplici conditione gaudere debet, scilicet: requiritur ut sit firmum, efficax et universale.

1° *Firmum:* scilicet poenitens habere debet voluntatem omnino determinatam non relabendi in peccatum, non obstante quocumque incommodo, aut timore humano; secus enim non vellet totaliter et sincere ad Deum converti. 2° *Efficax:* seu poenitens non tantum firmiter statuere debet non amplius peccare velle, sed etiam adhibere operam et omnia media necessaria pro vitandis peccatis, fugiendisque proximis occasionibus, etc., etc. — Sufficit autem ut propositum sit efficax *affective*, id est, sufficit ut peccator sit animo paratus ad media necessaria adhibenda; quia futura vitatio peccati non est de essentia propositi. 3° *Universale*, seu extendi debet: 1° ad omnia peccata mortalia patrata; 2° ad omnia peccata mortalia non patrata, sed quae patrari possent. Ratio est, quia totalis et vera ad Deum conversio dari nequit absque lethalis cujuslibet peccati aversione. Etenim supponi nequit peccator, qui lethalibus quibusdam adhuc adhaereat, et caetera penitus detestetur: nam idem per gratiam sanctificantem evaderet justificatus qui Dei inimicus permaneret; eodem videlicet tempore foret Dei filius ac mancipium diaboli, quod absurdissimum est.

Quod autem ad peccata venialia spectat, requiritur et sufficit ad sacramenti valorem, ut firmum et efficax propositum ex venialibus unum saltem vitandi habeatur. (Vide *S. Lig.* n. 451.)

Quaesita:

1236. — *Quaer.* 1° An requiratur propositum explicitum in contritione?

R. Triplex sententia datur:

I^a Sententia *communior*, et valde *probabilior*, *negat;* quia propositum cum tota ejus efficacia includitur in vera contritione; ergo propositum implicitum sufficere debet ad valorem sacramenti, dummodo dolor eliciatur ex motivo universali. (*Elbel*, n. 87. — *Layman*, c. 4. n. 6. *Salmant*, c. 5. n. 54.)

II^a Sententia *affirmat;* quia, licet dolor includat necessario propositum, attamen propositum explicitum requiritur a Trid. dicente in definitione contritionis: *Cum proposito non peccandi de caetero.* (*Concina*, diss. 3. c. 1., etc.)

III^a Sententia distinguit. Tenet non requiri propositum explicitum, si poenitens non cogitet de futuro, ut contingit moribundis; secus, si ad futurum advertat. (*Mazzotta*, etc.)

In praxi tutior sententia sequenda est ob auctoritatem theologorum qui necessitatem propositi expliciti adstruunt, quamvis speculative loquendo id parum probabile videatur. Caeterum, rarissime eveniet ut poenitentes vere contriti propositum etiam explicitum omittant. (Vide *S. Lig.* n. 450.)

1237. — *Quaer.* 2° An censeri debeat firmum propositum illius, qui habet quidem animum non peccandi, sed credit certo se relapsurum?

R. Neg.; quia, *practice loquendo*, ille, qui vere vult non peccare, a peccato abstinere potest; ergo, si credat certo se relapsurum, hoc arguit infirmitatem propositi: aderit enim semper divina gratia, quacum sperare debet se non relapsurum esse. — Non tamen indispositus censendus est qui ex praeterita fragilitate lapsum pertimescit. Hinc, verum habet propositum poenitens ille, qui interroganti Confessario de voluntate non peccandi respondet: „Fragilis sum valde, formido „lapsum, non tamen volo nunc casum.“ (*S. Lig.* n. 451.)

In praxi vero indolem geniumque poenitentis inspicias: reperies enim non raro peccatores asseverantes se relapsuros esse, qui timent, ne propositum satis firmum habeant, quin tamen aliud ostendant praeter relabendi timorem, suique diffidentiam. Hujusmodi poenitentibus dicendum est non agi de his quae forte probabiliter evenient; sed de actuali voluntate futurum respiciente, et de fiducia summa

in auxilio divino reponenda. *(Ita communiter.)*

1238. — *Quaer.* 3° Quale propositum requiratur, vel sufficiat pro venialibus?

R. 1° Requiritur et sufficit, ad sacramenti valorem, habere efficax propositum saltem unum veniale vitandi: quia sufficit dolere de uno ad materiam sacramenti sufficientem; ergo a fortiori sufficit propositum efficax vitandi omnia venialia quae accusantur. 2° Sufficit sibi proponere emendationem de aliquo genere venialium, v. gr., de mendaciis, dicendo: *Nolo amplius mentiri.* Sequitur ex dictis. 3° Sufficit velle vitare omnia peccata deliberata, quia omnia haec vitari possunt; et semi-deliberata, in quantum fieri potest. 4° Sufficit velle *firmiter* et *efficaciter* minuere frequentiam et multitudinem venialium, quia propositum cadit saltem in aliquod ex illis, ut dictum est de contritione.

In praxi tutius est elicere propositum de nonnullis peccatis determinatis, de illis praecipue quae ex habitu patrantur, eisque peccatum aliquod vitae ante actae adjungere. (*Reuter*, n. 295.)

CAPUT II.

DE CONFESSIONE.

Confessio est accusatio peccatorum post baptismum patratorum, facta sacerdoti approbato, in ordine ad absolutionem.

Tria huc spectant, scilicet: 1° necessitas; 2° dotes; 3° iteratio confessionis.

ARTICULUS I.

DE NECESSITATE CONFESSIONIS.

Principia:

1239. — I. Confessio sacramentalis est omnibus post baptismum lapsis de jure divino necessaria. Constat 1° ex Scriptura sacra; Christus enim dicit Apostolis (*Joan.* XX, 22.): *Accipite spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* Et (*Matth.* XVI, 19.) dixit Christus Petro: *Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis...*, et cap. XVIII, 18. ait omnibus apostolis: *Quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo.* Hinc eruitur argumentum: indubium est his verbis Apostolos Sacerdotesque constitutos esse a Christo judices et medicos, quorum absque facultate nemo lapsus post baptismum reconciliari et sanari potest: atqui hoc duplici munere fungi non possunt incognita causa, seu sine peccatorum cognitione; ergo peccata ipsis manifestari debent.

Constat 2° ex *Conc. Trid.* sess. 14. can. 7. his verbis: *Si quis dixerit in sacramento poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse de jure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia,* etc., *anethema sit.* Adde innumeras alias Conciliorum et SS. Pontificum decisiones.

Constat 3° ex traditione et argumento praescriptionis; confessio enim semper *fuit in usu* ab exordio Ecclesiae, ut constans est innumeris testimoniis SS. Patrum.

1240. — II. Confessio est etiam necessaria de jure Ecclesiastico, saltem semel in anno, omnibus fidelibus qui graviter peccaverunt.

Constat ex variis Conciliis, sed praesertim ex *Later. IV.*, sub *Innoc. III.*, his verbis: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata, saltem semel in anno, fideliter confiteatur proprio sacerdoti, et injunctam sibi poenitentiam pro suis viribus studeat implere.*

Quaesita:

1241. — *Quaer.* 1° Quandonam urgeat praeceptum divinum confessionis?

R. 1° Obligat certo *per se* in periculo, eoque magis in articulo mortis, et aliquando in vita. Ratio primi est, quia omnia praecepta positiva obligant saltem tempore necessitatis; secus enim nunquam obligarent, frustraque ponerentur. Ratio secundi, quia praecepta affirmativa non obligant tantum in extrema necessitate, sed etiam quando eorum impletio rationabiliter necessaria judicatur. (*S. Lig.* n. 662 et 663.)

R. 2° Obligat *per accidens* in variis circumstantiis, scilicet: 1° quando Eucharistia suscipienda est; 2° quando urget praeceptum se reconciliandi cum Deo,

vel requiritur status gratiae, v. gr., ad sacramenta administranda, vel ad recipienda ea quae dicuntur *vivorum*, nec elici potest actus contritionis perfectae; 3° quando urget gravis tentatio, quae secus superari nequit. (*S. Lig.* ibid.)

1242. — *Quaer.* 2° An praeceptum divinum confessionis statim obliget ac patratum est peccatum; vel quonam prorsus tempore urgeat?

R. 1° Non obligat statim post peccatum. Ratio est, quia talis obligatio nullo fundamento certo niti videtur.

R. 2° Facile determinari nequit quoties in vita et quo praeciso tempore urgeat praeceptum divinum. Quidquid sit, graviter peccare non videtur qui semel in anno tantum confitetur; quia non constat praeceptum divinum frequentius urgere; et, juxta multos, Christus reliquit obligationis tempus Ecclesiae determinandum. *(Plura videre est ubi de praeceptis Ecclesiae.)*

ARTICULUS II.

DE DOTIBUS CONFESSIONIS.

1243. — Multae confessionis dotes a variis auctoribus assignantur, nempe ut sit integra, dolorosa, humilis, prudens, simplex, nuda, verecunda, brevis, secreta et vocalis (1).

Ex his confessionis dotibus duae priores tantum sunt essentiales; reliquae pertinent ad ejus modum et perfectionem, nec speciali explicatione indigent. De dolore autem dictum est in cap. praecedenti. Dicendum igitur superest

De integritate confessionis.

1244. — Duplex distinguitur integritas, alia materialis, alia formalis.

1° Integritas materialis sita est in accusatione omnium peccatorum mortalium post baptismum commissorum. 2° Integritas formalis consistit in accusatione omnium mortalium quae quis hic et nunc, spectatis circumstantiis, moraliter confiteri potest vel tenetur.

Hinc quoties habetur integritas materialis, habetur etiam formalis; sed non vice versa.

Dicemus: 1° De necessitate integritatis; 2° de causis ab ea excusantibus.

§. I.

De necessitate integritatis.

1° In genere; 2° circa casus particulares.

PUNCTUM I.

De necessitate integritatis in genere.

Principia:

1245. — I. Omnia peccata mortalia post baptismum patrata de jure divino accusari debent, quantum moraliter fieri potest.

Constat 1° Ex Scriptura: *Joan.* XX, 22.: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* His enim verbis Christus contulit apostolis et ipsorum successoribus *judiciariam* potestatem, quae rite exerceri non potest, nisi peccata, tum quoad suam speciem, tum quoad numerum cognoscantur.

Constat 2° Ex verbis *Trid.* sess. 14. c. 5.: „Universa Ecclesia semper intel„lexit institutam esse a Domino integram „peccatorum confessionem; et omnibus „post baptismum graviter lapsis necessa„riam existere.“ — Et Can. 7. sic definivit: „Si quis dixerit in sacramento „poenitentiae, ad remissionem peccato„rum, necessarium non esse de jure di„vino confiteri omnia et singula peccata „mortalia, quorum memoria ex debita et „diligenti praemeditatione habetur, etiam „occulta et quae sunt contra duo ultima „decalogi praecepta, et circumstantias „quae speciem peccati mutant: anathema „sit.“

1246. — II. Integritas materialis non semper necessaria est ad validitatem et fructum confessionis; etenim materialis integritas interdum est moraliter impossibilis, sive ex inculpabili oblivione, sive aliis de causis: Deus autem impossibilia non jubet. Ergo, etc. Constat etiam ex *Conc. Trid.* loco cit. his verbis: „Reli„qua autem peccata, quae diligenter co„gitanti non occurrunt, in universum ea„dem confessione inclusa intelligantur; „pro quibus fideliter cum propheta dici-

(1) Confessio *scripto* facta est quidem per se valida; invalida tamen foret confessio et absolutio *per litteras*. Forma enim consistit in *verbis*, ut definivit *Eugenius IV.*, *in decreto pro Armenis:* porro forma materiae praesenti applicari debet. — Constat insuper ex propositione a *Clemente VIII.* damnata, an. 1602.

„mus: *Ab occultis meis munda me.*" Eadem autem est ratio de aliis justis causis omittendi peccata quam de oblivione diximus: ergo, etc. (*Ita communiter.* — *Billuart*, Diss. 7. art. 2.)

1247. — III. Ad integritatem confessionis praerequiritur diligens examen, pro capacitate poenitentis, de peccatis ab ultima confessione valida patratis; qui enim tenetur ad finem, tenetur etiam ad media necessaria. Sufficit autem diligentia ordinaria, qualem vir prudens in negotiis gravis momenti adhibere solet; nec poenitens, discussa diligenter conscientia, in examine magis ac magis insistere debet, etiamsi putet se majori sollicitudine plura adhuc peccata reperturum esse. (*S. Lig.* n. 471.)

Resolves :

1248. — 1° Tenemur in confessione accusare non tantum species genericas peccatorum, sed etiam species infimas, cum eae *proprie species* dictae sint, et accusationem omnium specierum requirat Tridentinum. 2° Qui non potest speciem infimam patefacere, tenetur ad speciem superiorem, seu genericam, manifestandam: v. gr., si quis, sciens se peccasse contra castitatem, non recordatur de peccato specifico, tenetur tamen dicere se contra castitatem graviter peccasse. 3° Qui scit se peccasse mortaliter, sed ignorat speciem, etiam genericam peccati sui, tenetur tamen dicere in genere se peccasse graviter, non tamen recordari cujus peccati sit reus. 4° Qui recordari nequit de numero certo, tenetur accusare numerum probabiliorem, seu qui magis accedit ad veritatem, addendo particulam *circiter;* quia, ubi deest certitudo, illud quod verisimilius est accusari debet. 5° Qui nec summam peccatorum verisimilem exhibere potest, dicere tenetur an frequenter aut raro peccaverit; quoties circiter in mense, in hebdomada, in die, etc. 6° Confessarius nequit eximere ab obligatione integre confitendi ob magnum poenitentium concursum, v. gr., aliquo die festo solemniori: constat ex dictis, nec non ex propositione 59ª ab *Innoc. XI.* damnata, quae sic exprimitur: *Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus poenitentium; qualis, v. gr., potest contingere in die magnae alicujus festivitatis aut indulgentiae.* 7° Defectus sinceritatis circa unum tantum mortale, quod omittitur, constituit peccatum grave; quia praeceptum divinum confessionis in re gravi violatur.

Quaesita :

1249. — *Quaer.* 1° Qualis numerus censeatur comprehendi in particula *circiter?*

R. Non potest regula omnino praecisa determinari: non tamen comprehenditur qualiscumque excessus, nec notabilis defectus; sed modicus tantum, major tamen vel minor proportionate ad numerum expressum. Sic autem communiter statuunt theologi: modicus excessus vel defectus erit relate ad *quinque circiter* peccata, unitatem unam hinc inde addere vel demere; relate ad *circiter decem*, duas; relate ad *viginti*, tres vel quatuor; relate ad *quadraginta*, quatuor vel quinque; relate ad *centum*, quinque vel sex... censebiturque prudenter, in primo casu, poenitens quater, quinquies, vel sexies, peccasse; in secundo vero, octies, novies, decies, undecies, vel duodecies peccasse; et similiter de aliis resolves. (Vide *S. Lig.* n. 466.)

1250. — *Quaer.* 2° An debeat postea declarari excessus notabilis, si, peracta confessione, reperiatur?

R. Affirm. Ratio patet ex dictis: si enim excessus notabilis non comprehendatur in numero declarato cum particula *circiter*, poenitens non satisfecit obligationi confessionis quoad illum excessum; ergo... (*Ita omnes.*)

Quaer. 3° Si quis erraverit notabiliter exaggerando numerum, an debeat id etiam postea in confessione declarare?

R. Neg., si bona fide numerum istum notabiliter majorem expresserit. Ratio est, quia plene et integre satisfecit obligationi confessionis; verus enim numerus in majore fuit comprehensus, ideoque remissus. (*Reuter*, n. 313., et *alii communiter.*)

1251. — *Quaer.* 4° An sit semper peccatum mortale mentiri in confessione?

R. Per se, datur tantum peccatum mortale, quoties mendacium versatur circa materiam *necessariam* confessionis sine justa causa celatam, aut circa materiam

gravem falso suppositam; scilicet accusando peccatum grave non commissum.

Mendacium igitur circa res ad confessionem, seu conscientiam poenitentis, non attinentes non est *per se* mortale; quia nec est graviter poenitenti damnosum, ut supponitur, nec graviter sacramento injuriosum, cum ad ipsum non referatur. (*Ita communiter* cum *S. Lig.* in *H. A.* n. 28., *Billuart*, etc., contra *paucos* qui dicunt omne mendacium in confessione esse mortale.)

1252. — *Quaer.* 5° An officiat integritati confessionis, si quis accuset venialia Confessario ordinario, mortalia vero alteri?

R. 1° *neg.*, *per se loquendo*, dummodo absolutionem nunquam recipiat, quin omnia mortalia uni manifestaverit et ab eodem absolvatur. Ratio est, quia integra est illa confessio quae omnia mortalia complectitur, cum venialia non sint necessario accusanda.

R. 2° In praxi autem attendendum est ad varias poenitentium circumstantias, et ad motiva quibus ducuntur: non sunt quidem damnandi qui aliquando gravius lapsi ea graviora peccata ignoto Confessario confitentur, leviora vero ordinario subjiciunt, si id faciant ex pudore naturali, quo suffunderentur Confessario familiariter cognito peccatum istiusmodi accusando; secus vero dicendum de iis qui circumeunt, ut liberius peccent, ne a Confessariis corripiantur, etc. (*S. Ligor.* n. 471.)

1253. — *Quaer.* 6° An officiat integritati, si quis simulet aliam vocem, ne a Confessario agnoscatur?

R. Neg. per se; quia, modo omnia mortalia aperiat, confessionem integram peragit; nec necesse est ut a Confessario nominatim cognoscatur: sufficit enim ut Confessarius praesentem peccatorem absolvere intendat; intentio autem Confessarii semper est per se ad poenitentem praesentem determinata. (*Lacroix de sacram. in genere*, n. 68.)

Dixi *per se*, quia aliquando sic posset induci in errorem gravem Confessarius, qui talem poenitentem non absolveret, si eum agnosceret; v. gr., ob protractam peccandi consuetudinem, etc.

PUNCTUM II.

De necessitate integritatis quoad casus particulares.

1° De peccatis dubiis; 2° de circumstantiis peccatorum.

SECTIO I.

De peccatis dubiis.

Dubium hic versari potest praecipue: 1° circa actum peccati, seu circa peccatum commissum; — 2° circa gravitatem peccati, tum ex parte materiae tum ex parte assensus; — 3° circa confessionem peccati certo commissi.

Quaesita:

1254. — *Quaer.* 1° An necessario accusanda sint peccata dubie commissa?

R. Neg. satis probabiliter, si, praehabito diligenti examine, dubium perseveret: et hoc valet, etiamsi dubium sit vere positivum, seu vera detur probabilitas de commisso peccato: ratio est, quia hic agitur de lege dubia, quae consequenter non obligat. Etenim ex *Trident.* accusari debent peccata mortalia quorum *habetur conscientia;* non autem habetur conscientia peccatorum dubiorum; nam habere conscientiam importat notitiam certam peccati, cum conscientia nihil aliud sit quam cordis scientia et judicium practicum de peccato commisso. (*Sporer*, n. 389. — *Roncaglia*, c. 2. quaest. 7. — *Reuter*, n. 305., et *alii multi*. Vide *S. Lig.* n. 473.)

Contradicunt tamen non pauci, quia, ajunt, colligitur ex verbis *Conc. Trid.* omnia mortalia esse accusanda prout *sunt in conscientia;* et proinde, si dubia sint in conscientia, ut dubia sunt etiam confitenda. — *Concina*, etc... Sed Concilium *Trid.* non dicit esse accusanda peccata, *ut sunt in conscientia*, sed *quorum conscientiam habemus:* in praxi tamen, ait *S. Lig.* n. 476, hujusmodi accusatio omnino suadenda est.

1255. — *Quaer.* 2° An sint accusanda peccata dubie gravia?

R. Neg. satis probabiliter per se, saltem speculative, etiam data vera probabilitate de peccati gravitate. Ratio eadem est ac pro quaesito praecedenti; non enim constat de peccato gravi commisso; nec proinde de obligatione confessionis constare potest. (*Ita iidem* contra *eosdem.*)

In praxi autem duplex regula sequenda est.

1256. — I^a^ *Regula:* In dubio an materia peccati sit gravis: 1° poenitentes rudes ordinarie tenentur dubia accusare, quia non possunt per seipsos conscientiam efformare, cum plerumque non possint distinguere venialia a mortalibus. Excipe tamen scrupulosos qui mortalia committere frequenter non solent. — 2° Poenitentes instructi, etsi non teneantur dubie gravia accusare, quia per seipsos conscientiam efformare possunt; nihilominus ad haec etiam accusanda ordinarie suaviter inducendi sunt.

II^a^ *Regula:* In dubio de consensu pleno aut advertentia perfecta: 1° si poenitentes sint timoratae conscientiae, nec soleant graviter peccare, nullo modo tenentur peccata dubia confiteri, quia ipsis favet praesumptio quae *ex ordinarie contingentibus* habetur; immo, saepe sunt ab hac accusatione impediendi, si ad scrupulos propensi videantur. — 2° Si poenitentes medium servent inter timoratam et laxam conscientiam, non sunt quidem obligandi, sed bene inducendi ad consensum dubium declarandum, quia illud prodest ad conscientiae tranquillitatem, etc. — 3° Si poenitentes sint laxae conscientiae, generatim peccata dubia declarare debent, quia ipsis praesumptio adversatur. (Vide *S. Lig.* n. 476.)

1257. — *Quaer.* 3° An necessario accusanda sint peccata dubie seu probabiliter jam declarata?

R. Affirm. saltem *probabilius.* Recole dicta in *tractatu de conscientia*, n. 79.

Quaer. 4° An qui confessus est aliquod peccatum tanquam dubium, debeat illud repetere, si illud ut certum postea cognoscat?

R. Controvertitur. I^a^ Sententia *probabilior* et *communis affirmat.* Ratio est: 1° quia debemus accusare omnia peccata certa quorum habemus conscientiam; — 2° quia peccatum illud non fuit accusatum quoad substantiam; accusatio enim certa non includitur in dubia. (*S. Ligor.* n. 478.)

II^a^ Sententia *sat probabilis*, ut videtur, *negat.* Ratio autem deducitur ex dictis n. 1249.: nam, sicut, exposito semel numero peccatorum dubio cum particula *circiter*, non teneris amplius ad certum numerum, quem postea detexisti, in confessione declarandum, modo excessus notabilis absit; ita neque peccatum, quod tanquam dubium accusasti, teneris certo postea cognitum in confessione repetere; nullum enim est inter utrumque casum discrimen, cum in numero dubio peccata etiam dubia declarentur; nec species magis quam peccatorum numerus sit aperienda. Insuper peccatum dubium fuit directe remissum, cum remissum fuerit vi praesentis absolutionis, cui ut erat in conscientia subjectum est. Ergo non est necessario iterum clavibus subjiciendum. (*Ita Lugo*, D. 16. n. 78.; *Sporer*, n. 397.; *Elbel*, n. 274.; *Reuter*, n. 332., etc. — In praxi tamen, ait ipse *Lugo*, non facile a prima sententia recedendum est.)

1258. — *Quaer.* 5° An possit quis accedere ad sacram synaxim cum peccato mortali dubio, seu probabilitate sine praemissa confessione?

R. Affirm., rigorose loquendo. Ratio est, quia *Conc. Trident.* requirit tantum confessionem ante communionem pro iis qui sunt conscii peccati mortalis. Hinc, sacerdos dubitans an adhaeserit pravae cogitationi seu judicans probabiliter se non ei adhaesisse celebrare potest sine confessione, quamvis copiam Confessarii habeat. (*S. Lig.* n. 475.) Tenetur autem certo ad contritionem perfectam eliciendam, quia non potest eximi a lege naturali et divina de probatione praemittenda sacrae Eucharistiae. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 432.)

SECTIO II.

De circumstantiis peccatorum.

Circumstantiae varii generis in peccatis distinguuntur:

1259. — 1° Aliae *speciem mutant*, et eae sunt quae ratione sui addunt actui peccaminoso malitiam specie distinctam ab ea quam actus in se habet: sic voti aut matrimonii circumstantia addit fornicationi peccatum sacrilegii vel adulterii. 2° Aliae sunt *aggravantes* tantum, modo notabiliter, modo leviter, prout vel notabiliter, vel leviter, augent malitiam actus peccaminosi, ratione durationis, intensitatis, rationeve gradus, modi, temporis, personae, loci, etc. 3° Aliae sunt *imminuentes*, utpote quae minorem peccati

malitiam reddunt; v. gr., defectu advertentiae, etc. Recole dicta ubi de *act. hum.*, n. 28.

Principia:

1260. — I. Certum est accusandas esse circumstantias *speciem mutantes*. Ratio est, quia novum peccatum per se constituunt; constat ex *Conc. Trident.* sess. 14. c. 5., et can. 7.

II. Certum est non necessario accusandas esse circumstantias *leviter aggravantes*, aut *minuentes*, licet, si exponantur, melius sit. Ratio est, quia peccata venialia non sunt materia necessaria sacramenti poenitentiae.

III. Certum est etiam exprimendas esse circumstantias, ratione quarum peccatum, *ex genere suo veniale*, evadit *mortale*. Item aperiendae sunt circumstantiae quae peccatum ita minuunt, ut quod, iis seclusis, fuisset mortale, fiat, earum ratione, vel nullum vel veniale tantum.

Quaesita:

1261. — *Quaer.* 1° An necessario accusandae sint circumstantiae *notabiliter aggravantes* malitiam peccatorum mortalium intra eamdem speciem?

R. Duplex sententia probabilis.

Ia Sententia *communior et probabilior negat absolute*. Ratio est: 1° Quia *Conc. Trident.* nihil aliud exigit quam confessionem numeri et speciei peccatorum; et proinde videtur excludere obligationem confitendi alias circumstantias; 2° quia alias poenitentes, et praecipue Confessarii, inter angustias semper fluctuarent, nescientes distinguere quaenam sint circumstantiae notabiliter aggravantes; nulla enim regula, plerumque saltem, assignari potest ex qua dignoscantur; v. gr., pro duratione, intensitate, modo, etc. (*Ita S. Lig.* n. 461.)

Aliqui excipiunt circumstantias quae respiciunt rei quantitatem, ut in furto; alii vero cum *S. Ligorio* putant nec admittendam esse hanc exceptionem, modo quantitas ut gravis declaretur.

IIa Sententia *affirmat*. Ratio est: 1° Quia currit eadem ratio pro accusandis circumstantiis aggravantibus, ac pro accusandis speciem mutantibus; 2° quia peccatum circumstantiis notabiliter aggravantibus adauctum pluribus aequivalet; 3° quia, si non accusarentur, Confessarius non posset proportionatam poenitentiam injungere. (*Collet* sect. 3. — *Billuart*, diss. 7. art. 2. §. 3. — *Concina* c. 6., et *alii non pauci.*)

Caeterum in praxi expedit, *ordinarie loquendo*, ut circumstantiae notabiliores in confessione declarentur; atque id fidelibus suadendum est, tum ad majorem animi pacem, et humilitatem; tum ad uberiorem fructum ex sacramento percipiendum.

1262. — *Quaer.* 2° An necessario accusanda sit circumstantia consuetudinis peccati?

R. Neg. probabilius, per se loquendo. Ratio est: 1° Quia nihil aliud est necessario declarandum praeter numerum et species peccatorum; 2° quia non est necessario explicanda consuetudo, sive sub hoc nomine intelligatur habitus malus, sive intelligatur iteratio ejusdem peccati; consuetudo enim sumpta pro habitu ex malis actibus repetitis adepto, quamvis sit vitium, non tamen est peccatum; consuetudo vero sumpta pro iteratione ejusdem peccati jam alias declarati non facit ut peccatum iterum admissum, atque hic et nunc confitendum, sit vel gravius ex parte objecti, vel diversum in sua specie. Excipe, si Confessarius interroget, ut constat ex propositione 58a ab *Innoc. XI.* damnata, quae sic legitur: *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.*

Dixi *per se*, quia aliquando *per accidens* declarari debet, ut Confessarius judicet de statu poenitentis in ordine ad absolutionem dandam vel denegandam; quod tunc locum habet, quando poenitens non est moraliter certus de animi sui dispositione, vel merito timere potest ne forte in hoc hallucinetur.

Caeterum in praxi enixe inducendi sunt poenitentes, ut peccati consuetudinem Confessario aperiant.

1263. — *Quaer.* 3° An declaranda sit circumstantia gradus incestus patrati cum consanguineis, vel affinibus?

R. 1° Probabilius incestus inter consanguineos et inter affines specie non differunt: ideo circumstantia consanguinitatis vel affinitatis necessario exprimenda non videtur. (*S. Alph. H. A.* tract. 9. n. 17.)

R. 2° Aperienda est circumstantia conjunctionis in primo gradu lineae rectae: nempe inter patrem et filiam, matrem et filium, socerum et nurum. (*S. Ligor.* l. c. 18.) Item declaranda videtur circumstantia primi gradus consanguinitatis in linea collaterali, nempe inter fratrem et sororem. Attamen contrariam sententiam *S. Ligor.* ibid. probabilem vocat.

R. 3° Probabilius autem caeteri gradus consanguinitatis vel affinitatis non sunt necessario declarandi. (*Ita communius.* — *S. Lig.* n. 469 et seq.)

1264. — *Quaer.* 4° An necessario accusanda sit circumstantia dignitatis personae, in peccato; v. gr., si peccans sit superior, magistratus, sacerdos, etc.?

R. Neg. probabilius per se, id est, seclusa ratione scandali aut officii, vel obligationis particularis. Ratio est, quia circumstantia dignitatis personae peccantis non mutat speciem peccati per se, sed solummodo aggravat peccatum.

Quaer. 5° An necessario declaranda sit circumstantia peccati Confessarii cum poenitente commissi?

R. Neg. probabilius, modo nullam relationem habeat ad confessionem; quia ex officio stricte tantum tenetur Confessarius ad rectam directionem in tribunali poenitentiae; ex qua directione nulla oritur cognatio spiritualis: nulla insuper hoc peccato fit injuria sacramento, cum ad confessionem nullum respectum habeat. (*S. Lig. de sexto praec.*, n. 451.)

1265. — *Quaer.* 6° An necessario declaranda sit circumstantia peccati a parocho cum parochiana patrati?

R. Affirm. Ratio est, quia strictissima obligatione, ex ipso pastoris munere nata, tenetur parochus animas pascere, scandala ab eis amovere, et earum curam spiritualem in foro externo suscipere. (*S. Lig.* lib. 3. n. 451.)

1266. — *Quaer.* 7° An necessario accusanda sit circumstantia temporis sacri?

R. Neg. Ratio est praxis universalis, tum Confessariorum, tum poenitentium; ex qua constat, nec illos sollicitos esse de tali circumstantia interrogare, nec hos illam declarare solitos. Circumstantia igitur temporis sacri non videtur explicanda, nisi in certis peccatis quae specialiter prohibentur ob reverentiam temporis, juxta communem sententiam. (*S. Lig.* lib. 3. n. 273.)

Excipe, si agatur de circumstantia extraordinaria; v. gr., si quis die *Parasceves* ludos publicos, comoedias, aut ludicra spectacula exhiberet. (Recole dicta in *3. praec.* Decal. 4.)

§. II.

De causis ab integritate excusantibus.

PUNCTUM I.

De causis ab integritate excusantibus in genere.

Principia:

1267. — I. Dantur causae aliquando ab integritate materiali confessionis excusantes, quia quandoque ea integritas est physice et moraliter impossibilis; ut diximus supra n. 1260. princ. II.

II. Conditiones quatuor requiruntur ut aliquis censeatur ab integritate materiali confessionis excusatus, ratione impotentiae moralis, licet peccata menti occurrant; scilicet: 1° Ut ea tantum peccata omittantur quae declarari nequeunt, vel ex quorum manifestatione sequeretur grave incommodum; 2° ut periculum gravis incommodi sit vere fundatum; 3° ut non possit inveniri alius Confessarius, cui confessio integra fiat absque tali incommodo; 4° ut confessio sit hic et nunc necessaria, ita ut differri non possit sine magna difficultate.

1268. — III. Nunquam excusat difficultas ipsi confessioni intrinseca, quantumvis gravis ea sit. Ratio est, quia confessio ex natura sua est essentialiter laboriosa; ac proinde, si difficultas gravis, v. gr., magna repugnantia aut verecundia ab integritate excusaret, plerumque ab accusandis mortalibus excusarentur fideles; et proinde rueret ex maxima parte institutio sacramenti poenitentiae. Praeterea Ecclesia non posset reservare crimina atrocia; quia id incommodum non leve poenitentibus creat.

IV. Cessante causa excusante ab integritate materiali, praeceptum divinum confitendi omnia peccata mortalia omissa iterum urget; etenim, excusatio a divina confessionis lege non cessat simpliciter occurrente impedimento, sed tantum sus-

penditur; cessante igitur causa excusante, obligatio legis integre reviviscit; praeceptum enim confessionis non est affixum ad tempus, nec ad circumstantiam, sed vitam integram afficit; ita ut peccata, nondum accusata, postea necessario accusanda sint, si fieri possit. Nec obstat quod Ecclesia tempus confessionis determinaverit; nam haec determinatio non est ad finiendam, sed ad urgendam obligationem. Constat aliunde ex propositione IIa ab *Alexandro VII.* damnata, quae sic jacet: *Peccata in confessione omissa, seu oblita, ob instans periculum vitae, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.* Ergo contradictoria hujus propositionis est vera: ergo necessario accusanda sunt peccata, oblivione praetermissa, licet jam deleta fuerint.

Resolves:

Praecipue excusant ab integritate materiali confessionis:

1269. — 1° *Infirmitas extrema*, id est, quando moribundus unum tantum, vel alterum peccatum exprimere potest; vel usu linguae jam destitutus aliquo tantum signo poenitentiam ostendit, absolutionemque petit. — 2° *Defectus loquelae:* sic ab integritate eximuntur muti, qui nec scripto nec signis integre confiteri possunt. Item peregrini penitus aut fere penitus ignari idiomatis regionis in qua versantur. — 3° *Defectus temporis*; v. gr., si milites statim ad pugnam pergere debeant. Non autem excusat sola multitudo poenitentium, ut supra dictum est. — 4° *Periculum vitae* poenitentis, Confessarii, aut tertii: v. gr., si adveniant hostes; si multi in periculo naufragii, vel contagii, versentur. Immo, aliquando, in summo plurium periculo, omnes, exhibito aliquo generali signo contritionis et confessionis, unica formae prolatione absolvi possunt. — 5° *Periculum famae:* v. gr., si sacerdos, celebrando in malo statu, ad poenitentiam converteretur, nec posset integre confiteri, quin adstantes rem suspicari possint. — 6° *Periculum revelationis*, seu violationis sigilli; v. gr., si Confessarius nequeat integre confiteri, quin peccata in confessione audita manifestet, etc. Vel si poenitens, ex gravi fundamento, timeat ne Confessarius legem sigilli infringat: hic autem posterior casus, si forte unquam eveniat, rarissimus est. — 7° *Periculum scandali*, vel *lapsus*, tum ex parte poenitentis, tum ex parte Confessarii; v. gr., si mulier certo cognosceret maximam Confessarii fragilitatem, etc. (*S. Lig.* n. 479 et seq.)

Quaesita:

1270. — *Quaer.* 1° An sit obligatio confitendi peccatum mortale, quod explicari nequit sine complicis manifestatione?

R. Affirm. cum sententia communi in praxi tenenda. Ratio est: 1° quia nulla datur legitima excusatio ut praecepto integritatis derogetur; non enim dici potest praeceptum positivum restringi praecepto naturali non infamandi proximum, qui praeceptum istud caritatis tantum prohibet ne manifestetur crimen alienum sine causa; hic autem causa habetur et quidem gravis, nempe integritas confessionis procuranda et conscientiae directio; 2° complex, peccatum patrando, amittit omne jus ad famam quod habere poterat apud Confessarium, in ordine ad confessionem hujusce peccati; et ipse implicite huic famae detrimento, cum peccat, ultro consentit. (*S. Lig.* n. 489.)

1271. — *Quaer.* 2° An vero manifestari possit complex peccati in confessione, si integritas sacramenti id non requirat?

R. Neg., per se, id est, nisi adsit causa proportionate gravis. Ratio est, quia id exigit praeceptum caritatis, immo et justitiae; peccata enim aliena non sunt manifestanda sine justa ratione.

Hinc, complex manifestari nequit in confessione a poenitente, juxta communem sententiam, in sequentibus casibus: 1° si peccatum sufficienter exponi possit; 2° si alius Confessarius facile haberi possit; 3° si poenitens, peccatum suum alias rite confessus, nunc velit generalem confessionem instituere; 4° si poenitens possit commode confessionem differre per aliquod breve tempus, donec alium Confessarium habiturus sit. (*S. Lig.* n. 489.)

1272. — *Quaer.* 3° An autem liceat ipsi Confessario petere nomen complicis, v. gr., ad correctionem, etc.?

R. Neg. omnino, sub quocumque praetextu; hoc enim graviter caritati adversatur, et odiosum redderet sacramentum.

Constat insuper ex bulla *Benedict. XIV. ubi primum*, in qua Pontifex, loquens in particulari de Confessariis qui, sub poena denegandae absolutionis, nomen complicis requirunt, declarat: 1° eos peccare graviter; 2° eos incurrere suspensionem ab audiendis confessionibus; sed ferendae sententiae tantum (1).

Caeterum Confessarii possunt, immo tenentur, ad integritatem confessionis servandam, vel ad directionem, exquirere circumstantias necessarias ut poenitentis conscientiae consulatur; v. gr., petere potest Confessarius an persona complicis sit voto ligata; an habitet in eadem domo, etc., licet sic in cognitionem complicis deveniat. (*S. Lig.* n. 491.)

1273. — *Quaer.* 4° Quaenam sint causae excusantes a quaerendo alio Confessario, cui complex sit ignotus?

R. 1° Si urgeat periculum mortis aut praeceptum annuae confessionis; 2° si grave sit poenitenti omittere confessionem, aut communionem; 3° si quis difficulter alteri Confessario conscientiam aperiret; 4° si quis secus in peccato etiam per unum diem remanere deberet; 5° si quis alias privaretur beneficio alicujus indulgentiae extraordinariae; 6° si habeatur melior directio, consolatio notabiliter major, adeundo Confessarium cui complex cognitus est.

Hinc, saepe excusantur matres et uxores manifestantes peccata filiorum et virorum Confessario qui hos novit, ratione consilii petendi, doloris leniendi, etc. Nimis enim durum ipsis esset, si novum Confessarium adire tenerentur. Generatim non habetur ut gravis obligatio Confessarium, complicis causa, mutandi, nisi forte de crimine valde gravi agatur. (*S. Lig.* n. 490., etc.)

1274. — *Quaer.* 5° An sit obligatio confitendi peccatum, quod declarari nequit sine infamatione alterius qui fuit occasio peccati; v. gr., si quis occiderit sororem ex crimine gravidam, etc.

R. Affirmandum etiam videtur, saltem uti consequens ex 1° quaesito; etenim ratio integritatis confessionis non minus exigit manifestationem *non complicis* quam *complicis*; et ratio judicii sacramentalis integrandi eodem modo urget (*Lugo*; D. 16. n. 420. — *Billuart*, diss. 7. art. 2. §. 2. — *Antoine*, c. 1. art. 2. — *Negant* tamen *plures* graves auctores cum *Suarez*, etc.)

(1) Haec bulla Benedicti XIV. communiter in Gallia non agnoscitur, nec proinde ibi suspensio incurritur, nisi Episcopus pro sua dioecesi aliquam tulerit.

PUNCTUM II.

De causis ab integritate excusantibus in specie.

Dubia moveri possunt imprimis 1° circa peccata ex oblivione, aut alia justa causa in confessione omissa; 2° circa confessionem mutorum et eorum qui, ratione diversi idiomatis, a Confessario intelligi nequeunt; 3° circa confessionem moribundorum varii generis.

SECTIO I.

De peccatis ex oblivione aut alia justa causa omissis.

Principia:

1275. — I. Licet actu excusetur qui ex oblivione inculpabili, aut alia justa causa, quaedam peccata gravia omittit, tamen ea accusare tenetur, quando eorum recordatur, vel causa excusans cessat. Ratio patet ex dictis n. 1267., nec non ex propositione undecima ab *Alex. VII.* damnata, quae supra relata est, n. 1268., principio IV.

II. Confessio praedictorum peccatorum non potest differri ad mortem, nec ad tempus valde notabile. Ratio primi est, quia secus plerumque talis obligatio esset illusoria, cum saepius mors inexpectate occurrat. Ratio secundi est, quia haec obligatio habenda est instar debiti solvendi; debitum autem ad tempus notabile protrahi nequit.

Quaesita:

1276. — *Quaer.* 1° An peccata ex oblivione aut alia justa causa omissa quam primum accusanda sint?

R. Neg. probabilius, sed sufficit ut eorum confessio non protrahatur ad tempus notabile. Hujusmodi enim obligatio *moraliter* accipienda est, cum praesertim haec peccata jam deleta sint, nec proinde adsit periculum animae *in mora.* (*Ita communius.* — *Sporer.* — *Layman*, etc.)

Immo juxta plures graves theologos poenitens differe *probabiliter* potest confessionem horum peccatorum donec ex

vi alterius obligationis iterum confiteri teneatur. Sic ad plures menses, et etiam ad confessionem annuam sequentem haec accusatio protrahi posset. (*Ita Bonacina de integritate confessionis*, sect. 2. punct. 4. n. 32., etc.)

Quaer. 2° An peccata ex oblivione omissa accusari debeant ante communionem, si ante illam menti occurrant?

R. Neg. probabilius, etiamsi poenitens absque nimio incommodo confiteri possit. (Recole dicta in *Tract. de Euch.* n. 1121.)

1277. — *Quaer.* 3° An necessario absolvi debeat poenitens accusans peccatum grave in praecedenti confessione omissum et jam indirecte remissum?

R. Duplex est sententia probabilis:

I^a Sententia *communior affirmat;* quia omnia peccata mortalia ex institutione Christi clavibus subjici debent ut directe remittantur. (*Elbel*, n. 33. — *Sporer*, n. 627. — *Collat. Andegav.* 3. q. 3.)

II^a Sententia *negat:* 1° quia non apparet solida ratio quare debeant iterum remitti peccata vi sacramenti jam deleta; — 2° quia non videtur adesse alia ratio ea declarandi, nisi ad satisfaciendum praecepto divino, vi cujus omnia peccata ministro poenitentiae patefacienda sunt. (*Pontas*, v. *confession;* — *Collet*, c. 5. sect. 3. §. 3., etc.)

Nota. Juxta communem, Confessarius omittere potest absolutionem relate ad poenitentes ordinarios, seu qui ad eumdem Confessarium redire solent; si quidem isti in alia proxima confessione directe absolvi poterunt. Melius est autem omnibus absolutionem impertire, quando facile fieri potest, ad poenitentis solatium et animi tranquillitatem, nec non ob fructum ex sacramento percipiendum.

SECTIO II.

De confessione mutorum et surdorum, nec non idiomatis Confessarii ignarorum.

I. Quoad mutos et surdos.

1278. — *Dico:* Muti et surdi tenentur aliquo modo confiteri, saltem per signa; nisi sint adeo ignari et hebetes ut nullo modo intelligi possint. Ratio est, quia praeceptum confessionis respicit omnes fideles qui sua peccata, aliqua ratione, manifestare possunt.

Hinc: 1° Muti sufficienter instructi tenentur integre confiteri, saltem signis, si a Confessario intelligantur; si autem sint minus instructi, aut difficulter a Confessario intelligi possint, tenentur unum tantum, vel alterum peccatum manifestare, aut in genere significare se esse peccatores et velle peccatum vitare. 2° Surdi, usum linguae habentes, tenentur ex parte sua confiteri peccata quae memoriae occurrunt; sed Confessarius vix, aut ne vix quidem, tenetur eos interrogare ad procurandam confessionis integritatem, ob nimiam interrogandi difficultatem.

1279. — *Quaer.* An muti scientes scribere teneantur scripto confiteri ad procurandam confessionis integritatem?

R. Affirm., secluso periculo revelationis. Ratio est, quia qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media necessaria quae non sunt nimis difficilia. Eodem modo tenetur scripto confiteri poenitens qui potest loqui, sed alium Confessarium non habet nisi valde surdum. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 479.)

II. Quoad idiomatis ignaros.

1280. — *Dico:* Ignari idiomatis loci in quo versantur, et carentes Confessario a quo intelligi possint, tenentur, urgente praecepto annuae confessionis, et in articulo mortis, confiteri aliquo modo, saltem signis generalibus, etiamsi peccatum veniale indicare possint. Ratio est, quia urget praeceptum divinum et ecclesiasticum; etsi materialiter integre confiteri nequeant, tenentur ad id quod possunt. (*S. Lig.* n. 479., etc.)

Quaer. An ignari idiomatis teneantur confiteri per interpretem, si possint?

R. Neg., quia confiteri per interpretem est onus gravissimum et multis periculis obnoxium, v. gr., revelationis, irrisionis, etc. Excipe, si in periculo mortis poenitens idiomatis ignarus dubitet de perfecta contritione; quia in eo casu confessio medium ad salutem omnino necessarium evaderet. Attamen tunc sufficeret ut unum peccatum veniale accusaretur. (*Ita communissime* cum *S. Lig.* n. 479.)

SECTIO III.

De confessione et absolutione moribundorum.

Principia:

1281. — I. Absolvi potest et debet, et quidem *absolute*, quilibet moribundus qui aliquo modo, voce vel signo, confitetur, vel absolutionem petit. Ratio est,

quia adsunt omnia requisita ad sacramentum, et ad confessionem formaliter integram. (*S. Lig.* n. 480., et *alii communiter.*)

II. Absolvi potest et debet, saltem *conditionate*, quilibet moribundus, in quo attritio et confessio praesumi possunt aliquo modo, quantumvis tenuiter probabili; quia in casu extremae necessitatis licet uti opinione etiam parum fundata in ipsa sacramentorum administratione. (*S. Lig.* n. 482., et *alii communius* contra *plures.*)

III. Absolvi nullo modo potest moribundus, qui recusat certo sacramentum poenitentiae, vel nullo modo praesumi potest attritus. Ratio luculentissime patet.

Resolves:

1282. — 1° Absolvendi sunt omnes moribundi non adhuc sensibus destituti et ad absolutionem consentientes, mandatisque Confessarii obtemperantes; *absolute* quidem, si confessionem ultro requirant, aut si libenti animo confiteri proponant; *conditionate* vero, si vix confiteri velint, aut de ipsorum sufficienti contritione prudenter dubitetur. (*Ita communiter.*) 2° Absolvendi sunt, saltem *conditionate*, omnes moribundi sensibus destituti, qui, ante sensuum privationem, expresse confessionis desiderium ostenderunt, v. gr., jubendo advocari sacerdotem, etc. Ratio est, quia censentur vere confiteri per testimonium adstantium; videtur enim tunc fieri veluti confessio per interpretem. Constat ex variis conciliis et ex *Ritual. Rom.* (*S. Ligor.* n. 481.) 3° Absolvendi sunt sub conditione moribundi omnes sensibus omnino destituti qui christiane vixerunt; etsi nullum signum doloris, nec petitionis confessionis dederint. Ratio est, quia in istis praesumi possunt dolor et confessio peccatorum per suspiria, per varios motus corporis, oculorum, oris, aut per gemitus, vel respirationem, etc. (*S. Lig.* n. 482.)

1283. — 4° Absolvendi sunt, etiam *conditionate*, alii moribundi sensibus destituti, qui parum christiane vixerunt; quia adhuc in ipsis praesumi aliquo modo potest poenitentia et confessio sensibilis. (*S. Lig. H. A.* n. 37. — *Collet*, ibid. — *Lacroix*, ibid.) 5° Potest *probabiliter sub conditione* absolvi moribundus destitutus sensibus in actu ipso peccati; v. gr.: in duello, adulterio, furto, etc. Ratio est, quia potest etiam iste lucidum habere intervallum, et velle in hoc extremo periculo cum Deo reconciliari, et desiderium suum per suspiria ostendere. Haec hypothesis negari nequit, praesertim pro illo qui ad peccatum fortasse fuit adductus timore, respectu humano, etc... (*S. Lig.* n. 483.)

ARTICULUS III.

DE ITERATIONE CONFESSIONIS.

Principia:

1284. — I. Omnis confessio certo invalida necessario repetenda est. Etenim omnia peccata mortalia *per se* ita clavibus subjicienda sunt, ut vi absolutionis remittantur.

II. Confessio autem valida, etsi integritate careat, non est necessario repetenda, sed defectus tantum est supplendus; quia peccata fuerunt, vi absolutionis, *directe* remissa: remanet autem obligatio supplendi integritatis defectum, ratione praecepti divini adimplendi. (*Ita omnes.* — *S. Lig.* n. 503 et 504.)

1285. — III. Repetitio confessionis invalidae *ex integro* facienda est, si poenitens novum adeat Confessarium; quia hic aliter non potest judicis et medici partes agere: secus autem, si confiteatur apud eumdem, accusatorum peccatorum adhuc memorem; tunc enim sufficit, si summatim se accuset de peccatis jam accusatis; v. gr., *accuso me de peccatis jam declaratis in tali confessione;* hoc enim sufficit ut peccata invalide declarata sacramentaliter accusentur; nec opus est Confessario, ut recte suo officio fungatur, iterum distinctam et integram peccatorum confessionem audire. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 502. — *Elbel*, n. 253. — *Lacroix*, n. 1216. — *Lugo*, D. 16. n. 638. — *Billuart*, diss. 7. art. 2., et *alii* contra *plures* qui integram confessionis repetitionem exigunt.)

1286. — IV. Confessio non est necessario repetenda, nisi de ejus invaliditate moraliter certo constet. Ratio est: 1° quia, cum actus est certo positus, et suboritur dubitatio an fuerit recte positus, obtinet illa regula juris: *Standum est pro valore actus;* 2° quia obligationi legis divinae de facienda confessione jam

probabiliter factum est satis; nec dubium esse potest de valore sacramenti ad quem sufficit aliqua materia determinata: unde huc non spectat propositio 1ª ab *Innocent. XI.* damnata quoad usum probabilitatis relate ad valorem sacramentorum. (*S. Lig.* n. 505.)

Quaesita:

1287. — *Quaer.* 1° An confessio invalida sit *ex integro* apud eumdem Confessarium repetenda, si *in confuso* tantum hic de peccatis accusatis recordetur, aut etiam eorum omnino oblitus fuerit?

R. ad 1um *Neg. probabilius*, etiamsi invalida confessio fuerit ex parte poenitentis; sed sufficiet repetitio generalis. Ratio est: 1° Quia repetitio generalis, pro culpis jam accusatis, conjuncta cum notitia antecedenter habita a Confessario sufficit ad sacramentale judicium, cum de singulis peccatis Confessarius in sacro tribunali jam judicaverit; 2° quia confessio facta in ordine ad absolutionem recipiendam dici potest sufficienter sacramentalis, quatenus ipsa etiam ad sigillum sacramentale obstringit. (*Ita communiter* cum *S. Lig.* n. 502.)

R. ad 2 ^um^ *Neg.* etiam *probabilius*, etsi Confessarius nullatenus recordetur de confessione illa invalida; proinde sufficiet ut poenitens suum manifestet statum, ita ut Confessarius confusam saltem notitiam de illo habeat. Ratio ex modo dictis sequitur. Etenim, si in praecedenti casu sufficiat Confessario memoria status poenitentis confusa, etiam in praesenti casu sufficere debet; siquidem ex utraque parte stat paritas. (*S. Lig.* ibid., et *alii supra citati* contra *alios* quorum sententia etiam *probabilis* videtur.)

1288. — *Quaer.* 2° An repetenda sit confessio cum dubia contritione facta?

R. Affirm. per se: Ratio patet ex dictis. Attamen in praxi sedulo attendendum est ad poenitentis conditionem. Etenim, si poenitens sit homo sat prudens et gravis in suis actionibus ordinariis, vel in suis confessionibus, adest saltem vera probabilitas, immo et legitima praesumptio de valore confessionis; nec proinde urgendus est poenitens ille ad eam repetendam. Secus vero si supponatur homo levis et in plerisque suis actionibus inconsideratus; quia tunc praesumptio contra ipsum militat. (*Ita communiter.* — *Elbel, de contritione*, n. 74.)

Quaer. 3° An sint cogendi recidivi ad confessiones praecedentes repetendas?

R. Neg., per se. Ratio est, quia novus lapsus, *per se*, non est argumentum certum quod evincat recidivum vera tunc dispositione caruisse, cum peccata sua confiteretur. Aliquando tamen ex variis circumstantiis judicandum est recidivos invalide confessos fuisse.

Hinc est *Regula:* Si poenitens aliquamdiu post confessionem strenue adversus tentationes et peccandi occasiones pugnaverit, judicanda est valida ejus confessio; secus, si paulo post confessionem, et data prima occasione, sine ulla resistentia lapsus fuerit. Ratio: quia ille qui vere dolet et emendationem proponit firmiter, saltem per aliquod tempus a peccato abstinet, aut saltem aliquem conatum contra tentationem adhibet ante lapsum; secus, si aliter se gesserit. (*S. Lig.* n. 505.)

1289. — *Quaer.* 4° An repetenda sint explicite omnia peccata eidem Confessario antea historice extra confessionem enarrata?

R. 1° *Neg.*, si Confessarius omnium adhuc recordetur; sed sufficit, si poenitens generaliter de illis confiteatur dicendo: *Accuso me de his omnibus quae tibi jam enarravi.* Ratio est, quia peccata illa per confessionem summariam sacramentaliter subjiciuntur Confessario in ordine ad absolutionem; et Confessarius de omnibus hic et nunc sacramentaliter judicat, cum de omnibus recordetur.

R. 2° *Affirm.*, si Confessarius non clare et distincte de omnibus meminerit, etiamsi de illis in confuso vel ex parte recordetur. Ratio patet ex dictis. (*Ita S. Lig.* n. 502., et *alii communiter.*)

1290. — *Quaer.* 5° An repetenda sit confessio, si Confessarius ante absolutionem oblitus fuerit peccatorum accusatorum?

R. 1° *Neg.*, si Confessarius recordetur, saltem *in confuso*, status poenitentis. Etenim Confessarius super certam et sufficienter perspectam materiam absolvit: et aliunde judicavit sacramentaliter de singulis peccatis, dum ipsi exponerentur. Praeterea secus Confessario et poenitenti onus intolerabile imponeretur. (*S. Lig.* n. 502.)

R. 2° *Affirm.*, si nullo modo recordetur de peccatis poenitentis, nec de statu ipsius. Ratio est, quia sententia, incognita omnino causa, ferri nequit. Confessarius autem facillime statum poenitentis, ex paucis et prudentibus interrogationibus, ita explorare poterit, ut, in confuso saltem, aliquam notitiam habeat, quae ad absolutionem impertiendam sufficiat. (*S. Lig.* ibid.)

1291. — *Quaer.* 6° An teneatur poenitens totam retexere confessionem, si, hac facta, animadvertat Confessarium, ob somnum, peccata aliqua non percepisse, et nesciat qualia?

R. Affirm., si confessio fuerit brevis, quia prudenter dubitare potest poenitens de singulis, an a Confessario intellecta fuerint, necne: secus autem si prolixa fuerit confessio, et pauca tantum non percepta fuerint; quia tunc prudenter praesumere potest quod unumquodque fuerit intellectum; nec videtur Christum integritatis praeceptum cum tanto onere imposuisse: si tamen dubium circa unum vel alterum solummodo versatur, repetendum foret. (*S. Lig.* n. 499.)

Resolves:

1292. — 1° Confessarius excipiens confessionem rustici, qui praeteritis annis male confessus est, suo muneri absolute satisfaciet interrogando de ultimo tantum anno, si ob uniformem rationem vitae poenitentis possit simul de praecedentibus annis judicium efformare. Idem dicendum, si, audita unius anni confessione, detegat Confessarius praeteritarum confessionum defectum, et ex hac ultima confessione claram et distinctam praeteritorum peccatorum notitiam habeat; attamen tunc requiritur, ut poenitens generali modo de aliis annis se accuset. (*S. Lig.* n. 504.) 2° Si quis confessus fuerit sacerdoti jurisdictione carenti, tenebitur confessionem iterare, si postea defectum detegat; excepto casu, quo jurisdictionem supplere soleat Ecclesia, ut infra suo loco dicetur. 3° Si Confessarius peccatum grave tanquam tale non agnoverit, vel mortale judicaverit esse veniale, non ideo est obligatio illud repetendi, modo poenitens factum recte et fideliter exposuerit; quia ad valorem sacramenti, et ad directam peccati remissionem, non est necessarium ut Confessarius judicet hoc esse mortale; immo id saepe discernere non potest. (*S. Ligor.* n. 500., et *alii communiter.*) 4° Poenitens qui timet, ne diu invalidè confessus fuerit, nihil repetere tenetur, si timoratae sit conscientiae, solitusque fuerit diligentiam requisitam in confessionibus adhibere; quia praesumptio stat pro confessionum valore: secus si, ob opposita signa, stet contra poenitentem praesumptio. 5° Sedulo cavere debent Confessarii, praesertim juniores, ne facilius poenitentes ad confessionem generalem compellant, aut etiam admittant; summopere autem reprehendendi sunt qui ab omnibus novis poenitentibus hanc, sub praetextu necessitatis, ratione directionis, exigunt; praesertim si poenitentes jam semel, aut etiam pluries in vita, generaliter confessi fuerint. (*S. Ligor.* n. 505.) 6° Non est permittenda confessio generalis, etiam in dubio de validitate praecedentium confessionum, ubi ex illa metuenda sunt incommoda notabilia, ratione scrupulorum, perturbationis conscientiae, etc.; quia gravia et certa incommoda non sunt pro obligatione dubia incurrenda. 7° Nunquam permittenda est confessio generalis scrupulosis, aut nimium timoratis; quia pacem animae acquirere hac via non possunt; unaque peracta, alteram, vel tertiam adhuc inchoare volunt.

CAPUT III.

DE SATISFACTIONE.

Agendum: 1° De impositione; 2° de impletione poenitentiae.

ARTICULUS I.

DE IMPOSITIONE POENITENTIAE.

Principia:

1293. — I. Confessarius tenetur *poenitentiam* imponere cuilibet poenitenti eam valenti persolvere. Ratio: 1° Quia Confessarius, ut minister sacramenti, ejus integritatem, quantum in se est, procurare tenetur; secus non esset fidelis dispensator; 2° quia natura judicii et potestas judicialis aliquam delictorum punitionem requirit. Constat etiam ex *Trid.* sess. 14. c. 8.

II. Confessarius tenetur poenitentias injungere *convenientes* et *salutares*, tum *vindicativas*, tum *medicinales:* scilicet, aliquo modo proportionatas numero et gravitati peccatorum, nec non poenitentis facultatibus ac dispositionibus. Ratio ex natura rei patet, cum sacramentalis satisfactio ordinata sit in vindictam peccatorum, quae majora vel minora, plura vel pauciora sunt; nec non ad novas culpas praecavendas. Constat ex *Trident.* sess. 14. c. 8. ubi sic: „Debent ergo sa„cerdotes Domini, quantum spiritus et „prudentia suggesserit, pro qualitate cri„minum et poenitentium facultate, salu„tares et convenientes satisfactiones in„jungere; ne, si forte peccatis conniveant „et indulgentius cum poenitentibus agant, „levissima quaedam opera pro gravissi„mis delictis injungendo, alienorum pec„catorum participes efficiantur. Habeant „autem prae oculis ut satisfactio quam „imponunt non sit tantum ad novae vitae „custodiam et infirmitatis medicamen„tum, sed etiam ad praeteritorum pecca„torum vindictam et castigationem.“

Quaesita:

1294. — *Quaer.* 1° An Confessarius sub gravi teneatur poenitentiam imponere?

R. 1° *Affirm.* quoad *mortalia* peccata. Ratio, quia obligatio, quae rem gravem respicit, eo ipso gravis est. Hinc peccaret, etiam graviter, Confessarius, si pro gravibus culpis levissimas poenitentias, sine causa excusante, imponeret. (*Ita communissime.* — *S. Lig.* n. 506.)

R. 2° Quoad venialia controvertitur. Alii affirmant, quia injunctio satisfactionis pertinet ad ritum hujus sacramenti, qui ritus, cum a Christo institutus sit, pro re gravi habendus est. Alii vero negant, quia non potest probari obligatio *gravis*, poenitentiam injungendi pro culpis levibus tantum; siquidem in hoc nulla deordinatio gravis apparet. Utraque sententia est probabilis, ut dicit *S. Ligor. H. A.* n. 47.

1295. — *Quaer.* 2° Quandonam imponenda sit poenitentia?

R. Imponenda est ante *absolutionem, generatim loquendo.* Ratio est, quia sic servatur judicii ordo, qui exigit ut reus satisfactionem prius spondeat quam absolvatur. Si autem Confessarius ex oblivione poenitentiam *ante* absolutionem non injunxerit, eam statim *post* absolutionem imponere debet: non est tamen grave poenitentiam post absolutionem imponere; immo *probabiliter* omni culpa vacat, si praesumatur poenitentem opus ipsi injunctum accepturum esse. (*S. Lig.* n. 514. — *Salmant.* etc.)

1296. — *Quaer.* 3° Quanta poenitentia peccatoribus imponenda sit?

R. Quantitas poenitentiae universaliter determinari non potest; sed relinquitur prudentiae et judicio Confessarii. Gravem tamen *per se* pro mortalibus imponere debet. Sic ex *Conc. Trid.*, ut supra, n. 1293. (*S. Lig.* n. 509.)

Quaer. 4° Qualis poenitentia censeatur *gravis per se* pro uno vel altero peccato mortali?

R. Censenda est poenitentia *gravis*, saltem ex praxi hodierna Ecclesiae, ea quae respondet operi quod sub gravi ab Ecclesia injungitur, vel quod sub gravi ex se obligaret, si praeciperetur.

Hinc, poenitentia gravis erit, et pro peccato gravi ordinario sufficiens, missam audire, jejunare, recitare Rosarium (etsi quinque tantum decadum), Officium parvum B. Virginis, Litanias Sanctorum, et alia similia: non autem gravis censeretur poenitentia, si Psalmus *Miserere* tantum imponatur. (*S. Lig.* n. 515.)

1297. — *Quaer.* 5° Qua de causa poenitentia levior imponi possit?

R. 1° Si poenitens sit valde debilis et infirmus corpore; — 2° si prudens timor sit, ne majorem poenitentiam non adimpleat, aut ne graviori poenitentia a confessione avertatur; — 3° si probabiliter major poenitentia magis ei obfutura sit quam profutura; — 4° si poenitens valde contritus appareat; — 5° si adsit tempus indulgentiae plenariae lucrandae, praesertim Jubilaei. (*S. Lig.* n. 508.)

Quaer. 6° An possit imponi poenitentia sub conditione relapsus?

R. Affirm.; sed debet semper imponi praeterea proportionata poenitentia pro peccatis commissis; quia secus nulla reipsa foret, si forte poenitens in peccatum non relaberetur. (*S. Ligor.* n. 504 et 187.)

1298. — *Quaer.* 7° An possit imponi poenitentia publica?

R. Neg., si agatur de peccatis occultis (*ita Rit. Romanum*): secus autem pro publicis. Attamen si publica poenitentia non ita sit necessaria, Confessarius non debet illam renuenti imponere, cum aliter ejus salus obtineri, et scandalum reparari possit. (*S. Lig.* n. 512.)

Quaer. 8° An possit imponi pro poenitentia opus alias debitum?

R. Affirm. Ratio est, quia, cum opus illud sit satisfactorium, bene potest per claves ad meritum satisfactionis sacramentalis elevari. (*S. Lig.* n. 513.)

Resolves:

1299. — 1° Numquam sunt imponendae poenitentiae perpetuae: 1° quia inducerent periculum oblivionis vel nimiae anxietatis; — 2° quia secus tales forte poenitentiae a variis Confessariis eidem poenitenti imponerentur, et hic innumeris vinculis simul et pro tota vita obstringeretur. Immo, nec ordinarie sunt imponendae poenitentiae ad diuturnum tempus; v. gr., ad annum, aut ad quinque menses. (*S. Ligor. H. A.* n. 52. — *Lacroix.*) 2° Numquam eae sunt imponendae poenitentiae, quae poenitentem ludibrio aliorum exponerent, ut esset, v. gr., recitare in media Ecclesia quinque *pater*, brachiis extensis, etc. Nec *a fortiori* imponi possunt poenitentiae quae adimpleri nequeunt quin confessionis revelatio facile subsequatur. 3° Nec sunt imponenda jejunia pueris, rusticis, opificibus, continuo labore defatigatis; nec filiis-familias qui nimiam jejunando admirationem parentibus injicerent, aut etiam eos offenderent. Nec sunt injungendae peregrinationes, aut prolixae preces, aut eleemosynae mulieribus sub potestate viri constitutis; nec pauperibus magno labore victum sibi comparantibus. 4° Non sunt imponendae poenitentiae multis operibus diversis implicatae; quia memoriter teneri non possent: nec, ordinarie saltem, poenitentiae nimis naturae repugnantes; v. gr., signare crucem cum lingua in terra, invisere inimicos, etc. Imprudenter etiam generatim imponitur pueris ut veniam petant a parentibus, vel ab aliis, ob inobedientiam, irreverentiam, aut furtula ipsis facta; quia saepe odiosam reddunt confessionem, et plerumque omittuntur, etc.

ARTICULUS II.

DE IMPLETIONE POENITENTIAE.

Principia:

1300. — I. Poenitens omnino tenetur acceptare, atque implere rationabilem poenitentiam sacramentaliter injunctam: quia poenitentiae acceptatio ad sacramenti essentiam, et ejus impletio ad sacramenti integritatem pertinet. (*Conc. Trident.* sess. 14. c. 8. — *S. Lig.* n. 516.)

II. Poenitens tenetur *sub gravi* implere poenitentiam gravem pro gravibus peccatis impositam: quia materia gravis per se obligat sub gravi. (*Ita omnes.*) Probabilius autem *sub levi* tantum obligatur poenitens ad poenitentiam levem pro levibus culpis impositam; quia materia levis non est capax gravis obligationis. (*Ita communius cum S. Ligor.* n. 517., contra *plures.*)

III. Poenitens debet poenitentiam tempore a Confessario assignato, vel quam primum commode potest, implere; ita ut graviter peccet, si diu, ex gravi negligentia, eam differat, quando de poenitentia *sub gravi* obligante agitur; quia per se grave est debitum notabile diu protrahere.

Quaesita:

1301. — *Quaer.* 1° An obliget sub gravi poenitentia in se quidem gravis, sed pro venialibus tantum imposita?

R. Neg. probabilius. Ratio est, quia tunc non est necessaria satisfactio, in quantum est gravis. Excipe, si Confessarius poenitentiam imposuerit pro venialibus proxime inducentibus in peccatum mortale; quia tunc Confessarius jus habet poenitentiam gravem imponendi, ut remedium quo poenitentem a mortalibus removeat. (*S. Lig.* n. 517.)

Quaer. 2° An Confessarius pro gravibus culpis poenitentiam possit imponere *gravem* equidem, sed *leviter* obligantem?

R. Affirm., quia legislator quilibet gravem materiam sub levi imponere potest; sed generatim hoc non expedit. (*Ita S. Lig.* n. 518. — *Suarez*, etc.)

Quaer. 3° An poenitens teneatur *sub gravi* implere *circumstantias* poenitentiae sibi impositae adjectas? v. gr., ut est orare *genibus flexis*, etc.

R. Solutio pendet a majori vel minori

molestia quam affert circumstantia, sive *per se*, sive *respectu* poenitentis. (*S. Ligor.* n. 517.) Hoc pendere etiam potest ab intentione Confessarii; si haec equidem ab ipso manifestata fuerit, aut si hanc poenitens possit praesumere.

Quaer. 4° An satisfaciat poenitens poenitentiam implens in mortali?

R. Affirm. Ratio, quia ad satisfaciendum praecepto sufficit opus satisfactionis injunctum ponere, licet finis praecepti non obtineatur. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 522.)

Quaer. 5° An peccet poenitens implens poenitentiam in mortali?

R. 1° Certum est illum non peccare *graviter. (Ita communiter.)*

R. 2° *Probabilius, venialiter* peccat. Ratio est, quia ille, qui voluntarie obicem effectui partiali sacramenti ponit, non videtur ab omni culpa excusari posse; plures tamen graves theologi *non improbabiliter* tenent cum *Lugo* illum ab omni culpa eximi, quia nulla est culpa soli poenarum remissioni obicem ponere. (*S. Lig.* n. 523.)

1302. — *Quaer.* 6° Quaenam poenitentiae dilatio sit gravis?

R. 1° Si poenitentia fuerit *levis*, dilatio, quantacumque sit, numquam erit *gravis*, cum ex dictis ipsa poenitentiae omissio probabilius esset levis.

R. 2° Si poenitentia sit *gravis*, et pro gravibus peccatis imposita, *probabilius gravis* reputanda est dilatio duorum vel trium mensium; nulla autem regula generalis circa hoc determinari potest. (*S. Lig.* n. 521.)

Quaer. 7° An, si poenitens injunctae poenitentiae oblitus fuerit, teneatur confessionem repetere ut aliam poenitentiam recipiat?

R. Neg. probabilius. Ratio est, quia poenitentiae impletio jam semel injunctae per oblivionem *impossibilis* effecta est. Ad impossibile autem nemo tenetur. (*Ita S. Lig.* n. 520., et *alii communiter.)*

Nota. Si poenitens prudenter praesumat Confessarium adhuc esse injunctae poenitentiae memorem, tenetur, juxta omnes, illum adire, si commode possit; ut ab eo qualis sit illa resciat.

1303. — *Quaer.* 8° Quis poenitentiam commutare possit?

R. 1° Numquam ab ipso poenitente commutari potest, ne in melius quidem; quamvis votum ab ipso vovente possit in opus evidenter melius mutari; quia poenitentia nequit ad sacramentalis satisfactionis meritum elevari, nisi a ministro ipso sacramenti poenitentiae imposita fuerit.

R. 2° Commutari potest: 1° a proprio Confessario, seu ab eo a quo imposita est; quia legislator potest propriam legem mutare; 2° a quolibet alio Confessario ad confessiones audiendas approbato; quia quilibet alius Confessarius potest esse ejusdem causae judex, si poenitens illius tribunali se submittat; successor enim in eadem auctoritate potest quidquid potuit antecessor. Excipiendus tamen videtur casus, in quo poenitentia ab ipso superiore pro casibus reservatis imposita est; quia inferior sententiam superioris mutare nequit, nisi quando aditus facilis ad superiorem non pateat, et ideo ejus consensus facile praesumi possit. (*S. Lig.* n. 528 et 529.)

Sed ad commutationem licite faciendam requiritur causa justa, qualis est 1° si poenitentia videatur nimis difficilis, 2° si praevideatur poenitens non esse ei satisfacturus ob nimiam repugnantiam, fragilitatem, oblivionem, etc. (*S. Ligor.* n. 528.)

1304. — *Quaer.* 9° An poenitens teneatur confessionem repetere ad poenitentiae commutationem obtinendam?

R. 1° Si adeat eumdem Confessarium, non erit necessarium confessionem repetere, dummodo Confessarius recordetur adhuc *confuse* status conscientiae poenitentis. (*Ita omnes.*)

R. 2° Si alium adeat Confessarium, vel etiam eumdem non amplius peccatorum memorem, sufficit ut summatim confiteatur; ita ut Confessarius confusam status illius notitiam acquirat. (*Ita S. Ligor.* n. 529., et *alii communiter* contra *plures.*)

R. 3° *Probabilius* requiritur haec summaria confessio, si Confessarius, saltem *in confuso*, statum poenitentis non cognoscat. Ratio, quia nequit Confessarius poenitentiam commutare, nisi in sacramentali judicio; hoc autem judicium non potest exercere, nisi poenitens conscientiae suae statum illi aperiat. (*Lacroix, Elbel,* etc.)

Attamen *probabiliter negat S. Ligorius* cum *aliis;* quia non agitur de judicio

ferendo circa culpas deletas in praecedenti confessione, ubi judicium circa illas jam fuit formatum; sed tantum de poenitentia commutanda; ad quod sufficit prioris poenitentiae cognitio, ut nova aliquo modo aequivalens imponatur.

Quaer. 10° An Confessarius possit poenitentiam commutare extra confessionem?

R. 1° *Neg.*, si Confessarius sit diversus. Ratio, quia Confessarius nullam habet potestatem, nisi in judicio sacramentali. (*Ita omnes.*)

R. 2° Si Confessarius ille sit, qui poenitentiam imposuit, potest illam mutare *immediate* post absolutionem, antequam poenitens discedat; non vero postea, *saltem probabilius.* Ratio est, quia ad id requiritur et sufficit ut praecedens Confessarii judicium moraliter perseveret; quod non videtur locum habere, si poenitens Confessarium extra poenitentiae tribunal adierit; ergo, etc. (*S. Ligor.* n. 529.) Alii tamen dicunt, commutationem poenitentiae fieri posse ab eodem Confessario extra confessionem, intra unius diei spatium; quia tunc adhuc videtur moraliter uniri cum judicio sacramentali peracto. (*Ita Voit*, n. 632. Vide *S. Ligor.* ibid.)

Resolves:

1305. — 1° Non tenetur poenitens poenitentiam adimplere, quando invalida fuit confessio; quia judicis sententia sacramentalis nulla fuit, nec proinde adest sacramentum integrandum; et alias bis, pro eisdem peccatis, esset satisfaciendum. Idem dicendum est de imposita sine absolutione poenitentia, ob eamdem rationem. (*Collet*, *Reuter*, et *alii communiter.*) Excipe: 1° Si poenitentia sit medicinalis et necessaria; — 2° si poenitens, ad eamdem confessionem perficiendam, pluries accedat, et Confessarius poenitentiam, singulis vicibus, imponat, ex hac intentione ut minor, ultima vice, imponenda sit, quemadmodum saepius fieri solet. 2° Peccat graviter non tantum qui poenitentiam gravem pro gravibus injunctam omittit, sed et qui omittit ejus partem, prae integra poenitentia, notabilem; vel etiam quae gravis esset in se spectata. 3° Universim ad judicandum de omissionis gravitate, attendendum est an materia vel circumstantia omissa multum vel parum ad praecepti finem conferat; an substantia praecepti impleta sit, etc. Sic praecepti substantiam implet, nec peccat nisi venialiter, ille cui injunctum est ut Rosarium, flexis genibus, vel ante imaginem B. M. V., vel stans vel in cubiculo recitet, si, omissis hujusmodi circumstantiis, Rosarium equidem ipsum recitet: aliud foret, si jussus esset, v. gr., expansis brachiis orare; notabilis enim haec esset mortificatio, cujus omissio foret gravis. 4° Possunt etiam preces in poenitentiam impositae recitari, missam de praecepto interea audiendo, nisi fuerit aliud statutum a Confessario. (*S. Lig.* n. 525., contra *paucos.*) Possunt etiam alternatim cum sociis recitari preces quae, ex Ecclesiae usu, aut fidelium praxi velut in choro recitari solent; v. gr., *Rosarium*, etc. 5° Satisfacere nequit poenitens per alterum; quia satisfactio est quasi sacramenti hujus materia, et pars integralis. 6° Si Confessarius duas missas eodem die audiendas in poenitentiam imposuerit, illae successivae, non autem eodem tempore, sunt audiendae; quia id intendisse Confessarium rationabiliter praesumendum est. (*S. Lig. H. A.* n. 57.)

PARS III.

DE MINISTRO POENITENTIAE.

Agendum: 1° De potestate ministri; 2° de ejus officio.

CAPUT I.

DE POTESTATE MINISTRI.

1306. — Tria requiruntur ad potestatem adaequatam ministri poenitentiae, scilicet: 1° potestas ordinis; 2° potestas jurisdictionis; 3° approbatio.

I. Requiritur potestas *ordinis*, seu ea, quae ministro competit vi ordinationis, et est characteri sacerdotali intrinsece annexa. Ratio, quia solis sacerdotibus dictum est a Christo: *Accipite Spiritum sanctum*, etc. Constat aliunde ex traditione et variis Ecclesiae definitionibus.

II. Requiritur potestas *jurisdictionis*, seu potestas, qua sacerdos ut judex potest

ferre sententiam in aliquos ut subditos suos. Constat ex *Trid.* sess. 14. c. 7.

III. Requiritur *approbatio* ad confessiones tum *licite*, tum *valide*, excipiendas, seu consensus episcopi de idoneitate sacerdotis judicantis. (*Trident.* sess. 23. c. 15., *de reformat.*)

Agendum: 1° De approbatione; 2° de jurisdictione; 3° de reservatione casuum.

ARTICULUS I.

DE APPROBATIONE.

Approbatio est judicium publicum et authenticum de idoneitate alicujus sacerdotis ad audiendas confessiones, cum consensu et licentia ipsi concessa exercendi jurisdictionem acceptam vel accipiendam. (*Ita Billuart. — Antoine.*)

Principia:

1307. — I. Approbare potest solus Episcopus, aut qui habet jurisdictionem *quasi-Episcopalem* in saeculares, ut Capitulum, sede vacante. Ad solos enim Ecclesiae praelatos pertinet judicare de idoneitate ministrorum, qui ad audiendas confessiones deputandi sunt, cum ipsi soli Ecclesiam gubernare debeant. (Constat insuper ex *Trid.* sess. 23. c. 15., *de reformatione.*)

II. Approbatio fieri debet ab Episcopo dioecesis, in qua confessiones saecularium excipiendae sunt, non vero sufficit approbatio Episcopi poenitentis, nec Episcopi ipsius sacerdotis. Constat ex variis decretis SS. Pontificum, praesertim ex Bulla *Innoc. XII.*, an. 1700, et Bulla *Benedict. XIV. apostolica.* (Vide *S. Ligor.* n. 548.)

1308. — III. Non requiritur tamen approbatio Episcopi loci, ut hi, qui gaudent jurisdictione ordinaria, proprios subditos extra provinciam suam absolvant. Superiores enim, seu animarum pastores, quum ratione muneris jurisdictionem non solum *localem*, sed etiam *personalem* habeant, ipso jure approbati censentur ad hos ubique audiendos et absolvendos.

IV. Nec requiritur approbatio Episcopi loci pro Regularibus, ut suos absolvant; quia decretum *Conc. Trid.* legem approbationis statuens restringitur ad confessiones saecularium, non exceptis quidem sacerdotibus; unde Regulares excipiuntur, et confiteri possunt iisdem, quibus ante *Conc. Trid.* juxta sua statuta vel jus commune confiteri poterant, quum *Conc.* circa illos nihil innovet. (*Antoine*, *de ministro*, art. 1. — *Lacroix*, n. 1847. — *Billuart*, diss. 6. art. 5. — *Reuter*, n. 345.)

V. Requiritur autem approbatio Episcopi loci, immo et omnino specialis pro confessionibus monialium excipiendis, licet sint exemptae a jurisdictione illius Episcopi. (Ita ex Bulla *Gregor. XV. Inscrutabili*, nec non *Clementis X.* Bulla *superna.*) Veniunt autem nomine monialium eae, quae in ordine ab Ecclesia approbato professionem emiserunt.

Resolves:

1309. — 1° Non sufficit approbatio *praesumpta* de futuro, seu interpretativa, quia a *Conc. Trident.* approbatio actu et absolute existens et jam obtenta requiritur; ad hanc autem necessarius est assensus actualis, signo aliquo declaratus; nec licet incipere confessiones audire, antequam consensus ille, per litteras petitus, receptus fuerit, etsi certo obtinendus sit. — Approbatio tamen tacita sufficit. (Vide *S. Lig.* n. 570.) 2° Nec valet ratihabitio approbationis, etiam prudenter praesumpta; quia ratihabitio habet tantum locum in actibus, quorum valor in futurum suspendi potest. 3° Episcopus potest valide limitare approbationem quoad tempus, locum et personas, quia approbatio ab ipso absolute pendet, et, sicut potest illam omnino recusare, saltem valide, ita etiam cum qualibet restrictione approbare potest. 4° Episcopus potest approbationem etiam sine limite concessam licite revocare justis de causis; immo et valide sine causa, ut ex dictis sequitur. 5° Potest Episcopus ad examen revocare eos, quos approbavit, etiam regulares, justa superveniente causa, id est, si tales desierint habere sanam doctrinam, aut si de eorum imperitia adsit gravis suspicio. A fortiori successor ad examen revocare potest examinatos et approbatos ab antecessore suo. Constat de his ex decreto S^ae^ *Congreg.* an. 1667, et ex *Constit. S. Pii V.*, *Romani Pontificis.* (Vide *S. Lig.* n. 551 et seq.)

ARTICULUS II.

DE JURISDICTIONE.

1310. — Jurisdictio generatim sumpta est quaedam potestas moralis regendi subditos. Jurisdictio ecclesiastica duplex est: alia *in foro externo*, et est potestas ferendi leges, regendi fideles, imponendi poenas, etc.: alia vero *in foro interno*, quae est potestas absolvendi, vel ligandi in tribunali poenitentiae. — De hac praecipue agemus. Duplex est autem, scilicet: 1° *ordinaria*, quae alicui competit ratione officii habentis annexam curam animarum; 2° *delegata*, quae ex delegatione ordinarii habetur.

Principia:

1311. — I. Jurisdictio *ordinaria* competit: 1° Papae pro tota Ecclesia *in utroque foro*. Ipsi enim a Christo dictum est in persona Petri: *Quidquid solveris super terram, erit solutum et in coelis, et quidquid ligaveris*, etc.; 2° episcopo pro sua dioecesi, pariter *in utroque foro*, cum haec sit ideo ipsi commissa, ut eam regat ac dirigat; 3° parochis pro subditis *in foro interno*, *et secundum quid in foro externo*, scilicet relate ad paroeciae administrationem; 4° abbatibus et superioribus ecclesiasticis regularium pro subditis.

II. Jurisdictio *ordinaria* potest *delegari*, seu per alium exerceri. Ratio est, quia delegatio est actus proprius potestatis ordinariae. Jurisdictio tamen ordinaria *in solo foro interno* non potest delegari, nisi sacerdoti ab episcopo approbato, ut constat ex supra dictis de approbatione (1). (*S. Ligor.* n. 558., et *alii omnes.*)

III. Jurisdictio delegata non potest subdelegari nisi ex speciali concessione delegantis, quo casu nomine ipsius delegantis subdelegari censetur. Ratio est, quia delegatus eam solam potestatem habet, quae ei conceditur; at conceditur ei sola potestas exercendi jurisdictionem, non vero eam alteri committendi, nisi aliud exprimatur. Ergo, etc. — Excipe casum, in quo quis substitueretur in locum pastoris ordinarii cum delegatione universali, v. gr., in vices parochi defuncti. (*Elbel*, n. 306. — *Billuart*, diss. 6. art. 2.) Item si cui ratione officii delegetur jurisdictio ad universitatem causarum. (*S. Lig.* n. 566.)

IV. Jurisdictio *delegata* conceditur ab Ecclesia cuilibet sacerdoti in casu extremae necessitatis, seu in articulo mortis, vel, ut volunt alii, jurisdictionem tunc supplet Ecclesia. Constat ex *Conc. Trid.* sess. 14. c. 7.

(1) In praesenti Ecclesiae praxi communiter episcopi, approbando idoneum, ipsi simul eodem actu et ipsam jurisdictionem conferunt, ita ut ille, etiam inscio aut invito parocho, valide absolvat.

Quaesita:

1312. — *Quaer.* 1° An Ecclesia suppleat jurisdictionem, quando poenitentes ipsius defectum invincibiliter ignorant?

R. Advertendum prius defectum jurisdictionis in diversis rerum adjunctis evenire posse. Etenim error esse potest vel *communis* inter fideles, vel *privatus* tantum. Iterum, sacerdos jurisdictione carens potest habere titulum *coloratum*, vel solum *existimatum*. Titulus autem *coloratus* est titulus in se quidem falsus, sed vere *existens*, id est vere collatus a legitimo superiore, et ideo prae se ferens speciem veri tituli, licet ex aliqua causa vitio intrinseco laboret. Sic sacerdos, qui simoniace renuntiatur parochus, invalidum sortitur titulum ex jure canonico. Si autem a legitimo episcopo fuerit in paroecia constitutus, titulum habet *coloratum*. Titulus vero mere *existimatus* ille est, qui a fidelibus adesse reputatur, licet nullus omnino existat. His positis:

1313. — *Dico:* 1° Certo Ecclesia supplet, si error sit *communis* inter fideles, et simul cum titulo *colorato* conjunctus. Ratio eruitur ex communi theologorum interpretatione in diversis locis juris innixa. Etenim, ajunt, Ecclesia, ceu pia mater, ad bonum animarum jurisdictionem supplere merito censetur, cum id possit. (*S. Lig.* n. 572.)

Dico: 2° *Probabiliter* etiam supplet Ecclesia, si adsit error *communis* sine *titulo colorato*, sed cum titulo tantum *existimato* seu *ficto*. Etenim eadem urget ratio, ac in casu praecedenti, cum etiam in nostra hypothesi innumerae animae perire possint. (*Ita S. Lig.* n. 572., contra *Concina*, *Sporer*, et *alios* non *paucos.*)

Dico: 3° Non censetur autem Ecclesia

supplere jurisdictionem, si error sit *privatus*, v. gr., si sit unius aut paucorum. Ratio est, quia Ecclesia, ut provisor generalis, non censetur supplere, nisi ratione boni communis; gubernator enim ad solum bonum generale societatis attendere debet, seu providere bono societatis ut *totius*, et bonum privatorum curae provisorum particularium relinquere. *(Ita communissime theologi* contra *paucos.)*

1314. — *Quaer.* 2° An liceat absolvere cum jurisdictione dubia seu probabili?

R. Sic distinguendum esse videtur: licet quidem uti jurisdictione probabili, si adsit gravis causa; secus, si talis non habeatur. Ratio est, quia, posita causa rationabili, seu gravi, prudenter praesumitur Ecclesiam supplere velle defectum jurisdictionis, si quis sit, ad bonum animarum. Si autem nulla adsit gravis ratio, non videtur Ecclesia vel connivere merae libertati, vel potius levitati et temeritati illius, qui sine justa causa utitur jurisdictione mere probabili. Quare, etiamsi Ecclesia suppleret ratione erroris communis in favorem poenitentium, nihilominus graviter peccaret sacerdos eam ad supplendum indebite adducendo, et quasi cogendo. (*Ita S. Lig.* n. 573.) — Plures tamen graves auctores contendunt hoc esse licitum. Sic *Lugo*, *Lacroix*, *Salmant.*, etc. — Alii e contra absolute negant, si casum extremae necessitatis excipias. — Sic *Concina*, *Collet*, *Antoine*, etc. — In praxi prima sententia omnino tenenda videtur.

1315. — *Quaer.* 3° Quaenam sint justae causae, ob quas liceat uti jurisdictione probabili?

R. Sunt praesertim sequentes: 1° Si urgeat praeceptum annuae confessionis, nec alius adsit Confessarius. — 2° Si poenitens indigeat auxilio talis Confessarii. — 3° Si poenitens deberet complicem patefacere, alium adeundo. — 4° Si poenitens secus diu remaneret in statu peccati mortalis. — 5° Si Confessarius jurisdictione dubius timeat, ne poenitens secus sacrilege confiteatur. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 4° An vicarius generalis habeat jurisdictionem ordinariam, ita ut possit alios delegare ad confessiones audiendas?

R. Affirm. cum sententia probabiliori et veriori. (Sic *S. Lig.* n. 558.) Ratio, quia vicarius generalis, licet ab Episcopo nominatus, jurisdictionem non habet ab Episcopo ipso, sed a canone, a quo declaratur facere quid unum cum Episcopo. — Contradicunt tamen nonnulli dicentes, vicarium generalem habere quidem jurisdictionem ordinariam in foro externo, sed delegatam tantum in foro interno.

1316. — *Quaer.* 5° An haeretici et excommunicati vitandi valide absolvant in periculo mortis, deficiente alio sacerdote?

R. Affirm. Ratio est, quia omnes sacerdotes possunt absolvere in articulo mortis, ut constat ex cap. 7. juxta dicta in princ. IV. (Vide *S. Lig.* n. 560.)

Quaer. 6° An simplex sacerdos possit absolvere non tantum in articulo, sed etiam in periculo mortis?

R. Affirm. Ratio est, quia eadem est fere poenitentis necessitas in periculo, quam in articulo mortis. Aliunde constat ex jure canonico, pro eodem accipi articulum et periculum mortis. *(S. Lig.)*

Hujusmodi autem periculum censetur adesse in sequentibus casibus, scilicet: 1° In morbo periculoso; — 2° tempore pestis; — 3° in partu difficili; — 4° in operatione chirurgica ardua; — 5° ante navigationem valde periculosam: — 6° in praelio aut in aliis similibus casibus. (*S. Lig.* n. 561.)

1317. — *Quaer.* 7° An possit simplex sacerdos absolvere moribundum, etiam praesente Confessario approbato?

R. Neg. generatim loquendo. Ratio, quia Ecclesia praebet facultatem omnibus sacerdotibus absolvendi in articulo mortis quoscumque poenitentes a quibusvis peccatis, tantum *ne quis pereat.* Praesente autem alio sacerdote approbato, non adest salutis periculum. (*S. Lig.* n. 562., et *alii communiter* contra *paucissimos.*)

Excipe: 1° Si approbatus nolit aut non possit audire confessionem. — 2° Si approbatus superveniat, incepta jam confessione. — 3° Si approbatus sit complex infirmi in peccato turpi. — 4° Si moribundus ita abhorreat ab approbato ut sit in periculo ei sacrilege confitendi. (*Ita S. Lig.* n. 563.)

1318. — *Quaer.* 8° An parochus possit

advocare parochum ejusdem vel diversae dioecesis ad confessiones in sua parochia audiendas?

R. 1° Quoad parochum *alienae dioecesis, neg. omnino;* quia parochus ille approbatione episcopi loci prorsus caret, nec hujus defectum supplet ulla approbata consuetudo.

R. 2° Quoad parochum *ejusdem dioecesis*, etiam *neg. per se;* quia parochus non est approbatus pro tota dioecesi, sed tantum pro parochia sua, nisi noverit aliam esse mentem Episcopi; facile enim fieri potest ut Episcopus eum idoneum judicaverit pro uno et non pro alio loco. (*S. Lig.* n. 544.)

1319. — *Quaer.* 9° An sacerdos approbatus ab Episcopo possit audire confessiones fidelium sine venia parochi?

R. 1° *Quoad liceitatem, neg.*, si confessiones excipiantur in ecclesia parocho subjecta. Ratio est, quia debitus ordo id omnino requirit; parochus enim est superior immediatus in sua ecclesia, ergo ab ipso petenda est venia. Non tamen requiritur venia parochi ad audiendas confessiones in sacello regularium vel monialium, sed sufficit venia superioris vel superiorissae loci.

R. 2° *Quoad validitatem*, certum est non requiri licentiam parochi, saltem si de confessione annua non agatur. *(Ita omnes.)* Si autem de confessione annua sermo sit, pariter certum est non requiri licentiam parochi *ad validitatem*, saltem generatim loquendo, seu de jure communi.

Constat ex praesenti consuetudine et praxi universali Ecclesiae, ut testatur *Bened. XIV.* Instit. 18. Si autem alicubi non vigeat ista consuetudo, etiam ut validae habendae sunt confessiones, nisi Episcopus expresse contradicat; nam si taceat, consuetudini universali Ecclesiae consentire videtur. Si autem Episcopus prohibeat sub poena nullitatis confiteri extra parochiam absque licentia parochi, ipsius decreto in praxi standum est. (*DD. Gousset*, n. 478.)

ARTICULUS III.

DE CASIBUS RESERVATIS.

Reservatio casuum est restrictio seu limitatio jurisdictionis, aut negatio potestatis absolvendi a certis peccatis, salva potestate absolvendi a caeteris.

Agendum: 1° De reservatione; 2° de absolutione reservatorum.

§. I.

De reservatione casuum, seu de principio et natura reservationis.

Principia:

1320. — I. Datur in Ecclesia potestas reservandi certos casus, sive causas criminum graviorum, a quibus inferiores Confessarii absque speciali facultate absolvere nequeunt. Etenim, ex dictis in articulo praecedenti, Ecclesiae competit potestas jurisdictionem dandi, conferendi et limitandi; ergo etiam casus reservandi. Constat praeterea ex definitione *Conc. Trid.* sess. 14. c. 7., etc.

II. Potestas peccata reservandi solis competit Ecclesiae praelatis, seu iis solis qui habent jurisdictionem externam in utroque foro interno et externo. Ratio est, quia ad eos solos, qui jurisdictionem in societatem fidelium conferre possunt, eamdem limitare pertinet.

Hinc, 1° Papa casus reservare potest in tota Ecclesia; — 2° Episcopi in sua dioecesi; — 3° alii jurisdictionem episcopalem habentes erga subditos proprios.

III. Tria requiruntur ex consuetudine Ecclesiae, ut peccatum reservatum censeatur, scilicet ut sit: 1° mortale; — 2° externum; — 3° opere consummatum, non vero tantum attentatum, nisi aliud constet ex declaratione expressa reservantis. (*Ita communiter.— S. Lig.* n. 582.)

IV. Reservatio afficit immediate Confessarium et mediate poenitentem, quia potestatem Confessarii restringit, ideoque ipsius personam immediate attingit. Vice versa autem de censura dicendum est, quia ut poena personae ipsius delinquentis inhaeret. (*S. Ligor.* n. 580 et caeteri.)

Nota. Plerique casus episcopales sunt simpliciter reservati sine censura, casus autem papales fere omnes censuram adnexam habent, et principaliter propter censuram reservantur, ita ut in iis reservetur immediate censura, et mediate, seu accessorie, ipsum peccatum. Hinc in casibus papalibus, reservata censura, etiam peccatum manet reservatum; e contra vero, sublata censura, v. gr., ex eo quod ignorata fuerit, nec est reservatum peccatum, quia, sublato medio

reservationis, id est censura, jam peccatum non manet reservatum. (*S. Lig.* n. 580.)

Quaesita :

1321. — *Quaer.* 1° An ignorantia reservationis vel censurae ab ea incurrenda excuset?

R. 1° *Neg.* quoad reservationem: constat ex dictis supra in principio IV. Etenim reservatio restringit jurisdictionem et approbationem Confessarii, quem immediate afficit; ergo sive poenitens habuerit notitiam reservationis sive non habuerit, potestas sacerdotis restricta manet. (*Ita S. Lig.* n. 581.)

R. 2° *Affirmat.* quoad censuram; quia in ea spectatur praecipue ratio poenae quae in contumaces tantum infligitur, ut dicitur in *Tractatu de censuris.* (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 582., etc.)

1322. — *Quaer.* 2° An ignorantia saltem excuset a reservatione quando cum censura conjungitur?

R. 1° *Affirm.* pro casibus *papalibus*, quia casus papales principaliter reservantur propter censuram a qua excusat ignorantia, ut modo dictum est. Proinde, sublata censura, nulla remanet reservatio. (*S. Lig.* n. 580., et *alii communiter.*)

R. 2° *Neg.* pro casibus *episcopalibus*; quia in iis principaliter et per se spectatur reservatio cui annectitur quandoque censura, velut circumstantia, eo fine ut peccatores magis a peccato absterreantur. (*S. Lig.* n. 582. — *Lacroix*, n. 1614., etc.)

1323. — *Quaer.* 3° An censendum sit reservatum peccatum in dubio de reservatione?

R. 1° *Neg.* prorsus, si dubium sit *facti*, id est, si peccatum fuit dubie commissum, aut dubie grave. Ratio est, quia reservatio est strictae interpretationis. Unde intelligenda de peccatis certo gravibus. Ecclesia enim non intendit reservare peccata, nisi sint certo commissa, et certo mortalia, siquidem peccata tantum atrociora reservare solet. (*Ita communissime cum S. Lig.* n. 600.)

R. 2° *Neg.* etiam si dubium sit juris, id est, si versetur circa existentiam legis reservantis, ejusve extensionem; quia reservatio est strictae interpretationis, proinde in dubio pro nulla habenda est. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 600.)

1324. — *Quaer.* 4° An incurrat reservationem peccans in alia dioecesi, ubi casus est reservatus, dum reservatus non est in propria dioecesi delinquentis, aut vice versa?

R. Casus isti et plures alii similes, qui a theologis proponuntur, hac unica solvuntur regula, nempe: Reservatio afficit immediate Confessarium, non vero poenitentem. Attende igitur ad hoc solum, utrum Confessarii potestas restricta sit, necne. (*S. Lig.* n. 592.)

Quaer. 5° An peregrinus peccans in alia dioecesi ubi casus est reservatus cum censura, utrumque incurrat?

R. 1° Ex dictis erit ligatus reservatione, si velit ibi confiteri.

R. 2° Non videtur autem, per se loquendo, incurrere excommunicationem illi adnexam, quia excommunicatio non potest ferri nisi in subditos; peregrini autem quamvis constituantur subditi ratione confessionis, non tamen ratione censurae incurrendae. (Vide *S. Lig.* n. 591.)

Quaer. 6° An praelati aut superiores regulares possint reservare casus in suo ordine vel monasterio?

R. Possunt nonnullos tantum reservare a *Clem. VIII.* determinatos, qui sunt undecim numero, ut videre est apud *S. Ligor.*, etc.... Non autem possunt plura reservare sine consensu capituli generalis pro tota religione, et capituli provincialis pro tota provincia.

§. II.

De absolutione reservatorum.

Principia :

1325. — I. Absolvere possunt a casibus reservatis de potestate ordinaria ii omnes, qui casus reservare possunt, ut sunt: 1° ipsi reservantes; 2° eorum successores in eadem potestate; 3° eorum superiores. — De potestate autem delegata absolvere possunt ii qui specialem facultatem accipiunt a legitimis superioribus intra limites concessionis.

II. Episcopi, vel eorum delegati absolvere possunt etiam a casibus papalibus *occultis*, exceptis casibus *Bullae Coenae.* Constat ex concessione *Conc.*

Trident. sess. 24., *Decreto de Reform.* c. 6., *Liceat.* (1)

Possunt episcopi absolvere a casibus papalibus *notoriis*, seu *publicis*, omnes fideles qui, ob legitimum impedimentum, apostolicam sedem adire nequeunt, ne videlicet ex dilatione absolutionis nimium animabus periculum immineat. Constat ex *jure can.*

III. Nemo absolvere potest a casibus *proprie episcopalibus*, nisi ab episcopo ipso facultatem acceperit, quamvis absolvere possit a quibuscumque casibus Papae reservatis. — Ita *Clement. X...* in *Bulla superna*, ubi dicitur: „*Habentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus sedi apostolicae reservatis, non ideo a casibus ab episcopo reservatis possunt absolvere.*"

IV. Nulla est reservatio in articulo mortis. Omnes igitur sacerdotes approbati, et, ipsis deficientibus, sacerdotes simplices ab omnibus peccatis tunc absolvere possunt. (*Trid.* sess. 14. c. 7.)

Quaesita:

1326. — *Quaer.* 1° An aliquando simplex Confessarius possit absolvere a peccatis reservatis, etiam extra mortis periculum?

R. 1° Potest quidem quandoque absolvere, nempe quoties facultas peti nequit a superiore, ne per litteras quidem, et adest periculum in mora, seu gravissimum incommodum secuturum est; et hoc valet etiamsi peccatum cum excommunicatione reservatum esset. Ratio est, quia Ecclesia, pia mater, et quilibet superior non potest censeri velle obligare ad aliquid moraliter impossibile, vel ad tantum incommodum subeundum. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 585.)

R. 2° Non potest tamen in tali casu absolvere nisi *indirecte* a reservatis, quamvis *directe* ab aliis absolvat. Ratio est, quia non habet jurisdictionem in reservata, nec censetur hanc supplere Ecclesia; nulla enim est supplendi necessitas, cum pro necessitate praesenti sufficiat absolutio indirecta reservatorum. (*Ita communiter.* — *S. Ligor.* ibid., et *alii supra citati.*)

Hinc: 1° Non potest tunc absolvere Confessarius, nisi cum onere, ut, data opportunitate, poenitens se sistat superiori vel alteri habenti facultatem absolvendi a reservatis; 2° si poenitens non habeat nisi peccata reservata, non potest absolvi quin submittat clavibus peccatum saltem veniale vitae praeteritae directe remittendum. Secus enim nulla daretur sacramenti materia.

Casus autem, in quibus sic simplex Confessarius absolvere potest, sunt praesertim sequentes; scilicet: 1° Periculum infamiae, vel scandali, v. gr., ex omissione celebrationis missae; 2° necessitas adimplendi praeceptum confessionis; 3° timor ne poenitens remaneat diu in statu peccati mortalis. (*S. Lig.* ibid.)

1327. — *Quaer.* 2° An absolutus a reservatis in articulo mortis a simplice Confessario teneatur se sistere superiori si convalescat?

R. 1° *Neg.* quoad *simplicem reservationem.* Ratio est, quia ex *Trid.* in articulo mortis, *nulla est reservatio.* Ergo etiam nullum reservationis onus, nisi aliunde probetur. (*Ita omnes.*)

R. 2° *Affirm.* quoad *censuras* reservationi adnexas, ut modo dictum est. Poenitens enim in articulo mortis non absolvitur nisi indirecte a censuris, seu censurae ad tempus suspenduntur; hinc, si convalescat, ad superiorem recurrere debet, et quidem sub poena iterum incidendi in censuras. (1)

1328. — *Quaer.* 3° An reservatione ligatus in necessitate communicandi aut celebrandi teneatur confiteri Confessario simplici, alio deficiente?

R. 1° Probabilius non tenetur confiteri, si nullum aliud peccatum mortale habeat nisi reservatum; quia ad confessionem non tenetur, neque ratione peccati reservati quod directe remitti nequit, neque ratione venialium aut mortalium jam remissorum, quae non sunt materia confessionis. (*S. Lig.* n. 265. — *Lugo.* — *Elbel*, etc.)

R. 2° Tenetur tamen confiteri in hoc casu saltem veniale vel mortale jam confessum, si advertat se non habere con-

(1) Bulla coenae non viget nunc in Gallia, et proinde ibi haec restrictio non admittitur.

(1) In Gallia, ex usu generali recepto, poenitens qui in periculo mortis absolvitur a censuris Papae reservatis, nulla adstringitur obligatione se sistendi superiori. Excipe tamen quasdam dioeceses, in quibus statuta peculiaria id praecipiunt.

tritionem, sed solam attritionem, ut sic indirecte a reservato absolvatur, et in statu gratiae communicet. (*Ita communiter S. Lig.* n. 265 et 585.)

R. 3° Tenetur etiam confiteri, si habeat mortalia tum reservata, tum non reservata. Ratio est, quia urget praeceptum divinum praemittendi confessionem communioni, et nulla datur excusatio a praecepto confessionis. (*Ita communiter.*) Attamen *S. Ligor.* oppositam sententiam probabilem dicit.

1329. — *Quaer.* 4° An habens peccata reservata et non reservata teneatur in confessione accusare etiam reservata?

R. Neg. probabilius. Ratio, quia alias teneretur bis peccata illa confiteri, scilicet inferiori et superiori. (*S. Lig.* n. 261.) Affirmant tamen plures, quia Confessarius totam poenitentis conscientiam cognoscere debet.

Quaer. 5° An valide absolvatur qui bona fide accusat reservatum simplici Confessario, aut illius sine culpa obliviscitur?

R. Affirm., si aliud peccatum non reservatum clavibus subjiciat; quia Confessarius non caret potestate in peccata non reservata, quamvis de reservatis *directe* absolvere nequeat. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 596.)

1330. — *Quaer.* 6° An inferior absolvere possit moribundum a reservatis, praesente superiore, aut alio facultatem habente?

R. 1° *Affirm.*, si casus sint *pure reservati.* Ratio est, quia in articulo mortis nulla est reservatio; sed requiritur ut inferior ille sit *approbatus*; simplex enim sacerdos probabilius nullam habet jurisdictionem coram approbato.

R. 2° *Neg.*, si *de censuris* agatur, quia simplex sacerdos nequit directe a censuris absolvere.

Quaer. 7° An requiratur venia Episcopi ad absolvendum moribundum a casibus papalibus, si facile peti possit?

R. 1° Pro casibus *occultis* venia Episcopi certo petenda est; quia casus papales *occulti* ex concessione Tridentini subjacent jurisdictioni ordinariae Episcoporum.

R. 2° Pro casibus *notoriis*, etiam *probabilius* petenda est juxta sententiam communem; quia censurae nequeunt tolli ab inferiore, si recursus ad superiorem haberi possit. (*Ita communiter.*) Negant tamen plures, quia Episcopi nihil possunt circa censuras Papales, et in hoc casu Episcopi sunt aequales aliis Confessariis. Et hanc sententiam merito dicit non improbabilem *S. Lig.* n. 563.

1331. — *Quaer.* 8° An possit superior absolvere a reservatis, et remittere ad inferiorem pro absolutione non reservatorum?

R. Neg. Ratio est, quia ex propositione damnata 59ª ab *Innoc. XI.* non licet dimidiare confessionem ob multitudinem negotiorum vel poenitentium. (*Ita communiter* contra *plures.* Vide *S. Lig.* n. 595.)

Quaer. 9° An tollatur reservatio per confessionem nullam aut sacrilegam?

R. 1° *Probabilius* tollitur per confessionem *sine culpa nullam.* Ratio est, quia reservatio principaliter ordinatur ut peccata superiori deferantur. (*S. Ligor.* n. 598.)

R. 2° *Probabiliter* etiam tollitur per confessionem *sacrilegam*, quia eadem est ratio ac pro casu praecedenti. (*S. Ligor.* ibid., et *alii communius.*)

1332. — *Quaer.* 10° An tollatur reservatio si poenitens, confitendo apud superiorem, casus reservatos obliviscatur?

R. Affirm. probabilius. Ratio est, quia recte praesumitur superiorem liberare poenitentem recte dispositum ab omni vinculo, a quo absolvere potest. (*Ita Lugo*, n. 85. — *Salmant.* n. 45. — *Collet*, et *alii communiter*, contra *alios* qui etiam *probabiliter negant.* — Sic quoad utramque sententiam *S. Lig.* n. 597.)

Quaer. 11° An qui confessus est inferiori peccatum dubie reservatum, omnino liberetur a reservatione, etiamsi postea illud agnoscat ut certum?

R. Affirm. probabilius. Ratio est, quia, cum peccatum dubie reservatum est accusatum, jam directe absolutum est, et proinde directe ablata est reservatio. (*S. Lig.* n. 600.)

1333. — *Quaer.* 12° An Episcopus absolvere possit peregrinos a censuris episcopalibus, quas in propria dioecesi incurrerunt?

R. Controvertitur. I^a Sententia *communior negat.* Ratio est: 1° quia Episcopi sunt independentes alii ab aliis et proinde habent jus ut nemo absolvat a suis casibus sine licentia ab ipsismet concessa; 2° quia videtur constare ex declaratione sanctae congregationis, ut testatur, n. 594., *S. Lig.*, qui absolute huic sententiae inhaeret.

II^a Sententia *non improbabilis affirmat.* Ratio est: 1° quia in *C. Liceat* (concilii Trid.), quo conceditur privilegium Episcopis absolvendi a casibus occultis, dicitur: *In quibuscumque casibus occultis ETIAM sedi apostolicae reservatis.* Porro ex particula *etiam* satis ostenditur comprehendi facultatem absolvendi a casibus et censuris ab aliis Episcopis reservatis. Ergo Episcopi a casibus, saltem *occultis*, aliorum Episcoporum absolvere possunt. 2° Quia Episcopus vel alius sacerdos nulla obligatione adstringitur ad cognoscendum quinam sint casus reservati cum censura vel sine censura omnium dioecesium, ut ab istis absolvendis abstineat. (*Ita Bonac. de censuris*, D. 1. q. 3. — *Collet*, *de censuris*, c. 5. — *Collat. andegav.*; *de casibus reservatis*, Coll. 3., etc.)

1334. — *Quaer.* 13° An absolvi possint peregrini a peccato reservato, si in propria dioecesi peccaverint et alio ad confitendum perrexerint?

R. Neg. si alio tendant *praecise in fraudem reservationis*, ut constat ex Bulla *Clement. X. Superna.* Non conveniunt autem theologi quomodo intelligendum sit *τὸ in fraudem.* Juxta *probabiliorem sententiam* intelligitur tantum haberi *fraus*, quando quis alienam petit dioecesim ob principalem finem non solum confitendi, sed etiam declinandi judicium proprii pastoris. (*S. Lig.* n. 689., et *alii communiter.*) Hinc, valide absolvi poterit peregrinus si abierit in alienam dioecesim ob aliquem honestum finem, puta negotii agendi, vel lucrandae indulgentiae causa, vel ut confiteatur minori incommodo, aut citius confessionem perficiat, vel ut Confessarium incognitum aut prudentiorem inveniat, qui melius eum dirigat, et tranquillitati suae conscientiae consulat, aut ob alia motiva similia.

APPENDIX I.

DE ABSOLUTIONE PROPRII COMPLICIS IN PECCATO TURPI.

Principia:

1335. — I. Nullus Confessarius absolvere potest complicem suum in peccato turpi; qui autem absolvere praesumit, excommunicationem Papae reservatam ipso facto incurrit. Constat ex constitutione *Benedicti XIV. Sacramentum poenitentiae*, 1 junii 1741. — Item ex alia constitutione ejusdem Pontificis: *Apostolici muneris*, 8 febr. 1745. (1)

II. Confessarius caret omni jurisdictione erga complicem suum, donec hic ab alio absolutus fuerit, ita ut invalida foret absolutio ab ipso impertita, non solum quoad peccatum cujus fuit particeps, sed etiam quoad caetera peccata quorum in eadem confessione complex se accusat. Infertur ex verbis expressis Bullae *Sacramentum poenitentiae:* Dicitur enim: *Adeo quidem ut absolutio, si quam impertierit* (sacerdos complex) *nulla atque irrita omnino sit, tanquam impertita a sacerdote qui jurisdictione et facultate ad valide absolvendum necessaria privatus existit...* (*S. Ligor.* n. 555., etc.)

Quaesita:

1336. — *Quaer.* 1° Quid veniat nomine peccati turpis?

R. Venit omne peccatum grave complicis contra sextum decalogi praeceptum, etiamsi non sit copula consummatum; immo licet sit solus tactus turpis, aut colloquium inhonestum. Requiritur autem ut adsit mortalis culpa ex utraque parte, et externum quatenus mutuum, seu ex utraque parte simul exterius manifestatum. (*S. Lig.* n. 554.)

Quaer. 2° An nomine complicis veniant non solum mulieres, sed etiam viri?

R. Affirm. Ratio est, quia verba Bullae sunt omnino generalia; in ea enim dicitur: *Qui confessionem sacramentalem personae complicis in peccato turpi contra 6. praeceptum excipere audeat.*

(1) Hae Bullae non fuerunt receptae in Gallia, saltem in plerisque dioecesibus. Hinc, ibi non viget excommunicatio, nec reservatio papalis. Attamen reservatio episcopalis respectu sacerdotis ibidem generatim viget de jure particulari.

Ergo reservatio ad sexum muliebrem non est restringenda. (*Ita communiter.* — *DD. Gousset*, n. 488.)

1337. — *Quaer.* 3° An sacerdos possit absolvere complicem in articulo vel periculo mortis?

R. Affirm., si non possit advocari alius sacerdos, qui munus Confessarii obire possit; secus vero si adsit sacerdos alter, etiam non approbatus, qui poenitentis confessionem excipere queat. Constat ex Bulla citata: *Apostolici muneris.*

Quaer. 4° An sacerdos possit absolvere complicem in morte, si alius nequeat advocari vel accedere sine infamia vel scandalo?

R. Affirm. Tenetur tamen sacerdos complex talia infamiae vel scandali pericula praecavere, si possit, v. gr., aliquo praetextu discedendo, etc.... (*S. Ligor.* n. 553.)

Quaer. 5° An sacerdos possit absolvere complicem in morte, si hic alteri confiteri recuset?

R. Affirmandum videtur, si aliunde sit dispositus, *ne* scilicet *pereat*, aut saltem ne ejus aeterna salus periclitetur. (*DD. Gousset*, n. 489., etc.)

1338. — *Quaer.* 6° An sacerdos absolvere possit complicem ab aliis peccatis sibi extraneis, postquam ille semel ab alio rite fuit absolutus?

R. Affirm. Ratio est, quia caret tantum jurisdictione in hunc poenitentem ob peccatum cujus ipse fuit particeps; ergo, deleto illo peccato per absolutionem ab alio impertitam, jam cessat prohibitio, et reviviscit jurisdictio. (*S. Ligor.* n. 555., et *alii communiter.*)

Verum, si quis pudor maneat in sacerdote qui miseranda fragilitate peccatum turpe cum alio patraverit, si quis honor sacramento debitus, nunquam in posterum complicis confessionem excipiet. Insuper periculum novi lapsus, aut saltem gravis tentationis in directione talis poenitentis facile subire potest. (*DD. Gousset*, ibid.) Avertendi igitur sunt fideles, quoad fieri potest, ne unquam in posterum, secluso necessitatis casu, illum adeant Confessarium a quo semel sollicitati fuere. In nonnullis dioecesibus de jure particulari sacerdos nunquam excipere potest confessionem complicis, saltem copula consummata. Sic in *hac Aniciensi religiosa dioecesi.*

1339. — *Quaer.* 7° An Episcopus possit absolvere ab excommunicatione lata in Confessarium qui complicem suum absolvit, si casus sit *occultus?*

R. Duplex sententia probabilis.

I^a^ Sententia *negat.* Ratio est, quia casus iste, *per se*, occultus est, et proinde, si Episcopus posset ab illo absolvere, foret inutilis Pontificis reservatio. (*Diana*, etc.)

II^a^ Sententia *forte probabilior affirmat*, quia non omnino redderetur inutilis reservatio; nam, quamvis ordinarie casus ille sit *occultus*, potest tamen evenire ut *publicus* evadat ex divulgatione poenitentis, etc. (*S. Lig.* n. 556.)

APPENDIX II.

DE SOLLICITATIONE IN CONFESSIONE.

Principia:

1340. — I. De jure communi Ecclesiae sacerdotes *sollicitantes* ad peccandum contra sextum Decalogi praeceptum in *confessione* aut *occasione*, *praetextu*, vel *simulatione* confessionis, denuntiandi sunt superioribus ecclesiasticis a poenitentibus sollicitatis. Constat ex Bulla *Greg. XV. Universi gregis*, data anno 1622, quae confirmata est per constitutionem *Bened. XIV. Sacramentum poenitentiae*, jam supra citatam.

II. Poenitentes sollicitati absolvi nequeunt a quovis Confessario, antequam obligationi denuntiandi satisfecerint; vel saltem si temporis angustiae absolutionem differre non patiantur, poterit conferri absolutio poenitenti modo se brevi satisfacturum esse obligationi suae promittat. Sic ex eadem Bulla *Bened. XIV.*

III. Poenae in *sollicitantes* infligendae relinquuntur Episcoporum arbitrio; nam in Bulla dicitur tantum: *Ordinarii inquirant et procedant contra sollicitantes.* Attamen, in recentiori decreto *Bened. XIV. In generali congr.* latum est *interdictum* perpetuum a *celebratione Missae.* (*S. Lig.* n. 705.) (1)

(1) Hae Bullae contra sollicitantes non vigent in Gallia. Nulla igitur ibi est censura, nec poena

Nota Edit. Ver. Num vero interdictum illud statim, eo ipso, incurratur, controvertitur. Alii censent, absque ulla declaratione, statim incurri. Alii sententiam judicis declaratoriam praerequirunt. Alii denique sentiunt eam inhabilitatem esse ferendae sententiae, atque allegant decisionem S. Poenit. 10. febr. 1785. In praxi benignior sententia, agitur enim de poenis, sequenda esse videtur.

Quaesita:

1341. — *Quaer.* 1° An poenitens teneatur ad denuntiationem si ipse consenserit in sollicitationem?

R. Affirm. Ratio est, quia lex est generalis, et nullatenus videtur casum hunc excipere; non enim indè minuitur crimen sollicitantis et periculum animarum, ut patet. Nec obstat quod poenitens de jure naturali non teneatur seipsum accusare; nam ordinarie potest bene sollicitantem denuntiare, quin fateatur se sollicitationi consensum dedisse. (*S. Lig.* n. 700.)

Quaer. 2° An denuntiandus sit Confessarius qui consensit poenitenti sollicitanti, sed ipse non sollicitavit?

R. Controvertitur. I^a Sententia *negat*, quia non habetur tunc vera sollicitatio; sed solus consensus in peccatum. (*S. Lig.* n. 681.)

II^a Sententia *affirmat*, ex Decreto Supremae Inquisitionis die 11 febr. 1661, ubi ad quaestionem: *An Confessarius sollicitatus, si metu adductus sollicitationi consentiat, sit denunciandus?* responsum fuit: *Esse denunciandum, et negativam opinionem non esse probabilem.* De cujus decreti authenticitate dubitari non posse videtur: allegatur enim ipsis verbis a Card. Albitio, in opere de *Inconstantia in fide*, cap. 35. n. 66., adseritque sub ejus oculis, atque adeo, eo instante, prodiisse.

1342. — *Quaer.* 3° An urgeat obligatio denuntiationis, si reus sit emendatus, vel si a multo tempore sollicitatio habita fuerit?

R. ad 1um *Affirm.*, quia Pontifex non intendit solam rei emendationem, sed etiam ejus punitionem, ad damnum Ecclesiae resarciendum, scandalumque reparandum.

R. ad 2um *Affirm.*, pariter, ob easdem rationes: nam, si non esset denuntiandus qui a multo tempore crimen commisit, ratio sane foret quia censeretur jam emendatus; sed non valet haec ratio, ut modo dictum est. Insuper, quis determinare posset quodnam esset longum aut parvum tempus? Attamen illa circumstantia superiori manifestanda foret. (*S. Ligor.* n. 686.)

1343. — *Quaer.* 4° An sit obligatio de jure ipso naturali sacerdotem corruptorem denuntiandi?

R. Affirm. aliquando, scilicet, ubi agitur non solum de Confessario, sed de sacerdote valde periculoso, seu de eo qui magnum praebet scandalum, aut multos fideles jam corrupit, aut corrupturus praevidetur. Tunc enim habetur instar lupi in ovili, quo viso, omnes absque mora clamare debent.

Quaer. 5° An excusetur poenitens a facienda denuntiatione, ob timorem ne incurrat indignationem et increpationem denuntiati?

R. Neg. Ratio est, quia molestia haec minimi facienda est in re tanti momenti ad bonum commune spectante. Non enim comparari potest malis innumeris, maximisque ex corruptione sacerdotis provenientibus.

1344. — *Quaer.* 6° An deneganda sit absolutio poenitenti qui sacerdotem sollicitantem denuntiare recusat?

R. Affirm.; secus enim lex inutilis et irrita plerumque evaderet. Confessarius igitur procurare debet quo prudentiori modo, ut denuntiationem faciendam curet, absolutionem differendo vel etiam denegando poenitenti obtemperare recusanti. (*S. Lig.* n. 693.) Attamen in locis, ubi non vigent Pontificia decreta, quid in iis casibus sit agendum, ab ipso Episcopo resciendum est.

de jure communi a sollicitantibus incurritur, nec ulla est obligatio eos denuntiandi, saltem in plerisque dioecesibus ratione ejusdem juris communis. Attamen *de jure particulari* vigent fere ubique Pontificiae dispositiones, saltem quoad praecipua illarum decreta. Immo in multis adest obligatio denuntiandi quemcumque sacerdotem sollicitantem, licet non sit Confessarius, vel absque ulla relatione ad confessionem sollicitaverit.

Nota Edit. Ver. Cardinalis Albitius de *Inconst. in fide* c. 35. haec habet: „Fuit resolutum 28 jun. 1597, et 28 febr. 1598, et 5 apr. 1612 quod quando mulier est nobilis virgo et verecunda in Urbe, nec potest induci ad deponendum, consulatur S. Congregatio. Si vero extra Urbem, consulatur Episcopus, vel Inquisitor, qui, si habent difficultatem, consulant S. Congregationem; sin minus, dent facultatem Confessariis absolvendi poenitentem, quae justis de causis denunciare recuset: quae tamen debet absolvi sub conditione, quod, cessantibus causis, teneatur hoc facere, ac etiam

non adire amplius Confessarium, a quo fuit sollicitata " Et aliis decretis in medium adductis concludit: „Ideo Episcopi non debent esse solliciti et proclives in danda facultate absolvendi, sed parce uti debent hujusmodi facultate; ut ex Decreto sub die 11 mart. 1626."

CAPUT II.

DE OFFICIO MINISTRI.

1° In confessione; 2° post confessionem.

ARTICULUS I.

DE OFFICIO MINISTRI IN CONFESSIONE.

Agendum: 1° De muneribus Confessarii in genere; 2° de ejus agendi ratione cum variis poenitentium generibus.

§. I.

De muneribus Confessarii.

1345. — Quadruplex Confessarii munus seu officium assignatur, scilicet: 1° Patris; 2° Medici, 3° Doctoris; 4° Judicis.

Confessarius, ut pater, magna bonitate et sincera dilectione erga poenitentes procedere debet. Ut medicus, debet apta applicare remedia morbis spiritualibus curandis. De officiis autem doctoris et judicis fusius singillatim dicendum est.

PUNCTUM I.

De officio doctoris.

1. De scientia Confessarii.

Principia:

1346. — I. Confessarius tenetur sub gravi scire ea omnia, quae ad munus suum rite obeundum requiruntur. *Ita omnes cum S. Lig., in praxi Confessarii et in H. A.*, ubi sic loquitur: „Affirmo, „in statu damnationis esse eum Confes„sarium, qui sine sufficienti scientia ad „confessiones excipiendas se exponit." Ratio est, quia secus hujusmodi Confessarius se exponit evidenti periculo male fungendi tanto munere, cum injuria sacramenti, gravi damno proximi, et magno animarum detrimento.

II. Confessarius tamen non tenetur adeo perfectam scientiam habere, ut possit semper statim et per seipsum omnes occurrentes dubitationes solvere; sed sufficit, ut id possit in casibus communiter accidentibus, et de difficilioribus sciat saltem dubitare. Major enim scientia difficilius haberi potest, cum nec ipsi doctiores statim omnes casus solvere queant. Nec etiam tenetur Confessarius de singulis peccatis accusatis judicare an sint mortalia nec ne, siquidem hoc saepe impossibile est; sed sufficit ut singula audiat prout gesta sunt, et de illis judicet, tum juxta principia communia, tum juxta rerum adjuncta a poenitente exposita, et remedium idoneum apponere noverit. (*S. Lig.* n. 627.)

Resolves:

1347. — 1° Confessarius quilibet tenetur scire ea omnia quae spectant ad valorem, substantiam, integritatem et effectum sacramenti poenitentiae, et quae ad licitam ejus administrationem, tum ex parte sui, tum ex parte poenitentis, requiruntur.

2° Scire debet etiam obligationes communes et proprias statuum, varias peccatorum species, ipsorumque adjuncta speciem mutantia, principia discernendi inter mortalia et venialia, et quaenam sint mortalia et venialia in singulis praeceptis, saltem juxta principia generalia et communem theologorum sententiam. Item, quinam sint actus validi et liciti: oportet enim ut cognoscat quidquid judicare debet; alioquin aequum judicium ferre non poterit.

3° Cognoscere debet casus reservatos et censuras vigentes saltem frequentiores, impedimenta matrimonii, conditiones contractuum, varias causas restitutionis, radices et occasiones peccatorum, remedia ipsis afferenda, satisfactiones salutares et convenientes imponendas, etc...

4° Peccat igitur graviter Confessarius, qui scienter praedicta scientia caret, etiamsi ex sola caritate et obedientia confessiones excipiat. Nec eum per se excusat approbatio Episcopi: haec enim non dat scientiam ex natura rei debitam, nec ejus defectum supplet. (*S. Ligor. H. A.* n. 100.)

1348. — 5° Peccat etiam graviter superior qui ignaro Confessario veniam dat confessiones excipiendi, quia ejus peccato consentit atque cooperatur.

6° Peccat graviter et ipse poenitens, qui scienter eligit Confessarium respectu

sui ignarum: quia non vult sicuti oportet dirigi in via salutis et sic grave damnum spirituale subit. Si tamen poenitens sit bona fide, valida erit confessio; quia ex parte poenitentis intervenit integra peccatorum declaratio et debita animi dispositio, et ex parte Confessarii intervenit saltem cognitio peccatorum sub ratione confusa peccati, quod tantum ad materiam sacramenti exigitur.

7° Experientia non potest supplere scientiam, sed solum eam juvat; sine scientia autem non inservit nisi ad fucum Confessario faciendum et ad eum in errores innumeros inducendum, ita ut saepe tanquam principia habeat ea quae controversiae subjacent, aut etiam communiter negantur.

8° Confessarius igitur quilibet sedulo theologiae moralis studio incumbere debet; et, ut asserit *S. Lig. H. A.* n. 100.: „Nunquam studium illud intermittere debet; quia ex tot rebus diversis et inter „se disparibus, quae ad hanc scientiam „pertinent, multa quamvis lecta, quia ra„rius accidunt, temporis progressu e „mente decidunt; qua de re oportet sem„per frequenti studio ea in mentem revo„care."

II. De obligatione docendi poenitentes.

Principia:

1349. — I. Tenetur Confessarius poenitentes docere ea omnia quae pertinent ad sacramentum hic et nunc rite suscipiendum. Ex eo probatur quod, cum sacerdos sit minister sacramenti, debet procurare ejus validam et licitam administrationem et ut doctor tradere doctrinam hic et nunc necessariam.

II. Tenetur etiam docere poenitentes quae necessaria sunt ad totius vitae rationem, nempe ad vitam christiane agendam, seu circa varias obligationes, tum communes, tum particulares status, cum advertit eas a poenitentibus ignorari. Ratio est, quia munus Confessarii inducit obligationem ex jure naturali et ecclesiastico poenitentes in via salutis recte dirigendi. (*S. Lig.* n. 607 et seq.)

III. Non tamen *per se* et stricte illos instruere tenetur de omnibus, quae ipsi scire debent et aliunde scire possunt. Ratio est, quia munus doctoris de se pertinet tantum ad rectam administrationem sacramenti poenitentiae. *Per accidens* tamen posset esse vera obligatio ex caritate, si difficillime hanc scientiam aut per se, aut per alium, poenitens comparare deberet. Parochus vero strictiori obligatione ad hoc tenetur. (*S. Ligor.* ibid.)

Quaesita:

1350. — *Quaer.* 1° An sit semper monendus poenitens laborans ignorantia circa aliquam obligationem?

R. 1° *Affirm.*, si ignorantia videatur *vincibilis*, quia nullum datur periculum in admonitione facienda ut patet, cum poenitens peccare supponatur.

R. 2° Si ignorantia sit *invincibilis*, monendus est poenitens, si fructus ex admonitione speretur; secus vero, si non speretur, saltem generatim loquendo. Ratio est, quia ex una parte haec admonitio non prodesset, et ex altera ei obesset, si quidem admonitus in posterum formaliter peccaret. (*S. Lig.* n. 610., et *alii communiter.*)

Hinc, monendus est poenitens: 1° Quoties ipse interrogat de malitia alicujus rei, quia, cum de rei liceitate aut validitate dubitet, non potest in ignorantia invincibili versari. — 2° Quoties silentium Confessarii eum obfirmaret in proposito rei malae peragendae, eamdem ob rationem. — 3° Quoties ejus ignorantia versatur circa primaria principia juris naturalis, aut circa conclusiones eorum proximas; quia talis ignorantia diu haberi non potest. — 4° Quoties poenitens non monitus in occasione proxima formaliter peccandi remansurus esset. (*S. Ligor.* n. 615.)

1351. — *Quaer.* 2° An monitio facienda sit in dubio utrum profutura sit vel obfutura?

R. 1° *Affirm.* si probabilius *profutura* sit, secus si probabilius *obfutura.* (*S. Lig.* n. 616.)

R. 2° In dubio ex utraque parte aequali, generatim loquendo, potius vitanda sunt mala formalia quam materialia. (*S. Lig.* ibid., et *alii.*)

PUNCTUM II.

De officio judicis.

Agendum: 1° De causa instruenda; 2° de sententia ferenda.

SECTIO I.

De causa instruenda seu de obligatione interrogandi poenitentes.

Principia:

1352. — I. Confessarius tenetur interrogare poenitentes de specie, numero et circumstantiis peccatorum speciem mutantibus, eorumque causis, de habitu et occasionibus proximis, quoties rationabiliter praesumit vel dubitat, ista non sufficienter declarari. Ratio est, quia Confessarius, ut minister sacramenti, debet procurare ejus integritatem, et ut judex debet sibi comparare cognitionem necessariam ad aequum judicium ferendum. Constat etiam ex *Conc. Later. IV.*, nec non ex *Rituali Romano.* (*S. Ligor.* n. 607., et *prax. Confess.*, n. 19.)

1353. — II. Confessarius non tenetur interrogare poenitentem, nisi cum ordinaria sollicitudine. Ratio est, quia poenitens ipse non tenetur summa, sed tantum mediocri, id est, ordinaria diligentia se examinare. Nequit autem esse gravior obligatio Confessarii quam poenitentis, cum Confessarius non teneatur examinare poenitentem nisi secundario, seu ipsius defectu. (*S. Lig.*, *prax. Confess.*, n. 20.)

1354. — III. Confessarius non tenetur interrogare poenitentes, qui, licet rudes, videntur sufficienter instructi pro sua conditione et diligentes in confitendo peccata cum circumstantiis, juxta statum et capacitatem suam. — A fortiori necesse non est ordinarie examinare eos, qui saepe confitentur, et raro peccant graviter, ut sunt personae devotae, Religiosi, Ecclesiastici, nisi videatur ab eis omitti aliquid necessario explicandum. (*S. Lig.* n. 607., II. et III.)

IV. Interrogatio autem semper debet esse moderata, discreta, opportuna, et omnibus circumstantiis qualitatis, aetatis, conditionis poenitentis congrua. Sic reverentia sacramenti, decentia naturalis, caritas et prudentia erga poenitentes requirere videntur. Constat etiam ex *Rit. Romano.*

Quaesita:

1355. — *Quaer.* 1° Quid agere debeat Confessarius in dubio de sinceritate poenitentis?

R. Regula haec communis est et axioma receptum in hoc tribunali: *credendum est poenitenti, tam pro se quam contra se dicenti.* Ratio est, quia poenitens in sacro tribunali reus simul et testis, accusator et advocatus est, et aliunde in dubio verax semper praesumendus est. (*S. Lig.* n. 631.)

1356. — *Quaer.* 2° Quid agere debeat Confessarius, si cognoscat certo peccatum a poenitente reticitum aut negatum esse?

R. 1° Si illud novit ex confessione alterius, debet tantum generatim interrogare, sicut alias fecisset aut facere debuisset, ne sigillum confessionis violetur; si vero poenitens interrogatus negaverit, nihil reponat, sed hortetur dumtaxat generaliter ad integritatem confessionis, si id possit citra suspicionem. Utrum vero debeat Confessarius talem poenitentem absolvere, controvertitur. *S. Lig.* ibid., relatis aliorum sententiis, ita concludit: *Melius, meo judicio, sentit Croix, quod eo casu nullo modo absolvat, sed tantum aliquid oret ad occultandam negationem absolutionis.* Ratio est, quia Confessarius nequit uti notitia ex confessione alterius accepta ad poenitentem urgendum sine manifesta sigilli violatione. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 631.)

R. 2° Si novit extra confessionem, *per se* debet etiam poenitentem negantem absolvere, quia *poenitenti pro se et contra se dicenti credendum est;* nec *per se* relatio alterius majorem fidem facere potest, quam declaratio ipsius poenitentis; nec proinde magis aliis quam ipsi Confessarius credere tenetur.

Etenim, si poenitens peccatum illud commisit, praesumere debet Confessarius, illum sui peccati oblitum esse, aut alteri confessum, vel justam habere causam illud reticendi, aut relatores potius deceptos fuisse. (*S. Lig.* ibid. — *Billuart*, ibid.)

Dixi, *per se*, quia si Confessarius sit moraliter certus de peccato, a poenitente commisso, quia, v. gr., ipse furantem vidit, audivit blasphemantem, etc., vel id

novit ex certa aliorum relatione, non potest negantem absolvere, modo etiam certus sit, illum sui peccati non oblitum fuisse, nec ullum habere motivum illud reticendi; nam regula haec: *Credendum poenitenti*, etc. valet quidem in re dubia, non autem in re moraliter certa; moralis enim certitudo vera est certitudo, inquit *S. Lig.* ibid.

1357. — *Quaer.* 3° Quomodo in particulari cum rudibus agendum Confessario?

R. Confessarius ordinarie ipsemet examinare debet rudiores, quia, sibi solis relicti non melius rustici se examinabunt, et, si dimittantur, nunquam magis dispositi redibunt; immo absterriti difficultate examinandae conscientiae facile a confessione avertentur. (*S. Lig.* n. 607.)

SECTIO II.

De sententia ferenda, seu de absolutione concedenda, differenda aut deneganda.

Principia:

1358. — I. Absolutio *concedi debet ex justitia* et *sub gravi* omni poenitenti *rite* confesso et *legitime* disposito. Ratio est, quia in ipso confessionis actu initus est quidam quasi-contractus sacer, vi cujus poenitens rite confessus et legitime dispositus habet jus ad sacramentum suscipiendum. Secus enim onus intolerabile sine justa causa poenitenti imponeretur, scilicet ut apud alium confessionem instituat, quin confidere tuto possit, se ab isto novo Confessario absolutionem esse accepturum. Praeterea, hoc etiam exigit finis institutionis sacramenti et tribunalis poenitentiae, quod misericordiae impertiendae causa a Christo institutum est. Sacerdos igitur absolutionem poenitenti disposito denegando injuste ageret, potestate clavium abuteretur, et odiosum redderet sacramentum.

1359. — II. Absolutio tamen *differri potest* ad breve tempus etiam poenitenti *rite disposito*, sine ejus consensu, quando nempe Confessarius judicat id utile esse ad ejus emendationem. Ratio est, quia dilatio absolutionis non est ejusdem denegatio; et licet poenitens dispositus *jus habeat* ad absolutionem, non tamen ideo jus habet ad eam statim absque ulla mora obtinendam, saltem *per se loquendo*. Nam, Confessarius non est tantum judex, sed et medicus, ideoque recte potest, immo aliquando debet, absolutionem differre, si judicet tale remedium animae poenitenti notabiliter profuturum esse. *Ita expresse S. Lig.* n. 462., et in *prax. Conf.* n. 76. — *Lacroix*, n. 1764. — *Lugo*, D. 14. n. 169., et *alii communiter* contra *P. Faure* et *alios*, qui contendunt nunquam differendam esse absolutionem, nisi de indispositione poenitentis omnino constet.

Dixi, saltem *per se loquendo*, quia, si absolutio differri nequeat sine magno incommodo poenitentis, statim concedenda foret; poenitens enim tunc jus strictum ad eam statim obtinendam habere censetur. (*S. Lig.* ibid., et *alii communiter.*)

1360. — III. Absolutio omnino neganda est in omni casu, etiam extremae necessitatis, poenitentibus *certo* indispositis. — Poenitentibus vero *dubie* dispositis absolutio neganda est extra casum gravissimae necessitatis; posita autem tali necessitate, absolutio sub conditione impertiri potest, aut etiam debet, juxta superius dicta. (*S. Lig.* n. 431-432.)

Quaesita:

1361. — *Quaer.* 1° An saepe expediat differre absolutionem poenitenti sufficienter disposito, remedii aut experimenti causa?

R. Solutio quaestionis a variis circumstantiis pendet; attendendum autem praecipue est ad majus poenitentis bonum; hinc:

1° Nunquam differenda est absolutio, quando dilatio magis obfutura quam profutura praevidetur. Constat ex dictis. 2° Nec differenda est, si ex dilatione poenitens notam infamiae subiret. 3° Raro differenda est absolutio poenitenti disposito, nisi ipse dilationem sat facile acceptet; secus enim difficilius ipsi prodesset. Caeterum, certa regula statui nequit. Cum autem dilatio aliqua absolutionis expedire videtur, ad breve tantum tempus fieri debet, v. gr., ad tres, quinque, octo, decem, aut ad summum quindecim dies. Diutius protrahi poterit erga eos, qui in occasionibus externis versantur, quia facilius praesumi potest, eos ex mera consuetudine, aut ex motivis humanis ad confitendum accedere, nisi extraordinaria doloris signa prae se ferant.

(*S. Lig.* n. 463., et *prax. Conf.* n. 76., etc.) Interdum etiam, ubi facile fieri potest, absolutionem ad unum diem, vel ad paucas horas differre utile erit.

1362. — *Quaer.* 2° An requiratur certitudo de dispositione poenitentis, ut absolvi possit?

R. 1° Non requiritur certitudo *absoluta*, nec etiam certitudo moralis *stricta*, qualis habenda est in aliis sacramentis, v. gr., circa validitatem vini ad consecrationem Eucharistiae. Ratio est, quia talis certitudo est omnino impossibilis ob naturam materiae sacramenti poenitentiae, quae, cum sita in dispositionibus poenitentis sit, parum sensibilis plerumque est.

R. 2° Requiritur et sufficit judicium prudens, seu innixum motivo gravi et comparative probabiliori, licet adsit fundata aliqua de indispositione suspicio. Itaque sufficit certitudo moralis *lata*, quae magnae aut majori probabilitati aequivalet. Poenitentes enim communiter non nisi probabilitatem dispositionis prae se ferunt. (*Ita S. Lig.* n. 54 et 461. — *Suarez*, D. 32. Sect. 2. art. 10. §. 4., et *alii communiter.*) Consonat *Catechism. Conc. Trid.* n. 82., ubi legitur: *Si, audita confessione* (sacerdos), *judicaverit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolorem poenitenti omnino defuisse, absolvere poterit.*

1363. — *Quaer.* 3° Quaenam sint signa ordinaria sufficientis dispositionis?

R. Praecipua sunt sequentia: 1° si poenitens candide et humiliter confiteatur; 2° si asserat cordate, se dolere de peccatis et firmum habere propositum non peccandi de caetero; 3° si omnia peccata, etiam majora, et turpia, sincere declaret; 4° si ex aliquo pio motivo ad confessionem libere accesserit; 5° si ex desiderio conversionis jam a peccato cessaverit. (*Lacroix*, n. 1734.)

Quaer. 4° An Confessarius teneatur excitare dolorem in poenitente?

R. 1° *Affirm.*, si poenitens non videatur sufficienter dispositus; quia, si absolvat indispositum, exponit sacramentum periculo frustrationis; si vero illum dimittat sine absolutione, ipsum exponit periculo diu remanendi in statu peccati mortalis, aut etiam non amplius redeundi. (*S. Lig.* n. 608.)

R. 2° *Neg.*, si poenitens videatur sufficienter instructus et dispositus, ut sunt poenitentes pii, qui frequenter confitentur. Tunc enim Confessarius ad nihil tenetur, nec ratione caritatis, quum poenitens ope speciali non indigeat, nec ratione reverentiae sacramenti, quod nulli periculo exponitur. (*S. Lig.* n. 608.)

1364. — *Quaer.* 5° Quibusnam praecipue neganda sit absolutio?

R. Juxta *Rit. Rom.* et *S. Cur. Rom.* neganda est: 1° iis qui nulla dant signa doloris, aut vitam emendare nolunt; 2° iis qui rem alienam restituere, aut debita solvere, vel honorem aut famam laesam, aut quodlibet aliud damnum resarcire nolunt, quum possint; 3° iis qui uti nolunt remediis, quae a Confessario judicantur necessaria ad emendationem, aut ad lapsum praecavendum; 4° iis qui inimicitias et odia deponere, injuriam acceptam condonare, vel reconciliari nolunt; 5° iis qui nolunt abstinere ab usura, superstitionibus, artibus et commerciis illicitis, aut a quovis opere malo; 6° iis tandem qui occasionem peccandi proximam deserere nolunt, aut qui aliis occasionem praebent.

1365. — *Quaer.* 6° An absolvi possit debitor antequam restituat?

R. Neg. generatim loquendo, juxta sententiam *probabiliorem* in praxi sequendam, nisi facile fieri non possit restitutio, aut aliqua adsit gravis causa statim poenitentem absolvendi. Ratio est, quia experientiâ constat, debitores post absolutionem raro ad restitutionem faciendam adduci. Confessarius igitur, ut medicus, eis absolutionem differre debet ad restitutionem urgendam. (*S. Ligor.* l. 3. n. 682.) Excipe tamen casum, in quo Confessarius deprehenderet, debitorem sincere paratum esse ad restitutionem quam primum faciendam, et restitutio cito fieri non posset. (*S. Ligor.* ibid.)

Quaer. 7° An possit absolvi poenitens, qui vult sequi opinionem sententiae Confessarii oppositam?

R. Affirm., si sit vere probabilis. (Recole dicta *de conscientia*, n. 76.)

§. II.

De agendi ratione cum variis poenitentium generibus.

Agendum: 1° De iis qui versantur in occasione peccati; 2° de consuetudinariis et recidivis; 3° de poenitentibus piis et timoratis.

PUNCTUM I.

De iis qui versantur in occasione peccati.

1366. — Definitio: Occasio peccati generatim definitur circumstantia externa, quae allicit ad peccatum, sive ex natura sua, sive ex fragilitate hominis, qui in illa reperitur. Hinc differt a periculo peccandi, quod est quidquid impellit ad peccatum sive intrinsecum sit, sive extrinsecum.

Divisio: Varia distinguitur occasio peccati, scilicet:

1° *Proxima* vel *remota*, prout inducit certum et probabile periculum peccandi, vel tenue tantum. 2° *Absoluta* vel *relativa*, prout *per se* inducit ad peccatum, vel tantum ratione specialis fragilitatis alicujus hominis. 3° *Voluntaria* vel *involuntaria* seu *necessaria*, prout facile derelinqui potest, aut non nisi ex valde gravi vel gravissima difficultate. 4° Praesens seu *in esse*, vel absens seu *non in esse*, prout eam homo secum habet, quin eam actu quaerat, vel non. V. gr., si quis teneat concubinam, vel cum ancilla sua peccare soleat, dicitur versari in occasione proxima *in esse*. E contra, si ebriosus, v. gr., cauponam ingrediatur cum periculo proximo se inebriandi, aut rixandi, dicitur versari in occasione proxima quidem, sed *non in esse*.

Nota Edit. Ver. Alii occasionem *in esse* et *non in esse* ita explicant, prout scilicet homini immediate ac *in suo perfecto esse* constituta sese offert, v. gr. concubina, cujus aspectus est ignis exardescens; vel mediate tantum seu in via *ad esse*, v. gr., caupona quae bibulum ad ludos ac mox ad rixas, ad blasphemias proxime adducit. Utraque autem explicatio eodem ferme recidit.

Principia:

1367. — I. Non est deneganda absolutio poenitenti in occasione *remota* constituto, etiamsi eam deserere nolit. Ratio est: 1° quia ea non inducit periculum proximum peccandi mortaliter; 2° quia nimis dura obligatio poenitenti imponeretur, cum tales occasiones plerumque moraliter vitari nequeant. — Excipe tamen, idque *per accidens*, si Confessarius noverit aliquam occasionem, pro poenitente remotam, brevi proximam futuram esse, nisi statim deseratur. (*S. Lig. H. A.* tr. ult. n. 2 et seq.)

II. Nunquam absolvendus est, ne in articulo quidem mortis, poenitens, qui recusat deserere occasionem proximam voluntariam peccati, seu quam licite et sine gravi incommodo relinquere potest, sive occasio illa sit proxima *per se*, sive *per accidens*, sive *in esse*, sive *non in esse*. Constat ex propositione 61ª damnata ab *Innoc. XI.*, quae sic legitur: *Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione versatur, quam potest et non vult deserere; quinimmo eam directe et ex proposito quaerit, aut ei se ingerit.*

III. Non potest autem absolutio denegari poenitenti, qui in occasione necessaria versatur, ob istam occasionem, si aliunde dispositus deprehendatur, et remediis praescriptis usus sit. Ratio est, quia nemo tenetur ad impossibile, sive physice sive moraliter, et aliunde occasio peccandi non est *per se* peccatum, nec in necessitate peccandi hominem constituit. (*S. Lig.* n. 455.)

Quaesita:

1368. — *Quaer.* 1° An poenitens, qui promittit sincere se derelicturum esse occasionem peccandi proximam, possit absolvi antequam eam deseruerit?

R. 1° *Neg. generatim loquendo*, si agatur de occasione *in esse*, ne prima quidem vice. Ratio est, quia etiamsi Confessarius poenitentem absolvere possit ut judex, non potest tamen ut medicus. (*S. Lig.* n. 456.)

R. 2° *Affirm. per se*, si agatur de occasione *non in esse*. Ratio est, quia poenitens est vere dispositus, neque tantum est periculum infringendi propositum, ac in casu praecedenti. — Melius tamen *ordinarie* talibus differtur absolutio; etiam *pro prima vice*, nisi prius occasionem deseruerint, quoties facile potest fieri.

1369. — *Quaer.* 2° An possit absolvi *prima vice* qui versatur in occasione necessaria, si remedia praescripta se adhibiturum vere promittat?

R. Affirm. per se. Ratio est, quia ope

mediorum praescriptorum, adjuvante divina gratia, periculum proximum facile remotum fieri potest. Dixi *per se: in praxi enim*, ait *S. Lig.* n. 456., *omnes conveniunt expedire*, *ut iis qui versantur in occasione proxima, etiam necessaria, differatur absolutio. Immo*, *ut ego quid sentiam in hac re, ingenue dicam; nunquam absolverem qui est in occasione proxima extrinseca, praesertim si occasio sit de materia turpi, semper ac absolutio commode differri posset.*

Quaer. 3° An possit absolvi, qui versans in occasione necessaria remediis etiam adhibitis eodem semper modo labitur?

R. Neg., nisi signa extraordinaria doloris dederit. Ratio est, quia licet praescripta remedia se adhibuisse asserat, imperfecte tamen ea adhibuisse censendus est. Deserat igitur occasionem quocumque etiam incommodo, priusquam absolvatur. (*S. Lig.* n. 457. — *Roncaglia.* — *Lacroix.* — *Mazzota.*)

PUNCTUM II.

De consuetudinariis et recidivis.

1370. — *Consuetudinarius* dicitur ille qui contraxit habitum alicujus peccati, de quo non est adhuc confessus. — *Recidivus* vero vocatur ille, qui post confessionem in idem peccatum relabitur. (*S. Lig.* n. 457.)

Hinc: 1° Potest quis esse *consuetudinarius* et non *recidivus*, nempe si non fuit adhuc absolutus a peccatis, quibus assuefactus est; 2° potest etiam esse *recidivus*, quin sit *consuetudinarius*, ut si, a peccato semel aut iterum commisso absolutus, in idem relapsus fuerit.

Habitus autem peccati est propensio in peccatum, seu facilitas peccandi per actus repetitos comparata.

Principia:

1371. — I. *Consuetudinarius* quilibet absolvi semper potest, etiam *prima vice*, qua pravum habitum confitetur, etsi nulla emendatio praecesserit, modo eam serio proponat, et vera poenitentiae signa, quamvis *ordinaria* tantum, ostendat. Ratio est, quia absolvi potest quilibet poenitens, qui apparet vere dispositus, et talis censendus est, qui spontanee et rite peccata sua confitetur, nisi obstet positiva praesumptio in contrarium. (*S. Lig.* n. 459., et *alii communiter* contra *Collet, Concina.*) Potest tamen differri absolutio consuetudinario, licet dispositus videatur, etiam sine ejus consensu, quoties Confessarius prudenter judicabit dilationem poenitenti utilem futuram esse. (*S. Ligor.* n. 459 et n. 462.)

II. Neganda autem est absolutio consuetudinario, si non velit serio laborare, ut consuetudinem vincat, nec media a Confessario prudenter proposita adhibere. Ratio est, quia eo ipso non vult sincere corrigi, quamvis asserat se velle vitam mutare, et proinde est simpliciter indispositus.

III. *Recidivi* generatim loquendo *difficilius* absolvendi sunt quam *consuetudinarii*, qui prima vice pravum habitum confitentur. Ratio est, quia frequentes lapsus inducunt ordinarie praesumptionem contra poenitentis dispositiones, nisi adsint signa specialia contritionis; tunc enim Confessarius non potest prudenter efformare judicium de vera illius conversione ex iisdem poenitentiae signis, quibus prima vice ad eum absolvendum inductus est.

Regulae speciales pro recidivis:

1372. — I^a^ *Regula. Recidivus* praebens *extraordinaria* seu specialia signa doloris *toties quoties* absolvi potest. Ratio est, quia per signa doloris extraordinaria quaevis prudens tollitur suspicio, quam praecedentes lapsus etsi frequentes inducere potuerunt, et proinde Confessarius prudenter judicare potest poenitentem satis esse dispositum. — Dixi, absolvi potest, non autem necessario debet; Confessarius enim potest absolutionem in hoc casu differre, si dilationem bono poenitentis utilem futuram esse judicaverit, juxta superius dicta, n. 1367., licet ordinarie magis expediat, ut non differatur. (*S. Lig.* n. 450., et *prax. Conf.* n. 76.)

II^a^ *Regula. Recidivus* etiam sola contritionis signa ordinaria praebens *per se* absolvi potest et generatim debet, *quoties absolutio non potest sine magna difficultate differri.* Ratio est: quia ex una parte absolute judicari potest sat dispositus ex signis ordinariis, quamvis adsit aliqua praesumptio in contrarium; et ex

alia parte adest gravis ratio eum absolvendi, ne diu permaneat in statu peccati mortalis; sed Confessarius nunquam talem absolvere debet, nisi cum omni cura et industria conatus fuerit eum ad beneficium absolutionis praeparare.

1373. — III^a *Regula. Recidivus* rediens cum eodem pravo habitu, *nullo adhibito conatu*, *nulloque impleto medio ex iis* quae a Confessario praescripta sunt, non potest absolvi, nisi signa *extraordinaria* doloris afferat. Ratio est, quia tunc praesumptio, quae poenitenti favebat quum prima vice confessus est, nunc ipsi adversatur. Etenim, qui firmiter proponit peccatum vitare, non ita facile sui propositi obliviscitur, sed saltem per aliquod tempus perseverat, et difficilius aut rarius cadit. (*Ita expresse S. Ligor.* n. 459.)

IV^a *Regula. Recidivo indisposito* vel dubie disposito differenda est absolutio per aliquod tempus, usque dum signum prudens emendationis appareat. Dilatio autem absolutionis ad diuturnum tempus fieri non debet; sed regulariter satis erit, si fiat ad octo vel decem dies. Potest tamen magis protrahi quoad poenitentes qui semel in anno tantum, tempore Paschali, confiteri solent, nec non relate ad eos qui in occasione proxima extrinseca peccati reperiuntur; isti enim majori probatione egent: caveat tamen Confessarius, ne injungat umquam poenitenti ne non redeat, nisi post mensem, etc.; nam hic ob tantam dilationem facile terreri posset; potius igitur ei imponat ut redeat post octo vel decem dies, et sic blando modo eum transferet ad absolutionem in fine mensis recipiendam. (*Ita expresse S. Lig. prax. Confess.* n. 71 et 72., et *Hom. Apost.* tract. ult. n. 9 et 10.)

Caeterum, semper spectandum est bonum majus poenitentis; sic optime *S. Ligor.* n. 459., *post Concina*, qui (c. 10. n. 24.) nativae severitatis oblitus sapienter ait: *Ut errandi peccatum declines, si vides bina vel trina absolutione te posse infirmum curare, esto in misericordia dives. Emendatio peccatoris securior omnibus regulis est norma vel impertiendi vel denegandi absolutionem.*

V^a *Regula.* Multo facilius absolvendus est recidivus in habitum pravum *intrinsecum*, seu peccans ex fragilitate intrinseca, v. gr., irae, odii, blasphemiarum, pollutionis, aut delectationis morosae, quam recidivus in occasionem *extrinsecam;* quia multo majus periculum habetur in posteriori casu quam in priori. Immo, in priori casu raro differenda est absolutio, si poenitens sit dispositus, quia gratia sacramenti magis quam dilatio absolutionis generatim ipsi prodesse potest. (*S. Lig.* n. 413., et *prax. Conf.* n. 77.)

Quaesita:

1374. — *Quaer.* 1° Quandonam censeatur contracta consuetudo?

R. 1° Non potest praecise hoc generali regula determinari, quia alii plus facilitatis contrahunt ad aliquod peccatum paucis actibus, v. gr., tribus vel quatuor, quam alii illud saepius committendo; unde nec semper pro consuetudinario habendus est, qui pluries in certo genere deliquit, nec semper pro non consuetudinario, qui ter aut quater peccare incepit: attende igitur ad vim propensionis in peccata pluries commissa.

R. 2° Generatim loquendo, peccatum saepius repetitum brevi tempore facilius inducit ejus consuetudinem, quam si longioris temporis intervallo totidem vicibus repeteretur. Juxta *S. Ligorium* quinque vices in mense possunt pravum habitum constituere *ordinarie* in aliquo vitio peccati externi, modo inter ipsas aliquod intervallum intercedat: et in materia luxuriae multo minor numerus habitum constituere potest; v. gr., qui semel in mense fornicaretur per annum, habituatus dici posset. (*S. Ligor.*, in *praxi Confess.* n. 70.)

1375. — *Quaer.* 2° Quaenam sint signa extraordinaria doloris?

R. Sequentia communiter recensentur: 1° Si poenitens multo majorem conatum quam antea adhibuerit ad sese emendandum; vel si fuerit notabiliter emendatus: a fortiori si vitam jam integre in melius mutaverit; 2° si peccatum diu celatum cum magno rubore confiteatur; 3° si remediis a Confessario praescriptis diligentius usus sit; 4° si longum iter sit aggressus ad confessionem rite peragendam; 5° si impense requirat ut confessionem generalem instituat aut majorem vitae anteactae peccatorum partem repetere velit; 6° si fuerit inductus extra-

ordinario motivo ad confitendum, nempe, concionis auditae, mortis alicujus amici, etc.; 7° si confiteatur cum magna humilitate et verbis compunctionem cordis redolentibus (saltem ordinarie); 8° si sponte se asserat velle omnino peccatum vitare cum omni incommodo; a fortiori si dicat se malle mori quam peccare; haec tamen regula non raro fallit, et caute accipienda est; 9° si suspiria aut gemitus edat, vel lacrymas fundat (saltem ordinarie.)

Nota. Non raro spontanea confessio etiam haberi potest ut signum extraordinariorum doloris, praesertim in juvenibus et viris, qui seipsos et timorem humanum vincere debent, ut ad confitendum accedant.

1376. — *Quaer.* 3° An absolutio negari possit consuetudinario, qui recusat confiteri pluries in anno?

R. Per se neg., si aliunde videatur sufficienter dispositus; quia nullum est praeceptum confitendi pluries in anno, et sunt alia media, quae injungi possunt ad consuetudinem vincendam. Tales potius sunt suaviter et fortiter inducendi ut saepius accedant, v. gr., in festo Pentecostes, Assumptionis B. Mariae V., Nativitatis Domini, etc.

1377. — *Quaer.* 4° Quid agendum cum iis qui confitentur immediate ante matrimonium contrahendum, et hucusque pravae consuetudini addicti fuere?

R. 1° Si inter se peccare soliti fuerint, facilius absolvi possunt; occasio enim per matrimonium cessabit.

R. 2° Major est difficultas, si prava consuetudo ex alia parte proveniat; attamen magis expedit tales absolvere saltem conditionate, quam non absolutos dimittere, nisi de eorum indispositione certo constet.

PUNCTUM III.
De poenitentibus piis.

Confessarius constituitur non tantum ad absolvendos peccatores, sed etiam ad animas in via perfectionis dirigendas; omnibus enim Confessariis repetit nunc Dominus quod olim *Jeremiae* dixit: „*Ecce constitui te super gentes, ut evellas et dissipes, aedifices et plantes.*“

Regulae generales directionis:

1378. — I^a^ *Regula.* Ante omnia conetur Confessarius poenitentium intimos animi motus et conditionem perspicere, ut instructionem possit illorum capacitati et naturae accommodare; neque enim omnes sunt eodem spiritu ducendi, nec uno modo omnes regendi. (Vide *S. Lig. prax. Conf.*)

II^a^ *Regula.* Ducat poenitentes ad perfectionem per gradus et ordinate, ut prius conentur assequi primum virtutis gradum quam ad supremum contendant, v. gr., prius discant operari recta intentione, et actiones ordinarias recte peragere, quam alta meditentur; prius discant levia patienter ferre quam gravia appetant, prius discant pati aequo animo quam de adversis velint gaudere.

III^a^ *Regula.* Doceat omnes perfectionem cujusque in eo sitam esse, ut opera ordinaria bene peragant, v. gr., ut bene orent, Missae intersint, laboribus sese exerceant, refectionem corporis eo modo, ut par est, sumant, cum proximo conversentur, examen conscientiae instituant, omnia denique, ad quae ex officio et statu incumbunt, recte obeant.

1379. — IV^a^ *Regula.* Probet opportune poenitentes devotionem profitentes, ut advertat quo spiritu ducantur, an Dei vel mundi, amoris vel timoris; et quis affectus sit eis praedominans; qui primo mortificandus est. Attamen non omnes eodem modo probandi et tractandi sunt, sed cautela et discretione opus est: sic benignius tractandi qui ad tristitiam proni sunt, ne in nimiam animi dejectionem labantur; animae etiam adhuc tenerae, quas Deus primo sibi conciliat, mollius sunt tractandae; si autem animae sunt nobiliores aut fortiores, vel habeant beneficia Dei extraordinaria, suavitati jungenda est quaedam severitas. Sed caveat Confessarius ne probatio sit aperta, secus enim nihil prodesset.

V^a^ *Regula.* Non imponat extraordinarias poenalitates; sed sic instituat animas, ut ipsaemet eas sponte deposcant: nec tamen credendum illarum spiritui quae, dedita opera, extraordinaria sectari deprehenduntur, nisi adsint signa certa eas impulsu divino duci. Si quis advertatur esse in rebus agendis proprii judicii tenax, suaviter esset dedocendus.

VI^a^ *Regula.* Curet ut ii, qui ad sacram synaxim frequenter accedere possunt, singulis hebdomadis aut saltem bis in mense

confiteantur, et ordinarie absolutionem recipiant. Dico ordinarie, quia non est necesse ut singulis vicibus absolvantur; potest enim interdum sola benedictio ipsis impertiri.

Vide plura apud *S. Ligor.*, in *praxi Confessarii.*

ARTICULUS II.

DE OFFICIO MINISTRI POST CONFESSIONEM.

Duplex est obligatio Confessarii post confessionem: 1° *Per accidens*, quoad defectus commissos reparandos. 2° *Per se*, quoad sigillum servandum.

§. I.

De obligatione corrigendi defectus in confessione commissos.

Principia:

1380. — I. Error circa valorem sacramenti cum gravi culpa vel gravi negligentia commissus reparandus est, etiam cum gravi incommodo Confessarii, supposito gravi damno poenitentis. Ratio est, quia Confessarius tenetur ex officio, et ex quasi-contractu cum poenitente inito, rite ipsi administrare sacramentum. Secus autem *per se*, si error sit inculpabilis, vel leviter culpabilis, quia Confessarius obligari nequit ex justitia et cum gravi incommodo, ubi nullam aut levem culpam admisit. Remanet igitur tantum obligatio levis ex caritate, excepto casu extremae necessitatis. (*S. Lig.* n. 619.)

1381. — II. Error circa accidentia sacramenti non est reparandus extra confessionem, si Confessarius in hoc negative tantum, etsi culpabiliter, se habuerit; quia Confessarius non tenetur procurare integritatem sacramenti, et utilitatem poenitentis, nisi in confessione, ut medicus spiritualis et minister sacramenti. — Reparandus est autem, etiam extra confessionem, error, si positive et cum culpa gravi commissus fuerit; quia ex jure naturali quisque debet tollere causam mali quam positive et voluntarie posuit. (*S. Lig.* n. 620.)

III. Minor erit obligatio monendi extra confessionem, si defectus versetur circa integritatem confessionis, quia hic error raro poenitenti vel aliis ratione scandali nocere potest. (*Ita communiter.*)

Quaesita:

1382. — *Quaer.* 1° Ad quid teneatur Confessarius qui indebite poenitentem a restitutione facienda solvit, vel contra ad eam obligavit?

R. 1° Si ex malitia vel ignorantia vincibili, aut gravi negligentia solverit indebite poenitentem, tenetur errorem dedocere; si vero non dedoceat, vel si interea factus sit impotens ad restituendum poenitens qui secus restituisset, Confessarius ipse ejus loco restituere tenetur, quia jus creditoris violavit, impediendo scilicet restitutionem ei debitam.

R. 2° Si ex eadem malitia aut ignorantia vel negligentia gravi obligavit poenitentem ad restitutionem indebitam, tenetur pariter ex justitia errorem retractare. Si poenitens jam restituit, tenetur ipsi damnum resarcire, ob eamdem rationem.

R. 3° Si inculpabiliter aut ex levi negligentia poenitentem indebite obligavit vel ab obligatione solvit, tenetur ex justitia errorem dedocere, sed cum levi incommodo tantum. Ratio est, quia ex una parte quisque tenetur ex justitia impedire ne sua actione etiam inculpabili pariat alteri damnum quod facile praecavere potest: et ex alia parte non potest adesse obligatio cum gravi incommodo ex culpa levi aut tantum materiali, saltem ordinarie. (*S. Lig.* n. 621.)

1383. — *Quaer.* 2° Ad quid teneatur Confessarius qui omisit monere poenitentem de restitutione facienda?

R. 1° Tenetur monere poenitentem de obligatione cum aliquo incommodo, si nulla aut levis tantum culpa intervenerit, saltem ratione caritatis, et cum majori incommodo, si in omissione graviter peccaverit. (*Ita communiter* cum *S. Ligor.* n. 621.)

R. 2° Non tenetur probabilius restituere si monitionem omittat, etiamsi graviter peccet, aut prius peccaverit negligendo monitionem facere: quia Confessarius non tenetur ex justitia impedire damnum ejus, cui debetur restitutio. Recole dicta in *Tract. de justitia* ubi de cooperatoribus negativis, n. 666. (*S. Lig.* ibid.)

1384. — *Quaer.* 3° An teneatur ad restitutionem qui, ex levi culpa tantum, poenitentem ab obligatione restituendi solvit, si negligat eum monere, cum facile possit?

R. Affirm. Ratio, quia licet Confessarius sine culpa saltem gravi poenitentem exemerit a restitutione debita, tamen cum ejus consilium pergat influere in damnum creditoris, cognito errore, tenetur ipse ex justitia causam damni auferre, si facile possit. (*S. Lig.* n. 622., et *alii communiter* contra *plures.*)

1385. — *Quaer.* 4° An Confessarius loqui possit extra confessionem cum poenitente de defectu commisso in confessione, sine ejus licentia?

R. Neg., quia monitio illa extra confessionem onerosa esset poenitenti. Aliunde post absolutionem completum est judicium, licet monitio fiat ad reparandum defectum praeteritae confessionis. (*S. Lig.* n. 622. — *Lacroix*, n. 1776., etc.)

§. II.
De sigillo confessionis.

Sigillum confessionis est religiosa obligatio servandi secretum circa ea quae ex confessione sacramentali cognita sunt.

Agendum: 1° De obligatione sigilli; 2° de subjecto sigilli; 3° de objecto sigilli; 4° de modo vario illud violandi.

PUNCTUM I.
De obligatione sigilli.

Principia:

1386. — I. Datur strictissima obligatio inviolabiliter servandi sigillum confessionis. Constat 1° *Ex jure naturali*, et quidem triplici titulo, nempe ex caritate, ex justitia, ex religione. — 2° *Ex jure divino positivo*, saltem implicito; nam, ex institutione Christi, confessio secreta esse debet; ergo eo ipso a Christo imposita est Confessariis obligatio sigilli servandi. — 3° *Ex jure ecclesiastico:* constat ex variis juris can. locis, praesertim ex *Conc. Later. IV.*, c. 21.: *Utriusque sexus*, ubi dicitur: *Caveat autem omnino* (Confessarius), *ne verbo aut signo aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem, sed, si prudentiori consilio indiguerit, illud absque ulla expressione personae caute requirat.*

II. Obligatio sigilli confessionis semper in omni casu urget, ita ut in nullo casu possibili liceat revelare quidquam in confessione auditum et acceptum. Obligatio enim sigilli confessionis nullam patitur exceptionem ex eo quod, si aliqua posset dari exceptio, semper homines timerent ne tale peccatum foret illa causa frangendi licite sigillum, et proinde odiosum evaderet sacramentum. Porro nulla causa boni assequendi, vel mali fugiendi, istud malum odii sacramenti compensare potest. (*Ita omnes.* — Vide *S. Ligor.* n. 534.)

III. Obligatio sigilli oritur ex omni et sola confessione sacramentali, quae nempe fit cum animo se accusandi et absolutionem obtinendi: 1° *Ex omni...* quia tunc adest tota ratio praecepti; et hoc valet, etiamsi non collata esset absolutio quacumque de causa, cum confessio fiat in ordine ad recipiendam aliquando absolutionem aut ad animae directionem. — 2° *Ex sola...* quia sola confessio sacramentalis includit rationem praecepti; cum alia confessio quaelibet nullam relationem cum sacramento poenitentiae habeat. (*S. Lig.* n. 636., etc.)

Resolves:

1387. — 1° Confessio, quae *scienter* fit laico vel sacerdoti jurisdictione carenti, non inducit obligationem sigilli, sed tantum secreti naturalis. Secus dicendum est, si sacerdos credatur approbatus, quia confessio ex parte poenitentis vere est sacramentalis. 2° Si quis ad Confessarium accedat animo eum decipiendi, irridendi, in peccatum pertrahendi, aliquid ab eo extorquendi, non se accusat in ordine ad sacramentum, et nulla est obligatio sigilli sacramentalis. 3° Contra, si quis conscientiam Confessario aperiat, sine voluntate absolutionem suscipiendi, sed ut consilium obtineat, vel ut mandato superioris aliquo modo satisfaciat, adest obligatio sigilli sacramentalis.

Quaesita:

1388. — *Quaer.* 1° An detur parvitas materiae in sigilli violatione?

R. Neg., saltem in revelatione directa. Ratio est, quia materia, etiam levissima, includit totam rationem praecepti. (*S. Lig.* n. 635.)

Dixi, *saltem in revelatione directa;* quia, si periculum indirectae revelationis sit valde remotum, seu parum probabile, dari posset materiae parvitas. Etenim, si-

revelatio tunc forte sequeretur, velut ex casu et per accidens subsequi censenda foret.

Quaer. 2° An liceat uti opinione probabili in materia sigilli?

R. Neg., quia non licet uti opinione probabili in praejudicium juris certi quod alter possidet, etc. Confessarius igitur ad sigillum tenetur etiam in dubio an aliquid dictum sit a poenitente in ordine ad confessionem. (*S. Lig.* n. 633.)

Quaer. 3° Quid Confessarius respondere debeat interroganti de auditis in confessione, aut de impertita absolutione?

R. Quoad 1um, respondeat, etiam cum juramento, si opus sit, se nihil scire, vel nihil audivisse; quia nullam habet scientiam communicabilem. (*Ita omnes.*) — Quoad 2um, respondeat: *functus sum meo officio;* vel *suntne interrogationes faciendae?* (*S. Lig. H. A.* n. 148.)

PUNCTUM II.

De subjecto sigilli.

Principia:

1389. — I. Tenetur primario ad sigillum Confessarius quilibet, sive verus, sive fictus, et per errorem legitimus existimatus, et proinde etiam laicus qui se sacerdotem fingeret, et confessionem exciperet. Ratio est, quia, quoties quis confitetur in ordine ad sacramentum, qui eum audit, quicumque sit, contrahit eo ipso sigilli obligationem; secus enim odium sacramenti inde sequeretur. (*Ita omnes.*)

II. Tenentur secundario qui confessionis fiunt participes, seu ii omnes ad quos notitia confessionis quocumque modo pervenit, sive ex ipsa confessione, sive ex mediis ad illam ordinatis: 1° *ex ipsa confessione;* nam res accusata ad illos pervenit eadem ratione propter quam obligatio sigilli datur, scilicet, ne odium in sacramentum creetur; 2° *ex mediis;* nam odium mediorum in finem ipsum redundat.

Hinc, ad sigillum tenentur 1° interpretes adhibiti in confessione peragenda; 2° superiores a quibus extra sacramentum petitur facultas absolvendi vel recipiendi absolutionem a casu reservato; 3° qui peccatum, dum quis confitetur, sive de industria, sive etiam inculpabiliter audiunt, et pariter alii qui ab istis audirent; 4° qui scribunt confessionem rudium, vel ignorantium linguam Confessarii, quoties vix alio modo confessio peragi posset; 5° doctores a Confessario consulti de licentia poenitentis; 6° ii omnes quibus Confessarius sacrilege vel imprudenter peccata in confessione audita manifestasset. (*S. Ligor.* n. 647 et 648.)

Quaesita:

1390. — *Quaer.* 1° An poenitens etiam obligetur sigillo respectu Confessarii?

R. 1° Non tenetur ad sigillum sacramentale, quia obligatio sigilli est tantum in favorem poenitentis.

R. 2° Tenetur autem ad secretum naturale circa ea quae revelare nequit sine injusto damno Confessarii, aut quin agat contra rationabilem ejus voluntatem, vel sine injuria et contemptu sacramenti. (*S. Lig.* n. 647.)

Quaer. 2° An Confessarius possit loqui cum poenitente de ipsius confessione?

R. 1° Potest loqui in confessione de omnibus confessionibus praeteritis.

R. 2° Potest etiam loqui post absolutionem, antequam poenitens discesserit, vel si redierit. Ratio est, quia licet completum sit sacramentum, tamen judicium adhuc moraliter perseverat.

R. 3° Non potest extra sacrum tribunal ullum quidem verbum facere poenitenti circa ea quae ad ejus confessionem pertinent, sine ipsius licentia. Excipe, si ipse poenitens prior de sua conscientia loquatur, vel si Confessarius certo sciat id poenitenti gratum fore. (*S. Lig.* n. 633, 651 et seq.)

1391. — *Quaer.* 3° An teneatur ad sigillum qui legit chartam, in qua poenitens confessionem scripsit?

R. 1° *Neg. per se.* Ratio est, quia hoc non est medium de se ordinatum ad confessionem, et proinde non est *per se* obligatio *sigilli sacramentalis*, sed tantum *secreti naturalis;* sub gravi tamen per se urget, nisi de levissimis culpis agatur. (*S. Lig.* n. 650.)

R. 2° *Per accidens* potest esse obligatio sigilli, si charta esset aut fuisset medium necessarium ad confessionem: v. gr., si scripta esset a muto, vel directa ad superiorem, alicujus reservationis causa, vel si esset jam tradita sacerdoti, vel

si esset relicta in sacro tribunali; quia in his casibus ad confessionem pertinet. (*S. Lig.* ibid.)

1392. — *Quaer.* 4° An teneatur ad sigillum confessionis doctor consultus ab ipso poenitente?

R. Neg. saltem *probabilius*, si consulatur circa confessionem alteri faciendam; sed tenetur tantum ad *secretum naturale.* Ratio est, quia obligatio sigilli oritur ex sola confessione sacramentali, in qua poenitens manifestat peccata in ordine ad absolutionem obtinendam. — *S. Ligor.* n. 649. — *Suarez*, D. 33. sect. 4. — *Billuart*, art. 3., contra *plures*, qui affirmant ex eo quod revelatio confessionem redderet odiosam. Sed merito reponit *S Ligor.* ibid.: non ipsa confessio, sed consultatio odiosa evaderet.

Dixi supra: *si consulatur circa confessionem alteri faciendam;* quia, si poenitens eum consulat circa confessionem ipsimet faciendam, sigillo tenetur, cum haec consultatio velut inchoata confessio habenda sit.

PUNCTUM III.

De objecto sigilli.

Principia:

1393. — I. Objectum sigilli sunt omnia peccata confessa, et omnia quae ad individuam peccatorum explicationem pertinent. Ratio est, quia non tantum pro peccatis, sed etiam pro iis omnibus quae juvant ad ea explicanda urget radicalis ratio sigilli, et aliunde haec cum peccatis quid unum constituunt.

II. Objectum sigilli est etiam quidquid in confessione manifestatum est, cujus revelatio cederet in gravamen poenitentis et in odium sacramenti; quia sigillum inductum est, ne ex metu revelationis retraherentur fideles a sacramento poenitentiae. (*Ita omnes.*)

Resolves:

Sub sigillo confessionis cadunt:

1394. — 1° Omnes peccatorum circumstantiae, etiam post absolutionem declaratae; nam unum moraliter sunt cum peccatis accusatis ad quae referuntur; immo, etiam si dubium esset utrum in ordine ad confessionem declaratae fuissent, nec ne. 2° Peccata complicis, etsi absque necessitate et cum peccato essent revelata, quia ex intrinseca confessionis occasione dicta sunt. 3° Poenitentiae impositae, nisi forte sint valde leves seu ex iis quae pro levissimis culpis imponi solent. (*S. Lig.* n. 640 et seq.) 4° Defectus manifestati per confessionem ad explicandam peccati rationem, v. gr., si poenitens dicat se sacros ordines cum irregularitate suscepisse ex *eo quod sit illegitimus*, etc. (*S. Lig.* ibid.)

Quaesita:

1395. — *Quaer.* 1° An virtutes et scrupuli poenitentis sub sigillo cadant?

R. ad 1um *Neg. per se*, nisi inde sequatur gravamen poenitentis, vel aliorum.

R. ad 2um *Affirm.*, quia scrupulositas aliquo modo est materia confessionis, et aliunde ex tali manifestatione gravamen poenitentis haberetur. (*S. Lig.* n. 641 et seq. — *Lacroix*, n. 1947. — *Lugo*, etc...)

Quaer. 2° An cadant sub sigillo defectus naturales poenitentis, v. gr., quod sit surdus, balbutiens, pauper, ignarus, claudus...?

R. 1° *Affirm.*, si Confessarius noverit tales defectus ex declaratione poenitentis, seu quatenus fuerunt manifestati ad declaranda peccata, quia tunc connexionem cum confessione habent.

R. 2° *Neg.* vero, si Confessarius illos defectus incidenter tantum noverit, ob rationem oppositam. (*S. Lig.* n. 642., et *alii communiter* contra *plures.*)

Quaer. 3° An cadant sub sigillo peccata commissa in ipsa confessione, v. gr., impatientiae, contumeliae in confessarium?

R. 1° *Neg. rigorose per se*, quia culpas illas poenitens non confitetur, ut patet.

R. 2° *Affirm. per accidens*; quia, licet peccata illa non sint per se materia sigilli, saepe tamen per accidens periculum revelationis aliquo modo involvunt. (*S. Lig.* n. 643.)

1396. — *Quaer.* 4° An violet sigillum qui dicit se talem poenitentem absolvisse?

R. Neg. per se, quia hoc poenitenti in tali casu onerosum esse nequit. Attamen posset in variis circumstantiis onerosum evadere aliis, de quibus idem dici nequit. Caveat praesertim Confessarius, ne in

testimonio scripto de audita confessione declaret se tali poenitenti absolutionem impertivisse; sed referat tantum se ejus confessionem excepisse. (*Ita communiter*. — *Antoine*, c. 4. quaest. 6.)

Quaer. 5° An possit Confessarius monere complicem (de licentia poenitentis) vel alium ad complicem corrigendum?

R. Affirm. Ratio est, quia complex ex confessione alterius complicis nullum jus acquirit ad sigillum sacramentale; hoc enim sigillum institutum est in favorem poenitentium tantum; et proinde jus secreti acquiritur ei soli qui illud committit. (*S. Lig*. n. 641., et *alii communissime*.)

Ordinarie tamen non expedit ut Confessarius talem licentiam petat; sed satius erit, si poenitentem inducat ad id extra confessionem sibi aperiendum; immo, melius etiam erit, ut ipse poenitens rem deferat alteri qui malo remedium afferre queat. (*S. Lig*. ibid.)

PUNCTUM IV.

De modo vario sigillum violandi.

Duplici modo violari potest. 1° *Directe*, revelando expresse aliquid ex sola confessione cognitum; v. gr., si dicatur: Titius hoc fecit, etc. 2° *Indirecte*, aliquid dicendo aut faciendo ex quo quis cognoscere aut suspicari possit peccatum vel defectum poenitentis in sola confessione cognitum, aut ex quo poenitenti vel aliis, v. gr., complicibus, possit oriri pudor, molestia, dedecus, damnum vel quodlibet gravamen.

1397. — *Regula* I[a]: Violatur sigillum indirecte, quoties poenitentes vel alii merito offendi possunt de dictis aut gestis a Confessario ex notitia in confessione habita. Non autem violari censetur, si haec indifferenter sint habituri. Ratio utriusque satis constat ex supra dictis. (*Ita communiter*.)

Regula II[a]: In dubio, an in tali modo loquendi vel agendi adsit periculum *revelationis*, *offensionis*, pro *tutiori parte* seu sigillo favente rigorose standum est. (*Ita communiter*, et *constat ex dictis supra*, n. 1388.)

Regula III[a]: Nulla est sigilli violatio narrare peccatum, confessione audita, non indicando peccatores, neque directe neque indirecte, ita ut moraliter loquendo innotescere non possint, ut patet ex regula I[a]. Attamen, seclusa utilitate instructionis, vel consilii petendi, a similibus narrationibus generatim abstinendum est, quia audientes laici, praesertim simplices, facile scandalizantur, suspicantes violari sigillum. Et quandoque ex frequentibus et promiscuis istis colloquiis periculum est, ne in suspicionem poenitentis deveniatur.

Resolves:

1398. — Secretum confessionis indirecte violat: 1° Qui, unum prae aliis quos audivit laudans, dicit eum sola venialia commisisse; quia alii inde facile in suspicionem culpae mortalis adducuntur. 2° Qui de peccato poenitentis per solam confessionem cognito loquitur cum aliis qui hoc aliunde norunt, etiamsi audientes non advertant illud ex confessione acceptum esse. 3° Qui dicit se non absolvisse talem, eum remisisse ad tale tempus, vel nondum absolvisse; quia longa confessio denotat ordinarie multa peccata, aut indispositionem poenitentis, nisi sciretur esse confessionem generalem, aut a longo tempore resumptam, ita ut poenitens hoc non aegre ferret. Item, qui de Titio ut cognito fure dicit eum sua furta cum contritione magna sibi confessum esse. 4° Qui alta voce, aut alio modo a circumstantibus intelligibili, arguit poenitentem; quia est gravamen pro tali poenitente, et alii possunt suspicari illum gravia peccata confessum esse; *a fortiori* si nimis vocem extollendo repeteret peccata poenitentis, aut de eorum circumstantiis interrogaret.

Quaesita:

1399. — *Quaer*. 1° An possit Confessarius communionem negare poenitenti, cui prius absolutionem denegavit, si hic ad sacram mensam accedat?

R. Neg. omnino, etiamsi occulte petat, quia Confessarius notitia confessionis ad agendum externe contra poenitentem uti nequit. (*S. Lig*. n. 658., et *alii communiter*.)

Quaer. 2° An frangat sigillum qui dicit tale vitium regnare in civitate vel pago, aut ibi gravia crimina committi?

R. Disting. Affirm., si locus sit satis angustus, v. gr., si non constet tribus

hominum millibus circiter. *Secus*, si oppidum sit amplum, et crimina publica saepius ibi patrentur. (*S. Lig.* n. 654., et *alii communissime.*)

Quaer. 3° An superiores uti possint notitia confessionis ad gubernationem, si nullatenus id externe appareat?

R. Neg. omnino, ut patet ex dictis. Constat tum ex natura rei, tum ex variis SS. Pontificum decretis. (Vide *S. Ligor.* n. 656., etc.)

TRACTATUS
DE EXTREMA UNCTIONE.

CAPUT I.
DE NATURA ET EFFECTIBUS EXTREMAE UNCTIONIS.

1400. — I. Definitur extrema unctio: „Sacramentum novae legis a Christo institutum ad conferendam salutem animae, vel etiam corporis, aegroto vita periclitanti, per unctionem olei benedicti et orationem sacerdotis."

Extrema unctio est verum novae legis sacramentum. Constat: 1° Ex eo quod sit signum sensibile, conferens gratiam et a Domino Jesu Christo institutum. Ratio enim signi satis patet per unctionem et orationem sacerdotis. Quod conferat gratiam, constat ex ejus effectibus. Institutio autem divina demonstratur apostolica traditione. Promulgatum fuit praesertim a *S. Jacobo* V, 14., ubi dicitur: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo .... et oratio fidei salvabit infirmum, et allevabit eum Dominus, et, si in peccatis sit, remittentur ei.*

Constat: 2° Ex definitione *Conc. Trident.* sess. 14., de extrema unctione, ubi sic dicitur: *Si quis dixerit extremam unctionem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino nostro institutum, et a beato Jacobo apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.*

1401. — II. Effectus sacramenti extremae unctionis sunt: 1° Gratia sanctificans cum gratiis actualibus sacramento propriis, quae mirifice juvant ad recreandum infirmum, eumque confirmandum contra diaboli tentationes et impetus. 2° Remissio omnium peccatorum nondum remissorum, etiam mortalium. Constat ex textu *S. Jacobi* supra citato: *Et si in peccatis sit, remittentur ei.* Hinc, sacramentum extremae unctionis est quidem primario sacramentum *vivorum*, sed secundario est sacramentum *mortuorum*, nempe in hypothesi status peccati. Remittit certo venialia *primario et per se;* et *probabilius* etiam eodem modo mortalia remittit. (*S. Lig.* n. 731.) 3° Abstersio reliquiarum peccati, quae sunt non solum poenae peccatis debitae, sed etiam animi anxietates, infirmitates, languor ad bonum, torpor, timor, et alia similia, quae ex peccatis contrahuntur. Hi autem effectus majores sunt, quo melius est infirmus animo comparatus. 4° Restitutio sanitatis corporis interdum, si quidem saluti animae expediat. Constat ex textu *S. Jacobi* citato, et ex *Conc. Trident.* sess. 14., *de extrema unctione*, c. 2. Hinc apparet quam turpiter errent, qui hoc sacramentum non percipiunt, nisi cum morbus ita invaluerit, ut jam sine miraculo sanari nequeant. (*S. Lig.* n. 731.)

CAPUT II.
DE MATERIA ET FORMA EXTREMAE UNCTIONIS.

I. De materia hujus sacramenti.

Principia:

1402. — I. Materia remota est oleum ab episcopo benedictum. Constat ex *Conc. Trident.* sess. 14., *de extrema unctione*, c. 1., ubi sic dicitur: *Intellexit Ecclesia materiam* (hujus sacramenti) *esse oleum ab episcopo benedictum; nam unctio aptissime Spiritus Sancti gratiam, qua invisibiliter anima aegrotantis inungitur, repraesentat....*

II. Oleum extremae unctionis, seu infirmorum, sicut Chrisma, ab episcopo dioecesano, vel, sede vacante, ab alio episcopo vicino, in coena Domini benedicendum est, et singulis annis renovandum,

non tamen ad validitatem sacramenti. Ita ex praecepto *Clement. VIII.*, apud *S. Lig.* n. 708., et *Salmant.* c. 2. n. 11. Constat etiam ex praxi constanti Ecclesiae, et ex Rituali Romano *de extrema unctione*, ubi dicitur: *Oleum sanctum singulis annis in coena Domini, veteri combusto, renovandum est.*

III. Materia proxima est unctio quarumdam partium corporis, quae sunt saltem quinque sensus. — Facienda est unctio: 1° in oculis, seu in palpebris; — 2° in auribus; 3° in naribus; 4° in ore, seu in labio inferiore; — 5° in manibus, *supra* pro sacerdotibus, *intra* pro laicis; — 6° in pedibus, seu supra pedes; — 7° in renibus, sed haec omittitur pro feminis, et etiam in viris, si facile fieri nequeat, nempe si infirmus moveri non possit, etc.

Nota. Juxta Rituale Romanum, quando omittitur unctio renum, non est supplenda per unctionem in alia parte corporis; juxta varia ritualia fieri debet in pectore pro viris, et in collo pro feminis. Sequenda est consuetudo dioecesis. (*DD. Gousset*, n. 615.)

Quaesita:

1403. — *Quaer.* 1° An praeceptum renovandi oleum obliget sub gravi?

R. Affirm., ut videtur; quia materia sat gravis apparet. Attamen si novum oleum haberi non possit, antiquo uti licitum est; si vero hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate etiam non consecratum, in minori tamen quantitate quam vetus, addere fas est. (*S. Ligor.* n. 708. — *Lacroix*, n. 2097.)

Quaer. 2° An hoc oleum debeat necessario esse benedictum ab Episcopo?

R. Affirm. Constat ex variis declarationibus *Pauli V.*, et nuperrime *Gregor. XVI.*, die 4. sept. 1842 (*Ami de la Religion*, 4. febr. 1843).

1404. — *Quaer.* 3° An unctio quinque sensuum sit de necessitate sacramenti?

R. Affirm. probabilius; sic interpretantur communius theologi, quibus consonat Ecclesiae praxis. Si tamen esset urgens mortis periculum, unica facienda esset unctio in uno sensu, vel in capite, proferendo verba formae: *Per istam sanctam unctionem*, etc., (ut infra) *indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per sensus tuos*, nempe, *visum, auditum*, etc. Si vero aegrotus supervivat, unctiones in singulis sensibus cum forma propria erunt repetendae. Si autem dubium sit, an vivat, prosequendum erit dicendo: *Si vivis, per istam*, etc... Sic *Rit. Rom.* (Oppositum tamen dicit speculative probabile *S. Lig.* n. 710.)

1405. — *Quaer.* 4° An requiratur de necessitate sacramenti gemina unctio in geminis partibus, v. gr., in utroque oculo, aure, etc.

R. Neg. Quia sensus totus in parte unica habetur. Requiritur tamen necessitate praecepti, extra casum necessitatis. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 5° Quomodo unctiones fieri debeant?

R. 1° Unctiones fieri debent pollice dextro sacerdotis, qui formam simul proferre debet, et per modum crucis infirmum ungit. Sic ex *Rit. Rom.* Sed haec ad liceitatem, non vero ad validitatem pertinent. 2° Ungendi sunt: 1° oculi; 2° aures; 3° nares; 4° os (labiis compressis); 5° manus; 6° pedes; 7° renes vel pectus, juxta morem regionis. — In membris autem geminis incipitur a dextro, v. gr., ab oculo dextro, etc. (*Rit. Rom.* etc.)

II. De forma extremae unctionis.

1406. — Forma extremae unctionis sic est: *Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum* (inuncto oculo, et sic de aliis) *deliquisti.* (Constat ex *Conc. Trid.* sess. 14. c. 1., *de extrema unctione*, et ex *Rit. Rom.*) Forma integre repetenda est ad singulas partes ungendas, exprimendo membrum, quod hic et nunc inungitur, nempe *per visum* ungendo oculos, *per auditum* in unctione aurium, etc.

Quaesita:

1407. — *Quaer.* 1° An ad validitatem sacramenti requiratur expressio cujuslibet sensus, scilicet *per visum, per auditum*, etc.

R. Controvertitur: alii *negant;* quia non reperitur in forma Graecorum, quae tamen ab Ecclesia admittitur ut valida. — Alii *affirmant;* quia per unam unctionem et formam illi respondentem non remittuntur quorumcumque peccatorum reli-

quiae, sed eorum tantum, quae per illum sensum commissa sunt. Cum igitur res dubia sit, sub gravi expressio sensus adhibenda est. *(Billuart.)*

Quaer. 2° An ad validitatem sufficiat unica forma ad omnes sensus, si singuli distincti exprimantur et ungantur?

R. Controvertitur: alii *affirmant*, quia haec forma est virtualiter multiplex, et aequivalet pluribus particularibus, sicque specialem effectum cujuslibet formae specialis significat. — Alii vero *negant*, quia cum materiae partiales, scilicet unctiones, sint distinctae, singulis etiam formae speciales respondere debent. Hinc si, urgente necessitate, ita factum fuisset, et tempus superesset, sub conditione supplendum foret.

CAPUT III.

DE MINISTRO EXTREMAE UNCTIONIS.

Principia:

1408. — I. Solus sacerdos est minister hujus sacramenti. Constat: 1° Ex verbis *S. Jacobi* jam citatis: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae*, etc. 2° Ex definitione Ecclesiae. Sic enim *Trident.* sess. 14., *de extrema unctione*, c. 4.: *Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiae, quos B. Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed aetate seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremae unctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit.*

II. Omnis sacerdos potest illud sacramentum valide quidem ministrare, quia potestas valide illud conferendi competit sacerdoti, ratione ipsius ordinis. Non autem illud ministrare licite potest, nisi solus pastor animarum; quia ad pastorem pertinet oves suas pascere. Religiosi autem, qui hoc sacramentum sine licentia parochi ministrant, excommunicationem Papae reservatam ipso facto incurrunt. Sic ex *Clement. de privilegiis.* — *S. Ligor.* n. 722.)

Quaesita:

1409. — *Quaer.* 1° An quivis sacerdos possit hoc sacramentum ministrare ex consensu parochi probabiliter praesumpto?

R. Affirm. probabilius, quia non videtur cum tanto rigore procedendum esse, ubi agitur de delegatione ad meram liceitatem, quanto ubi sermo est de valore ipsius sacramenti. Attamen non facile praesumenda est talis delegatio. (*S. Ligor.* n. 722.)

Quaer. 2° An sit mortale omittere orationes in rituali praescriptas, vel ministrare sine vestibus sacris?

R. ad 1um *Affirm.*, quia materia valde gravis est.

Excipe necessitatis casum. *(S. Ligor.* n. 727., et *alii communiter.)*

R. ad 2um *Affirm.* pariter extra necessitatem; in necessitate vero probabiliter nego. (*Ita communius cum S. Ligor.* n. 726., contra *plures.*)

Quaer. 3° An vel qualis sit obligatio extremam unctionem ministrandi?

R. Pastor ratione officii tenetur sub mortali eam ministrare subditis periculose aegrotantibus, qui eamdem petunt, nisi gravi causa excusetur. (*S. Lig.* n. 729., etc. — Recole dicta *de sacram. in genere*, n. 1022 et seq.)

Quaer. 4° An vel quale peccatum sit ministrare extremam unctionem sine lumine?

R. Non excusandum est hoc a veniali, nisi necessitas urgeat, tum propter Ecclesiae consuetudinem, tum ob reverentiam sacramento debitam. — Attamen probabiliter veniale non excedit, quia non videtur injuria gravis sacramento irrogari. (*S. Lig.* n. 728., etc.)

CAPUT IV.

DE SUBJECTO EXTREMAE UNCTIONIS.

1410. — Subjectum hujus sacramenti sunt omnes et soli homines peccatores de vita periclitantes. Constat 1° ex verbis *D. Jacobi: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae*, etc. Verbum autem *infirmatur* graece significat morbum *periculosum* — 2° ex definitione Ecclesiae. Sic enim *in decreto unionis: Hoc sacramentum nisi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet.* Consonat *Trid.* sess. 14. c. 3.

Hinc: 1° hujus sacramenti capaces non sunt pueri ante usum rationis, nec perpetuo amentes, quia nulla peccata actualia commiserunt. 2° Potest conferri extrema unctio mutis, surdis et caecis a nativitate; possunt enim inungi prope organa, quibus carent; nam, etsi exterius per illa non peccaverint, per interiores tamen animae potentias, quibus ea respondent, peccare potuerunt. 3° Debet dari hoc sacramentum delirantibus, si ante petiverint, aut petituri fuissent, si de hoc cogitassent, aut signum doloris de peccatis ostenderint. Immo, et infirmis destitutis sensibus, ut constat ex *Rit. Rom.* — Recole dicta *de sacramentis in genere*, n. 1031.

Quaesita:

1411. — *Quaer.* 1° An hoc sacramentum licite conferri possit aegroto in periculo mortis dubio, seu probabili?

R. Affirm. cum sententia communi et vera, quia ad ministrandum hoc sacramentum *valide et licite* sufficit, ut infirmus laboret morbo ita gravi, ut prudenter existimetur versari in periculo proximo mortis. Confirmatur ex *Rituali Romano*, ubi sic statuitur: *Debet hoc sacramentum praeberi infirmis, qui tam graviter laborant, ut periculum mortis imminere videatur.* (*S. Lig.* n. 714.)

1412. — *Quaer.* 2° An vel quando hoc sacramentum iterari possit?

R. 1° Certe iterari potest, quoties infirmus in periculoso morbo inunctus perfecte convaluit, et in alium morbum periculosum incidit. Constat ex *Conc. Trident.* sess. 14., *de extrema unctione*, c. 3., ubi dicitur: *Quod si infirmi post susceptam hanc unctionem convaluerint, iterum hujus sacramenti subsidio juvari poterunt, cum in aliud simile vitae discrimen inciderint.*

R. 2° Potest etiam iterari in eadem infirmitate, si diuturna fuerit, et infirmus notabiliter convaluerit, ita ut a periculo mortis eripi visus fuerit, et iterum in idem inciderit. Ratio est, quia tunc est vere novum mortis periculum. Constat ex *Rituali Romano*, ubi dicitur: *In eadem infirmitate hoc sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit, ut cum infirmus convaluerit, iterum in periculum mortis inciderit.*

Quaer. 3° An iterari possit in eodem morbo diuturno, si dubitetur, an revera status morbi mutatus fuerit?

R. Affirm. probabilius, si dubium sit vere positivum, scilicet quando est vere probabile infirmum exilisse a periculo mortis; haec enim iteratio in iis casibus est veteri Ecclesiae consuetudini magis conformis, et per eam novum spirituale subsidium infirmo obvenit. (*S. Ligor.* n. 715.)

1413. — *Quaer.* 4° An sit obligatio gravis recipiendi hoc sacramentum?

R. Controvertitur. Duplex est sententia probabilis.

I^a Sententia *affirmat.* 1° Constare videtur ex verbis ipsius apostoli *Jacobi: Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiae*, etc. Vox autem *inducat* praeceptum continere videtur. Ergo, etc. 2° Evincitur etiam ex praxi Ecclesiae, quae summa sollicitudine semper curavit, ut ab omnibus infirmis susciperetur. Constare etiam videtur ex consuetudine et sensu fidelium. 3° Insuper, grave est et contra caritatem, quam sibi quisque debet, medium adeo efficax, *firmissimumque praesidium*, ut ait *Conc. Trid.*, in extremo agone contra daemonis conatus omittere. (*Ita Concina, Roncaglia, Antoine*, etc.)

II^a Sententia *negat.* Ratio est, quia neque ex Scriptura, neque ex traditione, neque ex Conciliorum decretis constat de praecepto hujus sacramenti necessario suscipiendi. Quod vero *S. Jacobus* ait, *inducat presbyteros....* ut consilium accipitur atque explicatur. Ergo non potest imponi gravis obligatio de suscipienda extrema unctione. Excipiunt tamen casum in quo quis, versans in peccato mortali, non posset sacramento poenitentiae mundari, vel grave scandalum praeberet, vel, quod pejus est, illud contemneret. (*Ita Billuart*, art. 7., post *S. Thom.* part. 3. q. 65. art. 4., *Sporer*, n. 106., et *S. Lig.* n. 733., ubi hanc sententiam communem vocat, licet primam omnino suadendam putet, praecipue ratione caritatis quam sibi quisque debet: *Ingenti namque periculo*, ait, *se exponere videtur tentationibus succumbendi, qui negligit se munire hoc sacramento, a Christo Domino instituto, tanquam firmissimo praesidio in tanto conflictu.*)

1414. — *Quaer.* 5° Quaenam dispositio requiratur ad hujus sacramenti susceptionem?

R. 1° Peccatorum confessio, si infirmus in mortali versetur: hoc enim sacramentum est poenitentiae complementum, ideoque haec praecedere debet. (*Billuart*, art. 7. in fine.)

R. 2° Quod si infirmus non possit sua peccata confiteri, contritio saltem praecedat necesse est: hoc enim extremae unctionis sacramentum est *primario* sacramentum *vivorum* et ad reliquias peccatorum tollendas praecipue institutum fuit. (*Billuart*, ibid.) Verum, in tali casu ipsa attritio seu contritio putativa sufficere posse videtur; est enim simul et *mortuorum* sacramentum, et peccata mortalia remittere cum attritione potest. (*Salmant.* n. 13., et *alii.* — Vide *S. Ligor.* n. 716.)

TRACTATUS

DE ORDINE.

Agendum: 1° De natura et divisione; 2° de materia et forma; 3° de ministro; 4° de subjecto ordinis.

CAPUT I.

DE NATURA ET DIVISIONE ORDINIS.

Ordo est sacramentum novae legis quo traditur spiritualis potestas, et confertur gratia ad munia ecclesiastica debite obeunda.

Principia:

1415. — I. Ordo est novae legis sacramentum:

Evincitur 1° ex eo quod ordo his omnibus constet quibus sacramenta perficiuntur, scilicet 1° *Signo sensibili;* exteriori enim signo confertur; 2° *divina institutione*, nam Christus constituit apostolos ministros, eisque consecrandi, absolvendi, sacra dispensandi, regendi ecclesiam, aliosque ministros constituendi potestatem contulit. *Act.* XXII., 1 *Cor.* XII., *Galat.* II., *Matth.* XXVIII.; 3° vi gratiam conferendi; eruitur ex 1 *Tim.* IV, 14.

Evincitur 2° ex *Conc. Trid.* sess. 23. can. 3., ubi sic legitur: *Si quis dixerit ordinem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum, anathema sit.*

II. Septem numerantur ordines, scilicet: *Presbyteratus, diaconatus, subdiaconatus, acolythatus, exorcistatus, lectoratus*, et *ostiariatus.* Primi tres dicuntur majores, caeteri minores.

Constat ex variis conciliis, praesertim ex *Trid.* sess. 23. c. 2.: Postquam dixerat aperte de sacerdotibus et diaconis sermonem in sacris litteris fieri, subdit, *ab ipso ecclesiae initio, sequentium ordinum nomina, atque uniuscujusque eorum propria ministeria, subdiaconi, scilicet, acolythi, exorcistae, lectoris et ostiarii, in usu fuisse cognoscuntur.* Item can. 2° ait: *Si quis dixerit praeter sacerdotium non esse in ecclesia catholica alios ordines, et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, anathema sit.*

Quaesita:

1416. — *Quaer.* 1° Quaenam sit horum ordinum natura et proprietas?

R. 1° *Ostiariatus* est ordo, quo specialis confertur potestas aperiendi, vel claudendi januam Ecclesiae, dignos admittendi, excludendi indignos. 2° *Lectoratus* est ordo, quo specialis traditur potestas legendi psalmos et lectiones ex pulpito in Ecclesia, ac populum catechisandi, seu instruendi in rebus fidei. 3° *Exorcistatus* est ordo, quo alicui confertur specialis potestas ejiciendi daemonia per exorcismos ab Ecclesia institutos. 4° *Acolythatus* est ordo, quo confertur alicui specialis potestas, inter Missae solemnia subdiacono inserviendi, accendendi cereos, praeparandi, porrigendique ampullas vini et aquae. 5° *Subdiaconatus* est ordo, quo confertur alicui specialis potestas, in Missa solemni inserviendi diacono, solemnique ritu epistolam canendi. 6° *Diaconatus* est ordo, quo confertur alicui specialis potestas, in solemni Missa presbytero immediate assistendi, inter solemnia decantando evangelium, praedicandi, et solemniter bapti-

zandi, si justa tamen interveniat causa. 7° *Presbyteratus* est ordo, quo confertur specialis potestas corpus et sanguinem Christi in Missae celebratione consecrandi, a peccatis absolvendi, subditosque opere ac doctrina pascendi.

His adde *Episcopatum*, et *primam tonsuram*, quorum alter est ipsius sacerdotii complementum, altera vero ordo non est, sed dispositio ad ordines, qua quis clericus renuntiatur.

1417. — *Quaer.* 2° An diaconatus sit sacramentum?

R. Affirm. juxta communem et certam sententiam, quia in eo reperiuntur omnia ad sacramenti requisita: scilicet 1° *signum sensibile*, per impositionem manuum; 2° *signum gratiae* in verbis formae: *accipe Spiritum sanctum*, etc.; 3° *signum a Deo institutum*, quia solus Deus instituere potest signa practica gratiae. Constat etiam ex *Trident.* sess. 23. can. 6., ubi sic definitur: *Si quis dixerit in ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris* (nempe diaconis), *anathema sit.* (Vide *S. Lig.* n. 737.)

1418. — *Quaer.* 3° An vero subdiaconatus sit etiam sacramentum?

R. Controvertitur. I^a Sententia *probabilis affirmat.* Ratio est, quia subdiaconatus, quemadmodum diaconatus ipse, omnibus signis sacramenti constitutivis gaudet: est enim 1° *signum sensibile*, ut patet; 2° *signum gratiae*, cum sit ordo sacer; 3° *signum a Deo institutum;* definivit enim *Conc. Trident.* esse in ecclesia hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat *ex episcopis, presbyteris et ministris;* subdiaconi autem, non secus ac ipsi diaconi, inter ministros recensendi sunt. (*Ita Billuart*, cum *aliis multis* post *D. Thomam*, p. 3. q. 3. art. 2.

II^a Sententia etiam *probabilis*, immo forte *probabilior negat.* Ambigitur enim tum de divina institutione, tum consequenter de gratiae promissione. Nec subdiaconatus numerandus videtur inter ordines majores ex institutione divina, sed ecclesiastica tantum, cum apud Graecos ordo sacer non habeatur. Hanc sententiam tuetur *S. Lig.* n. 737.

Ordines autem minores juxta communem sententiam, contra plures, inter sacramenta minime adnumerandi sunt. (*S. Lig.* ibid.)

CAPUT II.

DE MATERIA ET FORMA ORDINIS.

1419. — Materia et forma variae sunt pro variis ordinibus.

I. Quod spectat ad *ordines minores*, ratione materiae, *Ostiarius* ordinatur traditione clavium ecclesiae; *Lector*, traditione libri lectionum; *Exorcista*, traditione libri exorcismorum; *Acolythus*, traditione ampullarum vacuarum, vel saltem unius, et candelabri cum cereo extincto, quia ipsius est praeparare lumen, vinum et aquam ad Missam. — Forma his ordinibus propria continetur verbis, quibus utitur episcopus dum ipsa instrumenta tradit.

II. Quoad *subdiaconatum*, tanquam materia *apud Graecos* censetur impositio manuum. *Apud Latinos* controvertitur. Juxta alios traditio vacui calicis cum patena est sola ejus materia proxima. Alii vero contendunt traditionem libri epistolarum esse pariter materiam hujus ordinis essentialem. Forma autem his continetur verbis: *Videte cujus ministerium vobis traditur, et vos admoneo ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis.*

1420. — III. Quoad *diaconatum*, materia duplex numeratur, impositio scilicet dexterae manus episcopi, et traditio evangeliorum libri. Harum an utraque vel una necessaria sit, in controversia est. Theologorum alii solam manus impositionem, alii solam libri traditionem, alii tandem utramque necessario censent requiri. Ad praxim autem quod spectat, postrema haec sententia utpote tutior tenenda est. Forma consequenter etiam duplex habetur: prior priori materiae adjecta haec est: *Accipe Spiritum sanctum ad robur, et ad resistendum diabolo et tentationibus ejus in nomine Domini.* — Posterior, quae posteriorem materiam comitatur, ejusmodi est: *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei, tam pro vivis quam pro defunctis in nomine Domini.*

IV. Quoad *presbyteratum*, ipsius materia *apud Graecos* sita est in sola manuum

impositione; *apud Latinos* vero duplex est, saltem ex praecepto, scilicet impositio manuum Episcopi, et traditio calicis cum vino, et patenae cum hostia superposita. Controvertitur autem inter Theologos quaenam sit materia essentialis.

Forma etiam pro materiae diversitate varia est; quare de ea pariter controvertitur. Forma, quae traditioni instrumentorum respondet, haec est: *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, missasque celebrandi tam pro vivis quam pro defunctis in nomine Domini.* (Vide *S. Lig.* n. 739 et seq.)

Quaesita:

1421. — *Quaer.* 1° An requiratur tactus physicus instrumentorum?

R. Controvertitur. Duplex est sententia probabilis juxta *S. Ligor.* n. 743. Hinc in praxi pars tutior sequenda est: talis enim est Ecclesiae usus.

Quaer. 2° An necessario traditio utriusque speciei requiratur?

R. Affirm. probabilius, quia per traditionem unius speciei non traditur potestas in totum sacrificium. (*S. Lig.* n. 750., ut probabilius. — *Salmant.* c. 3. n. 45., et *alii* contra *plures.*)

Quaer. 3° An valide ordinetur qui tangit hostiam, non autem patenam; et qui tangit calicem et patenam, non autem hostiam?

R. ad 1um *Affirm.* Est saltem probabilissimum. Attamen in praxi expedit tutius sequi. (*S. Lig.* n. 751. — *Lacroix*, n. 2153.)

R. ad 2um *Affirm.* Non enim praescribitur ab Ecclesia tactus hostiae immediatus, sed tantum patenae. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* ibid.)

CAPUT III.

DE MINISTRO SACRAMENTI ORDINIS.

Principia:

1422. — I. Solus episcopus est ordinarius ordinis minister.

Constat: 1° Ex Scriptura quae non aliis quam apostolis, et episcopis eorum successoribus, jus tribuit ordines conferendi. *Act. Apost.* VI, 6., et XIV, 22.; *2 ad Timoth.* I, 6. — 2° Ex constanti traditione, quam innumera evincunt concilia, sed praesertim ex *Conc. Florentino* et *Tridentino.* Sic enim *Florent.* in decreto unionis: *Ordinarius minister hujus sacramenti (ordinis) est Episcopus.* Et *Trident.* sess. 23. can. 7.: *Si quis dixerit non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi, et ordinandi, vel eam quam habent illis esse cum presbyteris communem... anathema sit.*

II. Simplex sacerdos, S. Pontifice committente, potest tonsurae et quatuor minorum ordinum extraordinarius esse minister.

Probatur ex variis conciliis, praesertim ex *Trid.* sess. 23. c. 10., *de reform.*, ubi dicitur: „Abbatibus et aliis quibuscumque, quantumvis exemptis, et privilegiatis, non licet in posterum... cuiquam, qui regularis subditus sibi non sit, tonsuram vel minores ordines conferre." Ergo supponit Trid. suis Religiosis ordines conferre posse. (*S. Ligor.* n. 762.)

III. Episcopus solos sibi subditos licite ordinare potest; alios vero ordinare nequit absque ipsorum episcopi obtenta facultate.

Constat ex *Conc. Trid.* sess. 23. c. 8., *de reform.*: „Unusquisque autem a proprio episcopo ordinetur; quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei... permittatur, nisi ejus probitas ac mores *ordinarii sui* testimonio commendentur. Si secus fiat, ordinans a collatione ordinum per annum, et ordinatus a susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur expedire, sit suspensus."

Quaesita:

1423. — *Quaer.* 1° Quisnam censeatur proprius ordinandi Episcopus?

R. Triplici titulo proprius episcopus esse potest, scilicet: 1° Titulo *nativitatis* ordinandi, seu cum ordinandus in ejus dioecesi natus est, non tamen fortuito casu; — 2° Titulo *domicilii*, seu cum ordinandus in illius dioecesi verum et proprium *domicilium* habet; non vero *quasi domicilium* tantum; — 3° Titulo *beneficii*, seu cum ordinandus *beneficium in episcopi* dioecesi possidet. (*Ita Boni-*

facius VIII. cap. Cum nullus ordinandorum.)

Triplici quem memoravimus titulo quartus accedit: nempe *familiaritatis* titulus, vi cujus Episcopus potest familiarem suum non subditum ordinare, si per triennium eum secum habuerit, et beneficium, omni remota fraude, statim ipsi conferat. Sic *Trident.* sess. 23. c. 6., *de reform.* (*S. Lig.* n. 780.) (1)

1424. — *Quaer.* 2° Quinam litteras dimissorias concedere possint?

R. 1° Solus ordinandi Episcopus, sede non vacante, dimissorias litteras dare potest, sive per se, sive per vicarios suos generales, quibus Episcopi hanc facultatem ordinarie conferunt. Solius enim Episcopi est dioecesim gubernare, et ordinario jure ordines conferre.

R. 2° Sede autem vacante, capitulum habet quidem facultatem litteras dimissorias concedendi, sed non infra annum a die vacationis. (Ita ex *Trident.* sess. 7. c. 10., *de reform.*)

Quaer. 3° A quonam Episcopo regulares ordinandi sint?

R. Regulares ordinandi sunt ab Episcopo, in cujus dioecesi est monasterium ubi tunc commorantur. (Sic ex cap. *Cum nullus.*)

Si tamen Episcopus vel absens fuerit vel ordinationem habere non possit, superior, dimissoriis traditis, poterit subditos ad quemlibet Episcopum ordinandos mittere, modo huic Episcopo ostendant testimonium vicarii generalis, vel cancellarii, seu secretarii ejusdem Episcopi. (Vide *S. Lig.* n. 788.)

(1) In Gallia ex praxi generali solus Episcopus originis ordinare solet; attamen talis consuetudo vim legis habere non censetur. Non peccasset igitur Episcopus aliquem ratione domicilii ordinans. (*DD. Bouvier*, c. 4. art. 3. — *DD. Gousset*, n. 648.)

CAPUT IV.

DE SUBJECTO SACRAMENTI ORDINIS.

Principia:

1425. — I. Subjectum ordinis est solus mas baptizatus.

Ratio 1^mi^ est, quia foeminae ex divina institutione sunt ordinis cujuslibet prorsus incapaces. Constat ex sacris litteris 1 *Cor.* XIV, 34. ait Apost.: *Mulieres in ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit.* Et 1 *ad Tim.* II, 11.: *Mulier in silentio discat cum omni subjectione; docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.* — Constat etiam ex perpetua Ecclesiae praxi et unanimi Patrum omniumque doctorum consensu.

Ratio 2^di^ patet. Nemo enim ante susceptum baptismum aliud quodlibet sacramentum suscipere valet.

Puerulus autem baptizatus, rationis non adhuc compos, valide, quamvis illicite, ordinari potest. (Recole ea quae diximus, in *tract. de sacramentis in genere*, n. 1028.)

II. Ut quis ordines rite suscipiat, sequentes requiruntur conditiones: 1° ut nulla irregularitate, suspensione, excommunicatione, ut patet, devinciatur; 2° ut aetatem per sacros canones requisitam attigerit; 3° ut congruam scientiam specimine comprobatam prae se ferat; 4° ut dimissoriales ostendat litteras, si sit ex alia dioecesi, juxta superius dicta; 5° ut debito tempore, debitisque interstitiis interpositis, ordinetur; 6° ut vitae probitas divinam etiam vocationem comitem habeat.

Nota. Ad subdiaconum ordinandum requiritur praeterea titulus *sustentationis honestae*, sive *patrimonii*, sive *beneficii*, sive etiam *religiosae paupertatis*. Si pereat titulus, suscepto subdiaconatu, alius titulus requiritur ad ordinem superiorem accipiendum. (*Trid.* sess. 21. c. 1.)

Quaesita:

1426. — *Quaer.* 1° Quaenam requiratur scientia in candidatis ad ordines promovendis?

R. 1° Ab initiandis ad ordines minores, ut saltem latinum sermonem intelligant, postulatur; 2° ab initiandis ad subdiaconatum et diaconatum requiritur, ut in litteris, iisque eruditi sint, quae ad ordinem exercendum pertinent; 3° ab initiandis demum ad sacerdotium exigitur, ut idonei reperiantur ad populum docendum ea quae saluti omnibus necessaria sunt, et ad ministranda sacramenta. (*Trident.* sess. 23. c. 4 et seq.)

Quaer. 2° Quaenam aetas requiritur ad suscipiendos ordines?

R. 1° *Ad primam tonsuram* suscipiendam requiritur ut initiandus polleat rationis

usu, scilicet ut saltem septennis sit (*Conc. Trid.* sess. 23. c. 4.); 2° quoad *minores ordines*, nulla in jure canonico assignatur aetas; 3° a *subdiaconis* vigesimus secundus aetatis annus exigitur; 4° a *diaconis* vigesimus tertius; 5° a *sacerdotibus* vigesimus quintus: colligitur ex *Conc. Trid.* sess. 23. c. 12.

1427. — *Quaer.* 3° Quonam tempore ordines conferri possint?

R. 1° Prima *tonsura* quovis die, hora, et loco conferri potest. Sic ex *Pontif. Romano.*

R. 2° Ordines *minores* ubivis etiam conferri possunt singulis vel dominicis, vel festis duplicibus ex praecepto, dummodo mane conferantur. — Vide *Pontificale Rom.*

R. 3° Ordines *majores* inter Missae celebrationem jure conferuntur: 1° sabbato singulorum quatuor Temporum; 2° sabbato ante dominicam passionis; 3° sabbato sancto. Dispensatione vero a Papa obtenta, conferri etiam possunt extra tempora, aliis scilicet vel dominicis vel festis de praecepto diebus (id est de ritu duplici 2ae classis). — *Decretal.* l. 1. tit. 11. c. 3., etc.

1428. — *Quaer.* 4° Quaenam sint interstitia inter singulos ordines servanda?

R. 1° Inter ordines *minores* quaedam servanda sunt interstitia, nisi aliud episcopo magis expedire videatur. — Sic ex *Trid.* sess. 23. c. 11., *de reformatione.* — Tempus autem non determinatur. In multis locis ex consuetudine quatuor ordines minores eadem die conferuntur.

R. 2° Quoad ordines *majores* sic statutum est a *Conc. Trid.* ibid. c. 13 et 14.: Inter postremum e minoribus susceptum et subdiaconatum unus annus intercedere debet; idem dicas subdiaconatum inter et diaconatum, idem etiam inter diaconatum et presbyteratum, nisi Episcopus secus decernat. Hinc, Episcopus potestatem habet ab interstitiis dispensandi, *si expedire ipsi videatur*, modo debitis temporibus ordines conferat.

Confer *Tractatum de Statibus*, ubi plura de clericis.

TRACTATUS
DE MATRIMONIO.

Agendum: 1° De sponsalibus; 2° de bannorum proclamatione; 3° de natura et proprietatibus matrimonii; 4° de ejus materia et forma; 5° de ejusdem ministro et subjecto; 6° de impedimentis matrimonii; 7° de matrimonii irriti revalidatione; 8° de conjugali debito.

CAPUT I.
DE SPONSALIBUS.

1° De natura; 2° de effectibus; 3° de dissolutione sponsalium.

ARTICULUS I.
DE NATURA SPONSALIUM.

1429. — Definitio: Sponsalia sunt promissio vera, deliberata, et mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonii inter personas habiles.

Divisio: Distinguuntur sponsalia:

1° *Ecclesiastica* seu *solemnia*, vel *privata*, prout in facie Ecclesiae, id est coram parocho et testibus, celebrantur, vel privatim, solo contrahentium consensu, aut coram parentibus in media familia perficiuntur. 2° *Absoluta* vel *conditionata*, prout absque ulla conditione, vel aliqua adjecta fiunt.

Principia:

1430. — I. Ad validitatem sponsalium requiruntur omnes conditiones in definitione contentae, ita ut, si una earum deficiat, contractus sponsalitius nullus sit habendus. Ratio patet ex dictis *de natura contractus*, n. 726 et 756., etc.

II. Sponsalia valent eodem modo, sive sint *solemnia* seu *ecclesiastica*, sive sint *privata* seu *clandestina;* quia consensus duorum sufficit ad verum contractum, nec unquam Ecclesia irritavit sponsalia privata. Immo, nunc in plerisque locis sponsalia solemnia in dissolutionem abierunt.

III. Sponsalia inita sub conditione *de praesenti* hic et nunc valent, si conditio sit verificata; si autem sub conditione *de futuro* contrahantur, valebunt statim ac conditio adimplebitur, absque novo consensu contrahentium, modo neuter consensum antea datum revocaverit. Interea

DROBNE WIADOMOŚCI.

— **Osiołki w ogr. Saskim.** Przedsiębiorca jazdy na osiołkach p. B. wniósł podanie do magistratu o dopuszczenie osiołków na „wolny trawnik“ w ogrodzie Saskim, motywując swą prośbę tem, że inowacja ta ściągnęła by dziatwę w ten punkt ogrodu, dostarczając jej zarazem rozrywki hygienicznej. Sam zaś ogród żadnej by na tem szkody nie poniósł.

— **Pobór wojskowy.** W dniu dzisiejszym w barakach rekruckich winni stawić się do superewizji popisowi z cyrkułów bielańskiego i powązkowskiego, którzy otrzymali odroczenia w latach przeszłych. Jutro superewizja popisowych z r. b., posiadających losy od № 1-go do № 240-go włącznie, w poniedziałek zaś dalszy ciąg superewizji od № 241-go do № 480-go włącznie.

— **Z Wisły.** Od kilku dni poziom wody na Wiśle znowu się podnosi. Wczoraj wieczorem pod Warszawą ...

... fl. 83.65 (89.50). Równie te są znacznie niższe od wczorajszych notowań giełdy warszawskiej. Gdy jednak tak burzliwem było zebranie giełdowe w Berlinie wczoraj i gdy w końcu nowy zwrot zniżkowy rozpoczęto, trudno przewidzieć czy dzisiejsze szacowania poranne nie będą znowu niższe i czy w skutek nich giełda warszawska nie będzie zmuszoną pozostać przy kursach niezmienionych. Giełda zbożowa berlińska bez zmiany. Żyto wyżej.

J. Wł.

Berlin, 19-go. Ruble w gotówce 194.25, ruble na dost. 194.—, weks. na Warszawę 193.20, na Petersburg krótki 192.50, długi 190.—, listy zast. 59.—, pożyczka wsch. 57.70, weks. na Londyn krótki 20.32, długi 20.21, akc. kred. 144.50, żyto gotowe 241.—, na dost. 241.—.

Petersburg, 19-go. Weksle na Londyn 105.—, poż. prem. I em. 234.—, poż. prem. II em. 215.50, pólim. 8.46.

Kursa z d. 18-go: 191.50, 190.—, 190.75, 190.70, 189.—, —.—, 57.70, 20.31, 20.20, 143.37, 240.—, 240.—. 105.—, 234.—, 215.50, 8.46.

Gdyby za podstawę powyższym pogłoskom służyć miały znane zamiary niektórych russkich towarzystw kolejowych wydania nowych obligacji, to i w takim razie pogłoski wszelkie byłyby fałszywe, gdyż sprawa ta wcale jeszcze nie weszła w okres stanowczego załatwienia. Gazeta piętnuje całą wiadomość jako manewr giełdowy.

Wczoraj, przy rozstrzyganiu skargi apelacyjnej Rittenberga i Holzbergera prezydował senator Roding, referował senator Lego. Jako obrońcy oskarżonych wystąpili adwokaci: Trachtenberg i Aleksandrow. Pierwszy z nich dowodził, że w danym wypadku niema cech przestępstwa perjodycznego, że przeto należy tu zastosować przedawnienie. Obrońca powołał się nadto na to, że w danym wypadku

Królewiec, *19-go.* Niemożność sprowadzenia paszy dla bydła z zagranicy, grozi zrujnowaniem całej hodowli bydła w Prusach Wschodnich. Pocieszają się, że cofniętym zostanie zakaz wywozu na makuchy.

Wiedeń, *19-go.* Komisja śledcza wiedeńskiej giełdy zamierza ogłosić znaczną nagrodę w celu wykrycia sprawcy fałszywych giełdowych wiadomości.

Londyn, *19-go.* Kardynał Manning miał się oświadczyć za ośmio godzinnym dniem roboczym.

Z Batumu donoszą, iż w okolicy Sivas kurdowie uprowadzają młode dziewczęta armeńskie.

~~~~~~~~

Z poczty wieczornej.
~~~~~~~~

vero contrahentes tenentur ad expectandum conditionis impletionem. Excipe 1° si conditio repugnet *substantiae matrimonii*, vel *de re turpi* agatur; tunc enim sponsalia subsistere nequeunt. Excipe 2° si conditio addita fuerit, *si dispensetur ab impedimento dirimente:* nam, obtenta dispensatione, novum consensum omnino requiri decidit S. Romana Rota P. 8. Recent. dec. 107. Vide Clericati *De Matr.* dec. 17. n. 41., qui testatur hanc fuisse perpetuam S. Rotae sententiam.

Quaesita:

1431. — *Quaer.* 1° An valeant sponsalia ex metu gravi contracta?

R. Neg. probabilius. Ratio est, quia matrimonium ex metu gravi contractum nullum est, ut ex *jure canonico* constat, ut infra explicabitur, n. 1523. Ergo, eo ipso nulla etiam debent esse sponsalia ex tali metu inita. (*S. Lig.* n. 844.)

Quaer. 2° An valeant sponsalia ex metu levi inita?

R. Affirm. Ratio est, quia incutiens metum levem non censetur alteri gravem injuriam inferre, siquidem hic metum talem facile contemnere potest. Recole dicta *de actibus humanis*, n. 17. (*S. Lig.* ibid. — *Lacroix*, n. 105. etc.)

Quaer. 3° An sint valida sponsalia inter consanguineos sub conditione, si Papa dispensaverit?

R. Affirm. Ratio est, quia, licet sponsalia non sint vera sponsalia ante conditionem impletam, inducunt tamen absolutam obligationem petendi dispensationem, si Papa in hoc impedimento soleat dispensare, et expectandi eventum conditionis. (*S. Lig.* etc.)

Quaer. 4° An promissiones, quae fieri solent de ineundo matrimonio, semper habendae sint ut vera sponsalia?

R. Saepe videtur negandum; promissiones enim illae speciem meri propositi non raro prae se ferunt. In praxi igitur ad intentionem particularem sponsorum attendendum est.

ARTICULUS II.

DE OBLIGATIONE ET EFFECTIBUS SPONSALIUM.

Principia:

1432. — I. Sponsalia obligant sub gravi, ex justitia, ad matrimonium ineundum tempore determinato, si quod determinatum sit; si vero nullum tempus fuerit praefixum, quam primum una pars rationabiliter exigit. Ratio est, quia, ubi vera sunt sponsalia, adest verus contractus in re gravi, et inde gravis obligatio sequitur. (*S. Lig.* n. 845.)

II. Sponsalia inducunt impedimentum *impediens* matrimonium, seu prohibens ne matrimonium cum alia persona *licite* contrahatur, nisi sponsalia fuerint legitime dissoluta. Ratio est, quia ex dictis sponsalia obligationem justitiae pariunt. (Vide dicenda infra, n. 1482.)

III. Sponsalia inducunt etiam quandoque impedimentum *dirimens* matrimonium seu irritans omnino matrimonium. Hoc autem tunc fit quando, initis veris sponsalibus, unus ex sponsis matrimonium contrahit cum persona consanguinea alterius in primo gradu. Impedimentum illud in jure *publicae honestatis* nuncupatur. (Vide dicenda, n. 1513.)

Quaesita:

1433. — *Quaer.* 1° Si quis cum duabus foeminis sponsalia contraxerit, et cum secunda peccaverit, quamnam ducere debeat?

R. 1° *Certo* matrimonium est contrahendum cum prima, si secunda in contrahendo priorum sponsalium conscia fuerit. Ratio est, quia tunc secunda decepta non fuit, sed decipi voluit.

R. 2° *Probabilius* etiam cum prima matrimonium est contrahendum, licet secunda non fuerit conscia promissionis alteri factae. Ratio est, quia promissio facta secundae est semper nulla, utpote de re illicita, nec injuria alteri illata ei jus adimit; et hoc valet etiamsi secunda promissio fuerit juramento firmata. (*S. Lig.* n. 848.)

Quaer. 2° An autem tunc prior sponsa cedere debeat de jure suo, si altera ex defloratione grave damnum passura sit?

R. Neg. probabiliter. Ratio est, quia secunda sponsa imbecillitati suae hujusmodi damnum imputare debet. (*S. Lig.* ibid.) Priori tamen suadendum est ut juri suo renuntiet. (*S. Lig.*)

1434. — *Quaer.* 3° An licitae sint arrhae in sponsalibus?

R. Affirm. Ratio est, quia nec jure

canonico prohibentur, nec juri naturali adversantur. (*S. Lig.* n. 852.)

Quaer. 4° An sponsa reddere debeat munera a sponso accepta, si matrimonium non subsequatur?

R. 1° *Neg.*, si ex culpa sponsi sponsalia dissolvantur: quia ille, culpabiliter resiliendo a promissione, jacturam horum munerum facere merito censetur. Sic praxis communis.

R. 2° *Affirm. per se loquendo*, si absque culpa sponsi, et *a fortiori* si ex culpa sponsae, sponsalia solvantur; sponsa enim absque injustitia ea retinere non posset, cum intuitu matrimonii tantum erogata fuerint. Idem foret dicendum, si unus ex sponsis, qui ab altero munera vel arrhas accepit, morte corripiatur ante initum matrimonium; parentes enim defuncti tenentur tunc omnia restituere sponso superstiti, juxta modo dicta.

Dixi, *per se loquendo*, quia, si munera parvi sint momenti respectu habito ad sponsi conditionem, nec is reclamet, ea remittere censeri potest.

1435. — *Quaer.* 5° An ille qui promisit matrimonium puellae, ea conditione ut cum eo peccet, eam ducere debeat?

R. Hujusmodi quaestio, quae multiplici animadversione ac distinctione indiget, resolvi debet juxta dicta *de justitia* n. 700. Certe quidem, si sponsa inde conceperit, seductor, *per se loquendo*, ad eam ducendam tenetur, ad scandalum praeveniendum aut sedandum, ad prolem legitimandam, vel ad damna sponsae illata reparanda, nisi aliis mediis remedium tantis malis efficax afferre possit. (*DD. Gousset*, n. 760.)

1436. — *Quaer.* 6° An matrimonium mere *civile*, prout fit in Gallia coram magistratu, haberi possit instar sponsalium?

R. 1° Affirmandum videtur, si contrahentes intentionem habeant recurrendi postea ad Ecclesiam, et coram parocho contrahendi. Ratio est, quia tunc non contrahunt matrimonium, sed tantum praescripto legis civilis satisfaciunt, et simul se obligant, saltem *implicite*, ad vere contrahendum matrimonium ecclesiasticum.

R. 2° Si talem intentionem non habeant, contractus civilis haberi nequit ut contractus sponsalitius. Ratio est, quia nulla est promissio matrimonii; sed tantum hic et nunc adest matrimonium clandestinum, quod vim sponsalium nullatenus habet, ut declaravit S. Congregatio Conc. Trid. (*De Carrière*, n. 365.)

ARTICULUS III.
DE DISSOLUTIONE SPONSALIUM.

Sponsalia ob justas causas dissolvi possunt juxta omnes; causae autem istae sex numerantur, scilicet: mutuus consensus, matrimonium cum alia persona initum, impedimentum superveniens, electio status perfectioris, crimen alterius grave, mutatio notabilis status.

Quaesita:

1437. — *Quaer.* 1° An sit causa sufficiens dissolvendi sponsalia, si sponso adveniat pinguis haereditas?

R. Affirmant nonnulli probabiliter. Ratio est, quia idem status inter utrumque non amplius existit; et si sponsus hanc mutationem fortunae praevidisset, nullo modo cum tali sponsa contrahere voluisset. Hanc sententiam satis probare videtur *S. Lig.* n. 876., licet oppositam communissimam vocet; *a qua propterea abscedere* (ait) *nec unquam ego consulere auderem.* (*S. Lig.* n. 876.)

Quaer. 2° An solvantur sponsalia per votum castitatis, vel votum sacros ordines suscipiendi?

R. 1° Si votum *antecedat* sponsalia, certum est ea esse irrita. Ratio est, quia ipsorum promissio est de re illicita et proinde non obligat. (*Ita omnes.*)

R. 2° Si votum *subsequatur* sponsalia, probabilius solvuntur. Ratio est, quia promissio sponsalium semper censetur facta sub tacita conditione, nisi melior status eligatur. (*S. Lig.* n. 873.)

1438. — *Quaer.* 3° An dissensus parentum sit causa sufficiens resiliendi a sponsalibus?

R. Neg., si parentes injuste dissentiant, quia jus filiorum laederetur. (*S. Ligor.* n. 877.)

Quaer. 4° An pars laborans occulto defectu teneatur illud aperire ante sponsalia, vel, iis contractis, ante matrimonium?

R. 1° *Affirm.*, si defectus ille debeat esse *perniciosus* vel *injuriosus* alteri parti, v. gr., si puella sit *gravida*, si

sponsus morbo *venereo* laboret, vel *aere alieno* gravetur, etc. Ratio est, quia sicut peccat contra justitiam qui alteri vendit merces noxias credenti bonas emere, ita a *fortiori* qui cum defectu pernicioso vult matrimonium contrahere. Ergo, si defectum aperire nolit, a contrahendo abstinere debet. (*S. Lig.* n. 864.)

R. 2° *Neg.* autem, si defectus non reddat nuptias noxias, sed tantum minus appetibiles; v. gr., si puella, quae putatur virgo, sit corrupta. Ratio est, quia consuetudine receptum est ut non sit obligatio tales defectus alteri manifestandi. Insuper nemo tenetur manifestare suum defectum cum propria infamia, quando defectus non laedit jus grave alterius. (*S. Lig.* ibid., et *alii communiter.*)

CAPUT II.

DE BANNORUM PROCLAMATIONE.

Bannum est vox germanica, qua idem significatur ac proclamatio publica. Banna igitur sunt publicae denuntiationes, quibus fideles admonentur de matrimonio inter personas determinatas contrahendo.

Agendum: 1° De necessitate bannorum, 2° de eorum circumstantiis, 3° de eorumdem dispensatione, 4° de impedimentorum revelatione.

ARTICULUS I.

DE NECESSITATE BANNORUM.

Principia:

1439. — I. Datur obligatio sub gravi banna proclamandi, ex praecepto Ecclesiae. Constat 1° ex *Conc. Later. IV.*, et ex *Conc. Trid.* sess. 24. c. 1. Constat 2° de obligatione gravi, quia disciplina generalis a duobus conciliis generalibus praescripta, gravibusque motivis innixa, gravem parit obligationem.

II. Proclamatio bannorum non requiritur necessitate sacramenti. Ratio est, quia nec Concilium Tridentinum, nec Concilium Lateranense, quod prius idem praeceperat, ullam apponit clausulam irritantem. Nulla vero alia lex citari potest, ex qua constet proclamationem requiri ad validitatem matrimonii.

Quaesita:

1440. — *Quaer.* 1° An omnes contracturi proclamationis legi subjiciantur?

R. Affirm., quia lex est omnino generalis. — Ex usu tamen excipiuntur Principes; quia eorum genus satis notum est, et ordinarie satis publica sunt connubia.

Quaer. 2° An peccet graviter parochus omittens denuntiationem, si sciat nullum adesse impedimentum?

R. Affirm. Ratio est, quia difficile parochus omnino certus esse potest nullum adesse matrimonii impedimentum; 2° quia, si semel in hoc admitteretur exceptio, facillime inveniretur multiplicata absque fine, et lex ipsa corrueret; 3° quia, etiamsi nullum appareret impedimentum ante bannorum proclamationem, fieri posset ut, iis proclamatis, aliquod superveniret. (*S. Lig.* n. 990.)

1441. — *Quaer.* 3° An peccet graviter parochus si unam tantum proclamationem sine dispensatione omittat?

R. Affirm. probabilius; quia proclamatio una e tribus velut pars gravis totius praecepti habenda est. *(Ita communiter.) Negant* tamen *plures*, quorum sententiam probabilem vocat *S. Ligorius*, n. 991. — Certum est autem omissionem duarum denuntiationum esse peccatum mortale. (*S. Lig.* ibid.)

ARTICULUS II.

DE CIRCUMSTANTIIS BANNORUM.

Triplex circumstantia hic spectanda est, scilicet 1° temporis, 2° loci, 3° personarum.

I. Circumstantia temporis.

1442. — Proclamationes fieri debent *diebus festivis continuis de praecepto* inter Missarum solemnia. — *Conc. Trid.* sess. 24. c. 1. *de reform.*, ubi haec sunt animadvertenda: 1° Pro *diebus festivis* intelligenda sunt festa de praecepto, saltem in loco proclamationum; 2° pro *continuis*, intelligitur a nonnullis quidem de tribus diebus festis *immediate* sibi succedentibus, nullo scilicet feriali die inter se distantibus; ab aliis vero de tribus diebus festis inter se distantibus. Utraque autem sententia ut probabilis habetur. Attamen, si, factis proclamationibus, matrimonium intra duos menses non cele-

bratur, *nisi aliter videatur episcopo*, repetendae sunt proclamatiónes. Pro *inter Missarum solemnia*, intelligitur Missa *parochialis*. Non possunt proclamationes fieri in Missis *privatis* nec in *vesperis*. (*Rituale Romanum.*)

II. Circumstantia loci.

1443. — Ex *Conc. Trid.* proclamationes bannorum fieri debent *in Ecclesia*, id est, in ecclesia parochiali contrahentium; non vero in capellis sive publicis, sive privatis, nisi locum parochiae teneant, et Missa parochialis ibi celebretur. Per parochiam autem non est intelligenda parochia in qua quis natus est, seu parochia *originis*, sed parochia *domicilii* actualis, si *proclamandus* a notabili tempore ibi commoretur. Hinc, si sponsi habitent in diversa parochia, in utraque proclamatio facienda est. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 991.)

III. Circumstantia personarum, scilicet minorum, militum, vagorum et famulorum.

1444. — 1° *Minores.* Banna minorum proclamari non debent, nisi de expresso consensu parentum, vel tutorum. Facienda est proclamatio, tum in domicilio *facti*, tum in domicilio *juris*, hoc est tum in loco ubi *minores* hic et nunc habitant, tum in loco ubi parentes vel eorum tutores degunt. Habentur autem *minores*, juvenes usque ad aetatem 25 annorum, et foeminae usque ad annum 21. Juvenis tamen ascendentibus orbatus fit major statim ac annum vigesimum primum complevit. 2° *Milites.* Banna militum sunt proclamanda 1° in loco in quo sunt in praesidiis; 2° insuper in domicilio parentum, si sint *minores;* si autem sint *majores*, in loco ubi residebant ante militiam susceptam; quia aliud non acquisierunt domicilium juris. (*Ita communiter.*) 3° *Vagi* et *alienigenae.* Horum banna publicanda sunt, juxta communem sententiam, in domicilio *facti, et in loco originis*, si alibi verum domicilium non obtinuerint, vel saltem in loco in quo diutius commorati sunt. Insuper testimonium authenticum de eorum *statu libero* habendum est. 4° *Famuli.* Banna eorum publicanda sunt in parochia in qua habitant hic et nunc, si tantum ab uno anno hic fuerint commorati, nisi sint *minores*, ut supra dictum est. Si a brevi tempore ibi famulentur, etiam in domicilio parentum banna sunt publicanda. (*Ita ex praxi communi.*)

ARTICULUS III.

DE DISPENSATIONE BANNORUM.

Principia:

1445. — I. Dari potest dispensatio a lege bannorum justa de causa. (*Trid.* sess. 24. cap. 1.) Facilius autem ab una vel altera proclamatione, quam ab omnibus dispensatur.

II. Dispensatio bannorum pertinet ad Ordinarium, seu ad Episcopum. Constat pariter ex *Concilio Tridentino*, ibidem, ubi dicitur, relinqui facultatem dispensandi prudentiae et judicio ordinarii.

III. Causae autem legitimae dispensationis sunt: 1° ne matrimonium malitiose impediatur; — 2° damnum grave, infamia aut scandalum imminens ex matrimonii dilatione; — 3° metus, ne vir puellam stupratam derelinquat; — 4° si, matrimonio jam civiliter contracto, sponsus in tres proclamationes consentire nolit, et alia similia. (*S. Lig.* n. 1005.)

Quaesita:

1446. — *Quaer.* 1° An, cum sponsi sint ex diversis dioecesibus, dispensatio ab utroque Episcopo obtinenda sit?

R. Affirm., ut videtur. Ratio est, quia nulla est connexio inter dispensationem unius et dispensationem alterius. Aliunde, solus ordinarius loci cognoscere potest de causa dispensationis: possunt enim esse rationes dispensandi pro una parte, quin adsint pro altera, et si ex una parte non detegantur impedimenta, non sequitur non posse detegi ex altera.

Quaer. 2° An requiratur dispensatio bannorum ad conjungendos concubinarios jam civiliter unitos, si unus eorum sit in articulo mortis?

R. Neg., si sit causa gravis illos conjungendi, v. gr., ratione prolis legitimandae; quia casus ille omnino a lege excipiendus videtur. (*DD. Bouvier*, c. 4. art. 3.)

ARTICULUS IV.
DE REVELATIONE IMPEDIMENTORUM.

Principia:

1447. — I. Datur per se vera obligatio, *sub gravi*, impedimenta matrimonii, quantumvis occulta, revelandi. Ratio eruitur ex motivo Religionis et Caritatis, nec non ex ipso bannorum praecepto.

II. Obligatio generatim spectat ad omnes fideles cujuscumque sexus, aetatis, parochiae aut dioecesis, etc... Ratio est, quia lex illa fertur nomine Ecclesiae, cui subjacent omnes christiani, et nititur praecepto caritatis quod ad omnes spectat.

III. Obligatio illa adimplenda est quam primum moraliter; quia, si sponsi forte obtineant dispensationem ab una aut altera proclamatione, et citius contrahant, tempus ad revelationem peragendam non supererit, etc.

Quaesita:

1448. — *Quaer.* 1° An revelari debeant impedimenta sub secreto cognita?

R. Affirm., etiamsi juramentum de iis non revelandis emissum fuerit. Ratio est, quia secretum naturale, etiam promissum et juratum, non obligat, quando damnum grave communitatis vel tertiae personae imminet. (*S. Lig.* n. 994.)

Excipe *probabilius* secretum *consilii*, seu secretum petendi consilii causa commissum homini officium publicum exercenti, v. gr., medico, advocato, parocho, etc., modo id fiat ratione eorum professionis. Ita enim bonum commune postulare videtur. (*Collet* c. 3. — *DD. Bouvier* c. 3. art. 4. — *De Carrière* n. 409., et *alii* contra *alios.*)

Quaer. 2° An tenearis impedimentum revelare cum gravi tuo incommodo vel detrimento?

R. Neg., *generatim loquendo*, quia lex Ecclesiae et caritas non obligant cum tanto incommodo. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 995.)

1449. — *Quaer.* 3° An tenearis impedimentum revelare, si tu solus illud noveris, nec probare possis?

R. Affirm. Ratio est, quia in praesenti materia sufficere potest unius testimonium. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 995.)

Quaer. 4° An ipsi contrahentes impedimentum revelare teneantur?

R. Affirm. Ratio est, quia hic non agitur de poena infligenda, sed de peccato vitando: quare vel a matrimonio abstineant, vel impedimenta aperiant necesse est.

CAPUT III.
DE NATURA ET PROPRIETATIBUS MATRIMONII.

ARTICULUS I.
DE NATURA MATRIMONII.

1450. — Matrimonium spectari potest ut contractus vel ut sacramentum.

I. Matrimonium ut contractus est: Conventio, qua vir et mulier sibi invicem legitime tradunt dominium in corpora in ordine ad actus ex se aptos ad generationem prolis, et se obligant ad individuam vitae societatem.

II. Matrimonium ut sacramentum definitur: „Sacramentum novae legis gratiam „conferens ad legitimam viri et mulieris „conjunctionem sanctificandam et ad pro„lem pie suscipiendam sancteque educan„dam.“

1451. — Matrimonium spectari potest tum quoad conjunctionem viri et mulieris, tum quoad vinculum, quod ex ea oritur; hinc dicitur:

1. 1° *In fieri*, seu *active*, id est in ipso contractu et mutuo consensu.
   2° *In facto* esse, seu *positive*, id est, in vinculo ex contractu orto.

2. 1° *Legitimum*, quod juxta leges Ecclesiae celebratum est.
   2° *Ratum*, quod sacramento inter baptizatos confirmatum est.
   3° *Consummatum*, quod carnali copula completum est.

Principia:

1452. — I. Matrimonium christianorum ritu legitimo celebratum est verum et proprie dictum novae legis sacramentum. Constat 1° ex epistola *S. Pauli ad Ephesios*, cap. V, 32., ubi dicit: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* — 2° Ex *Trid.* sess. 24. can. 1.: „Si quis dixerit, matri„monium non esse vere et proprie unum „ex septem legis evangelicae sacramentis „a Christo Domino institutum, sed ab ho-

„minibus in Ecclesia inventum, neque gra„tiam conferre: anathema sit." — 3° Ex *S. Aug., lib. de bono conjugali*, c. 18.: „In Christianorum nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quam foecunditas uteri."

II. Requiritur ad matrimonii validitatem verus consensus ex parte utriusque contrahentis: quia matrimonium ut contractus est vera conventio inter virum et mulierem; consensus autem conventionis essentiam constituit.

1453. — III. Consensus vero debet esse:

1° *Mutuus;* consistit enim in contractu, qui est essentialiter consensus duorum, seu consensus mutuus. Unde, si ex una parte deficiat, nullum erit matrimonium. 2° *De praesenti;* quia per promissionem *de futuro* fiunt tantum sponsalia, non vero matrimonium. Constat etiam ex *decretal.*, l. 3. c. 31. *de spons. et matrim.* 3° *Deliberatus et voluntarius;* quia est contractus de re gravi, gravem propterea obligationem inducens: nemo autem censetur obligationem gravem sibi imponere libere velle, nisi plene consentiat. Constat ex jure canonico, quod invalidat matrimonia ex metu gravi contracta, ut infra de impedimentis dicetur, n. 1513. 4° *Manifestus signis externis:* quia omnis conventio inter homines aliquo signo externo cognosci debet; conventio enim mutuam acceptationem inter contrahentes necessario supponit.

Quaesita:

1454. — *Quaer.* 1° An consensus verbis exprimi debeat?

R. 1° *Neg.* quoad *validitatem*, quia de jure naturali in contractu sufficit, ut consensus signo certo exprimatur. (*S. Lig.* n. 887.)

R. 2° *Affirm.* quoad *liceitatem*, quia alias ageretur contra Rubricam et Ecclesiae consuetudinem. Attamen non videtur excedere veniale, si verba non adhibeantur; immo ab omni culpa verecundia aut alia rationabilis causa excusaret. (*S. Lig.* n. 888.)

1455. — *Quaer.* 2° An sufficiat consensus per procuratorem?

R. 1° Quoad *validitatem affirm.*, modo adsint conditiones requisitae; quia matrimonium habet totam rationem contractus naturalis. Contractus autem quilibet per procuratorem iniri potest. *(Ita omnes.)*

Conditiones vero ad matrimonium illo modo contrahendum sunt: 1° Ut procurator habeat mandatum speciale; 2° ut procurator mandatum exequatur per seipsum; 3° ut mandans mandatum non revocaverit; 4° ut procurator cum comparte coram parocho et duobus testibus compareat. (*S. Ligor.* n. 885.)

R. 2° Quoad *liceitatem*, *neg.*, nisi causa valde gravis urgeat. Ratio est, quia iste modus contrahendi est contrarius praxi ordinariae Ecclesiae; vix enim inter alios, quam inter principes et magnates talia matrimonia fiunt. Hinc, parochus non debet propria auctoritate matrimonium hujusmodi benedicere, ut ex praxi Ecclesiae et *Ritualibus* constat.

1456. — *Quaer.* 3° An sit validum matrimonium *sub conditione* initum?

R. 1° Certum est esse validum, si conditio sit de *praeterito* vel de *praesenti*, et verificetur. Ratio est, quia consensus ille *conditionatus* statim transit in absolutum et proinde nihil obstat valori sacramenti. (*Ita omnes.* — Vide *S. Lig.* n. 890.)

R. 2° Si adjiciatur conditio *honesta* et *possibilis* de futuro, *Dico:* 1° Non perficitur matrimonium, donec conditio impleatur; quia contractus transferre debet jus mutuum in corpora *de praesenti*, ut supra dictum est; *Dico:* 2° Impleta autem conditione, valet matrimonium, saltem sub ratione contractus, siquidem contractus conditionatus, adimpleta conditione, transit in absolutum. Immo, *probabilius* etiam valet ratione sacramenti, quia, licet alia sacramenta non valeant cum conditione de futuro ex eo quod eorum effectus suspendi nequeat, sacramentum matrimonii valet, quia sequitur naturam contractus, cui inhaeret. In praxi autem, quia agitur de Sacramento, sententia tutior sequenda est. (Vide *S. Lig.* n. 895. — *Recole dicta superius*, n. 1430. III.)

1457. — *Quaer.* 4° An sit licitum contrahere cum consensu conditionato?

R. Neg. Talis modus contrahendi est graviter illicitus, praesertim, si conditio sit *de futuro*.

Ratio: 1° Quia sic matrimonium, saltem ratione sacramenti, periculo nullitatis

exponeretur, ut sequitur ex dictis *de sacram. in genere*, n. 1012.

2° Quia innumera et maxima incommoda ex tali modo contrahendi subsequerentur, nempe: scandalum, jurgia, ambages, difficultates, etc. Unde, nunquam parochus, aliusve sacerdos a parocho delegatus, consensum sub conditione datum admittere et hujusmodi matrimonium benedictione nuptiali sanctificare potest, saltem propria auctoritate. — *Ita communiter theologi.*

1458. — *Quaer.* 5° An sit validum matrimonium initum sub conditione turpi?

R. 1° *Neg.*, si conditio turpis repugnet substantiae seu essentiae matrimonii, nempe, si repugnet triplici bono matrimonii, scilicet: 1° bono sacramenti; 2° bono fidei; 3° bono prolis; id quod fieret, si sponsi, contrahendo, generationem prolis, fidelitatem in conjugio, aut perpetuitatem in matrimonio excluderent.

R. 2° Si vero conditio turpis non repugnet substantiae matrimonii, *dist.:* 1° Censetur validum *in foro externo*, quia in eo pro non adjecta habetur; 2° *controvertitur* quoad forum *internum*, sicut in caeteris contractibus. Ordinarie tamen non censetur conditio *sine qua non*, sed merum propositum aut promissio a contractu matrimoniali *independens*, ac proinde consensus non judicatur tali conditione suspensus, nisi de hoc omnino constet. (*S. Lig.* n. 891.)

1459. — *Quaer.* 6° Quid agendum, si quis dicat se ficte consensisse?

R. 1° Quoad *forum externum* non est ei fides adhibenda, nisi ex circumstantiis pateat illum dolo fuisse deceptum aut gravi metu inductum ad contrahendum. Supponi enim nequit, eum, qui libere et cum debitis circumstantiis matrimonium iniit, ficte consensisse; secus enim stabilitas familiarum omnino labefactaretur.

R. 2° Quoad *forum internum*, qui asserit, se *ficte* consensisse, obligandus est: 1° ad abstinendum a debito petendo et reddendo, donec vere consenserit; 2° ordinarie etiam ad consensum verum ponendum, ut sic injuriam comparti illatam reparet. Dico *ordinarie*, quia, si compars separationi esset *consensura*, vel ipse ad contrahendum coactus fuerit, consensum supplere non teneretur. — *Decretal.*, l. 4. tit. *de conditionibus*, cap. ult.

1460. — *Quaer.* 7° An requiratur consensus parentum ad validitatem vel liceitatem contractus matrimonialis?

R. 1° Quoad *validitatem*, *neg.* prorsus; consensus enim parentum nullo modo requiritur nec jure naturali, nec positivo. Etenim: 1° non *jure naturali;* contrahentes habent potestatem in proprium corpus, nec parentes habent potestatem in corpus filiorum suorum in ordine ad matrimonium; secus enim matrimonia eorum irritare possent, sive juste sive injuste, quod omnino repugnat et sensui communi hominum adversatur; 2° nec *jure positivo*, nam *Trid.*, sess. 24. c. 1., anathemate percussit eos qui *falso affirmant matrimonia a filiis-familias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse.* Quod si lex civilis consensum parentum requirat ad valorem matrimonii, ejus vis non extenditur nisi ad effectus mere civiles. (*DD. Bouvier*, c. 5., *DD. Gousset*, n. 837., et *alii omnes theologi catholici.*)

R. 2° Quoad *liceitatem*, *affirm. generatim loquendo.* Constat 1° ex *jure naturali*, quia filii debent parentibus honorem, reverentiam et obsequium praesertim in iis quae totam familiam spectant, ut est matrimonium, ex quo saepissime pendet honor et pax familiarum, etc.; 2° ex *concilio Tridentino*, ibid., ubi dicitur: *Sancta Dei Ecclesia illa* (matrimonia sine consensu parentum inita) *semper detestata est atque prohibuit.* (Vide *S. Lig.* n. 849.)

1461. — *Quaer.* 8° An filii aliquando, invitis parentibus, matrimonium contrahere possint?

R. Affirm., si parentes injuste consensum recusent. Verum, cum hac in re facile sit, ut filii-familias sibi fucum faciant, antequam nuptias celebrent, consulere debent viros prudentes et praesertim Confessarios, ne in re tam gravi, tantisque plena periculis, imprudenter agant proprio judicio confidentes.

1462. — *Quaer.* 9° Quid agendum Confessario vel parocho, quando filii-familias, invitis parentibus, matrimonium inire volunt?

R. 1° *Quoad Confessarium;* generatim loquendo, partes parentum pro virili parte tueri debet; ipsis enim generatim prae-

sumptio favere censetur. Attamen, si filii ex gravi ratione ducti, legalibus servatis conditionibus, in matrimonio ineundo obsistant, inquietandi non videntur. (*Ita communiter cum DD. Gousset*, n. 839.)

R. 2° *Quoad parochum;* sponsos conjungere non debet nisi adimpletis conditionibus jure civili praescriptis in locis ubi praescribuntur; quia Ecclesiae non adversantur: positis autem requisitis conditionibus seclusoque alio quovis impedimento, nil obstat quominus ad matrimonium celebrandum sponsos admittat. (*DD. Gousset,* ibid.)

ARTICULUS II.

DE PROPRIETATIBUS MATRIMONII, SCILICET DE EJUS UNITATE ET FIRMITATE.

§. I.

De unitate matrimonii.

1463. — Unitas matrimonii in eo sita est, quod matrimonium sit conjunctio unius viri cum una foemina.

1° Certum est, *polyandriam* pugnare cum lege naturali, quia praecipuis matrimonii finibus adversatur, nempe generationi prolis et bonae ejus educationi. (*Ita omnes.*) 2° Certum est, *polygamiam simultaneam* esse in omni casu prohibitam, saltem de jure positivo divino novae legis, ut constat ex *Luc.* XVI, 18.: *Omnis, qui dimittit uxorem suam et aliam ducit, moechatur.* Constat pariter ex *Trid.* sess. 24. can. 2. 3° Certum est secundas nuptias esse licitas tam viro, quam mulieri etiam sub lege evangelica. Constat ex auctoritate et praxi Ecclesiae, nec non ex Scriptura sacra, *I. Cor.* VII, 39.: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino.*

§. II.

De firmitate matrimonii.

Duplex distinguitur matrimonii firmitas; alia vinculum, et alia torum respicit.

PUNCTUM I.

De firmitate matrimonii, quatenus spectat vinculum.

1464. — Matrimonium est indissolubile quoad vinculum, seu, matrimonio semel contracto, divortium fieri nequit, saltem de lege positiva divina. De fide est. Constat 1° ex verbis Christi, *Matth.* XIX, 6.: *Itaque jam non sunt duo sed una caro; quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* — 2° Ex verbis divi Pauli, *I. Corinth.* VII, 10. 11.: *Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, praecipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari; et vir uxorem non dimittat.* — 3° Ex *Trid.* sess. 24. can. 5.

1465. — Triplex tamen casus est excipiendus:

1° Dissolvi potest matrimonium *ratum* et *non consummatum* christianorum, gravi de causa, *per dispensationem* Papae, ex potestate divinitus ipsi concessa. Constat ex eo quod SS. Pontifices jam multoties hac potestate usi sint, uti *Gregorius VII., Paulus III.*, etc. 2° Dissolvi potest matrimonium *ratum* et *non consummatum*, per *professionem religiosam* unius conjugum inter primum bimestre, atque hoc ex privilegio speciali a Christo concesso et ab Ecclesia declarato. (*Conc. Trid.* sess. 24. can. 6.) 3° Dissolvi potest matrimonium etiam *consummatum infidelium* ex concessione divina, quando alteruter conjugum convertitur *ad fidem christianam*, et alter recusat cum eo cohabitare, vel non cohabitat nisi cum *injuria creatoris*, et Religionis christianae contemptu, conatus adhibendo, ut partem fidelem pervertat. — Constat ex declaratione *Innocent. III.* c. *Quanto de Divort.* apud *S. Lig.* n. 956., etc.

PUNCTUM II.

De firmitate matrimonii, quatenus spectat torum et de divortio a toro.

Principia:

1466. — I. Conjuges tenentur ratione vinculi matrimonialis simul cohabitare, et vitam socialem ducere, nisi aliud causa valde gravis suadeat, aut exigat. Ratio eruitur ex ipsamet matrimonii definitione.

II. Divortium tamen, seu separatio a toro vel habitatione, gravibus de causis fieri potest, manente nihilominus conjugali vinculo, ita ut neutra pars possit ante mortem alterius inire aliud matrimonium. Constat ex *Conc. Trid.* can. 8.: Ses 24

Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad torum seu quoad habitationem ad certum incertumque tempus fieri posse decernit, anathema sit.

1467. — III. Causae ejusmodi divortium cohonestantes hae sunt: mutuus consensus, periculum grave animae vel corporis, et alterutrius adulterium; quas causas ita pro praxi intelliges:

1° *Mutuus consensus;* scilicet uterque conjux simul possunt juri renuntiare quoad torum, sive ad tempus, sive in perpetuum, dummodo absit incontinentiae periculum. Item separari possunt quoad habitationem sive ad tempus, negotiorum causa, sive in perpetuum, ad vitam perfectiorem amplectendam.

2° *Periculum grave animae;* si adsit perversionis periculum in uno ex causa alterius. *Periculum grave corporis;* si immineat periculum vitae aut mutilationis, vel si cohabitatio ex parte unius erga alium adeo evadat molesta, ut moraliter impossibilis reddatur, uti eveniret, si conjux enormes aut frequentes saevitias pati cogeretur.

3° *Adulterium alterutrius;* scilicet tale, ut sit: 1° certum; 2° voluntarium, non vero ex illata violentia patratum; 3° non condonatum sive expresse, sive implicite, v. gr., per actum conjugalem; 4° non mutuum, quia tunc existeret compensatio. Patet hoc ex verbis Christi, *Matth.* V, 32.: *Qui dimiserit uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam moechari*, etc. Quod si liceat viro, eadem ratione etiam uxori licitum esse debet. (*S. Lig.* n. 960. et seq.)

Quaesita:

1468. — *Quaer.* 1° An vir, cognito uxoris adulterio, illam dimittere teneatur?

R. 1° Certum est, non teneri ratione adulterii, quia divortium fuit concessum in favorem innocentis, non in ejus poenam. (*Ita communiter theologi.* — *S. Lig.* n. 963.)

R. 2° Aliquando potest vir teneri ad dimittendam uxorem adulteram ratione correctionis fraternae aut scandali vitandi, sed rarus est iste casus, cum alia media adhiberi possint ad uxorem corrigendam aut scandalum vitandum. Aliunde, ejecta uxor majori periculo, saltem plerumque, exponeretur. (*S. Lig.* ibid.)

Quaer. 2° An, facto divortio, possit innocens alterum cogere, ut ad se redeat?

R. 1° *Affirm.*, si agatur de separatione *non juridica.* (*Ita omnes.*)

R. 2° *Affirm.* etiam *probabilius* in ipso casu *juridicae separationis.* Ratio est, quia sententia separationis juridicae fertur in favorem innocentis, et proinde non ei aufert jus revocandi alterum; nec ad hoc opus est nova judicis sententia. Non est tamen cogenda mulier adultera ad redeundum ad virum, quoties potest rationabiliter timere, ne crudeliter tractetur. (*S. Lig.* n. 967.)

1469. — *Quaer.* 3° An, facta juridica separatione ob adulterium, conjux innocens teneatur redire ad compartem eam revocantem, si ipse postea lapsus fuerit?

R. Neg. probabilius. Ratio est, quia primus adulter per judicis sententiam jam omnino spoliatus fuit omni jure super innocentem. (*S. Lig.* n. 968.)

Quaer. 4° An divortium privata auctoritate fieri valeat?

R. 1° *Affirm.* quoad *torum*, justa de causa, ut supra dictum est; et speciatim ratione adulterii, quia jura matrimonii in perpetuum conjugi infideli denegari possunt.

R. 2° Quoad *habitationem*, 1° *affirm.*, ratione adulterii, etiamsi crimen occultum sit, saltem probabilius; quia Christus divortium hac de causa permittendo non distinxit inter adulterium publicum et privatum. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 969.) Plures tamen dicunt, non esse licitum divortium ob adulterium occultum, quia non licet adulteri famam prodere. — 2° *Affirm.* etiam ratione periculi animae vel corporis, modo periculum illud valde grave sit. Sed expedit in praxi, ut consilium viri prudentis, praesertim Confessarii, semper petatur.

Confessarius vero in hoc valde caute procedere debet. Caveat ne facilius credat uxoribus de viris querentibus; satagatque, ut eas compescat, et a divortio, in quantum fieri potest, avertat.

CAPUT IV.

DE MATERIA ET FORMA MATRIMONII.

Nota. Cum materia hujus capitis, prouti etiam sequentis, in eo quod spectat ministrum, vehementer exagitetur in scholis, nos optimum esse duximus cum *S. Ligorio* ea tantum tradere, quae communius a theologis admittuntur.

1470. — I. Materia *remota* sacramenti matrimonii sunt corpora sponsorum in contractu matrimoniali invicem tradenda.

Materia autem *proxima* est traditio ipsa corporum, quae per verba aut signa consensum exprimentia perficitur. (*Sic communiter theologi.*)

Nonnulli sunt, qui materiam proximam constituunt in impositione manuum sacerdotis, sed, cum haec sententia omni prorsus careat fundamento, rejicienda est.

II. Forma consistit in mutua acceptatione contrahentium verbis aut signis expressa. (*Ita pariter communius.*)

At hic maxima lis oritur inter theologos quaerentes, quonam pacto consensus, seu contractus contrahentium verbis aut signis expressus, constituat formam sacramenti, cum ille etiam in materia reperiatur.

Iª Sententia *probabilior* tenet quidem contractum, seu consensum sponsorum, reperiri tum in materia tum in forma sacramenti matrimonii, sed sub diverso respectu. Est *in materia* quatenus traditionem potestatis mutuae alterius in alterum exprimit; est autem in *forma*, quatenus acceptationem hujus potestatis significat. Vel, ut alii explicant, verba et signa sponsorum in contrahendo sunt simul materia et forma: sunt *materia*, in quantum exprimunt traditionem corporum; sunt *forma*, in quantum acceptationem traditionis exhibent. (*Ita communiter.*)

IIª Sententia reponit materiam proximam in consensu naturali sponsorum; sed tenet formam consistere in his verbis sacerdotis: *Ego vos in matrimonium conjungo ;* aut in aliis similibus. (*Ita Collet* et *alii.* — Vide *S. Lig.* n. 880. et n. 897. et seq.)

Quidquid sit, in praxi nullum incommodum est timendum, dummodo ritus ab Ecclesia praescripti serventur; indeque est, ut ipsa a canonica definitione ferenda hucusque abstinuerit.

CAPUT V.

DE MINISTRO ET SUBJECTO MATRIMONII.

ARTICULUS I.

DE MINISTRO.

1471. — I. Certum est, requiri praesentiam parochi aut delegati ad matrimonii valorem, ubicumque decretum Conc. Trid. circa matrimonia clandestina usu receptum est. (Vide *dicenda de imped. clandest.* n. 1528.)

II. Certum est pariter: 1° matrimonia fidelium semper fuisse ab Ecclesia seu a sacerdote Ecclesiae deputato benedicta; 2° parochum non posse benedictionem nuptialem in matrimoniis fidelium omittere, eumque obligari ad eam impertiendam juxta ritum in loco proprio receptum; 3° peccare graviter fideles, qui matrimonium clandestine ineunt, etiam in locis, ubi decretum Conc. Tridentini circa clandestinitatem non fuit receptum. — Constat ex *Trid.* sess. 24. *de reformat. matr.*, c. 1., etc.

1472. — III. *Controvertitur* vero, utrum benedictio nuptialis a sacerdote impertita sit de necessitate sacramenti, an satis sit si assistat; seu, quod idem est, num parochus sit minister sacramenti matrimonii, an tantum testis de jure canonico necessario requisitus. Theologi, uti jam superius innuimus, in diversas abeunt sententias.

Sectatores sententiae probabilioris, quam *S. Lig.* n. 897., non dubitat aestimare moraliter certam, tenent, ministrum hujus sacramenti ipsos esse contrahentes. Rationes, quibus innituntur, hae sunt: 1° Quia *Eugenius IV.*, in *decreto* ad *Armenos* sanam circa sacramenta tradere volens doctrinam, sic ait: *Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus.* Neque dubitandum est, utrum illa verba, *causa efficiens matrimonii*, spectent matrimonium ut sacramentum, siquidem septem sacramenta in eo decreto ex professo explicantur. 2° Quia Concilium Tridentinum, sess. 24. *de reformat.* c. 1. declarat, matrimonia clandestina fuisse *vera et rata ;* quibus vocabulis tunc theologi et canonistae exprimebant stricto sensu sacramenta.

Adversarii hujus sententiae, quibus magis arridet sacerdotem constituere ministrum sacramenti matrimonii, his rationibus contrariam partem tuentur: 1° Uti constat ex Apostolo, 1 *ad Cor.* IV, 1., sacerdotes sunt *dispensatores mysteriorum Dei*, id est sacramentorum. Ergo, cum ipsi hoc munus habeant quoad caetera, non est, cur excipiantur in matrimonio. 2° Quodvis sacramentum, in quo divina confertur gratia, debet esse actus sacer; porro matrimonium sine benedictione sacerdotis hac qualitate carere videtur. 3° Si sacerdos non esset minister matrimonii, sed ipsi contrahentes, nulla foret distinctio inter ministrum et subjectum sacramenti, inter materiam et formam; quod videtur repugnare.

Caeterum, uti in superiori capite animadvertimus, hac in re omnem anxietatem deponere debent fideles, cum semper adsit minister certus in matrimonio ritu Ecclesiae celebrato, quaecumque tandem sententia admittatur.

Nota. In Gallia, Parochus lege civili prohibetur, ne sponsos benedicat, antequam civiliter matrimonium contraxerint. Haec praescriptio nullius prorsus valoris est, cum res, quae ad sacramenta spectant, potestati civili nullatenus subjiciuntur. Caute tamen procedat Parochus, tum quia Ecclesia non prohibet quominus legi civili obtemperet, tum etiam, quia praecavere debet incommoda, quae ex opposita agendi ratione sequerentur. (1)

1474. — *Quaer.* An parochus assistere possit matrimonio eorum qui sunt publici peccatores?

R. 1° *Neg.*, *generatim loquendo.* Ratio est: 1° quia *de jure naturali* nemo potest cooperari peccato alterius, etiam materialiter, etsi ille jam interne peccatum consummaverit, nisi de causa *gravi* et proportionata; 2° quia publice indigni non sunt ad sacramenta admittendi, ut dictum est in *Tractatu de sacramentis in genere*, n. 1025. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 54.)

(1) „Les articles organiques défendent aux ministres de la religion de donner la bénédiction „nuptiale à ceux, qui ne justifieront pas en bonne „forme avoir contracté devant l'officier civil. Mais „il n'appartient pas plus au gouvernement de „régler ce qui concerne la bénédiction nuptiale, „que ce qui a rapport aux sacremens de baptême „et de pénitence... Ce n'est point à la puissance „séculière à nous tracer des règles pour les choses „saintes... Cependant, comme on peut suivre la „loi civile dont il s'agit, sans aller contre l'esprit „de l'Eglise plus tolérante que ceux qui l'accusent d'intolérance, il est prudent pour un curé „de s'y conformer.“ (*DD. Gousset*, n. 751.)

R. 2° Aliquando tamen tali matrimonio assistere potest, nempe, ubi urget ratio valde gravis et aliquo modo proportionata malo, quod permittitur in sacramenti profanatione, etc., v. gr., si parochus cogeretur metu mortis aut mali fere aequalis, vel si imminerent gravia mala communitati, aut si sponsi jam sint conjuncti civiliter, ut in Gallia evenire solet, cum matrimonium civile debeat ecclesiasticum praecedere. Majus enim malum, majusque scandalum ex fornicaria cohabitatione sequeretur. (*S. Lig.* ibid. — *DD. Bouvier*, etc.) Minor esset difficultas si unus e sponsis esset innocens, aut in meliorem vitam mutatus, quia tunc liceret parocho matrimonio assistere in favorem innocentis. Immo, nulla superesset difficultas si sponsi consueti forent peccare inter se, nempe, si in concubinatu versarentur. Tunc enim per matrimonium tolleretur tum scandalum, tum peccati occasio.

ARTICULUS II.

DE SUBJECTO MATRIMONII.

Principia:

1475. — I. Subjectum sacramenti matrimonii est omnis homo baptizatus, nullo impedimento, sive naturali, sive divino, sive canonico laborans.

Dico: 1° Omnis homo *baptizatus;* homines enim non baptizati non sunt capaces sacramentorum Ecclesiae, ut patet.

Dico: 2° *Nullo impedimento laborans;* licet enim *per se* omnis homo baptizatus sit subjectum capax sacramenti matrimonii, *per accidens* tamen plures a matrimonio valide contrahendo arcentur propter diversa impedimenta, tum juris naturalis, tum juris divini, aut ecclesiastici, ut infra suo loco dicetur, n. 1487 et 1491.

Hinc, 1° matrimonium infidelium, licet validum esse possit ratione contractus, invalidum tamen prorsus est ratione sacramenti. Immo, fidelis ipse contrahens matrimonium cum infideli, etiam ex Papae dispensatione, sacramentum non recipiet, juxta communem sententiam, contra paucos. Etenim signum unionis Christi cum Ecclesia, gratiam sacramentalem conferens, neque in unione viri, neque in unione mulieris, sed in unione utriusque consistit. 2° Haeretici et schismatici, qui ineundo matrimonium leges Ecclesiae accu-

rate, integre servant, valide contrahunt et sacramento muniuntur, cum nihil sit, quod valori hujus sacramenti obstare possit. Hoc ipsum confirmat praxis Ecclesiae, quae nullimode eos adigit sive ad renovandum consensum, sive ad benedictionem nuptialem iterum recipiendam, si resipiscentes ad catholicae Ecclesiae unitatem redeant. (*Ita omnes.*)

II. — Sponsi matrimonium contrahentes in statu gratiae versari debent, quia matrimonium est sacramentum *vivorum*. Qui igitur contrahunt peccato mortali coinquinati, rei gravissimi sacrilegii evadunt, nec gratias sacramentales sponsis necessarias percipiunt. *Probabiliter* tamen illae gratiae sunt tantum suspensae, et remoto obice, seu peccato mortali, animae applicantur, uti diximus agendo *de sacramentis in genere*, n. 1033. — Pro praxi aliquando melius erit, indignum non monere de sacrilegio committendo, ut minus peccet, si nullus fructus ex monitione speretur, sed inducendus erit, ut saltem quamprimum ad confitendum accedat.

Quaesita :

1476. — *Quaer.* 1° An parochus exigere debeat, ut praemittatur confessio matrimonio, vel ut libellum confessionis sponsi exhibeant?

R. 1° Non potest *absolute per se* id exigere, nisi lex seu praeceptum episcopi illud statuat. Ratio est, quia, quamvis requiratur status gratiae ad illud sacramentum accipiendum, non tamen requiritur necessario confessio, cum contritio absolute sufficere possit etiam iis, qui versantur in statu peccati mortalis. Aliunde, parocho plerumque non constat, sponsos in statu gratiae non versari.

R. 2° Ubi lex particularis existit, ut multis in locis, parochus confessionem exigere debet aut saltem illius testimonium. Possunt quandoque occurrere casus, in quibus haec lex exceptionem admittere videatur, uti si matrimonium jam sit civiliter contractum et una pars sit disposita, etc.; sed pro hujusmodi rerum adjunctis consultius est, ut parochus ab ipso Episcopo loci resciat, quomodo generatim se gerere debeat.

1477. — *Quaer.* 2° An unus sponsus matrimonium inire possit cum altero publico peccatore?

R. Affirm., si non possit sine gravi incommodo a matrimonio recedere. (*Ita communius.*) Quamvis enim contrahentes indirecte conficiant sacramentum, juxta probabiliorem sententiam, tamen directe contractum ineunt. Unde videntur sponsi in hoc magis habere conditionem privatorum contrahentium, qui respiciunt ad propriam utilitatem, quam publicorum ministrorum, qui attendere debent, ut indignos recipientes repellant. *S. Lig.* n. 55., dicit, se non convinci hac ratione, non tamen eam repellere.

Eadem ratione puella catholica, quae habet graves rationes, v. gr., ob circumstantias familiarum, aliave motiva magni ponderis matrimonium cum haeretico ineundi, non peccat illud contrahendo, quamvis alterius peccati materiam quodammodo subministret; sed prius petenda est dispensatio, ut infra dicetur.

CAPUT VI.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

Leges ecclesiasticae impedimenta matrimonii statuentes sunt duplicis generis; aliae enim sunt tantum prohibentes, aliae vero irritantes. — Hinc articulus duplex.

ARTICULUS I.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII IMPEDIENTIBUS.

1478. — Quatuor numerantur impedimenta matrimonium impedientia, nempe 1° Prohibitio Ecclesiae variis de causis facta. — 2° Item Ecclesiae prohibitio ne determinato quodam tempore matrimonii solemnitates celebrentur. — 3° Contractus sponsalitius cum alia persona jam initus, nec legitime solutus. — 4° Votum quod ex natura sua in contractu aut societate conjugali servari nequit. Quatuor haec versiculo sequenti comprehenduntur:

Ecclesiae vetitum, tempus, sponsalia, votum.

De singulis pauca subjicere satis erit.

I. Ecclesiae vetitum.

1479. — Est prohibitio sive particularis sive generalis ab Ecclesia facta aut ab aliquo superiore ecclesiastico, ne aliquod matrimonium celebretur.

1° Prohibitio particularis habetur,

quando justa de causa matrimonium alicui interdicitur, sive a parocho, sive ab Episcopo; v. gr., quia suspicio impedimenti dirimentis exorta est. 2° Prohibitio generalis in triplici praesertim casu habetur, scilicet: 1° ne contrahatur matrimonium inter haereticum et catholicam et vice versa; — 2° ne contrahatur sine bannorum proclamatione; — 3° ne contrahatur sine consensu parentum debite requisito.

II. Tempus.

1480. — Est tempus inter annum aliquod determinatum, quod *feriatum* dicitur, et quo Ecclesia solemnitates nuptiarum vetat. (*Trid.* sess. 24. c. 10.) Est autem 1° a prima dominica adventus usque ad Epiphaniam *inclusive;* — 2° a die cinerum usque ad octavam Paschatis *inclusive.*

Nota. Conc. Trid. solas nuptiarum solemnitates praefato tempore prohibet, v. gr., solemniter sponsos benedicere, sponsam cum strepitu ad domum conducere, convivia nuptialia instruere. Non autem vetat parocho sponsos privatim conjungere, licet variis in locis propter consuetudinem id etiam prohibeatur. (*Ita communiter.*)

III. Sponsalia.

1481. — Sponsalia quaelibet, sive *ecclesiastica*, sive *privata*, cum alia persona serio contracta, neque legitime ex mutuo consensu aut alia justa de causa dissoluta, sunt impedimentum matrimonium impediens. Constat ex jure naturali; existit enim gravis obligatio justitiae standi contractui oneroso vere inito. Si quis autem, non obstante illo impedimento, matrimonium contrahat, validum quidem erit, cum impedimentum hoc sit impediens tantum, non tamen licitum.

IV. Votum.

Quadruplex distinguitur votum matrimonium impediens, nempe: 1° votum castitatis; — 2° votum non nubendi; — 3° votum ingrediendi Religionem; — 4° votum ordines sacros suscipiendi.

1482. — I. *Votum castitatis.*

1° Qui tale votum emisit, peccat graviter matrimonium ineundo, intentione illud consummandi, quia votum infringit. 2° Peccat etiam graviter, seclusa hac intentione, quia exponit se periculo vel votum vel jus compartis violandi. 3° Contracto matrimonio, nec petere nec reddere debitum potest primo labente bimestri, quum ex privilegio juris canonici eximantur hoc tempore conjuges ab obligatione conjugalis debiti sive petendi, sive reddendi, juxta superius dicta, n. 1465., quo elapso tempore, potest quidem debitum reddere et compartis juri satisfacere, non tamen petere *per se* sine dispensatione a voto. 4° Debet omnino abstinere, si alter consentiat, vel jus petendi amiserit, v. gr., per adulterium vel incestum. (*V.* n. 1467 et 1508.) — Secus dispensationem quamprimum postulare tenetur. 5° Si alter conjux moriatur, ad novas nuptias convolare nequit, nisi dispensationem a voto suo impetraverit.

1483. — II. *Votum non nubendi, seu votum virginitatis.*

1° Peccat graviter qui, voto illo emisso, matrimonium contrahit, ut patet. 2° Contracto matrimonio, reddere et etiam petere potest debitum, quia jam impossibilis facta est voti observatio. 3° Mortuo conjuge, novum matrimonium contrahere potest, ob eamdem rationem.

In praxi dubium est quandoque, an quis virginitatem seu coelibatum, vel potius castitatem voverit. Interrogandus erit poenitens an intentione se ab *oneribus* matrimonii liberandi sanctiusque Deo serviendi ductus fuerit, vel *unico amore* et *affectu puritatis:* in primo casu coelibatum et virginitatem, in secundo autem vere castitatem vovisse censendus est. (*Lacroix*, n. 357.)

1484. — III. *Votum ingrediendi Religionem.*

1° Qui tale votum emisit, peccat graviter matrimonium ineundo, tum quia alterum decipit, tum quia se exponit periculo votum violandi. 2° Ante matrimonii consummationem, tenetur religionem ingredi, ideoque mortaliter peccat quando prima vice matrimonium consummat, sive petendo, sive reddendo debitum; quia votum adimplere debet quando potest. Illud autem adimplere potest non consummando matrimonium, cum tunc ex privilegio divino possit quilibet Religionem ingredi, et altera pars a vinculo matrimoniali liberetur, juxta superius dicta, n. 1465. 3° Post consummatum matrimonium potest petere et reddere debitum, quia executio voti facta est ei impossibilis, et petitio actus conjugalis non est contra illius votum, cum non voverit

castitatem, sed *Religionem*. 4° Etiam, consummato matrimonio, tenetur Religionem ingredi *per se* quoties id potest, illaeso compartis jure, v. gr., si alter consentiat, vel jus petendi debitum amittat in perpetuum, aut si matrimonium per mortem solvatur; quia obligatio voti semper subsistit. In praxi autem, in hisce casibus, magis expedit ut ad dispensationem recurratur.

1485. — IV. *Votum suscipiendi ordines.*

1° Qui votum illud emisit, peccat graviter matrimonium ineundo, ut patet. 2° Tenetur ordines suscipere, si possit, v. gr., si obtineat consensum alterius. Juxta plures, tenetur Religionem ingredi ante matrimonii consummationem, etiam invito altero, ut votum adimplere possit. Sed alii *probabilius* negant. 3° Inito matrimonio, potest illud consummare, si votum amplius adimplere nequeat.

Quaesita:

1486. — *Quaer.* 1° Quinam dispensare valeant in impedimentis impedientibus?

R. 1° Nemo dispensare potest, ne summus quidem Pontifex, in impedimento ex validis sponsalibus exorto, cum hac in re de stricto justitiae debito agatur.

R. 2° Episcopi, seu *ordinarii* animarum *pastores*, jurisdictione plena in foro externo gaudentes, ab aliis impedimentis impedientibus dispensare queunt, si excipias: 1° votum perpetuae castitatis; 2° votum ingrediendi in Religionem; 3° impedimentum disparitatis cultus inter catholicos et haereticos. Hoc enim triplex impedimentum Papae reservatum est. — *Recole dicta de statibus, ubi de privilegiis Episcoporum*, n. 62.

R. 3° Regulares ex suis privilegiis dispensare valent in mero foro interno: 1° in voto castitatis ad tempus; 2° in voto virginitatis, seu non nubendi. — *Recole pariter dicta de privilegiis regularium in Tract. de statibus*, n. ~~102~~ 993

Quaer. 2° An Episcopus, urgente necessitate et periculo incontinentiae, dispensare possit in voto castitatis ad matrimonium contrahendum?

R. Affirm., dummodo sit periculum in mora, nec aditus ad Pontificem facile pateat. (*S. Lig.* n. 987. - *Suarez.* - *Sanchez.* - *Navarrus*, etc.)

ARTICULUS II.

DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS.

Agendum: 1° De impedimentis dirimentibus in genere, 2° de impedimentis dirimentibus in specie, 3° de dispensatione ab hisce impedimentis.

§. I.

De impedimentis dirimentibus in genere.

Principia:

1487. — I. Ecclesia potestatem habet constituendi impedimenta matrimonium non tantum impedientia, sed et dirimentia. De fide est. Constat 1° ex definitione *Conc. Trid.* sess. 24. can. 4.: *Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* — Constat 2° ex ratione theologica. Ecclesia enim accepit a Christo omnem potestatem necessariam vel etiam utilem ad rempublicam christianam recte gubernandam; atqui potestas constituendi impedimenta matrimonii est valde utilis et quidem necessaria, ut matrimonium cum honore et decentia rei tam sacrae debita a fidelibus tractetur; ergo, etc.

II. Ecclesia *sola* impedimenta matrimonii dirimentia constituere potest, et consequenter principes *saeculares* non possunt *constituere impedimenta*, nisi ad meros effectus civiles.

Constat 1° ex *Conc. Turonensi*, an. 1583, a *Greg. XIII.* specialiter approbato c. 19. *de jurisdictione*, §. 6. ubi sic dicitur: „*Certissimi juris cum sit matrimo-* „*niales causas esse fori ecclesiastici,* „*ideoque earum cognitionem ac deci-* „*sionem judicibus laicis a sacris cano-* „*nibus omnino esse interdictam, omni-* „*bus, praeterquam Episcopis et eorum* „*officialibus, de iis earumque appendi-* „*cibus ad circumstantiis, veluti si de* „*conjugali adhaesione sit quaestio, co-* „*gnoscere ac decidere sub anathematis* „*poena prohibemus.*“ — Collectio conciliorum. *(Labbe.)*

Constat 2° ex ipso *Conc. Tridentino*, sess. 24. c. 12., ubi definivit causas ma-

trimoniales ad judices ecclesiasticos pertinere.

Constat 3° ex litteris *Pii VI.* ad Episcopum *Motulensem* 16. sept. 1788, quibus *expresse* declarat talem esse sensum can. 12. *Conc. Tridentini.*

III. Impedimenta dirimentia *directe* et *primario* ipsum contractum matrimonialem afficiunt, illum nullum et irritum reddendo ob defectum conditionis absolute requisitae ad valide contrahendum. *Indirecte* autem et *secundario* afficiunt ipsum sacramentum, quatenus nimirum, sublato contractu, eo ipso materia sacramenti deficit.

Quaesita:

1488. — *Quaer.* 1° An impedimentum invincibiliter ignoratum irritet matrimonium cum illo contractum?

R. Affirm. Ratio est, quia lex tale impedimentum constituens habet pro objecto ipsummet contractum irritandum, et proinde contractum semper irritat independenter a cognitione et voluntate contrahentis. Leges enim irritantes effectum suum in omni casu sortiri debent, nisi bonum generale absolute obstet, ut dicetur de impedimento clandestinitatis, quod cessat, si, saeviente persecutione, sacerdotes ad matrimonia benedicenda ubique desint. (*Lacroix*, n. 626., et *alii communissime.*)

1489. — *Quaer.* 2° An liceat contrahere matrimonium cum impedimento dubio, seu probabili?

R. 1° *Affirm. probabilius* in dubio, seu *probabilitate juris ecclesiastici;* quia Ecclesia merito censetur hujusmodi matrimonium confirmare in casu, quo revera impedimentum adesset. Etenim Ecclesia supplere censetur defectum contractus de jure canonico irriti, sicut et jurisdictionis defectum supplet, quoties communiter Doctores ut probabile tenent eam supplere, juxta dicta in sacramento Poenitentiae *de errore in materia jurisdictionis*, n. 1312 et seq. Atqui, opinio docens Ecclesiam supplere est generaliter ut probabilis recepta ab innumeris Doctoribus qui ei suffragantur, licet eidem plures adversentur; ergo... (*Ita Lacroix*, n. 117. — *S. Lig.* n. 901.)

R. 2° *Neg.*, si agatur de probabilitate *juris divini*, aut *naturalis*, quia tunc Ecclesia defectui probabili supplere nequit, cum impedimentum illud ab Ecclesia non pendeat. Matrimonium igitur sic contractum dubium remaneret; proinde non licet unquam sacramentum recipere cum tali dubio de ejus valore. Ergo, etc.

R. 3° *Neg.*, etiam, si agatur de probabilitate *facti*. Ratio est, quia Ecclesia in hujusmodi probabilitate non praesumitur dispensare. Opinio enim contraria communiter non est recepta ut probabilis; et aliunde nimia sequerentur incommoda si, contracto matrimonio, error detegeretur. (*Ita communiter.* — *S. Ligor.* n. 902.)

1490. — *Quaer.* 3° An liceat conjugibus uti matrimonio, si post nuptias initas dubium de aliquo impedimento oriatur?

R. 1° *Neg.*, donec facta fuerit inquisitio sufficiens de veritate. Si tamen unus tantum dubitet, quamvis non possit debitum petere, debet illud reddere alteri in bona fide versanti. (*S. Lig.* n. 903.)

R. 2° *Affirm.* si, adhibita seria diligentia ad veritatem detegendam, dubium adhuc remaneat, quia in dubio standum est pro valore actus. (*Ita communiter* contra *paucos.* — *S. Ligor.* n. 904., etc.)

§. II.
De impedimentis dirimentibus in specie.

1491. — Impedimenta matrimonium dirimentia quindecim numerantur his versibus expressa.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Aetas, affinis, si clandestinus et impos,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutae;
Haec socianda vetant connubia, facta retractant.

De singulis seorsim sermonem instituemus.

PUNCTUM I.
De impedimento erroris et conditionis.

Duplex error relate ad matrimonium distinguitur, scilicet: 1° Error *substantialis*, qui versatur circa ipsam personam matrimonio copulandam; 2° error *accidentalis*, qui personae qualitates afficit. Conditio autem intelligitur *servilis*, ab altera parte ignorata.

Principia:

1492. — I. Omnis error circa *personam* matrimonium efficit nullum de jure naturali, etiamsi error esset omnino invincibilis. Ratio est, quia ex parte contrahentis omnem tollit libertatem in objectum contractus, et hic irritus efficitur.

II. Error circa *qualitates* personae, qualiscumque sit, per se non irritat matrimonium. Ratio est, quia error circa qualitates non cadit in objectum contractus; objectum enim istud est ipsamet persona cum qua contrahitur, ut modo dictum est, non vero ipsius qualitates. Excipe, si qualitas *explicite* velut conditio *sine qua non*, ut ajunt, intendatur.

III. Error circa *conditionem servilem* compartis dirimit matrimonium de jure ecclesiastico, ut constat ex l. 4. *Decretalium.* Hoc impedimentum locum non habet amplius in Europa, ubi servitus penitus extincta est.

Resolves:

1493. — 1° Si quis putet contrahere matrimonium cum Anna, et ducat Agatham, invalidum est matrimonium. Secus, si putans ducere puellam nobilem, divitem, virginem, pacificam, e contra plebejam, pauperem, corruptam, rixosam duceret. 2° Validum est matrimonium, si quis ducat viduam putans ducere coelibem, etiamsi per fraudem in hunc errorem inductus fuerit; nam fraus inducit quidem obligationem reparandi injuriam, non autem efficit ut consensus non versetur circa substantiam rei de qua agitur. Immo, hoc valet, licet certo contrahere noluisset, si prius eam viduam esse novisset; non enim ad id quod forte vel etiam certo facturus fuisset, sed ad id quod reapse fecit, attendendum est. 3° Valide contrahit puella nobilis cum viro vago qui falso se jactat nobilem et bonorum multorum possessorem, idque falsis testimoniis probat. Sed mulier illa non tenetur cum ipso cohabitare, et divortium perpetuum quoad torum et habitationem statim facere potest. (*S. Ligor.*, et *alii omnes.*)

PUNCTUM II.

De impedimento voti et ordinis.

Principia:

1494. — I. Votum dirimens matrimonium est solum votum solemne castitatis per professionem in religione approbata factum. Votum enim simplex castitatis, etiam perfectae et perpetuae, matrimonium non dirimit, sed tantum impedit juxta dicta, n. 1483.

II. Ordo autem matrimonium dirimens est ordo sacer, nempe presbyteratus, diaconatus et subdiaconatus.

De utroque hoc impedimento constat ex *Conc. Later. I.* et *II.*; atque ex *Trident.* sess. 24. can. 9.: *Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque esse validum, non obstante lege ecclesiastica vel voto, anathema sit!*

Quaesita:

1495. — *Quaer.* 1° Quonam jure praedicta impedimenta matrimonium dirimant?

R. 1° Impedimentum *ordinis* dirimit tantum jure ecclesiastico, juxta sententiam communem. Ratio est, quia ex una parte ordo per se non repugnat cum statu conjugali; nec adest ex altera prohibitio ulla divina, quae in Scripturis aut in traditione inveniatur. (*S. Lig.* n. 1059.)

R. 2° Quoad impedimentum *voti*, duplex est sententia probabilis; alii ejus originem a jure divino repetunt; alii vero a jure ecclesiastico: sed quidquid sit, certum est Papam posse ab eo dispensare gravissima de causa, vel saltem declarare ejus obligationem cessare. Ex praxi Ecclesiae constat. (*S. Lig.* n. 1025 et 1026.)

Quaer. 2° Quaenam conditiones requirantur ut votum solemne et ordo matrimonium dirimant?

R. 1° Quoad *votum*, debet esse emissum, 1° voluntarie et deliberate; 2° cum vera intentione se obligandi; secus enim votum validum non foret.

R. 2° Quoad *ordinem* requiritur, 1° ut sit susceptus valide; 2° ut sit susceptus voluntarie. (*Ita omnes.*)

PUNCTUM III.

De impedimento cognationis.

Cognatio triplicis generis distinguitur, scilicet: 1° *naturalis;* 2° *spiritualis;* 3° *legalis.* De singulis seorsim.

SECTIO I.

De cognatione naturali.

1496. — Cognatio *naturalis*, seu consanguinitas, est propinquitas personarum ab eodem stipite descendentium.

Tria sunt in consanguinitate distinguenda; scilicet: 1° *stipes*, seu persona ex qua aliae ducunt originem; 2° *gradus*, seu mensura distantiae unius personae ab altera; 3° *linea*, seu series personarum ab eodem stipite descendentium.

Linea duplex est: alia *recta* et alia *collateralis*, seu *transversalis*. Prior est series personarum, quarum una descendit ab alia. Posterior vero est series personarum quae, licet stipitem communem habeant, aliae tamen ab aliis non descendunt, ut sunt fratres, consobrini, etc.

Linea collateralis est *aequalis* vel *inaequalis*, prout consanguinei aequaliter vel inaequaliter a communi stipite distant.

Principia:

1497. — I. Consanguinitas in *linea recta* matrimonium dirimit *indefinite* in quocumque gradu, saltem de jure positivo. (Constat ex *jure can. in resp. Nicolai I. ad Bulgaros*, c. 37.)

II. Consanguinitas in *linea collaterali* matrimonium dirimit usque *ad quartum gradum inclusive*, et non ultra. (Constat ex *Conc. Lat. IV.* et ex variis locis juris canonici.)

III. Consanguinitas etiam matrimonium dirimit inter eos qui ex eodem patre tantum, vel ex eadem matre, nati sunt; item inter consanguineos ex illegitimis natalibus generatos. Ratio est, quia diversitas patris aut matris vel illegitimitas non impedit quin carnalis consanguinitas inter eos existat.

Quaesita:

1498. — *Quaer.* 1° Quo jure consanguinitas in praedictis gradibus matrimonium dirimat?

R. 1° Certum est consanguinitatem *in linea recta* dirimere de jure naturali in primo gradu, et *probabilius* etiam in caeteris gradibus *indefinite*, juxta communem theologorum sententiam. Caeterum, casus a praxi longissime distat, ut patet.

R. 2° *Quoad lineam collateralem:* 1° in primo gradu *probabilius* dirimit jure naturali, aut saltem divino positivo, cum Ecclesia nunquam dispenset ut fratres et sorores conjungi valeant, atque infideles ipsi hujusmodi nuptias detestentur; 2° in aliis gradibus jure ecclesiastico dirimitur, juxta omnes, ut patet ex praxi Ecclesiae, quae ab iis frequenter dispensat.

1499. — *Quaer.* 2° Quomodo inveniri facile possint gradus consanguinitatis?

R. 1° Si is qui est cognitus sit stipes communis, scribas illius nomen in charta, et infra generationes et nomina personarum hinc et inde descendentium referas, usque dum pervenias ad eas personas quae connubio jungendae sunt; facile inde gradus computabis.

R. 2° Si incognitus sit stipes, sic procedas:

1° Scribas in inferiori parte chartae vel tabulae nomen sponsi ad unum latus et nomen sponsae ad alterum; dein adnotes supra nomen sponsi nomina eorum consanguineorum, qui forte causa esse possunt ut aliqua intersit cognatio cum sponsa; idem facito quoad sponsam. 2° Qua facta adnotatione, ascendas ex una parte et videas utrum conveniant in communi principio seu stipite, ex quo sponsus et sponsa sint mediate generati. Hinc, postquam inveneris, simulque animadverteris utrum sponsi sint in linea aequali vel inaequali, applices tandem regulas infra proponendas, et resolutio dubii patebit.

Nota 1° Consanguinitas inter easdem personas ex duplici vel etiam multiplici capite oriri potest, et tunc est duplex vel multiplex sanguinis propinquitas, seu impedimentum in petitione dispensationis aperiendum; v. gr., si duo fratres duas foeminas sibi consanguineas ducant, liberi, ex utroque matrimonio provenientes, dupliciter inter se consanguinei erunt, et haec circumstantia necessario declaranda est.

Nota 2° Ad gradus juxta *jus civile* computandos, desumitur numerus, seu summa omnium personarum in qualibet linea, stipite dempto. Proinde in *linea recta*, eodem modo computantur ac gradus canonici: *in linea collaterali aequali*, gradus canonici duplicantur: *in linea collaterali inaequali*, duplicatur linea minor et additur excessus majoris.

Regulae ad gradus consanguinitatis computandos.

1500. — I^a^ *Regula.* In linea recta tot numerantur gradus quot personae, stipite dempto.

IIª *Regula.* In linea collaterali *aequali* tot sunt gradus quot sunt personae in una parte, stipite dempto.

IIIª *Regula.* In linea collaterali *inaequali* tot sunt gradus quot personae in parte remotiori inveniuntur (semper stipite dempto).

SECTIO II.

De cognatione spirituali.

1501. — Cognatio spiritualis est propinquitas quae ex baptismo vel confirmatione oritur inter certas personas in jure canonico determinatas.

Principia:

1502. — I. Cognatio *spiritualis* dirimit matrimonium de *jure ecclesiastico:* 1° inter ministrum sacramenti et subjectum, hujusque genitores; 2° inter patrinum vel matrinam et filiolam vel filiolum eorumque genitores. Sic ex *Conc. Trid.* sess. 24. c. 2., *de reform.* — Hinc duo horriduli, et specie tenus versiculi, sed memoriae juvandae perutiles, exhibentur.

Baptizans, baptizatus, baptizatique parentes;
Levans, levatus, levatique parentes.

Nota. Has inter personas contrahitur cognatio spiritualis ex confirmatione non secus ac ex baptismo. Sed in plerisque locis patrini in confirmatione non amplius adhibentur.

II. Plures conditiones requiruntur, ut patrini cognationem spiritualem contrahant, scilicet: 1° ut sint baptizati; secus enim Ecclesiae non subjicerentur; 2° ut sint rationis compotes, quia secus non forent muneris patrini capaces; 3° ut designati fuerint a parentibus, vel etiam a parocho ipsorum loco.

Resolves:

1503. — 1° Patrini matrimonium inter se inire possunt, non vero cum patre vel matre baptizati. 2° Non contrahunt cognationem spiritualem qui officium patrini et matrinae exercent in supplendis baptismi solemnitatibus, nec qui nomine tantum alterius baptizatum de sacro fonte suscipiunt. 3° Contrahunt veram cognationem spiritualem patrini a parentibus designati et injuste a parocho reprobati, si infantem reapse teneant; secus, si a parocho juste rejicerentur. (*S. Lig.* n. 154.) 4° Vir, qui puellam in casu necessitatis et privatim baptizavit, nec ipsam, nec ejus matrem ducere potest. (*Ita communiter.* — *S. Ligor.*, *de Bapt.*, n. 149.) 5° *Probabilius* autem non videntur patrini in baptismo privato adhibiti cognationem spiritualem contrahere. Ratio est, quia in *Conc. Trid.* de iis tantum patrinis, qui in baptismo solemni adhibentur, sermo est, cum pro baptismo privato nulli requirantur. (*Ita communius cum S. Lig.* n. 149.) 6° Patrini cognationem spiritualem contrahere non videntur, nisi baptizatum physice tangant, saltem exiguo temporis momento, quia secus non proprie eum de sacro fonte suscipere censentur; omnes enim textus juris can., quibus spiritualis cognatio statuitur, hisce verbis efferuntur: qui *suscipit*, *tenet*, *levat*, *tangit*, etc. (*S. Lig.* n. 148.) 7° Parentes baptizantes filios in necessitate, vel bona fide, nullam contrahunt spiritualem cognationem, quia prohibitio usus conjugii rationem habet poenae, quae sine culpa non incurritur. (*S. Lig.* n. 150.) Immo nec *probabilius* videntur cognationem contrahere, etiamsi ex industria, seclusa necessitate, prolem baptizarent, quia lex ecclesiastica parentes inter se non respicit. (*S. Lig.* ibid.)

SECTIO III.

De cognatione legali.

1504. — Cognatio *legalis* est propinquitas personarum quae oritur ex adoptione legali. Duplex distinguitur adoptio:

1° *Perfecta*, qua persona sui juris, forma legali, transit in potestatem et familiam adoptantis, et omnia filii legitimi jura acquirit. 2° *Imperfecta*, qua adoptatus jus quidem acquirit succedendi adoptanti, non tamen transit in ejus familiam, nec sub ipsius potestate constituitur.

Principia:

1505. — I. Cognatio *legalis* seu adoptio constituit impedimentum dirimens de jure ecclesiastico, quamvis de jure Romano prius stabilitum fuerit. Eruitur ex *Resp. Nicolai I. ad Bulgaros*, etc.

II. Cognatio *legalis* matrimonium dirimit inter sequentes personas, scilicet:

1° Inter adoptantem et adoptatum et ejus filios (saltem dum sunt sub paterna potestate constituti) quasi in linea recta, per similitudinem ad cognationem naturalem. 2° Inter adoptatum et filios adoptantis, quasi in linea collaterali, saltem

dum hujus filii sub paterna potestate versantur. 3° Inter adoptantem et uxorem adoptati, ac vicissim inter adoptatum et uxorem adoptantis, quasi in linea recta per modum affinitatis.

Quaesita :

1506. — *Quaer.* 1° An cognatio legalis dirimat usque ad 4um gradum inter adoptantem et descendentes adoptati, aut vice versa ?

R. 1° Certo restringitur ad 1um gradum quoad adoptatum et descendentes adoptantis. Ex jure canonico constat.

R. 2° *Controvertitur* quoad adoptantem et descendentes adoptati. *Probabiliter* cognatio non extenditur ultra 1um gradum, seu ultra adoptatum, nisi habeat descendentes sub potestate sua constitutos ; nihil enim in jure huic decisioni oppositum reperitur. (*S. Lig.* n. 1027.)

Quaer. 2° An adoptio imperfecta dirimat matrimonium ?

R. Neg. probabilius cum *S. Ligorio*, n. 1027., et *aliis communius.* — Ratio est, quia sola adoptio perfecta censenda est adoptio proprie dicta. (1)

PUNCTUM IV.

De impedimento affinitatis.

1507. — Affinitas est propinquitas quam quis contrahit cum consanguineis personae, quacum carnale commercium habet, seu, est propinquitas orta ex copula carnali inter alterutrum copulatorum et consanguineos alterius. Sic existit affinitas inter virum et consanguineos mulieris quam cognovit, et vice versa.

Hinc : 1° Affinitas oriri potest tum ex copula *licita*, hoc est, ex legitimo matrimonio ; tum ex copula *illicita*, nempe ex fornicatione vel adulterio. 2° Affinitas etiam contrahi potest inter ipsos conjuges, si alteruter rem cum consanguineis alterius habeat.

Principia :

1508. — I. Affinitas ex *copula licita* dirimit matrimonium usque ad 4um gradum *inclusive* ; ex *copula* autem *illicita* usque ad 2um gradum *inclusive.* Constat ex *Conc. Lat. IV.*, et ex *Conc. Trident.* sess. 24. c. 4.

II. Affinitas non contrahitur nisi per copulam *perfectam* et *consummatam*, seu talem ex qua per se generatio sequi possit ; quia secus vir et mulier non fiunt stricte una caro, neque possunt consanguinei unius fieri propinqui alterius. (*S. Lig.* n. 1075.)

III. Affinitas a conjugibus contracta ipsorum matrimonium dirimere nequit, cum huic indissolubiliter jam contracto superveniat ; ejusdem tamen usum impedit in poenam conjugis adulteri et incestuosi. Constat ex variis locis juris canonici, praesertim ex c. : *Si quis de eo qui cognovit*, etc.

Ejusmodi autem affinitas non contrahitur, nisi ex incestu cum consanguineis alterius in primo et secundo gradu, saltem post *Conc. Trid.* Constat ex declaratione expressa *Greg. XIII.* (*S. Ligor.* n. 1070.)

Resolves :

1509. — 1° Personae quae carnaliter conjunguntur non sunt proprie inter se affines, sed sunt principia affinitatis, et quasi stipitis locum tenent. 2° Affinitas esse non potest inter duas personas, quarum neutra copulam habuit cum consanguinea alterius, siquidem consanguinei unius conjugis non contrahunt affinitatem cum consanguineis alterius. 3° Duo fratres ducere possunt duas sorores ; pater et filius ducere possunt matrem et filiam ; immo filius potest ducere matrem, et pater ejusdem filiam. Hinc axioma : *Affinitas non parit affinitatem.* 4° Gradus affinitatis eodem modo computantur ac gradus consanguinitatis ; immo, affinitas per se gradus non habet, sed tantum ratione consanguinitatis ; qualis igitur est gradus consanguinitatis ab una persona, talis est gradus affinitatis ab altera. 5° Qui peccavit cum duabus sororibus, aut consobrinis germanis, aut cum matre et filia, nullam harum ducere potest, modo tamen copulam consummaverit. 6° Vir qui peccavit cum sorore vel consobrina vel amita compartis suae, debitum petenti reddere tenetur, quamvis petere nequeat. Ratio est, quia cum agatur de lege mere prohibente, innocens ex culpa alte-

(1) Non videtur vigere adoptio *perfecta* in Gallia, siquidem ex art. 384. *cod. civ.* adoptatus remanet juris sui. Attamen asserit *De Carrière* hanc adoptionem dirimere matrimonium, suamque sententiam ex responsione quadam S. Poenitentiariae confirmat.

rius pati non debet. 7° Non privatur jure petendi debitum qui cum propriis consanguineis peccat, quia nullam affinitatem inde cum uxore contrahit.

1510. — Si uterque conjux affinitatem contraxerit, neuter potest debitum petere, quia uterque jus suum amisit; et proinde neuter tenetur, immo nec potest debitum alteri reddere. (*S. Lig.* n. 1069 et seq.)

Quaesita:

1511. — *Quaer.* 1° Quo jure dirimat affinitas?

R. 1° Certo dirimit *solo Ecclesiae jure* in linea *collaterali*, juxta omnes, et multo *probabilius* etiam in linea *recta*, si forte primum gradum excipias.

R. 2° *Controvertitur* quoad primum gradum lineae *rectae*. Ecclesia autem, licet pluries enixe rogata fuerit, nunquam voluit dispensare pro affinitate orta ex commercio conjugali. Hoc testatur *Bened. XIV. de synod.*, l. 9. Non raro tamen dispensavit pro affinitate orta ex commercio illicito, saltem ut vir mulierem duceret, cujus matrem cognovit.

1512. — *Quaer.* 2° An affinitas ex matrimonio consummato, sed invalido, dirimat ad 4um gradum, vel ad 2um tantum?

R. 1° Ratione *affinitatis* dirimit ad 2um gradum tantum, quia habetur simpliciter affinitas ex copula illicita, ut in fornicatione extra matrimonium patrata.

R. 2° Ratione vero *honestatis publicae* videtur dirimere ad 4um gradum, quia matrimonium, etiam invalidum, vi honestatis publicae dirimit ad 4um gradum. Consummatio autem matrimonii roborat impedimentum *honestatis publicae*, quod prius vi matrimonii *rati* existebat. (Vide mox dicenda n. 1513.)

Quaer. 3° An uxor, vi aut metu cognita a consanguineo viri, jus debitum petendi amiserit?

R. 1° *Neg.*, si vis fuerit absoluta: impedimentum enim illud de petendo debito inter conjuges incestuosos poenae tantum rationem habet; poena autem nulla esse potest, ubi nulla est culpa. (*Ita omnes.*)

R. 2° *Neg.*, etiam, si uxor, quae vim aut metum passa est, graviter non deliquerit, quia poena gravis cum culpa levi proportionem non habet.

R. 3° Immo, *probabilius*, etiam negandum videtur, si uxor illa graviter peccaverit, quia metus gravis excusat a legibus humanis, etsi a lege naturali excusare non valeat; ergo, cum in nostro casu excuset a lege prout est ecclesiastica, a poena etiam per eam legem inflicta excusare debet. (*Ita communius* cum *S. Lig.* ibid., contra *alios.*)

PUNCTUM V.

De impedimento honestatis publicae.

1513. — *Publica honestas* est propinquitas quaedam, seu species affinitatis, quae oritur tum ex *sponsalibus* inter unum sponsum et consanguineos alterius, tum ex *matrimonio rato* inter alterutrum conjugem et compartis consanguineos. De jure ecclesiastico dirimit.

Regulae:

1° Honestas publica ex *sponsalibus validis* orta matrimonium dirimit usque ad 1um gradum tantum. (*Trid.* sess. 24. c. 3.) 2° Honestas publica orta ex *matrimonio rato* dirimit matrimonium ad 4um gradum inclusive. Constat ex variis locis juris canonici.

Quaesita:

1514. — *Quaer.* 1° An honestas oriatur ex sponsalibus conditionatis, aut mutuo consensu, vel quavis justa de causa dissolutis?

R. ad 1um *Neg.*, nisi conditio adimpleta fuerit, quia, conditione non adimpleta, vera sponsalia non habentur. (*S. Lig.* n. 1061.)

R. ad 2um *Affirm.* Ratio est, quia impedimentum contrahitur statim post inita valide sponsalia, et impedimentum semel susceptum non potest auferri ex voluntate sponsorum, vel alia causa superveniente. Constat ex declaratione *S. Congregationis ap.* (*S. Lig.* n. 1063.)

1515. — *Quaer.* 2° An *honestas* oriatur ex sponsalibus *privatis?*

R. Affirm., modo adsit verus contractus sponsalitius. Ratio est, quia Ecclesia inter sponsalia privata et publica nullam admittit distinctionem.

Quaer. 3° An oriatur *honestas* ex matrimonio *invalido?*

R. Affirm. Quia ante *Conc. Trid.* honestas oriebatur ex hujusmodi matrimonio: concilium vero nihil in hoc immutavit, quamvis jus antiquum pro sponsalibus coarctaverit.

Excipe 1° Si oriatur invaliditas ex defectu consensus. Sic ex jure canonico. — Hinc, non adest impedimentum *honestatis*, si matrimonium ex errore vel metu, aut ex ficto consensu contractum fuerit. (Vide *S. Lig.* n. 1062.)

Excipe 2° Si invaliditas veniat ex priore impedimento honestatis, orto ex sponsalibus valide contractis; quo casu non inducitur impedimentum in praejudicium priorum sponsalium. (*S. Lig.* n. 1064.) Hinc, si Titius, v. gr., initis sponsalibus cum Berta, eaque relicta, ejus sororem ducat, ad 1am redire potest, immo et debet: nec indiget dispensatione, nisi matrimonium *consummaverit.*

1516. — *Quaer.* 4° An *honestas* oriatur ex matrimonio *civili?*

R. Videtur affirmandum sive contrahentes intendant contrahere coram Ecclesia, sive non: nam in 1° casu censetur contractus *sponsalitius;* in 2° censetur matrimonium *clandestinum* dirimens ad 4um gradum, licet invalidum sit. (*De Carrière*, n. 365. Vide *S. Lig.* n. 1064.)

PUNCTUM VI.

De impedimento criminis.

Crimen matrimonium dirimens triplex est: adulterium nempe vel homicidium conjugis, aut utrumque simul, modo certae concurrant conditiones quae in jure canonico exprimuntur.

I. Adulterium solum.

1517. — Ad impedimentum ex hoc capite incurrendum requiritur:

1° Ut adulterium sit *verum*, *formale*, *consummatum.* Et quidem *verum*, id est, ut alteruter saltem fornicator sit legitimo matrimonio conjunctus. — Deinde *formale* et quidem ex utraque parte, id est, ut uterque cognoscat alterutrum saltem esse conjugatum. — Tandem *consummatum,* intercedente nempe copula carnali perfecta. Dixi, *formale ex utraque parte*, quia odiosa restringenda sunt. (*Ita communiter.* — *S. Ligor.* n. 1036.) 2° Ut adsit *promissio* matrimonii facta ab uno adultero et acceptata ab altero, saltem aliquo signo, sive haec promissio praecedat, aut comitetur aut sequatur adulterium, modo ante adulterium retractata non fuerit. 3° Ut tum *promissio* matrimonii, tum *adulterium* fiant *vivente priore conjuge*, seu durante eodem matrimonio. Ita ex variis locis *juris can.*, v. gr., ex c. *Si quis vivente*, 5. caus. 31. q. 1. — Item ex c. propositum 1., *de eo qui dux*, etc. (*S. Ligor.* n. 1037 et seq.)

II. Homicidium solum.

1518. — Tres conditiones requiruntur ut adsit impedimentum.

1° *Mutua conspiratio;* unde non sufficit ut conjux conjugem suum occidat, si persona, cum qua matrimonium initurus est, hanc actionem ignoret, aut ei non consentiat. (*S. Lig.* n. 1033.) 2° *Intentio matrimonii. Ita communiter*, quamvis in jure non sit expressum. Ratio est, quia finis legis est ne quis spe matrimonii proprium vel alterius conjugem occidat. Sed *probabilius* requiritur ut intentio illa aliquo modo fuerit alteri manifestata. Sufficit autem *probabilius*, ut indicia quaedam hujus intentionis praecesserint, v. gr., familiaritates, epistolae amatoriae, etc. (*S. Lig.* n. 1033 et 1034.) 3° *Mors realiter secuta*, ex actione physica vel morali alterutrius complicis. Constat ex jure canonico. (*Ita communiter.*)

III. Utrumque simul.

1519. — Quando crimina adulterii et conjugicidii reperiuntur unita, non requiritur mutua conspiratio ad conjugicidium, nec promissio matrimonii, sed haec tria sufficiunt:

1° Adulterium debet esse tale quale expositum est, n. 1517. I., hinc praecedere debet conjugicidium; non tamen necesse est ut praecedat mortis machinationem. 2° Machinatio mortis ab uno adulterorum intuitu matrimonii habita; sufficit autem ut haec intentio ab uno habeatur. (*Ita DD. Gousset*, n. 824. — *De Carrière*, n. 739. — *Collet*, etc.) — *S. Ligor.* requirit *probabilius* insuper, ut haec intentio alteri manifestetur (n. 1036). 3° Mors ex machinatione unius adulterorum secuta, eodem modo ac supra dictum

est de homicidio solo. Sic ex eodem jure. (*S. Lig.* n. 1036.)

Nota. Impedimentum hoc n. 1519. expositum, quod propter duplex crimen unitum vocatur *utrumque simul*, est unicum impedimentum. — Contra vero, si et adulterium et homicidium suas quodlibet separatim conditiones habeat, ut n. 1517. et n. 1518. expositae sunt, duplex erit impedimentum.

Haec omnia sic paucioribus verbis memoria teneto:

1° *Adulterium* cum promissione acceptata matrimonii. 2° *Homicidium* ex communi conspiratione, et cum intentione contrahendi, saltem ab uno habita. 3° *Utrumque simul* intuitu matrimonii, sed sine conspiratione et promissione matrimonii.

PUNCTUM VII.

De impedimento disparitatis cultus.

Disparitas cultus intelligitur in genere diversitas religionis inter contrahentes. Sed hic intelligitur disparitas proprie quae inter baptizatum et non baptizatum reperitur.

Principia:

1520. — I. *Cultus disparitas*, quae est inter baptizatum et infidelem, seu non baptizatum, matrimonium efficit invalidum. Ita ex jure non scripto, ait *S. Lig.* n. 1044. Hoc evincitur ex doctrina communi SS. Patrum et theologorum, idque compertum esse asserit *Bened. XIV.*, in *Epist. ad Cardinalem Eboracensem.* — *Bullar.* t. 3. vol. 7.

II. Diversitas autem religionis inter baptizatos non constituit impedimentum dirimens. Evincitur ex eo quod nulla lege aut consuetudine irrita declarentur. Ita unanimi consensu theologi.

III. Diversitas religionis inter catholicos et haereticos constituit impedimentum impediens, a quo solus Papa dispensare potest. Evincitur tum ex praxi Ecclesiae quae fideles ab istis matrimoniis semper maxima sollicitudine avertit, tum ex declaratione expressa *Bened. XIV.*, qui haec connubia vocat *detestabilia* in Bulla *matrimonia*, edita 4. nov. 1741.

IV. Ecclesia non concedit veniam fidelibus cum haereticis matrimonium ineundi, nisi, sequentibus positis conditionibus: 1° ut absit pro parte catholica periculum seductionis; 2° ut infantes utriusque sexus ex matrimonio nascituri in religione catholica sint educandi; 3° ut adsit causa gravis. Hae enim conditiones, maxime duae priores, ex ipso jure naturae postulari videntur. Recole dicta de impedimentis impedientibus (*Ecclesiae vetitum)*, n. 1479.

Quaesita:

1521. — *Quaer.* 1° Quonam jure dirimatur matrimonium inter baptizatos et non baptizatos?

R. Certum est dirimi solo jure Ecclesiastico. Etenim prioribus Ecclesiae saeculis hoc impedimentum non existebat, et plura matrimonia hujusmodi approbata leguntur in historia Ecclesiastica, uti matrimonium *S. Monicae* cum *Patricio.*

Quaer. 2° An valeat matrimonium inter catholicos et haereticos initum, si, obtenta dispensatione, pars haeretica nolit acquiescere conditioni ab Ecclesia impositae, nempe ut filii *utriusque sexus* in religione catholica educentur?

R. Affirm. Agitur enim de impedimento mere impediente, et consequenter haec conditio validitatem matrimonii afficere nequit.

1522. — *Nota* 1° Ineunte saeculo XVIII. gravis controversia exorta est circa existentiam hujus impedimenti apud Japonenses et Sinenses, ubi haec consuetudo introducta non videbatur. Curia Romana partem tutiorem eligens concessit missionariis facultatem dispensandi, ut testatur *Benedict. XIV.* in constitutione *singulare nobis*, ann. 1741.

Nota. 2° *Pius VIII.* concessit facultatem parochis qui in Russia et Germania versantur assistendi, si cogantur, matrimoniis mixtis absque obtenta dispensatione initis: praesentia tamen Parochi non impedit quin sponsi sic contrahentes *graviter* peccent. Hoc confirmavit *Greg. XVI.* Vide *Ami de la Religion*, 2. avril 1825. — Item 2. mai 1837.

PUNCTUM VIII.

De impedimento vis seu metus.

1523. — Haec pauca statuenda sunt:

I. Metus *gravis* dirimit certo matrimonium de jure Ecclesiastico, et probabilius etiam de jure naturali, ut sequitur a fortiori ex dictis *de contractibus*, t. II. n. 745.

Requiruntur tamen sequentes conditiones, scilicet: ut metus incutiatur 1° a causa externa et libera; 2° injuste; 3° ad finem contrahendi matrimonii.

II. Metus *levis*, etiam injustus, matrimonium non dirimit. Ratio: 1° quia metus levis non censetur graviter et effica-

citer in consensum influere; 2° quia ex jure positivo solus metus gravis irritum facit matrimonium; 3° quia secus innumera matrimonia fierent irrita cum maximo societatis detrimento.

PUNCTUM IX.
De impedimento ligaminis.

1524. — Per *ligamen* intelligitur vinculum matrimonii quo quis conjugi ita obligatus est, ut, eo vivente, cum nullo alio matrimonium validum inire possit.

Impedimentum ligaminis fundatur in duobus matrimonii attributis, quae sunt *indissolubilitas* et *unitas*. Hinc patet impedimentum ligaminis esse juris divini.

Resolves:

1525. — 1° Qui bona fide crederet conjugem esse mortuum, dum viveret, et ad alias nuptias convolaret, non peccaret quidem, sed invalide contraheret, et ad priorem conjugem comparentem redire teneretur. 2° Non sufficit igitur sola conjugis absentia, quantacumque sit, ad novum matrimonium ineundum; sed requiruntur certa et authentica mortis argumenta. (Sic ex *jure canonico*.) 3° Certitudo moralis a jure requisita non habetur per rumorem etiam publicum, nisi aliquo argumento positivo fulciatur, nec per unicum testem, nisi aliae adsint conjecturae de quibus solius est Episcopi judicare. Hinc, in dubio semper ad Episcopum recurrendum est. Hic autem, remanente dubio, matrimonii celebrationem permittere non potest. Validum tamen foret, licet graviter illicitum, matrimonium, quod in tali dubio celebraretur, si revera mortuus esset conjux, de cujus morte dubitatur.

PUNCTUM X.
De impedimento aetatis.

1526. — Impedimentum *aetatis* consistit in defectu aetatis sufficientis ad matrimonii jura adimplenda. Dirimit matrimonium impuberum de jure ecclesiastico, ut eruitur ex c. 7., 10. et 14., *de spons. impub.*, etc.

Pubertas autem habetur ex jure can. pro foeminis aetate 12 annorum completorum, et pro maribus aetate 14 annorum.

Excipitur tamen in jure, *modo malitia non suppleat aetatem*, quod intelligitur de impuberibus aetate, qui jam sunt puberes corporis viribus, seu potentes ad generationem, et aliunde onus vinculi conjugalis intelligere possunt.

PUNCTUM XI.
De impedimento clandestinitatis.

1527. — Matrimonium *clandestinum* dicitur illud quod contrahitur sine solemnitate ab Ecclesia requisita, nempe sine assistentia parochi et duorum testium. Impedimentum illud est de solo jure ecclesiastico, cum fuerit a *Trid.* constitutum, ut patet ex sess. 24. cap. 1. — Testes quilibet sufficiunt ad matrimonii validitatem, sive mares sint sive foeminae, sive majores sive minores, modo rationis usum habeant, ut de contracto matrimonio testari valeant.

Agendum: 1° De vi decreti concilii Tridentini; 2° de assistentia Parochi.

SECTIO I.
De vi decreti concilii Tridentini.

1528. — Sic statuit concilium: „Qui „aliter quam *praesente parocho*, vel *alio* „*sacerdote*, de ipsius parochi seu ordina„rii licentia, et *duobus* vel *tribus testi*„*bus*, matrimonium contrahere attenta„bunt, eos sancta Synodus ad sic con„trahendum omnino *inhabiles* reddit, et „hujusmodi contractus *irritos* et *nullos* „esse decernit.... Declarat insuper ut hu„jusmodi decretum in unaquaque paro„chia suum robur post 30 dies habere „incipiat, a die primae publicationis in „eadem parochia factae numerandos."

Resolves:

1529. — 1° Matrimonia *clandestina* sunt omnino invalida in omnibus locis ubi concilii decretum fuit promulgatum. Ex decreto manifestum est. 2° Non autem sunt invalida in locis ubi promulgatio omissa fuit, sive culpabiliter sive inculpabiliter, quia valida erant ante Conc., et in iis locis eodem modo habenda sunt quo antea habebantur, prout ex ipso concilii decreto patet. 3° Matrimonia *clandestina* sunt ubique illicita et sub gravi prohibita. Ecclesia enim ea semper *detestata est*, ut declarat *Trid.*, et eviden-

ter ostendit *Bened. XIV. de Synod.* l. 8. c. 12. n. 4.

Nota. Agnoscitur ut receptum Tridentini decretum in Italia, Hispania, Lusitania, Gallia, Hollandia, Belgio, Hybernia, et in partibus Germaniae tunc catholicae. — Non autem receptum est in Anglia, Suevia, Saxonia, Dania, et pluribus Germaniae et Helvetiae locis.

Quaesita:

1530. — *Quaer.* 1° An valeat matrimonium eorum qui, discedentes ex loco, ubi receptum est decretum *Conc. Trid.*, contrahunt in loco ubi non est receptum?

R. 1° Invalide contrahunt, si pergant in alium locum in fraudem legis, hoc est, intentione clandestine contrahendi. Ex decreto *Urbani VIII.*, an. 1627, etc. etc... Idem dicito de iis *qui cum sint incolae loci, in quo Concilium Trident. in puncto matrimonii est promulgatum, transeunt per locum in quo dictum Concilium non est promulgatum, retinentes idem domicilium,* quamquam non transeant in fraudem. Ex eodem Decreto.

R. 2° Valide tamen contrahunt, si ibi quasi-domicilium habeant vel acquirant, quia vi hujus domicilii omnibus privilegiis incolarum gaudent. Et hoc valet etiamsi e patria discesserint eo fine ut alibi clandestine contrahant, quia ibi fraus non est, cum privilegium loci ipsis sicut aliis illius incolis faveat. Ex eodem decreto *Urbani VIII.* (*S. Ligor.* n. 1080., etc....)

1531. — *Quaer.* 2° An valeat matrimonium eorum qui discedentes ex loco, ubi non viget decretum Trid., contrahunt clandestine in loco ubi viget?

R. Neg., etiamsi contrahant transeundo tantum, quia agitur hic de lege generali Ecclesiae, cui omnes in loco ubi viget degentes subjacent.

1532. — *Quaer.* 3° An excuset ab impedimento clandestinitatis impotentia ad proprium parochum vel episcopum recurrendi?

R. Affirm., si illa impotentia sit communis in aliqua provincia, v. gr., durante perturbatione aliqua politica et religiosa. Ratio est, quia, si lex obligaret in tali casu, esset bono communi nociva, et in detrimentum societatis vergeret. Constat aliunde ex declaratione *S. Congr.* apud *Bened. XIV., de Synod.*, l. 12. c. 5., nec non ex diversis *Pii VI.* decisionibus.

1533. — *Quaer.* 4° An censeantur valida matrimonia clandestina haereticorum?

R. Controvertitur. I^a Sententia *negat.* Ratio est: 1° Quia, ubi lex Trid. fuit publicata, omnes obligat; 2° quia absurdum est haereticos commodum reportare ex rebellione sua; 3° quia communiter docetur haereticos ligari aliis impedimentis; ergo...

II^a Sententia *affirm.* Ratio est: 1° Quia non censetur Ecclesia velle ut tot matrimonia sint invalida; 2° quia haeretici ad fidem conversi non inquietantur circa matrimonia in haeresi contracta; ergo valida censentur. (Vide *S. Lig.* n. 1105.)

Nota. In praxi tenenda est I. sententia, et proinde inducendi sunt conjuges haeretici ad fidem conversi, ut consensum renovent in forma a Trid. determinata, nisi tempore contractus recursus ad parochum aut ad legitime delegatum non fuerit tutus et facilis.

SECTIO II.

De assistentia parochi.

1° Qualis parochus assistere debeat; 2° Quomodo assistere debeat.

I. *Qualis parochus assistere debeat.*

Principia:

1534. — I. Ille solus parochus matrimonio valide assistere potest, qui est proprius parochus alterutrius contrahentium, hoc est ille qui in eos vel saltem in alterutrum jurisdictionem habet. Evincitur enim ex *Conc. Trid.* solum parochum valide matrimonio assistere posse. Parochum vero sic intelligendum esse, ex variis *S. Cong. Conc. Trid.* compertum habemus.

II. Jurisdictio parochi constituitur per domicilium habituale, aut quasi-domicilium contrahentium, vel eorum alterutrius, in ejus paroecia, non vero per domicilium originis, nec per solam habitationem ad breve tempus. Evincitur ex variis declarationibus *S. Cong.* et *Benedict. XIV.*, etc... (*Ita unanimi consensu theologi.*)

Nota. Acquiritur quasi-domicilium statim ab initio habitationis, sola intentione remanendi alicubi per tempus illud requisitum, seu tempus notabile. Attamen novus parochus sponsos conjungere nequit antequam per unum saltem mensem in sua parochia habitaverint. *Bened. XIV.* in constitutione: *paucis ab hinc hebdomadis.*

Quaesita:

1535. — *Quaer.* 1° An vagi contrahere possint coram quolibet parocho?

R. 1° *Affirm.*, si ambo contrahentes sint vagi. Ratio est, quia parochum non habent.

R. 2° Si unus tantum sit vagus, adhuc contrahere possunt coram quolibet parocho, quia sponsus, habens domicilium fixum, alterius privilegio potest uti. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 1089....)

Quaer. 2° An matrimonio *valide* assistere possit parochus suspensus, irregularis, excommunicatus aut schismaticus?

R. Affirm., dummodo non renuntiaverit titulo, vel ab illo canonice non depositus fuerit. (*Ita communiter.*) Sed plerumque *illicite* assisteret. (*S. Ligor.* n. 1082-1083.)

1536. — *Quaer.* 3° An valide assistat sacerdos qui falso parochus existimatur?

R. Affirm., si habeat titulum *coloratum*, et ex *errore communi* parochus reputetur. Ratio est, quia Ecclesia tunc ob bonum commune jurisdictionem supplet. (*Ita omnes.*) Sic etiam *probabiliter* videtur dicendum, si adsit *solus* error *communis* sine *titulo colorato* ob eamdem rationem, ut dictum est de jurisdictione in foro interno, in *tract. de Poenit.*, n. 1312.

Quaer. 4° An valide assistat matrimonio sacerdos quilibet cum licentia praesumpta parochi?

R. Neg. Ratio, quia non est vera licentia; sufficit tamen licentia tacita, aut etiam metu vel dolo extorta. (*S. Ligor.* n. 1088., et *alii communiter.*)

1537. — *Quaer.* 5° An vicarius possit valide matrimonio assistere, seclusa parochi delegatione?

R. 1° *Affirm.*, si vicarius suppleat vices parochi defuncti vel absentis; tunc enim est certo delegatus ad *universitatem causarum;* immo tunc potest et alium subdelegare; nam, ex jure delegatus ad *causarum universitatem*, ipse alium ad *casum particularem* subdelegare potest. (Recole dicta in *tract. de leg.*, n. 120., et *de Poenit.*, n. 1311.)

R. 2° Si autem vicarius sit parochi praesentis cooperator, major est difficultas, nec res generali et absoluta regula definiri potest. Quare attende ad statuta vel consuetudinem diversarum dioeceseon. Episcopus enim constituens vicarios Parochi adjutores, vel eis immediate conferre potest jus matrimoniis assistendi, vel illud ex delegatione Parochi ipsis committendum relinquere. Sed ex consuetudine, in Gallia et in aliis diversis locis communius recepta, haec statui posse videntur:

1° Vicarius assistere potest matrimonio parochianorum in ipsa paroecia celebrato, quia vices ipsius parochi gerit. 2° Vicarius potest etiam alium sacerdotem constituere ad matrimonium in casu particulari benedicendum. Ratio est, quia, vigente memorata consuetudine, est delegatus ad universitatem causarum et consequenter alium subdelegare potest. (*DD. Bouvier*, c. 7. art. 6. — *De Carrière*, n. 1344.)

II. Quomodo parochus assistere debeat.

Principia:

1538. — I. Requiritur et satis est ad matrimonii validitatem ut parochus sit moraliter praesens sicut testis qui de re peracta testimonium perhibere debet. Ratio, quia parochus adhibetur hic tanquam testis principalis ab Ecclesia deputatus, ut constat ex *Bened. XIV.*, *de Synod.*, l. 23.

II. Requiritur ut parochus interpelletur et moneatur de eo quod agere volunt contrahentes, seu ut sit ab eis adhibitus. Ratio est, quia alioquin parochus non censetur advertere ad illud quod fit, nec judicare potest eos qui agunt velle serio agere. Non tamen requiritur ut fuerit ad hoc expresse vocatus. Sufficeret enim, si fortuito ibi praesens adesset aut sub alio praetextu accersitus fuisset. Constat ex declaratione *S. Congreg.*

Quaesita:

1539. — *Quaer.* 1° An valide assistat parochus vi et metu coactus?

R. Affirm., quia sufficit de jure ut sit praesens et sciat quid fiat, sive volens, sive nolens; constat ex declaratione *S. Congreg.* (Vide *S. Lig.* n. 1092.)

Quaer. 2° Quo in loco parochus matrimonio assistere possit?

R. 1° Ubique valide assistere potest, etiam extra parochiam.

R. 2° Non potest licite assistere, seclusa gravi causa, nisi: 1° in ecclesia sua parochiali; 2° in alia ecclesia parochiali de consensu parochi loci illius; 3° in

capellis vel oratoriis privatis de licentia Episcopi in cujus ditione situs est locus.

1540. — *Quaer.* 3° An in omni casu sponsis dari possit aut debeat benedictio?

R. 1° Prior benedictio quae dicitur *nuptialis* et consistit in verbis: *Ego vos conjungo*, etc... semper sub gravi danda est in matrimonio catholicorum, quia praecipitur a *Trid.*, et aliunde non certo constat in ea non consistere formam sacramenti. — Dixi: *in matrimonio catholicorum*, nam in matrimoniis mixtis debet omitti, ut constat ex praescripto variorum SS. Pontificum, praesertim *Benedict. XIV.*

R. 2° Posterior benedictio quae dicitur *solemnis* et datur in Missa aut statim post priorem, si Missa non celebretur, semper danda est, nisi sponsa sit vidua, aut ob pravam agendi rationem famam amiserit.

PUNCTUM XII.

De impedimento impotentiae.

1541. — Impotentia ad jura matrimonialia obeunda multiplex distinguitur, scilicet:

1° *Certa* vel *dubia*, prout est manifesta vel non. 2° *Antecedens* vel *consequens*, prout matrimonium praecedit vel illud subsequitur. 3° *Temporalis* vel *perpetua*, prout lapsu temporis aut arte tolli potest, vel non potest. 4° *Naturalis* vel *accidentalis*, prout oritur ex vitio intrinseco, vel a causa extrinseca, v. gr., maleficio. 5° *Absoluta* vel *respectiva*, prout existit inter virum et omnes mulieres, vel inter virum et aliquam mulierem determinatam; aut vice versa.

Principia:

1542. — I. Impotentia *antecedens* et *perpetua*, sive absoluta, sive relativa, matrimonium *invalidum reddit* de jure naturali. Ratio est, quia objectum contractus matrimonialis non existit, cum copula sit impossibilis. Constat etiam ex jure canonico. (*S. Lig.* n. 1095.)

II. Impotentia *consequens* et impotentia *antecedens temporalis* matrimonium dirimere nequeunt ut patet; quia usus actualis matrimonii ad ejus essentiam non pertinet, et sufficit ut consummatio vel fuerit possibilis tempore contractus, vel tunc possibilis futura sit.

III. Impotentia certo cognita illicitum reddit matrimonii usum, etiam solummodo attentatum, quia, ubi copula perfici nequit, deest finis licitus.

Resolves:

1543. — 1° Impotentes reputantur eunuchi seu spadones utroque testiculo destituti; secus, si unico careant. 2° In dubio de impotentia antecedenti, standum est pro valore matrimonii, et conjugibus copulam experiri permittendum est. Immo ad hoc triennium ipsis a jure canonico conceditur, non obstante majori probabilitate pro impotentia perpetua exsurgente. (*S. Lig.* n. 1103.) 3° In dubio de impotentia consequenti, licet pariter conjugibus copulam experiri, usquedum certi sint quod perfici omnino nequeat. (*Ita communiter.*) 4° In casu impotentiae certae sive antecedentis, sive consequentis, separandi sunt conjuges, saltem a toro, si ob scandalum aut alia gravissima incommoda ab habitatione separari nequeant. (*S. Ligor.* n. 1101.) Caute autem procedere debet Confessarius; et, si deprehendat conjuges impotentes in bona fide versari, saepius monitione abstinere melius erit, ne a peccato materiali in formale labantur.

PUNCTUM XIII.

De impedimento raptus.

1544. — *Raptus* est violenta adductio mulieris de loco tuto in alium locum, ubi sub potestate raptoris detinetur, matrimonii ineundi causa.

Raptus dirimit matrimonium de jure ecclesiastico inter raptorem et raptam. (Constat ex *Trid.* sess. 24. cap. 6.)

Triplex requiritur conditio ad illud impedimentum incurrendum, nempe: 1° Ut mulier rapta adducatur de loco in locum; 2° ut foemina rapiatur matrimonii causa; 3° ut raptus fiat, muliere repugnante, seu omnino invita (1). Sic patet ex textu Concilii Tridentini (2).

(1) Theologi Galli non pauci contendunt *raptum seductionis*, seu raptum in quo mulier non est invita, dirimere matrimonium, saltem in Gallia, ex praescripta consuetudine. Sed hoc non videtur admittendum; non enim obligare potest consuetudo quae in falsa legis interpretatione innititur. (Ita recte *Vernier*, *Gousset*, n. 797., et *alii.*)

(2) *Nota Edit. Ver.* Si raptus secutus sit causa libidinis explendae, et etiam simul matrimonii contrahendi, inducit impedimentum. *Rigant.*

Resolves :

1545. — 1° Non contrahitur impedimentum, si mulier abducatur tantum de cubiculo in cubiculum in eadem domo; quia sic non proprie constituitur sub raptoris potestate, sed de domo in domum abduci debet. 2° Non contrahitur impedimentum, si mulier rapiatur alia de causa, secluso fine matrimonii ineundi, v. gr., ex fine libidinis explendae, etc.; quia Concilium hoc impedimento nihil aliud intendit, nisi libertati matrimonii favere. 3° Non incurritur impedimentum, si mulier rapiat virum, quia Concilium loquitur tantum de viro raptore. 4° Non incurritur impedimentum, si matrimonium contrahatur raptorem inter et raptam, postquam haec a potestate raptoris fuerit liberata. Ex Tridentini textu hoc clare apparet. (*S. Ligor.* n. 1032.) Adnotat autem recte *S. Ligor.* ibid., durare hoc impedimentum *quamdiu* rapta est in potestate raptoris, etiamsi libere consentiat.

§. III.

De dispensatione ab impedimentis matrimonii dirimentibus.

Agendum : 1° De potestate dispensandi; 2° de causis dispensationis; 3° de modo dispensationem obtinendi.

PUNCTUM I.

De potestate dispensandi.

Principia :

1546. — I. Papa dispensare potest ab omnibus impedimentis Ecclesiasticis: 1° valide in omni casu, quia primarius superior est; 2° licite, si de justa causa faciat; hoc enim recta gubernatio requirit.

II. Episcopus dispensare nequit *ordinarie* et *de jure proprio* in impedimentis dirimentibus. Ratio est, quia Episcopus nihil potest in legibus Ecclesiae universalis, nisi ex concessione concilii vel Papae, aut ex consuetudine tolerata; Episcopi autem ex nulla harum rationum jus dispensandi in talibus impedimentis sibi vindicare possunt, ut patet tum ex praxi Ecclesiae, tum ex variis declarationibus *S. Congreg.* et praesertim *Pii VII.*, an. 1809, in rescripto ad Episcopos Galliae.

in Reg. 49. tom. 4. n. 57., qui ex Corrado docet id per Datariam versari.

— Attamen dispensare potest in impedimentis dirimentibus, urgente gravissima necessitate, praesertim si impedimentum post contractum jam matrimonium detegatur. (*S. Lig.* n. 1122 et seq.)

III. Communiter tamen Episcopi gaudent facultate dispensandi in impedimentis tertii et quarti gradus consanguinitatis, affinitatis, et publicae honestatis, ex benigna concessione Papae ad tempus determinatum facta et, eo elapso, renovanda. Occurrente igitur casu, expedit prius ab Episcopo inquirere utrum ipse dispensare valeat.

Quaesita :

1547. — *Quaer.* 1° An, si sponsi sint diversae dioecesis, dispensatio obtinenda sit ab utroque Episcopo, si uterque ex indulto speciali facultate dispensandi gaudeat?

R. Controvertitur; duplex est sententia probabilis:

I^a Sententia *negat.* Ratio est, quia, cum Episcopus aufert a suo subdito impedimentum, eum habilem reddit ad contrahendum cum alio impedito. Unus enim fieri nequit habilis ad contrahendum cum altero, quin hic etiam fiat habilis ad contrahendum cum illo, siquidem haec relativa sunt. Aliunde Papa delegando Episcopum, ipsi totum jus suum tribuit; ergo valet dispensatio Episcopi perinde ac si a Papa ipso concederetur. Hanc opinionem probabilem dicit *S. Lig.* n. 1142.

II^a Sententia *affirmat.* Ratio est, quia Episcopus unus jurisdictionem non habet in subditum alterius; facultas vero dispensandi ad proprios subditos restringitur.

1548. — *Quaer.* 2° An Episcopi dispensare possint in impedimentis dirimentibus dubiis?

R. Affirm. probabilius. Ratio est, quia licet dispensatio impedimentorum dirimentium sit Papae reservata, tamen, cum reservatio sit odiosa, stricte est interpretanda, et restringenda tantum ad casus certos. At, si agatur de dubio, seu de probabilitate juris, inutilis videtur dispensatio, ex dictis supra de impedimentis in genere, cum in hoc casu Ecclesia censeatur jurisdictionem supplere.

PUNCTUM II.

De causis dispensationis.

1549. — Causae variae, quae afferuntur ad dispensationem obtinendam, sunt: 1° graves vel leves; 2° motivae seu finales, vel tantum impulsivae; 3° verae vel falsae. Vide *Tract. de legibus*, n. 116 et seq.

Nota. Si in petitione taceatur veritas necessario exprimenda, v. gr., impedimentum aliquod aut circumstantia declaranda, etc., dicitur *subreptio* in dispensatione, seu dispensatio *subreptitia*; si autem quid falsi afferatur ut verum, *obreptio*, seu dispensatio *obreptitia*.

Principia:

1550. — I. Ad *liceitatem* dispensationis requiritur causa gravis. Constat ex contextu *Conc. Trid.* sess. 24. cap. 5., *de reform. matr.*

II. Ad *validitatem* dispensationis requiritur ut in petitione nulla sit obreptio vel subreptio cadens in causam motivam seu finalem. Ratio est, quia superior non censetur dispensare nisi sub tacita conditione, si preces veritate nitantur.

III. Causae praecipuae, ob quas dispensationes concedi solent, sunt: 1° *angustia loci*, ita ut non facile sponsa alium sponsum sibi idoneum sit inventura; 2° *defectus dotis* competentis sponsae; 3° *aetas* jam provecta foeminae, nempe si 24 annos nata sit; 4° *proles legitimanda*, aut periculum infamiae ex copula habita; 5° *periculum scandali;* 6° *merita* in Ecclesiam, etc...

Nota. Valida est dispensatio dummodo una *causa motiva* sit vera, licet plures aliae allegatae falsae sint. (*De legib.* t. I. n. 114.)

1551. — IV. Sequentia certo exprimenda sunt de jure, sub poena nullitatis in petitione dispensationis:

1° Vera et legitima causa movens ad impetrandam dispensationem. 2° Species etiam infima impedimentorum, v. gr., affinitas ex copula illicita, vel non; honestas ex sponsalibus, vel ex matrimonio rato. 3° Numerus impedimentorum, v. gr., si praeter cognationem adsit etiam affinitas, vel si adsit duplex aut multiplex consanguinitas vel affinitas. 4° Filiatio aut compaternitas in cognatione spirituali. 5° Gradus consanguinitatis vel affinitatis aut honestatis ex matrimonio rato; immo si oratores sint in linea inaequali, exprimi debet etiam gradus propior. Hoc tamen non requiritur ad validitatem, nisi sint conjuncti in 2° gradu attingente 1um. 6° Copula incestuosa habita inter oratores, sive intentione facilius dispensationem obtinendi, sive etiam seclusa illa intentione. Evincitur ex Bulla *Bened. XIV. Pastor bonus*... 7° Variae circumstantiae matrimonii cum impedimento celebrati, scilicet: an clandestine; an cum debitis proclamationibus; cum bona vel mala fide utriusque vel alterutrius tantum; an cum spe facilius dispensationem obtinendi; et an matrimonium fuerit consummatum. (Vide *S. Lig.* n. 1131 et seq.)

Resolves:

1552. — 1° Invalida esset dispensatio, si exprimeretur in petitione affinitas pro consanguinitate, et viceversa, etc..., etiamsi ex errore inculpabili id fieret: superior enim concedit dispensationem juxta exposita in supplicatione, quae cum de facto sint falsa, necessario nullam dispensationem reportant. Ex opposito, valida esset dispensatio, ut patet, si error inveniretur in rescripto Pontificis, puta ex culpa amanuensis. 2° Item si exprimeretur gradus tertius pro secundo, aut quartus pro tertio; etenim multo difficilius conceditur dispensatio pro gradu propinquiori quam pro remotiori; secus autem foret dicendum, si ex errore poneretur gradus tertius pro quarto, quia dispensatio *in majori* continet dispensationem *in minori* ejusdem speciei. (*Ita communiter* contra *paucos.*) 3° Non est necessarium dicere in petitione quoties copula habita est cum consanguinea sponsae, quia ex variis copulis exsurgit unica affinitas; — debet autem exprimi copula habita cum variis consanguineis sponsae, quia ex iis tot diversae affinitates contrahuntur: licet enim haec impedimenta non sint specie diversa, sunt tamen numero distincta. Constat ex declarat. *Bened. XIV.* (*S. Lig.* n. 1138.) 4° Error in nomine vel cognomine oratorum, vel dioeceseos aut parochiae, probabilius validitati dispensationis non officit, modo constet de *corpore*, id est de impedimento et causa. (*Ita Sanch.* l. 8. d. 21. n. 37., et *alii communiter.*)

Quaesita:

1553. — *Quaer.* 1° Quid agendum in dubio an causa falso allegata finalis fuerit aut impulsiva, vel an vera aut falsa?

R. In omnibus his et similibus dubiis, valida censenda est dispensatio. Ratio est, quia in dubio standum est pro valore actus. (*S. Lig.* n. 1133.)

Quaer. 2° An, cessante causa dispensationis, cesset dispensatio? v. gr., si mortua fuerit proles per matrimonium legitimanda etc.?

R. 1° *Affirm.*, si causa cesset, antequam dispensatio expediatur aut fiat ab Episcopo, vel ab alio, cui a Pontifice commissa fuerit. (*S. Lig.* n. 1132.)

R. 2° *Neg.* Si causa cesset, dispensatione jam expedita et a delegato supplicantibus facta, etiamsi cesset ante matrimonii celebrationem. Ratio est, quia per dispensationem jam impedimentum tollitur. (*S. Lig.* ibid.)

1554. — *Quaer.* 3° An qui, obtenta dispensatione ab impedimento *affinitatis* ex copula illicita, v. gr., cum consanguinea sponsae, iterum cum eadem peccat, nova indigeat dispensatione? (N. 1551. 5°.)

R. 1° *Neg. certo*, si dispensatio non adhuc fuerit *executioni* mandata a delegato; quia tales dispensationes non sortiuntur effectum a die *expeditionis*, sed a tempore *executionis*. (*Ita omnes.*)

R. 2° *Neg.*, etiam *probabilius*, licet dispensatio *executioni* mandata fuerit. Ratio est, quia affinitas jam sublata est per dispensationem quoad effectum contrahendi matrimonium. (*Ita S. Ligor.* n. 1140.)

1555. — *Quaer.* 4° An vero nova requiratur dispensatio si, obtenta dispensatione in impedimento *consanguinitatis*, copula *incestuosa* inter sponsos intercesserit? (N. 1551. 6°.)

R. 1° *Affirm.*, si copula habita fuerit ante dispensationis executionem. Sic ex interpretatione communi, atque ex stylo curiae Romanae hujusmodi incestus declarationem exigente; illo enim manifestato, Pontifex majorem supplicanti poenitentiam imponit. Constat etiam ex declaratione S. Congr. mense maji an. 1635. (*S. Lig.* n. 1141.)

R. 2° *Neg.* vero *probabiliter*, si habita fuerit copula post dispensationis executionem. Ratio est, quia tunc, concessa dispensatione, et ablata prohibitione matrimonii, cessat etiam malitia incestus. (*S. Ligor.* ibid.) (1)

PUNCTUM III.

De modo dispensationem petendi.

1556. — Duo tribunalia Romae sunt constituta ad concedendas dispensationes nomine S^{ae} Sedis, pro varia impedimentorum qualitate, scilicet *Dataria* et *Poenitentiaria*.

I. *Dataria:* Ad Datariam recurrendum est pro omnibus impedimentis notoriis, aut quae in notitiam aliorum ventura praevidentur, aut quae sine infamia, scandalo aliisque incommodis manifestari possunt.

II. *Poenitentiaria:* Ad S. Poenitentiariam recurrendum est pro dispensationibus et facultatibus, quae forum internum solum spectant, scilicet pro impedimentis occultis. In postulato autem, tacitis propriis sponsorum nominibus, ficta nomina apponuntur.

Quaesita:

1557. — *Quaer.* 1° Quomodo petenda sit dispensatio, si adsint duo impedimenta, quorum unum publicum sit, et alterum occultum?

R. 1° Si sint omnino disparata, recurrendum est ad Datariam pro publico, et ad Poenitentiariam pro occulto, nec necessarium est ut mentio fiat apud unum tribunal de dispensatione ab altero tribunali postulata vel obtenta.

R. 2° Sin vero sint conjuncta, petenda est dispensatio impedimenti publici a Dataria, tacito altero, quod secretum rema-

(1) *Nota Edit. Ver.* Quod hic traditur q. 3. et 4. velut probabile, videtur certum ex declarationibus S. C. Conc. relatis a *Garcia de Benef.* p. 8. c. 3. n. 70 et seq.

„Si autem copula (ait) sit habita post dispen„sationem perfectam et factam ab ordinario, vel „post dispensationem impetratam in forma gra„tiosa non commissaria, non dubium est, quin „dispensatio super impedimento cognationis, seu „affinitatis, et matrimonium sequuta sint valida, „cum dispensatio sit recte facta .... nec obstat „copula superveniens; nam cum impetrantes jam „sint dispensati, et habilitati ad contrahendum „matrimonium, non est incestuosa .... et patet „ex declaratione supra adducta S. Cong. Conc. „Ibi — Congregatio Cardinalium Concilii Tri„dentini censuit, dispensationem reddi nullam ex „copula praecedente dispensationem, si de ea non „fuerit facta mentio in supplicatione: copulam „vero supervenientem post dispensationem ab „ordinario factam non impedire matrimonii va„liditatem.“ (*Hactenus Garcias.*)

nere debet, et utrumque est exprimendum in supplicatione ad Poenitentiariam; quia ex dictis dispensationem difficiliorem reddunt. Hinc, si quis velit ducere consanguineam, cujus sororem violavit, petere debet a Dataria dispensationem ab impedimento consanguinitatis et a Poenitentiaria dispensationem ab impedimento affinitatis ex causa illicita, simul exponendo dispensationem a Dataria obtentam. (*Ita communiter.* — *S. Ligor.* n. 1139.)

1558. — *Quaer.* 2º An recurrendum sit ad sacram Poenitentiariam ut circumstantia copulae occultae habitae inter consanguineos manifestetur?

R. 1º Certum est non dari obligationem exponendi copulam *occultam* in petitione ad Datariam pro impedimento consanguinitatis. Ratio est, quia nemo tenetur se diffamare, et aliunde haec revelatio *publica* incestus occulti non praecipitur.

R. 2º Haec autem circumstantia videtur manifestanda S. Poenitentiariae. Ratio est, quia generatim praescribitur, ut exponatur copula habita inter consanguineos, qui matrimonium inire volunt. Jam vero, cum certum sit, non dari obligationem exponendi copulam occultam in petitione ad Datariam, cum nemo teneatur sese diffamare, nec dicatur in praecepto faciendam esse revelationem *publicam* incestus occulti, sequitur copulam occultam saltem secreta manifestatione apud Poenitentiariam aperiendam esse, ne lex inutilis omnino evadat, et a certa lege absque ulla causa exemptio concedatur.

Plures tamen oppositum tenent, quia, ajunt, incestus non constituit proprie impedimentum, et proinde, quando quis excusatur ab illa circumstantia exprimenda in petitione dispensationis, nulla lege amplius tenetur. Hanc sententiam probabilem dicit *DD. Bouvier;* priorem tamen in praxi tenendam esse affirmat. Omnes autem agnoscunt, Episcopum in casu necessitatis pro illa circumstantia dispensare posse.

1559. — *Quaer.* 3º An valeat dispensatio petita in forma pauperum, si oratores non sint pauperes?

R. Iª Sententia *negat.* Ratio est, quia Papa non intendit dispensare sub illa forma, nisi illos qui vere pauperes sunt. (*Lacroix*, n. 859. — *DD. Gousset*, n. 866.)

IIª Sententia *affirmat.* Ratio est, quia obreptio cadit tantum in causam impulsivam, non autem motivam; paupertas enim non est ratio, ob quam conceditur dispensatio, sed ob quam conceditur gratis. Unde debet semper adesse alia causa motiva. *Ita S. Lig.* in *H. A.* n. 87., ubi dicit hoc constare ex decisione *S. Congreg.*, 9. septembris 1679. Haec autem sententia auctoritate S. Congreg. valde probabilior est.

In praxi autem, licet peccent graviter, qui se fingunt pauperes, cum non sint, tamen, contracto matrimonio, videtur quod standum sit pro illius valore, saltem ob auctoritatem *S. Lig.* et *S. Congreg.*, nisi probetur hanc declarationem authenticam non esse.

1560. — *Quaer.* 4º Quinam censendi sint pauperes?

R. Non facile determinari potest: debent esse aliquo modo miserabiles, cum de stylo curiae sic confici debeat petitio: *Oratores pauperes et miserabiles*, *qui existunt ex labore, et industria sua vivunt.* In praxi exponendus est status fortunae, vel standum est regulis ab Episcopo datis (1).

1561. — *Quaer.* 5º Quomodo sit exequenda dispensatio?

R. 1º Quoad dispensationem *S. Poenitentiariae*, post absolutionem fiat his verbis aut similibus: *Auctoritate apostolica dispenso tecum super impedimentum, quod incurristi*, *ut matrimonium inire* (vel initum perficere) *valeas*, *et legitimam reddo prolem susceptam* (vel suscipiendam) *in nomine Patris et Filii*, etc.

R. 2º Quoad dispensationem *Datariae:* 1º Delegatus ad dispensandum debet inquirere de veritate causarum, ut in rescripto habetur; probabilius tamen haec informatio ad validitatem non requiritur. — 2º Debet declarare coram partibus et testibus tolli impedimentum matrimonii,

(1) *Nota Edit. Veron. Scavini*, tom. 3. tr. 12. disp. III. c. 3. a. 1. q. 3. haec ad rem tradit: »Refert *Bouvier:* „Ex declaratione a Rectoribus Apostolicae Datariae an. 1841 data, ii reputandi sunt pauperes, quorum fortuna valorem circiter 3000 francorum non excedit; ii vero quorum fortuna 10,000 francorum valorem non excedit, dicuntur fere pauperes.“ «

et jubere attestationem hujus dispensationis scribi in registris dioecesis. — 3° Debet transmittere rescriptum Datariae ad parochum alterutrius partis, cum licentia ut ad matrimonium assistere possit.

Nota. Dispensatio a Dataria semper per Episcopum petenda est. Dispensatio autem a Poenitentiaria immediate ab Oratore, vel alio ejus loco, peti potest. Securius tamen et facilius etiam haec, mediante Episcopo, postulatur.

Varias formulas ad petendam dispensationem a diversis matrimonii impedimentis apud plerosque auctores reperies.

CAPUT VII.

DE REVALIDATIONE MATRIMONII.

Matrimonium invalidum esse potest: 1° ob defectum consensus; 2° ob defectum formae praescriptae; 3° ob inhabilitatem partium.

ARTICULUS I.

DE REVALIDATIONE MATRIMONII IRRITI OB DEFECTUM CONSENSUS.

1562. — Certum est 1° matrimonium nullum ob solum defectum consensus revalidari posse per simplicem consensus renovationem.

Certum est 2° requiri renovationem consensus utriusque partis, si utraque non vere consensit; et saltem illius qui non consensit, si unicus sit. De pluribus autem controvertitur; hinc:

Quaesita:

1563. — *Quaer.* 1° An consensus ab utroque debeat renovari, si unus tantum ficte vel coacte consenserit?

R. Neg. Ratio est, quia consensus alterius vere positus perseverat quamdiu positive retractatus non fuerit. Ita communiter theologi, et hanc sententiam veriorem vocat *S. Lig.* n. 1114.

Plures tamen affirmant, sed eorum sententia solido destitui fundamento videtur. In praxi autem tutior pars eligenda est, scilicet consensus utriusque, quoad ejus fieri potest, obtinendus est.

Quaer. 2° An consensus renovandus sit coram parocho et testibus? et an pars altera debeat praemoneri?

R. ad 1um *Neg.* Constat ex praxi Ecclesiae et sententia communi, ob incommoda, quae ex illa obligatione sequerentur.

R. ad 2um *Neg. speculative loquendo;* urget enim ratio adducta quaestione praecedenti. In praxi tamen affirmativa sententia, quantum fieri licet, tenenda est. *Cardinalis Lambertini*, ait *S. Lig. H. A.* n. 80., *sentit*, *quod*, *cum agatur hic de valore Sacramenti*, *omnino haec sententia tenenda est tamquam tutior.*

ARTICULUS II.

DE REVALIDATIONE MATRIMONII IRRITI OB DEFECTUM FORMAE PRAESCRIPTAE.

1564. — I. Certum est matrimonium invalidum ratione clandestinitatis ineundum esse coram parocho et testibus, nisi obtineatur a S. Pontifice dispensatio a lege Conc. Trident. quae raro conceditur; lex enim illa obligat quamdiu non fuerit impleta, cum sit conditio *sine qua non*, requisita in omni casu ad matrimonii validitatem, nisi recursus ad parochum sit impossibilis, ut supra dictum est de impedimento clandestinitatis.

II. Si ambo conjuges non renuant se sistere coram parocho, coram eo revalidandum erit matrimonium vel *publice* vel *occulte*, prout nullitas matrimonii publica aut occulta fuerit. Ratio est, quia in priori casu scandalum est removendum, in posteriori vero praecavendum est, et fama sponsorum servanda.

Constat insuper ex declaratione Card. Caprara legati *a latere* in Galliis, in instructione de matrimoniorum irritorum revalidatione. Sic ille: „6° Si nullitas „matrimonii occulta sit, seu communiter „ignoretur, matrimonium coram proprio „parocho, adhibitis saltem duobus testi„bus confidentibus, secreto ad vitanda „scandala contrahendum est; adnotata „deinde particula in secretorum matri„moniorum libro. 7° Si nullitas matri„monii publica sit, ad scandalum remo„vendum, matrimonium publice servata „forma Conc. Trident. celebrandum est. „Quod si Ordinarius ob peculiares cir„cumstantias judicaverit expedire ut se„creto coram proprio parocho et duobus „testibus potius celebretur, secreto cele„brari poterit, dummodo tamen publicum „scandalum alia ratione removeri possit, „et quamprimum removeatur.“

Variae autem occurrunt difficultates, si una pars consentiat ad contrahendum coram parocho et altera renuat, vel si ambae sint male dispositae. Hinc:

Quaesita:

1565. — *Quaer.* 1° Quid agendum si una pars vel utraque consentiat ad consensum coram parocho renovandum; sed renuat pergere ad ecclesiam?

R. Conjungendi sunt in domo sua vel in alio loco ab ipsis electo, dummodo adsint testes graves, quorum ope convalidatio hujus matrimonii fieri possit publica, si hoc ad tollendum scandalum sit necessarium, scilicet si invaliditas conjunctionis prioris sit notoria.

Quaer. 2° Quid agendum si unus renuat contrahere coram parocho?

R. Sic respondet Card. Caprara in instructione citata: „Si renuentia oriatur „ex ignorantia vel aliquo errore contra „leges aut doctrinam Ecclesiae circa im-„pedimenta matrimonium irritantia, re-„nuens debita cum prudentia et in ca-„ritate instruatur. Et quatenus adhuc re-„nuat matrimonium suum in facie Eccle-„siae convalidare, tunc satagendum est, „ut specialem procuratorem constituat „qui ejus nomine matrimonium contrahat „de more; aut saltem expresso consensu „de praesenti per epistolam directam pro-„prio parocho vel alteri sacerdoti, ordi-„narii aut parochi licentiam habenti, ma-„trimonium renovetur.“

1566. — *Quaer.* 3° Quid si pars indisposita nolit quidem contrahere per procuratorem, etc....?

R. Sic iterum respondet Cardin. Caprara:

„Si hactenus praescripta obtineri nul-„latenus possint, et pars una ad celebra-„tionem matrimonii, juxta superius tra-„dita, faciendam adduci nequeat .... ad „dispensationem in radice matrimonii, „seu ad matrimonii sanationem in radice „deveniri posse judicamus, ita ut saltem „innocentis partis animae saluti, prolis „legitimitati et familiarum tranquillitati „omnino consultum sit, et quamprimum „etiam renuentis animae saluti provideri „possit.“

Quaer. 4° Quid si neutra pars denuo matrimonium contrahere consentiat?

R. Nihil omnino hic et nunc faciendum est, cum nulla dispensatio ab Ecclesia in tali casu concedatur. Restat igitur parocho, ut incumbat ferventi orationi, frequenter Deo miserrimos concubinarios commendando, et ut assiduis curis horum conversionem procurare satagat.

ARTICULUS III.

DE REVALIDATIONE MATRIMONII IRRITI OB INHABILITATEM PARTIUM.

Nota. Ad revalidandum matrimonium irritum ob impedimentum ecclesiasticum, ante omnia obtinenda est impedimenti dispensatio. Duplicis vero generis datur, scilicet: 1° dispensatio simplex, seu modo consueto; 2° dispensatio in *radice* matrimonii.

§. I.

De revalidatione matrimonii modo ordinario.

Regulae:

1567. — I^a^ *Regula.* Si uterque conjux sit conscius impedimenti, uterque tenetur consensum renovare, obtenta dispensatione, ad matrimonium revalidandum. Ratio est, quia scientia nullitatis matrimonii, stante impedimento dirimente, necessario verum consensum in matrimonium excludit.

II^a^ *Regula.* Si una pars tantum impedimentum cognoverit, illa certo tenetur consensum suum renovare, saltem sola seorsim. Sequitur ex modo dictis.

Quaesita:

1568. — *Quaer.* 1° An pars ignorans impedimentum necessario debeat consensum renovare ad validam matrimonii redintegrationem?

R. Duplex datur sententia probabilis.

I^a^ Sententia *communior affirmat.* Ratio est: 1° Quia impedimentum tollit efficaciam consensus a principio; ergo remanet inefficax, nisi renovetur, et proinde nullum effectum producere potest, cum perseveret eodem modo quo datus est; dispensatio autem simplex non sanat vitium quod praecessit, sed partes reddit solummodo capaces in posterum; 2° quia in rescriptis S. Poenitentiariae haec clausula addi solet: *altera parte de nullitate prioris matrimonii certiorata.* Ergo etc... (*Sanchez, Sylvius, Navarrus,* etc.)

II^a^ Sententia *probabilis negat.* Ratio est, quia prior consensus, licet effectu

suo caruerit ob impedimentum a jure positivo appositum, tamen de jure naturae fuit validus, cum fuerit praestitus erga personam de jure naturae habilem ad contrahendum; ergo, sublato impedimento, sufficit prior consensus, qui virtualiter in effectu per copulam conjugalem, cohabitationem aut per alia signa externa perseverat. Ergo, accedente ex altera parte consensu interno conjugis conscii impedimenti, expresso saltem per similia signa externa, utriusque consensus unitur et matrimonium convalidatur. — Nec obstat clausula *S. Poenitentiariae*, quae apponi censetur, non ut vera conditio, sed ut simplex instructio; quia alias haec conditio saepe frustraretur. (*Salmanticenses*, etc.)

Ceterum, in praxi non est recedendum a prima sententia, nisi obtineatur dispensatio *in radice*, saltem extra casum urgentis necessitatis. Si autem casus urgeat, nec facile dispensatio in radice obtineri possit, licebit uti secunda sententia; quia in talibus angustiis non est prohibitum uti opinione probabili etiam cum periculo frustrationis sacramenti. Necessitas autem urgens adest, quando prudenter potest timeri periculum mortis aut gravis infamiae vel scandali ex manifestatione nullitatis matrimonii alteri parti facta, vel ex separatione conjugum. (*Ita S. Lig.* n. 1115-1116.)

1569. — *Quaer.* 2° An renovatio consensus praerequirat cognitionem nullitatis matrimonii?

R. Videtur affirmandum cum sententia communiori. Ratio est, quia renovatio consensus necessario procedere debet ex intentione efficiendi matrimonium: ille autem, qui credit prius matrimonium validum fuisse, non vult matrimonium efficere, sed tantum renovat et ratum habet matrimonium prius initum; porro cum nullum sit istud matrimonium, ejusmodi consensu convalidari nequit. Illud praesertim affirmandum est, si agatur de conjuge qui praesumitur matrimonium dissoluturus, si nullitatem agnosceret. Tunc enim censeretur dicere se velle matrimonium, sed quod fuit ab initio, et non aliud. (Vide *S. Lig.* l. c.)

1570. — *Quaer.* 3° An consensus renovari debeat coram parocho et testibus?

R. 1° *Affirm.*, si impedimentum sit publicum. Ratio est: 1° Quia urget tunc ratio scandali tollendi aut praecavendi; 2° quia sic exigunt semper brevia Datariae; 3° quia secus validitas matrimonii probari non posset coram Ecclesia, cum constet publice parochum et testes non adfuisse nisi celebrationi matrimonii invalidi, et sic finis intentus a *Conc. Trid.* non obtineretur; possent enim conjuges post matrimonium clandestine revalidatum separari, et cum aliis impune novas inire nuptias.

R. 2° *Neg.*, si impedimentum sit occultum. Ratio est: 1° Quia lex *Conc. Trid.* tunc videtur jam sufficienter adimpleta, per praesentiam parochi et testium in primo matrimonio, vel quia *Conc. Trid.* praescribendo praesentiam parochi et testium merito praesumitur noluisse hunc casum comprehendere. Concilium enim voluit tantum occurrere peccatis quae exsurgebant ex nuptiis clam celebratis, sed in nostro casu matrimonium jam publice est contractum, et ideo sufficit tantum novum consensum ponere. — 2° Quia non tantum inutilis foret legis extensio ad hunc casum, sed etiam nociva; nam daret locum variis scandalis, partes exponeret diffamationi et multa incommoda involveret. Ergo.... — 3° Quia constat ex praxi constanti S. Poenitentiariae, S. Congr. Cardin. et aliorum tribunalium. (*S. Ligor.* n. 1110., et *alii communiter* contra *paucos.*)

1571. — *Quaer.* 4° An saltem matrimonium nullum ob impedimentum occultum sit revalidandum coram parocho et testibus, si isti tempore matrimonii fuerint conscii impedimenti?

R. Neg. probabilius. Ratio est, quia assistentia parochi et testium fuit praescripta a *Conc. Trid.*, non tam ad testandum matrimonii validitatem, quae multipliciter potest eis esse ignota, quam ad probandum externam matrimonii celebrationem, ut periculo obvietur, ne iidem conjuges alias nuptias ineant.

Affirmant autem probabiliter, ait *S. Lig.*, *Sanchez* cum *Lacroix* et *aliis pluribus;* quia parochus et testes, assistendo matrimonio nullo, testes tantum nullitatis matrimonii fuerunt.

In praxi tutior pars esset sequenda,

seclusa nimia difficultate. Caeterum casus parum est practicus.

1572. — *Quaer.* 5° Quotuplici modo possit renovari seu exigi consensus a parte ignara impedimenti post obtentam dispensationem?

R. Hi sunt modi praecipui a variis auctoribus assignati:

I. *Modus.* Si conjux simpliciter dicat: *nullum est matrimonium nostrum propter aliquod impedimentum*, vel: *dixit mihi Confessarius nullum esse .... ideoque renovemus consensum.*

II. *Modus.* Si dicat conjux: „*Non habui verum consensum quando matrimonium contraxi, novum nunc praestare volo, vis et tu praestare?*" Hic modus communiter admittitur ab auctoribus, et recte adhiberi potest sine mendacio, cum consensus nullus non sit *verus consensus;* et aliunde conjux ignarus impedimenti cognoscit matrimonii nullitatem.

III. *Modus.* Si dicat: *Angor scrupulis de valore nostri matrimonii, ideoque renovemus consensum.* Admitti potest ille modus juxta communiorem sententiam cum *S. Lig.* n. 1117. Sufficit enim ut altera pars ponat consensum independentem, siquidem ad hoc satis est ut dubitet prudenter de valore primi matrimonii.

Exhibentur etiam alii varii modi a pluribus theologis; v. gr., si conjux comparti dicat: *dic, quaeso, si nullum esset nostrum matrimonium, nonne iterum contrahere velles?* — Vel: *si non mihi nupsisses, nonne nunc nubere velles?* etc. Sed merito illi modi rejiciuntur; quia sic altera pars intendit consentire in matrimonium jam factum, non vero in novum. (Vide *S. Ligor.* l. c.)

§. II.

De revalidatione matrimonii cum dispensatione in radice.

1573. — Dispensatio in *radice* est abrogatio legis ecclesiasticae, quae impedimentum induxit, in casu particulari, conjuncta cum irritatione omnium effectuum, qui etiam antea ex lege subsecuti sunt. (*Bened. XIV.* instit. 87. n. 80., *de Synodo*, l. 13. c. 21. n. 6.)

Haec igitur dispensatio effectum suum producit tollendo de medio legis effectus, qui ob matrimonii nullitatem ante inductam dispensationem, ac etiam in ipso contrahendi actu, producti fuerunt. *(Ita etiam idem S. Pontifex.)*

Hinc, differt dispensatio simplex a dispensatione in radice in eo, quod prior effectum suum non habet nisi *a tempore quo conceditur*, seu *ex nunc*, nec proinde eximere potest a consensus renovatione: posterior vero convalidat matrimonium a *tempore matrimonii*, seu *ex tunc*, id est, per *fictionem juris*, ascendendo ad radicem seu originem matrimonii, ponit res in eodem statu, ac si impedimentum nunquam extitisset. Hinc, dicitur dispensatio *in radice* ex eo, quod destruat effectum impedimenti *a radice* seu a principio matrimonii, scilicet: 1° sanando vitium consensus; 2° validitatem matrimonio tribuendo; 3° legitimitatem filiis conferendo in ordine ad effectus spirituales.

Principia:

1574. — I. Potest Ecclesia, seu S. Pontifex, dispensare *in radice* matrimonii quoad omnia impedimenta juris ecclesiastici. Ratio est: 1° quia dispensare in radice nihil aliud est, quam auferre impedimentum non tantum *in futurum*, sed etiam in praeteritum, seu tollere effectus, quos produxit, ita ut coram Ecclesia habeantur quasi nunquam extiterint. In his autem nihil est quod potestatem Ecclesiae superet; ergo, etc. — 2° Quia constat ex praxi Ecclesiae, quae a pluribus saeculis tales dispensationes concedere consuevit. Primus sic dispensasse legitur *Bonifacius VIII.*, an. 1301.; recentioribus autem temporibus frequentius dispensarunt in radice *Pius VI.*, *Pius VII.* et *Leo XII.*, etc.

Dices: Ecclesia facere nequit, ut matrimonium, quod fuit prius *invalidum*, *validum* fiat quoad praeteritum; seu facere nequit, ut idem consensus, qui fuit omnino *nullus* in praeterito, fiat *validus* in praesenti, nec proinde potest dispensatio effectum retroactum habere; ergo in *radice* dispensare nequit.

R. Improprie Ecclesia dicitur per dispensationem *in radice* sanare consensum a principio matrimonii, sive sanare consensum vitiatum etiam pro praeterito. Dicitur vero hac dispensatione tolli effectum impedimenti pro tempore praeterito, quia haec dispensatio id praestat, non

quidem ut efficiat valuisse primum consensum et primum contractum, juxta rei veritatem; sed quatenus vere efficiat consensum perseverantem absque ulla ejus renovatione convalescere et firmari.

Hoc etiam facilius explicatur in sententia eorum, qui contendunt consensum non fuisse radicaliter vitiatum per ecclesiasticum matrimonii impedimentum, licet effectu suo caruerit; sublato enim impedimento, consensus, ex natura rei validus, firmus evadit. Nec ideo tollitur de medio distinctio inter dispensationes *modo ordinario* et dispensationes *in radice.* Nam dici potest obligationem renovandi consensum in *ordinaria* dispensatione a sola Ecclesiae voluntate procedere, nempe ad effectus sacramenti novo consensu certius obtinendos, sive ad omnes anxietates postea removendas, et hanc obligationem per dispensationem *in radice* ab Ecclesia penitus tolli.

1575. — II. Tres autem conditiones requiruntur, ut matrimonium ope dispensationis in radice convalidari possit, scilicet. 1° Ut conjunctio conjugum *habuerit speciem extrinsecam justi matrimonii*, neque fuerit manifeste fornicaria. Sic *Bened. XIV.* Idemque exigit Cardin. Caprara. Ratio est, quia secus non adesset verus consensus, et proinde nullo modo posset adesse matrimonium, seu non adesset radix matrimonii, ut loquitur *Bened. XIV.* 2° Ut consensus *utriusque perseveraverit*, quia non videtur quod Ecclesia possit convalidare consensum retractatum etiam ex una parte tantum. Aliunde, non raro Pontifex exigit in rescripto, ut constet de permanenti consensu utriusque partis. Contradicunt tamen plures. 3° Ut adsit urgens et gravissima causa. Sic *Benedictus XIV.* — In triplici autem casu praecipue haec haberi potest; nempe: 1° Quando una pars ad renovationem consensus adduci nequit, et exhibet tamen de praesenti consensum remanendi in matrimonio. Sic Card. Caprara. 2° Quando uni tantum parti notum est impedimentum, quod sine gravibus incommodis alteri manifestari non posset. 3° Quando urgens adest ratio non monendi conjuges de nullitate eorum matrimonii.

Nota. Haec tertia conditio non requiritur ad validitatem dispensationis, si dispensatio concedatur a S. Pontifice; secus, si concedatur ab episcopo ex indulto particulari. — *De Carrière.*

Quaesita:

1576. — *Quaer.* 1° An dispensatio *in radice* possit obtineri et applicari, utraque parte illius ignara?

R. Affirm. Ratio est, quia nullo modo requiritur cognitio dispensationis, ut Ecclesia possit tollere effectum legis, seu obstaculum quod aderat efficaciae consensus; potestas enim Ecclesiae a tali cognitione est omnino independens. — Confirmatur ex praxi Ecclesiae. Etenim *Clemens XIII.*, ut refert *Collet*, concessit cuidam Procopo (qui videtur esse Episcopus) facultatem ut sanaret *in radice*, non monitis partibus, multa matrimonia invalide inita ob nimiam facultatum acceptarum extensionem. Referuntur etiam exempla alia ab aliis de simili matrimoniorum revalidatione.

Quaer. 2° An possit concedi dispensatio *in radice*, si ambae partes contrahendo impedimentum cognoverint?

R. 1° *Neg.*, juxta communiorem sententiam, si conjuges contrahendo clare cognoverint matrimonii nullitatem. Ratio est, quia, cognita matrimonii invaliditate, nequit dari in illud verus ac proprie dictus consensus, sed habetur tantum intentio vivendi in *concubinatu;* et proinde consensus sanari nequit, cum a principio fictus fuerit.

R. 2° *Affirm.*, si conjuges contrahendo, etsi impedimentum cognoverint, non tamen matrimonium esse nullum putaverint, vel ad ejus invaliditatem non attenderint. Sic videtur intelligendus Cardin. Caprara qui supponit posse obtineri dispensationem *in radice* ad convalidandum matrimonium *clandestinum*, quando una pars recusat consensum renovare coram Ecclesia. Eodem modo de matrimoniis civiliter tantum contractis distinguendum videtur.

1577. — *Quaer.* 3° An Episcopus dispensare possit *in radice*, quando valet de impedimentis dirimentibus ex indulto particulari dispensare?

R. Neg. Ratio est, quia dispensatio *in radice* requirit majorem potestatem; et ideo non censetur contineri in aliis facultatibus. Constat etiam ex praxi Ecclesiae quae semper dat specialem facultatem, quando potestatem dispensandi *in radice* concedere intendit.

Quaer. 4° Quomodo sit exequenda dispensatio in radice?

R. Eodem modo ac dispensatio simplex, addendo in formula verba *in radice*; sic verbi gratia: *Ego, auctoritate apostolica mihi concessa, matrimonium a te contractum cum N., in radice ejus sano et consolido, prolemque susceptam et suscipiendam legitimam declaro, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.*

CAPUT VIII.

DE DEBITO CONJUGALI.

Audi initio S. Ligorium quaestionem hanc aggredientem de matrimonio, n. 900.: „Piget me de hac materia, quae „tantam prae se fert foeditatem, ut ca„stas mentes ipso solo nomine perturbet, „longiorem habere sermonem. Sed uti„nam non esset haec materia tam fre„quens in confessionibus excipiendis, ut „non oporteret omnino Confessarium ple„na tractatione, sed sufficeret compendio „instructum esse! Ignoscat mihi propte„rea castus lector, si fuse de ea hic lo„quar, et ad casus particulares, qui de„formiorem exhibent turpitudinem, de„scendam...“

1578. — Conjugale *debitum* dicitur communis ea conjugum actio, quae generationi necessaria est, quaeque a summo rerum omnium Provisore ad humanam societatem propagandam est ordinata. Haec autem actio sita est in carnali copula, qua vir ac foemina unum quasi corpus et una caro efficiuntur.

Ejusmodi actus vocatur *debitum* ab Apostolo; est enim id quod sibi mutuo debent conjuges.

Agendum: 1° De liceitate actus conjugalis; 2° de ejusdem obligatione; 3° de peccatis conjugum.

ARTICULUS I.

DE LICEITATE ACTUS CONJUGALIS

1° in se; 2° quoad circumstantias.

§. I.

De liceitate actus conjugalis in se spectati.

Principia:

1579. — I. Actus conjugalis per se *honestus* omnino est et *licitus* inter veros conjuges, modo debito fine exerceatur: est enim unicum medium ab ipso naturae conditore statutum atque ordinatum ad legitimam humani generis propagationem.

II. Fines, qui actum hujusmodi honestum reddunt, sunt 1° prolis generatio, quae inter praecipuos matrimonii fines enumeratur; 2° satisfactio obligationis ex jure compartis enatae; 3° vitatio incontinentiae tum in se, tum in comparte; 4° desiderium honestae amicitiae fovendae vel conciliandae, conjugalis affectus patefaciendi vel promovendi, etc. *Ita communiter*, cum *S. Lig.* n. 881 et seq. — *Sanchez*, *aliique* contra *alios*, qui postremos duos fines eliminant.

Resolves:

1580. — 1° Illicitus est conjugii usus, si fiat ob solam voluptatem; sola enim voluptatis ratio opponitur ordini. Constat etiam ex propositione ab *Innoc. XI.* damnata. Per se tamen est veniale tantum peccatum, quemadmodum veniale est cibum ob solam delectationem sumere. Grave autem foret, si alius honestus finis excluderetur, sive expresse, sive implicite; quia tunc finis ultimus in voluptate sisteret. (*S. Lig.* n. 912.) 2° Illicitus graviter est usus matrimonii cum mente adultera exercitus, ut si quis, accedens ad suam, sibi aliam repraesentet, cogitando etiam de muliere indeterminata. (*S. Lig.* n. 913. *aliique communiter.*) 3° Sterilibus licitus est usus matrimonii, tum quia nulla lex in oppositum ostendi potest, tum quia steriles per se idonei sunt ad actum conjugalem perficiendum: quod si generatio nulla sequatur, id per accidens omnino fit; alii autem fines honesti, praeter generationem, haberi possunt. 4° Senibus etiam, quorum semen non est amplius prolificum, licet usus conjugii, dummodo copulam sufficienter perficere valeant, vel ipsam perficiendi spem habeant non inanem. Favent enim senibus eaedem rationes, quas de sterilibus adduximus. Constat praeterea ex praxi Ecclesiae, quae matrimonia senium benedicit. (Vide *S. Lig.* n. 954.)

§. II.

De liceitate actus conjugalis quoad circumstantias.

Praecipuae circumstantiae respiciunt personam, situm ac tempus.

I. De circumstantiis personae.

Quadruplex circumstantia, seu impedimentum personae adnexum, petitioni debiti obesse potest, scilicet: 1° votum castitatis; 2° affinitas ex incestu; 3° cognatio spiritualis; 4° impotentia corporalis.

Principia:

1581. — I. Quilibet conjux voto castitatis innodatus, vel affinitate aut cognatione spirituali ex proprio facto contracta, sub gravi debitum petere prohibetur. Conjugi vero petenti reddere potest, quin etiam tenetur, per se saltem loquendo; altera enim pars, ut nuper diximus, jure suo privari non potest.

II. Neuter conjux debitum petere aut reddere potest, si vel castitatis voto devincitur uterque, vel uterque affinitatem, aut spiritualem cognationem, ex propria opera, contraxit; etenim propter votum vel peccatum uterque vinculo impeditur, vel alter e jure suo cessit.

Resolves:

1582. — 1° Debitum reddere potest, quinimmo tenetur, non solum qui post initum matrimonium, sed etiam ille, qui ante matrimonium, votum juri alterius adversum emisit; nam, licet contrahendo graviter peccaverit, valide tamen tradidit conjugi quod Deo promiserat; conjux autem, votum ignorans, jus in rem acquisivit. 2° Debitum petere ac reddere potest qui, matrimonio inito, vovet Religionem ingredi, vel sacros ordines suscipere post obitum uxoris; nec dispensatione indiget; nam, ejusmodi vota non obligant nisi post matrimonii solutionem. 3° Juxta communiorem et probabiliorem sententiam debitum petere potest conjux ligatus voto, aut impedimento affinitatis, vel cognationis spiritualis, cum advertit compartem, petere non audentem, versari in periculo incontinentiae. Petere etiam potest quoties alter *interpretative* petit, ex. gr., quando mulier verecundia detinetur, ac vir sentit, ut ait S. Thomas, ejus voluntatem petendi; quia tunc potius est reddere quam petere. (*S. Lig.* n. 931.) 4° Non potest autem petere conjux vinculo impeditus, ne ad vitandam quidem incontinentiam; quia incontinentiae periculum est quidem causa dispensationem obtinendi, non vero debitum petendi. — *Ita Sanchez, aliique.* — Probabiliter tamen, quod attinet ad impedimenta ab Ecclesia, imposita, excipit *S. Lig.* n. 930., si dispensatio brevi obtineri nequeat, et magnum periculum sit in mora. Confer quae diximus de impedimento impediente voti, de impedimentis dirimentibus cognationis spiritualis et affinitatis.

II. De circumstantiis modi vel situs.

Regulae:

1583. — Iª Unicus situs ille est quem natura docet, ac proinde licitus; nempe mulier succuba sit, vir autem incubus. (*Ita S. Thomas* et *alii communiter.*) Ratio est, quia caeteri omnes situs humanae naturae nonnihil adversantur, et consequenter aliquam ordinis violationem inferunt.

IIª Nullus situs quantumvis innaturalis est *per se* graviter prohibitus, dummodo actus conjugalis satis perfici possit; quia qualiscumque situs inversio generationem non impedit, modo habeatur copula. (*S. Lig.* n. 917.)

IIIª Quilibet innaturalis situs, justa adveniente causa, omni culpa purgatur; interdum enim situs innaturalis facilior est, vel etiam solus possibilis; praestantior autem facilitas vel necessitas levem etiam inordinationem amovere potest. (*S. Lig.* ibid.)

Resolves:

1584. — 1° Minime peccant conjuges, qui situm invertunt ob periculum abortus tempore praegnationis facile secuturi, ob viri pinguedinem vel curvitatem, ob nimiam mulieris defatigationem, ob frigiditatem, si innaturali situ magis excitentur, etc. 2° Situs qui solus possibilis est, quivis sit, nullatenus reprobatur, licet non modica seminis perditio sequatur; quia pars seminis perdita non est generationi necessaria, et per accidens, invitis conjugibus, deperditur. 3° Cavendum est prudenti Confessario, ne de variis copulandi

modis nimias faciat quaestiones, quae non solum inutiles sunt, sed scandali etiam plenae. Hinc, si poenitens dubitandi inferat indicia, satis est Confessario scire 1° an completa fuerit pollutio extra vas; 2° an intervenerit sodomia ob copulam in praepostera parte, modo ad generationem inepto. Dixi, si dubitandi indicia poenitens suppeditet; nemo enim non videt ejusmodi interrogationes in re tam lubrica non omnibus indiscriminatim esse faciendas. (*S. Lig.* n. 917.)

III. De circumstantiis temporis.

Hae circumstantiae praecipue spectant ad tempus: 1° praegnationis, 2° lactationis, 3° menstrui, 4° purgationis, 5° morbi, 6° festorum et sacrae communionis.

Regulae:

1585. — Ia Nullo tempore *sub gravi* interdicitur actus conjugalis, nisi fortasse grave et proximum abortus vel valetudinis periculum sit inde consecuturum, quod raro accidit. Ratio est, quia, praeciso ejusmodi periculo, nulla invenitur lex qua opus conjugii, ratione temporis, unquam prohibeatur. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 922 et seq.)

IIa Nec *sub levi* fere unquam prohibetur juxta communiorem sententiam: quia, si *sub levi* etiam in his circumstantiis prohiberetur, ut vellent non pauci, onus sane intolerabile imponeretur conjugibus; raro enim absque peccato uti possent matrimonio. Multi tamen cum *S. Lig.* n. 924 et seq. coitum tempore praegnationis, menstrui, purgationis raro a culpa levi excusant.

Resolves:

1586. — 1° Non est illicitus *sub gravi* usus conjugii tempore *praegnationis*, saltem *per se;* quia nulla lege haec prohibitio sanciri potest, ac nullum praeterea grave damnum foetui concepto est inde secuturum. (*Ita communiter* contra *plures*, qui dicunt esse *grave* ob proximum abortus periculum, quod falsum est.) Non *sub levi probabiliter* juxta communiorem sententiam; quia nulla in hoc deprehenditur inordinatio. Plures asserunt veniale esse, quia ex tali congressu generatio sequi non potest; ast ratio haec nullam vim habere videtur; alii enim fines honesti supersunt. (*S. Lig.* n. 924. non excusat a culpa veniali, nisi adsit periculum incontinentiae, vel alia causa honesta.) — 2° Non est illicitus actus conjugii tempore *lactationis per se*, 1° *sub gravi;* quia copula eo tempore praestita nullo modo nocet nec matri nec infanti. Plures quidem docent lac maternum coitu corrumpi, sed falsum hoc esse tum quotidiana experientia, tum medicorum testimonio ostenditur. Neque dicas, mulieri forte concipienti imminui copiam lactis; nam primis praegnationis mensibus id fit absque ullo sive foetus sive infantis lactentis periculo; posterioribus autem poterit infans vel alieno lacte, vel aliis cibis enutriri. — 2° Nec *sub levi*, quia id foret tantummodo ob existimatum foetus vel infantis periculum, quod cum ex dictis nullum sit, sequitur usum matrimonii tempore etiam lactationis *per se* esse omnino licitum. (V. *S. Lig.* n. 911.) — 3° Non est illicitus usus conjugii tempore *menstrui* vel *purgationis:* 1° *sub gravi;* quia nullum adest grave periculum nec conjugum nec prolis concipiendae. Prohibitio, quam Hebraeis factam invenimus, cum mosaica lege deperiit. (*Ita communiter.*) — 2° Nec *sub levi* probabiliter; quia nulla nunc lege prohibetur, nec ullum incommodum inde sequitur. (*Ita Sanchez*, — *Tamburini*, etc.) Communior tamen sententia docet coitum hunc a veniali non excusari, ob indecentiam quam prae se ferre videtur. (*S. Lig.* n. 925.) — 4° Neque tempore morbi illicitus *per se* est usus conjugii, in plerisque saltem morbis, nec *sub gravi*, nec *sub levi;* quia plerumque nullum inde accidit damnum conjugibus; labor autem, qui actum comitatur, in morbum admodum influere nequit. — 5° Non est illicitus diebus *dominicis ac festis* etiam solemnioribus, juxta communiorem sententiam; tum quia nullum jus adversatur, tum etiam quia maritalis congressus non amovet conjuges a festis Ecclesiae servandis. Plerique e SS. Patribus, qui in oppositum objiciuntur, rem de consilio potius, quam de praecepto docere videntur. Hinc etiam deduces, non esse cur ejusmodi usus tempore adventus vel quadragesimae prohibeatur. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 923.) — 6° Denique nullo modo prohibetur die *sacrae communionis*, quamvis ad eam ex pietate tantum accedant conjuges. *Ita commu-*

niter. — *S. Lig.* n. 922. et l. 6, 273. — *Lugo,* — *Sanchez, aliique,* qui docent, esse de mero consilio abstinere a copula die communionis, sive ante sive post communionem, modo non habeatur immediate eâ susceptâ, neque ex voluptatis causa, sed ex alio fine honesto.

ARTICULUS II.
DE OBLIGATIONE ACTUS CONJUGALIS.

Principia :

1587. — I. Datur vi justitiae obligatio per se gravis reddendi debitum alteri conjugi serio et rationabiliter petenti. Ratio est, quia, ex ipsa natura contractus matrimonialis, conjuges sibi invicem transferunt potestatem corporum in ordine ad generationem. Constat etiam ex verbis Apostoli, 1 *Cor.: Uxori vir debitum reddat; similiter autem et uxor viro; mulier corporis sui potestatem non habet, sed vir; et vir potestatem corporis sui non habet, sed mulier.*

II. Nulla datur *per se* obligatio petendi debitum conjugale. Ratio est, quia neuter conjux jure suo uti tenetur, et uterque illud remittere potest. *Per accidens* tamen dari potest obligatio petendi ex caritate vel alia virtute, praesertim in viro, v. gr., si judicet compartem versari in periculo incontinentiae ob verecundiam petendi, aut si petitio necessaria sit gratia fovendae aut restaurandae amicitiae conjugalis, etc. (V. *S. Lig.* n. 928 et 929.)

III. Cessat obligatio reddendi debitum, cessante jure illud exigendi; jus autem in sequentibus praecipue casibus perimitur, scilicet: 1° Si unus conjugum adulterium commiserit, quia frangenti fidem fides non amplius debetur. Constat ex verbis ipsius Christi, ut supra. — 2° Si petens usu rationis careat, quia petitio ejus non est humana. — 3° Si reddens possit rationabiliter timere damnum, vel periculum grave sanitatis; quia non censentur conjuges se obligasse ad debitum cum tanto incommodo reddendum. — 4° Si petens, ob commissum incestum cum consanguineis alterius aut aliam ob causam jus petendi amiserit.

Resolves :

1588. — 1° Tenentur conjuges ad cohabitationem, nec potest unus diutius abesse sine alterius consensu, aut sine necessitate, quia haec obligatio sequitur ex ipsa obligatione debitum reddendi. Causae autem justae abeundi ad longum tempus sunt bonum publicum, familia alenda vel tuenda, damnum ab inimicis vitandum. Debet autem vir, qui alibi diu manere debet, uxorem eo ducere, si commode possit, ut secum cohabitet. (*S. Lig.* n. 938.) 2° Graviter peccat conjux negans debitum toties quoties est periculum incontinentiae vel gravis molestiae in altera parte. Item, si saepe neget alteri *serio* petenti. Secus autem, si compars benevole remittat, aut remisse petat. (*S. Lig.* n. 940.) 3° Non peccat negans, quando alter immoderate petit; v. gr., ter aut quater eadem nocte, nec si differat ad breve tempus, nempe ad noctem, vel si a nocte differat ad tempus matutinum, secluso tamen semper incontinentiae periculo. (*S. Lig.* ibid.) 4° Reprehendendae sunt uxores, quae maritis suis absque sufficienti causa debitum negant, etsi remisse petant; vel quae non concedunt nisi coactae, viroque dure et contumeliose suas petitiones exprobrant. 5° Non excusatur a debito reddendo uxor ob ordinaria partus, graviditatis aut nutritionis incommoda, nec ob dolores graves quidem sed tempore breves, nec ob dolores moderatos sed diuturnos; v. gr., capitis per plures menses post partum, nec ob sanitatem aliquantisper debilitatam; quia haec omnia conditioni matrimoniali adnexa sunt; secus autem si periculum vitae, aut morbi gravissimi ex judicio medici vere prudentis pertimescendum esset. (*S. Lig.* n. 952.) 6° Non est obligatio debitum reddendi alteri laboranti morbo contagioso in se gravi, ut est pestis, morbus venereus, aut quid simile. Pariter excusantur a reddendo debito laborantes febri valida aut alio morbo gravi propter nimiam corporis debilitatem. (*S. Lig.* n. 950.) 7° Non excusatur probabilius conjux a debito reddendo ob timorem prolis numerosioris; quia procreatio prolis ad praecipuum finem matrimonii spectat; unde incommodum illud est ipsimet matrimonio intrinsecum. (*S. Lig.* n. 941.)

ARTICULUS III.
DE PECCATIS CONJUGUM.

1589. — Patrari possunt peccata inter conjuges ratione actus conjugalis, sive

per *excessum*, hoc est, actus ad generationem inutiles ponendo, sive per *defectum*, actum essentialem non perficiendo, seu crimine *onanismi* torum maculando. Hinc § duplex.

§. I.

De peccatis conjugum per excessum.

Triplicis generis distinguuntur actus, qui praeter copulam, sed ejus occasione aut praetextu, a conjugibus exerceri possunt. 1° Alii sunt nocivi generationi, ut sodomia et pollutio, et sunt contra naturam. — 2° Alii utiles, ut tactus excitantes naturam et amorem foventes. — 3° Alii nec nocivi nec utiles, et dicuntur *praeter* naturam.

Principia:

1590. — I. Quidquid est necessarium ad actum conjugalem complendum, aut utile ad illud facilius, citius, aut perfectius exercendum, est conjugibus omnino licitum. Etenim, qui habet jus ad rem, habet etiam jus ad media necessaria, vel utilia, nec aliunde prohibita; quibus enim licitum est principale, licitum etiam est accessorium et medium ad illud ordinatum.

II. Quidquid est nocivum generationi aut potest procurare pollutionem extra conjunctionem naturalem, est in omni casu graviter illicitum. Ratio est, quia effusio voluntaria seminis non est licita nisi in ordine ad generationem, et proinde matrimonium non dat conjugibus facultatem nisi ad seminis effusionem quae generationi de se inservire potest; secus enim voluptatibus habenae laxarentur, et socialis ordo subverteretur.

III. Quidquid inutile aut indifferens est ad generationem etiam *remote* et *indirecte* procurandam, seu ad affectum conjugalem rationabiliter promovendum, peccatum est, sed veniale non excedit. 1° Quidem peccatum est, quia tunc sola voluptas in iis quaeritur, et proinde quaedam finis subversio et inordinata delectatio in re de se conjugibus licita intervenit. — 2° Veniale non excedit, quia voluptas in istis non quaeritur extra matrimonium, et actus est natura sua ordinatus ad copulam licitam. Verum est desse circumstantiam finis debiti ex parte operantis, sed ejusmodi defectus non nisi deordinationem levem inducit, et consequenter peccatum tantum veniale. (*Ita communiter.*)

Sic autem brevius enuntiari potest triplex assignata regula: 1° Quidquid *pro*, est licitum; 2° quidquid *contra*, est mortale; 3° quidquid *praeter*, est veniale.

Resolves:

1591. — 1° Culpa vacant oscula quaelibet honesta aut tactus in partes honestas (aut etiam minus honestas, si leviter fiant), inter conjuges, ratione affectus conjugalis demonstrandi, aut amoris confovendi; etiamsi aliquando per accidens sequeretur *involuntaria* pollutio; quia omnia amoris honesta signa, etiam tenera, sunt licita ut media ad finem iis qui ex vinculo matrimoniali *cor unum* et *caro una* fieri debent. Secus autem, si fiant cum periculo proximo pollutionis in se vel in altero, ob solam voluptatem aut levem causam, nempe si non urgeat causa ostendendi indicia affectus. (*S. Lig.* n. 934., et *alii communiter.*)

2° Culpa etiam vacant *per se* tactus et aspectus paulo minus honesti, si ad copulam *immediate* referantur. Immo idem tenendum, etiamsi essent *simpliciter* inhonesti, sed ad naturam excitandam necessarii aut utiles; quia tunc sunt copulae praeparatio, et velut inchoatio. — Venialia autem erunt haec omnia, si ob solam voluptatem fiant, etiamsi copulam immediate praecedant. — Mortalia vero habenda sunt, si utrumque vel alterutrum conjugem periculo pollutionis ante copulam exponant; quod quidem facile fiet, si diu in his immorentur, antequam ad actum conjugalem deveniant. (V. *S. Lig.* l. c.)

3° Venialia peccata sunt tactus, aspectus, oscula inhonesta et turpiloquia quae non referuntur immediate ad copulam, nec ad debitum amorem moderate, et ut par est, fovendum. (*S. Lig.* n. 933.)

4° Non peccant graviter conjuges, etsi tactibus, etiam sine intentione copulae habitis, exsurgeret commotio spirituum, vel membrorum generationi inservientium, aut sequeretur distillatio, quamvis haec in solutis mortalia essent; quia, seclusa pollutione, nihil fit contra bonum matrimonii, nisi sit sodomiticum. (*Ita communiter.* — *S. Lig.*, *Sanchez*, etc.) Caveant tamen ne in proximum pollutio-

nis periculum incidant, quod facile fiet, si valde sint inordinati motus.

1592. — 5° Non peccat, saltem graviter, juxta communiorem et probabiliorem sententiam, uxor quae seipsam tactibus excitat ad seminationem statim post copulam in qua vir solus seminavit: 1° Quia seminatio mulieris pertinet ad complendum conjugalem actum, ut proprie conjuges sint una caro; sicut enim uxor potest se praeparare tactibus ad copulam ita etiam perficere. — 2° Quia, si mulieres, post talem irritationem, naturam compescere tenerentur, essent jugiter magno periculo expositae graviter peccandi, nec delectationem admittere possent. (*S. Lig.* n. 919.)

6° Tactus in proprium corpus cum delectatione venerea absque relatione ad copulam proxime et immediate habendam non possunt excusari a peccato gravi, etiam seclusa pollutione, aut ejus periculo, juxta sententiam communiorem et tenendam. Ratio est, quia conjux jus non habet utendi proprio corpore in ordine ad voluptatem secum, excluso altero conjuge, explendam, sed tantum in ordine ad copulam, et proinde illi actus non excusantur ob matrimonium in cujus praejudicium fiunt. (*Lacroix*, n. 339., etc. *S. Lig.* n. 936.)

7° Delectatio *morosa* de copula habita, vel remote habenda cum comparte est peccatum veniale tantum, juxta communiorem sententiam, secluso pollutionis periculo. — 1° Est peccatum aliquod; quia in hac voluptate, ad proximam copulam non relata, inordinatio invenitur, cum desit finis honestus, et frustra moveantur, inchoative saltem, spiritus genitales. — 2° Veniale non excedit; quia cum copula sit conjugibus *per se* licita, non potest esse graviter illicitum de illa delectari. Non autem illicita est simplex cogitatio de his habendis vel habitis. (*S. Lig.* n. 937. — *Voit.* 110.)

§. II.

De onanismo in particulari.

1593. — *Onanismus* in eo consistit, quod vir post inceptam copulam, ante seminationem, se retrahat et semen effundat extra vas, ut generationem impediat. Quisque per se videt hoc esse turpi libidini indulgere, quin onera matrimonii sustineantur.

Nomen suum sortitur ab *Ona*, secundo filio Patriarchae *Judae*, qui, defuncto fratre suo Her, viduam ejus Thamar ducere coactus est, juxta legem, ut suscitaret semen fratri suo; sed *introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. Et idcirco percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret.* — *Gen.* XXXVIII.

Principia:

1594. — I. Onanismus *voluntarius* est semper peccatum mortale, et quidem horrendum, contra naturam; ideoque in nullo casu conjugibus licitum esse potest. Ratio: 1° quia plane pugnat contra finem primarium matrimonii, et ad societatis extinctionem *per se* tendit, ac proinde naturalem ordinem subvertit; 2° quia a supremo legislatore et naturae auctore *stricte* fuit prohibitus, ut constat ex textu *Gen.* modo relato.

II. Vir *onanista* nunquam a peccato gravi excusari potest, et proinde nunquam absolvendus est, nisi de peccato suo sincere doleat, et pessimum illud peccatum in posterum vitare firmiter sibi proponat. Ratio est, quia infandus ille actus semper est ipsi voluntarius; et, se retrahendo ne liberi nascantur, semper rem intrinsece malam facit.

III. Uxor autem ab omni peccato excusari potest, si, *gravi de causa*, viro *onanistae* debitum reddat, modo interius ipsius peccatum detestetur, exteriusque repugnantiam suam seriis admonitionibus, aliisve displicentiae signis ipsi ostendat. Ratio est: 1° quia rei licitae vacat, et utitur jure suo, quo propter malitiam viri privari non potest; nec rei intrinsece malae cooperatur, cum se *passive* tantum habeat, et actio intrinsece mala consistat tantum in actu viri qui se retrahit; 2° quia non obligatur caritate ad peccatum mariti impediendum cum gravi suo incommodo; 3° quia constat ex variis responsionibus *S. Poenitentiariae*, quibus declaravit hujusmodi mulierem inquietandam non esse.

Resolves:

1595. — 1° Graviter peccat mulier, quae virum ad matrimonio abutendum inducit, etiam indirecte vel tacite, v. gr.,

conquerendo de numero prolis, de laboribus partus, vel educationis liberorum, aut se in proximo partu morituram esse recantando, etc. *A fortiori*, graviter peccat, si, invito marito, ab incepta copula ante seminationem se retrahat. 2° Graviter etiam peccat mulier detestandae viri actioni interius consentiendo, etsi exterius repugnantiam ostendat. Peccatum enim semper est odio habendum. Non tamen peccat voluptatem ex copula actuali ortam admittendo, quamvis virum eam non perfecturum esse praesciat; quia cum ad actum jus habeat, jus etiam habet ad delectationem ex ea provenientem. 3° Tenetur uxor, saltem *ordinarie*, virum onanistam de obligatione sua recte agendi monere, eumque pro posse a perversa agendi ratione avertere. Nec sufficit quod semel eum monuerit, sed, durante prava consuetudine, admonitiones interdum repetere debet, nisi certa sit novam admonitionem nullo modo esse profuturam. Attamen, tunc etiam repugnantiam suam aliquo modo patefacere tenebitur, ne peccato mariti libenter consentire videatur. — *Ita communiter*, et sic respondit interrogata *S. Poenitentiaria*. 4° Inducere debet pro viribus uxor maritum blanditiis, variis amoris indiciis, precibus, adhortationibusque ad actum recte perficiendum, vel ab eo prorsus abstinendum. Experientia constat plurimos viros onanistas, ab uxoribus sic allectos, ad meliorem frugem sese recepisse. Non est autem facile adhibenda fides mulieribus, quae asserunt se invitas viros *onanistas* pati, nisi specialia sinceritatis signa praebeant. 5° Probabilius potest uxor gravi de causa debitum petere a viro onanista, v. gr., si periculo gravi incontinentiae ipsa exponatur; quia jus habet ad copulam, et ratione sufficienti a peccato cooperationis excusatur. *Ita S. Lig.* n. 947. Sic etiam declaravit *Poenitentiarius major Card. de Gregorio* in admonitione ad praefatas *S. Poenitentiariae* responsiones, quamvis addat *S. Poenitentiariam* hac de re decisionem dare recusasse.

1596. — *Quaer.* Quomodo se gerere debeat Confessarius relate ad conjuges de usu matrimonii prorsus tacentes?

R. Difficultas haec quotidianae praxis non adeo facile solvitur, nostris praesertim temporibus, in quibus horrenda onanismi lues undequaque grassatur. Hinc, varia est Confessariorum agendi ratio. Alii censent conjuges generatim quoad matrimonii usum esse interrogandos, quia abusus matrimonii est communissimus, nec in re, adeo juri naturae opposita, bona fides ordinarie praesumi potest. Alii e contra opinantur omittendas omnino esse quasvis interrogationes; quia forte in bona fide versantur conjuges, licet criminis onanismi rei forent, et, hac expulsa, pergent nihilominus in prava peccandi consuetudine, nec proinde jam amplius absolvi poterunt, et a sacramentis recipiendis exulabunt. A duobus his extremis omnino recedendum est, viaque media tenenda. Etenim, hac de re interrogata Poenitentiaria a DD. Bouvier, Cenomanensi Episcopo, remisit ad praxim *S. Lig.* Porro S. Auctor docet, caute quidem procedendum esse in conjugibus de usu matrimonii interrogandis, sed tamen aliquatenus esse interrogandos, generales nempe quaestiones de hoc praemittendo, v. gr., utrum conscientia quidpiam remordeat circa matrimonii sanctitatem, etc. Quod si negative respondeant, non erit a Confessario ulterius indagandum. Haec igitur praxis generatim servanda est. Potest tamen, immo et debet, Confessarius quamlibet omittere interrogationem, si conjuges pii et moribus recte instructi videantur.

CONSULTATIO CIRCA ONANISMUM.

1597. — *Quaesitum.* Bertha virum habet quem constanti experientia cognoscit esse onanistam. In vanum omnia tentavit media ut illum a tam nefando crimine retraheret. Quinimo, gravissima aut saltem gravia mala ei imminent nunc probabiliter, ita ut vel haec mala incurrere debeat vel fugere e domo mariti, nisi permittat saltem aliquando abusum matrimonii, etc.

R. Cum in proposito casu mulier a sua quidem parte nihil contra naturam agat, detque operam rei licitae, tota autem actus inordinatio ex viri malitia procedat, qui loco consummandi retrahit se, et extra vas effundit; ideoque si mulier, post debitas admonitiones nihil proficiat, vir autem instet minando verbera aut mortem

aut alia gravissima mala, poterit ipsa (ut probati theologi docent), citra peccatum permissive se habere, cum in his rerum adjunctis, ipsa viri sui peccatum simpliciter permittat, idque ex gravi causa quae eam excusat, quoniam caritas qua illud impedire tenetur, cum tanto incommodo non obligat.

Datum Romae in S. Poenitentiaria, die 1a febr. 1823.

J. B. BUSIS, *S. P. reg.*
IN PIO., *S. P. secret.*

Alia consultatio circa eamdem materiam.

1598. — Proposita alias eadem quaestione, his verbis sacra Poenitentiaria ei satisfecit.

R. Probati castigatique morales theologi in hoc consentiunt ut... liceat uxori debitum reddere, si ex ejus denegatione male habenda sit a viro suo, et grave inde incommodum sibi timere possit; neque enim, aiunt, hoc in casu, censetur uxor viri sui peccato formaliter cooperari; sed illud tantummodo ex justa et rationabili causa permittere. Moneat tamen orator hujusmodi uxorem, ut non cesset prudenter commonere virum suum ut ab hac turpitudine desistat.

Datum Romae in S. Poenitentiaria, die 16. nov. 1816.

MICHAEL, CARD. *di Pietro,*
Major Poenitentiarius.
DRINEIA, *S. P. secret.*

Nota. Extat etiam alia responsio S. P. data die 23. april. 1822 quae praecedentibus omnino consonat: hanc cum aliis refert *DD. Gousset.* in opere: *Justification de saint Ligori* p. 272.

POSTULATUM

Episcopi cenomanensis (DD. Bouvier) circa agendi rationem Confessariorum cum conjugibus relate ad onanismum.

BEATISSIME PATER,

1599. — Episcopus cenomanensis in Galliis ad pedes S. V. summa cum reverentia provolutus, ea quae sequuntur humillime repraesentat.

Fere omnes juniores sponsi numerosiorem prolem haberi nolunt et tamen ab actu conjugali abstinere moraliter nequeunt.

A Confessario interrogati circa modum quo juribus matrimonii utuntur graviter communius offendi solent; et moniti, nec ab actu conjugali temperant, nec ad nimiam prolis multiplicationem determinari queunt.

Tunc adversus Confessarios mussitantes, sacramenta Poenitentiae et Eucharistiae derelinquunt, malum praebent exemplum liberis, famulis, aliisque Christi fidelibus, lugendum inde oritur Religionis detrimentum.

Numerus eorum, qui ad sacrum poenitentiae tribunal accedunt multis in locis ab anno in annum decrescit praesertim ob hanc causam, fatentibus plerisque Parochis pietate, scientia et experientia magis conspicuis.

Quomodo ergo olim agebant Confessarii, aiunt multi? Non plures quam hodie communiter nascebantur liberi ex singulis matrimoniis, conjuges non erant castiores et nihilominus praeceptis annuae confessionis ac communionis paschalis non deerant.

Omnes libenter admittunt infidelitatem erga compartem et abortus attentationem, maximum esse peccatum. At vix ac ne vix quidem persuaderi possunt se teneri sub peccato mortali, aut perfectam in matrimonio servare castitatem, aut incurrere periculum innumeram generandi prolem.

Praefatus cenomanensis Episcopus ingentia hinc obventura esse mala praevidens, et anxietate turbatus, a Beatitudine Vestra sollicite exquirit:

1° An conjuges qui matrimonio eo utuntur modo ut conceptionem praecaveant, actum per se mortaliter malum exerceant?

2° Si actus habendus sit ut mortaliter malus, an conjuges de illo se non accusantes considerari possint tanquam in ea constituti bona fide quae eos a gravi culpa excuset?

3° An probanda sit agendi ratio Confessariorum, qui, ne conjugatos offendat, illos circa modum quo juribus matrimonii utuntur non interrogant.

RESPONSIO.

1600. — S. Poenitentiaria, mature perpensis propositis quaestionibus:

Ad 1um respondet; cum tota actus deordinatio ex viri malitia procedat, qui loco consummandi, retrahit se, et extra vas effundit, ideo, si mulier post debitas admonitiones nihil proficiat, vir autem instet, minando verbera aut mortem, poterit, ipsa, ut probati theologi docent citra peccatum passive se praebere, cum in iis rerum adjunctis ipsa viri sui peccatum simpliciter permittat, idque ex gravi causa quae eam excuset; quoniam caritas qua illud impedire tenetur, cum tanto incommodo non obligat.

Ad 2um autem et 3um respondet, quod praefatus Confessarius revocet in mentem adagium illud, *sancta sancte esse tractanda:* atque etiam verba perpendat S. Alphonsi de Ligorio, viri docti et harum rerum peritissimi, qui in *praxi Confessariorum*, *§. 4, n. 41*, inquit: circa autem peccata conjugum respectu ad debitum conjugale, ordinarie loquendo, Confessarius non tenetur, nec decet interrogare, nisi uxores, an illud reddiderint, modestiori modo quo possit... De aliis taceat, nisi interrogatus fuerit. Necnon alios probatos auctores consulere non omittat.

Datum Romae a S. Poenitentiaria die 8. junii 1842.

Sig. A Je de Retz. *S. P. reg.*

Pour copie conforme:

S. J. B. Evêque du Mans.

TRACTATUS
DE CENSURIS.

Censurae spectandae sunt tum in genere, tum in specie.

CAPUT I.
DE CENSURIS IN GENERE.

Agendum: 1° De natura et divisione censurarum; 2° de principio seu auctore censurarum; 3° de subjecto censurarum; 4° de absolutione a censuris.

ARTICULUS I.
DE NATURA, DIVISIONE ET CONDITIONIBUS CENSURARUM.

I. Natura censurae.

1601. — Censura sic communiter definiri solet: Est poena spiritualis et medicinalis, qua homo baptizatus, delinquens et contumax, quorumdam bonorum spiritualium usu privatur.

Dicitur: 1° *Poena*, quia culpam supponit; 2° *spiritualis*, tum quia fertur a potestate spirituali, ad spiritualem christianorum utilitatem, tum quia animas immediate afficit et obstringit; 3° *medicinalis*, quia fertur eo fine ut anima ad meliorem frugem sese recipiat; 4° *homo baptizatus*, quia Ecclesia nullam a Christo accepit potestatem in alienos seu infideles; 5° *delinquens et contumax*, quia poena nonnisi delinquenti infligitur, medicina vero porrigi non debet nisi contumacibus qui tanto indigent remedio; 6° *usu quorumdam bonorum spiritualium privatur*, nempe bonorum quae subsunt potestati Ecclesiae, ut sunt preces publicae, sacramenta, etc.

Hinc censura differt: 1° *A depositione et degradatione*, quae non sunt *medicinales*, nec *ad tempus*, sed in poenam tantum et perpetuae; 2° *ab irregularitate*, quae aliquando ob solum defectum animi vel corporis absque ulla culpa contrahitur, et proinde non est poena, sed tantum impedimentum canonicum.

II. Divisio censurarum.

1602. — Variae distinguuntur censurae, scilicet:

1° *Excommunicatio, suspensio, interdictum.* — 2° *Censurae latae, vel ferendae sententiae;* prout superior statuit eas incurrendas esse ipso facto quo quis legem violaverit, vel tantum post sententiam judicis ecclesiastici infligendas esse. — 3° *Censurae latae a jure* vel *ab homine*, prout feruntur per canones, seu statuta ecclesiastica, vel feruntur a legitimo superiore per modum mandati judiciarii, sive in unum, sive in plures. — 4° *Censurae reservatae*, vel *non reservatae*, prout superior earum absolutionem sibi reservavit, vel ordinariis ministris ab iis absolvere permisit. Aliae autem sunt Papae reservatae, aliae Episcopis. *Censurae ab homine* semper reservantur. — 5° *Censurae notoriae* vel *occultae*, prout publice constat aliquem eas incurrisse ob factum quod est ita cognitum, ut jam celari amplius nequeat; vel secus.

III. Conditiones censurarum.

1603. — Requiritur ad censurae validitatem, ut peccatum, cui inhaeret, sit:

1° *Mortale;* censura enim, cum sit poena gravissima, mortalem culpam requirit; haec enim sunt correlativa. — 2° *Externum;* nam Ecclesia non judicat de mere internis. — 3° *Consummatum opere*, in genere suo; quia leges poenales sunt stricte interpretandae, juxta regulam juris: *Odia restringi, favores convenit ampliari.* — Excipe, si legislator contrarium exprimat. — 4° *Non mere praeteritum;* quia censura est poena medicinalis, quaeque proinde ferri non potest in eos qui jam ad meliorem frugem sese receperunt. — 5° *Conjunctum cum contumacia* contra legem Ecclesiae seu praeceptum. Ratio est, quia finis praecipuus censurae est pertinaciam frangere. (V. *S. Lig.* n. 30 et seq.)

Resolves :

1604. — 1° Qui a gravi culpa excusatur ob aliquam circumstantiam quae peccatum minuit, etiam a censura excusatur, licet materia sit in se gravis. 2° Si quid omnino leve sub censura praecipiatur, haec non incurritur; modo res, quae levis sub aliquo respectu apparet, aliunde gravis non fiat. 3° Imprudenter et illicite, sed valide tamen, ageret superior, qui ob quamlibet gravem culpam censuram ferret; finis enim Ecclesiae est graviora tantum crimina punire. 4° Excommunicatio quae dicitur ferri *in animalia nociva*, v. gr., in locustas, non est excommunicatio proprie dicta, sed adjuratio, vel oratio in illorum interitum facta, ne noceant. 5° Item, quando dicuntur *mortui excommunicari*, id intelligendum est de quadam execratione vel declaratione excommunicationis, quam ante mortem incurrerunt et in qua mortui sunt.

Quaesita :

1605. — *Quaer.* 1° Quomodo discernitur censura latae sententiae a censura ferendae sententiae?

R. 1° Generatim censura latae sententiae erit: 1° si verba, quibus exprimitur, excludant alterius cujuscumque actionem seu ministerium; v. gr., si his verbis feratur: *ipso facto, ipso jure, eo ipso, sine alia sententia;* 2° si verba sint temporis praesentis vel praeteriti; v. gr., *excommunicamus, excommunicavimus*, etc.; 3° si verba sint modi imperativi, v. gr., *incidat in excommunicationem, maneat suspensus, interdictus*, etc. (*S. Lig.* n. 7.)

R. 2° Censura autem ferendae sententiae habenda est: 1° si verba, quibus fertur, alterius opem et ministerium expostulent; v. gr., *excommunicetur per Episcopum;* 2° si sint comminatoria tantum, v. gr., *praecipimus sub interminatione anathematis*, nisi aliud ex adjunctis colligatur; 3° si tempus futurum exprimant, v. gr., *excommunicabitur, erit excommunicatus*, etc.

1606. — *Quaer.* 2° An incurras censuram in dubio an incurrenda sit?

R. Neg., sive dubites an graviter deliqueris, anve casus sub censuram cadat. Ratio est, quia juxta axioma communiter receptum, et ipsam juris regulam, *odia sunt restringenda* (tom. 1. n. 72.). *Ita communiter.* Attamen, censuram incurris,

si dubium afficiat ipsam materiam cui censura inhaeret. Tunc enim materia haec ut gravis reputanda est, cum talis haberi debuerit a superiore qui censuram tulit, et aliunde in dubio superiori faveat praesumptio. (*S. Lig.* n. 32. — *Salm.* c. 1. n. 130. etc.)

1607. — *Quaer.* 3° An ignorantia a censura excuset?

R. 1° Certo excusat ignorantia *facti;* scilicet quando quis ignorat se ponere actum sub censura prohibitum. Sic v. gr., si quis percutiat sacerdotem putans esse laicum, non incurrit censuram latam in percussores clericorum. Ratio est, quia censura debet esse nota peccanti ut sit contumax, uti habetur in jure can. cap., *si vero aliquis* lib. V., tit. 39. *de sententia excommunicationis.* (*S. Lig.* n. 43.)

R. 2° Excusat etiam ignorantia *juris* Ecclesiastici praecipientis vel prohibentis aliquid sub censura. Constat ex iisdem rationibus modo allatis; non enim dici potest contumax in Ecclesiam qui ejus legem ignorat, ut patet ex jure canonico, *sexti*, lib. I. tit. 2. *de constit.*, cap. 2. ubi dicitur: *Ligari nolumus ignorantes, modo tamen ignorantia crassa non fuerit aut supina.* (*S. Lig.* ibid.)

1608. — *Quaer.* 4° An excuset a censura ignorantia vincibilis?

R. 1° *Affirm.*, si haec non sit *graviter culpabilis;* quia tunc ignorans non potest dici contumax in Ecclesiam. (*Ita omnes.*)

R. 2° *Neg.* vero, si illa ignorantia sit *graviter* culpabilis; quia tunc potest dici *crassa:* porro ignorantia *crassa* non excusat a censura, ut constat ex *jure can. modo citato.* Haec enim ignorantia non impedit quominus aliquis sit contumax contra legem quam culpabiliter ignorat. (*S. Lig.* n. 43.)

Excipe tamen si in decreto censurae dicatur: qui hoc fecerit *scienter*, *consulto qui praesumpserit*, etc. Haec enim verba, utpote odiosa, in stricto sensu intelligenda sunt. (*S. Lig.* n. 46.)

Plures tamen contendunt ignorantiam *graviter* culpabilem aliquando a censura excusare, licet a peccato mortali non excuset; quia potest dari ignorantia graviter culpabilis, quin ideo *crassa* dicenda sit.

1609. — *Quaer.* 5° An metus gravis a censura excuset?

R. Affirm. generatim loquendo. Ratio est, quia leges ecclesiasticae poenales non videntur urgere cum tanto rigore. Nam, cum ex metu valde gravi leges ipsae ecclesiasticae cessent obligare, et ipsa poena illis adnexa corruat necesse est. Major est difficultas, ubi agitur de praeceptis de jure naturali, a quibus adimplendis metus gravis excusare nequit. Sed etiam in hoc casu deest contumacia in Ecclesiam. Nam censura non incurritur propter violationem legis divinae, sed propter transgressionem culpabilem legis ecclesiasticae. (*S. Lig.* n. 46.)

1610. — *Quaer.* 6° An requiratur ut admonitio delinquentis censuram praecedat?

R. 1° Nulla requiritur monitio pro censuris a *jure latis;* quia lex ipsa lata et cognita satis subditos admonet. (*Ita omnes.*)

R. 2° Requiritur autem admonitio pro censuris ab homine ferendis. Ratio est, quia non est *contumax*, qui ante non fuit admonitus de praecepto et de poena adnexa. Immo, *ex jure canonico* requiritur monitio triplex, vel saltem una in qua exprimatur eam valere pro triplici.

Excipe: 1° Si agatur de censura *ab homine* per sententiam generalem, vel etiam specialem respectu actus futuri; tunc enim non est necessaria admonitio, cum decretum de deferenda censura admonitionis locum teneat.

Excipe: 2° Si agatur de *suspensione* et *interdicto;* quia illae censurae non sunt semper medicinales, sed aliquando feruntur tantum per modum poenae. (*S. Lig.* n. 52. etc.)

ARTICULUS II.

DE PRINCIPIO SEU AUCTORE CENSURARUM.

Principia:

1611. — I. Ecclesia gaudet vera potestate ferendi censuras. Constat ex Scriptura sacra. Christus enim Ecclesiae suae

tradidit potestatem ejiciendi e sinu suos filios delinquentes et contumaces iis verbis apud *Matth.* XVIII, 17.: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Amen dico vobis: quaecumque ligaveritis super terram erunt ligata et in coelis.* Haec autem potestas facultatem ferendi censuras includit, ut omnibus perspicuum est. Constat insuper ex universali et perpetua praxi Ecclesiae, nec non ex innumeris conciliis, praesertim ex *Conc. Trid.* sess. 25. c. 3. *de Reform.*

II. Censuras ferre possunt *de jure ordinario* omnes et soli superiores ecclesiastici jurisdictionem in foro externo et contentioso habentes. Constat ex verbis Christi apud *Matth.* jam citatis: „*Quaecumque ligaveritis*, etc." His enim verbis Christus dedit praelatis Ecclesiae in persona Apostolorum omnem potestatem ad bonam et rectam Ecclesiae administrationem. Constat etiam ex variis locis *Juris Canon.*

III. Censuras ferre possunt ex *potestate delegata* omnes et soli clerici, quibus concessa fuit a superiore jurisdictionem ordinariam habente. Ratio est, quia omnis et solus clericus est capax jurisdictionis ecclesiasticae; jurisdictio autem haec requiritur ad censuras, ut patet, ferendas. (Vide *S. Lig.* n. 9. et seq.)

Resolves:

1612. — I. Censuras *de jure ordinario* ferre possunt: 1° solus Papa et concilium generale respectu universae Ecclesiae; 2° Archiepiscopi, tum in dioecesibus propriis, tum in dioecesibus suffraganeorum tempore visitationis nec non cum agitur de causa ad eorum tribunal delata; quia tunc jurisdictione in suffraganeos pollent; 3° Episcopi respectu propriae dioecesis, modo electi, approbati, ac confirmati possessionem adepti sint; 4° Vicarii generales episcoporum; nam cum ipsis episcopis unum tribunal constituunt; 5° Legati in territorio legationis, et Cardinales in Ecclesia proprii tituli; 6° concilia provincialia in suis provinciis; 7° Generales, Provinciales, et superiores locales ordinum religiosorum, pro variis eorum statutis; 8° Capitulum Ecclesiae Cathedralis, sede vacante. (*S. Lig.* ibid.) — II. Parochi non possunt *de jure ordinario* ferre censuras, quia jurisdictionem non habent in foro externo et judiciali, sed tantum administrationem ad rectum parochiae ordinem. (*S. Thom.* in 4. D. 18. q. 3. a. 3. — *S. Lig.* n. 11.) — III. Laici et mulieres, ne ex *delegatione* quidem, censuras ferre queunt. Proinde abbatissae monialium nequeunt propria auctoritate eas ferre, sed tantum decretum obtinere possunt quo sub poena censurae mandata sua servari debeant. (*S. Lig.* n. 12.) — IV. Potestas delegata cessat morte delegantis, nisi causa a delegato jam fuerit incepta saltem per citationem. — Delegatus vero ad censuras ferendas non potest alterum subdelegare, nisi expressam habuerit licentiam a delegante, vel nisi sit delegatus saltem ad quascumque causas.

Quaesita:

1613. — *Quaer.* 1° An Episcopi haeretici, excommunicati, et suspensi, possint valide censuras ferre?

R. 1° *Neg.*, si sint notorie tales. Ratio est, quia jurisdictionem liberam et expeditam quoad usum non habent. (*Ita communiter* contra *plures* qui dicunt Episcopos non privari sua jurisdictione, nisi sint excommunicati vitandi, vel publici clericorum percussores, juxta *Const. Martini V.* — Vide *S. Lig.* n. 12.)

R. 2° *Affirm.*, si sint haeretici excommunicati vel suspensi occulti. Ratio est, quia Ecclesia ob bonum publicum iis adhuc usum jurisdictionis concedit. Illicite tamen agunt quoties censuras ferunt. (*Ita communiter theologi, cum S. Lig.* n. 12.)

1614. — *Quaer.* 2° An Episcopus possit ferre censuram, si sit extra dioecesim?

R. Neg. generatim loquendo. Ratio est, quia nemo potest in alieno territorio jurisdictionem contentiosam exercere. Persaepe enim requiritur instructio et cognitio causae, quae communiter extra proprium locum fieri nequeunt. (Sic ex *jure Can.* — Vide *S. Lig.* n. 21.)

Quaer. 3° An vice versa Episcopus in sua dioecesi existens ferre possit censu-

ram in subditum extra dioecesim existentem?

R. 1° *Affirm.*, si agatur de crimine in propria dioecesi commisso. Ratio est, quia secus delinquens a nullo puniri posset; et quamvis abierit, non tamen cessat jurisdictioni proprii Episcopi subesse. Nec obstat quod citatio non possit fieri extra territorium; nam sufficit ad censuram incurrendam, ut reus in propria domo citetur aut in loco publico. (*S. Lig.* n. 22.)

R. 2° Immo potest Episcopus censuram ferre in subditum delinquentem extra dioecesim, si agatur de re quae ad suam dioecesim pertineat: sic excommunicari possunt clerici qui, jussi accedere ad Synodum, non obtemperant; secus vero, saltem probabilius, si crimen extra territorium consummaretur. (*S. Lig.* ibid. — *Suarez.* — *Salmant.*)

1615. — *Quaer.* 4° An Episcopus possit censura ligare subditum alienum in sua dioecesi delinquentem?

R. Affirm. Ratio est, quia omnis delinquens sortitur forum loci in quo delinquit. (Sic ex *jure can.* lib. II. tit. 2. *de foro competenti*, cap. 3. — *S. Lig.* n. 26., confer et n. 17.)

Quaer. 5° An praelati regulares possint censuram ferre in subditos in quocumque loco existentes?

R. Affirm. juxta sententiam communem. Ratio est, quia jurisdictio superiorum non est tantum territorialis, sed magis personalis; unde mutatio loci ex parte subditi nihil jurisdictioni superioris detrahit. (*Ita S. Lig.* n. 20.)

ARTICULUS III.

DE SUBJECTO CENSURARUM.

Principia:

1616. — I. Subjectum censurae non potest esse nisi qui est baptizatus, rationis capax et subditus. 1° Debet esse baptizatus; quia Ecclesia non judicat de iis qui foris sunt, juxta Apostolum; 2° rationis capax; quia censura ordinatur ad correptionem delinquentis, quod non obtinet in eo qui usu rationis caret; 3° subditus, quia censura est actus jurisdictionis, quae proinde non nisi in subditos exerceri potest.

II. Impuberes licet censuris absolute ligari possint, attamen ex indulgentia et benignitate Ecclesiae eas non incurrunt, ob aetatis levitatem, nisi in lege specialiter expressum sit. (*S. Lig.* n. 14.)

Expressus autem in jure duplex tantum casus invenitur, scilicet: 1° si in monasteria monialium ingressi fuerint. — *Trid.* sess. 25. c. 5. — 2° Si clericos percusserint: Cap. *pueris*, lib. V. tit. 59. *de Sententia excommunic.* (*S. Lig.* ibid.)

Quaesita:

1617. — *Quaer.* 1° An Reges et Reginae ligari possint censuris ab Episcopis?

R. Neg. Nam licet in spiritualibus subjiciantur Episcopis, attamen non possunt ab ipsis censura plecti, sed a solo Papa. Hoc privilegium decursu temporis legitime introductum est, et ipsis communiter a Doctoribus tributum. (*S. Lig.* n. 16. — *Salmant.* c. 1.)

Quaer. 2° An Episcopi et Cardinales censuris subjiciantur?

R. 1° Certo non possunt subjici censuris a seipsis latis; quia nemo fit sui ipsius subditus vi coactiva, sed tantum directiva.

R. 2° Subjiciuntur autem censuris papalibus, quia Papa est omnium etiam episcoporum superior. Attamen ex privilegio juris non ligantur neque interdicto neque suspensione, nisi in lege mentio specialis harum poenarum fiat. (*S. Lig.* n. 15.)

1618. — *Quaer.* 3° An Religiosi, exempti ab Episcopo loci, censuris ligari possint?

R. 1° *Neg.*, si peccent tantum in monasterio suo, aut in propria ecclesia, quia monasteria et ecclesiae regularium sunt loca exempta a jurisdictione episcopali, et soli Papae subjacent. Immo valde probabiliter nec censuram episcopalem incurreret laicus vel saecularis subditus Episcopi loci, qui in monasterio peccaret. (*S. Lig.* n. 24.)

R. 2° *Affirm.*, si regulares delinquant extra clausuram, vel ecclesiam propriam, quia non sunt exempti a jurisdictione episcopali *quoad personas*, sed tantum *quoad locum.*

Quaer. 4° Quomodo se gerere debeat dubitans an censura ligetur?

R. Si dubitet an a censura fuerit absolutus, se habere debet tanquam censura adhuc innodatum, donec superiorem interrogaverit. Idem dicendum est, si dubitet de potestate superioris in censura ferenda, siquidem pro eo semper praesumendum est. (*S. Lig.* n. 32.)

1619. — *Quaer.* 5° An possit quis ligari pluribus censuris simul?

R. Affirm. Nihil enim obstat quominus quis pluribus simul vinculis constringatur. Nam, quemadmodum potest quis plura patrare peccata specie et numero diversa, ita etiam potest diversis censuris pro specie et numero latis simul innodari, v. gr., excommunicatione, suspensione (si clericus sit) et interdicto, nec non pluribus excommunicationibus, etc. Immo, ob unum delictum potest quis ligari simul a jure et ab homine, a Papa et ab Episcopo, ita ut ab utroque absolvi debeat, modo alter superior novam intendat poenam imponere. (*Ita communiter* et *absolute probabilius juxta S. Lig. n.* 28.)

Hinc: 1° Si quis per unicum actum duo committeret peccata specie diversa, quorum unicuique est annexa censura, duas incurreret censuras, v. gr., qui clericum occideret in loco ubi homicidium sub poena censurae prohiberetur. Secus vero, si peccatum illud unicum non haberet malitias specie diversas. (*S. Lig.* n. 28.) 2° Si quis iterat idem crimen, cui est annexa censura actu moraliter distincto a primo, iterum eamdem incurrit censuram; secus vero si actus repetiti non sint inter se moraliter distincti. Sic percutiens clericum ter vel quater, posito notabili intervallo inter singulas percussiones, incurrit tres vel quatuor censuras, dum unicam incurrit, si eum pluries successive percutiat. (*S. Lig.* ibid.) 3° Pariter plures incurreret irregularitates Sacerdos excommunicatus, qui plures poenitentes successive absolveret, quia toties novum conferret sacramentum. (*S. Lig.* ibid.)

ARTICULUS IV.

DE ABSOLUTIONE A CENSURIS.

Principia:

1620. — I. Censurae non solvuntur per solam delinquentis poenitentiam vel obedientiam Ecclesiae mandatis, nec per mortem illius qui censuram tulit; sed necessaria est absolutio a judice seu superiore legitimo impertita. Constat ex cap. *Cum desideres, de sent. excomm.*, et ex prop. 14ª, ab *Alexand. VII.* damnata.

II. A censura ab homine per sententiam particularem lata absolvere possunt tantum, 1° qui censuram tulit, 2° ejus successor, 3° ejus superior, 4° alius ab ipso delegatus. Ratio est, quia ejus est absolvere, cujus est ligare. Idem dicendum de censuris a jure reservatis. (*S. Lig.* n. 72.)

III. Quilibet Confessarius absolvere potest a censuris non specialiter reservatis Papae vel Episcopo. Constat ex cap. *Nuper de sent. excomm.* (*S. Lig.* n. 70.) Rarissimae autem sunt tales censurae, si adhuc supersint.

1621. — IV. Episcopi ex privilegio a S. Sede concesso absolvere possunt ab omnibus censuris occultis *etiam Papae reservatis*, exceptis censuris expressis in *Bulla coenae*. (*S. Lig.* n. 75 et seq.) Insuper a censuris Papae reservatis etiam non occultis in favorem eorum qui Romam pergere nequeunt, vel eorum qui in urgente necessitate versantur, ut sunt senes, pueri, mulieres, infirmi, pauperes, etc. Recole dicta de privilegiis Episcop. *in Tract. de statib.* n. 62. (Vide *S. Lig.* n. 84. et seq.) 953

V. Omnes sacerdotes qualibet censura absolvere possunt eos qui sunt in articulo mortis positi, sed *indirecte* tantum, seu cum *onere* se praesentandi superiori, vel delegato, si convaluerint. - *Trid.* sess. 14. c. 7.

Resolves:

1622. — 1° Archiepiscopus, licet superior Episcopo, nequit suffraganeorum subditos absolvere, nisi in solo casu justae appellationis, aut visitationis ex officio, quia in aliis casibus non gaudet proprie dicta jurisdictione. 2° Superior ecclesiasticus vel delegatus absolvere potest, etsi non sit sacerdos. Ratio est, quia jurisdictio, quae requiritur ad absolvendum a censuris, residere potest in clerico

etiam sola tonsura initiato. 3° Qui habet facultatem generalem absolvendi a Papalibus, non ideo absolvere potest a casibus *Bullae coenae*, ubi haec viget, nisi id specialiter exprimatur, quia illae censurae sunt specialiter reservatae; specialia autem non continentur per se in concessione generali. Pariter, qui potest absolvere a casibus *Bullae coenae*, non ideo potest absolvere ab haeresi. — *Ita declaravit Bened. XIV.* (*S. Lig.* n. 113.) 4° Facultas concessa ab Episcopo pro peccatis reservatis non intelligitur pro reservatis cum censura; secus, si concessio facta sit a Papa, quia casus Papales omnes sunt reservati cum censura, duobus exceptis, scilicet: 1° Accusatio falsa de sollicitatione contra sacerdotem; 2° Acceptatio munerum a Religiosis. (Vide *S. Lig.* lib. 6. n. 580.) (Duo isti casus in Gallia non reservantur.) 5° Qui absolutus fuit a simplici sacerdote in periculo mortis a censura reservata, postquam convaluit superiori se sistere debet sub poena reincidentiae in eamdem censuram. Sed in Gallia haec reincidentia vix admittitur, ait *Collet, de censuris*, art. 8. 6° Danda est absolutio a censuris non tantum illis qui certo vel dubie illas incurrerunt, sed etiam cuilibet poenitenti antequam absolvatur a peccatis, ut removeatur accipiendi sacramenti impedimentum, si quod forte existat. (Ex *Rit. Rom.*)

Quaesita:

1623. — *Quaer.* 1° An possit absolvi absens?

R. Affirm., saltem *valide.* Ratio est, quia sicut poena potest statui in absentem, ita et tolli potest. Constat etiam evidenter ex *Jure can.* (*S. Lig.* n. 117., qui tamen advertit, id sine urgenti causa minime licere.)

Quaer. 2° An vero Episcopus absens absolvere possit existentem in dioecesi?

R. Affirm. juxta omnes. Ratio est, quia ad absolutionem non requiritur cognitio causae, nec strepitus judicialis; et proinde nihil obstat quominus Episcopus talem actum jurisdictionis in alieno territorio exerceat. Secus tamen, si judicialis strepitus quandoque requireretur, ob contrariam rationem. (*S. Lig.* n. 21.)

1624. — *Quaer.* 3° An possit absolvi invitus?

R. Affirm. Ratio eadem est ac ea quae modo allata est; etenim, sicut poena in absentem et invitum ferri potest, sic etiam auferri; attamen non licet absolvere invitum sine ratione valde gravi, ne censura contemnatur, cum ille a contumacia non cesset. (*S. Lig.* n. 117.)

Quaer. 4° An ille, qui est obstrictus pluribus censuris, possit absolvi ab una, remanentibus aliis?

R. Affirm. Ratio est, quia inter eas non est necessaria connexio. Non possunt quidem absolvi peccata mortalia alia sine aliis; secus autem est de censuris, quarum absolutio non confert gratiam sanctificantem censurato. Habentur ergo instar catenarum, quae aliae sine aliis solvi possunt.

CAPUT II.

DE CENSURIS IN SPECIE.

Nempe: 1° De excommunicatione; 2° de suspensione; 3° de interdicto.

ARTICULUS I.

DE EXCOMMUNICATIONE.

Agendum: 1° De ejus natura et divisione; 2° de ejus effectibus; 3° de praecipuis excommunicationibus in particulari.

§. I.

De natura et divisione excommunicationis.

1625. — Definitio: *Excommunicatio* est censura, qua quis privatur communione Ecclesiae; seu censura, qua Christianus bonis spiritualibus Ecclesiae communibus et ab illa dependentibus, omnino vel partim, privatur.

Distinguitur: 1° *Major*, quae privat omnibus bonis Ecclesiae communibus; 2° *Minor*, quae bonis aliquibus tantum privat.

Excommunicati excommunicatione *majori*, alii dicuntur *tolerati*, quos fideles non tenentur vitare; alii *non tolerati seu vitandi*, quos fideles vitare tenentur.

Quaesita:

1626. — *Quaer.* 1° An excommunicatus vitandus debeat esse publice notus, quatenus talis, ut vitari debeat?

R. Affirm. Non enim sufficit ut scias esse vitandum; sed requiritur adhuc ut factum istius excommunicationis sit vere notorium, vel notorietate juris, seu per sententiam aut citationem; vel notorietate facti, seu per famam publicam, ita ut factum jam celari non possit. (*S. Lig.* n. 142. etc.)

Quaer. 2° Quid de excommunicatione *minori* tenendum sit?

R. Haec pauca teneto:

1° Non incurritur nisi propter *communicationem* cum vitando. Hinc, in praesenti Ecclesiae disciplina rarissima est, cum valde raro excommunicati vitandi appareant.

Privat tantum perceptione Sacramentorum, et electione passiva ad beneficia et dignitates Ecclesiae. Hinc, non privat facultate administrandi sacramenta. Et proinde non peccat neque *graviter*, neque *probabilius venialiter*, qui irretitus tali excommunicatione sacramenta ministrat. (Vide *S. Lig.* n. 149.)

2° Quilibet sacerdos ab Episcopo approbatus ab illa absolvere potest. Sic enim usus invaluit. (*Ita omnes.*)

1627. — *Quaer.* 3° An requiratur culpa gravis ad incurrendam excommunicationem minorem?

R. Neg.; sed sufficit culpa venialis plene deliberata. Ratio est, quia non privat bono adeo notabili, et facillime illius absolutio obtineri potest a quocumque sacerdote. Non tamen omitti potest in confessione culpa illa, ob quam illata est excommunicatio minor, licet sit venialis, quia sacramenti perceptionem impedit. (*S. Lig.* n. 153 et 154.)

Nota. Cum nihil occurrat addendum de excommunicatione minori, in decursu hujus tractatus agemus tantum de excommunicatione *majori*, quae sola proprie nomine excommunicationis communiter intelligitur.

§. II.

De effectibus excommunicationis.

1628. — Effectus excommunicationis octo numerantur, scilicet: 1° privatio sacramentorum; 2° privatio suffragiorum Ecclesiae; 3° privatio divinorum officiorum; 4° privatio sepulturae ecclesiasticae; 5° privatio jurisdictionis ecclesiasticae; 6° privatio beneficiorum; 7° privatio excommunicationis forensis; 8° privatio societatis civilis.

His versiculis comprehenduntur praedicta bona, quibus privat excommunicatio:

Sacra dare et pati, opis spes, ritus, crypta, potestas,
Praedia sacra et jura fori, civisque vetantur.

I. Privatio sacramentorum.

1629. — Excommunicatio privat tum jure sacramenta recipiendi, tum ea administrandi. Hinc resolves:

1° *Graviter* peccat per se excommunicatus, sive vitandus, sive etiam toleratus, qui sacramenta recipit vel confert; excipe: 1° si sacramenta conferant in casu necessitatis; 2° si toleratus ea conferat ab ipsis fidelibus rogatus. — 2° *Graviter* peccant Ecclesiae ministri qui sacramenta conferunt excommunicatis sive vitandis, sive simpliciter toleratis, saltem per se, cum sint indigni. Attamen non peccat contra prohibitionem Ecclesiae, sed tantum contra jus divinum, ille qui confert sacramenta toleratis tantum. Ratio est, quia Ecclesia non prohibet amplius communionem, etiam in divinis, cum toleratis. Peccant autem contra jus divinum, quia non licet unquam *dare sancta canibus.* (Vide *S. Lig.* n. 158. 165 et seq.)

II. Privatio suffragiorum communium Ecclesiae.

1630. — Suffragia Ecclesiae sunt vel communia vel privata. 1° Suffragia *communia* ea sunt quae fidelibus proveniunt ex bonis operibus nomine et persona Ecclesiae factis ab ejus ministris; ut sunt Missae, horae canonicae, aliaeque orationes et opera quae fiunt ab Ecclesiae ministris prout tales sunt, et in nomine ipsius Ecclesiae aguntur. Ad haec etiam revocari debent satisfactiones Christi, B. Virginis et sanctorum, quae thesaurum Ecclesiae constituunt, et a praelatis Ecclesiae per indulgentias applicantur. 2° Suffragia *privata* ea sunt quae proveniunt ex bonis operibus, quae fideles proprio nomine et persona sua particulari peragunt. Talia sunt jejunia, orationes, aliaque bona opera, quae a privatis fidelibus vel Ecclesiae ministris in persona privata fiunt.

Hinc resolves:

1631. — 1° Excommunicati *vitandi* privantur omnibus suffragiis communibus

Ecclesiae. Constat ex eo quod Ecclesia in jure suo prohibet, ne pro illis orent, vel ulla pars bonorum suorum ad eos deveniat. Et hoc valet, etiamsi essent contriti et in meliorem vitam conversi, quia adhuc excommunicatio perdurat. (*S. Lig.* n. 163.) 2° Neque *tolerati* neque etiam *vitandi* privantur suffragiis privatis. Ratio est, quia non prohibentur fideles orare privatim pro excommunicatis, etiam in Ecclesia, et loco publico; ergo applicationem suorum bonorum operum eis facere possunt. Ergo, etc. (*S. Lig.* n. 162.) 3° Excommunicati *tolerati* probabiliter non privantur suffragiis communibus. Ratio est, quia Ecclesia non prohibet amplius fidelibus communicare cum talibus excommunicatis, ut *constat ex dictis supra.* Ergo, etc. (*S. Lig.* n. 164.)

III. Privatio divinorum officiorum.

1632. — Officia divina intelliguntur: missa, publicae processiones, vesperae solemniter decantatae, solemnis benedictio, consecratio chrismatis et similes caeremoniae quae fiunt ex instituto Christi vel Ecclesiae, vel quae propriae sunt ordinis clericalis, ut cantus Epistolae, vel Evangelii cum ornamentis propriis, sepultura ecclesiastica, etc.

Hinc resolves:

1633. — 1° Quilibet excommunicatus prohibetur sub gravi ab auditione Missae, omnibusque aliis divinis officiis proprie publicis, etiam diebus praeceptis. Constat ex cap. *Alma* 24., *de sentent. excomm. in Sexto.* (*S. Ligor.* n. 175.) 2° Potest tamen excommunicatus etiam vitandus orare in eodem loco in quo alii orant, sed seorsim, seu omnino separatus a coetu fidelium: potest etiam interesse concioni, lectioni scripturae sacrae, et theologiae; quia haec non veniunt nomine officiorum divinorum, et haec Ecclesia libenter ei permittit ut ad conversionem inducatur. (*S. Lig.* n. 174 et 177.) 3° Potest etiam uti imaginibus, reliquiis, aqua benedicta et aliis rebus sacris, ut, eas honorando, gratias, quibus indiget, obtineat. Non tamen potest lucrari indulgentias rebus sacris adnexas, nec percipere ex aqua benedicta et aliis sacramentalibus fructum qui ex benedictione Ecclesiae provenit. (*S. Ligor.* n. 174.)

4° Excommunicatus, ad horas canonicas obligatus, ab iis non dispensatur; sed eas privatim recitare debet, nec socium adhibere potest, nisi sit toleratus. Nec potest dicere: *Dominus vobiscum; sed* ejus loco dicere debet: *Domine, exaudi orationem meam.* Attamen dicendo, *Dominus vobiscum,* venialiter tantum peccaret. (*S Lig.* n. 178.)

IV. Privatio sepulturae ecclesiasticae.

1634. — Sepultura Ecclesiastica ea est quae fit in loco sacro, seu ad sepulturam fidelium benedicto. Hinc:

1° Excommunicatus *vitandus* privatur sepultura ecclesiastica, ita ut nequeat in loco sacro sepeliri; si vero in tali loco sepultus fuerit, ejus cadaver erui debet si adhuc fieri possit, et locus sacer pollutus tali contactu expiari debet. (*S. Ligor.* n. 186.) 2° Excommunicatus *toleratus* pariter sepultura ecclesiastica privatur; ac, si in loco sacro fuerit sepultus, inde extrahendus est. Attamen locus ille sacer non censetur pollutus, nec proinde expiandus est. 2° Attamen excommunicatus, etiam *vitandus*, qui signa poenitentiae dedit ante mortem, sepeliri potest in loco sacro; sed antea absolvendum est ejus cadaver; neque debet tamen e loco sacro moveri si sit sine absolutione sepultum. (*S. Lig.* n. 186.) 4° Illi vero qui efferunt ac sepeliunt *vitandum*, excommunicationem majorem incurrunt. (Sic ex *Clementina, de sepulturis.* — *S. Lig.* ibid.)

V. Privatio jurisdictionis Ecclesiasticae.

1635. — 1° Excommunicatus *vitandus* omni jurisdictione ecclesiastica privatur. Unde non potest absolvere in foro poenitentiae nec leges aut censuras aut sententias ferre, nec beneficia conferre, etc. Si autem talia ageret, nulla prorsus et irrita forent. (*S. Lig.* n. 185.) 2° Excommunicatus *toleratus*, etsi *notorius*, valide jurisdictionem exercet; quia alias magna confusio in Ecclesia oriretur. Attamen illicite agit talis excommunicatus actus jurisdictionis exercendo, extra casum necessitatis; et si id in re gravi agat, a peccato mortali excusari nequit. (*S. Lig.* ibid.)

VI. *Privatio beneficiorum.*

1636. — 1° Excommunicatus quilibet, sive *toleratus*, sive *vitandus*, fit prorsus inhabilis ad beneficia ecclesiastica obtinenda. Ratio est, quia beneficium datur propter officium; excommunicatus autem quilibet officii prorsus incapax est; ergo etiam beneficii. Excipe, si beneficium ab ipso Papa conferretur. (*S. Lig.* n. 180.) 2° Non autem excommunicatio privat beneficio jam obtento, nec ejus fructibus. Ratio est, quia neutrum in jure clare exprimitur. Unde beneficium retineri potest. Si tamen per annum negligat obtinere absolutionem, per judicem beneficio privari potest. (*S. Lig.* ibid.) 3° Excommunicatus accipiens beneficium et ille, a quo accepit, peccant graviter agendo contra prohibitionem Ecclesiae gravissimam. Conferens autem insuper incurrit excommunicationem minorem, si excommunicatus sit *vitandus*. Incurrit etiam suspensionem ipso facto a collatione illius beneficii. (*S. Lig.* ibid.)

VII. *Privatio communicationis Forensis.*

1637. — Communicatio forensis intelligitur communicatio in iis quae pertinent ad judicium sive civile, sive ecclesiasticum.

1° Excommunicatus *vitandus* privatur omni actu ad judicium pertinente in foro civili. Proinde nequit esse judex, advocatus, actor, testis, tabellio, procurator, etc. Pariter nequit esse tutor, curator, aut executor testamenti. (Ita ex *jure communi.* — *S. Lig.* n. 184.) Verum illae juris dispositiones usu non obtinent a multo tempore in Gallia, nec hodie in plerisque locis. 2° *A fortiori* privatur *vitandus* omni communicatione in jure ecclesiastico. Attamen potest appellare, et appellationem prosequi. (Ita ex *jure canonico*, tit. *de exceptionibus*, cap. 5.) 3° Excommunicatus *toleratus* nulla communicatione forensi privatur ipso facto; unde valide agit si ea utatur: sed juridice repelli potest. (*S. Lig.* ibid.)

VIII. *Privatio societatis civilis.*

1638. — Actiones civiles, in quibus cum vitando non licet communiter consortium habere, hoc versiculo continentur:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

1° *Os*, id est colloquia, litterae, signa benevolentiae. — 2° *Orare*, quaelibet communicatio in divinis, v. gr., assistere Missae, etc. — 3° *Vale*, salutationes omnino particulares. — 4° *Communio*, quaelibet societas negotii, habitationis, etc. — 5° *Mensa*, invitatio reciproca ad mensam. (Vide *S. Lig.* n. 188 et seq.)

Nota. Haec omnia de solis *vitandis* dicuntur, et quamvis *toleratis* minime faveat privilegium *Martini V.*, ex hodierna tamen consuetudine non amplius peccant in civilibus communicando cum fidelibus, etiam ab ipsis non requisiti. Constat ex quotidiana communicatione cum protestantibus, aliisque haereticis, non reclamante Ecclesia.

§. III.

De praecipuis excommunicationibus in particulari.

PUNCTUM I.

Excommunicationes Papae reservatae.

I. *Contra omnes.*

1639. — 1° Excommunicationes *Bullae coenae;* scilicet: in haereticos, eorumque fautores, aut eorum libros legentes. — In impedientes judices ecclesiasticos a sua jurisdictione exercenda. — In injicientes violentas manus in cardinales, episcopos, nuntios. — In vexantes Romipetas, aut alios pietatis causa peregrinos. — In piratas in mari pontificio, eorumque fautores. — In occupantes terras, loca, vel jura Ecclesiae. — In falsificatores litterarum Apostolicarum. — In surripientes bona christianorum naufragorum. — In appellantes ad futurum concilium ab ordinationibus pontificiis. — In usurpantes jurisdictionem, fructusque beneficiorum. — In schismaticos et apostatas.

1640. — 2° In incendiarios ecclesiarum et aedificiorum profanorum. Excommunicatio probabilius ipso facto incurritur, praesertim in incendio ecclesiarum. (*Pichler*, *Rit. Bell.*) Probabiliter tamen *S. Lig.*, *Collat. Andeg.* dicunt illam non incurri nisi per sententiam episcopi. Quidquid sit non reservatur, nisi incendiarius publice ab episcopo ut excommunicatus denuntiatus fuerit.

3° In spoliatores ecclesiarum cum effractione. Probabilius ipso facto incurritur excommunicatio; sed non reservatur, nisi post sententiam episcopi, ut in casu

praecedenti. (*Collat. Andeg.* — *S. Lig.* n. 218.)

4° In falsificantes litteras Apostolicas, aut falsas habentes et retinentes. Haec excommunicatio quoad primam partem etiam in *Bulla coenae* reperitur, ut supra videri potest.

1641. — 5° In percutientes graviter clericos et Religiosos utriusque sexus. Ex *Conc. Lateran. II.*, ubi sic dicitur: *Si quis, suadente diabolo, in clericum vel monachum manus violentas injecerit, anathematis vinculo subjaceat.* — Violentia autem seu percussio, quae fieri potest in clericum vel monachum, duplex est, nempe 1° *gravis* quae Papae reservatur; 2° *levis* (ratione tamen injuriae gravis) quae reservatur episcopo (1). Monachus autem intelligitur quilibet Religiosus, et etiam monialis, sive in ordine sive in simplici congregatione, sub regula vivens. (Vide *S. Lig.* n. 264 et seq.)

6° In committentes tum simoniam realem in ordine et beneficiis, tum simoniam confidentialem. (*S. Lig.* n. 218.)

7° In duellum committentes, vel acceptantes etiam ad primam sanguinis effusionem, immo, etiam pugna non secuta; in omnes fautores, cooperantes, et de industria spectantes; sed requiritur ut fiat pactum de tempore et loco. (*S. Ligor.* ibid.) (2) Recole insuper dicta de duello in *Tractat. de quinto praecepto*, n. 416 et seq.

8° In violantes immunitatem ecclesiasticam, quoad ecclesias et alia loca sacra seu privilegiata (3).

9° In violantes clausuram monasteriorum, praesertim mulierum, ut infra explicabitur. (In Appendice II. n. 661.) (4)

1642. — 10° In eos qui sectae *massonicae* aut *carbonariae*, vel aliis hujus generis nomen dederunt, vel favorem praestiterunt. Excommunicatio lata a *Clemente XII.* (1738), renovata a *Bened. XIV.* (1751), a *Pio VII.* (1821) in Bulla: *Ecclesiam Jesu Christi (l'Ami de la Religion*, t. 29. p. 257. [1]) et a *Leone XII.* (1826), Bulla: *Quo graviora.* Eodem modo excommunicantur etiam ii qui istos non denuntiant (2).

11° In fideles non revelantes Confessarios sollicitantes intra mensem. Bulla *Greg. XV. Universi* (3) et Decr. Supr. Inq. 10 mart. 1677.

12° In offendentes Cardinales. — In facientes jurare illicita et contraria libertati Ecclesiae.

13° In dantes vel accipientes aliquid *cum pacto* ob ingressum in Religionem, modo non sit pro alimentis. *Extravag. sane de Simonia.*

14° In docentes vel sustinentes licitam esse praxim interrogandi de nomine complicis. Interrogans vero incurrit tantum suspensionem ferendae sententiae a confessione. (*Bened. XIV.* — *S. Lig.* l. 6. n. 491.) (4)

15° In docentes vel defendentes propositiones damnatas, etiam disputative, id est, ut probabiles. (*S. Lig.* ibid.)

16° In docentes esse licitam absolutionem per litteras. (*S. Lig.* ponit verbum *validam*, sed in bulla est *licitam.* — Bulla *Clement. VIII.*)

17° Confessarii extra Urbem et intra Italiam praesumentes absolvere praetextu privilegiorum a casibus Bullae coenae, vel a sex Clementis VIII. aut ab iis quos

(1) In Gallia triplex distinguitur percussio clerici, nempe *enormis*, *gravis*, *levis*. Reservatur Papae sola percussio enormis quae consistit in occisione, mutilatione, etc. Ita in pluribus ritualibus, ut testatur Collator Andegavensis.

(2) In Gallia solis Episcopis duellum reservatur. (*Collator Andegavensis.*)

(3) In Gallia immunitas Ecclesiae a multo tempore non viget.

(4) In Gallia non videtur nunc admittenda excommunicatio pro ingredientibus monasteria mulierum ex dictis *de statibus*, n. 97.

(1) *Nota Edit. Ver.* Sub eadem poena excommunicationis reservatae prohibetur quibuscumque fidelibus legere aut retinere catechismos et libros, quibus a carbonariis describuntur quae in eorum conventibus geri solent: eorum etiam statuta, codices, ac libros omnes ad eorum defensionem exaratos, sive typis editos, sive manuscriptos: ac mandatur ut illos locorum ordinariis, vel aliis ad quos eosdem recipiendi jus pertinet, omnibus tradant. (*Pius VII.*)

(2) Haec excommunicatio generatim in Gallia non viget, quia praefatae Bullae, etiam Bullae *Leonis XII*, non fuerunt admissae. (*Ita DD. Gousset*, n. 931.) Excipe nonnullas dioeceses, inter quas dioecesis Aniciensis referenda est.

(3) In Gallia non viget.

(4) *Nota Edit. Ver.* Generaliter excommunicatione reservata plectuntur quicumque damnatas theses docent, defendunt, edunt, aut de iis, etiam disputative, publice aut privatim tractant, nisi forsan impugnando *Alex. VII. Const. In Congregatione. Innoc. XI. et Alex. VIII. Const. Sanctissimus. Clemens XI. Const. Unigenitus. Benedict. XIV. Const. Detestabilem* etc. Quandoque etiam eidem poenae subjiciuntur qui eas in praxim reducunt. Ut *Innoc. XI.* circa propositiones 68 *Michaelis de Molinos.*

Ordinarii sibi reservant. Decr. S. C. Episc. et Reg. appr. a Clem. VIII. 9 jan. 1601, juncta ejusd. moderatione 26 nov. 1602.

18° *Societatis Jesu institutum, constitutiones, decreta, etiam majoris boni praetextu, etiam indirecte, impugnare praesumentes. Greg. XIV. Const. Ecclesiae Catholicae. Bull.* tom. 5. p. 1. n. 25. (Edit. Ver.)

Vide alias plures censuras minoris momenti et minus obvias, immo et prorsus obsoletas apud *S. Lig.* n. 218 et 220., et apud *Voit*, in fine, t. 2.

II. Contra clericos et Religiosos.

1643. — Excommunicationem incurrunt: 1° Concionantes de tempore judicii novissimi contra sensum Patrum. — 2° Parochi non implentes juramentum de residentia. — 3° Confessarii absolventes complicem peccati turpis, — *Benedict. XIV.*, Bulla *Sacramentum Poenitentiae*, et Bulla *Apostolici muneris.* (Recole dicta de *Tract. de sacr. Poenitentiae*, n. 1335.) — 4° Participantes in sacris cum excommunicatis a Papa. (*S. Lig., de sent. exc.*) (1) — 5° Clerici excommunicatum sepelientes. — 6° Moniales exeuntes extra claustra sine licentia. (Vide inf. p. 448.) — 7° Religiosi qui sine licentia viaticum vel extremam unctionem ministrare, vel matrimonium solemnizare praesumunt. *Clement.* lib. V. tit. 7. c. 1. — 8° Religiosi mendicantes transeuntes sine licentia superiorum ad alium ordinem, praeter *Carthusianum.*

PUNCTUM II.

Excommunicationes jure Episcopis reservatae.

1644. — 1° Excommunicatio ob percussionem clerici levem (sed ut incurratur, injuria debet esse gravis). — 2° Ob procurationem scienter abortus foetus animati, effectu secuto. — Fertur in procuratores et cooperantes; sed *probabilius* non in mulieres ipsas praegnantes pharmacum sumentes, etc. (*S. Ligor.* l. 3. n. 366., et l. 7. n. 217.) — 3° Ob communicationem in *crimine criminoso* cum excommunicato ab Episcopo (seu in crimine propter quod aliquis fuit excommunicatus). — 4° Ob culpam illius, qui, licet absolutus *indirecte* a censura in periculo mortis, tamen superiori non se praesentavit intra mensem post convalescentiam (1). — 5° Ob culpam fratrum minorum qui tertiarios ad divina officia admittunt. (*S. Lig.* n. 213. *De praecedentibus absolvere possunt mendicantes.*) — 6° Omnes excommunicationes occultae (excepta *Bulla coenae*). — 7° Omnes excommunicationes sive occultae, sive notoriae, quoad personas quae Romam ire nequeunt, ut sunt infirmi, detenti, senes, impuberes, pauperes, mulieres, et omnes aliis subditi, vel familiae necessarii (nec ii scribere Romam tenentur). — 8° Omnes casus papales, quos Episcopi specialiter sibi reservant, vel qui consuetudine regionis ipsis reservantur, ut duellum in Gallia, etc. — 9° Omnes excommunicationes ab ipsis latae (*ab homine*) et praesertim excommunicatio in *Monitorio* (de qua fusius infra).

(1) Haec excommunicatio in Gallia non admittitur.

PUNCTUM III.

Excommunicationes non reservatae.

1645. — Has incurrunt: 1° Ingredientes monasteria monialium, non ad malum finem, nec praetextu privilegiorum. (*S. Lig.*, etc.) (2) — 2° Superiores clausuram monialium sine justa causa intrantes pro tertia vice. — 3° Imprimentes libros de rebus sacris agentes, sine licentia superiorum, vel sine nomine auctoris (3); et profitentes aliquam scientiam quin emittant fidei professionem (4). — 4° Sepelientes in loco sacro haereticos, usurarios publicos, et interdictos. — 5° Contrahentes matrimonium in casibus prohi-

(1) Generatim in Gallia non admittitur. (*Rit. Bell.*)

(2) *Nota Edit. Ver.* V. Fagn. in c. Nuper de Sent. Excomm. in 2. p. 5. decr. n. 21 et seq., qui testatur, mulieres ingredientes monasteria virorum, etiam absque litteris Apostolicis, incidere in hanc excommunicationem ex declar. Pii V., quam citant DD. communiter. Vid. et *H. A.* tr. 19. n. 47. Praeterea ex S. *Anton.* p. 3. tit. 24. c. 70. in eandem poenam incurrunt intrantes monasteria monialium Ordinis Praedicatorum aut S. Clarae, seu monialium Ordinis Minorum, et communicantium in eorum privilegiis. Vid. *Pignatelli*, tom. 6. cons. 85. n. 252., ubi refert declarationes S. C. Ep. et Reg. pro excommunicatione reservata ingredientibus etiam sine praetextu licentiarum.

(3) In Gallia non viget.

(4) In Gallia non admittitur.

bitis cogentes ad illud ineundum foeminarum raptores. — 6° Mandantes homicidium alicujus fidelis. — 7° Religiosi apostatae habitum dimittentes. — 8° Omittentes denuntiare haereticos, et haereticaliter blasphemantes, et sortilegos. (*Voit.* — *Pichler.* — *S. Lig.*) — 9° Fingentes *Agnos Dei*, aut venales habentes, vel deaurantes. — 10° Legentes libros haeresiarcharum non erroneos, nec de religione tractantes. — 11° Sacerdotes recipientes praefecturas saeculares. — 12° Clerici contrahentes matrimonium cum impedimento ordinis. — 13° Clerici ficte resignantes vel permutantes beneficia. — 14° Religiosi instituentes novum ordinem sine licentia Papae. — 15° Parentes et alii quilibet ad statum religiosum cogentes, et Religiosi, qui coactos admittunt. Item prohibentes sine justa causa mulierem ab ingressu Religionis. (*Trid.* sess. 25. c. 18.) (1)

PUNCTUM IV.

Excommunicationes ferendae sententiae.

1646. — Iis subjici possunt: 1° Fideles non satisfacientes praecepto communionis Paschalis. Haec censura in plerisque locis abiit in desuetudinem. Attamen Romae adhuc viget. — 2° Incestuosi et adulteri. (Ex variis synodis Galliae. — *Rit. Bell.* ibid.) — 3° Divinatores magi, sortilegi, et ad ipsos recurrentes. (*Rit. Bell.* ibid. — *Pichler.* — Latae sententiae, si haeresim saperent.) — 4° Clerici consentientes ut sibi manus injiciantur. (*S. Lig.* n. 274.) — 5° Laici frequentantes monasteria monialium ad colloquendum cum ipsis (extra clausuram). Pro *clericis* adest poena suspensionis; et pro *regularibus* privatio officii. (*S. Lig.* n. 232.) — 6° Diripientes bona nosocomiorum et montium pietatis (2). (*Rit. Bell.* — Alii dicunt latae sententiae, sed non reservatae.) Aliae excommunicationes ferendae sententiae in jure communi reperiuntur; at in usu sunt parum obviae. Pleraeque diversae sunt pro diversis regionibus et dioecesibus. Caeterum, in praxi harum notitia minimi momenti esse videtur, cum incurri non possint, nisi praevia judicis ecclesiastici sententia, quae rarissime, nostris saltem temporibus, locum habet.

1647. — *Nota.* In praxi Confessarius praesertim attendere debet ad casus vigentes in singulis locis, qui reperiuntur in libello censurarum et peccatorum reservatorum singulis dioecesibus proprio. Plerumque autem de jure particulari reservantur ordinarie sine censura, et aliquando cum censura casus sequentes: 1° homicidium voluntarium; 2° incestus, praesertim in primo et secundo gradu; 3° abortus foetus etiam non animati; 4° fornicatio, etc., a clericis patrata; 5° crimina sodomiae et bestialitatis; 6° percussio parentum; 7° adulterium publicum; 8° perjurium in judicio; 9° sacrilegium in materia furti; 10° falsificatio instrumenti publici.

APPENDIX I.

DE CRIMINE HAERESIS, LECTIONE PRAVORUM LIBRORUM, ET INDICE.

I. De crimine haeresis.

1648. — Excommunicatio ob haeresim est prima et praecipua *Bullae coenae.* Eam incurrunt non haeretici tantum; sed etiam eorum fautores.

Quoad haereticos ipsos requiritur ad excommunicationem, ut adsit vere haeresis, id est, error voluntarius, externatus et pertinax contra articulum aliquem a Deo revelatum, et ab Ecclesia propositum. Hinc:

1° Excusat ignorantia etiam vincibilis, immo crassa: non autem excusat ignorantia affectata probabilius, quia adest contumacia. Secus tamen sentit ut probabilius *S. Lig.* n. 301., ob contrariam rationem. — 2° Non excusat dubium positivum externatum, quia dubitans judicat positive veritatem ab Ecclesia propositam posse esse falsam. (*S. Lig.* n. 302.) — 3° Excusatur qui haeresim intra mentem tenet, vel qui, eam exterius manifestans, intus dissentit. — *A fortiori* excusatur qui manifestat haeresim suam ad consilium petendum; quia

(1) In Gallia non viget. (*Collator Andegavensis.*)

(2) *Nota Edit. Ver. Conc. Trid.* sess. 22. c. 11. de Ref. anathemati Romano Pontifici reservato, et quidem post integram restitutionem, subjicit omnes *usurpare praesumentes vel convertere in proprios usus, per se vel per alios, jurisdictiones, bona, census, jura feudalia, et emphyteutica, fructus, emolumenta, seu quascumque obventiones Ecclesiarum, Beneficiorum, Montium Pietatis, seu alterius pii loci; vel impedire ne ab iis, ad quos jure pertinent, percipiantur: et Clericos fraudis et usurpationis hujusmodi fabricatores, seu consentientes.*

non manifestat animo errorem profitendi. (*S. Lig.* n. 304.)

Nota. In omnibus casibus, in quibus ex dictis non incurritur censura, quilibet Confessarius ab haeresi absolvere potest, nisi illam Episcopus sibi reservaverit.

II. De lectione pravorum librorum.

1649. — Excommunicantur scienter legentes vel retinentes libros haereticorum de religione tractantes, vel haeresim continentes: item, eos imprimentes vel defendentes: sic ex *Bulla coenae.* Hinc:

1° Incurrit excommunicationem legens librum etiam anonymum de haeresi ex professo tractantem; quia auctor praesumendus est haereticus. Controvertitur autem utrum legens manuscriptum majoris formae excommunicationem incurrat. Sententiae affirmativae adhaeret *S. Lig.* n. 293. Probabiliter autem non incurrit legens folium, epistolam, vel concionem haeretici seorsim impressam, quia non est liber. Notat tamen *S. Lig.* n. 293. ex *Salm.*, in Expurgatorio Romano edito ex Decreto Tridentino, prohiberi sub excommunicatione (non tamen reservata) omnes scripturas ab haereticis compositas, etiam breves, et quamvis haeresim non contineant, donec examinentur, et approbentur. — 2° Non incurrit vero excommunicationem audiens legentem, saltem probabiliter, quia non legit. — Nec qui parum quid legit, ob materiae parvitatem. Gravitas autem materiae stricte determinari nequit; aliquando paucae lineae sufficiunt, si haeresis occurrat. (*S. Lig.* n. 284.) Nec qui ex necessitate legit ad convincendum haereticum, si non pateat recursus ad superiorem. (*S. Lig.* n. 283.) Nec qui parvo tempore librum retinet; v. gr., uno alterove die. (*S. Lig.* n. 295.) Neque si librum retineat expectando tempus opportunum, ut superiori tradat; secus, si illum diu retineret, licet a legendo omnino abstineret. (*S. Lig.* ibid.) — 3° Legens librum haereticum non incurrit excommunicationem, nisi auctor sit damnatus ut haereticus, vel natus in secta haeretica. Incurrit excommunicationem indicis, quae non est reservata.

III. De indice librorum prohibitorum.

1650. — *Index* confectus et vulgatus fuit jussu *Pauli IV.*, anno 1557. *Pius IV.* illum perfecit cum Concilio Tridentino et publicavit an. 1564. Auxit *Clemens VIII.* anno 1594. Congregatio indicis a *S. Pio V.* instituta est. (Vide *S. Lig.* append. *de prohibitione librorum*, lib. 1. in fine, n. 17., etc.)

Tres classes praecipuas librorum prohibitorum exhibet: 1° Omnes libros haereticorum haeresim continentes vel de religione tractantes; 2° omnes libros catholicorum contra fidem vel bonos mores; 3° omnes libros anonymos, qui pravam doctrinam tradunt.

Libri I^ae^ classis prohibentur sub excommunicatione. Libri autem II^ae^ et III^ae^ classis prohibiti non censentur, nisi specialiter in indice designentur. Excipe libros qui generaliter et per se in indice prohibentur (ut in regulis indicis). Libri contra mores non prohibentur sub excommunicatione, sic *communiter.* Libri vero contra fidem prohibiti sunt sub excommunicatione fere omnes, qui post Bullam *Alexandri VIII.*, Brevibus aut Bullis SS. PP. prohibiti indicantur. (1) (2)

Regulae indicis praecipuae Tridentini jussu editae:

1651. — 1° Libri omnes ante annum 1515 damnati, prohibentur, etiamsi in indice descripti non reperiantur. 2° Libri omnes haeresiarcharum omnino vetantur, etiam non erronei, aut non tractantes de religione. (*Excomm. non reserv.*) Caeteri libri haereticorum non erronei, nec de religione tractantes, permitti possunt, modo examinati et approbati fuerint. 3° Scripturae, et libri controversiarum in lingua vernacula sine licentia legi non

(1) *Index* non viget in Gallia; plerumque tamen Episcopi illum pro sua dioecesi admittunt, et licentiae libros legendi concessionem sibi reservant.

(2) *Nota Edit. Ver.* Ex dictis patet, haereticorum libros de religione tractantes, vel haeresim continentes, dupliciter sub excommunicatione prohibitos esse. Una, et quidem reservata Romano Pontifici, per *Bullam Coenae;* altera non reservata per *Indicem Librorum prohibitorum*, regula 10., ibi: „Si quis libros haereticorum vel cujusvis auctoris scripta, ob haeresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata, atque prohibita legerit, sive habuerit, statim in excommunicationis sententiam incurrat. Qui vero libros alio nomine interdictos legerit, aut habuerit, praeter peccati mortalis reatum, quo afficitur, judicio Episcoporum severe puniatur."

possunt. (1) (2) 4° Libri de obscoenis ex professo tractantes absolute prohibentur, quamvis in indice non reperiantur. 5° Pariter vetantur omnes libri tractantes de astrologia, divinatione, et sortilegiis (probabilius sub excommunicatione non reservata). 6° Omnes libri damnati propter falsi dogmatis suspicionem prohibentur sub poena excommunicationis. Caeteri sub peccati mortalis reatu.

APPENDIX II.

DE CLAUSURA MONASTERIORUM.

Respectu: 1° Ingredientium, 2° egredientium, 3° colloquentium ad crates absque facultate.

I. Quoad ingressum in monasteria.

1652. — 1° Incurrunt excommunicationem omnes fideles utriusque sexus ingredientes monasteria monialium, et moniales eos admittentes. (Non est reservata, nisi sit in malum finem.) 2° Item incurrunt excommunicationem reservatam mulieres ingredientes monasteria virorum, qualibet de causa, exceptis reginis vel aliis ex familiis principum. Item, religiosi eas admittentes, vel introducentes praetextu privilegiorum; secluso autem tali praetextu, incurrunt suspensionem et privationem officii ipso facto. (Vide *S. Ligor.* n. 221., et n. 230.) 3° Praelati saeculares sine necessitate ingredientes; pro 1ª vice interdictum ab Ecclesia; pro 2ª vice suspensionem a munere pontificali; et pro 3ª vice excommunicationem non reservatam. Praelati vero regulares 1ª vice eamdem excommunicationem incurrunt, cum privatione omnis officii. Alii dicunt pro 3ª vice: sed haec non sunt recepta in Gallia, recte ait Pontas. (Vide *S. Lig.* ibid.)

Nota 1° Possunt ingredi: 1° Episcopi, in casu necessitatis, aut visitationis, sed sociati a paucis personis maturis; 2° praelati regulares semel in anno visitationis causa; 3° Confessarius ordinarius ad sacramenta in necessitate ministranda, sed superpelliceo et stola indutus; 4° medicus ordinarius, qui licentiam renovare debet quolibet trimestri; et medicus extraordinarius ordinarii defectu; 5° fabri et alii necessarii, qui artem suam extra clausuram exercere non possunt. (*S. Lig.* ibid. et n. seq.)

Nota 2° Licentiam concedere potest Episcopus, vel quivis alius ab ipso delegatus; v. gr., vicarius generalis vel Confessarius monialium, aut ipsa abbatissa, etc., sed causa gravis requiritur, minor tamen pro foemina quam pro viro, pro ingressu diurno quam pro nocturno, et pro ingressu propinquorum, quam externorum. (*S. Ligor.* ibid.)

II. Quoad egressum e monasteriis.

I. Ex parte monialium.

1653. — 1° Incurrunt excommunicationem reservatam (etsi occultam), ex Bulla *Pii V.*, moniales e monasterio egredientes absque urgentissima necessitate. 2° Item concedentes licentiam egrediendi sine ratione valde gravi. Eamdem incurrunt excommunicationem eas comitantes vel recipientes. 3° Non datur materiae parvitas, etiamsi egressus fiat uno passu tantum. Ita communiter theologi; et ideo in tali casu excommunicatio incurritur. 4° Excusantur moniales tum a censura tum a peccato in casu urgentis necessitatis, v. gr., in incendio, epidemia, etc., sed requiritur licentia episcopi in scriptis, quoties postulari potest. (*S. Ligor.* n. 229.)

II. Ex parte Religiosorum.

1654. — 1° Ex consuetudine et ex fine status sui, Religiosi ad clausuram tenentur, ita ut sine licentia e proprio conventu egredi non possint. 2° Nullam tamen censuram incurrunt, nisi, dimisso habitu, et animo non redeundi, egrediantur. Sed egressio furtiva et nocturna simul est casus reservabilis. 3° Egressus est ex genere suo peccatum grave,

(1) Haec prohibitio in Gallia non agnoscitur.

(2) *Nota Edit. Ver.* Quod ad versiones Bibliorum attinet in lingua vulgari, accipe decretum S. C. Ind. 7. jan. 1836: „Cum ad Sacram Congregationem certo relatum fuerit, Sacratissimos Bibliorum Libros vulgari sermone nonnullis in locis typis edi, quin saluberrimae de ea re leges serventur; cumque inde pertimescendum sit, ne, quae hominum nequam hisce praesertim temporibus conspiratio est, errores sanctiori Divini Eloquii apparatu obvoluti perperam insinuentur; censuit eadem S. Congregatio, revocanda iterum esse in omnium memoriam, quae alias decreta sunt: vernaculas nimirum Bibliorum versiones non esse permittendas, nisi *quae fuerint ab Apostolica Sede adprobatae, aut editae cum adnotationibus desumptis ex Sanctis Ecclesiae Patribus, vel ex doctis catholicisque viris.* (Ex Decr. S. C. In. 15. jun. 1737.) Iis praeterea omnino insistendum, quae per Regulam IV. Indicis, et deinceps ex mandato S. M. Clemen*tis* VIII. in eam causam praestituta fuerunt.“ Videsis hac de re perpetuam Ecclesiae disciplinam ac saluberrima Conciliorum decreta, quibus divinarum scripturarum in maternum idioma versioni modus impositus, aut interdictum est apud Bened. XIV. de Syn. Dioeces. 6. 10.

quia turbat ordinem et finem vitae religiosae; ratione materiae veniale esse potest, v. gr., si die fiat et ad breve tempus, etc.

III. Quoad collocutionem ad crates cum monialibus.

1655. — 1° Laici frequentantes monasteria Monialium incurrunt excommunicationem ferendae sententiae (in variis locis latae sententiae.) 2° Clerici vero suspensionem per Episcopum imponendam. 3° Regulares autem excommunicationem et privationem vocis et officii ferendae sententiae, etiamsi collocutio fiat semel et per quadrantem cum dimidio, ex decreto S. Congregationis anno 1669. (*S. Lig.* n. 236.) Ex decreto anteriori *Sixti V.* (anno 1590) privationem officii et vocis cujuslibet ipso facto, si frequentare praesumant ad colloquendum cum qualibet muliere ibidem degente. (*S. Lig.* n. 232.) Probabiliter excipitur Abbatissa extra Romam. 4° Frequentia consistit in eo, quod quis tribus diebus continuis, vel semel singulis mensibus per annum circiter, aut quater in una hebdomada monasterium adeat. (*S. Lig.* ibid.)

Nota 1° Haec omnia, quae spectant ad collocutionem cum Monialibus ad crates, non vigent in plerisque locis, et speciatim in Gallia. — Romae etiam nunc multo facilius hujusmodi locutio permittitur. Immo, saepius facultas generalis tribuitur Abbatissae vel superiorissae ad arbitrium proprium quosvis extraneos ad crates admittendi.

Nota 2° Non est eadem ratio clausurae respectu Religiosorum egredientium, et mulierum ingredientium. Ecclesia, chorus, sacristia, sunt intra clausuram respectu Religiosi, et extra clausuram respectu mulierum. Hinc, sine violatione clausurae in eodem loco possunt esse Religiosi, et mulieres; non vero moniales cum extraneis.

Nota 3° Respectu Religiosorum intelligitur nomine monasterii tantum claustrum, domus, officinae interiores, v. gr., capitulum, bibliotheca; non vero ecclesia, sacella juncta ecclesiae, nec hortus, si sine transitu per monasterium possit adiri. Quoad moniales vero clausura respicit domum integram, et omnia septa huic adnexa atque muro circumdata.

ARTICULUS II.

DE SUSPENSIONE.

1656. — Definitio: Suspensio est censura, qua Clericus privatur ad tempus, ex parte vel toto, usu potestatis, quam habet ratione ordinis, officii, vel beneficii.

Suspensio est *censura;* quia *per se* fertur in medicinam per modum monitionis, ut delinquens a contumacia desistat. Sic 1° differt a depositione et degradatione, quae sunt merae poenae, et perpetuae in vindictam criminis; 2° differt ab irregularitate, quae non est *per se* poena, sed merum impedimentum ecclesiasticum, non solum ab exercenda potestate ecclesiastica, sed etiam ab ea recipienda impediens.

Attamen suspensio non est necessario et essentialiter censura; aliquando enim fertur in perpetuum ad puniendam culpam mere praeteritam; et proinde non est medicinalis. Constat ex praxi Ecclesiae, et ex lib. 2., *decretal.* tit. 20. c. 33.

1657. — Divisio: Suspensio duplex distinguitur:

1° *Totalis*, qua clericus arcetur ab omni functione vel jure ecclesiastico. — 2° *Partialis*, qua functione vel jure aliquo tantum privatur.

Suspensio autem *partialis* triplex est: 1° *Ab ordine:* quae privat exercitio functionum ordinis, v. gr., celebratione Missae, cantu solemni Evangelii, Epistolae, etc. — 2° *Ab officio:* quae privat usu tum ordinis, tum jurisdictionis, sive in foro externo, sive etiam in foro interno. — 3° *A beneficio:* quae privat reditibus et administratione beneficii. — Haec autem singula iterum in suspensionem *totalem* vel *partialem* sive ordinis, sive officii, sive beneficii, subdividi possunt. (Vide *S. Lig.* n. 315 et seq.)

Regulae generales:

1658. — I^a^ *Regula.* Peccat graviter clericus suspensus, si actum ordinis sacri vetitum solemniter exerceat, nisi ignorantia invincibili, aut alia legitima causa, v. gr., necessitatis, excusetur. Ratio est, quia in re gravi Ecclesiae resistit. Potest tamen facere ea omnia quae a laicis fieri solent, v. gr., canere in choro more laicorum, etc. Suspensus autem ab ordine non solum graviter peccat, sed etiam irregularitatem incurrit, ut suo loco dicemus. (*S. Lig.* n. 313.)

II^a^ *Regula.* Suspensio *absolute* et *simpliciter* sine ulla determinatione ad hoc vel illud semper censetur *totalis*, et proinde privat omni usu ordinis, jurisdictionis et beneficii. Suspensio vero *partia-*

lis privat ea parte tantum hujus potestatis, quae in lege, vel statuto, vel mandato aut sententia exprimitur.

1659. — IIIª *Regula*. Suspensio ab ordine *absolute* et *simpliciter* privat exercitio et usu cujuscumque ordinis sive majoris, sive minoris. Suspensio a jurisdictione privationem omnis jurisdictionis importat.

IVª *Regula*. Suspensio ab officio *simpliciter* et sine limitatione privat usu tum jurisdictionis, tum ordinis, seu cujuscumque ministerii ecclesiastici. Hinc parochus ab officio suspensus nec Missam celebrare nec praedicare, nec officiis praeesse, nec sacramenta ministrare potest.

Resolves :

1660. — 1° Suspensus simpliciter ab ordine non intelligitur suspensus a jurisdictione, et vice versa. Suspensus ab ordine superiore, non ideo ab inferiore est suspensus. Item, suspensus a beneficio non censetur suspensus ab officio, nec vice versa. Excipe, si reus per annum remaneret suspensus. (*S. Lig.* n. 313.) 2° Non incurritur irregularitas violatione suspensionis latae propter delictum mere praeteritum, vel in perpetuum. (*S. Lig.* n. 1313 et seq.) Ratio est, quia tunc non est violatio censurae. *A fortiori*, si suspensio lata fuerit propter defectum inculpabilem mentis vel corporis. Nec incurritur per exercitium cujuslibet actus, a quo quis fuit suspensus, praeter exercitium solemne ordinis sacri. (*Ita communiter.*) 3° Episcopus suspensus a pontificalibus, si Missam celebraret etiam cum pontificalibus, probabilius non incurreret irregularitatem; quia non exerceret actum substantialem ordinis episcopalis. Immo, juxta aliquos, nec fieret irregularis, si ordines conferret, etc.; quia Episcopatus *probabiliter* non est ordo, licet oppositum sit *probabilius*. (*S. Lig.* n. 314., contra *Collet*, etc.) 4° Actus ordinis clerici suspensi non dependentes a jurisdictione sunt validi, quia Ecclesia nequit tollere potestatem ordinis, sed tantum illius exercitium prohibere potest. Actus vero jurisdictionis sunt invalidi, si suspensus sit nominatim denuntiatus, quia privatur actuali jurisdictione; validi autem sunt, si non sit denuntiatus, quia Ecclesia, eo ipso quod toleret suspensum, ei non adimit jurisdictionem, ob bonum fidelium. (*S. Lig.* n. 313. — *Antoine*, etc.)

Quaesita :

1661. — *Quaer.* 1° An sacerdos suspensus absolvi possit a peccatis per simplicem Confessarium, ante quam a censura solvatur per superiorem?

R. Affirm. Ratio est, quia licet non possit absolvi licite *excommunicatus*, potest tamen absolvi *suspensus*, siquidem effectus suspensionis non est privare receptione sacramentorum. Sufficit igitur, ut sit dispositus ad sacramentum poenitentiae, scilicet, ut sit saltem attritus de peccatis, et promittat se esse procuraturum quamprimum, in quantum in se erit, absolutionem a censura, et interea se potestate vel juribus prohibitis usurum non esse.

1662. — *Quaer.* 2° An possit ferri suspensio *partialis* pro sola culpa veniali?

R. Affirm., juxta sententiam communem, modo sit ad breve tempus, et proinde lata ab homine. Ratio est, quia tunc magnum onus non inducit, nec proinde datur disproportio inter culpam et poenam. Secus autem, si esset ad tempus diuturnum, vel indicta a jure ita ut incurratur sine praevia monitione; talis enim censura non incurritur, nisi ob peccatum mortale. (*S. Lig.* n. 32., etc.)

Quaer. 3° An invalidi sint actus contra suspensionem exerciti?

R. Si quis sit *nominatim suspensus*, isti actus sunt prorsus invalidi, quando jurisdictionem proprie dictam requirunt. Secus vero, si suspensus *non sit nominatim denuntiatus*, vel si ejus actus jurisdictionem proprie dictam non requirant. Hinc, si quis nominatim suspensus sit, invalide absolvit extra casum necessitatis; secus, si non sit *taliter* suspensus. (*S. Lig.* n. 314.)

1663. — *Quaer.* 4° Quomodo tollatur suspensio?

R. 1° Si suspensio rationem habeat *censurae*, tollitur ut excommunicatio, scilicet per solam absolutionem, et quidem superioris, si sit reservata: attamen si lata fuerit ad certum tempus determinatum, vel sub conditione, cessat per se-

ipsam, transacto tempore, vel adimpleta conditione statuta.

R. 2° Si vero imposita sit *in perpetuum* propter culpam omnino praeteritam, tollitur ut mera poena per solam dispensationem Praelati, vel ejus delegati, quia tunc non est censura. (*Ita communiter.*)

1664. — *Quaer.* 5° Quaenam forma adhibenda sit ad tollendam suspensionem?

R. 1° Si suspensio occulta sit, tollitur per absolutionem sub forma generali: *absolvo te ab omni vinculo*, etc.

R. 2° Si publica sit, *in foro interno* eadem forma tollitur; *in foro* vero *externo* adhibenda est forma solemnis in Rituali determinata. Solemniter autem nemo a suspensione absolvere potest nisi ipse superior, aut specialiter ad hoc delegatus.

1665. — *Quaer.* 6° An sacerdos simpliciter approbatus absolvere possit suspensum a censura in articulo mortis, si superior aut delegatus desit?

R. Neg.: nulla enim est ratio ob quam Ecclesia ei conferat talem potestatem, quia suspensio non privat facultate recipiendi sacramenta, si excipias promotionem ad ordinem superiorem. Sufficit igitur, ut suspensus in tali periculo constitutus a peccatis absolvatur ad aeternam salutem consequendam.

Suspensiones Papae reservatae.

I. Contra Episcopos.

1666. — Incurrunt suspensionem: 1° Ordinantes non subditum absque licentia sui Episcopi. (*Trid.* sess. 23. c. 8., *de reform.*) — 2° Ordinantes Religiosos non professos. (*S. Pius V.*, *Const. Romanus Pontifex.*) — 3° Ordinantes monachum sine licentia. (*Decr.* part. I. dist. 58. can. 2.) — 4° Conferentes tonsuram conjugato aut infanti illiterato. (*Sexti*, lib. 1. tit. 9. cap. 4.) — 5° Conferentes ordines extra dioecesim, sine licentia Episcopi loci, licet ordinatus sit subditus. — 6° Conferentes ordines sacros ante aetatem praescriptam. (*Decr.* lib. 1. tit. 11. cap. 14.) — 7° Conferentes ordines simoniace. (*Extravag.* l. 5., *de simonia*, cap. 2.) — 8° Submittentes laicis bona et jura Ecclesiae absque consensu Capituli et licentia Apostolicae Sedis. (*Sexti*, lib. 3. tit. 9. c. 2.) 9° Alienantes bona Ecclesiae. (*Extravag. ambitiosae*, *de rebus Ecclesiae non alienandis.*) 10° Ingredientes in monasteria monialium sine necessitate. (*S. Lig.* n. 320.) (1)

II. Contra Regulares.

1667. — Incurrunt suspensionem: 1° Non deferentes habitum regula determinatum. — 2° Recipientes alumnos ad professionem ante annum probationis. (*Sexti*, lib. 3. tit. 14. c. 2.) — 3° Apostatae suscipientes ordines sacros in apostasia. (*Decretal.* lib. 5. tit. 9. c. 6.) — 4° Suscipientes ordines sacros ante professionem. (*S. Pius V.*, *Constitut. Romanus Pontifex.*) — 5° Introducentes mulieres in claustra monialium. (*S. Pius V.*) — 6° Introducentes mulieres in sua monasteria.

III. Contra Clericos.

1668. — Incurrunt suspensionem: 1° Suscipientes ordines, dum sunt censura ligati. (*Decret.* lib. 5. tit. 39. c. 32.) — 2° Suscipientes duos ordines majores eodem die, vel duobus diebus continuis. (*Ibid.* lib. 1. tit. 11. c. 13 et 15.) — 3° Suscipientes ordines furtive, id est, sine praevio examine et sine admissione ab Episcopo facta. — 4° Recipientes ordinem sacrum post matrimonium receptum, etiam non consummatum. (*Joann. XXII.* tit. 6.) — 5° Suscipientes ordines sacros simoniace. — 6° Celebrantes Missam sine communione.

Nota. Plures aliae apud auctores videri possunt, sed vix in praxi obviae sunt, aut prorsus in desuetudinem abierunt.

Suspensiones Episcopis reservatae.

1669. — Sequentes praecipue casus exhibentur: 1° Susceptio ordinis per saltum, vel ante aetatem praescriptam, vel non servatis interstitiis. (*Trid.* sess. 23. cap. 14., *de Reform.*) — 2° Susceptio ordinis ab Episcopo alieno sine dimissorio proprii Episcopi, vel a proprio Episcopo extra dioecesim, sine ordinarii licentia. (*Trid.* sess. 23. c. 6., *de Reform.*) — 3° Susceptio ordinis sine titulo clericali vel cum titulo ficto sine dispensatione. — 4° Benedictio nuptialis a

(1) Haec suspensio in Gallia non viget, nec in aliis plerisque locis.

quocumque sacerdote, sine licentia parochi sponsorum. (*Trid.* sess. 24. c. 1., *de Reform.*) — 5° Interruptio totalis Missae sine gravi causa. — 6° Ordinatio, sede vacante, cum dimissorio accepto a vicario capitulari ante annum elapsum. (*Trid.* sess. 7. c. 10., *de Reform.*) (1) — Adde insuper omnes suspensiones papales occultas, et etiam publicas, quando recursus ad summum Pontificem est moraliter impossibilis.

APPENDICULA

DE DEPOSITIONE ET DEGRADATIONE.

1670. — *Depositio* et *degradatio* sunt poenae gravissimae, suspensioni valde affines, et ipsi assimilari solent, quia solos afficiunt clericos, et eodem modo privationem jurium et beneficiorum ecclesiasticorum inducunt. Attamen non sunt propriae censurae, quia sola ratione poenae, non vero medicinae, infliguntur.

Depositio est poena ecclesiastica, qua clericus privatur usu potestatis ecclesiasticae, et omni titulo radicali ad eam exercendam, necnon omni jure ad beneficia valide possidendum, idque in perpetuum. Est igitur *per se* poena irremissibilis. (Vide *S. Lig.* n. 324 et seq.)

1671. — Degradatio est solemnis privatio omnium titulorum, bonorum, privilegiorum, et bonorum ecclesiasticorum; ita ut degradatus, solo remanente ordinis charactere indelebili, ad conditionem laicalem reducatur. Hinc, differt a *depositione:* 1° quia degradatio est solemnis privatio bonorum ecclesiasticorum; depositio autem non ita; 2° quia degradatio privat utroque privilegio clericali, scilicet canonis et fori, depositio autem his privilegiis non privat. Hinc, percutiens depositum incurreret excommunicationem, non vero, si in degradatum violentas manus injiceret; a laico enim non differt.

Degradatio non potest infligi nisi pro immanibus sceleribus, iisque maximis, qualia sunt crimen haeresis manifestum, falsificatio litterarum apostolicarum, sodomia frequentata et notoria, gravissima calumnia Episcopo apposita, etc. (Vide *S. Lig.* ibid.)

Quaer. An degradatus teneatur ad horas canonicas et ad votum castitatis?

R. Affirm. quoad utrumque; quia non debet hoc onere solvi et commodum percipere ex sua malitia. Hinc invalide matrimonium contraheret. (*S. Lig.* n. 327.)

(1) Haec suspensio in Gallia non admittitur.

ARTICULUS III.

DE INTERDICTO.

1672. — **Definitio:** Interdictum est censura, qua usus divinorum officiorum, aliquorum sacramentorum, et sepulturae ecclesiasticae certis personis prohibetur, aut in quibusdam locis, in poenam criminis alicujus.

Hinc differt interdictum: 1° Ab excommunicatione, quae majoribus bonis privat quam interdictum, nec loca, sed solas personas afficit. — 2° A suspensione, quae solos afficit clericos, et privat rebus sacris, tantum quatenus sunt usus alicujus ministerii ecclesiastici, non vero quatenus sunt bona fidelium. Insuper interdictum afficit loca, et privat sepultura ecclesiastica; non vero suspensio. — 3° Ab irregularitate et a cessatione a divinis, quae non habent rationem poenae nec proinde censurae. (Vide *S. Lig.* n. 328 et seq.)

1673. — **Divisio:** Interdictum est multiplex, scilicet:

1° *Personale*, *locale*, vel *mixtum*, prout immediate afficit personam, vel locum, vel utrumque simul. 2° *Generale* vel *particulare*, prout extenditur ad totam regionem, civitatem et communitatem, vel ad oratorium, ecclesiam particularem, et personas determinatas restringitur. (*S. Lig.* ibid.)

Regulae:

1674. — I[a] Interdictum generale non cadit nisi in personas vel loca designata. Hinc: 1° Interdicto clero alicujus loci, non ideo interdicitur populus, nec interdicuntur regulares; et vice versa. 2° Interdicta civitate, incolae innocentes non sunt interdicti, et alio ire possunt ut divinis officiis intersint. 3° Interdictis civibus urbis, ecclesiae interdicto non subjacent; ibique peregrini officiis adesse possunt. (Episcopi semper eximuntur nisi specialiter designati fuerint.)

IIª Interdictum sine limitatione in aliquod totum omnes ejus partes afficit. Hinc: 1º Interdictum civitatis involvit omnes illius urbis ecclesias, etiam exemptas a jurisdictione interdicentis, quia tunc a jure interdicuntur. — 2º Interdictum familiae vel communitatis singula ejus membra complectitur. — 3º Interdictum ecclesiae singulis capellis in ea contentis competit. At vice versa dici nequit.

IIIª Interdictum latum in certa loca, v. gr., castrum aut villam, afficit etiam suburbia et aedificia contigua. Hinc, interdicta ecclesia, interdicuntur capellae quae eam immediate tangunt, nec non coemeteria contigua; non vero vice versa; quia *accessorium sequitur principale*, et non principale accessorium. (Vide *S. Lig.* n. 330 et seq.)

Quaesita:

1675. — *Quaer.* 1º Quinam sint effectus interdicti?

R. Sunt tres, ut patet ex definitione supra data, scilicet:

1º *Prohibitio a divinis officiis;* scilicet a Missa, comprecatione publica et solemni, publica recitatione horarum in choro, benedictione publica aquae, olei, templi, cereorum, etc. Clerici, qui non cadunt sub interdicto, celebrare possunt, sed januis clausis et sine campanarum sonitu. (*S. Lig.* n. 333.) 2º *Prohibitio ab administrandis et recipiendis aliquibus sacramentis*, scilicet: Eucharistia, Ordine et Extrema Unctione. — Viaticum moribundis ministrari potest, et juxta aliquos etiam Extrema Unctio; Baptismus (etiam solemnis), Confirmatio et Poenitentia omnibus permittuntur, exceptis illis qui causam vel favorem interdicto dederunt. Probabilius etiam Matrimonium, sed absque benedictione. (Vide *S. Lig.* n. 334.) 3º *Prohibitio a sepultura ecclesiastica.* Extenditur etiam ad infantes et amentes in interdicto locali. — Clerici tamen non nominatim interdicti sepeliri possunt in ecclesia (cum Missa); immo, etiamsi ecclesia esset specialiter interdicta (sed sine Missa). (*S. Lig.* n. 335.)

1676. — *Quaer.* 2º Quomodo peccent violantes interdictum, et quasnam poenas incurrant?

R. 1º *Quoad clericos:* 1º Peccant graviter violando interdictum *personale*, quia agitur de re gravi, nisi excuset materiae parvitas, v. gr., si exerceant functiones quae a laicis fieri possunt, vel si brevi tempore relinquant ostium templi apertum, etc. 2º Peccant etiam graviter violando interdictum *locale*, si locus sit specialiter vel generaliter interdictus, et agant publice, apertis januis, contra prohibitionem; secus venialiter tantum peccant. Si autem functiones sacras non obstante interdicto exerceant, irregularitatem incurrunt. Demum ipso facto excommunicantur, si quem in interdicto loco sepeliant. (Ita ex c. 8., *de privilegiis in sexto.* — *S. Lig.* n. 336.)

R. 2º *Quoad laicos:* 1º Peccant graviter violantes interdictum *personale*, cum ipsos directe afficiat. 2º Peccant etiam graviter violantes interdictum *locale*, si compellant clericos ad officia divina celebranda contra interdictum, quo in casu excommunicationem Papae reservatam incurrunt. Item si sacramenta in loco interdicto recipiant, quia cooperarentur ad id, a quo clerici sub peccato gravi prohibentur. 3º Peccant autem tantum venialiter si, interdicto loco, ipsi non personaliter interdicti divinis officiis dumtaxat assistant. (*S. Lig.* ibid.)

1677. — *Quaer.* 3º Quam ob causam ferri possit interdictum?

R. Ferri non potest, *per se loquendo*, nisi propter culpam gravem bono publico oppositam: sic pro interdicto personali requiritur culpa illius qui interdicitur; nam poena est propter culpam. Pro interdicto autem generali et locali, sufficit culpa illius, qui est caput communitatis, vel praecipuorum ejus membrorum. Ex jure can. constat. (*S. Lig.* n. 337.)

Interdicta personalia generalia.

1678. — Incurrunt interdictum: 1º Qui dant causam interdicto locali, licet sit ipsa communitas. *C. si sententia de sent. excommunicat. in Sexto.* — 2º Capitulum, quod sede vacante dimissorias ad ordines recipiendos infra annum concedit. (*Trident.* sess. 7. c. 10., *de reform.*) — 3º Communitas vel societas civilis, quae permittit usurariis conducere domum in suis terris ad foenus exercendum. *C. usurarum de usuris in Sexto.* — 4º Commu-

nitas et capitulum, quae appellant a sententiis pontificiis ad futurum concilium. (*Bulla coenae.*)

Interdicta personalia specialia.

1679. — Incurrunt personale interdictum: 1° Episcopi conferentes ordines simoniace. — *Sixtus V.* (*ab ingressu Ecclesiae*). — 2° Violantes interdictum generale locale (*ab ingressu Ecclesiae*). — *C. Episcoporum de privilegiis in Sexto.* — 3° Ferentes excommunicationem absque praevia admonitione et testibus. — *C. sacro de sent. excomm.* (*Interdictum per mensem*). — 4° Episcopi, vel praelati alii recipientes beneficia in confidentiam. — *Pius V.* (*ab ingressu Ecclesiae*). Est reservatum.

Interdicta localia.

1680. — Interdicuntur: 1° Loca, in quibus scienter haeretici sepulti sunt. — 2° Territorium et loca illius qui percutit episcopum aut capit, vel haec fieri mandat. — *Clement. I. de poenis.* — 3° Civitas quae insequentibus hostiliter cardinales auxilium praebet, vel delinquentes non punit intra mensem. — *C. Felicis, de poenis in Sexto.* — 4° Regna, loca terrae eorum, qui impedire legatum pontificium, ne terras sibi subjectas ingrediatur, praesumunt. — *Extrav. super gentes, de consuetudine.* (1)

APPENDIX I.

DE CESSATIONE A DIVINIS.

1681. — *Cessatio a divinis* est prohibitio clericis facta, ut abstineant ab officiis divinis, ab administratione sacramentorum, et ab ecclesiastica sepultura in aliquo loco determinato.

Haec cessatio distinguitur ab interdicto: 1° Quia interdictum potest esse personale, non vero cessatio a divinis. — 2° Quia interdictum est censura, unde qui illud violat fit irregularis; transgressor autem cessationis a divinis, licet graviter peccet, nullam tamen censuram incurrit; haec enim cessatio non adhibetur ad corrigendos delinquentes. — 3° Quia durante interdicto generali licet celebrare officia divina januis clausis, et submissa voce, et etiam solemniter in quibusdam festis; haec vero in cessatione a divinis etiam prohibentur.

1682. — Duplex distinguitur cessatio a divinis:

1° *Alia a jure*, quae ipso facto existit, quando polluitur ecclesia, vel execratur. 2° *Alia ab homine*, quae imponitur a superiore jurisdictionem habente in foro externo, in signum moeroris, vel ad reparationem gravis injuriae Deo illatae, et tunc afficit omnes qui in hoc loco versantur.

Causae autem cessationis a divinis a jure referuntur in *Tractatu de Eucharistia*, ubi agitur de loco celebrationis. Sacramenta, quae ministrari possunt tempore interdicti, conceduntur etiam tempore cessationis.

1683. — *Quaer.* A quibusnam cessatio a divinis imponi possit?

R. Imponi potest ab iisdem, qui possunt ferre censuras, praecedentibus debitis monitionibus. (*S. Lig.* n. 340.)

APPENDIX II.

DE SEPULTURA ECCLESIASTICA.

1684. — Corpora fidelium defunctorum ex praecepto Ecclesiae in loco sancto ad hoc benedicto et conservato, aut in ipsa ecclesia sepelienda sunt. Qui autem non pertinent ad Ecclesiam Christi, nec more ecclesiastico, nec in loco sancto sepeliri possunt. Deneganda est etiam sepultura ecclesiastica ipsis christianis, qui ea indigni visi sunt, ex eo quod fidem deseruerunt, in contumacia, et impoenitentia e vivis excesserunt, vel filii rebelles fuere, ut constat ex dictis de effectibus excommunicationis et interdicti.

Quaesita:

1685. — *Quaer.* 1° Quinam privandi sint sepultura ecclesiastica?

R. De jure communi sunt sequentes:

1° *Infideles* omnes, quicumque sint, sive pagani, sive judaei, mahumetani, sive etiam infantes sine baptismo e vivis sublati.

2° *Apostatae* a christiana fide. Adnumerari autem debent inter apostatas omnes impii homines, qui scriptis atheis-

(1) Haec interdicta in Gallia non vigent. (*DD. Bouvier.*)

mum, deismum, pantheismum, materialismum docent, seu uno verbo omnes qui christianam revelationem negant.

3° *Haeretici*, qui errores suos palam profitentur, eorumque fautores notorii, nec non schismatici publici.

4° *Excommunicati publici* et *notorii*, et *interdicti nominatim*, si nullis poenitentiae signis decesserint, nec votum ullum reconciliationis cum Ecclesia manifestaverint.

5° *Suicidae*, qui sibi mortem intulerunt ira aut desperatione impellente, nisi signa poenitentiae aut amentiae dederint. Non denegatur autem sepultura iis, qui in statu phrenesis aut in alio morbi excessu seipsos occiderunt.

1686. — 6° *Duellantes*, si in ipso conflictu decesserint. (*Conc. Trident.* sess. 25. c. 19., *de Reform.*) Immo juxta Rituale Romanum sunt etiam privandi sepultura, licet signa poenitentiae dederint; *et juxta Bullam Bened. XIV.*, *licet absoluti fuerint* (1). Quod si autem aliqua signa poenitentiae dederint extra locum conflictus, v. gr., domi, aut dum asportantur, etiam ex jure communi, absque ulla difficultate, sepultura ecclesiastica donari possunt.

7° *Peccatores publici et notorii*, qui in impoenitentia decesserunt. Tales sunt, v. gr., qui publice vitam degunt in adulterio, vel concubinatu. Sed ad hoc requiritur: 1° Ut impoenitentia sit omnino certa; 2° ut sit adeo publica, ut sepultura sine novo scandalo concedi non possit.

8° *Peccatores*, qui decesserunt *in actu criminis*, si ipsis defuit tempus ad signa poenitentiae manifestanda. Sed crimen debet esse omnino certum et publicum. Sic sepeliri non posset homicida more christiano, qui occideretur ab eo ipso, quem occidere attentaret. (Vide *Rit. Rom.*)

1687. — *Quaer.* 2° An sepeliendi sint in loco sacro rei qui morte plectuntur?

R. Affirm., si confessi fuerint ante mortem aut signa dederint indubia poenitentiae. Sed sepeliendi sunt sine solemnitate et occulte, v. gr., sub vesperam. (*Collat. Andeg.* — *Vernier*, etc.)

1688. — *Quaer.* 3° Quid agendum in dubio utrum deneganda sit sepultura ecclesiastica nec ne?

R. Episcopus est interrogandus, si facilis recursus ad ipsum pateat: secus pro sepultura concedenda standum erit juxta principium: *in dubio odia sunt restringenda.* Cum enim incommoda magna nostris praesertim temporibus ex denegatione sepulturae oriri soleant, expedit ut talis denegatio non fiat, nisi de ejus obligatione certo constet.

1689. — *Quaer.* 4° An sit deneganda sepultura, si sacerdos solus testis fuerit repulsae et impoenitentiae moribundi?

R. Neg., nisi aliunde ipsi denegari debeat ob aliquam ex causis supra expositis, v. gr., propter censuram, etc. Sed tacere debet sacerdos de impia dispositione moribundi, et sinere ut credant eum fuisse sacramentis rite expiatum. Debent enim vitari scandala quantum fieri potest. Immo, operae pretium erit ut sacerdos dubius de dispositione moribundi ipsum absque testibus alloquatur et ad confessionem inducat, ne malus ejus animus innotescat; modo tamen aliquod scandalum non sit necessario reparandum. — Ita statutum est in variis dioecesibus, et id prudentia suadet.

1690. — *Quaer.* 5° An deneganda sit sepultura mimis et comoedis?

R. Neg., modo sacramenta Ecclesiae non recusarint, sicut de ceteris peccatoribus dictum est in quaesito praecedenti. Nulla enim invenitur lex canonica quae eos a sepultura ecclesiastica excludat. (*DD. Gousset, de extrema unctione*, n. 637.)

Nota 1° Quando benedicitur coemeterium, pars aliqua extrema illius sine benedictione relinquenda est, ut inserviat pro sepultura infantium qui sine baptismo e vivis fuerunt sublati, et infidelium qui locis christianorum mortui sunt, nec non aliorumlibet quibus ecclesiastica sepultura deneganda est. Non requiritur absolute ut pars illa, v. gr., per murum aut sepem aut altam foveam a reliquo coemeterio separetur, sed sufficit ut aliquo modo discerni possit. (1)

(1) In Gallia prohibitio de jure communi ita praxi generali temperatur, ut non denegetur sepultura duellantibus, qui vera poenitentiae signa dederunt et auxilium sacerdotis postularunt. (*Sic communiter nostri theologi.* — *DD. Gousset*, tom. 2. n. 636.)

(1) Quoad sepulturam haec in Gallia ex codice civili statuta sunt:

1° Prohibetur ne sepultura fiat absque licentia magistratus civilis (*le maire*) scripto data, et viginti quatuor horas post obitum, exceptis casibus extraordinariis a magistratu civili determinandis, v. gr., ob pestem, putredinem, etc.

2° Qui absque licentia supradicta defunctum

Nota 2º Quum his temporibus non raro accidat ut ii, quibus sepultura ecclesiastica deneganda est, sacrilege sepeliantur ministerio laicorum in loco ad sepulturam fidelium consecrato, sapienter statutum est in variis locis ad praecavendam hujusmodi profanationem, ut omitteretur totius coemeterii benedictio, sed ut singulis vicibus fieret benedictio ejus loci in quo cadaver est deponendum.

TABELLA PRAECIPUARUM CENSURARUM

IN GALLIA VIGENTIUM.

I. *Excommunicationes.*

I. Excommunicationes Pontifici reservatae.

1691. — 1º Atrox clerici vel monachi percussio, id est cum copiosa sanguinis effusione, mutilatione, aut cum injuria valde gravi sive manu propria sive aliena, etc. — 2º Simonia realis in ordine vel in beneficio. Item confidentia in officio vel in beneficio, hoc est acceptatio muneris ecclesiastici cum promissione illud cedendi sive tradenti sive alteri cuilibet. — 3º Exustio templi, si de illa constet per sententiam episcopi. — 4º Effractio simul cum exspoliatione et depraedatione loci sacri post episcopi denuntiationem. — 5º Falsificatio Bullarum ac caeterarum litterarum apostolicarum.

II. Excommunicationes Episcopis reservatae.

1692. — 1º Haeresis seu excommunicatio in haereticos eorumque fautores. Viget quidem in Gallia, sed non reservatur Papae, quia Bulla *Coenae*, in qua continetur, non est apud nos recepta. (Vide *Bailly, de I. praecept.* — *Vernier*, t. 2. p. 430.)

sepelirent aut sepelire mandarent, damnari possent ad carcerem a sex diebus ad duos menses, et ad mulctam a 16 ad 40 francos.

3º Prohibetur ne defunctorum corpora in ecclesiis aut aliis aedificiis clausis, quae ad coetum fidelium destinantur, sepeliantur. Non autem prohibetur sepultura in capella, quae in coemeterio sit extructa.

4º Ponenda sunt defunctorum corpora in coemeterio secundum ordinem inceptum sine ulla distinctione, nisi aliqua concessio obtineatur juxta conditiones praescriptas in decreto 12. jun. 1804, art. 43.

Nota. Index non est in Gallia receptus, et proinde nulla est excommunicatio ob lectionem librorum prohibitorum. Episcopi tamen sibi reservant concessionem licentiae ad eos legendos.

2º Duellum, id est peccatum tum duellantium tum cooperatorum. In Gallia non reservatur Papae ob consuetudinem ab Ecclesia toleratam. Nec viget Bulla *Benedict. XIV.*, quae privat duellantes sepultura ecclesiastica etsi poenitentes et absoluti mortui fuerint, juxta dicta n. 1683. (*Bailly.* — *Collat. Andegav.*, etc.)

3º Percussio clericorum : 1º levis, quae tamen sit peccatum mortale ratione injuriae ut alapa, etc. ; 2º gravis, ut verbera sat valida, seclusa tamen mutilatione et nimia contusione.

Nota. Haec de jure communi; sed attende ad casus frequentiores excommunicationis de jure particulari singularum dioeceseon. (Vide *DD. Bouvier.* — *Collat. Andegav.* — *Bailly.* — *Vernier.* — *Rituale Bell.*)

II. Suspensiones.

1693. — Pleraeque suspensiones relatae in brevi tabella suspensionum reservatarum tum papae tum episcopis supra n. 1663. et seq., vigere adhuc videntur, si paucas excipias quae ut obsoletae adnotantur. Supervacaneum foret easdem iterum hic referre : sufficit in eam tabellam oculos conjicere.

Sed attendi sedulo debent suspensiones unicuique dioecesi propriae, quae in praxi frequentius recurrunt, quaeque in libello casuum reservatorum singularum dioeceseon reperiuntur. Suspensiones, quae, ut plurimum, episcopis reservatae sunt a jure retulimus supra n. 1666. Verum non est tantum sedulo attendendum ad suspensiones dioecesis in qua versaris, sed etiam ad jura dioecesis e qua forte venit sacerdos apud te sacramentalem confessionem peracturus.

III. Interdicta.

Nulla interdicta de jure vigere censentur in Gallia. Unde attendendum erit tantum ad interdicta ab homine, quae rarissime nostris temporibus feruntur.

TRACTATUS
DE IRREGULARITATIBUS.

CAPUT I.
DE IRREGULARITATIBUS IN GENERE.

1694. — Definitio: Irregularitas, stricte sumpta, est *impedimentum canonicum prohibens ne quis clero adscribatur, vel ad ordinem superiorem ascendat, vel functiones ordinis suscepti exerceat.*

Hinc differt irregularitas a censuris, depositione et degradatione praesertim ex hoc capite, quia censurae, depositio et degradatio semper supponunt culpam, et habent rationem poenae; irregularitas vero non semper culpam supponit, et, si quando per modum poenae imponatur, hoc fit secundario tantum, nec ad reum puniendum, sed ad indecentiam in sacro ministerio praecavendam.

Nota. Ea omnia irregulari licita sunt quae laico non prohibentur, ut functiones ordinum minorum exercere, in ecclesia cantare, sacramenta suscipere, si Ordo excipiatur.

1695. — Divisio: Varia distinguitur irregularitas.

1° Irregularitas *ex defectu* vel *ex delicto*, prout oritur ex quibusdam defectibus in jure expressis, vel contrahitur ex certis delictis in jure determinatis. — 2° Irregularitas *totalis* vel *partialis*, prout excludit ab omni ordine, et ordinis usu, atque ab omni beneficio ecclesiastico, vel arcet tantum ab aliquo ordine suscipiendo, non vero ab aliis jam susceptis. — 3° Irregularitas *perpetua* vel *temporalis*, prout ex se semper durat, nisi tollatur dispensatione, aut aliis modis infra determinandis; vel durat tantum ad aliquod tempus, et postea cessat absque ulla dispensatione. Sic irregularitas ex defectu aetatis evanescit, completo tempore ad ordines requisito.

Principia:

1696. — I. Nulla unquam incurritur irregularitas, nisi in jure canonico expressa sit. Hinc 1° *irregularitas ab homine* non admittitur; 2° *irregularitas* incurritur ipso facto, ante omnem judicis sententiam, et etiam ob defectum vel crimen occultum. (Ex cap. *is qui, 18 de sent. excomm.* lit. 11. lib. 5. in sexto. — Vide *S. Ligor.* n. 344 et seq.)

II. Irregularitas *ex defectu* semper incurritur stante defectu; quia rationem poenae non habet, sed rationem solius impedimenti. — Irregularitas vero *ex delicto* non incurritur absque culpa et quidem gravi; quia, licet finis irregularitatis non sit punire nec corrigere reos, non contrahitur tamen, nisi ratione delicti proprie voluntarii et vere gravis. (*S. Lig.* n. 348.)

Quaesita:

1697. — *Quaer.* 1° An ad irregularitatem *ex delicto* incurrendam, praeter scientiam legis divinae, requiratur scientia legis ecclesiasticae prohibentis?

R. Affirm. probabilius. Ratio est, quia irregularitas haec rationem poenae habet. (*S. Lig.* n. 350. vocat hanc sententiam probabiliorem et communissimam.) Excipe tamen valde probabiliter homicidium ob particularem indecentiam quam inducit. (*S. Lig.* ibid.)

1698. — *Quaer.* 2° An requiratur etiam scientia poenae, seu irregularitatis?

R. Duplex sententia probabilis.

I^a Sententia *negat;* quia irregularitas non est poena medicinalis, sed inhabilitas seu poena mere punitiva. (*Ita Lacroix*, *Elbel*, etc.)

II^a Sententia *affirmat.* Ratio est, quia irregularitas ex *delicto* censetur vera poena, et quidem extraordinaria, imposita in vindictam criminis, licet effectus illius primarius sit inhabilitatem constituere. Porro, ubi tanta poena infligitur, non censetur Ecclesia cum tanto rigore procedere, ut incurratur ab illo qui eam ignorat. Haec sententia sat probabilis videtur, ait *S. Lig.* n. 351.

1699. — *Quaer.* 3° An censearis irregularis in dubio utrum irregularitatem incurreris?

R. 1° *Neg.* in dubio *juris* seu in dubio, an talis casus subjaceat legi irregularitatem statuenti. Ita fere omnes theologi. Ratio est, quia, ubi dubium adest, irregularitas haec non certo in jure exprimitur. Ergo, etc. Aliunde odia sunt restringenda. (*S. Lig.* n. 346.)

R. 2° In dubio *facti* disting.: vel est

dubium de homicidio patrato, vel de alio delicto. Si *prius*, *probabilius* et *verius* irregularitatem incurristi, ob specialem indecentiam quae in homicidio reperitur, ut ex jure colligitur. Si *posterius*, *probabilius* et *verius* non incurristi, quia in dubio nemo damnandus est. (*S. Ligor.* n. 347.)

1700. — *Quaer.* 4° An incurratur irregularitas ob crimen, externum quidem et consummatum, sed prorsus occultum?

R. Affirm. verius, ait *S. Lig.* n. 349. — Ratio est, quia Ecclesia, crimina reservando, etiam occultissima reservat, modo suae jurisdictioni subjaceant, nempe modo sint externa, prout imposuit excommunicationem haeresi omnino occultae, etc. Constat insuper ex cap. 5. *Liceat* in *Trident.*, sess. 24., ubi concilium praebet facultatem episcopis absolvendi ab irregularitatibus et censuris occultis.

1701. — *Quaer.* 5° Quomodo irregularitas tollatur?

R. Tollitur sequentibus modis, scilicet:

1° *Per dispensationem:* 1° Papae in omni casu, modo non adsit impedimentum de jure naturali, seu quod exercitium ordinis sacri impossibile reddat; 2° Episcopi, si irregularitas ex delicto occulto proveniat; 3° Utriuslibet delegati pro ratione acceptae facultatis, ut dictum est de absolutione a censuris, n. 1616. — 2° *Per cessationem causae;* v. gr., per *aetatem* requisitam adeptam, si irregularitas ex defectu aetatis proveniat; item *per mutationem* domicilii, seu loci, aut, *per emendationem*, si ex infamia oriatur. Attamen pro infamia juris, dispensatio requiritur. (Vide *S. Lig.* n. 352 et seq.)

1702. — *Quaer.* 6° Quomodo fiat dispensatio ab irregularitate?

R. Nulla forma invenitur praescripta in jure; unde nulla determinata necessario adhibenda est. Fieri autem potest formula sequenti, aut alia aequivalenti: — *Dispenso tecum super irregularitate quam incurristi propter* .... (talem causam), *in nomine Patris*, etc., *vel auctoritate mihi concessa a S. P.* (vel ab Episcopo) *dispenso tecum*, etc..., *et habilem reddo et restituo executioni ordinum, et officiorum tuorum in nomine Patris*, etc.

CAPUT II.

DE IRREGULARITATIBUS IN PARTICULARI.

1° De irregularitate ex defectu; 2° ex delicto.

ARTICULUS I.

DE IRREGULARITATIBUS EX DEFECTU.

1703. — Octo earum species numerantur, scilicet: 1ª Ex defectu animi. — 2ª Corporis. — 3ª Natalium. — 4ª Aetatis. — 5ª Libertatis. — 6ª Sacramenti. — 7ª Lenitatis. — 8ª Famae.

Defectus illi vel potius qualitates oppositae his exprimuntur versiculis:

Natales, animus, libertas, corpus et aetas.
Non bigamus, lenis, nec mala fama notet.

I. Ex defectu animi.

1704. — Triplex defectus animi assignatur: rationis, scientiae, et fidei confirmatae. 1° *Rationis:* Hinc sunt irregulares perpetuo amentes, lunatici, furiosi, epileptici et energumeni, etsi lucida intervalla habeant. Facilius tamen illis permittitur susceptorum ordinum exercitium, quam novorum susceptio. 2° *Scientiae:* Irregulares sunt qui non habent scientiam singulis ordinibus necessariam, sive de facto nesciant, sive discendi sint incapaces. Constat ex dictis in *Tract. de sacramento Ordinis*, et ex decreto Part. I. Dist. 36. can. 1. 3° *Fidei confirmatae:* Irregulares sunt neophyti in adulta aetate, recenter baptizati, usquedum ab Episcopo digni judicentur. Constat ex jure can. (Vide *S. Lig.* n. 397 et seq.)

II. Ex defectu corporis.

1705. — Ex duplici capite incurritur haec irregularitas: 1° Si quis ad exercitium ordinis sit ineptus. — 2° Si aliis notabilem horrorem aut indecentiam afferat.

Hinc irregulares habentur: 1° *Mutilati*, crus ligneum gerentes, manu, pollice, aut indice uti non valentes. 2° *Caeci* visu totaliter carentes, vel ita caecutientes ut in Missali legere non possint. 3° *Surdi* qui nihil audiunt, ita ut nullatenus vocem ministri respondentis audire queant. 4° *Muti* aut *balbutientes* qui verba integra pronuntiare non possunt, aut non nisi cum magna difficultate, ita

ut risum aut contemptum adstantium moveant. 5° *Claudi* qui sine baculo ad altare se sistere non valent. 6° *Carentes naso*, aut enormiter distortum, demissum, aut productum habentes. 7° *Monstruosi*, v. gr., habentes gibbam enormem quae magnam inducit deformitatem, etc. (Vide *S. Lig.* n. 403 et seq.)

Quaesita:

1706. — *Quaer.* 1° An sit irregularis qui uno oculo caret?

R. 1° *Neg.*, si careat tantum oculo dextero, quia minus necessarius est ad Missae celebrationem, modo notabilis inde non nascatur deformitas.

R. 2° *Affirm.*, si careat oculo sinistro qui dicitur *Oculus canonis*, quia necessarius est ad canonem Missae legendum. Excipe, si canonem oculo dextero sine deformitate legere possit. Hoc autem judicio Episcopi subjiciendum est. (*Ita communiter cum S. Lig.* n. 404.)

Quaer. 2° An possit celebrare et Eucharistiam ministrare qui, jam ad sacerdotium promotus, habet pollicem vel indicem impeditum?

R. 1° Negandum videtur absolute quoad Missae celebrationem, saltem probabilius juxta communem sententiam. (*S. Ligor.* n. 408., et l. 6. n. 244.)

R. 2° *Neg.* etiam *per se* quoad Eucharistiae administrationem, exceptis tamen casibus necessitatis, in quibus aliis digitis uti potest.

III. Ex defectu natalium.

1707. — Defectus natalium inducit irregularitatem. Constat ex *Decretal.* l. 1. tit. 18.

Hinc: 1° Irregulares sunt omnes illegitimi etiam occulti, seu quicumque nati sunt ex fornicatione, adulterio, vel incestu; 2° omnes qui nati sunt ex matrimonio clandestino et in gradu prohibito, etiam incognito; 3° non vero sunt irregulares illegitimi tempore suae conceptionis vel nativitatis, quorum parentes tunc temporis habiles erant ad contrahendum matrimonium, et postea contraxerunt, quia per matrimonium subsequens legitimati sunt. (Vide *S. Lig.* n. 420 et seq.)

1708. — *Quaer.* Quomodo tollatur irregularitas ex defectu natalium?

R. Tollitur: 1° Per legitimum subsequens matrimonium parentum, ut modo dictum est; 2° per professionem religiosam; 3° per legitimam dispensationem. (Vide *S. Lig.* n. 426 et seq.)

IV. Ex defectu aetatis.

1709. — 1° Irregulares habentur qui aetatem canonicam non attigerunt. Sed non est irregularitas stricta, cum cesset, completa requisita aetate. 2° Qui ordinantur ante canonicam aetatem, peccant graviter et ipso facto suspenduntur. 3° Si suspensionem violent, novam incurrunt irregularitatem, a qua, etiam post adeptam aetatem, absque dispensatione non solvuntur. (*S. Lig.* l. 6. n. 799.)

V. Ex defectu libertatis.

Ex triplici vinculo oritur libertatis defectus: scilicet ex vinculo servitutis, matrimonii et officii. Hinc: 1° Omnes servi proprie dicti irregulares sunt donec plenam libertatem consequantur. 2° Irregulares sunt uxorati, nec ordines suscipere possunt, nisi de consensu uxoris castitatem voventis et in Religionem ingredientis, saltem si juvenis sit. 3° Irregulares sunt, qui ex officio et juramento negotiis saecularibus implicantur, ut judices, magistratus, etc. (Vide *S. Ligor.* n. 455 et seq.)

VI. Ex defectu sacramenti.

1710. — Per defectum sacramenti seu in sacramento intelligitur in praesenti casu sacramentum matrimonii pluries receptum, seu bigamia. Constat bigamos esse irregulares ex jure can., ex toto titulo *de bigamis*. Ratio autem convenientiae est, quia in bigamia deficit perfecta significatio unionis Christi cum Ecclesia, quae unio est omnino simplex et non multiplex. Id vero illatum est ex Apostolo *1 ad Timoth.* III, 2.: *Oportet Episcopum unius uxoris esse virum.*

Bigamia de jure canon. triplicis est generis, scilicet: bigamia *vera*, bigamia *interpretativa*, et bigamia *similitudinaria*. 1° Bigamia *vera* habetur, quum quis plures successive uxores ducit, et cum singulis matrimonium consummat. 2° Bigamia *interpretativa* ea est, qua quis ex interpretatione juris ut bigamus habetur, licet unicam duxerit uxorem. Talis est 1° qui ducit viduam a marito

cognitam; 2° qui ducit mulierem quamlibet ab alio corruptam, et matrimonium consummat; 3° qui propriam uxorem cognoscit post adulterium ab ea commissum; 4° qui contrahit duo matrimonia, unum validum, et alterum invalidum, licet in bona fide. Constat ex variis locis juris can. 3° Bigamia *similitudinaria*, cum quis contrahit matrimonium post votum solemne Religionis, aut ordinem sacrum susceptum, licet nullum sit matrimonium. Ratio est, quia ille merito censetur duo matrimonia contraxisse, primum spirituale cum Christo, secundum carnale cum muliere. Constat ex titulo *de bigamis*. (Vide *S. Lig.* n. 436 et seq.)

VII. Ex defectu lenitatis.

1711. — Irregularitatem, ex defectu *lenitatis*, contrahunt omnes qui voluntarie, active, efficaciter et proxime ad necem vel mutilationem alicujus, licet juste, concurrunt per actionem natura sua ad id ordinatam. (Vide *S. Lig.* n. 457 et seq.)

Resolves:

1° Sunt irregulares carnifices, judices et omnes qui in judicio cooperantur. Excipe 1° testes coactos; 2° accusatores damnorum suorum compensationes petentes. (1) 2° Non tamen sunt irregulares medici et chirurgi, licet membra abscindant, aut mortem remediis bona fide datis accelerent, nisi gravis negligentia intercedat. (*S. Lig.* n. 384.) 3° Nec clerici medicinam aut chirurgiam exercentes citra incisionem et adustionem. Immo, nec si incisionem aut adustionem in casu necessitatis adhibeant. Necessitas enim nulla lege regitur. Immo, etiam extra necessitatem, si mors aut mutilatio non sequatur. (*S. Lig.* n. 384. 385.) 4° Non sunt irregulares qui aggressorem occidunt justa defensione, quia non censetur defectus lenitatis vitam propriam defendere, etiam cum morte injusti aggressoris, servato tamen moderamine inculpatae tutelae. 5° Milites non fiunt irregulares in bello justo defensivo, nec in justo offensivo, nisi propria manu occiderint; in bello vero injusto totus exercitus fit irregularis, etiamsi nonnisi unicus homo perierit. (*S. Lig.* n. 374.)

VIII. Ex defectu famae.

1712. — Infamia duplex distinguitur: 1° infamia *facti*, quae contrahitur ante quamlibet sententiam ex notorietate alicujus criminis enormis, vel per exercitium artis ignominiosae; 2° infamia *juris*, quae triplici modo contrahitur, scilicet: ex crimine in jure notato, ex judicis sententia, et ex crimine parentum.

Quaesita:

1713. — *Quaer.* 1° Quaenam sunt crimina, quibus *ex jure* adnexa est infamia?

R. Sunt sequentia: Homicidium, perjurium factum in judicio, simonia, sodomia, adulterium, exercitium usurarum, invasio cardinalium vel episcoporum. Sic ex *jure can.* Praeterea ex *Trid.* sess. 24. c. 6. *de Reform.* Adjicitur raptus mulierum, duellum, et paratio armorum contra parentes. Non incurritur autem irregularitas, nisi haec crimina sint vere notoria; secus enim fama non deficit. (Vide *S. Lig.* n. 362 et seq.)

1714. — *Quaer.* 2° An sint irregulares innocentes, qui ex falsis testimoniis ad poenas infamantes damnati fuere?

R. Affirm., donec sententia fuerit revocata, vel legitimam dispensationem obtinuerint, quia de facto sunt infames.

Quaer. 3° An sint irregulares filii carnificum?

R. Neg. proprie *per se:* convenit tamen, ut ad sacros ordines non promoveantur, nisi in aliena dioecesi, ne dedecus in Ecclesiam redundet.

Nota. Irregularitas ex infamia facti cessat, cessante ipsa infamia, absque ulla dispensatione; secus, si de infamia juris agatur. (Vide *S. Lig.* ibid.)

ARTICULUS II.

DE IRREGULARITATIBUS EX DELICTO.

1715. — Quintuplici ex capite irregularitas ex delicto incurritur, scilicet: 1° Ex mala baptismi susceptione, et ex ejus iteratione; 2° ex mala ordinum susceptione et usurpatione; 3° ex censurae violatione; 4° ex quorumdam criminum enor-

(1) In Gallia communiter eximuntur ab irregularitate 1° omnes accusatores, nisi mortem malefactoris sibi proponant, quia in Gallia nemo privatus reum persequitur nisi civiliter, sed solius Procuratoris est criminaliter persequi; 2° testes omnes etiam clerici, nisi ultronei sint vel mortem intendant; 3° advocati et procuratores, nisi mortem rei sollicitaverint aut mortis innocentis gravi incuria sua causa fuerint.

mium patratione; 5° ex homicidio et mutilatione.

Haec versiculo sequenti exhibentur:

Fonte reus, sacris, censura, crimine, letho.

I. *Baptismi iteratio atque mala susceptio.*

1716. — Hinc, irregularis est:

1° Qui in adulta aetate suscepit baptismum ab haeretico declarato extra casum necessitatis, quia ejus errori communicare videtur. (*S. Lig.* n. 356.) 2° Qui publice et solemniter rebaptizat. Item, qui scienter rebaptizatur. Item clericus assistens baptismo iterum collato. (*Ex variis locis juris.* — Vide *S. Lig.* n. 356.) 3° Qui culpabiliter sub conditione rebaptizat. (Ex *Bened. XIV. de Syn.* l. 7. c. 6.) Secus, si quis ex rationabili causa conditionate rebaptizet, v. gr., cum dubio fundato de existentia aut validitate prioris baptismi.

1717. — *Quaer.* 1° An fiat irregularis qui occulte rebaptizat?

R. Videtur negandum *probabilius;* quia in jure can. videtur agi tantum de eo qui publice rebaptizat. (*Ita S. Lig.* ibid. — *Layman.* — *Sylvius.*)

Quaer. 2° An sit irregularis rebaptizans vel rebaptizatus ex metu?

R. Neg., probabiliter saltem, licet metus non tollat voluntarium, nec a peccato excuset. (*Ita S. Lig.* n. 356. etc.)

II. *Ordinum usurpatio aut illicita susceptio.*

1718. — 1° *Usurpatio.* Irregulares sunt qui solemniter exercent actum ordinis sacri quem non habent. *Probabiliter* tamen soli clerici huic irregularitati subjacent. (*S. Lig.* n. 359.) — 2° *Susceptio illicita.* Sic irregularitatem incurrunt: Qui furtive ordinantur, id est, qui non examinati, nec admissi, per dolum, inscio Episcopo, sese ordinandis immiscent. — Qui curant promoveri ab alieno Episcopo sine litteris dimissorialibus, vel qui plures ordines eodem die recipiunt, quorum unus est sacer, et probabiliter etiam qui per saltum ordinatur. — Qui ordinantur ab Episcopo suspenso, haeretico, schismatico, aut simoniaco. (*S. Lig.* n. 360 et 361.)

III. *Violatio censurae.*

1719. — Irregulares sunt qui, vinculo censurae alicujus ligati, solemniter exercent ordinem sacrum ut jam supra dictum est. Hinc: 1° Irregularis esset non tantum sacerdos qui Missam celebraret cum censura, sed etiam diaconus qui Evangelium cum stola cantaret, etc., et sacerdos, qui cogeret censuratum ad celebrandum. 2° Duplicem incurrit irregularitatem qui duplici censura ligatus ordinem sacrum exercet; et haec in postulatione dispensationis exprimi debet. Idem dicendum de eo qui cum eadem censura pluries celebrat. Sed sufficit, ut in numero plurali exprimatur postulatio. 3° Irregularis est qui sacramentaliter absolvit, quia absolvere non est actus solius jurisdictionis, v. gr., excommunicandi, Confessarios approbandi, assistendi matrimonio, vota dispensandi, etc. (Vide *S. Lig.* n. 357 et seq.)

IV. *Crimina enormia.*

1720. — Haec crimina intelliguntur *haeresis* et *apostasia* a fide. Hanc irregularitatem etiam incurrunt haereticorum et apostatarum fautores, receptatores, defensores, immo et ipsorummet filii. (C. *statutum de haereticis in Sexto.*) (1) Haec autem crimina, ut irregularitatem inducant, debent esse publica: hinc irregularitas ista in irregularitatem ex defectu famae recidit, ut ait *S. Lig.* n. 362.

V. *Homicidium et mutilatio.*

1721. — *Principium:* Irregularitas incurritur ex homicidio voluntario, et graviter culpabili, etiam occulto, sive directe sive indirecte volito, sive ex actione physica vel morali patrato. (Idem quoad mutilationem.)

Nota. Mutilatio intelligitur quando a corpore separatur aliquod membrum principale, seu pars corporis quae officium per se distinctum habeat, v. gr., *pes, manus, oculus,* etc.

Resolves:

1722. — 1° Sunt irregulares omnes, qui causa sunt immediata mortis alicujus, etiamsi illos poeniteat, antequam laesus moriatur. Ratio est, quia causa physica

(1) In Gallia et in variis locis filii haereticorum non habentur ut irregulares juxta communem sententiam; nec ipsi haeretici ad fidem conversi, et sufficienter probati, ut testatur *DD. Gousset,* n. 957.

necessario operatur. — Item omnes qui alios aut seipsos mutilant. Si quis lethaliter hominem percusserit, et alter occiderit, uterque incurrit irregularitatem; quia uterque est vere homicida. 2° Sunt irregulares omnes mandantes, et consilium dantes, effectu secuto ex consilio vel mandato. Excipe, si ante effectum se efficaciter retractaverint et retractatio malefactori innotuerit. (*S. Lig.* n. 371.) 3° Item, omnes cooperantes, ut homicidium celerius, audacius, securius fiat. Sic irregulares fiunt: 1° omnes qui se mutuo excitant, licet unus solum occidat; 2° omnes praeliantes in bello injusto, si ibi aliquis pereat; 3° qui ministrant arma, pecunias ad homicidium; 4° omnes accusatores, judices et testes injusti. 4° Item consentientes, si consensus in homicidium efficaciter influxerit. Unde non est irregularis qui homicidium factum etiam suo nomine vel gratia approbat, quia in illud non influxit. 5° Non fiunt irregulares, qui dant operam rei licitae, adhibita sufficienti diligentia ne accidat homicidium. Hinc, non sunt irregulares: 1° Qui committunt homicidium casuale, nisi interveniat negligentia graviter culpabilis; 2° nec ii qui infirmo bona fide aliquid cibi vel potus nocivi praebent, vel si, illum moventes aut volventes, causa sint cur decedat; 3° nec medici qui pharmacum mortiferum infirmis dederunt, modo sint periti, aut bona fide agant. Excipe tamen clericos in sacris cum incisione aut adustione operantes praeter necessitatis casum. (Vide *S. Lig.* n. 384.)

Quaesita:

1723. — *Quaer.* 1° An incurrat irregularitatem qui dans operam rei illicitae, aliquem occidit; v. gr., si clericus in venatione casu hominem occidat?

R. Neg. probabilius. Ratio est, quia homicidium non est voluntarium, neque in se, neque in causa; opus enim positum, etsi de se illicitum, non est *per se* mortiferum; secus autem, si ratione circumstantiarum proximum mortis alicujus periculum induceretur, ut, v. gr., si quis tormento ferreo ignem admoveret, ubi est populi frequentia. (*S. Lig.* n. 387.)

1724. — *Quaer.* 2° An fiat irregularis qui occidit alium ob suae et innocentis vitae defensionem?

R. ad 1um *Neg.*, nisi excedat *moderamen inculpatae tutelae.* Ratio est, quia nullius culpae reus est. Constat insuper ex *jure can.* (Apud *S. Lig.* n. 388.)

R. ad 2um *Neg.* pariter. Ratio est, quia irregularitas ex homicidio non incurritur nisi cum peccato mortali, ut eruitur ex cap., *ex litteris de homicidio.* (*Ita S. Lig.* n. 388. etc.)

1725. — *Quaer.* 3° An fiat irregularis qui occidit alium ob defensionem libertatis, honoris vel bonorum temporalium, cum moderamine inculpatae tutelae?

R. Neg. juxta communiorem sententiam. Constare videtur ex variis locis jur. can. Insuper, cum ibi nullum adsit peccatum, non potest incurri irregularitas, nisi ob defectum lenitatis; porro irregularitas ex defectu lenitatis non incurritur, nisi in casibus in jure expressis; casus autem praesens in jure non reperitur; ergo, etc. (*S. Lig.* n. 389.)

1726. — *Quaer.* 4° An habendus sit irregularis qui dubitat an homicidium patraverit nec ne?

R. 1° *Neg.* in casu, in quo non constat homicidium esse patratum, seu si dubitetur de ipso homicidio, an fuerit patratum, vel non. Ratio est, quia poena non est infligenda, nisi de ipso delicto constet. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 347.)

R. 2° *Affirm.* autem, si constet de homicidio patrato, et tantum dubium sit utrum tua actione causa illius fueris.

Ratio est, quia, licet generatim irregularitas in dubio incurri non debeat, attamen in praesenti casu incurrenda est ex juris canonici dispositione in odium speciale, quod homicidium meretur. Constat ex cap. *Significasti* et cap. *ad audientiam,* etc. (*S. Lig.* n. 347.)

1727. — *Quaer.* 5° An sit irregularis qui dubitat utrum in alterius mutilationem influxerit, posito mutilationis facto?

R. Neg. Ratio est, quia pro solo dubio homicidii lex irregularitatem imposuit. (*S. Lig.* n. 347.)

Quaer. 6° An habendus sit irregularis qui abortum commisit, dubitans an foetus animatus esset vel non?

R. Neg. Ratio est, quia tunc non constat proprie de homicidio. (*S. Lig.* ibid.) Attamen videtur habendus esse ut irregularis, qui procurat abortum post plures

dies a conceptione, juxta novum modum computandi tempus ad conceptionem. Constat enim foetum animari fere statim post conceptionem. Vide dicta *in Tract. de quinto Praec. Decalogi*, n. 414., et *in Tract. de Baptismo*, n. 1049.

APPENDIX

DE INDULGENTIIS ET JUBILAEO.

CAPUT I.

DE INDULGENTIIS.

1728. — *Indulgentia*, ut vox ipsa indicat, idem est ac gratia, condonatio, misericordia, remissio. Indulgentia enim est condonatio poenae peccatis debitae per applicationem satisfactionum Christi et Sanctorum. Nam Christus Salvator noster Deo Patri pro plena peccatorum nostrorum remissione suas satisfactiones obtulit. Hae autem satisfactiones pretii infiniti, quibus accedunt etiam satisfactiones Beatae Virginis, necnon satisfactiones superabundantes Sanctorum, dicuntur Ecclesiae *thesaurus*, de quo per *indulgentias* participamus. Hinc:

Definitio. — Indulgentia est remissio poenae temporalis Deo pro peccatis quoad culpam remissis debitae, concessa a legitimo ministro, extra sacramentum Poenitentiae, per applicationem thesauri Ecclesiae.

Divisio. — Multipliciter indulgentia distinguitur, scilicet:

1° *Plenaria*, vel *partialis*, prout integra poena temporalis remittitur, vel pars tantum poenae delegatur. — 2° *Personalis*, vel *localis* aut *realis*, prout conceditur immediate personis, v. gr., confraternitati, vel est affixa alicui loco, v. gr., templo, oratorio, etc., aut adnectitur alicui rei, v. gr., imagini, cruci, rosario, etc. — 3° *Temporalis* aut *perpetua*, prout conceditur ad tempus determinatum, aut sine ullo termino praefixo.

Principia:

1729. — I. Ecclesia habet veram potestatem indulgentias concedendi... *Est de fide contra protestantes.* Etenim Christus dedit Ecclesiae plenam potestatem ligandi vel solvendi tum in foro interno, tum in foro externo spirituali; Christus enim dixit Petro (*S. Matth.* XVI, 19.): „*Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis.*“ Ergo Christus dedit Petro, id est, Ecclesiae suae, potestatem solvendi quidquid est ligatum: ergo etiam potestatem liberandi a poena peccatis debita. Accedit definitio *Conc. Trid.* sess. 25., decreto *de indulgentiis*, ubi anathemate damnantur qui „*Aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant.*“ — Constat insuper ex universali traditione, et perpetua praxi Ecclesiae.

1730. — II. Soli Ecclesiae praelati habent potestatem, justis de causis, indulgentias concedendi. Etenim haec facultas competere nequit nisi iis qui habent potestatem in corpus mysticum Christi, siquidem ii soli thesaurum Ecclesiae dispensare possunt.

Hinc: 1° Solus Papa indulgentias concedere potest respectu omnium fidelium; ille enim solus habet talem potestatem. (*Suarez.* — *Lacroix*, n. 1317.) 2° Episcopi possunt quidem de jure *communi* concedere indulgentias suis dioecesanis. Sed ex decreto *Conc. Later. IV.* an. 1215. can. 62., restricta est potestas Episcoporum, ita ut non possint *ordinarie* concedere nisi indulgentias 40 dierum; et die consecrationis ecclesiae unius anni. 3° Delegatus ad hoc easdem indulgentias concedere potest ac ille a quo fuit delegatus. Ratio est, quia actus jurisdictionis per delegatos exerceri possunt, ut apud omnes in confesso est. 4° Cardinales possunt concedere indulgentias 100 dierum in ecclesiis suorum titulorum. Nuntii vero 100 vel 200 aut 300 dierum, sed minus quam anni, subditis suis. (*Lacroix*, n. 1322.) 5° Praelati Episcopo inferiores non possunt ullas indulgentias concedere, neque vicarii generales, nisi ex delegatione expressa Episcopi; neque vicarii capitulares, sede vacante; multo minus parochi. (*Lacroix*, n. 1323.)

1731. — III. Quatuor requiruntur in subjecto ad indulgentias lucrandas.

1° Ut sit baptizatus, quia thesaurus Ecclesiae infidelibus dispensari nequit, ut

patet; nec sit excommunicatus, quia secus communione bonorum spiritualium privaretur. 2° Ut sit subditus concedentis, ut constat ex dictis supra. 3° Ut opera injuncta tempore praescripto impleat, quia sub hac conditione conceduntur indulgentiae. 4° Ut sit in statu gratiae, saltem quando ultimum opus praescriptum ponit, quia non remittitur poena, nisi dimissa culpa. (*S. Lig.* n. 433. etc.)

Quaesita:

1732. — *Quaer.* 1° An sit valida concessio indulgentiae sine causa facta?

R. Neg. Ratio est, quia praelati Ecclesiae non sunt nisi delegati Christi ad thesaurum Ecclesiae dispensandum. Christus autem nequit ratas habere profusiones thesauri sui a dispensatoribus prodigis factas. — Caeterum, non est fidelium nec simplicium sacerdotum judicare de sufficientia causae, ob quam indulgentia conceditur; debent enim simpliciter existimare justam esse. (*S. Lig.* l. 6. n. 532. etc.)

Quaer. 2° An peccatum veniale sit obex ad lucrandam indulgentiam?

R. Neg., nisi agatur de indulgentia plenaria. Ratio est, quia, quamvis remitti non possit poena huic peccato debita, potest tamen remitti poena debita pro aliis peccatis jam deletis; sicut enim non repugnat culpam alicujus peccati venialis remitti, quin aliorum culpa remittatur, sic nec repugnat deleri poenam venialium aut mortalium remissorum, quamvis solvenda remaneat poena pro uno aut pluribus venialibus. (*Ita S. Lig.* l. 6. n. 534. etc.)

1733. — *Quaer.* 3° An indulgentia, quae conceditur ut *plenaria*, possit *partialiter* saltem obtineri, si adsit obex impediens quominus integre obtineatur; v. gr. affectus ad aliquod veniale?

R. Affirm. Ratio est: 1° quia ex dictis in quaesito praecedenti non obstat peccatum veniale aliquod non remissum, quominus poena pro aliis debita remittatur; 2° quia summus pontifex concedendo indulgentiam plenariam non praesumitur illam velle restringere tantum ad eos quibus remittuntur omnia venialia; sed potius merito censetur eam concedere juxta capacitatem subjecti, ita ut remittatur saltem poena quae remitti potest, nempe poena peccatorum jam remissorum. Secus enim indulgentiae plenariae plerumque nihil prodessent, cum ordinarie fideles exuti non sint minimo affectu ad aliquod veniale, vel sufficientem dolorem de omnibus venialibus non concipiant, ut omnium remissionem consequantur. Hinc fieret, ut potiores essent indulgentiae partiales quam plenariae, quod sensui communi repugnat. (*S. Lig.* l. 6. n. 534. 19.)

Plures tamen docent indulgentiam plenariam non concedi nisi *plenarie seu plenissime*, ut ajunt, ita ut totum vel nullum effectum sortiri debeat. Sed haec sententia probabilis non apparet.

1734. — *Quaer.* 4° Quid intelligatur per indulgentias 10 vel 15 dierum, annorum, quadragenarum, etc. etc.?

R. Intelligenda est, juxta communem sententiam, remissio tantae poenae, quanta olim remittebatur, vel remissa fuisset per poenitentiam canonicam ejusdem temporis. Sic, v. gr., per indulgentiam septem annorum remittitur poena tanta quanta remittebatur per poenitentiam septem annorum juxta antiquos canones injungi solitam. Hinc manifestum fit quo sensu dentur indulgentiae 1000 annorum et amplius. — Quanti autem valuerint coram Deo poenitentiae canonicae et quanti nunc valeant indulgentiae partiales tot dierum vel annorum, nos omnino latet, quia ignoramus qualem proportionem satisfactiones nostrae habeant cum poena Deo pro peccatis nostris debita. (*Ita communiter.*)

1735. — *Quaer.* 6° An indulgentias lucretur qui opus pro eis praescriptum non integre perficit?

R. 1° *Neg.*, si partem operis notabilem omittat, ita ut secundum aestimationem moralem illud quoad substantiam non perficiat; quia simpliciter conditionibus requisitis satisfacere non censetur.

R. 2° Secus, si minimam partem praetermittat; quia tunc *moraliter* vel quoad *substantiam* censetur perfici opus praescriptum. Pars autem minima *respective* sumenda est. Sic in Rosario omissio unius Pater et Ave minima videtur; secus vero si quinque Pater et Ave requirantur, quia omissio quintae partis operis notabilis est. (*Ita S. Lig.* l. 6. n. 534. — *Voit*, n. 657. etc.)

1736. — *Quaer.* 7° An et quomodo indulgentiae defunctis applicari possint?

R. 1° Applicari possunt si adsint duae conditiones sequentes: 1° Ut tanquam illis *applicabiles* in Rescripto pontificis specialiter concedantur; 2° ut adsit intentio talem applicationem faciendi. *(Ita omnes.)*

R. 2° Indulgentia tamen nequit applicari defunctis per modum *absolutionis*, sed tantum per modum *suffragii;* nempe Deum deprecando, ut benigne velit talem applicationem acceptare et animabus purgatorii applicare. Ratio est, quia pontifex jurisdictionem non habet in animas defunctorum. Hinc eas absolvere a poenis velut per sententiam non potest. (*Ita Lacroix*, n. 1336. — *Lugo* D. 27. n. 58.)

1737. — *Quaer.* 8° An indulgentia infallibiliter prosit animabus purgatorii, quibus applicantur?

R. Controvertitur. I^a^ Sententia *affirm.* Ratio est, quia Christus dedit Ecclesiae potestatem infallibilem his verbis: *Quodcumque solveris....* etc. Concessio autem indulgentiae pro defunctis est vere actus clavium, cum procedat ab apostolica auctoritate; clavis autem semper aperit, positis debitis conditionibus; ergo indulgentia est semper efficax et infallibilis tam pro defunctis quam pro vivis, modo adsint requisita. *(Ita Suarez.)*

II^a^ Sententia *negat.* Ratio est, quia nulla adest promissio divina, vi cujus Deus censeatur indulgentiam oblatam certo acceptare. Hinc videtur eam tantum admittere pro suo beneplacito applicandam. Praeterea, Ecclesia servat usum celebrandi sacra, v. gr., anniversaria, etiam in altaribus privilegiatis, seu quibus inhaeret privilegium indulgentiae plenariae, multis annis continuis, pro eisdem animabus. Inanis autem esset illa praxis, si statim in 1° sacro illis applicato liberarentur. (*S. Lig.* n. 534. — *Billuart*, append. art. 6.)

Certum est autem indulgentias defunctis, ut plurimum saltem, prodesse; secus enim inutile quid ageret Ecclesia eas ipsis applicando. Hoc autem absque impietate dici nequit.

1738. — *Quaer.* 9° An applicatio specialis facienda sit certis animabus determinatis, vel generalis sufficiat?

R. Sufficit applicatio generalis facta omnibus animabus in purgatorio degentibus, quia suffragia sunt divisibilia, et proinde in omnes animas distribui possunt. Constat aliunde ex praxi Ecclesiae, quae jubet Missas celebrari pro defunctis in genere, praesertim die 2da 9^bris^. Item quando fiunt collectae in ecclesiis pro *animabus purgatorii*, Missae inde celebrandae pro omnibus in genere applicari debent. — Si autem quis velit restringere applicationem suam, tunc animas quasdam specialiter determinare debet. Pius est usus applicare indulgentias animabus majori auxilio indigentibus.

1739. — *Quaer.* 10° An requiratur status gratiae ad lucrandam indulgentiam pro defunctis?

R. Duplex sententia probabilis:

I^a^ Sententia *communior affirmat*, quia nemo potest alteri applicare indulgentiam, nisi eam prius suam fecerit: atqui indulgentias suas facere nequit ille qui in statu peccati mortalis versatur; ergo, etc. Hanc sententiam probabiliorem vocat *S. Lig.* l. 6. n. 534.

II^a^ Sententia *negat*, quia opus ponitur tantum tanquam conditio, qua posita, S. Pontifex applicat defuncto indulgentiam; sive satisfactiones Christi et sanctorum. (*Billuart*, *Suarez*, etc.)

Quaer. 11° An requiratur *confessio* et *absolutio* etiam pro venialibus ad lucrandas indulgentias quae conceduntur cum clausula: *contritis et confessis?*

R. 1° Certo requiritur *confessio* non obstante statu gratiae. Ratio est, quia, etsi confessio tunc non sit necessaria ad remittenda peccata, requiritur tamen tanquam conditio, seu opus praescriptum. Constat ex decreto S. Cong. Indulgentiarum a *Clemente XIII.* approbato, die 19. maji 1759. — Hinc ruit probabilitas sententiae oppositae, quae antea a multis theologis defendebatur. — Confessio autem fieri potest in vigilia diei qua lucranda est indulgentia. Sic statuit eadem congregatio. (Vide *S. Lig.* n. 534. etc... — *DD. Bouvier.*)

R. 2° Non requiritur autem absolutio. Constat ex recenti declaratione sacrae Congregationis de Indulgentiis die 15. decembris 1841.

1740. — *Quaer.* 12° An requiratur toties confessio, quoties lucranda est indulgentia plenaria?

R. 1° Non requiritur quoad omnes indulgentias plenarias: sunt enim variae in-

dulgentiae, pro quibus lucrandis nulla requiritur confessio. Tales sunt indulgentiae pro exercitio *Viae Crucis* concessae.

R. 2° Requiritur quoad plerasque indulgentias plenarias. — Constat rescriptis variarum concessionum. Attamen ex Indulto speciali in perpetuum concesso fideles, qui singulis hebdomadis confiteri solent, omnes indulgentias plenarias in hebdomade occurrentes lucrari possunt (dummodo in statu gratiae permaneant.) Sic ex decreto *Clementis XIII.*, 9. septembris 1763, et constat etiam ex decreto C. Congr. *De Indulg.* 15. novembris 1841, in eodem decreto ac supra.

Episcopi etiam non pauci, praesertim in Gallia, obtinent a Curia Romana extensionem hujus privilegii certo *tempore* renovandi ad alteram hebdomadam, seu ad eos qui bis in mense confitentur. — Item ex decreto sacrae Cong. Indulg. a *Pio VII.* approbato die 12. junii 1822 fideles, qui singulis hebdomadis confiteri solent, confessionem, ad lucrandam indulgentiam die festo necessariam, octo diebus ante festum facere possunt.

1741. — *Quaer.* 13° An quis possit eadem die *diversas* aut pluries *easdem* indulgentias lucrari?

R. 1° Quoad indulgentias *diversas:* generatim eas possunt fideles lucrari, saltem si sint partiales et annexae operibus diversis vel eisdem operibus quae pluries in die repeti possunt. — *Ita communiter theologi;* et praxi Ecclesiae et fidelium confirmatur.

R. 2° Quoad indulgentias *easdem:* id pendet a mente Pontificis indulgentias elargientis. Unde ad litteras concessionis attendendum est; aut, si nihil determinent, standum est interpretationi et praxi communi Ecclesiae.

Sic eodem die lucrifieri non possunt indulgentiae *stationum* seu *visitationis Ecclesiae*, ut constat ex decreto *S. Congr. Indulg.* ab *Innoc. XI.* approbato. (*Voit*, n. 655. — *Lacroix*, n. 1370.) Contra lucrari licet pluries in die indulgentias varias annexas rosario et singulis ejus partibus, vel recitationi actuum fidei, spei et caritatis..., etc., quia in rescripto Pontificis dicitur: *toties quoties.*

1742. — *Quaer.* 14° An quis eodem actu, seu opere, plures indulgentias lucrari queat?

R. 1° *Affirm.*, si opus praescriptum repeti non possit, aut non soleat, *eodem die*, ut *jejunium*, *communio...*, etc., et concurrant diversae indulgentiae lucrandae, v. gr., indulgentiae diversarum confraternitatum, vel diversis affixarum ecclesiis, ex *diversis titulis*, et *eodem die* concessae.

R. 2° *Neg.* vero, si concurrant indulgentiae *eodem titulo*, v. gr., si quis habeat duo numismata, quorum singulis indulgentia unius anni concessa cum onere operum iterabilium; tunc enim plures indulgentiae *simul eodem tempore* obtineri nequeunt, nisi opera injuncta iterentur, quia talis censetur esse mens concedentis, eo quod injungat opera quae iterari possunt. (*Ita cum Voit*, n. 655. etc.)

1743. — *Quaer.* 15° An possint lucrifieri plures indulgentiae plenariae eodem die?

R. 1° Nemo potest lucrari secundam indulgentiam eodem tempore, si post primam nulla poena luenda remaneat.

R. 2° Negant nonnulli plures indulgentias plenarias eadem die lucrifieri posse, saltem generatim loquendo; quia plerisque indulgentiis plenariis annexa est communio facienda, quae eadem die repeti non potest. Sed difficultas illa evanescere videtur ex dictis in quaesito praecedenti. Non enim communio tunc habenda est tanquam opus praescriptum, sed potius tanquam conditio necessaria ad indulgentiam lucrandam. (*Ita communiter.* — *S. Lig.* n. 534.)

1744. — *Quaer.* 16° An vel qualis intentio requiratur ad lucrandas indulgentias?

R. 1° Certo requiritur intentio saltem virtualis, quoties indulgentia conceditur cum certa intentione sibi proponenda, secus enim nulla esset. (*Ita omnes.* — *Lacroix*, n. 1324.)

R. 2° In caeteris casibus duplex est sententia probabilis.

I^a^ Sententia docet requiri intentionem *positivam*, saltem *virtualem.* Ratio est, quia opus praescriptum dirigi debet in finem ab Ecclesia intentum; hoc autem praestare nequit ille qui saltem virtualiter lucrari indulgentiam non intendit. (*Ita Billuart*, *Appendix de Indulg.* — *Et alii.*)

II^a^ Sententia *communior* tenet suf-

ficere intentionem *habitualem* immo etiam interpretativam. Ratio est, quia *per se* nulla requiritur intentio; effectus enim indulgentiae, seu remissio poenae pendet omnino a concessione Ecclesiae, non vero ab intentione agentis; unde, licet se passive habeat, nec attendat ad indulgentiam, immo nesciat se illam lucrari dum ipsi contingit, nihilominus jus ad illam consequitur. Indulgentia enim conceditur ab Ecclesia per modum *solutionis* pro opere posito; sed ad *solutionis* validitatem non necessario requiritur, ut eam noverit ille pro quo tribuitur. (*Ita S. Lig.* ib.)

In praxi tamen prior sententia suadenda est, ut tutior et efficacior ad pios animae motus excitandos. Aliunde, non valet usus probabilitatis, in materia indulgentiarum, siquidem non probabilitas, sed veritas effectum producit. Caeterum, communiter admittunt sufficere intentionem mane habitam ad lucrandas omnes indulgentias per diem occurrentes. Laudabilis et utilissima est piarum praxis animarum, quae mane semper renovant propositum lucrandi omnes indulgentias adnexas bonis operibus quae hac die sunt peracturae. (*Lacroix*, etc.)

1745. — *Quaer.* 17° An amittantur indulgentiae, si res mobilis, cui adnexae sunt, alteri tradatur?

R. 1° *Affirm.* Si dominium rei illius in alium transferatur. Ratio est, quia Ecclesia intendit tantum concedere indulgentias personae, pro qua res aliqua fuit benedicta, vel pro primo qui ea utitur. Ita sapientissime statuit Ecclesia ad praecavendos abusus, qui secus irreperent, si indulgentiae possint de uno ad alterum transferri ac donari.

R. 2° *Neg.* vero, si per traditionem non transferatur rei dominium, id est, si res alteri solo commodato tradatur; modo tamen commodans non intendat beneficium indulgentiae commodatario concedere. Constat ex decisione S. Congr. (*Vernier*, n. 84. — *DD. Gousset*, n. 906. etc.)

Resolves :

1746. — 1° Episcopus potest concedere indulgentias suis subditis extra suam dioecesim versantibus, quia jurisdictionem habet personalem in illos. — Possunt vero Episcopi concedere indulgentias solum per modum *absolutionis*, ideoque pro solis vivis. (*Ita communiter. - Lacroix*, n. 1320 et 1321. etc.)

2° Quisque potest lucrari indulgentias pro alio quolibet christiane vivente, per modum *solutionis* seu *satisfactionis;* quamvis enim fructus meriti non sit applicabilis alteri, fructus satisfactionis tamen applicabilis est; modo ille sit in statu gratiae. Sed ad hoc requiritur intentio specialis indulgentiam pro isto determinate lucrandi. Applicatio autem satisfactionis fieri potest ignoranti, non petenti, absenti..., etc. (*Ita Suarez. - Lugo. - Lacroix*, n. 1327. etc.)

3° Non amittuntur indulgentiae rei alicui adnexae, nisi res illa omnino mutata fuerit, ita ut res eadem amplius dici nequeat, v. gr., si ecclesia omnino aut fere ex integro esset diruta, indulgentiae ei inhaerentes cessarent. Aliter dicendum foret, si per successivas reparationes totaliter renovaretur, siquidem eadem moraliter remaneret. Proinde nec amittit indulgentias corona quae successive reparatur, licet globuli ex integro per partes subinde renovati fuerint. (*DD. Gousset*, n. 905.)

4° Indulgentiae non expirant morte concedentis, cum sint gratiae, nec ante notitiam revocationis. — Indulgentiae sunt ut sonant; cum tamen sint gratiae, large sunt interpretandae, servata tamen verborum proprietate. Unde censendae sunt perpetuae, si datae sint sine temporis restrictione. (*S. Lig.* n. 534.)

1747. — 5° Indulgentia pro articulo mortis concessa non requirit applicationem Confessarii aut ministerium alterius. Expedit tamen moribundos nomina *Jesu* et *Mariae* saepius invocare, et ipsis in mentem lucrandam indulgentiam revocare.

6° Si moribundus habeat plures imagines, cruces, numismata, aut rosaria benedicta, potest lucrari indulgentiam toties quoties nomen Jesu repetierit, vel praestiterit opus requisitum (saltem probabilius), sive indulgentiae ex eadem concessione, sive ex diversis proveniant. Sufficit autem ad eas lucrandas quodvis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etsi pluribus diebus tantum postea mors sequatur. (*S. Lig.* ibid. — *Suarez*, etc.) Possunt pariter moribundi plures lucrari

indulgentias titulo variarum confraternitatum, etiamsi eas ignorent, aut de iis non recordentur. (*S. Lig.* ibid.)

7° Requiritur autem ut moribundus secum habeat res, quibus affixae sunt indulgentiae, scilicet rosaria, cruces, etc. Attamen necesse non est, ut haec habeat collo appensa, brachio obvoluta, manuve apprehensa, licet tutius sit; sed sufficit, ut haec sint in lecto, vel juxta moribundum appensa, licet ipse nec videat, nec tangat, nec sciat aut recordetur se habere. (*S. Lig.* n. 534.)

8° Etsi expediat, ut omnia opera fiant in statu gratiae, id tamen necessarium non est, juxta sententiam communem; sed sufficit, ut ultimum opus in gratia fiat. (*S. Lig.* ibid. — *Concina*, n. 34. etc.)

9° Si concedatur facultas commutandi opera praescripta, id non necessario fieri debet in confessione, et a Confessario qui audit confitentem; sed potest fieri extra et ab alio Confessario approbato. Sic ex declaratione *Gregorii XIII.* — Apud *S. Ligor.* n. 434. (1)

Nota. Ex Ecclesiae prohibitione indulgentiae adnecti nequeunt rebus vilioribus, ut est lignum et ferrum ordinarium; nec iis quae frangi aut lacerari facile possunt, ut est papyrus, vitrum, plumbum, etc. Attamen corona vitro confecta, si firma sit, cum appositis indulgentiis benedici potest.

De translatione indulgentiarum festis legitime translatis adnexarum.

DECRETUM.

Urbis et Orbis audientia SSmi, die 9. augusti 1852.

1748. — Cum potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiae concessa sit in fidelium utilitatem, atque earum usum christiano populo maxime salutarem esse affirmet Sancta Tridentina Sinodus (Sess. 25 decr. de indulg.) congruum omnino videtur omne studium impendere ut indulgentias, quae occasione dierum festorum vel concessae jam sunt vel concedentur, fideles facilius lucrari possint, eoque magis cum ingens populi christiani concursus ad ea festa celebranda conveniat. Jam vero cum, hac nostra praesertim aetate, maxime ob Ecclesiasticas conventiones ab Apostolica Sede cum exteris nationibus initas, festorum legitimae translationes occurrant; et generatim cum per hujusmodi translationes ex justis causis, debitis tamen cum facultatibus factas (licet etiam pro sola externi cultus celebratione quin et una simul officium cum missa transferatur), fidelium devotio excitetur ad laudandum Dominum in sanctis ejus huic fidelium pietati fovendae atque animarum saluti quam maxime interest ut etiam indulgentiae his festis adnexae transferantur. Quum vis autem alias tum a S. Rituum Congregatione tum ab hac Sacra Congregatione Indulgentiis Sacrisque Reliquiis praeposita quaesitum fuerit, utrum in translatione festorum etiam translatae intelligantur adnexae indulgentiae et vel negativa intercesserit responsio, vel in singulis casibus recurrendum esse ad hanc S. Congregationem sancitum esset, nec unquam generali decreto publice evulgato usquedum huic translationi indulgentiarum provisum fuerit; attamen Emi Patres in generalibus comitiis hujus Sacrae Congregationis, attentis actualibus temporum hujusmodi et speculiaribus locorum et Ecclesiarum et Fidelium circumstantiis, atque etiam die 16. Februarii currentis anni pro concessione generali translationes indulgentiarum occasione translationis festorum supplicandum Sanctissimo unanimiter censuerunt. Sanctissimus itaque Dominus noster Pius Papa IX, audita de his omnibus relatione per me infrascriptum secretariae ejusdem S. Congregationis substitutum in audientia diei 9. augusti 1852 facta, benigne mandavit ut omnes indulgentiae quae hucusque quibusdam festis concessae fuerunt ac in posterum concedentur, vel quae pro iisdem festis aliquibus Ecclesiis et publicis oratoriis pariter concessae fuerunt et in posterum concedentur, vel etiam si libuerit

(1) *Nota Edit. Ver.* In praxi non videtur recedendum esse ab illa regula, quam tradit *Ben. XIV.* const. *Inter praeteritos* §. 63. ubi, postquam indicavit controversiam vigere super commutatione votorum, absolutione a censuris, ac potestate dispensandi in aliis materiis, seu opera praescripta commutandi; num sc. haec omnia fieri debeant a Confessario in actu sacramentalis confessionis, necne, ita concludit: *Nos vero ad omnem difficultatem tollendam, in instructione* (*sc. const. convocatis*) *injunximus, non posse a poenitentiariis ullas absolutiones, commutationes, ac dispensationes dari extra actum sacramentalis confessionis; idque nobis et congruum esse, et materiae gravitati, ac ministerii qualitati conveniens visum est, atque omnem controversiae ansam eripit, et conforme est praxi Poenitentiariae nostrae Apostolicae.*

de consensu ordinarii illae concessae in sacris supplicationibus, aut in novendialibus, septenariis, sive triduanis precibus ante vel post festum vel ejus octavario perdurante; translatae intelligantur pro eo die quo festa ejusmodi vel quoad solemnitatem tantum et externam celebrationem (non tamen quoad officium et missam) in aliquibus locis vel Ecclesiis, publicisque oratoriis, sive in perpetuum sive aliqua occasione, sive ad tempus, eoque durante, legitime transferuntur. Cum vero transfertur tantum officium cum missa non autem solemnitas et exterior celebratio festi, indulgentiarum nullam fieri translationem decrevit.

Hanc autem apostolicae benignitatis concessionem eadem Sanctitas sua quibuscumque in contrarium non obstantibus, ac perpetuis futuris temporibus absque ulla brevi expeditione valituram, per hoc S. Congregationis decretum typis impressum publicari voluit, dummodo, ceterae omnes aliae conditiones in particularibus vel generalibus concessionibus praedictarum indulgentiarum pro iis adipiscendis praescriptae omnino serventur.

Datum Romae ex eadem secretaria S. Congregationis Indulgentiarum.

F. Card. ASQUINIUS, Praef.

L. † S. ALOISIUS, ARCHIEP.

Prinzivalli, Substit.

CAPUT II.

DE JUBILAEO.

1749. — Vox *jubilaeum* deducitur, juxta plures, ab hebraeo *jobel*, quod significat quinquagesimum, quia apud Hebraeos annus jubilaei anno quinquagesimo recurrebat; vel juxta alios ab eodem verbo significante sonum tubae, quo indicebatur quinquagesimus annus. Juxta alios etiam jubilaeum deducitur a *jubal* vel *jobal* quod significat germinare, quia anno quinquagesimo terra non colebatur, et incolae fructibus sponte germinantibus vescebantur.

Ad imitationem jubilaei veteris testamenti institutum est jubilaeum ecclesiasticum, quod Romae et in universo orbe cum plenissima peccatorum indulgentia, magno gaudio et solemnitate nunc celebratur. Post primam ejus institutionem ex statuto *Bonifacii VIII.*, anno 1300, habitum est anno quoque quinquagesimo, et *Urbani VI.*, omni anno trigesimo, et *Pauli II.*, omni anno vigesimo quinto celebrari coepit.

1750. — Definitio: „Jubilaeum est indulgentia plenaria solemnis, quam summus Pontifex aliquando concedit omnibus fidelibus cum obligatione certa opera pia peragendi, tribuens simul Confessariis specialem potestatem a peccatis censurisque reservatis absolvendi, ac pleraque vota commutandi."

Hinc, jubilaeum non differt nisi *accidentaliter* ab indulgentia plenaria ordinaria, scilicet ratione solemnitatis et privilegiorum ipsi adnexorum, et etiam ratione uberrimarum et extraordinariarum gratiarum quae illud concomitantur. Has enim gratias omnino speciales arguunt miri et stupendi effectus, quos jubilaeum producere solet, etiamsi non fiant solemnes fidelium coadunationes, nec divinum verbum praedicetur.

Divisio. Varium distinguitur jubilaeum, scilicet:

1° *Jubilaeum majus*, quod regulariter occurrit omni anno vigesimo quinto, qui *annus sanctus* vocatur. Dicitur etiam jubilaeum *ordinarium*, ex eo quod sit jure fixum et determinatum. 2° *Jubilaeum minus*, quod solet concedi a singulis SS. Pontificibus post suam exaltationem, et in aliis peculiaribus circumstantiis, et dicitur jubilaeum *extraordinarium.* 3° *Generale*, quod conceditur universo orbi, ut semper est jubilaeum *majus*, et quandoque etiam jubilaeum *minus;* sed concedi solet *urbi*, seu *Romae soli*, antequam *orbi* concedatur. 4° *Particulare*, quod conceditur alicui provinciae, civitati, vel loco particulari, ut est celeberrimum Ecclesiae *Aniciensi* concessum, quoties festum *Annuntiationis* B. Virg. in diem sacrum *Parasceves* incidit.

1751. — *Conditiones ad jubilaeum requisitae:*

I. Ad jubilaeum generale, sive *majus*, sive *minus*, sequentes requiruntur conditiones, scilicet: 1° *jejunium* trium die-

rum, feria IV^a^, VI^a^, et sabbato. — 2° *Eleemosyna* aliqua, vel juxta cujusque facultatem. — 3° *Visitatio* ecclesiarum, pie orando ad S. Pontificis intentionem. Olim ponebatur in indulto: *qui processioni interfuerint vel ecclesias visitaverint*: nunc processio non injungitur ut conditio indulgentiae. — 4° *Confessio* peccatorum cum sincero dolore peracta. — 5° *Communio* in statu gratiae facta. Ita ex variis constitutionibus, praesertim *Bened. XIV.*, Bulla *Inter praeteritos*, 3. dec. 1749, pro jubilaeo anni sancti. (Vide *Compendium* hujus bullae apud *S. Lig.* n. 536.)

II. Ad jubilaeum particulare attendendum est ad tenorem indulti consessi; ordinarie tria tantum requiruntur, nempe confessio, communio, et visitatio alicujus ecclesiae.

Quaesita:

1752. — *Quaer.* 1° An jubilaeum lucrari possint, absque jejunio, pueri, senes, infirmi, vel alii qui jejunare non possunt?

R. Neg., nisi commutationem jejunii in aliud opus obtineant. Ratio est, quia jejunium expresse praescribitur velut conditio indulgentiae lucrandae. Non enim injungitur ut praeceptum a quo necessitas excusat, sed assignatur ut consilium cum promissione indulgentiae. Confessarii autem in jubilaeo approbati facultate hujusmodi commutationis gaudent. (*Ita Layman*, lib. 5. tract. 8. c. 8. n. 12. — *Voit*, n. 663.)

Quaer. 2° An possit satisfieri jejuniis injunctis per jejunia alias debita, v. gr., si jubilaeum fit in tempore quadragesimae aut quatuor temporum?

R. Neg. cum sententia communi et tenenda cum *S. Lig.* n. 538. Ratio est, quia una solutione nequit satisfieri duplici oneri; et Pontifex imponendo jejunium intendit semper imponere specialem obligationem de re non adhuc praecepta. — Unde, si Episcopi designent tempus quadragesimae ut opportunius ad jubilaeum pro dioecesanis lucrandum, debent obtinere a summo Pontifice commutationem jejunii in aliud opus pium, vel dispensationem simplicem a jejunio. Talem dispensationem concessit *Pius IX.* universo orbi in Bulla pro jubilaeo post suam exaltationem ab ipso impertito anno 1846.

1753. — *Quaer.* 3° An commutari possit visitatio ecclesiarum pro impeditis?

R. Affirm. Sic moniales, carcerati, infirmi et alii quicumque de gravi causa a visitatione ecclesiae impediti, commutationem hujus operis pro alio a Confessario impetrare possunt. Sic statuit *Bened. XIV.*, in Bulla *Inter praeteritos*, et alii sequentes SS. Pontifices.

Quaer. 4° An confessio et communio commutari possint?

R. Neg., saltem generatim loquendo. Ratio est, quia bullae loquentes de operibus commutandis non loquuntur de confessione nec de communione, saltem pro adultis. Immo expresse a *Bened. XIV.* excluduntur in Bulla cit. §. 1., ubi dicitur quod facultas commutandi pia opera non intelligitur data circa confessionem et communionem (praeter quam pueris) aut orationem in visitatione necessariam. (*S. Lig.* ibid. et n. 588.)

Attamen, ut videtur, si quis communicaturus die ultima, a communione inopinato casu impediretur, commutationem communionis, vel prorogationem jubilaei obtinere posset. (*Ita comm.*, ait *DD. Bouvier, opusc. de Indulgentiis et Jubilaeo*, c. 3. §. 4.)

1754. — *Quaer.* 5° An pueri nondum communione refecti, ea omissa, jubilaeum lucrari possint?

R. Neg., nisi commutationem obtineant. Constat enim ex Bulla *Bened. XIV.*, ibid., et *Leonis XII.* pro Jubilaeo, tales infantes posse Jubilaeum lucrari *commutata communione*, de licentia episcopi, in aliud opus pium. (*DD. Bouvier*, ibid.)

Quaer. 6° An communio paschalis sufficiat ad jubilaeum lucrandum, si tempore paschali jubilaeum celebretur?

R. Neg. Ratio est, quia opus jam aliunde debitum ex alio titulo non videtur sufficere ex mente Ecclesiae, quae imponit conditiones onerosas, et proinde ab omni alia obligatione liberas. Constat etiam ex responso Curiae Romanae ad Archiepiscopum Parisiensem, anno 1826, in quo expresse declaratur communionem paschalem et communionem Jubilaei esse duas

diversas obligationes, quae unica communione *adimpleri nequeunt.* — Item ex Bulla praefata *Pii IX.* pro jubilaeo.

1755. — *Quaer.* 7° An jubilaeum lucretur qui, facta communione tempore paschali, post alia opera debite posita, renuit aliam communionem facere? — An ille graviter peccet 2am communionem omittendo?

R. 1° Videtur vere jubilaeum lucrari. Ratio est, quia, cum omnes conditiones impositas adimpleverit, illud necessario lucrari debuit ultimum opus ponendo. Nec obstat mala fides consequens, quae effectum retroactum habere non potest.

R. 2° Nec peccat graviter, ut videtur, quia simpliciter satisfecit praecepto communicandi tempore paschali; intentio enim nullatenus requiritur ad praecepti impletionem, sed sola voluntaria et moralis positio operis. Ergo ille vere satisfecit praecepto communionis paschalis, licet non intenderit adhuc satisfacere, sicut satisfacit audiens Missam die dominica ex devotione, intendens subinde aliam audire pro adimplendo praecepto.

1756. — *Quaer.* 8° An confiteri debeant sola venialia habentes?

R. Affirm. omnino. Olim de hoc magna agitabatur controversia; sed corruit post expressam declarationem *Bened. XIV.*, ibid. §. 77. Non tamen requiritur necessario absolutio, cum de ea nulla mentio fiat. (Vide *S. Lig.* ibid.)

Quaer. 9° An duplex confessio requiratur, si jubilaeum tempore paschali celebretur?

R. 1° *Neg.* quoad eos qui jam intra annum confessi sunt, etiamsi in statu peccati versarentur; tenentur enim ad solam confessionem pro jubilaeo injunctam. Nec obstat quod, secluso jubilaeo, debuissent confiteri ad communicandum, quia illa obligatio *per accidens* inducta fuisset.

R. 2° *Affirm.* vero quoad alios; quia isti duplici obligatione urgentur, scilicet *absoluta* ratione praecepti annuae confessionis, et *conditionata*, id est, si jubilaei gratiam reportare velint.

1757. — *Quaer.* 10° An confessio facta in vigilia 1ae diei jubilaei sufficiat?

R. Neg. Ratio est, quia omnia opera fieri debent intra intervallum temporis ad jubilaeum lucrandum statuti. Potest tamen inchoari confessio, sive vigilia, sive ante, modo tempore jubilaei incepto terminetur. (*DD. Bouvier*, ibid.) (1)

Quaer. 11° Quaenam quantitas eleemosynae eroganda sit?

R. 1° Si in bulla dicatur: *Qui dederit eleemosynam*, sufficit quantitas quaelibet, modo non sit ita parva, ut fere nihil esse videatur.

R. 2° Si dicatur: *Quantum quisque pro sua facultate visum fuerit*, tunc quantitas debet aliquo modo proportionem habere cum cujusque facultatibus, unde sufficeret pauperi obolum, non vero diviti. (*Ita S. Lig.* n. 538.)

1758. — *Quaer.* 12° An vel quando eleemosynam facere debeant pauperes, Religiosi et filiifamilias?

R. 1° Omnes tenentur vel ad eleemosynam aliquo modo, saltem per alium, faciendam, aut ad aliud opus pium a Confessario determinatum subrogandum. Ratio est, quia, ubi agitur de aliqua gratia obtinenda, impossibilitas conditionem praestandi ab ea non excusat, sicut impossibilitas praeceptum adimplendi, ut jam supra dictum est. (*Layman*, c. 9. n. 12. — *Lacroix*, n. 1428 — 1430.)

R. 2° Pauperes satisfacere possunt dando rem minimam, v. gr., assem, vel frustillum panis..., etc. Sed consultius est hoc opus in aliud eis commutare, ut dicit

(1) *Nota Edit. Ver.* Quod hac quaestione docet auctor ex Bouvier, intelligas de ea vigiliae parte quae praecedit primas vesperas sequentis diei: quod enim tempus utile jubilaei lucrandi tuto computari possit a primis vesperis primae diei evincitur: 1° Quia in Jubilaeo Ordinario Urbis ita constanter servatur ut patet ex Bulla *Peregrinantes Ben. XIV.* §. 4. et docet Minderer de Jubilaeo Conf. 5. q. 10. n. 17. sc. Jubilaei indulgentias incipere statim ad initium vesperarum vigiliae Nativit. D. N. J. C. et durare usque ad finem vesperarum vigiliae Nativitatis sequentis anni. 2° Quia dies ad opera injuncta pro indulgentia praestanda adsignantur a Romano Pontifice *sive naturales, sive etiam ecclesiastici, nimirum a primis vesperis unius diei usque ad integrum ipsius subsequentis diei vespertinum crepusculum computandi:* sunt verba *Ben. XIV.* cit. Constat. §. 6. ergo etiam prima dies ecclesiastico more a primis vesperis computari potest. 3° Quia Jubilaei tempus ad instar maximi festi et solemnitatis haberi debet: *dies autem festivi* (ait Minderer de Indulg. Conf. 12. n. 916.), *juxta Ecclesiae ritum a primis vesperis praecedentis diei celebrantur. Accedit, quod, quando Pontifex intendit, ut indulgentia, aut opus pro ea a media nocte incipiat, id soleat exprimere, ut ipse Amort allegat ex Declar. Cardin. Visarii de anno* 1700. Et de Jubil. conf. 1. n. 26. subdit ad rem: *Neque oportet arctius constringere indulgentias jubilaei plenissimas, cum vel aliae indulgentiae pro certis festivitatibus particularibus Ecclesiis concedi solitae suum a vigiliis sortiantur exordium.*

expresse *Lacroix*, ibid. — Et *Layman*, ibid.

R. 3° Religiosi et filiifamilias satisfaciunt, si ab eorum superioribus vel parentibus aliqua eleemosyna erogetur ipsorum nomine, et ipsis scientibus. Pariter uxores per viros, et famuli per dominos, satisfacere possunt.

1759. — *Quaer.* 13° An opera injuncta, in una hebdomada perfici debeant?

R. 1° *Affirm.*, *quoad jejunia.* Constat clare ex formula quae sic jacet: „qui pro„cessioni interfuerint, vel ecclesias visi„taverint, et feria *quarta*, *sexta* et *sab„bato alterius ex duabus hebdomadis* je„junaverint, pariterque sua peccata con„fessi, et sancta communione refecti fue„rint, eleemosynamque tribuerint..., etc." Ex his autem evidenter patet jejunia tria eadem hebdomada esse facienda. *(Ita omnes.)*

R. 2° *Neg.* vero quoad alia opera. Ratio est, quia in citata formula, quae usurpari solet, dicitur tantum jejunia esse facienda in eadem hebdomada, non vero reliqua opera, ut attendenti ad ordinem grammaticalem patebit. Insuper alias sequeretur absurdum, nempe quod si processio injungeretur et quidem unica, v. gr., in principio jubilaei, nemo potest illud 2ª hebdomada lucrari.

Affirmant tamen *S. Lig.* et *alii plures* innixi tum in textu indulti, cum in consuetudine fidelium. Sed ex utroque merito contrarium astrui potest.

Caeterum evanescit difficultas, et clarissime patet mens Ecclesiae ex bulla Pii IX. pro jubilaeo post exaltationem suam ab ipso concesso, 20 9br. 1846, ubi dicitur: 1° *Pro urbe:* „qui a die 6ta de„cembris usque ad diem 27am ejusdem „mensis, bis visitaverint intra *tres illas „hebdomadas* (basilicas..., etc.) ibique „per aliquod temporis spatium devote ora„verint, et intra *easdem hebdomadas* pec„cata sua confessi, sanctissimum Eucha„ristiae sacramentum reverenter suscepe„rint, etc...." 2° *Pro orbe:* „qui... desi„gnandas (ecclesias) vel earum aliquam „*spatio trium hebdomadarum* bis visita„verint, aliaque opera devote peregerint, „etc..." *(Ami de la Religion 8. decembre 1846.)*

1760. — *Quaer.* 14° An vel quomodo jubilaeum lucrari possint viatores?

R. 1° Potest pro ipsis prorogari post jubilaeum usque ad reditum; nec tenetur quis suum iter differre, nisi id commode possit; 2° si reperiantur in itinere dum incipitur jubilaeum in suo loco, possunt pariter illud lucrari post reditum; si transeant per loca ubi jubilaeum celebratur, possunt illud ibidem lucrari. (*S. Lig.* n. 538., *cum aliis communiter.* Constat ex Bullis variis pro jubilaeo. Vide modo cit. Bullam *Pii IX.*)

Quaer. 15° An jubilaeum pluries lucrifieri possit?

R. *Affirm.* si sermo sit de Jubilaeo ordinario; id enim clare erui videtur ex Bulla praefata *Bened. XIV.* pro jubilaeo §. 84., ubi expresse dicitur quod potest quis iterum lucrari jubilaeum, modo reiteret opera injuncta; sed pro prima vice tantum illum facultatibus gaudere. (Apud *S. Lig.* n. 336.) *DD. Bouvier* in opere cit. dicit hoc esse dubium, quia sequentes pontifices illud privilegium non renovarunt. Sed constat ex praefata Bulla Benedictina pontificem sibi proposuisse praesertim dirimere praecipuas difficultates circa jubilaeum existentes. Dixi, *si sermo sit de Jubilaeo ordinario;* nam aliud dicendum est de Jubilaeo extraordinario, scilicet in eo semel tantum indulgentiam lucrari licet. (Vide *Ben. XIV.* Const. *Inter Praeteritos* §. 84. et *S. Lig.* n. 535.)

1761. — *Quaer.* 16° An per confessionem *invalidam* in jubilaeo tollantur censurae et reservatio peccatorum?

R. 1° *Neg. omnino*, si confessio fuerit *culpabiliter* nulla. Ratio est, quia nemini fraus sua patrocinari debet; et aliunde facultates conceduntur in confessione, ut per illam fideles jubilaeum lucrentur; unde qui sacrilege confitetur facultatibus gaudere non potest, cum revera nolit per talem confessionem jubilaeum lucrari. Constat etiam ex declaratione *Bened. XIV.* in bulla jubilaei. (*S. Lig.* n. 537.)

R. 2° Probabilius etiam videtur negandum, si confessio fuerit *inculpabiliter* nulla, v. gr., defectu contritionis occulto. Ratio est, quia, cum pontifex concedat facultatem absolvendi a reservatis, ut fideles jubilaeum lucrentur, non praesumitur illam concedere pro iis qui cum illa confessione jubilaeum lucrari non possunt. Praeterea eae facultates non conceduntur nisi veris poenitentibus; ergo non con-

ceduntur iis qui contritione, licet bona fide, carent. *Ita S. Lig.* n. 537. (*ut probabilius*) *cum aliis.*

Affirmant tamen alii, quia, ut Confessarius possit reservationem auferre, sufficit ut poenitens habeat verum animum jubilaeum lucrandi. (*Ita Salmant.* c. 13. n. 41..., etc.)

1762. — *Quaer.* 17° An peccet graviter qui postquam absolutus est a reservatis non implet caetera opera praescripta?

R. Neg. cum sententia communi. Ratio est, quia non apparet talem obligationem fuisse impositam neque ex natura jubilaei neque ex praecepto pontificis aut Confessarii. (*Ita S. Lig.* n. 537. - *Lugo*, Disp. 20. n. 100. - *Salmant.* c. 13. n. 57. contra *plures.*)

1763. — *Quaer.* 18° An qui confessus est tempore jubilaei et oblitus fuit confiteri peccata sua reservata, possit deinde a quocumque Confessario absolvi?

R. 1° *Affirm.*, si Confessarius habuerit expressam intentionem ab omnibus peccatis etiam reservatis absolvendi. (*Ita omnes.*)

R. 2° *Affirm.* etiam probabilius, si Confessarius de hoc non cogitaverit; quia poenitens vi jubilaei jus acquisivit, ut a quolibet Confessario absolvi posset. (*Ita communius cum S. Lig.* n. 537. Quaer. 4°. — *Lacroix*, n. 1449..., etc.) Si quis autem confessionem intra jubilaeum inceperit, ab omnibus peccatis reservatis subinde absolvi poterit. (*Layman.* — *Navarrus*, etc.)

1764. — *Nota* 1° In jubilaeo anni sancti, seu jubilaeo majori suspenduntur toto anno omnes aliae indulgentiae, tam plenariae quam particulares, pro vivis concessae; non autem suspenduntur indulgentiae concessae pro defunctis. Immo, ex concessione *Benedicti XIV.* omnes indulgentiae, etiam illae quae alias non erant defunctis applicabiles, iis hoc anno applicari possunt. — Vide Bullam ejusdem Pontificis jam pluries citatam.

Excipiuntur a suspensione indulgentiarum pro vivis: 1° Indulgentiae pro moribundis. 2° Indulgentiae pro oratione *Angelus.* 3° Indulgentiae pro visitatione sacratissimi Sacramenti solemniter expositi. (*Indulgences des* 40 *heures.*) 4° Indulgentiae pro iis qui comitantur SS. Sacramentum infirmis delatum. 5° Omnes indulgentiae quae ab alio quam a Papa conceduntur. De his constat ex constitutionibus *Benedicti XIV.* et *Leonis XII.*

Nota 2° Nullus ordo necessario requiritur in operibus ponendis, modo ultimum opus in statu gratiae fiat. Si quis autem labatur in peccatum mortale post confessionem, non tenetur iterare visitationes ecclesiarum, jejunia nec eleemosynam; tenetur tamen iterum confiteri. Sic *Bened. XIV.* in Bulla Jubilaei.

INDULTUM SS. GREGOR. XVI.

Quo socii confraternitatis S. Mariae de Carmelo in posterum eximuntur ab inscriptione nominis sui in tabellis praedictae confraternitatis, ut illius indulgentias lucrari valeant.

POSTULATUM

R. P. Generalis Carmelitarum discalceatorum.

BEATISSIME PATER:

1765. — Generalis praepositus Carmelitarum discalceatorum italicae congregationis, ad Sanctitatis vestrae pedes provolutus, haec quae sequuntur exponit.

In summario indulgentiarum, facultatum gratiarumque, quas summi Pontifices religiosis et confratribus B. Mariae de Carmelo concessere (quod quidem summarium die 27. junii 1673 a S. Congregatione indulgentiarum et sacrarum reliquiarum recognitum approbatumque est, addita die 22. martii 1678, ab ipsa S. Congregatione, facultate typis rursus mandandi et ubique evulgandi), haec de confratrum officiis ad indulgentias lucrandas perleguntur.

„Tenentur devoti sodalitium aliquod „canonice erectum ingredi; ejusmodi au„tem ingressus ut legitimus sit, necesse „est, primo, ut a sodalitii moderatore vel „ab alio saeculari, cui facta sit a modera„tore ipso benedicendi facultas, scapulare „benedictum accipiant; praeterea, ut in „confratrum sodalium tabellis inscriban„tur; mos enim ipsius confraternitatis an„tiquissimus, quem etiam supponit *Pau„lus V.*, secundam indulgentiam confratri„bus inscriptis elargiens, *iis qui inscri„bentur.*" — Haec in religiosi Ordinis bullario, fol. 2. pag. 604. In bullario autem ejusdem Ordinis, eodem tomo, pag. 373., refertur Breve ab ipsius Pauli V. Sanctitate die 24. aprilis 1617 emanatum, in quo inseruntur litterae initi foederis 24. augusti superioris anni 1616, inter Carmelitarum calceatorum generalem, et praepositum generalem Carmelitarum discalceatorum Hispanicae congregationis, quibus in litteris fertur:

„Conveniunt et paciscuntur hoc pro„posito medio, videlicet: ut, ubi Patres „Carmelitani erectam jam habent Confra„ternitatem, possint discalceati sanctum

„scapulare petentibus concedere sodales-„que ita admittere, ut eo ipso confrater-„nitati Patrum Carmelitarum adscripti cen-„seantur et sint, et easdem indulgentias, „privilegia, facultates aliasque spirituales „gratias et indulta consequantur.“

„Et eodem modo, si alicubi Patres dis-„calceati confraternitatem prius erexe-„rint, possint Patres Carmelitani sanctum „scapulare ita petentes induere, ut in dis-„calceatorum confraternitatem eo ipso ad-„scripti censeantur et sint, et easdem in-„dulgentias, privilegia, facultates alias-„que spirituales gratias et indulta conse-„quantur, modo quo supra. Quae litterae „a *Paulo V.* in relato Brevi confirmantur, „et in eo contenta quaecumque; supplen-„do omnes et singulos tam juris, quam „facti defectus et decretando Ordinis et „Congregationum praedictarum fratres ad „plenariam illorum observationem teneri „et obligatos esse.“

Praeteritis annis, quum in catholicis regnis conventus Ordinis abundarent, facilis negotii erat, ut ubivis vel in loco ab eo non dissito, quo ad sacrum scapulare fideles adscribebantur, sodalitium aliquod B. Virginis de Carmelo, seu sacri scapularis, extrueretur, cujus tabellae recentioris confratris referrent nomen; unde ad litteram probaretur, quod esset *descriptus in confraternitatem*, et indulgentiis fidelibus *descriptis vel describendis in confraternitatem*, praesertim a S. P. *Paulo V.* concessis, frueretur. Nostris verum temporibus Carmelitarum Ordinis domiciliis deficientibus, auctisque postulationibus, quibus ab oratore, vel vices gerente, vel ejus auctoritatem habente, exposcitur facultas ad sacrum scapulare adscribendi (quam prae caeteris Galliae ecclesiastici postulant), eidem oratori res interdum difficilis, interdum vero impossibilis videtur, sociorum nomina in aliquo Carmeli sodalitio canonice erecto statim inscribi. Hinc dubitatio enascitur, ne scilicet, ejusmodi inscriptione omissa, fideles sanctis indulgentiis destituantur, juxta eorum maxime sententiam, qui instar conditionis ad indulgentias lucrandas essentialis ajunt, novum sodalem in tabellis sodalitatis inscribi debere. Qua ex re Sanctitatem Vestram orator supplex precatur, ut adnuere velit (juxta foedus supra relatum, approbatum et ab ipsius *Pauli V.* sanctitate confirmatum), fideles sacrum scapulare a superioribus Ordinis vel a sacerdote ab ipsis delegato suscipientes, *eo ipso*, quin eorum nomen in tabellis confraternitatis inseratur, censeri inscriptos confraternitati jam canonice erectae in loco, ubi sacro scapulari prima vice induuntur vel etiam (nullo adhuc eo in loco, urbe ac regione sodalitio Carmeli extante) *eo ipso* inscriptos censeri *in confraternitatem*, ita ut indulgentiis, privilegiis, facultatibus, spiritualibus gratiis indultisque omnibus frui possint, quae summi Pontifices confratribus B. Virginis de Carmelo, seu sacri scapularis, largiti sunt. (*Ex italico exemplari latina versio.*)

Ex audientia Sanctissimi.
Die 30. aprilis 1832.

1766. — Sanctissimus Dominus N. *Gregorius PP. XVI.* peculiaribus circumstantiis ac praevia sanatione quoad praeteritum benigne annuit in omnibus juxta preces, servatis tamen in reliquis de more servandis ad formam praecedentium concessionum, contrariis quibuscumque non obstantibus. Praesenti in perpetuum valituro absque ulla brevis expeditione.

Datum Romae ex Secr. S. Congreg. indulgent.

C. Card. CASTRACANE, *Praef.*
L. S. H. HINNASI, *Secretar.*

Concordat cum originali,
F. IGNATIUS S. PHILIPPUS NERI,
Secr. Gen. Deputatus.

CONSULTATIO

Circa commutationem operum S. Scapularis.

BEATISSIME PATER:

1767. — Ludovicus de Sambucy, canonicus Parisiensis, et Vicarius generalis Sanbriscensis, Sanctitatis Vestrae orator humillimus suppliciter expostulat responsum ad dubia gravis momenti.

Usque adhuc omnes persuasum habuerunt sacerdotem, cui Sanctitas vestra dederat benedicendi, et fidelibus parva scapularia imponendi facultatem, eo ipso inclusam obtinuisse facultatem commutandi unicuique aliquas hujus confraternitatis obligationes commutabiles, vice Confessarii Carmelitani omnino deficientis; quidam nunc negant, et huic opinioni palam

obsistunt et adversantur; quapropter a Paternitate vestra quaeritur:

1° An sacerdos, qui obtinet, ut supra, facultatem benedicendi ac imponendi scapularia, habeat eo ipso facultatem commutandi obligationes commutabiles fratrum quando opus est, scilicet, cum recursus ad alterum sit impossibilis, ut hoc commodo fideles non priventur.

2° Si vero Sacerdotes Galliae, falsae innixi suppositioni, commutaverint absque facultatibus opportunis obligationes confratrum, supplices nunc adeunt S. V., ut dignetur sanare, ut dicitur, *in radice* omnes commutationes, et unicuique impertiri facultatem specialem commutandi, si opus sit, obligationes confratrum scapularis.

1768. — Sacra Congregatio Indulgentiis sacrisque reliquiis praeposita ad praefata dubia respondit.

1° Ad primum *negative:* vigore enim obtentae facultatis benedicendi ac imponendi scapularia non sequitur, quod sacerdos ea quoque gaudeat potestate commutandi obligationes injunctas, nisi expresse enuntietur in rescripto concessionis pro benedictione et impositione scapularium. At vero sub die 12. augusti 1840 ab hac congregatione responsum fuit: „Antecedente gravi impedimento, non teneri confratres neque ad jejunia, neque ad recitationem horarum canonicarum, aut officii B. M. V., neque ad abstinentiam diebus mercurii et sabbati; consulendi tamen fideles, ut hoc in casu se subjiciant judicio docti et prudentis Confessarii, ut commutationem aliquam impetrent."

2° Ad secundum jam provisum fuit in primo, et quatenus opus sit, *Gregorius XVI.* Papa sanavit quemcumque defectum huc usque incursum circa obligationum commutationem, dummodo tamen sacerdotes bona se gesserint fide, etc.

Datum Romae ex secretaria ejusdem S. Congr. Indulgentiarum die 22. junii 1842.

C. Card. CASTRACANE, *Praef.*

POSTULATUM

Circa confessionem ad lucrandas indulgentias requisitam.

1769. — *Dubium* 1um. Per decretum S. Congregationis indulgentiarum datum die 12. junii 1822 conceditur confessionem sacramentalem peractam infra hebdomadam ante festivitatem suffragari posse ad indulgentiam lucrandam.

Quaer. 1° An verba *infra hebdomadam* significent octo dies tantum quae festivitatem immediate praecedunt; an vero hebdomadam illam totam et integram, quae ante festum decurrit, ita ut, e. gr., confessio facta die dominica suffragetur ad lucrandam indulgentiam die sabbati hebdomadae sequentis, in quam diem festum incideret, tametsi tunc 13 dies inter confessionem et festivitatem intercessissent?

Quaer. 2° An confessio, octavo die ante festivitatem peracta, vi hujus indulti suffragetur tantum ad unam indulgentiam lucrandam, an vero per hanc confessionem aliae etiam lucrifieri possint indulgentiae, quae infra praedictum tempus occurrent, et ad quas lucrandas sacramentalis confessio caeteroquin requireretur?

Dubium 2um. *Quaer.* An, cum in Bulla vel Brevi, quo conceditur indulgentia, confessio tanquam conditio *sine qua non* praescribitur, necesse sit ut sacramentalis absolutio poenitentibus detur ad indulgentiam lucrandam?

— S. Congregatio indulgentiis sacrisque reliquiis praeposita respondendum esse censuit:

Ad dubium primum:

Ad 1um Affirmative, quoad 1am partem, — negative quoad 2am.

Ad 2um Negative quoad 1am partem. — Affirmative quoad 2am.

Ad dubium secundum:

Respondetur negative.

In quorum fidem..., etc...

Datum Romae ex secret. ejusdem sacrae Congregationis Indulgentiarum. Die 15. decembr. 1841.

Card. CASTRACANE, *Praef.*

(*Ami de la Religion*, 16. août 1842, n. 3633.)

POSTULATUM

Circa moniales in Gallia nunc existentes et indulgentias ipsis proprias.

BEATISSIME PATER:

1770. — Episcopus Cenomanensis, ad Sanctitatis vestrae pedes provolutus, ro-

gat humiliter responsionem ad sequentia dubia :

1° An moniales tempore perturbationis Gallicanae suppressae, postea restitutae, sed in aliis locis vel aedificiis, aut etiam ab aliis dioecesibus in Cenomanensem translatae, verae nihilominus sint moniales antiquis privilegiis suis gaudentes?

2° An conventus monialium recenter fundati secundum proprias instituti approbati regulas, sed cum sola Episcopi auctoritate, spiritualibus ordinis sui privilegiis, aliisque communicatis gaudeant?

Pleraque monasteria in Galliis nunc existentia non fuerunt restituta aut fundata.

Sacra Poenitentiaria venerabili in Christo Patri Episcopo Oratori respondendum censuit: Moniales, quae ante Gallicanam perturbationem solemnem religiosam professionem emiserunt, veras Religiosas esse, easque, sicut et caeteras sorores monasteriorum Galliae, lucrari posse indulgentias omnes, quae religioni seu instituto aliarum monialium solemnia vota emittentium, secundum institutum seu regulam respectivam, concessa fuerunt; idque ex indulto *S. P. Pii VII.* et a SS. D. Papa *Gregorio XVI.* iterum confirmato.

Datum Romae in Sancta Poenitentiaria die 3ª Februarii 1841.

C. Card. CASTRACANE, M. P.
D. FRATELLINI, *S. P. Secret.*

(*Ami de la Religion*, 13. avril 1841, n. 3423.)

POSTULATUM

De tabellis S. viae Crucis exercitio inservientibus.

BEATISSIME PATER :

1771. — Episcopus S. Flori (in Gallia) petit utrum indulgentiae, quae lucrantur in contemplatione stationum viae crucis, cessent, si cruces vel tabulae tollantur pro murorum dealbatione, pro iisdem pictura exornandis, aliave de causa, quamvis deinde et cruces et tabulae suis locis restituantur?

2° Quid si non omnes, sed nonnullae tantum supradictis de causis amoveantur? Quid si omnes cruces cum tabulis per mensem circiter amoveantur, ut saepissime contingit pro murorum dealbatione?

3° Quid si in prima erectione cruces et tabulae ita inter se adhaereant, ut nullus extet symmetricus ordo? Poteruntne intra ejusdem ecclesiae ambitum contrectari de loco ad locum, ut aeque distent, quin indulgentiae amittantur, et quibus in casibus nova erectio canonica requiratur?

Ex secret. S. Congregationis indulgentiarum, die 21. martii 1836.

Quoad proposita dubia respondetur :

Ad 1um : Non amittunt indulgentias.

Ad 2um : Gaudent indulgentiis, non obstantibus, etc.

Ad 3um : Affirmative; et non cessant indulgentiae, nisi pereunte materia.

Concordat cum originali : Sanflori, 7. maji 1836.

FOUILHOUX, *can. Secr.*

(*Ami de la Relig.*, 9. aug. 1836.)

POSTULATUM

De requisitis ad indulgentias pro exercitio viae Crucis lucrandas.

BEATISSIME PATER :

1772. — G. Minot, in Nannetensi dioecesi Missionarius Apostolicus, ad pedes Sanctitatis vestrae humiliter provolutus, suppliciter expostulat, utrum ad lucrandas indulgentias pro visitatione 14 stationum viae Crucis concessas requiratur recitatio sex *pater*, *ave et gloria*, praeter praedictarum stationum visitationem?

Itaque, orator infra scriptus enixe Sanctitatem vestram rogat, ut rescripto indicare dignetur numerum *pater*, *ave et gloria* ad lucrandas praedictas indulgentias requisitum. — Sanctitatis vestrae humilis servus.

G. MINOT.

(Ex exemplari Gallico latina versio.)

Declaratio. Ad consequendas indulgentias pro visitatione 14 stationum viae Crucis concessas nihil aliud requiritur, quam divini nostri redemptoris Jesu Christi passionem meditando ex una ad aliam stationem se conferre, in quantum multitudo personarum praelaudatas stationes visitantium, vel capacitas loci in quo eaedem sunt exactae permittant. Ita res est ut ex bulla *inter plurima Bened. XIII.* 3. martii 1726 confirmata ob aliam bullam exponi nobis *Clem. XII.* diei 16. januarii 1731, ac decreto S. C. I. diei 3. aprilis 1731

ac etiam Brevi *Benedicti XIV.* quod incipit, *cum tanta,* diei 30. augusti 1741. Hinc est, quod *adoramus te, Christe, Pater noster, Ave Maria,* etc., *miserere nostri, Domine,* sit tantum laudabilis consuetudo a piis Christi fidelibus in exercitium visitationis stationum viae Crucis introducta. In quorum fidem....

Datum Romae ex praefata S. C. I. die 22. septembris 1829.

A. Archiep. Trapezunt.
S. C. I. Secretarius.

Cum sigillo D. Antonii Piatti archiep. Trapezunt. secretarii indulgentiarum congregationis.

(*Ami de la Religion,* 28. oct. 1829, n. 1588.)

Responsum S. Congr. Rituum circa varias Indulgentias.

1773. — *Quaer.* 1° Utrum sacerdos satisfaciat obligationi celebrandi Missam pro defuncto, servando ritum feriae vel cujuscumque sancti, etiam si non sit seminduplex vel duplex?

Quaer. 2° Utrum qui privilegium habet personale pro quatuor Missis in hebdomadis singulis, debeat cum paramentis nigro colore celebrare diebus non impeditis, ut possit indulgentiam plenariam pro animabus defunctorum lucrari?

Quaer. 3° Utrum qui celebrat in altari privilegiato pro singulis diebus, debeat semper uti paramentis nigris, diebus non impeditis, ut privilegii indulgentiam consequatur?

Quaer. 4° Utrum ad lucrandam indulgentiam plenariam, orationi *O bone et piissime Jesu,* concessam, necesse sit aliam orationem addere pro intentione summi Pontificis?

Quaer. 5° Utrum ad indulgentias applicabiles crucibus, rosariis, etc., alius ritus sit necessarius praeterquam signum crucis a sacerdote, qui hanc facultatem accepit, factum?

Quaer. 6° Utrum indulgentia concessa cadat solum in Christo ex aere, ligno vel alia quaque materia facto, ita ut possit ex una cruce in aliam transferri absque periculo amittendi indulgentiam ipsi collatam?

1774. — S. Congregatio indulgentiis sacrisque reliquiis praeposita ad superiora dubia sic respondendum esse censuit.

Ad 1um Affirmative. — Ad 2um Affirmative. — Ad 3um Ut in secundo. — Ad 4um Negative. — Ad 5um Negative. — Ad 6um Affirmative. — In quorum fidem... etc...

Datum Romae ex secretar. ejusdem S. Congregationis indulgentiarum. Die IIa aprilis 1840.

Card. CASTRACANE, *Praef.*
HANNIBAL GINASI, *Secret.*

POSTULATUM

Relate ad coronas in speciem annuli confectas.

1775. — *Ad quaesitum:* utrum annuli aurei vel argentei, decem nodulis circumdati, quibus utuntur quaedam piae personae ad Rosarium B. Virginis recitandum, benedici possint cum appositis indulgentiis?

Respondit Eminentiss. Cardinalis *Castracane,* Poenitentiarius major, de mandato Sanctitatis suae *Greg. XVI. negative.*

(*Ami de la Religion,* 27. aug. 1836.)

POSTULATUM

Illustrissimi Domini Card. de Rohan Archiepiscopi vesuntionensis circa doctrinam S. Alph. de Ligorio.

EMINENTISSIME:

1776. — Ludovicus-Franc.-Augustus Card. de Rohan-Chabot Arch. vesuntionensis, doctrinae sapientiam et unitatem fovere nititur apud omnes dioecesis suae qui curam gerunt animarum; quorum nonnullis impugnantibus ac prohibentibus theologiam moralem *B. Alph. M. a Ligorio* tanquam laxam nimis, periculosam saluti et sanae morali contrariam, S. Poenitentiariae oraculum requirit suppliciter, ac ipsi unius theologiae professoris sequentia dubia proponit solvenda.

1° Utrum sacrae theologiae professor opiniones quas in sua theologia morali profitetur *B. Alph. a Ligorio* tuto sequi ac profiteri possit?

2° An sit inquietandus confessarius qui omnes *B. Alph. a Ligorio* sequitur opiniones in praxi S. Poenitentiae tribunalis, hac sola ratione quod a Sede aposto-

lica, nihil in operibus illius censura dignum repertum fuerit?

Confessarius de quo in dubio, non legit opera B. Doctoris nisi ad cognoscendam accurate ejus doctrinam, non perpendens momenta rationesve quibus variae nituntur opiniones: sed existimat se tuto agere eo ipso quod doctrinam quae nihil censura dignum continet prudenter judicare queat sanam esse, tutam, nec ullatenus sanctitati evangelicae contrariam.

S. Poenitentiaria, perpensis expositis, R° in X° P. S. R. E. Card. Arch. vesunt. respondendum censuit:

Ad 1um quaesitum, *affirmative*, quin tamen reprehendendi censeantur qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequuntur.

Ad 2um quaesitum, *negative*, habita ratione mentis S. Sedis circa approbationem scriptorum servorum Dei ad effectum canonisationis.

Datum Romae in S. Poenitentiaria, 5. julii 1831.

A. F. De Retz, *S. Poenit. reg.*

POSTULATUM

R. P. Tomei S. J. in collegio Romano professoris, circa obligationem celebrandi missam Pro populo, *in festis a Pio VI. pro toto Orbe suppressis, v. g., in plerisque Apostolorum festis.*

EMINENTISSIME D.,

1779. — Confessarius coactus necessitate certo sciendi an teneantur nec ne Parochi missam applicare pro populo iis diebus festis quibus sublatum est fidelibus praeceptum audiendi missam, petit ab Eminentia Vestra reverendissima, ut declarare velit:

1° Utrum in praesens regula tradita a *Benedicto XIV.*, qua jubentur Parochi *toties quoties applicare pro populo, quoties populus tenetur audire*, vim suam obtineat. Hinc:

2° Utrum post reductionem dierum festorum a Pio VI. factam, teneantur Parochi applicare missam pro populo iis diebus festis quibus sublatum est praeceptum fideles obligans eamdem audire.

1780. — S. Poenitentiaria, perpensis expositis, dilectissimo in Christo, respondendum censuit, prout respondet juxta responsionem alias datam, nempe per Apostolicum Indultum super imminutione festorum dierum quibus sublatum est etiam praeceptum audiendi missam, nihil derogatum fuisse obligationi Parochorum applicandi missam *Pro populo*, etiam in iis festis diebus, prout alias a S. Congregatione Concilii declaratum fuit. *Camerinen. 28. mart. 1801.*

Datum Romae in S. Poenitentiaria die 22. febr. 1848.

P. J. de AVELLA, *S. P. reg.*

Ph. POMELLA, *S. P. secret.*

CONSULTATIO

Circa obligationem celebrandi missam pro populo festis a Pio VII. in Gallia suppressis.

Beatissime Pater,

1781. — Episcopus cenomanensis (*DD. Bouvier*), in Galliis, Paternitati Vestrae summa cum reverentia repraesentat quod ab anno 1803, communis invaserit opinio eos qui curam animarum habent, missam pro populo sibi commisso applicare non teneri diebus festorum suppressorum aut translatorum, virtute indulti apostolici, diei 9. apr. 1802, idque ex dispositione constitutionis *cum semper Bened. XIV.*, quia tunc sublata erat obligatio pro fidelibus his diebus missam audiendi. Nunc autem quidam dicunt felicis memoriae Pium VII. voluisse quidem obligationem audiendi missam his diebus supprimere, non vero obligationem eam pro fidelibus applicandi.

Idcirco, dictus cenomanensis Episcopus pro sua et Parochorum sibi subditorum conscientiae securitate, veritatem circa hoc punctum frequentioris praxis cognoscere cupiens, ad Sanctitatem Vestram cum filiali pietate recurrit, ut absque ullo dubio sciat quid agendum sit. — Humiliter igitur expostulat:

1° An reipsa qui curam habent animarum missam pro fidelibus sibi commissis applicare non teneantur diebus festorum suppressorum aut translatorum, virtute indulti diei 9. apr. 1802.

2° In hypothesi quod teneantur, quid agendum sit pro missis hucusque omissis.

1782. — *Responsum.* Perillustris et Reverendissime Domine, uti frater, relatis SS. Domino nostro per sub-secretarium sacrae Congregationis Concilii, adjunctis precibus datis nomine Amplitudinis tuae, eadem Sanctitas sua ad Amplitudinem tuam praesentes dari, eidemque notificari mandavit, juxta resolutiones alias editas ab eadem S. Cong. Concilii, missam pro populo esse a Parochis applicandam omnibus diebus festis, etiam reductis. Attentis vero peculiaribus circumstantiis, ipsa Sanctitas sua facultates necessarias et opportunas eidem Amplitudini tuae benigne impertita est condonandi singulis Parochis qui applicationem omiserint in adimplementum, celebrata ab unoquoque unica missa in compensationem praeteritarum omissionum. Haec Sanctitatis suae mandata dum nos per praesentes exequimur, eidem Amplitudini tuae fausta omnia precamur a Domino.

Amplitudinis tuae, etc.

P. Card. POLIDORIUS, *propraef.*

Romae, 14 Jun. 1841.

POSTULATUM

Archiepiscopi Tolosani circa eamdem obligationem.

Haec, accepto responso, verba praemisit illustriss. Praesul ad suae dioecesis Parochos directa, die 3 septemb. 1842.

Monsieur le curé,

1783. — Ayant consulté le St-Siége, à l'exemple de plusieurs évêques, sur la question de savoir si tous les curés ou autres prêtres ayant titre à charge d'âmes, sont obligés d'appliquer la messe à leurs paroissiens, les jours de fêtes supprimées, en vertu de l'Indult du 9 avril 1802, comme ils y sont obligés le saint jour du dimanche et fêtes commandées, nous en avons reçu la réponse, que je vous adresse ci-après; vous vous conformerez, dès que vous l'aurez reçue, aux dispositions qu'elle contient.

Recevez, Monsieur le curé, l'assurance de mon inviolable attachement,

† P. T.-D., archevêque de Toulouse.

RESPONSUM.

1784. — Perillustris ac Reverendissime Domine, uti frater:

„Relatis sanctissimo Domino nostro per sub-secretarium sacrae Congregationis Concilii, adjunctis precibus datis nomine Amplitudinis tuae, eadem Sanctitas sua ad Amplitudinem tuam praesentes dari, eidemque notificari mandavit, juxta resolutiones alias editas a sacra Congregatione, teneri Parochos ad applicationem missae pro populo, etiam iis festis diebus, qui suppressi fuerunt vigore Indulti sanctae memoriae Pii VII. die 9. aprilis 1802: Attentis vero peculiaribus circumstantiis, ipsa Sanctitas Sua facultatem concedit Amplitudini Tuae singulos Parochos dioecesis a praeteritis omissionibus hujusmodi pro suo arbitrio et prudentia gratis absolvendi, iisdemque missas sic de praeterito non applicatas, celebrata tamen unica missa ab unoquoque Parocho, gratis pariter condonandi, supplente in reliquis eadem Sanctitate Sua de thesauro Ecclesiae. Quo vero ad futurum ipsa Sanctitas Sua facultatem impertitur eidem Amplitudini Tuae per triennium proximum tantum cum iis Parochis, quos vere indigere censuerit super applicatione ejusdem missae pro populo festis diebus, ut supra a Pio VII sanctae memoriae suppressis, pro suo arbitrio et prudentia gratis dispensandi, firmo tamen onere hujusmodi applicationis in festo *Circumcisionis* D. N. J. C. nec non *Conceptionis*, *Annuntiationis* et *Nativitatis B. M. V.* Haec Sanctitatis Suae mandata dum nos per praesentes exequimur Amplitudini Tuae fausta omnia precamur a Domino.

Amplitudinis Tuae,

Romae, 6 augusti 1842,

Uti frater studiosissimus,

P. Card. POLIDORIUS, *praef.*

Decretum circa surdos et mutos.

DECRETUM.

Urbis et Orbis ex audientia SSmi, die 15. martii 1852.

Cum ad Indulgentias acquirendas persaepe contingat, ut inter praescriptas conditiones, vocales quoque preces injun-

gantur, postulante Emo et Rmo Domino cardinale Jacobo Aloisio Brignole pii instituti surdorum ac mutorum in urbe protectore, cum etiam plures moderatores horum institutorum idipsum enixe postulaverunt, propositum fuit dubium huic Sacrae Congregationi Indulgentiarum: An et quomodo surdo muti supplere valeant impotentiae, qua detinentur preces recitandi pro Indulgentiis acquirendis injunctas? Re mature discussa tum prius ab uno ex praefatae Congregationis Consultoribus, tum demum ab Emis Patribus in comitiis generalibus apud Vaticanas Aedes, die 16. Februarii hujus anni habitis, ipsi Emi Patres ejusdem consultori voto adhaerentes responderunt: Supplicandum SSmo pro generali decreto ab hac Sacra Congregatione evulgando, atque apostolica auctoritate firmando, cujus vi statuendum: 1. Quod si inter opera pro lucranda Indulgentia praescripta sit visitatio alicujus Ecclesiae, surdi et muti Ecclesiam ipsam devote visitare teneantur, licet mentem tantum in Deum elevent, et ipsos affectus. 2. Quod si inter opera sint publicae preces, surdo muti possint lucrari Indulgentias iis adnexas corpore quidem conjuncti caeteris fidelibus, in eodem loco orantibus, sed pariter mente tantum in Deum elevata, et piis cordis affectibus. 3. Quod si agatur tandem de privatis orationibus, proprii mutorum et surdorum confessarii valeant easdem orationes commutare in alia pia opera aliquo modo manifesta, prout in Domino expedire judicaverint. Facta itaque de praefatis omnibus SSmo D. N. PIO PP. IX. per me infrascriptum Congregationi Indulgentiarum cardinalem praefectum relatione in audientia diei 15. martii currentis anni Sanctitas Sua non modo praedictum votum approbavit, verum etiam hujusmodi gratiam ac concessionem peramanter elargitam per generale decretum publicari mandavit. Datum Romae ex secretaria ejusdem S. Congregationis Indulgentiis, Sacrisque Reliquiis praepositae. —

F. Card. ASQUINIUS, *praef.*

L. † S. A. COLOMBO, *secret.*

TABELLA

AUCTORUM IN COMPENDIO CITATORUM.

Intra parenthesim adnotatur editio qua usi sumus.

AMORT (*Eusebius*), germanus. — Probabilista moderatus. — Doctrina sapientiaque clarus, magnisque laudibus a S. Ligorio donatus. — *Theologia eclectica*, *moralis*, *scholastica*, etc. 4 vol. in-folio. — Ex humanis sublatus est an. 1775. — (Bononiae, 1753.)

ANTONINUS (*Sanctus*), ordinis Praedicatorum, Archiepiscopus florentinus, italus. — Unus ex antiquioribus theologis qui ad praxim respexerint, obiit an. 1459. — *Summa Theologica.* 2 v. in-4o. — (Lugduni, 1511.)

ANTOINE (*Gabriel*), S. J., gallus. — Probabiliorista; brevitate, ac methodo praestans; in severiores generatim doctrinas propendet ultra modum. — *Theologia moralis universa.* 6 vol. in-8o. — Idem auctor etiam theologiam dogmaticam pari voluminum numero constantem et communi suffragio comprobatam edidit. Obiit an. 1743. — (Avenione, 1818.)

AZOR (*Joannes*), S. J., hispanus. — Probabilista moderatus. — Sapientia, doctrina, rationum pondere merito inter theologos maxime commendatus. — *Institutiones morales*, 2 vol. in-folio. — Diem obiit supremum an. 1603. — (Coloniae Agrippinae, 1608.)

BILLUART (*Carolus-Renatus*), belga, ordinis Praedicatorum. — Probabiliorista moderatus. — Perspicuitate, doctrina, soliditate, et eruditione inter probatissimos theologos recensendus. — E vivis excessit an. 1757. — (Parisiis, 1827.)

BONACINA (*Martinus*), doctor mediolanensis, italus. — Probabilista. Is est auctor ut tum rerum copia, tum eruditione et doctrinae nitiditate inter summos theologiae moralis doctores jure merito adscribi debeat. — *De morali theologia*, 3 vol. in-folio. — Vita functus est an. 1631. — (Lugduni, 1684.)

BUSEMBAUM (*Hermannus*), S. J., germanus. — Probabilista, brevitate, concinnitate et ordine rerum clarus. — Immerito illi fuit a quibusdam laxitatis impacta nota, licet propositiones quasdam tunc probabiles ac postea damnatas tradiderit, vel sine nota retulerit. Ejus doctrinam docuit atque explanavit (rejectis tamen nonnullis ejusdem sententiis) *S. Alphonsus de Ligorio*, quod idem jam pridem praestiterat *P. Lacroix*, S. J. — *Medulla theologiae moralis*, 1 vol. in-12. — Ultra ducentas sortitus est editiones. — Vitam cum morte mutavit an. 1668. — (Tornaci, 1848, 2 vol. in-12. Juxta edit. ult. S. Congr. de propaganda Fide. — Adjectis notis indicat in quibus potissimum S. Alph. de Lig. ab auctore dissentiat. Altero volumine continet synopsin nonnullarum Constitutionum Apostolicarum summi momenti, etc.)

CASTRO PALAO (*Ferdinandus*), S. J., hispanus. — Probabilista, auctor valde doctus, sapiens, eruditus, copiosus. — *Opera moralia*; 5 vol. in-fol. — Mortuus est an. 1633. — (Lugduni, 1659.)

COMITOLUS (*Paulus*), S. J., italus. — Probabiliorista, styli elegantia perspicuus. — *Responsa moralia*, 1 vol. in-4o. — Obiit an. 1626. — (Rothomagi, 1709.)

COLLET (*Petrus*), cong. Miss. gallus. — Doctrina et eruditione praestans; sed teste S. Ligorio in severiores doctrinas generatim deflectit. — *Continuatio praelectionum theologicarum Honorati Tournely*, sive *Tractatus de universa theologia morali*, 18 vol. in-8o. — Item *Institutiones theologiae* quas e fusioribus operibus suis contraxit, 5 vol. in-12. 1745.

Vita functus est an. 1770. — (Parisiis, 1770.)

CONCINA (*Daniel*), ordinis Praedicatorum, italus. — Doctus, eruditus, disertus, sed rigidarum sententiarum fautor juxta *S. Lig.*, *l. 3*, *n. 547*. — *Theologia christiana Dogmatica-moralis*, 10 vol. in-4°. — Excessit e vita an. 1756. — (Romae, 1773.)

COLLATIONES ANDEGAVENSES (Conférences ecclésiastiques du diocèse d'Angers). — Doctrina sana, eruditione refertae. — Probabiliorismum sectantur. — Notis illustratae sunt ab illustrissimo *DD. Gousset*. — (Parisiis, 1829.)

CUNILIATI (*Fulgentius*), ordinis Praedicatorum, italus. — Probabiliorista. — *Theologia moralis universa*, 2 vol. in-4°. — Obiit an. 1759. — (Venetiis, 1833.)

DIANA (*Antonius*), ordinis Clericorum Regular., siculus. In doctrina benignus, fortasse aliquando etiam benignior. — *Resolutiones morales*, 5 vol. in-fol. — Obiit an. 1663. — (Venetiis, 1650.)

ELBEL (*Benjaminus*), ordinis Minorum, germanus. — Probabilista. Sana nitidaque doctrina praestat, nec non casuum practicorum expositione et solutione. — Scripsit decurrente saeculo XVIII. — *Theologia moralis in modum conferentiarum*. 10 vol. in-12. (Augustae Vindelicorum, 1748.)

FERRARIS (*Lucius*), ordinis Minorum, italus. — Eruditione doctrinaque eminens. — *Bibliotheca canonica moralis, theologica*, etc. 10 vol. in-fol. — (Venetiis, 1782.)

LAYMAN (*Paulus*), S. J., germanus. — Probabilista moderatus. Rationum momentis, doctrinaeque perspicuitate eminens, interque maximos theologiae moralis doctores sine dubio referendus. — *Theologia moralis*, 1 vol. in-fol. — Obiit an. 1635. — (Lugduni, 1643.)

LACROIX (*Claudius*), S. J., belga. Doctor coloniensis. — Probabilista. Vir doctus, in practicis rebus versatus, copia rerumque delectu, styli nitore et solutionum nitiditate spectandus. — *Theologia moralis*, 2 vol. in-fol. — Quod opus adnotationibus illustravit vir doctus et eruditus *Franciscus Zacharia* ejusdem S. — Obiit an. 1714. — (Coloniae, 1748.)

LESSIUS (*Leonardus*), S. J., belga. Probabilista. — *Tractatus de justitia et jure, caeterisque virtutibus cardinalibus*, 1 vol. in-fol. — Auctor valde commendatus nitida expositione. Sic ad eum scribebat *S. Fr. Salesius* (Epist. 436. 26. *aug.* 1618.) „Vidi ante aliquot annos opus illud utilissimum *de justitia et jure*, in quo et breviter et simul luculenter difficultates illius partis theologiae prae caeteris auctoribus quos viderim egregie solvis." — Obiit an. 1623. — (Parisiis, 1628.)

LIGORIUS (*Sanctus Alphonsus Maria de Ligori*), Episcopus S. Agathae Gothorum, fundator *Congregationis SS. Redemptoris*, italus, a Gregorio XVI. in Sanctorum album relatus. Eximiam theologiam moralem composuit, suffragio S. Cong. Poenitentiariae, et S. Sedis comprobatam. Obiit anno 1787. — *Theologia moralis*. Novam edit. emendat. et opport. notis auctam curavit P. M. Haringer. 8 vol. in-8° (Ratisbonae, 1846.). — Edidit etiam compendium ejusdem operis quatuor constans vol. in-8° cui titulus: Homo apostolicus instructus ad audiendas confessiones. (Ratisbonae, 1848.) — Tandem his adjecit aliud compendium brevius italice scriptum, cui titulus: *Instruzione e pratica, per li confessori*. — (Taurini, 1829.) Compendium theologiae moralis S. Alphonsi auct. *Neyraguet*. Lex. 8. (Ratisbonae, 1851.) — Editiones optimae.

LUGO (*Joannes*), Cardinalis de Lugo, S. J., hispanus. — Probabilista, vir ingenio praeclarus, auctor maximi ponderis, et judicio *S. Ligorii* inter moralistas commendatissimus. Sic enim *S. Alphonsus*, *l. 3*, *n. 552*. adducto hujus viri testimonio ait: „Ita optime arguit doctissimus „*Lugo*, qui post *D. Thomam* non temere „inter alios theologos facile princeps dici „potest, cum in dubiis discutiendis hic „auctor saepe, nullo praeeunte, falcem „ita ad radicem ponit, ut rationes, quas „ipse in medium adducit, difficulter solvi „queant." — Praecipua ejus opera sunt: *De justitia et jure*, 2 vol. in-fol. — *De Sacramentis in genere et Eucharistia*, 1 vol. in-fol. — *De Poenitentia*, 1 vol. in-fol. — Obiit Romae, 1660. — (Lugduni, 1654.)

MAZZOTA, S. J., italus. — Probabi-

lista. Solida et perspicua gaudet doctrina. — Obiit an. 1784. — *Theologia moralis*, 4 vol. in-12.

MOLINA (*Ludovicus*), S. J., hispanus. — Probabilista. Pondere rationum, et doctrinae soliditate gravissimus. — Obiit anno 1600.

NAVARRUS (seu *Martinus Azpilcueta, doctor navarrus*), hispanus. Inter antiquiores casuistas vir eminens. — Obiit an. 1585. — *Enchiridion* sive *Manuale Confessariorum*. — (Parisiis, 1602.)

PONTAS, doctor sorbonicus, gallus. — Probabiliorista. Proponit et magna eruditione resolvit casus conscientiae ad universam theologiam moralem pertinentes. — Obiit an. 1728. — *Dictionnaire des Cas de conscience*, 2 vol. in-fol. — Hujus operis compendium exhibuit doctor *Petrus Collet*, nonnullis adnotationibus adjectis. 2 vol. in-4°. — (Parisiis, 1794.)

REUTER (*Joannes*), S. J., germanus, probabilista moderatus, doctrina, soliditate, concinnitate et ordine rerum insignis. — Obiit an. 1762. — *Theologia moralis*, 4 vol. in-8°. (Coloniae Agrippinae, 1756. — Egregium insuper edidit opus in usum imprimis Confessariorum, cui titulus: *Neoconfessarius*. — — (Lovanii, 1772.)

RONCAGLIA (*Constantinus*), cong. Matris Dei, italus, probabilista valde moderatus. Regularum practicarum expositione, doctrina sana, inter plerosque caeteros theologos eminere videtur. — Obiit an. 1737. — *Universa Theologia moralis, ad usum Confessariorum.* 2 vol. in-fol. — (Venetiis, 1760.)

SALMANTICENSES (*Theologi collegii Salmanticae in Hispania*), ordinis Carmelitarum discalceatorum, probabilistae. — Copia rerum et doctrinae perspicuitate insignes. Propter sanam doctrinam generatim valde commendantur. Interdum tamen decisionum rigorem forte plus aequo delinire et temperare videntur. — *Collegii Salmanticensis cursus theologiae moralis*. — 3 vol. in-fol. Illud opus medio saeculo XVIII in lucem prodiit. — (Venetiis, 1764.)

SAETTLER (*Gasparus*), doctor argentinensis. — Probabiliorista moderatus. Auctor in doctrina nitidus et concinnatus. — *Theologia moralis universa*, 5 vol. in-8°. Hoc opus prodiit decurrente saeculo XVIII. Illud selectis et copiosis adnotationibus illustravit, et ad normam hodierni juris gallici exegit perdoctus *J. J. Rousselot*, theologiae moralis in seminario Gratianopolitano professor. — (Gratianopoli an. 1840.)

SANCHEZ (*Thomas*), S. J., hispanus. — Probabilista. Docti et eruditi viri merito sibi nomen comparavit. — Obiit an. 1610. — *Opus morale in praecepta decalogi*. 2 vol. in-fol. — *Consilia moralia*, 1 vol. in-fol. — *De matrimonio*, 2 vol. in-fol. — (Lugduni, 1669.)

SPORER (*Patritius*), ordinis Minorum, germanus. — Probabilista. Non infimum inter moralistas locum obtinet. — Obiit an. 1714. — *Theologia moralis*. — 4 vol. in-fol. — (Venetiis, 1755.)

SUAREZ (*Franciscus*), S. J., hispanus. — Probabilista moderatus. Inter theologos post *D. Thomam* eminens, a *Paulo V.* et *Benedicto XIV.*, *doctor eximius* nuncupatus, et apud omnes ingenio, doctrina et sapientia admodum commendatus. Immensa edidit opera de theologia universa sive scholastica sive morali tractantia, et 23 vol. in-fol. constantia. — Obiit an. 1617. — (Venetiis, 1747.)

SYLVIUS (*Franciscus*), doctor duacensis. — Probabilista moderatus. — Ingenio, soliditate clarissimus. Magna pollet auctoritate inter theologos. — Obiit an. 1649. — *Commentaria in summam S. Thomae*, 4 vol. in-fol. — (Antverpiae, 1697.)

S. THOMAS, ordinis Praedicatorum, italus. — Doctor angelicus, sacrae theologiae princeps ex omnium existimatione renuntiatus. — Obiit an. 1274. — Immensa edidit opera theologica, mira soliditate, profunditate rerum, copia et eruditione locupletissima. Inter alia eminet *Summa Theologica*, cujus innumerae editiones apparuere, et quae plerumque, 2 vol. 3 vol. in-fol. constant. — (Parisiis, 1663.)

TAMBURINUS (*Thomas*), S. J., italus. — Probabilista. Vir doctrina, rerum experientia et dictionis venustate praeclarus. — Viginti annis theologiam moralem in Collegio Romano docuit. — Obiit anno 1675. — Opera moralia. 2 vol. in-fol. — (Lugduni, 1700.)

TOLETUS, S. J., (*Cardinalis*), hispanus. — Probabilista moderatus. Doctrina, rerum brevitate, ordine et soliditate praeclarus. — Obiit an. 1596. — *Instructio Sacerdotum*. — (Lugduni, 1681.)

VOGLER (*Josephus*), S. J., germanus. Exiguum, sed non mediocriter commendatum libellum scripsit de justitia et jure, cui titulus: *Juris cultor Theologus, circa obligationes restitutionis*. — Opus prodiit decurrente saeculo XVIII. (Parisiis, 1813.)

VOIT (*Edmundus*), S. J., germanus. Probabilista moderatus. Doctrina, et imprimis practicis resolutionibus commendatus. Nitidior tamen rerum expositio et magis ordinata methodus in opere desideraretur. — Obiit versus finem saeculi XVIII. — *Theologia moralis*, 3 vol. in-8°. — (Augustae Taurinorum, 1833.)

VERNIER (*J.-Bapt.*), gallus, bisuntinus. — Probabiliorista, in doctrinis practicis versatus, sed saepius severioris ethices sectator. — *Theologia moralis practica*, 2 vol. in-8°. — Obiit an. 1834. — (Vesuntione, 1828.)

VIVA (*Dominicus*), S. J., italus. — *Damnatae theses ab Alex. VII. Innoc. XI.*, et *Alexandro VIII.*, *ad theologicam trutinam revocatae*. — Natus est an. 1648. — (Patavii, 1732.)

Accedunt etiam plures hodierni theologi, doctrina et sapientia notissimi, nec non commendatissimi quos saepe consuluimus, quorumque haud raro vestigia studiose secuti sumus, nempe illustriss. DD. BOUVIER, Episc. cenomanensis: *Institutiones theologiae*, 6 vol. in-12. — (Parisiis, 1834.) — D. CARRIÈRE e Cong. S. Sulpitii *Praelectiones theologiae, de matrimonio, de justitia et contractibus*, 8 vol. in-8°. — Illustriss. DD. GOUSSET, Archiepiscopus remensis: *Théologie morale à l'usage des Curés et des Confesseurs*, 2 vol. in-8°. — D. SCAVINI Novariensis, *Theologia moralis in usum Clericorum*.

Corrigenda.

Pag. 62. col. 1, lin. 20 *pro* Eccles. *lege* Eccli.
» 107. » 2, » 28 » IV. *lege* VI.
» 115. » 1, » 38 » Sess. IX. c. 5. *lege* Sess. XXV. cap. 19.
» 142. » 2, n. 523 » Quaer. 4°. 5° *lege* Quaer. 3°. 4°.
» 145. » 1, n. 900 et 901 deleantur.
» 170. » 2, lin. 11 *pro* dixeris *lege* dixero.
» 174. » 1, » 35 » dominium *lege* dominum.
» 237. » 1, » 26 » ET *lege* EX.
» 277. » 2, » 16 » possit *lege* possint.
» 297. » 2, » 10 » 961 *lege* 1007.
» 299. » 2, » 31 » 165 *lege* 1056.
» 312. » 2, » 17 » can. *lege* cap.
» 321. » 2, » 19 » 289 *lege* 283.
» 340. » 2, » 44 » XVI. *lege* XIV.
» 364. » 1, » 18 » dicitur *lege* dicetur.
» 370. » 1, » 36 *post* in H. A. *adde* n. 100.
» 384. » 1, » 39 » sess. 14. *adde* c. 1.
» 396. » 2, » 11 *pro* can. *lege* cap.
» 400. » 2, » ult. *post.* Trid. *adde* sess. 24.
» 406. » 1, » 41 *pro* 62 *lege* 954.
» 406. » 1, » 47 » 102 *lege* 993.
» 414. » 2, » 3 » maximae *lege* maxime.
» 441. » 2, » 36 » 62 *lege* 953.
» 443. » 1, » penult. *pro* excommunicationis *lege* communicationis.
» 446. » 1, » 46 *pro* 661 *lege* 1648.
» 480. » 1, » 33 » 1779 *lege* 1777 etc.

INDEX

eorum quae e C. A. deprompta accesserunt.

Primus numerus paragraphum, cui res supposita est, alter paginam indicat. Quibus in locis unicus positus sit, paginam designat.

INDEX ALPHABETICUS.

F.

G.

H.

I.

Im Verlage von **G. Joseph Manz** in Regensburg ist erschienen und durch alle Buchhandlungen zu beziehen:

Biblia sacra Vulgatae editionis juxta exemplaria et typographia apostolica vaticana Romae 1592 et 1593 inter se collata et ad normam correctionum Romanorum exacta auctoritate Summi Pontificis **Pii IX.** et Dr. V. Loch. 4 Tomi. 8. (96¼ Bg.) 2 fl. 12 kr. od. 1 Thlr. 10 sgr.

☞ **Die correcteste und billigste Ausgabe!**

Breviarium Romanum ex decrecto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis max. jussu editum, Clementis VIII. et Urbani VIII. Auctoritate recognitum, in quo et Festa nova a summis Pontificibus usque ad hunc annum ordinata et approbata, accurate sunt disposita. 12 maj. (66 Bogen auf Velinschreibpapier mit 1 Stahlstich 2 fl. 42 kr. od. 1 Thlr. 20 sgr. In Saffianleder mit gefärbtem Schnitt geb. 3 fl. 36 kr. od. 2 Thlr. 5 sgr. Mit feinem Goldschnitt 4 fl. 18 kr. od. 2 Thlr. 18¾ sgr. In Saffianleder mit Kanten und gefärbtem Schnitt als Einlegebrevier geb. 3 fl. 54 kr. od. 2 Thlr. 12½ sgr. Mit feinem Goldschnitt 4 fl. 30 kr. od. 2 Thlr. 25 sgr.

☞ **Das billigste Brevier!**

Fluck, Dr. J., **katholische Liturgik.** Ir Thl.: Der sakramentale Kultus. gr. 8. 3 fl. 30 kr. od. 2 Thlr. 5 sgr. IIr Thl. 1te Abtheil.: Der latreutische Kultus. gr. 8. 3 fl. 30 kr. od. 2 Thlr. 5 sgr. IIr Thl. 2te Abtheil.: Der sakramental-latreutische Kultus, oder die h. Zeiten u. Orte. gr. 8. 2 fl. od. 1 Thlr. 7½ sgr.

»Vorstehendes Werk bietet eine wissenschaftliche Behandlung des Gesammtkultus oder eine eigentliche Liturgik, welche wir vor dem Anfang des gegenwärtigen Jahrhunderts trotz den mehrfachen Werken in dieser Wissenschaft wenigstens unvollendet vermissten. Ein glänzender Vorzug dieses Buches ist seine strenge Katholicität, die strenge Kirchlichkeit und die Klarheit und Verständlichkeit der Darstellung neben der tiefen theologischen Gelehrsamkeit. Priester werden daraus grossen Nutzen und viele Belehrung schöpfen.« Kathol. Bl. f. Lit. 1853. Nr. 31.

Garcia Cisnerio, Abb. O. S. B., **exercitatorium spirituale** cum directorio horarum canonicarum. Et formula orationis et meditationis. Auctore L. **Barbo.** Ed. nova. Cum effigie S. Benedicti. 8. 1 fl. 12 kr. od. 22½ sgr.

Grammatik, kurzgefasste, der **arabischen Sprache.** Mit besonderer Berücksichtigung des Vulgärarabischen in der Levante. Lex. 8. 1 fl. 48 kr. od. 1 Thlr. 4 sgr.

Haneberg, Dr. D., Versuch einer **Geschichte der biblischen Offenbarung** als Einleitung in's alte und neue Testament. 2te Aufl. gr. 8. 4 fl. od. 2 Thlr. 15 sgr.

Heilig, P. M., methodus **confessiones generales** in sacro poenitentiae tribunali excipiendi juxta doctrinam et ordinem theologiae moralis S. Alphonsi de Ligorio, in gratiam neoconfessariorum. Editio ex cl. auctoris mandato et curis in Germania I. 8. 18 kr. od. 6 sgr.

Höflinger, Chr., **Casus liturgici** ad usum neocuratorum et conferentiarum pastoralium ordine alphabetico propositi et breviter resoluti. 12. 40 kr. od. 12½ sgr.

— — **directorium rituum** pro ecclesiis parochialibus, in quibus praestantiores sacrae functiones sine Diacono et Subdiacono

persolvendae sunt, ex S. rit. congreg. decretis et approbatis rubricistis excerpt. 12. 30 kr. od. 10 sgr.

Ignatii de Loyola, S. P., **exercitia spiritualia.** Cum versione literali ex autographo hispanico notis illustrata. Editio in Germania prima juxta editionem romanam quartam recognitam et auctam recusa. Cum effigie. 8. 1 fl. 48 kr. od. 1 Thlr. 3 sgr.

Kaulen, Fr., linguae **Mandshuricae** institutiones quas conscripsit, indicibus ornavit chrestomathia et vocabulario auxit. 8 maj. 3 fl. 12 kr. od. 1 Thlr. 26 sgr.

Knopp, Dr. N., **vollständiges katholisches Eherecht.** Mit besonderer Rücksicht auf die praktische Seelsorge bearbeitet. 2te Aufl. gr. 8. 3 fl. 30 kr. od. 2 Thlr. 7½ sgr.

„Wir bemerkten schon bei der Herausgabe des ersten Bandes, dass Knopp das beste, umfassendste Eherecht in neuerer Zeit geschrieben; der zweite Band bestätigt dieses Urtheil. Er ist mit besonderer Rücksicht für die praktische Seelsorge abgefasst.“ Wiener Kirchenzeitg. 1843. Nr. 45. Siehe auch Theol. Quartalschrift. 1851. 3tes Heft.

Der Verleger machte bei dieser neuen Auflage trotz der schönen Ausstattung einen höchst billigen Preis.

Krüll, Fr. H., **christliche Alterthumskunde.** 2 Bde. gr. 8. (61 Bogen.) 5 fl. 12 kr. od. 3 Thlr. 6 sgr.

Soviel von Seite katholischer Gelehrten in grossartigen Arbeiten für die christliche Archäologie geschehen ist, so fehlte denn anderseits in diesem Fache ein Werk, welches nicht nur zwischen jenen bändereichen Werken und der kleinen Zahl von trockenen Compendien die rechte Mitte hielt, sondern auch für einen grösseren Lesekreis als blos für die Gelehrten berechnet war. Diesem Mangel hilft vorstehendes Werk in rühmlichster Weise ab, indem hier in systematischer Weise und allgemein fasslicher Sprache das kirchliche, sittliche, häusliche, bürgerliche, künstlerische, wissenschaftliche und politische Leben der christlichen Vorzeit dargestellt ist, so dass nicht nur für Gelehrte oder den Klerus ausschliesslich, sondern für jeden gebildeten Laien eine ebenso angenehme als nützliche Lectüre geboten ist. Dadurch, dass in das Bereich der archäologischen Darstellungen auch die christliche Sitte gezogen wurde, hat das Werk einen erhöhten Grad nicht nur der Vollständigkeit, sondern auch der Nützlichkeit erlangt, insbesondere ist damit dem hochw. Kuratklerus ein erwünschtes Material für seine homiletischen und katechetischen Arbeiten geboten. Dem Ganzen ist am Schlusse des zweiten Bandes ein reichhaltiges Register beigegeben, dessen Vollständigkeit es zu einer Art archäologischen Lexikons macht und dem Leser die erspriesslichsten Dienste leisten wird.

Liguori, S. A. M. de, **homo apostolicus** instructus in sua vocatione ad audiendas confessiones. Sive praxis et instructio confessariorum. Adsunt in fine operis appendices perutiles. Ed. nova. 4 Tomi. Cum effigie. 8. 3 fl. od. 1 Thlr. 25 sgr.

— — **Theologia moralis.** Novam editionem emendatam et opportunis notis auctam curavit P. M. Haringer. 8 Vol. Cum effigie. 8. 7 fl. 36 kr. od. 4 Thlr. 15 sgr.

Manuale decretorum authenticorum sacrae rituum congregationis, quod ex majore Fr. Barthol. a Clantio opere in breviorem commodioremque formam redegit J. A. Eberle. 8. 1 fl. 12 kr. od. 22½ sgr.

Martyrologii Romani Gregorii VIII. jussu editi, Urbani VIII. et Clementis X. auctoritate recogniti ac deinde anno MDCCXLIX. Benedicti XIV. labore et studio aucti et castigati edit. noviss. SS. D. N. Gregorio XVI. Pont. Max. auspice et patrono, in qua Sanctorum et Beatorum extant elogia, pro ordin. etiam regular. a sac. rit. congr.

ad haec usque tempora adprobata. Juxta exemplar Romae excusum. 8. maj. 4 fl. 48 kr. od. 2 Thlr. 25 sgr.

Neyraguet, D., compendium **theologiae moralis S. A. M. de Liguori.** Complectens tum operis moralis tum operis, cui titulus „homo apostolicus", substantiam solamque auctoris doctrinam, meliori ordine digestam, servatis, quantum fieri potuit, ipsius textus verbis. Editio prima in Germania. 8. maj. 3 fl. 12 kr. od. 2 Thlr.

Passaglia S. J., **Caroli** (in Romano Collegio Theologiae Professoris etc.), Commentarius **de praerogativis beati Petri** apostolorum principis, auctoritate divinarum literarum comprobatis. Lex. 8. Velinpap. 4 fl. 48 kr. od. 2 Thlr. 25 sgr.

— — **de aeternitate poenarum** deque igne inferno commentariis. Lex. 8. 30 kr. od. 10 sgr.

— — **de ecclesia Christi** Commentariorum libri quinque. Vol. I. Quo primus et alter liber cont. Vol. II. Quo tertius liber cont. Lex. 8. 8 fl. od. 5 Thlr.

— — **katholische Lehrvorträge,** gehalten in der Kirche del Gesù zu Rom während der heiligen Fastenzeit des Jahres 1851. Aus dem Italienischen. gr. 8. 1 fl. 30 kr. od. 27½ sgr.

Perrone S. J., **Joannis, praelectiones theologicae** quas in Coll. Rom. habebat. Editio XXI. Ratisbonensis I. novissimis cl. auctoris curis ac notis ornata et aucta. 9 Volumina. Lex. 8. 10 fl. 30 kr. od. 6 Thlr.

Das Werk eines P. Perrone, der einen so grossen Ruf sich überall erworben hat, braucht nicht empfohlen zu werden, denn es empfiehlt sich selbst. Wer darum eine gründliche Dogmatik besitzen will, dem wird an vorgemerkter Ausgabe eine billige Gelegenheit dargeboten. Diese letzte, vom Verfasser noch mehr bereicherte Ausgabe übertrifft alle früheren nicht bloss an Eleganz, sondern auch an Wohlfeilheit, was ihre weitere Verbreitung erleichtert, zumal dieses Werk den Ankauf vieler anderen in dasselbe Fach einschlagenden Bücher ob seiner Reichhaltigkeit erspart.

— — **praelectiones theologicae** quas in Coll. Rom. habebat. Ab eodem in **Compendium** redactae. Praemissa est ejusdem historiae theologiae cum philosophia comparate synopsis. Editio XXVII. Ratisbonensis II. Novissimis cl. auctoris curis ornata et aucta. 2 Volumina. Lex. 8. 4 fl. 12 kr. od. 2 Thlr. 16 sgr.

»Mit Vergnügen machen wir auf dieses weitverbreitete Werk aufmerksam, von dessen Werth und Vorzügen schon der Umstand allein deutlich genug spricht, dass es die 27ste Auflage erlebt hat. Diese Auflage zeichnet sich aber überdiess vor den früheren durch ihre grosse Correctheit aus, sowie durch eine richtige, an betreffender Stelle eingeschaltete Zugabe, die kurzgefasste Thesis de immac. Conceptione.« Deutschl. 1856. Nr. 291.

— thesis dogmatica **de immaculata B. V. M.** conceptione addenda praelectionibus theologicis quas in coll. Rom. S. J. habebat. (Suppl. Vol V.) Lex. 8. 12 kr. od. 3¾ sgr.

Diese neueste Erscheinung ist ein Anhang zu allen Ausgaben der »praelectiones« und namentlich zu der 21sten Regensburger Auflage, worüber ein Rezensent in der »Volkshalle« sagt: »Wir wollen nur auf die Vorzüge der neuen Auflage aufmerksam machen. Sie ist vor Allem die vollständigste, da P. Perrone selbst nach neuer Durchsicht zwar nicht viel geändert, aber doch Manches hinzugefügt oder noch sorgfältiger ausgesprochen hat. Sie ist ausserordentlich correct, ja, von allen uns bekannten Ausgaben weitaus die correcteste und fehlerfreieste, was bei einem Werke von so grossem Umfange nicht wenig sagen will.«

— — der **Protestantismus** und die **Glaubensregel.** Auf besondere Veranlassung des Verfassers aus dem Italienischen übersetzt von

Dr. W. A. Maier. 3 Bände. 2te Aufl. gr. 8. 8 fl. 42 kr. od. 5 Thlr. 12 sgr.

Reithmayr, Dr. Fr. X., **Commentar zum Briefe an die Römer.** gr. 8. 4 fl. 48 kr. od. 2 Thlr. 25 sgr. (Mit theilweiser Zugrundlegung von Möhler's hinterlassenen Scripten.)

„Der Verfasser bekundet in diesem Werke eine gründliche exegetische Bildung und Gelehrsamkeit und hat sich um die Erklärung einer eben so schwierigen als wichtigen neutestamentlichen Lehrquelle ein wesentliches Verdienst erworben." Zeitschr. f. Theol. XIV. 1s. In ähnlicher Weise die histor. polit. Bl. XVI. Bd. 3. Heft.

— — Einleitung in die **canonischen Bücher** des **neuen Bundes.** gr. 8. 4 fl. 30 kr. od. 2 Thlr. 20 sgr.

Schegg, P., die **kleinen Propheten.** Uebersetzt und erklärt. 2 Thle. gr. 8. 8 fl. od. 5 Thlr. 8 sgr.

— — Geschichte der **letzten Propheten.** Ein Beitrag zur Geschichte der bibl. Offenbarung. 2 Abtheil. gr. 8. 2 fl. 42 kr. od. 1 Thlr. 25 sgr.

Einer der entschiedensten Vorzüge dieses Buches ist, dass jeder Prophet, seine Erscheinung, sein Wirken und Lehren, kurz seine Aufgabe für Israel aus einer halbmythischen Dämmerung in's helle Tageslicht tritt, und eine sichere, geschichtlich erfasste Gestalt von Fleisch und Blut gewinnt. Auf dem Wege der Geschichte werden wir in die Kenntniss der Propheten, ihres Lebens und Wirkens, ihrer Weissagungen und Schriften eingeführt. Das Werk trägt in allen Abschnitten das Gepräge ausdauernden Studiums, verbunden mit sinniger Darstellung, an sich. Cf. histor. polit. Bl. XXXII. Bd. 11s Heft. — Augsb. Postztg. 1853. Beil. Nro. 129.

„Wir sind dem Hrn. Verf. zu aufrichtigem Danke verpflichtet für diese neueste Frucht seiner umfassenden Studien." Postzeitg. 1854. Nro. 163.

Schenkl, P. M. de, **institutiones juris ecclesiastici** Germaniae imprimis et Bavariae accommodatae. II Tomi. Ed. XIa rec. eccles. Bavariae, Austriae, Borussiae, prov. eccles. sup. Rheni, aliorumque confoederat. Germanicae territor. statui adaptata, emendata, et aucta a quodam juris eccles. Professore publico. (Tom. I. Prolegomena et jus publicum contin. II. Jus eccles. privatum contin.) 8 maj. 8 fl. od. 5 Thlr.

Das berühmte und weitverbreitete Schenkl'sche Lehrbuch des Kirchenrechtes erscheint hier in einer neuen, bedeutend vermehrten und verbesserten Auflage, in welcher neben dem *jus commune* stets auch das *jus particulare* der verschiedenen deutschen Bundesstaaten, besonders das von Bayern, Oesterreich, Preussen und den Staaten der oberrhein. Kirchenprovinz behandelt, und die neuesten kirchlichen Ereignisse und Rechtsverhältnisse, **auch die aus den letzten fünf bis sechs Jahren** (über welche sich in anderen Compendien noch nichts findet), genau berücksichtigt sind. Mehrere Artikel wurden in diese elfte Auflage neu aufgenommen, andere neu bearbeitet oder beträchtlich umgearbeitet; besonders ausführlich findet man darin jene Gegenstände beleuchtet, die durch die neuesten Ereignisse ein erhöhtes Interesse gewonnen, z. B. die Synoden, das Placet etc. Ein grosser Vorzug dieser Auflage ist auch der Umstand, dass bei allen Materien die Literatur sorgfältig angegeben ist, so wie dass dem Herausgeber mehrere von Schenkl selber zur letzten Originalauflage dieses seines Lehrbuches verfasste Anmerkungen zu Gebote standen. Dem I. Bande ist eine werthvolle Sammlung von Quellen des Particularkirchenrechtes der deutschen Territorien, darunter mehrere aus den jüngsten Jahren, angehängt; und den Schluss des II. Bandes bildet ein sehr vollständiges Register über das ganze, sehr reichhaltige Werk.

— — **theologiae pastoralis** systema, de novo recognitum et annotationibus auctum a Dr. J. Laberer. 3 Partes. Ed. III. 8 maj. 3 fl. 12 kr. od. 2 Thlr. 5 sgr.

Thalhofer, Prof. Dr. V., **Erklärung der Psalmen,** mit besonderer Rücksicht auf deren liturgischen Gebrauch im Brevier, Missale, Pontificale und Rituale, nebst einem Anhang, enthaltend die Erklärung der im Brevier vorkommenden alttestamentlichen Cantica. gr. 8. Velinpap. 4 fl. od. 2 Thlr. 16 sgr.

Die Einrichtung ist folgende: Vor jedem Psalm ist der Vulgatatext abgedruckt, neben demselben steht die rhythmische, möglichst wörtliche deutsche Uebersetzung. Darnach wird, wo diess möglich ist, die historische Situation angegeben, aus welcher heraus der betreffende Psalm gedichtet ist; weiter wird der Gedankengang des Psalmes mit besonderer Rücksicht auf den Zusammenhang dargelegt, und in den Anmerkungen werden alle auch nur etwas schwierigern Ausdrücke der Vulgata mit steter Rücksicht auf den hebräischen Text und die Septuaginta erklärt. — Schliesslich wird dann bei jedem einzelnen Psalm angegeben, in welchen Officien des Breviers er vorkomme, welche Rücksichten die Kirche bestimmt haben mögen, den Psalm in dieses Officium oder in diese Officien aufzunehmen, und in welcher Stimmung er in den betreffenden Officien gebetet werden solle oder könne. Bei den Psalmen, welche ganz oder theilweise ins Messbuch u. Pontificale aufgenommen sind, ist gleichfalls die liturgische Idee, welche dieser ihrer Stellung und Auswahl zu Grund liegt, angegeben; selbst auf die liturgische Stellung der Psalmen in den Ritualien ist Rücksicht genommen. — Der Verfasser hat bei seiner Arbeit fast ausschliesslich das Bedürfniss der Geistlichen im Auge gehabt; diese haben selten die Zeit, ausführlichere Commentare über die Psalmen zu studiren, sondern möchten, um ihr Brevier andächtig beten und andere liturgische Functionen mit vollem Verständniss vornehmen zu können, in Kürze über diesen oder jenen Psalm, diese oder jene Psalmstelle sich orientiren, möchten namentlich die betreffende liturgische Beziehung des Psalm kennen lernen. Hiezu dürfte ihnen in dem oben angezeigten Werke, das seiner Wohlfeilheit wegen auch leicht angeschafft werden kann, hinreichend Gelegenheit geboten sein. Es wird sich weder unter den ältern noch unter den neuern Psalmencommentaren einer finden, in welchem auf die liturgische Bedeutung und Stellung der Psalmen so viele Rücksicht genommen wäre. — Die im Anhang erscheinende Erklärung der alttestamentlichen Cantiken, die im Brevier (in Laudibus) vorkommen, dürfte wohl als erwünschte Beigabe erscheinen. Die Ausstattung des Werkes ist sehr schön und der Preis billigst gestellt.

Weidenbach, A. J., **Calendarium historico-christianum** medii et novi aevi. Chronologische und historische Tabellen zur Berechnung der Urkundendaten, sowie zur Bestimmung der christlichen Feste mittler und neuer Zeit. Nebst einem Verzeichniss der Cardinalstitel und bischöflichen Sitze der katholischen Kirche im 13. Jahrhundert. qu. gr. 4. 5 fl. 24 kr. od. 3 Thlr. 8 sgr.

I. Ueber die Berechnung und Bestimmung des Osterfestes nach dem julianischen Kalender. II. Jahres-Cyclus nach den 35 verschiedenen Ostertagen. Die drei letzten Monate des Jahres 1582. Calendarium Romanum nebst der Rechnung nach angehendem und ausgehendem Monat. III. Ostern- und Indictionstabelle. IV. Die verschiedene Weise des Jahresanfanges und der Indiction. V. Alte Calendarien. VI. Festa immobilia. Festa immobilia. Bemerkungen. Festa immobilia. Nachtrag. VII. Anfänge der Messen. VIII. Glossarium vocabulorum medii aevi. IX. Zeitfolge der Päbste. X. Die Cardinalstitel der heiligen römischen Kirche im 13ten Jahrhundert. XI. Zeitfolge der Erzbischöfe von Mainz. XII. Zeitfolge der Erzbischöfe von Trier. XIII. Zeitfolge der Erzbischöfe von Cöln. XIV. Zeitfolge der Karolinger. XV. Zeitfolge der römischen Könige und Kaiser. XVI. Zeitfolge der Könige von Frankreich. XVII. Zeitfolge der Könige von England. XVIII. Epactae, Concurrentes, Decemnovennalis Cyclus et Litterae dominicales. XIX. Die katholische Kirche nach ihren Provinzen und Diözesen im 13ten Jahrhundert. Register der erzbischöflichen und bischöflichen Sitze.

Wiest, P. S., institutiones **theologicae dogmaticae** in usum academicum. Partes II., in uno tomo comprehensae. Ed. IV., quam curavit Dr. J. Laberer. 8 maj. 4 fl. 45 kr. od. 3 Thlr. 5 sgr.

Nowalski

THEOLOGIAE

MORALIS

Gury J. P. S. J.

Compendium
theologiae moralis
Ratisbonae.
sumptibus G. Josephi Manz
1857.
16°. XV. – 499 str. – 2 k. n.
1-1* – 32-32*

Opr. płótn.

Gury J. P. S. J.

Compendium theologiae moralis

Ratisbonae.

Sumptibus G. Josephi Manz

1857.

16°. XV – 499 sk. – 2 k. n.

1-1* – 32-32*

Opr. płótn.